

ספר
אבני חן
על כל סדר הש"ס

כל הש"ס גמרא משולב עם פירוש רש"י
הערות נחוצות ותיאור המציאות בימי חז"ל
מדאי מקומות וידעות מחכימות
ישובים נכונים ע"פ ניסחאות דפוסים קדמונים

אשר העלה על הכתב בעת לימודו והכנת השיעורים

הרב הגאון החסיד

הרה"ג מוה"ר נח זאבלאצקי ז"ל

מגיד שיעור במסגרת דף היומי הרבה שנים

קובצי קונטרסים שהוכנו לדפוס בס"ד
ע"י בניו שיחיו

שנת תשפ"ד לפ"ק

להשיג הספר אצל
הר"ר צבי יעקב זאבלאצקי הי"ו
1320 55th
Brooklyn N.Y. 11219
917-862-4700
seferavneichein@gmail.com

ונח מצא 'חל'

את החיבור הזאת אנו מוציאים לאור עולם לעילוי נשמתו של אבינו ז"ל הננו כפרת משכבו בעת הזאת נעלה את זכרנו עלי ספר, דור לדור ישבחו מעשיו וישמיעו תהלתו זיחא לעליונים ולתחתונים, דבק בתורה כל ימיו, את מלאכתו עשה עראי ולקבע עשה את תורתו ימים וילות לא השבית מלעסוק בתורה, לימד תורה ברבים, הקפיד מאד לא להחסיר את שיעורו חילו וכוחו השקיע שעות רבות מדי יום ביום, כדי ללמוד ה'דף' עם כל המפרשים על בוריו נהג לרשום את כל חידושיו מיד, כל יום ויום היה מביא לשיעור את החידושים מדי יום ביזמו רבים נהנו מחידושיו וביאוריו טבלאותיו והקדמותיו המאירות עינים, ובקשו לטעום מאור תורתו בעבור זה התחיל לקבץ כעמיר גורנה את כל הגהותיו וחידושיו לפונדק אחד, למען ירוץ הקורא בו ידע בכשרונו המבורך להוציא הנקודה הטעון ביאור, בבהירות מפליאה שנבע מגודל בקיאותו נפלה עטרת ראשנו, פתאום נדע הארז בלבנון, והוסר הנזר מעל ראשינו, אי מי יתן תמורתו חוה"מ פסח ביום ראשון התחיל את יומו כרגיל ברשמו את חידושי תורה לפני שהלך לתפלתו זכה ויצא נשמתו מתוך תורה ותפלה, כאשר באמצע תפלתו החזיר נשמתו ליוצרו לא ימוש זכרו לעד, ואת דברי תורתו מוציאים אנו בזה כדי לזכות את הרבים לעילוי נשמתו

הרה"ג ר' נח בן ר' אהרן זאבלאצקי ז"ל

נפטר ביום י"ז ניסן תשע"ג לפ"ק

ויה"ר שבזכות הפצת דברי תורתו יתעלה נשמתו במרומים, בגן עדן תהא מנוחתו, ובעל הרחמים יסתירנו בסתר כנפיו לעולמים, ויצרור בצרור החיים את נשמתו, עדי זוכה לזמן שבו יקוצו וירננו כל שוכני עפר, השתא בעגלא ובזמן קריב.

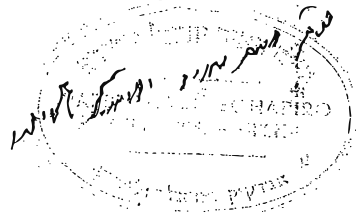
בני המחבר

חיים מאיר יחיאל שפירא
מלפניס אבדיק נאראל
רחוב רש"י 4
בני ברק, ארץ ישראל

לשם ד' סודי " כי מאתן יתכן פסוק אחר "
 ויש ינחא דמחא שנה משנה דה דה גא

[illegible]

٢٠٠٠

ברוך דוב פוברסקי

ישיבת פוניבז' בני ברק

בס"ד י"ח מרחשון תשע"ד לפ"ק

הנה באו לפני האברכים היקרים בני הרה"ח ר' נח זאבלוצקי ז"ל מחבר ספרים ומרביץ תורה בביהמ"ד בעלא בבורו פארק ברוקלין, ונכדי הרב הגאון המפו' מוה"ר אהרן זאבלוצקי זצ"ל, ובקשו ממני לספר להם אודת זקנים שלא זכו להכירו, ואמנם הגאון הנ"ל הי' מטובי פארי תלמידי ישיבת מיר אשר באופן מופלא ניצלה בימי השואה דרך עיר שאנחיי והגיעו לארה"ב, והי' בהם עשרה בחירי הישיבה ובראשם דודי הגאון הגדול מוה"ר ארי' לייב מלין זצ"ל אשר רחש לבם לכונן בארה"ב מרכז תורה שיהי תבנית מושלמת של ישיבת מיר ובהיותם תלמידים מובהקים של אדמוח"ז המשגיח רבי ירוחם זצ"ל בקשו להמשיך דרכו בשלימות על אדמת ארה"ב ודודי הגרא"ל ורעיו זצ"ל קיבצו עשרה מובחרים מפארי הישיבה והקים אתם את הישיבה הק"בית התלמוד"אשר מתנוססת לתפארת עד היום הזה וזקנים הרה"ג ר' אהרן זצ"ל הי' אחד מהם מפורסם בגדלותו בתורה ובמוסר בחכמה בינה ודעת וזכו להרים את קרן התורה בארה"ב, ואברכם בזה כי יזכו להמשיך דרך אבות להגדיל תורה ולהאדירה,

בברכה וביקר
ד"ר צ'י קאריס
ברוך דוב פוברסקי

RABBI SHRAGA HAGER
1248 FIFTY-THIRD STREET
BROOKLYN, NEW YORK 11219
718 851-2266

שרגא פיינוויש האגער
בז הרה"צ מקאסוב
רוב"ץ קהל תורת חיים וויזניץ

בס"ד

יום ב' לסדר זאת חקת התורה, תשפ"ב לפ"ק

הן הובא לפני בניו החשובים של ידידי הנכבד הרב החסיד המפואר מופלג בתורה אהוב על כל יודעיו ומכיריו רבי נח זאבלאצקי ז"ל ובידיהם חידושים וביאורים על מסכתות הש"ס שרשם עלי גליון אביהם ז"ל בעת עסקן בהכנת שיעורו היומי בגפ"ת אשר בשמו יקבנו 'אבני חן', ומדי עברו על הדברים עלה בזכרוני דמותו של האי חסיד נעלה מדור הישן בעל הבית הנהנה מיגיע כפו אבל עכ"ז היה ראשו ורובו וכל ממוש חיוו אך לימוד התורה הק' והבנת התורה על בוריה, והיה ממש לפלא לראות בימינו אלה אחד שהיה עוסק עבור פרנסתו להביא לחם לפי הטף אבל עכ"ז היה כל זה רק בגדר עראי והקביעות והחיות שלו היה התוה"ק עד שממש אפשר לומר שרבי נח והגמ' חד היו והגמ' לא מש ממנו כל עת וכל זמן, ועל בכגון דא אפשר לומר חבל על דאבדין ולא משתכחין, וכמו שפי' רש"י (סנהדרין קיא.) 'הפסד גדול יש על חסידים שאבדו ואיני יכול למצוא אחרים חסידים כמוהם', שכמעט ולא נמצא כמוהו אדם מן השורה העוסק על המחיה ועל הכלכלה ואינו מיושבי אהל שיהיה אדוק כ"כ בהתורה הק' עד שכל חיותו נבע' ממנו.

ובודאי דבר גדול עושים בניו החשובים נ"י שמו"ל חידושו וביאוריו על גפ"ת שבודאי יהיה לתועלת לאחבנ"י ויהיה לעילו נשמתו הטהורה בשמי מרום, ויזכו בניו לילך בדרכיו הטהורים מתוך ברכה והצלחה בכל מעשי ידיהם, רב נחת דקדושה מכל יוצ"ח שי' מתוך עושר ואושר שלות הנפש הרחבת הדעת וכט"ס

שרגא האגער

Rabbi Shlome Fuchs

1556 50 St. Brooklyn NY 11219
718-972-7329

הרב שלמה פוקס

דומ"ץ בביהמ"ד דחסידי בעלזא 15/50

ס' לא' פ' אלול

בס"ד

מה מאד שמחתי בראותי כתבי התורה שמתכוונים להוציא לאור ובשמם יקרא "אבני חן" שכולל חידושים וביאורים והערות מחכימות על כל מסכתות הש"ס, פרי עמלו של ידידינו, האי גברא רבא ויקרא, צנא מלא ספרא, הרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, אשר ביודעי ומכירי מקרוב, רב חילו ועוצם פעלו, וזכרו הטוב לא ימוש מעיני רוחי, במסרו שיעור קבוע במסכתות הש"ס בבית מדרשינו דבר יום ביומו, וכל סדריו וחיותיו סבבו סביב עסק תורה"ק, וקיים מאמר חז"ל "עשה תורתך קבע" כפשוטו, בד בבד עם מידותיו התרומיות והארת פניו התמידית לכל אחד ואחד, בבחינת "נ"ח לשמים ונ"ח לבריות", זכה וזיכה את הרבים, ובכגון דא נאמר "חבל על דאבדין ולא משתכחין" יהא זכרו ברוך.

והנני בזה לחזק ידי בניו החשובים שליט"א ממשיכי דרכו הטהורה, להוציא לאור כתביו וחידושי תורותיו, לתועלת ציבור הלומדים, ובודאי שיהיה לעילוי נשמתו הזכה, ודבריהם הם זכרונם, בברכת הצלחה וס"ד בכל מעשה ידיהם מתוך רו"נ דקדושה, אכ"ר

החותם לכבוד התורה ולומדיה

שלמה פוקס

עם השער

יתברך היוצר וישתבח הבורא, מה נכבד היום עבור ראש משפחתנו הבלתי נשכח - עט"ר אאמו"ר מוהרה"ג ר' נח זאבלאצקי ז"ל, בהופעת אור עולם חידושי חיבורו "אבני חן" המיועד לחובבי לימוד ש"ס עפ"י עומק הפשט, שהיוו משוב חייו ומגמת נפשו כל הימים, ותקוותנו שיהיה לתועלת הלומדים להאיר הלימודים באופן קל ופשוט, ולמורשת בני המשפחה.

אבינו ז"ל משחר נעוריו קיבל צמאון לרכוש בקיאות בש"ס כולו ולהתעמק להבין כל דבר על בוריה, הן ביודעו רב חילו בתורה של אביו הרה"ג רבי אהרן ז"ל שהיה מאריות שבחבורת תלמידי ישיבת מיר המעטירה, והן מה שחזה בעיניו אצל זקינו מגדלו הרב הגאון המפו' רבי **צבי יעקב אברהם** ז"ל שהיה ת"ח צנא מלא ספרא, ובקי נפלא בש"ס, והיה מזרז אותו תמיד לשנן את לימודיו בכדי שיהיה בקי במשנתו.

אמרו רז"ל 'אין התורה נקנית אלא במי שממית עצמו עליה', אבינו ז"ל קיים הדברים כפשוטו, בהיותו טרוד על מלאכתו לפרנס את ביתו בנאמנות הי' כל חיותו רק מזמני לימוד התורה שגזל משעות היום והלילה. וכל מכיריו ראו בו לסמל של איש העושה תורתו קבע ומלאכתו עראי, כשכל שיגו ושיחו ושעשועיו בעולם הזה היה באוריינתא. וכך זכה לרכוש חלקו בקניני התורה הן בעומק הפשט והן בפרפראות התורה, שהעלם עלי דף להיות למשמרת עולם.

ותורת חסד על לשונו - אבינו ז"ל לא היה מחזיק טיבותיה לנפשיהו וברבות הימים כאשר זכה להרביץ תורה ברבים ולמסור שיעורי גמרא במסגרת לימוד "דף היומי", או אז התאמץ ביותר לערוך חידושי ו להפיצם בפני לומדי הש"ס בהכירו התועלת הגדול שיש לכך לעוסקי תורתנו הק', וכאשר ראה שדבריו מתקבלים על לבות הלומדים לא היה קץ לשמחתו, וראה בכך סימן להמשיך ולהוציא חידושי

וליקוטיו לאור עולם. כל קרוביו ידעו שאיפתו בחיים לצאת לפנסיה מוקדם ולהקדיש כל עיתותיו לתורה ולהפצת חידושי, אולם מאת ה' היתה זאת היא נפלאת מעינינו כאשר נסתלק ונלקח מאתנו בחטף ביום א' דחוהמ"פ שנת תשע"ג טרם זכה להשלים המלאכה אשר החל, למגינת כל מוקיריו. והמעט אשר לפנינו הינו רק דוגמא על היקף המלאכה שחישב לעשות ולדאבוננו לא עלתה בידו.

ובכן ראינו חיוב לכבדו במותו, ולזכותו בפרי עמליו בעוה"ב שיהיו שפתותיו דובבות בקבר ולעשות בזה נייח"א לנשמתו בגנזי מרומים ונ"ח לתחתונים שיהגו בדבריו המחכימים ומשמחי לב.

החיבור מכיל בעצם כל מה שראה לנכון להעלות עלי גליון, ושהרגיש שיהי' לתועלת הלומדים להקל להם בעסקם בתורה ובשינון, כל אלו שיהגו בספריו יקלטו תיכף הילוך רוחו של אבינו ודרך לימודו כי על כן הספר והסופר כרוכים יחד, וכשם שהיה אבינו מזיגה של עמקן ופשטן בהליכותיו, כן היה עמקן ופשטן במשנתו.

אם באנו להגדיר יחודיותו של הספר, ולהדגיש על מה הושתתו, נציין זאת על כמה אנפין, ואלו הן:

א. **"גרסאות ונוסחאות"** – הרבה עמל השקיע אבינו ז"ל לחקור אחרי דקדוקי הנוסחאות ותיקון הגרסאות המובא בש"ס ובמפרשיה. ובכדי להעמיד הדברים על דיוקן לא חסך שום מאמץ, נדד למרתפי ארכיונים וספריות שונים לדלות מכתבי יד עתיקים, ולהעלות הגירסא הנכון והכי נקי מכל סיג שיאירו עיני הלומדים. בהקדמה לחיבוריו הוא מציין עשרה מקורות של כת"י שמהם שאב התיקונים הנדרשים, [ואף זכה שברבות הימים באו מהדירי הש"ס והשתמשו עם מקורותיו במהדורות החדשות וזיכה רבים בהם].

ב. **"מחכימת פתי"** - בהיותו מטבעו חותר אל האמת והיותו ידען עצום, ביסס גם דרך לימודו שיהיה על דרך האמת והנכון, ואי לכך הי' תמיד חוקר להבין

כל מיני מושגים שהובאו ברו"ל ושנראה סתום והתעמק לברר מציאות הדברים באופן הפרקטי והמוחש, ולהביאם בפני הלומדים בבחינת "הראה להם באצבע – כזה ראה", ולדוגמא נציין מחקרו להתאים תיאור 'בית הסתרים', או 'הילוך הלבנה', 'מפת בבל', הכל כפי שהובא בחז"ל ולהתאימו עם המציאות של היום. תחילת המלאכה היה על מסכת קינים, שהמושגים שם זרים ומכביד לתלמיד מתחיל, והבחין בחלל שנמצא בעולם הספרים על מסכת זו והחל לערוך חיבורו הראשון להפשיט המושגים בשפה קל, ומשם המשיך הלאה בשאר סוגיית הש"ס כפי שתחזינה עיניכם בפנים הספר.

ג. **"משיבת נפש"** - כאשר זכה אבינו ז"ל ללמוד וגם ללמד, הרגיש שנחוץ מאוד בעת הרבצת התורה לחבב התורה בפני לומדיה, ואי לכך טרח ויגע לשלב ולהשתיל בתוך הלימוד פרפראות שונות וציצים ופרחים עם ידיעות מרתקת לתבל הלימוד ושימושך על ידי זה את לבם לתורה. הרבה טרח על כך לחפש אחרי אמרות ופנינים יקרים מגוון וקל שאנשים יתחברו לכך וירגישו באמת נופת צופם.

ד. **"סימנא מילתא"** - בגמ' מסכת עירובין (נ"ד ע"ב): "אמר רב חסדא אין תורה נקנית אלא בסימנים, שנאמר 'שימה' בפייהם אל תיקרי 'שימה' אלא 'סימנה', שמעה רב תחליפא ממערבא, אזל אמרה קמיה דר' אבהו, אמר, אתם מהתם מתניתו לה, אנן מהכא מתנינן לה: 'הציבי לך 'ציונים' שימי לך וגו' עשה 'ציונים' לתורה". מצא אבינו ז"ל ברעיון זו של "הציבו לך ציונים" - הדרך איך למשש שאיפתו, והוא הציב לעצמו סימנים על כל הש"ס, בצורה ייחודית ובסגנון שלו, במטרה להקל על החזרה ולהועיל לזכרון, ובכדי להרגיש שהלימוד הוא אצלו "כמונח בקופסא".

וכך היה נוהג בעצמו בזמניו הפנויים, לעבור על מסכתות שלימות וחזור עליהם לפי סימניו שהציב להם. משראה סימן ברכה בסימניו, ביקש לזכות גם אחרים עמו, והוציא לאור את סימניו בדפוס. אל כל חלק מפירושו "אבני חן" על הש"ס, סיפח את הסימנים שקבע לעצמו על המסכת בכדי שממנו ילמדו דרכי השינון והחזרה, וכל אחד יעשה לעצמו סימנים לפי טעמו ולפי סגנונו עד שירגיש שתורתו משתמרת אצלו. גם בעת סיום הראשון שנערך

בבית מדרשינו דחסידי בעלזא בשדרת 15/50 עמד אבינו על רגליו והתחיל עובר על דפי המסכת ברבים.

נודה לאלוקינו שזיכנו להביא את חידו"ת לבית הדפוס ולהנציחו לדורות הבאים מלאכתו אשר החל לעשות בהיותו עלי אדמות, ותקוותינו שהלומדים החשובים ישכילו לצעוד בדרכו ויהא זה שכרו, וזכות לנשמתו בגנוי מרומים. ועוד חזון למועד לההדיר בעז"ה כמה מספריו במלאכת אומן ולהפיצו בישראל שיהיו שמעתתא מבדרין בבי מדרשא. קרא שם הספר "**אבני חן**" שמרומז בו שמו ושם אביו מולידו, שימליצו טוב בעדו.

ציון לנפש חיה - מאז החילוני להתעסק בעריכת כתביו לקינו בכפליים עם פטירת אשתו - אשת חבר - האשה החשובה טובת הלב אמנו מרת **יטל בת הרה"ח הנכבד מוה"ר אשר זעליג ע"ה** - שהיתה מצויינת בצדקת מעשיה, ומבית הוריה ירשה יראת שמים ואמונה צרופה והחשק לגמול חסד עם הזולת בטבעיות, והיתה באמת עזר לנגדו, מלבד חלקה בחינוך הבנים והדורות, עשתה בלבה הטובה כל השתדלות ומאמץ שבעלה יוכל ללמוד באין מפריע כאוות נפשו, וחלקה כחלקו יאכלו. **תנצב"ה**.

זכות התורה, וזכות אבות לבנים יזכור, שלא ימוש התורה מפינו ומפי זרעינו וזרע זרעינו ונזכה כולנו להתדבק בדרכי אבות ללמוד וללמד, לשמור ולעשות ולקיים, מתוך נחת ובבריאות השלימה באין מחסור כל, עדי נזכה כולנו יחד לקבל פני משיח צדקינו, במהרה בימנו, **ונאמר אמן**.

החותם ביקרא דאורייתא:

בני המחבר

חודש כסלו – ה'תשפ"ד לפ"ק

אבני חן על מסכת מעילה

באתר זה יש כ"י של רש"י על מסכת זו וגם על עוד כמה מסכתות
<http://jnul.huji.ac.il/dl/mss/rashi/images/19.jpg>

ראה בספר אש פנחס מר' פנחס הירשפרונג זצ"ל פירוש על מסכת זו.

התוס' למסכת מעילה הוא תוספות הר"ף דהיינו "רבינו פרץ": רבינו פרץ בן אליהו מן העיר [Tours] שבצרפת. ערך תוספות בסוף המאה הי"ג. תוספות רבינו פרץ נכתבו ע"י תלמידיו. תוספותיו הקיפו כמעט את כל התלמוד. תוספותיו לב"ק נדפסו בליוורנו 1819. לפי אורבך ["בעלי התוספות" פרק יג], התוספות בדפוס שהן תוספות הר"ף (מעשה ידי תלמידיו), הן: ביצה, נדרים, נזיר, ע"ז, סנהדרין, מכות, מעילה, הר"ף מכונה בתוספות מכות: משי"ח (מורי שיחה).

תוס' למסכת זו הוא על פי רוב לפרש את דברי הגמ' על המקום, והוא פירוש נעים וקל,

ז"ל הרב בעל ברכת הובח בתחלת הגהותיו למסכת זו: אמר המחבר נראה דפירוש מסכת הזאת אינו משל רש"י ז"ל אלא מא' מאיזה תלמידיו דוק ותמצא ואעפ"כ אכנהו ע"ש רש"י ז"ל.

אבל בלמדי המסכת נפגעת בדברי רש"י שקשה להולמם, ובכמה מקומות ציינתי אותם בסימן כוח %, ולפעמים פירוש התוס' ופירושו של רבינו גרשום הם נוחים יותר, ורש"י במסכת זו מביא הרבה בשם "רבי",

הביא אחר כריתות מעילה, מפני שהדברים שחייבין עליהן מעילה, יותר קלים [דפליגי בה רבי ורבנן בסנהדרין פג. אם מעל במיד חייב מיתה בידי שמים או לא] מהדברים שחייבים עליהם חמאת [שחמאת בא על דברים שחייב עליהם במזיד כרת]. רמב"ם, וכתב ע"ז הרש"ש על המשניות, לכאורה בפשוט י"ל דכ"ה הסדר בויקרא תחלה חמאת קבוע דבאה על חייבי כריתות ואח"כ קרבן עולה ויורד ואח"כ אשם מעילות,

ראה רמב"ם סוף הלכות מעילה וז"ל שם ראוי לאדם להתבונן במשפטי התורה הקדושה ולידע סוף ענינם כפי כחו, ודבר שלא ימצא לו מעם ולא ידע לו עילה אל יהי קל בעיניו ולא יהרום לעלות אל ה' פן יפרוץ בו, ולא תהא מחשבתו בו כמחשבתו בשאר דברי החול.

בוא וראה כמה החמירה תורה במעילה, ומה אם עצים ואבנים ועפר ואפר כיון שנקרא שם אדון העולם עליהם בדברים בלבד, נתקדשו וכל הנוהג בהן מנהג חול מעל בה, ואפילו היה שונג צריך כפרה, קל וחומר למצוה שחקק לנו הקב"ה שלא יבעט האדם בהן מפני שלא ידע מעמן, ולא יחפה דברים אשר לא כן על השם ולא יחשוב בהן מחשבתו כדברי החול, הרי נאמר בתורה ושמרתם את כל חקותי ואת כל משפטי ועשיתם אותם, אמרו חכמים ליתן שמירה ועשייה לחוקים כמשפטים, והעשייה ידועה והיא שיעשה החוקים, והשמירה שיוהר בהן ולא ידמה שהן פחותין מן המשפטים, והמשפטים הן המצות שטעמן גלוי וטובת עשייתן בעולם הזה ידועה כגון איסור גול ושפיכות דמים וכיבוד אב ואם, והחוקים הן המצות שאין טעמן ידוע, אמרו חכמים חוקים חקתי לך ואין לך רשות להרהר בהן, ויצרו של אדם נוקפו בהן ואומות העולם משיבין עליהן כגון איסור בשר חזיר ובשר בחלב ועגלה ערופה ופרה אדומה ושעיר המשתלח, וכמה היה

דוד המלך מצטער מן המינים ומן העכו"ם שהיו משיבין על החקים, וכל זמן שהיו חודפין אותו בתשובות השקר שעורכין לפי קוצר דעת האדם היה מוסיף דבקות בתורה, שנאמר מפלו עלי שקר ודים אני בכל לב אצור פקודיך, ונאמר שם בענין כל מצותיך אמונה שקר רדפוני עזרני, וכל הקרבנות כולן מכלל החוקים הן, אמרו חכמים שבשכיל עבודת הקרבנות העולם עומד, שבעשיית החוקים והמשפטים זוכין הישרים לחיי העולם הבא, והקדימה תורה ציווי על החוקים, שנאמר ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם. עכ"ל, וראה משי"כ ע"ז מהר"י קורקוס,

חגיגה י. במשנה, הלכות שבת חגיגות והמעילות, הרי הם כתררים התלויין בשערה, שהן מקרא מועט והלכות מרובות,

מעילה יש בה ו' פרקים, כי כל הנהגה מן העולם הזה הנברא בששה ימים בלא ברכה מעל ברכות לה. . הון עשיר,

מ"א = מעיל אהרן,
מר"י = משנת רבי יעקב, ר' יעקב שור זצ"ל אב"ד קוטב,

פ"ק = בדפוס ווילנא נדפס בסופו "פירוש קדמון" מכ"י, וכתבו בתחלתו שהובא בשיטה מקובצת כ"י, שמצאנו וקראו בשם פ' לא נודע למי, ואם כי נמצאו בו דברים רבים שכבר באו בפ' רגמ"ה על הגליון, לא השמטנום בכ"ז מכאן כדי שלא לשלוח יד בקדשים, ומשנה לא זוה ממקומה.
וראה שם בתחלת הפירוש, אבל נראה למורינו ז"ל שאין אדם רשאי להניח על סדר המשנה שלא כדת וכמו שכתובה בספרים כך צריכין אנו לפרשה.

ולשון מעילה משונה הוא משאר מקומות. תוס' מעילה טו. ד"ה ורבי יהודה.

יש במסכת זו כמה פעמים הלשון "לא אית" בהו מעילה, פעם ברף ב, וכן לקמן יב, ויב, וכן כמה פעמים "לא אית" במקום "אין",

חס"א סימן שח'מאת שוחטין רק סימן א'חד, ועשב הוא סימן שע'ולה סימנים ב'. אש פנחס,

לכן דבש של דבורים הוא מתוק והוא מאכל בני אדם, וקורי עכביש [ישעיה נג ה] הוא דבר מאוס ? שהדבורה מלקטת מפה ומשם כל דבר מתוק, והדבש הוא ליקוט של כל דברים אלו, לכן דבש שלה מתוק לחיד, אבל קורי עכביש הוא של העכביש עצמו, וכן הוא בכותבי ספרים. ראיתי,

מסכת מעילה הוא המסכת ה48 בש"ס,

פרק ראשון קדשי קדשים

אבני חן על מסכת מעילה

אפי"ה] אין מועלין בה, וכל שלא היה לה שעת היתר לכהנים
[אף שנפסל מלהקריב. יבין], מועלין בה,

דף ב' ע"א

איזו היא שהיה לה שעת היתר לכהנים, שלגה הכשר לאחר
זריקה ושנמנמאה או שנטמאת ושיצאה או שיגמל חוץ לקלעים לאחר זריקה,
לחץ על גב דהשמה אינה ראויה לכהנים, הואיל והיתה לה שעת הכושר קודם
שנפסלה, אין מועלין בה, דלא קרינא בה מקדשי ה' (ויקרא ה) הואיל וכבר היתה
ראויה לכהנים,

@ [הוא גליון מרש"י. עולת שלמה] ואיזו היא שהיתה לה שעת היתר לכהנים שלגה
ושנמנמאת דהואיל ושמיטה וזריקה הוו כרואי, דהיתה ראויה לכהנים אע"ג דשז
נפסלה בלינה או ביגמל, דהשמה לית בה היתר לכהנים, אין מועלין בה.

ואיזו היא שלא היה לה שעת היתר לכהנים, שנשחטה
[במחשבת] חוץ לזמנה, חוץ למקומה, ושקיבלו פסולין וזרקו
את דמה בטמאין מיירי, ובקרבנות יחיד דלא הותרה בהן טומאה, [ראה להלן]
שיש פירוש אחר ברש"י ע"ז],

[דיבור זה הוא גליון מרש"י. עולת שלמה] ואיזו היא שלא היה לה כו' שנשחטה
חוץ לזמנה וכו' וה"ה לכל הני דתנא ברישא שחטה בדרום, או בלילה, שלא היה
להן שעת היתר לכהנים, והיינו טעמא דנקיט הני תרי, דחוץ לזמנו וחוץ למקומו,
טפי מכל הני דתנא ברישא דמועלין בהן, דהני תרי אימקושת אהדדי, ומחד קרא
נפקי במס' וצמיס (דף כח) מואס האכל יאכל וגו'.

[דיבור זה הוא גליון מרש"י ופליג על רש"י. עולת שלמה] ושקבלו פסולין [בהגים]
בעלי זמנים, וה"ה נמי [דהוי מצי למ] דמי ברישא [בתחלת המושנה] להא:

נב"י: קתני קדשי קדשים ששחטן בדרום, מועלין בהן,
פשיטא ! משום דשחיטתן בדרום, אפיקינון מידי מעילה?

איצטריך, סד"א הואיל ואמר עולא א"ר יוחנן לקמן בפרק וד
מטא (דף יב), קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה אצל
מדברין אית בהו מעילה כדאימא לקמן, ה"נ קדשי קדשים לגבי דרום,
כמה דחנקינון דמי וליהוו כקדשים שמתו, דינא מידי מעילה, דלא חזו לא
לגזרה ולא להדיקו, דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים,

קמ"ל, קדשים שמתו לא חזו כלל, אבל דרום, נהי דאינו
ראוי לקדשי קדשים, אבל ראוי הוא לקדשים קלים כדמנן
באיהו מקומן (וצמיס דף נה), קדשים קלים שמיטתן בכ"מ בעזרה,

ל"ל למיתני כל הני דמי במיתני דמועלין בהן [שחטן בדרום וכו', שחט
ביום וכו', שחטן חוץ לזמנו וחוץ למקומו], ליתני מחד מיניה, ואע"ג דלא נעשית
כמזנות מועלין בו, וממילא ידענא דה"ה לכל הני?

צריכי, אי תנא שחטן בדרום וקיבל דמן בצפון, הכא [דקיבל
דמן בצפון] דאית בהו מעילה, משום דקבלה בצפון הוא [בדינא,
ולכן מועלין בהן], אבל שחטן בצפון וקיבל דמן בדרום, הואיל
וקיבל דהיא עיקר עבודה בדרום הוא, נפיק מידי מעילה,

ויקרא ה טו נפש פיתחמל מעל וחתמא בשנגה מקדשי ה' והביא את־אִשְׁמוֹ
לִה' אֵיל תְּמִים מִן־הַצֶּאֱן בְּעֶרְכָּה בְּסֶף־שְׂקָלִים בְּשֶׁקֶל־הַקֹּדֶשׁ לְאַשֶׁם: טו וְאֵת אֲשֶׁר
הָטָא מִן־הַקֹּדֶשׁ יִשְׂלַם וְאֶת־חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לַכֹּהֵן וְהַכֹּהֵן יִכְפֹּר
עָלָיו בְּאֵיל הָאֲשֶׁם וְנִסְלַח לוֹ:

מהני: קדשי קדשים [בגון חטאת ואשם ושלמי צבור שיש בהן מעילה
עד שיהא בהן שעת היתר לכהנים וכו', תוס' עיי"ש] ששחטן בדרום [ועי"ז
נפסלו] אע"ג דדיין לשחט בדרום, [אפי"ה] לא ילאו מקדושמן לגבי מעילה, שהנהנה
מהן שז פרוטה מעל מועלין בהן,

[פי' שבחמת קדשי קדשים יש בהן מעילה, משחוקדשו עד שנעשה בהן מצותה,
אבל אם "נפסלו לגמרי" בגון דחנקניהו שוב אין מועלין בהן, והמשנה הולך ומונה
אופנים שאף שהקרבן פסול מ"מ עדיין יש בה מעילה. א"ח],

(1) [כיצד] שחטן בדרום, וקיבל דמן בצפון דלא חמא [דוקא]
שחטן בדרום וקיבל דמן בצפון [מועלין בהן], דהא [קבלת הדרם] הוי עיקר עבודה,
דמקבלה ואילך מנזות כהונה, ומקבלה ואילך הוי בצפון [ולכן מעל דעיקר עבודתה
נעשה במקום כשר], אלא אפילו [שחטן] בצפון וקיבל דמן בדרום אף על
גב דקבלה דהיינו עיקר עבודה, היא בדרום שלא כדנין, אפילו הכי מועלין בהן,

(2) וכן אם שחט ביום, וזרק דמן בלילה אע"ג דלילה לאו זמן הקרבה
היא, מועלין בהן,

וכן אם שחט בלילה, וזרק ביום והאי כל דכן הוא דמועלין בהן, דהא זריקה
דהיא עיקר עבודה הוי ביום, וזו ואין כריך לומר זו קמיי,

(3) או ששחטן בצפון ביום [דהיינו בהבשירן] וסישז עליהן לאוכלן חוץ
לזמנו דהיינו פיגול, ויש בו כרת, או וחוץ למקומו דהיינו פיגול ואין בו
כרת, אפי"ה מועלין בהן ומרזייהו פיגול דחוץ לזמנו, ופיגול דחוץ למקומו, ממד
קרא נפקי (וצמיס דף כח): מואס האכל יאכל מבשר זבח שלמיו וגו', דאימקושת חוץ
למקומו לחוץ לזמנו, וקרי ליה פיגול, אצל לא הוי פיגול גמור, דלימייז עליה כרת,

וכן הוא דרשת הפסוק אליבא דרבא בובחים כח:

ויקרא יז יח ואם האכל יאכל מבשר־זבח שלמיו ביום השלישי לא ירצה המקריב אֹתוֹ לֹא יִחְשַׁב לוֹ	חוץ לזמנו
פגול ידחה	חוץ למקומו
והנפש האכלת מבשרו עוֹנֵה תִּשָּׂא:	אחד ולא שנים למעט חוץ למקומו מוכרת.

אבל הפסוק בויקרא י"ט ח' אתי לדרשה אחרת שם בובחים כ"ט ע"א.

כלל א"ר יהושע, כל שהיה לה שעת היתר לכהנים [שנעשית
חוריקה בהבשר. תוס'] ושז [אע"ג דשז] נפסלה מהם [ואין רשאי לאוכלו,

אבני חן על מסכת מעילה

פגול הוא לא ירצה, (ואמרינן ?) כהנא לא כשר דכמיז ציה ירצה לכפר [אולי הכוונה על הפסוק בויקרא א ד "ונרצה לו לכפר עליו"], כך הכנא פסול דפיגול, מה הכנא כשר לא הורצה עד שיקרבו כל מתיריו לשמו, כך הכנא פסול [דפיגול], לא נקבע פסול פיגול למיזו כרת עד שיקרבו כל מתיריו לשם פיגול [ראה המשנה בובחים כט:], [ה"ה אם קרבו שאר מתיריו בשתיקה. מצור דבש], והיינו מרזין שמרצה (לנודך) הוריקה למקצעה צפיגול, וכיון דהא זריקה משונה כל כך דזריכה מרזין לפיגול, אכתי לא יצאת מקדושה, ומועלין בה,

דף ב' ע"ב

איבעיא להו הני דמני צמתי דשינה בהן, כגון ששטע בדרום או שקבל דמן בדרום כו', **אי עלו מהו שירדו** דמיז להורידן או לא?

רבה אמר, אם עלו ירדו, רב יוסף אמר, אם עלו לא ירדו,

אליבא דר' יהודה דאמר הכס צפרק המונח מקדש (וצמים דף פד), זאת, היא, העולה, הרי אלו [ג'] מיעוטים [שאם עלו ירדו] פרט לשנשפך דמה, ושלה, ושיצאה (וניתנין למעלה שנתנן למטה או הניתנין למטה שנתנן למעלה) **לא תיבעי לך, רב"ע ל"פ** דהני נמי [ג'] הלכות שבמשנתניו שחטן בדרום, שחט ביום, חוץ לזמנו [דאם עלו ירדו,

כי פליגי אליבא דר"ש דפליגי עליה דרבי יהודה, ואמר זאת תורת העולה, ריבה תורה אחת לכל העולים, שאם עלו לא ירדו, **רב יוסף בר"ש** דכי היכי דאמר ר"ש הניתנין למטה שנתנן למעלה וכו', דהיינו שינוי מקום מתן דמים, שאם עלו לא ירדו, ה"ה נמי היכא דשני במקום שמיטה, ששחטן בדרום, שאם עלו לא ירדו,

רבה אמר לך, עד כאן לא קאמר ר"ש הכס אם עלו לא ירדו **אלא בניתנין למטה שנתנן למעלה, או בניתנין למעלה שנתנן למטה** כלומר דלא אמר דלא ירדו, אלא באותו שינוי מקום דמתן דמים ולעולם דשחטן וקבל דמן בצפון [פ"ה] הואיל ושמיטה וקבלה היו בצפון, **אבל הכא** [במשנתניו] **כיון דשחטן בדרום, כמאן דחנקינן דמי** ואם עלו ירדו,

תנן [שנינו במשנתניו], **קדשי קדשים ששחטן בדרום, מועלין בהן, בשלמא לרב יוסף** דאמר אם עלו לא ירדו, הואיל ולא ירדו מקדושטן, מש"ה מועלין בהן **ניחא, אלא לרבה** דאמר דאם עלו ירדו דינאן מקדושטן קשיא דאמאי מועלין בהן?

מאי מועלין בהן מדרבנן אכל מדאורייתא לית בהו קדושה, ואם עלו ירדו,

מאי איכא [במעילה] **בין דאורייתא לרבנן?** דאורייתא משלמין חומש, דרבנן **לא** מעילה דרבנן משלם קרן ולא חומש, משום דחומש מפני [צדק] איל אשם מיימי ליה, וצדקנן ליכא קרבן, דהוי כמציא חולין לעזרה, הילכך

ואי תנא האי [הני] [בבא הראשונה דשחטן בדרום וכו'], **ה"א** משום ד **יממא** [שאף דורק דמן בדרום, מ"מ ורקן ביום ש] **זמן הקרבה הוא, אבל שחטה בלילה וזרק ביום** [מהפך הסדר כמזה שהוא במשנה, שבמשנה תנן שחט ביום וכו', כדי שיהיה לא זו אף זו. ראה להלן], **[ד]לילה לאו זמן הקרבה הוא, והאי [זוה כיון] דשחט בלילה [אימא] דנפיק מירי מעילה,**

ואי תנא שחטה בלילה, ה"א הואיל וקבל [וזרק. רש"ש] דמה ביום אית בה מעילה, אבל שחטן ביום וזרק דמן בלילה וה"ה אם שחט בלילה וזרק בלילה, דזריקה דעיקר עבודה היא, הויא בלילה, **הואיל ולא זמן הקרבה הוא, כמאן דחנקינן דמי, ולא אית בהו מעילה, קמישמע לן דמועלין, דלילה לאו ממוסר זמן הוא, והאי בעל הש"ס** דייק מממתינן, ולא ס"ל דזו ואז"ל זו קמני,

[פ"ה] שבעל הש"ס כאן מהפך סדר המשנה, שמתחלה מפרש "אבל שחטה בלילה וזרק דמה ביום" ואח"כ מפרש "אבל שחטן ביום וזרק דמן בלילה", ולפ"ז אין כאן זו ואי צריך לומר זו, אלא לא זו אף זו. וראה קדשי דור, ומים קדושים],

חוץ לזמנו וחוץ למקומו למאי חזו כלומר כל הני דמני צמתינן דצין הוא דמועלין בהן, דהאי דשחטן בדרום ראוי לקדשים קלים כדאמרינן לעיל, ושחט בלילה נמי, או זרק בלילה [נמין], דין הוא דמועלין בהן, דלילה לאו ממוסר זמן הוא, אלא שחט על מנת להקטיר @ חוץ לזמנו או חוץ למקומו למאי חזי הא שמיטה, דמועלין בה [פ"ה] לאחר ששחטה במחשבת פיגול למאי חזי עוד קרבן זה, הא פגול הוי, ולא חזו לא אימורין [לגזוהי], ולא בשר לכהנים, ולא הוו קדשים ראויין כלל, ואמאי מועלין בהן?

ובחים כט: , מתני'. זה הכלל: כל השוחט, והמקבל, והמהלך, והזורק, לאכול דבר שדרכו לאכול, ולהקטיר דבר שדרכו להקטיר כוית, חוץ למקומו פסול ואין בו כרת, חוץ לזמנו פגול וחייבין עליו כרת, ובלבד שיקריב המתיר כמצותו. כיצד קרב המתיר כמצותו? שחט בשתיקה קבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו וקבל והלך וזרק בשתיקה, או ששחט וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו והו שמקריב המתיר כמצותו.

כיצד לא קרב המתיר כמצותו? שחט חוץ למקומו קבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו קבל והלך וזרק חוץ למקומו, או ששחט וקבל והלך וזרק חוץ למקומו (ולזמנו), הפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן וקבל והלך וזרק חוץ לזמנו, או ששחט חוץ לזמנו קיבל והלך וזרק שלא לשמן, או ששחט וקבל והלך וזרק דמן שלא לשמן - והו שלא קרב המתיר כמצותו.

ומשני **הואיל ומרצין לפיגולין** [פירש"י אין מובן, והי' אפ"ל כיון דשם קדשים עליו לענין פיגול, א"א לומר דהוי כחנקינהו, דא"כ לא להוי פיגול. שפת אמת] כלומר, @ הואיל והאי שמיטת פיגול חשיבא כולי האי, דלעולם לא מייקבע צפיגול למיזו כרת, עד שיקרבו כל מתיריו [ו כממזון], [דהיינו] שזרק הדם [כממזון] [כדפרש"י בובחים כח: עד שזרק הדם שהוא סוף כל מתיריו דר' עבודות הדם הם שחיטה קבלה הולכת וזריקה], כדאמרינן צמס' וצמים (דף כח)

אבני חן על מסכת מעילה

קמ"ל ר' יוחנן שיש בהם מעילה מדרבנן,

לא מיימי נמי חומש, אבל צמעייה דאורייתא, מיימי קרן וחומש ואשם מעילה # [למה סיים כאן בדברים פשוטים כאלו?]

ומי איכא מעילה מדרבנן [ראה תוס']?

[ואכמי מאי קמ"ל דעולא, אי משום ד] **מתו נמי תנינא** דאין מועלין צהן [פי' קושיא זו הוא על עולא, איך אמרת דקדשים שמתו מועלין מהן מדרבנן והא תנינא דאין מועלין מדרבנן אלא בחטאת # אבל הלשון קשה ד"מתו נמי תנינא" משמע יותר בגירסת הדפוס ברש"י ואכמי מאי קמ"ל דעולא].

דמנן לקמן מעילה צפ' הנהגה ש"פ מן ההקדש (דף יט), **הנהגה מן החטאת** בעלת מוס **כשהיא חיה, לא מעל, עד שיפגום** עד שיחסר ממנו, דכיון דקדושת דמים היא, לא מעל עד שיחסר מדמיה, כגון שחלש מן הזמרה, או שחשש זה והכחישה, דכיון דבעלת מוס היא קיימא לדמיה, וק"ל כל העומד לדמים, אין מועלין בו עד שיחסר מדמיו, אבל כל שאינו עומד לדמים, כגון כוס של זהב של הקדש, כיון (שנהגה ממנו) שנהגה בו, אע"פ שלא חסרו מעל,

וכשהיא מתה [חטאת בעלת מוס] דלאו לדמי קיימא, דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים, **כיון דנהגה כל שהוא** נשוא פרוטה, **מועל** אף על פי שלא חסרו, והאי מעל מדרבנן הוא, דלאחר שמתה ד"ה אין צה מעילה @ מדאורייתא, אלא מאי מעל מדרבנן,

והכא הוא צמטאת מתה דמעל, דחמורה קדושתה דלכפרה אחיה, אבל צשאר קדשים כגון עולה ואשם ושלמי צבור, משום דלאו לכפרה אחו, כיון שמתו לית צה מעילה אפילו מדרבנן, וקשה לעולא [דאמר "קדשים" שמתו יש להם מעילה מדרבנן]?

[בגירסת הגמ' דלהלן יש כמה גירסאות אחד רחוק מן השני, וראה בשבטמ"ק],

אמר לך עולא, ה"ה דצכל קדשי קדשים ס"ל לחנא [דמתניתין] נמי דמעל, ומ"ש דנקט צמטאת טפי משאר קדשי קדשים ד **סלקא דעתך**

דף ג' ע"א

אמינא [לולי דברי המשנה, שהדין כן], **חטאת הואיל ולכפרה קא אתיא** דכשהיא חיה קיימא למטאת **לא ברילין מינה** [ולכן גזרו בה חכמים מעילה],

אבל קדשים, הואיל ולא לכפרה קאתי, ברילי מנהון והשמה נמי כשהיא מתה צדילי מינה, ולית בהו ולא אצטריך למגור צה מעילה [פי' לולי דברי המשנה, מסבירא חיצונה היינו סוכרים, שרק בחטאת מתה יש מעילה, ולא בשאר קדשים מתים],

% רצ"ע דמקורם אומר שהסברא נותנת שרק בחטאת יש מעילה אבל בשאר קדשים אין מעילה, ועכשיו בהתירוץ "קמ"ל" אומר דאשמעונין שיש מעילה בחטאת וכ"ש בשאר קדשים?

אין, דאמר עולא א"ר יוחנן, קדשים שמתו יצאו מיד מעילה דבר תורה מדקאמר דבר מורה, **אלמא מדאורייתא לא אית להון לית צה מעילה, אלא מדרבנן אית בהון, ה"נ לרצה מאי מועלין מדרבנן,**

לימא לרצה תנינא להא דעולא אמר רבי יוחנן דממתניתין נמי שמעינן לה, מי לא אמרינן דקדשי קדשים ששחטן צדוס כמאן דחנקינן דמו, והו כקדשים שמתו, וקמני מועלין צהן, ואמרינן מאי מועלין מדרבנן, דמדאורייתא לית צה מעילה, דקאמרינן אס עלו ידרו, דקדשים שמתו דמו, אס כן היינו דעולא, ומאי קמ"ל הא דעולא?

ברילי מינייהו

יש כאן סברא חדשה, שמעילה דרבנן הוא כדי שיהיו ברילין מחקדש, שלא יבואו לחנות מהם, ואם הוא מין שבלאו הכי בני אדם ברילין מהם, לא גזרו רבנן עליהם מעילה,

ויש כמה סיבות למה ברילין מהם:

א' נבילות, שמאוסות,

ב' כשאין באים לכפר, ולגירסא אחרת כשבאים לכפר

ומשני אף על גב דתנינא צממתין איצטריך הא דעולא ד **סלקא דעתך אמינא הכא** צממתין דקדשי קדשים ששחטן צדוס **לא ברילין מנהון** לא צדילי אינשי מינייהו, משום דאע"ג ששינה צהן, מ"מ צכשרות נשחטו, ולא צדילי מינייהו אינשי, להכי [גזרו רבנן. ע"פ ר"ג] מועלין צהן, *אי לרצ יוסף מדאורייתא, אי לרצה מדרבנן %,

* [לא ידעתי למה אצטריך רש"י לכתוב אי לר' יוסף מדאורייתא, והא כיון דהוא מדאורייתא ומשום דאם עלו לא ידרו, למאי אצטריך טעמא דלא ברילי מינייהו, דהאי טעמא לא אצטריך אלא לרבנן דעשו בהן מעילה [מטעם גזירה, וחגיגה בלא תירוצן]. קדשי דוד],

אבל קדשים שמתו דנצלות מינה, ומאסי [ותמורה מ"מ כל נבילה מותר בהנאה ונותנין לכלבו, או הנאה אחרת ומה ברילין שייך בזה, ויותר חי' גל"פ דברלין מן הקדשים דכשמתו אין מתערבין בשאר קדשים בעזרה ולא שייך לגזור אטו קדשים, אבל הנך דנפסלו בפנים מתערבין עם שאר קדשים בעזרה, ושייך למיגור בהו מעילה מדרבנן, שפת אמת], **הואיל וברילין מנהון** וצדילי מינייהו אינשי **אימא אפילו מעילה מדרבנן לא לית צה מעילה**, דהא צדילי מינייהו, **קמ"ל** ילאו מידי מעילה דבר מורה, אבל מדרבנן אית צה מעילה צקדשים שמתו,

סיכום: אי מהמשנה הוה אמינא דקדשים שמתו אין בהם מעילה אפ' מדרבנן,

אבני חן על מסכת מעילה

קמ"ל חנא דמעל [פי' ולכן שנו חכמים במשנה, דבחטאת שמתה יש מעילה],
וכ"ש צהנן [בשאר קדשים] דלאו לכפרה אתו, [ד]אית צהו מעילה, האיל ומחיים,
לא צדילי מינייהו אינשי כולי הא, # [ולולי דברי רש"י היינו יכולים לומר דכל
התירוצין קמ"ל קאי על דברי עולא],

וחטאת שמתה מי אית בה מעילה, והתניא [והתניא] חטאת
המתות כגון חטאת חטאות הממות [בתמורה דף כא: בתחלת פרק רביעי ולד
חטאת, ולד חטאת, ותמורת חטאת, וחטאת שמתו בעליה ימותו, ושעברה
שנתה ושאברה ונמצאת בעלת מום, אם משכפרו הבעלים תמות], ומעות
ההולכות לים המלח הן [מעות] שנמצאו לאחר כפרה [שהפריש מעות
ונאברו והקריב אחרת ונמצאו המעות],

לא נהנין מהן מדרבנן דאיסורא איכא ולא מועלין [מחיים וכ"ש לאחר
מיתה. מ"א] אפילו מדרבנן,
דהא ליכא למימר לא מועלין מדאורייתא, אבל מועלין מדרבנן, דלא מיתריך למימר
הכי, דכיון דחנא ליה צרישא לא נהנין מדרבנן דליכא אלא איסורא בעלמא, היכי
מיתריך למימר אבל מועלין,
אלא הכי מיתריך למימר, לא נהנין מדרבנן, ולא מועלין נמי מדרבנן, דאיסורא
בעלמא איכא ולא מעילה, וקשה לעולא [דאמר דבכל קדשים יש מעילה מדרבנן]?
[ומתריץ] אמרי, חטאות המתות כיון דלא קיימי להקריב אלא למיתה
בחייהו ברילין מנהון אינשי, אפילו מחיים, וכ"ש לאחר מיתה דמאיס, ולא
אתי לאתהווי מינייהו, הילכך לא איצטריך למיגזר צהו מעילה, לאפוקי היכא
דמחיים לאפוקי שאר חטאות דלהקריב קיימי דלא ברילין מיניה דלא
צדילי מינייהו מחיים, איצטריך למגזר צהו מעילה לאחר מיתה,

[החילוקים בין חטאת העוף ועולת העוף,

מ: מקום נתינת הדמים של חטאת היא למטה, ועולה מקומה למעלה, # ראה
בריש מסכת קנים סימן על זה, ע"ע עולת עוף למעלה,
ומליקה בעולה מקומה למעלה, אבל בחטאת מקומה בכל מקום,
מ: מעשה, חטאת סימן אחד [אינו מבריל], והואה ומיצוי, ועולה שני סימנים
[ומבריל] וצריכה רק מיצוי,
ש: שם, חטאת שלא לשמה פסול, ועולה כשירה אלא שלא עלו לבעלים לשם
חובה,
קול אברהם בובחים],

חדא מוגו חדא, וחדא מוגו חדא לפי רש"י:

משנה א' וזכרים סו: חטאת העוף שעשאה כמעשה עולת העוף וכו' שמלקה שלא במקומה, ושם במשנה סו: וכולן אין מטמאין בגדים אבית הבליעה ומועלין בהן, ושם במשנה סח:, כל שהיה פסול בקדש אינו מטמא בגדים אבית הבליעה, [וכמו דלעיל מיירי שמלקה שלא במקומה, כן כאן].

משנה שם פר., כל שהיה פסול בקדש [וכמו לעיל בכל שהיה פסול]
בקדש מיירי במליקה שהיה בתחלה, כן כאן מיירי גם בשחיטה שהוא
בתחלה, ואמרינן] אם עלו לא ירדו,

איתיביה רב יוסף לרבה [דאמר על ג' הפסולים במשנתנו אם עלו ירדו],
חדא מוגו חדא, וחדא מוגו חדא כלומר שלא מלא לו קשיא ממשנה
אתה, עד שדקדק ג' משניות זו מזו, וזו מזו, והעמיד השלישית בשני מקום שמיטה,
וקמי צה עלו לא ירדו,
ואלו המשניות צמסכת וצחים, מרי מינייהו הוו צפ' חטאת העוף [זכרים פרק
שביעי], והשלישית צפרק הסמוך לו [פרק תשיעי].

והכי קמי חס [בובחים סו:], חטאת העוף שעשאה כמעשה עולת העוף, ועולת
העוף שעשאה כמעשה חטאת העוף וכו', ואוקמינן חס [סו:] צגמ' דכל הי דמי
חס היינו שניה צמקוס מליקה, ושינוי [במקום] הזה,

וקמי חס [זכרים סו:] וכולן אע"ג שניה צה, לא חשיבי כצלה, אלא דינן
כמליקה ו אין מטמאים בגדים אבית הבליעה, ומועלין בהן דלא
יאלו מקדשות,

חוץ מחטאת העוף [כיון שיש לה היתר שנאכלת לאחר מליקה והואתה,
אין בה מעילה] שעשה [במצותה] למטה מחוט הסיקרא כמעשה
חטאת העוף, לשם חטאת [העוף] דהיינו כמזוטה, דמזוטה הוי למטה
מחוט הסיקרא,

דאין מועלין צה, שהי יש לה עכשיו שעת היתר לכהנים, ואע"ג דחנא צהיה משנה
עלמה, עולת העוף שעשאה למעלה, דהיינו כמזוטה, [ו?]לא חני דאין מועלין צה,
משום דעולה כליל, ואע"פ שנעשית כמזוטה, אין צה היתר לכהנים, הילכך מועלין
צה,

וקתני עילוייה צהיה משנה עלמה [זכרים סח:] כל שהיה פסול
בקדש כגון הי דשניה צמליקה והואה [בתום] בובחים שם ד"ה אלא כתב,
דהיינו שאירע פסול משנשחט ונתקדש צקדושת כלי. וכן משמע שפירש רש"י כאן
להלן שכתב שאירע לה קודם שהוקדשה ונמלקה, אבל שם פירש"י שצאה לעורה
צהכשרה ונפסלה],

אינו מטמא בגדים אבית הבליעה והיינו חדא מוגו חדא, כלומר דהכי
דייקני, דכי היכי דהיה דקתני [זכרים סו:], וכולן אין מטמאין צגדים, מיירי
צשינו מקום מליקה, כדמוקמינן חס, אף הא נמי [בובחים סח:] דמי כל שהיה
פסול צקדש אינו מטמא צגדים, מיירי צשינו מקום מליקה,

וכל שלא היה פסול בקדש כגון שצבר זמנו [בני יונה שעברה זמנם],
או שיצב גפה, או נקטעה רגלה, דהיינו פסול דשלא צקדש, אלא שאירע לה קודם
שהוקדשה ונמלקה מטמא בגדים אבית הבליעה,

וקתני צפרק הסמוך לו [בפרק המזבח מקדש זכרים פרק תשיעי דף פר.] כל
שהיה פסול בקדש, אם עלו לא ירדו והיינו אידך, וחדא מוגו חדא,
דכי היכי דהאי כל שהיה פסול צקדש, אינו מטמא צגדים אבית הבליעה, מיירי

אבני חן על מסכת מעילה

כתיבה, התם כי שניה זה, משום הכי פסלה,

אכל עולת זמם יחיד, הואיל והקדשה מחילה שלא כתיבה להקריבה בחוץ, כי הכניסה לאחר מכן בפנים, ושחטה בדרוס, (או יצאה. חק נתן) לא פסלה ואם עלתה לא תרד, דהא לאמרינן דנפסלת בדרוס או צינא היינו כשנכנסה מחילה למחית עורה דהיינו כתיבה,

או דילמא, אפילו לרב יוסף דאמר בעולת פנים אי שניה זה, אם עלתה לא תרד, היינו טעמא מחיצה כתיבה קלטה דכיון שהקדשה להקריבה במחית העורה דהיינו כתיבה, קלט לה מוצת, דאם עלתה לא תרד,

אכל עולת זמם יחיד, שהקדשה מחילה שלא כתיבה ואח"כ הכניסה בפנים, דהיינו מחילה שלא כתיבה, ויצאה או נשחטה בדרוס, אם עלתה תרד לא קלטה דלא קלט מוצת, [הואיל] ולא אחאי מחילה # [פ] שלא הקדישה ע"מ להביאה. והלשון קשה] למחית עורה כתיבה, [לכאורה לר"י לא צריכא להא, דהא ר' יוסף לא אמר רק אליבא דר"ש וא"כ איכא למימר הא דבעי ר"א עולת במת יחיד כו', אליבא דרבי יהודה דאמר תרד מיבעיא ליה. מים קדושים],

1. תיקון ומדקמצעיא ליה אליבא דמרוויחו, ש"מ, דבשניי "מקום שמיטה" [פ] ששחטה בדרוס] בעולת פנים, נמי לא פשיטא ליה, אי כרזה [דתרד] אי כרז יוסף [דלא תרד],

סוגית רב גידל אמר רב
ומסיים בסוף דף ו.

אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול שמיטת זריקה [שמיטה] לפגל הזבח [זריקה], ופגל נמי זריקה [בר"ג פירש אם חישב בשחיטה ובזריקה עשה סתם], והשחט הוקצעה לפיגול, שיש בו כרת, אינו מוציא מידי מעילה בקדשי קדשים [דבכל קרבן יוצא הבשר מידי מעילה לאחר זריקה, אבל זריקת פיגול אינה עושה כן. אבל ראה רג, וז"ל התוס' דתרתי לא עברא, לאקבועי בפיגול ולהוציא מידי מעילה] כלומר, זריקת פיגול אינה חשובה כל כך, שמוציא בשר קדשי קדשים מידי מעילה, זריקה כשרה, דקיימא לן [בזריקה כשרה] דמאחר שזרק הדם כראוי, יש צורך היתר להניס, ואין מועילין בו, אכל הכא כיון דפיגול זריקה, לא יצא הבשר מידי מעילה, דהא לא חזי להניס,

[ועוד אמר רב גידל] ואינו מביא וזריקה אינה מציאה לידי מעילה בקדשים קלים האמורים של קדשים קלים, זריקה כשרה, דמתנן בספרא דמתניין, בקדשים קלים לאחר זריקת דמן, מועילין באמורים, ואין מועילין בבשר, דלא חשיבא זריקה כלל לענין מעילה,

ייתב אביי וקאמר לה להא שמעתא דרב גידל, איתיביה רב פפא [תלמידו של אביי] לאביי,

בשניי מקום מליקה, דהיינו מחילת עבודה, אף האי דקמני נמי כל שהיה פסולו בקדש אם עלו לא ירדו, בשניי מקום מליקה מיירי, וקמני אם עלו לא ירדו, וכי היכי דבשניי מקום מליקה לחוד דהיא המחללת עבודה קמני אם עלו לא ירדו, הוא הדין דמתניין בשניי מקום שמיטה לחוד, דהיינו המחללת עבודה אם עלו לא ירדו, והיינו תיובתא דרבה תיובתא [דרבה אמר דאם עלו ירדו, וכאן רואין דלא ירדו],

והא דפליגי בה רבה ורב יוסף בשניי מקום שמיטה [אם ירדו] פשיטא ליה לית ליה לר' אלעזר,

דאמר רבי אלעזר [בן פרט תלמידו של ר' יוחנן, מנחת יהודה], עולת במת יחיד, שהכניסה לפניו דהכי מניין ממן זמם' וזמם' צפ' במת (דף קיז) מה בין זמם יחיד לזמם צבור, דהיינו מוצת זמם יחיד אינה טעונה צפון, ולא מנופה, ולא הגשה, ולא ריח ניחוח, ואינו נפסל צינא כו', אם הקדיש בהמה להקריבה עולה בזמם יחיד, בשעת היתר הצמות, ונמלך והכניסה לפניו לעזרה, להקריבה במוצת,

דף ג' ע"ב

קלטה מחיצות של עורה לכל דבר דהוי כמי שהקדשה מתחלה להקריבה למוצת, דטעונה צפון, וכל דברים הטעונים בקדשי מוצת, ונפסלת צינא, ובדרוס, ובשאר פסולין הנהוגין בקדשי מוצת [ואינו יכול להקריבה עוד בבמה],

[ו. מוצר דבש] בעי ר' אלעזר [עולת במת יחיד שהכניסה, שנפסלה] ששחטה להיא עולת זמם יחיד, לאחר שהכניסה לעזרה בדרוס עלו והעלה אותה הכהן לגבי המוצת בשוגג או במזיד, מהו שירדו,

מאי לא מודקמיבעיא ליה לחדא זהא דמחללה לאו למוצת [שהקדישה להקריב בבמה], מכלל דאידיך בעולת פנים [שהקדיש בהמה להקריב בפנים] פשיטא ליה סגינא ליה אי כרבה אי כדרב יוסף?

מחיצה כתיבה = שהקדישה להקריבה בפנים
שלא כתיבה = שהקדישה להקריבה בחוץ

[ומשני] לא, לעולם לא פשיטא ליה אי כרזה אי כרז יוסף, אלא חדא מוגו חדא עולת זמם יחיד, מוגו עולת פנים # [באן אין פירושה של חדא מוגו חדא כמו לעיל ג, שכאן פירושה כמו בעיא הרגיל בש"ס במאי פליגי, בזה או בזה, וזה כוונת רש"י שהאיבעיא הוא מה יהיה חילוק הדין בין עולת במת יחיד לעולת פנים] קמיבעיא ליה,

והכי קמיבעיא ליה עד כאן לא קאמר רבה התם בעולת פנים ששניה בשמיטה [בגון ג' דברים שבריש המסכת], (או שילאמה. חק נתן) אם עלו ירדו אלא משום ד מחיצה כתיבה פסלה כלומר היכא דמעיקרא כי הקדשה, לשם קדושת פנים הקדשה, להקריבה בעצמה [בפנים] דהיינו מחילה

אבני חן על מסכת מעילה

קמיצה	שחיטה
מתן כלי	קבלה
הולכה	הולכה
זריקה	הקטרה

וקמיצה היינו שחיטה ופיגול דקמיצה, הו' כמו פיגול דשחיטה, דכי היכי דקבע פיגול בקמיצה לחודה, הכי נמי מיקבע פיגול בשחיטה לחודה, אלמא דשחיטה לחודה הו' פיגול גמור, וקמי' קדש הלחם שמציאו לידי מעילה, אלמא דפיגול מיימי קדשים [קלים] לידי מעילה, וקשיא לר' גידל?

אמר ליה [דפיגול דשחיטה לחודה לא הו' פיגול גמור, ו] מהכא לא מיקשי ליה, דמאי דקאמר קומץ פיגול, לא אמר דבקמיצה לחודה הו' פיגול, אלא מאי קומץ פיגול איסורא דמיימי לידי פיגול שהמחיל לפגל דקמיצה [קצת פיגול], דהיינו מחילת פיגול, אכל לא הו' פיגול גמור, עד דפגל נמי דהקטרה, וה"ה לשחיטה הו' מחילת איסור פיגול, ולא הו' פיגול גמור, שלא פגל אלא בשחיטה לחודה, והאי דא"ר גידל אינו מציא לידי מעילה, היינו למי שפיגול בזריקה קאמר,

דף ד' ע"א

[וחזור ומקשה] והא [עלה] דהיה דקומץ פיגול* קתני [אע"ג דהו' מדברי אמורא [עולא] קאמר הכי "קתני" ואין זה סוגיית התלמוד, אלא לפי שלומד הדין בדרך התנאים מוק', לכן גרסין והא קתני. שטמ"ק],

* [פ'] המשך דברי עולא בזבחים מג. הוא כך "אמר עולא קומץ פיגול שהעלו על גבי המזבח פקע פיגולו ממנו, אם אחרים מביא לידי פיגול הוא עצמו לא כל שכן, מאי קאמר קבעי למימר פקע פיגולו ממנו, ונסיצ טעמא דבא לידי פיגול? הכי קאמר אם אינו מתקבל דהקטרה, היאך מביא אחרים לידי פיגול המקטיר קומץ על מנת שיאכל שירים למחר, היאך מנחה מתפגלת, אם אין הקטרתו [של קומץ] הקטרה [והא דענין קרבן ממיריו, אלא והאי קרבן ממיריו קרינן ביה, דפקע פיגולא ממנו, ולכן קבע השירים דפיגול], והכי קאמר, הוא עצמו לא כל שכן שיתקבל, אחרי שמתקבל לרשות אחרים לפיגולו".

אם אחרים כלומר השירים מביא לידי פיגול צמחשנה דקמיצה לחודה, הוא עצמו קומץ לא כ"ש [שבא לידי פיגול], [דאם הוא פיגול בשמעלהו ע"ג המזבח, אם כן עפרא בעלמא הוא והרי לא קרבו מתיריו. תוס'],

[פ'] שהקומץ פקע פיגול מוניה, כדי שיתקבל על המזבח, ועי"ז נעשו השירים פיגול גמור],

ואמרין התם צמחשנה וזבחים [מג.]. מאי קאמר? ה"ק [הלשון שם הוא: אם אינו מתקבל דהקטרה, היאך מביא אחרים לידי פיגול] אם אינו משוץ צהאי פגול, דפגל דקומץ למד [ואף שלא חשב בהקטרה], כפגול גמור,

1) [תנן במנחות עה:] השוחט את התורה לפניו [בעזרה], ולחמה חוץ לחומה [נחלקו חכמים במס' מנחות עה: ר"ל סבור שהכוונה לשטח שמחוץ לחומת העזרה, ור"י סבור שהכוונה חוץ לחומת בית פאני, ונחלקו המפרשים בהגדרת "בית פאני" ו"א כי הכוונה מחוץ לחומת ירושלים, ולדעת אחרים לפניו מחומת הר הבית וכו'. שט], לא קדש את הלחם דכמיז על זבח המודה חלות [ויקרא ז], ונענין על צמחשנה # [ואע"ג שהקרבן קדש, צריך להביא תודה אחרת עם לחמים, כדי לצאת ידי נדרו. כך הבנתי לאחר חיפוש ואולי שגיתי],

2) שחטה עד שלא קרמו פניה בתנור, ואפילו קרמו כולן חוץ מאחת מהן [פ'] שקרמו ל"ט לחמין], לא קדש הלחם דנענין צמחשנה וצמחשנה שיהא כל הלחם ראוי,

3) שחטה [במחשבת] חוץ לזמנה, וחוץ למקומה, קדש הלחם [אין הכוונה שיש מעילה בלחם, אלא קדש הלחם ליפסל. ראה תוס'], אלמא פיגול מיימי לה לידי מעילה? אישתק [אביי לא ענה לרב פפא],

כי אתא אביי לקמיה דרבי אבא [הוא רבא שבבבלי הש"ס. מנחת יהודה], אמר ליה [רב אשי לרבי אבא. משנת ר' יעקב] הא דרב פפא לא קשיא לרב גידל בזריקה [כלומר אין הפיגול נקבע עד שעת זריקה. תוס'], טעמא דקדש הלחם כשפגל בשחיטה, משום דשחק בזריקה דלא פגל בזריקה, הילכך לא הו' פיגול גמור בשחיטה לחודה, להכי קדש הלחם ומועלין בו, אכל הא דלמר רב גידל דאינו מציא לידי מעילה, היינו דפיגול בזריקה ממש, דהו' פיגול גמור,

רב גידל מירי בפיגול גמור,
ובתורה מירי שפגל רק בשחיטה,

אמר ליה רב אשי לרבא, והא אמר עולא צמחשנה וזבחים צמחשנה צמחשנה [דף מג.]. קומץ [פ'] קומץ במחשבת] פיגול שחשז עליו לפגל צמחשנה קמיצה, שהעלו לגבי מזבח כיון שמשלה זו האור פקע פיגולו ממנו שחש פקע מיד # [למה מיד, ולא שמשלה בהן האור?], וירד מעל גבי המזבח יעלה [שבין שעלה נפקע הפיגול ממנה, ולכן יחזור ויעלה].

והוא הדין נמי לאיברי פיגול שהענין לגבי המזבח, כיון שמשלה בהן האור, פקע פיגולן מהן,

והאי דנקט קומץ פיגול, משום דאי תנא צמחשנה פיגול לחוד, לא הו' אחי קומץ מיינה, דס"ד אמינא, ה"מ אבר דמיחבר, להכי כיון שמשלה זו האור צמחשנה, [ו?] הו' כמו שמשלה ככולו, ופקע פיגולו ממנו, אכל קומץ דמיפרת אימא לא,

[קמ"ל, ו?] [הכי [ד] נקט קומץ, דאע"ג דמיפרת, פקע פיגולו ממנו, וכל שכן גבי אבר פיגול, דכיון דמיחבר, כי משלה האור צמחשנה, הו' כשפגל כולו, ופקע פיגולו, מכל מקום קמי קומץ פיגול, דפגל דקמיצה,

אבני חן על מסכת מעילה

בשתי עבודות דאי חשיז בשמי עזודות, לבי זרק הדס [פי' שצריך שיחיה גם הוריקה] במחשבת פיגול, [ואז] הוי פיגול לרבי יהודה כדלית ליה [דחייב עליו ברת], ולרנן כדלית להו [שאין בו ברת], ואי בעבודה אחת [חישב שתי מחשבות] דברי הכל לא הוי פיגול, אבל מ"מ לעולם לא מיקבע בפיגול עד דזריק, והתם ה"ט דקדש הלחם [דלא הוי פיגול גמור], דשחק בזריקה, דלא פיגול אלא בשחיטה לחודה, אבל אם פיגול בזריקה נמי, לא מיימי קדשים קלים לדי מעילה, כדכר גידל,

[ומקשה עוד פעם, כיון דמיירי שפיגול גם בזריקה, הלא רואין מבאן גם שזריקת פיגול מקדש הלחם, ומותרין שהלחם לא נעשה פיגול אלא פסול], **אי הכי** מיקשי ליה נמי [למאי] דקאמר דעד דזריק לא הוי פיגול, דלטעמיה גבי [הקרבן] תורה נמי לא הוי פיגול עד דזריק, אם כן קשיא ליה הא, מאי קדש הלחם דקאמר, לאו לחיוביה במעילה, אע"ג דהשתא הוי פיגול גמור דפגל בזריקה, אלמא זריקת פיגול מציאה לדי מעילה בקדשים קלים [וקשיא לרב גידל]?

[ומתירין] **מאי קדש** הלחם **ליפסל** קדש **דבעי שריפה** דלא הוו כחולין, אבל לא למעילה, וכדכר גידל,

לימא מסייע ליה לרב גידל, [ומייתי רישא דברייתא] **הפיגול לעולם מועלין בו, לאו אע"ג דאיזריק דם** לשם פיגול, והיינו כרב גידל דאמר אינו מוציא מידי מעילה בקדשי קדשים, **ומסייע ליה?**

לא כי קמי לעולם מועלין בו **דלא זרק הדם** קא מיירי, ולא מסייע ליה,

אי דלא זרק הדם [לשם פיגול. משמרות כהונה] פשיטא דמועלין בו, **מאי למימרא?**

אלא לעולם ד דזריק קא מיירי, ואפילו הכי לא מסייע ליה וכי תניא **ההיא דכי תניא** דלעולם מועלין בו אפילו לאחר זריקה **בעולה** הואיל ולגזוה היא, דאין זה היתר לכהנים, ולא מיירי בחטאת ואשם,

לעולם בחטאת ואשם מיירי ד **אי בעולה פשיטא** מאי למימרא דגבחה **היא כולה** [ולעולם יש בה מעילה],

דף ד' ע"ב

ועוד [ראיה דלא מיירי בעולה], **דקתני סיפא** [דהאי ברייתא דמתחלת הפיגול לעולם מועלין בו] מסופא נמי דיקא, דקתני לן **דבמה** והוא הדין לפיגול, **אע"פ שחזר וזרקו** [ליום מחרת] **מועלין בו** דאין מוציא מידי מעילה,

אי אמרת בשלמא בחטאת, שפיר להכי דייקין דה"ה לפיגול, שאם פיגול בו, אע"פ שחזר וזרקו מועלין בו, **אלא אי אמרת בעולה, צריכא למימר** דמועלין בה, הא כולה לגזוה הוא, אלא ש"מ בחטאת מיירי, וה"ה לרישא [יחידה ראה לרב גידל],

[דאמרת] דכיון דהעלהו למזבח, דפקע פגולו ממנו כשאר פיגולים, היאך מציא אחרים [דהיינו] השריים, לדי מעילה [פיגול], אלא ודאי פקע פגולו ממנו, ומציא השריים לדי מעילה [פיגול], אלמא דמחשבה דקומץ לחוד [ואף שלא חשב בהקמרה], הוי פיגול גמור, וה"ה במחשבה דשחיטה לחודה, וקמי [גבי תורה] דקדש הלחם דמציא לדי מעילה [ראה לעיל ג: בתום ד"ה אלמא], וקשיא לרב גידל,

[ומשני] אמר [לן] רב גידל **הא נמי** דקמי אס אחרים מציא לדי פיגול ה"ק, **איסורא דמייתי לדי פיגול** דלא אמר דבקמינה לחוד הוי פגול, אלא ה"ו [מיירי] דפגל בקמינה, ופגל נמי בהקמרה, כדאמרינן לעיל,

משנה ובהם כט; אמר רבי יהודה, זה הכלל, כל שמחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום, פגול וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, פסול ואין בו כרת וחכמים אומרים [כיון שעירב שני מחשבות בוכה אחד] זה וזה פסול ואין בו כרת,

אמר ליה רבינא לרב אשי, והאמר אילפא בפרק כל הזמנים (דף כט:), **מחלוקת** דקאמר רבי יהודה במתני, אם מחשבת הזמן קדמה למחשבת המקום, [הרי הוא] פיגול וחייבין עליו כרת, ואם מחשבת המקום קדמה למחשבת הזמן, [פיגול] [פסול] ואין חייבין עליו כרת, דעיקר פיגול דחייבין עליו כרת, הוי במחשבת אכילה חוץ לזמנו, וכת"א זה וזה [פסול] ואין חייבין עליו כרת,

ואמר אילפא, מחלוקת וכו', דר' יהודה סבר אם מחשבת הזמן וכו' [היינו שגם בשתי עבודות סבר ר' יהודה דהוי פיגול וחייב עליה כרת], ורנן סברי להכי אין בו כרת דעירוב מחשבות הוי, חוץ לזמנו וחזן למקומו בזמנו אחד,

ולהכי [אליבא דרבנן] אפילו בשתי עבודות פסול ואין בו כרת, הואיל ולא הויא כולה במחשבת חוץ לזמנו, כגון דאמר הריני שוחט סימן ראשון חוץ לזמנו, וסימן שני חוץ למקומו, ולהכי קרי לשני סימנין צי עזודות, משום דקסבר ישנה לשחיטה מתחלה ועד סוף, וכי שחט סימן אחד, עבד פלגא דשחיטה,

אבל בעבודה אחת כגון בסימן אחד, שחשט בחציו חוץ לזמנו וחציו חוץ למקומו, **דכולי עלמא** דברי הכל **עירוב מחשבות הוא** ואין בו כרת, אבל פסול הוי,

ומ"מ אשכחן לר' יהודה, דאם מחשבת הזמן קדמה בשחיטה לחודה, הוי פיגול, וא"נ לרנן אם לא חישב זה אלא חוץ לזמנו לחודה בשחיטה הוי פיגול, וחייבין עליו כרת, אלמא דמחשבת שחיטה לחודה פיגול הוי, וקמי [לעיל ג:] קדש הלחם [שחבה] [במחשבת] חוץ לזמנה, וחזן למקומה, קדש הלחם], דפיגול מיימי קדשים קלים לדי מעילה, וקשיא לרב גידל [דאמר דעבודה פסולה אינה מביאה קדשים קלים לדי מעילה]?

אמר לן רב גידל ד"ה לא אמר דמחשבת שחיטה לחודה פיגול, אלא **לכי זריק תיגלי מילתא** [למפרע], **אי בעבודה אחת** עירב המחשבות **אי**

אבני חן על מסכת מעילה

זריקה אין מועלין בו באימורין, האיל חריקת פיגול היא, מש"ה חציצה ליה טפי, מההיא הפלגה דרישא [מלחלק ברישא, בלפני זריקה ולאחר זריקה],

הבא לא פסיקא ליה דלא פסיקא ליה מילתא, האיל דלפני זריקה מועלין בו, ולאחר זריקה אין מועלין בו כדדייק ברישא, הילכך לא תני לה, ולעולם לא מסייע ליה לרב גדל:

[שנינו במשנתנו] כלל אמר רבי יהושע, כל שהיתה לה שעת היתר לכהנים אין מועלין בה, וכל שלא היתה לה שעת היתר לכהנים מועלין בה,

איזוהי שהיתה לה שעת היתר לכהנים [שאינה לאחר זריקה דמים], שלנה, ושנממא, ושיצאת,

ואיזוהי שלא היתה לה שעת היתר לכהנים [שאינה קודם זריקה דמים], שנשחטה חוץ לזמנה, וחוץ למקומה, ושקבלו פסולין, וזרקו את דמה:

אמר ליה בר קפרא לבר פדת [פדא], בן אחותי ! ראה מה אתה שואלני [כלומר שיש דעתך שמשאלני כהוגן] למחר בבית המדרש [אמר לו שישאל למחר בבית המדרש היתר שחיטה שנינו, או היתר זריקה שנינו, או היתר אכילה שנינו],

[כלומר למחר שנינו נהיה עסוקים בהלכה, תשאלני כדי לברר הדבר וראה לדקדק בדבר כדי שנשא ונתן בה למחר. תוס'],

[בר קפרא רצה להביא שאלה זו לדיון בבית המדרש, ואולם רצה שיתפתח משא ומתן בדברים, ולא בהלכה פסוקה שירצה עליה, ולפיכך הציע לבן אחותו את השאלה כדי שיוכלו חכמים שונים להביע את דעתם. שם],

[שיש ג' אופנים לפרש "היתר"],

שאל לו הא דקמני צממני [שעת "היתר"] [היינו] היתר שחיטה שנינו דכיון שנשחטה בתקנה בלא פסול, היינו שעת היתר, ואע"ג דשוב נפסלה יצאת מידי מעילה,

דף ה' ע"א

או היתר זריקה [קבלת הדרם לזריקה] שנינו דאע"פ ששחט כראוי, צעין דתהוי קבלה נמי בלא פסול, וכיון דקיבל כראוי הותר לזריקה, ד[אע"ג דעדיין לא נזרק דמו, הוי כאלו נזרק בהיתר, לכל העומד לזרק מרוק דמי, דכיון דנתקבל כזוס כראוי, ונראה לזריקה, שוב אין בו מעילה,

[וא"ת אמאי לא אמר דכל קדשים יקבלו מומא מחיים כיון דמוצוה לשחטן ונימא כל העומד לשחוט כשחוט דמי? ו"ל דאפילו נשחט לא אמרינן דבורוק דמי עד שיקבל בכוס כ"ש כשעדיין לא נשחט. תוס' ב"ק עו. שורה 18],

סיפא ודאי מסייע ליה לן דמה כו' דמיירי לאחר זריקה בהדיא, ודייקין ה"ה דפיגול דזריקה אינו מוציא מידי מעילה, רישא מאי, נימא הואיל ומסייע ליה סיפא, מסייע ליה נמי רישא דנימא נמי בחטאת מיירי, וקאמר לעולם מועלין בו, דמשמע אע"ג דזרק,

וקא פריך סיפא (לאו) ודאי מסייע ליה [בתמיה] ומסיפא נמי מי פשיטא ליה דמסייע ליה, דילמא לעולם אימא לך דלא מסייע ליה, דאמרינן דלא דמי לן דמה, למחשבת פיגול?

ומהדר ליה אמאי לא דמי, ו מ"ש כלומר, מה הפרש יש בין פסול לן לפסול פיגול?

וא"ל ודאי לא דמו דאימא לך הלנה דקעביד בידים שהיה לו לזרוק והלנו, דהיינו דקעביד ליה פסול צידים, דלגבי מחשבת דפיגול חשיב ללינה מעשה צידים הילכך קנסין ליה ד לא מהני זריקה, לאפוקי מידי מעילה לאפוקיה מידי מעילה, אלא מועלין נמי לאחר זריקה,

אבל מחשבת פיגול מחשבת, לא קא עביד בידים אלא פסול מחשבת אימא לך דלא קנסין ליה, ו מהני ליה זריקה לאפוקי מידי מעילה ודלא כרב גדל, ורישא בעולה קמיירי, כדאוקימנא ברישא,

לימא הא מסייע ליה, [שנינו בברייתא] הפיגול בקדשי קדשים מועלין בו, לאו אף על גב דזרק, ומסייע ליה [לרב גדל]?

לא, דלא זרק, אבל זרק מאי, הכי נמי דאין מועלין בו דזריקת פיגול (אינה) מוציאה מידי מעילה, והיינו [דלא] כרב גדל,

אמאי קתני סיפא [דברייתא זו], בקדשים קלים אין מועלין בו כלומר אפילו לאחר זריקה דלאו קדשי ה' יניחו, ליפלוג ברישא וליתני, לפני זריקה מועלין בו, לאחר זריקה אין מועלין בו אלא מדלא פליג הכי ברישא אלא בסיפא, לימא דאע"ג דזרק מיירי רישא דמועלין בו, וסיפא מסייעא לרב גדל,

ההוא ודאי מסייע ליה סיפא דקמני בקדשים קלים אין מועלין,

לימא הואיל ומסייע ליה סיפא כדאמרן דודאי מסייעא ליה, מסייע ליה נמי רישא נימא נמי רישא דאע"ג דזרק מיירי, מסייעא לרב גדל, דאיהו נמי הכי קאמר [לעיל בדבריו], ואינו מציא לידי מעילה, בקדשים קלים?

א"ל רישא ודאי לא תסייע ליה, דרישא מיירי בדלא זרק כדאמרן, והא דדייקת אכל זרק מאי ה"ג דאין מועלין, אמאי קתני סיפא כו' ליפלוג ברישא, אין ה"ג דמצי לפלוגי ברישא, אלא משום הכי תנא סיפא בקדשים קלים אין מועלין בו, הואיל קדשים קלים פסיקא ליה ופסיקא ליה למלמא דנין לפני זריקה וצין לאחר

אבני חן על מסכת מעילה

מתקיף לה רב יוסף לעולם אימא לך, דאפילו קיצלוהו כשרים וזרקוהו פסולין נמי מועלין בו [דהיינו לאו דוקא], דהימא אכילה שנינו, ואי [דאי] ס"ד איכא לפלוגי הכי [ולומר דדוקא קתני], בלומר שמחלקין כך לומר דקבלוהו פסולין דוקא. תוס'.

כדאמר דקבלוהו פסולין, וזרקוהו כשרים [מועלין בו], אכל קצלוהו כשרים, אף על גב דזרקוהו פסולין, אין מועלין בו, דדוקא קתני,

אלא הא דתנן התם בנזמים [כז.], חטאת פסולה שנינו דמה על הנגד אין דמה טעון כיבוס כדכתיב נחטאת כשרה [ויקרא ו ב כל אֲשֶׁר־יַעַבְדַּ בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ יָאֵשֶׁר יִזְהַר מִדְּמָה עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזְהַר עָלֶיהָ תָּכַסּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ] וגו' [ואף שחטאת כשרה שנינו דמה על הבגד נטמא הבגד, בחטאת פסולה אין הבגד נטמא], בין שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה, ובין שלא היתה לה שעת הכושר ונפסלה,

אי זו היא שהיתה לה שעת הכושר ונפסלה, שלנה הדם אז הכשר [צ"ע דאי לן הבשר הרי כבר הוזה הדם ודרשינן אשר יזה ולא שכבר הוזה? אש פנחס, # פ' שאין הבשר נעשה נותר קודם זריקה], ושנממאת, או שיצאה דה"ל שעת הכושר, אי למר כדאית ליה הימא שמיטה, אי למר כדאית ליה הימא אכילה,

איזוהי שלא היתה לה שעת הכושר, שנשחטה חוץ למקומה, חוץ לזמנה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה,

היכי דמי [שקבלו פסולין וזרקו את דמה], אילימא דקבלוהו פסולין וזרקו פסולין, הוא דאין דמה טעון כיבוס [שזה נקרא חטאת פסולה], הא קבלוהו [או] וזרקו כשרים הא קצלוהו כשרים וזרקו פסולים, אז איפכא, דמה טעון כיבוס והא דמי [דאין צריך כיבוס] קצלו פסולין דוקא קתני, פסולין ולא כשרים,

קרי כאן [באילו אומר והכתיב] ויקרא ו ב כל אֲשֶׁר־יַעַבְדַּ בְּבִשְׂרָה יִקְדָּשׁ יָאֵשֶׁר יִזְהַר מִדְּמָה עַל־הַבֶּגֶד אֲשֶׁר יִזְהַר עָלֶיהָ תָּכַסּ בְּמָקוֹם קֹדֶשׁ, ולא שכבר הוזה כלומר אשר יזה, מדם העומד להוות, דעדיין לא נעשית מנחה, והוא הוא כשנינו ממנו על הנגד קודם זריקה, או בשעת זריקה, טעון כיבוס, ולא שכבר הוזה, דלאחר הוזה אין המותר טעון כיבוס, דמאחר שזרק, צין זרקו כשר, צין זרקו פסול, אינו טעון כיבוס,

אלא ודאי הא דקתני נחטאת, שקבלו פסולין וזרקו פסולין לאו דוקא, דאפילו קצלו כשרין וזרקו כשרין, אין דמה טעון כיבוס אחר זריקה, אע"ג דהוא חטאת כשרה, הואיל וכבר הוזה, אכל קודם זריקה טעון כיבוס, דין חטאת כשרה דטעון כיבוס, (אפילו) צין קבלה וזריקה,

דף ה' ע"ב

ה"ב לגבי מעילה, הא דקתני שקבלו פסולין לאו דוקא הכי [תני], דנימא הא קצלו כשרים וזרקו פסולין אין מועלין בה, דאפילו קיצלו כשרים וזרקו פסולין מועלין, דהימא אכילה שנינו [בר' יוחנן], דבעינן גבי זריקה [בהכשר] וליכא,

או היתר אכילה שנינו דאע"ג דנשחט ונתקבל כראוי, לעולם לא ינא מדי מעילה, עד שזרק הדם, דיש בו שעת הימא אכילה לכהנים, % ואם אירע בו שום פסול [אח"כ], אפילו הכי אין מועלין [בין שזרק דמו]?

והשינו צר קפרא, דחזיקה ורבי יוחנן פליגי בה מילתא, חזיקה אמר היתר שחיטה שנינו, [בר קפרא אומר, היתר זריקה שנינו. מר"י, # וצ"ע דלפי רש"י דבר קפרא חשיב לו, אך אומר בן על עצמו], ר' יוחנן אמר היתר אכילה שנינו,

א"ר זירא, לא דייקא מתני', דלא כחזקיה, ודלא כרבי יוחנן [לר' יוחנן קשיא ממתני', וכחזקיה לא דייקא. תוס'],

[ומפרש ר' זירא מה שאמר לא דייקא מתני', דהא] תנן [במשנתנו], איזוהי שהיתה לה שעת היתר לכהנים], שלנה, ושנממאת, ושיצאת, [מאי] לאו דלן דם שנתקבל בטוס כראוי, ואח"כ לן קודם זריקה, וקתני אין מועלין בו משום דכל העומד לחרק מזרק דמי, וש"מ היתר זריקה [קבלת הדם לזריקה] שנינו [כבר קפרא]?

לא דלן "בשר" חוץ לזמנו אבל דם איזודריק, מוש"ה קתני אין מועלין בו דיש [פ' דהיה] זה הימא אכילה לכהנים, כר' יוחנן [באן מתרין דאבן אתיא בר' יוחנן, אבל להלן בקושיא השניה מביים ש"מ היתר זריקה שנינו, ומתקיף לה רב יוסף],

תנן [עוד במשנתנו], ואיזו היא, שלא היתה לה שעת הכושר לכהנים, שנשחטה חוץ לזמנה, וחוץ למקומה, ושקבלו פסולין וזרקו את דמה,

ה"ד [קבלת הדם וזריקת הדם בפסולים שלא היתה בה שעת הכשר], אילימא דזרקוהו פסולין וקבלוהו פסולין, ל"ל עד דאיכא תרתי נפסולין, קבלה וזריקה, קצלו פסולין לחוד סגי, דהא נפסל בו,

אלא לאו דקבלוהו פסולין, וזרקוהו כשרים ואף על גב דזרקוהו כשרים, וקתני מועלין בו הואיל ונתקבל נפסול, דלא היה בו הימא זריקה, דלא הויה קצלתו כראוי,

וטעמא דקצלוהו פסולין וזרקוהו כשרים, אכל קצלוהו כשרים, אע"ג דזרקוהו פסולין אין מועלין בו, דמשעה שקצלוהו כשרים הותר לזריקה, ומש"ה אין מועלין בו, ש"מ היתר זריקה שנינו [כבר קפרא ודלא בר' יוחנן],

דוקא = שקבלו פסולין, וזרקו כשרין,
לאו דוקא = ואפילו קבלו כשרין, וזרקו פסולין

אבני חן על מסכת מעילה

ואי קשיא לך, מאחר דלאו דוקא, אמאי מני לה ? תריך אגב דמני פסולי דנשחט חוץ לזמנו וחוץ למקומו, תנא נמי שקבלו פסולין ורקו, ולעולם לאו דוקא, וליכא למידק מינה כדדייקת ברישא, הא קבלוהו כשרין, אע"ג דזרקוהו פסולין אין מועלין בו, ונשטמ"ק: ולא תידוק מינה לא הימר זריקה ולא הימר אכילה, וקבלה וזריקה תרויהו בפסולין,

אמר רב אסי, אם כן דקאמר דלאו דוקא, למה לי למיתני תרתי בתרי דוכמי ממני דלאו דוקא?

אלא מעילה דוקא קבלו פסולין, אבל חטאת שנית על הבגד לאו דוקא,

אלא לעולם דמעילה דוקא ודייקין מינה [ממשנה דמעילה, שאם קבלו כשרים היתה לה שעת היתר], דהימר זריקה שנינו, כדאמרן הכא, [ו]פסולים דמני גבי חטאת פסולה [שהבגד צריך כיבוס] לאו דוקא, אלא כדאמרן, דהוא הדין נמי כי קבלו ורקו כשרים, אלא להכי קמני שקבלו פסולין ורקו פסולין,

"קבלת" פסול ומחשבתו אינו עושה שיריים
"זריקת" פסול עושה את הדם "שיריים"
א': שאם הוזה על הבגד אינו טעון כיבוס, ב': שנשפכין לאמה

והא קמ"ל כלומר (הא) חטאת פסולה הא קמ"ל וכו', דפסול [לקמן מפרש דפסול היינו טמא] עושה שיריים שאם נתקבל הדם בשני כוסות, אע"ג דקיבל פסול בחמלה וזרק, וזרז וקיבל בשר וזרק עושה הפסול לכל הדם שנשתייר אחר זריקתו, שיריים, דהא דקבל כשר וזרק [אח"כ], לאו כלום היא,

מאי טעמא, דשיריים נינהו אלא דינו כשירי הדם, שאם הוזה מדמה על הצג, צין זריקה דכשר לזריקה דפסול [לכאורה צ"ל להיפוך, שהפסול זרק תחלה], אינו טעון כיבוס,

שירי הדם כשרים היה שופך על היסוד, "שיריים" פסולין נשפכים לאמה,

א"ג, שאותו הדם דינו לישפך לאמה כדין שיריים, דאי אמרינן אינו עושה שיריים, טעונין יסוד,

מחשבת פסול "בקבלה" אינה עושה שיריים, אבל "זריקתו" עושה שיריים, מחשבת כשר גם "בקבלה" עושה שיריים,

והא דתנן במסכת זבחים (דף לז), וכולן שקבלו את דמו חוץ לזמנו או חוץ למקומו, אם יש עדיין דם הנפש צואר, יחזור הכשר ויקבל, דמשמע אינו עושה שיריים ? היינו כשמישצ פסול [שפסול לעבודה] בקבלה חוץ לזמנו או חוץ למקומו, דמשמע פסול, אינו עושה שיריים לפסול, אבל אם חישצ כשר בקבלה חוץ לזמנו, אע"פ שיש עוד צואר דם הנפש, לא יחזור הכשר ויקבל, דמשמע דכשר פוסלת שיריים,

והכי אמרת דהא קמ"ל דפסול [זריקת פסול] עושה שיריים, והא בעא מיניה ר"ל מר' יוחנן צפרק כל הפסולין (זבחים דף לד) פסול מהו שיעשה שיריים?

מפני כשהזריקה שנעשית בפיגול, עשתה כבר פעולה, שקבעה את הקרבן בפיגול, לכן אינו יכול לזרוק עוד, שכל דם שנשתייר הוא "שיריים",

וא"ל [והשיב ר' יוחנן לר"ל], אין לך דבר שיעשה שיריים, אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו שאם זרק מקצת הדם, ע"מ לאכול חוץ לזמנו וחוץ למקומו, והשאר זרק שלא במחשבת פיגול, לאו כלום הוא, אלא כל הדם שנשתייר נעשה שיריים ופסול,

אינו נעשה שיריים פירושה: שאף שנזרק בפסול יכול לחזור ולזרוק בכשרות

ומאי שנא חוץ לזמנו וחוץ למקומו דעושה שיריים ליפסול הואיל ומרצין לפיגול? הואיל וזריקת הדם חשונה היא כל כך, דמרגה צפיגול, דקובעת צפיגול, דלעולם לא הוקבע פיגול בשרת, עד שעת זריקה, מאי לאו [מה בא ר' יוחנן למעט, "באין לך דבר"]? הוי הוא דעושה שיריים, בר מפסול שקיבל [שזרק] ולא חישצ לפגל, דאינו עושה שיריים?

[ודוחה] לא אפילו פסול,

והא אין לך קתני דמשמע הני צלצד ולא פסול?

פסול	מרצה או לא	עושה שיריים
טמא	מרצה [דחוייה] בצבור	עושה
פיגול	אין מרצה בציבור	עושה, הואיל ומרצה לפיגולו
שאר פסולין כגון בעלי מומין	אין מרצין בציבור	אין עושין
יוצא	אין מרצה בציבור	אין עושה

[בעלי מומין ויוצא שאין כחן חזק, לכן גם אם זרק בעל מום חלק מן הדם, או יצא חלק מן הדם, יכול לחזור ולזרוק, שעדיין לא עשה זריקה הפסולה רושם על

אבני חן על מסכת מעילה

וקרבן מעילות], ויש נותר שאין מועלין בו, כיצד לן הדס לפני זריקה כגון שנתקבל היום ולא מרק עד למחר, אם אכל הבשר לפני זריקה מועלין בו, אכלו לאחר זריקה אין מועלין בו, דסבירא ליה לר' שמעון, זריקת לן מוציאה מידי מעילה, מריקת כשר,

קתני מיהת לפני זריקה מועלין בו, מאי לאו דהוה שהות למיזוריקה, דאי בעי זריק ואף על גב דנתקבל בכוס, לא נפיק מידי מעילה עד לאחר זריקה, ולהכי לפני זריקה מועלין בו, הואיל ועדיין לא מרק הדס, לא היה בו שעת הימור, ושמוע מינה היתר אכילה שנינו?

לא, דקבליה סמוך לשקיעת החמה [דלא נעשית הקבלה בהכשר. תוס'] ומשום הכי לן דלא היה שהות למזורק והוא אכל הבשר כליל לפני זריקה, להכי מועלין, שהרי הדס עדיין לא היה ראוי למרק, ולא מצינן למימר, כל העומד למרק כרוק דמי,

אבל היה שהות מאי, הכי נמי דאין מועלין, אי הכי מאי איריא דתני דאמי לן לפני זריקה, ליתני הכי, שקבלו קודם שקיעה שקיעת החמה, דהוה שהות למזוריקה, ולן אין מועלין בו, דהואיל והיה עומד למרק כרוק דמי, דהיתר זריקה שנינו, ולאחר שקיעה קבלו לאחר שקיעת החמה, דנשחט כליל ולן, ואכל הבשר, מועלין בו דהא אינו ראוי למרק זריקה כשרה, ולא כרוק דמי, הילכך מועלין בו?

הכי נמי קתני דהא דמי לפני זריקה, היינו קודם שיראה לזריקה [פי' שהיום לא יראה לזריקה עוד, עד למחר], [כלומר לפני זריקה לאו דוקא, אלא ר"ל קודם שיראה לזריקה. תוס'] שקבלו אחר שקיעת החמה, שעדיין לא נראה לזריקה, אם אכל הבשר מועלין בו, אבל אחר זריקה [דהיינו] ולאחר שיראה לזריקה שקבלו קודם שקיעת החמה, דהוה שהות ציוס למזוריקה, אין מועלין בו, הואיל והיה עומד למרק כרוק דמי, ולעולם היתר זריקה שנינו,

תא שמע, ר"ש אומר וכולה מיתרצא כסוגיא דלעיל דיש נותר [תפרש באן כמו לעיל בראש הדף, ביש נותר וכו'], יש פיגול שמועלין בו, ויש פיגול שאין מועלין בו, כיצד, לפני זריקה מועלין, לאחר זריקה אין מועלין בו, דסבירא ליה [לר"ש], דזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים מריקת כשר, ופליגא אדרב גידל, והכא ליכא למידק לטעמיה דר"ש, כדדייק לעיל [ה:]: דהפיגול לעולם מועלין בו, טעמא דפיגול, הא לא הוי פיגול אין מועלין בו [ושמוע מינה היתר זריקה שנינו], דהא סבירא ליה לר"ש, דזריקת פיגול מוציאה מידי מעילה מריקת כשר,

קתני מיהת לפני זריקה מועלין בו, לאו דהוה שהות למיזוריקה, דאי בעי זריק דנראה לזריקה, אמרינן כרוק דמי, ואין בו מעילה דהיתר זריקה שנינו, וקתני מועלין בו, וש"מ היתר אכילה שנינו?

לא דלא הוה שהות למיזוריקה, אבל הוה שהות למיזוריקה [מאי] ה"נ דנפק מידי מעילה,

הקרבן, אבל טמא שכחו חזק וכן פיגול, כיון שזרק כבר, זריקתו מועלת שלא יוכל לזרוק עוד],

ה"ק, אין לך דבר [איסור חזק] שאינו מרצה בציבור כגון פיגול, ונותר כדי נסב' דאפי' אם אינו עושה שריים מ"מ אין תקנה לדם הנשאר דהרי גם הוא נפסל בלינה. רש"י [ויזל] [שיצא מקצת הדם] ועושה שטושה שיריים לפסול [שלא זרוק עוד], אלא חוץ לזמנו וחוץ למקומו, דלע"ג דחזן [לזמנו וחזן?] למקומו אינו מרצה בצבור, עושה שריים, הואיל ומרצה לפיגולו [שקובעת דפיגול. רש"י לעיל],

אבל טמא דאיתיה בציבור דהיינו פסול דמרצה נמי בצבור, דטומאה דחיה היא בצבור [וכ"ש אי אמרינן דטומאה הותרה בציבור] משוי שיריים, שאר פסולין כגון צעלי מומים דלא איתגון בציבור, לא משוין שיריים,

והא דאמר הא קמ"ל דפסול עושה שריים, היינו טמא, והאי דדייקין [מ"אין לך דבר"] לאפוקי פסול דלא משוי שריים, היינו שאר פסולין,

ת"ש, הפיגול שחשד בשמיטה לעולם מועלין בו ובקדשי קדשים מיירי [שמועלין בה מיד לאחר שחיטה], ומש"ה מועלין, דאף על גב דנתקבל הדס כראוי, לא אמרינן כל העומד למרק כרוק דמי (מנחות דף קב), משום דקבלה דפיגול לא חשיבא קבלה, ולא הוה מריקת לאפוקי מידי מעילה, וטעמא, דהוי קבלת דס פסול דפיגול, להכי לא מפקע ממעילה, הא קבלת דס דכשר דלאו דפיגול, מוציאה ממעילה, דאמר' כרוק דמי,

[מאי] לאו דלא זרק, ושמוע מינה היתר זריקה שנינו?

ומשני לא זרקת לא מרק מיירי, וטעמא [אלא הטעם דמועלין בו] דפיגול הוא, דזריקה ידידה לא היא כלום לאפוקי ממעילה, הא זריקה כשירה מפקא מידי מעילה, אלמא היתר אכילה שנינו כרבי יוחנן,

ומאי לעולם דנחמא קא צעי לה [פי' אין זה קושיא אלא בא לפרש מאי כוונת הלשון "לעולם"] וה"נ מצי למיבעי נמי כי מוקים לה בדלא זרק, אלא דנטר ליה עד דסיים למילתיה והדר צעי מיניה,

הא קא משמע לן לא אחר לאשמועינן אלא דהלכתא כדרב גידל, דאמר רב גידל אמר רב [לעיל ג:], זריקת פיגול אינו מוציאה [קדשי קדשים] מידי מעילה, ואינו מביא [קדשים קלים] לידי מעילה,

דף ו' ע"א

תא שמע, רבי שמעון אומר, יש נותר שמועלין בו [פי' מלבד איסור נותר שחייב עליה כרת, יש עליה גם איסור מעילה שחייב עליה קרן וחומש

אבני חן על מסכת מעילה

אשמים אנהנו (בראשית מז),

[ובגמ' להלן ו: יש: אמר ר' יוחנן, כי אמר ר"ע זריקה מועלת ליוצא, שיצא מקצתו, אבל יוצא כולו, לא אמר ר"ע, ועוד יש להלן ו: אמר ר' אלעזר, כי א"ר עקיבא בבת אחת, אבל בזה אחר זה, לא אמר רבי עקיבא]

אמר ר"ע דבני לאיתויי ראיה, למאן [למאן רע"ב] דאמר זריקה מועלת ליוצא, והרי המפריש חטאתו ואבריה, והפריש אחרת תחתיה, ואחר כך נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות ושחט את שתיהן, חזק של אחת מהן, והוא לא אידך חזרתה מותר חטאת, משעה שמרקה דמה של אחת,

לא כלומר אי אחת מודה ש כשם שדמה שאותה שמרקה דמה פוטר את בשרה [של עצמה] מן המעילה, כך הוא פוטר את בשר חברתה זו שלא מרקה דמה, מן המעילה, דכח אחר הן, שהרי [היה] יכול לזרוק דמה של אחת מן שיריה,

אם פטר דמה, את בשר חברתה מן המעילה אע"ג דפסולה היא, דהא הוא מותר חטאת דין הוא שיפטר את בשר עצמה שיפטור זריקת דמה, בשר של עצמה מן המעילה, אע"פ שיש בהן פסול דיוצא, הואיל ואשכחן דפוטר את בשר חזרתה, אע"פ שיש בה פסול מותר,

יש שני צדדין למה כששוחט שני חטאות, זריקה אחת פוטר את שניהם מן המעילה, אף שהאחד פסול משום מותר:
א': כששחטן יחד יש לומר שהם כגוף אחד,
ב': אף שאינו שוחטן יחד, כיון שיכול לזרוק איזה מהן שירצה, פוטר את חברתה מן המעילה,
וראה להלן בגמ'.

לשון "אימורים" בספר יוסף דעת:

והעורך (ש"ב ב) כתב: למה נקראו החלבים 'אימורים' – שהן מורים ואדונים על כל האברים, ועולים על גבי המזבח לחלק ארון העולם.
ויש מי שפרש מלשון אימור (ישעיה יז) – הענף הגבוה ביותר. כלומר החלק החשוב והגבוה בבמה, וכמו לשון 'חלב' – החלק המובחר ביותר, כמו 'חלב הארץ' (נפ"י) אמת ליעקב ריש שטיינ.

אימורי "קדשים קלים" שיצאו לפני זריקת דמים, שצא חזק דמן,

רבי אליעזר אומר, אין מועלין בהן דהו כמו לפני זריקה, דזריקת יציאה, אינה מציאה אימורי קדשים קלים ליד מעילה, כמו זריקה כשרה, ואין חייבין עליהן משום פיוגול נותר וטמא,

רבי עקיבא אומר, מועלין בהן דזריקת יציאה מציאה אימורי קדשים קלים ליד מעילה, וחייבין עליהן משום פיוגול נותר וטמא:

[א"ב קשה] מאי איריא דתני לאחר זריקה, ליתני קודם שקיעה ולאחר שקיעת החמה?

ה"נ קאמר, קודם שיראה לזריקה [שלא יראה לזריקה עד הבוקר], לאחר שיראה לזריקה,

ת"ש, הפיגול בקדשי קדשים מועלין, מאי לאו דזרק וטעמא משום הכי הוא דפיגול אינו מוציא מידי מעילה אף על פי שזרק הא בכשר כיון שזרק אין מועלין זו ושמוע מינה היתר אכילה שנינו דבעינן שזרק?

לא דלא זרק אלא שנתקבל בכלי, ובפיגול הוא דלא אמרינן כזרק דמי, הא בכשר אמרינן כזרק דמי, דהיתר זריקה שנינו, [וזה הפירוש דחוק הוא מאד, דזרק משמע דזרק ממש, ופירש רי"ב "א וכו' תוס'"]

אבל זרק מאי, הכי נמי דאין מועלין בו דבעינן למימר דאין מועלין בפיגול, מאי איריא דתני סיפא בקדשים קלים אין מועלין בו, ליתני דקדשי קדשים כאן לפני זריקה מועלין זו כאן לאחר זריקה אין מועלין?

[ומשני] ודאי הכי נמי מצי תני, ולא איצטריך סיפא, אלא הא אתיא לאשמועינן הא קמ"ל, כל לאיתויי ליד מעילה כגון אימורי קדשים קלים, [רק] זריקה בתיקנה שאין בה פיוגול מייחתי ליד מעילה האימורין, ולא זריקת פיוגול,

כל לאפוקי מידי מעילה כגון בשר קדשי קדשים שלא כתיקנה אפילו שלא כתיקנה נמי כגון זריקת פיוגול מפקע מידי מעילה ודלא כרז גידל,

והיינו דלמרינן במסכת מנחות [בזו], וראה תוס' שם ד"ה ולא איתותב רב גידל], הא איתותב רב גידל, דהא סתמא, ורבי שמעון, תרוייהו סבירא להו, דזריקת פיוגול מוציאה מידי מעילה בקדשי קדשים:

דף ו' ע"ב

מתני': בשר קדשי קדשים, שיצא לפני זריקת דמים, ואח"כ [חזר ו] נכנס, ושזכ מרק הדם, ר' אליעזר אומר אע"פ שמרק הדם מועלין בו דס"ל לר"א, דזריקה אינה מועלת ליוצא, להוציאה מידי מעילה, ואין חייבין עליו משום פיוגול ונותר וטמא הואיל דיצא, אינה [זריקה פסולה] קוצעת בפיגול ונותר וטמא, אלא זריקה כשירה [קובעת אותה],

ר"ע אומר אפילו לא חזר והכניס, כיון שזרק אין מועלין בו דזריקה מועלת ליוצא, וחייבין עליו משום פיוגול ונותר וטמא דהא זריקה דיוצא, קוצעת בפיגול ונותר מריקה כשרה, ויש ספרים שכתבו בהן, אבל חייבין, והאי אכל הוא כמו באמת אמרו, כמו אכל

אבני חן על מסכת מעילה

[אתרח] פורתא [שהה מעט], הדר אתא, אמר ליה [ר' יוחנן]
אסי ! נתרצית לצאת סבור היה, שדעתו לחזור למקומו לצבל [שחשב
שלא היה רוצה לכבוד אמו, אלא שרוצה לחזור. ר"י חוקן], המקום
יחזירך לשלום עד מקומך,

אתא לקמיה דרבי אלעזר, א"ל ר' אסי לר"א דלמא ח"ו מרתח
רתח עלי רבי יוחנן חס ושלום דלמא מירתח רתח? א"ל מאי
אמר לך? אמר ליה המקום יחזירך לשלום, אמר ליה
ואם איתא דרתח, לא הוה מברך לך,

אדהכי והכי שמע לארונא [שמתה. ר"י חוקן] דקאתי, אמר אי
ידעי [אם הייתי יודע שמתה, פ' בששמע שהיא באה חשב שהיא חיה] לא
נפקי [לא הייתי מבקש לצאת מארץ ישראל],

דף ז' ע"א

מחשבין על האבוד ועל השרוף שאם נשרפו האומרים [או נאבדו],
ומשב צוריקה ע"מ להקטין חוץ לזמנך, הוי פגול, שהאוכל מן הבשר, או שאם
נמצא, האוכלן חייב כרת, והא אבוד ושרוף לא איתניון בעולם,
ואפ"ה קתני מחשבין דמהניא צבו מחשבה צוריקה, לשויה הבשר פגול,
הכא נמי אפ"ה דלמא כולו, דכמאן דלימיה דמי, מיהני ליה צוריקה, לאפוקיה מידי
מעילה,

ומי אמר רב אסי הכי דכי יאכל כולו מהניא ליה צוריקה הא בעא מיניה
רב אסי מר' יוחנן, חייב לנשפכין למחר מהו נשפכין שירי הדם
שהיה שופך ליסוד המזבח, וקא מיבעיא ליה, חישב שבעת שפיכת השירים, ע"מ
לאכול כזית חוץ לזמנו, דהיינו למחר, מהו, מי חשיבא הא מחשבה דנשפכין לפגל,
כמו מחשבה דצוריקה עזמה, או לא [ראה תוס' שמקשה על פירוש זה],
ע"א אמר המורה, חישב לנשפכין למחר, שבעת צוריקה, חישב לשפוך השירים
למחר ליסוד, חשיבא הא מחשבה דנשפכין, כאילו חישב צוריקה עזמה, שחישב לזרוק
מקצתו למחר חוץ לזמנו, דמפגל ליה, או לא?

חולין קז: תחלת פרק העור והרומב:

העור העור של בהמה שחטה, כגון פחות מכביצה בשר, ועורה אדוק זה
ומשלמה לכביצה, מנטרף מפני שהוא שומר, ובגמרא ילפין שהשומרים
מנטרפין לטומאה קלה [דהיינו] טומאת אוכלין,

והרומב גליי"א שאינה אוכל [אלא משקה. ראה בגמ'] לקבל טומאה בפני
עזמה, אבל מנטרפת להשלים, לפי שדרך לאוכלה כשהיא קרושה (על) [עס].
רע"צ הבשר,

והקיפה תלין, והן ענמן לאו אוכלין חשיבי, אבל לאכטרופי מנטרפין,

והאלל בגמרא מפרש [הוא בעין גיד רחב לבן וקשה שעובר תחת מפרקת
הבהמה, אי נמי בשר שנפלט מהסכין פ' שהסכין לא חתך על העור ממש]
כשהפשיט הבהמה, ונשאר מרודד מחובר בהעור, ולא חשיב אוכל בפ"ע אפי'
הוא כביצה מרלא חישב רק שיאכל קצת מאותו בשר ולא פירש איזה קצת,
ואפ"ה מצטרף לשאר אוכלין לשיעור כביצה. יכין],

גמ': והני תרתוי פלוגתא דפליגי רבי אלעזר ור"ע בצבצור קדשים
ובאימורי קדשים קלים למה לי, כיון דתנא חדא מילתא שמעינן אידך דכיון דאית
ליה לרבי אלעזר דצוריקה אינה מועלת ליוצא לאפוקי בשר קדשי קדשים מידי מעילה
אינה מועלת נמי להציא קדשים קלים שיצאו לידי מעילה וכי היכי דאית ליה לר"ע
דצוריקה מועלת ליוצא להוציא בשר קדשי קדשים מן המעילה ה"נ מועלת להציא
אימורי קדשים קלים לידי מעילה ולמה לי דפליגי בתרתי?

צריכי, דאי איתמר בקדשי קדשים, הוה אמינא בהא קא
אמר ר' אלעזר מועלין בו, משום דצוריקה כתיקנה בלא פסול
מפסק ממעילה מפסק מידי מעילה, שלא כתיקנה כגון ליוצא לא
מפסק מידי מעילה, אבל לאיתויי לידי מעילה, מודי לר"ע,
דאפילו שלא כתיקנה מייאת לידי מעילה דהיינו למורא אימא
מודה ליה לר"ע קמ"ל דבהא נמי פליגי,

ואי איתמר גבי קדשים קלים, הוה אמינא גבי קדשים קלים
הוא דאמר ר"ע מועלין בהן, דאפילו צוריקה שלא כתיקנה
מייאת לידי מעילה, אבל קדשי קדשים דלאפוקי הוא, שלא
כתיקנה לא מפסק מידי מעילה, קמ"ל,

[ואומר על דברי ר"ע] אתמר אמר ר' יוחנן, כי אמר ר"ע צוריקה
מועלת ליוצא, שיצא מקצתו היינו שיצא מקצת הבשר, ולא יאכל כולו,
דמנו דמהניא צוריקה למקצת שפנים, מהניא נמי להוציא מקצת שיצא, אבל
יוצא כולו, לא אמר ר"ע דמהניא וכו', דכמו דלימיה לבשר דמי,

א"ל רב אסי לרבי יוחנן [ר' אסי בא לחלוק על ר' יוחנן], כבר
לימדוני חבירי שבגולה [שבבבל],

[קדושין לא:]

רב אסי הוה ליה ההיא [הלשון "ההיא" צריך הבנה, # ואולי היתה
מרביתיה, ולכן מביא מעשה זו כאן, שגם לאם זה צריך לכבד] אמא
זקינה, אמרה לי' בעינא תכשיטין, עבד לה, בעינא גברא
[בעל. ר"י חוקן] גייעין לך [גראה ואבקשנו לך. ר"י חוקן],

בעינא גברא דשפיר כותך [יפה כמודך, והכיר שנמטרפה דעתה וברח
שלא יוכל לצאת ידי שמים. ר"י חוקן], [מתחלה היה בדעתו לשלם לאיש
שישאנה, אבל לאחר שאמרה שהאיש יהיה יפה במראה כמותו, הבין שלא
יוכל למלאות בקשתה. ראה בן יהוידע],

שבקה ואזל לארעא דישאל, שמע דקא אזלה אבתריה,
אתא לקמיה דרבי יוחנן, אמר לי' מהו לצאת מארץ
לחוצה לארץ, א"ל אסור, לקראת אמא [לכבדה] מהו?
א"ל איני יודע,

אבני חן על מסכת מעילה

מצטרפין לטמא טומאת אוכלין, אבל לא טומאת נבלות,

א"ל רבי זירא, כבר שנית לנו אלל דמנ דהעור והדוטט [חולין קיז:].
הקפה והאלל מצטרפין לטומאת אוכלין, אבל לא לטומאת נבלות, אלמא האי
אלל כיון דלית ביה מושא, לא קיבל טומאה לא מטמא טומאת
נבלות,

הני נשפכין נמי, כיון דלאיבוד אזלי בהו ליסוד, ולא ע"ג המזבח,
מחשבה לא מהניא [בהו] לפגול,

הא נמי שיא כולו, לאיצוד קאי לשרפה [פי' בן דינו של יוצא], וכמאן דליתיה כלל
דמי, וצדין הוא דלא מהניא ליה זריקה לאפוקי ממעילה,

אלא דקתני על האבוד ועל השרוף קשיא % כלומר והא משמע
מהא דרייתא, דמהניא מחשבה דזריקה, לאיצוד ושרוף לפגול, אף על גב דליתנהו
בעולם, ה"נ דין הוא דמהני זריקה לכשיא כולו, אע"ג דדמי כמאן דליתיה בעולם?

אמר רבא, אימא מחשבה על העומד לאיבוד ועל העומד
לישרף [בגון שורק חתיכת בשר וחתיכת אימורים בפי כלב ובפי כבשן, ועדיין
לא הגיע בפי כלב או בפי כבשן בשעת מחשבה. תוס' דמין דנשעת זריקה
כשחשכא אכתי הוו קמן, אע"ג דשוב נאצדו או נשרפו מהניא זהו מחשבה,

אבל הכא הכשר [ש]אלא [הנשרף] כולו לפני זריקה, דכמאן דליתא דמי נשעת זריקה,
אין זריקה מועלת לנשרף להוציא מידי מעילה,
והא דקאמר עומד ליאצד ולישרף, לא אמר שדין הוא ליאצד ולישרף, אלא שנאצדו
השתא או נשרפו, אע"ג דהוו קמן נשעת זריקה, הויכח סופן על תחלתן, שהיו
עומדין ליאצד ולישרף,

אמר רב פפא, לא א"ר עקיבא זריקה מועלת ליוצא, אלא
שיצא בשר, אבל יא דם אע"פ שמזרז והכניסו וזרקו אין זריקה
מועלת ליוצא אין זריקה של אותו דם שיא, מועלת להוציא הנשרף מידי
מעילה,

תניא נמי הכי, שחט בשתיקה נכשרות שלא חישב זה שום פסול ויצא
דם ושוב יא הדם חוץ לעזרה אע"פ שחזר וזרקו, לא עשה ולא
כלום,

בקדשי קדשים מועלין בו דהאי זריקה אינה מתרת הנשרף לכהנים,
בקדשים קלים ואם הן קדשים קלין אין מועלין בו באימורין, משום
זריקה זו, דהאי זריקה לאו כלום היא:

יש שני צדדין למה כששחט שני חטאות, זריקה אחת
פוטרת את שניהם מן המעילה, אף שהאחד פסול משום
מותר:

א': כששחטן יחד יש לומר שהם כגוף אחד,
ב': אף שאינו שוחטן יחד, כיון שיכול לזרוק איזה מהן
שירצה, פוטרת את חבירתה מן המעילה,

ר"ע מביא ראיה מדין זה, שאם יצא הבשר ואח"כ זרק את
הדם, שהבשר אין בה מעילה,

[שנינו במשנתנו] א"ר עקיבא, הא זה למה דומה: אמר ר'
אלעזר, כי א"ר עקיבא כשם שדמה פוטר את נשרפה, כך פוטר את נשר
חצרתה, אלא ששחט שניהן בבת אחת כגון ששחטו שני כהנים כאחת, דכח
גופא דמי, דלא קדמה שחטה של אחת לשל חצרתה, אבל בזה אחר זה, לא
אמר רבי עקיבא משום דנשעת שחט הראשונה, מיד נעשית השניה מותר
חטאת, והסם אין זריקת דם של אחת, פוטרת נשר של חצרתה,

תניא, אמר רבי שמעון, כשהלכתי לכפר פאני [שם מקום. תוס'],
מצאני זקן אחד, ואמר לי נשון שאלה אומר היה ר' עקיבא
זריקה מועלת ליוצא דהכי משמע צממני [תמיה היה הזקן על דברי ר"ע.
תוס']? אמרתי לו הן,

וכשבאתי והרציתי דברים לפני חברי שבגליל, אמרו לי
הלא פסול הוא שיא, היאך מרצה על הפסול,

וכשיצאתי והרציתי דברים לפני ר"ע [כלומר שהגדתי לו תמיהת
הזקן. תוס'], אמר לי בני אי אתה אומר כן שמהא זריקה מועלת ליוצא,
אף על פי שהוא פסול [כלומר כשאתה מרצה לפני דברי הזקן כמדומה שאתה
מגמגם על דברי וכו', כלומר מדוע שתקת לו וכי אינך אומר כמותי. תוס'],

והרי המפריש חטאתו ואבדה, והפריש אחרת תחתיה,
ואח"כ נמצאת הראשונה, והרי שתיהן עומדות, מועלין
בשתיהן, שחטן [מרש"י להלן משמע שגורם כאן "ושחט את שתיהן"
ומשמע בבת אחת], והרי דמון מונח בכוסות כל זמן שלא מרק מועלין
בשתיהן נכשר קדשי קדשים לפני זריקה מועלין זו [משמע דפסולא ליה היתר
אכילה, ראה לעיל ה.],

דף ז' ע"ב

נזרק דם של אחד מהם נפסלה השניה צממתי חטאת, אי אתה מודה
שכשם שדמה פוטר את בשרה מן המעילה, אף יפטור
בשר חבירתה מן המעילה [אף שהוא מותר חטאת ופסול], אם
הציל בשר חבירתה מן המעילה, אף על פי שהוא פסול, דין
הוא שיציל את בשרה ואע"פ שיש פסול יוצא %,

אבני חן על מסכת מעילה

אמר ריש לקיש משום רב אושעיא, תשובה גנובה השיבו רבי עקיבא לאותו תלמיד כלומר לא הייתה מעלייתה הא דהשיבו, ושחט את שחיתו, דמשמע בבת אחת אין אז דמה פוטר בשר חצירתה, אע"ג דפסול הוא, דהכי משמע דכי היכי דמפרש [כדאמר] רבי אלעזר לעיל, דלא אמר רבי עקיבא אלא שחט שחיתו בבת אחת, האי דאמר רבי עקיבא נמי הכא [בבריתא], ושחט את שחיתו, היינו בבת אחת,

[תשובה גנובה. פי' עלומה ומכוסה, כי יש להשיב עליה, ולא לסתור התשובה שהשיב ר"ע לר"ש דודאי יפה השיבו, אלא הלשון אינו מיושב יפה דנקט בבת אחת וכו'. תוס'].

בזה אחר זה לא הא שחטן בזה אחר זה לא, והיינו משונה גנובה, דכיון דפסול הוא כיון דפסול הוא, דמשמע שזרק דמה של אחת מהן, נפסל השניה במותר חטאת,

מה לי בבת אחת, מה לי בזה אחר זה הו"ל וסבירא ליה לר' עקיבא דדמה פוטר בשר חצירתה, אע"ג דפסול משום מותר חטאת, כי היכי דחשבת להו כגוף אחד [בשחטן בבת אחת], בשחטן נמי בזה אחר זה, תהא דמה פוטר את של חצירתה, אלא ודאי משונה גנובה היא, דלא שגא, # [לפי"ז גם את דברי ר"ע במשנה יש לפרש ששחטן בזה אחר זה, ור"ל חולק על ר' אלעזר שמפרש המשנה דוקא בבת אחת],

א"ל רבי יוחנן לריש לקיש, ואתה אי אתה אומר כן [בתמיה, כלומר והא דרבי דבבת אחת בעינן דכחד גופא לא חשיב להו. תוס', פי' אלא] דחשבת להו כגוף אחד, אף כי שחטן בזה אחר זה, דדמה פוטר בשר חצירתה,

[הרי' אילו הפריש שתי אשמות לאחריות שאם יאחד אחד מהן שיתכפר באחד, והאי דנקיט שני אשמות, וכל שכן שמי חטאות, דחטאת חמירה קדושתיה מאשם [ובדאי אם עלו ירדו], ושחט את שניהן [אשם א' ואשם ב'], וקדם והעלה אימורין של אחד מהן [אשם א'], קודם זריקה ואח"כ זרק הדם מאשם שלא קרצו אימורין [אשם ב'],

אי אתה מודה שאם עלו [שאימורי אשם א' שעלו כבר, וז"ל השטמ"ק "שאם עלו" לאו דוקא דהא מיירי בהעלה כבר] אותן אימורין, ש ירדו זריקת דם דלידך [של אשם ב'] לא מהניא להי אימורין דלאו ידידה, משום דמגופא אחרינא נינהו,

ואי ס"ד כדקאמרת, [ד?] בזה אחר זה נמי פוטר בשר חצירתה, משום טעמא דאמרת דכ חד גופא הוא, הכא אמאי אם עלו ירדו,

האמר עולא גבי גוף אחד אימורי קדשים קלים, שהעלין לפני זריקת דם לא ירדו, ש נעשה לחמו של מזבח דקלטן מזבח, דכיון דחד גופא הוא, כי הדר זריק הדם לאחר העלאת אימורין, הו"ל זריקה ולא ירדו, ואם כדכריך, דטעמיה דר"ע הו, משום דכחד גופא דמו, כי קדם והעלה אימורין [דחטאת א'], ושזכ מרק הדם דלידך דלא העלו אימורין [אימוריו ?] [דחטאת ב'], ליהני ליה [לחטאת א'] דאם עלו לא ירדו,

אלא מדאמרינן דירדו, שמע מינה דלאו משום דחד גופא הוא, אלא היינו טעמיה דר"ע, דכי שחט שחיתו בבת אחת, דמה פוטר בשר חצירתה, דר"ש מזה זרק ור"ש מזה זרק, ולא אוקמינן טעמא משום דחד גופא הוא, ולא משונה גנובה השיבו?

אישתיק ר"ל,

אמר ר' יוחנן, קצצתינון לרגליו דינוקא ריש לקיש קרי ינוקא, לפי שהיה בחור ממנו, דאומציה הכי, ולא ידע להשיבו, לישגא אחרינא [פי' שאמר על ר"ל "קצצתינון לרגליו דדייקא" שהוא דייק הרבה. ראה בעיל יעקב]. דדייקא, דדייק דקאי הכי, ואי קשיא לך, מ"ש גבי חטאות בבת אחת, דכי זרק דמה של אחת מהן, דפוטר את בשר חצירתה, והכא לא מר"ש זריקה דחד, האימורין דלידך, דאמרינן אם עלו ירדו ?

הא לא קשיא, דודאי גבי מעילה אמרינן, דדמה של אחת מהן פוטר את חצירתה מן המעילה, אבל לריזות האימורין במותר, ודאי לא מר"ש, אלא זריקת דם שלו בעינן, אע"ג דשחט שחיתו בבת אחת:

מהני': יש מעשה דמים היינו זריקה בקדשי קדשים להקל ולהחמיר, ובקדשים קלים כולו להחמיר,

כיצד, קדשי קדשים לפני זריקת דמים, מועלין באימוריהן ובבשר, לאחר זריקת דמים, מועלין באימוריהן ואין מועלין בבשר דכבר יש בו שעת היתר לכהנים, והיינו להקל, דשז אין בו מעילה,

ועל זה ועל זה על האימורין ועל הבשר לאחר זריקה, חייב משום פיגול נותר וטבא והיינו להחמיר, דקודם זריקה אין חייבין בכל [הני, אבל] לאחר זריקה נקבעו בכל הני, נמצא מעשה דמים בקדשי קדשים, להקל ולהחמיר,

ובקדשים קלים כולן להחמיר, כיצד, קדשים קלים לפני זריקת דמים, אין מועלין לא באימורין ולא בבשר, לאחר זריקת דמים מועלין באימורין והיינו להחמיר, דקודם זריקה לא הוה זהו מעילה כלל, והשתא איתא מעילה באימורין, ואין מועלין בבשר,

על זה ועל זה [על האימורין ועל הבשר לאחר זריקה. רש"י לעילן חייבין עליו משום פיגול נותר וטבא והיינו נמי להחמיר כדפרישית לעיל, נמצא מעשה דמים בקדשים קלים, כולן להחמיר:

נב': קתני רישא בשר קדשי קדשים לאחר זריקה אין מועלין בבשר, מעילה הוא דליכא, משמע הא איסורא איכא לכהן האוכלו, ואמאי הא ממונא דכהן הוא?

לא קשיא והאי דקתני אין מועלין, לאו דוקא דמשמע מעילה הוא וכו', אלא משום דנסיב רישא דתנא רישא קודם זריקה מועלין בשר, דהא מועלין

אבני חן על מסכת מעילה

נהנה ממנה מחיים, כגון שמכרה להוציאה לחולין [כגון בנצתה. פק], נמלקה [בסימן אחד, וסימן חס"א חמאת סימן אחד, עש"ב עולה סימנים ב'] הוכשרה [הוכנה. וכן פ' מלת הוכשרה בכולה פרק. יבין] להפסל כלומר משנמלקה ניתוסף זה קדושה שהיא נפסלת בטבול יום אם נגע זה טבול יום, ובמחוסר כפורים [אם נגע בה מחוסר כיפורים, פסול מלאכול],

ובלינה [דכשנמלקה אם לן הדם עד ששקעה החמה, נפסל הקרבן, וכמו כן בלן הבשר אחר הזאת דמה יום ולילה מאז שמוקד נפסל מלאכול בשרו, והא דלא נקט נמי שנפסל ביוצא, משום דסתם מותני' ר"ע היא, דס"ל זריקה מהני ליוצא. יבין],

הזזה דמה [בחמאת העוף יש הזזה ומיצוי, וראה להלן ע"ב, אם מיצוי מעכב] להוציא דעוף קיימא במקום זריקה דהמה, חייבין עליו, משום פיוגול דהוצאה קובעת בפיוגול [כ. רע"ב] שחישב צו קודם לכן, כמו זריקה דהמה, ושז נמי יש צו חסור נותר, וטמא אם נטמא, דהוצאה קובעת בכל הני, ואין בה מעילה דכיון דהזה דמה, יש זה היתר לכהנים:

נב: קתני הוכשרה ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ובלילה, ליפסל אין אבל לטמא לא שמה טמאה ומטמאה אחרים לא,

מתניתין דקתני הוכשרה ליפסל ולא לטמא מני רבנן היא דאמרי כשם שפוסל טבול יום, אוכלי תרומה ומשקה תרומה, כך פוסל אוכלי קדש [שאין לקדש רביעי אלא שלישי]. דאינו מטמא לטמא אחרים,

דתניא, אבא שאול אומר, טבול יום

דף ח' ע"ב

תחלה לקדש @ דהוי ראשון ומשוי לקדש שני, דאזו שני עושה שלישי, ורביעי [ושלישי עושה רביעי] נקודש, ופוסל את התרומה [אולי כוונתו על הטבול] עצמו, שהוא פוסל את התרומה. רש"ש, # פ' דלגבי קודש הוי טבול ראשון, אבל לתרומה הוא שני],

ר"מ אומר מטמא את הקדש דהא [טבול] שני, ומשוי לקדש שלישי [והשלישי עושה רביעי], ופוסל את התרומה,

וחכ"א, כשם שהוא פוסל משקה תרומה, ואוכלי תרומה אכל טמאי לא מטמא, והיינו כמתניתין, כך הוא פוסל משקה קדש ואוכלי קדש [שאין לקדש למעלה משלישי], [וכי נימא דמתני' אתיא רק כרבנן]?

במשנה שנינו "הוכשרה להפסל בטבול יום",

	אבא שאול	ר"מ	חכמים
הברייתא, טבול יום	תחלה לקדש	מטמא הקדש	כשם שהוא פוסל משקה תרומה וכו'

דוקא הוא, דאכתי אין צו היתר לכהנים, נסיב סיפא תנא סיפא נמי אין מועלין,

אימא סיפא, בקדשים קלים כולו להחמיר, כיצד בשר קדשים קלים לפני זריקת דמים, אין מועלין בהן ובאימוריהן, ואין חייבין עליהן משום פיוגול נותר וטמא, לאחר זריקת דמים מועלין באימוריהן, ואין מועלין בבשר,

מעילה הוא דליכא צדקה, הא איסורא איכא לשראף האוכלו, ואמאי הא ממונא דבעלים הוא,

והכא ליכא למימר משום דנסיב רשע מועלין, תנא סיפא נמי אין מועלין [כמו שתירץ על הרישא], דנמרויהו [בסיפא] דרישא [בזרישא דסיפא] [ובסיפא] דסיפא אין מועלין קמני,

% וכי היכי דדייקין הכא הא איסורא איכא, ה"ע דייקין בסיפא [דרישא], ולאמאי אית ציה איסורא אכילה # [סוף הדיבור כאן צריך ביאור]?

אמר ר' חנינא [לכן שנה המשנה שאין מועלין דמשמע אבל אסור בהנאה, דמיירי], ליוצאין כגון שיא בשכר חוץ למחילתו, ושז מוקד הדם, ור"ע היא דאמר זריקה מועלת ליוצא (דס), כי אמר ר"ע זריקה מועלת ליוצא, להוציאו ממעילה ולהציאו לשריפה, ולאחר כמו שאר קדשים פסולין, ולהכי מהניא ליה זריקה, שאינו נשרף לאלתר, אלא עד שיעבור זרמו [פ' שיעבור עליו הלילה],

דף ח' ע"א

אבל לאכילה הוא דלא מרצה לא אמר שמה זריקה מועלת, והיינו דקאמר איסורא איכא, דאסורה באכילה, משום יוצא:

פרק שני חטאת העוף

[עד השתא איירי בדין פסולי קדשים מתי ימעלו בהם, ומבאן ואילך איירי בכשרים. תוס'],

בפרק קמא נקט פסולי המוקדשין מתי מועלין בהן, ומהשתא מיירי תנא מתי מועלין בכשרים, והקדים קרבנות העוף לקרבנות בהמה, לפי שיש בעופות עולת העוף, שיש בה שייכות ויתרא דמעילה, מרמועלין גם בעורה, משא"כ בקרבנות בהמה, גם בעולה העור לכהנים, ואין מועלין בו, והקדים בעופות חמאת לעולה, משום דחמאת קודם בהקרבה לעולה. יבין],

מתני': חטאת העוף, מועלין בה משהוקדשה צפה, אפילו אם

י"ח

אבני חן על מסכת מעילה

אמרי, התם כתיב והנותרת קרא יתירא דכמיז ציה והנותרת תרי זמני, והנותרת ממנה והנותרת מן המנחה, דשנה עליו הכתוב לעכב, פרט לשמירה, דמשמע והנותרת ולא הנותרת מן הנותרת, דהשיריים הן מו' תר' הקומץ, ולא שחקו השיריים דהוו שירי שיריים,

[הכא] כתיב [והנשאר] אכל הכא לא כמיז אלא והנשאר לחוד, דמשמע שאם נשאר מן הדם ימנא, ואם לא נשאר אינו מעכב, והא דכמיז תרי מיעוטי צמננה והנותרת ומסלתה, חד למנחה וחד לעכב [בספר תקנת עזרא כתב שנראה לו להגיה חד למנחה וחד לשיריים],

מתיב אבוה דשמואל (ור' אבין) לרב הונא, אחד חטאת העוף ואחד עולת העוף שמולקן, ומיצה דמן [במחשבת] חוץ למקומן, פסול ואין בו כרת, חוץ לזמנן, פיגול וחייבין עליו כרת, קתני מיהת מיצה דמן אלמא דמיזוי נמי מעכב צמנא העוף, הואיל ומיזי מפגל צו כמו צהואה?

הוא מותיב לה והוא מפרק לה, לצדדין קתני דשמלקן משמע אחריוהו חטאת העוף ואעולת העוף, ומינא דמה לא קאי אלא אעולת העוף, דלית ציה הוה אלא מיזוי, אכל חטאת העוף דאיכא הוה, מאחר שלא פיגל צהואה, לא מיזי מפגל צמנא, דמיזוי אינו מעכב,

גופא, תנא דבי רבי ישמעאל, שאם נשאר בדם דמשמע דשיריים לא מעכבין,

והא תנא דבי רבי ישמעאל התם צפרק אחיו מקומן (וצחים דף נב) שיריים מעכבין דפלוגמא דר' ישמעאל ורבי עקיבא היא, דרבי ישמעאל אמר מעכבין, ורבי עקיבא אמר אין מעכבין,

ואמר רב פפא התם דכולי עלמא שיריים דעלמא לא מעכבין, והכא מיצוי חטאת העוף צמנא דהיינו מיזוי איכא בינייהו רבי ישמעאל סבר מעכב, ר"ע סבר אינו מעכב, וקשיא דרבי ישמעאל אדר"י?

תרי תנאי ואליבא [בלשון הוה יש 19 פעמים בש"ס, תרי תנאי אליבא יש 10 פעמים, והלשון ותרי תנאי אליבא יש עוד 3 פעמים] דרבי ישמעאל והא תנא דהכא דמי שאם נשאר, סבר אליבא דר' ישמעאל, דמיזוי אינו מעכב:

מתני': 1. [משנה ב] עולת העוף, מועלין בה משהוקדשה # [לכאורה לא מיירי בעולת העוף של קן, שיש לה בן זוג לחטאת, שהרי אינה מתפרשת אלא או בלקיחת בעלים או בעשיית כהן, וא"כ הול"ל משנלקחה, אלא מיירי במקדיש עוף לעולה], נמלקה, הוכשרה ליפסל [מדאורייתא לעשות שליש, אם ננעה] בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ובלינה,

מיצה דמה [שבעולת העוף אין זריקה], חייבין עליו משום פיגול דמיזוי עולת העוף [קאי] צמקוס זריקה דצהמה, והוא [ובמקום הזה] דחטאת העוף, דלא כמיז [צמולת העוף] אלא ונמנא דמו [ויקרא ז], והוא מיזוי קצע לה צפיגול, אם חישב עליו צמליקה להקטירה חוץ למנחה, דכי מינא דמה קרצו ממיריו צפיגול, וחיבין עליה כרת, וה"ה דצמר מיזוי יש צו נותר [אם אוכל את הנותר חייב כרת], וטמא [וכן אם אוכלה בטומאה],

ומועלין בה, עד שתצא לבית הדין דמיון דכולה כליל, ואין צה הימר לכהניס, לעולם מועלין צה עד שמיסרף כולה [דאם יש לה דיתר לכהנים, אין מועלין בה עוד], ומנטל מאפרה תרומת הדשן, דכמיז והריס את הדשן וגו', ושצו קיון שנעשית מנחתו אין מועלין בו,

2. [משנה ג] פרים הנשרפים ושעירים הנשרפים הן קדשי קדשים, ואין צהן הימר לכהניס מועלין בהן משהוקדשו,

נשחטו, הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים, ובלינה,

הוזה דמן [פירוש אותן שהן לפני ולפנים הוה בין הבדים, והאחרים על הפרוכת ועל מזבח הזהב. תוס'], והוא [זריקה] דמן קוצען לפיגול, אם חישב עליהן צשעת שמיטה, וכיון דלית צהו הימר לכהניס, חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, ומועלין בהן בבית הדין צמקוס שריפתן, עד שיתיד הבשר עד שיתעכל הצמר, שנעשה אפר, דהיינו מנחתן,

3. [משנה ד] העולה וכל הני דמתני' צקדי קדשים מיירי מועלין בה משהוקדשה,

נשחטה, הוכשרה ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים, ובלינה,

משנזרק דמה, חייבין עליה משום פיגול נותר וטמא, ואין מועלין בעורות דשל כהנים הוא, דכמיז עוד העולה אשר הקריז לכהן לו יהיה [ויקרא ז], אבל מועלין בבשר [דאחר שזרק דמה וזה המזבח בבשר, והוה ליה קדשי ה', והכהנים בעורות ונפקי להו מכלל קדשי ה'. תוס'], עד שתצא לבית הדין דכליל הוא,

4. [משנה ה] חטאת, ואשם, וזבחי שלמי ציבור, מועלין בהן משהוקדשו,

נשחטו, הוכשרו ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ובלינה,

נזרק דמן, חייבין עליהן משום פיגול נותר וטמא, [ו] אין

אבני חן על מסכת מעילה

בבלי, הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלינה,

קרב הקומץ, חייבין עליו משום פיגול נותר וטמא, ואין מועלין בשירים, אבל מועלין בקומץ, עד שיצא לבית הדין עד שיערף כולו, ויאלץ לזית הדשן, כדין אימורי קדשים, לפי שהקומץ כליל הוא:

נב: איתמר, הנהנה מאפר תפוח [ערימת האפר. שט] שעל גבי המזבח היינו לאחר שהריס תרומת הדשן, דהיינו מניין במסכת ממד (דף כח), שנתמלה כשהוא רוצה למרוס תרומת הדשן, היה עולה לראש המזבח, ופינה את הגמלים אילך ואילך, וחתה את המאכלות הפנימיות, וירד, והיינו תרומת הדשן, הגיע לרצפה, נזר את הגמלים על גבי רצפה, רחוק מן הכבש ג' טפחים, היינו מקום שנותנין שם תרומת הדשן,

והנשאר על גבי המזבח, היה נזר את האפר לזד אחד של מזבח צידה, ועושהו עגול כמין תפוח, וגזזה כמין כובע, ואמרין חס, פעמים שיש עליו שלש מאות כור [גוזמא],

ואחר כך היה פושט את בגדיו, ולובש בגדים הפחוּמין מהן, כדתנא דבי רבי ישמעאל (יומא דף כג), בגדים שציל בהן קדרה לרבו, אל ימוגו בהן כוס לרבו, והיה מוציא מחוץ למחנה לזית הדשן, וההוא קאמר הנהנה מאפר תפוח,

רב אמר, אין מועלין בו, ורבי יוחנן אמר, מועלין בו,

לפני תרומת הדשן, כולי עלמא לא פליגי דמועלין בו שהי עדיין לא נעשית מזוהר,

כי פליגי לאחר תרומת הדשן, רב אמר אין מועלין בו, הרי נעשה מצותו, ור' יוחנן אמר, כיון דכתיב ויקרא ו ולבש הכהן מדרו בד וגו', כיון דהאי הולאת אפר התפוח דצריך לבגדי כהונה דההוא ולבש בגדים אחרים, היינו בגדי כהונה, אלא שפוחין מן הראשונים בקדושתיה קאי ומועלין בו,

תנן, מועלין בהן עד שתצא לבית הדין משמע שאף על פי שנתרמה תרומת הדשן, מועלין בה, קשיא לרב?

אמר לך רב, עד שתראה לבית הדין היינו עד הרמת תרומת הדשן, אבל אחר שתרם תרומת הדשן, אותו הנשאר, הוא ראוי ועומד להוצאת הדשן, ושזו אין זו מעילה, והיינו כרב,

דף ט' ע"ב

במיתבי, דקמי במסכת זבחים צ"ה המזבח (דף פה), ואלו אם עלו ירדו, נשר קדשי קדשים וכו',

[אבל] הנמר שבראשי הכבשים, ושער שזקן המיישים (שמחזיר), והעזמות, והגדיים, והקרנים, והטלפים, בזמן שהן מחזירין יעלו, שנאמר והקטיר הכהן את הכל המזבחה, פשוט לא יעלו וכולן שעלו לראש המזבח ושזו שפקעו מעל גבי המזבח, לא יחזיר ואין בהן מעילה,

מועלין בבשר דכיון דזרק הדם, הותר הבשר לכהנים, דקדשי קדשים וינהו, אבל מועלין באימוריהן עד שיתעכלו במזבח עד שיצאו ואלא האפר לבית הדין דנעשית מזוהר,

5. [משנה ו] שתי הלחם [שתי הלחם הוא לשון נקבה, ולפעמים יש לחם בגמ' בלשון זכר, כגון "בבא מלחם גדול". ברכות לו: מנחות עה: אש פנחם], מועלין בהן משהוקדשו נפה, [לכן הקדים שתי הלחם ללחם הפנים, משום דבא עם הובח, ודומה למשניות דלעיל וסמכם אליהם. הון עשיר]

קרמו בתנור דהיינו תחילת עשייתו, וההוא קרומא חשיב להכשיר, ונפסל בטבול יום וכו' כמו שחטא דקדשי קדשים, הוכשרו ליפסל בטבול יום ובמחוסר כפורים (ובלינה) והכא ליכא בלינה, משום דשמי הלחם אין נאכלין לא פחות משנים, ולא יותר על שלשה # [וצ"ע הא להלן בסמוך אמרין שיש בשתי הלחם מחשבת פיגול של חוץ לזמנו ? וי"ל דבאן מיירי על הלחם עצמו, שאין נוצר פסול לינה עליה לבד, אבל לאחר שהקריב עליה את הכבשים, צריך לאכול את הלחם בתוך הזמן שאוכל את הובח, וכן להלן בלחם הפנים], [מנחות דף ק: שתי הלחם נאכלות אין פחות משנים ולא יותר על שלשה. כיצד? נאפות מערב יו"ט נאכלות ביו"ט לשנים, חל יום טוב להיות אחר השבת, נאכלות לשלשה],

ולישחוט עליהן את הובח דכמיז (ויקרא כג) והקרבתם על הלחם, ואמרין (מנחות דף סב) על צמון, וכיון דקרמו מיקרי לחם,

נזרק דמן של כבשים, חייבין עליהן על שמי הלחם משום פיגול אם חישב נשעת שחטא לאכול הלחם חוץ לזמנו, משום דכבשים מפגלין את הלחם, נותר, וטמא, ואין בהן מעילה דיש בהן שעת הימר לכהנים, וכבר נעשית מזוהר,

6. [משנה ז] לחם הפנים, מועלין בו משהוקדשה,

קרם בתנור כדאמרין בשמי הלחם, והכא נמי ליכא בלינה, דהיינו קיימא לן (מנחות דף ק:) לחם הפנים נאכל לשמונה לשעות לעשרה [לאחר עשר], הוכשר ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ולהסדר על גבי השולחן וכל זמן שלא קרם אינו קרוי לחם,

קרבו הבזיכין דהיינו המחירין, חייבין עליו משום פיגול שאם חישב עליו נשעת הקטרת הבזיכין, הרינו מקטיר על מנת לאכול הלחם חוץ לזמנו, הוקצב הלחם בפגול, דכי היכי דזריקת דם דבהמה דהיינו מחיריה קוצעת בפגול ובנותר ובטמא, ה"כ קצעה הקטרת הבזיכין ללחם הפנים בכל הני נותר, וטמא, ואין בו מעילה שהי יס צו שעת הימר לכהנים,

7. [משנה ח] המנחות מועלין בהן משהוקדשו נפה, קדשו

אבני חן על מסכת מעילה

כגון שהפריש מעות למטאמו או לאשמו, ונהנה [מ]מקמתן, [אם נודע לו שחטא] עד שלא קרבה חטאתו [פ' שהוא מעל במעות, ואם נודע לו קודם שקנה החטאת יכול להוסיף על המעות ולקנות חטאת שמינה, ואם קנה כבר את החטאת יכול למוכרה לצרכי חטאת ולהוסיף הקרן וחומש על המעות], יוסיף ויביא חטאתו ה"ק אם נודע לו שנהנה מהן, עד שלא קרב חטאתו, שעדיין לא קנה החטאת מן הדמים שהפריש, מוסיף האי קרן וחומש שחייב בשביל שמעל, על הנהו מעות דפיישו, שלא מעל בהן, ויביא חטאתו [חטאת שמינה] מאלו ומאלו, [ובן] ועד שלא קרבה אשמו, יוסיף ויביא אשמו והוא הדין נמי לאשם [פ' אשם שמנה, כדפרישית גבי חטאת. תוס'].

[אבל אם] קרב חטאתו אם כבר קרבה חטאתו, עד שלא נודע לו שמעל, ושז נודע לו ילכו לים המלח יוליך האי קרן וחומש לים המלח, דאילו לא קרבה חטאתו עדיין, היה מוסיף האי קרן וחומש על דמי חטאתו, ומביא בהן חטאת מעילה [שמינה].

אבל השתא נודע לו לאחר שקרבה חטאתו, הן מעות דקרן וחומש שהיה צריך להוסיף על דמי חטאת, כיון דקרבה חטאתו, הווי להו כחטאת שספרו בעליה, לדמייה חטאת, והמעות ילכו לים המלח, דהיינו במקום [פ' תחת] מיתה,

כבר קרב אשמו נמי, יפלו המעות דקרן וחומש לנדבה לנדבה כבוד, דקי"ל (תמורה דף יח) כל שזחטאת ממה, באשם רועה עד שיקטל וימכר, ויפלו דמיו לנדבה,

הנהנה מקדשי קדשים, לפני זריקת דמים, ואימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים, מה שנהנה יפלו לנדבה והיינו כוונתה דרז,

[ומביא המשך הברייתא] כל קרבנות המזבח כלומר אם נהנה מקרבנות המזבח, יפלו הקרן והחומש לנדבה למזבח [ואפילו נתכפרו בעלים באחרים, ובסמוך פרך מרישא לסיפא. תוס'], קרבנות [קרבנות נקראו גם הנדבות של] קדשי בדק הבית ואם נהנה מקדשי צדק הצית, ישלם קרן וחומש לבדק הבית [ואפי' מתו הבעלים שהביאום, שאז אין שם בעלים עליו. תוס'], קרבנות צבור לנדבת צבור לשופרות,

הא גופה קשיא, [אמרת ברישא] עד שלא קרבה חטאתו, יוסיף ויביא חטאתו, [ואח"כ אמרת בברייתא] משקרב חטאתו ילכו לים המלח, [ואח"כ בסיפא] וקתני כל קרבנות המזבח למזבח, ול"ש דאיכפור בעלים [משקרב חטאתו], ול"ש היכא דלא איכפור [עד שלא קרבה חטאתו]?

רישא דאמר ילכו לים המלח ר' שמעון היא, דאמר (תמורה דף טו) כל חטאת שכיפרו בעליה תמות,

דף י"ע"א

[ומקשה. כ"ה ע"פ הצ"ק] רישא רבי שמעון, וסיפא דאמר כל קרבנות המזבח למזבח, ואע"ג דאיכפור בעלים רבנן דאמרי אין חטאת ממה, אלא אותה

ובן גחלת שפקעה מעל גבי המזבח, לא יחזיר, ולא מיירי בגחלת דאימורים, אלא בגחלת דעצים קאמר, דאי הוי גחלת דאימורים הוי חייב להחזיר, שהרי לא נעשית מנזוהן עד שנתרמה תרומת הדשן,

ומשמע נמי אפילו בגחלת שנתפוח מיירי, דא"ל שלא היו גחלים מעורבין באפר שצבור בתפוח,

ואם נפלה הגחלת מן התפוח לאש של מערכה, ואח"כ פקעה הגחלת מן האש של מערכה לארץ, לא יחזיר, ואין זה מעילה,

ומן הארץ על גבי המזבח הוא דלא יחזיר הא על גבי המזבח יחזיר כגון שפקע מזל של מזבח לזר אחר שבמזבח, יחזיר, ומדקא דייק' דחזיר, משמע דמועלין בו, אפילו לאחר תרומת הדשן, והיינו כר' יוחנן וקשיא לרז, בשלמא לר' יוחנן ניחא, אלא לרב קשיא?

אמר לך רב, שאני גחלת דאית ביה מששא משום הכי חשיבא להחזירה, ומועלין בה, אפילו לאחר הרמת הדשן, אבל דשן דלית ביה מששא, לית ביה מעילה,

איכא דאמר לה להך גיסא, טעמא משום גחלת דאית ביה מששא דכי פקעה מעל גבי המזבח יחזיר, הא אפר דלית ביה מששא אפילו [ע]ל גבי [ה]מזבח לאחר תרומת הדשן אין מועלין בו, בשלמא לרב ניחא, אלא לרבי יוחנן קשיא?

אמר לך רבי יוחנן, הוא הדין דאפילו אפר שפקע מעל גבי המזבח לאחר תרומת הדשן יחזיר, דמועלין בו, והיינו טעמא דקתני גחלת ולא דשן, קאתי לאשמועינן, דאפילו גחלת דחשיבא דאית בה מששא, כי פקעה מעל גבי המזבח לארץ לא יחזיר,

איתמר, הנהנה מבשר קדשי קדשים, לפני זריקת דמים, ואימורי קדשים קלים לאחר זריקת דמים, רב אמר מה שנהנה כלומר קרן וחומש שחייב לשלם, בשביל מה שנהנה, יפלו לנדבה לקרבנות צבור, וחייב נמי להציא אשם מעילות, להמכר בו בשביל שמעל,

ולוי אמר, יביא מאותו קרן וחומש דבר שכולו למזבח דהיינו קטרת [אבל עולה עורה לכהנים],

תניא כוותיה דלוי, מעילה זו קרן וחומש שחייב להציא בשביל שנהנה מן הקדשים להיכן הולכת? הלא מדין לפני חכמים אומרים דהיינו לוי [נפין] רבי [בדאמרינן בסנהדרין יז, אבל בתוס' חולק על זה], איכו קמי הא צרייתא משמיה דרבי יביא דבר שכולו קרב למזבח, מאי ניהו קטרת [ומסורה לציבור, אבל אין קטרת קרבה משל יחיד, עפ"י תוס' מנחות סוף ג. יוסף דעת], ואעפ"כ מביא אשם מעילות,

תניא כוותיה דרב, הנהנה מדמי חטאת ומדמי אשם

אבני חן על מסכת מעילה

שאבדה ונמצאת לאחר כפרה, (וכן המעות) [וה"ה המעות]?

אמר רב גביהא דבי כתיל לרב אשי, [אין] הכי אמר אביי, רישא רבי שמעון, וסיפא רבנן,

אבל נודע לו שמעל לאחר כפרה לאחר שקרבה חטאמו, הני קרן וחומש שהפריש עכשיו, אינו מביא מהן שוב חטאמו, שכבר כיפרו הצעלים, ואם ילכו לים המלח, הויין לאיצוד, אלא [לבן] יפלו לגרבה, מאי טעמא, אין מפרישין מתחלה לאיבוד כלומר על מנת שילכו לים המלח, הילכך יפלו לגרבה:

מתני': הקומץ, והלכונה, והקטורת, ומנחת כהנים דמזב וכל מנחת כהן כליל תהיה, ומנחת כהן משיח היינו חצימי ה"ג, ומנחת נסכים היינו מנחת הצאה עם הזבח שיש בו נסכים, דאין כהן שריים, דכל הני דמתני' כליל נינהו, מועלין בהם משהוקדשו קדושת פה בעלמא,

קדשן בכלי, הוכשר ליפסל בטבול יום, ובמחוסר כפורים, ובלינה, וחייבין עליו משום נותר, ומשום טמא, ופיגול אין בה דאין להם מחירין,

זה הכלל, כל שיש לו מתירין כגון שלמים, וטמאת, ואשם, דדמן מחיר האומורין להקטרה והבשר לכהנים, או דבר שיש לו מתירין למזבח בלבד, כגון עולת העוף ועולת צהמה, דדמן מחירין למזבח, וכגון שמי הלחם, דדמן של כבשים הן מחירין אותם, וכגון לחם הפנים, דבזיכין מחירין אותם, ומנחות שניתרות בקומץ,

אין חייבין עליו משום פיגול ונותר וטמא, עד שיקריבו מתירין דהכי כמיז בפיגול דשלמים, לא ירצה, ואמרין (זבחים דף כח) כהרצאת כשר כך הרצאת פיגול וכו' (וילף נותר וטמא מפגול) [ומשום נותר וטמא נמי אין חייבין, עד שיקרבו מחירין כמו פגול, דנותר יליף קדש מפגול, וטמא יליף (זבחים דף מה) חילול (חילול) מנותר],

וכל שאין לו מתירין כגון הקומץ והלכונה וכו' דהן עזמן מחירין, כיון שקידש בכלי, [מיד] חייבין עליו משום נותר, וטמא משום טמא דנתימא לקמן בגמ', וטומאתו עליו ונכרתה, ככל הקדשים הכתוב מדבר ומשום נותר דילפינן חילול חילול מטמא, אבל ופיגול חיוז פגול אין בה משום דלא מצינו חיוז פגול אלא בדבר שיש לו מחירין, דהא בשלמים כמיז פיגול:

דף י' ע"ב

גמ': מה"מ דנותר וטמא חייבין עליהן, בין בדבר שיש לו מחירין, בין בדבר שאין לו מחירין? דת"ר, יכול אין חייבין משום טומאה, אלא בדבר שיש לו מתירין,

ודין הוא, ומה פיגול שהוא חמור כ"כ שהוא חייב קרבן בדיעה אחת כשנודע לו שאכל פיגול, שאינו צריך שמי ידיעות כטומאת מקדש וקדשיו, דבטומאת מקדש וקדשיו צעין שמי ידיעות, ידיעה בתחלה וידיעה בסוף והעלם צמחיים, דכמיז (ויקרא ה) ונעלם מכלל שידע, והדר כמיז והוא ידע הרי כאן שמי ידיעות,

אמר רבא, הכל מודים רב ורבי יוחנן דפליגי באפר תפוח [אי מועלין] שאם נהנה מבשר קדשי קדשים שנממא שנטמא, אפילו קודם זריקה (קודם זריקה), ומאימורי קדשים קלין לאחר שהעלין על גבי המזבח, אפילו קודם שנעשו אפר, אבל משלה בהן האור, דפטור ממעילה,

פשיטא דפטור ד מאי קא מפסיד דכיון דנטמא בשר קדשי קדשים, לא חזו לא לכהנים ולא לגבוה, ובאימורי קדשים קלים נמי, הרי כבר העלין ונעשית מנחת,

ואם תאמר, הא אמרינן בפרקין דלעיל (דף ה), הפגול לעולם מועלין בו, ולא פרכינן מאי קא מפסיד? היינו טעמא דמועלין בו, הואיל ומרצין לפגול, דחשיב כולי האי, דלרין זריקת דמים לקוצעו בפגול, חשיב נמי דמועלין בו, אע"ג דלא מפסיד?

מהו דתימא [וזה אחי רבא לאשמעינן], בשר קדשי קדשים שנממא שנטמא, אכתי אית להו מקלם קדושה [ד] אית ליה מצות שריפה לכהנים דעשו שריפה בקדש כשאר פסולי קדש [זהו חידוש, שלא מצינו בכל הש"ס שמצות שריפת קדשים בטמאים צריך להיות ע"י כהנים. אש פנחם], ו אימורי קדשים קלין נמי שהעלם אכתי איכא מצוה להפוכי בצינורא כדי שיהו נשרפין לגמרי, ולחייב [וסד"א דחייב] בהן משום מעילה,

קמ"ל דלא [שאין בה מעילה],

קדשים קלים, דלא חמירי כולי האי, משום הכי הנהנה מהן לאחר שעלו, פטור,

ואי קשיא לך, אמאי אמר רבא, אימורי קדשים קלים לאחר שעלו, פטור ממעילה, הא אמרינן לעיל לפני תרומת הדשן דכולי עלמא לא פליגי דמועלין בו, ואמאי פטור? הא לא קשיא, התם לעיל מיירי באפר עולה, ובאימורי קדשי קדשים, דחמירי, משום הכי מועלין בהן עד שיצאו לבית הדשן, אבל אימורי קדשים קלים, דלא חמירי כולי האי, משום הכי הנהנה מהן לאחר שעלו, פטור,

אמר רבא, הא דאמרת [מר] [אם] כבר קרבה חטאת, ילכו לים המלח, הני מילי דאתידע ליה קמי כפרה קודם שקרבה חטאמו, דכיון דהוה ליה להספיק אלו המעות קרן וחומש על דמי חטאמו, דכי הפריש השמא לקרן וחומש [קודם שהפריש חטאתו], לא הפרישו לאיצוד [פ' שהרי נתחייב במעות אלו כשהיה יכול להוסיפן על חטאתו], אלא היה יכול להקריבן, [לבן] (ו?) דינייהו הוו כחטאת שכיפרו בעליה, וילכו לים המלח,

אבני חן על מסכת מעילה

מהני: [משנה זו יש גם בריש פ"ד דתמורה דף כא:]: **ולד חטאת** [שהרי חטאת היא נקבה, כבשה או שעירה, ויולדת] [תחלת דברי רש"י כתבתי אחר המילה "ימותו"] ולד חטאת להכי מתה, שהרי אינה ראויה לכפרה, שלא הפרישה מתחלה לכך,

ותמורת חטאת [שבכל שאר הקרבנות יכול להביא גם את תמורתה באותה קדושה, משא"כ חטאת] ותמורת חטאת נמי להכי מתה, שהרי צאה צעירה, דלא ימיר כמיז [וכיון דחטאת בא לכפרה, פסולה, שאין אדם מתכפר בדבר הבא בעבירה. אש פנחס עיי"ש],

וחטאת שמתו בעליה וחטאת שמתו בעליה נמי להכי מתה, דאין כפרה למחיס, דמיסתן כיפרה עליהם,

ימותו @ דהני [שלשה הראשונות] הוו מהנך ה' חטאות הממות, והנך ג' ממות לעולם, צין לפני כפרה צין לאחר כפרה,

ושעבירה שנתה [שחטאת מביא כבשה או שעירה בת שנתה] האי שאבדה קאי לכאן ולכאן, ור"ל שעבירה שנתה ונאבדה, או שנאבדה ונמצאת בעלת מום, דאע"ג דהוו ב' לריעותא ונדרחית לגמרי בשעה שנתכפר באחרת אפ"ה בנמצאת אחר שכיפרו עולים באחרת תמות. יבין],

אם הפריש כבר חטאת אחרת כשנמצאת זו שנאבדה:

נמצאת	לפני-לאחר כפרה	הדין
תמימה	לפני כפרה אע"פ שנתכפרו אח"כ באחרת	תרעה הואיל ונמצאת תמימה, ולפני כפרה,
בעלת מום	לפני כפרה ונתכפרו אח"כ באחרת	תמות, הואיל ונמצאת צעלת מום
תמימה	לאחר כפרה	תמות הואיל ונמצאת לאחר כפרה,
בעלת מום	לאחר כפרה	תמות, הואיל ונמצאת צעלת מום

ושאבדה עד שהיא תמימה ונמצאת ושז נמצאת והרי היא בעלת מום,

אם # [באים לשאול] **משכיפרו הבעלים** אם כיפרו הבעלים באחרת, שלא רצו להחזיר דמי זו שעברה שנתה [שנאבדה ונמצאת], או שאבדה ונמצאת צעלת מום, **תמות** ואפילו נמצאת קודם כפרה, ונתכפרו צעליה באחרת תמות, הואיל ונמצאת צעלת מום,

אבל אם נמצאת תמימה קודם כפרה, אע"פ שנתכפרו באחרת, אינה מתה אלא תרעה, והכי אמרינן במסכת תמורה בפרק ולד חטאת (דף כז),

ואינה עושה תמורה דכיון דנתכפרו באחרת, דלא אחשבה להאי, לא לקדשת דמיס, ולא לקדשת מזבת, הילכך לא אלימא למיתפס אחרים בתמורה, ואע"ג דצעלמא צעל מום עושה תמורה, דכתיב או רע [שהמיר אותה בטוב] בטוב, הלא לא תפס,

וקרבנו קבוע דהאכל פיגול בשוגג, מציא חטאת צהמה [שאינו בעולה ויורד, ועני ועשיר שוין הן, מזה שאין כן בקרבן של טומאת מקדש וקדשיו. תוס'],

ולא הותר מכללו צנצר [שאין אופן שיחא קרבן מותר אם חשב בה מחשבת פגול, משא"כ טומאה יש אופן שטומאה דחוייה היא בציבור],

אין חייבין, אלא על דבר שיש לו מתירין,

טומאה שהיא בשתי ידיעות, וקרבנו עולה ויורד, והותרה מכללה כגון פסח הצא צטומאה, אינו דין שלא יהא חייב אלא על דבר שיש לו מתירין?

תלמוד לומר ויקרא כב ג **אָמַר אֲלֵהֶם לְדִרְתִּיכֶם כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר-יִקְרַב מִכָּל-זֶרְעֶכֶם אֶל-הַקֹּדֶשׁ אֲשֶׁר יִקְדָּשׁוּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל לַיהוָה וְנִבְרָתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִלִּפְנֵי אֲנִי ה', בְּכָל הַקֹּדֶשׁ הַכְּתוּב מִדְּבַר לְרִצּוֹת כָּל הַקֹּדֶשִׁים לְטוֹמְאָה, צִין שִׁישׁ לֶהֱן מִמִּירִין, צִין שִׁישׁ לֶהֱן מִמִּירִין,**

יכול אם הוא דבר שיש לו מתירין יהו חייבין עליהן משום טומאה מיד [בשני האופנים, אופן א'] קודם שיקרבו ממירין, ואותן שאין להן מתירין, [באופן ב'] יהו חייבין עליהן משום טומאה לאחר, קודם שימנו בכלי,

תלמוד לומר אשר יקרב והאי יקרב משמע נגיעה, דצנגיעה לחודה מחייב, דכי יגע (ויקרא יא) מתרגמינן ארי יקרב,

ו אמר רבי אלעזר, וכי יש נוגע שהוא חייב כרת, הא כיצד א"כ למה נאמר אשר יקרב, דמשמע נגיעה צעלמא, [אלא] לא משמע נגיעה אלא הכי משמע כל דבר שיש לו מתירין, אינו חייב עליו משום טומאה עד שיכשר ליקרב דהיינו עד שיקרבו מתירין, וטמא אמי חילול חילול מטמא כדאמרינן במס' זבחים (דף מה), וכל דבר שאין לו מתירין, אינו חייב עד שיקדש בכלי:

פרק שלישי ולד חטאת

חמש חטאות תמות:

ולד חטאת

תמורת חטאת

מתו בעליה

עברה שנתה

אבדה ונמצאת בעלת מום,

אבני חן על מסכת מעילה

[מת והיו לו] מעות מפורשים, דמי חטאת, ילכו לים המלח
דחטאת שממו בעליה היא, לא נהנין ולא מועלין,

דמי עולה, יביאו עולה דדורון בעלמא היא, דלאו לכפרה אחיא, וכדאמרינן
בקינן (פ"ב משנה ה) האשה שממה יצאו יורשיה עולתה, ומועלין בהן,

דמי שלמים יביאו שלמים, ונאכלין ליום אחד כדין שלמי מזיר,
ואין טעונין לחם משום דחמיצ ציה (במדבר ו) ונתן על כפי המזיר, ואין כאן
מזיר:

נב: מתקף לה ריש לקיש הואיל וקמי צממיתין, לא נהנין ולא מועלין
מפני שהן ראויין [לכא כולן שלמים] כו', וליתני נמי המפריש מעות
לקנינים דקדמי (במשנה להלן סוף ע"ב) בני יונה שעבר זמנו, שכבר הן נהנין,
ותורין קטנים שלא הגיע זמנו, לא נהנין ולא מועלין דכיון דאינן ראויין
לקרבן, דפסולין נינהו, לא קרינא בהו מקדשי ה', ולית בהו מעילה,

מפני שהן ראויין להביא תורין שלא הגיע זמנו [כלומר שהם
קטנים ואין ראויין למזבח עתה ולכשיגדלו יכשרו, וחנא במתניתין [ובחיים נה].
דלא נהנין ולא מועלין. תוס'], ובני יונה שעבר זמנו [כדי נסבה הכא, דהא
לעולם לא יהיו ראויין למזבח, מאחר שעבר זמנו, ואגב תורים שלא הגיע זמנו
נקטיה. תוס']?

אמר רבא, לא דמי מפרש מעות למזירות, למפרש מעות לקינו, דגבי מזירות
אמרה תורה, במעות סתומין הבא שלמים משום דאחייב נמי
להביא במקדשו שלמים, הלכך אמרינן מפני שראויין להביא "בכולן" שלמים, לית בהו
מעילה, אבל הכא במפרש מעות לקינו,

מי אמרה תורה הבא תורין שלא הגיע זמנו [בתמיה. תוס'], הא
אינן ראויין למזבח, ורש"י פירשה ביה, מי אמרה תורה וכו' שאינן ראויין למזבח
ש אינן ראויין למזבח כלל, למאי מיימי להו, הילכך לא מני להו הכא:

מתני': רבי שמעון [ר' ישמעאל. כ"ה במשניות] אומר, הדרם קל
בתחלה וחמור בסופו, נסכין חומר בתחלתו, וקל בסופו,

דם בתחלתו אין מועלין, יצא לנחל קדרון מועלין בו מדרבנן,

אבל במקדש אין מועלין בו אפילו מדרבנן, לפי שאין גזרין גזירות במקדש, דהא
לנחל קדרון לאחר זריקה הוא, דעתן (יומא דף נח) אלו ואלו מתערבין לאמה
ויוצאין לנחל קדרון, ונמכרין לגננין לזבל, ומועלין בהן, והאי מעילה מדרבנן היא,
ולא מדאורייתא, אבל מדרבנן מועלין בגון לאחר שיצא לנחל קדרון,
[ע"י תוס' יומא נב: ד"ה הוא שכתבו בשם רבינו חיים וצ"ל דהאי מועלין היינו
מדאורייתא לפי שבית דין מקדישין אותו, ועיי"ש שהקשו עליו. אש פנחס],

נסכין בתחלתו מועלין בהן, ירדו לשיתין אין מועלין בהן:

ולא נהנין מהם לכתחלה הואיל וקדושין הוו, ולא מועלין ואם נהנין אין
מועלין בהן מדאורייתא, אלא מדרבנן, ואינו משלם אלא קרן בלבד,

דף י"א ע"א

ואם עד שלא כיפרו הבעלים באחרת נמלאו [ועדיין לא הפרישו אחרת],
ורוין להתכפר בדמי אותה שהיא בעלת מוס, הואיל ומסאבא וקיימא [ואינו יכול
להקריבה], תמכר לאלתר [שהרי אין צריך להמתין שיומם, שכבר היא בעלת מוס]
ויצא בדמיה חטאת, ואותה שעברה שמה תרעה עד שתסתאב,
ותמכר, ויקחו בדמיה אחרת, ועושה תמורה, ומועלין בה
הואיל וקדושה קדושת דמים [בין דלא כיפרו בעליה, משום דלא [פ'] ולכן לא]
אזלא לאיבוד, כדאמר תרעה כו'. תוס']:

נב: מאי שנא הני רישא [ג' פסולין הראשונים ולד חטאת, ותמורת
חטאת, וחטאת שמתו בעליה] דלא קא מיפלגי מפליג בהו, ואמר דלעולם
ימותו בין משכיפיו בין עד שלא כיפרו, ומאי שנא סיפא [שעיברה שנתה
ונאבדה וכו'] דקא מיפלגי?

רישא פסיקא ליה דלעולם ימותו, דמאי הפלגה איכא לפלוגי ברישא, הסם
ליכא למימר כיפרו ולא כיפרו, דולד חטאת ותמורת חטאת אינהו גופייהו לא הוו
חטאת, וחטאת שממו בעליה נמי, הא מתו להו בעלים, אבל ד סיפא לא
פסיקא ליה איכא לפלוגי,

[ומקשה והא משנה זו קתני כבר במסכת תמורה, ולמה חזר עליה כאן] הא
תנא ליה גבי תמורה מי האי גוונא? תנא התם משום תמורה,
תנא הכא משום מעילה אידי דאמרי בתמורה, אידי נמי במעילה, ואידי
דאידי במעילה, אידי נמי בתמורה:

מתני': המפריש מעות לנזירותו [והנזיר כשגומר נזירותו, מביא
חטאת עולה ושלמים, והפריש סכום מעות שיעלה לג' קרבנות אלו], ולא פירש
אלו לחטאת ואלו לעולה ואלו לשלמים לא נהנין ולא מועלין בכל אותן מעות
מפני שהן ראויין לבא כולן שלמים [דכיון דלא פירש, אם ירצה יביא
כל המעות לשלמים, וקדשים קלים לית בהו מעילה. תוס'] כלומר דכל מנה ומנה
מניין למימר זה הפריש לשלמים, ושלמים קדשים קלין נינהו, ואין בהן מעילה דעתן
בפ' קמא (לעיל דף ז) קדשים קלין לפני זריקת דמים אין מועלין בהן,

ומאי טעמא חזי לקולא? דאי אמרת (נימא) כולן ראויין להביא עולה, ואיכא
מעילה בכלהו, מכל מקום דמי שלמים איכא צינייהו, דאינן בני מעילה, ואי מיימי
עלייהו קרבן מעילה, אשתכח דקא מיימי חולין לעזרה, הלכך לקולא [ואוליג] דלא
נהנין ולא מועלין,

מת, והיו לו מעות סתומין דלא פריש, יפלו לגרבה דהלכה היא
במזיר,

אבני חן על מסכת מעילה

נב"ל ת"ר, מועלין בדמים דברי ר' מאיר, ור"ש וחכ"א אין מועלין, וקבעי עלה מ"ט דמ"ד אין מועלין זו מדאורייתא,

לישנא אחרינא ה"ג, ע"כ לא פליגי וכו' [אלא אי מועלין מדרבנן], מנא ה"מ דאין מועלין בדמים מדאורייתא?

אמר עולא, אמר קרא ויקרא ז' יא כִּי־נִפְשׁ הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הֵדֶם הוּא בִנְפֶשׁ יִכָּפֵר, שְׁלֹכֶם הוּא,

דבי ר' ישמעאל תנא, ויקרא ז' יא כִּי־נִפְשׁ הַבָּשָׂר בְּדָם הוּא וְאֲנִי נִתְּתִיו לָכֶם עַל־הַמִּזְבֵּחַ לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי־הֵדֶם הוּא בִנְפֶשׁ יִכָּפֵר, לכפרה נתתיו ולא למעילה,

רבי יוחנן אמר, אמר קרא ויקרא ז' יא כִּי־הֵדֶם הוּא בִנְפֶשׁ יִכָּפֵר, לפני כפרה כלאחר כפרה הוא, מה לאחר כפרה אין בו מעילה דנעשית מצותו, אף לפני כפרה אין בו מעילה,

ואימא, מה לפני כפרה יש בו מעילה שהרי לא נעשית מצותו וכו', אף לאחר כפרה יש בו מעילה (ואוקימנא דלידי ולידי יש בו מעילה) לטעמיה דר' יוחנן קאמר, דדריש "הוא", וקא"ל מאי חזית דדרשת הכי,

אמר ליה ר' יוחנן וכי יש לך דבר שנעשית מצותו, ויש בו מעילה אלא ודאי הכי מיסתבר כדאמינא,

אמאי לא,

דף י"א ע"ב

הרי תרומת הדשן דהוי אכל המזבח, דנעשית מצותו ומועלין בו דכמיז ושמנו וגו' ונגמר מיניה הכא שנעשה מצותו, ויש בו מעילה?

משום הכי לא גמרינן מיניה דהוה ליה תרומת הדשן, ואיברי שעיר המשתלח, שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין,

הניחא למ"ד הסס (יומא דף סו) איברי שעיר המשתלח איברי שעיר של יום הכפורים אין נהנין מהן מועלין בהן, אע"פ שנעשית מצותו, משום דכמיז אל ארץ גזירה, שפיר, להכי לא גמיר מתרומת הדשן, דהוי תרומת הדשן ושעיר המשתלח שני כמזבין הבאין כאחד,

אלא למאן דאמר נהנין מהן דמפיק ליה ממדבר (במדבר שהוא הפקר לכל), מאי איכא למימר נגמר מתרומת הדשן דלא הווי שני כמזבין וכו'?

משום דהוה ליה תרומת הדשן ובגדי כהונה שני כתובין הבאין כאחד, וכל שני כתובין הבאין כאחד אין מלמדין,

הניחא לרבנן דאמרי, ויקרא טו והניחם שם, מלמד שהן מעוניין גניזה שפיר, אלא לרבי דוסא דאמר, מותר להשתמש בהן בהן הדיוט דלית בהו מעילה, ומאי והניחם שם שלא ישתמש בהן דיום הכפורים אחר, מאי איכא למימר אפילו למ"ד מלמדן מהן הכא אין מלמדן משום דתרי מיעוטי כמיזי בהו?

משום דהוה תרומת הדשן ועגלה ערופה, שני כתובין הבאין כאחד,

הניחא למ"ד אין מלמדן, אלא למ"ד מלמדן, מאי איכא למימר?

תרי מיעוטי כתיבי, כתיב התם דברים כא הערופה דה"ל קמייתא יתירא היא, וכתיב התם ויקרא ו' "ושמו" אצל המזבח דו"ל צמחא מייתירא לומר לך הני הוא דמועלין בהן לאחר שנעשית מצותם אכל אחריני לא הני אין מידי אחרינא לא:

לשון ראשון: לראבר"צ גם כשידרו לשיתין מועלין בהן, ומתני' דלא כראבר"צ, והגמ' דוחה, דבדרך יירדתן אינם קדושים, והא דתנן אין מועלין מידי דאי קלט קודם שירדו בקרקע השיתין,

לשון שני: לראבר"צ היה קרקע לשיתין ויש מציאות של מעילה, אבל לרבנן היה יורדין השיתין עד לתהום, ואין מציאות למעול, ומתריץ שיכול למעול בהם דרך יירדתן ואשמועינן שגם שם אין מעילה,

[שנינו במשנתנו] נסכים בתחילה מועלין בהן [וכו'] [יורדו לשיתין אין מועלין בהן]: לימא מתני' דקמי ירדו לשיתין אין מועלין בהן, דלא כר"א בר רבי צדוק דהוא אית ליה, דאע"ג דירדו לשיתין שריפתם בקדושה, וכיון דמנריך להו שריפה בקדושה, אית ליה נמי דמועלין בהן,

דתנא ר"א בר רבי צדוק אומר, לול קטן היה בין כבש למזבח, במערבו של כבש, אחת לשבעים שנה, פרחי כהונה [צעירים שגופם צר] יורדין בו, ומביאין יין קרוש, שהוא דומה לעגולי דבילה, ושורפין אותה בקדושה, שנאמר במדבר כח ז וַיִּסְּכוּ רִבְעֵת הָיִין לַכֹּהֵן הָאֶחָד בְּקִדְּשׁ הַסֵּךְ נֶסֶךְ שֶׁכֶר לֵה', כשם שניסוכה בקדושה, כך שריפתה בקדושה,

מאי משמע [הפסוק בקודש הסך נסך שכר לה]? ואמר רבינא אתיא קודש קודש, כתיב הכא בקודש, וכתיב התם שמות כט לד וְאִם־יִתֵּר מִבֶּשֶׂר הַמִּזְבֵּחַ וּמִן־הַלֶּחֶם עֲדֵי־הַבֹּקֶר וְשִׁרְפֹתָ אֶת־הֵנוֹ תֵּר פֶּאֶשׁ ל' א יאֵכֵל בִּירְקֹדֶשׁ הוּא,

מה נותר שריפתו בקדושה דכל שפסולו בקדש שריפתו בקדש, דגמר לה (פסחים דף פג) מחטאת, דכמיז וכל חטאת אשר יזבח מדמה וגו' באש משקף שריפתו מהא בקדושה, אף האי [הנסך שעל המזבח] נמי [שריפתו]

אבני חן על מסכת מעילה

בקדושה?

מוצח המיטין, דאי אפשר דלא לידמו [לידצק] ציה פורמא, ולהכי מועלין בכולו,

ו"ל המים קדושים, כיון דאי אפשר שלא לדבק בו, והוא [ר"ל זה שמניחו] נותנו אצל הדשן של מוצח החיצון, הוי כאילו מקדיש כל הדשן של מוצח הפנימי לברק הבית, ולכך מועלין בכולו, וזה דאמר במתני' הקדיש דשן בתחלה, פ' דבהנחתו בזה אצל זה מקדישין.
וראה עוד מש"כ רש"י לקמן יב. ד"ה אלא],

תורין שלא הגיע זמנו, ובני יונה שעבר זמנו [והפרישם לקרבן], לא נהנין ולא מועלין:

נב: בשלמ'

דף י"ב ע"א

תרומת מוצח החיצון כמיז צהדיא דמועלין צו דכתיב ביה ויקרא ו "ישמו" אצל המוצח לפיכך טעון גמיה, שהיה נצלה במקומו, כדי שלא ימעלו בו,

מוצח הפנימי מנלן שהיה מניחו אצל מוצח המיטין, ושיהו מועלין בו, לאחר שצא עם תרומת הדשן?

אמר ר"א, דאמר קרא ויקרא א מו והסיר את־מראתו בַּנִּצְתָּה [והשליך אתה אצל המן־בֶּחֶם קְרָמָה] פֶּלִי־מֶקוֹס הַדָּשָׁן, אם אינו ענין למכחז אל מקום הדשן ל דישון מוצח החיצון דהא כמיז ציה דשן אחר, דכתיב (ויקרא ו) והרים את הדשן תנחמו ענין האי אל מקום הדשן ל דישון מוצח הפנימי והמורה, שסם היה מקומו, דמועלין צו כתרומת הדשן של מוצח המיטין, המונח סם,

אימא אידי ואידי קראי ב דישון מוצח החיצון מייר, והא דשנה עליו הכתוב והשליך וגו', כדי ולקבוע לו מקום שמהא השלכת מוראת העוף אצל המוצח קדמה, ואכתי לא ידעינן אמאי מועלין בדישון מוצח הפנימי, דהא לא כתיב ציה דישון כלל, דהאי דכתיב [במדבר ד יג ודשנו את־המזבֶּחַ ופָּרְשׁוּ עָלָיו כֶּבֶד אֲרָבָן] ההוא בשעת מסעות קמיירי?

א"כ כדאמרת דלקצוה לו מקום הוא דאחא, א"כ לימא קרא והשליך אותו אצל המוצח קדמה, ומו לא, וממילא ידענא דהיינו מקום הדשן, דליף אצל אצל מושמו אצל המוצח, ואיכא למימר דבתרתייהו בדישון מוצח המיטין קמייר, אלא מדאנטריק למכחז צהאי קרא הדשן מואי ויקרא ו הדשן, דאפילו מוצח הפנימי ש"מ בדישון מוצח הפנימי מייר, דאם אינו ענין כו', וכיון דכתיב ציה דשן, בתרומת הדשן של מוצח המיטין, מועלין בה,

מגורה מנלן? דשן הדשן מריצויא דה"א אמי דישון המורה:

מתני': ר"ש אומר תורין שלא הגיע זמנו לפי שראין למצח

אפילו תימא ר' אלעזר בר רבי צדוק והא דקמי ירדו לשימין אין מועלין צהן דאי קלט קמי, שלא ירדו לקרקע השימ, אלא קודם שיגיעו לשימ, פשט ידו למטה וקלטת מן האויר, דהמס אין מועלין צהן, הא ירדו לשימ מועלין צהן, דקרקע השימ מקדש להו,

לישנא אחרינא, דאי רבי אלעזר צר ר' צדוק, כיון דאמר ושורפין אותו צקדושה, אכתי צקדושמיהו קיימא, וסבירא ליה דמועלין,
אפילו תימא רבי אלעזר צר רבי צדוק, דאין לך כו', והא דקאמר ושורפין אותו צקדושה הכי קאמר, אם צא לשורפו שורפו צקדושה, אצל מעילה אין צו, מאחר שירד לשימין,

איכא דאמרי [והאי לישנא הוי דעיקר דהכי כתיב במסכת סוכה וכו']. רג עיי"ש], לימא מתני' בר' אלעזר בר ר' צדוק כלומר מדאנטריק ליה למחא למיתנא ירדו לשימין אין מועלין צהן [משמע שהוא יכול לקחתו, כדי למעול], אלמא סבירא ליה כרבי אלעזר, דאמר לול קטן היה שם, שיכול להציאו דרך לול, דאי רצנן [ד]סברי שימין חלונין ויורדין עד המהום, היאך יכול ללקטן ולמעול צהן [הא אין אופן שיגיע אליהן שימעול בהן], הא נמימו להו למהום?

[אפילו תימא רבנן שהשיתין ויורדין עד לתהום] דאי קלט שסם הכניס ידו לאויר השימין, וקלטן [וקבל הנסך] קודם שירדו למהום, אפילו הכי [פ' שלאחר שירדו ודאי אין מעילה שהרי לעולם לא יגיע אליהם, אלא אשמועינן שגם בדרך ירידתן אין מועלין] קמ"ל דאין מועלין צהן,

(אמרי לא) [וחזור לפי לשון הראשון, שהקושיא אליבא דראב"ז דהוא סבר דהיין שיוורד הוא קדוש, ובמתני' קמי ירדו לשימין אין בהם מעילה] [איכא דאמרי, אפילו תימא ר' אלעזר בר צדוק] [והא דאמר שהיין קדוש הוא רק] ומדרבנן,

והא קרא קנסיב לה? אסמכתא:

מתני': דישון מוצח הפנימי [של קמרת. יבין] והמגורה הדשן שעליהם [של שירי הפתילות] היה מוציא ומניחו אצל מוצח המיטין, מקום שהוא מניח תרומת הדשן של מוצח המיטין, וקודם שהניחו שם, לא נהנין ולא מועלין דהכא לא כתיב ושמו, כמו שכתוב בדישון מוצח המיטין,

המקדיש דישון בתחלה [לאחר שהוציא הכהן את הדשן ממוצח הפנימי ומחממה וזה בו אדם וחזר והקדישו. משניות המבוארות ע"פ תוס', והרש"ש, ופירוש רש"י כאן אינו מובן, וראה רע"ב תיו"ט, ויבין, שכולן נתקשו בה], מועלין בה,

כלומר לאחר שהניח דישון מוצח הפנימי והמגורה במקום שמיני תרומת הדשן של

אבני חן על מסכת מעילה

כשיצא [זמן כ] שיגדילו מועלין בהן, בני יונה שעבר זמנו, לא נהנין ולא מועלין בהן:

הקדו,

וקשיא לי אחורין, דלרב חסדא דאמר וכי קדושה שבהן להיכן הלכה וכו', דמשמע דסבירא ליה דאית בהו קדושה ו מי איכא מירי, דמעיקרא לא אית ביה מעילה, ולבסוף אית ביה מעילה דרבנן, בשלמא היכא דהוה זה מעילה מעיקרא מדאורייתא, כגון הני קדשים שמתו, דאית בהו מעילה מדרבנן לבסוף, שפיר, אבל בחורין שלא הגיע זמנו, דבשעת הקדש לא הוה זהו מעילה מדאורייתא, דלא חזו בקדשי ה', מי אמרי' דליהוי זהו מעילה מדרבנן לבסוף,

ולא, והא איכא דם דמעיקרא לא לתר כשנשחט קודם שזרק לית בה מעילה לפי שאין מועלין בדמים, ולבסוף אית בה מעילה, דתנן דם בתחלה אין מועלין בו, יצא לנחל קדרון מועלין בו?

אמרי, התם נמי איכא מעילה מעיקרא,

דף י"ב ע"ב

דאמר רב, המקוץ דם לבהמת קדשים אותו דם שהקוץ, אסור בהנאה, ומועלין בו דכיון דלא חזי לזריקה חשיב כגופה דבהמה ומועלין בו וכיון דאית ביה האי מעילה מעיקרא מש"ה אית ביה מעילה נמי לאחר שיצא לנחל קדרון אבל חורין דלא הוה זהו מעילה מעיקרא כלל קשה לי:

גופא, אמר רב הונא אמר רב, המקוץ דם לבהמת קדשים אסור בהנאה ומועלין בו,

מתיב רב המנונא חלב המוקדשין ולא אמרי' דכגופה דמי הכי נמי לימא גבי מקוץ דם אמאי מועלין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין, אמר ליה כי קאמרינן לגבי דם דלא מתקיימת בלא דם דדם הוא הנפש להכי אמרי' כגופה דמי ומועלין בו אבל חלב דקא מקיימא בלא חלב לא הלכך אין מועלין בו,

מתיב רב משרשיא, הובל והפרש של קדשים שהוא בחצר ה"ה בכל מקום אלא דדרכו להיות בחצר של הקדש לא נהנין ולא מועלין שבחצר אין נהנין ואין מועלין ויפלו דמיה ללשכה אמאי, הכא נמי לא מקיים בלא פרש שלא יהא קצת פרש במעיה וכגופה הוא ולימשול ביה?

אמרי לא דמי דמה לפרשה, מאי איריא הדין פרש דמן עלמא קאתי לה לבהמה מחמת מאכל של חולין אפילו, אזיל האי חזיל מגופה לגמרי אתי אחרינא כשתחזור ותאכל ולא כגופה דמי הלכך אין מועלין בו,

לאפוקי דם מגופה דגופה של בהמה היא שהרי נצטר עמה הלכך מועלין בו, הא קתני לא נהנין ולא מועלין ודמיו ללשכה,

מסייעא ליה לרבי אלעזר, דאמר ר"א, כל מקום שאמרו חכמים קדוש ואינו קדוש דהיינו לא נהנין ולא מועלין דמיו יפלו

נב: בשלמא ר' שמעון דמחייב מעילה בשלא הגיע זמנו, כדקתני **מעבא** בפרק אותו ואת בנו (חולין פא), השוחט אותו ואת בנו קדשים בחון [שהשני אינו כשר לקרבן כיון שיש עליה האיסור של אותו ואת בנו], שני הכי הוא בלא תעשה (דאותו ואת בנו) ואין בו כרת, שהיה ר"ש אומר, כל הראוי לאחר זמן כגון זה שהוא ראוי לשחט למחר בפנים, והקדישו בתוך זמנו ושחטו בחון,

הרי הוא בלא תעשה, ואין בו כרת לפי שאינו מתקבל בפנים, דאסור אותו ואת בנו נוהג נמי בקדשים (חולין דף עח), והני תורים נמי שהקדישן קודם זמנו, הואיל והיו ראויין לאחר מכאן, השחט נמי אית בהו מעילה,

אלא ל רבנן ת"ק, דאמר לא נהנין ולא מועלין [אף בתורים שלא הגיע זמנם עדיין, והיו ראויים לאחר זמן], מאי שנא ממחוסר זמן דבהמה, דקי"ל שנקנס לדיר להחמשה, כדאמרי' פרק מעשר בהמה (בכורות דף נו) מחוסר זמן [לפני שמונה ימים] נכנס לדיר להחמשה, דיליף העברה העברה מצבור, מה צבור קדוש לפני זמנו, שהרי קדוש מנחם, אף מחוסר זמן נמי שאינו בן שמונה קדוש לפני זמנו, וקרב לאחר זמנו, והני תורים נמי ליקדשו קודם זמנו, ולמשול בהו?

אמרי לא דמי מחוסר זמן דבהמה, למחוסר זמן דעופות, דהיינו טעמא ד מחוסר זמן דבהמה קדוש מירי דהוה אבעל מום דבהמה דבר פדיון הוא, דמיגו דחשיבא, דאית בה קדושה כשהיא בעלת מום, אית בה קדושה נמי כשהיא מחוסר זמן,

אבל הני עופות דליכא למימר בהו האי מגו כיון דאין מום פוסל בעופות דאין תמות וחכמות בעופות ו אין לעופות פדיון, הכי נמי לית בהו קדושה במחוסר זמן דעוף,

אמר עולא א"ר יוחנן, קדשים שמתו, יצאו מירי מעילה דבר תורה דלא קדשי ה' יניהו, דלא חזו לגביה, וקדושת דמים נמי לית בהו, דאין פודין את הקדשים להאכילם לכלבים,

יתיב עולא וקאמר להא שמעתא, א"ל רב חסדא מאן שמע לך ולר' יוחנן רבך [בפסחים לג: ושבעות י: יש הלשון מאן ציית, ובגדרים נב. יש מאן צאית], [וכי] קדושה שבהן להיכן הלכה,

א"ל, תיקשי מתניתין, תורין שלא הגיע זמנו ובני יונה שעבר זמנו, לא נהנין ולא מועלין, הכא נמי נימא קדושה שבהן להיכן הלכה אלא כי היכי דבמתני' לא אמרי' קדושה שבהן להיכן הלכה, ה"נ לא אמר גבי קדשים שמתו, הלכך יצאו מידי מעילה דבר תורה,

א"ל אבל בהא מודינא לך אע"ג דאמינא יצאו מידי מעילה דבר תורה, מודינא דאיכא מעילה מדרבנן בקדשים שמתו, ובחורין שלא הגיע זמנו ומשלים

אבני חן על מסכת מעילה

ללשכה:

שדה מלאה עשבים אינה ראויה לא למזבח ולא לזדק הבית, [ואם נהנה] מועלין בהם ובמה שבתוכה,

אבל אם הקדיש בור, ואח"כ נתמלא מים, אשפה ואח"כ נתמלא זבל, שובך ואח"כ נתמלא יונים, אילן ואח"כ נתמלא פירות, שדה ואחר כך נתמלאה עשבים, מועלין בהם, ואין מועלין במה שבתוכה (דבור ונתמלא מים) דכל הני הוו גידולין,

ר' יוסי אומר לא פליג אלא להניח תרמי, דמ"ק אמר אין מועלין בשדה הקדש כמה שהשכיחו לאחר שהוקדשו, ורבי יוסי סבר, המקדיש את השדה והאילן, מועלין בהן ובגידוליה מועלין בגידוליהם, מפני שהן גידולי הקדש אצל צור ואשפה ושובך, דלא גידולי שובך נינהו, לא פליג רבי יוסי,

ולד המעושרת [שילדתו קודם שנעשה מעשר, שאם נולדה אח"כ הרי הוא דינו כמעשר ונאכל במומו. יבין] לא יגזק מן המעושרת לפי שהיא קדושה, דכמיז (ויקרא כז) העשירי יהיה קודש, וצנה חולין הוא, ונמצא נהנה מחלב המוקדשין,

ואחרים מתנדרים בן כלומר, כסמך ודאי אסור לינק מן המעשרות, אצל אחרים מתנדרים בן, שמתנין קודם לכן, על מנת בן אני מכניס נקבה זו לדיר להמער, שאם תקדש יהא חלצה חולין, שמהא מניקה ולדה צהירה, [וכתב הרע"ב כך פירשו רבותי ומגומגם הוא. ורמב"ם פירש ואחרים מתנדרים שמי שלבו נודבו היה מתנדר חלב להניק בן המעושרת, ובן המוקדשים, לפי שאסור לבן לינק מהן, דשויות רבנן בגיזה ועבודה דאסורים בקדשים, הלכך אין להם תקנה אלא שאחרים יתנדרו חלב להניקן, כיון שנאסרו לינק מחלב אמן, וישר הוא],

ושמעתי דלהכי מהני להו תנאה, הוילין ויכולין לעכב, שלא תכנס נקבה זו לדיר עד לאחר זמן, הלכך מהני תנאה, והכי קרי להו "אחרים", שאין ממחרין עליהן כראוי, וכן נמי צ' ולד המוקדשין לא היו מקדישין חלב האם לא יגזק מן המוקדשין, ואחרים מתנדרים בן,

הפועלים שעושין מלאכה בשל הקדש לא יאכלו מן גרוגרות של הקדש ואע"ג דכמיז כי מצוא ככרם רעך ואכלת וגו', (דברים כג) ואמרינן בפרק השוכר את הפועלים (ב"מ דף פז), בפועל הכחוז מדבר, [אבל] בשל הקדש לא יאכלו, דכרם רעך אמר רחמנא, ולא כרם של הקדש, ובן פרה של חולין יתקשה בשל הקדש לא תאכל מוכרשיני [מין ירק במשפחת הקטניות שהוא מאכל לבתה. מלן עברין] הקדש:

נב"י: קתני, ולד המעושרת לא ינק מן המעושרת, מנהגי מיל? אמר רב אחדבוי בר אמי, אתיא העברה העברה מבכור כמיז צכור (שמות יג) והעברת כל פטר רחם, וכמי' צמער (ויקרא כז) כל אשר יעבור חמת השבת וגו', מזה בכור מועלין בו ככל דבר שיש בו, דזכר

מתני': חלב המוקדשין וביצי תורין לא נהנין ולא מועלין בד"א בקדשי מזבח דהואיל ותלז וציצים אינן ראויין למזבח הלכך אין מועלין בהן אבל בקדשי בדק הבית הוילין וקדושת דמים הן וכולן ראויין לזדק הבית אפילו אם הקדיש תרנגולת וכו' דמועלין בן צציצים בן חלז הקדיש תרנגולת מועלין בה ובביצתה חמורה מועלין בה ובחלבה:

נב"י: השתא קא דיין למתני' דקתני דד"א וקאמר אלא גבי מזבח אפילו כי אקדשה קדושת דמים לא אית בה מעילה דהכי משמע דד"א צקדי מוצה אצל צקדי צדה"צ וכו' אצל אם הקדיש צהמה ועוף למזבח שיקנה מהם דבר הראוי למזבח אין מועלין בחלב וציצים ואמאי לית בהן מעילה?

אלא אמר רב פפא, חסורי מיחסרא והכי קתני, בד"א כשהקדיש קדושת הגוף לגבי מזבח אבל הקדישו קדושת דמים לגבי מזבח נעשה כמי שהקדישו לבדק הבית,

הקדיש תרנגולת מועלין בה, ובביצתה חמורה מועלין בה ובחלבה:

מתני': כל הראוי [שגופן ראוי. יבין] למזבח

דף י"ג ע"א

ולא לבדק הבית, לבדק הבית ולא למזבח, לא למזבח ולא לבדק הבית [אבל יש בה הנאות אחרות, ואם נהנה], מועלין בה,

ביצד,

[לבדק הבית ולא למזבח] הקדיש בור מלא מים ראוי לזדק הבית, לצנין, לעשות צו טיט, ולא למזבח, ולניסוך המים נמי לא חזי, שלא היו מנסכין אלא ממי השילוח, שהן מים חיים,

[לא למזבח ולא לבדק הבית] אשפות מלאות זבל היא עצמה אינה ראויה, לא למזבח ולא לזדק הבית,

[ראוי למזבח] שובך מלא יונים [גופן ראוי למזבח ולא לבדק הבית, דאין עוקרין אבניו ועציו לבנין, כדי שלא להפסיד להקדש, דהשובך שוה הרבה כשהוא בנוי. יבין],

[ראוי למזבח ולא לבדק הבית] אילן מלא פירות אמר לי רבי, דהאי אילן הוא גפן, וראוי למזבח ולניסוך היין, ואינו ראוי לזדק הבית, לפי שעני גפן דקין הן ואינן ראויין לשום צנין, וצבצורים לא מימזקמא, שהרי אינם קריבין לגבי המזבח,

אבני חן על מסכת מעילה

ערבה, לא נהגין ולא מועלין משום דלא נקדשו לניסוך המים למעילה עד שינתנו בצלוחית של זהב דהיינו כלי מקודש לך,

ר"א ברבי צדוק אומר, נהגין היו הזקנים, שנהגים ממנו בלולביהן [בהא גם הת"ק מודה דהרי מצות לאו ליהנות נתנו. יבין, ובבועז שם חקשה אך היו ישראל רשאים ליכנס לעזרה ליטול הערבה? ותירצו שהזקנים היו כהנים, או שביקשו מכהן להביאן להן משם. והתיו"ט כתב שזקנים שלא יכלו לטרוח אחר ערבה התירו לה ליקח, א"נ לחשיבותם הורשו ליקח]:

נב: אמר ר"ל, אין מועלין בכולן שאם יש באותו כד של זהב יותר מג' לוגין אין מועלין בהן אבל מועלין בשלש לוגין אם יש בכד ג' לוגין, לא פחות ולא יותר, דאין ציה שיעור ניסוך, מועלין בו,

והקתני סיפא, נתנו לצלוחית מועלין בהן, מכלל דרישא כד של זהב אפילו בשלש לוגין גרידי נמי לא אין מועלין,

אלא אי איתמר אסיפא איתמר, מועלין בהן, אמר ר"ל אין מועלין אלא בג' לוגין, ורבי יוחנן אומר, מועלין בכולן,

למימרא דקסבר ר"ל יש שיעור למים של ניסוך, דהיינו ג' לוגין, להכי אין מועלין בהו אלא בג' לוגין כשיעור הראוי לניסוך, ור' יוחנן סבר אין שיעור למים, להכי קאמר מועלין בכולן,

והתנן אמר ר"א, המנסך מי חג בחג בחוץ, חייב משום מעלה בחוץ דכל דבר שהוא מתקבל בפנים חייבין עליו משום שמוטי חוץ, כדאמרינן במסכת זבחים,

ואמר רבי יוחנן הסם צפרק השוחט והמעלה בחוץ, משום מנחם ר"א בשיטת ר"ע אומר, דדריש נסכיהם, אחר ניסוך המים, ואחר ניסוך היין וכיון דניסוך המים נפקא ליה מדאורייתא מש"ה קאמר דחייב עליו משום מעלה בחוץ,

ואמר ריש לקיש לר' יוחנן, כיון דאמרת דר"א צשיטת ר"ע אמרה, דדריש נסכיהם, ואמרת דניסוך המים הוי דאורייתא כמו ניסוך היין, א"כ נימא הכי א' בזה יין שלש לוגין, אף מים שלש לוגין,

ומדקאמר ליה ר"ל הכי מכלל דסבר ריש לקיש, אין שיעור למים לניסוך המים?

למעמא דמנחם יודאפה קאמר וקא"ל ר"ל, לטעמיה דר' מנחם דאמר אין שיעור למים, וקדריש נסכיהם, אי מה יין ג' לוגין אף מים ג' לוגין, והא שמעינן ליה לרבי יוחנן דאמר משום מנחם יודאפה מועלין בכולן דמשמע דאין שיעור למים,

אבל ר"ל לעולם סבירא ליה, דיש שיעור למים, כדאמרינן לעיל:

הוא ולא נקבה [פ"א אף שאין בו חלב], אף חלב המעושרת מועלין בו אף מעשר נמי דטובג בנקבה, מועלין בכולו אפילו בחלב,

חלב המוקדש נמי, אתיא אמו אמו מבכור כמיז צכור (שמות כב) כן תעשה לשורך לנאך שצעת ימים יהיה עם אמו, וגבי מוקדשין כמיז צפ' אמור [והיה] ו' ימים (יהיה עם) [מחת] אמו, מה צכור שהוא זכר מועלין בכולו, אף מוקדשין נמי מועלין בכולו:

[שנינו במשנתנו] הפועלין לא יאכלו בו: מאי טעמא לא תאכל מכרשיי הקדש, גבי פועלין דלא יאכלו מגרונרות של הקדש לא צריך למיבצי דהא מיעט קרא בפירוש רעך ולא הקדש אבל פרה דלא כמיז צה הכי קצעי?

אמר רב אחאבוי בר אמי [שם זה 21 פעמים בש"ס], דאמר קרא דברים כה לא תחסום שור בדישו, דישו כלומר כי דש בשלך לא תחסום, אבל כי דש בשל הקדש אמה חוסם, דעינא כולה בחולין קמיירי, שלך ולא דישו של הקדש,

הדש קלעילין מין קטנית קדש מועלין של חולין צדה הקדש מעל דנהנה מהקדש בשדה הקדש מעל, והא בתלוש בעינן כדאמרינן לקמן מעילה צפרק הנהנה (דף יח) דאין מעילה במחזור לקרקע וכ"ש צפרק ע"אמו, אמר רבינא מדקאמר מעל ש"מ אבקה אבק של שדה מעלי להו לאותן קלעילין וכי מעלה אבק מן הקרקע דמתערב בקלעילין הוה ליה תלוש ולהכי מעל מועלי לה:

דף י"ג ע"ב

מתני': שרשי אילן [של] הדיוט הבאין בשל הקדש ושל הקדש שבאין בשל הדיוט נמי לא מועלין ולא נהגין הואיל ועיקרו קאי בשל הקדש לא נהגין ולא מועלין דאולינן בשר אילן ואילן בשל הדיוט קאי,

מועין שהוא יוצא מתוך השדה של הקדש שהמעין מתוך שדה של חולין הוא טובע, אלא שיוצא ומושך בחוץ שדה של הקדש, לא נהגין ממנו כל זמן שהוא בחוץ שדה של הקדש לא נהגין ולא מועלין (הו מועלין) ולא מועלין בו, כל מי שהוא שותה ממנו בחוץ שדה של הקדש, יצא חוץ לשדה נהגין ממנו,

המים שבכר של זהב באותו כד שהיו ממלאים לצורך ניסוך, כדתנן צפ' לולב וערבה (סוכה דף מח) כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת, אלא שהיה ממלא מע"ש מן השילוח בחצית של זהב שאינה מקודשת, כדי שלא יפסל בלינה, ובאותם מים שצחצח של זהב שאינה מקודשת לא נהגין לא נהגין משום דנתמלאו לצורך הקדש ולא מועלין,

נתנן בצלוחית מועלין בהן,

אבני חן על מסכת מעילה

[אבל קן שהוא] בראשה של אשרה, יתיו בקנה יסליך עני (הקנה) [הקן] צמקל מן האילן [וישרפה] [וישרפס. יעצ"ך] ויהנה מהם [פ' דס"ל שעצו] הקן אינם אסורים בהנאה, ויכול ליהנות מהם בשעת שריפה, ולא יעלה על האשירה ויעלם, דאם כן נמצא משממש באשירה צמקס סולס, וזו היא הנאה,

קס"ד, כגון ששברה ממנו @ממנו מן האשירה [דיבור זה שייך כאן ע"פ החלופי גרסאות נרפס בסוף הגמ' בדפוס ווילנא] עציים, וקינתה בהן, וקתני יתיו בקנה [תוס'] וישרוף עני (הקנה) [הקן], אלמא עצומת כוכבים שנשברה מאליה [פ' ע"י הצפור ולא בידי אדם] מותרת? הב"ע, כגון דאיתני [שהביאה הצפור] עציים מעלמא, וקינתה בהן,

דיקא נמי, דקתני גבי הקדש לא נהנין מדרכנן, דלמא אמו לאיתנהוי מעני האילן דהקדש גופיה, ובאשירה לא גזור משום דבדילי מינה, ולא מועלין, אי אמרת בשלמא דאיתני עציים מעלמא, היינו דקתני גבי הקדש לא נהנין ולא מועלין, לא נהנין מדרכנן, ולא מועלין מדאורייתא, דהא לא קדישי, אלא אי אמרת, ששברה עציים ממנו, וקינתה בהן, אמאי לא מועלין, הא קדישי?

מידא איריא כלומר מהא לא תסייעה לר' יוחנן, לעולם בשקינתה עניי הקדש גופו, ומשום הכי לא מועלין הבא בגידולין הבאין באילן לאחר מכאן אחר שהוקדש עסקינן והוא לא הקדיש אלא אילן, וקא סבר האי תנא אין מעילה בגידולין ומדרבנן הוא דאסירי, וגבי אשירה נמי [גוקמה] בשקינתה עניי אשירה עצמן, וקתני יתיו, כריש לקיש [דע"ז] שנשתברה מאליה מותרת,

וגלי אהקדש דאסור מדרכנן, וכ"ש לאשירה דמדאורייתא נמי אסירא תוספת [בזה שהוסיפה] יוסר מעיקרה, כדמנן צממני [לכמן בזה], גידעו ופיסלו לעצומת כוכבים והחליף, נוטל מה שהחליף והשאר מותר, והא דלא ערבינהו [קן שבראש האילן של הקדש ושל אשירה], משום דלא מני למיתמי ליה ולא מועלין באשירה, דהא לא שייכא צה דין מעילה, וסיפא [בראשה של אשירה יתיו בקנה] באפרושי, וגלי באשירה, וה"ה להקדש, וקסבר אין מעילה בגידולין,

מתני': הקן [שהעוף בונה לדירתו] שבראש האילן, של הקדש צגמרל מפרש מאיה עניס הוא עשוי [הקן], לא נהנין ולא מועלין [דאסור לכתחלה מודתו לאחלופי בקנים המחוברים באותו אילן הקדש. יבין],

שבאשירה יתיו בקנה שסם אינו יכול להגיע צידו לקן, יפיל (צקנה) הקן לארץ [צקנה?], אבל לא יעלה לאילן ויקחנו, שלא יהנה מן האילן, בעלייתו כשעולה עליו, וצגמרל מפרש מאי יתיו [דמפרש שיתיו את האפרוחים], [יתיו בקנה. ולא יעלה ויקחם בידי דא"כ נהנה מן האשירה, אלא מנענעו ע"י מקל ויפול. תוס'],

המקדיש את החורש [יער בל' תרגום. תוס'], מועלין בכולו בעניס צענפס וצנצניה [פ' בפרחים]:

דף י"ד ע"א

נב': איתמר, עבודת כוכבים שנשתברה מאליה, ר' יוחנן אמר אסורה, ור"ל אמר מותרת,

רבי יוחנן אמר אסורה, דלא בטלה שהי לא ציטלה עובד כוכבים צפירוש, ור"ל אמר מותרת דציטלה העובד כוכבים צלצו מימר אמר דמימר אמר העובד כוכבים [שעובד אותה. תוס'] היא גופה לא מצלה שלא היילה עצמה שלא משבר, לדידי מצלה לי [והלכך בדועו שביטלה. תוס'],

איתיביה ריש לקיש לרבי יוחנן, הקן שבראש האילן של הקדש, אין נהנין ואין מועלין, שבאשירה יתיו בקנה, מאי לאו דאיתבר מגופה מגופיה של אילן, [שהעוף] שיצר מן הענפים של אילן, ועשה הקן, דהיינו עצומת כוכבים שנשברה מאליה, דלא ציטלה העובד כוכבים וקתני יתיו בקנה דמשמע דמותר בהנאה?

[ומשיב ר' יוחנן] לא דאיתני עציים מעלמא ועשה קן, [לכאורה יש לפרש שמכירין בעצי הקן שאינם מאילן זה, אבל ראה רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פ"ז הל' י"ב שכתב והקן עצמה שבראשה מותר מפני שהעוף מביא עניו ממקום אחר, משמע שאנו יכולין לסמוך ע"ז אף בלי הוכחה, והשיג עליו הראב"ד וז"ל "א"א דוקא שהביא ממקום אחר", דהיינו שצריכין לדעת בבירור שאינם מועין זה, ועיי"ש בנו"כ],

העתקתי מע"ז מב:

איתיביה ר' שמעון בן לקיש לר' יוחנן [דאמר לעיל מב: דע"ז שנשתברה מאליה אסורה], קן [צפור] שבראש האילן [שהאילן הוא] של הקדש, לא נהנין דאסור מדרכנן ולא מועלין אס נהנה, לא מעל מדאורייתא, שיתחייב קרבן מעילה, לקמן מפרש טעמא,

אבני חן על מסכת מעילה

דקמיני צה "לישקליה משקל" דמשמע שיעלה צאלין ויקמהו צידו, והא ח"א שלא ינהה מן האילן,

אמר ליה רבי יעקב לרבי ירמיה, אפרוחים כאן וכאן צין צאלין של הקדש, וצין של אשרה מותרין לפי שאין צריכין לאילן שפורחין בכל מקום שרוצין, אבל ביצים כאן וכאן אסורין משום דלא ניידו, וצריכין לאילן וכאלין עזמו דמי,

אמר רב אשי, אם אפרוחים צריכין לאמן שעדיין לא גדלה נוצתה, ואין יכולין לפרוה, כביצים דבמו ואסירי:

ורבי אבהו א"ר יוחנן מהדר לתרזי למיוצמיה צשינויא אחרינא, לעולם לא תוקמה צשינויא דחיקא, דאיתי עזים מעלמא, ואפילו הכי לא חילף מיניה היתר צצרי עצודת כוכבים,

מאי יתיו, יתיו באפרוחין [תוס'] דהא דקמיני יתיו צקנה, אאפרוחין קאי לא אעזים, ואינטריך לאשמועינן דלא גורין [צצ]המזת קנה [לצ]שמא יעלה דרך האילן,

ורישא [דבהקדש לא נהגין ולא מועלין] צעזים, וקסבר אין מעילה צגידולין,

מהני: הגזברים שלקחו את ה עצים מן היער של חולין, לצורך קורות [פי' קאי על המשנה דלעיל דף יג: דתני המקדיש את החורש וכו', ובא לומר דדוקא אם הקדיש את היער מועלין אף בשפייה ובנבייה, אבל הגזברין בשלוקחין עצים ביער של חולין אין מועלין רק בעצים לבר], מועלין בעצים עזמן הרחוק לקורות [רמב"ם פ' לאתויי חתיכות עצים שחותרין במגרה בעת שמתקנים אותן לקורות שמועלין בהן, אבל לא בשפויין דהיינו נסרים דקות שנוסרין מן העצים כשמהליקין אותן. רע"ב] ואין מועלין לא בשיפויי הנסורת שמשפה החרש מן הקורה, ולא בנבייה היינו עלין שלהן, לפי שהגזברים לא קנו והקדישו, אלא דבר הצריך לצנין, ולא שפוייה ונבייה:

נב: אמר שמואל, בונין בחול ואח"כ מקדישין כלומר כשהן צונין צצדק הצית, היו קונין כל צרכי הצנין ממעות של חולין, או היו לוקחין כל צרכי הצנין צצאמה, ולאחר שנגמר הצנין היו מקדישין אותו כן, שהיו מצידין ממעות של הקדש כשיעור דמי כל הצנין, והשצח שהצצחו האומנין צצנין, ושכר האומנין, ואומר מחול קדושה שיש צמעות הללו על הצנין הזה, וגמלא [הצנין] קדוש, והמעות ילאו לחולין, ופורעין מהן שכר האומנין, ממה שחיללו השצח שהצצחו האומנין צצנין, ופורעין לאותן שליו מהן מעות של חולין, שנהנו [שנקנו] צהן צצרכי הצנין, או לאותן שהאמינו להן צצרכי הצנין,

מאי טעמא צונין צחול משום ד מאן דמתנדב מעות לצדק הצית לאלתר מקדש להו וציון דמקדיש להו, שוב אינו יכול לקנות צהן דבר של חולין צהדיא, לפי שהמוכר היה מועל צהן, דאמר [לפיכך צריך שיאמר] ק תיחול קדושת מעות אבנין שיהו מחוללין קודם שיצאו לידי המוכר ויהיב להון לאומנין בשכרן,

דף י"ד ע"ב

העתקתי משבועות י:

[דיבור זה הוא לפי גירסת הגמ' בע"ז מב: וראה ב"ה, ושממ"ק] דיקא נמי דקמיני גצי הקדש לא נהגין ולא מועלין, אי אמרת צשלמא דאיתי עזים מעלמא להכי לא נהגין מדרבנן, הוילי ועל אילן של הקדש קאי, ולא מועלין הוילי דאיתי מעלמא, אלא אי אמרת וכו',

[וחזור ר"ל ומקשה, ואי הטעם שבאשרה יתיו בקנה דמיידי דמייית עצים מעלמא] אי הכי אמאי של הקדש, אין נהגין ואין מועלין [אמאי אסור מדרבנן]?

[ומשיב ר' יוחנן] לעולם אימא לך דאיתגר מגופיה [ולא יהיה קשה מבאן על מה שאמרתי שע"ז שנשתברה מאליה אסורה], ואמאי לא מועלין אלא הכא גצי הקדש [במשנתנו מיידי] בגידולין הבאין לאחר מבאן לאחר [מכאן] שהקדש עסקין, וקסבר אין מועלין בגידולין [אבל מדרבנן אסור ברברי רש"י בע"ז דלמא אמו לאיתגויי מעצי האילן דהקדש גופיה], וליכא למידק מהכא לעצודת כוכבים צנשתצרה מאליה [שבזה ודאי אסור], ולא קשיא לרבי יוחנן [והא דבאשירה מותר לגמרי? י"ל ע"פ רש"י בע"ז וצאשירה לא גזור משום דצדילי מיניה],

[ואחר שהביא ראיה מהקדש, מביא ראיה גם מאשירה. ע"פ התוס'] הכי נמי מסתברא [דמיידי דאיתבר מגופה. תוס'], דאי ס"ד דאיתי מעלמא, אמאי יתיו בקנה לשקליה משקל [ראה להלן שרש"י אינו גורס גירסא זו, דאין ס"ד שיעלה והא אי אפשר שלא ינהה מן האילן],

[שרק אם ענפי הקן דומין לענפי האילן חיישין שמו יקח גם מעצי האילן, אבל אם הם מאילנות אחרים אין צריך לגזור. ע"פ התוס', # וצ"ע דלפ"ז צריך לפרש דאיתי מעלמא מאילנות שאינם מינו, שניכר חילוק בין ענפיהם],

אמר רבי אבהו א"ר יוחנן [דמיידי דאיתבר מגופה דאילן], (לעולם דאיתי מעלמא, ו)מאי יתיו יתיו, אפרוחים ורצי [אצבו אמר רצי] יוחנן מתרץ להאי יתיו, לאו צקן עזמו מיידי, אלא דכיון דאיתגר מגופה דאשרה, קן עזמו אסור צנהא, אלא מאי יתיו צקנה, צאפרוחים קמיידי [אבל הקן והביצים בין שצריכים להאילן אסורים דהוי האילן בסיס להם],

לישנא אחרינא [ה"נ מסתברא] [פי' הגירסא כמו שהוא לפנינו] ולא שמענו, משום

אבני חן על מסכת מעילה

היו מפרשים במנה ממותר הקטרת כנגד שבר האומנין, ומחללין אותה [את הקטרת] על מעות האומנין [על מעות שהפרישו לשלם להאומנים הבונים].

[באן פירש"י אומנין היינו בוני הבנין, אבל בשבועות י: פרש"י דקאי על אומני בית אבטינס שהיו מפטמי הקטרת, אבל רש"י להלן מפרש דרך סמוך לניסן מחללין המעות על הקטרת] דקס"ד דלאלתר נשקנו כרבי הבנין מיד, היו מחללין מעות הקדש, נשעם קניה על העצים ועל האבנים, ועל כל כרבי הבנין שקנו,

[אבל לא נתנו את הקטרת להאומנין מיד, אלא היו מפרשים מעות ומחללין את הקטרת ונותנין את הקטרת להאומנין, וחוזרין ולוקחין את הקטרת מן האומנין], ואי קשיא לך מה זורק לחללה על מעות האומנים, ליתבה לקטרת לאומנין לאלתר, הא לא קשיא, דליכא דהאי מותר כשיעור כל שבר האומנין, להכי עבדי הכי. רש"י להלן],

ונותנין אותה [הקטרת המחוללת] לאומנין [בשכרן] ופורעין [להאומנין], אכל לא שבר האומנין שבוין צבין [פ' שמפרישין המעות של הקדש ומחללין אותה על שבה שהשיביו האומנין, והמעות יוצאות לחולין, ואינם מפרשים אותה במפורש לשלם להאומנין], שהכל היה קדש, מן מן השבח שהיו האומנים משציחין צבין בכל יום,

ובכל יום היה הגוזר מציא מעות הקדש, כשיעור השבח שהשציחו האומנין צבין צאמו יום, ומחלל אותן על השבח שהשציחו האומנין צבין צאמו יום [והמעות יוצאין לחולין].

והיינו טעמא דעושין כן בכל יום, משום דאמרן לעיל דמאן דמתנדב מעות וכו' [מקדש להו, וצריך שיאמר תיחול קדושת מעות אבנין ויהיב להון לאומנין בשכרן], והיו המעות חולין, והצבין קדש [אחר שנפדה אותו היום. ברוך].

אכל לא היה הגוזר נותן להן המעות לאלתר, דשכירות אינה משתלמת אלא לבסוף כשיגמר הצבין, וכן היו עושין כל השבח, ועדיין לא היה שם מותר הקטרת [מחללין] על המעות,

אכל כשמגיע ניסן שיש שם מותר הקטרת, דלריכין ללוקחו מתרומה חדשה, מחללין אותו מותר הקטרת על אותן מעות חולין שיש ציד הגוזר, שחילל על השבח שהשציחו האומנין, והיו הקטרת חול ומעות חזרו לקדושתן כבתחלה,

וחוזרין ונוטלין אותה הקטרת מן האומנין מתרומה חדשה [לאחר ר"ח ניסן],

ואי קשיא לך מה זורק לחללה על מעות האומנים, ליתבה לקטרת לאומנין לאלתר, הא לא קשיא, דליכא דהאי מותר כשיעור כל שבר האומנין, להכי עבדי הכי,

ואמאי ליחליה אבנין ואי ס"ד כדאמר שמואל, דבנין צחול ואס"כ מקדישים, ליתלה לקטרת אבנין עזמו, ואמאי מפרשים וכו' ? דלא איכא בנין שלא בנו אותה [שנה] כלום,

והא על מעות האומנין קתני אלמא דבנין צבין ?

אין ודאי בנו בנין אלא דליכא בנין כשיעור מעות,

והנתנו, מותר הקטרת [תוס'] הותר בכל שנה מתרומה ישנה מה היו עושין בה להשקיע לשנה הבאה, דאין לך שנה שאין בה מותר קטרת [ראה כ"י ק'] משלשת מניס יתירים שמפטמין בכל שנה למלא חפנים ביה"כ, ואי אפשר שיכנסו כולם בחפניו כדמיא זכריות (דף ו) אחת לשנים או לשננים שנה היתה חזיה של שיריים [ופרש"י שם בביתרות וז"ל שלא היה צריך לפטם אלא חצי שיעור, משום דמותר דששים או שננים שנה סלקי לחצי שיעור הקטרת, פעמים לששים פעמים לשננים או סמוך להם, לפי שאין כל החפנים שוות,

[תנו רבנן, פטום הקטרת כיצד, שלש מאות ושישים ושמונה מניס היו בה, שלש מאות ושישים וחמשה כמנין ימות החמה מנה לכל יום פרס בשחרית ופרס בין הערבים ושלשה מניס יתרים שמהם מכבים כהן גדול מלא חפניו ביום הכפורים ומחזירין למכתשת בערב יום הכפורים וכו', # נמצא חצי של $368 = 184$ ולחלקה לשבעים שנה צריך להשאר בכל שנה לערך 2.63 מניס, שמלא חפניים הוא רק חצי מנה, וזה לערך נשאר מהשלש מניס],

[מותר הקטרת. פ"ה מותר משלשה מניס דיתירים בכל שנה ממלא חפנים ביה"כ, דאי אפשר שיכנסו כולם בחפניו, ובחנם פירש כן דבלאו הכי יש מותר, שבכל שנה היו מפטמין שם"ה מניס למנין ימות החמה, וג' מניס לחפני כה"ג ביום הכפורים ומשם"ה היה נשאר בכל שנה פשוטה י"א מניס כמנין ששנות החמה יתירים על שנות הלכנה, ואע"פ שהיו צריכין למלאות בהן לשנים מעוברות שהן גו"ח י"א י"ד י"ז י"ט, מ"ב [בשנה שלא היה מעוברת היה נשאר מותר לעת עתה, ו] צריכין היו לחדש בר"ח ניסן כדי שיהיו מתרומה חדשה וכו'. תוס',

אבל החשבון של אחת לששים או לשבעים שנה היה בא של שיריים לחצאין, צ"ל שהוא מפני השלשה מניס יתרים],

[ובאמת במחזור שלם של 19 שנים, אין חילוק בין שנים שמונים לימות החמה או לאלו שמונים לימות הלכנה:

שנות החמה $19 \times 365 = 6935$,

שנות הלכנה:

$12 \times 354 = 4248$

$384 \times 7 = 2688 = 6936$],

מפרישין [תוס' 2] (ממנה) מתרומת הלשכה שבר האומנין שבר אומני בית אבטינס, מפטמי הקטרת, דאמר במסכת יומא (דף נח) שהיו נוטלין בכל שנה שנים עשרה מניס ומחללין אותה [את הקטרת] על שבר מעות האומנין מוכין המעות לאומנין על ידי אחד מן הגזרים, והרי הן חולין, ואחר כך יחללו הקטרת עליהם ונותנין אותה לאומנין בשכרן והרי היא חול, וחוזרין ולוקחין אותה, מתרומה חדשה,

והכי נניע מילתא טפי, ולא למכרה ולחזור ולקטתה דזילא מילתא,

מיתבי, מותר הקטרת מה שהיה נשאר על שס"ה מנה מה היו עושין בו דלאתר שנכנס ניסן אין ראויה להקטרה, דענין קדש והוא קרב מתרומה חדשה, [לוקחים מותר קטרת, ומפרישין קטרת כדי שבר האומנין],

אבני חן על מסכת מעילה

בשר מקדשי מזבח וכו' חצי זית מבשר שהוקדשה לברק הבית מצטרפין, תוס', אצל פגול ויותר וטמא אין בה, משום דהני לא נהגי בקדשי דקדק הבית [דקדוק דמיס יניגו,

אחד קדשי מזבח, ואחד קדשי בדר הבית, מצטרפין זה עם זה למועילה אצל לא לדבר אחר, ומש"ה קא פליג לה מחניטין, דמי קדשי מזבח בפני עצמן, וקדשי דקדק הבית בפני עצמן:

נמ': השתא יש לומר, דקתני [בדקתני בסיפא דמתני'. תוס'], אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדר הבית, דהאי קדושת הגוף, והאי קדושת דמים, אפ"ה קתני מצטרפין זה עם זה, קדשי מזבח עם קדשי מזבח מיבעיא [וא"ת ומאי קא מתמה וכי אין דרך משניות בהרבה מקומות ששונה בהן בזה הענין בזה ואף זו? תוס' עיי"ש?]

משום דקתני עלה, לחייב עליהן משום פיגול נותר וטמא, דקדשי בדר הבית לא איכא הכי, משום הכי קא פליג ליה [כלומר לכן שנאה בבבא ראשונה לעצמה, משום דלא הוה שייך למיתני ולחייב עליה משום פיגול גבי סיפא דקתני בה קדשי בדר הבית, וכיון דקתני קדשי מזבח עם קדשי מזבח לחודיהו בחד בבא, תנא גמי כה"ג בקדשי בדר הבית, ואע"ג דמסיפא שמעינן להו. תוס'],

א"ר ינאי, מחזורתא [לשון זה 53 פעמים בש"ס] דגר צרור הוא, כמו במחזורת עליו מיר (דף סג) אין חייבין משום מעילה, אלא על קדשי בדר הבית ועולה בלבד,

מ"ט דאמר קרא ויקרא ה טו נֶפֶשׁ פִּי־תַמְעַל מַעַל וְחַטָּאת בְּשַׁגָּה מִקְדָּשִׁי ה', קדשים המיוחדין לה', יש בהן מעילה, אבל קדשי מזבח אית בהו לכהנים ואית בהו לבעלים,

1. תנן, קדשי מזבח [כל הקרבות ולא רק עולה], מצטרפין זה עם זה למועילה? ומתוך מדרבנן הוא דלית דהו מעילה בקדשי מזבח, אצל לא מדאורייתא,

2. קדשי קדשים [ששחיטתן בצפון] ששחטן בדרום מועלים בהן? מדרבנן,

3. תנן, הנהגה מן החטאת כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום כגון שרכס עליה והכשירה, כדמפרש בפירקין דלקמן (לקמן דף יט) דבטמאת צעלת מוס מיירי, דקיימא לדמי, לפיכך מעל, שהפסיד להקדש, שפחת מדמיה, [ואם נהנה] כשהיא מתה כיון שנהנה ממנה כל שהוא אע"פ שלא פגם מעל דלאו לדמי קיימא, שאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (פסחים דף כט)?

האי מעל גמי מדרבנן,

ואכתי אם איתא לדשמואל, ליחלה אההוא פורתא צנין על אותו מיעוט שהשנימו האומנין צננין לאחר שחללו על מה שהשנימו, אע"ג דלא הוי כשיעור דמי הקטרת, דאמר שמואל והאמר שמואל, הקדש שוה מנה, שחיללו על שוה פרוטה, מחולל?

הני מילי דאי עבר, לכתחלה לא הלך מחללין אותה על מעות האומנין בלבד,

רב פפא אמר, היינו טעמא דבונין בחול, לא נתנה תורה למלאכי השרת [כיון דאיכא זימנין דבעי למיתבא במילא] דאי אפשר דלא יתבי זמנין צטולא דצנין, מפני החמה, ונמלא מועל, [ועוד] (אמרי דלמא בעי למיזגא וזגא עלייהו) כלומר שאם הוצרך ויש עליהן נמלא נהנה מהן, אי בנא בקודשא, אישתכח דקמעיל בקודשא,

תנן, הגזברין שלקחו את העצים מועלין בהן, ואין מועלין לא בשיפויי ולא בנבייה, ואמאי מועלין בהן, הכא גמי ליעבר בחול, (אמרי) דלמא בעי למיזגא, וזגא עליהן, ואישתכח דקא מועל בקדשים?

א"ר פפא, אי בעצים דמכאן ואילך, הכי גמי כלומר אי צענים דאין דעתו לצנותן צננין עד זמן מרובה, הכי גמי דלא מקדשין להו עד שיצנו צננין, דאיכא למיחש דלמא יתבי עליהון וקא מעיל, אלא כי תנן במתניתין דמועלין, בעצים דיומיה דעשתו לצנותן צו ציוס שלקחוס, דהשתא ליכא למיחש דלמא אחי למזגא עליהון, הואיל וצנו להו לאלתר צו ציוס צננין:

פרק רביעי קדשי מזבח

דף ט"ו ע"א

מתני': קדשי מזבח, מצטרפין זה עם זה [אם אבל מבשר עולה זו חצי זית ומבשר עולה אחרת חצי זית, חייב קרבן מעילה, וכן למ"ד לקמן דמעילה בשוה פרוטה אם אבל חצי שוה פרוטה מזו וחצי שוה פרוטה מזו חייב. תוס'], למועילה שאם נהנה מצ' מיני קדשי מזבח בשוה פרוטה, מעל, ומצטרפין גמי למית ולחייב עליהם משום פיגול או ונותר או וטמא או (למית) למיזב משום מעלה צמוד,

קדשי בדר הבית, מצטרפין זה עם זה למעילה [שאם נהנה בחצי זית

אבני חן על מסכת מעילה

מתני': מתני ליה רב הונא לרבא, חמשה דברים בעולם מצטרפין זה עם זה, א"ל בעולם קא אמרת דמשמע בכל הזמנים שבעולם, חמשה דברים שמצטרפין זה עם זה ומו לא, וא"ל והא קתני בתורה שיש צה ו' דברים שבתורה שמצטרפין זה עם זה הבשר, והחלב, והסולת, והיין, והשמן, ולחמי תודה, ודס לא קא חשיב, לפי שאין מועלין בדמים, וליתיה לא בפגול ולא בטמא, כדאמרין בפרק כל הבשר (חולין דף קיז) ?

א"ל, תני בעולה אלא תני בעולה איכא חמשה דברים המצטרפין, ולא במקום אחר, ענין אחר, אמר לו [רבא לרב הונא] רבי בעולם קאמר דככל דבר שבעולם מצטרפין אלו חמשה דברים, והא קתני בתורה דמשמע דבזבחים מיירי ולא בחולין,

תנינא [שנינו במשנתנו] להא דתנו רבנן, עולות ואימורים מצטרפין לכזית, להעלותן בחוץ דאי מקטיר כחצי זית בשר, וכחצי זית אימורין בחוץ חייב עליהם משום מקטיר בחוץ, והקטרה בעינן בזבחים כדכתיב ואס האכל יאכל, ואמרין (זבחים דף כח) בשמי אכילות הכתוב מדבר אחת אכילת אדם ואחת אכילת מונח, מה אכילת אדם בזבחים, אף אכילת מונח בזבחים ולחייב עליהן משום פגול ונותר וטמא, קתני בעולה אין בשלמים, לא,

בשלמא להעלותן בחוץ, עולה דכליל היא מצטרפין הבשר והחלב לחייב הקטרה בחוץ אצל שלמים דאינן כליל לא מצטרפין לאימורין שלמים לא מצטרפין, אלא לחייב עליהן משום פגול ונותר וטמא, שלמים אמאי לא מחייב לא מצטרפין בזבחים לחייב משום פגול ונותר וטמא, והתנן כל הפיגולים מצטרפין זה עם זה, וכל הנותרות מצטרפות זו עם זו,

אלא אימא, עולה ואימוריה מצטרפין זה עם זה לכזית עולה ואימוריה, מצטרפין לכזית ליורק עליהן את הדם, וכיון דמצטרפין ליורק את הדם, חייב וכו', ומאן קתני לה רבי יהושע היא,

דתניא, רבי יהושע אומר, כל הזבחים שבתורה, שנשתייר מהן כזית בשר וכזית חלב, זורק את הדם, כחצי זית בשר וכחצי זית חלב אינו זורק את הדם, ובעולה אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב זורק את הדם, מפני שכולה כליל משא"כ בשאר הזבחים,

וטעמיה דר' יהושע בשאר זבחים, משום דכתיב ואס האכל יאכל, כדאמרין לעיל דבשמי אכילות הכתוב מדבר, מש"ס ק"ל דאין זורקין עליהן את הדם, עד ששתייר מהן כזית בשר דהיינו אכילת אדם, [ואו כזית חלב דהיינו אכילת מונח], אצל [חצי זית בשר דהיא אכילת אדם] וחצי זית חלב דלאו אכילת אדם הוא, אינו זורק עליו דאין מצטרפין, אצל עולה דלית בה אכילת אדם אפילו כחצי זית בשר וכחצי זית חלב מצטרפין,

ומדאורייתא לא, והתניא רבי אומר, ויקרא ג כל חלב לה', לרבות אימורי קדשים קלים למעילה? מדרבנן,

והא קרא קא נסיב לה לאשמועי' [דמדאורייתא מעל]? אסמכתא בעלמא,

4. והא אמר עולא אמר רבי יוחנן, קדשים שמתו יצאו מידי מעילה דבר תורה משום דכתיב קדשי ה', וכיון דמתו לא חזו לקדשי ה', במאי קמיירי עולא, אילימא בקדשי ברק הבית, אפילו כי מתו נמי לא יצאו מידי מעילה, לא יהא אלא דאקדיש אשפה לברק הבית, לאו אית בה מעילה מי לא קדשה לדמיה, דאית בה מעילה, ה"נ דאי אקדיש בהמה לזדק הבית, אע"ג דמתה, קדשה נמי לדמיה, ואית בה מעילה,

[ראה תוס' והקשה רבנו חיים "הבהן גדול", וראה במאורות הדף היומי גליון # 375 יומא נג שמביא מנב"י תניא או"ח סוס"י קי"ג שיש מבאן ראה שיוסי בן יוסי בהן גדול שחיבר אתה כוננתה לא היה כ"ג אלא נקרא בן לשם כבוד, וכן כתב שם שבסוף קצות החשן מתאר את הש"ך בשם בהן גדול],

אלא פשיטא דקדשי מזבח מיירי, ולאחר מיתה יצאו מידי מעילה דבר תורה, מכלל דמחייבן יש בהן מעילה מדאורייתא, דאורייתא מי אית בהו מעילה וקשיא לרבי ינאי?

[ומתירן שרב ינאי אומר רק שאין למדין מעילה לקדשי מזבח מן הפסוק של נפש כי תמעול מעל מקדשי ה'] אלא הכי קא אמרי דבי רבי ינאי אמר לך ר' ינאי אין דלא בקדשי מונח נמי אית בהו מעילה מדאורייתא, אצל כהאי קרא מהאי קדשי ה', דבקרס נפש כי תמעול מעל לא שמעינן מיניה אלא קדשי דזק הבית קדשי ברק הבית שמעינן מינה דמחייבן לה', קדשי מזבח לא שמעינן מינה אלא מקרא אחרינא נפקא לך, דקדשי מונח אית בהו מעילה, דכתיב ואס כי יאכל קדש בשגגה וגו', (ויקרא כג) דכלל קדש מיירי:

דף ט"ו ע"ב

מתני': חמשה דברים בעולה, מצטרפין זה עם זה, הבשר, והחלב, והסולת היינו מנחה הבאה עמה, והיין, והשמן מצטרפין זה עם זה בזבחים, לחייב משום מעלה בחוץ, ולחייב משום פגול ונותר וטמא, ומשום מעילה נמי, ואע"ג דתנא רישא נמי קדשי מונח מצטרפין זה עם זה, אינטיק למיתני הא, לאשמועינן רבותא, דבשר וסלת ויין מצטרפין, אע"ג דמינא אחרינא נינהו,

וששה דברים בתורה מצטרפין זה עם זה, לפיגול ונותר וטמא, הבשר, והחלב, והסולת, והיין, והשמן, והלחם והאי סלת נמי דקתני גבי תודה, היינו נמי מנחת נסכים הבאה עם התודה, כדאמרין במסכת מנחות בפרק שמי מדות (דף ט), דתודה נמי טעונה מנחת נסכים, דמפיק ליה מאו זבח:

אבני חן על מסכת מעילה

ובמנחה אפילו כולה קיימת ואין שם כלום מן הנשר לא יזרוק,

ולוי אמר, אפילו לאכילה נמי מצטרפין דקסדר איסור חל על איסור, וחייב שמים, אחת משום בהמה טמאה, ואחת משום נבלה,

ורב אסי אמר, טהורים לעצמן, וטמאים לעצמן,

איכא דאמרי הא דרב אסי פליגא אדרב ומצינן לאוקמא, (דקסדר) האי דקאמר רב אסי טהורה לעצמה, וטמאה לעצמה, (משום) דבין לענין טומאה ובין לענין אכילה, ומוקים רב אסי למתניתין דתני כל הנבלות מצטרפות, היינו טהורין בפני עצמן וטמאין בפני עצמן, ואפילו לענין טומאה, והיינו פליגא אדרב,

ואיכא דאמרי לא פליגא [דמתנין] לאוקמי נמי לרב אסי כדרב, וכי קאמר רב אסי טהורין לעצמן לענין אכילה, אבל לטומאה הכי נמי דמצטרפין, והיינו כרב,

מיתבי [שנינו בברייתא], מיתת פרה שאם נטל חצי זית מפרה מזה וחיי גמול וחמך חצי זית מגמל חי, ואכלס, אין מצטרפין זה עם זה אינם מצטרפין לחייב, לא משום נבלה, דמיתת פרה, ולא משום אבר מן החי, דהא גמל מגמל חי,

[ובדיוק] הא מיתת שניהם שנטל חצי זית מפרה מזה, וחצי זית מגמל מזה מצטרפין לטומאה, וקשיא לרב אסי אליגא דמ"ד דפליגא אדרב, דקאמר אפילו לענין טומאה נמי, טמאות לעצמן וטהורות לעצמן, אבל לרב לא מצי לפרוכי, דרב מצי לאוקמי להא דוקיא, דהא מיתת שניהם מצטרפין, לענין טומאה קאמר?

אימא [לא תדייק דמיתת שניהם מצטרפין, אלא] הא חיי שניהם מצטרפין לכית אבר מן החי, ומני רבי יהודה היא, דאמר בפרק גיד הנשה (חולין דף קא) דאבר מן החי נזהג נמי בטמאה,

אבל מיתת שניהם מאי, לא מצטרפי משום דטהורות לעצמן וטמאות לעצמן, א"כ, מאי איריא דרהיט ותני ברייתא מיתת פרה וחיי גמול אין מצטרפין משום דזה חי וזה מת, הא אמרינן אפילו מיתת שניהם לא מצטרפי אין מצטרפין, אע"ג דשניהם מתים, וליתני הכי מיתת פרה וגמל שניהם אין מצטרפין, אלא ודאי דמתני מיתת פרה וחיי גמל אין מצטרפין, מכלל דקצירא ליה דהא מיתת שניהם מצטרפין, וקשיא לרב אסי,

ועוד תניא @ והיינו סיפא דהאי ברייתא דלעיל, דקתני מיתת פרה וחיי גמל, חצי זית פרה בחייה, וחצי זית גמל במיתתה, אין מצטרפין, אבל חצי זית מפרה, וחצי זית מגמל, בין בחייה [שניהם חיו בין במיתתה] [במיתתן] בין במיתת שניהם מצטרפין,

קשיא רישא דקתני מיתת פרה וחיי גמל וכו', דדייקת הא מיתת שניהם לא מצטרפין, אסיפא דקתני אבל חצי זית מפרה, בין בחייה בין במיתתה מצטרפין,

מנחה מאי עבדתיה מאי זריקה טעונה מנחה? אמר רב פפא, מנחת נסכים כלומר האי דקאמר ובמנחה אפילו כולה קיימת וכו', באתא מנחה הבאה בנסכים קאמר, כדכתיב ומנחתם סלת וגו', דקא ס"ד הויל ובהי זבח קאמריא, כגופא דזבח דמיה, ואע"ג דלא נשתיר מן הנשר כלום, יזרוק עליה את הדם, קמ"ל דלא:

מתני': התרומה היינו תרומה גדולה, תרי מנחה [שזה שיעור בינוני, אחד מחמישים], ותרומת מעשר היינו מעשר מן המעשר, ותרומת מעשר של דמאי שהוא אחד ממנחה, והחלה, והביכורים, מצטרפין זה עם זה, לאיסור שאם נפל מכולן למוך עיסה של חולין יש בו כדי לחמץ אסורה, ולחייב עליהן את החומש ומצטרפין לאוכל מכולן בשוה פרוטה בשגגה, לחייב עליהן את החומש,

כל הפיגולים מצטרפין זה עם זה, וכל הנותרים מצטרפין זה עם זה [כבר תנא ליה ברישא, ואידי דבעי למיתני כל הנבילות מצטרפות וכל השרצים מצטרפות, תנא נמי כל הפיגולים. תוס']:

גמ': מאי טעמא מצטרפין חלה וצורים עם התרומה? כוליהו איקרו תרומה, גבי חלה כתיב במדבר טו ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה, גבי ביכורים נמי איקרו תרומה, דתניא דברים יב ותרומת ידך אלו ביכורים, אבל אינך כלומר שאר הנך [תרומה, ותרומת מעשר, ותרומת מעשר של דמאי] לא צריכא קרא לאיתוי דמצטרפין זה עם זה, דהא מיקרו תרומה:

מתני': כל הנבילות מצטרפין זו עם זו לכית, משמע השאף אפילו נבלת בהמה טמאה, עם נבלת בהמה טהורה, וכל השקצים [השרצים] מצטרפין זה עם זה לאוכל מהן כית:

גמ': אמר רב,

דף ט"ז ע"א

לא שנו דנבלות מצטרפות זו עם זו, דמשמע אפילו נבלת בהמה טמאה, עם נבלת בהמה טהורה, אלא לענין טומאה הנוגע בהן, דבתרומיהו כתיב (ויקרא יא) הנוגע בנבלתה יטמא,

אבל לענין אכילה לחייב עליה משום לא תאכלו כל נבלה (דברים יד), לא מצטרפין, אלא נבלות טהורין בפני עצמן מצטרפות זו עם זו, וטמאים בפני עצמן ונבלות טמאות בפני עצמן (אבל לענין איסור אכילה לא מצטרפין) דאין איסור חל על איסור, דלא אחי איסור [אכילה] נבלה, וחייל על איסור בהמה טמאה, הלכך לא מצטרפין,

אבני חן על מסכת מעילה

אמר ליה אבבי [לרב יוסף], והא רב נמי [דאמר אבילת שרצים הוא בכזית] אמתני' קאי [דתנן כל השרצים מצטרפין],

ומנא ידעי דהכי הוא, משום דקאמר רב לעיל [בזו. בראש העמוד], לא שנו [דנבלות מצטרפות זה עם זה] אלא לענין אכילה [טומאה], וההיא דלמי אמתני' קאי, אכל הנבלות מצטרפין, הכא נמי, הא דקאמר רב אכילת שרצים לוקה עליהן בכזית, קאי אמתני' אכל השרצים מצטרפין זה עם זה,

ומתני' כל השרצים קתני אפילו במיתתן קא מיירי, דהא קתני כל הנבלות מצטרפות זו עם זו, דהיינו במיתתן, וכיון דקאי [לא שנו דקאמר רב] אמתני', מכלל דהא דקאמר רב נמי בכזית, קאי במיתתן, והכי מתרגל לדרב בחייהן (לאו דאיכא פורתא מהאי ופורתא מהאי לא שמענו פירושו)?

אמר ליה רב יוסף לאביי, ההיא דיוקא דילך הוא כלומר האי דיוקא דקא דייקת, דרב אמתני' קאי, שכן יהא אותו דקדוק, ולא סבירא לי, רב שמעתא בעלמא קאמר דרב דאמר אכילת שרצים וכו' לא קאי אמתני', אלא שמעתא בעלמא קאמר [ויבולים לפרש דשיעור כזית הוא בשרץ חיה, אבל בשרץ בזה השיעור בעכדשה]:

[אמר מר] וקלסיה ר' יוחנן: מיתבי על הא דקאמר לעיל דקלסיה רבי יוחנן, דמשמע דסבירא ליה דאכילת שרצים כעדשה, מוסיב ליה השמא האיבריין אין להן שיעור דאזכר כל שהוא אס הוא שלם אפי' הוא פחות מכזית נבלה לענין נבלות, ופחות מכעדשה מן השרץ מטמאין,

ואמר רבי יוחנן, אין האוכלין לוקין עליהן אלא בכזית והשמא משמע דר' יוחנן קאי אהאי דברייתא דהאיבריין, והך דרייתא דלמי אמתני' קמיירי, דקתני אפי' פחות מכזית נבלות, וא"ר יוחנן אין לוקין אלא בכזית, והכי קלסיה ר' יוחנן להא דר' יוסי בר ר' חנינא, דלוקין עליהן כעדשה, דאוקימנא לה נמי דבמיתתן קמיירי, וקשיא דר' יוחנן אדר' יוחנן?

אמר רבא, דהא דקלסיה ר' יוחנן לההיא, מה טומאה כעדשה אף אכילה כעדשה במובדלין דבר הכתוב צהי דכתיב צהן והצדלחם, צהן ח' שרצים שצמורה שמוצדין משאר שרצים, וצמורין לענין טומאה יותר מן האחרים, דאחרים לא מטמו כלל, אלא הי ח', וצמורין קאמר קרא, דמשמע דאכילה נמי כעדשה, והאי דאמר ר' יוחנן אין לוקין עליהן אלא בכזית, לא קאי אברייתא, דברייתא דלמי אמתני' קמיירי [במוצדין, ו] שרצים שאינן מוצדין קאמר ר' יוחנן, דאין לוקין עליהן אלא בכזית,

א"ל רב אדא בר אבהו [יש סימן בשם זה: אדא הוא שם ארמי ויש לה אל"ף בסופה, שכן הכלל בכל מילים ארמיות, אבל אבהו הוא לשון הקודש ולכן הוא נגמרת בה"א] לרבא, אלא מעתה דמוצדין דבר הכתוב, דמשני שיעורא דין מוצדין לשאינן מוצדין בהמה נמי הואיל והקשה רחמנא לשרצים

אלא לאו שמע מינה, מיתת שניהם מצטרפין מדקשיא מנטרפת מיתת שניהם, נמי מנטרפת מיתת שניהם, וקשיא לרב אסי לאכילת דאמרי דפליגא אדרב?

אמר לך רב אסי, האי תנא סבר, איסור חל על איסור דאע"ג דאיכא איסור של טומאה, איכא איסור נבלה להכי מצטרפין, ולא סבירא לי הכי, אלא סבירא לי דאין איסור חל על איסור, ומיתת שניהם אין מצטרפין, והא דקתני ברישא מיתת פרה וחי גמל אין מצטרפין, היינו נבלה ואזכר מן החי, דלצמורה טומאה דלא חמי איסור נבלה וחייא לאיסור אזכר מן החי, והא דקתני סיפא חצי זית מפרה בחייה וכו', התם ליכא איסור נבלה, דצמורה טומאה ליכא איסור נבלה, אלא איסור צמורה טומאה ואזכר מן החי,

ענין אחר, קשה רישא אסיפא, דהא רישא דקתני חצי זית מפרה בחייה, וחצי זית מגמל במיתתה אין מצטרפין, קשה להא סיפא דקתני אכל חצי זית מפרה וחצי זית מגמל בין בחייה בין במיתתה מצטרפין, דהא דקתני בין בחייה בין במיתתה משמע ליה בין במיתת חיה וחיי צמורה וקתני מצטרפין, אלא לאו ש"מ דמיתת שניהם מצטרפין, וה"ק אלא מאי חצי זית לך למימר דלא תיקשי רישא לסיפא, הכי זריך לפירושי להא סיפא, דקתני [בין] בחייה בין במיתתה, תריך הכי בין במיתתה בין במיתת שניהם, וקתני דמצטרפין, וקשיא לרב אסי להך לישנא דפליגא אדרב דמשמע דסבירא ליה לרב אסי דאפילו לטומאה נמי אין מצטרפין. אמר לך רב אסי האי תנא סבר וכו' ולא מ"ה [מפי הרב].

דף ט"ז ע"ב

אמר רב יהודה אמר רב, אכילת שרצים לוקה עליו אינו לוקה עליהן אלא בכזית ולא כעדשה, מאי טעמא, אכילה כתיב בהו לא תאכלום כ שקן הם (ויקרא יא) ואכילה אינה פחותה מכזית,

והתני רבי יוסי בר ר' חנינא, קמיה דרבי יוחנן, ויקרא ב כה והבדלתם בין הבהמה הפהרה לטמאה ובין העוף הפטמא לפהר ול' א'תשקצו את נפשתיכם בבהמה ובעוף ו' ובכל אשר תרמש האדמה אשר הבדלתי לכם לטמא,

פתח הכתוב באכילה דהאי דכתיב (ויקרא כ) ולא תשקצו את נפשותיכם היינו באכילה דכי אכיל להו משקץ נפשיה, וסיים בטומאה אשר הבדלתי לכם לטמא, אלא לומר לך מה טומאה טומאת שקן בכעדשה אף אכילה לוקה עליהן בכעדשה,

וקלסיה ר' יוחנן להאי דתני רבי יוסי בר ר' חנינא וקשיא לדרב לרב יהודה אמר רב דאמר בכזית [ור' יוחנן הא אמר דאפילו בכעדשה]?

[אמר רב יוסף. שמו] לא קשיא כאן במיתתן כאן בחייהן הא דתני כזית, היינו כי אכיל מנייהו בחייהם, אכל כי אכיל מנייהו במיתתן, אפילו כעדשה לקי דומיא דטומאה,

אבני חן על מסכת מעילה

מבשר השרץ אין מצטרפין, מתיב ר' יוסי בר ר' חנינא הטמאין, וראה המשך דברי התוס'.

[מיתבי?] ויקרא יא הטמאין ה"א ימירא מלמד שהן מצטרפין, ואפילו שרץ ושרץ כלומר כחצי שיעור משרץ זה, וכחצי שיעור משרץ אחר, מצטרפין. חצי שיעור מחולד, וחצי שיעור מעכבר מצטרפין, שרץ ודם, בין משם אחד [בין מחולד וחולד, או מעכבר ועכבר. רג.] בין משני שמות [ובין חצי שיעור מחולד וחצי שיעור מעכבר מצטרפין. רג.] וקשיא לרבי יוחנן [חנין]?

אמר רב יוסף, לא קשיא כאן בכולו אי הוה שרצים כולן שלימין, בין משם אחד בין משני שמות, ופירש חצי שיעור מזה וחצי שיעור מזה, או מזה דם ומזה בשר, כיון דאתו ממקום שחזו דתרווייהו השרצים שלימין נינהו, וחשיבי מצטרפין.

כאן במקצתו והא דאמר ר' חנין וכו' [שצריך להיות דוקא דם ובשרו] היינו במקצתו, דלא הוה השרצים שלימין, אלא מקצתו של כל אחד ואחד מונח בבא, ופירש דם מזה ובשר מזה הואיל ולא אתו משרצים שלימין, לא חשיבי ולא מצטרפי הדם עם הבשר, אלא עם בשר אותו שרץ שפירש ממנו הדם,

ומנא תימרא דשני לן בין כולו למקצתו, מדרתניא, נשפך על הרצפה רביעית דם שלימה והיה מקומה קטפרם ולהכי נקט רשפה, שהרצפה הינה חלקה, דהויא כמדון # [יש כאן עירוב לשון, דקטפרם היינו מדרון, דהיינו משופע, אבל רש"י כתב "כמדון" בכ"ף, והכוונה היא שהיתה חלקה דהיינו ישרה, ולא היו בה גומות שיתאסף בהם הדם], ומתפשט הדם איחל על מקצתו של רביעית דם, כגון ששחה על מקצתו [כגון שחיה נושא משאוי על כתפו, ואיחל על מקצתו של דם. רג.] טהור משום דלא איחל על כל השיעור, איחל על כולו על הרביעית של דם טמא,

מאי מקצתו אילימא מקצת דם, והא אמר רבי חנינא אמר רבי, רביעית דם שהגיס בה שהפך זה בכוס או בככר טהור ואע"ג דכי הגיס זה א"א שלא יאהיל על כולו, קמתי טהור אותו המגיס בו, ואמאי קמתי אידך דרייתא איחל על כולו טמא,

אלא לאו שמע מינה, כאן בכולו כאן במקצתו, ש"מ דהאי דקמתי איחל על כולו טמא, היינו היכא דאמי האי רביעית דם ממת שלם, ולהכי חשיב דמטמא בזה, והא דקמתי שהגיס זה טהור, היינו היכא דלא בא רביעית זה ממת שלם, אלא שילא ממקצתו, שהיה מונח שם מקצת ממת, ופירש ממנו אותו דם, אע"ג דאית דיה רביעית, הואיל ואינו בא ממת שלם, לא חשיב ואינו מטמא בזה, וכן אמר רבי,

שאל רבי מתיא בן הרש, את רבי שמעון בן יוחאי, בעיר [רומא. מנחת יהודה], מניין לדם שרצים שהוא טמא? א"ל דאמר קרא ויקרא יא כט וזה לכם הַטְּמָא [בשרץ השרץ עליהרץ

בחד קרא, נבלת בהמה טמאה ונבלת בהמה טהורה לשרצים, דכתיב והבדלתם וגו' ככל אשר תרמוש האדמה וגו' ליפלגי נימא נמי דלהכי אקשיניהו, דשני בין מובדלת לשאינה מובדלת ולימא הכי, דהא דקאמר דנבלה מטמאה בכזית, היינו במובדלת, לבהמה טהורה קרי לה מובדלת, שמובדלת מבהמות טמאות, דמותרת באכילה, אבל בהמה טמאה שאינה מובדלת, לא מטמאה עד דאיכא טפי מכזית, עד דאיכא כזית?

דף י"ז ע"א

אמר ליה, כי קא מקיש רחמנא בהמה טמאה וטהורה לשרצים, לאו לפלוגי שיעורא בין נבילה מובדלת בין נבילה שאינה מובדלת, אלא ויקרא ב לבל תשקצו וקמ"ל דאחת נבלת בהמה טמאה, ואחת נבלת בהמה טהורה, ואחד שרצים מחייב האוכלן משום כל תשקצו נמי, ולאפשי לאו נבילה בהמה טמאה, לבד מלאו דנבלה, דאיכא לאו דלא תשקצו, ולאו דבהמה טמאה, אבל לשיעורין [לומר שבהמות טמאה שיעורה כביצה] לא:

מהני: דם השרץ והבשר [ובשרו] מצטרפין זה עם זה לכעדה לטמא, כלל אמר רבי יהושע, כל שטומאתו ושיעורו שוין כגון נבלה ונבלה או חולד ועכבר מצטרפין,

	טומאתו	שיעורו
אדם מת	שבעה	כזית
נבלה	ערב	כזית
שרץ	ערב	כשעורה

טומאתו ולא שיעורו כגון שרץ ונבלה, דטומאתן שוה, דשניהן הויין טומאת ערב, ולא שיעורו דנבלה שיעור טומאתה בכזית [ושרץ ככעדה],

שיעורו ולא טומאתו [כגון נבלה ומת תרווייהו מטמאין בכזית] מת הויא טומאתו ז' ונבלה לא הויא אלא טומאת ערב,

לא טומאתו [ולא] שיעורו כגון מת ושרץ, דשרץ שיעורו ככעדה, וטומאתו עד הערב, ומת שיעורו בכזית, וטומאתו שבעה, אין מצטרפין:

נב: אמר רב חנין אמר רב זעירא, וכן אמר רבי יוסי בר ר"ח [דוקא דם השרץ ובשרו] כלומר הא דקמתי דם השרץ והבשר מצטרפין, דוקא בשור של אותו שרץ עזמו שפירש ממנו הדם, דהוי דם ובשר משרץ אחד, ולא שהדם משרץ אחד, והבשר משרץ אחר, אבל [ד]אי אתו מב' שרצים לא מצטרף,

[גירסת התוס': אמר רב חנין אמר רב זעירא ועוד בו. פירוש הקונטרס הא דקאמר במתני' דם השרץ ובשרו מצטרפין היינו דוקא בעוד הדם בשרץ, אבל פירש הדם

אבני חן על מסכת מעילה

במערה, כדגרסין בפרק במה מדליקין (שבת דף לג:),

ואחריו [ועמו] מי ילך # [למה מתחלה הלך ר' ראובן בעצמו וכאן היה צריך שנים? ומסתמא לאחר שראו שלא עלה לר' ראובן, רצו לעשות כל מיני השתדלות, ועוד שר' ראובן הלך מלובש כנוי, אבל הם כבר הלכו כיהודים], ר"א בר ר' יוסי, אמר להם רבי יוסי [אביו של ר' אלעזר], ואילו היה אבא חלפתא קיים אצו של ר' יוסי, יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה [לשליחות מסוכנת כזו] בממיה, כך אין אתם יכולין לומר לי, שאם בני להריגה,

אמר להם ר' שמעון, אילו היה יוחאי אבא קיים יכולין אתם לומר לו תן בנך להריגה [פ' וכיון שאני הולך גם בנך יכול לילך],

אמר להו רבי יוסי, אנא אזלין [ולא אלעזר בני], דלמא עניש ליה ר' שמעון, דקא מסתפינא דלמא עניש ליה ר' שמעון בן יוחאי לבני [לר' אלעזר], ודענר זה אני ממירא יותר מפחד האויצים, שממירא אני שמה יעוס עליי בשביל שום דבר, ויענישנו [שהוא גער וממירא להשיב, ור' שמעון גוח לבעוס ומקפיד בדבר מועט הוא. תוס'],

קביל עליה רבי שמעון בן יוחאי דלא ליענשיה, אפילו הכי ענשיה כדאמרינן לקמן דאמר ליה אל יחזור הבן כו' ,

כשהיו מהלכין [ר' שמעון בן יוחאי, ור"א בר"א] בדרך, נשאלה שאלה זו בפניהם # [פ' כשעברו בעיירות ונתקבצו אנשים לכבודם], מנין לדם השרץ שהוא טמא, עקם פיו [מיהר להשיב. תוס'] ר' אלעזר בר רבי יוסי שלא אמר קול רם כמנהגו, אלא עיקם פיו מכמות שהיה רגיל לדבר ואמר בלחשיה שלא ירגיש רבי שמעון בן יוחאי, שהיה כמורה הלכה לפניו, ויקרא אל כהן וזה לקדם הפמא,

אמר ליה ר' שמעון ואף על פי כן הרגיש בו רבי שמעון בן יוחאי, ואמר לו מעקימת שפתיך אתה ניכר ראיתי שהשבת משונה, ויכר שתלמיד חכם אתה שידעת להשיב, אצל הוילי והורית לפני אל יחזור הבן אצל אביו [אמר בן כעל גוף שלישי] דענשו, ואיך מפרש בגמרא, היכי הוה עובדא, דנטה נפשו למות, עד שזכר רבי שמעון בן יוחאי שאמר לאצו שיהא מחזירו לשלום, ובקש עליו רחמים, והיאך נתרפא מפרש התם,

[כשבאו קרוב לרומי] יצא לקראת [ם] בן תמליון שד שקרין נוטיון [וכמו תינוק קטן הוא ורגיל בין הנשים להתלוצץ בהן. תוס'] [ואמר להם] רצונכם אבוא עמכם [ועל ידי יבא גם. תוס'] בכה ר' שמעון [על שזדמן לו שד ולא מלאך] ואמר, מה שפחה של בית אבא קָגֵר נודמן לה מלאך שלש פעמים מזדמנו לה שלשה מלאכים, דשלש פעמים כמיז מלאך בפרשה (בראשית טו), ואני לא פעם אחת, יבא הנם מכל מקום [ע"י הדיוט זה. תוס'],

קדים הוא [הלך הוא [תמליון] לפניהם. תוס'] על בברתיה דקיסר

החלד והעקב והצב למיניהו: ל והאנקה והבב והלשאה והחמט והתנשמת: לא אלה הפמאים לקדם בגל השרץ פל הנגע בהם במתם וטמא עדי הערב] והאי קרא מיותר הוא, לדרשא, למידרש ציה הכי, דהא כמיז קרא אחרינא (ויקרא יא לא) וְאֵלֶּה הַפְּמָאִים לָקֵם,

אמרו לו לרבי ממאי תלמידיו של רבי ממאי חכים ליה בן יוחאי כנר נתחכם בן יוחאי שידוע לומר דבר זה [כלומר נתחכם לעצמו, וחכם גדול הוא שדרך כל כך יפה. תוס'], [שידע להביא לו ראיה מן התורה מדרתו. רג'],

אמר להם, תלמוד ערוך, בפיו של רבי אלעזר בר רבי יוסי ומנלן דלמדה מרבי אלעזר בר רבי יוסי, מהכא, שפעם אחת גזרה המלכות גזרה, שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את [נשותיהן] נדות,

הלך רבי ראובן בן איסמרוכלי [שם זה יש במו"ק יח; גיטין פו, ב"ב קסא, בנהדרין קמ:], וסיפר קומי שגילה השער שעל מנצחו [פ' גובה הראש, מקום הנחת תפילין], והנה השער של אחרינו כעין צלרית שהעוצדי כוכבים עושין, כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי,

[רמב"ם הלכות עבודת כוכבים פרק יא הל' ג, ישראל שהיה קרוב למלכות וצריך לישב לפני מלכיהם והיה לו גנאי לפי שלא ידמה להן הרי זה מותר ללבוש במלבושיהן ולגלח כנגד פניו בדרך שהן עושין. ועי"ש בהגהות מיימוניות ובכסף משנה, וראה בבית יוסף יו"ד סוף סימן קע"ח],

והלך וישב עמהם, אמר להם מי שיש לו אויב יעני או יעשיר רצונו שיעשיר או רצונו שיעני, אמרו לו יעני, אמר להם אם כן לא יעשו מלאכה בשבת כדי שיענו, אמרו טבית, אמר ליבטל ובטלוח,

חזר ואמר להם מי שיש לו אויב יכחיש או יבריא, אמרו לו יכחיש, אמר להם אם כן ימולו בניהם לשמונה ימים ויכחישו, אמרו טבית, אמר [ליבטל] ובטלוח,

חזר ואמר להם, מי שיש לו אויב ירבה או יתמעט [ירבה בבנים או יתמעט מבנים. רג'], אמרו לו יתמעט, אם כן לא יבעלו נדות, אמרו טבית, אמר [ליבטל] ובטלוח, [וצריך לפרש שיבעלו נדות היינו שלא יטבלו וישארו בטומאת נדה, דאי בשעה ששופעות דם אינן מתעברות. ע"פ אש פנחס],

הכירו בו שהוא יהודי # [אינו מבואר אם מפני שהשתדל בשביל היהודים, או ע"י דבר אחר שעשה], החזירום, אמרו [הכמים] מי ילך ויבטל הגזרות,

דף י"ז ע"ב

ילך ר' שמעון בן יוחאי, שהוא מלומד בנסים שנעשו לו נסים

אבני חן על מסכת מעילה

[ונכנס בגוף בת קיסר. תוס'] ונשמעה והיתה לוועקת ואומרת, הציאו לי את ר' שמעון בן יוחאי ככל שעה, ואיך כולה מפרש המס, כי **ממא** [ר"ש ור"א. תוס'] **התם** [לבות הקיסר] **אמר** [ר"ש] **בן תמליון צא, בן תמליון צא** [בנחת אמרו לו, ובלט שלא ירגישו האחרים בזה, ויסברו שעל ידי תפלה הוא, ואמר להם בן תמליון בזה תדעו שתתפרא שבשמצא אשבור כל כלי וכו' שיש בבית וכן עשה. תוס'], [ראה בבית יוסף יו"ד סוף סימן קע"ט אם מותר ללחוש לשדים עיי"ש], **וכיון דקרו ליה, נפק אזל** [יצא השד מבית קיסר, ונתרפאת],

דתניא ר' אליעזר אומר, שמות כט לך ואם יוותר מבשר המלאים ומן הלהם עד החבקר ושרפת את חנו' תר' פאש ל' **א יאכל פייקדש הוא** [מפסוק הראשון כי קדש הם, למידין שמצטרפין, ומפסוק השני כי קדש הוא למידין שיש לא תעשה] כי קדש הם משמע דשניהן [פיגול וותר] מצטרפין לאכילה, ומלא יאכל נפקא ד **כל שבקדש פסול** כגון נותר ופגול **בא** **הכתוב לית לא תעשה על אכילתו**:

[ובשכר שריפא ר"ש את בתו, אמר הקיסר] **אמר להון, שאילו כל מה דאית לכון למישאל, ועיילניהו לגנויה לשקול כל דבעו, אשכחו ההוא איגרא דמכזי** זה הלץ גזירות דאמרן לעיל **שקלוה וקרעוה** # [הגורה לא נתבטלה רק בקרעת הגייר, אלא ע"י שניתן להם רשות לעשות כמובן בעיניהם],

מהני: **האוכל שנשמה באב הטומאה** דהוא וולד ראשון, והאוכל **ושנשמה בולד הטומאה** דהוא שני, **מצטרפין זה עם זה, לממא בקל שבשניהם** דהיינו שני, ומצטרפין יחד לעשות שלישי, כדרך שהשני עושה, דהוא קל שבשניהן, אבל לא מצטרפין להכי שיעשו שני כמו ראשון שעושה שני, דל"כ היינו חמור שבשניהן,

והיינו [ובאותה שעה האמורה כאן היה שראה אותה, שלא מצינו שהיה ברומי רק עתה שהיה באוצר המלך וראה אותה שם. תוס'] **דאמר רבי אלעזר בר רבי יוסי, אני ראיתייה נפרצת קמיי** בעיר [רומא. ע"פ מנחת יהודה] **שראה אותה צצית הקיסר והווי עליה כמה טיפי דמים** מפר ושעיר של יום הכפורים, שהיה עליה (ולא היה) כמזלף, שלא היו העיפים זו כזו:

כל האוכלים מצטרפין זה עם זה,

לפסול הגוייה כבחצי פרס [דהאוכל מאכלים טמאים בחצי פרס דהיינו כביצה ומחצה לרמב"ם, או כב' ביצים לרש"י נפסל הגוף של אדם האוכל מלאכל תרומה, ופוסל גם תרומה במגע עד שיטבול. יבין],

בכמוזן שתי סעודות, לעירוב,

וכביצה, לממא טומאת אוכלין,

וכגרוגרת, להוצאת שבת,

וככותבת ביום הכפורים,

כל המשקין מצטרפין זו עם זו, לפסול את הגוייה ברביעית, וכמלא לוגמא ביום הכפורים:

מה: **תניא רבי שמעון אומר**, **מה טעם** מצטרפין וולד ראשון עם וולד שני, **לפי שאפשר לשני שיעשה ראשון, וכי קא עביד שני ראשון, הא לא אפשר** דשני לעבד ראשון לעולם, דלא מצינו טומאה שעושה כיו"ב, דאפילו שני נמי לא עביד וכ"ש דראשון לא עביד?

אמר רבא, הכי קאמר אלא מה טעם מצטרפין משום ד **מי גרם לשני** שיצוא לידי טומאה **לאו ראשון** וכיון דמכח ראשון אחי עליה טומאה, הוי כי ראשון ולהכי מצטרפין,

רב אשי אמר, ראשון ושני, לגבי שלישי, בני חדא ביקתא איגון מצית אחד הן, (משמונה שרצים) כלומר דמרווייהו ראשון ושני אחי מקראי מחדל, דשני אחי מכח ראשון להכי **אמר** שווי דמצטרפין זה עם זה קל שבשניהן דעושין שלישי,

צין רבא לרב אשי ליכא צניייהו, אלא שגויי לשון, דרב אשי מוסיף ואמר בני חדא

מהני: **הפיגול והגותר אין מצטרפין, מפני שהן שני שמות, השרץ והנבלה, וכן הנבלה ובשר המת, אין מצטרפין זה עם זה לממא, אפילו בקל שבשניהן** כלומר דפחות מעדשה דשרץ אינו מצטרף להשלים למית נבלה, דהוא קל, וכ"ש דנצילה אינה מצטרפת לפחות מעדשה דשרץ, דהיינו שיעור חמור, וכן חצי זית של מת אינו מצטרף לחצי זית של נבלה, אפילו לטמא טומאת ערב:

מה: **אמר רב יהודה אמר שמואל, לא שנו** דפיגול וותר אינן מצטרפין (לחצי זית) **אלא לטומאת הידים, דמדרבנן היא** כדאמרין צמקת פסמים (דף קכ) שגזרו צומת ופגול שיהו מטמאין את הידים, משום חשדי כהונה או משום עזלי כהונה, וכיון דגזרה דרבנן היא, אינן מצטרפין לטומאת ידים, דלא עבדינן תקנתא לתקנתא, דכיון דמדרבנן היא הא גזרה דפיגול וותר, אי אמרת דמצטרפין הויא גזרה לגזרה,

אבל לענין אכילה דפיגול וותר **מצטרפין**, דאי איכא פחות מכית פיוגול, וותר משלימו למית ואכלו, חייבין עליו משום פיוגול, וכן אי הוי רוב דותר ופיגול משלימו למית ואכלו, חייב עליו משום נותר, ואמר לו [לר' רבי, דאי הוי חצי זית מזה וחצי זית מזה, מצטרפין זה עם זה לחייב עליו משום נותר ומשום פיוגול,

שמות כט לג' ואכלו אתם אשר בפר בהם למלא את ידך לקדש אתם וזר ל' איאכל פייקדש הם: לך ואם יוותר מבשר המלאים ומן הלהם עד החבקר ושרפת את חנו' תר' פאש ל' **א יאכל פייקדש הוא** ושרפת את חנו' תר' פאש ל' **א יאכל פייקדש הוא**:

אבני חן על מסכת מעילה

בקמח אינון:

במתניתא תנא, הואיל וראוי לקוצצי תאנים שכשמתכין את התאנים, כורכין בגד כל דהו על ידיהם, שלא יתכלכו בדבש התאנים, הלכך מקבל טומאה:

דף י"ח ע"א

מתני': הערלה וכלאי הכרם, מצטרפין זה עם זה [שאם אכל חצי שיעור מזה, וחצי שיעור מזה מצטרפין ללקות את הארבעים. רע"ב] כדאמר' גבי פגול וטור [לעיל ז:], לא שנו אלא לטומאת הידים דמדרבנן היא, אבל לענין אכילה מצטרפין, ר' שמעון אומר אין מצטרפין:

גמ': ומי צריך ר"ש לצרופי, והתניא ר"ש אומר כל שהוא למכות האכילה [האכל. מ"א] כל שהוא עובר בלאו, וא"כ למאי מצטרפין? תני אין צריכין לצרף:

מתני': הבגד שהוא מטמא ג' אצבעות על ג' אצבעות, והשק שיעורו ד' טפחים על ד' טפחים, הבגד מצטרף לשק שקל הימנו, לארבעה על ארבעה, וכן כל אחד ואחד מצטרף לקל הימנו, השק והעור דשק מצטרף לעור לחמשה על חמשה, העור והמפץ והעור למפץ לששה על ששה, כולן מצטרפין זה עם זה דהיינו לקל הימנו, אבל לא הקל עם החמור, דלכא תנא להו הכי, הבגד והשק, השק והעור כו',

אר"ש מה טעם [מצטרפין], **מפני שהן** מפני שששים זין כולן [לא זין שניהם], שיעור אחד זין שניהם, **ראוין ליטמא במושב** [טומאת] מושב עליי, הלכך מצטרפין:

גמ': תנא קיצע מכולן שאם חתך מכולן משהו, מכל הני דתנן במתני', מהבגד, ומשק, ומעור, וממפץ ועשה מהן מכולן בגד,

למושב שלשה כלומר אם חישב עליו לעשותו למשכב, כגון לתופרו בכסת, אם יש בלואו בגד שלשה על שלשה [בפחים], הואיל וראוי לעשות ממנו טלאי לכסת שנקרע, מטמא משום משכב,

למושב טפח ואם חישבו למושב, [כגון לתופרו במושב. ע"פ דיבור למשכב], לעשותו טלאי לבגד, אם יש בלואו בגד טפח על טפח, [הואיל וראוי לעשותו טלאי לבגד. ע"פ דיבור למשכב], מטמא משום [מושב] זכ,

לאחיזה אם חישב עליו לאחיזה, מטמא אפילו ב כל שהו,

מאי לאחיזה? אומר ר"ל אומר ר' ינאי, שכן עומד לנוולה שכן ראוי אותו בגד לאורגים, [שכ] שהוא מחליק המטוה של אריג בסוּזין [פסולת של תבואה], או בשום דבר כדי לחקו [אולי הפירוש שהחוטין יכנסו יותר לתוך האריגה], כורך בגד כל שהוא על אצבעו להגין עליו, שלא יתכנו החוט, והיינו עומד לנוולה לכרוך על אצבעו, כשאורג ומטוה החוטין, ונוולה היא אריגה, כדאמרין במס' גיטין (דף לז), אשכחא דיתבא ונוולה,

פרק חמישי הנהנה מן ההקדש

מתני': הנהנה מן ההקדש שוה פרוטה, אע"פ שלא פגם מעל, דברי ר"ע קס"ד זין דגדנ [שלין דרכו לפגום, וזין דגדנ] שדרכו לפגום קאמר ר' עקיבא, דכיון שנהנה מעל,

וחכ"א, כל דבר שיש בו פגם כלומר שדרכו לפגם לא מעל עד שיפגום, ושאין בו פגם כיון שנהנה מעל,

כיצד הוא דבר שליין בו פגם **נתנה קטלא** ענק [necklace] של זהב של הקדש [אורחא דמלתא נקט שדרך הנשים להתקשט ולהשתמש בשל זהב. תו"ט] **בצוארה,**

[רמז לנו התנא שצריך אדם לכבד את אשתו יותר מגופו [יבמות סב:]] והיא תעדה עדי זהב אע"ג דהוא לא יכול להלביש עצמו כי אם חלוק וטלית ולעשות מלאכה, וכך היה מנהגו של האר"י וזה"ח בכתוב בלימודיו וכו',

ובמה שהזכיר קטלה וטבעת וכוס של זהב, ולא מיני תכשיטים אחרים, רמז רמז לנו דדוקא בתכשיטי זהב וכדומה שאין בהם פגם מרובה אם יצטרך למכרם, ירחוק עצמו לכבד את אשתו יותר מכדי יכלתו אבל תכשיטים אחרים שההוצאה מרובה והפגם הרבה לא ירחוק עצמו לקנותם אם אין בהם צורך גדול שאם ירגיל עצמו בכך ירד מנכסיו וסופו לאגוב ולאבד עולמו,

והאי דאמר רבנן בב"מ נט. אוקירו לנשיכו בגין דתתעתרו, היינו בתכשיטי זהב וכדומה להם שאין בהם פגם, או אף בתכשיטים אחרים אם השיגה ידו, והעיקר בדברים טובים,

אבל בלאו הכי אפילו בנתינת הצדקה נתנו מדה באמרם בתובות נ. המבוכו לא יבוכו יותר מחומש. הון עשיר].

או טבעת בידה, או שתה בכוס של זהב של הקדש, כל הני איין זהו פגם, שליין נפגמין בך,

[יודוע כי זוהב הטהור לא יחסר ממנו שיעור מורגש, ואפילו בכמה מאות שנים, כל שכן במשך זמן מועט. פירוש המשניות קאפה]

אלא כיון שנהנה מהן שוה פרוטה מעל,

והיכי משערינן זהו הכי, אומדין כמה רוצה אשה ליתן, שישאלו תכשיטין כהללו, להוליכין לצית המשתה להתכבד בהן, ומשלמת להקדש שיעור הגאה שנשחמשה בהן,

אבני חן על מסכת מעילה

או יהא מועל כש נהנה ולא פגם כי היכי דאשכחן כסוטה, דנהנה [בבעילה] ולא פגם [את האשה], שהרי פגומה ועומדת, שזעולה היא, ומעילה היא,

או דדבר ש ובמחובר לקרקע כגון צילין של הקדש,

ובשליח שעשה שליחותו של צעה"צ, יכול שימעות השליח, כמו שאילו עשה מדעת עצמו,

[יכול שמי 1. שפגם ולא נהנה, 2. או נהנה ולא פגם, 3. או נהנה ממחובר לקרקע, 4. או שליח שעשה שליחותו, יכול כל אלו ימעות?]

[בג' דברים אמרין דיש שליח לדבר עבירה, ומשלח מתחייב, וסימך שמו"מ, שליחות יד, מעילה, מ'ביחה, אש פנחם],

תלמוד לומר וְהִטָּאָה [וכמו שבתרומה אינו חייב באלו, כן במעילה אינו מועל,

ומונה ששה דברים בתרומה: 1. פוגם ונהנה, 2. ומי שפגם נהנה, 3. ודבר שפוגם בו נהנה, 4. ופגמיתו והנאתו כאחד, 5. במחובר לקרקע, 6. בשליח, ומספר 1,2 בהקושיא, מתרץ במספר 1,2,3,4, ומספר 3 בהקושיא מתרץ במספר 5, ומספר 4 בהקושיא מתרץ במספר 6],

נאמר ויקרא כב ט וְשִׁמְרוּ אֶת־מִצְוֹתַי וְלֹא אֶיִשְׁאוּ עָלָיו חֲטָא וּמָתוּ בו' כי יחללה בתרומה ולא תנין שאו עליו חטא # [כן הוא בויקרא כב, הגם שיש פסוק אחר בפרשת קרח במדבר יח לב וְלֹא אֶיִשְׁאוּ עָלָיו חֲטָא בְּהִרְמָקָם אֶת־חֲלָבֵי מִנְּהֵם פֶּסֶק זֶה הוּא קוּדֶם, וגם מדבר באכילת תרומה בטומאה], ונאמר חטא במעילה,

מה חטא האמור בתרומה [דהיינו אכילת תרומה בטומאה], 1. פוגם ונהנה [אוכל ונהנה], 2. ומי שפגם נהנה [זה שאוכל את התרומה נהנה] דהוא עצמו שפגם התרומה, הוא עצמו נהנה ממנה, 3. ודבר שפוגם בו נהנה ולא דבר אחר, 4. ופגמיתו והנאתו כאחד בשעה אחת כדאמרין הנאמם וציעורו שזה, 5. ובתלוש מן הקרקע דתרומה אינה נוהגת אלא בתלוש, דכתיב (דברים יח) ראשית דגןך היינו דאידגן, 6. ובשליח שעשה שליחותו דכי תרם מדעתו של צעה"צ, הוא דהוא תרומה,

אף חטא האמור במעילה, 1. פוגם ונהנה מעל, לאפוקי פגם ולא נהנה כגון שקר שיראין של הקדש, או לבש חלוק שנהנה ולא פגם,

2. ומי שפגם נהנה [לאפוקי היכא דחד קרע ופגם חצי שיעור] ואידך דקמינא צמחתי [לבש] דנהנה כחצי שיעור דלא מעל,

3. ודבר שפוגם בו נהנה [למעוטי אי פגם חצי שיעור, ונהנה חצי שיעור],

4. ופגמיתו והנאתו כאחד למעוטי פגם האידנא פרוטה, ונהנה למחר פרוטה,

וכל דבר שיש בו פגם, כגון לבש בחלוק, או כסה במלית [אורחא דמלחא נקט שדרך האנשים להתלבש בחלוק ומלית ולעשות מלאכה. תי"ט], או ביקע בקדרום האיל ועומדין ליפגם, לא מעל עד שיפגום דהן צה"פ,

נהנה מן החטאת כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום, כשהיא מתה, כיון שנהנה מעל:

נמ"ז: תנא מודה ר"ע לחכמים, בדבר שיש בו פגם לא מעל אלא לכשיפגמו, דלא אולין דבר הנאה אלא דבר פגם,

ופריך, א"כ דמודה ר"ע לרבנן דדבר שיש בו פגם, דלא מעל עד שיפגום, ופשיטא דרישא דקאמר ר"ע כיון שנהנה מעל, דבר שאין בו פגם, א"כ היינו רבנן ובמאי קא מיפלגי?

אמר רבא, בלבוש מציעאה דלא לביש ליה מצחוץ לגמרי, דמלבוש החיוץ פגם לאלתר, ולא לגמרי מצפנים סמוך לבשרו, דהוא נמי פגים לאלתר, שמתחך לבשר, אלא בלבוש שלובש צינחין בין מלבוש העליון ובין החסות, שאינו נפגם עד זמן מרובה,

ומלמלא צד של פשתן שדק ביותר, כדאמרין גיטין (דף נט) דבר הנמלל [מעין דריית עם צוואם] ונממח [און ווערט אויסגעצויגן], דהוי כי אמגוזא [ופלגא], שכל כך דק, שכשכורכין אותו כולו צידה, אין הכרך גדול יותר מאגוז [וחצי], ולפי שדמיו יקרים הרבה, אינו לובשו אלא פעם בשנה או פעמים, ומשמרו הרבה שלא יפגם, ואין בו פגם עד זמן מרובה, ובהא פליגי, ר"ע סבר האיל והיו דברים שאין נפגמין לאלתר, אע"ג דפגמי לאחר זמן, כיון דלא פגמי לאלתר, הו' דבר שאין בו פגם דמועלין בו, כיון שנהנה ממנו כשהו פרוטה, אע"ג דלא פגם, ורבנן סברי, האיל ויש בו פגם, מ"מ לא מעל עד שיפגום,

ת"ר, ויקרא ה טו נָפֹשׁ פִּי־תַמְעַל מֵעַל וְחֲטָאָה בְּשִׁנְגָּה בְּקֶרֶשׁ ה' האמור צמעילה, [כל נפש במשמע] אחר היחיד, ואחר הנשיא, ואחר המושיח,

פִּי־תַמְעַל מֵעַל, אין מעל אלא שנוי, וכן הוא אומר במדבר ה איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל [ששינתה את עצמה לבעל אחר], ואומר דברי הימים א ה כה וַיִּמְעְלוּ בְּאֵל ה',

דף י"ח ע"ב

אֲבֹתֵיהֶם וַיִּזְנוּ אַחֲרֵי אֵל ה' עַמִּי־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־הִשְׁמִיד אֱלֹהִים מִפְּנֵיהֶם שִׁנּוּ עֲלֵמָם מִן הַמָּקוֹם לַעֲבֹדָת כּוֹכָבִים,

יכול, פגם ולא נהנה כלומר יכול יהא מועל היכא דפגם ולא נהנה, כגון שקרע צד של הקדש, דומיא דיומעתו לעבודת כוכבים, דאיכא שינוי וליכא הנאה,

אבני חן על מסכת מעילה

5. ובתלוש מן הקרקע,

6. ובשליח שעשה שליחותו של צעה"ב, דצעה"ב מעל, פרט לשליח שלא עשה שליחותו, אלא מדעת עצמו, שלא מעל צעה"ב,

[יש כאן ד' דרשות מלשון תמועול מעל:

א. אכילתו והאכיל לחבירו, או הנאתו והנאת חבירו, באותה יום,

ב. אבל היום ואכל למחר, אפילו לאחר שנים ושלושה ימים,

ג. אכילתו היום והאכיל את חבירו למחר, ואפי' מבאן ועד שלש שנים,

ד. מגין שמועל אף אם לא הוציא של הקדש לחול, אלא הוציאה לקודש,

1. אין לי אלא אוכל ונהנה כדאמרין דכיון דליף ממדומה, לא אשכחן אלא אוכל, דכתיב (ויקרא כג) ואיש כי יאכל קדש בשגגה וגו' בדבר שאין בו פגם, מגין, אכילתו ואכילת חבירו כגון שלקח שיה פרוטה מן הקדש, ואכל הוא חזיה, ו"האכיל" חזיה לחבירו,

הגנייתו והגניית חבירו או נהנה הוא כחצי שיעור, ונתן לחבירו חצי האחר ונהנה הוא [חבירו],

הנאתו ואכילת חבירו כגון שסך משמן של הקדש בחצי פרוטה, ונתן לחבירו חצי האחר ואכלו, וכן למפרע [לדירק],

אכילתו והגניית חבירו והכא לא מיירי בשום פוגם אלא באוכל [פ' נהנה ע"י אכילה או הנאה אחרת אבל אינו פוגם], שמצטרפין זע"ו, אפילו ל"זמן מרובה" [ראה להלן ברש"י שזמן מרובה דהכא פירושה ביום אחד] כגון שאכל זה חצי שיעור בשחרית, וחבירו לערב מגין שמצטרפין ויהא הנהגה חייב,

ת"ל ויקרא ה תמועול מעל ריצה מ"ב,

2. אי מה חטא האמור בתרומה, לא צירף שתי אכילות כאחד, אף חטא האמור במעילה, לא צירף שתי אכילות כאחד אלא אכילה [אחת] בעי בזמית, דכתיב ואיש כי יאכל קדש וגו', דבתרומה קא מיירי, אף במעילה לא צירף שתי אכילות כאחת, ואנן קי"ל דצירף צה שתי אכילות כאחת, ומגין אתה אומר שאם אכל היום חצי שיעור, ואכל למחר חצי שיעור, דהיינו שתי אכילות, ואפילו לזמן מרובה שהוא חייב,

מגין [שאם] אכל היום ואכל למחר, ואפי' ל"זמן מרובה" [שמצטרף למעילה],

הא מילתא איכא בין זמן מרובה דהכא, לזמן מרובה דלעיל #1, דהאי דהכא משמע בין לאחר שנים או שלשה ימים, דקמני ביה אכל היום ואכל למחר, והוא דלעיל לא משמע אלא ביום אחד, דלא תנא אכל היום ואכל למחר,

ת"ל תמועול מעל, מ"ב,

3. אי מה חטא האמור בתרומה פגמיתו והנאתו כאחד, מגין לאכילתו ואכילת חבירו, ואפי' לא השלים שיעור אכילתו [אלא] מבאן ועד שלש שנים, מגין שהוא חייב?

ת"ל תמועול מעל, מכל מקום,

4. אי מה חטא האמור בתרומה,

דף י"ט ע"א

עד שיצא מן הקדש לחול לפי שכשאוכל את התרומה, הוא מוציאה לחול, [אף חטא האמור במעילה, עד שיצא מן הקודש לחול],

מגין המוציא מן הקדש לקדש, כגון שלקח ממעות הקדש לקח וקנה מהן קיני זבים, וקיני זבות, וקיני יולדות,

או ושקל מהן שקל שהוא חייב לשקול לתרומת הלשכה,

או והביא חטאתו ואשמו [ופסחו] מן ההקדש דהיינו מקדש לקדש, כיון שהוציא [שהביא] וכיון שהביא לעזרה מעל, דברי ר' שמעון דקסבר דמאן דמיחייב חטאת או אשם, לעולם הוא חייב באחריותו עד שיביאנו לעזרה, וכיון שהביאו נפטר מאחריותו, אף האי נמי דמוציא מקדש לקדש, כיון שהביאו לעזרה, ילא ידי חובתו, ידי אחריות, ומעל,

רבי יהודה אומר סבר לעולם הוא חייב באחריותו, עד שיזרוק הדם אף הכא נמי כיון שזרק הדם, ויאל ידי אחריות חובתו, מעל, דכיון דלא צו ידי חובתו כמו שהוציאו לחולין דמי, ו מגין דמעל, לר"ש כדאית ליה [שהביאו לעזרה], ולר' יהודה כדאית ליה [בשורק הדם]? ת"ל ויקרא ה תמועול מעל ריצה מכל מקום:

אמר מר, ויקרא ה טו נפש פיר'תמועול מעל ו'חטאה בשגגה בפקדשי ה', אחד היחיד, ואחד הנשיא, ואחד המשוה במשמע,

שיכול מאי כלומר מה הוא ס"ד למעט, נשיא או משום ממעילה פשיטא דכולן חייבין דנפש בתיב ונפש משמע בין יחיד בין נשיא ומשום?

מהו דתיבא, אמר ר'חמנא גבי שמן המשחה שמות ל לג איש אשר ידקח פ'מהו ואשר יתן ב'מזנו על-זר, ונ'גרת מע'מיו, והאי משום לאו זר הוא, דהא אימ'שח בגוויה [בשמן המשחה] סד"א דלא הוי בכלל מעילה, קמ"ל דנפש דמשיח נמי הוי בכלל מעילה,

אבני חן על מסכת מעילה

כיון שנהנה מעל:

[וקמ"ל דדוקא לענין שמן המשחה אבל לענין כל עניני מעילה גם כהן המשיח חייב. טל תורה],

ואקשה רחמנא כלומר אמרינן לעיל דאקשיה רחמנא למעילה לטוטה, לעבודת כוכבים, ולתרומה כדאמרינן לעיל,

והיכי דמי אקשיה לטוטה, דאף על גב דלא פגם דמי היכי דטוטה אע"ג דלא פגמה מעל, דטוטה פגומה ועומדת היא, דאיהי נהגת אלא בצעולה, כדכתיב מצלעדי אישך, ואמרינן (סוטה דף כד) שקדמה צעילת הצעל לצועל, והיינו צעולה, ואפ"ה כתיב ומעלה זו מעל, גבי הקדש נמי נתנה טבעת בידה אע"ג דלא פגמחו מעלה מעלה,

כי אקשה רחמנא עבודת כוכבים, עד דאית בה שינוי שמשנה ענינו משכינה לעבודת כוכבים גבי הקדש נמי עד דביקע בקרדום ויפגם ופגום עני חולין, דשינה ממלאכת קדש למלאכת חול, לא מעל עד דביקע דפגמה,

אקשה רחמנא לתרומה כדאמרינן לעיל יליף חטא חטא מתרומה, להכי מזה תרומה ויקרא כב כי יאכל פרט למוזיק שאס שפך אוכלין או משקין של תרומה ולא נהנה מהן, שאינו חייב, גבי הקדש נמי, כל דבר אכילה כי מוזיק ליה ששפכו ולא נהנה ממנו פטור ממעילה,

<ואמר לן רבי, דהוא הדין נמי אף צמדי דלאו צר אכילה הוא, כי מוזיק ליה פטור, דאין חיוב מעילה עד שיהנה, אלא משום דכתיב בתרומה כי יאכל, דבתרומה ליכא אלא חיוב אכילה, אמר נמי גבי הקדש כל דבר אכילה:

[שנינו במשנתנו] כיצד נתנה קמלא כו': אמר ליה רב כהנא, לרב זביד, ודהבא לאו בר איפגומי הוא דקמי מנאי? כיון שנהנה מעל, ולא קמי ציה עד שיפגום, אלמא דלאו צר פגימה הוא,

וא"כ דלא מיפגם, והא דהבא דכלתיה דגון [שם אדם] להיכא אזל נון אדם עשיר היה, ונתן זהב הרבה ותכשיטין לכלתו וכשנתן לה שקל, ולאחר זמן שקל, וגמלא חסר ממשקלו, אלמא זהב נמי עשוי ליפגם?

אמר ליה רב זביד [לרב כהנא], מהא ליכא למשמע מינה, ד דלמא ודאי [האי דחסר להיכא] דהבא דרמיין כלתיך הוא כלומר לפי שלא היו משמרות אותו זהב אלא משליכות אותו בכל מקום שמואלות אותו, כדרך שעושות כלותיך, שאין משמרות תכשיטין כאלו, בשציל כך חסר, אבל זהב המשתמר יפה אינו נחסר,

[דרמיין כלתיך כו', ר"ל שהי' מזהב שאינו מזהב כמו שהולכין כלותיך, וזהב כזה מיפגם. אש פנחס],

ועוד אס ת"ל דמתסר הוא, אפ"ה כיון שנהנה מעל, ד נהי דלא איכא נהנה ופגם לאלתר שאינו פוגם מיד בשעה שנהנה ממנו, לעולם מי לא איכא פגימה, דמי קאמינא דלית ציה פגימה לעולם, לאלתר קאמינא דלית ציה פגימה, אבל לאחר זמן הולך ומתסר, וכיון דלאלתר לית ציה פגימה, הלכך

[שנינו במשנתנו] הנהגה מן החטאת [כשהיא חיה, לא מעל עד שיפגום, כשהיא מתה, כיון שנהנה מעל] וכו': מכרי אי צמטאת בבחמה תמימה מיירי מתניתין, היינו כוס של זהב דמי היכי דכוס של זהב לא קאי לאיפגומי, ומשום הכי לא חזיל ציה צתר פגימה, אלא כיון שנהנה צו בצרוטה מעל, אף חטאת תמימה דקיימא להקדשה, לאו צת פדייה היא, כיון שנהנה ממנה למעול צה, ואמאי קאמר עד שיפגום, מאי פגם מצי למעבד צה, דאפילו רכיב עלה עד דאכחשה, האי לא הוי שם פגם, דלא פגמה למוצת, דבהמה צין שמינה צין כחושה חזיא לכפרה, ואין צה תורת פגימה?

א"ר פפא צמטאת בבעלת מום עסקינן דקיימא לפדייה, וכיון דפגמה שהכחשה, ופיחת מדמיה, ודבר שיש צו פגם הוא, הלכך לא מעל עד שיפגום צוה פרוטה, וסיפא דקמי צשהיא מתה כיון שנהנה צוה פרוטה מעל, מיירי צין צתמימה צין צצעלת מום, דכיון דמתה לאו צת פדיון היא, דאין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים (פסחים דף כט), הלכך לא תני צה עד שיפגום:

דף י"ט ע"ב

מתני': נהנה כבחיצי פרוטה כגון שלש נגד של הקדש ונהנה צו כשיעור חצי פרוטה, ופגם כחיצי פרוטה שקרעו ופגמו כשיעור חצי פרוטה,

או שנהנה בשוה פרוטה בדבר אחד שיש צו פגם ולא פגם, ופגם בשוה פרוטה בדבר אחר כגון ששפך משקה ולא נהנה מהן, ה"ו לא מעל, עד שיהנה בשוה פרוטה, ויפגם בשוה פרוטה, בדבר אחד והכא מיירי בדבר שיש צו פגם, וקסבר דכתרומה צעין, דפגימתו והנאמו כאחד,

אין מועל אחר מועל במוקדשין, אלא בהמה דקדשי מוצה וכלי שרת בלבד הני לאו לדמי קיימי, ולא צני איפגומי מינה, שאפילו רכב ע"ג בהמה והכחשה, או חלש מלמרה עדיין ראויה היא לקרבן, ולא פסלה צכך למוצת, דצין שמינה וצין כחושה חזיא להקדשה, ואין צה תורת פגימה, הלכך אכתי צקדושה קיימא, הלכך יש צה מועל אחר מועל,

וכן שמה אחד צכוס של זהב, אפי' איפחתו ופגמו, כיון דקדושת הגוף היא ולא קדושת דמים דלאו לפדייה קיימא, עדיין קאי לשירות ויש צו מועל אחר מועל,

כיצד רכב על גבי בהמה, ובא חברו ורכב, ובא חברו ורכב, כולן מעלו, שתה צכוס של זהב, ובא חברו ושתה, ובא חברו ושתה, כולן מעלו,

תלש מן החטאת, ובא חברו ותלש, ובא חברו ותלש, כולן מעלו,

רבי אומר כל דבר כל דבר שאין לו פגם, שאינו נפסל צפגימה, דהיינו כל

אבני חן על מסכת מעילה

דבר שאין לו פדיון כי הני צהמה וכלי שרת דאמרן צמחני יש בו מועל
אחר מועל וצמחני מפרש מאי איכא צין רבי לרבנן:

נב"ז מני מתניתין, רבי נחמיה היא, דתניא אין מועל אחר
מועל אלא בבהמה בלבד, ר' נחמיה אומר בהמה וכלי
שרת, מ"ט דת"ק, קסבר בעניינא דבהמה כתיב הוא דכתיב,
מעילה ולא בשאר מילי דכתיב [ויקרא ה טו] וְאֵת אֲשֶׁר הָטָא בְּיָדְךָ וְשִׁלַּם
וְאֶת־חֲמִישְׁתּוֹ יוֹסֵף עָלָיו וְנָתַן אֹתוֹ לְבִהְיֹן [והפסוק יכפר עליו בְּאֵיל הָאֲשָׁם
וְנִסְלַח לוֹ, והאי בְּאֵיל האשם יתירא הוא, שכבר נאמר תחלה אֵיל אשם, ונימא קרא
וכפר עליו הכהן וכו' לא, בְּאֵיל האשם ל"ל, לומר שכפר עליו צמה שמעל, בְּאֵיל
האשם, שנהנה ממנו, דמשמע אפי' מעל צו מאה פעמים קרוי אשם שיש צו מעילה
כל שעה, ומדכחז רחמנא צהמה גבי מעילה, ולא שאר מילי, מכלל דאין מועל אחר
מועל אלא צהמה בלבד,

ור' נחמיה אומר לך דמוסיף כלי שרת למעילה מיימי להו מ ק"ו, אם
אחרים מביא לקדושתן כלומר כיון דכלי שרת חמירי כ"כ, שמצינן אחרים
לקדושה, ויש צהן מעילה, דהיי קיימא לן [וצחים פו] דכלי שרת מקדשין בכל דבר,
הוא עצמו כלי שרת כגון כוס של זהב לא כ"ש שיהא קדוש כל כך, שיהא צו
מועל אחר מועל:

[שנינו במשנתנו] רבי אומר, כל דבר שאין לו פדיון יש בו: היינו
ת"ק? אומר רבא, איכא בינייהו עצים,

דת"ר, דהיי חנן צמחני מנחות צפרק האומר הרי עלי עשרון האומר הרי
עלי עצים, לא יפחות משני גזירין ואמרין בגמרא, ת"ר קרבן מלמד
שממדינן עצים, וכמה שני גזירין, וכן הוא אומר והגורלות הפלנו על קרבן העצים,

רבי אומר, עצים קרבן הן, וטעונין מלה, וטעונין תנופה
וטעונין הגשה לרבי דקרי להו קרבן, הוי דבר שאין צו פגם, וקדשי קדושת הגוף,
ויש צהן מועל אחר מועל, שאם יש צהן עליהן וחזר אחר ויש צהן עליהן, יש צהן מועל
אחר מועל, ולרבנן דלא קרו להו קרבן לא הוו כקדשי מוצה, אלא הוו כקדשי צדק
הצית, והוו דבר שיש צו פגם, ודמו כמאן דלא קיימי אלא לדמי, ואין צהן מועל
אחר מועל,

אמר רבא, לדברי רבי דקרי להו קרבן, אומן עצים טעונין עצים
אחרים להקטירן עליהן, כמו שאר קרבן, ואמר רב פפא, לדברי רבי,
עצים צריכין קמיצה שיקח מן העצים מעט בקומנו, ויקטיר תחלה, דהואיל
ומקיש להו למנחה, שטעונין מלה והגשה, טעונין נמי קמיצה,

רב פפא אומר, קדשי מוצה תמימין, ונעשו בעלי מומין, ועבר
ושחטן, איכא בינייהו,

והתניא ציחומא, קדשי מוצה תמימין, ונעשו בעלי מומין,
ועבר ושחטן עד שלא נפדו,

רבי אומר יקברו משום דקא סבר הכל היו בכלל העמדה והערכה, אפילו
קדשי מוצה, והיי לא אפשר צהעמדה והערכה דהא ממו, הלכך יקברו הואיל וליט
להו פדייה, הלכך יש צהן מועל אחר מועל, הנהנה ממנה אחר שמיטה,

וחכ"א יפרו דלא צעו העמדה והערכה, וכיון דקדושת דמים מינהו, ואיט צהו
פדייה, אין צהן מועל אחר מועל:

מתני' נטל אבן או קורה של הקדש, הרי זה לא מעל,

דף כ' ע"א

נתנה לחברו הוא מעל הנותן מעל שהוציאה לחולין וחברו לא מעל,

בנאה בתוך ביתו, ה"ז לא מעל, עד שידור תחתיה בשוה
פרוטה,

נטל פרוטה של הקדש, ה"ז לא מעל, נתנה לחברו, הוא
מועל, וחברו לא מעל,

נתנה לבלען, אע"פ שלא רחץ מעל, שהוא אומר לו, הרי
המרחץ פתוח לפניך הכנס ורחוץ,

אכילתו ואכילת חברו, הנייתו והניית חברו, אכילתו והניית
חברו, הנייתו ואכילת חברו מצטרפין זה עם זה, ואפילו לזמן
מרוכה:

נב"ז מ"ש הוא דכי נטלה הוא דלא מעל ומ"ש חבירו ומ"ש כי נמנה
לחברו דמעל אומר שמואל בגובר המסורות לו אומן אכן או אומן קורה
עסקינן דכי נטלו הוא עדיין צרשותו הם, וצרשות הקדש מינה כמתחלה, אבל כי
נמנה לחברו, הרי שניהו מרשות הקדש לחול ומעל:

[שנינו במשנתנו] בנאה בתוך ביתו אינו חייב כו': למה לי עד
שידור תחתיה, כיון דשניה שפיתמה ומתכה, אי נמי שצנאה צבנין מעל
שהרי שניה אומן?

אמר רב, כגון שהניחה על פי ארובה כשהיא שלימה, שלא צנאה
כלום, אלא הנחה צעלמא הוא דעבד צה, הלכך לא מעל עד שידור תחתיה צשוה
פרוטה, (ל"א) כגון שסתם פי ארובה, והיה פירות תחת הארובה, ועכשיו נהנה
ממנו הכי, שאין הגשמים יורדים עליהם, דכיון שהגין עליהן בשוה פרוטה מעל,

וכיון דבני לה מיהת מעל הכי קמי (לעיל) כיון דצנה מעל, דאע"פ
שמחצרת היא צבנין, חשיב לה כחלוש, ואיט צה מעילה,

אבני חן על מסכת מעילה

מעל,

כיצד אמר לו תן בשר של הקדש לאורחים, ונתן להם כבד, כבד ונתן להם בשר, השליח מעל,

אמר לו תן להם חתיכה חתיכה, והוא אומר טלו שנים [שנים], והם נטלו שלש כולם מעלו צעה"צ מעל לפי שנעשה שליחותו בחתיכה א', והשלים והאורחין מעלו, שכל א' וא' הוסיף א' מדעתו:

דף כ' ע"ב

נמ: מאן תנא דכל מילתא דמימלך עלה שליח, תרתי מילי הוי"ן ה"ק מני מחני, דמשמע כל מלתא דנריך לשליח לאימלוכי עליה, ולשאל מבשל הית אס יקתהו, במקום אותו שזהו, אס לאו, כגון שאס זהו צעה"צ ליקח לו בשר מן השוק, ולא מנא אלא כבד, שעכשיו נריך לחזור לו לשואלו אס יקחנו אס לאו, דאע"ג דכולו מין בשר הוא, כיון דמימלך עליה, תרי מילי נינהו, דמתני' נמי הכי משמע דתרי מילי נינהו, מדקתני השליח מעל, דאי חדא מילתא נינהו שליח אמאי מעל, הא קא עבד שליחותו של צעה"צ, אלא מדקתני מעל, אלמא תרי מילי נינהו, ומני הא?

[נראה דמשמע לגבי דמתני' ביירי בבל גווי, אפי' לא מצא השליח בשר ליתן להם ונתן להם כבד, אעפ"כ מעל השליח, ולהכי מדמי שפיר להחם. שפת אמת],

א"ר חסדא, דלא כר"ע, דתנן הנודר מן הירק מותר בדילועין, ור"ע אוסר דקסבר מין אחד הן, ואמרין במס' נדרים אמרו לו לר"ע, והלא אדם אומר לשלוחו קח לי ירק, והוא בא ואומר לו לא מנאמי אלא דלועין, אלמא כיון דמימלך מינא אחרינא הוא, להכי מותר דלועין, ואמר להן [והשיב להם ר"ע] והוא הדבר, כלומר משם אני למד, דאע"ג דמימלך חדא מילתא היא, כלום הוא חוזר ואומר ירק לא מנאמי אלא קטנית, אלא כיון דאמר לא מנאמי אלא דלועין, ואינו אומר לא מנאמי אלא קטנית, אלמא דלועין בכלל ירק הן, ואע"ג דמימלך עליהו שליחא, ס"ל לר"ע דחדא מילתא נינהו, והיינו [משנתינו] דלא כר"ע,

אביי אמר, אפילו תימא ר"ע היא, והיינו טעמא דכי נתן להן כבד מעל, מפני שנתן להן מדעתו, ד מי לא בעי לאימלוכי צעה"צ אס יתן להם כבד או לא, וכיון דלא אימלך מש"ה מעל השליח, דכמי שנתן להן מדעתו דמי, ולא משום דאמרין דתרי מילי נינהו, אלא חדא מילתא נינהו, # [פ' שיש כאן שני דינים, א' בשגור מבשר, אם אסור בכבד, ודין השני אם הבעה"ב צוה ליתן בשר והוא נתן כבד אם עשה שליחותו של בעה"ב, ואף שכבד הוא גם בכלל בשר, אבל מ"מ לא עשה שליחותו של בעה"ב],

כי אמרו רבנן קמיה דרבא, אמר להו שפיר קאמר נחמני היינו אביי, דתריך הכי, [דאמאי] אפילו כר"ע נמי, [דמין] לא צעי לאימלוכי,

מאן תנא דפליג עליה דר"ע דסבירא ליה דכל מילי דמימלך עליה שליחא, תרי מילי נינהו? רשב"ג היא, דתניא הנודר מן הבשר, אסור

לימא מדהכא מעל, דאע"ג דחזירו כחלוש דמי, והיינו מסייע ליה לרב, דאמר רב המשתחוה לבית, אסרו דאע"ג דמחזיר לקרקע הוא, לענין עבודת כוכבים כחלוש דמי, דאי אמרת כמחזיר דמי לא אסריה, דהכי גמרינן (ע"ז דף מה) אלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם, ואי אמרת כמחזיר דמי לא נאסר, דהוי דומיא דהר,

ואי כמחזיר דמי, נמי לענין מעילה לא אית צוה מעילה, דהא אין מועלין במחזיר לקרקע,

אמר רב אחא בריה דרב איקא לעולם אימא לך דהמשחמה לבית לא אסרו, דמחזיר דמי, וה"נ כיון דצני לה בסיד כמחזיר דמי, ואי אמרת א"כ אמאי מועלין בה, משום ד הנאה הנראת לעינים אסרה תורה במעילה, וקורה זו שבגדה בצנין, הנאה הנראת לעינים היא, ולהכי מועלין,

לימא מדאמרין הכא דמעל אע"פ שבגא כחלוש דמי, מסייע ליה, הדר בבית של הקדש, כיון שנהנה ממנה מעל דכחלוש דמי,

אמר ריש לקיש לעולם אימא לך בית כמחזיר דמי, ומהכא לא תסייע, ואס אמרת א"כ אמאי מעל התם בשחקדישו האצנים והסיעם כשהן בתלוש, ואח"כ בגאן ולבסוף בגאן דכיון דבשעת הקדש הוא תלוש, הלכך אע"ג דשוב בגאן, דמחזיר הוא, יש צו מעילה,

וקא דיין אבל בגאן ולבסוף הקדישו לאחר שהיה מחזיר מאי לא מעל, א"כ מאי איריא רהיט ותני, הדר בבית של מערה של הקדש לא מעל,

לימא הדר בבית של אבנים, שבגאן ולבסוף הקדישו, לא מעל?

אמרי הא הא ודאי ה"נ הוא מצי למיתני דודאי לא מעל אצל מש"ה נקט בית של מערה משום פסיקא ליה דלעולם לית צו מעילה, להכי (פסיקא הכי צו ליה למיתנייה),

הא בית של אצנים דעלמא לא פסיקא ליה מילתא דיש הפרש בין בגאן ולבסוף הקדישו בין הקדישו ולבסוף בגאן, להכי לא תנייה, ולעולם דוקא הקדישו ולבסוף בגאן יש צו מעילה, דכחלוש דמי:

פרק ששי השליח שעשה

מתני': השליח שעשה שעשה שליחותו בעל הבית מעל, לא עשה שליחותו אלא שינה ממנו שאמר לו צעה"צ השליח מעל השליח

אבני חן על מסכת מעילה

[שנינו במשנתנו] אמר לו תן לו חתיכה כו': שמע מינה מוסיף על שליחותו על דבריו [ראה בענין בתפא"י שיש כאן אריכות] הוי שליח מדקדמי כולן מעלו, דמשמע דבעל הבית נמי מעל, מכלל דסבירא ליה לתנא דמתני דשליח לא עקר שליחותו דבעה"ב, אלמא מוסיף על דבריו הוא דהוי, דאי הוי עוקר שליחותו, לא היה הבעה"ב מועל, אלא ודאי מוסיף על שליחותו הוא, ותפשוט מהכא הא דמיציעא לן במסכת כחצות (דף נח), האי מאן דאמר לשליחא זיל זבין לי ליתכא [לחד שהוא חצי בור] דלרעא, וזבין ליה כורא שהוא פי שנים, מי אמרינן מוסיף על דבריו של משלה הוי, ולא עקר שליח שליחותיה, וקנה (שליח כוליה כורא) או עובר על דבריו הוי, ולא קנה הלוקח כלום,

אמר רב ששת מהכא לא תיפשוט, דהכא היינו טעמא דבעל הבית נמי מעל משום, דאמר שליח מדעתו, דהכי אמר שליח לאורחים, טלו לכם שמי חמיות טול אחת מדעתו של בעל הבית, ואחת מדעתי ואידך מדעתו, ואידך לקחו מדעתו, דהכא ודאי מוסיף הוי, ואימא דאמר שליחותיה, ולכן מעל, וכי תימא (אי הכי) הא פשיטא דבעל הבית מעל,

דף כ"א ע"א

מהו דתימא עקר שליח שליחותיה דבעה"ב [פ] אפילו כי אמר מדעתו. תוס' [ה], ולא למעול, קמ"ל כיון דאמר טלו [אחת] מדעתו של בעה"ב, היינו שליחותיה, ומעל:

מהני: אמר לו [בעה"ב לשליח], הבא לי מן החלון [הוא חלון מרובע שבעובי החומה בביתו, ואינו מפורש לחוץ, ועשוי להניח שם חפצים שבבית. יבין], או מן הדלוסקמא [מגלוסקמא. משניות, קאסמ"ע. יבין] טליקא דסבי, שקורין טסק"א דלע"ז [a box for elders for keeping documents], והביא לו,

אע"פ שאמר בעה"ב, לא היה בלבי [מקום א] שחצא לי אותו ממקום שהצאת לי אלא מזה האמר [מקום ב] והביא מזה [מקום א].] [נראה שהיה בחלון כמה מינים ואמר בעה"ב שבלבו היה על מין אחד. שפת אמת], בעה"ב מעל, שהרי נעשית שליחותו, דדברים שגלג שהוא אומר לא היה בלבי על זה, אינן דברים,

אבל אם אמר לו, הבא לי מן החלון, והביא לו מן הדלוסקמא, או מן הדלוסקמא והביא לו מן החלון, השליח מעל [פי' כשיצא בעה"ב, ומיירי שבעה"ב גובר, שהרי עדיין לא יצאו מרשות הקדש עד שיוציאם. תוס' [ולא המשלה, ונ"ל דקמ"ל דאף בשאומר המשלה שטעה בדיבורו, דומיא דרישא. יבין],

שלח ביד חרש שומה וקמן [שיביאו לו בעד פרוטה של הקדש מאכל מהחנווני. יבין], אם עשו שליחותו בעה"ב מעל [ובגמ' פריך הא לאו בני שליחות נינהו. תוס' [ה], לא עשו שליחותו ממה שזוהו בעה"ב חנווני מעל בעל הבית לא מעל, דלא אימא דאמר שליחותיה, והס לא מעלו, דלא בני דעה

בכל מיני בשר, ואסור בראש, וברגלים, בקנה, ובכבד, ובלב, ואסור בבשר עופות, ומותר בבשר דגים, וחגבים,

רשב"ג מתיר בראש, וברגלים, בקנה, ובכבד אלמא דקסדר [בשר וכבד] מרי מילי נינהו, ובעופות, וברגלים, ובחגבים,

וכן היה רשב"ג אומר, קרביים לאו בשר הן, ואוכליהן לאו בר איניש כלומר האוכלן וקונה אותם בדמי שאר בשר, שאם יכול לקנות ליטרא בשר בזה, ומניח הבשר ולוקח ליטרא קרביים בזה, לאו דבר איניש [ובטל דעתו. רג] אלל כל אדם [וראה בשטמ"ק אות כא דקורקבן של תרנגולת גבילה שנתערבה באחרות, ואמר ריב"א זצ"ל דבטל דלא הוי דבר עשוי להתכבד לפני האורחים וכו'. עיי"ש],

ולת"ק מ"ש בבשר עופות דאמר טפי מבשר דגים משום דרגיל וכו' ומין בשר הוא ולהכי אסור מושום דרגיל איניש דאמר לא אשכחי בשרא דחיותא, ואתאי בשרא דציפרא,

אי הכי, הכי נמי עביד איניש למימרא, לא אשכחי בשרא דחיותא, ואתאי דגים?

אמר רב פפא מש"ה אסור בבשר עופות [מותר בבשר דגים], משום ד ביום הקזה עסקינן דמדד דלא אכיל איניש דגים, דמי נדר, בכל בשר שראוי לו לאכול ביום, אכל שאין ראוי לו ביום הקזה ודאי לא נדר, כגון [לכן מותר ב] דגים,

אי הכי ציפרא [עופות] נמי (לא) ניכול אי הכי אמאי אסור בעופות, ציפרא נמי ניכול, דאמר שמואל האי מאן דמסוכר שהקיד דס כנתפיה ואכל ציפרא, פרח ליביה כציפרא אלמא דלא אכיל ההוא יומא, ולא נדר מיניה,

ובהני ספרים דכתב זהו ציפרא נמי "לא ניכול", מש"ה ציפרא נמי לא רגיל איניש למיכל ביום הקזה, ולא נדר מיניה,

ועוד תניא, אין מקוין דם לא על הדגים, ולא על העופות, ולא על בשר מליח במלח שני ימים ולינה אחת, דשז אינו משיב את הנפש?

אלא אמר רב פפא להכי (אינו) אסור בבשר עופות, דנדר מן הבשר ביומא דכייבין ליה עיניה עסקינן, דלא אכיל שהוא אינו אוכל דגים שקשים לעינים, אכל כל מין בשר אפי' בשר עופות אכיל, הלכך נאסר בכל מין בשר שראוי לו לאכול, ומותר בדגים,

והא דאמרין במסכת נדרים (דף נד) סימן טו"ן סמ"ך עיי"ן, דמשמע טון סמא לעינא, היינו בתחלת עינא כשמתחילין העינים לכאזב [או מועיל אכילת גדים], אכל בסוף אוכלא קשי להו דגים [ובעיי"ז בתוס' עיי"ש]:

אבני חן על מסכת מעילה

נינה, אלא החנווני מעל לכשיוצא, כשימן אותה פרוטה לשום אדם, דהשתא הוא משנה לה מקדש לחול, כשמוציאה,

[שנינו במשנתנו] שלח ביד פקח [וכו'] ואע"ג דלא אידכר שליח לא מעל שליח אלא חנווני, ורמינהי, נזכר בעה"ב ולא נזכר שליח השליח מעל דכיון שזכר צעה"ב דה"ל מויד פטור ממעילה, אצל השליח דשוגג הוא מעל,

והיינו דאמר במס' חגיגה [י:] [ז"ל הגב' שם, אלא אמר רבא: לא נצרכא אלא לברתנא: נזכר בעל הבית ולא נזכר שליח, שליח מעל. שליח עניא מאי קא עביד? היינו בהרצין התלוין בשערה], האי דמעל השליח, היינו בהרצין התלוין בשערה, דשליח עניא [העני] מאי עביד, הא לא עביד אלא שליחותיה דצעה"ב (נזכרו שניהם חנוני מעל)?

א"ר ששת, מתני' היינו טעמא דחנווני לחודיה מעל (נמי) כשנזכרו שניהם צעה"ב ושליח, והחנווני לא נזכר, דשניהם הצעה"ב והשליח הו' להו מוידן, ולכן לא מעלו [הם] אלא חנווני לחודיה, דהו' שוגג.

מתני': נתן לו [לשליחו] פרוטה, אמר לו הבא לי בחציה נרות כלי חסם שמדלקין זו את הנרות [נר הוא כור של ברזל, או של חרס, שבושימין בו שמן ופתילות. תוס'], ובחציה פתילות, והלך והביא לו בכולה פתילות, או בכולה נרות שניהם לא מעלו, צעה"ב לא מעל שלא נעשה שליחותו, והשליח נמי לא מעל, שדכנר שניהם זו שליחותו, לא היה זו אלא חצי פרוטה [פ'] שעל חציה עשה שליחותו של בעה"ב, ורק על חצי פרוטה עשה מדעת עצמו], ואין מעילה בחצי פרוטה,

או שאמר לו הבא לי בכולה נרות, או בכולה פתילות, והלך והביא בחציה נרות ובחציה פתילות, שניהם לא מעלו ה"י שניהם לא מעלו, משום טעמא דרישא,

אבל אם אמר לו, הבא לי בחציה נרות ממקום פלוני, ובחציה פתילות ממקום פלוני, והלך והביא לו נרות ממקום פתילות, ופתילות ממקום נרות, השליח שניהם שליחותו] צפרוטה שלמה ו מעל,

נתן לו שתי פרוטות, ואמר לו [לשליחו], לך והבא לי אתרוג, והלך והביא לו באחת אתרוג, ובאחת רימון [בגמ' מפרש פלוגתיהו גבי חלוק, וכה"ג פליגי באתרוג. תוס'], שניהם מעלו דהא נעשית שליחותו של צעה"ב צפרוטה, והשליח נמי שניהם צפרוטה,

[יותר ממזון שלש סעודות, משמע שיש בדמי אתרוג יותר ממזון שלש סעודות והא דתנן פ"ו דמעילה נתן לו שתי פרוטות ואמר לו לך והבא לי אתרוג באחת ובאחת רמון? התם באתרוג פסול, דלא בעי ליה אלא לאכילה, אבל הבא כשר והדר לברכה דמיו יקרים. תוס' סוכה לכו. ד"ה יותר],

רבי יהודה אומר, בעה"ב לא מעל, שהוא [בעה"ב] אומר לו אתרוג גדול צ' פרוטות הייתי מבקש, והבאת לי קטן ורע שלא הייתי מבקש כן,

שלח פרוטה של הקדש ביד פקח, ונזכר צעה"ב שהיה של הקדש, [אם] ער שלא הגיע אצל חנווני קודם שהגיעה ליד חנווני, חנווני מעל ולא צעה"ב ולא שליח, (דבעל הבית לא מעל דכיון דצעה"ב נזכר שהיה של הקדש קודם שהגיעה ליד החנווני, החנווני מעל ולא בעל הבית ולא שליח) דצעה"ב לא מעל, דכיון דנזכר צעה"ב קודם שנעשה שליחותו, איפטר ליה ממעילה, דה"ל מויד, ומעילה אינה נוהגת אלא בשגגה, דכתיב וטטה בשגגה מקדשי ה', ושליח נמי לא מעל שהרי עשה שליחותו, אצל חנווני מעל לכשיוצא, דהואיל ואינו יודע דשל הקדש היא, היא שגגה גביה,

אלא כיצד יעשה צעה"ב, כשזכר לו, שיוצא החנווני מידי מעילה, נוטל פרוטה נוטל פרוטה של חולין או כלי, ואומר קודם שיוצאה החנווני, פרוטה של הקדש, בכל מקום שהוא, מחולל על זה, שההקדש נפרד בכסף, ובשוה כסף:

גמ': מאי קמ"ל [ברישא "לא היה בלבי"], דברים שבלב אינם דברים:

[שנינו במשנתנו] שלח ביד חרש שוטה וקטן, אם עשו [וכו']: והא לאו בני שליחותא נינהו הני חש"ו, ואמאי מעל בעל הבית משיעשו שליחותו?

א"ר אלעזר עשאוהו לחש"ו כמעטן של זיתים, דתנן הזיתים מאימתי מקבלין טומאה [פ' מאימתי מוכשרין הזיתים לקבל טומאה], משיזיעו זיעת המעטן שמחמת שמונחים במעטן דזוחק, מתחממין, ומזיעות טיפות שמן, ובאותה זיעה ניחא ליה לצעה"ב, משום דכנר מתחילין לכוסן כדי לסוחטן צד, וכיון דניחא ליה צהיהא זיעה, הרי הן מוכשרין,

אצל ולא זיעת הקופה אותה זיעה שמוזעין בקופה, כשמלקטין אותה, דהיהא זיעה לא חשיבא ליה, ולא ניחא ליה, ולא מכשרא לקבל טומאה, ומ"מ האי זיעת המעטן דניחא ליה בגויה, אמרינן דקעביד שליחותיה דצעה"ב, אע"ג דמעטן לאו צר זיעה הוא, חשיבא הא זיעה ומכשרא לטומאה, הא נמי חרש שוטה וקטן, אע"ג דלאו בני דעה נינהו, כי אימעבידא שליחותיה על ידיהן, הואיל וניחא ליה בגויה, מעל,

ו רבי יוחנן אמר מהכא כאותה ששנינו דתנן # [דמלא. כ"ה בעירובין לא:] נתנו לעירוב [תחומין] ע"ג הקוף והוליו [לפסול אפ"ס אמה], או ע"ג הפיל והוליו (ואמר לאחר לקבלו ממנו), וקמי הרי זה עירוב [ז"ל הגב' שם: דתניא: נתנו לפיל והוליו, לקוף והוליו או זה עירוב, ואם אמר לאחר לקבלו הימנו הרי זה עירוב וכו' עיי"ש, וראה תוס' כאן], אלמא אע"ג דלא הו' צן דעת, הואיל קא עבדא שליחותיה ואימעבידא שליחותיה הו' עירוב, ה"ל גבי חש"ו איתעביד שליחותיה:

אבני חן על מסכת מעילה

דלל מני למימר ליה איהו, אי יהבת ליה דינר זהב כוליה, הוית מיימית שוה צ' דינרין דהוו מוחלי גבך, משום דזננת טפי, שהקטנית בפרוטה היא קטנית צדינה, כלומר דלל מוחלי למאן דזין קטנית צדינה, ממאן דלל זצין אלל בפרוטה, אלמא דטעמיה דרבי יהודה הו גבי חלוק, דלל מעל צעה"ב, אע"ג דאיימי ליה שוה דינר ג', משום דל"ל אילו יהבת דינר וכו',

ה"ד, אי באתרא דובני בשומא, גבי קטנית נמי דיהב סלע מוחלי ליה טפי שהיה מציא קטנית יותר, משום דהוו מוחלי גביה [ולמא מודה ר' יהודה דבעה"ב מעל],

[ל"א] ל"א [ה"ד] וכו' השמא קא דייק מ"ט דר' יהודה דמודה בקטנית, אי באתרא דמוזני בשומא באומד, שלל במדה, א"כ אכתי מני צעה"ב למיטען לשליל אילו יהבת דינר הוה מיימית טפי, שהיו מוסיפין לך בשביל הדינר, ואותו המוספות שהיו נוטין לך לא הבאת לי ממנו כלום, והיינו דומיא דחלוק דל"ל אילו יהבת דינר וכו',

אמר רב פפא, ברוכתא דמוזני בכני במדות, דהתם פסיקא מילתא כני כנא כנא בפרוטה ולא מוחלי גביה כלל, [ל"א] אמר רב פפא, לא מציא למימר הכי, דבאתרא דכילי ומוזני בכני עסקין,

דהתם פסיק מילתייהו ולא יהבי מוספת כלל, הלכך לא מני למימר צעה"ב כלום, אלל כי [פ' כי איתרבי ו] אייתי ליה קטנית שוה דינר ג', שניהם מעלו [שכל קטנית קטנית היא, ולא מני למימר קטנית קטן ורע]:

מיתני: המפקיד מעות של הקדש אצל שולחני, אם הפקיד צוררין, לא ישתמש בהן דלהבי הפקידן אצלו צוררין, דלל הוה בעי דלשתמש בהו, לפיכך אם הוציא הוציאן השולחני מעל,

אם ואם הפקידן אצלו מותרין, ישתמש בהן שלדעת כן הפקידן אצלו מותרין, שיתעסק בהן, שיתלפס, לפיכך אם הוציא לא מעל השולחני, אלל המפקיד,

הפקידן אצל בעה"ב, בין כך צוררין ובין כך מותרין לא ישתמש בהן דלהבי הפקידן אלל צעה"ב, שהוא יודע שצעה"ב אין דרכו לפרוט ולהחליף, ולא חשש אם צוררין אם מותרין, לפיכך אם הוציא הוציאן צעה"ב מעל דשלל מדעת המפקיד נשתמש בהן,

הפקידן אלל החנווני, כבעה"ב שאינו רגיל בחילופין כשולחני, וצין כך וצין כך לא יגע בהן, דברי ר"מ, ר' יהודה אומר, דלפעמים נמי הוא רגיל להחליף כשולחני לפיכך דינו כשולחני,

נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו

נפלה פרוטה של הקדש בתוך כיסו, או שאמר פרוטה בכיס זה הקדש, כיון שהוציא את הראשונה מעל דאימר של הקדש

נתן לו דינר זהב [שהוא כ"ה דגרי כסף, וד' דגרי כסף הוא סלע. יבין, דינר זהב שהוא ששה סלעי כסף ודינר. ע"פ שטמ"ק, אבל התוס' כתבו פ' שהוא כ"ד של כסף, ובשטמ"ק אות כו כתב וקשה דהבא משמע דהדינר של זהב שוה כ"ד דינר של כסף בלבד, ובפ' הזהב משמע ששוה כ"ה דינר? ופ' ר"ת דאותו דינר הוא לקולבן ולהברע וכו'. עיי"ש], ואמר לו לך והבא לי חלוק,

דף כ"א ע"ב

והלך והביא לו בשלשה דינרי [סלעי. רש"ש] כסף, שהוא [לערך] מני דינר זהב חלוק, ובשלשה טלית, שניהם מעלו דצעה"ב נעשית שליחותו ביותר מכדי פרוטה, והשלים מעל ביותר מש"פ,

ר' יהודה אומר, בעה"ב לא מעל, שהוא אומר לו חלוק גדול הייתי מבקש, והבאת לי קטן ורע ולא עשית שליחותי כלל:

נב: שמעת מינה כלומר שמעת מממני, דקמני והציא לו חלוק בשלשה שניהם מעלו, ואפי' צעה"ב, אע"פ שזוהו להציא לו צדינר זהב, דזבן לו פחות ממה שאמר לו, שמעת מינה, האי מאן דאמר לשלוחו זיל זבן [קנה] לי כורא דארעא, ואזל זבן ליה ליתבא, ותפשוט מהכא ד קני לוקח אע"פ שקנה לו פחות?

אמרי, הכא היכי דמי [במאי עסקינן], כגון דאייתי ליה שוה ו' בשלש כלומר מהכא ליכא למשמע, דהכא מ"ט מעל צעה"ב, כגון דאייתי ליה השלים חלוק שוה דינר זהב ג' דינרי [סילעי] כסף, דהואיל ושוה דינר זהב, נעשית שליחותו, ולהכי מעל,

[אי הכי] כדקא מתרגמ אימא סיפא, ר' יהודה אומר בעה"ב לא מעל, שהוא יכול לומר לו חלוק גדול הייתי מבקש והבאת לי חלוק קטן ורע [מאי רע? רע בדמים] ואם איתא דאייתי ליה שוה דינר זהב, היכי מני אמר ליה הבאת לי קטן ורע, הא שוה דינר זהב ציקש, ושוה דינר זהב הציא לו?

הא לא קשיא, דמשום הכי אמר ר' יהודה צעה"ב לא מעל, דא"ל דאכתי מני אמר ליה אי יהבת דינר זהב כוליה כמו שאמרתי לך, אייתית לי הוית מיימית לי חלוק שוה ב' דינרין צ' דינר זהב,

ה"נ מסתברא (משום דל"ל צעה"ב אי יהבית כו') דקתני (סיפא) [בבביתא] מודה ר' יהודה בקטנית [פ' שאם נתן לשלוחו דינר זהב להביא לו קטנית] כלומר אם הציא לו קטנית שוה דינר זהב, ג' דינרי [סילעי] כסף [ובחצי סלע ממוין אחר. שטמ"ק אות טז], ששניהם מעלו דצעה"ב נמי מעל, מ"ט שהקטנית בפרוטה, וקטנית בדינר היא קטנית בסלע,

[פ' שרק בגד שאין לו שוק קבוע, וכן קרקע שיש מוכר בוול, בהם יכול השליח לומר אילו שלמת כל הדינר זהב היו נותנים לך יותר בוול, ולכן לא מעל השליח לר' יהודה, אבל קטנית יש לה שער, וכל אחד מוכר לפי השער],

אבני חן על מסכת מעילה

הימה, דברי ר"ע,

[ואע"ג דספיקא הוא אם נהנה בשל הקדש? ר"ע למעמיה דמחייב על ספק מעילות אשם תלוי בכריתות כב, תימה וליבטל האי פרוטה של הקדש שנפלה ברובא, וכ"ת דבר שיש לו מתירין הוא ע"י פדיון, ואפילו באלף לא בטיל, הא ליכא למימר דדבר שיש לו מתירין דרבנן הוא? וצ"ל דליכא אלא חר בכים דליכא ביטל [ברוב והכי משמע בתוספתא פ"ג] דקתני ואת השניה משמע דליכא אלא שתיים] א"נ מטבע חשיב ולא בטיל, תוס', וכל המפרשים האריכו כאן, וגם יש ספר שלם על תוס' זו שנקרא תקנת עזרא חלק ב', וראה יבין].

וחכמים אומרים, עד שיוציא את כל הכים דמעילה דפרוטה אחרונה היא,

ומודה ר"ע לחכמים, באומר פרוטה מן כים זה הקדש, שהוא מוציא והולך, עד שיוציא את כל הכים פ"ה והאחרונה תהיה של הקדש, ובגמרא פריך מ"ש רישא ומ"ש סיפא. תוס', ובסוף מוקי לה שאמר לא יפטר כים זה מן ההקדש:

נב"י: כי אתא רב דימי אמר, רמי ליה ר"ל לר' יוחנן מ"ש רישא דפליג רבי עקיבא ומ"ש סיפא דמודה ר"ע לחכמים [ראה קרן אורה שגם לרבנן פריך]?

אמר ליה סיפא באומר לא יפטר כים זה מן ההקדש שלא יחא צו הקדש כל שהוא דכיון דאמר הכי משמע דפרוטה אחרונה קאמר דמהא הקדש להכי לא מעל אלא באחרונה,

כי אתא רבין אמר, כיסין א'שוורים רמא ליה, דתנן האומר אחד משווריי [יהיה] הקדש, היו לו שנים הגדול שבהן הקדש טעמא דליכא גדול, מש"ה אמר דהגדול הוי הקדש, דמקדיש צעין יפה מקדיש, הא שניהן שוין הראשון עיצא לידו הוי הקדש, ואמאי מודה ר"ע בסיפא, דפרוטה אחרונה הקדש?

א"ל סיפא, באומר לא יפטר כים זה מן ההקדש,

דף כ"ב ע"א

רב פפא אמר, כיסין א'לוגין רמא ליה ר"ל לר' יוחנן,

דתנן [משנה ברמאי פ"ז מ"ד] [וכן מובא בעירובין לו, יומא נה, סוכה כג, גיטין כה, כה, ב"ק סט, חולין יד.], הלוקח יין מבין הכותים עד שלא נאסר יינם, וכגון שהיה צדק, או צערב צבת צין השמשות, ואינו יכול לתקנו לאלתר, אומר שני לוגין תרומה גדולה שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה גדולה,

ואמר כך עושה [פ' חושב] ממה שנשתייר מזה מדות, [וי]מפריש [לא בידים אלא בקריאת שם. בה] עשרה ל מעשר ראשון, ונשתיירו תשעים מדות ומפריש מהן תשעה ל מעשר שני, ומיחל פ"ה ומחלל את המע"ש] שיעור זה מימל למעשר שני, שיכול לחללו, ושותה והשאר חולין ושתה ממנו מיד לאלתר, אלא שזה שזמיר צכלי, שיעור התרומה והמעשרות דקסדר יש צריכה, דברי ר"מ,

[הקשו האחרונים האך הוא שותה מהיין החולין, הא כיון שכשהוא מפריש התרומה למחר, חלה התרומה למפרע, אם כן בלע יין החולין מטעם של יין התרומה שלידו?

ובשפת אמת על סוכה כג: כתב לחדש דאע"ג דכבוש מעל"ע הוי כמבושל ובולע היינו דוקא בחתיכה הכבושה בלה, אבל לח בלה אינו בולע אפילו במעל"ע, עוד תירץ, דהתנאי הוא שרק מה שמפריש בפועל הוי תרומה, אבל הטעם היוצא מזה אינו בכלל התנאי הזה, ולא חל על זה שם תרומה כלל. דעה ד'.

רבי יהודה, ורבי יוסי, ור"ש אסורים עד שיפריש ממם, דקסברי אין צריכה, ואכל כוס וכוס יש לומר, שהוא תרומה ומעשר, ואפילו מראשון, והא דר' יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון, קשיא דרבי עקיבא, דמודה שמואל והולך עד האחרונה, דכי היכי דהכא אמר אין צריכה, דמן הראשון אמרינן נמי שהוא תרומה ומעשר, גבי הקדש נמי, אכל פרוטה ופרוטה, איכא למימר שהיא הקדש?

א"ל סיפא דמתני' דמודה רבי עקיבא מיידי באומר, לא יפטר כים זה מן ההקדש:

ב 2 [32]	קדשי קדשים ששחטן בדרום מועלין בהן
ג 9 [18]	איתביה רב יוסף לרבה חדא מגו חדא וחדא מגו חדא, ע"ב : אמר רב גידל אמר רב, זריקת פיגול, אינו מוציא מיד מעילה בקדשי קדשים. וממשיך עד ו.
ד 14 [14]	אי בעולה פשיטא דגבוה היא כולה
ה 25 [25]	קרי כאן אשר יזה מדה ולא שכבר הוזה
ו 7 [27]	לן לפני זריקה מועלין [בו], לאחר זריקה אין מועלין [בו]
ז 7 [27]	אלמא האי אלל, כיון דלית ביה מששא, לא קיבל טומאה, הני נשפכין נמי, כיון דלאיבוד אזלי, מחשבה לא מהניא [בהו]
ח 3 [10]	חטאת העוף מועלין בה משהוקדשה,

אבני חן על מסכת מעילה

רב פפא אמר, כיסין אלוגין רמא ליה, דתנן, הלוקח יין מבין הכותים, אומר שני לוגין שאני עתיד להפריש, הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני, ומיחל, ושותה מיד, דברי ר"מ, רבי יהודה, ורבי יוסי, ור"ש אוסרים? א"ל סיפא דמתני' באומר, לא יפטר כיום זה מן ההקדש:	סיום דף 2624 מ' 2711 דפים עוד 87 לסיום הש"ס

והתניא מסלתה ומשמנה על כל לבונתה פרט שחסרה סלתה וחסרה שמנה וחסרה לבונתה	ט 2 [35]
קדשים קלין איכא מצוה להפוכי בצינורא	י 9 [22]
דם בתחלתו אין מועלין, יצא לנחל קדרון מועלין בו,	יא 22 [34]
ר"ש אומר כל תורין שלא הגיע זמן מועלין בהן, בני יונה שעבר זמן לא נהנין ולא מועלין בהן,	יב 8 [29]
המקדיש את השדה והאילן מועלין בהן ובל"דולה מפני שהן גידולי הקדש,	יג 11 [25]
איתמר עבודת כוכבים שנשתברה מאליה, ר' יוחנן אמר אסורה, ור"ל אמר מותרת, ר' יוחנן אמר אסורה דלא בטלה עובד כוכבים, ר"ל אמר מותרת מימר אמר היא גופה לא מצלה לדידי מצלה לי,	יד 5 [23]
[פרק ד] קדשי מזבח מצטרפין זה עם זה למעילה, ולחייב עליהם משום פיגול ונותר וטמא	טו 3 [32]
מיתת פרה וחיי גמל אין מצטרפין זה עם זה	טז 6 [18]
שפעם אחת גזרה המלכות גזרה, שלא ישמרו את השבת, ושלא ימולו את בניהם, ושיבעלו את [נשותיהן] נדות, הכירו בו שהוא יהודי החזירו	יז 36 [36]
הנהנה מן החטאת כשהיא חיה לא מעל עד שיפגום, כשהיא מתה כיון שנהנה מעל	יח 20 [27]
מה תרומה כי יאכל פרט למזיק, גבי הקדש נמי כל דבר אכילה כי מזיק ליה פטור	יט 17 [25]
כיצד אמר לו תן בשר לאורחים ונתן להם כבד, כבד ונתן להם בשר השליח מעל	כ 29 [31]
נתן לו פרוטה, אמר לו הבא לי בחציה נרות ובחציה פתילות, והלך והביא לו בכולה פתילות, או בכולה נרות,	כא 29 [41]
הלוקח יין מבין הכותים	כב 2 [7]

אבני חן למסכת תמיד

לשון המשנה] **מקומות, הכהנים שומרים בבית המקדש** משום דבעי לאורויי צמעה דתמיד [בקרן תמיד, רצה לדבר בה בענין] עזרת כהנים, נקט מחלה שמירתו, ומקום שכינתו, עד שהוא מסדר כל הקדר, שנתחלה טוענין וכו' כאשר הוא מסודר במשנה, ובגמ' [להלן ב.ו.] נפקא לן מקרא, דצית המקדש נריך שימור, דאי לא נפקא לן מקרא, הוה אמינא דלא נריכי שומרים, דאין עניות במקום עשירות, ואי גנזי כלי המקדש [י'קנו] כלים] אחרים, ועוד דהוה אמינא דצדד שומר סגי,

ומקום שמירתו היא, [ב] **בית אבטינס** צית אבטינס היא לשכת מפטמי הקטורת [שמופמין בו הקטרת. רג.], דמתנן בפ"ק דיומא (דף יח) הוליוהו לעליית צית אבטינס, גזי כהן גדול, ללמדו לשם הלכות חפינה, שהיא אחת מעבודות קשות שצמקדש, דמפרש ציומא (דף מט), ולפי שהיו אומנין על מעשה הקטרת, נקראת על שם,

ומפקקא לן ציומא, במקום עליית צית אבטינס, היכן היא, דאמרין בפ"ק דיומא (דף יט) שמי לשכות היו לכהן גדול לשכת פרהדרין, ולשכת צית אבטינס, אחת בצפון ואחת בדרום, ולא ידענא אי לשכת פרהדרין בצפון, ולשכת צית אבטינס בדרום, או לשכת צית אבטינס בצפון, ולשכת פרהדרין בדרום, ושם [בלשכת פרהדרין] היה כהן גדול יסן, וציומא (דף ס:) מפרש למה נקרא כן,

[ב] **בית הניצוץ** לא שמעתי צו טעם למה נקרא כן [כך שמוה של לשכת. רג.] [כמין] אכסדרה היתה פתוחה מנחה אחד וניצוצי חמה מנצצין בה, והיתה בה אורה מרובה, לכך נקראת הלשכה בית הניצוץ. רא"ש], [והבאר שבע כתב שביהם לבית המוקד שהיה שם תבערה גדולה שהכהנים היו מתחממין כנגדה, היה בבית הניצוץ רק ניצוץ של אש שאם יכבה האש שעל המערכה היו מדליקין אותה ממנו],

[וב] **בית המוקד** @ צית המוקד פר"ח בפ"ק דיומא (דף טו ד"ה ואחת) על שם שלא היה האש כזה משם לעולם, מפני שהיו נוטלין [משם ?] האש לצורך המזבח, דאמרין בתורת כהנים, שמצוה להביא מן ההדיוט, שנאמר ונתנו בני אהרן [הכהנים] אש על המזבח, אע"פ שהאש יורד מן השמים, מצוה להביא מן ההדיוט, וצינאות השבת (שבת כ.) תנן, ומאחזין את האור צמודות צית המוקד, ערב שבת עם חשיכה, דכהנים ורזין הם ולא אחר להבעיר, ופירש רש"י להתחמם שם כהנים, שהיו הולכים יחפים על גזי רצפת העזרה, דאמרין בוצחים (דף כד.) הואיל וכלי שרת מקדשים, ועזרה מקדשה, מה מצינו בכלי שרת שלא יהא דבר חוץ צין ידו לכלי, התם נפקא לן מקרא, אף עזרה לא יהא דבר חוץ, צינו לצין הרצפה,

בבית אבטינס ובבית הניצוץ היו עליות לשמירת כהנים נריך עליות מקום גבוה, כדנפקא לן בגמרא, [מ]וילוו עליך ושרתוך, וגזירת הכתוב היא, ושמירת לויס לא היתה אלא למטה, אלא השערים ולכן קרי ליה הפסוק לויס שוערים במקרא, לפי שלא היתה שמירתן אלא אצל השער, והכהנים היו שומרים אותו בעליות על מקום גבוה, כדרך שומרי עיר,

וכל שומרי עיר צין ציוס צין צלילה לא היו ישינים, ועשרים וארבעה שומרים, צעשרים וארבעה מקומות נפקא לן בגמ', שצריך לצית המקדש, שהיו שומרים יוס וילילה שלשה כהנים, ועשרים ואחד צלויס, ואפילו היו אותן עליות צנזיות מקצתן צעורה, יכולים כהנים לשב שם כשהיו עייפים, דגגין ועליות לא נתקדשו, כדאמרין בפסחים (דף פה:) ועזרה אין אדם יכול לשב, דאין ישיבה צעורה אלא למלכי צית דוד,

כתב התו"ט על המפרש: ואינו פירוש רש"י כנראה מסוגית לשונו, ועוד שנמצא כתוב בו בשם רש"י,

וכן נראה שיש בה אריכות גדולה מאד,

הרבה מפרשים קוראים לו "המפרש" במקום לקרותו רש"י, בסוף פרק שלישי חסר כמעט עמוד מפירושו של המפרש, מפרק חמישי ואילך המפרש הוא מפירוש הרמב"ם ז"ל,

אין שום תוס' על מסכת זו,

וראה בחק נתן, דע כי המפרש של תמיד הוא ר"י בר ברוך כן מוכח מהתוספות, בפ"ק דיומא טו: ד"ה מן השלחנות,

יש בחתם סופר קצת חידושים על מסכת זו, ונדפס אחר מסכת חולין,

ויש בספר באר שבע על מסכת זו,

ראה ב hebrewbooks.org יש שני חלקים על מסכת תמיד, הנקרא "פירוש הראשונים" מחברו שמו יאיר גולדשטון מבני ברק, רח' הרב זונפלד 16 דירה 14 מספר מל' 031-5741407 והוא פירוש נפלא על כל הראשונים, ראב"ד, רא"ש, רבינו נתן אב הישיבה, ערוך, רגמ"ה, רמב"ם, רע"ב, מפרש, מאירי, שיטה לרשב"י, רבינו שמעיה, ביאורי הגר"א, ותיקנו כולם על פי כתבי יד, וזה ספר נחוץ למסכת זו,

ויש מזה המחבר עוד באוצר החכמה ספר חשוב על מסכת זו ושמו "יאיר נתיבות",

פרק ראשון בשלשה מקומות

דף כ"ה ע"ב

[רמב"ם הלכות בית הכזירה פ"ח הל' א שמירת המקדש מצות עשה, ואע"פ שאין שם פחד מאויבים ולא מלסטים, שאין שמירתו אלא כבוד לו, אינו דומה פלטרין שיש עליו שומרין לפלטרין שאין עליו שומרין. עכ"ל, וכתב בבועז דלשון הרמב"ם משמע דשומרים רק בלילה דאילו ביום א"צ שישמרו לסימן כבוד, דכל"ו ע"י חליכת כהנים בעבודתם אנה ואנה כבוד אומר כולו, אמנם להמפרש היו שומרים כל היום וכל הלילה עיי"ש עוד],

מתני': בשלשה [לכן לא מקשה כאן מנינא למה לי? שבכל מקום שיש להמנין סמך מן התורה לא שייך להקשות כן. באר שבע, ועיי"ש עוד על דיוק

אבני חן למסכת תמיד

שפשיץ מצדילין בין קדש לחול, כדי שלא ינהגו בקדש מנהג חול,

ומפתחות העזרה בידם כלומר צדי אותם כהנים, לשם היו מונחות כל מפתחות העזרה [פי' ברשותם, שהיה במונים עליהם. הגר"א],

ומפרש במסכת מדות (דף לד:) היכן הייתה הנחתן [הנחתן], מקום היה שם אמה על אמה כלשכת בית המוקד [למטה מהרובדין בהחצי שבחול, שהרי א' הי' ישן על הטבלא], וטבלא של שיש באותו מקום, וטבעת הייתה קבועה [צד] [היתה קבועה בהטבלא], ומגביהין אותן [אותה] [את הטבלא] ע"י אותן [אותה] הטבעות,

הגיע זמן הנעילה, הגביה את הטבלא מן הטבעות # [מה פירוש המילים "מן הטבעות"] על ידי טבעת,

אי נמי, ע"י אותן [אותה] הטבעות הייתה הטבלא נטולה בארץ, וכשרוצין להגביה מגביהין אותה מן [ע"י] הטבעת, נוטל את המפתחות מן השלשלת, המפתחות נחנין תחת אותה טבלא בשלשלת, ונעל הכתן צפנים שער עזרה, וכן לוי ישן לו מבחוץ, גמר מלנעול החזיר המפתחות למקומן תחת הטבלא ונותן עליו כסות שלו וישן על אותו טבלא,

פרחי בהונה [שם זה של פרחי ראוי לכהנים שהגיעו לכלל עבודה יותר מכל אדם, על שם פרח מטה אהרן, במדבר יז כג. הון עשיר], [וראה ברכות מז: תוס' ד"ה קטן פורח וז"ל ולהכי קרא לו פורח שפרחו וצמחו בו שערות אבל אינן גדולות כל השיעור] בחורים שהגיעו לעבודה איש כסותו בארץ כסות שלו בארץ, שלא היה להם כיסא בחומה, ומטות נמי לאו אורח ארעא לעיולי התם, כדמפרש בגמ',

לא היו ישינים בבגדי קדש בגמ' מפרש טעמא אלא היו פושטין ומקפלין אותן ומניחין אותן תחת ראשיהם לא כנגד ראשיהם [ראה להלן כו. סמוך לסוף העמוד], ומתכסין בכסות עצמן בגדי חול,

אירע קרי לאחד מהן, סדר מעשיהם מפרש יוצא והולך לו

דף כ"ו ע"א

במסיבה ראיתי בפירושו של ר' יעקב בר שמשון ז"ל [תלמידו של רש"י], בכל מדות [בספר יאיר נתיבות יש ביאור על זה. ולא יכולתי להשיג הספר] מוכת, שמסיבה הוא עמוד של ציץ, שעלין ויורדין בו ע"י גלגול [spiral staircase],

ההולכת לו תחת הבירה ואיכא מאן דאמר כל המקדש כולו קרוי בירה, שנאמר אל הצירה אשר הכינוח, ואיכא מ"ד מקום יש צדד הבית וצירה שמו,

ה"נ פליגי הכא, דלמ"ד כולו בית המקדש היה, המחילה הולכת תחת בית המקדש, וראשה אחד פתוח ללשכת בית המוקד, של מקום חול, וראשה האחד פתוח חוץ לעזרה [איני יודע למה הא מחילת לא נתקדשו. הגר"א] אל מקום הטבילה, ואפי' לרבי יוחנן דאמר מחילות שחתם היכל קדש, ה"מ בפמחות לקדש, אל כל פתוחות להר הבית אין עליהן קדושת הר הבית,

וכן מוכח בביבד לולין בסופו (פסחים דף פו), ואף על פי שצננות בקדש,

הרובים רוצין קרי כהנים שלא הגיעו עדיין לעשות עבודה, כגון פחותים מ"ג שנה, כמו (שמואל א ג) ויגדל הנער [ומתרגמין] ורצא רצא [ילדים בדמותהם ילד רביא, רא"ש]

שומרים שם ולפי שדעין לא הגיעו לעשות עבודה, [אין יכולין לעשותה] עדיין להו שומרים, שאותן שיכולין לעבוד אינן רוצין לשמור, ועוד הואיל ויכולין לעבוד, אין לנו מניחין אותן לשמור,

בית המוקד, כיפה כלומר לשכת בית המוקד, ע"ג לשכה [כיפה] של אבנים היחה, ובשציל שהכהנים שומרים לשם, כנאוף ע"ג כיפה, דשמירתן צריך לעשותה ע"ג מקום גבוה כד"ל מקרא, וצית גדול היה,

וד' לשכות פתוחות לשם, כדאמר לקמן, ובמסכת מדות (דף לד), ד' לשכות פתוחות לבית המוקד, כקטניות [ה] פתוחות לטרקלין, כלומר כחדרים הפתוחות לצירה, וע"י מעלות עולין מהלשכות שמה לבית המוקד, צ' בקדש וב' בחול, כלומר שמי הלשכות הפתוחות לו, צ' מהם צננות בקדש ובעזרה, וב' בחול צדד הבית, וצית המוקד צנו חציו בקדש וחציו בחול, וראשי שפשיצים [פספסין הם] קנים מפסיקין בין קדש לחול, כדי שיהיו כהנים ולא ינהגו במקום קדש מנהג חול,

וא"ת, כיון שעל מקום גבוה היה צנו בית המוקד, א"כ הרי הוא חול דגגין ועליות לא נתקדשו?

תריך [ש?] הכיפה הייתה שזה לקרקע עזרה, לפיכך לא בטלה קדושת כיפה, וכהאי גוונא סוגיא אחרת [אמרין] בפסחים (דף פו). על אותה שמועה של גגין ועליות, דאמר התם גגין ועליות לא נתקדשו, ופרכין מימיני, החלונות ועוזי החומה כלפנים, ואמרין בשלמא לחלונות משכחת דקדושות כששוחות לקרקע עזרה, אלא עוזי החומה היכי משכחת לה?

ומתרגינן כד שורא, פירוש החומה קטנה לפנים מן ה[חומה גדולה, והיא נמוכה ושה לקרקע גובה ה[עזרה, שקרקע ה[עזרה הולך וגובה] ועולה במעלות [תקנתה המפרש לפי דברי רש"י בפסחים פו].

ומה היו משמשות [ד' הלשכות], מערבית דרומית היא הייתה לשכת טלה קרבן, דשם נותנים הטלאים המצוקרים, דרומית מזרחית היא הייתה לשכת עושי לחם הפנים, מזרחית צפונית, זה גזו בית חשמונאי, אבני מוצא ששיקצום מלכי יון, צפונית מערבית זה יורדים לבית הטבילה, טמא יורד דרך אותה לשכה למעיין לטבול, וצית המוקד הייתה בצפון עזרה כדמציא במסכת מדות (דף לד)

ובית הגדול, היה מוקף רובדין [שורות, והר"ג פירש רובדין כסאות ועליהן וקני כהנים של בית אב ישינים] של אבן רובדין כמו ילא והניחו על רובד רביעי שזהיכל (יומא דף מג), והוא דבר הבולט מן החומה, ולכך עשוין (שמן) [שמה] הרובדין [שמשם] היו עולין ע"ג מטותיהן, שהיו בתוך כניסת החומה, כעין מטות,

זקני בית אב [היינו הממונים על בית האב העובד ביום הבא. מבוארות] ישינים שם אותם שהיה להם לעבוד למחר, היו ישינים בתוך כניסת החומה, ולא ארובדין קאי, דא"כ ה"ל למימר על גביהם, ובגמרא מוכח שלא על אלו הרובדין היו ישינים, דקאמר אינעוואת דקא סלקי צדו לאינעוואת,

ומוקף לאו דוקא, אלא אותו בית המוקד שצנו בחול, היה מוקף רובדין של אבן, כדי לעלות במטות שהן בתוך החומה, דבמקום חול היו ישינים, ולא במקום קדוש, דראשי

אבני חן למסכת תמיד

המורה, לא היה לו לר' יוחנן לומר (לך) דבר מורה, דהא זהא איירי, אלא הכי היה לו לומר, א"ר [ור'] יוחנן [אמר] אפילו עשה אין זו, אלא ודאי לפרושי מילתא דת"ק אתא,

ועוד דמוכח בכמוצות (דף ט.) דר' יוחנן לאו תנא הוא [ולכן אינו בא לחלוק על הת"ק אלא לפרש דבריו], דאמרין התם, אמר רב נחמן אמר רב, חתנים מן המנין, ואין אכלים מן המנין, מיתבי, חתנים ואכלים מן המנין, מתני' קרמית עליה דרב, רב תנא הוא ופליג, איממר א"ר יצחק א"ר יוחנן, חתנים מן המנין, ואין אכלים מן המנין, מיתבי חתנים ואכלים מן המנין, וממרך כי מניא היא בשורה, ואם אימא דר' יוחנן נמי תנא הוא, כי הכי דמריץ אליצא דרב רב תנא הוא ופליג, היה לו לתרץ אליצא דר' יוחנן, ר' יוחנן תנא הוא ופליג, אלא ודאי לאו תנא הוא, אי נמי אין להוכיח מכאן [שזה שטבול יום אינו נכנס למחנה לויא הוא רק מדרבנן], דאיכא למימר, אומא חזיה בחול, לא היתה הכיפה שזה לקרקע הר הבית, וק"ל בפסחים (דף פה:) דגגין ועליות לא נתקדשו ל"ש גגי עורה, ול"ש גגי ירושלים בקדושת ירושלים,

עד שהיו שערים דלמות העזרה נפתחים,

יצא והולך לו דהואיל ולא יעשה עבודה, מה יעשה לשם, אי נמי אגב חציכותא איקרי ועבד עבודה [וישבח שלא העריב שמשו עדיין], דומיא דהך דאמרין בפ"ב דיומא (דף כד:) כמה מפסין רב שמת אומר צבגדי קדש, דאי אמרת צבגדי חול, אגב חציכותא מיקרי ועבד עבודה [פ' אם יזכה בגורל, יקפון ויעבוד בלי חליפת בגדיו].

יוצא והולך לו לצינו למלאכתו, דמה יעשה הואיל ולא יעבוד, ולקמן נמי אומר, שבעת השבועות שבעת הקטורות, היה ראש המעמד מעמיד את הטמאים שבע המורה, (ופליגי זה שער הניזון אותו הבגין היה צנוי הבגין) ופליגי זה אמוראי בפסחים (דף פז), חד אומר כדי לפוש [לציישן, לפי] שניסת כל העם [היה] דרך שם, שנכנסים לשם להשתחוות כדלקמן, ויודעים שמפני הטומאה הם חדלים ליכנס שם, ואלו הטמאים יזהרו לבלתי לטמאות עוד,

וחד אמר משום חשד, שלא יחשידו שמפני מלאכתם הם חדלים ליכנס שם לעבוד עבודה, ומעמידים אותם שם, כדי שיראו אותם בני אדם, ויודעים שמחמת טומאה הם חדלים, ולא יאמרו מחמת מלאכה הוא, דאם היו שבים לביטא, יאמרו העולם, מפני ציטול מלאכתם הם שבים,

מי שהוא רוצה לתרום את המזבח כל אותם שרוצים לתרום מושכים וטובל עד שלא יבא הממונה היו משכימים, ושנים וג' בני אדם אין תורמין, כי אחד הוא מורס, אלא מטילין גורל, מי שצא גורל לידו הוא מורס,

ובסוף מתני' מפרש כיצד תורס את המזבח,

הילכך קמני מי שרוצה לתרום את המזבח, כהנים שרוצים כל אחד ואחד לתרום את המזבח, היה מכין את עצמו וטבול, קודם שיבא הממונה על הפייסות, ומפרש ביומא מה היה שמו,

ואמרין במסכת יומא (דף ל), דאין אדם נכנס לעזרה אפילו טהור, עד שיטבול,

ולמ"ד מקום יש זהר הבית וצירה שמו, תחת אותו מקום המחילה נמשכת, ולכך עשו מחילה דמחילות לא נתקדשו, וזו ובעל קרי משתלח לשתי מחנות חוץ לעזרה והר הבית,

ונרות דולקין מכאן ומכאן במחילה כדי להאיר לו, עד שהוא מגיע לבית הטבילה,

ומדורה היתה שם במחילה סמוך לבית הטבילה אחר שטבול מתחמם שם ובית הכסא של כבוד, זה היה כבודו לפי שיש בו פתח, ואדם שנכנס שמה מצאו הפתח נעול סגור, היה חוזר לאחוריו, לפי יודע שמצין שיש שם אדם,

[ואם מצא הפתח] פתוח, בידוע שאין שם אדם ונכנס שם לעשות תרכיו [בבאר שבע כתב שלכן היה שם בית הכבוד, דתנן בפ"ה דמקואות דבעל קרי שטבול ולא הטיל את המים כשיטיל את המים טמא, רבי יוסי אומר בחולה ובקן טמא, בילד ובבריא טהור],

ירד לבית הטבילה וטבול ו עלה ונסתפג, ונתחמם כנגד המדורה [בבית המוקד],

והא דתנן במס' מגילה (דף כ) לא מוזין ולא טובלין אלא ציוס ? היינו צחיצי טבילה שצריכין ספירה, כמו טמא מת, או זב, או מזורע, וכשיגיע יום ז' וספר מקצתו, יטבול, דס"ד אמינא הואיל וליילה אחר היום, מחמת הלילה הוי שציעי, קמ"ל דלענין טבילה עד דהוי יום, דכתיב וספרה לה ז' ימים, ימים ולא לילות, ומה ויולדת טבילתן בלילה, שהרי כל ז' שלהן הן טמאים, הילכך ליל שמיני הן טובלין,

בא וישב לו אצל אחיו הכהנים דאע"ג דעדיין אינו טהור עד שיעריב שמשו, דהא טבול יום הוא, י"ל דחכמים לא הטריחוהו ללכת וללאת משם, הואיל וליילה הוא עד שיאיר היום, דהא דאמרין טבול יום אל יכנס למחנה לויא [אינה אלא] מדרבנן,

תוספת המפרש:

ומכאן [מזה שאומר שזה שאין טבול יום נכנס למחנה לויא שהוא רק מדרבנן] יש להוכיח על אותה שמועה של יצמות (דף ז:) דהכי פירוש, דאמרין התם, מזורע שחל שמיני שלו ערב הפסח, וראה קרי זו ציוס [וטבול], אמרו חכמים, אף על פי שאין טבול יום אחר נכנס, זה נכנס, מוטב יצא עשה [של קרבן פסח] שיש בו כרת, וידעה עשה שאין זו כרת,

רבי יוחנן אמר, דבר מורה אפילו עשה אין זו, שנאמר ויעמוד יהושפט צהר החדשה וגו' שחדשו זה דברים, ואמרו טבול יום אל יכנס למחנה לויא [פ' ואו חרשו גזירה זו דרבנן],

והכי פירוש דבר מורה, [ד'ר' יוחנן לא לאפלוגי אתא [ובן פירשו החו"ס ביבמות ז: ד"ה ר' יוחנן], אלא מפרש מילתא דתנא קמא קאמר, הא דאמר ת"ק יצא עשה שיש בו כרת, וידעה עשה שאין זו כרת, ה"ק מוטב יצא עשה שיש בו כרת [דהיינו קרבן] פסח, וידעה עשה דמדרבנן, שאין זו כרת באיסור, ואגב דאיירי בכרת נקט כרת,

והיינו דקא מפרש [ר' יוחנן] דבר מורה, דאי ת"ק איירי באיסור שהוא מן

אבני חן למסכת תמיד

ומפרש הסם טעמא,

אמרי, הכי קאמר, וְהַחֲנִיּוֹם לִפְנֵי הַמִּשְׁפָּן קְדָמָה לִפְנֵי אֶהְלֵמוֹ עֵד | מְזַרְחָה מִשָּׁה כְּלוּמָר וְדָלִי קִרָּא לֹא חֲשִׁיד מִשָּׁה זְהִיד כְּהֵנִיס, ומדע לך מדכתיב החונים בראש הפסוק [ושומרים בסוף הפסוק], ש"מ הכי מדרש, החונים לפני המשכן קדמה משה, וְהָרָר וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם שְׂמֹרִים [חונים לחדר ושומרים לחדר, בדמפרש לקמיה] מְשַׁמְרֵת הַמִּקְדָּשׁ, אַהֲרֹן בַּחַד מְקוֹם, וּבְנֵיהֶם מְקוֹמוֹת דַּלָּס הִיא מִשָּׁה עִמָּה, הִיא לֹא לְכַתּוּב לִפְנֵי הַמִּשְׁכָּן קְדָמָה, מִשָּׁה וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת, דְּכֻלָּהּ כִּי הִדִּיד הוּא,

ממאי מדכתיב והחונים, וכתוב שומרים, חונים לחדר ושומרים לחדר, אימא כולהו בחד מקום לחודיה כל שמירת כהנים בחד מקום, גזירת המקום הוא, שיהא ג' כהנים שומרים יחד שמירה אחת,

לא ס"ד כְּלוּמָר מִמִּשָּׁה אִתָּה יִכּוֹל לְלַמּוּד, שְׁהִיד שְׁמִירַת כְּהֵנִיס הֻקְשָׁה לְשְׁמִירַת מִשָּׁה, לומד לך מזה משה בחד מקום לחודיה שהוא לא היה שומר עמסה, אף אהרן ובניו בחד מקום לחודיה כל אחד בשמירתו לבדו,

רב אשי אמר, מסיפיה דקרא יכול אתה צק להצין דצעין ג' מקומות ככהנים, דכתיב במדבר ג' לח שומרים משמרת [המקדש] למשמרת הרבה שמירות, ואי בחד מקום הו כולהו, א"כ לא הו אלא שמירה אחת [בין דכתיב ג' שמירות בקרא, דהיינו שומרים משמרת למשמרת, זה הוא רמז לשלש משמרות בג' מקומות. באר שבע].

דף כ"ו ע"ב

[שנינו במשנתנו] בית אבמינס ובית הניצוץ [היו עליות]: איבעיא להו משום הכי צעי, דפשיטא ליה להש"ס דשמירת כהנים הם צגזוה, דצעין לפרושי לקמן מקרא, משום הכי צעי, עליות במש' הו [כ. רש"ש] כל עליות שצ"הש"ס, שהצית תחמיה לשום תשמיש הוא נעשה להצית, אבל הכא אפילו בלא תשמיש דלמטה היו צריכים להיות צגזוה, משום הכי קא צעי עליות ממש, ותשמיש למטה כדרך עליות, שהתשמיש למטה צצית,

או דלמא, דהו גביהי מגבה בעליות לא היו צריכים למטה (צצית), אלא לשמירת כהנים צעזור [ש]תהיה צגזוה, [ו]משום הכי צגזוה על גבי מקום צגזוה שצעזורה, או על גבי עמודים, אבל עליות תשמיש [ממש] לא, שתהא תשמיש למטה [וחימא מאי קא מיבעיא ליה דמאי נפקא מינה מאי דהוה הוה וכו']. באר שבע?

תא שמע, דתנן משנה היא במסכת מדות, ורישא דמשנה הכי איתא, ז' שערס היו צעזורה, שפתוחים לעזרה, שלשה צפון ושלשה צדרום, ואחד בצורת דרך כניסה לעזרה,

שצדרום, שער הדלק על דרך אותו שער מציאין ענין למזבח, ושני לו שער הצכורות דרך אותו שער מציאין צכורות למזבח, שלישי לו שער המים, ע"ג אותו שער נעשה כמין חקיקה אמה על אמה צרום שלש אמות, והמשיך למוכן [והמשיכו לתוכו מים] מעין עיטם, וכן מפורש ציומא (דף לא), [ו]זה [איתו] בית הטבילה שהזכירו

וכי באיזה שעה בא הממונה [התנא עמנו] שאל ואח"כ משיב, כְּלוּמָר אִנִּי מ[א]פרש לך, לֹא כָּל הַעֲתִים שׁוֹוֹת, פְּעָמִים שְׁהוּא בֹא בְּמִקְרֹת הַגִּבּוֹר, צִלָּשׁ הַלֵּילָה [הַמִּתְחַלֶּלֶת] לְאַחַר חֲצֹת [דְּהֵיִינוּ שְׁלִישׁ הָאַחֲרֹן] [וביומא כ: מאי קריאת הגבר? רב אמר קרא גברא, רבי שילא אמר קרא תרגומא], או סמוך לו, מולפניו או מאחוריו צין מלפניו צין מלאחריו, פעמים קודם, פעמים אחר כך, לא היה קבע בדבר, אבל צלמנע הלילה לא יצא [ראה באר שבע, שכיון שלא ידעו מתי יבא, הלכך מי שהיה רוצה לתרום היה משיבם כל מה שהיה יכול],

הממונה על הפייס בא מצינו ודפק עליהן צין על שער הכינים, צין על שער צית המוקד הפתוח להר הכינים, והן פתחו לו, אמר להן לכהנים שצאנו צית אצ [לאפוקי כהנים שנשארו שם מאחמול להקטרת האיצרים בלילה. רנן לבקר] מי שטבל והצין עצמו לתרומת המזבח יבא ויפייס צבאן, צחצי צית המוקד הצניו בקדש, דאין מפיליס פייס אלא צעורה במקום הקדש, דצעין צית אלהים נהלך צרגש, כדמפרש במסכת יומא (דף כה),

ו הפייס צחצי צית המוקד המקדש,

מי שזכה זכה בו ואף על גב דאשר פייסות היו בלשכת הגזית, כדמפרש ציומא (דף כה), הסם היינו טעמא מפני שאותם כהנים שהיו צעורה היו קרובים ללשכת הגזית, כיון בלשכת הגזית מקרבתו [ראה בח], להסם היו מפיסי, אבל הכא כיון דהו צצית המוקד, שעדיין לא ירדו לעזרה, ואיכא נמי צצית המוקד מקום מוקדש, הו מפיסי הסם,

ובעזרה א"ל לפייס, דאין נכון לעמוד צעורה בלא מנפת, כדאמר לקמן (דף ל) [ויומא כ"ה]. הממונה צא, וטול מנפת של א, ויודעין כולם שממנו פייס מתחיל, א"נ משום דהו קיימי ככוליאר מקוצב, אי אפשר, דהו אחוריהם לצית, ולקמן לאחר שפייס [שפייס] את סדר תרומת הדשן, והגיע זמן צעודת יום שחיטה [הלשון ?], קמי [לקמן בנ]. וירדו להם ללשכת הגזית, וטעמא כאשר פירשמי, שאותו מקום קרוב להם יותר להפייס:

גמ' מנא ד"מ כְּלוּמָר מִנָּה מִן הַפֶּסֶק דְּצִעִין ג' שומרים?

אמר אביי, אמר קרא, במדבר ג' לח וְהַחֲנִיּוֹם לִפְנֵי הַמִּשְׁפָּן קְדָמָה לִפְנֵי אֶהְלֵמוֹ עֵד | מְזַרְחָה מִשָּׁה | וְאַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם שְׂמֹרִים מְשַׁמְרֵת הַמִּקְדָּשׁ לְמִשְׁמֶרֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַהֲרֹן וּבְנֵיהֶם הֵם ג' שומרים ולצסוף פריך ואימא בחד מקום ומתוך ליה,

אמרי אין, שימור בעלמא אישכחן, דבעי כהנים ולוים שימור, מיהו מתניתין קתני בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, והלוים בעשרים וא' מקום, ואילו קרא, כהנים ולוים בהרי הירדן בתיב פשיטא דשימור צעי דכתיב קרא, מיהו אן צעין מנא ה"מ אהא דקתני צמחני' דצלשה מקומות היו כהנים לפני [צנל] לויס, שְׁהִיד הַפֶּסֶק מִשְׁמַע דְּצִדְדֵי הַדִּיד הוּא, דמשה חשיב צהדי כהנים?

אבני חן למסכת תמיד

וַיִּשְׁרְתוּךָ וַיִּבְנוּךָ אֶתְּךָ לְפָנֵי אֱהֱלֵי הָעֵדֻת, [שהלויים ישרתו אותך] בעבודתך הכתוב מדבר כלומר בעבודתך דהיינו שמירה (שהן) [שאתם?] שומרים, כמו כן צא הכוזב ולימד, וילוו שטפלין לך בשמירתך, שאין שומרין בגובה כמותך,

אתה אומר בעבודתך [שישמרו עמך במקום שאתה שומר. רא"ש] **הכתוב מדבר** כאשר פירשתי, **או אינו** [מדבר בענין שמירה בכלל] **אלא בעבודתם** כלומר שהיו שומרים נושאי' בכתף, ומאי וילוו עליך וישרתוך הכי קאמר, ויתחברו עליך וישרתוך בני לויס, שהיו נושאים בכתף המשכן וכל כליו, והאי [והיינו. יעב"ץ] וילוו, שאתה עושה עיקר עבודה, דהיינו עבודת מזבח, והס ישרתוך, שיהו נושאים המשכן בגסיעתך,

כשהוא אומר צניני לוי, ושמרו את המשכן לכל כליו ולכל עבודתו # [לא הבנתי על איזה פסוק קאי, ובגמ' מביא פסוק אחרת] דעבודתן של לויס היא משאס, במדבר יח ד **וְנָלוּ עֲלֶיךָ וְשָׁמְרוּ [את־מִשְׁמַרְתָּ אֱהֵל מוֹ' עֵד] לְבַל עֲבַדְתָּ הָאֱהֵל וְזָר לֹא יִקְרָב אֲלֵיכֶם לְבַל כֻּלְּיוֹ וּלְבַל עֲבֹדְתוֹ** [ולא כתיב משמרתך. רא"ש], **הרי בעבודתם אמור, הא מה אני מקיים וילוו עליך וישרתוך, בעבודתך הכתוב מדבר** ולימדך הכוזב שיהו לויס טפלים בשמירתך, כהנים למעלן ולויס למטן מ"ר,

הא כיצד, כהנים שומרים מלמעלה, ולויס מלמטה [ומיושב מה ששאל מנא הני מילי],

[שנינו במשנתנו] **בית המוקד** [היה בנוי] **כיפה, ובית גדול היה:** **וחד שומר הוא דהוה בבית המוקד, ורמינהו שני שערים** **היו בבית המוקד** הצניני על גבי כיפה **אחד פתוח לחיל להר הצית** **ואחד פתוח לעזרה** צנזיו הצניני בקדש, ומדעו שני שערים אלמא הוו שני שומרים, דלכל שער ושער הוי שומר, וצלגד שימשם כניסה ויציאה, ואף על גב דאמרין לשכות הצניויות בקדש ופתוחות לחול חוכן חול, לשכת בית המוקד הואיל והוה ליה שני שערים, אחד בקדש ואחד בחול, הצניני לקדש נמשך אחר פתחו, והצניני בחול נמשך אחר פתחו,

וכן מוכח ביומא (דף כה) גבי לשכת הגזית, דאמרין דחזיה בקדש וחזיה בחול, ואמרין שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח לקדש ואחד פתוח לחול, דאי סלקא דעתך פתח אחד היה לה, ולקדש היה פתוח, זקן היה יושב צמערצה מי איכא, והאמר מר אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד [צלגד], ואי סלקא דעתך לחול היה פתוח, ופתח אחר לא היה לו, והאמר מר לשכות הצניויות בקדש ופתוחות לחול חוכן חול, ואנן צעינן פייס במקום מוקדש, שנאמר צנית אלהים נהלך ברגש, אלא שמע מינה שני פתחים היו לה אחד פתוח לחול ואחד פתוח לקדש,

א"ר יהודה סיומא דהיא משנה היא **בזה שנכנסין צו לעזרה, פשפש קמן היה לו** [במדומה לי דהאי פתח קמן הנעשה בגופו של פתח גדול, הוא מרובע, ושמושום הכי נקרא פשפש על שם פשפש דתנן בפ"ב דתרומות משנה ב' דאמרו עליו רז"ל גדה נח: דארכו ברחבו. הון עשיר] פשפש קמן היה לה, פתח קמן בחוץ שער שבו **נכנסין לבלוש העזרה** צלילה, קודם מרומת הדשן, לפי שאינם רוצים לפתוח שערי עזרה עד זמן עבודת תמיד שהוא יום, וכן

למעלה, דחד [דזה] היה על גבי שער [המים. יעב"ץ], ואותו צית הטבילה הי' בארץ, דהרבה צתי טבילה הוו לזורך כהנים,

שצמורת שער ניקנור, שם האיש שעשה אותו שער, ניקנור שמו, ודך אותו שער נכנסים לעזרה, ושתי לשכות היו לו אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת לשכת פנחס המלציש, ואחת לשכת עושי צדיקין, שמתקנין שם מגחות הנכנסות [הנעשות] צמחצת ונאפות שמה,

שצנפון, שער הנילון אותו צנין היה צניי בעזרה ועליות לא נתקדשו, ופתח של בית הנילון היה פתוח לחול [לחיל] להר הצית, מדקמני ופתח היה לו לחול [לחיל], אלמא בעזרה היה מקצת הצנין,

שבצפון שער הניצוץ, כמין אכסדרא היה אותו בית למטה, פרוצה מרות אחת כאכסדרא דבי רב, שפרוצה מרות אחת, א"כ בכל דדנין היא פרוצה כסחם אכסדרות שפרוצות מכל דה, ועלייה בנויה על גבה והצנין של מעלה צניי על גבי עמודים,

שהכהנים שומרים מלמעלה והלויים מלמטה כלומר לך עשאים על גבי אכסדרא, לפי שזורך שמירת כהנים צריכה להיות בגובה, אצל לויס ששומרים כמו כן מן הפסוק, כדלקמן, אין צריכין להיות שמירתן למעלה אלא למטה, ואבז דזריך לו לומר ששמירת כהנים צריכה שיהא למעלה, פירש דלויס לא צניי למעלן אלא למטן,

למעלן למטן גרסי', ושמירת לויס חזיה מוסבת על צנין אכסדרא, אלא לימדך ששע"פ ששמירת כהנים צריכה שיהא למעלה, מ"מ שמירתן של לויס לא צניי למעלן אלא למטן, כלומר כל מקום שמירתן למטה,

ותדע לך דשמירת לויס לא היה באכסדרא [ו], אלא לימדך זו [וכו'] דקא חשיב צמסכת מדות,

וגם לקמן הש"ס מיייתי לה אבז גררא, בג' מקומות הכהנים שומרים כו', והלויס צכ' ואחד מקום, דקא חשיב להו, ולא חשיב שמירה זו, שלויס יהו שומרים באכסדרא זו [שתחת בית הניצוץ] למטה מהכהנים,

דקא חשיב חמשה על חמשה שערי הר הצית, ארבעה על ד' פנותיו מצפנים, ה' על חמשה שערי עזרה, ד' על ד' פנותיו מצחוץ, ולקמן מפרש אמאי אלו מצפנים ואלו מצחוץ, אחד בלשכת הקרבן, באותה לשכה ניתנין קרבנות המצוקרים, והוא חוץ לעזרה, ושער היה לה, ואחד בלשכת פרוכת, שם היו נשים אורגות את הפרוכת, ואחד בלשכת אחורי בית הכפורת,

ואם אימא דלויס שומרים באכסדרא, א"כ הוו להו עשרים ותרי, [ו]לקמן מוכח [כן], דאמרין לקמן תרי מינייהו לא צעו שימור, ועל מקומו אפרש,

ופתח היה לו לחול,

מנא הני מילי דכהנים שומרים מלמעלן ולויס מלמטן, כלומר שהלויס בשמירתן ואין שמירתם בגובה כמו לכהנים?

דתנו רבנן, [דכתיב לגבי שבט לוי, במדבר יח א **וַיֹּאמֶר ה' אֶל־אַהֲרֹן אֲתָה וּבְנֵיךָ אֲבִירֵי אֲתָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֹ' הַמִּקְדָּשׁ וְאַתָּה וּבְנֵיךָ אֲתָה תִּשְׂאוּ אֶת־עֹ' הַפָּתָחִים: ב** וגם את־אֲהִיךָ מִפְּתָה לְוִי שְׂבַט אֲבִירֵי הַקָּרֵב אֲתָה]. **וַיִּלְווּ עֲלֶיךָ**

אבני חן למסכת תמיד

קרי להו רובים ורובים שומרים שם הכא קרי להו

דף כ"ז ע"א

פרחי כהונה?

אמרי אין התם גבי שמירה דלא מוטו למעבד עבודה שלא הגיעו לעשות עבודה כגון פסחים מ"ג שנה קרי להו רובים כלומר נערים, הכא דמוטו למעבד עבודה, שכל אותם שינים שם צבית המוקד ראויין לעבודה, דנשכיל כך הם ישינים שם כדי שיהיו מזומנים למחר לעבודה ציוס עבודתם דכל משמרה מתחלקת לו' בתי אבות כנגד ששת ימי שבע וצבית עובדין כולן צימד וחולקין צימד קרי להם פרחי צמורים שלא הגיעו עדיין לכלל זקנה הכא דמוטו להו למעבד עבודה קרי להו פרחי,

תנן התם צמס' מדות (דף נד), בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש, בבית אבטינס, ובבית הניצויץ, ובבית המוקד,

והלויים בכ"א מקומות, ה' על ה' שערי הר הבית ה' שערים שהיו לו להר הצית דמתנן צמסכת מדות, ד' על ד' פנותיו מבפנים פנות אנגלי"ש, למקום שכלה החומה ומתחלת חומה, ה' על ה' שערי עזרה שהיו לו, ולקמן פריך משבחה שערים שהיו לעזרה דמתנן צמסכת מדות (דף ל"ד), ומסיק לה שפיר, וד' על ד' פנותיו מבחוץ [מבחוץ] קאי צין אשערים צין אפנות ולקמן מפרש מאי שנה, אחד בלשכת הקרבן, ואחד בלשכת הפרוכת, ואחד אחורי בית הכפורת,

תוספת המפרש:

הר הצית היה ה' מאות אמה על ה' מאות אמה, וכלל אותו חשבון היה חשבון העזרה מאה ושלשים ומשמנה על אורך מאה ושבעה ושמנים 135x187, וצמסכת מדות מפרש היכי הוה הר הצית חמש מאות אמה על ה' מאות אמה רובו מן הדרום, שני מן המזרח, שלשי מן הצפון, ומיעוטו מן המערב, והכי פירוש, העזרה היתה צאמצע הר הצית, אלא שלא היתה ממונעת מכל וכל, דרוב הר הצית צדדומו של עזרה, שני לו מן המזרח, כלומר הר הצית מתמעט מכל צדדיו דרובו היה צדדומו עזרה ושני פחות היה צו אלל מזרח, ועוד שלשי פחות מן הצפון, ועוד פחות מן המערב אחורי בית קדש הקדשים,

מנה"מ דענין כ"א שומרים צב"א מקומות? אמר רב יהודה מסורא, ואמרי לה במתניתא תנא דכתיב דברי הימים א' כו' ו' לְמִזְרַח הַלְוִיִּם שִׁשָּׁה⁶, לְצִפּוֹנָה לְוִי' אַרְבָּעָה⁴, לְנֶגְבָה לְוִי' אַרְבָּעָה⁴, וְלַאֲסָפִים שְׁנַיִם שְׁנַיִם⁴: יח' לְפָרְכָר לְמַעְרָב אַרְבָּעָה לְמִסְכָּה⁴ [ד' שומרים היו למסילה, לשון סוף כמו סלה, לסוף הבית במערב. רא"ש], שְׁנַיִם לְפָרְכָר [לחזין. רא"ש] 2, קרא צמסכן כתיב צימי דוד צדצרי הימים, וקא מני קרא את השומרים שהיו שומרים את המשכן, וצקרא לא נחית למנין כהנים, ומדחשיב לויס כ"א, ללמדנו שצב"א מקומות היו, דאי צמד במקום היה מיירי אמאי צמד מזרח ששה צמרי סגיי, ומשום לוותא צמד במקום היו שומרים, אלא ודאי ה"ק למזרח לויס צריך ששה (ובולה) מקומות וכן כולה,

מוכח צמחיתין, לאחר שהפיקו על תרומת הדשן, דלשם צבית המוקד היו מפיסין, נטל את המפתח ופתח את הפשפש ונכנס לעזרה, נכנסו אחריו כו' עד שהיו מגיעים כו' הכל שלום ומחני' דתמיד אליצא דר' יהודה דמדות?

אמר אביי, כיון דגבי הדרי הוו קיימי זה כנגד זה, אי נמי דסמיכי אהדדי סגיי להו בחד שומר, דוי רואה, כמו חזיא דהוי דוי למערב (שצת דף לה) להכא ודוי להכא ,

[שנינו במשנתנו] מוקף רובדין של אבן: רובדין מאי ניהו? גזרתא דאצטבתא [אבנים רחבות גזרות ומרובעות בולטין מן הכותל, ולמעלה מהן בולטין אבנים אחרות קצרות מן התחתונות ועולין מאלו לאלו כמו במדרגה וישנים על כולם. רא"ש], דסלקי בהו לאצטבתא שעולין על ים למטות, שהן [שהיו?] צחומה כעין מטות,

וקא סלקא דעתך דלאחר שצמד צחומה חלקו את האצנים ועשו כמין איצטוואות, ומשום הכי פריך ומי הוו מיפלגוי אבנים והכתיב מלכים א' ו' וְהַתְּבִית בְּהִבְתָּנוּ אֶבֶן שְׁלֹמֹה מִשְׁעָה נִצְּנָה [וּמִקְבֹּרֹת וְהַתְּבִית בְּלִי בְּרִיז ל' אֶבְנֵי-שֹׁמֵעַ בְּבֵית בְּהִבְתָּנוּ:] וגו'?

אמר אביי, דמתקני, ומייתי מעיקרא קודם שיציאו האצנים בעזרה היו מתקנות ע"י צרול, ומייתי אבני זוטרתא ואבני רברבתא אצנים גדולות ואצנים דקות,

כדכתיב צקרא דהכי היו עושים, מלכים א' ז' אבני עשר אמות ואבני שמונה אמות ואצני י' אמות, אותן שמי אמות שצולטות לצורך איצטוואות הן צולטות,

וחוץ לעזרה מותר לחמתן ולהשוותן צצרו, אבל משבחו לעזרה אסור להניף עליהם צרול,

והא דכתיב (מלכים א' ו') ומקצות והגחון וכל כלי צרול לא נשמע [צבית] צצצותו? היינו בעזרה, אבל חוץ לעזרה לא, [ו]היינו דקמתרן, דמתקני ומייתי מעיקרא, כן מוכח צמחיתא, דאמרי החס לא צצנה אהן גזית, צו אי אמה צונה גזית, אבל אמה צונה גזית צהיכל, וצבית קדשי קדשים, הא מה אי מקיים ומקצות והגחון וכל כלי צרול וכו' ? "צבית" אינו נשמע, אבל צחון נשמע,

[ומביא עוד על חיתוך האבנים, דכתיב] כי חרבך הנפת עליה ותחלליה, ר' שמעון צן אלעזר אומר, המוצא נצרא להאריך ימיו של אדם, והצרול נצרא לקצרה, אינו דין שיצא מקצר על המאריך?

[שנינו במשנתנו] זקני בית אב ישינים שם: ואמאי לעיילי מטות אמאי ישינים על גבי החומה נעילי מטות? אמר אביי, לאו אורח ארעא לעיילי מטות לבית המקדש:

[שנינו במשנתנו] פרחי כהונה איש כסותו בארץ: אמאי התם

אבני חן למסכת תמיד

עדיין מבחין דאי הווי ממוכן לא מצי יתבי, וא"ל לעמוד כל היום,

[ומקשה] אמרי הני כ"ד הוו?

אמר מר, ה' על ה' שערי עזרה, [ומקשה] וה' שערים הוא דהוי בעזרה [והרי שבעה שערים היו לה, כדממשך], ורמינח ז' שערים היו בעזרה, ג' בצפון, וג' בדרום, ואחד במזרח?

אמר אביי, תרי מינייהו לא צריכי שימור לוי, דהא כהני בגי שמרי להו, ומה ניהו שער צית המוקד, ושער צית הניטון, וצמחון הו' שערים קא חשיב להו ממני דמדות (דף ל"ד),

רבא אמר, תנאי היא, דתניא אין פוחתין מי"ג גזברין, ומז' אמרכלין שרי הכל, כלומר ממונין אף על הגזברין,

ר' נתן אומר אין פוחתין מי"ג גזברין, כנגד י"ג שערים גזברין הם השוערים, וחוה הלשון נמי איכא בספרי וכו', ור' נתן היא, ופרשי קא מפרש לה למה היו י"ג,

ואותם צ' שערים דהוה צצית המוקד חשיב להו כחד האיל וגבי הדדי הוו קיימי, אלמא איכא מ"ד תמניא הוו, ולדידיה קרא דוקא צלוס כמיב ולא ככהניס,

דל חמשה דהר הבית, פשו להו תמניא דעזרה, אלמא איכא תנא דאמר תמניא הוו, ואיכא תנא דאמר שבעה, ואיכא תנא דאמר חמשה הוו ותלמא תנאי נינהו:

[שנינו במשנתין] לא היו ישנים בבגדי קדש כו': שינה הוא דלא שמיא יפית צהן וגנאי הוא לצגדי קדש, אבל הילוך מהלכים צהן, אפילו שלא בשעת עבודה [בלילה שלא בזמן עבודה. רג], שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן ש"מ שיהיו צהן אפילו שלא בשעת עבודה, הקדישום מתחלה, ותנאי צ"ד הוא, ופלוגמא היא במסכת יומא (דף סט),

אמרי, הוא הדין דאפילו הילוך נמי לא אסור, והא דקתני לא היו ישנים, משום דבעי למיתנא סיפא, אלא פושטין ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן איירי באיסור שינה, קתני רישא נמי לא היו ישנים,

והא גופה קא קשיא, ומניחין אותן תחת ראשיהן, ש"מ בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהם מדקמי תחת ראשיהן? אימא נגד ראשיהם [אלא ראשיהן],

אמר רב פפא, שמע מינה [מזה שאתה מפרש שמותר לתת הבגדים נגד ראשיהן] תפילין מן הצד שריין, ולא חיישינן דלמא מיגנדר [יתגלגל האדם] ונפיל עלייהו [ויפיל על התפילין] כלומר מדשריין איסורא דאורייתא, דהיינו בגדי קדש דאסור ליהנות צהן, שלא בשעת עבודה, ואף על פי כן שריין ליה ליהנות תחת מראשויו שלא כנגד ראשו, ולא גזרינן שלא יתגלגלו ויצאו

אמר אביי, ה"ק לאסופים שנים (ב') [לשתי לשכות שנתוספו היו שני לויים שומרים. רא"ש] כלומר קרא דקא חשיב שנים שנים, בשביל סוף פסוק כפל את לשונו, כאדם המדבר וכו' לא לשונו, וה"ק וללשכות המוספות במשכן, שנים שנים יהיו בכל עת,

אחר כך הוא אומר, לפרפר למערב ד' למסלה, [ועוד] שנים לפרפר, ומעיקרא כשהקשה הש"ס כ"ד הוו, היה סבור דשנים לא לשון כפל, אלא דוקא, ומתוך דודאי לאו דוקא הם, דא"כ היה לו לכמוז ארבעה, ולמה יכמוז שנים שנים, אלא דודאי כפל לשון, כמו שפירשתי,

אכתי עשרין ותרי הוו ואכתי כ"ז היו? היאך דפרפר [בסוף הפסוק דכתיב שנים לפרפר] חד הוה [שהיה שומר אחורי בית קדשי קדשים], ואחרניא בצוותא הוא דאזיל ויחיב גביה, משום דקאי אבראי, אכל למערב לפרפר ד', דלא צעי צוותא שהרי ארבעה הן בצוותא רות, ואין כל אחד צריך לצוות, שהרי חצירו שומר בצוותא נד, אכל הכא אותן שנים דקחשיב קרא, האחד בשביל צוותא שול"ץ בלע"ו,

מאי לפרפר? אמר רבה בר רב שילא, כמאן דאמר [פ' באילו] אומר] כלפי בר,

ואב"א קרא דקחשיב צ' צ' דוקא כמיב, ולא כפל לשון, וגם שנים לפרפר, לעולם כ"ד כדכתיב, תלתא מינייהו דכהנים והשאר של לוי ויותר משלשה לא מצינו לרצויי גבי כהנים דלא מצינו כהנים יותר מג' שמירות דכתיב שומרי משמרת למשמרת ועשרין וחד דלויים,

והא הכא לויים הוא דכתיב?

בר' יהושע בן לוי, דאמר ריב"ל, בכ"ד מקומות נקראו כהנים לויים וילמוד סמום מן המפורש וזה אחד מהן זהו מפורש מכולן, לכך נקט ליה במילתיה, יחזקאל מור מו וְהִתְקַנְּתִים הַלְוִיִּם בְּגֵי צִדּוֹ ק':

[אמר מר] חמשה על חמשה שערי הר הבית, וארבעה על ארבעה פנותיו מתוכו, ה' על ה' שערי עזרה, וארבעה על ארבעה פנותיו מבחוץ,

מאי שנא הר הבית דעבדינן שמירמן מתוכו צין אפנות צין אשערים, ומאי שנא עזרה, דעבדינן שמירמן מבחוץ צין אשערים צין אפנות עזרה?

אמרי, הר הבית דאי תמה כלומר היה עיף מלעמוד [אם הוא עיף וחלש מן העמידה. רא"ש] ובעי מיתב [ורוצה לישב] יתיב, אמרינן [שישמו] מתוכו, עזרה דאי תמה ובעי למיתב לא מצי יתיב, דאמר מר, אין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד בלבד, אמרינן

אבני חן למסכת תמיד

בן לוי, א"ר יוסי בן שאול, משום קהלא קדישא שבירושלים, אפילו עשר מצעות זו על גב זו, וכלאים תחתיהן, אסור לישן עליהן,

אלא ש"מ נגד ראשיהן וכיון שלא כנגד ראשיהן היו נמוגים, ליכא חומרא דכלאים, דכולי האי לא מחמירין, שיש היכר לדבר, ולא אמו לידי אסורא,

[ויש דעה שדוחים את הה"נ מסתברא] ואי בעית אימא, לא תימא ה"נ מסתברא, דאי נתנו ליהנות בהן, משום כלאים ליכא באותן שאין בהן כלאים קאמר, דמניחין תחת ראשיהן, ובסדר יומא בפרק בל' לו (דף סט) לא גרסינן להאי ואיצטית אימא,

[וגם רב אשי לא סבר הה"נ מסתברא, דאי לא משום הנאה מבגדי כהונה היה יכול לתתם תחת ראשיהן] רב אשי אמר, בגדי כהונה קשין הן ואין מחמירין, ואין צעין העלאת דומיא דלבישה דאית בהו הנאה, הילכך אי לאו הכי משום דלא ניתנו ליהנות בהן משום כלאים ליכא למיחש, דאמר רב הונא בריה דרב יהושע, הא נמטא פלטר גמרא קשה דנרש מקום שריא דקשה הוא ואינו מחמס,

תוספת המפרש:

ובפרק בל' לו ביומא [סמ.], פירש הרב רבינו ש"י [שלמה יצחקי] פי' אחר, ואינו נראה, דפי' תפלין מן הדג שריין, ולא חיישין שמא יפית בהן, [ואינו נראה] דשמא יפית בהן לא שייך אלא בשעה שהוא לבוש בהם, ומדע מדקא פריך נהי דניתנו ליהנות בהו, ומיפוק ליה משום אסורא דכלאים, היה לו להקשות נהי דניתנו ליהנות בהן, מיפוק ליה משום שמא יפית, הואיל ואסור שמא יפית הו' אם הם כנגד ראשו, וב(סוף) יומא אין כחצו בספרים, "ולא חיישין דילמא מיגגדר ונפיל עלייהו", לכך פירשו הרב משום אסור שמא יפית בהם, והשתא לפי פירוש מורי אחיא שמעתא שפיר, דהכי פירשו ש"מ מדקא שריין אסור דאורייתא, כלומר דבר שיוכל לבא לידי אסורא דאורייתא, כ"ש דאית למישרי דבר שאינו יכול לבא אלא לידי אסורא דרבנן, דאם צאו תפלין כנגד ראשו אין כאן אלא משום ציון, וביומא (דף ס"ט) מוכיחים מזרייתא אחת שמציא הש"ס לשם, דבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן,

(ת"ש, בגדי כהונה היוצא בהן למדינה אסור, ובמקדש בין בשעת עבודה ובין שלא בשעת עבודה מותר, מפני שבגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן, ש"מ,

יומא סמ.

כנגד ראשו, ונמצא מועל וצא לידי אסורא דאורייתא, שמע מינה תפלין מן הדג, מותר להניחן בין כר לבסמ שלא כנגד ראשו, ולא חיישין דילמא מיגגדר ונפיל עליהן, והו' אסורא דרבנן, דדמי לציון, שיהא ראשו מונח על התפלין, כלומר מדשרי דבר שיוכל לבא לידי אסור דאורייתא, כ"ש דאית לן למישרי אסור, שאין יכול לבא אלא לידי אסור דרבנן,

ה"נ מסתברא, דכנגד ראשיהן קמשי, [דבלאו הכי אי אפשר לפרש תחת ראשיהן] דאי אמרת תחת ראשיהן תחת ממש, נהי [דמשום קדושת הבגדים] דניתנו ליהנות בהן ומש"ה מותר לישן בזמן שהן תחת ראשו, ואסור שמא יפית בהן לא הו', אלא בזמן שהוא לבוש, דאז הוא גנאי, אבל אם הן בין כר לבסמ, ליכא אסורא דשמא יפית, תיפוק ליה דאסור משום אסורא דכלאים משום בגדי כלאים,

וה"נ יכול לתרץ לעיל [לפני כמה שורות], כשמירץ ה"ה דאפילו הילוך נמי לא, ואידי [והא דקמני לא היו ישנים ?] כו', אלא שיוכל לדחותו, כדדמי ליה הש"ס לקמן,

דף כ"ז ע"ב

[ומסביר ה"ה הכי נמי מסתברא, שאי אמרת שהיו מניחין תחת ראשיהן] הניחא ל"מ"ד [שאבנטו של כהן הדיוט לא היה שעטנ"ז] אבנטו של כ"ג [שהיה בו תכלת וארגמן ותולעת שני ושש, ותכלת וארגמן ושש הם כלאים] לא זהו אבנטו של כהן הדיוט [שלא היה כלאים] אבנטו של כ"ג בשאר ימות השנה, דדברי הכל של כלאים, לא זהו אבנטו של כהן הדיוט, דאיתו של כ"ג הו' דכלאים, ושל הדיוט לא הו' דכלאים שפיר [יש לפרש שהיו מניחין "תחת" ראשיהן],

אלא ל"מ"ד אבנטו של כהן הדיוט, זהו אבנטו של כ"ג [שאבנטו של כהן הדיוט] נמי היה דכלאים כמו של כ"ג, מאי איכא למימר [הא יש לחוש לאיסור כלאים, ולפ"ז מוסבר הה"נ מסתברא לעיל],

[ואם תאמר עדיין אין ראיה דמיירי נגד ראשיהן] וכי תימא כלאים בעליה ולבישה הוא דאסור, אבל מימך תותיה שפיר דמי מותר להניעו ולשן על בגיו,

[ודוחה שעדיין אסור להניחם "תחת" ראשיהן] והתניא, ויקרא יט לא יעלה עליך, אבל אתה מציעו תחתך, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן, שמא תיכרך נימא אחת על בשרו ומתחמס, ופסיק רישא הוא, ובגד שאריו צו כלאים מנא שני, אפילו מנא האחד אסור ליהנות ממנו, דכולו הוו דכלאים, ואסור לישן עליהם, חומרא דכלאים הוא, ומסתמא הכא לא התירו, הואיל ולא לצורך עבודה הוא,

[ואם תאמר עדיין אין ראיה דמיירי נגד ראשיהן] וכי תימא [שהיו מותרים להניחם תחת ראשיהם ע"י] דמפסיק מירי,

[ודוחה שעדיין אסור להניחם "תחת" ראשיהן] והאמר ר"ש, א"ר יהושע

אבני חן למסכת תמיד

לעזרה נמקדשו בקדושת עזרה, ואם הם פתוחין להר הצית לא נמקדשו כלום, אפילו בקדושת הר הצית, ומוחר לזכ ולזעל קרי ליכנס לשם, הילכך עשו הכה מנחלה, ופתוחה להר הצית, לחצר צית המוקד הצנוי צהר הצית, ללאת לו לזעל קרי דרך שם, למר כדלית ליה ולמר כדלית ליה כדפרשית במתני',

הני תרי מילי שמעניהו מרציה כי הדדי אמריניהו ובעל קרי מושלח חוץ לשני מחנות וכן מוכח באלו דברים (פסחים סז) דלמר הסם זכ וכל זכ לרצות בעל קרי וזכ משמלת חוץ לשני מחנות, מזרע חוץ לג', ואמרינן הסם מסייע ליה לר' יוחנן דלמר רבי יוחנן כו':

[שנינו במשנתנו] והנרות דולקין מכאן ומכאן כו': [ראה ברכות סב. בענין זה, וראה מהרש"א כאן] רב ספרא הוה יתיב [משמע קצת שבות הכסא היה רק לגדולים] בבית הכסא ולא הוה ציה צפתח דלת, אלא זה היה מנהגו אדם שרואה ליכנס שם היה נוח, ואם היה שם אדם היה נוח כנגדו, וזה חזון לאחורין, ורב ספרא לא עשה כן, אלא אתא ר' אבא, נחר ליה, א"ל רב ספרא ליעול מר ליעול מר והיה לו לנחור כנגדו,

לכן השיב לו רבי אבא בטר דנפיק לאמר שיא משם, א"ל ר' אבא, ע"כ לא סליקת לשעיר [לארץ אדום, שאינם צנועים] גמרת מילי דשעיר כלומר עדיין לא עלית לשם, ואחרי מנהג צנועים שאינך נעו כמותם, [ולכן אמר אדום] אכל פרסאים צנועים הם, כדאמרינן בברכות צפ"ק (דף ט) ג' דברים אני אוהב את הפרסאים שצנועים ציות הכסא וכו',

לאו הכי תנן, מצאו נעול בידוע שיש שם אדם, למימרא דלא מיבעי ליה למיעל ולא היה לו לומר צא אדוני, אלא היה לו לנחור כנגדו,

ורב ספרא [לכן נתן לו ליכנס] סבר דלמא מסוכן הוא, כרתני' רשב"ג אומר, עמוד החזון [בעי' ברכות כה, מדי; בבורות מדי:] כשאלם צריך לפנות ומשהא את נקביו ומחזירם צנוט, מביא את האדם לידי הדרו קן [מחלת מים אשר על ידה צבה הבטן, מולין עברי], [dropsy], סילון החזון אדם הנריך להטיל מים ומשהא את עצמו, גבי הטלת מים שייך לומר סילון מביא את האדם לידי ירקון [jaundice],

א"ל רב לחייא בריה, וכן א"ל רב הונא לרבה בריה, כלומר למד עצמן, שאפילו אינך צריך לנקבין, חזק עצמן ליפנות צד' פרקים חשיך [לערב] תקין נפשך, וקדים [בשחר] תקין נפשך, כי היכי דלא תרחק ולא תטערך ליפנות ציוס שני אדם מצויים, אלא ביציאת ציוס תחלת הלילה, וגם קודם שתא הלילה שני אדם מצויין ציות, ותוכל ליפנות סמוך לצית, ומתוך שחלמוד את עצמן ציוס פרקים אלו, לא תטערך ליפנות ציוס צעה שני אדם מצויין דברכים, ולא תטערך להמרחק מצינת, צמי כסאות שלהם היו צדוה, ואם תטערך ליפנות ציוס פעמים, שתטערך להמרחק, ומשהא נקבין, ותסתכן,

וכשאתה נפנה תוב שז תחלה וגלי ואח"כ גלי ותעשה צריך, ואל תגלה מעומד

ובמדינה לא? והתניא בעשרים וחמשה [במבת] יום הר גרוזים מקום מושכן של סמים [הוא] דלא למספר, יום שבקשו כותיים את בית אלהינו מאלכסנדרוס מוקדון להחריבו, ונתנו להם [רשות. ד"ס] באו והודיעו את שמעון הצדיק,

מה עשה? לבש בגדי כהונה ונתעטף (בבגדי כהונה. ד"ס, אבל ברמ"מ פירש ר"ל בכתנות אחרת, א"צ במצנפת) ומיקירי ישראל [ירושלים. ד"ס] עמו ואבוקות של אור בידיהן, וכל הלילה הללו חולכים מצד זה והללו חולכים מצד זה, עד שעלה עמוד השחר, כיון שעלה עמוד השחר אמר להם מי הללו?

אמרו לו יהודים שמרדו בך, כיון שהגיע לאנטיפטרס ורחח חמה (ופגעו זה בזה. ד"ס) כיון שראה לשמעון הצדיק ירד ממרכבתו והשתחוה לפניו, אמרו לו מלך גדול כמותך ישתחוה ליהודי זה יהודי זה בלשון כיון?

אמר להם דמות דיוקנו של זה מנצחת לפני בבית מלחמתי רחמיה היה רואה דיוקן שר שלו ונעשה גם כעת שדיוקן של שמעון הצדיק היה נראה לו כדיוקן שהיה רואה תמיד. שפת אמת, אמר להם למה באתם? אמרו אפשר בית שמתפללים בו עליך ועל מלכותך שלא תחרב, יתעון גויים להחריבו? אמר להם מי הללו ודומה לזה במגילת אסתר מי הוא זה ואיזה הוא וגו', ובשני המקומות היו משקרים שהרי הם נתנו רשות?

אמרו לו כותיים הללו שעומדים שעוברים. ד"ס לפניך, אמר להם הרי הם מסורין בידיכם, מיד נקבום בעקביהם ישראל נקבו את עקבי הכותיים, ותלאום בונבי סוסיהם וקשרו עקביהם לונבי הסוסים והיו מגרדין אותן על הקוצים ועל הברקנים # גם אם רק גרדו אותם על הארץ היו מתים, ואומר כן רק להגדיל הענין,

עד שהגיעו להר גרוזים שהיה מקום עבודתם של הכותיים שם, כיון שהגיעו להר גרוזים חרשוהו וזרעוהו כרשינין כדרך שבקשו לעשות לבית אלהינו, ואותו היום עשאוהו יו"ט תר שיצא שמעון הצדיק בבגדי כהונה למדינה?

אי בעית אימא ראויין לבגדי כהונה ובאמת לא היו בגדי כהונה קדושים, ואי בעית אימא תחילים ק"ט עת לעשות לה' הפרו תורתך כשא עת לעשות דבר לשמו של מקום מומר להפר צו מורה.

ובמדינה לא, והתניא, בכ"א בו יום הר גרוזים דלא למיספר כדאיתא ביומא פרק בא לו כ"ג קרוב וכו' עד איבעית אימא ראויין הן לבגדי כהונה, ואי בעית אימא תחלים קיט עת לעשות לה' הפרו תורתך):

[שנינו במשנתנו] אירע קרי באחד מהן [יצא והולך לו במסיבה צמחילה ההולכת לו תחת הבריה] [וכו'] מסייע ליה לר' יוחנן, דאמר דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו משה' מיקנו לו מחילות ללאת דרך שם, ובפסחים צפרק כ"ד זולין (דף פו) צסופו מוכית, דהא דא"ר יוחנן מחילות לא נתקדשו, ה"מ צמחילות שחמת הר הצית, אכל מחילות שחמת עזרה, אם הם פתוחין

אבני חן למסכת תמיד

זהו זמננו של יראון כסי וקום קודם שמעמוד ענמן, כסה לאחר שעמית לרכב,

שמוך ושת' וטע"ג דאין אדם שותה אלא א"כ שותף את הכוס, כדאמר שטוף ושמי, אפי"ה לאחר ששתה [שמוך] ואחית דלמא איקרי ושמי בלא שטיפה, ונמלא בולע רוקי [רוקד?],

וכשאתה שותה מים שפוך מהן כלומר הא דבעינן שטיפה לאחר שתייה, ה"מ ציין שאיך יכול לשפוך ממנו, ותעציר הרוק בשפיכה משום ציון אוכלין, אבל צמים שאין כאן ציון שפוך מהן וטוב לעשות יומר, ואח"כ תן לתלמידך שפוך מהן תחלה, קא סלקא דעתך הויל ותלמידו הוא לא אינא דעמיה קמ"ל כדתניא, לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו, אלא אם כן שפך מהן,

ומעשה באחד ששתה מים, ולא שפך מהן, ונתן לתלמידו, ואותו תלמיד איסטנים היה, ולא רצה לשתות [שהיה מתבייש הוא לשפוך מהן אחר שתיית רבו. רג], ומת בצמא # [מסתבר שלא מת ממש, אלא שזה גרם לו התעלפות וכדומה], באותה שעה אמרו, לא ישתה אדם מים ויתן לתלמידו, אלא שפך מהן,

[אמר] רב אשי אמר, הילכך האי תלמידא דשפך קמי רביה, לית ביה משום אפקירותא [ואפילו הכי קאמר דהרב ישפוך ויתן לתלמידו, ולא יסמוך על תלמידו שהוא עצמו ישפוך, דשמא יתבייש ולא ישפוך ויסתכן כההוא תלמיד. וק"ל. מהרש"א],

כל מיילי לא תיפלוט באפי רבך [דוקא כיחוד שהוא דבר שיוצא מגופו בכה, אבל רוק בעלמא מותר דאנוס הוא לרוק, וממילא בקרא ודיסא מותר לו לפלוט אפילו כיחוד. באר שבע] כל מיד, דגר שאלת, וצא רוק צפין לא תרוק צפני רבך, דלמרינן [עירובין דף טז] הרק צפני רבו חייב מיתה, בר [חזן אם אבל] מקרא ודיסא צר אם אכלת קרא ודיסא, שאם צא רוק צפין, אל תחזיריה לאחוריו דסנהה היא דכפתילה של אבר דמו ששורפין את הגוף כפתילה של אבר,

תנן התם במסכת מדות, איש הר הבית שר כמו (משלי ח) אליס אשים אקרא, כל לילה ולילה היה מחזר על כל משמר ומשמר [על כל איש מאנשי אותה משמר שהיה עובד באותה שבע, ואולי צריך לנקד משמר] והיו לו מפתחות הר הבית, ואבוקות דולקות לפניו, ונעשה שהיה צא כל המשמר כל משמר שאינו עומד כנגדו ואומר לו איש הר הבית

דף כ"ח ע"א

שלום עליך, ניכר שהוא ישן, [היה] חובטו במקלו מלקהו, ורשות היתה לו לשרוף את כסותו, [ולכן] והם אומרים מה קול בעזרה אומרים זה לזה קול בן לוי לוקה ונשניל כך הוא צועק ונשמע

קולו ככאן ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמר,

ר' אליעזר בן יעקב אומר, פעם אחת מצאו את אחי אמי [דודי] ישן, ושרפו את כסותו,

א"ר חייא בר אבא, כי מטי רבי יוחנן בהא מתניתא [למשנה זו], אמר הכי, אשריהם לראשונים, שאפילו על אונס שינה עושין דין דשינה זו היא אונס, שאין אדם יכול לעמוד את עצמו שלא לישן, משנאה לו שינה לעינו, שלא על אונס שינה דבר שעושין במסוכין, על אחת כמה וכמה [שהיו עושין דין],

תניא רבי אומר, איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם הרבה דברים [ישרים. ו'] צריך לו לאדם לנחור, אלא הכי קאמר, איזוהי דרך אחת מדרכים הישרים שיבור לו האדם [והמהרש"א הקשה על פירוש זה, דא"כ למה אמר ו"א יחזיק באמונה וכו' דהא ת"ק נמי ס"ל דיש דרכים ישרים הרבה. עיי"ש מש"כ],

יאהב את התוכחות לזהו את התוכחות, שכל זמן שתוכחות בעולם, נחת רוח באה לעולם, טובה וברכה באין לעולם, ורעה מסתלקת מן העולם [עשומה- כמו לעשות], שנאמר מושלי בך כה [לפני כ"חיים] אדם שמקבל תוכחה ינעם ונחת רוח צאה לעולם, ועליהם תבוא א' ב' רפת-מן ב' טובה וצרכה צאה לעולם, כשטובה צאה לעולם, רעה מסתלקת מן העולם,

ויש אומרים [דרך ישרה הוא], יחזיק באמונה יתירה ישא ויתן עם בני אדם באמונה, ולא יאנה את הצרכים, שנאמר תהלים קא ו עיני [נותן אני את עיני. מר] בנאמני-ארץ לשבת עמדי הלה בדרך תמים הוא ושרתני וגו',

אמר רבי שמואל בר נחמני, אמר ר' יונתן, כל המוכיח את חבריו לשם שמים, זוכה לחלקו של הקדוש ברוך הוא למחלתו כלומר כמון מחלתו שכן נאמר, שנאמר מושלי בך כה [לפני אדם] הרי הוא אחרי כלומר עמי, ולא עוד אלא שמושכין עליו חוט של חסד, שנאמר הן ימצא מןחליק לשון [המוכיח את מי ומפרישו מן העבירה הנה אחר שפירש מן העבירה ימצא המוכיח יותר חן ממי שדיבר עמו חלקלקות וייפה מעשיו בעיניו. מר].

[שנינו במשנתנו] מצאו נעול יודע וכו' מי שהוא רוצה לתרום את המזבח [וכו']: הא גופא קשיא, אמרת מי שהוא רוצה לתרום את המזבח, משכים וטובל עד שלא יבא הממונה, אלמא לאו בפיים תליא מילתא, והדר תני יבא ויפיים, אלמא בפיים תליא מילתא?

אמר אביי, לא קשיא, כאן קודם תקנה, כאן לאחר תקנה, דתנן [וימא כב], בראשונה כל מי שרוצה לתרום את המזבח תורם, בזמן שהן מרובין רצין ועולין בכבש, כל הקודם את חבריו בתוך ארבע אמות [ליכנס לתוך ארבע אמות עליונות של כבש

אבני חן למסכת תמיד

הסמוכות לראש המזבח. רע"ב ביומא, # ואולי הטעם מושם כבוד המזבח, שלא יפלו על המזבח] ובה,

היו שנים שוין, הממונה אומר להם הצביעו, ומה הן מוציאים אחת או שתיים, ואין מוציאים גודל במקדש,

מעשה (ב' היו) [שהיו שניהם] שוין רצין ועולין בכבש, ודחף אחד מהם את חברו, ונשברה רגלו, וכשראו בית דין שהיו באים לידי סכנה, התקינו שלא יהו תורמין את המזבח אלא בפיים,

רבא אמר, אידי ואידי לאחר תקנה [לעשות פיים], והכי קתני, מי שהוא רוצה לבא ולפיים, משכים וטובל עד שלא יבא הממונה:

מתני': נטל את המפתח מתחת העצלה של שיש, ולא היה פותח שערי עזרה עד שיעלה עמוד השחר, אלא נוטל את המפתח ופתח את הפשפש ופותח את הפשפש, פתח קטן שהיה בשער, הן סתמא ר' יהודה דמדות, דאמר פתח קטן היה לו, שצו נכנסין לנלוש את העזרה, ונכנס מבית המוקד דרך צית המוקד [שהרי בא מבחוץ. פירוש הראשונים] לעזרה,

ונכנסו הכהנים אחריו, ושתי אבוקות של אור בידם, נחלקו מאותן כהנים לשתי כיתות [כל כת עם אבוקה אחת, מלבד הגרות הדולקות מכאן ומכאן, כדי לבדוק יפה. יבין] מהם היו יורדים דרך פיון, שצית המוקד היה בצפון,

[אבסדרה] כל סביב העזרה מארבע רוחותיה, עשו אכסדראות על גבי עמודים, לעמוד תחתיהן, ולהצניע כלים, וצנתי פריך ומי היו אכסדראות בעזרה, דס"ד לאותו צנין של עץ היה, לכך היה מקשי,

אלו מהלכין באבסדרה תחת אכסדראות של העזרה דרך מזרח צד מזרח, ואלו מהלכין באבסדרה דרך מערב [ולבסוף פגעו אלו עם אלו],

היו בודקין והולכים [והיו ב' הכתות מוקפין סביב תחת האבסדרה, ובודקין לאור האבוקות אם כל הכלים במקומן, ומתחילין מבית המוקד שהוא בקצה המערב שבצד צפון, והולכת כת א' קצת צד צפון וקצת צד מזרח, והכת הב' סובבת קצת צד צפון, וכל המערב אחורי בית הכפורת, וכל הדרום, וקצת צד מזרח, עד שפגשו כת בכת בלשכת החביתין. יבין],

עד שמוגיעים למקום עושה חביתים [הוא לשכה שהיתה מדרום לשער נקוד שבמזרח עזרה. יבין], עד שהגיעו [אלו שהלכו למערב] למזרח אלא חצירה, למקום עושה חציתים, ולשכת עושה חציתים הוה בעזרה, כדאמר במנחות (דף 15) דלישמן ועריכתן תריך לעשות צפנים, וצמורה היתה, כדמנן במסכת מדות (דף 7ד),

הגיעו אלו ואלו [כשהגיעו לשם ב' הכתות. יבין], אמרו שלום לא חסרנו דבר, הכל שלום כפל לשון [כתב הח"ט בשם המפרש כפל לשון. ע"ב, ולענין ששלום הראשון הוא ששואלים זה את זה בבת אחת, ומשיבים זה לזה בבת אחת כמו כן הכל שלום. הון עשיר] העמידו עושה חביתים מאותן כהנים עושי חציתים לעשות חביתים להסס חמין לרצוה,

מי שזוכה לתרום את המזבח, הוא יתרום את המזבח,

ויכיל סדר עשייתן והם אומרים [ראשי בית אב הוזהרוהו כך. יבין], הוי זהיר שלא תגע בכלי שאף ע"פ שהוא יודע דבר, תריך להזהירו, שהוא יחל [היה] הולך יחדיו, ושמא ישכח ויגע, וממון שמוהירין אותו הוא מהר עד שתקדש ירך ורגליך מן הכיור דלינה פוסלת (מן) קידוש ידים ורגלים, וזריך לחזור ולקדש,

והרי המחתה כל זה היה אומר לו, הרי המחתה נתונה במקצוע צוית בין הכבש למזבח, במערבו של כבש כלומר צאלסון היא נמונה, ממונעת צין כבש למזבח # [צריך להבין מה פירושה של "באלכסון" "ממונעת" ואין מבין המפרש כן בדברי המשנה, וגם מה מוסיף כאן בכל משפט זה, מכלומר עד בין כבש למזבח, הרי בלא זה מפורש היטב במה שממשיך בוית הכבש וכו' ?],

צוית הכבש היא נמונה, אלא מקום שכלה הכבש, דהיינו צין הכבש ולמזבח,

אין אדם נכנס עמו שצין אולם למזבח, אין אדם יכול ליכנס [צחק], אלא בשעת עבודה, וכי היכי דאדם אסור ליכנס צין אולם למזבח, הכי הוא דאסור ליכנס צין אולם לכבש, דכבש הוא כמזבח לכל דבר,

ולא נר בידו לפי שהולך יחידי, אלא מהלך לאור המערכה, לא היו רואין אותו לפי שהי' מנח אחר של כבש במזרחו [במערבו ?], דהא גובה הכבש שהוא (גובה) [גובה. יעצ"ך] הרבה אמות, היה מפסיק,

דף כ"ח ע"ב

ולא היו שומעין את קולו [ולא היו יורדים מה היה עושה. רשב"י] מפני שרצה לומר עד שהיו שומעין את הקול וכו', מני ולא היו שומעין את קולו עד שהיו שומעין קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור לגלגל, שזכר שקעוהו מצער, כדי שלא יפסלו מימיו, והשתא מעלהו כדי לקדש בו, וכשמעלהו נשמע קול העץ, דמי כיור נפסלין בשקיעת החמה, ואיכא למ"ד צוצחים (דף כא) דעכשיו משקען, והסס מפרש שפיר,

והן אומרים, הגיע עת לקדש, קידש ידיו ורגליו מן הכיור ומפרש צוצחים (דף יט) כיצד הוא מקדש, מניס ידו הימנית ע"ג רגלו הימנית, וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית, ושופך מים ומקדש,

[וז"ל הרמב"ם הלכות ביאת המקדש פ"ה הל' זו כיצד מצות קידוש, מניח ידו הימנית על גבי רגלו הימנית וידו השמאלית על גבי רגלו השמאלית ושוחה ומקדש. עכ"ל, # וצריך לומר שמניח שני רגליו תחת הברו, ופותח את המים,

אבני חן למסכת תמיד

ושוחה ונותן ידיו על רגליו, ורוחץ ידיו ורגליו יחד],

נטל מוחתת הכסף, ועלה לראש המזבח דרך מוצרו של כבש, באמה # [פ' בצדו] של כבש הסמוכות לזר מוצר, הכבש ארכו שלשים ושתים, ורחבו ט"ו, והוא היה באמצע המזבח, נמצא משך המזבח מזר מוצר חוץ לכבש שמונה אמות, ומזר מערב חוץ לכבש ח' אמות, שהרי המזבח ל"ב אמות,

פינה את הגחלים הילך אליך, חותה וחתה מן המאכלות את המאכלות הפנימיות מאותן גחלים שנתאכלו, ונעשו גחלים דקים, דהו דשן, דאשר תאכל האש כחיה,

הכי [הכל]. מזור דשן גרסינ מן המאכלות הפנימיות, אצל גבי גחלי יום הכיפורים [לקטרת]. לא גרסינ מאכלות, אלא הכי גרסינ חתה וידר, דהתם צעינ גחלים גמורים, והכא צעינ דשן, והא ד [ומשום הכי] צעינ הכא מאכלות, משום דנעשו דשן צעינ,

ירד ממוצרו של כבש, [כ]דרך [כ]שצא אל המזבח, בה יסוב,

הגיע לרצפה למקום שכלה הכבש הפך פניו לצפון כלומר לא היה מהלך כדרכו דרך מוצר, ויזא חוץ לעזרה, אלא הופך פניו לצפון העזרה, דהיינו דרום המזבח [פ' דבשירור מן הכבש והולך לצפון העזרה פוגע תחלה בדרום המזבח, ובשמשך ללכת בדרך זו בא לצפונה],

הולך במוצרו של כבש אצל הכבש בקרקע עזרה, סמוך לכבש והלך **בעשר אמות** [בקרקע עזרה] מן [רגל] הכבש, ועדיין רחוק הוא [מקום הדשן] מן המזבח כי אמות, דשלשים אמות היה הכבש תופס בקרקע עזרה, [והלך כעשר אמות מן הכבש, ועדיין רחוק הוא מן המזבח עשרים] אליצא דמ"ד לא היה לה יסוד למזבח כלל, וקרן דרומית מורחית לא היה לה יסוד, ופליגי בה בוצחים (דף נד), יש אומרים לא היה להם יסוד, ליתן דמים על אותו יסוד, אצל יסוד היה למזבח, ואליציה היה הכבש תופס בקרקע עזרה ל', והא דתנן הכבש שלשים ושתים, שהיה מתפשט עדיין ב' אמות למעלה, על אמה יסוד ועל אמה סובב הרי שלשים ושתים, ואיכא למ"ד לא היה לו יסוד כלל, ואליציה תופס הכבש בקרקע עוד שלשים ואחת, ומתפשט עדיין אמה אחת על הסובב, הרי בין הכל ל"ב,

צבר דכתיב ושמו ואמרינן ושמו שלא יפור את הגחלים על גבי הרצפה, רחוק מן הכבש שלשה טפחים,

תוספת המפרש:

וא"ת הא צעינ ושמו אצל המזבח, ונהי דכבש כמזבח לכל מילי, מ"מ היה לנו לקרבו אצל המזבח, ועדיין הוא רחוק מן המזבח עשרים אמות? אמר לי רבי, דמוהשלך דכתיב במוצרה וזוה [בעולת העוף] דייקין, דכתיב במוצרה וזוה [ויקרא א] והשלך אותה אצל המזבח קדמה, **וקים להו לרצנ** **דלא מיקרי השלכה פחות מעשרים אמות**, ושיעור ח' אמות רחב, דעולת העוף היא נעשית על קרן דרומית מורחית,

הילכך מניח את הדשן רחוק מן המזבח עשרים אמות, מקום שנותנין שם מוצרה וזוה, ודישון מזבח הפנימי, ודישון המנורה, וכל אלו נבלעים במקומן, אצל

תרומת הדשן נ"ל דלא היתה נבלעת, מדאמרינן ציומא (דף כא) עשרה נסים נעשו לאבותינו כו', ופרכינן וכו' ליכא, והאמר אבי מוראש העוף, ודישון מזבח הפנימי, ודישון המנורה, נבלעין במקומן, ואם איתא דתרומת הדשן כמו כן נבלעת, ה"ל לאחשבה, ואמרינן בכריתות (דף ו) ושמו, מלמד שטעונין גניזה, דאסור ליהנות מתרומת הדשן,

מקום שנותנים מוראת העוף [ויקרא א טו בעולת העוף: וְהָסִיר אֶת־מִרְאֲתוֹ מִקּוֹם הָרִעִי, וְהָ הֹפֵךְ בְּנִצְתָּהּ וְהִשְׁלִיךְ אֹתָהּ אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ כְּדָמָה אֶל־מִקְוֵי מַיִם הַדִּישָׁן], ודישון מזבח הפנימי, ודישון המנורה:

ומי הוּא אכסדראות בעזרה השתא קא סלקא דעתך אכסדראות של עץ היו, ולכך פריך ומי הוּא אכסדראות כו' בעזרה, והא תניא, רבי אליעזר בן יעקב אומר, מנין שאין עושין אכסדראות בעזרה, ת"ל דברים טו לא תטע לך אשורה [משמע רק אשורה אסור, ואח"כ כתיב] כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך? הכי קאמר, לא תטע לך אשורה, [וגם] [ראה ראב"ד] לא תטע לך כל עץ אצל מזבח ה' אלהיך?

אמר רב חסדא, באכסדראות של בנין עמודים של אבן היו בעזרה, סביב חומת העזרה, ועל העמודים נמונים כמין תקראות:

[שנינו במשנתנו] היו בודקין והולכין כו': למומרא דחביתין הוּא קדימי מדקתני לעשות חציתם, מכלל דהשתא הוּא מקטרי להו על גבי המזבח, והתניא, מנין שאין דבר קודם לתמיד של שחר דבר הקובעו [הקרבן] גבי מזבח, לא יקדוש לתמיד של שחר, הקרב כמו כן [שתמיד של שחר גם הוא קרב] על גבי המזבח כו', ת"ל ויקרא ו וערך עליה העולה, ואמר רבה, העולה [תמיד של שחר] עולה ראשונה?

א"ר יהודה, להחם חמין לרביכה [ללוש את הסלת. רא"ש] דמומר להחם חמין לעסוק בהן, וכשמגיע זמן הקטרתם, לאחר שיקריבו אבני תמיד, יקטיר כמו כן את החציתים:

פרק שני ראוהו אחיו

מתני': ראוהו אחיו [הכהנים] שירד [זה שתרם את הדישן] אסדרא דלעיל קאי, לאחר שתרם את הדשן וירד מן הכבש, אז נתקרב אללם [אל אחיו הכהנים], אצל רום שהם עומדים [פ' שהוא ירד לצד מזרח, וצבר הגחלים על הרצפה, ואח"כ חזר למערב המזבח שהיה הכיור עומד שם], **והם רצים ובאים** [להכיור. יבין],

מהרו [כל הכהנים] וקדשו ידיהם ורגליהם מן הכיור הואיל וזלו [פ' שהם צריכין] לקדש ידיהם ורגליהם כמו כן לזרוק עבודה, ראשית ללכת בין אולם

אבני חן למסכת תמיד

ולמזבח,

הרואין בעצלות הכהנים. יבין],

החלו מעלין בגזירין לאחר שהסירו האפר, ונתנוהו לתפוח שבאמצע המזבח, והיה מקום המערכה פנוי, לקח גזירי עצים חמוכין וצדוקין ממוס, דאמריין כל עץ שנמנא בו מולעת, פסול לגבי המזבח, לסדר את המערכה,

[פי' שפ"א שאל תלמיד בן, והשיב לו, וחייב אדם לומר בלשון רבו, לפיכך קבע רבי במשנה בן. הגר"א].

והשאל שאל ומשיב לעצמו וכי כל העצים כשרין למערכה הן?

[ומשיב] כל העצים כשרין למערכה כלומר רוב עצים כשרים, חוץ משל גפן ושל זית בגמ' מפרש טעמא, ואף על פי שרוב עצים כשרים, אבל באלו היו רגילין, במרביות מריות וענפים של תאנה, של אגוז לפי ששורפים יותר, ואין מעלין עשן, אבל אילנות זקנים אינן נוחין לשרף, כמו אילנות בחורים, א"כ לית בהו קשרים בצמורים כמו בזקנים, ושל עץ שמן עצים שדולקין כמו נר,

אוחו שזכה בתרומת הדשן סידר את המערכה גדולה כדמוכת ציומא (דף כג) דתנן התם, מי שזכה בתרומת הדשן, יזכה בסידור מערכה, ובשני גזירין, והא דקמני לעיל החלו מעלין בגזירין, הם מסייעין לו, שהיו מעלים את העצים, והוא היה מסדרן,

מזרחא כלפי מזרח היה מסדר, שהרי התפוח היה באמצע המזבח, והוא לא היה מסדר העצים בצד מזבח הפנימי [של מזבח, ברות. מזור דבש] מערבית, אלא ברות מזרחית של המזבח, דרך ביאתו למזבח,

וחזיתיה מזרחא מראה היה עושה למערכה, כמין חלון גבי מזרח, שמהא הרוח מנשבת בו, הרוח בא דרך שער מזרח ומנשב שם,

וראשי גזירין הפנימים העצים [דהיינו ראשון] הפנימים היו נוגעין בתפוח שהוא באמצע המזבח, וריוח היה בין הגזירים בין סדרי העצים היו (העצים) מניחין ריוח, שהיו מציתים את האליתא עצים דקין בשם דרך אותו ריוח, ונדלקים הגדולים על ידי הקטנים, והתת האליתא נפקא לן (יומא דף כד) מערכו עץ על האש, דהכי קאמר, ונתנו בני אהרן הכהנים אש על המזבח, ואח"כ וערכו עץ דקין על האש,

בררו משם [מלשכת העצים] עצי תאנה יפים לפי שהיו צריכים עכשו לגתלים, ולשמש על המזבח הפנימי, ולהקטיר שם קטרת, היו צוררים יפים, שיעשו גתלים טובים, ולא אפר, סידר [לסדר] את המערכה של קטרת, אחר סידור מערכה גדולה, כדמוכת ציומא בשמעתיה דאביי [הוא מסדר סדר המערכה] (דף לג), וציומא מפיק דבעין שתי מערכות, אחת לאזורים, ואחת לקטרת, ותרווייהו על המזבח החיטון, דקאמריין על מוקדה זו מערכה גדולה, ואש על המזבח מוקד בו זו מערכה שניה לקטורת של קטרת,

נטלו את המגרפות [the scoops/shovels for the ashes] יעים להסיר את הדשן ולפנותו לתפוח, ואת הצינורות [the pokers, shaped like curved hooks, that were used to turn over the parts of the sacrifices on the Mizbe'ach] מולגות להסיר את האזורים, ועלו לראש המזבח וקודם תרומת הדשן לא היו יכולים לעשות[ה?], לפי שצריך להרים תרומת הדשן, קודם שיפנו את הדשן לתפוח,

האזורים והפדרים [מיני חלבים] שלא נתעכלו שלא נשרפו ונעשו דשן מבערב, סולקין אותן על צדי המזבח כמו מסלקין לזידי מזבח, אם אין צדדים מחזיקין [אותם], סודרים אותם בסובב, [ו]על הכבש כדי שלא יפסלו בלינה, שאין יכולין להקטיר עד לאחר שיקטירו אברי תמיד, ואם לא סודרין על המזבח היו נפסלין בלינה, ואמריין צוברים צד' המזבח (דף פו) דאין ליה צמזבח, וכבש הרי הוא כמזבח לכל דבר,

לדי מזבח נראה לרבי, מקום שהוא פנוי, ואם אין (מן) הדדיין מחזיקין, סודרין אותם בצובב, או על גבי הכבש, ולאחר שיקדו את המערכות, יחזירו את האזורים על המערכה, ויציטו צה האור,

החלו החמילו מעלין באפר לעלות את האפר על גב תפוח, תפוח היה באמצע המזבח כצור האפר שבאמצע המזבח, שהיו [ג]ורפין אפר [מז?] על גבי מערכה, ומעלין אותם שם, וזהו נוי של מזבח, והוא נקרא תפוח, על שם שהיה עגול כתפוח,

וחזירו צמסכת עבודה זרה (דף נה) אף על פי שנטול צידו ונתן לתפוח, כצור הענבים שנתן הגת קרי תפוח, וכשהיה רצה [האפר] כל כך, שלא היו יכולין לסדר המערכות כדאמריין לקמן, וראשי גזירין הפנימיות נוגעים בתפוח, היו מוציאין אותם לחוץ, כדכתיב והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה (ויקרא ו),

[ראה גם חולין צי, ורשב"ם פסחים קיט.] פעמים שהיו עליו כשלש מאות כור [וכל כור הוא 30 סאה], וברגלים לא היו מדרשנין אותו כמו ודשנו את המזבח (במדבר ד), לא היו מוציאין אותו חוץ מן המזבח, אף על פי שמוקד להם הדשן בסידור המערכה מפני שהוא נוי למזבח כשים עליו דשן הרבה, כדאמריין בעלמא (פסחים דף סה) שבת הוא לגבי אהרן שמהלכין עד ארכובותיהם בדם, כך שבת כשים עליו דשן הרבה, ונראה שלא עומד המזבח בטל,

ומיבמו [של מזבח, או של בהן, דאף אם היה זקן הזורו. יבין]

דף כ"ט ע"א

לא נתעצל הכהן מלהוציא את הדשן אע"ג דנוי הוא למזבח כשים עליו דשן הרבה, אפ"ה כשהגיע העת לפנות את הדשן [מן המזבח], לא נתעצל כהן להוציא את הדשן, [כ]מי שמוטל עליו לעשות,

[ר"ל אף שהדשן אינה מלאכה נכבדה, ומוש"ה לא הפיעו עליה, אפ"ה לא נתעצלו בה, ונקט לה הבא דקמ"ל, דלחבי לא דיישנה ברגלים, ולא חיישי שיתלו

אבני חן למסכת תמיד

למעלה שהם סדורים על הכנש [ועל צידי המזבח], מחזירין אותן למערכה,

נראה לי [דוקא] לאחר שהקטירו אברי תמיד, דאין שום דבר יכולין? להקטיר במערכה זו, קודם אברי התמיד, דכתיב (ויקרא ו) וערך עליה העולה, עולה ראשונה,

ובמסכת יומא אמרינן, מניין לאברים ופדרים שלא נתעכלו מצערב, שסודרין אותן ע"ג האש [המזבח. רש"י], כדי שלא יפסלו בלינה, ואחר מערכה גדולה יסדרם ויקטירם, שנאמר (ויקרא ו') אשר תאכל האש את העולה על המזבח, כלומר דבר שהתחיל האש לאכול מצערב העולה על המזבח, שם אותו על העולה [אחר] אברי תמיד על המזבח, במערכו שלו, בסוף פרק טרף בקלפי (יומא מה), וציומא מפרש בשמעתיה דאביי (דף לג), דאחר שקידרו שמי מערכות, בא עוד אותו כהן שזכה שקידר את המערכה, ומסדר שני גזרי עזים, דאמרינן מי שזכה בתרומת הדשן, זכה בקידור מערכה, ובשני גזרי עזים, ואחר קידור שני גזרי עזים, ודישון מזבח הזהב, והטבת ה' נרות, ודם התמיד כו', כדרך שהם סדורין לשם הם נעשים,

והציתו שתי מערכות באש לאחר שקידרו שני גזרי עזים,

יורו ובאו להם ללשכת הגזית שהיא קרובה לעזרה, להטיל פייסות [ל"ג עבודות], וטעמא כאלה פירשתי לעיל [כו. ד"ה זכה מי שזכה], שלא היו יכולים לפייס בעזרה, לכך נזכרים ללכת ללשכת הגזית, שהיא חזיה קדש וחזיה חול, ומפסיקין במקום המקודש, דכתיב צבית אלהים נהלך ברגש (תהלים נה):

נב"י: אשלג מאות כור [דאמרינן שהיה על התפוח] אמר רבא, גוזמא כלומר מילתא בעלמא הוא דקאי [דקאמר] ולא דוקא, דמעולם לא הגיע לשלש מאות כור, דמקום המערכה [פ' התפוח] לא היתה יכולה להחזיק שלש מאות כור,

[ואומר רבא עוד על דבר שהוא גוזמא] השקו את התמיד בכום של זהב משנה היא לקמן, שמשקין את התמיד כדי שיהא נוח להפשיט, ומשום גוזמא נקט הא, אמר רבא גוזמא,

[ראה חולין צ"ג, ורשב"ם פסחים קי"ט]. אמר רבי אמי, דברה תורה לשון הבאי [לשון גוזמא] כאדם שרצה לחזק דבריו [ובע"ז ברש"י ביצה ד. כאדם שרצה להחזיק דבריו מדבר יתר], דברו נביאים לשון הבאי, דברו חכמים לשון הבאי,

דברה תורה לשון הבאי, דכתיב, דברים א ערים גדולות ובצורות בשמים, בשמים ס"ד? אלא גוזמא,

דברו חכמים לשון הבאי, הא דאמרן תפוח, והשקו את התמיד בכום של זהב,

דברו נביאים לשון הבאי, דכתיב מלכים א א מ [ויעלו כל־העם אחריהם והעם] מַחֲלִיִּים בְּחֻלָּיִים וּשְׂמָחִים שָׂמְחָה גְּדוֹלָה וּתְבֻקָּע

בנגד קרן מערבית דרומית של מזבח החיצון, ו משוך מן הקרן כלפי צפון ארבע אמות לצד צפון להרחיקו מן הקרן ד' אמות, דקסבר האי מנא כוליה מזבח בצפון, ואין מן המזבח נגד הפתח אלא חמש אמות, שהרי ההיכל ממוצע ועומד בצמנע העזרה, ו' אמות פתחו של היכל, יש מאותן עשר אמות חמש מן הדרום וחמש מן הצפון, הרי חמש אמות מן המזבח, נגד חמש אמות לפוני[ח] [של. מזור דבש] פתחו של היכל,

וארבע אמות שרצה להרחיק מן הקרן [דרומית] מערבית, ורצה להמשיך אותו על קרן דרומית [צפונית], לפי שנאותן ארבע אמות אי אחת יכול לסדר המערכה, לפי שהם אמה יסוד, ואמה סובב, ואמה קרעו, ואמה הילוך רגלי כהנים קציב המערכה, דקודם שחצא אצל המערכה, שחולל לסדר המערכה כלפי המזבח [יש] ארבע אמות,

ולמודך שחצמה חמישית תסדר, שגם אותה האמה עדיין היא נגד הפתח, שאם תרחיק יותר מאותה אמה ותקרב יותר לצד צפון, כגון בחמה ששית או שציעית חו ליכא פתח, ואין צעין שיעשה המערכה נגד פתח ההיכל, דגמרו מגחלים של יום הכיפורים, שנטעלין מן המזבח החיצון, ובאותו צד שהוא לפני ה', דהיינו בקרן מערבית, דכתיב ולקח מלל המחתה גחלי אש מעל המזבח מלפני ה', ואמרינן (יומא דף מה) איהו מזבח שמקלחו לפני ה' ואין כולו לפני ה', הוי אומר זה המזבח החיצון, וכתיב ביה לפני ה', דכל הנוטל מחיצון מצחו, ליתן פנימי בפנים, אין נוטל אלא בסמוך, שאין לפנים סמוך הימנו, צד שהוא כנגד הפתח, שאין קרוב לפתח יותר מאותו הצד,

בעומד [במו אומר באל"ף] חמש אאין גחלים היו נותנין שם עזים, כך שיערו לחסות בחוכו [בתוך מוחתה של ד' קבין] בראש המזבח כשהוא חול [חותה. יעב"ץ] מחתה של ארבעה קבין בריות,

ולכן נריך שני כלים, לפי שלא היה חותה בשל זהב, כדאמר ציומא (דף מד) שהתורה חסה על ממונן של ישראל, ובכלי של כסף שהיה חותה לא היה יכול להכניס הגחלים בפנים, דגנאי הוא להכניס כלי כסף בפנים, שאין עניות במקום עשירות, וגם נריך שיהא אותו שומע בפנים קטן יותר, לפי שלא היה יכול לערום אותו של כסף בשל זהב, שלא יפלו מן הגחלים לארץ, הילכך חותה בשל ארבע קבין, ומערה בשל שלשה קבין, והיינו דמתן לקמן נחפור ממנו כקב גחלים, מכבדן לאמה, ונריך להכניס כלי מלא בפנים, דכתיב (ויקרא טו) ולקח מלל המחתה גחלי אש וגו',

ובשבת, בעומד שמונה אאין גחלים, ששם היו נותנים שני בזיכי לבונה של לחם הפנים שנריך להקטיר באותו מערכה, שני בזיכי לבונה, מוסיפין שלש אאין, בעומד שמונה אאין,

ולהקטיר הבזיכין במערכה גדולה א"א, דמפרשין בוצחים (דף נח), דכל הניטול בפנים [במו בויכין] ליתן בחון [להקטירם על מזבח החיצון] אינו נותן אלא בסמוך, שאין לפנים הימנו, וגמרינן משירים,

והכי פ"י כל דבר הניטל מצפנים, כגון בזיכי לבונה, כדי לתת על המזבח החיצון, אינו נותן על מזבח החיצון, אלא באותה קרן שהוא סמוך לפנים, שאין לו קרן סמוך יותר ממנו, וטעמא מאי, דגמרינן משירים, שירי דמים הפנימיים, שניתנין על יסוד מערבית, דכתיב אל יסוד מזבח (החיצון) העולה, אשר פתח אהל מועד,

האברים והפדרים [מין חלב] שלא (היו) נתעכלו מבערב שאמרנו

אבני חן למסכת תמיד

דמור סבר (??)ר' אליעזר סבר אף על גב דלא קטרי מגואי, כיון דקטרי מבראי לא מייתנין,

ומר סבר מ"ק דאסר של זית ושל גפן ולא יומר, קסבר, כיון דלא קטרי מגואי, אע"ג דמבראי קטרי מיייתין של זית ושל גפן הקשר הולך עד פנים, הילכך לא מיימי, אבל של מייש ושל אלון ושל חרוב ושל שקמה ושל דקל, הקשר אינו אלא בחוץ אבל בפנים אינו, הילכך מיייתין,

תוספת המפרש:

וראיה לנצרי דכל אלו (שאוחרים למזבח) יש בהם קשרים, מדפריצין על אחת המשנה [פסחים עד.] דכילד זולין את הפסח, מביא שפוד של רמון [ו] מוחצו למוך פיו, ופריך וייתי של אלוין ושל דקל וחרוב ושקמה ? ומתריצין משום דלית בהו קיטרי, ומפקי מיא, שמעיין ההם דכל אלו אית בהו קיטרי, ואע"ג דפריצין ההם וייתי תאנה, ומתריצין תאנה נמי אגב דמתלחלח מפיק מיא, פירוש מי שיש בו מוח פנים, כמו עץ של ערבה, ושל אגוז, אפילו הכי גבי ענינם [ל]מערכת הם קשרים [ולמה לא נאמר שכתבו שקטרי פסול למזבח, בן יודיה פסול אלו שיש להם מוח] ?

דהתם היינו טעמא, [ד']גבי פסח אין דרך לשפוד לחותכו לשנים, אלא מניחין אותו עגול כמו שהוא גדל צינר, ואז הוא טוב לשפוד, הילכך אם היינו גולין צו פסח, יבא הדבר לירי קלקול.

אבל גבי עצי מזהב, דרך בני אדם לחתוך עצים העומדים לשריפה לשנים, בשביל שישקף יותר, הלכך כשיחתכם לשנים (יוסר) [ניקח] את המוח שמצפנים, וכן יעשה בעצי אבן,

אלא למאן דאמר שמפרש טעם הדיבור, כמו כן משום ישוב דארץ ישראל א"כ הוא לדבריו היך שונה [שרי] תנא קמא עצי [המרים של] דקל, מי לית ביה משום ישוב דארץ ישראל שהרי תנא קמא לא אסר אלא של זית ושל גפן [ולא אסר עצי דקל].

ועכשיו ליכא לפרושי דרז אחא דר יעקב [דאמור מושוב ישוב א"י] לית ליה חסור
משום קשרים, דאי לית ליה, היה לו להש"מ להקשות אלמא למ"ד משום ישוב ארץ
ישראל, במאי פליגי, אלמא דאי לית ליה טעם קיטרי?

אמור לך וליטעמײך דמוטצט ליה מזרייטא דמורת כהנים, אחײ לא אותצט מממני דקמני דצמאזא היו גיילן **תאנה לית בה משום ישוב דארץ ישראל** ובי לית צהו משום ישוב ארץ ישראל, צממיה,

אלא מאי אית לך ל'מיומר חלא מאי טעם לא חותבת לי, דסברת **בתאנה**
דלא עבירא פירא מיירי, אלינא דרב אחא בר יעקב כי מקשה לי נמי מדקל
תריך דקל גמוי **ברלא עביד פירא** דלית זיה חקנת יסוב, דלשריפה הוא
עומד, והמקשה היה סבור דליכא הרבה חאנים דלא עבדא פירי, כמו דרשנה, אבל
נדקל ליכא [לכן מותרין שגם דקלים יש שאינם עושים פירות],

והוא דפריך מדקלן ולא פריך ממחורב, מי לית ביה משום ישוב ארץ ישראל ? דקצירא ליה דלא שייך איסור משום ישוב ארץ ישראל אלא בדקלן ותאנה חיות וגפן המגויין בקרא, דאגב דחשידי מנאן הכמוב בשבט ארץ ישראל, אבל בשאר פירות ליכא איסור משום ישוב ארץ ישראל,

מקום להעלות עצים שאין שורפים יפה למוצא, וראיה לדבר דאמרי' בפסחים בפרק כיצד צולין בתחלתו (דף ע"ד), כיון דלית ביה קטרי מפקי מיא, ואמרינן בעלמא (תענית כה: ב"ק פא, ב"ב פ') (הדוקא אילן מחבירו לקוין) בקנים ובגפנים מן הספק ולמעלה אשרי,

רב אחא בר יעקב אמר, מושום ישוב דארץ ישראל ודאי טעמא קאמר, דמשום קשרים הם פסולים, אלא אפי' בלא טעם קשרים, בשביל דכר אחר היו מניחין, ואיהו [הטעם] משום ישוב ארץ ישראל, שאם ישרפו הויזים והגפנים, לא ימצאו יין לשמות ושמן לסוך, ותמרב ארץ ישראל.

וּפָקָא מִיְמֵיהָ, לְיַדֵּי דְלֵאָה לִי דַמְשֹׁס תִּקְנַת יֵשׁוּב, מִנִּיחִין כְּמוֹ כֶּן, כְּמוֹ שֶׁמִּנִּיחִין בְּשִׁבְלֵי הַקְּשָׁרִים, דְּהֵאָה דְקִטְנֵי מִתְנִיחִין דְּהֵיוּ מִבְּיֶאֱרִין מִרְבִּיזוֹת שֶׁל תַּחֲנָה, בְּתִאֲנָה דְלֵאָה עֲבָדָא פִּירִי וּבְדַמְפְּרָשׁ רַחֲבָה וְכוּ', אֲבָל בְּשֹׂאֵר תַּחֲנוֹת שֶׁהֵיוּ עוֹשִׂין פִּירוֹת, לֹא הָיוּ מִבְּיֶאֱרִין מִשּׁוֹם יֵשׁוּב אִ"י.

אבל רב פפא, לית ליה ישוב ארץ ישראל, בכל חמאות שצעולם, לא שגא עבדא פירי
לא שגא לא עבדא מביאין, וכמו שפירשתי אני נצרך לומר, דכולי עלמא אית להו
טעם קשרים, דהא ברייתא דלקמן שמציא הש"ס מוכחא, דליכא לפרושי אלא בשביל
קשרים, ולקמן אפרשנה.

הכי גרסוין לה בתורת הכנים, על העצים אשר על האש, עצים נמוכים להיות אש, ורי כל העצים כשרים היו ? הן כל העצים כשרים היו, מוח משל זית ושל גפן, ר' אליעזר מוסיף אף של מייש, ושל אלון, ושל דקל, ושל חרוב, ושל שקמה, אבל באלו רגילין במורכבות של תאנה, ושל אגוז, ושל עד שמן, והכי פירושו על העצים אשר על האש, ואחרי, עצים שמימדין מהרה ונעשין אש,

מִיִּתְיָבִי, וְיִקְרָא אֶל הָעֵצִים אֲשֶׁר עַל הָאֵשׁ, עֵצִים הַנְּתוּכִים לַחַיִּית אֵשׁ (בלא עשן, שלאֲחֵר כְּשֶׁמִּשְׁמִינִן נִעְשֵׂין אֵשׁ רַג), וּמֵאֵי יִהְיֶה דּוֹקְרֵי קֵי, כְּמוֹ מוֹרְבִּיּוֹת דְּמִתְמָר, קִינִס הַדּוֹקְרֵנִי, שֶׁעֵדִינן הֵאֵילִין בְּחוּר, וְלֹא גִלְתּוּ צוֹ עֵנֶפִּיס, כִּי אִם שְׁמִיס וּשְׁלֵט, וּבִשְׁבִּיל שֶׁהוּא בְּחוּר הוּא שׂוֹרֵק מֵהֶר, שְׁפּוֹר [שְׁפִירִי] דְּלֵא קִטְרִי שֶׁיֵּין בֶּזֶן קֶשֶׁר, וְחִזָּה קֶשֶׁר, וְאוּלֵי מִקְטֵר מִתּוּכּוֹ שֶׁלֹּא הֵלֵךְ הַקֶּשֶׁר בְּפִנִּיס בְּחוּר הָעֵצִים,

דחנא קמא לא פסיל ליה אא"כ הלך הקשר בפנים, ובקיאין היו בדבר,

וכי כל העצים כשרים למערכה היו כמו שפירשנו במתני'?

[ומשיב] הן, כל העצים כשרים, חוץ מן זית וגפן שאפילו במדברות יש בהן קשרים, אבל באלו היו רגילין, במרביות של תאנה, ושל אגוז, ושל עץ שמון,

רבי אליעזר מוסרף לאסורה אף של מייש [לא אתפרש לן אי זה בין
הוא. רג], ושל אלון, ושל דקל, ושל חרוב, ושל שקמה ואזיל
ומפרש פלוגתא, "אלא באלו היו רגילים" מילתא דמ"ק נמי הוא, אלא ר' אליעזר
אפסקיה,

בשלמא למאן דאמר דמפרש טעם האיסור משום דקטרי בשציל קשרים, ולא משום תקנת ישוב ארץ ישראל, סבר ד בהא קמיפלגי,

אבני חן למסכת תמיד

[שנינו במשנתנו] סידר את המערכה גדולה וכו': מאי טעמא חזיתא כלפי מורח? רב הונא ורב חסדא, חד אמר כדי שתהא הרוח מושבת בה הרוח שיצא דרך שער מורח, וחד אמר כדי שיהיו מציתין את האליהא משם עינים דקיס משימין בלוחו חזית והאש סמוך לו ונדלקים העינים גדולים על ידי עינים קטנים,

מיתבי, ריוח היה בהן בין הגזירין, שהיו מציתין את האליהא משם?

אמר לך, מקומות מקומות עבדי כלומר במקומות הרבה היו נותנין עינים, כדי שישפכו עני המערכה מכל זד, ואיכא צינייהו דלמאן דאמר כדי שתהא הרוח מושבת בו, לא היו מציתין האליהא משם:

פרק שלישי אמר להם הממונה

מהני: [משנה א] אמר להן הממונה לאחר שצאו ללשכת הגזית על הפייסות, בואו והפיסו כלומר צאו ופיסו מי ישמוע מי זורק, ושלשה עשר פייסות יש כאן, 1. שחיטה, 2. זריקה, וקבלה, [ואומר הזורק הוא המקבל, וכן מוכח ציומא (ד' כה) דאמר, קבל המקבל וצא לזרוק, והכי מקון, דקבלה חלמא זריקה היא, וגלה למקבל שיהא זורק, 3. דישון מוצח הפנימי, 4. ודישון מנורה הרי ד', 5-10. צהעלמא אברים לכבש ששה הרי י' פייסות,

11. הסולת 12. והציתין 13. והיין הרי י"ג פייסות, ואמרין ציומא (דף כ"ה) דלא היו מפסיקין אלא בעבודה ראשונה בשחיטה, וכהן שזכה בשחיטה, י"ב אחיו הכהנים נמשכים עמו, כלומר אותן שהן אלו זה אחר זה, כסדר שהיו נמשכין עמו זה (כ)לאחר זה, [זה לזריקה, ו. רש"ש] זה לדישון, וזה למנורה, כסדר שהן יושבין [עומדין. רש"ש] הן נמשכין לעבודה, הראשון לעבודה ראשונה, כגון זריקה, והשני לדישון מוצח פנימי, והג' למנורה כו' כסדר שהן סדורין צמשנה, ופייס אחד, דלא היו מנילין כי אס פייס אחד, דכיון שזכה ראשון בשחיטה, כולן היושבין [העומדין. רש"ש] אלו נמשכין אחריי, כדאיתא ציומא (דף כ"ה),

דישון מוצח הפנימי והמנורה מעבודה התמיד משיצא ליה, הואיל דעם עבודה תמיד היא נעשית,

מי השוחט, ומי הזורק, מי מדרשן מוצח הפנימי, מי מדרשן את המנורה,

ומי איכא תאנה דלא עבדא פירא הכי פירוש, ששלמא מדקל לא מצינו להקשות, דדקל לא היו רגילין, אלא צמחתינן אמרינן דבתאנה היו רגילין, וכיון דבתאנה היו רגילין, וכי עולין [יש סכום גדול] כל כך למצוא תאנים דלא עבדי פירי [פי' ודאי יש באלו שאין עושין פירות, אבל הקושיא הוא וכי יש כל כך הרבה תאנות שאין עושין פירות], כמו שזריך למצוא?

אי' ודאי יכולין הרבה למצוא, שצטל ציניין נמי הוו תאנה דלא עבדי פירי כדרחבה, דאמר רחבה, מייתי תאיני חירותא תאנים לצנות, אותן תאנים רעות, הן נטעים [אילנות צעירות] של תאנים חירותא, לוקמין כדי לנטוע כדמפרש,

דף ל' ע"א

ושייפי להו בחבלא דצבתא [משפסף בחבל העשוי מצבת דקל בחזק את התאנה עד שיסיר כל הקליפה מעליה. רא"ש] כמו דצבתא [ד. מנור דצנ] מיימין צמכת עבודה זרה צסופה (דף עה). [וז"ל חגמ' שם: הני דקולי [סלים. ר"ן] וחלאתא כוורת של צצנים שמסגנין בהן מין דארמאי, דחיבי [שתפורין ומחוברין] בחבלי דצורי חגלים של צורי דקל, מדיחין, [ואם הם תפורין] [עה:]: דצבתא מין גמי ליסק"א, מנגבן [ואם הם תפורין] דכיתנא, מישנן, ואי אית בהו קיטרי, שרי לזרו ממירן, ואח"כ מנגבן שהיין צבלע צקשרים], [ואית דגרסי: בחלבא דצבתא, כלומר ישוף וימשח התאנה בחלב של שרץ ששמו צב, ומתוך זה ימות הורע ויחדל מלעשות עוד פרי. רא"ש],

צמל העשוי מזרי דקל, ושייף ליה לעץ, עד שמסיר כל קליפתו דסריך עליה בורא [דשריק ביה ביזרי] [ומתוך זה יצא ויכלה את הורע שבאמצע האילן והוא לב האילן שבמנו תוצאות הפרי. רא"ש] וגם אס יש זרע גרעין בתוך הנטיעות תפילנו, ושז לא יבא שם פרי, וזהכי [ע"י הצבתא] משירין קליפתן, ושמא ע"י כך [שאין טיפול זה ודאית] תועיל לו, שלא תגדיל צו קליפה, ומתוך כך לא יבא צו פרי,

דיפול, דשריקה [דיפול] ציה (בארעי ?), [ציזרי] זרע גרעין כמו שפירשתי,

וקברי [ונוטעם עמוק] היכא דמסיק ימא שירטון צאותו מקום שהים גדל, ומתוך לחלוט המים לא ימות האילן, שאם לא היה שם קבור, ימות מתוך שאין צו קליפה,

קורה עבדא, פירי לא עבדא ומתוך שהוא אילן סרק, ואין גדל צו פרי שמכתישין כחו, גדול כל כך, שראוי לקורות לעשות ממנו צנין, אותן ענפים הדקין לוקמין לצורך המוצח,

ותלת בריכי [ענפים] ותלת סיכי מייניהו, ענפי, לשון אחר צריכי מייניהו [מאילנות שמרבר עליהם רחבה] לא מחזקה לזרו גמלא דף של גשר אינו יכול לסובלן מרוב גודלן, גמלא גשר, כלומר הרבה הם גדולים, כך נראה צעני שנינו זה [שטיה זו], (ו)כמו שצרייתהא שניה צמ"כ, [וכגירסת הספרים אין אדם יכול לייצב [ראה חק נתן]:

אבני חן למסכת תמיד

הפיסו זכה מי שזכה,

תוספת המפרש:

ואף על פי שסדר העבודה לא היה כך, כדאמר בסדר יומא בשמעתא דאזני (דף לג), דאמר דישון מוצח הפנימי, קודם לזריקת דם התמיד, וכסדר (הסדר?) היה להם להפסיק?

אמר רבי, דמש"ה מפייסין קודם בשמיטת התמיד, שקודם דישון מוצח הפנימי היו לוקחין הטלה, אותן הכהנים שזוכין בו [בפייס], (ורואין) ומכניסין אותו לשחוט, ומצקין אותו לאור האצוקות, והילכך כיון שהיו עוסקין במילי דתמיד קודם דישון המוצח והמנוחה, היו מפייסין נמי קודם [3]שמיטת התמיד וזריקתו, דמתוך שחללת עבודה היתה בתמיד (ראשונה) חציבה היתה והקדימוהו בפייס, ולא מפני שאלו קודמין זה לזה בפייס, דכבר פירשמי שכולן זוכין יחד, דכיון שזוכה השוחט, י"ב אחיו הכהנים נמשכין אחריו,

וכל עבודות התמיד שמיטתו וזריקתו לא היתה אלא אחר דישון מוצח הפנימי והמנוחה,

כי"ד בתחלת מדשן מוצח הפנימי, ואחר כך מדשן את המנוחה ה' נרות, ואח"כ שוחט את התמיד, וזרק את הדם, ואח"כ מטיב ומתקן שמי נרות שנשארו לתקן, ואחר כך מקטיר הקטרת,

ובקטורת היה פייס אחר, לפי שמעולם לא שנה אדם בקטורת, ומפרש ביומא (דף כו) מפני שמעשרת, לפיכך היו מכריזין כהנים חדשים לקטורת בואו והפייסו, ואח"כ, למה היה פייס בדישון מוצח הפנימי, והמנוחה, ובהעלאת אצרים לכבש, הא אמרי' ביומא בסוף פרק ז' (דף כו) אמר רבי יוחנן, זר שסידר את המערכה חייב מיתה, הואיל ועבודה תמה היתה, מתקין לה רבא אלא מעתה חיצעי פייס, ואמרי' אישתמיטתיה הא דמיא מי שזכה בתרומת הדשן, וזכה בסידור מערכה, ובשני גזירין אלמא צעי פייס, דהא לא אמר כל כהן שירצה יסדר, אלא אותו שזכה בתרומת הדשן יסדר ולא אחר, אלמא מוכח משם דלא מפייסין אלא בעבודה תמה, אבל בעבודה שאינה תמה כל כהן שירצה יזכה בה בלא פייס?

יש לתרץ, דהתם פרכין על אותה שמועה משמיטה דלאו עבודה תמה היא, ואפ"ה צעי פייס, ומתרגמין שאני שמיטה דתחלת עבודה היא, ותשובה לפייס, אע"ג דלא עבודה תמה היא,

הילכך ה"ג י"ל, דכל אלו תחלת עבודה הם דישון מוצח [הפנימי] והמנוחה, תחלת עבודה היו, זה במזבח, וזה במערכה [במנוחה], העלאת אצרים לכבש תחלת עבודה של הקטורת [הקטרה] היא, וקבלה נמי איכא לתרוצי, הילכך לאו [תחלת] עבודה של [דאסורה לן] זרים היא [פ' דשחיטה הרי מותרת לזרים],

[והיו מפייסין] מי מעלה אצרים לכבש, 1. הראש והרגל של ימין הראש והרגל בכהן אחד, ביומא (דף כו) מפייסין מקרא ששה כהנים העוסקים בהולכת אצרים לכבש, דכתיב והקריב הכהן את הכל המוצחה, ואמר מר זו הולכת אצרים לכבש, 2. ושתי הידים, 3. העוקץ הוא הזנב והרגל של שמאל, 4. החזה הוא השומן הרואה את הקרקע, ותוכין מכאן ומכאן בלא ראשי ללעות והרגרה הוא האזן, וזו מחובר הקנה והלב, החזה והגרה בכהן רביעי, לקמן מפרשין במקומו, מפני מה הן סדורים בסדר הזה 5. ושתי דפנות, 6. הקרביים,

והסולת, והחביתין חצי עשרותיו של כ"ג שקב עם התמיד בכל יום, שנאמר (ויקרא ו) מחציתה בצקר ומחציתה בערב, וסמך ליה על מחצת בשמן תעשה לכן היא קרייה חביתין, והיין,

[משנה ב] אמר להן הממונה צאו וראו אם הגיע זמן שחיטה שהאיר להם היום דאין שוחט תמיד אלא ביום, אם הגיע, הרואה אותו שעל הגג אומר כך אומר זרק ברקאי זרקאי זלשון זהר, כמו למען היות לה זרק [יחזקאל כא],

מתאי בן שמואל אומר [הוא מתאי בן שמואל הממונה על הפייסות, בשקלים פ"ה מ"א. הגר"א], האיר פני כל המזרח עד שהוא מגיע בחברון, והוא אומר הן,

תוספת המפרש:

פי' מ"כ במנחות בשלהי שמי הלחם, הוא היה ממונה על כך כדאמר בשקלים (דף ו) מתאי בן שמואל ממונה על הפייסות, והיינו פייסות שמפייסין כשהאיר היום, מי שוחט מי זורק וכשהוא היה שואל אם הגיע זמן שמיטה היה אומר לאותן שעל הגג אמרו אם האיר פני כל המזרח עד שהוא בחברון, והן אומרים הן,

ואין נראה לרבי דמה ענין פייסות לכאן, הא פייס ראשון בלילה הוא וזה כבר היה, ועוד מתאי בן שמואל לא היה אומר כל הטענה דהאיר כל פני המזרח עד שהוא בחברון כדמוכח ביומא (דף כח), דאמר דאותו שעל הגג אומר האיר כל פני המזרח ואמר לו אידך עד שצחצרון, ואומר לו הן, ומפרש התם לפי שטעו פעם אחת באור הלצנה הוצרכו לומר כל כך,

וג"ל לפרש הכי דמתאי בן שמואל הממונה על פייס פליג אח"ק, ואיזה סבר דלא היה אומר אותו שעל הגג זרקאי, אלא בזה הלשון היה אומר האיר על כל פני המזרח, וא"ל אידך עד שצחצרון עד שנראה הנאה עד חצרון שיכולין לראות חצרון משם, וזה השיעור גדול מזרקאי דת"ק,

וראיה לדבר, דתניא בסדר יומא ר"ש אומר זרק זרקאי, ר"ע אומר עלה זרקאי, נחויא בן אפקשיין אומר זרקאי בחצרון, מתאי בן שמואל [אומר] הממונה על הפייסות אומר האיר כל פני המזרח עד שהוא בחצרון, ר' יהודה בן בתירא אומר האיר כל פני המזרח ויאלו כל העם איש איש למלאכתו, והתם פרכין אי הכי נגהא להו, א"ל אימא לשכור פועלים, אלמא כוליה פליגי, ואיכא למימר דהאי שיעורא נפיש מחצרון,

[משנה ג] אמר להן [הממונה] צאו והביאו (לי והוציאו) טלה מלשכת הטלאים לאחר שהפייסו ועדיין היה לילה, אמר להם הממונה לאותן שזכו בעבודת תמיד, בין בשמיטה בין בהעלאת אצרים, שכולן מתעסקין בהכנתו, כדאמר מי שזכה בתמיד מושכו והולך לבית המטבחים, ומי שזכו באצרים הולכין עמו והכינו אותו לשמיטה, ובקרו אותו לאור האצוקות, כדמפרש,

והרי לשכת הטלאים נתונה הרי היא במקצוע צפונית מערבית של בית המוקד, שהיא ערקלין גדול,

ארבע לשכות היו שם וארבע לשכות @ פתוחות לו כקטניות פתוחות

אבני חן למסכת תמיד

להיכל, עד שמוגיע לשער הגדול [בצדו הפנימי], הגיע לשער הגדול העביר את הנגר [רינגל], ואת הפותחות [שלאסם], ופתחו, לא היה שוחט השוחט, עד ששומע שער גדול שנפתח,

[מיריחו וכו']. אף שהיה מירושלים לשם י' פרסאות כיומא לט... יכין, # וצ"ע אם זה בדרך גזומא, ואולי הלשון "היו שומעין" אינו בכל פעם ובכל אדם, אלא היו בני אדם שהיו שומעין מפעם לפעם את הקול. ועדיין צריך ביאור],

[משנה ח] מיריחו היו שומעין קול שער גדול שנפתח,

מיריחו היו שומעין קול מגריפה [כלי זמר שהקנים שלו משמיעים קול נעים וגדול, והיה עשוי כדמות מגריפה שגורפין בה הרשן מהמזבח. יכין],

[כבר נחבאר בגמרת ערכין יא. שהמגריפה הזאת הנוכרת היא מכלי הנגון, אמרו מגרפה היתה במקדש ועשרה נקבים היו בה וכל אחד ואחד מוציא עשרה מיני זמר, ואפשר שנקרא מגרפה לפי שצורתה היתה בו. רמב"ם],

[מיריחו היו שומעין קול השיר],

מיריחו היו שומעין, קול בן ארזה מקיש בצלצל [והן כמין ב' קערות של מתכות, שמקישין זע"ז בכל יום בשיר של ביהמ"ק. יכין],

מיריחו היו שומעין, קול החליל [flute],

מיריחו היו שומעין קול גביני כרוז [כהן ששמו גביני, מכריז בכל בוקר בהר הבית לפני שער בית המוקד הסגור, עמדו כהנים ולוים וישראלים לעבודתכם בביהמ"ק. יכין],

מיריחו היו שומעין, קול העץ שעשה בן קטין מוכני לכיור,

מיריחו היו שומעין, קול השיר,

מיריחו היה שומע [ין] קול השופר [שתוקעין בכל יום כ"א תקיעות. יכין],

וי"א אף קולו של כ"ג, בשעה שהוא מזכיר את השם ביה"ב,

מיריחו היו מריחין ריח פיטום הקטורת, א"ר אלעזר בן דגלאי, עזים היו לאבא בערי המכוור [שם מקום רחוק מירושלים. יכין], והיו מתעטשות מריח פיטום הקטורת,

לטרקלין, כדמפרש במסכת מדות (דף לד) והן הלשכות המנויות כאן, אחת לשכת הטלאים לשכת הטלאים דהכא, הוא לשכת טלה קרבן דתנן במדות,

והא דתנן התם, שהיא דרומית מערבית לבימ המוקד? רמי להו צפ"ק דיומא (דף טז) ומשני שפיר מורחית לפניהם זה גזוז בית חשמונאי את אבני מזבח ששקטס מלכי יון שהיא לשכת בית החותמות דתנן הכא וזה גזוז,

ואחת לשכת בית המוקד הוא הנקרא בית המוקד קטן היא, לשכה שיוצקין זה לבימ הטבילה, כדתנן במדות והכנה הטובל שם מיד כשעולה מבית הטבילה היה מתחמם בלוחה לשכה ומסתפף, וזה בית הטבילה אינו בית הטבילה דמשילה [דמחילה] האמור צפרק קמא, והרבה בית טבילה היו להם כדי שיוכלו הרבה כהנים לטבול בהרבה מקומות,

ואחת לשכת החותמות שמצניעין שם חותמות של לוקמי סלמות ומסכים מן כאן חסר מפירוש המשנה עד סוף הפרק, ואחת לשכה שעושים בה לחם הפנים,

[משנה ד] נכנסו ללשכת הכלים, הוציאו משם תשעים ושלשה 93 כלי כסף וכלי זהב, השקו את התמיד בכום

דף ל' ע"ב

של זהב,

אע"פ שהוא מבוקר מבערב [דתמיד טעון ביקור במום ד' ימים קודם שחיתה. יכין], מבקרין אותו לאור אבוקות,

[משנה ו, אבל משנה ה' הוא להלן בנוסח הגמרא] מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, ובדישון המנורה היו מקדימין, וד' כלים בידם, המני [סל זהב] והכזו [כוס זהב], ושני מפתחות, המני דומה לתרסק [תרי וקב, דהיינו ג' קב] של זהב מחזיק [לא נתנו בו אלא] קביים וחצי [כדי שיהיה נראה שהוא מלא דוח דרך כבוד. יכין עיי"ש], והכזו דומה לקיתון גדול של זהב, ושתי מפתחות אחד שהוא יורד באמת השחי, ואחד שהוא פותח כיון,

[משנה ז] בא לו לפשפש הצפוני [צפון לשער ההיכל, דהיינו לימינו], שני פשפשין היו לו לשער הגדול, אחת בצפון ואחת בדרום, שברום לא נכנס בו אדם, עליו הוא מפורש ע"י יחזקאל, שנאמר יחזקאל מד ב' יאמר אלי ה', השער הזה סגור יהיה ל' א' יפתח, ואיש ל' איבא בו, פי ה' אל הישראלי בא בו, והיה סגור,

נטל את המפתח, ופתח את הפשפש, ונכנס להתא, ומהתא

[משנה ח, כ"ה הסדר במשניות] מי שזכה בתמיד, משכו והולך

אבני חן למסכת תמיד

בבית המטבחיים, ומי שזכו באברים הולכין עמו,

[ראה יומא סב:; ובדברי רש"י שם, שיש לתקן את דברי המפרש כאן ע"פ דברי רש"י שם],

מהני: לא היו כופתין את הטלה נשעת שמיטה, ד' רגלים יחד [אבל הרע"ב פ' בשתי ידיו לעצמן או בשתי רגליו לעצמן. וכן פירש ביבין], וטעמא [מפרש] בגמ' **אלא מעקדין אותו** יד ורגל, כעקידת יחם בן אנרס [דכך הוא חוקות הגוים כששחטו קרבנות אליהם, וג"ל דמה"ט גם בשאר קרבנות באמת אסור, אלא נקט הכי בתמיד משום דביה איירי. יבין],

מי שזכו באברים [שזכו בה ששה כהנים] **אוחזין בו** נשעת שמיטה ומסייעין אותו [את כהן השוחט], **וכך היה עקירתו, ראשו של טלה לדרום** [לשמאל] עזרה, **אלל מזבח** [שהטבעות ששוחטין בהן היה לימינו של מזבח], **ופניו ורגליו אלל צפון** [ימין] עזרה,

ופניו למערב [פ' שאף שהיה שוכב על גבו, פנו את פניו שיהיה נוטה למערב נגד ההיכל], **שצריך שיהא צית שחטמו כלפי מערב, דכתיב** [ויקרא ג' כד] **וְסָפַךְ יָדוֹ עַל־רֹאשׁ הַשְּׁעִיר** [וְסָפַט אָמוֹ] [בְּמִקְוֵי אֲשֶׁר־יִשְׁחַט אֶת־הַעֲלֹהָ לְפָנֵי ה' הַחַטָּאת הִיא],

וראשו של טלה לדרום [לשמאל] עזרה, **אלל מזבח**, עזרה כריך שיתקרב אלל מזבח, **דכל כמה שיטלין ליקרב עד הראש אלל המזבח**, מקריבין אותו, **דכתיב ושחט אותו על ירך המזבח צפונית**, **אלל המזבח** # [יש בדיבור זה 4 פעמים לשון "אלל המזבח"] **ופניו למערב**,

והשוחט עומד במזרח על קרן צפונית ופניו למערב והמקבל עומד כנגדו בצלכסון ומגדד, כדי שיהא פניו כלפי דרום,

	מערב	
צפון		דרום
	מזרח	

[תמיד] **של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית** [של המזבח], **על טבעת שניה** שהשמש צאה מן המזבח [להלן בדברי המפרש משמע שהכוונה על מזרחית דרומית] [ולהלן לא: ילפינן משנים ליום שצריך לשחוט נגד השמש], **לפיכך מושכו השוחט לזד מערב, להרחיקו מן הכותל מזרחית** [שאחוריו] **ככל יכולת, מפני שהכתלים גבוהים, והחמה של שחרית כשיפולו של קיע, וועל** [ועל הכותל עומד [ומאיר על הכותל] כנגד קרן צפונית מערבית, לסוף אורך המזבח אלל ההיכל,

[1] **צפונית**, משום דקדשי קדשים שחטתם בצפון, [דכתיב] **על ירך המזבח צפונית** [צפונית], **וצעינן שמיטה כנגד המזבח, ולא חוצה לו**,

על טבעת שניה

	לדעת רש"י		לדעת רמב"ם		
0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0

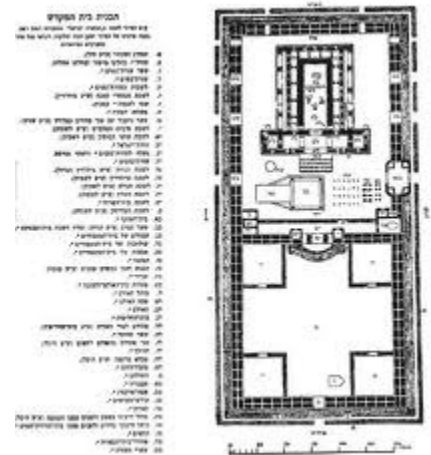
בית המטבחיים היה לצפוננו של מזבח, ועליו ח' עמודים נגמרים, ורבעים של ארז על גביהן, ואנקלאות של ברזל היו קבועין בהן, וג' סדרים לכל אחד ואחד [פ' לג' צדדי העמודים, אבל למערב לא היה אונקלית כדי שלא יעמוד המפשיט באחוריו להיכל. ע"פ יבין], **שבהן תולין ומפשיטין על שולחנות של שיש שבין העמודים**,

[משנה ט] **מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, נכנס ונטל את המני, והניחו לפניו, והיה חופן** [את דשן מזבח הפנימי] **ונותן לתוכו, ובאחרונה** [שלא נשאר אלא מעט דשן] **כיבד את השאר לתוכו, והניחו ויצא**,

מי שזכה בדישון המנורה, נכנס ומצא ב' נרות [מזרחית] [מערבית] **דולקין, מרדשן את השאר** [חמש הנרות], **ומניח את אלו דולקין במקומן, מצאן שכבו, מרדשן ומדליקן מן הדולקין, ואח"כ מרדשן את השאר**,

ואבן היתה לפני המנורה, ובה ג' מעלות, שעליה כהן עומד ומטיב את הנרות, ומניח את הכזו [שלתוכה דשן את הנרות] **על מעלה שניה ויצא:**

פרק רביעי לא היו כופתין

אבני חן למסכת תמיד

0	0	0	0	0	0
0	0	0	0	0	0

[1] שם היה ציט המטבחיס, וטבעות קבועות ברצפה, למת ראש הבהמה לחוק, והם כ"ד כמנין המשמרות,

ומקומן [פ' שהיו תופסין] כ"ד אמות מן הדרום לפון [והריוח בין טבעת לחבירתה, הוא בערך ד' אמות, והיו חמש רוחים עשרים אמה, וגשאר ד' אמות לו' טבעות. וזה צריך ביאור], קבועות זו' סדרים של ד' טבעות היו כ"ד, ורחוק הסדר הראשון מן המזבח ה' אמות, ומאומה סדר עד כלות ו' סדרים כ"ד אמות, והיו תנן במסכת מדות (דף לו), וטבעות היו לפון [המזבח] ו' סדרים של ד' ד', וש' אומרים ד' של ו' ו',

שעליהם שוחטים את הקדשים, כלומר על ידיהן שוחטים קדשים, כמו שפירשנו,

צריך שיבא השמש על ידו שוחט
אור השמש לצא על ידו של שוחט

על טבעת שניה, לאו טבעת שניה של סדר ראשון שהוא אלל המזבח [אות א שציינת], אלל טבעת ראשונה שהוא אלל הקרן בסדר השני המשוכה לצד פון [אות ב],

ופני השוחט וזואר בהמה לצד מערב פון, באלכסון כדי שלא יעכב אור השמש לצא, וטעמא דטבעת שניה, שהיא מתרחקת מן המזבח, שגובה עשרה, שיוכל לראות דרך עליו השמש, ויותר מכאן לא היה צריך להרחיק, ואם היה שוחט בסדר הראשון [בשורה הראשונה של הטבעות אצל המזבח] א"כ היה המזבח מעכב אור השמש לצא על ידו של שוחט, שהרי המזבח גבוה י' אמות, וסדר ראשון של טבעות אינו רחוק מן המזבח אלל ח' [חמש. ו'] אמות,

תמיד של בין הערבים, היה נשחט על קרן מזרחית צפונית [של המזבח] שהרי צערב הלכה לה [השמש] צד מערב, הילכך צריך להמשיך מקום שחיטה [לצד מזרח במה שיכול] למקום שכלה המזבח לצד פנות מזרחית, וכמה שיתרחק יותר [מן המערב] תצא החמה על ידו, וצגמ' נפקא לן שצריך שוחט לשחוט לאור היום, על טבעת שנייה בשביל הטעם שפירשנו בתמיד של שחר [להרחיק כל כמה שאפשר מצד מערב, וגם להתרחק קצת מן המזבח],

שחט השוחט, וקבל המקבל לזרוק ו בא לו המקבל לקרן מזרחית צפונית, וגותן מזרחית צפונה, [שכשעולה כבש שהוא צדום [הגם שכאן לא עלה על המזבח, כדמפרש להלן], ופונה לימין, פוגע בקרן דרומית מזרחית תחלה, ושם א"ל ליתן, משום דעולה טעונה יסוד, וקרן דרומית מזרחית לא היה לה יסוד, כדנפקא לן בוצחים (דף נג),

ומקיף וצא [פ' ובמשיך לילך למזרח המזבח] עד מזרחית פנות ונותן [שם מתנה], ואמר בוצחים (דף סב) כל פיות שאתה פונה לא יהו אלל דרך ימין, ונפקא לן [בדרכים ביהוקאל מו יז] ממעלות הפונים קדים ומעל פה פנו מ קדים, אע"ג דצמתן דמי עולה אינו עולה כבש, דהא על הרצפה עומד, והכלי צידו חזק למרחוק, כדכתיב חזקו, דהא למטה מן החוט [הסיקרא] הוא נותן?

אפילו הכי כיון דבטענות שניתנות ע"ג הקרנות למעלה, ושם צריך לעלות לכבש דרך הדרום, ופונה למזרח דרך ימין, וה"ג בכל הדמים, אע"פ שניתנין למטה, מתחיל להקיף דרך הדרום שהוא פניו של מזבח, צפתה כניסת הציט, ומשם פונה לימין בקרן מזרחית פנות,

ואחר כך מערבית דרומית, וגותן [מתן דמים דהיינו וריקה] מערבה דרומה, נמצא מקיף את המזבח דרך ימין מזרח פון, ואח"כ למערבית דרומית, כך פי' הרב רש"י בסדר יומא, בפ"ק (דף יז),

שירי הדם היה שופך אל יסוד דרומית כלל הניתנין על מזבח החיצון, שירים שלו נשפכין על יסוד דרומית, וכן מוכיח בוצחים (דף נג), דאמרין טעמא גבי שער נשיא,

ולמד ירידתו מן הכבש ליציאתו מן ההיכל, מה יציאתו מן ההיכל בסמוך לו, דהיינו יסוד מערבי שכנגד הפתח, ונפקא לן מקרא דכתיב אל יסוד מזבח העולה אשר פתח אהל מועד, אף ירידתו מן הכבש בסמוך דהיינו יסוד דרומית, וכיון דבטענות צריך לו לשפוך על יסוד דרומית, ה"ג בכל הדמים, אף על פי שאין עולין על הכבש בשביל זריקתו, שיריהן נשפכין אל יסוד דרומית, שהרי מתן דמן [של העולות] צהקפת ימין כמו כן, כ[כ] [אותן שעולין ע"ג כבש,

[עד] עכשיו פירש לך שחיטתו וזריקתו, מכאן ואילך מפרש סדר הפשטו וניתוחו, וכיצד מעלין את האצרים לכבש,

דף ל"א ע"א

לא היה שובר בו את הרגל כשהיה ממחיל הפשטו, היה קרב [בסדר הזה] הראש, העוקץ, והרגל, ושמי דפנות, וידים, והחזה, והגרה [הראש, והרגל, ושמי הידים, העוקץ, והרגל, והחזה, והגרה, ושמי דפנות], ונמצאת למד מהתם שמפשיטין אותו דרך הרגלים, הילכך (כמוצ) פירש לך, כשמולהו צרגליו באונקליות, לא היה שובר את רגליו ומניח רגל השצור צרגל האחר, דרך הרגל, ויורד עד לחזה, וכן מוכח ביומא (דף כה), דאמרין התם דרך הנקב, שניקב צרגל שני, כדרך הטבחים, שחולין את הבהמה להפשיטה,

[יש טבחים ששוברים רגל א' ועושין נקב ברגל [האחרת] ומעביר הרגל ששובר מן הארכובה דרך נקב שעושה ברגל האחר, ותולה בשני הרגלים ומפשיט. הרא"ש],

אלא נוקבו מתוך ערקובו כמו ארכובו [פ' קני"א, בך, ונוקב הרגל מתוך הברך]. בשני הרגלים נוקב, ותולה בו ומניחן באונקליות דרך הנקבים, וכל כך למה, [מפני ?] שלאחר שהפשיטה מנתחה אבר אבר, וכשחוטך רגל ימין, עדיין תלויה הבהמה צרגל השמאלי, ואם היה תולה אותה כמו הטבחים, לאחר שיחתוך ממנה רגל ימין, תפול הבהמה לארץ, לפי שאותו הרגל מחובר צרגל האחר, ועל ידי כן תלוי הבהמה,

היה מפשיט ויורד [מהפרסות לצד הראש], עד שמגיע לחזה, הגיע לחזה שהרי הופשטה כל הבהמה, אלל שעדיין תלויה עוד בחזה למטה, שעדיין לא הופשטה שם, כדקמיני לבסוף מרק והפשיט, וקודם שיחתוך ממנה שום

אבני חן למסכת תמיד

כדמפרש במסכת מדות (דף לו), אצל מלכד אותן שולחנות, היו שולחנות של שיש, נראה לי שהיו קבועין [צגובה. מלאכ"ש] שעליהן היו מדיחין קרביים, וכן מיימין על גמרא דהאי פירקא, י' שולחנות היו במקדש, ח' של שיש צבית המטבחים, שעליהם מדיחין את הקרביים, אצל שולחנות שהיו מפשיטין היו בין עמודים, וכן גרסי' בהדיא במסכת מדות, (דף לו) שולחנות של שיש שצין העמודים, ובשולחנות שעליהן מדיחין גרסי' צבית המטבחים, וכן מוכח במדות דאמרין, מקום הטבעות כ"ד, [מן הטבעות] לשולחנות ד', [מן] שולחנות לעמודים כו' הנגסין [לנגסים] ד', והמותר מקום הנגסין,

במיעוט שולחנות של שיש, יכולין להדיח [הקרביים], שהתמיד היה כבש, והא דתנן במדות (דף לו) לשכה ששם היו מדיחין קרבי קדשים, היינו כרס, כדמוכח הכא שמדיחין צבית המדיחין הכרס, וכל זרבי צית המטבחים מדיחין שם, ונראה לי הא דלא היו רוצים להדיח הקרביים עם הכרס בלישכת מדיחין, משום שהכרס יותר ויותר יש בה טיטופת, ואם יודחו יחד, יתלכלכו זה מזה, לכך קבעו זה לזה מקום,

[ראה התמונות בארט סקרול].

נטל את הכבין ועד עכשיו לא היה לו צורך סכין, לא בנטילת הפדר ולא בנטילת קרביים, שהיו דבר שנטלין ומפרידין בלא סכין, **והפריש את הריאה מן הכבד** הפריד זה מזה, כדי שמהא הריאה עם זואר דלקמן, והכבד עם דופן ימין,

ואצבע הכבד מן הכבד אצבע הכבד [היינו] כשחומרים את הכבד ומפרידין אותו ממקומו, נשאר מעט כבד מן העוקן אצל הכליות ולא היה מזוזה במקומה,

נוקב את החזה בדבר שאינו חותך כדרכו, שיין לשון נקיבה, שהיה מפריד החזה מן הדפנות והללעות, זו ארוכה מזו, ועוד יש לומר לפי שהחזה על הדפנות כמו אהל וכשנטל את החזה משם, היו כמי שניקב בזהמה, שהחזה קצר ברחבו ודומה מקומו לאחר נטילתו כחלון וזהו עיקר,

ונתנה למי שזוכה בה,

עלה לדופן הימנית, היה חותך ויורד עד השדרה אצל השדרה חותך ולא היה נוגע בשדרה ולא היה נוגע בשדרה, שהשדרה היה מניח אותה עם הדופן השמאלי, לפי שזה הדופן היה מולה הכבד, לא היה חותך השדרה עמו, שאם היה חוטבו עמו, הייתה כבידה [הרבה] (היה),

חתכה [לדופן הימני] ונתנה למי שזוכה בה, והכבד תלויה בה לכך הפריש קודם הריאה מן הכבד, שצב' הקרבות היו, דהיינו למעלה,

[פי' בכל אורך הכבש יש צלעות וכשהחתך את הדופן השאיר שני צלעות למטה בין החזה והצואר, וכן ב' צלעות אצל הזנב שלא חתכום],

אזכר, **חתך את הראש** ולא מפשיטו [שהרי מקטירו עם עורו], שהרי קודם הוא בסקטרה, ונאה לחוטבו קודם, ונתנו למי שזוכה בו [הבהן הראשון מן המולכים], [וחתך את הראש] קודם שחתך את הכרעים,

חתך את הכרעים [כרעים] רגלי הבהמה כרעים, על שם כריעה קרי להו כרעים, שמאחר שהופשטו [גם] הידים, עד כנגד החזה, יכול לחתוך כל ארבע רגלים יחד, ונתנן למי שזוכה בהן,

מורק את ההפשט גמר כמו [יומא דף לא] קרצו ומירק אחר שחיטה [על] ידו (על), כלומר גמר הפשטו נגד החזה, וזואר, וסוף הידים [שאת הידים דהיינו הכרעים עצמן כבר חתך מתחלה],

קרע את הלב, והוציא את דמו,

חתך את הידים [הרגלים הקדמיות מן הכרעים ולמעלה], ונתנן למי שזוכה בהן, **עלה לרגל הימנית** וה"ה דקודם שיחתוך הידים היה לו לחתוך רגל הימנית, אלא שעדיין כווד הבהמה ברגלים, והבהמה נמלית, ויכל הסדר הזה אין שום פסוק, כי אם **כצרה לפי מה שנכון לעשות עושין,**

חתכה ונתנה למי שזוכה בה דהיינו אותו שזכה בראש וב' ביצים עמה שעולה בא זכר ואז הבהמה תלויה על ידי הרגל השמאלי קרעו ונמצא כולו גלוי לפניו ויכול לראות צפנים ששלא היה הרגל עדיין חתוך אפי' אם היה קרעו לא היה מה שצפנים נראה כמו עמה **נטל את הפדר** חלב ונתנו מכסה על בית "שחיטת הראש" [למעוטי צד הצוואר שאינו צריך לבסות] מלמעלה לכסות בו צית השחיטה,

קמני צית השחיטת הראש [ולא קמני הראש, ש] כשהיה נושא את הראש על המוצח, היה הופך צית השחיטה למעלה, ולוקח החלב ומכסה, וזה דרך כבוד [של] מעלה, ולא קמני צית השחיטה סתם, למעוטי שחיטת זואר אחיא, [סד"א] דכמו שהראש מגונה בצביל שחיטה הכי נמי זואר מגונה, הילכך פי' לך צית שחיטת הראש, למעוטי צית שחיטה זואר, וזואר כשהיה נושא היה הופך החתך אצלו, ואינו נראה, אצל הראש קרניו בין אצבעותיו, וחוטמו כלפי זרועותיו, וצית שחיטתו למעלה, הילכך מכסה הפדר צית השחיטה, והכי יפה לעשות, ו[עוד ד] שחיטת הזואר אינה מגונה בדם כל כך, כמו הראש,

נטל את הקרביים, ונתנן למי שזוכה בהן להדיחן, ולהסיר הטיטופ שבהן, והכרם מדיחין אותה בבית המדיחין לפי שיש בה טיטופת הרבה, קבעו לה לשכה אחת להדיחה שם, ולא קבעו בה הדחה [שלם פעמים, לפי] שיש כרס שיש בה טיטופת הרבה, ויש שאין בה כל כך, (הקרביים) והצני מעיים אין בהן משום טיטופת כל כך, ומדיחין אותה כל צרכה,

והקרביים מדיחין אותן שלש פעמים [ודין] כך לכל במעומתן על שולחנות שנטלן הקטן של שולחנות של שיש שבין העמודים שצבית המטבחים, ולא היו שולחנות שצין העמודים, [ש] על אותו [אותן] היו מפשיטין

אבני חן למסכת תמיד

ורגל שמאלי נשאר עדיין באונקלי, חתכה ונתנה למי שזכה בה, נמצאו כולן עומדים בשורה, והאברים בידם, עד עכשיו פירשו סדר ניתוחיה, מעתה נריך לפרש סדר הולכתם למוצת, כיצד מוליכים האברים קודמין זה לזה,

דף ל"א ע"ב

1. הראשון, בראש וברגל, כיצד הראש בימינו שהראש קודם לכל האברים, דכתיב (ויקרא א) ונתת אותה לנחמיה את ראשו, ואת פדו, הילכך הראש זימיתו וחוטמו כלפי זרועו חוטם הבהמה פונה נגד זרועו, ואז קרניו בין אצבעותיו גב הראש על גב פיסת ידו ו, בית שחיטתו פונה מלמעלה והפדר נתון עליה לנסות מקום השחיטה, וזה כבוד של מעלה,

הרגל של ימין בשמאלו, ובית עורן לחוץ מקום שמשם הופשט העור היה כלפי חוץ אל העם, ומקום החתך כלפי המוליך, והכי שפיר למעצד כדי שלא יראה החתך,

תוספת המפרש:

ומפרש ביומא (דף כה) מ"ט סליקא לרגל צהדי רישא, דאיכא למ"ד התם דרך ניתוחו היה קרב, הראש, והרגל, וצ' ידים, ושני דפנות, החזה, והגרה, והעוקץ, והרגל,

ואיכא למ"ד דרך עילויא דשומנא היה קרב, פי' כדרך שהאברים שונים זה מזה הם קריבים, הראש, והרגל, ושני דפנות, החזה, והגרה, ושני ידים, והעוקץ, והרגל,

וצין למ"ד דרך עילויא, וצין למ"ד דרך נמוח, אין זה סדר שהרגל קרב עם הראש, שהרי צניחות שני ידים קודמין,

ומפרש התם מאי טעמא רגל סליק צהדי רישא, הראש כבר פירשתי שהוא קודם וגזירת הכתוב היא, ומה טעם רגל עמו משום דרישא נפשי ציה עצמות, סלקא רגל צהדיה שהוא כולו צהר, והכי שפיר למעלה שמהא בהקטרה עצמות וצשר, ואין צדו אבר כ"כ צשר עמו כרגל,

2. השני, בשתי ידים האזי תנא אזיל צתר איצרא דבישרא, כלומר צתר גדול האברים שהאברים גדולים זה מזה הם קודמים, הילכך צ' ידים קודמים שהן גדולות מהעוקץ והרגל, של ימין בימינו, וישל שמאל בשמאלו דרך חשיבותן מוליכין אותן למוצת, ובית עורן לחוץ וצית עורה של כל אחד ואחד למוץ,

3. השלישי, בעוקץ וברגל השמאלי, העוקץ בימינו, והאליה מדולדלת בין אצבעותיו היא דבוקה בעוקץ, והולכת בין האצבעות, וגם, ואצבע הכבד דבוק בעוקץ, וגם הללעות דבוקות בעוקץ, אצבע הכבד ושתי כליות עמו, הרגל של שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ,

וצ' כלעות דקות מלמטה, אלל החזה והניתן במקומן, ולא חתך עם הדופן, וכן היה מניח עם חזירתה בדופן הימני צ' כלעות למעלה, אלל העוקץ, ולפי שלא פירש לך למעלה צ', כלעות למעלה צנטילת דופן ימין, פירשו כאן,

עד שמוגיע לבין ב' צלעות דקות אלל החזה, כלומר היה חוסך ויורד עד שיהא מגיע לאותן כלעות, וגם למעלה אלל העוקץ היה מניח צ' הצלעות, ולקמיה מפרש כשיפריש דופן שמאלי דקמני ומניח צ' כלעות דקות מלמעלה וכו' וכך היה עושה בחזירתה דופן ימין,

בא לו לגרה לצואר, הניח בה שתי צלעות מכאן, וב' צלעות מכאן [אינו מדבר על ב' צלעות נוספות, אלא אלו שלא חתך מתחלה] צ' כלעות הניח צו כבר כשחתך הדופן הימני, ועכשיו [שנוטל את הצואר] (הניח צו שעדיין) הניח צה צ' כלעות מנוד אחר, וזה אותן כלעות שהן בדופן אלל חזה, ועדיין פ' [ובין שעדיין] לא חתך דופן השמאלי, לכך שייך לומר והניח צה, שעדיין הן ממוזכות לדופן,

חתכה ונתנה למי שזכה בה,

הקנה והלב והריאה תלויים בה [בצואר],

בא לו לדופן השמאלית, הניח בה שתי צלעות דקות מלמעלה לא גרסי' צה [אלא] והניח אלל העוקץ, ושתי צלעות דקות מלמטה, וכך היה מניח בחזירתה,

נמצא מניח צמיהן צמיהן דפנות שתיים שתיים מלמעלה, שתיים שתיים מלמטה צין דופן ימין צין דופן שמאל, מניח צכל א', שמים שמים למטה, וכן שמים שמים למעלה,

חתכה לדופן שמאל ונתנה למי שזכה בה, והשדרה עמה תלויה צה והטחול תלוי בה, והיא היתה גדולה כצידה יומר, אלא של ימין קורין גדולה, שהכבד תלויה בה והכבד לאו מן הדופן הוא, אלא תלוי הוא צה, וצנציל שדבר שאינו צכלל הדופן תלוי צה, לכך נקראת גדולה,

בא לו לעוקץ הוא הונח חתכו אלל רגל השמאלי, שעדיין תלויה הבהמה צו ונתנו למי שזכה בו,

האליה, ואצבע הכבד, וב' כליות עמו וכן צ' כלעות מכאן וצ' כלעות מכאן לפי שאותן כלעות מייקרי כנפי העוקץ, ולא חש לפרש שני כלעות מכאן ומכאן,

נטל את הרגל השמאלית שנשאר יחידי, שכל הבהמה מנותחת לאברים

אבני חן למסכת תמיד

יקטירו את הקטורת, והכי נכון הדבר שיתפללו קודם שיקטירו שום הקטר, ויעל קרבנם לריח ניחוח:

נב: תנא, יד ורגל יחד כעקידת יצחק בן אברהם:

לא היו כופתין את המלה מאי טעמא? רב הונא ורב חסדא, חד אמר משום בזיון קדשים, וחד אמר משום דמהלך בחוקי העמים כשמקריבין זבח לעבודת כוכבים, הן כופתין אותו כך, ארבעה רגלים יחד,

מאי בינייהו [בין בזיון קדשים, ומהלך בחוקי העמים] דין למר ודין למר אסור לעשות? איכא בינייהו, דכפתיה בשיראי כמילת, משום בזיון קדשים ליכא, משום חוקי העמים ליכא, אי נמי בהוצא [בחוץ] דדהבא,

תנן התם, שלש עשרה [עשר] שולחנות היו במקדש בעזרה, ד' שולחנות שהיו באולם לא חשיב הכא כהדי עשר, אלא אותם שהיו בעזרה, שמונה של שיש בבית המטבחים אצל הטבעות בצפון, שעליהם מדיחין את הקרבים,

ב' במערבה של כבש וד' באולם מצפנים אצל פתח ההיכל אחד של כסף וא' של זהב, אחד של שיש, ואחד של כסף, על של שיש נותנין את האבירים, ועל של כסף כלי שרת,

ובאולם שנים מבפנים על פתח הבית, אחד של כסף ואחד של זהב, על של כסף נותנין לחם הפנים בכניסתו כשמגיעין לפתח, מניחין אותם עליו, ועומדין זו לפוש, ועל של זהב ביציאתו ושם היה מונח עד שיקטירו הצויכין, כך מפרש צמחמות בפרק שמי הלחם (דף כט), [ונמצא הי"ג שולחנות הם, עשר שמנה כאן, ועוד שנים מבפנים, ושלחן אחד שהיו מסדרים עליו את לחם הפנים],

שמעלין בקודש ולא מורידין כגון צניסותם מניחין על של כסף, וכשמגיע דהיכל על של משה שהיה מצופה זהב, הרי עליה, ולא מורידין לפיכך ביציאתו מניחו על כלי של זהב,

ועשר שולחנות היו עדיין דהיכל שעשה שלמה, והא דלא חשבינהו הכא, דלא חשיב אלא אותן שמניחים עליהם, ובאותן של שלמה לא היו מסדרים, כדאמרין צמחמות פרק שמי הלחם (דף כט) עשר שולחנות עשה שלמה, ולא היו מסדרים אלא על של משה כו',

ואחד של זהב [השלחן שעשה משה במשכן] בפנים, שעליו לחם הפנים תמיד,

מכדי אין עניות במקום עשירות, אמאי עבדי דשיש, ניעברו דכסף ניעברו דזהב,

אמר רב חנינא בשם רבי אסי, ורבי אסי בשם רבי שמואל בר רב יצחק, מפני שהוא מרתיח את הלחם [הנשר] ומחממו, וממחר

4. הרביעי, בחזה ובגרה וצואר החזה בימינו שהוא חשוב יותר, והגרה בשמאלו, וצלעותיו בין שני אצבעותיו,

והאי דלא פירש צית עורה לחוץ, היינו טעמא דשני צלעותיו מונחין בין אצבעותיו, א"כ היו צית עורה לחוץ, אצל גזי דפנות לא פירש לך כלום, והיה יכול לישא דפנות על פס ידו, לכך פירש צית עורה לחוץ,

5. החמישי, בשתי דפנות של ימין בימינו וצית עורן לחוץ ושל שמאל בשמאלו, ובית עורן לחוץ,

6. הששי, בקרבים הנתונים בבוך קף מתרגס צוך, ולפי שאין מחוברין יחד צריך ליתן בכלי וברעים על גביהן מלמעלה,

הז', בסולת שלחם הקטרת אברי תמיד מקטירין מנחתו דהיינו סלת,

השמיני, בחביתים דאמר ציומא (דף לד) עולה ומנחה שם מנחה ואפילו חביתין,

התשיעי ביינן נסכים, רביעית ההין,

כל אלו קריבים עם האזרים, דאין מקריבין עולה צלא מנחה ונסכים, וחביתים אף על פי שקריבין בעצור כהן גדול, הואיל ומן הפסוק הם, קודמין לנסכי תמיד (צריך לנו שאר האזרים),

הלכו ונתנום מחצי כבש ולמטה ולא מחצי כבש ולמעלה, שלחם הקטרת הקטורת חורין ומוליכין אותן למזבח, ואם היו קריבים למזבח, לא תראה הולכה, הילכך צריך להניח מחצי כבש ולמטה, שלחם כך לכשיחזירו ויוליכו, או הם או אחריים תראה הולכה חשובה, והכי יפה לעשות, שאם קריבים למזבח, נראה כמוקטרים, ועוד דפעמים שיקטירם קודם הקטורת, הואיל וקריבים הם כל כך למזבח,

במערבו של כבש ולא צמרחו, שהרי צלכתם למזבח, להוליך אברים למזבח, ולדרוס [ולסדרם] צמחמות, דרך מורחית של כבש, שהרי כבש לאמצע המזבח, ומכאן ומכאן תופס המזבח ח' אמות לכל ד', לאחר שכלה הכבש, שהרי הכבש ט"ו, והמזבח ל"ב נמצא ח' אמות לכל ד', ומקום המערכה צמרח המזבח, אצל מורחו של כבש, ורחב המערכה אינו תופס עד חצי המזבח, שהרי התפוח באמצע המזבח, נמצא אחר אומר, הליכתו למזבח לזרוק האברים למערכה [היה צמורת], לכך נותנים האברים צמרחו של כבש לפנות מקום הליכתו,

ומלחום דכתיב על כל קרבן תקריב מלה,

וירדו ובאו להן ללשכת הגזית, לקרות את שמע ולאחר ק"ש

אבני חן למסכת תמיד

להתעפוש:

ולא כפי ליה מידי וצטיל כך אורה מזהיר ומוזיק לעינים המציטות שם,

[שנינו במשנתנו] של שחר היה נשחט על קרן מזרחית צפונית: מנא הני מילי? אמר רב חסדא, דאמר קרא במדבר כח שנים ליום כנגד היום נגד השמש, או אינו אלא חובת היום, כלומר כל יום ויום מקרינו שנים, כשהוא אומר וכו',

תניא נמי הכי, שנים ליום כנגד היום, אתה אומר נגד היום או אינו אלא חובת היום, כשהוא אומר במדבר כח את הכבש אחד תעשה בבקר ואת הכבש השני תעשה בין הערבים, הרי חובת היום אמור, הא מה אני מקיים שנים ליום נגד היום,

הא כיצד, תמיד של שחר היה נשחט על קרן צפונית מערבית, על טבעת שניה, ושל בין הערבים היה נשחט על קרן צפונית מזרחית, על טבעת שניה כדפרישית במתניתין מה:

עשרה דברים שאל אלכסנדרוס מוקדון את זקני הנגב [שהיו חכמי ישראל],

1. אמר להן

דף ל"ב ע"א

מזן השמים לארץ רחוק כלומר איזה רחוק יותר או ממזרח למערב?

אמרו לו ממזרח למערב רחוק יותר משמים לארץ, תדע שהרי חמה במזרח הכל מסתכלין בה, חמה במערב הכל מסתכלין בה, חמה באמצע רקיע אין הכל מסתכלין בה ולמה, לפי שהחמה כשהיא במזרח או במערב היא רחוקה, וצטיל שהיא רחוקה יכולים להסתכל בה, שאין האורה מוקת לעינים, אבל כשהיא באמצע הרקיע קרובה ואורה מזהיר כ"כ שאין יכולין לראות,

וחכמים אומרים, זה וזה כאחד שוין כדמוכתי קראי, שנאמר תהלים קג יא פי כְּגִבְהַ שָׁמַיִם עַל־הָאָרֶץ גִּבְרַת חֲסְדּוֹ עַל־יְדָאָיו: יב כָּרַח מִזְרַח מִמְּעַרְב הָרָחִיק מִמָּוֶן אֶת־פְּשָׁעֵינוּ [וגו'] ואי חד מינייהו נפיש ואס לא היתה מדתן שוה, אלא מזרח ומערב רחוק יותר, למה אלו הכתוב צמועט במדה נכתוב תרווייהו כי ההוא דנפיש, לא היה לו כלל לומר אלא המרוצה, אלא ודאי שניהם שוין במדה, לכך אלו את שניהן,

ואלא חמה באמצע רקיע מ"ט אין הכל מסתכלין בה כמו שהם מסתכלין כשהיא במזרח או במערב? משוב דקאי להדיא בגילוי היא עומדת

2. אמר להן, שמים נבראו תחלה, או הארץ כלומר או ארץ ושמים כאחד נבראו, אמרו שמים נבראו תחלה, שנא' בראשית א בראשית ברא אלהים את השמים ואת הארץ אלמא שמים קדים,

3. אמר להן אור נברא תחלה, או חשך כלומר איך נברא תחלה, אמרו לו מילתא דא אין לה פתר דכר זה שאלת אין שום אדם בעולם שידע לפתרה,

ופריך הש"ס ואמאי השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר ונימרו ליה מן הפסוק ד חשך נברא תחלה, דכתיב בראשית א והארץ היתה תהו ובהו וחשך משך נברא תחלה, שנאמר וחשך על פני תהום, והדר ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור אלמא משך קדים?

סברי [זקני דרום] אי אמרו ליה, הרי אסא לשיילי דילמא אתי לשיולי מה למעלה ומה למטה, מה לפנים ומה לאחור והילכך השיבו ליה מילתא דא לית ליה פתר, וימנע ולא ישאלם עוד ממעשה בראשית,

אי הכי צטיל כך נמנעו מלהשיבו, תחלה נמי שמים נמי לא נימרו ליה אמאי השיבו לו השמים נבראו תחלה, לא היה להם להשיבו כלום, משום דילמא אתי כו'?

מעיקרא סבור אקראי בעלמא הוא דקא שייל דקא משאיל, ולא ישוב עוד לשאל יותר ממעשה בראשית, לכך יכולים להשיבו האמת,

כיון דחזו דקהדר שאיל, סברי לא נימא ליה דילמא אתי לשיולי מה למעלה מה למטה מה לפנים ומה לאחור,

4. אמר להם אידין מתקרי חכים מי מיתקרי חכם? אמרו ליה איזהו חכם הרואה את הנולד [אבל באבות ריש פ"ד תנן איזהו חכם הלומד מכל אדם? ואולי היא היא שעי"ז שלומד מכל אדם מה אירע להם הוא יכול לראות את הנולד] המצין מלצו מה שעמית להיות קורות שעמיתים לצא, וזהו מהן,

איזהו חכם הרואה את הנולד. ובדרך הלצה שלכן נקראת המילדת "חכמה" מפני שהיא רואה את הנולד. מדרש המליצה העברית,

5. אמר להם, אידין מתקרי גבור? אמרו לו איזהו גבור הכובש את יצרו צא לידי עבירה וכבש את יצרו ונמלט ממנה,

6. אמר להן אידין מתקרי עשיר? אמרו ליה איזהו עשיר

אבני חן למסכת תמיד

השמה בחלקו כמה שנותן לו המקום,

אמרו ליה שלטן ביד מלכא כלומר ביד הממשלה לעשות שאתה מלך ושר, אבל בכך נחמתו שהנחתו שלא תעשה עמנו רעה, ולא יאי למלכא כזב ואין נאה למלך לדבר שקר, שנא' אף כי לגדי דבר שקר (משלי י),

מיד אלביש יתהון הלצים אותם לבושים דארגון לבושי ארגמן ושרי מניכא דדהבא וישם רביד זהב על צואריהון על זארים,

אמר להן, בעינא דאיזל רוגה אני לילך למדינת אפריקי אפריקא, אמרו ליה לא מצית אולת איך יכול ללכת דפסקי הרי חישך שהרי חשך באמצע הדרך, מקום שיש בו חשך בין ביום בין בלילה, ואין שום אדם יכול לעבור אותן הרים,

אמר להן, לא סגיא דלא אולינא תקעמי ענמי ללכת שם, אמטו הכי ובשיל צעקמי צענמי משיילנא לכו [אני שואל במובן] ענה, אלא מאי אעביד מה תקנתי, ובאיה ענין אוכל לעבור,

אמרו ליה, אייתי חמרי לובאי הבא חמורים גדולים ממנרים, דפרשי בהברא שידעין ללכת בחשך, דפרשי כמו (פסחים דף ו) המפרש והיוצא בשיירא, ואייתי קיבורי דמתני [צורות חבלים. שטן], וקטר בהאי גיסא וקשור בהאי גיסא בעצרך, דכי אתית (באורחא) נקמת בגוייהו, ואתית לאתריך וכשמחזור למקומך [תלמוד] באותן קיבורי, דשצילם משוב למקומך על פי קיבורי, עד שמגיע למקום שנקשר, ואז תהיה במקומך,

עבר הכי ואזל, מטא להווא מחווא דכוליה נשי לא היה באותו הכרך כי אם נשים, בעי למיעבד קרבא בהדייהו רצה לעשות עממן מלחמה, אמרו ליה הנשים אי קטלת לן יאמרו נשי קטל כלומר זו אינה גבורה אם תלחם עמנו, שהרי אם תהרוג אותנו יאמרו העולם שישמעו בדבר נשים הרג, וזו אינה גבורה,

אי קטילנא לך ואם אנו נהרג אותך יאמרו השומעים כמה גרוע מלך זה מלכא דקטלוהו נשי שנשים נחצרו עליו והרגוהו, מוטב שתמנע את עצמך ואל תלחם עמנו, פן תהיה לבז,

אמר להן הריני שומע לעצמכם ולא אזיק לכם אייתו לי נהמא והציאו לי לחם לאכול,

אייתו ליה נהמא דדהבא, אפתורא דדהבא הציאו לו לחם של זהב, מונח על שולחן של זהב

דף ל"ב ע"ב

אמר להו מי אכלי אינשי נהמא דדהבא כלומר וכי מנהג ככאן לאכול לחם של זהב?

אמרו ליה אלא אי נהמא בעית, לא הוה לך באתריך נהמא למיכל, דשקלית ואתית להבא אין מנהג ככאן לאכול לחם של זהב, אבל

7. אמר להן מה יעביד איניש ויחיה? אמרו ליה ימית עצמו ישפיל את עצמו,

8. מה יעביד איניש וימות? ויחיה את עצמו יגבה את עצמו, ומתוך כך יתנו בו הצרות עין רעה, ויקנאו בו וימות, ולימדוך חכמים שאדם הרואה שיחיה ישפיל את עצמו, וירחמו עליו הצרות, ויחיה שנים הרבה, ומגאיה ימנע את עצמו, שלא יקלרו ימיו וימות בלא עתה,

9. אמר להן מה יעביד איניש ויתקבל על ברייתא? אמרו יסני מלכו ושלטן ויתקבלו דבריו, ויאהבו אותו, אבל אדם רגיל לדבר עם מלכים ושרים מקנאים בו בני אדם, וממך כך שונאים אותו ואת מעשיו,

אמר להו ידיי טבא מדידכו חכמתי גדולה משלכם, שאני יועץ ענה טובה, שעל ידי יהא מקובל לפני הצרות, ואזו ענה ירחם מלכו ושלטן וידבר עמהם תמיד ויעבר טיבו עם בני אינשא עם בני העיר, בשביל אנשי העיר, וידבר עליהם אל המלך שלא להכזיב עולו עליהם, ואז יצאו בני העיר לעוזרו,

10. אמר להן בימא יאי למידר, או ביבשתא יאי למידר באיה מקום טוב לגור, צים או ציבשה? אמרו ליה ביבשתא יאי למידר, דהא כל נחותי ימא לא מיתבא דעתיהון אין דעתן מיושבת בהן עד דסלקין ליבשתא עד שירדו ליבשה [ראה בילקוט המאירי שאלכסנדר ידע שאין הע"ז שולט בים, לכן שאל איפה יפה לדור וכו'] ואם ישיבו ביבשה יאמר כיון שהע"ז שולט שם, לכן ענו לו בהכמה שכל יורדי הים אין מתיישב דעתם עד שממליכין את הקב"ה גם על היבשה. עי"ש,

אמר להן, אידין מנכון איזה חכם יתיר חכם יותר, אמרו לו כולנא כחדא שווין כולנו חכמים ואין חכם זה מזה, דהא כל מילתא דאמרת לנא בחד פתרנא לך שהרי כולנו הסכמנו לדעת אחד,

אמר להן, מה דין אתריסתון לקבלי מה זה שאתם עומדים נגדי, ואינכם מחזיקים יראתנו, הלא אתם יודעים כי אנחנו הרצים, ואתם תחמינו, אתריסתון לשון תרים ומגן,

אמרו ליה סמנא נצח זו אינה ראייה, שהרי אתם רואים בכל יום, שהשטן הוא גומא, ומעשה בני האדם, אף אתם אל תתמהו על שאנו תחמיכם,

אמר להן שוטים אתם, שאתם מחזיקים יראתכם, הא אנא מקטילנא יתבון שאתם ארצה אהרוג אתכם בגזירת מלכין בגזירת מלכים, שאני מלך, ואצקש לשאר מלכים שאוהבים אותי, שיתנו לי רשות להרוג אתכם,

אבני חן למסכת תמיד

תנא רבי חייא, כל העוסק בתורה בלילה, שכינה כנגדו שנאמר איכה ב ט קומי רני בלילה לראש אשמרו ת לעסוק בתורה, שפכי כמים לפניך נבחר פני אדני (וגו') כלומר שכינה שרויה אליו,

אמר ר"א בן עזריה, תלמידי חכמים מרבים שלום בעולם, שנאמר ישעיה נד יג וכל־בְּנֵיךְ לְמוֹדֵי ה' וְרַב שְׁלוֹם פְּגִיךְ [פסוק זה נזכר בסיום מסכת ברכות, יבמות, נזיר, כריתות, ר"ת בניך]:

פרק חמישי אמר להם הממונה

[מכאן ואילך הוא פירוש הרמב"ם ז"ל, ולא הכנסתי אותה]

מהני: [א] אמר להם הממונה, ברכו ברכה אחת, והם ברכו, קראו עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמוע, ויאמר, ברכו את העם שלש ברכות, אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא:

[ב] אמר להם, חדשים לקטרת בואו והפיסו,

זכה מי שזכה,

אמר להם חדשים עם ישנים בואו והפיסו, מי מעלה אברים מן הכבש למזבח, ר"א בן יעקב אומר, המעלה אברים לכבש, הוא מעלה אותן ע"ג המזבח:

[ג] מסרום לחזנים, היו מפשיטין אותם את בגדיהם, ולא היו מניחין עליהם אלא מכנסים בלבד, וחלונות היו שם וכתוב עליהם תשמיש הכלים:

[ד] מי שזכה בקטרת חי' נוטל את הכף, והכף דומה לתורקב גדול של זהב מחזקת שלשה קבין, והבזך היה בתוכו

דף ל"ג ע"א

מלא וגדוש קטרת, וכסוי היה לו, וכמין מטוטלת היה עליו מלמעלה:

[ה] מי שזכה במחתה, נטל מחתת הכסף, ועלה לראש

בשזיל כך שמנו זהב לפניך לאכול, שהרי זה פלג לנו שזאת לכאן בשזיל אכילתך, וכי לא היה לך לחם לאכול במקומך, שנתרחקת ממלכותך וזאת עד כאן, ושאלת לחם לאכול, לכך נתנו לך זהב וכסף, שסבורים היינו שזאת בגלל זהב וכסף לכאן,

כי נפיק ואתי כשהיה יוצא מן העיר כתב אבבא דמחוזא כתב על שער העיר, אנא אלכסנדרוס מוקדון הויתי שמיא הייתי שוטה מזלי לב להצין [ראה לשון "לב להבין" בפסחים מ"ב; ויש בעוד ד' מקומות ב"ש"], עד דאתיתי למדינת אפריקי דנשיא לכך נשיא [של נשים] ויליפת עצה ולמדוי חכמה מן נשיא,

כי שקיל ואתי, יתיב אההוא מעיינא כדרך בני אדם שיושבים על המעיין, ואוכלין שם לחם, וכשרוצים לשמות שומים קא אכיל נהמא, הוו בידיה גולדני דמלחא היה עמו דגיס מלוחים בהדי דמחזורי להו בעוד שהיו רוצים במים כדי להסיר מלחמם, נפל בהו ריחא נפל בדגיס ריח טוב ומעיין מנג עדן היה, אמר ש"מ, האי עינא מנג עדן אתי,

איכא דאמרי, שקל מהנהו מיא טרא באפיה רחץ פניו ולא עשה יותר, איכא דאמרי אידלי כוליה הלך במעיין עד דמטא לפתחא דגן עדן עד דמטא לגן עדן, שמעם היה נובע,

רמא קלא ואמר פתחו לי בבא, אמרו ליה תהלים קיה זה השער לה' וגו' נדיקים יבאו בו,

אמר להון, אנא נמי מלכא אנא, מיחשב חשיבנא וחשוב אנא הבו לי מידיו תנו לי דבר אחד מנג עדן, הואיל ואינכם רוצים לפתוח לי שער, יהבו ליה גולגולתא חדא נתנו לו ראש, גולגולת, אתייה תקליה לכוליה דהבא וכספא ידיה בהדיה היה נותן כל כסף וזהב שלו במאזנים מנזר זה, והגולגולת מנזר זה ואעפ"כ, לא הוה מתקליה היה מכניד יותר הגולגולת, דלא היה מוצא דבר ששוקל כנגדה,

אמר להון אמר להם אלכסנדר מוקדון לרבנן, מאי האי שאני יכול למנא משקלי, אמרי גולגולתא דעינא דבישרא ודמא גולגולתא של אנוש בשר ודם דלא קא שבע שלא יצבע לעולם, לפיכך משקלה כל כך, שכל כסף וזהב היא מושכת אליה,

אמר להו ממאי דהכי הוא במאי אצחין אס אמת אחס מדצרים, שקלי קלילי עפרא וכסייה [קח] מעט עפר וכסיה, שלא תוכל הגולגולת לראות, ולא תשבע ולא יכלה שום דבר לימשך אליה וימנא משקלה, לאלתר תקלא כלומר כאותו דבר ששקל כנגדה, דכתיב משלי כו ב שְׁאוֹל וְאֶבְדּוּ [י] ל' א' תִּשְׁפָּעֶנָה נגדו וְשִׁיחַ הָאֲדָם ל' א' תִּשְׁפָּעֶנָה וגו',

תנא דבי אליהו, גיהנם למעלה מן הרקיע, וי"א לאחורי הרי חשך,

אבני חן למסכת תמיד

נטל את הכזו ממעלה שניה, והשתחוה ויצא:

המזבח, ופנה את הגחלים, הילך [אילך ואילך] וחתה (מן המאובלות הפנימיות),

[ב] מי שזכה במחתה, צבר את הגחלים על גבי המזבח, ורדן בשולי המחתה, והשתחוה ויצא:

ירד ועירן לתוך של זהב, נתפור ממנו קרב גחלים, והיה מכבדן לאמה, ובשבת היה כופה עליהן פסכתו, ופסכתו היתה כלי גדול מחזקת לתך [15 סאה],

[ג] מי שזכה בקטרת, היה נוטל את הכזב מתוך הכף, ונותנו לאוהבו או לקרובו, נתפור ממנו לתוכו, נותנו לו בחפניו ומלמדים אותו הוי זהיר שמא תתחיל מפניך שלא תכזה,

ושתי שרשרות היו בה, אחת שהוא מושך בה ויורד, ואחת שהוא אוהז בה מלמעלן, בשביל שלא תתגלגל,

התחיל מרדן ויצא לא היה המקטיר מקטיר עד שהממונה אומר לו הקטר, ואם היה כ"ג, הממונה אומר לו אישי כהן גדול הקטר, פרשו העם והקטיר והשתחוה ויצא:

ושלשה דברים היתה משמשת, כופין אותה על גבי גחלים, ועל השרץ בשבת, ומורידין בה את הדשן מעל גבי המזבח:

[ו] הגיעו בין האולם ולמזבח, נטל אחד את המגרפה וזורקה בין האולם ולמזבח,

אין אדם שומע קול חבריו בירושלים מקול המגרפה,

ושלשה דברים היתה משמשת, כהן ששומע את קולה יודע שאחיו הכהנים נכנסים להשתחוות, והוא רץ ובא,

ובן לוי שהוא שומע את קולה, יודע שאחיו הלויים נכנסים לדבר בשיר, והוא רץ ובא,

וראש המעמד היה מעמיד את הממאים בשער המזרח:

פרק שביעי בזמן שכהן גדול

דף ל"ג ע"ב

מתני': בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות, שלשה אוהזין בו, אחד כימינו, ואחד בשמאלו, ואחד באבנים טובות,

וכיון ששמע הממונה קול רגליו של כ"ג שהוא יוצא, הגביה לו את הפרוכת, נכנס (יוצא) והשתחוה ויצא, נכנסו אחיו הכהנים השתחוו ויצאו:

פרק ששי החלו עולים

מתני': החלו עולים במעלות האולם, מי שזכו בדישון מזבח הפנימי והמזורה, היו מקדימים לפניהם,

מי שזכה בדישון מזבח הפנימי, נכנס ונטל את המני והשתחוה ויצא,

מי שזכה בדישון המזורה, נכנס ומצא שתי נרות מערביים דולקין, מדשן את המזרחי, ומניח את המערבי דולק, שממנו היה מדליק את המזורה של בין הערבים,

מצאו שכבה, מדשנו ומדליקו ממזבח העולה,

ב באו ועמדו על מעלות האולם, עמדו הראשונים לדרום אחיהם הכהנים, וחמשה כלים בידם, המני ביד אחד, והכזו ביד אחד, והמחתה ביד אחד, והכזב ביד אחד, וכף וכסויו ביד אחד,

וברכו את העם ברכה אחת [ברכת כהנים], אלא שבמדינה אומרים אותה שלש ברכות, ובמקדש ברכה אחת,

במקדש היו אומרים את השם ככתבו, ובמדינה בכנויו,

במדינה, הכהנים נושאים את ידיהם כנגד כתפיהם, ובמקדש, על גבי ראשיהן, חוץ מכהן גדול, שאין מגביה את ידיו למעלה מן הציץ,

ר' יהודה אומר, אף כהן גדול מגביה את ידיו למעלה מן

אבני חן למסכת תמיד

נעתק מאבני חן ר"ה לא.:

תניא רבי יהודה אומר משום ר"ע, בראשון מה היו אומרים (תהילים כד) לה' הארץ ומלואה כל המזמור על שם שקנה שמים וארץ והקנה תכל ליושבי צה, כלומר [קנה. רע"י] כדי להקנות, [דקשה לרש"י דאך קאמר הקנה תכל ליושבי בה דמשמע תיכף בראשון קנה והקנה הא בראשון לא היה תכל ליושבי בה שהרי ה' יחיד בעולמו? לזה מפרש דה"ק קנה מיד כדי להקנות בזמן שיהי' יושבי בה. יד דוד א"י] ושלטי בעולמו יחיד, שלא נצטלו המלאכים עד יוס שני,
בשני מה היו אומרים (תהילים מח) גדול ה' ומהולל מאד [וגו'. ד"ס. פי' דקאי על סיפא דקרא "בעיר אלקינו הר קדשו" כמש"כ רש"י] על שם שחילק מעשיו הגדיל רקיע צין [מיס. ד"ס] עליונים למחממים, ומתעלה וישב צמרוס, דוגמת שכו צעירו וסר קדשו, ומלך עליהן,
בשלישי היו אומרים (תהילים פב) אלהים נצב בעדת אל על שם שגילה ארץ בחכמתו מקום מנצ עדמו, שנאמר (צדלשית א) ומלאה היצפה צעלשי נאמר והכין תכל לעדתו [שברא הארץ והשרה שכינתו בכל מקום שיש "עדה" לישראל, דכל בי עשרה שכינתא שריא סנהדרין ל"ט ע"א, וזה פי' הפסוק אלקים נצב בעדת קל בשעה שמתקבצים לתפלה ולכל דבר שבקדושה. ע"פ המרומי שרה],
ברביעי היו אומרים (תהילים צד) אל נקמות ה', על שם שברא חמה ולבנה צדעיי ועתיד ליפרע מעובדיהן,
בחמישי היו אומרים (תהילים פא ב) הַתְּנִינוּ לֵאלֹהִים עֲזָרָנוּ הִרְעִינוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו כשאלס רואה עופות משונים זה מזה [ודגים משונים זה מזה. ד"ס] נותן שזכ למי שצדלס,
בשישי היו אומרים (תהילים צג) ה' מלך גאות לבש על שם שגמר מלאכתו ומלך עליהן,
בשביעי היו אומרים (תהילים צב) מזמור שיר ליום השבת ליום שכולו שבת שעמדי העולם להיות מרצ, ואין אלס, וכל המלאכות שזכמות על אותו יום [אומר. רע"י] שיר של שבת,

ד השיר שהיו הלויים אומרים במקדש ביום הראשון היו אומרים תהלים כד לה' הארץ ומלואה תכל ויושבי בה,

בשני היו אומרים תהלים מח גדול ה' ומהולל מאד בעיר אלהינו הר קדשו,

בשלישי היו אומרים תהלים פב אלהים נצב בעדת אל בקרב אלהים ישפוט,

ברביעי היו אומרים תהלים צד אל נקמות ה' אל נקמות הופיע,

הציץ, שנאמר ויקרא ט וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם:

ג בזמן שכ"ג רוצה להקטיר [כי כה"ג אינו צריך פיים כי הוא מקריב בראש איזה קרבן שרוצה. רא"ש], היה עולה בכבש והסגן בימינו, הגיע למחצית הכבש, אחז הסגן בימינו [שכבר נתייגע בעליית חצי הכבש. רא"ש], וגם משם הגביה את עצמה השיפוע ביותר. יבין] והעלהו,

והושיט לו הראשון, הראש והרגל, וסמך עליהן וזרקן [סמיכה זו אינה אלא להראות שעבודת כה"ג חשובה, לכך סומך על האברים וזרקן על המערכה. רא"ש],

הושיט השני לראשון [וזהו דרך כבוד כהן גדול שיקבל כל האברים מיד אחר. רא"ש] שתי הידים, נותנן לכהן גדול וסמך עליהן וזרקן, נשמת השני והלך לו,

וכך היו מושיטין לו שאר כל האברים, והוא סומך עליהן וזורקן,

ובזמן שהוא רוצה, הוא סומך ואחרים וזרקין,

בא לו להקיף את המזבח [לצורך ניסוך, כי אחר הקטרת האברים היה ניסוך היין. רא"ש], מהיכן הוא מתחיל, מקרן דרומית מזרחית [דהיינו לימינו], מזרחית צפונית, צפונית מערבית, מערבית דרומית [וכיון שאינו אחוז היין בידו, שהרי מושיטין אותה לו אח"כ, הוא מהפך בצניורה את האברים על המערכה, בשעה שמקיף את המזבח. ראה יבין],

נתנו לו יין לנסך, הסגן עומד על הקרן [שהיא אמה על אמה. רא"ש], והסודרים בידו,

שני כהנים עומדין על שלחן החלבים [עמדו על השולחנות ממש. וראה רא"ש], ושתי הצוצרות בידם, תקעו והריעו ותקעו,

באו ועמדו אצל בן ארזא [הוא היה ממונה על השיר, כדאיתא בשקלים, ואחריו נקראו כולם. רא"ש] אחד מימינו ואחד משמאלו, שחה לנסך [לשפוך יין לספלים. רא"ש], והניף הסגן בסודרים, והקיש בן ארזא בצלצל, ודברו הלויים בשיר [אומר לשון "דיבור" שהשיר היה על פסוקים כדתנן במשנה להלן],

הגיעו לפרק [שיש פרשה שהוא סוף המליצה. רא"ש], תקעו והשתחוו העם, על כל פרק תקיעה, ועל כל תקיעה השתחויה,

זהו סדר התמיד, לעבודת בית אלהינו, יהי רצון שיבנה במהרה בימינו אמן:

אבני חן למסכת תמיד

בחמישי היו אומרים, תהלים פא ב תְּרַנְּנוּ לֵאלֹהֵי הַיָּם עֲזֹנּוּ
הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי הַיָּם יַעֲקֹב,

בששי היו אומרים, תהלים צג ה' מֶלֶךְ גִּאוֹת לִבְשׁ לִבְשׁ וְגוֹמֵר,

בשבת היו אומרים תהלים צב מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת, מִזְמוֹר
שִׁיר לַעֲתִיד לְבֹא, לַיּוֹם שְׂכֹלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לַחַיִּי הָעוֹלָמִים
[ראה חק נתן על נקודת המלה "לחיי"] [ראה בתפארת ישראל הספר ארוך על כל
המזמור]:

כו 4 [18]	ובית הכסא של כבוד , זה היה כבודו מצאו נעול יודע שיש שם אדם,
כז 22 [55]	בכ"ד מקומות נקראו כהנים ליום ז זה אחד מהן וכהנים הלויים בני צדוק,
כח 11 [38]	איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם יאהב את התוכחות
כט 10 [35]	בררו משם [מלשכת העצים] עצי תאנה יפים [לסדר] את המערכה שניה לקטורת
ל 12 [29]	אמר להן הממונה בואו והפיסו
לא 1 [34]	לא היה שובר בו את הרגל, אל נוקבו מתחת ערקובו
לב 26 [57]	אמר להן מה יעביד איניש ויחיה אמרו ליה ימית [את] עצמו
לג 11 [42]	ושלשה דברים היתה משמשת כופין אותה על גבי גחלים ועל השרץ בשבת ומרידין בה את הדשן מעל גבי המזבח
סיום דף 2635 מ' 2711 דפים עוד 76 דפים לסיום השי"ס	בשבת היו אומרים תהלים צב מִזְמוֹר שִׁיר לַיּוֹם הַשַּׁבָּת, מִזְמוֹר שִׁיר לַעֲתִיד לְבֹא לַיּוֹם שְׂכֹלוֹ שַׁבָּת וּמְנוּחָה לַחַיִּי הָעוֹלָמִים:

אבני חן למסכת מדות

כל המסכת כולה משניות,

חלק מהענינים שבמסכת מדות כאן נשנו כבר במסכת תמיד, וחזור עליהם כאן במסכת זו,

ר' אליעזר בן יעקב הוא התנא ששונה המשניות של מדות, ומשנת ראב"י קב ונקי יבמות ממי;

פרק ראשון בשלשה מקומות

דף ל"ד ע"א

[על פרק ראשון כאן ראה המפרש בפרק ראשון דתמיד],

(א) בשלשה מקומות הכהנים שומרים בבית המקדש [מפורש בריש מסכת תמיד, מנלן], בבית אבטינס [בחומה הדרומית של העזרה סמוך למזבח], ובבית הניצוץ [בחומה הצפונית של העזרה סמוך למערב], ובבית המוקד [חדר גדול בחומה הצפונית של העזרה מול האולם, והיו ד' חדרים קטנים קרובים לו],

והלויים בעשרים ואחד מקום, חמשה, על חמשה שערי הר הבית, ארבעה על ארבע פנותיו מתוכו,

חמשה על חמשה שערי העזרה, ארבעה על ארבע פנותיה מבחוץ [כדמפורש בתמיד שלכן לא שמרו בפנים שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי ביד דוד בלבד], ואחד בלשכת הקרבן [הוא לשכת הטלאים, הקיטוניות במעברה של בית המוקד, א"נ לשכה היה מיוחדת לבקר בה הקרבנות ממומין. ע"פ הרא"ש], ואחד בלשכת הפרוכת [שהיו אורגין בה הפרוכת. רא"ש], ואחד לאחורי בית הכפורת [לשכה א' היתה במערב והיה לול קטן בכותל מערבי פתוחה מקדש קדשים לאותה הלשכה, והלשכה היתה פתוחה לעזרה כנגד הלול להכשיר אחורי בית הכפורת לשחיטת קדשים וקרינן ביה פתח אהל מועד כדאיתא פרק איהו מקומן [נה:]. רא"ש];

(ב) איש הר הבית [ממונה על שמירת הר הבית. רא"ש] היה מחזיר על כל משמר ומשמר, ואבוקות דולקין לפניו, וכל משמר שאינו עומד [ו]אומר לו איש הר הבית, שלום עליך, נכר שהוא ישן, חובטו במקלו, ורשות היה לו לשרוף את כסותו [ואין כאן משום כל תשחית משום דהפקר ב"ד היה הפקר. רא"ש],

והם [ישאר השומרים] אומרים מה קול בעזרה, קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן, ושרפו את כסותו;

(ג) חמשה שערים היו להר הבית, שני שערי חולדה [לפי שהיו בעיקר הר הבית, כדתנן לקמן פ"ג רובו מן הדרום קרי להו חולדה כמו חולדה שדרה בעיקר הבתים,

ו"מ לפי שחולדה הנביאה היתה יושבת בין ב' שערים הללו, כדכתיב והיא יושבת בירושלם במשנה, ומתרגמינן והיא יותבת בית אולפני' כמו ושנתם, גם משמע במשנה בין שני השערים היתה יושבת שם, ומלמדת משפטים ישרים ולא היתה יושבת בבית משום יחוד, כדאמרין במגילה [י]. והיא יושבת תחת תמר משום יחוד. רא"ש] מן הדרום, משמשינן כניסה ויציאה,

קיפונם מן המערב, משמש כניסה ויציאה [קמן היה השער, לפי שהשכינה במערב היה השער הזה ראש לכל השערים, קפי הוא ראש בלשון יון. רא"ש],

מדי מן הצפון, לא היה משמש כלום [כי אם התשמיש היה שם. רא"ש ולא הבנתי דבריו, וביכין פ' רק לפעמים לבעל קרי, והביא מהר"ם משה קאוי זצ"ל דקאי על חתנים ואבלים שהיו נכנסים דרך שם כנוכר בפרקי דר"א],

שער המזרחי, עליו שושן הבירה צורה [כפ' שתי הלחם צח. מפרש מאי טעמא? רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי, חד אמר כדי שידעו מהיכן באו ויכניעו לבם, וחד אמר שתהא אימת מלכות עליהם. רא"ש, וביכין פ' שצייר ממעל לשער זה את שושן הבירה, מדהיתה ממריפולין של מלך פרס, ועשו כן לכבוד המלכות, לומר שלמלכות ההוא שייכים, או כדי לפרסם לרוב הבאים למקדש גם דרך שם להשתחוות נגד ההיכל, שמלך פרס בנה הבית, ולהיות לו זכר נגד שער ההיכל שמכוון נגד שער זה],

שבו כהן גדול [או כהן הדיוט, אלא שרגילה להיעשות ע"י כ"ג. יבין] השורף את הפרה, ופרה וכל מסעדיה [וכל העוזרים בעשייתה] יוצאים להר המשחה # [קשה לומר שהיה משמשת רק לצורך זה ולא נכנסו ויצאו בה אנשים, אלא צ"ל ששער זה היה מיוחד למעשה הפרה];

(ד) שבעה שערים היו בעזרה, שלשה בצפון, ושלשה בדרום, ואחד במזרח,

שבדרום, שער הדלק [שדרך אותו השער היו מכניסין עצים למערכה. רא"ש], שני לו, שער הבכורות, שלישי לו, שער המים,

שבמזרח, שער נקנור, ושתי לשכות היו לו, אחת מימינו ואחת משמאלו, אחת לשכת פנחס המלביש [שם היו בגדי כהונה, ובירושלמי פנחס על המלביש כך היה שם הראשון ונקראו כולם על שמו. רא"ש], ואחת לשכת עושי חבתין;

(ה) ושבעצפון [מתחיל משער הראשון בצפון כשיורדין ממערב], שער

אבני חן למסכת מדות

הגיע זמן הנעילה [לנעול את שערי העזרה], הגביה את הטבלא במבעת, ונטל את המפתחות מן השלשלת, ונעל הכתן מבפנים, וכן לוי ישן לו מבחוץ,

גמר מלנעול, החזיר את המפתחות לשלשלת, ואת הטבלא למקומה, נתן כסותו עליה, ישן לו,

ארע קרי באחד מהם, יוצא והולך לו במסבה החולכת תחת הבירה [כל המקדש כולו נקרא בירה. יכן], והנרות דולקים מכאן ומכאן, עד שהוא מגיע לבית הטבילה,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, במסבה [בהמנחה. יכן] החולכת תחת החיל [דס"ל שלא היה המחילה ההיא רק תחת החיל. יכן], יוצא והולך לו במדי:

פרק שני הר הבית

(א) הר הבית היה [חומה מקיף אותו] חמש מאות אמה על חמש מאות אמה [ובית המקדש מוקף בחומת העזרה היה בתוכו, אבל המרחק בין חומת הר הבית וחומת העזרה לא היה שווה, אלא], רובו מן הדרום, שני לו מן המזרח, שלישי לו מן הצפון, מעוטו מן המערב, מקום שהיה רוב מדתו [מרחק היותר גדול], שם היה רוב תשמישו:

(ב) כל הנכנסין לחר הבית, נכנסין דרך ימין [דמשנכנס לשער ורוצה להפנות לצד מהצדדים, פונה לצד ימינו מהשער. יכן], ומקיפין ויוצאין דרך שמאל,

חוץ ממי שארעו דבר [שהוא אבל או מנודה] שהוא מקיף לשמאל, [ושאלו ממנו אנשים] מה לך מקיף לשמאל [והוא עונה] שאני אבל, [והם מברכין אותו] השוכן בבית הזה ינחמד,

[ואם כששאלו אותו מה לך מקיף לשמאל ענה] שאני מנודה, [והם מברכין אותו] השוכן בבית הזה יתן בלבם ויקרבוך, דברי רבי מאיר,

אמר לו רבי יוסי, עשיתן כאלו עברו עליו את הדין [שנדיחוהו שלא על פי הלכה, לכן לא יאמרו לו "יתן בלבם ויקרבוך"], אלא השוכן בבית הזה, יתן בלבך, ותשמע לדברי חבריך [פי' תשוב בתשובה] ויקרבוך:

דף ל"ה ע"א

הניצוץ [ישער המוקד היו בצפון העזרה, רק בבית המוקד היה מדורה גדולה מעצים שמרבין להבה שיתחממו בה הכהנים שהולכים יחד על רצפה של שיש, ובבית הניצוץ שהיה למערב מבית המוקד, היה מבעירין עצים שניצוציו מתקיימין זמן מרובה שכשתכבה האש שבמערבה יבעירוהו משם, ולפיכך נקרא בית הניצוץ, ר"ל שניצוציו מתקיימין הרבה. יכן אות ג' לעיל], וכמין אכסדרה היה, ועליה בנויה על גביו, שהכהנים שומרים מלמעלן והלויים מלמטן, ופתח היה לו לחיל [מלבד הפתח שפתוח לעזרה. רא"ש], שני לו [שער השני בצפון], שער הקרבן [שבו מכניסין קדשי קדשים ששחיטתן בצפון. יכן], שלישי לו, בית המוקד:

(ו) וארבע לשכות היו בבית המוקד, כקיטונות [כחדרים קטנים] פתוחות לטרקלין [לחדר גדול], שתיים בקודש [טלאי קרבן, ולחם הפנים], ושתיים בחול [שגנוז האבנים, ושורדים בה לבית הטבילה], וראשי פספסין [מסמרין] מבדילין בין קודש לחול, ומה היו משמשות [הר' לשכות],

מערבית דרומית, היא היתה לשכת טלאי קרבן [ראה יומא טו: דרמי מתני' דהכא אמתני' דהתם. ומובא ברא"ש כאן],

דרומית מזרחית, היא היתה לשכת עושי לחם הפנים,

מזרחית צפונית, בה גזזו בני חשמונאי את אבני המזבח ששקצום מלכי יון,

צפונית מערבית, בה יורדים לבית הטבילה:

דף ל"ד ע"ב

(ז) שנים שערים היו לבית המוקד, אחד פתוח לחיל, ואחד פתוח לעזרה, אמר רבי יהודה, זה שהיה פתוח לעזרה, פשפש קטן היה לו, שבו נכנסין לבלוש את העזרה:

(ח) בית המוקד, כפה [היה לה גג עגול], ובית גדול היה [והיה בולט מן החומה לחוץ, ולפנים העזרה], מוקף רובדין של אבן, וזקני בית אב ישנים שם, ומפתחות העזרה בידם [ברשותן], ופרחי כהונה איש כסתו בארץ:

(ט) ומקום היה שם [ברצפת בית המוקד] אמה על אמה, ומבלא של שיש [היה מכסה את מקום המפתחות], ומבעת היתה קבועה בה [בתוך טבלא של שיש], ושלשלת שהמפתחות היו תלויות בה,

אבני חן למסכת מדות

[יבן], חוץ משער ניקנור [שהיה של נחשת], מפני שנעשה בהן גם [כדאיתא ביומא לח.], [ומשום אותו גם שנעשה לדלתות לא שינו אותם לעולם. מבוארות], ויש אומרים מפני שנחשתן מצהיב [יותר משל זהב. יבן]:

(ד) כל הכתלים שהיו שם [בכל בנייני הר הבית. יבן], היו גבוהים [הרבה מאד. יבן], חוץ מכותל המזרחי, שהכהן השורף את הפרה עומד בראש הר המשחה, ומתכון ורואה בפתחו של היכל בשעת הזית הדם:

(ה) עזרת הנשים, היתה אורך מאה ושלושים וחמש 135 על רוחב מאה ושלושים וחמש, וארבע לשכות היו בארבע מקצועותיה, של ארבעים ארבעים אמה, ולא היו מקורות,

וכך הם עתידים להיות, שנאמר [בנבואת יחזקאל] יחזקאל מו כא וַיֹּאמֶר אֲלֵי־הַחֹזֶן הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירַנִי אֶל־אַרְפֶּעֶת מִקְצוֹ עֵי הַחֹזֶן וְהִנֵּה הָיָה מִקְצֵעַ הַחֹזֶן מִקְצֵעַ הַחֹזֶן: כב בְּאַרְפֶּעֶת מִקְצָעוֹ תִּהְיֶה הַחֹזֶן חֲצִירוֹ תִּקְטְרוּ אֶת־אֲרָבָעִים אֶת־וְשֵׁל־שֵׁם רַחֲב מִדָּה אֶחָת לְאַרְפֶּעֶתָם מִקְצָעוֹ תִּהְיֶה: ואין קטורות אלא שאינן מקורות,

ומה היו משמשות, דרומית מזרחית, היא היתה לשכת הנזירים, ששם הנזירין מבשלין את שלמיהן, ומגלחין את שערן, ומשלחים תחת הדור,

מזרחית צפונית, היא היתה לשכת העצים, ששם הכהנים בעלי מומין מתליעין העצים, וכל עץ שנמצא בו תולעת, פסול מעל גבי המזבח,

צפונית מערבית, היא היתה לשכת מצורעים [ששם המצורעים מובלים בשמיני לטהרתן כשנא להכניס ידו בפנים למתן בהונות, ואע"פ שמבל מבקרב. רע"ב],

מערבית דרומית, אמר רבי אליעזר בן יעקב, שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר שם היו נותנין יין ושמן, היא היתה נקראת לשכת בית שמניה [נ"ל דיהיו לכל לשכה מקום הראוי, דלשכת השמנים יחדוה במערבית דרומית משום דמקום הניסוך במזבח לין ג"כ במזרחית דרומית, וגם מנורה בדרום היה וכו'. יבן עיי"ש],

וחלקה היתה בראשונה [אעזרת נשים קאי, דמתחלה היה גובה כתליה חלק בלי בליטה באמצע גובהן. יבן], והקיפוח קצו צָרָה [ואח"כ עשו גזוטר, דהיינו תקרה בולטת מאמצע גובה כתליה. יבן], שהנשים רואות מלמעלה, והאנשים מלמטן, כדי שלא יהו מעורבין,

(ג) לפנים ממנו [מחומת הר הבית. רא"ש], סורג גבוה עשרה מפרחים [מחיצה עשויה כמין סריגות המטה וסריגת חלונות שהן עשוין נקבים, ולא פי' כמה היה בין מחיצות הר הבית ובין הסורג וגם לא פי' איך היה הסורג. ומסתבר שהיה הולך על פני כל המזרח מצפון לדרום ואין טעם לצורך הסורג כי אין תוספת מעלת הקדושה מן הסורג ולפנים כי מחומת הר הבית עד החיל הקדושה אחת אם לא שנעשה לנוי, ומצאתי כתוב שלחיתר מלמול בשבת נעשה וכו'. רא"ש עיי"ש],

[ר"ל מחיצה עשויה ע"י דפין ארוכים וקצרים שמרכיבין אותן באלכסון זה ע"ג זה, והיא מלאה נקבים, כמטה מסורגת, והיא היתה מקפת מחוץ לחומת העזרה, ברחוק אמות מחומת העזרה, והיה רק לסימן שאין נכרי וממא מת רשאין לכנס ממנו ולהלך, וכנגד כל שער היה הסורג פתוח. יבן], [וראה בתו"ט שכתב שהסורג בא לחלק, שהוא לתת מקום והבדל בין העובדי כוכבים הנכנסין להתפלל ובין ישראל עיי"ש מה שהביא מהאברבנאל],

ושלש עשרה פרצות היו שם [בסורג], שפרצום מלכי יון [שפרצוהו מכמה צדדים, כדי שיכנסו גם הנכרים לפנים ממנו. יבן], חזרו וגדרו [כשהחזרו ישראל וכבשו היוונים, חזרו וגדרו אותן הפרצות. יבן], וגזרו כנגדם שלש עשרה השתחויות [שכל המקף העזרה בכניסתו לשם כדלעיל, כשמגיע נגד המקום שגדרו הפרצה, משתחוה בפישוט ידים ורגלים כדי להודות על אברן ממשלת יון ובמול גזירותיהן. יבן],

לפנים ממנו [מהסורג], החיל עשר אמות [שהיה מהסורג עד חומת העזרה רוח' אמות, ורווח ההוא נקרא חיל. יבן], ושתיים עשרה מעלות [דרגות] היו שם, רום המעלה חצי אמה, ושלחה [מקום שדרך עליה כמו [ישעיה לב] משלחי רגל וגו'] היה רחב חצי אמה כאורך רגל של אדם. רא"ש חצי אמה,

כל המעלות [המדרגות] שהיו שם [בהר הבית. רא"ש], רום מעלה חצי אמה, ושלחה חצי אמה, חוץ משל אולם [שיש שם משלחה אמה. רא"ש],

כל הפתחים והשערים שהיו שם, גבהן עשרים אמה, ורחבן עשר אמות, חוץ משל אולם [שהיה גבהו מ' ורחבו כ' אמה. יבן],

כל הפתחים שהיו שם, היו להן דלתות, חוץ משל אולם,

כל השערים שהיו שם, היו להן שקופות [ר"ל שהיה להם משקוף, דהיינו קרוי שות, דכל השערים היו מחומשות, דהיינו בעלות ד' צלעות כזה כמו שנזכר בבנין שלמה. יבן, ויש שם ציור של צורת הפתח ששוה בשני צדדיו, ושזה למעלה, אבל שני קרנותיו מלמעלה היו קצוצות ונמצא שיש לה חמש צדדיו], חוץ משער מדי, שהיו שם שתי אבנים מוטות זו על גב זו [כמו אות V הפוכה],

כל השערים שהיו שם, נשתנו להיות של זהב [דכשעלו בני הגולה עניים היו, ובנו לפי עניותם, וכאשר אח"כ נתעשרו ציפו כל הדלתות זהב.

אבני חן למסכת מדות

פִּרְפָּנִי הַבֵּית קָדִים וְהַמִּים יָרִידִים מִתַּחַת מִקְתָּף הַבֵּית הַיְמָנִית מִנֶּגֶד לְמִזְבֵּחַ בִּין יָצְאֵנִי דֶּרֶךְ־שַׁעַר צָפוֹנָה וְיָסַפְנִי דֶּרֶךְ חוּץ אֶל־שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפֹּתָה קָדִים וְהַנְּחִימִים מִפָּנִים מִן־הַקֶּתֶף הַיְמָנִית, וְעֵתִידִין לְהוֹיֹת יוֹצֵאִין מִתַּחַת מִפְתַּן הַבֵּית [ראה באריכות בשקלים],

וְלַעֲוֹמָתָן בַּצִּפּוֹן [עוד ד' שערים] סְמוּכִים לְמַעֲרָב, שַׁעַר יִכְנִיָּה [ומפרשה לקמיה], שַׁעַר הַקֶּרֶבֶן [שדרכו היו מכניסים את הקרבנות ששחיתם בצפון. מבוארות], שַׁעַר הַנְּשִׁים [שדרכו היו נכנסות הנשים לסמוך על קרבן, ולדעת הסובר שנשים אינן סומכות היו נכנסות שם על כל פנים לעמוד על קרבן. מבוארות], שַׁעַר הַשִּׁיר [שדרכו היו הלויים מכניסים את כלי השיר], וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁעַר יִכְנִיָּה, שָׁבוּ יָצָא יִכְנִיָּה בְּגִלּוֹתָהּ,

שֶׁבְּמִזְרָח [עוד ג' שערים], שַׁעַר נִיקְנֹר, וְשְׁנֵי פְּשָׁפְשִׁים הָיוּ לוֹ, אֶחָד מִיְמִינוֹ וְאֶחָד מִשְׁמָאלוֹ,

וְשְׁנַיִם [ושני שערים היו בעזרה. מבוארות] בְּמַעֲרָב, לֹא הָיָה לָהֶם שֵׁם [שלא היו משתמשים בהם אלא מעט, לצאת דרכם אל הרחבה שאחורי המקדש. מאיר. מבוארות]:

פרק שלישי המזבח

(א) הַמִּזְבֵּחַ הָיָה שְׁלֹשִׁים וְשֵׁתִים 32 עַל שְׁלֹשִׁים וְשֵׁתִים, עֵלָּה אִמָּה וְכֹנֵס אִמָּה, זֶה הַיִּסּוֹד, נִמְצָא שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים,

עֵלָּה חֲמֵשׁ וְכֹנֵס אִמָּה, זֶה הַסּוּבֵב, נִמְצָא עֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנֶה עַל עֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנֶה,

מִקּוֹם הַקֶּרְנוֹת אִמָּה מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה, נִמְצָא עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ עַל עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ,

מִקּוֹם הַלֹּךְ רִגְלֵי הַכְּהֻנִּים, אִמָּה מִזֶּה וְאִמָּה מִזֶּה, נִמְצָא עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע עַל עֲשָׂרִים וָאַרְבַּע, מִקּוֹם מַעֲרֵכָה,

אָמַר רַבִּי יוֹסִי, מִתַּחֲלָה לֹא הָיָה אֲלָא עֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנֶה עַל עֲשָׂרִים וְשִׁמוֹנֶה [פ' לא התחילו 322 אמות כמו שאמרו לעיל], כֹּונֵס וְעוֹלָה בְּמִדָּה זוֹ [פ' אמה ליסוד, ואמה לסובב, ואמה לקרנות, ואמה למקום רגלי הכהנים], עַד שֶׁנִּמְצָא מִקּוֹם הַמַּעֲרֵכָה עֲשָׂרִים עַל עֲשָׂרִים,

וְחֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת עוֹלֹת מִתּוֹכָהּ לְעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל, כִּנְגַד חֲמֵשׁ עֶשְׂרֵה מַעֲלֹת [שיר המעלות] שִׁבְתְּהֵלִים [שבשמחת בית השאבה שרו שיר אחד על כל מעלה], שְׁעָלִיָּהּ הַלּוֹיִם אוֹמְרִים בְּשִׁיר, לֹא הָיוּ טְרוּטוֹת [פ' לא היו מדרגות ישרות, אלא עגולות], אֲלָא מוֹקְפוֹת כַּחֲצִי גוֹרֵן עֲגוּלָּה:

דף ל"ה ע"ב

(ו) וְלִשְׁבוֹת הָיוּ תַּחַת עֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל [שהיה קרקעה גבוה מעזרת נשים שבע וחצי אמה, ועשו שם לשכות], וּפְתוּחוֹת לְעֹזֶרֶת הַנְּשִׁים, שִׁשָּׁם הַלּוֹיִם נוֹתְנִים כְּנוֹרוֹת, וְנִבְלִים, וּמִצְלָתִים, וְכָל כְּלֵי שִׁיר,

עֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל הָיְתָה אוֹרֶךְ מֵאָה וְשֹׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ 135 [מצפון לדרום] עַל רוֹחַב אַחַת עֶשְׂרֵה,

וְכֵן עֹזֶרֶת כְּהֻנִּים הָיְתָה אוֹרֶךְ מֵאָה וְשֹׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ, עַל רוֹחַב אַחַת עֶשְׂרֵה,

וְרֹאשֵׁי פִּסְפָּסִין [ראשי קורות] מִבְּדִילִין בֵּין עֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל לְעֹזֶרֶת הַכְּהֻנִּים [פ' שהיו יוצאות מן הכותל בצפון ודרום],

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, מַעֲלָה הָיְתָה שֵׁם [בין עזרת ישראל לעזרת כהנים], וְגִבּוּהָ אִמָּה, [מפסקת בין עזרת ישראל לעזרת כהנים. יבין], וְהַדּוּכָן נִתֵּן עָלֶיהָ [פ' וחזן ממעלה זו היה הרצפה הולך ומגביה עוד אמה וחצי ועל גובה זו עשו], וְכֵן שֶׁלֹּשׁ מַעֲלֹת שֶׁל חֲצִי אִמָּה, נִמְצָאָת עֹזֶרֶת הַכְּהֻנִּים, גִּבּוּהָ מִעֹזֶרֶת יִשְׂרָאֵל שְׁתֵּי אֲמוֹת וּמִחֲצָה,

כָּל הָעֹזֶרֶת הָיְתָה אוֹרֶךְ מֵאָה וְשִׁמוֹנִים וְשֶׁבַע 187 עַל רוֹחַב מֵאָה וְשֹׁלֹשִׁים וְחֲמֵשׁ 135,

וְשֶׁלֹּשׁ עֶשְׂרֵה הַשְּׁתַּחֲוִיּוֹת הָיוּ שֵׁם, אָבָא יוֹסִי בֶן חֲנַן אוֹמֵר, כִּנְגַד שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֵה שְׁעָרִים,

[ומונה הי"ג שערים, ומתחיל בד' הדרומיים] שְׁעָרִים דְּרוֹמִיִּים סְמוּכִים לְמַעֲרָב, שַׁעַר הָעֲלִיּוֹן [הראשון בדרום ממערב] [ונקרא "העליון" על שם שהוא נמצא בגובהו של החר. מבוארות], שַׁעַר הַדֶּלֶק [שבו מכניסים עצים למערכה], שַׁעַר הַבְּכוֹרוֹת [שדרכו היו מכניסים את הבכורות, ששחיתן כשרה אף בדרום. מבוארות], שַׁעַר הַמִּים, וְלָמָּה נִקְרָא שְׁמוֹ שַׁעַר הַמִּים, שָׁבוּ מִכְּנִסִּין צְלוּחִית שֶׁל מִים, שֶׁל נֶסוּךְ [המים] בַּחֹג,

רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב אוֹמֵר, וְכֹן הַמִּים מִפְּכִים [בנבואת יחזקאל, ביוחזקאל מו א וְיִשְׁכַּנִּי אֶל־פֶּתַח הַבֵּית וְהַנְּחִימִים יָצְאִים מִתַּחַת מִפְתַּן הַבֵּית קָדִימָה

אבני חן למסכת מדות

אמה, ועמקה כאורך זרוע. יכין] היתה לו במערבו [ראה בינן שמפרש שהיה חלון זה על גג הכבש, סמוך לגג המזבח, ובבועז מביא שרש"י בפסחים לד. כתב שהיה ברצפת העזרה], ששם היו נותנים פסולי המטות העוף [שאין פסולו בגופו כגון שנפסל הדם, או מחמת הבעלים שנפסלו, או פסול בגופו מחמת ספק, אינו נשרף מיד, אלא צריך עיבור צורה היינו לינה, ולמחרת שורפין אותו. ע"פ יכין עיי"ש]:

וכשעלו בני הגולה, הוסיפו עליו ארבע אמות מן הדרום וארבע אמות מן המערב, כמין גמא [כך נקרא אות שלישית של אלפא בעטא יונית. יכין], שנאמר (יחזקאל מו) וְהָאֲרָאִיל [וְהָאֲרִיאֵל] שְׁתֵּים עָשָׂרָה אֲדָרָה בְּשֵׁתִים עָשָׂרָה רֹחַב רְבֹעַ אֶל אַרְבַּעַת רְבָעִי,

יכול שאינו אלא שתיים עשרה על שתיים עשרה, כשהוא אומר אל ארבעת רבעיו, מלמד שמן האמצע הוא מורד שתיים עשרה אמה לכל רוח,

וחוט של סקרא חוגרו באמצע, להבדיל בין הדמים העליונים לדמים התחתונים,

והיסוד היה מהלך על פני כל הצפון, ועל פני כל המערב, ואוכל בדרום אמה אחת, ובמזרח אמה אחת:

דף ל"ו ע"א

(ב) ובקרבן מערבית דרומית [בגג יסוד המזבח] היו שני נקבים, כמין שני חטמין דקין, שהדמים הנתנין על יסוד מערבי ועל יסוד דרומי, יורדין בהן ומתערבין באמה, ויוצאין לנחל קדרון:

(ג) למטה ברצפה באותו הקרן [ר"ל סמוך לקרן מערבית דרומית של יסוד המזבח. יכין], מקום היה שם אמה על אמה, וטבלא של שיש, וטבעת היתה קבועה בה, שבו יורדין לשית ומונקין אותו [שמגביהין הטבלא ע"י הטבעת שבו, ויורדים משם בסולם אל החלל הקטן שתחת היסוד שם שנקרא שית, ששחתין לשם הדמים ששפכו באותו קרן. יכין],

וכבש היה לדרומו של מזבח, שלשים ושתיים [אמה], על רוחב שש עשרה, ורובובה [חלון, גומא חלולה מרובעת רחבה אמה על

(ד) אחד אבני הכבש, ואחד אבני המזבח [באון] מבקעת בית כרם, וחופרין למטה מהבתולה [וחומרא בעלמא הוא, להביא למטה מקרקע בתולה, דמהיכי תיתי שנגע בהן ברזל. ע"פ יכין], ומביאים משם אבנים שלמות, שלא הונף עליהם ברזל, שהברזל פוסל בנגיעה ובפגיומה לכל דבר [גם אבני היכל ועזרות, שמותר לסתתן מבחוץ, אבל אם נפגמו לאחר שהביאם הם פסולין], נפגמה אחת מהן [אפי' לאחר שנבנה במזבח], היא פסולה וכולן כשרות,

ומלכבים אותן [בסיד מפני רבוי הדמים שמצויים שם, וגם מדיד הכהנים ממשמש בהן יותר מבהיכל. יכין] פעמים בשנה, אחת בפסח ואחת בחג,

וההיכל [היו מלכבין], פעם אחת בפסח, רבי אומר כל ערב שבת מלכבים אותן במפה [מקנהו במפה לחה לכבוד שבת. יכין], מפני הדמים,

לא היו סדין אותן בכפים [בכף הסיידים העשוי מברזל, ויש גורסים "בכפים" של ברזל, או "בכפות". מבוארות] של ברזל, שמא יגע ויפסול, שהברזל נברא לקצר ימיו של אדם [נברא גם לדברים טובים, אבל כל כלי מלחמה וחרבות עושין מברזל, וגם חתיכת ברזל קטנה יש בה כדי להמית. ראה יכין], והמזבח נברא להאריך ימיו של אדם [ע"י קרבנות שומרין ומכפרין], אינו ברין שיונף המקצר על המאריך:

(ה) וטבעות היו לצפוננו של מזבח [קבועות היו ברצפה בצפון המזבח, להכניס בהן צואר הקרבנות בשעת שחיטתן. יכין], ששה סדרים של ארבע ארבע, ויש אומרים ארבע של שש שש, שעליהן שוחטין את הקדשים,

בית [לא היו לו כתלים סביב, אלא מקום בלי מחיצות. ראה יכין] המטבחים [כדממשך שהיו שם עמודים שעליהם היו מנתחים את הקרבנות השחוטין] היה לצפוננו של מזבח, ועליו שמונה עמודים ננסין [ר"ל עמודי אבן שנמוכין כננסין, הרבה פחות מקומת איש המפשיט. יכין], ורביעין של ארז על גביהן, ואונקליות של ברזל היו קבועין בהם [ברביעין של ארז], ושלשה סדרים היו לכל אחד ואחד [פ' לג' צדי העמודים, אבל למערב לא היה אונקלית כדי שלא יעמוד המפשיט באחוריו להיכל. ע"פ יכין], שבהם תולין, ומפשיטין על שולחנות של שיש [שעליהן מדיחין הקרבים, לפי שהשיש מקרר ומצנן ושומר הבשר שלא יסרתי.

אבני חן למסכת מדות

רע"ב] שבין העמודים:

(ו) הכיור היה בין האולם ולמזבח, ומשוך כלפי הדרום,

בין האולם ולמזבח, עשרים ושנים אמה,

ושנים עשרה מעלות היו שם [לעלות מן המזבח להיכל, ובין המזבח והיכל היו כ"ב אמות], רום מעלה חצי אמה [זוהי לא נשתנה לכל הי"ב מעלות, שכולן היה גובהן חצי אמה], ושלחה [מקום דריסת הרגל] אמה, [ומכאן מתחיל לדבר על רוחב המדרגות, שגובהן לא השתנה שהיו כולן חצי אמה, ואומר שג' מדרגות הראשונות היו רוחב] אמה, אמה, ואח"כ היה מדרגה רחבה] ורובד [רצפה רחבה] שלש, [וחזור עוד פעם] ואמה אמה ורובד שלש,

והעליונה [וד' מדרגות היותר גבוהות של הי"ב מעלות, היו], אמה אמה ורובד ארבע [ג' מעלות של אמה ומעלה רביעית של ד' אמות, נמצא שני פעמים ו' אמות, דהיינו 12 אמות, ובפעם השלישית היה ו' אמות נמצא מקום המעלות י"ט אמות, וכיון שהיו שם כ"ב אמות, נשאר ג' אמות בין המזבח לתחלת המעלות], רבי יהודה אומר העליונה, אמה אמה ורובד חמש [ונשאר רק ב' אמות בין המזבח ותחלת המעלות], [וראה פירוש אחר ביכין]:

(ז) פתחו של אולם, גבהו ארבעים אמה, ורחבו עשרים אמה,

וחמש מלתראות [ראה עירובין ג.] [ר"ל קורות מפותחות ומצוירות, ואמלתרא הוא נוסקין מול תרעא, ר"ל נגד השער. יכין] של מילת [ר"ל הקורות היו של עץ שגדל בו עציצים, וי"א דמילת ר"ל שצבועות כמו מילת, והוא בגד משי אדום. יכין, ובמבוארות פי' מין עץ ממשפחת חויתים ash] היו על גביו [ממעל להפתח קבועות ומשוקעות בבנין. יכין],

התחתונה [הקורה התחתונה מהאמלתרות] עורפת על הפתח אמה מזה ואמה מזה, שלמעלה ממנה עורפת עליה אמה מזה ואמה מזה, נמצאת העליונה שלשים אמה [פי' שהפתח עצמו היה עשרים, וחמש פעמים אמה מזה ואמה מזה, הרי עוד עשר אמות], ונדבך של אבנים היה בין כל אחת ואחת [בין כל אמלתרא, לנזי]:

(ח) וכלונסות של ארז [ר"ל קורות עגולות ועבות. יכין] היו קבועין, מכתלו של היכל, לכתלו של אולם [למעלה מפתח גבוה מ'. ר"ש], כדי שלא יבעט [שלא יטה הכותל כי האולם היה גבוה ואין בו עלי' שהיו התקראות מחזיקים הכתלים ולכן הוצרכו לקבוע כלונסאות של ארז מכותל לכותל להחזיק הכתלים. רא"ש, מדהי' גובה חלל האולם הרבה יותר מגובה חלל ההיכל. יכין],

ושרשרות של זהב היו קבועין בתקרת האולם, שבהן פרחי כהונה עולין ורואין את העטרות [כתב הרא"ש שהיו רואין בחלונות שהיו מוזהבות ועשויות כמין עטרות, אם הם צריכין שום תיקון, וראה בתוס' גיטין ז. ד"ה עטרות וז"ל, שפירשו נמי הגאונים כעין כיפות מוזהבות שעושין בחלונות], שנאמר זכריה ו' יד [והעטרת תהיה] כל אחת מהן למנדבי הכסף והזהב לזכרון טוב בהיכל ה', כי שמה היו תלויות. מדר] לחלם ולטון בניה ולידעיה ולחן פן-צפניה ולפרו' ו' פהיכל ה',

[מובא גם בתמיד כטו, וחולין צ:] גפן של זהב היתה עומדת על פתחו של היכל, ומודלה על גבי כלונסות, כל מי שהוא מתנדב עלה, או גרגיר [ענב], או אשכול, מביא ותולה בה, אומר רבי אליעזר ברכי צדוק, מעשה היה, ונמנו עליה שלש מאות כהנים [כבר אמרנו בתמיד ובחולין שזה גזמא]:

פרק רביעי פתחו של היכל

דף ל"ו ע"ב

(א) פתחו של היכל, גבהו עשרים אמה, ורחבו עשר אמות, וארבע דלתות היו לו, שנים בפנים ושנים בחוץ, שנאמר יחזקאל מא כג ושתים דלתו' ת' להיכל ולקדש: כד ושתים דלתו' ת' לדלתו' ת' שתיים מופסו' ת' דלתו' ת' שתיים דלת' אחת ושתים דלתו' ת' לאחרת: החיצונות [היו כל דלת חמש אמות רוחב] נפתחות [לפנים] לתוך הפתח לכנסות עביו של כותל [שעובי הכתלים היו ו' אמות], והפנימיות נפתחות לתוך הבית, לכנסות אחר הדלתות, שכל הבית טוח בזוהב, חוץ מאחר הדלתות,

רבי יהודה אומר, בתוך הפתח היו עומדות, וכמין אצטרמיטה היו [כל דלת היה עשוי מב' פרקים מחוברות יחד בחליות. יכין], ונקפלות לאחוריהן, אלו שתי אמות ומחצה, ואלו שתי אמות ומחצה,

[וכיון שהיה רוחב הכותל שש אמות, והדלתות כיסו רק חמש אמות] חצי אמה מזוזה מכאן, וחצי אמה מזוזה מכאן,

שנאמר יחזקאל מא כג ושתים דלתו' ת' להיכל ולקדש: כד ושתים דלתו' ת' לדלתו' ת', שתיים מופסו' ת' דלתו' ת' [two swinging doors], שתיים [שתי דלתות היו] לדלת אחת, ושתים דלתו' ת' לאחרת [שהיו ביחד שמונה חצאי דלתות, שני דלתות של שנים שנים מכפנים, ושני דלות של שנים שנים מכחוץ]:

אבני חן למסכת מדות

בין הכבש לכותל [לדרום], ומקום הנספין:

(ג) שש לשכות היו בעזרה, שלש בצפון, ושלש בדרום, שבצפון, לשכת המלח, לשכת הפרוה, לשכת המדיחים,

[ומפרש] לשכת המלח, שם היו נותנין מלח לקרבן,

לשכת הפרוה, שם היו מולחין עורות קדשים, ועל גגה היה בית המבילה לכהן גדול ביום הכפורים,

לשכת המדיחין, ששם היו מדיחין קרבי הקדשים, ומשם מסבה עולה לגג בית הפרוה:

(ד) שבדרום, לשכת העץ [פרהדרין], לשכת הגולה [ראה מלאכ"ש שכתב כמו וגולה על ראשה, וכמו גולת הוזהב רבינו יהונתן כהן ז"ל בפ' בתרא דעירובין ור"ל דגרסינן לה בשורק הגימל, וכו' עיי"ש], לשכת הגזית,

לשכת העץ, אמר רבי אליעזר בן יעקב, שכחתי מה היתה משמשת, אבא שאול אומר לשכת כהן גדול [היינו לשכת פרהדרין, שנוכר בריש יומא, ונקראת לשכת העץ לאו משום שהיתה של עץ, דהרי אסור לבנות עץ מחובר וכולט מעזרת ישראל ולפנים, רק כנוהו כך כדי להוכיח לכה"ג ע"י שם לשכתו, שבשקלול מעשיו, יהיה בלשכתו כעץ העשוי להקרב, ולא יהיה לו קיום זמן מרובה, וכשיתקן מעשיו כראוי, והיה כעץ עושה פרי לפרנס במעשיו את בני דורו, אז צדיק כתמר יפרח, ויארץ ימים כימי עץ ימי עמי. יבין],

והיא [לשכת פרהדרין] היתה אחורי שתיהן, וגג שלשתן [פרהדרין, הגולה, הגזית] שוה [וכולם היו בקרן צפונית מזרחית],

מזרח

הגזית		הגולה	פרהדרין

לשכת הגולה, שם היה בור קבוע, והגלגל נתון עליו, ומשם מספיקים מים לכל העזרה,

ותוכו ארבעים אמה =62, אמה טרקסין =63, ועשרים אמה בית קודש הקדשים =83, כותל ההיכל שש =89, והתא שש =95, וכותל התא חמש =100,

מן הצפון לדרום שבעים אמה, כותל המסבה חמש, והמסבה שלש, כותל התא חמש, והתא שש, כותל ההיכל שש =51, ותוכו עשרים אמה =45, כותל ההיכל שש =51, והתא שש =57, וכותל התא חמש =62, ובית הורדת המים [ששם ירדו כל מי הגשמים מגג ההיכל ומגגי התאים. ראה יבין] שלש אמות=65, והכותל חמש אמות=70,

האולם עודף עליו [על ההיכל] חמש עשרה אמה מן הצפון, וחמש עשרה אמה מן הדרום, והוא [מ"ו עודף משני הצדדין] היה נקרא בית החליפות [שכן בל' רומי קורין לסכינים הגדולים חלפים. רע"ב, וראה יבין, וראיתי באיזה ספר, דכן סכין של שחיטה נקרא חליף מלשון עבר וחליף דשחיטה בעי הולכה והבאה. ילקוט המאירי], ששם גונזים את הסכינים,

וההיכל צר מאחוריו, ורחב מלפניו, ודומה לארי, שנאמר ישעיה כט א הו' י אריאל אריאל קרית חנה דוד פפו שנה על שנה חגים ינקפו, מה הארי צר מאחוריו ורחב מלפניו, אף ההיכל צר מאחוריו ורחב מלפניו:

פרק חמישי כל העזרה

דף ל"ז ע"ב

(א) כל העזרה היתה אורך מאה ושמונים ושבע =187, על רוחב מאה ושלשים וחמש =135,

מן המזרח למערב מאה ושמונים ושבע, מקום דריסת ישראל אחת עשרה אמה, מקום דריסת הכהנים אחת עשרה אמה =22, המזבח שלשים ושתים=54, בין האולם ולמזבח עשרים ושתים אמה=76, ההיכל מאה אמה =176, ואחת עשרה אמה לאחורי בית הכפורת =187:

(ב) מן הצפון לדרום מאה ושלשים וחמש =135, הכבש והמזבח ששים ושתים, מן המזבח למבטעות שמונה אמות=70, מקום המבטעות עשרים וארבע=94, מן המבטעות לשולחנות ארבע=98, מן השולחנות ולנספין ארבע =102, מן הנספין לכותל העזרה שמונה אמות=110, והמזרח 25 אמה

אבני חן למסכת מדות

לשבת הגזית, שם היתה סנהדרין גדולה של ישראל יושבת
[בצד החול שבה, לפי שלשבת הגזית היתה חציה בקדש וחציה בחול, ובחציה של
קדש לא היה אפשר לסנהדרין לשבת, שאין ישיבה בעזרה, אלא למלכי בית דוד
בלבד וכו'. רע"ב], ודנה את הכהונה, וכהן שנמצא בו פסול,
לובש שחורים ומתעטף שחורים [משום עגמת נפש], ויוצא
והולך לו,

ושלא נמצא בו פסול, לובש לבנים ומתעטף לבנים, נכנס
ומשמש עם אחיו הכהנים, ויום טוב היו עושים [בסוף היום
כשדנו הכהנים ומצאום כשרים, עשו הסנהדרין משתה ושמחה, או ר"ל אותן
שדנו ונמצאו כשרים עשו יו"ט. יבין], שלא נמצא פסול בזרעו של
אהרן הכהן,

וכך היו אומרים ברוך המקום ברוך הוא [מפני שלשבת הגזית
נקראת מקום, שנאמר וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה', לכן היו מכנים
עכשיו את הקב"ה בשם מקום, לומר שהוא מקומו של עולם, שבכחו יתברך
הגביל את העולם ואויר המקיפו שהסמיכו את התהו, שאין בו ממש וכו'. יבין
עיי"ש], שלא נמצא פסול בזרעו של אהרן, וברוך הוא, שבחר
באהרן ובבניו, לעמוד לשרת לפני ה', בבית קדשי הקדשים:

סיימתי בעזרה"ת ברבים ובכתיבת הספר ר"ח סיון תשע"ב,

ᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱᐱ ᐱᐱ ᐱᐱᐱᐱ ᐱᐱᐱᐱ:

מ	מ	3
מ	מ	31
מ	מ	38
מ	מ	49
מ	מ	2
מ	מ	
מ	מ	5
מ	מ	34
מ	מ	22
מ	מ	1
מ	מ	46
מ	מ	
מ	מ	
מ	מ	מ

אין אים זענען דא פילע זאכן וואס זיין געווען:

[illegible]

7. 5

„לכל לא מופסדו אלאז“ מציגו מיליון שיליון „מאמץ“
 וזוהי מיליון.

[illegible]

מחלקת המחקר והפיתוח

1. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים) –
 2. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 3. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 4. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 5. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 6. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 7. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 8. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 9. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)
 10. **התאחדות העובדים** (התאחדות העובדים)

ALLI UNICI E IL CUGL:[illegible]

ՀԱՆՐԱՊԵՏ

ALL UNCLE GOLD MINE

[illegible][illegible]

אָפּטאָגאָג

ᐅᐱᐱ ᐱᐱᐱ ᐱᐱᐱ ᐱᐱᐱ ᐱᐱᐱ

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԱԶՄԱՆԻԿԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

מַשְׁלֹחַ בְּיָמֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּאֶרֶץ מִדְבָּר סִינַי
 וְהָיָה בְּיָמֵינוּ כִּי יִשְׁלַח אֱלֹהֵינוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת
 אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ
 וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ
 וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ
 וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ וְיִשְׁלַח אֶת אֶהֱרָתָא בְּיָמֵינוּ

[illegible]

יְהוָה בִּפְנֵי הָאֱלֹהִים.

[illegible]

ל"ה תשס"ב [תשס"ב] שנת ה'תשס"ב

לֹא יִשְׁכַּח אֶת הַלֵּל וְהַלֵּל יִשְׁכַּח אֶת הַלֵּל.

[illegible]

ԱՏԼԵ ԶԱՌԿԱ՝ ԿՐԹ ԼՃԱԿԸ՝

יְהוָה וְיִשְׂרָאֵל אֱלֹהֵינוּ,

ה) הא נאמאלטע זאכן זאלן זיין גענוג גרויס, און
אזוי ווי:

[illegible]

מַעֲלֵל נ, אֲמַל ע, ו, וּ ל, לָצֵל :

[illegible]

ਮਲਕ

[illegible]

אבני חן למסכת נדה

ראה בתחלת ספר פרדס יוסף על התורה בהערות בכורי יהודה אות א' שכתב בשם ספר זכור אברהם שפירוש רש"י על מסכת נדה מעורב עם פירוש הרשב"ם.

הרי"ף על הלכות נדה תמצא בפרק שני של מסכת שבועות.

"נדה" בנימ' 59 והוא מסכת 58 בש"ס שבש"ס יש 63 מסכתות י"א בורעיים, י"ב במועד, ז' בנשים, י' בנוזקין $11+10+7+12+11=51$ ובמחרות יש י"ב: כלים, אהלות, נגעים, פרה, טהרות, מקואות, נדה, מבשירין, זבים, טבול יום, ידים, עוקצין.

יש כותבין "נדה" ביו"ד,

א' = ר' מרדכי קרנפלד שליט"א

א"ז = אסיפת זקנים ד' חלקים

א"ס = ארט סקרו

ב' = בארות המים מכון ירושלים

הע"ל = העקוב למישור תשנ"ג

ה"י = הגהות ישנות מדפוס וילנא בסוף המסכת

ו' = דפוס ויניציא

וט' = כ"י וטיקן על גמרא ורש"י, מתחלת המסכת עד סוף פרק שני.

ח"ב = חכמת בצלאל, פתחי נדה.

מ' = ש"ס כ"י מונכן

ע' = ערוך לגר

ר"ח = רבינו חננאל, נרפס בקובץ הדרום חוברת נ"א ניסן תשמ"א

עניני מבע בגמ' שצריכים יותר ביאור:

שפיר, שליא. כ"ד ע"ב

יולדת לתשעה יולדת למקומעים. כ"ז ע"א

גולד בשמונה לא חיי. כ"ז ע"א רש"י

נשתתה ולד אחד אחר חבירו ג' חדשים. כ"ז ע"א

אשה מזורעת תחלה יולדת זכר. כ"ח ע"א

ר' ישמעאל: שחורב נגמר למ"א והנקבה לפ"א. ל' ע"א

דהא כשהיא במעי אמה עיברו נקבה פניה למטה. רש"י ל"א ע"א

מתני': 1. **שמאי** [פי' שמאי הזקן, ולא בית שמאי כבבלי מקום] **אומר** [ובבלי מקום היה מדבר הלל תחילה, אלא שמתוך ענותנותו היה מקדים דברי שמאי לדבריו, כדאמרינן בפ"ק דערוובין יג: לגבי תלמידיהם, הלכך אמר דין שעתן, ותנא אקדמיה כדמקדים ליה הלל. ריטב"א], **כל הנשים דיין שעתן** אס ראתה דס, די לנו אס מטמא מרומה וטהרות שמגע בהן, משעת ראיה ואילך, ולא אמרי' כי היכי דהשתא אישתכח דס צצית המילין [כל אורך הגרתיק עד הרחם], אי הוה צדקה נמי מקמי הכי הוה אישתכח, וכו' צצית הרחם [הגרתיק] העמידהו, וקיימא לן צפ' יולא דופן [לקמן דף מו] כל הנשים מטמאות [אם נמצא דם] צצית המילין,

2. **הלל אומר, מפקידה לפקידה** צדקה ענמה צאחד צצצת, ומנאמא טהורה, וליוס צציע צדקה ומנאמא טמאה, חיישין, ומעמאה מספק כל הטהרות שנתעסקה בהן משעת צדיקת אחד צצצת, דשמא עס סילוק ידיה ראתה, וכו' צצית הרחם העמידהו,

ואפילו לימים הרבה צין צדיקה ראשונה לשניה, מטמאין כל הטהרות שנתעסקה בהן צצצית, אצל הנך דמקמי צדיקה קמיימא טהורות, דהא כשצדקה ענמה מנאמא טהורה [פי' ויש בזה חידוש לקולא, דאינה מטמאה מעת לעת לפני בדיקה ראשונה],

[ראה שבת טו. בסוגיא די"ח דבר, שבג' מקומות נחלקו שמאי והלל עצמן].

3. **וחכ"א, לא כדברי זה** [הלל] שהממיר יותר מדאי, דודאי כולי האי, ימים רצס, לא מוקמי ליה כותלי צית הרחם, **ולא כדברי זה** [שמאי] שמיקל יותר מדאי,

אלא מעת לעת ממעטת על יד על כח מפקידה לפקידה הוא צא, וממעט, [ומביא ראיה לפירושה של "על יד"], כמו פוסל[ין] על יד דיצמות (דף טו.).

[דתנן התם בן תשע שנים ויום אחד הוא פוסל על ידי אחיו, אם בא הבן ט' על היבמה או עשה בה מאמר פסלה על האחיו, והאחיו פוסלין שבאו על היבמה או עשו בה מאמר פוסלין אותה על ידו על הבן ט']. וכן הרצה,

מפקידה לפקידה שאס יש ימים הרצה צין פקידה לפקידה, לא מטמאין להו לכולהו טהרות צציי, אלא אותם שנתעסקה בהם מאתמול צצעה הזאת, וטעמיהו דרצנן מפרש לקמן בגמרא, נמלא מעת לעת ממעטת זמן מפקידה לפקידה,

ומפקידה לפקידה, ממעטת על יד מעת לעת [שאם ברקה בתוך המעת לעת אינה חוששת אלא מוזמן בדיקתה] שאס היה זמן מפקידה לפקידה מועט [פחות] מוזמן מעת לעת, הולכין אחריה להקל, כגון צדקה ענמה שחרית ומנאמא טהורה, וכו' וצדקה ערצית ומנאמא טמאה, דאמרי' לקמן צצצית' (דף יא). פעמים צריכה להיות צודקת שחרית וצין השמשות, לא מטמאין טהרות של ליל אמש, דהא צדקה שחרית ומנאמא טהורה,

פרק ראשון בית שמאי

דף ב' ע"א

[לשון המשנה משונה קצת שאינו מפורש על מה המדובר וגם לא נמצא לשון "ממא" עד סוף המשנה, ואולי הכל כדי לקצר הלשון ולהשתמש בלשון נקיה].

[ראה להלן יא:יב. דברי שמואל דאף אשה שאין לה וסת אינה צריכה בדיקה לפני תשמיש, אלא אם היא רגילה לעשות טהרות].

אבני חן למסכת נדה

כיון דמגופה קחויא [פ' שהיא רגילה לראות] מועדה [מלשון שור המועד] (ועלול) [ורגילה] היא, לכך לא אמרינן אוקמה אחזקתה אין לה חזקה טהרה,

ומאי שנא ממקוה [וכן לקמן ומאי שנא מחבית, ולקמן ג. ומאי שנא ממבוי] למדוייהו פריך, דתנן [מקואות פ"ב מ"ב], מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל טהרות שנעשו על גביו למפרע טהרות שנשממשו בכלים שטבלו בו, בין בר"ה בין ברה"י צין [פ' אפילו] שהמקוה עומד צר"ה, דקיימא לן ספק טומאה צר"ה ספקו טהור **טומאות הכא** טמא, דללו ספק הוא, אלא ודאי, כדמפרש טעמא לקמן בשמעמין,

לשמאי [דאמר דיון שעתן] **קשיא למפרע** [דבמשנה זו אומר שטומאות למפרע],

להלל [דאמר דחוששין מפקידה לפקידה] **קשיא** [הא דתנן במקוה שטומאות בין שהמקוה ברה"י או ברה"ר] **ודאי, דאילו מעת לעת שבגדה** [נקט אליבא דרבנן, דאילו אליבא דהלל הול"ל דאילו מפקידה לפקידה. ע"פ מצור דבש] **תולין** אס מרומה הן **לא אוכלין ולא שורפין** כדקמיני צרימא דהרואה כחם, לקמן בפירקין (דף 97 ו), **ואילו הכא** במקוה **טומאה ודאי** טומאה ודאית מטמאין להו למפרע, ושורפין את המרומה, מדקמיני צר"ה טמא, אלמא כודאי משוי ליה?

התם משום דאיכא למימר העמד טמא על חזקתו, ואימא לא טבל טבילה הוגנת, הלכך טומאה ודאית יש,

אדרבה העמד מקוה על חזקתו, ואימא לא חסר? הרי חסר לפניך,

הכא נמי הרי דם לפניך [ותהיה טמאה לשרוף תרומה]? **השתא הוא דחזאי, הכא נמי השתא הוא דחסר,**

הכי השתא [כך עכשיו, פ' כך אתה אומר עכשיו, איך אתה מושה שני דברים אלו], **התם** [במקוה] **איכא למימר חסר ואתא חסר ואתא** ואימא לא לחזקה מקמי הכי טומא, ולא ידעינן מאימא, הלכך ריע טפי מאשה, **הכא מי איכא למימר חזאי ואתא חזאי ואתא** [הלא משראתה טיפת דם בחדל הרי היא טמאה] הלכך עד שעת מציאת דם לא אימא חזקה, והך דאשכחא השמא, איכא למימר דהשתא הוא דחזאי,

ומאי קשיא [לחלק בין מקוה לדם], **דלמא הגם הגם חזיתיה** לשון רבייה שהם הולך וגדל,

ודומה לו במסכת שביעית צ"ד, צראשונה היו אומרים מלקט אדם מתוך שדהו ע"ש ועש"ש הגם הגם, כדרך שמלקט משל חבירו כו', כלומר ע"י שיהיה הדם רבה במקור, ויולא ממנו מעט מעט כחדל, מה שאין המקור יכול להחזיקה, ויולא מעט לבית החינוך, וזה כמה ימים החמיל, והיא נטמאת מטיפת דם בחדל דלקמן (דף מ)?

וליכא למימר דהו דם מאתמול צהאי שעתא [אלא כותלי בית הרהם העמידוה], אלא הנך טהרות דמנדיקת שמריה ואילך מטמאין, דהיינו מפקידה לפקידה,

1. **כל אשה שיש לה וסת קצוב ג' פעמים, וצדקה בשעת וסתה ומלאכה טמאה, דיה שעתה** וליכא למימר דמשיקרא הוה הסם, דודאי אורח צומנו צא,

2. **והמשמשת בעדים** [מלשון עדים, שמעדין. ראה ברע"ב ובתיו"ט סוף פ"ח] **שצדקה עצמה צעד, דהיינו צדיקין קודם תשמיש ולאחר תשמיש, הרי זו כפקידה** [פ' גם בדיקה כוז דינה כבדיקה שהיא עושה בקר וערב] [ר"ל בדיקה שאחר תשמיש הרי זה כפקידה, ולא תחוש ממנו ולמפרע, ולא אמר' ראתה טפת דם בחדל וחפהו שכבת זרע שלאחר תשמיש, אבל בדיקה שקודם תשמיש לא, כדמחירה לתשמיש לא תבדק יפה. יבין],

וממעט על יד מעת לעת, ועל יד מפקידה לפקידה ואס ראתה דם אחר כך, צדיקת ערצית, והיא שמשא צהריס # [ותימה איך מותר לשמש בצהריס, וראה בא"ס שהפך המשל, אבל ראה לקמן יא: ברש"י ד"ה פשיטא שחרית תנן דטהרות הוא, דהא אין משמשין מטה ציוס] צעדים [בסדרין]. לא מטמאין טהרות, דמנדיקת שמריה עד תשמיש, שהרי קודם תשמיש צדקה ומלאכה טהרה, וליכא למימר מקמי הכי הוה, אלא הנך דמתשמיש ואילך טמאות,

3. **כיצד דיה שעתה** [דאמר שמאי], **היתה יושבת במטה ועוסקה בטהרות, ופרשה** [מן המטה] **וראתה** [פ' באופן של ראייה, ולא באופן של כחם], **היא** [האשה] **טמאה והן** [וכולן. כ"י ושיקן] [המטה והכלים] **טהורות,**

4. [ואמר עוד דין, ואין זה המשך דכיצד דיה שעתה] **אע"פ שאמרו** [חכמים] **מטמאה מעת לעת אשאין לה וסת קאי, אינה מונה ימי נדה אלא משעה שראתה** [שאם תמנה מאתמול נמצא קולא שסופרת רק ו' ימים]:

נמי: מאי טעמיה דשמאי [דאמר דיון שעתן]? **קסבר העמד אשה על חזקתה** שהרי מספק אתה צא לטמאותה, לענין טהרות דקודם ראייה, ספק הוה לה דם מקודם לכן, ספק לא הוה, הלכך העמד אשה על חזקתה שהיתה קודם ראייה, כשנעסקה בטהרות אלו, **ואשה בחזקת טהורה עומדת,**

כגון ספק לא נגע ל"ג דהתם לאו משום חזקה הוא, דהא ספק טומאה צרשות הרצים טהור, דהיינו ספק נגע הלכתא גמירי לה [מתום] וממהר"ם נראה שהיה להם גירסא אחרת ברש"י זו ולא יכולתי להולמה],

והלל? כי אמר העמד דבר על חזקתו, היכא דלית ליה ריעותא מגופיה, אבל איתתא,

דף ב' ע"ב

אבני חן למסכת נדה

דהחמיין [ואמאי חיישין למפרע],

הכי השתא, התם איכא למימר החמיין ואתא, החמיין ואתא,
הכא מי איכא למימר חזאי ואתא, חזאי ואתא,

ומאי קושיא, דלמא הגם הגם חזיתיה?

התם [במקוה] איכא תרתי לריעותא [חזקת מבל, והחמיין לפניך], הכא
[בדם] איכא חדא לריעותא,

ורמי חבית אמקוה דהא [?]תרייהו איכא תרמי לריעותא, מאי שנא
הכא במקוה דמחזיקין למפרע טומאה ודאי, ומ"ש הכא נחזית דקאמר
ספק?

א"ר חנינא מסורא, מאן תנא חבית [דמחזיקין חימוצה בספק] ר"ש
היא, דלגבי מקוה נמי ספקא משוי ליה,

דתנן, מקוה שנמדד ונמצא חסר, כל המהרות שנעשו על
גביו למפרע, בין בר"ה בין ברה"י טמאות, ר"ש אומר בר"ה
טהורות, ברה"י תולין טעמא מפרס לקמן,

דף ג' ע"א

ושניהם [ת"ק דאמר שאם נמצא המקוה חסר למפרע נחשב חסר ודאי, ור"ש
דברה"ר טהורה וברה"י תולין] לא למדוה אלא מסוטה [ראה תוס' דכתיב
[בסוטה] [צמדצד ה] והיא נטמאה, איתקש טומאה לסוטה,

רבנן [דאמרי דמקוה חסרה אסורה למפרע ודאי] סברי כי סוטה, מה
סוטה ספק היא ועשאוה כודאי שאסורה לצעלה עד ששמה, הכא
נמי ספק ועשאוה כודאי [ודאי חסרה],

אי מסוטה אימא כי סוטה, מה סוטה ברה"ר טהור[ה] אין
רשות הרבים מקום סתירה, הכא נמי [אי המקוה] ברה"ר טהור?

הכי השתא, התם [בסוטה] משום סתירה הוא, וסתירה ברה"ר
ליכא, הכא [במקוה] משום חסר הוא, מה לי חסר ברה"ר, מה
לי חסר ברה"י,

וכי תימא, הא כל ספק טומאה ברה"ר טהור [פ"י הא למידין כן
מסוטה, ולא מקשינן שהטעם שסוטה טהורה מפני שרה"ר אינה מקום סתירה,
וא"כ לרבנן למה לא תהא טהורה ברה"ר],

[הכא] כיון דאיכא תרתי לריעותא [חזקת טומאה, וחסר לפניך], כודאי
טומאה דמי,

[נראה לי שלשון הגם הגם שבשביעית אינו דומה ללשון הגם הגם כאן, ששם
מדובר על לקיטת עצים ועשבים גסים מתוך שדהו בשביעית, והגם הגם היינו
שלוטת רק הגדולים] שרק לקיטת קטנים אסור שעי"ז מתקן הקרקע, ואין כוונת
הלשון שם שהגורן הולך וגדל לאט לאט, אבל כאן משמש לשון זה בדרך מליצה
שמלת הגם פירושה גדול, וגדול גדול פירושה שהולך ומתקבץ עד שנעשה הרבה
יחד],

התם [במקוה] איכא תרתי לריעותא העמד טמא [הכלי הטמאה] על
חזקת טומאה, וחזקת טהרה דמקוה איכא ריעותא שהרי חסר לפניך, הכא
איכא חדא לריעותא אצל נאשה נדידה הוא דאיכא ריעותא, שהורע חזקת
טהרה קצת, שהרי דם לפניך, ומשום דך ריעותא לחודה, לא מרעין לה, הואיל
ובטהרות לא משכחת ריעותא אחרתא, דכי אמרת העמידם על חזקתם, נחזקת
טהרתם הם,

ומאי שנא מחבית לצ"ש [לשמאל. וט"י] [דאמר ריין שעתן] פריך, דתנן
[דתניא. רש"ש], היה בודק את החבית טועמה אם היא בחזקתה, שלא
החמייה, להיות מפריש עליה תרומה כלומר להיות סומך עליה [שידיה
מפריש אותה תרומה] והולך [כאלו אמר: להיות הולך ומפריש עליה תרומה]
ושומה שאר חציות, ונותן עיניו צו להפריש ממנה עליהם לאחר זמן, שהתרומה ניתלת
צמחשבה,

ואח"כ נמצא [חבית זו שנעשית] חומץ, כל ג' ימים [אם שתה יין על
סמך חבית זו] (הראשונים) ודאי, מכאן ואילך ספק [שתה מבל]
פלוגמא דר' יוחנן ור' יהושע בן לוי צבצא במדא צפ' המוכר פירות (דף לו),
ר' יוחנן אומר כל ג' ימים לאחר דיקה ראשונה שמנאה, בחזקתה, ודאי יין, ואם
אמר בתוך ג' ימים הרי זו תרומה, על אלו הסמוכין לה [שצריך להפריש מן המוקף],
כולם מתקנות, מכאן ואילך ספק ותרומה היא [שנאסרת לזרים] ויחזור ויתרום,
ור' יהושע בן לוי אומר, כל ג' ימים קודם דיקה אחרונה, שנמנאת חומץ, ודאי
חומץ, דכיון דעכשיו חומץ גמור הוא, ודאי אין פחות מג' ימים שהתחיל להחמיץ, ואם
עשאו בתוך אותן ג' ימים תרומה על מקום אחר, אינו תרומה אליצא דרבי, דלמר
בהמוכר את הספינה (צ"צ פד) יין וחומץ שני מינין הן,
דאי לרבנן הא קיימא לן (תרומות פ"ב מ"ו) תרם מן הרעה על היפה תרומתו
תרומה,

מכאן ואילך, למפרע ספק, והוא זו תרומה ויחזור ויתרום, אלמא צין למר צין למר,
מסקינן ריעותא למפרע,

קשיא לשמאי [דאמר ריין שעתן]?

התם [בחבית חיישין למפרע] משום דאיכא למימר העמד מבל על
חזקתו, ואימר לא נתקן, אדרבה העמד יין על חזקתו, ואימר
לא החמיין,

הרי החמיין [היין] לפניך [ולכך חיישין למפרע], הכא נמי הרי דם
לפניך [ואמאי אמר שמאי ריין שעתן],

השתא הוא דחזאי [ולכן לא חיישין למפרע], התם נמי השתא הוא

אבני חן למסכת נדה

[וחזור להקשות על שמאי] ומאי שנא מבבוי לשמאי פריך [דמבבוי לגמרי. תוס'] דתנן, השרץ שנמצא במבוי, מטמא למפרע כל טהרות שנעשו במבוי, עד שיאמר עליו אדם בלוחו היום בדקתי את המבוי הזה, ולא היה בו שרץ וסוב אינו מטמא מאותו היום ולמפרע, אבל עד לוחו יום הוא מטמא, או עד שעת הכיבוד אבל טהרות דקודם כיצוד טהורין, דחזקת ישראל דוקין מבואותיהן בשעת כיצודיהן, ואי הוה צהליא שעמא הוה מישמכת, אבל טהרות דלאחר כיצוד טמאות מספק, שמא לאחר כיצוד מיד נפל,

התם גמ', כיון דאיכא שרצים דגופיה [של מבוי זו] ושרצים דאתו מעלמא [היינו הרבה הרבה שרצים פ' ואינו דומה לדם שאינה בא אלא מהאשה] כתרתי לריעותא דמי [לכן חיישין שהיו כאן שרצים, שהרי יש כאן שרצים, ויש גם שרצים שבאים מעלמא],

ואב"א, היינו טעמא דשמאי [דבאשה לא חיישין למפרע], הואיל ואשה מרגשת בעצמה שנט"ר צלע", כלומר יודעת בעצמה כשיצא דם ממנה, והא מדלא ארגשה מאתמול, ודאי השמא צדיקת עד נפק,

והלל [שמא באמת הרגישה כבר מזמן, אלא באותה זמן], כסבורה הרגשת מי רגלים היא,

ולשמאי, האיכא ישנה [פ' שמא הרגישה, אלא היתה ישנה]? ישנה נמי אגב צערה מיתערא [פ' ע"י הצער של זיבת הדם הוא מקיפה משנתה], מידי דהוה אהרגשת מי רגלים,

והאיכא שוטה שאינה מצויה להרגיש # [וזה צריך ביאור]? מודה שמאי בשוטה, הא כל הנשים קתני? כל הנשים פקחות,

וליתני נשים [ולמה אמר "כל" הנשים]? לאפוקי מדרבי אליעזר צממני' היא לקמן (דף ו) דא"ר אליעזר, ארבע נשים ותו לא, קמ"ל כל הנשים,

והאיכא כתמים הרואה כחם, דקיימא לן לקמן (דף נו) מטמאה למפרע, עד שתאמר צדקתי חלוק זה, ולא היה צו כחם, או עד שעת כבוס, ולא אמרינן אי נפיק מגופה הוה מרגשת, לימא תנן כתמים דלא כשמאי דקין דאמר אשה מרגשת, אמאי טמאה, לימא לאו מגופה הוה, הואיל ולא ארגשה?

אמר אבוי, מודה שמאי בכתמים [אע"ג שלא הרגישה על כרחך היא טמאה], מ"ט בצפור לא נתעסקה דנימא מדס נפיר הוה, דאמר הסס חולה בכל דבר שהיא יכולה למלות צפ' הרואה כחם [לקמן נח], בשוק של טבחים לא עברה, האי דם מהיכא אתי,

אי בעית אימא, היינו טעמיה דשמאי, דאם איתא דהוה דם,

ורבי שמעון סבר כי שוטה, מה שוטה ברה"ר טהור, הכא נמי ברה"ר טהור,

אי מסוטה, אימא כי שוטה, מה שוטה ברה"י טמאה ודאי, הכא נמי ברה"י טמאה ודאי [ור"ש אומר דברה"י תולין]?

הכי השתא, התם [בשוטה לכן טמאה ודאי ברה"י] יש רגלים לדבר סימן טומאה איכא, שהרי קינא לה ונסתרה התרה זה אל תסמרי עמו ונסמריה, הכא [במקוה] מאי רגלים לדבר איכא דליהוי ספר מקודס לכן, דילמא השמא הוא דמסר,

וש"מ דקסבר ר' שמעון נשאר ספק טומאה דעלמא נמי, צרה"י תולין, דהא אין רגלים לדבר,

[הסך הכל לפי חלישנא ראשונה היא, דרבנן סברי דספק חסר דמקוה בין ברה"י ובין ברה"ר טמא כיון דאיכא תרתי לריעותא, ור"ש סבר דברה"י תולין וכן בכל מקום דאמרינן דספק טומאה ברה"י טמא היינו תולין, ורק בשוטה אמרינן דודאי טמאה דרגלים לדבר, וברה"ר גמר מסוטה דטהור. אח],

ואי בעית אימא [וחזור ממה שאמר דלמדו דיניהם דמקוה מסוטה ד] אי מקוטה גמרי רצנן, הוה להו למימר [במקוה שחסרה ד] צרה"ר טהור [דכן הוא לפי רבנן ללשון זה, אף דאיכא תרתי לריעותא], אלא לאו מקוטה מניין למגמר [מקוטה?], [דרבנן סברי דרק] דתמלנא טומאה אימקש לסוטה [היינו נגע טומאה דאמרינן בכל מקום דברה"ר טהורה למדין מסוטה], סוף טומאה [דיני מקוה] לא אימקש [לסוטה, ואף ברה"ר טמאה],

ואם כן [קשה] היינו טעמא מאי טעמא דרבי שמעון דמטער צרה"ר, גמר סוף טומאה דהיינו טעילה מתחלת מגע ה טומאה [אבל רבנן סברי דלא למדין, דמספקא לא מפקין ליה מטומאתו],

[פ' שלומד סוף טומאה היינו מקוה מתחלת טומאה היינו שוטה, ובאמת לא חידש בזה כלום שכן הוא גם לשון ראשון, וגם סומך על מה שאמר בלשון ראשון דלכן ברה"י תולין לר"ש, ולא טמאה ודאי כשוטה, דכשוטה יש רגלים לדבר, ועיקר החידוש הוא רק לרבנן דללישנא קמא היה להם ללמוד מסוטה דברה"ר טהור לגמרי, ותירצו דלכן טמא דאיכא תרתי לריעותא, על זה חידוש בלשון זה דגם אי איכא רק חדא לריעותא, גם יהיה טמא דמספקא לא מפקין ליה מטומאתו. כ"ה ע"פ הרשב"א. אח?],

מה תחלת טומאה, ספק נגע ספק לא נגע ברה"ר טהור, אף סוף טומאה [במקוה] ספק טבל ספק לא טבל, ברה"ר טהור,

ורבנן הכי השתא, התם גברא [השוטה] בחזקת טהרה קאי, מספקא [מספקי' וט'] לא מחתינן ליה לטומאה, הכא גברא בחזקת טומאה קאי, מספקא לא מפקין ליה מטומאתו,

אבני חן למסכת נדה

ונטמא הכלי מחמת השרך, וטהרות מחמת הכלי, ואיזה הוא דלא נחשק באותו זויט, ולא אשכחיה, אכל באותו זויט לא, דודאי במר הכי נפל, דאי הוה חסם בשעת טהרות, הוה חזי ליה כשהולין,

אמר לו [שמאי להלל, דמעמא דידי דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי], אבל כן הדבר, ומה הפרש בין זו לזו והא טומאה דלמפרע הוא [יש חילוק בין אשה שראתה דאמרינן דיין שעתה, לגמציא שרץ בוית], לזו יש לה שולים פוג'ץ בלע"ז, ועכנז השולים את השרך מללמא, והוא הולא טהרות דרך פיה מלמעלה, והשך שזוית אחרת לא ראה, לזו אין לה שולים ואי הוה דם מאתמול צצית המיון, הוה נפיק ונפיל,

רבא אמר, מעמא דשמאי משום בטול פריה ורביה דמין דמייסין לנס צצית המיון, לזו נוקפו ופורש מן האשה,

תניא נמי הכי, אמר לו שמאי להלל, א"כ בטלת בנות ישראל מפריה ורביה [ראה רש"ש מדוע לא אמר "בני" ישראל? שאיש יכול לחזור אחר אשה שיש לה וסת. עיי"ש],

[ומקשה] ומאן דתני האי לישנא [שהמעם דא"כ בטלת וכו'], הא תניא כי האיד לישנא, דאם איתא דהוה דם, מעיקרא הוה אתי # [ואולי שניהם אמת, שהיה לשמאי שני מעמים?]

חתם הלל הוא דקטעי [בדברי שמאי], הוא סבר מעמא דשמאי, דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי, וקא מקשי ליה [הלל לשמאי] קופה [אי אתה מודה בקופה שנשתמשו בה טהרות] הרי קופה דלא אמר אס איתא דהוה שרך, מעיקרא הוה נפיק עם הטהרות, כשעירא את הקופה,

ואמר ליה שמאי, מעמא דידי [לכן לא חיישין למפרע], משום בטול פריה ורביה,

ולמאי דקטעית נמי, דקמקשית קופה, לזו יש לה שולים, ולזו אין לה שולים,

ולמאן דתני האי לישנא [דמעיקרא הוה אתי], הא תניא כי האיד לישנא, משום בטול פריה ורביה?

הכי קאמר ליה הלל לשמאי, אין מעמא קאמרת, דאם איתא דהוה דם מעיקרא הוה אתי, ומיהו עשה סייג לדברך סייג, חזוק וגדר מדרבנן לטמא למפרע דמאי שנא מכל התורה כולה דעבדינן סייג,

[באבות פרק א' משנה א' ועשו סייג לתורה, וכן בבב"ב צא, "וְגִדְרָהּ" דבה"א ד' כ"ג פ' בוני גדרים, זו סנהדרין שגדרה פרצותיהן של ישראל, ופירש הרשב"ם שם לעשות סייג לתורה],

מעיקרא הוה אתי [פי' היינו רואין הדם מקודם, ובכרה זו חלשה מטעם דמרגשת, דמרגשת מיד כשבא הדם היא מרגישה, משא"כ לראות],

והלל, כותלי בית הרחם העמידוהו, ושמאי, כותלי בית הרחם לא מוקמי דם,

משמשת במוך ממלאה אשה אותו מקום מוכין לשאוב את הזרע, שלא מתעבר, ואינה נוטלתו משם אלא בשעת הזרין, ושמא מוך העמיד את הדם, ג' נשים משמשות במוך קטנה מעוצרת ומניקה, מאי איכא למימר,

אמר אביי, מודה שמאי במשמשת במוך [שיש לחוש שהמוך העמיד את הדם, ותהא מטמא למפרע אף לשמאי],

רבא אמר, מוך נמי, אגב זיעה, מכוין כוין ויש מקומות לנס ללאה, כוין דשריי"ט בלע"ז, ומודה רבא, במוך דחוק [שיש לחוש שהמוך דחוק העמיד את הדם, ומטמא למפרע אף לשמאי],

ומאי איכא בין הני לישני [אב"א] אשה מרגשת, [ואב"א] ומעיקרא הוה אחי, להאיך לישנא העמד אשה על חזקה [בתחלת הגמ' ב.].

דף ג' ע"ב

איכא בינייהו, למרמי חבית ומקוה ומבוי, להאיך לישנא איכא למרמיניהו [פי' דאי אמרינן טעמיה דב"ש משום העמד אשה, שייך להקשות מג' מקומות אלו חבית, מקוה, ומבוי], להני לישני [דאשה מרגשת, ומעיקרא הוה אתי] ליכא למרמי,

ומאי איכא בין האי לישנא [שאשה מרגשת], להאיך לישנא [מעיקרא הוה אתי]?

לאביי [דשמאי מודה במשמשת במוך], איכא מוך ללישנא דאשה מרגשת, אפי' משמשת במוך נמי דיה שעתה, וללישנא דמעיקרא הוה אחי, משמשת במוך מטמאה למפרע, לרבא [דשמאי מודה במשמשת במוך דחוק] איכא מוך דחוק,

תניא כי האי לישנא [פי' כמעט זה של שמאי], דאם איתא דהוה דם, מעיקרא הוה אתי,

[שכן שנינו בבב"תא] אמר לו הלל [דאמר שמטמא מפקידה לפקידה] לשמאי, אי אתה מודה בקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו [של הקופה], וגמציא שרץ בוית אחרת לאחר שניטלו טהרות מן הקופה, שטהרות הראשונות טמאות למפרע, ודוקא זוית אחרת, כגון קופה ארוכה אמתים וג' אמות, דאיכא למימר קודם שניטלו הטהרות הוה חסם,

אבני חן למסכת נדה

ואמר ריש לקיש, משום רבי ינאי, לא שנו אלא שאין לה אוגנים לדלי, דהשתא ודאי אם איתא דהוה הסס, צומנא קמאי [שהדלה מים בדלי זו] הוה נפיל מן הדלי עם המים, אבל יש לה אוגנים כולן טמאין,

ליבא חזקיה [דאמר טהרות הראשונות טהורות], לית ליה דר' ינאי [דהא ר' ינאי מטהר רק בשאין לה אוגנים, הא ביש לה אוגנים טמא, וחזקיה אינו מחלק ואומר סתם טהרות הראשונות טהורות]?

[ומתרג' דרבי ינאי קאי על הברייתא דמיידי במים, ו] **מיא שרקי** [חלק, ובאדיש גליטשי"ג] ואין צריך להפוך הדלי על פניו כשהוא מערה, הלכך איכא למימר אוגנים עכצוהו לשרק, אכל פירי לא שרקי ושעירה טהרות ממנה, הפכה כולה על פניה, לפי שאין פירות נטוין לשרק וללאת, הלכך אי הוה שרץ עם הטהרות, הוה שרץ ונפיל צדידיהו,

אי נמי, מיא לא קפיד עלייהו אי משייר מנייהו לתוך הדלי, הלכך אינו שופך כל הדלי על פניו, ומנא אוגנים לעכוזי שרץ, פירי קפיד עלייהו לאפוקינהו כולהו, והופך קופה על פיה ולא משייר מידי, ואם איתא דהוה שרץ הכי נמי דלא אישטייר,

2. **ואי בעית אימא, כי מודו שמאי והלל** [דקופה דטהרות הראשונות טמאות], בקופה שאינה בדוקה שלא נדקה נשעה שנתן טהרות למטה, הלכך אין להעמידה על חזקת טהרה,

דף ד' ע"א

כי פליגי חזקיה ור' יוחנן בקופה בדוקה, מר סבר הא בדקה, ומר סבר אימור עם סילוק ידו נפל # [הלשון תמוה קצת, וראה ברמב"ם הלכות אבות הטומאה פ"ו הל' ב' כתב וז"ל שמו עם הגבהת ידו מן הבדיקה נפל השרץ. פי' שלפעמים אינו יכול לראות לתוך הקופה ובדרך רק בידיו],

והא דומיא דאשה קתני צהיבא דהלל ושמואי, דקמיני מה הפרש צין זו לו ואשה בדוקה היא מקודש לכן, דהא כל שמרים וערבים היא צדקה, ו].
וה"א"פ"ה [ואף שהוא קופה בדוקה] טהרות דקופה טמאות, וקשיא לחזקיה?

כיון דשכיחי בה דמים, כשאינה בדוקה דמיא וקופה נמי צהיבא בדוקה עסקינן,

3. **ואיבעית אימא הא והא צדוקה, אלא כי מודו שמאי והלל בקופה שאינה מכוסה ופיה מלמעלה, הלכך איכא למימר עם סילוק ידיו נפל, כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, בקופה מכוסה מש"ה מטהר,**

מכוסה צממיה, היכי נפל הא שרץ, והיכי אישכחא צה השתא?

כגון שתשישה ע"י [הסרת. שט] כסוי כשהוא רוצה להכניס למטה

וה"ה דמאי למיפך הני ממני' [שני ברייתות אלו, דאם איתא דהוה דם מעיקרא, וברייתא דא"כ בטלת בנות ישראל מפו"ר] להנך ליטנא דלעיל [דהעמוד אשה אחזקתה, ואשה מרגשת], ולתרוצי כי האי גוונא, הלל טעי וסבר טעמא דשמאי אם איתא כו', וקשיא ליה קופה, וקאמר ליה שמאי טעמא דידי משום העמד אשה על חזקתה אי [אן] משום אשה מרגשת, ולמאי דקא טעית נמי דקא מקשה לי קופה, זו יש לה שוליים כו',

אמר ליה א"כ [אם תעשה סייג לטמא למפרע] **בטלת בנות ישראל מפריה ורביה,**

והלל מפריה ורביה מי קאמינא [לא אמרתי שיש לחוש לטמא האשה לבעלה], לטהרות הוא דקאמינא,

ושמאי לטהרות נמי לא, דאם כן [שהאשה מטמא טהרות] **לבו נוקפו ופורש,**

[שוליים, בדוקין, מכוסין, בזוית, סימין],

איתמר, קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו, ונמצא שרץ בזוית אחרת, חזקיה אמר, טהרות הראשונות טהורות, רבי יוחנן אמר טהרות הראשונות טמאות,

והא (בית) שמאי והלל מודו בקופה [אי אתה מודה בקופה שנשתמשו בה טהרות בזוית זו, ונמצא שרץ בזוית אחרת], דטהרות הראשונות טמאות [לעיל שורה 6 בעמוד זה]?

1. [ומתרג' לפי מה שאמרו שמאי והלל מפורש בברייתא לחלק בין אשה לקופה] **כי מודו שמאי והלל** [דטהרות הראשונות טמאות] **בקופה שיש לה שוליים** והא הויתא דך הפה, הלכך אם שרץ היה צה, לא ראהו ולא יצא,

כי פליגי חזקיה ורבי יוחנן, בקופה שאין לה שוליים כגון חצית של עץ שניטלו שוליים, ויכול להשתמש באורך חלקו, כשהן מוטלות בקרקע, וכשהוא מערה אותן הוא מגביה ראש האחד, ומערה, והכל יוצא ממנה,

[ומקשה ואי מיידי ב] **אין לה שוליים, מ"ט דר' יוחנן** הא ודאי אילו היה המס נשעת טהרות, הוה נפיק צדידיהו? **אין לה שוליים ויש לה אוגנים** צמקוס השוליים יש אוגנים, שצפופין ראשי הנקרים כלפי פנים, וכשהוא מערה איכא למימר אוגנים עכצו,

[ומקשה עוד] **והתניא, המדלה עשרה דליים מים בזה אחר זה** י פעמים גדלי אחד, ומערה בכלי גדול, ונמצא שרץ באחד מהן, הוא טמא **וכולן טהורין** דאמר השתא הוא דנפל, דהואיל שלא מנא [אלא. רש"ש] קודם שעירה הדלי צפעס הזאת [כשבא לערות בכלי זו פעם שנייה] לתוך הכלי [הגדול], טהורין,

אבני חן למסכת נדה

מציאתן [פי' כיון שנמצא טהור במקום זה] דמחזיקין להו בטומאה [נגויה. וט'] [פי' בטהרה זו שהוא במקום הזה], ולא מספקין לה במקום אחר, אפילו לחלות, וקשיא לר' יוחנן,

ואמאי, לימא האי מעיקרא מחט מעלייתא היא, והשתא הוא דהעלה חלודה,

ועוד תנן, מצא שרץ שרוף שרץ על גבי הזיתים, וכן מטלית טלית של זב היטה המהומהם [המהומה] הצליה, מנא צליה ע"ג זיתים, טהור מלטמא הזיתים שכל הטמאות כשעת מציאתן דאמרינן הכי נפלה עלייהו לאחר שכלתה, וטהרה מטומאתה, אלמא לא מחזיקין טומאה משעה לשעה, אפי' לחלות, דקמני טהורה, וה"ה ממקום למקום,

ובי תימא לא דמי, דהכא משום הכי טהור, משום דשעת מציאתה ומקום מציאתה טהרה הוא, כשעת מציאתן דכרת שעת מציאתן אזלינן בין לקולא בין לחומרא בין לקולא כי הכא גבי מחט ומטלית, לחזוקי בטהרה ודאי, בין לחומרא כגון נגע בלילה, לחזוקי בטומאה ודאי, ובמקום מציאתן,

אבל שלא במקום מציאתן דליכא רגלים לדבר כולי האי, משרף לא שרפינן, מתלא תלינן,

[סיכום: ר' יוחנן סבר מחזיקין טומאה במקום למקום, שהטומאה שנמצא בוית זו אנו אומרים שהיתה גם בוית הראשונה,

ומקשה מנגע באחד בלילה, ואח"כ נמצא מות במקום אחר טהור, הרי שמה שנמצא מת במקום אחר, לא מחזיקין למקום הראשון,

וכדי שלא תאמר דאינו טהור לגמרי אלא תולין, מביא ראייה דבמקום שהולכים כשעת מציאתן, טהור לגמרי ממהט שנמצאת חלודה, וגם משרץ שרוף ומטלית המהומה,

ומקשה על זה שאין משם ראייה דהא שם היתה טהורה כשעת מציאתן, ואז עלינו לילך אחר מצב זה בין לקולא בין לחומרא, אבל בקופה שעכשיו נמצא בה שרץ, ובנגע באחד בלילה שעכשיו הוא מת, הרי שעת מציאתן ומקום מציאתן היתה בטומאה, אם כן אין לנו הוכחה שלא היתה טומאה זו כאן במקום הראשון ולכן נאמר שתולין בה. אח]

והתנן [ומי תלינן, והתניא. וט'] כבר [שנתונה. וט'] ע"ג הדרף קרש מונח על גבי יסודות כותל, ומדרף [דבר שנטמא ע"י היסב, מלשון ריחו נודף] טמא נגד טמא מונח תחתיו תחת הדף בקרקע,

במ"כ קרי מדף לעליונו של זב, ומדף לשון טומאה קלה הוא, דלוקמן, וס"ד השתא שהוא עליונו של זב דטמא מדאורייתא, ומיהו טומאתו קלה משל מדרס, דלא הוי אב הטומאה לטמא אדם וכלים, וזב ומנא את הככר ע"ג הקרקע, מן הבגד והלכה,

אע"פ שאם נפלה, א"א אלא א"כ נגעה, [אפ"ה אמרינן ד] טהורה, שאני אומר, אדם טהור נכנס לשם ונטלה ולא נפלה על גבי המדף [ונתגלגל, אלא] שנטלו מעל הדף והניחה לארץ, עד שיאמר, ברי לי שלא נכנס אדם שם,

ולחציא ממוכה, מגלה ומכסה אותה, הלכך חזקה סבר, כל זמן שהטהרות בחוכה, מזהר זה וכסה, והשתא לאחר שניטלו ממנה, הסיח דעתו משמירתה, ולא מזהר לכסותה ונפל, ור' יוחנן סבר חיישין שמה כשגילה להשתמש בה, צעוד שהטהרות בחוכה, נפל,

והא דומיא ראשה קתני, ואשה מכוסה היא דלא נפיל בה דם מעלמא, וקופה דכותה במכוסה עסקי, ואפ"ה טמאה, וקשיא לחזקה?

כיון דשכיחי בה דמים כשאין מכוסה דמיא,

4. ואיבעית אימא, כי מודו שמאי והלל בזוית קופה, כי פליגי חזקה ורבי יוחנן, בזוית בית כדמפרש ואזיל, שטלטלה לקופה בזוית [לזוית ?] אחרת, לאחר שניטלו טהרות ממנה,

והא קופה קאמר?

ה"ק, קופה שנשתמשו בה טהרות בזוית בית זו, וטלטלה בזוית אחרת, ונמצא שרץ [בתוך הקופה, כשהקופה היא] בזוית אחרת,

חזקה סבר, לא מחזיקין טומאה ממקום למקום דלא אמרינן, מאידך זוית הוא זה שרץ עם הטהרות, אלמא אמרינן לאחר שהציא כאן נפל זה, ורבי יוחנן סבר מחזיקין,

[ומקשה על ר' יוחנן] ומי מחזיקין [ממקום למקום], והתנן נגע באחד בלילה, ואינו יודע אם חי אם מת, ולמחר השכים ומצאו מת, ר"מ מטהר וחכמים מטמאין, שכל הטמאות כשעת מציאתן,

ותני עלה, כשעת מציאתן, ובמקום מציאתן אס מנא שחרית מת בלילה מקום שנגע בו בלילה, טמא, אבל מנא במקום אחר מת, טהור, ולא אמרינן כי היכי דהכא מת, הכא נמי הוא מת, במקומו הראשון,

ובי תימא הני מילי לשרוף דלא מחזיקין טומאה ודאית ממקום למקום, לשרוף עליה תרומה, אבל לתלות תלינן דהרי [דהכי. וט'] משמע במקום מציאתן, הוא דחכמים מטמאין טומאה ודאי, אבל שלא במקום מציאתן, טומאתן הוא ספק, ור' יוחנן נמי לחלות קאמר,

[וחזור להקשות על ר' יוחנן] ומי תלינן [לטמאות מספק במקום למקום], והתנן, מחט שנמצאת מלאה חלודה [rust] דוליר"ה, או שבורה ע"ג טהרות, ומכיר בה שהיא טמאה, בטהורה טהרות שנמצאת עליה, ולא אמרינן שלמה נפלה עליהם וטמאתם, ואח"כ נשברה, אלמא אמרינן שבורה או חלודה כאשר היטה עתה נפלה עליהם, אלמא שכל הטמאות כשעת מציאתן מחזקי לה, ואפי' תליה ליכא, דקמני טהורה,

וקס"ד [רכמו שאנו מחזיקין אותה בטהרה כשעת מציאתן] דה"ה נמי למקום

אבני חן למסכת נדה

בעשירי דפרה, ועל אותו ענין אמרו בתלמוד נדה ד: מאי מדרג דכתיב קול עלה נדרף, כלומר שהוא ענין תגודה, ופירוש זה אינו מעצם הגמרא אלא היא הגהה מפירוש רבנן סבוראי, וכתבוה המעתיקים בתוך הדברים ולא העירו על כך, אבל ענין זה שאנחנו בו כאן ממומא מדרג עיקרו מן נדרף, והוא נגזר ממה שאומרים ריחו נדרף, כלומר מתפשט ומריח למרחק רב, והושאל שמוש זה לזכ שהוא מטמא כלים שעל גביו, ואפילו היה ביניהם חציצות רבות כאלו ריחו נדרף ומגיע עדיהם ומטמא אותם על דרך הדמיון ע"כ. וראה עוד במהר"ץ חיות, ומביא מתשובת רבינו שריא גאון שקבלה בידו שיש הרבה הוספות בתלמוד מן הגאונים],

וא"ר אלעזר, לא נצרכה האי שאני אומר אלא למקום מדרון שאע"פ שהדף שהכר עליה מקום מדרון, ורואיה הכר ליפול, ואם נפלה נגעה בצגד, אפילו הכי טהורה, שאני אומר כו', אלמא לא מחזיקין טומאה ממקום למקום, דנימא מעל הדף נפל, ותגלגל לכאן,

התם כדקתני טעמא,

דף ד' ע"ב

[שנינו במשנתנו] וחכ"א לא כדברי זה כו': ת"ר, וחכ"א לא כדברי זה ולא כדברי זה, לא כדברי שמאי, שלא עשה סייג לדבריו, ולא כדברי הלל שהפרזו [כמו פרוות תשב ירושלים. תוספי הרא"ש עיי"ש] על מדותיו שהגדיל והרמז מדמו, שטמאה למפרע מפקדה לפקדה, אלא מעת לעת ממעטת על יד מפקדה לפקדה, ומפקדה לפקדה ממעטת על יד מעת לעת,

מעת לעת ממעטת על יד מפקדה לפקדה כיצד, בדקה עצמה באחד בשבת, ומצאת טהורה, וישבה שני ושלישי ולא בדקה, ולרביעי בדקה ומצאת טמאה, אין אומרים תמא מפקדה לפקדה אלא מעת לעת,

ומפקדה לפקדה ממעטת על יד מעת לעת כיצד, בדקה עצמה בשעה ראשונה, ומצאת טהורה וישבה לה שניה ושלישית ולא בדקה ולרביעית בדקה ומצאת טמאה, אין אומרים תמא מעת לעת אלא מפקדה לפקדה,

פשיטא כיון דבדקה עצמה בשעה ראשונה ומצאת טהורה לא מטמינן לה מעת לעת?

אידי דתנא מעל"ע ממעטת על יד מפקדה לפקדה דאיטריך למיתניה, דלא מימא עס סילוק ידיה רחמא צאלה צצמא תנא נמי מפקדה לפקדה ממעטת על יד מעת לעת,

אמר רבה, מאי טעמייהו דרבנן מאי האי שיעורא דמעט לעת, דצטלמא מפקדה לפקדה דהלל ניהא, דשמא עס סילוק ידיה רחמא, אלא מעת לעת מאי שיעורא הוא?

אשה מרגשת בעצמה ואם אימא דעס סילוק ידיה רחמא, הוה מרגשת,

א"ל אביי, אם כן דאשה מרגשת תהא דיה שעתה ואפילו מעט לעת, [ו?] אמאי מטמא למפרע,

ורבה, לחודדי לאביי הוא דבעי, [להשיב לו מה שהשיב. רש"י ברכות ל"ג ע"ב, פ' שאין זה [אשה מרגשת] טעם הגון למה מטמא מעת לעת, ורצה לראות אם ישיב לו אביי כן],

שאני אומר אדם טהור נכנס לשם, ונמלה, אכל בקופה הא נמלא שכן למטה ושעת [צמחה, וצמחת] מצימחה טמאה היא, הכא נמי נימא עורב אתא ושרא לאחר שטלטל הקופה לזוית אחרת, וזוית הראשונה לא היה?

אדם דבכונה אמרינן, עורב דשלא בכונה לא אמרינן,

מכרי האי כבר, ספק טומאה ברה"י הוא ספק נגע ספק לא נגע וכל ספק טומאה ברה"י ספקה טמא,

אכל אקופה לא פריך, דהא לא אימחזיק טומאה בזוית של צית הראשון, וכי היכי דפריך אכבר, מצי למיפריך אמחזיק ואמחזיק ולשנויי דמשני?

משום דהוי דבר שאין בו דעת לישאל אם נגע אם לא נגע, וכל דבר שאין בו דעת לישאל, בין ברה"י בין ברשות היחיד ספקו טהור דהא קיימא לן ספקו טמא ברה"י, משום דגמרינן מסוטה, שסוטה יש זה דעת לישאל אם נטמאה אם לא,

ואב"א, הכא בטומאה דרבנן [כגון שנטמא הצגד בטומאה דרבנן. וט'] כגון הכן מעלות דחומר בקדש (תגיגה כ) צגדי פרושין מדרס לאוכלי תרומה (תגיגה יח), ומש"ה אפילו ברה"י ספקו טהור,

דיקא נמי דקתני מדרג כדכתיב ויקרא כו לו וְהַנְשָׂאִים בָּקָם וְהַבָּאִתִּי מִן־הַבָּקָם בְּאַרְצָת אֲבֹתָהֶם וְרָדְף אֹתָם קו' ל' עֲלֵה גִדְּךָ וְנָסוּ מִנְּסֵת־הָרֶב וְנָפְלוּ וְאִין רָדְף, דבר הקל, ה"נ טומאה קלה,

אית דלמרי מדרג עליונו של זכ [פ' שהם מפרשים הא דאמר הגמ' כאן "הכא בטומאה דרבנן דיקא נמי דקתני מדרג" היינו עליונו של זכ], ושצטו הוא, דעליונו של זכ מטמא ככר מן המורה, [כדלמרינן ?] צפרק צמות כותים [לקמן דף לז] נתקו הכתוב מטומאה חמורה לטומאה קלה, לומר לך דאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין [אבל מ"מ היא טומאה דאורייתא],

ומעיקרם כי אומצנייה [פ' כשהקשה הגמ' "כבר שנתונה ע"ג הרף וכו'], הכי הוה ס"ד, דעליונו של זכ הוא [דמיירי בטומאה דאורייתא, אבל כאן בשמירתין הגמ' דמיירי בטומאה דרבנן, לא מיירי בעליונו של זכ, אלא טומאה אחרת שהיא מדרבנן]:

[הרמב"ם בפירוש המושגות על מסכת זבים פ"ד משנה ו' בסופו כתב על מאמר זה וז"ל ומלה זו כלומר מדרג יש שנשתמשו בה לענין אחר של טומאה כמו שבארנו

אבני חן למסכת נדה

[שנינו במשנתנו] כל אשה שיש לה וסת [וכו']: לימא מתני' ר' דוסא היא ולא רבנן, דתניא ר"א אומר, ארבע נשים דיין שעתן מפני שדמיהן מסולקים, ואין דם מזו בהן,

בתולה צמולת דמים, שלא ראתה דם מימיה, ואפילו היא נשואה קרי לה צמולה, והכי מפרש צממני' [לקמן ריש ז', פירושה של בתולה], מעוברת, מניקה, וזקנה וכולהו. וט' [מפרש צממני' פ'] גם מעוברת מניקה וזקנה מפרש במתני' לקמן ז',

ר' דוסא אומר, כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה ופליגי רבנן בעלמא עליה [פ'] אף שאין זה מפורש בגמ', רבנן סברי דאפילו יש לה וסת מטמא למפרע?

אפילו תימא רבנן [סברי דאם יש לה וסת דיה שעתה], עד כאן לא פליגי רבנן עליה דר' דוסא, אלא שלא בשעת וסתה דכיון דראתה שלא בזמנה, איכא למיחש דלמא מקמי הכי הוה, דהא ליכא למימר אורח צממני' בזה, אבל בשעת וסתה מודו ליה [רבנן לר' דוסא דדיה שעתה],

ומתניתין בשעת וסתה, ודברי הכל,

מכלל דר' דוסא, אפילו שלא בשעת וסתה אומר [דדיה שעתה],

מאן תנא להא דת"ר, אשה שיש לה וסת, כתמה טמא למפרע עד שעת הכזב, אף על גב דצדאיתיה [לא אומר מתי, אבל ראה מיד] דיה שעתה, מטמאין כתמה למפרע, דהא אשכחין צדאיה טומאה למפרע, שאם תראה שלא בשעת וסתה, מטמאה מעת לעת [שהרי אנו רואין] שאם תראה שלא שיש לה וסת, מטמאה למפרע שלא בשעת וסתה],

גימא [דברייא זו] רבנן היא דאמרי שלא בשעת וסתה מטמאה למפרע ולא רבי דוסא [דהא מסקינן דר' דוסא סבר דכל אשה שיש לה וסת דיה שעתה גם שלא בשעת וסתה?]

[ומתירן להיפך ממה שאמר לעיל] אפילו תימא רבי דוסא, ע"כ לא פליגי רבי דוסא [דאמר דיה שעתה] עלייהו דרבנן [דאמרו מטמאה מעת לעת] אלא בשעת וסתה, אבל שלא בשעת וסתה מודי להו [שגם ר' דוסא סבר דמטמאה מעת לעת], ומתניתין בשעת וסתה, ור' דוסא היא,

דף ה' ע"א

וברייא דברי הכל,

ולוקמא איפכא כדאוקמיה מעיקרא [פ'] בהקושיא לעיל, דאמר גימא רבנן הוא ולא ר' דוסא, ומ"ט הדרי בה [הדרת צ"ח], הא שפיר מצי לאוקמי מתני' דברי הכל, וברייא רבנן?

אלא מאי טעמייהו דרבנן? כי הא דאמר רב יהודה אמר שמואל, חכמים תקנו להן לבנות ישראל שיהו בודקות עצמן שחרית וערבית מתני' היא [לקמן יא], פעמים היא צריכה להיות בודקת,

שחרית, להכשיר טהרות של לילה להזיף. וט' [מכלל ספק טומאה, שאם תמצא טהרה מדע שלא ראתה צלילה, ולכשתמצא ערצית טמאה יצא אלו מספק,

וערבית, להכשיר טהרות של יום וזו שצדקה עכשיו, ומנאה טמאה, והרי ימים רבים שלא צדקה # [פ'] כמו והנה ימים רבים שלא צדקה. דמלת "הרי" פעמים משמשת בלשון ראיה כמו "הלא", אבל כאן פירושה כמו "והנה" דהיינו המציאות הוא],

הואיל ולא בודקה הפסידה עונה כל טהרות שנמעסקה בהן צעונה הואת הפסידה [הפסידה. יעז"ר],

מאי עונה הרי שמי עונות הן, היום והלילה, דהיינו מעת לעת, כגון אם מנאה ערצית טמאה, הפסידה כל טהרות של יום ושל אמש?

ומשני עונה יתירה הפסידה משום קנס, שהרי הפסידה טהרות של אמש משום קנס, אבל טהרות של יום לאו קנס הוא, דאי נמי צדקה שחרית ומנאה טהורה, וערצית ומנאה טמאה, הפסידה טהרות של יום, דהיינו מפסידה לפסידה, ממעט על יד מעת לעת,

א"ל רב פפא לרבא, והא זימנין משכחת לה ג' עונות במעת לעת כגון אם לא צדקה ימים רבים, וצדקה צהריים, דמטמאין לה מעת לעת, דהוה להו ג' עונות, היום אמש ואחמול למפרע עד צהריים, והשתא קנסין לה שמי עונות, ורבנן חדא הוא דקנסו ומו לא?

ומשני השוו חכמים מדותיהן, שלא תחלוק במעת לעת זמן קצוה וחלוט נתנו לה למפרע, ואפילו [נ?]עשתה אותו זמן מג' עונות, כגון שצדקה צהריים ולא צדקה שחרית, ואמש לא רצו לגרוע ולמעט זמנה הקצוה לה, אלא פסקו דצריהם שלא תמן דצרי[ה]ם לשיעורין,

איבעית אימא להכי מטמיין לה מזהרים דאחמול שלא יהא חוטא בשכר דאי אמרת לא נקנס אלא עונה יתירה, נמנא חוטא נשכר, דאילו זו שלא צדקה עזמנה ימים רבים, וצדקה לה היום שחרית, היתה נקנסת מעת לעת שלם, ומפני שאימרה עד הצהריים והוסיפה לחטוא, לא תפסיד אלא לילה וחצי יום,

מאי בינייהו [מה החילוק בין שני הטעמים, השוו מדותיהן וחוטא נשכר]? איכא בינייהו דאתניסה ולא בודקה שנאנסה שחרית ולא צדקה, ללשנא דחוטא נשכר ליכא, דהא נאנסה, ללשנא דלא תחלוק איכא:

אבני חן למסכת נדה

אשתכח,

דתניא, כל הנשים כתמן טמא למפרע, ונשים שאמרו חכמים
דיין שעתן כתמן טמא למפרע, דברי ר"מ,

רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, נשים שאמרו חכמים דיין
שעתן, כתמן כראיתן כלומר נשים שאמרו חכמים דיין שעתן, כתמן כראיתן
לטמאה מכאן ולהבא, ותינוקת שהגיע זמנה לראות, יש לה כתם
מכאן ולהבא אע"פ שלא ראתה מימיה, ושלא הגיע זמנה לראות, אין לה
כתם, ואימתי הגיע זמנה לראות, משהגיעו ימי הנעורים:

[שנינו במשנתנו] והמשמשת בעדים כו': אמר רב יהודה אמר
שמואל, עד שלפני תשמיש אינו ממעט על יד מעט לעת ועל יד
מפקדה לפקידה, כפקידה,

מ"ט? אמר רב קטינא, מתוך שמהומה לביתה ממחרת לשמש,

וכי מהומה לביתה מאי הוי? מתוך שמהומה לביתה אינה
מכנסת לחורין ולסדקין,

תנן [במשנתנו לעיל ב.], המשמשת בעדים הרי זו כפקידה, מאי
לאו חד לפני תשמיש, וחד לאחר תשמיש [פ' מדרתי "עדים" לשון
רבים]?

לא, אידי ואידי לאחר תשמיש, ואחד לו שמקנה צו בעלמו ואחד
לה,

כדתנן, דרך בנות ישראל משמשות בשני עדים, אחד לו
ואחד לה,

האי מאי, אי אמרת בשלמא חד לפני תשמיש וחד לאחר
תשמיש, איצטריך, סד"א מתוך שמהומה לביתה לא בדקה
שפיר קמ"ל, הרי זו כפקידה,

אלא אי אמרת אידי ואידי לאחר תשמיש, פשיטא?

מהו דתימא, שמא תראה טפת דם כחרדל [שוה שיעור טובא],
ותחפנה שכבת זרע ואפי' דלאחר תשמיש נמי לא ליהוי כפקידה, קמ"ל,

ואיבעית אימא לעולם חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש, ואפי"ה הרי זו
כפקידה דלאחר תשמיש קאי, ואי"ת עד שלפני תשמיש למה הוצרכו מתניתין תרתי
קמי, ו[ד] ו[ט] אשמועינן מנא ד[ב]. ו[ט] מתניתין שתי בדיקות אצרכוה
רבנן, חד לפני תשמיש וחד לאחר תשמיש וה"ק משמשת צעדים,
כלומר מזה עליה לשמש צעדים, ו[ד] אע"פ שיש לה וסת [אינה סובכת ע"ז אף קודם
תשמיש], ו[ב] ו[ט] הרי זו כפקידה, ההוא דלאחר תשמיש, וכי קתני הרי זו
כפקידה, אלאחר תשמיש,

כיון דאיכא לאוקומי לקולא מעיקרא אוקימנא לקולא, דבשעת וסתה דברי
הכל דיה שעתה, ובשלא בשעת וסתה פליגי ולחומרא והשתא אוקימנא פלוגתא
בשעת וסתה, ואיכא דמתמיר ומטמא לה למפרע, [אבל] ושלל בשעת וסתה ד"ה
מטמאה למפרע, לחומרא מוקמינן [משום מעלה דטהרות ואע"ג דסייג דרבנן
הוא. ריטב"א],

קתני כמו אמר מר שאם תראה שלא בשעת וסתה, מטמאה
מעת לעת,

טעמא אלמא דטעם דכתמה מטמא למפרע, משום דאשכחן זהו ראיה טמאה
למפרע, דהשתא לא הוה כתמה חמור מראייה, וש"מ דאשה שיש לה וסת,
הוא דפליגי רבנן בין כתמה לראייתה דכתמה מטמא למפרע,
וצראייה דיה שעתה [לפי המסקנא זה רק לר' דוסא], משום דצראייה שלא בשעת
וסתה, אשכחן טומאה למפרע, הא שאר נשים שאמרו חכמים דיין
שעתן כגון ארבע נשים, דלא אשכחן זהו ראיה טמא' למפרע כתמן נמי אינו
טמא למפרע [אלא הרי הן] כראייתן [ד?] מכאן ואילך טמאות מני?

רבי חנינא בן אנטיגנוס היא, דאמר רב יהודה אמר שמואל
משום רבי חנינא בן אנטיגנוס, כל הנשים כתמן טמא
למפרע, ונשים שאמרו חכמים דיין שעתן, כתמן כראייתן,

חורין מתינוקת שלא הגיע זמנה לראות דאפילו מכאן ולהבא נמי לא,
והא דאמר בתולת דמים כתמן כראייתן, דמכאן ולהבא מיהא טמאה, היינו כשהגיע
זמנה לראות ולא ראתה, שאפילו סדינין שלה מלוכלכין בדם ולא ידעה
אי אחי מגופה אי לא, אין חוששין לה ואפילו אין לה צמה לתלות, דבשוק של
טבחים לא עברה, איכא למימר עברה ולא אדעתה, דהא בגופה אין לתלות כל עיקר,
דכתמין דרבנן נינהו, וכי גזור רבנן בדיקא דדס מנאי צה, אכל צהא לא גזור,
הואיל ואין צה דמים,

ולקמן מפרש אחי הוא זמנה, משיגיעו ימי הנעורים, שהציאה שתי שערות, או צה
י"צ שנה ויום אחד, ואע"פ שלא הציאה שתי שערות,

ומי אית ליה לרבי חנינא כתם כלל בארבע נשים, ואפילו מכאן ולהבא,
והתניא כל הנשים כתמן טמא, ונשים שאמרו חכמים דיין
שעתן, כתמן טמא,

ר' חנינא בן אנטיגנוס אומר, נשים שאמרו חכמים דיין שעתן,
אין להן כתם, מאי לאו, אין להן כתם כלל?

לא אין להן כתם למפרע, אבל יש להן כתם מכאן ולהבא,

מכלל דתנא קמא סבר, אפי' למפרע? אין ר"מ היא דמחמיר
גבי כתמים טפי מצראייה, דראייה ארבע נשים הואיל ואין דס מנאי צה, אמרין
השתא אחי, ומכי אחי חזימיה, אכל צכתס איכא למימר, אי בדקה לחלוק מעיקרא הוה

אבני חן למסכת נדה

גופא, א"ר יוחנן, ספק טומאה הבאה בידי אדם כגון זו דטומאה על ידה בזה, וכגון נושא שרץ בידו, ספק נגע בכלי המונח ע"ג קרקע, ספק לא נגע, ואע"פ ש[ה. וט'] אדם לא היה עסוק בכלי המיטמא, הואיל והטומאה בזה ע"י אדם, ספק נגעה הטומאה בכלי, ספק לא נגעה, משניין לה כמו שיש בזה דעת לישאל, וברה"י ספקו טמא נשאלים עליה כלומר טמא [פי' הרי הוא כיש בה דעת לישאל וספקא טמא] אפי' בכלי המונח על גבי קרקע, כמו שיש בו דעת לישאל וכי אמרינן דבר שאין בו דעת לישאל ספקו טהור, כגון שרץ המוטל אלל כלי ע"ג קרקע, ספק נגע ספק לא נגע,

מיתבי, היה מתעטף בטליתו, וטהרות והוא [הטלית] היה טמא, ספק טמא טהור בטלית, כשהגזיתו על כחפו, ספק לא נגע, או וטומאות בצדו כגון שרץ והוא [הטלית] טהור, ספק נטמא טליתו, ספק לא נטמא,

[או שלא היה בצדו אלא] וטהרות וטומאות למעלה מראשו, ספק נגע ספק לא נגע, טהור, קס"ד דאפילו ברה"י, משום דהוי דבר שאין בו דעת לישאל, ואע"ג דבזה בידי אדם, הואיל וטהרות מונחות על גבי קרקע, ואין אומון בידו, אין נשאלין עליהם,

ואם אי אפשר אא"כ נגע, טמא, רשב"ג אומר, אומרים לו שנה פעם אחת ושונה אם יגע עכשיו בידוע שנגע בחמלה,

אמרו לו [חכמים לרשב"ג] אין שונים שמה עכשיו נגע, וקודם לכן לא נגע, או חילוף [הרבה מפרשים מקשין על רש"י זו שהרי לחומרא אמרינן שונים. אח] בטהרות, אמאי, הא ספק טומאה הבאה בידי אדם הוא?

בר מיניה דההיא [חז"ן מוז, פי' אין להביא ראיה מכרייתא זו], דתני רב הושעיא [על מתעטף בטליתו וכו', ספק לא נגע] ברשות היחיד ספקו טמא, ברשות הרבים טהור [ולא כמו ששנינו סתם בברייתא שהוא טהור],

גופא, אמר זעירי, מעת לעת שבנדה, עושה משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים,

איני, והא כי אתא אבימי מבי חוזאי, אתא ואייתי מתניתא בידיה, מעת לעת שבנדה, משכבה ומושבא כמונעה בכלי שנגעה בו נדה, שאינו מטמא אדם, שהרי ראשון הוא, ואינו מטמא אדם, אלא אב הטומאה, מאי לאו מה מונעה לא מטמא אדם, אף משכבה לא מטמא אדם וקשיא לזעירי דאמר משכבה ומושבא מטמא אדם, אף לטמא בגדים [שעליו]?

אמר רבא, ותסברא קל וחומר הוא, ומה כלי חרס המוקף צמיד פתיל, הניצול באוהל המת דכמי (במדבר יט) וכל כלי פתוח אשר אין צמיד פתיל עליו טמא [הוא], הא יש צמיד פתיל עליו טהור אינו ניצול במעת לעת שבנדה אם הסיט[מו. וט'] [פי' הכלי שהוא צמיד פתיל, שנדה מטמא בהיסט] בתוך מעת לעת [פי' שלאחר שראתה, הוא זוכרת שבתוך מעת

והא המשמשת קתני דלאו לשון חוצה הוא, אלמא חדא קמני, ומשום הרי זו כפקידה נקט לה, וה"ק ואשה המשמשת צעדים, הרי זו כפקידה, ואקמא [אבריקה לפני תשמיש] נמי קאי, דאי אצטרך לחודה, ראשון למה הזכר?

תני ומשמשת ותרמי מילי נינהו, וה"ק מזה עליה לשמש צעדים, והרי כפקידה אצטרך, וקמא לא נקט ליה, אלא לאשמועינן, דמזהו לדוק קודם תשמיש:

[שנינו במשנתנו] ממעטת על יד מעת לעת: השתא מעת לעת דאסתמול דומן ארוך הוא ממעטת פקידה זו דעדים,

דף ה' ע"ב

מפקידה לפקידה דשמירת היום דומן מועט מיבעיא? מהו דתימא מעת לעת חשו בה רבנן לפסידא דטהרות, אבל מפקידה לפקידה לא, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] כיצד היה שעתה וכו': למה לי למיתני היתה יושבת במטה, ועסקה בטהרות, ליתני היתה עסוקה בטהרות ופרשה וראתה?

הא קמ"ל, טעמא דדיה שעתה משום דיש לה וסמ, הא אם אין לה וסמ דמטמא מעת לעת, מטה נמי מטמא כמשכב נדה עזמה, שמטמא אדם הנוגע בו טומאה חמורה, לטמא בגדים שעליו, דכתיב (ויקרא טו) וכל אשר יגע במשכבה יכבש בגדיו,

מסייע ליה לזעירי, דאמר זעירי, מעת לעת שבנדה, עושה משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים שהאדם מטמא בגדים שעליו, ואע"פ שלא נגעו בגדים במטה,

מכרי, האי מטה דבר שאין בו דעת לישאל הוא ומעת לעת ספק טומאה הוא, וכל דבר שאין בו דעת לישאל, ספקו טהור דבשלמא אטהרות בלא מטה, ניחא, דכיון דהיא עסוקה בהן ואומזמן בידה, הווי להו כידה, והיא [האשה] יש בה דעת לישאל, אלא מטה, כיון דע"ג קרקע מונחת, דלאו בידה הוא, וספקו [ספיקו. וט'] טהור, דכל ספק טומאה לטמא, מסוטה גמרינן לה, וסוטה יש בה דעת לישאל,

תרגמה זעירי, כשחברותיה נושאות אותה במטה באותו מעת לעת, דהויא ליה יד חברותיה הך מטה ביד חברותיה, שיש בהן[?] דעת לישאל, הלכך טמאה,

והשתא דא"ר יוחנן, ספק טומאה הבאה בידי אדם, נשאלין עליה, אפי' בכלי מונח ע"ג קרקע, כמו שיש בו דעת לישאל, אע"פ שאין חברותיה נושאות אותה במטה,

אבני חן למסכת נדה

זבה קטנה סופרת יום א', וטובלת לערב, ואינה מביאה קרבן, וזבה גדולה סופרת ז' ומביאה קרבן.

ואינה מטמאה את בועלה למפרע, ר' עקיבא אומר, מטמא את בועלה,

ואינה מונגה שצעה ימים דקודם טבילה, אלא משעה שראתה וכן צכתם לקוף ז' ימים טובלת וטהורה, אבל פתח נדותה לידע אימת מחילין ימי זבה אצדה, עד שמשכב ז' [י"ז, וט', וראה מהרש"א] נקיים, כדמיא בערכין (דף ט),

הרואה בתם, מטמאה למפרע עד שעת כיצוסו של חלוק זה, שצכסה קודם לציפה זו, ומה היא מטמאה, אוכלין ומשקין, משכבות ומושבות, וכלי חרס המוקף צמיד פתיל כלומר אפילו הוא מוקף צמיד פתיל, שאי אפשר ליגע בחורו מטמאה אותו בהיסט, שהזב והגדה מטמאין כלי חרס בהיסט, מה שאין כן בשאר טמאין, דכתיב (ויקרא ט"ו) וכלי חרס אשר יגע בו הזב ישבר, ותיא חמורת כהנים, יכול יטמא הזב כלי חרס מאחוריו במגע, נאמר כאן זו, ונאמר להלן וכלי חרס אשר תצושל בו ישבר, מה להלן מאחוריו, אף כאן מאחוריו, אם כן מה ת"ל אשר יגע בו, והלא אורר כלי חרס טמא בלא נגיעה, כדקיימא לן בהכל שוחטין (חולין נד), חוכו אע"פ שלא נגע בו, אלא אחירו מגעו שהוא ככולו, הוי אומר זה היסטו,

ומקולקלת למגינה אצדה פתח נדותה, שאילו הייתה יודעת יום ראיתה, תהא סופרת אם תראה לאחר שצעה (שומרת. וט') יום כנגד יום, ואם תראה ג' תהא זבה, אבל עכשיו שאינה יודעת יום ראיתה, אינה יודעת אימתי היא בתוך י"א יום שצין נדה לנדה, והרי היא טועה, ומטמאה את בועלה, ואינה מונגה אלא משעה שראתה, וזה וזה [בין ראיה ובין בתם] תולין, לא אוכלין ולא שורפין,

ורבא דפשיטא ליה בכלי חרס לעיל, וגמר משכבות מכלי חרס, מאי שגא דפשיטא ליה בכלי חרס טפי ממשכב, אי שמייע ליה מתניתא דקמיני כלי חרס ליבוא מתניתא וליפשוט מינה משכבה להדיא, ואי לא שמייע ליה מתניתא, קל וחומר מכלי חרס מנא ליה הא כלי חרס אכתי לא קאמר # [אולי צ"ל "גמר", שכן מצינו טעותים באלו באים כשאחד קורא ואחד כותב] ליה?

לעולם שמייע ליה מתניתא, ואי ממתניתא הוה אמינא למשכבות דקמיני לטמא או אדם או בגדים, אבל אדם ובגדים לא שהאדם יטמא בגדיו שלא נגעו במשכבות אימא לא, משום הכי קאמר קמ"ל ק"ו מכלי חרס,

וה"ק, ומה כלי חרס שניזול בזהל המה, אינו ניזול במעת לעת שצנדה, מלטמא בהיסט, כאילו ניסט מנקה עזמה, משכבות שאין נזלין בזהל המה, אינו דין שאין נזלין במעת לעת שצנדה, מלטמא כמשכב נדה גמורה,

אמר רב הונא, מעת לעת שבגדה לקדש, אבל לא לתרומה,

אי הכי ליתני גבי מעלות צפרק חומר צקדש (חגיגה כ) ? כי קתני

לעת הסיטון], טמא, כאילו הסיטתה לאחר ראיתה, כדמיא צרייתא לקמן,

משכבות ומושבות, שאינן ניצולין באהל המת, אינו דין שאין ניצולין במעת לעת שבגדה שיעמאו כמשכב נדה עזמה, אדם ובגדים שעליו?

והא אבימי מבי חוואי, מתניתא קאמר?

אימא משכבה ומושבה

דף ו' ע"א

במגע עצמה כנגיעת עזמה, כלומר אדם הנוגע במשכבה בתוך מעת לעת מה מגע עצמה מטמא אדם לטמא בגדים, כאילו נוגע בצצר נדה עזמה, שהוא ובגדים שעליו טמאים, דכתיב (ויקרא טו) וכל הנוגע בה יטמא, ותיא חמורת כהנים, יכול לא יהא הנוגע בה מטמא בגדים במגע, קל וחומר, אם משכבה מטמא אדם לטמא בגדים, יהא עזמה לא כל שכן, אם כן למה נאמר כל הנוגע בה יטמא, שאינו חוזר ומטמא אדם וכלי חרס,

אף משכבה ומושבה בתוך מעת לעת מטמא אדם לטמא בגדים,

תניא כוותיה דרבא, [בפרש"י משמע שדחה גורם בברייתא, תחלה בבא ד"הרואה בתם" מטמאה למפרע וכו' ואח"כ "הרואה דם" מטמאה מעת לעת. מהר"ם] הרואה דם, מטמאה מעת לעת, ומה היא מטמאה, משכבות ומושבות, אוכלין ומשקין, וכלי חרס המוקף צמיד פתיל,

ואינה מקולקלת למגינה דהא ודאי מהשתא הו"א פתח נדותה, וליום שמיני לראיתה, יתחילו י"א יום שצין נדה לנדה, ורצין לא גזור מעת לעת אלא לטהרות, אבל גבי כממים, לא ידעינן אימת נפיק מינה,

זה לשון הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"ו ה"ב, כיצד, כשתראה האשה דם תחלה, או כשתראה בשעת וסתה והוא העת שקבעה לנדרתה, הרי זו נדה כל שבעת הימים, בין ראתה כל שבעה בין שלא ראתה אלא טיפה ראשונה בלבד, ראתה דם ביום השמיני הרי זה דם זיבה מפני שהוא בלא עת נדרתה. ע"כ. וראה עוד שם שהסדר הוא כן:

ז' ימי נדה	י"א ימי זבה	ז' ימי נדה
	אם ראתה בתוך ימים אלו יום אחד או שני ימים הרי זו זבה קטנה, ונקראת שומרת יום כנגד יום, ואם ראתה ג' ימים זה אחר זה היא נקראת זבה גדולה	

שומרת יום כנגד יום פירושה, שאם ראתה יום אחד בתוך ימי זיבתה, צריכה לשמור יום המחירת, ואם לא תראה בו, טובלת לערב ומותרת לבעלה. ואם ראתה גם ביום ב' או שומרת יום ג' ואם לא תראה בו טובלת לערב ומותרת לבעלה, אבל אם ראתה גם ביום ג' הרי היא זבה גדולה.

אבני חן למסכת נדה

הוא ר"א, לסמוך עליו

דף ו' ע"ב

בשעת הדחק שני צורות היו, ולא רצה להפסיד טהרות [ולא דק וכו'] ו"ל דהאי בשעת הדחק היינו אדם שנגע במעת לעת שבגדה ועשה מעט טהרות לפני ראיתו, ואחר הוראתו [של רבי] עסק בטהרות הרבה וכו'. תוס', והוינן בה, מאי לאחר שנוכר, אילימא לאחר שנוכר דאין הלכה כרבי אליעזר, אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עבד כותיה,

אלא (לאו) דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר, וכיון שנוכר דלאו יחיד פליג עליה, אלא רבים פליגי עליה וצטלן דכרי היחיד, והסתיל להסתרט ו אמר כרי הוא רבי אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק,

אי אמרת בשלמא לתרומה, היינו דהואי תרומה בימי רבי, אלא אי אמרת לקדש, קדש בימי רבי מי הואי כמה שנים היה אחר המורבן, בסוף התנאים [החורבן היה שנת 67 למספרם ורבי חי בצפורי בשנת 190?]

כדעולא, דאמר עולא חבריא מרבין בגלילא מצירים שצגליל מטהרים יינם לנסכים, ושמן למנחות, שמא יבנה בהמ"ק צימיהם, ולעול' קדש הו, כך שמעמי צומר קדש וכך היא שניה [פרש"י שהיו מטהרין יינם ושמן לקדש ממש, לפי שהיו מצפין שמא יבנה בית המקדש בימיהם, אבל ר"ח פירש שהיו מרגילין עצמן לאכול חוליהן על טהרת הקדש, כדי להרגיל עצמן בכך לכשיבנה בית המקדש. ריטב"א], הכא נמי בימי רבי,

ת"ש, מעשה בשפחתו של רבן גמליאל [פי' רשב"ם דהיינו ר"ג הזקן וכו'. ראה תוס'], שהיתה אופה ככרות של תרומה, ובין כל אחת ואחת מדיחה ידה במים [לנקותם כדי שתבדוק את עצמה], ובדקת, באחרונה בדקה ומצאה טמאה, ובאת ושאלה את רבן גמליאל, ואמר לה כולן טמאות משום מעט לעת שצנדה,

אמרה לו רבי ! והלא בדיקה היתה לי בין כל אחת ואחת [ואעפ"י שהיא לא פירשה לו כן, כסבורה היא שהוא יודע כן, מפני שהוא היתה תמיד רגילה בכך. ריטב"א], אמר לה א"כ היא טמאה משום פקידה לפקידה וכולן טהורות,

קתני מיהת ככרות של תרומה, מאי תרומה, תרומת לחמי תודה ארבע חלות מד' מינין שצמודה, נותנין לכהן, דכמיז (ויקרא ז) והקריב ממנו אחד מכל קרבן תרומה וגו',

תרומת לחמי תודה כַּאפִּיָּהּ מאי בעיא הא מ' חלות צעי לה למיפא, והדר אפרשי ד' לתרומה, וארבעין לא מיקרו תרומה?

ומשני דאפרשינהו בלישייהו לעולם מאי תרומה, תרומת לחמי תודה

היכא דאית ליה דררא דטומאה, אבל היכא דלית ליה דררא דטומאה לא קתני מעט לעת ליכא דררא דטומאה, דהשתא הוא דמזאי אלא גזירה צעלמא הוא,

העתק מאבני חן שבועות מ"א ע"א.

דררא דממונא בב"מ ב' ע"ב פרש"י דררא דממונא "חסרון ממון", אבל תוס' שם ד"ה היכא פירשו "שבלא טענותיהם יש ספק לב"ד". אבל באמת שניהם לא פירשו המלה "דררא". ויש לפרש דררא מלשון "סביב" שהענין מסתובב סביבות ממון ויש בה שייכות קרובה לממון. וכן יש לשון דררא דטומאה בגדה ו' ע"א. וראה דשעסמור,

מיתבי, מה היא מטמאה היינו צריכתא דלעיל אובלין ומשקין, מאי לאו בין דקדש בין דתרומה? לא דקדש כגון שמן דמנחות ויין דנסכים,

תא שמע, רבי יהודה אומר, אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה מתניתין היא (לקמן יא), אף בשעה שהם מסתלקות ומסיימות לאכול תרומה, גריכות לצדוק, והוינן בה מאי דהוה הוה,

[ו?] אמר רב חסדא, לא נצרכה אלא לתקן דומיא דלהכשיר דאמר לעיל [ד:]: שחרית להכשיר טהרות של לילה כו' שירים שבפניה שנגעה בהם, ומהניא לה הך צדיקה, שאם תמלא עכשיו טהורה, לכשתצדוק ערצית כמשפטה ותמלא טמאה, לא תמלא למפרע אלא עד שעת צדיקה, ולא תהא התרומה ככלל טומאה דמפרע, שהרי צדקה לאחר העצרתה, אלמא טומאת מפרע לתרומה נמי גזר,

ומשניין רב הונא מתני' להא דרבי יהודה שצדיקה זו צאה לישרוף שירים שבידיה אם תמלא טמאה, תשרפם, וכגון שצדוקם עומה לאחר עצרתה לאחרי,

שבדקה עצמה כשיעור וסת מיד סמוך לנגיעה צדיקה [צדיקה. הע"ל], דאם תמלא טמאה, ודאי בשעת נגיעה נמי טמאה היתה, דאפילו חולין נמי מטמו, ומצריך לה ר' יהודה צדיקה לתרומה כשיעור וסת, כי היכי דלא תיכול תרומה טמאה לאחר זמן, אבל לתקן לא סבירא ליה לרב הונא, דכל כמה דלא צדקה מיתקנא וקיימא, דטומאת מפרע לא גזר ציה רבנן,

[כשיעור] וסת מפרע צפ"צ [לקמן יד] משל לשמש [אבר המשמש] ועד [הבדיקה] שעומדין צד המשקוף [והמשל הוא רק לשון משקוף, דאינו שמש ועד אינם משל], צינאט השמש נכנס העד, ולשון וסת היינו מיד,

[פירוש, לשון "וסת" פירושה עשייה, מנהג שבא בהרגל ובקביעות, והוא מלשון כי "סתך" אחרי, וכן בדומה לו שבועת "הוסת" שמשפיעים על אדם לעשות. וראה דשעסמור],

ת"ש, מעשה ועשה רבי כר"א צאשה ילדה שעברו עליה שלש עונות של שלשים יום שלא ראתה, ואמר רבי אליעזר צמתניתין [לקמן ז] כל אשה שעברו עליה שלש עונות דיה שעתה, ופליגי רבנן עליה, דאין דיה שעתה אלא שעברו עליה ג' עונות מממת זקנה סמוך לזקנתה לאחר שנוכר שלא יפה עשה, אמר כרי

אבני חן למסכת נדה

ודקאמר באפיה מאי צעיא, כגון שהפריש לך מהארכעים חלות בעיסתן, ולאחר אפיית כולן שחט תודה עליהן,

וכי הא דאמר רב טובי בר רב קמינא, לחמי תודה שאפאן ד' חלות עשר עשרונים של חמץ אפאן כולן בחלה אחת, וג' עשרונות ושליש שחלות מנה, אפאן בחלה אחת, וכן של רקיקין, וכן של רבוכה, יצא,

[דבריייתא שנינו לקדש אבל לא לתרומה] מרז נחמן, ואוקמא להא דקמי לקדש אכל לא לתרומה, הכי קאמר [הבריייתא, דמעת לעת שבגדה בטמאה] בחולין שנעשו על טהרת קדש, ולא בחולין שנעשו על טהרת תרומה, אכל בתרומה ממש [אם נגעה במעת לעת שבגדה] נהגא,

תנן התם [חלה פ"ג מ"ב], נולד לה צעיסה ספק טומאה, עד שלא גלגלה [לשה הישב את תערוכת המים והקמח. שט] גלגול בחולין זהו גמר מלאכה לחלה תעשה בטומאה אם ירצה יטמאה ציד, דסוף סוף חלת ספק היא, ולא תאכל,

[אבל אם נולד ספק בעיסה] משגלגלה תעשה בטהרה בכלים טהורים, ולא יטמאה ציד, ואע"פ דסוף סוף חלתה אסורה, אסור לטמאה ציד, הואיל וגמרה מלאכתה לחלה, אסור לגרום לה טומאה ודאית, דכתיב ואני נחמי לך את משמרת תרומותי, ודרשין צבורות (דף לד) שמי תרומות צמשמע, טהורה ותלויה, ואמר קרא שומרתה [עד כאן לשון המשנה],

[ומפרש דברי המשנה] עד שלא גלגלה, תעשה בטומאה, חולין יניחה, ומותר לגרום טומאה לחולין שבארץ ישראל [לכן נקט "ארץ ישראל" שחייב חלה מן התורה הוא רק בארץ ישראל כמש"כ הרמב"ם פ"ה הל"ה מהלכות ביכורים וז"ל אין חייבין בחלה מן התורה אלא בא"י בלבד שנאמר ויהי באכלכם מלחם הארץ וגו' במדבר ט"ו י"ט, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר "בבואכם" שם י"ח ביאת כולכם ולא ביאת מקצתכם, לפיכך חלה בזמן הזה אפילו בימי עזרא בארץ ישראל אינה אלא מדבריהם],

משגלגלה תעשה בטהרה, חולין המבולין לחלה, כחלה דמו, ואסור לגרום טומאה לחלה,

תנא [שנינו בבריייתא]

דף ז' ע"א

וחלתה תלויה כשעשאה צטירה, משום ספק הגולד לה ראשון, לא אוכלין ולא שורפין,

באיזה ספק אמרו כלומר צאחה ספק הוצרכו [הוצרך. וט'] לומר חלתה תלויה # [צריך להבין מה מוסיף רש"י בדבריו על דברי חגמי, וראה ביד מאיר בא"ז, אבל עדיין צ"ע] בספק חלה צסקפ טומאה הנוגעת בחלה, ואינה נוהגת בחולין, כגון נשען, כדמפרש צסקפון דטהור לצני הכנסת [לאנשים פשוטים], ואסור לתרומה, ואינטיך לאשמועינן, דאע"ג דלא נהגא בחולין גרידא, הכא כיון דטבולין לחלה, נהגא צקן,

מאי ספק חלה כלומר מאי קאמר [לכאורה היה רש"י צריך לומר "איזה ספק נוהג בחלה שאינה נוהגת בחולין", ודברי רש"י תמוהין. ודיבור זה חסר בכ"י וט']. ובספר יד מאיר הרגיש בזה?

והויגן בה והא בעינן ארבעים צמנחות ילפינן לה צפרק הסודה (דף עו) ואמאי יצא? ומשני למוצה אכל עיכוצא ליכא [ולכך הוציאו הכתוב בלשון זה [אחד מכל קרבן] הסתום. ריטב"א],

והא בעינן אפרושי תרומה מינייהו, וכי תימא דמפריש פרוסה מכל חר וחר מכל חלה מעט לכהן, "אחד" אמר רחמנא [ויקרא ז ד]. והקריב מנמי אקד מכל-קרבן [תרוםה לה' לכהן הוציא את-ידם השלמים לו י' ה'ה] ודרשין צמנחות (דף עו) שלא יטול פרוסה לתרומת כהן?

ואמרינן דאפרשינהו בלישייהו [דהא לא חשיב פרוס שהרי עושה ממנו ככר. ריטב"א] נטל [מכל חר' מינים] אחד מעשר לתרומה, ותשע הותרים לצעלים, מכל מין ומין אפה בחלה אחת, הכא נמי דאפרשינהו בלישייהו,

ת"ש, שוב מעשה בשפחה של רבן גמליאל, שהיתה גפה סותמת צטיט צדיה חביות של יין, ובין כל אחת ואחת מדיחה ידיה במים ומדיחה ידיה מן הטיט, ובודקת, ובאחרונה בדיקה ומצאה טמאה, ובאת ושאלה לרבן גמליאל, ואמר לה כולן טמאות,

אמרה לו, והלא בדיקה היתה לי בין כל אחת ואחת, אמר לה, אם כן, היא טמאה, וכולן טהורות,

אי אמרת בשלמא, חדא דקדש וחדא דתרומה היא, היינו דהדרה ושיילה [פי' ומוקמינן דקמייתא בקדשים הוא, והדרה ושיילה אתרומה. ריטב"א], אלא אי אמרת אידי ואידי דקדש, למה לה למהדר ולשיילה? # [הרי לך שגם על שפחה אנו אומרים שאם היא דבר התלוי בסברה, ברור לנו שהיתה מבינה מעצמה, עד שהגמ' רוצה להביא מזה ראיה להלכה למעשה?]

מעשה שהיה בשתי שפחות היה [ולא ידעה אחת ממעשה השניה],

לישנא אחרינא אמרי לה, אמר רב הונא, מעת לעת שבגדה, מטמאה בין לקדש ובין לתרומה, ממאי מדלא קתני לה גבי מעלות,

א"ל רב נחמן, והא תני תנא, לקדש אבל לא לתרומה,

[והגמרא מספרת ד' קבלה מיניה רב שמואל בר רב יצחק לפי מיוצא]

אבני חן למסכת נדה

נסרים, ואין מקבלין טומאה, ואזרכיה רבנן הני משום היכרה, שלא תגע זה שזה, מאחר שקראה לה שם, ודכותה אמר בסוף פ' הניזקין (גיטין סא), ובתשובת רב האי ראיתי, אגמא [פירושה] נסרים [דהיינו] לזמין שמנסרין הנגרים, ומשפין הלזמין [פ' שיהיו חלקין, ולכן יכול ליתן עליהם החלה],

[ואח"כ כשבא לקרות עליה שם] ומוקפת מקרבתה לכלי אלל העיסה, וקוראה לה שם, שמנה לחרוס מן המוקף, מוקף סמוך כמו מקיפין שמי מציות, במס' ביצה (דף לב) וכמו אין מקיפין צדועי [חולין מו:] ["בועי" היינו נקב, שנעשתה בריאה ע"י מכה, וצריך לבדוקה משום טריפות, וז"ל רש"י בחולין שם צועה שניקבה צריאה היכא דלא מממשא ידא דטבחא, דליכא למיתליה בטבחא, ואין ידוע אם קודם שמיטה אם לאחר שמיטה, אין מציאין צועה אחרת להקיף ולקרב אללה ולנוקבה, ולראות אם מראה הנקבים שוים] שמקיפין זו לזו לראות אם דומים הם בנקביות,

וקורא לה שם [חלה] מפני שהוא שלישי, ושלישי טהור בחולין, ואי אמרת חולין הטבולין לחלה כחלה דמו, הא טמיתנהו?

אמר אביי, כל שודאי [שודאי] מטמא חולין כמו משא הזב, גזרו על ספקו משום חולין הטבולין לחלה, והאי טבול יום, כיון דלא מטמא ודאי חולין, לא גזרו עליו משום חולין הטבולין לחלה,

והא מעת לעת שבנדה, דודאי נדה ממש מטמא חולין, ולא גזרו על ספקה מעת לעת משום חולין הטבולין לחלה,

דאמר מר, קבלה מיניה רב שמואל בר רב יצחק בחולין שנעשו על טהרת קדש, ולא בחולין שנעשו על טהרת תרומה וקס"ד הוא הדין לחולין הטבולין לחלה, דהם נמי נעשין בטרת חלה המעורבת בהן?

ומשינין התם לא פתיכא מעורבת בהו תרומה, הכא חולין הטבולין לחלה, חמירי מחולין שנעשו על טהרת תרומה דהכא פתיכא בהו תרומה עריצא דהו חלה, אלל התם נטירותא ימירתא קביל עליה,

ואיבעית אימא, הנח מעת לעת דרבנן [כ"ה לקמן ט, ומו.], [אע"ג דנשען נמי דרבנן? טומאת מעת לעת קיל טפי, שאין שום ספק טומאה בשעה שעוסקת בטהרות. תוס']:

מתני': רבי אליעזר אומר, ארבע נשים דיין שעתה, בתולה, מעוברת, מניקה, וזקינה, אמר רבי יהושע, אני לא שמעתי אלא בתולה,

דף ז' ע"ב

אבל הלכה כרבי אליעזר,

אביי ורבא דאמרי תרווייהו, שלא תאמר בהוכחות שנינו בספק טומאה מוכחת [שנין. וט'] [בספק שקול, שיש בו הוכחה לטומאה כמו לטהרה] כמו שני שבילין [ברשות היחיד] אחד טמא ואחד טהור, ספק הלך בטמא, ספק הלך בטהור [וצריך לומר שבאו לשאול בבת אחת, וכו'. תוס'] [והא] [הך. וט'] ספקא היא דמהיא [להיות "ספק חלה"] צולין הטבולין לחלה, אלל טומאה שאינה מוכחת לא [קאי הא דאמר דהוי ספק חלה],

[לא תאמר בן] דהא לא איזערין לאשמועינן דהתם, חולין גרידא נמי **בטבול** דאפילו [דהא אפילו] לחולין גרידא נמי מהני [להיות ספק בטבול] לאוכל חולין בטהרה, הלכך מהניא נמי הכא [ספק בזה לגבי חלה],

אלא אפילו **בנשען** [פירש שספקו קל, וחומרא דרבנן היא, שחששו שמא נשען זה על זה ולא אדעתיהו ואע"פ שאין זה מצוי. ריטב"א] דהוי ספק טומאה שאינה מוכחת, הואיל ומנן לקמן דמהניא לתרומה, מהניא נמי לחולין הטבולין לחלה,

דתנן, זב וטהור שהיו פורקין משאוי מן החמור, או טוענין [משאוי על חמור], בזמן שמשאן כבד, **טבול** דשמה מחור כוזה המשא, נשען זה על הטהור, ונמא טהור מסיטו, או טהור ניסט עלי, וכתיב צמרכ הזב [ויקרא טו י וכל-הנגע בכל אשר יקעה תחתיו וטמא עד-הערב] והו' שא' או קס' [נכנס בגדיו ורחץ בפנים וטמא עד-הערב] וכ"ש זב (ו' ע"ג) ע"מ, [ואם היה] **משאן קל**, **טהור**,

ובולן אפי' משא כזב [ראה תוס' שהקשו על רש"י, ובספר מתן בסתר כתב דמעמו של רש"י משום לישנא ד"ובולן" דתני דמשמע ליה דקאי בין אמשאן קל ובין אמשאן כבד] **טהורין לבני הכנסת** [כינוי לאנשים רגילים, שאינם תלמידי חכמים, אשר עוסקים במלאכתם, והם המהוים את רוב הציבור המצוי בבית הכנסת. שט] אוכלין חוליהן בטהרה, שאין זה היסט גמור (וכל שכן) [ועוד. תי"ט זבים פ"ג מ"ב] שספק הוא,

[בזבים פרק ג' משנה ב' יש לשון זה, ופירש שם בחזון נחום וז"ל נראה שהיה לזבין מקום מיוחד ולא היו נכנסין לבית הכנסת בהיותם זבין, ומכאן סמך למה שכתוב בספר המופה שהנשים בימי טומאתם אינן נכנסות לבית הכנסת לעזרת נשים. וראה גם בפ' מלאכת שלמה שם, ומביא בשם הרא"ש וז"ל בכל מקום קורא בני כנסת הפחותים מעלה אחת מן השנויים אצלם מלשון קבוצ המון העם],

וטמאין לתרומה מדרבנן ואפי' בספק,

וחולין הטבולין לחלה, כחלה דמו דמהני דהו ספק נשען, כחלה גמורה [כמו אמר מר שכן אמר לעיל סוף ו' ע"ב, אבל מרש"י משמע קצת שהוא סיום דברי אביי ורבא],

[ומקשה] והתניא, אשה שהיא טבולת יום, לשה את העיסה, וקוצה הימנה חלתה [פ' שיעור חלה בלי קריאת שם חלה עליה] שכל זמן שלא קראה שם עליה, הרי היא כחולין, וטבול יום דינו כשני, ואינו עושה שלישי בחולין, וכשהיא קוזה לא תקרה לה שם **ומניחתה** אלל מניחתה לחלה בכפי' [בשט' פירש שהוא כמו סל של צדדים שאינו מקבל טומאה] [a flat utensil without a rim. kornfeld] **או באנחותא** הס כלים שאין להם בית קיבול, כגון

אבני חן למסכת נדה

וסבר, אי עבדינן כוותיה בחדא, עבדינן כוותיה באחרנייתא, ומשום כבודו דר"א לא מצינן מחינן בהו,

[אבל] לאחר פטירתו של ר"א דמצינו מחינן בהו אי עבדי כוותיה באחרנייתא, החזיר את הדבר ליושנו,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי אליעזר בארבע,

1. חדא דאמרן [במשנתנו, דארבע נשים דין שעתן],

2. ואידך, המקשה מחמת ולד, בתוך אחד עשר יום שצין נדה לנדה, וקשה שלשה ימים רגופין, וכל יום ראיה דם, וק"ל דאינה זבה מחמת שלשה ימי קישוי, ליטען שבעה נקיים וקרבן, דכתיב כי יזב וזב דמה, ודרשין צנות כומיס, דקמה מחמת עממה ולא מחמת ולד, ואם שפחה [הפסיקה] מן הזכר, שעמדה בלא זכר לאחר השלשה ימים, וילדה, נמגלה הדבר למפרע, שלא זב הדם מחמת הולד, והרי היא יולדת בזוב, וזריכה שבעה נקיים, לצד ימי טומאה לידה, וזריכה שני קרנות, אחד לזוב ואחד ללידה, ו כמזה תשפה תעמוד ותנוח מנערה, לאחר השלשה של קושי ותהא זבה למפרע מחמת הקושי, מעת לעת אם שפחה מחזרת היום זה, עד כעת מחר, איכא למימר דלא משום ולד הוא, וקרינן ביה כי יזב וזב דמה, דברי ר"א ופליג ר' יהושע עליה צפרק צנות כומיס, והלכה כדבריו,

3. ואידך, הזב והזבה שבדקו עצמן כשפסקו מוזהב, הוצרכו לספור שבעה נקיים בלא ראיה, כדכתיב וספר לו וגו' ודקו עצמן יום ראשון, ומצאו טהור, יום שביעי ומצאו טהור, ושאר חמשה הימים שצניתיים לא בדקו, רבי אליעזר אומר, הרי אלו בחזקת טהרה הוציל ומחלתו וסופו בטרה, וטובל לערב של שביעי,

רבי יהושע אומר, אין להן אלא יום הראשון ויום השביעי בלבד וזריכין למנות עוד חמשה ימים, דחוששים שמא ראו צניתיים, ומיהו אי הוא ידעה צדאי שראתה צניתיים, סתרה לנקיות הראשון, דרמנא אמר (ויקרא טו) ואחר מטהר, אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת צניתיים, אבל השתא [רק] חששא היא, ומונה לסירוגין,

רבי עקיבא אומר, אין להם אלא יום שביעי בלבד דשמא ראתה ימים שצניתיים, וסתרה את טהרת יום הראשון, דכולהו נקיים צניין, דכתיב ואחר מטהר אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת צניתיים,

ותניא ר"ש ורבי יוסי אומרים, נראין דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע שר"א השוה מדומיו, דקסבר כיון דמחלתן וסופן בטרה, מחזיקין נמי לאמנעיים בטרה, אבל רבי יהושע כיון דאמנעיים חייש לטומאה, נסתרה טהרת יום ראשון ודברי ר"ע מדברי כולן, אבל הלכה כר' אליעזר [שכל הימים הם בחזקת טהרה],

איזו היא בתולה, כל שלא ראתה דם מימיה, אע"פ שגשואה [כלומר ובעלה, דתנו רבנן נשאת וראתה דם מחמת גישואין וכו' לקמן ח.: תיר"ט],

מעוברת משודע עוברת,

מניקה עד שתגמול את בנה, נתנה בנה למניקה, גמולתו, או מת, ר"מ אומר, מטמאה מעת לעת, וחכ"א, דיה שעתה עד כ"ד חדש, שהוא זמן הנקם התינוק, ובגמרא מפרש טעמה,

איזוהי זקנה, כל שעברו עליה שלא ראתה שלש עונות מפרש לה בגמרא סמוך לזקנתה מפרש בגמרא,

רבי אליעזר אומר, כל אשה וה"ה ילדה שעברו עליה שלש עונות דיה שעתה,

רבי יוסי אומר, מעוברת ומניקה שעברו עליהן שלש עונות, דיין שעתן אבל לא עצרו עליה לא, ופליג אדריזא אליעזר ואח"כ דאמר לעיל מעוברת דיה שעתה, משודע העובר ומניקה משולל, [וא"ת מעוברת לת"ק נמי הא בעי לסוף ג' חדשים ? וראה מש"כ ע"ז התיר"ט ומה שהביא משם הבית יוסף בשו"ע],

ובמה אמר דיה שעתה בראייה ראשונה שראתה הצמולה, או המעוברת, או הזקנה [המניקה] לאחר שלש עונות, אבל בשניה, מטמאה מעת לעת שהרי חזרה לקדמותה להיות דמים מזויים זה,

ואם ראתה הראשונה מאונם [ע"י פעולה או אכילה המגדיר דם. יבין], אף השניה דיה שעתה:

גמ': תניא, אמר לו רבי אליעזר לרבי יהושע, אתה לא שמעת [ד' נשים], אני שמעתי, אתה לא שמעת אלא אחת [בתולה], ואני שמעתי הרבה [לשון הרבה קשה, וראיתי בתוספתא שכתוב שם ואני שמעתי "ארבע" וכן ג"ל שצ"ל כאן. ערוך לגר, וראה ב"ה], אין אומרים למי שלא ראה את החדש יבא ויעיד שראה, אלא למי שראה,

כל ימיו של רבי אליעזר, היו עושין כרבי יהושע, לאחר פטירתו של רבי אליעזר, החזיר רבי יהושע את הדבר ליושנו, כרבי אליעזר,

בחיינו מ"ט לא, משום דרבי אליעזר שמותי הוא לשון שמתה, שהרי דרכו כדאמרין צהצב (צ"מ דף נט), הלכך לא עבדינן כוותיה באחרנייתא, [ראה תוס', ומהר"ץ חיות, ובספר ילקוט המאירי ציין להירושלמי מסכת מו"ק ריש פ"ג, ומש"כ על זה במלאת שלמה מסכת שביעית פ"ט מ"ט], ובספר אמתחת בנימין כתב שלפי האמת יש לומר דאם משום שהיה תלמידו של שמאי לא מצינו תלמיד אחר שנקרא כן וגם אין לומר שנקרא כן משום השמאת שלא היו מנגים אותו כך, אבל מפני שני הטעמים יחד היו יכולים לקרות לו כן],

אבני חן למסכת נדה

ומאי שנא אחורי כלים דנקט לניקוט חוכי כלים, וכגון דנגעו משקין טמאין לתוכו, והווי נמי דרצנן? מושום דקילי אצל חוכי כלים, כיון דאחמירו צהו רצנן, דקדקתי [מיד] נטמא חוכי כולו טמא, מודה רבי אליעזר שפוסלין את האוכלין,

דתנן, כלי שנטמא מאחוריו במשקין, אחוריו טמא תוכו אונן אוגנו ידיו טהורין, נטמא תוכו כולו טמא,

4. ואידך, דתנן אחורי כלים דאמרינן לקמן, אחוריס טמאין ותוכו טהור, דטומאת משקין לטמא כלים דרצנן, והכי הוא דגזור שלא יטמא תוכו צנגיעת אחוריו, וטעמא מפרש צנכורות, עזדו רצנן היכרא צהך טומאה, דלדעו אינשי, דמדרצנן היא ולא נשרוף עליה תרומה וקדשים, שננטמא במשקין ומשקין [אלו נטמאו מתחלה] צשרן, והווי [הנהו משקין] ראשונים, ולא מטמו כלים מדאורייתא, אלא אצ הטומאה, ורצנן הוא דגזור [שמשקין אלו יטמאו כלים],

ר' אליעזר אומר, מטמאין את המשקין [פ' אם נגעו משקין טהורין לאחורי הכלי, לאחר שננטמא הכלי במשקין טמאין, נטמאו משקין אלו להיות ראשון] מדרצנן, דכיון דעלונין לקבל טומאה [בלא הכשר], מיטמו צכל דהו להיות ראשונים, ויפסלו את השני צחולין, ואין פוסלין את האוכלין רבמא קמני, דאפילו מפסל לא פסלי, כדמפרש טעמא ואזיל,

מטמאין את המשקין, ואפילו דחולין, ואין פוסלין את האוכלין ואפילו דתרומה,

רבי יהושע אומר, מטמאין את המשקין, ופוסלין את האוכלין,

א"ר יהושע ק"ו, ומה טבול יום שני הוא, שאין מטמא משקה חולין דק"ל, כל הפוסל את התרומה, מטמא משקה להיות תהלה, חוץ מטבול יום, וטעמא מפרש צפ"ק דצנת [דף יד], פוסל אוכלי [אוכלין של] תרומה, אחורי כלים צטומאת משקין דרצנן, דכלי אינו מקבל טומאה מדאורייתא, אלא מאצ הטומאה, צפ"ק דפסחים [דף יח] שננטמא משקה חולין, אינו דין שפוסל אוכלי תרומה,

ורבי אליעזר, אחורי כלים דרצנן, וטבול יום לפסול אוכלי תרומה דאורייתא דקיימא לן טצל ועלה אוכל צמעשר כו', ומקרא נפקא לן ציצמות [עד: דאמרינן התם, טבל ועלה אוכל צמעשר, העריב שמשו אוכל בתרומה, הביא כפרה אוכל בקדשים [נגעים פ"ד מ"ג] מנלן? אמר רבא אמר רב חסדא ג' קראי כתיבי, כתיב ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים [ויקרא כ"ב ו'] הא רחץ טהור, וכתיב ובא השמש וטהר ואחר יאכל מן הקדשים [שם פסוק ו'] וכתיב וכפר עליה הכהן וטהרה [ויקרא י"ב ח'] הא כיצד? באן למעשר כאן לתרומה כאן לקדשים] ואפילו צנגיעה, ורבנן [ודרבנן. וט'] מדאורייתא לא עבדינן קל וחומר [פ' בטומאה דרבנן לא עבדינן ק"ו מטמואה דאורייתא],

[ואלי חסר כאן המלה "ועוד", שהיה די לו לומר ודרבנן מדאורייתא לא עבדינן, אלא בא להוסיף עוד טעם] דמדאורייתא אין אוכל מטמא כלי, ואין משקה מטמא כלי, ורבנן הוא דגזור גזרה משום משקין דוב וזבה וקוק ומימי רגליו, שהן אצות הטומאה, כדכמיצ [ויקרא טו] וכי ירוק הוצ וגו',

משקין [בין שהם] דעלולין לקבל טומאה [פ' שמשקין מקבלין טומאה בלי הכשר] גזרו בהו רבנן, אוכלין דאין עלולין לקבל טומאה, לא גזרו בהו רבנן,

מאי קמ"ל שמואל [דהלכה כר' אליעזר בארבע אלו, הרי], בכלהו תנן הלכתא, וכי תימא אחורי כלים קמ"ל, דלא תנן, ולימא הלכה כר"א באחורי כלים?

אלא הא קמ"ל [שמואל. וט'], מדאיצטריך למימר להו "הלכה", שמע מינה שאין למדין הלכה מפי תלמוד מן השם וצרייתא ששניה צהן הלכה כפלוני, אין למדין מהן, שהאמוראים האחרונים דקדקו צעטמי התנאים, והעמידו הלכה על צוריה, אצל הראשונים לא דקדקו איש צדצרי צחירו, אלא כל אחד [אומר. וט'] מה ששמע מצדו. וט' [מלמדה לתלמודו, שמועה כמו שהיא, והיא היתה נקרא משנה וצרייתא, והיה נותן לצו לתת טעם לשמועתו, זה נותן טעם לדבריו וזה נותן צה טעם אחר, כדאמר [צצנת דף סג] ליגמר איניש והדר ליסבך, ואותה סברא היתה נקראת תלמוד צימי התנאים, ומשנה ששניה צה פסק הלכה, מסצרת תלמוד שלהן נישנית, ואין למדין הימנה,

ותו ליכא [הלכה כר' אליעזר], והאיכא, דתנן ר"א אומר

דף ח' ע"א

מלמדן את הקטנה צפרק צית שמאי ציצמות, צ' אחין נשואין צ' אחיות יתומות, אחת גדולה [לאה אשת ראובן] ואחת קטנה [רחל אשת שמעון], וט' [מת צעלה של גדולה [ראובן], ומצאת [לאה] זקוקה ליצם [לשמעון, שהוא] צעל הקטנה, ודוחה זיקתה [זיקת לאה לשמעון] נישואי אחותה הקטנה [נישואי רחל הקטנה לשמעון], ואוסרתה עליו [אוסרת את הקטנה עליו מפני שהוא אחות זקוקתו]. שאין נישואי קטנה כלום [פ' שאילו היתה רחל גדולה היתה לאה מותרת לכל אדם שהרי היא אחות אשתו, וז"ל רש"י ביבמות שם דנישואיה מדרצנן, ולא אלימא לאפוקי זיקא דאורייתא], ואם יגרסנה לקטנה צגט, שוב אינו יכול ליצם את הגדולה, שאחות גרושתו היא, אלא מלמדן את הקטנה שתמאן בו ומיאון עוקר נישואין הראשונים, ומותר ליצם הגדולה,

ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר' אליעזר?

כי אמר שמואל, הלכה כר' אליעזר בד', בסדר טהרות [שכיון שהמעשה שנידוהו לר"א היה בטהרות, דחינו בתנור של עכנא, רצה שמואל לאשמועינן שאף בטהרות יש ד' ענינים שהלכה כמותו. ראינו], אבל בשאר סדרים איכא טובא,

וה"נ מסתברא [שכן רואין עוד דוגמא, שהלכה כר"א ולא חשב לה, משום

אבני חן למסכת נדה

חדא דר' אלעזר, וחד דר' אליעזר?

לא מאי קטנות קטנות דעלמא ולעולם עדות בן צבא אדר' אלעזר קאי, ולא אדר' א, וה"ק כל קטנות שיצאו למאן לפנינו, כי הדין דר' א [האי דר' אלעזר. ונ], מלמדין אומן למאן,

אי הכי, גבי אשה נמי [למה אמר שהעיד שמיאין את האשה] נתני נשים שמיאין נשים ע"פ עד אחד, ונימא נשים דעלמא כי היכי דאמר מאי קטנות קטנות דעלמא,

אלא מדהבא קתני אשה, והבא קתני קטנות, ש"מ דוקא קתני קטנות שמים, אחת דר' אלעזר ואחת דר' אליעזר, ואשה דליכא למימר הכי, נסבה בלשון יחיד, ש"מ,

וכן א"ר אלעזר אדשמואל קאי, ואמורא הוא, והוא ר' אלעזר בן פדת, ורבי אלעזר דמיאון פגא הוא, והוא ר' אלעזר בן שמוע, הלכה כר"א בר',

ותו ליכא, והתנן רבי אליעזר אומר, מלמדין את הקטנה שתמאן בו, וא"ר אלעזר הלכה כר"א,

וכי תימא כי א"ר אלעזר הלכה כר"א בר', בסדר טהרות, אבל בשאר סדרי איכא [לעיל הלשון "איכא טובא"],

ומי איכא, והתנן [שביעית פ"ז מ"ז], תוֹרֵךְ [rose] וְהִכּוֹ [cyprus flower] מִין שְׁמִים הֵן [הַקְלָטוֹם] [gum-mastich, a resin used as perfume] [מין בשמים] [הוא צמח הלז הנזכר במקרא נבאות וצרי ולזוט בראשית לו כה. שט"ז] [הַקְלָטוֹם] [balsam] מִין אֵילָן, ואין עושה פרי אלא שרף [יוצא ונוטף מהן] וזהו פרוי [אבל ראה תוס' שהקשו ע"ז דלקמן משמע שיש לה גם פירות], יש להן שביעית שזריך להפקירם, ואסור לעשות בהן סחורה, ולא אמרי' ע"זם בעלמא ניהו, ושביעית אינה נוהגת בע"זם, כדאמרי' בלולב הגזול (סוכה דף מ), ולדמיהן שביעית,

יש להן ביעור כשכלה לחיה מן השדה, ואע"ג דיש להן שביעית, אינן נזכרים למימר יש להן ביעור, דיש שיש לו שביעית ליאסר בסחורה ומלוגמא, ואין לו ביעור, כגון דבר המתקיים בארץ כל ימי החורף, שאינה כלה לחיה מן השדה, אבל כל דבר שיש לו ביעור יש לו שביעית, ולדמיהן ביעור,

וא"ר פדת צריה דר"א בן פדת מאן תנא להא דקמי' יש להן שביעית דקסדר קטפא פירא, ר"א כדאמר לקמן ר"א אומר, המעמיד בשרף הערלה, אסור,

וא"ר זירא [לר' פדת], חזי דמינך ומאבוכך [בין מנך ובין מאבך] קשריתו קטפא לעלמא שביעית [פי' ששניכם אומרים שמיני בשמים אלו אין להם דין שביעית, רב פדת אומר שמושנה זו היא כר"א ואין הלכה כמותו, וכן ר' אלעזר בן פדת אומר שרק בטהרות יש הלכה כר"א], את אמרת מאן תנא קטפא פירא, ר"א, ואבוכך אמר הלכה כר"א בר' ומו לא, אלמא בקטפא פירא, לא עבד כוומיה לחומרא,

דאינה בסדר טהרות], דתנן ר' אליעזר אומר [לגבי חיוב הפרשת חלה], אף הרודה וגותן לסל כגון שהיה לש את עיסמו פחות מחמשת רבעים, לפוטרו מן החלה, הסל מצרפן לחלה כשרודן מן החמור, ואמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר"א, ש"מ,

ומאי אולמיה דהאי דחלה מהאי מההיא דמיאון, דפשט לה מינה, דאמרת ה"נ מסתברא, הא [הרי זה כבר] שמעינן מההיא דמיאון, דבשאר סדרי איכא הלכה כר"א?

ומשני, מההיא דמיאון ליכא למשמע מינה, דבשאר סדרי איכא דהתם משום דקאי רבי אלעזר כותיה כר"א, ואיכא למימר משום דמסייע ר' אלעזר לר"א, מש"ה הלכה כמותו דהא, אבל משום ידיה לחודיה לא, [רבי אלעזר בן פדת לאו תנא היה, ואמורא היה, תלמידו של ר' יוחנן, והוא ר' אלעזר סמס דמיירי בכל הש"ס, ור' אלעזר סתמא דמשנה וצרימא, הוא ר' אלעזר בן שמוע. רש"י יבמות עב, ובעין זה שם קאי, ובשבת יט, וגיטין לא, וב"ק יח:],

דתנן רבי אלעזר אומר, מלמדין את הקטנה שתמאן בו במילתא אחריתי היא צפ' צ"ש [ביבמות קיא: גדולה וקטנה] [פי' מי שיש לו שתי נשים אחת גדולה ואחת קטנה, ומת] וכו' בא יבם על הקטנה וחזר בא על הגדולה, או שבא אחיו על הגדולה פסל את הקטנה, ר' אלעזר אומר: מלמדין הקטנה שתמאן בו,

ומי קאי [וכי זה נשאר בן, שר' אלעזר מדבר על דברי ר"א, ואומר שהלכה כדבריו], והא אצרכו מצרכינן ליה התם, דאמר שמואל בקמייתא הלכה כר"א, ובאידך נמי הלכה כר' אלעזר, ואמרי' לריכא, דאי אשמועינן כו', אלמא ר' אלעזר ור"א לאו חד טעמא קאמרי, מדאינן נזכרים לשמואל למימר בתרומיהו הלכה, ולא דמיין להרדי?

אלא משום דקאי רבי יהודה בן בבא כותיה, דתניא, רבי יהודה בן בבא העיד ה' דברים,

1. שממאנים את הקטנות מנזקין מהן שימאנו, כגון הנך דרבי אלעזר ור"א, כדי לקיים מצות יצוס,
 2. ושמיאין את האשה ע"פ עד אחד שהלך בעלה למדינת הים ושמה מפי עד אחד שמת משיאין אותה לאחר,
 3. ושנמקל תרנגול בירושלים, על שהרג את הנפש כדכתיב (שמות כא) והמים חסר או אשה השור יסקל, והוא הדין לכל חיה ועוף כדאוקומנא בשור שנגח את הפרה (צ"ק דף נד) דליף שור שור משבת, אלא שדבר הכתוב צהווה,
 4. ועל יין בן מ' יום, שנתנסך ע"ג המזבח ומקמי הכי פסול דה"ל יין מגמו,
 5. ועל תמיד של שחר, שקרב בר' שעות,
- מאי [העדות שהעיד ר"י בן בבא שממאנים את ה] קטנות [לשון רבים], לאו

אבני חן למסכת נדה

מתפלל שבע ומתודה, מנחה מתפלל שבע ומתודה, בנעילה מתפלל שבע ומתודה, בערבית מתפלל שבע מעין שמנה עשרה שאומר בשבעה צרכות מעין שמונה עשרה, כגון ג' ראשונות וג' אחרונות כתקנן, ואומר הדינו באמלע, ומסיים בשומע תפלה, כדאמרינן בצרכות (דף כט), ויש זה מעין כולם,

רבי חנינא בן גמליאל משום אבותיו אומר, מתפלל שמנה עשרה [כל ה"ח ברכות], מפני שצ"ל הברלה בחונן הדעת [הרי דר' חנינא ס"ל דהברלה בחונן הדעת ולא בעבודה?]

אמר ר"נ בר יצחק, איהו אומר משום אבותיו, וליה לא ס"ל [דר' חנינא סבר דאומר הברלה בעבודה],

א"ל ר' ירמיה לר' זירא [דאמר ליה לרב פדת לעיל, חזו דמיך ומאבוך וכו'], ואת לא תסברא, דמאן תנא קטפא פירא, ר"א הוא, והתנן ר"א אומר, המעמיד מלך בהמה לעשות גזירה בשרף ערלה, אסור [הרי דר"א סבר דקטפא פירא, ואין צריך את דברי ר' פדת לזה?]

[והשיב ר' זירא, שגם אני מודה שר"א סובר דקטפא פירא, ואמרינן רק שאין המשנה דלעיל דהורד והכפור וכו' רק אליבא דר"א] אפילו תימא [דאתיא ב] רבנן [אפ"ה רבנן מודי שקטף זה חייב בשביעית], ע"כ לא פליגי רבנן עליה דר"א, אלא בקטפא דגוואזא נשקף הטעף מן העץ, דכען נעלמא הוי, אבל בקטפא דפירא כלל קטף [פי' קטף דתנן במשנה לעיל ע"א שיש לה שביעית] הוי שרף הפגין מודו ליה ומודו זהו רבנן [ואומר ר' זירא שמשנה זו אתיא גם אליבא דרבנן],

דתנן, א"ר יהושע, שמעתי בפירוש, שהמעמיד בשרף העליון, בשרף העיקרין מותר [הגביה, אף שבא מעין ערלה], בשרף הפגין אסור, מפני שהוא פרי,

ואיבעית אימא, כי פליגי רבנן עליה דר"א [דקטף אינו פרי], באילן העושה פירות, אבל באילן שאינו עושה פירות, מודו דקטפו זהו פרי [ואתיא המשנה גם אליבא דרבנן],

דתנן ר"ש אומר, אין לקטף שביעית, וחכ"א, יש לקטף שביעית, מפני שקטפו זהו פרי,

מאן חכמים, לאו רבנן דפליגי עליה דר"א נשאר אילנות ומזיקין דנקטף סבילה להו כוומיה?

א"ל ההוא סבא [ראה חולין ו' ע"א תוס' ד"ה ההוא סבא וז"ל י"מ דכל מקום שהוא מזיק ההוא סבא הוא אליהו, ואי אפשר לומר כן בפרק במה מדליקין (שבת לד.) בעובדא דרבי שמעון בן יוחאי. וראה סדר הדורות תנאים ואמוראים אות ס"ה], הכי א"ר יוחנן, מאן חכמים ר"א, דאמר קטפו זהו פרי,

ואם איתא [שרק בסדר טהרות הלכה כר"א] לימא ליה [ישיב לו ר' פדת לר' זירא], כי אמר אבא הלכה כר"א בר', בסדר טהרות, אבל בשאר סדרי איכא [לעיל בדף זה הלשון "איכא טובא"],

אלא קשיא ההיא [דמלמדן את הקטנה שתמאן בו, ואמר ר' אלעזר דהלכה כר"א]? משום דקאי רבי אלעזר כותיה, דתנן רבי אלעזר אומר, מלמדים את הקטנה שתמאן בו,

ומי קאי, והא אצרכי מצרכינן להו, ולא דמיין להדידי?

אלא משום דקאי רבי יהודה בן בבא כוותיה,

ותו ליכא, והתנן, ר"ע אומר, אומרה להגדלה צמולא שצמות ברכה רביעית בפני עצמה ואינו כולל צמון הדעת, ר' אליעזר אומר, אומרה בהודאה, וא"ר אלעזר צרכות יושלמי [סוף לט.]. הלכה כר"א,

א"ר אבא, ההוא דאמר משום רבי חנינא בן גמליאל [פ' ולכן לא מנה אותה שמואל שלא היה צריך להודיענו שההלכה כן, שהרי גם ר' חנינא פוסק כן, משא"כ בר' דברים כיון שרק ר' אלעזר שמע אותם והוא היה מתלמידו שמאי צריך שמואל לומר שההלכה כמותו. ע"פ אוצר החיים בא"ז],

דתניא רבי עקיבא אומר, אומרה ברכה רביעית בפני עצמה, רבי חנינא בן גמליאל אומר, אומרה בהודאה,

דף ח' ע"ב

[נראה דודאי מצי לחקשות כאן ומי קאי כו' כדחקשה להלן אלא נראה לו יותר לחקשות דאי אפשר כדבריו דהא קשיש מיניה, ובוה א"צ למש"כ המהרש"א. מעיל שמואל],

והא קשיש מיניה [ר' אלעזר היה קשיש מר' חנינא, והיה דודו] טובא דהא ר' אלעזר היה צימי ר"ג, צנו של ר"ש הסהרג צהרוגי מלכות, ובעל אסותו היה [פי' ור"א היה בעל אסותו של ר"ג] כדאמרי' צהוסכ [ב"מ דף נט: וז"ל הגמ' שם אימא שלום דביתו דר"א אחתיה דר"ג הוא], ור' מנינא צנו של ר"ג היה? [פי' שהיה משמע ליה דלכן אמר ר' אלעזר הלכה כר"א בדיון זה, מפני שר"א אמרה בשיטת ר' חנינא בן גמליאל שהיה אדם גדול, וע"ז מקשה הלא רבי אלעזר היה יותר זקן מרבי חנינא ואיך שייך לומר שאמר הלכה בשיטתו?],

[ומתריץ שהפירוש הוא להיפך] אלא משום דקאי רבי חנינא בן גמליאל בשיטתיה [מפני שגם ר' חנינא אף שצער ממנו עומד בשיטה זו],

ומי קאי [ר' חנינא דהברלה בעבודה], והתניא, אור ליל מניסמו יוה"כ, מתפלל שבע ומתודה, שחרית מתפלל שבע ומתודה, מוסף

אבני חן למסכת נדה

אי ר"א מאי איריא אילן שאינו עושה פרי, אפילו אילן העושה פרי, קטפו זהו פרי?

רבינא אמר, כי קתני מידי דקפיד עליה זבינא [הקונה ?] נותן עניו בך, כגון צמולה נוחה לנשוא מצמולה, וכן קרקע ושקמה מידי דלא קפיד עליה זבינא אבל צמולת דמיס אין אדם נותן עניו צדמים, דלא חייש אי חזיא אי לא חזיא, לא קתני,

ולא קפדי, והתניא רבי חייא אומר, כשם שהשאור יפה לעיסה, כך דמים יפין לאשה,

ותניא משום ר"מ, כל אשה שדמיה מרובין בניה מרובין [וראיתי מפרשים לפ"ז מה שאומרים בהגדה של פסח ורב כמה שנאמר רבבה כצמח השדה וכו' בדמיון חיו דהיינו ע"י דמיון המרובין היו לך רבבה כצמח השדה. ודפח"ח?]

אלא כי קתני מידי דקפיד עליה זבינא שנוטה צמולה ללקוחות, כגון צמולת צמולים, וקרקע ושקמה, אבל צמולת דמים, כל כמה דחזיא נוחה ליה טפי, כדאמרין [שריבוי הדמים באשה היא מעלה], מידי דלא קפיד עליה זבינא לא קתני,

ת"ר, איזוהי בתולת קרקע, כל שמעלה רשושין אגיס דקין שקורין פרחו"ל, לשון אחר רגבי אדמה קשין, שאין עפרם ממפור ואין עפרה תיחוח, נמצא בה חרס מכתם חרשים [מכתם חרסין. וט'] בידוע שנעברה דאי לא נעצדה חרס זה מאין צא למטה,

צונמא סלע הרי זו בתולת קרקע:

[שנינו במשנתנו] מעוברת משיודע עוברת: וכמה הכרת העובר?

סומכוס אומר משום רבי מאיר, שלשה חדשים, ואע"פ שאין ראייה לדבר, זכר לדבר, שנאמר בראשית לה ויהי כמשלש חדשים, וגומר,

זכר לדבר ! קרא כתיב, וראיה גדולה היא? משום דאיכא דילדה לט' ואיכא דילדה לשבעה שמה ניכר עוצרה לשליש ימים, דהיינו שני חדשים ושליש, קמ"ל דאוליין בטר רוב נשים,

ת"ר, הרי שהיתה בחזקת מעוברת, וראתה דם, ואח"כ הפילה רוח או כל דבר שאינו של קיימא הרי היא בחזקתה ורידה שעתה [ו. וט'] לא אמרינן איגלאי מילתא למפרע דלאו הריון הוא ונטמאו טהרות דמעט לעת של ראייה,

ואע"ג שאין ראייה לדבר זכר לדבר דהריון רוח שמה הריון, שנאמר ישעיה כו יח ה'ריון [מלשון הריון] ח'לגו [מלשון חל וחלחלה] כ'מו' [באילו

לדבריהם דרבנן קאמר להו, לדידי אפי' אילן העושה פירות נמי קטפו זהו פרי, לדידכו אודו לי מיהת באילן שאינו עושה פירות, דקטפו זהו פרי,

ורבנן אמרי ליה, לא שנא:

[שנינו במשנתנו] איזו היא בתולה כל שלא ראתה כו': ת"ר, נשאת וראתה דם מחמת נישואין, ילדה וראתה דם מחמת לידה, עדיין אני קורא לה בתולה, שהרי בתולה שאמרו בתולת דמים דמי נדה ולא בתולת בתולים ולא דמי צמולים, דאפילו נצטלה עדיין היא צמולת דמים,

איני, והאמר רב כהנא, תנא ג' בתולות הן, בתולת אדם, בתולת קרקע, בתולת שקמה,

1. [ומפרש] בתולת אדם כל זמן שלא נבעלה, נפקא מינה לכ"ג שמואל ליקח צמולה, א"נ לכתובתה מאתים דאס נצטלה, חו לא מיקרי צמולה, וכמוצתה מנה,

2. בתולת קרקע, כ"ז שלא נעברה, נפקא מינה לנחל איתן, א"נ למקח וממכר שסא אמר לו קרקע צמולה אני מוכר לך, נותן לו קרקע שלא נעצדה, לפי שעושה פירות מרובין ושמיים,

3. בתולת שקמה, כ"ז שלא נקצצה כן מנהג לקולא, כדי שירצה עובדי ויזילא ענפים הרבה צמקוס החמך, ונקרא סדן שקמה, נפקא מינה למקח וממכר לפי שטח לו בצמולה, שילדה היא, ויקצצה ומתעצבה, אי נמי למקצצה בשביעית, כדתנן, אין קוצצין בתולת שקמה בשביעית מפני שהיא עבודה, ואם איתא ליתני נמי הא [בתולת דמים] וינימא ארבע צמולות הן?

אמר ר"נ בר יצחק, כי קתני מידי דלית ליה שם לווי, אבל מידי דאית ליה שם לווי כגון צמולה דמתניתין, לאו צמולה סתם מיקריא, אלא צמולת דמים, דסתם צמולה צמולת דמים, וכן קרקע צמולה, וכן שקמה צמולה, לא ציי שם לווי, לא קתני,

רב ששת בריה דרב אידי אמר, כי קתני מידי דתלי במעשה שאינו מאד שמו אלא ע"י מעשה מידי דלא תלי במעשה אבל ראיתי דם מאליה צאה, ואצדה שם צמולה לא קתני,

רבי חנינא בריה דרב איקא אמר, כי קתני מידי דלא דהדר לבריותו כגון זקנה שמסתלקין דמיה [בשרואה דם ואינה בתולת דמים, עתידה היא לחזור בוקנתה להיות עוד פעם בתולת דמים], מידי דהדר לבריותו,

אבני חן למסכת נדה

הרינו וחלנו ולבסוף ילדנו [רק] רות,

מאי זכר לדבר, הרי ראייה גדולה היא?

כי כתיב האי קרא בזכרים כתיב [ואינו אלא משל בעלמא] [ומיהו] יש
באן זכר שכל משל הוא דומה לנמשל. ריטב"א, ובערוך לנר כתב כוונת הגמרא
נראה דקרא בישראל איירי וכו' ומכל מקום הלשון בזכרים כתיב צ"ע,

ורמינהו, קשתה שנים ימים, בתוך אחד עשר ימי זוג, ולשלישי נמי
ראתה, ואח"כ הפילה רוח זו ביום, ולא שפתה מן העבר או כל דבר
שאינו של קיימא, הרי זו יולדת בזוב וזריכה שצעה נקיים וקרנן
לזיכה, דכיון דלאו ולד הוא, הו"ל זיכה מעליא,

ואי אמרת לידה מעלייתא היא,

דף ט' ע"א

קושי סמוך ללידה של שפתה צינחיס, ודס הקושי מממת הולד הוא צא
רחמנא טהריה מצינה סמוך י"א יום, צפרק צנח כחיס (לקמן לו:),

אמר רב פפי אין ודאי דלאו לידה היא [ולכן הוי יולדת בזוב], אכל לענין דיה
שעתה חשיב ולד, דמעט לעט דרצנן, הנח מעט לעט דרבנן,

רב פפא אמר אף על גב דלאו ולד הוא, אפילו הכי דיה שעתה מירי הוא
טעמא דטעמא דמעוצרת דיה שעתה אלא משום דראשה כבר עליה,
ואבריה כברין עליה מממת חולי, ולפיכך דמיה מסולקין הלכך, הכא נמי
צהרין של רוח נמי, ראשה ואבריה כברין עליה,

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא, ראתה ואח"כ הוכר עוברה
סמוך לראייתה מיד, מהו, כיון דבעידנא דחזאי לא הוכר עוברה
מטמא, או דלמא כיון דסמוך לה חזאי לא מטמא?

א"ל מידי הוא טעמא אלא משום דראשה כבר עליה,
ואבריה כברין עליה, בעידנא דחזאי, אין ראשה כבר עליה,
ואין אבריה כברין עליה,

בעא מיניה ההוא סבא מר' יוחנן, הגיע עת וסתה בימי
עבורה ולא בדקה, מהו, קא מיבעיא לי אליבא דמ"ד וסתות
דאורייתא אומה צדיקה שהצרכה לאשה להצדק בשעת וסתה, דבר מורה הוא,
הלכה לשמה מסיני, דאורח צומנו צא, ואם צא יום וסתה ולא צדקה, מחזיקין לה
טמאה לקמן צפרק כל היד (דף טז), וקא מצביא לן אס לא צדקה ציוס וסתה צימי
עיצורה מהו מאי, כיון דוסתות דאורייתא בעיא בדיקה, או
דלמא כיון דדמיה מסולקין לא בעיא בדיקה?

א"ל תניתוח, רבי מאיר אומר, אם היתה במחבא מממת פחד
כרכס [פ' מצור. ראה ב"ח] או ליסטיין, והגיע שעת וסתה, ולא בדקה
טהורה, שחרדה מסלקת את הדמים,

טעמא דאיכא חרדה, הא ליכא חרדה, והגיע וסתה, ולא
בדקה טמאה, אלמא וסתות דאורייתא, וכיון דאיכא חרדה,
דמיה מסולקין, ולא בעיא בדיקה, הכא נמי צמעוצרת הו"ל ו
דמיה מסולקין טהורה, ולא בעיא בדיקה:

[שנינו במשנתנו] מניקה עד שתגמול וכו': ת"ר, מניקה שמת בנה
בתוך עשרים וארבע חדש, הרי היא ככל הנשים, ומטמאה
מעט לעט שאין הדבר תלוי אלא בהנקה התינוק, לפי שהדס נעכר ונעשה חלב,
וכיון שמת חזר הדס לקדמותו, ומפקידה לפקידה, לפיכך כיון דצניקה
תלוא מילתא אם היתה מניקתו והולכת ארבע או חמש שנים,
דיה שעתה, דברי ר"מ,

רבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אומרים, דיין שעתן כל
עשרים וארבע חדש אע"פ שמת, שאין הטעם תלוי צניקה הולד, אלא ממך
צער לידה, ואצריה מתפרקין ודמה מסתלק, ואינו חוזר עד כ"ד חדש, הלכך לא שנה
מת לא שנה חי, לפיכך כיון דלאו צניקה תלוא מילתא אם היתה מניקתו
ארבע וחמש שנים מטמאה מעט לעט ומפקידה לפקידה שהרי
לסוף כ"ד חדש חוזר הדס,

כשתמצא לומר לדברי ר"מ, דם נעכר ונעשה חלב [החלב כמו
כל הפרשה של בלוטה בנף מיוצר כאשר תאי בלוטת החלב משתמשים במרכיבים
המסופקים על ידי מערכת הדם כגון סידן, חלבונים, שומנים וסוכר, ואלה מסוגננים
לכלל חלב, יש צורך בכמות עצומה של דם שתעבור בתוך השר כדי ליצר ליטר
אחד של חלב, הויקה בין מערכת הדם והחלב היא ההסבר למצב האל-וסתי של
המינקת. שט],

לדברי רבי יוסי ורבי יהודה ורבי שמעון, אבריה מתפרקין ואין
נפשה דמה חוזרת עד עשרים וארבע חדש,

לפיכך דר"מ למה לי כיון דאמר הרי היא ככל הנשים, אלמא צניקה תלוא
מילתא, פשיטא דאס מניקתו לעולם דדיה שעתה, משום לפיכך דרבי יוסי,
ולפיכך דרבי יוסי למה לי, מהו דתימא רבי יוסי תרתי אית
ליה דס נעכר, ואצריה מתפרקין, והיכא דמת בתוך כ"ד חדש דיה שעתה, משום
דעדיין לא חזר דמה, והיכא דמניקתו חמש שנים נמי דיה שעתה, אף על פי שחזר
נפשה לסוף כ"ד חדש, הנקת מניקת עוכרת לדס ונעשה חלב קב"ל לפיכך, דדוקא
קאמר רבי יוסי, שאין הטעם תלוי אלא בצירוק אצרים, צין יונק צין שאינו יונק, דיה
שעתה כ"ד חדש, לא פחות ולא יותר,

אכל "לפיכך" דר"מ לא אינטריך, דלר"מ אין סילוק דמים תוך כ"ד חדש טפי מלאחר
כ"ד חדש, דאי יש סילוק, אמאי אמרינן דכי מת תוך כ"ד חדש מטמאה מעט לעט,
וכיון דאין סילוק אין חזרה [פ' בין שר"מ לא סבר הטעם דדמיה מסולקין, גם לא
סבר דדמיה חוזרין לאחר כ"ד חודש], והלכך כי מניקתו לעולם על כרחך דיה שעתה,

אבני חן למסכת נדה

ורבי שמעון [בן לקיש. וי'] אומר

דף ט' ע"ב

כל שקורין לה אמא אמא ואינה בושא [בירושלמי פריך וכי ברעיה תלי הדבר? ומשני כל שראויה לקרותה אמא. תוס'], ר' זירא ור' שמואל בר רב יצחק, חד אמר כל שאינה מקפדת, וחד אמר כל שאינה בושא,

מאי בינייהו? איכא בינייהו בושא ואינה מקפדת [מקפדת היינו כועסת על שמפרסמין שהיא מסולקת דמים, וכעס הוא טבע אחר מטבע הבושא, אבל לפ"ו לא הבנתי מדוע לא אמר גם מקפדת ואינה בושא],

[שנינו במשנה לעיל ז: איזוהי זקנה, כל שעברו עליה שלש עונות סמוך לזקנתה] וכמה עונה? אמר ריש לקיש משום רבי יהודה נשיאה, עונה בינונית שלשים יום, ורבא אמר רב חסדא, עשרים יום,

ולא פליגי, מר קחשיב ימי טומאה וימי טהרה מראייה ועד ראיה שלשים יום, ימי טומאה עשרה, שצעה לגדה ושלה לזיבה [אך קצת דוחק דקרי לאחר עשר יום ימי טומאה וכו'. תוס'], ועשרים ימי טהרה, ומר לא חשיב ימי טומאה,

ת"ר, זקנה שעברו עליה שלש עונות [בלא ראייה] וראתה, דיה שעתה, ועוד עברו עליה שלש עונות וראתה דיה שעתה, ועוד עברו עליה שלש עונות וראתה, הרי היא ככל הנשים דכיון דעשתה כן שלש פעמים, אין זה סילוק דמים, אלא שינוי וסת ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה, וכי תימא מיגלי מלתא למפרע, שאף בראשונה, ממוך שדמים מציין זה ראיה, ונעמא טהרות למפרע, לא אחמור רבנן כולי האי צמעת לעת,

ולא (מיבעיא) שכוונה שראיה שלש ראיות הללו בתשעים יום, או ציוס תשעים ואחד, אלא אפי' פירחתה כגון ראשונה לתשעים ושלושה, ושניה ל[סוף. רש"ש]תשעים ושנים, ושלישית לתשעים ואחד (ואפילו) והותרה או הותרה כגון ראשונה ל[א] יום, ושניה ל[ב], ושלישית ל[ג], אפילו הכי מטמאה מעת לעת,

ולקמן פריך מאי אפילו, הא ודאי הכי הוה, דמטמאה מעת לעת, דכיון שפחתה או הותרה צמא נטהר[ה.ב.ג.] וסת אין כאן סילוק דמים אין כאן, אכל אס כוונה יש כאן וסת ודיה שעתה,

אפי' פירחתה ולא מבעיא כוונה, אדרבה כי כוונה קבעה לה וסתה ודיה שעתה,

וכי תימא רבנן היא, דפליגי עליה דרבי דוסא, דאמרי אשה שיש לה וסת מטמאה מעת לעת, איכא מבעי ליה ולא

תניא נמי הכי, דם נעבר ונעשה חלב דברי ר"מ, רבי יוסי אומר אבריה מתפרקין ואין נפשה חוזרת עליה עד עשרים וארבע חדש,

א"ר אלעאי, מאי טעמא דר"מ כלומר מנ"ל לר"מ דם נעבר ונעשה חלב, דכתיב איוב יד מי יתן טהור מטמא חלב מדס לא אחד נממיה כלומר יחידו של עולם [ראה באגדות המהרש"א וכן יש לפרש על אדם הנוצר משי"ו [ומימי. הע"ל] הנדה],

ורבנן א"ר יוחנן כלומר ורבנן הא קרא מאי עבדי ליה לכדרי יומן כו' זו שכבת זרע שהוא טמא, ואדם הנוצר ממנו טהור,

ור"א אומר אלו מי הנדה שהמזה ומזין עליו טהור ונוגע טמא ומזה טהור והכתיב במדבר יט כא וְהָיְתָה לָהֶם לְחֶקֶת עוֹלָם וּמִזָּה מִי־הַנֶּדֶה יִכָּבֵּם בְּגִדָיו וְהִנֵּגַם בְּמִי הַנֶּדֶה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב, מאי מזה נוגע,

והכתיב מזה והכתיב נוגע ומזה מִי־הַנֶּדֶה יִכָּבֵּם בְּגִדָיו וְהִנֵּגַם בְּמִי הַנֶּדֶה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב,

ועוד מזה בעי כבוס, נוגע לא בעי כבוס דכתיב ומזה מי הנדה יכנס בגדיו והנוגע צמי הנדה יטמא עד הערב [אך תפרש מאי מזה נוגע, הרי אין דינם שוה?]

אלא מאי מזה נושא [כלומר שעושה כעין מזה שהוא נושא. ריטב"א], וליכתוב נושא? קמ"ל דער דדרי כשיעור הזאה,

הניחא לכו"ד פלוגתא היא צמסת זכמים צפ' כל הזכמים שנמערבו (דף פ) הזאה צריכה שיעור אלא לכו"ד אין צריכה שיעור מאי איכא למימר אפילו לכו"ד אינה צריכה שיעור ה"מ אנבא דגברא אבל במנא בעינא שיעור,

כדתנן, כמה יהיו במים, ויהא בהן כדי הזאה, כדי שיטבול ראשי גזעולין של אוזב, ולא שספוק [שיספוג. וי', רש"ש] צקיות ויזה [העתקתי מלקמן יג: כדי שיעצול ראשי גזעולין וזה כלומר, כדי שיהא צהס כדי להזות, לצד מה שהאוזב צולע [פ'] שאינו צריך גם כדי בליעת האוזב, למשל אם לוקחים רביעית מי חטאת ומטבילין בהם אוזב, ולא נשאר בהכלי כלום, ואח"כ בשמזה נופל ע"י ההזאה חצי רביעית והשאר נשאר נבלע בהאוזב, או יהיה הדין שחצי רביעית מטמא במשא] והיינו דאמר שלמה קהלת ז כג כְּלִיזָה נְפִיתִי בְּהִכְבֵּה אֲמַרְתִּי אֲחַכְמָה צטעס זה למה מזה ומזין עליו טהור, ונוגע טמא [והיא רח"ו קָה מְנִי:]

[שנינו במשנתנו] איזו היא זקנה כל שעברו עליה שלש עונות [סמוך לזקנתה]: היכי דמי סמוך לזקנתה? אמר רב יהודה כל שחברותיה אומרות עליה זקנה היא,

אבני חן למסכת נדה

שאינה ראויה לראות, נריכה שמתחזק בחזקה גמורה, ובתרי זימני הויה חזקה, דהא מתניתין רבי היא, וכדמוקמין ליה לקמן, הילכך בשתי ראיות הויה חזקה, ובשלישית מטמאה מעת לעת, וזהו הדין הראייה דליתחזק זה לא גזרו רבנן טומאה למפרע, כי היכי דבתולה דמתני' דהגיע זמנה לראות דמיתחזק בחדא ראייה, ואמרו רבנן דיה שעמה בראותה ראייה, אף זאת המוחזקת בראייה שניה דיה שעמה, עד שמראה את השלישית,

ועוד עברו עליה שלש עונות וראתה לאחר שהחזקה וראתה דיה שעתה כרבי אליעזר אוקמין לה לקמן, דאמר כל אשה שעברו עליה שלש עונות דיה שעמה, דקתני סיפא [בסוף עמוד זה], אף בהגיע זמנה [לראות. וט'] וראתה, [ו?] עברו עליה שלש עונות וראתה, דיה שעמה, אלמא ר"א היא [דר' אליעזר אומר במשנה "כל" אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה],

דיה שעמה, לקמן צעי גמרא דאי לא עברו עליה שלשה עונות שניות, אלא לסוף עונה חוזי כשאר נשים, מאי לפי שיש לנטות הדבר לשני נדדים כדצ"נ. וט'] לפרושי כסיפא [למימר לקמן. וט']

ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה- מטמאה מעת לעת דליגלאי מילתא דהנך הפסקות לאו סילוק דמים הם אלא שינוי וסמ ולא שכוונה אלא שפיתחה והותירה כדאמרינן לעיל ואף על גב דלרבי הו חזקה בתרי זימני, והוכחה דשינוי וסמ לדילוגו לאו היא הוכחה דשינוי וסמ' לדילוג ולא. וט'] סילוק דמים הן, אפילו הכי לא מטמאין לה בשניה מעת לעת דכיון דלא הגיע זמנה לראות הויה [הא. וט'] הפסקה ראשונה מחזקין לה בחזרת לקדמותה שלא יהו עוד דמים מזיין זה ונריכה שמתחזק כבתולה ופעם ראשונה ושניה דיה שעמה ושלישית מטמאה מעת לעת, הלכך ראייה הסמוכה [לה. וט'] לשלש עונות קמאי [פ'] ראייה הראשונה שראתה לאחר שהפסיקה לראות ג' עונות היא ראשונה והסמוכה לשניה [לשניות. וט'] [ראיה שראתה לאחר עוד ג' עונות השניות] היא השניה ובשלישית מטמא מעת לעת, ואף על גב דבהפסקה חזתה שינוי וסמ הוא ולא סילוק דמים, ע"כ,

ועוד עברו עליה רבי אליעזר היא דאמר אפילו ילדה שעברו עליה שלש עונות דיה שעמה שלש עונות וראתה הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת, ומפקידה לפקידה,

וכשהגיע זמנה לראות, פעם ראשונה דיה שעתה, שניה מטמאה מעת לעת, ומפקידה לפקידה דהיינו צמולה דמתניתין, דתנן בה צמה אמרו דיה שעמה בראייה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעת לעת,

עברו עליה שלש עונות וראתה, דיה שעתה,

אמר מר גבי תינות שלא הגיע זמנה לראות, וראתה שלש פעמים [בניסן אייר וסיון]. ואמר ק' עברו עליה שלש עונות [שראתה בר"ח סיון ושוב לא ראתה על ר"ח אלול דהיינו צ' יום] וראתה [באלול] דיה שעתה,

דף י' ע"א

כשפיתחה או הותירה בלד אמרו חכמים שמתמא מעת לעת ולימא, ולא שפיתחה והותירה, אלא אפי' כוונה דאיכא למימר יש כאן קציעות וסמ ודיה שעמה, אפילו הכי מטמאה מעת לעת, כרבנן דפליגי עליה דרבי דוסא?

תני, לא שפיתחה והותירה, אלא אפי' כוונה,

ואיבעית אימא סמי מכאן "אפילו", ורבי דוסא היא, ו ה"ק ולא שכוונה דאי כוונה קצעה וסמ ודיה שעמה אלא שפיתחה והותירה, אבל כוונה קבעה לה וסמ ודיה שעתה, ומני רבי דוסא היא:

[שנינו במשנתנו] ר"א אומר כל אשה שעברו עליה וכו': תניא אמר להם רבי אליעזר לחכמים, מעשה בריבה אחת בהיתלו שם מקום שהפסיקה שלש עונות, ובא מעשה לפני חכמים ואמרו דיה שעתה, אמרו לו אין שעת הדחק ראייה,

מאי שעת הדחק? איכא דאמרי שני בצורת הוו [ראה מהר"ן חיות] ואיכא הפסד מרובה חששו, איכא דאמרי טהרות אפי' לעבדא, וחשו רבנן להפסד דטהרות,

ת"ר, מעשה ועשה רבי כר' אליעזר, לאחר שנוכר [וכ"ה לעיל ו.] שלא יפה הורה אמר כרי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק, מאי לאחר שנוכר, אילימא לאחר שנוכר דאין הלכה כר' אליעזר אלא כרבנן, בשעת הדחק היכי עביד כוותיה,

אלא דלא איתמר הילכתא לא כמר ולא כמר, ומאי לאחר שנוכר לאחר שנוכר דלאו יחיד פליג עליה אלא רבים פליגי עליה, אמר כרי הוא ר' אליעזר לסמוך עליו בשעת הדחק,

ת"ר, תנוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה, פעם ראשונה דיה שעתה, שניה דיה שעתה שצריכה ראשונה לא החזקה דמים הואיל ולא הגיע זמנה לראות עד שמתחזק כשאר חזקות, שלישית הרי היא ככל הנשים, ומטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה וכדאמר לקמן דהא מתניתין רבי היא [מחלוקת רבי ורשב"ג הוא ביבמות סד:], דאמר בתרי זימני הויה חזקה, הלכך בשני ראיות החזקה להיות דמים מזיין זה, ומשהחזקה ואילך, גזרו בה רבנן מעת לעת,

עברו עליה שלש עונות וראתה סילוק דמים הוא זה, ואפילו בהגיע זמנה לראות, אית ליה להאי תנא, דעברו עליה שלש עונות דיה שעתה דקתני סיפא, ור' אליעזר היא, דאמר במתניתין, כל אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעמה כדלקמן,

בס"א אינו, ה"ג מ"ר תינות שלא הגיע זמנה לראות וראתה, פעם ראשונה דיה שעמה, שניה דיה שעמה, שלישית הרי היא ככל הנשים, ואע"ג דלגבי צמולת דמים במתני' תנן צמה אמרו דין שעתן בראייה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעת לעת, הני מילי בהגיע זמנה לראות דמים, דדמים מזיין זה, ובחדא זימנא איתחזקה, אבל זו

אבני חן למסכת נדה

הדר קחזיא בעונות [בתשרי] אחר ראיה זו **מאי**, דיה שעמה, או מטמאה מעט לעם [והאבעיא הוא, אי מה שהפסיקה תנוקת זו לראות] שלא ראתה מר"ח סיון עד ר"ח אלול] דיה שעתה, הוא משום דסבירא לן כר"א שאם הפסיקה לראות ג' עונות בטלה ממנה גזרת מעת לעת, ולא מפני שאינה עוד בחזקת רואה, או משום דאמרינן דחזרה לקדמותה, ולכן אינה מטמאה למפרע עד ראיה שלישית].

[מפרש אך יהיה הדין בתנוקת אם עברו עליה מר"ח סיון עד ר"ח אלול ולא ראתה אלא ראתה באלול, ואח"כ בתשרי]:
מי אמרינן הא דקמיני [בברייתא דתנוקת סוף ע"ב] צמרה [אחריה פ' בסופה], ועוד עברו עליה ג' עונות דוקא קמיני [נקט] עברו [ואז דיה שעתה], דאי [לא עברו ג' עונות ו] חזי לסקוף עונה [ל' יום דהיינו בתמוז], מטמאה מעת לעת, דאע"ג דלא הגיע זמנה [לראות] [שעדיין היא תנוקת], כיון דהחזקה רואה [בניסן אייר וסיון] קודם הפסקת ג' עונות ראשונות [תמוז אב ואלול], הרי היא כהגיע זמנה [ומטמאה מעת לעת],

[וכיון שלא ראתה מר"ח סיון עד ר"ח אלול] וכי הפסיקה צראשונות וראתה [אחר תשעים יום בר"ח אלול], דיה שעמה צהיה ראיה כר"א [דאמר במשנה ז' ע"ב כל אשה שעברו עליה ג' עונות דיה שעתה], וכי חזי [תנוקת זו] מו לסקוף עונה [בתשרי], מטמאה מעת לעת ככל אשה [שהגיע זמנה] שעברו עליה ג' עונות, דאין דיה שעמה אלא צראשונה [והוה היתה דיה שעתה כשראתה באלול, פ' ולא אמרינן כיון שלא ראתה מסיון עד אלול חזרה לקדמותה כיון שהיא קטנה שלא הגיע זמנה],

[וממשיך לפרש אך יהיה הדין אם לאחר שראתה בר"ח אלול שוב לא ראתה תשרי ומרחשון, וראתה בר"ח כסלו דהיינו לאחר צ' יום],
אכל היכא [השמה] דחזרו ועברו ג' שנים [מר"ח אלול עד ר"ח כסלו] וראתה דיה שעמה, צהיה ראיה כר"א,

ואע"ג דלא חזין דקמיירי רבי אליעזר אלא צהעברה ראשונה [דהא ר' אליעזר מירי בכל הנשים, ובהן כשחזרו לראות, אמרינן דין שעתן רק בראיה ראשונה] מיהו מודה דדיה שעמה צשנים [אם עברו עוד פעם ג' עונות שדיה שעתה], עד דמתחזק או כרבי [בשתי ראיות] או כרשב"ג [בג' ראיות],

ואע"ג דמשא רבי היא [דלעיל ט: ברישא דברייתא אמרינן דבראיה שלישית הרי הוא ככל הנשים, שעל ידי שתי ראיות הוי חזקה ובשלישית מטמאה מעת לעת, וזה רק אליבא דרבי דאמר בתרי זימני הוי חזקה, כמוש"כ רש"י שם בר"ה שלישית מטמאה מעת ועוד שם בר"ה ה"ג ת"ר],

סיפא [דקתני ועוד עברו עליה ג' עונות צריך לדחוק דאתיא] כרשב"ג, [דבתלת זימני הוי חזקה, דרש"י לעיל ט: בר"ה ועוד עברו עליה ג' עונות חבב, ואף על גב דלרבי הוי חזקה בתרי זימני וכו', אפילו הכי לא מטמינן לה צשנים מעת לעת, דכיון דלא הגיע זמנה לראות, הא הפסקה ראשונה ממזקין לה צחזרת לקדמותה, פ' דכל הטעם שצריכה ראיה שלישית שתטמא מעת לעת, היא מפני דמחזקין לה בחזרת לקדמותה],

אבל אם הטעם שהיא מטמא מעת לעת היא, משום דס"ל כר' אליעזר אבל עדיין היא בחזקת רואה, היה לה לטמא מעת לעת אחר ראיה שניה ? אלא על כרחך לפי צד זה של האבעיא דסבירא לן כר"א, צריך לאוקים מציעותא דהברייתא כרשב"ג],

[ולא תוכל לאוקים מציעותא זו אליבא דרבי],

דאי כרבי, כיון דחזי צעונות הוה מדמינן לה להגיע זמנה [כיון שבצד זה של האבעיא אתה רוצה לומר שהטעם הוא דס"ל כר"א, ולכן אם תראה לאחר ל' יום אתה מודמה אותה לתנוקת שהגיע זמנה ומטמא מעת לעת],

[ובכ"ז וט' דאי כר' כיון דחזי צעונות דלהאי מדמנת להגיע זמנה ולא ידעתי לפרשה],

כי חזי צהפסקה [לאחר ג' עונות] נמי [הוה לן לומר שמתמא מעת לעת מיד אחר פעם שניה ד] כיון דמרי זימני חזי צהפסקה איגלאי מילתא למפרע דשינוי וסת הוא, ולא סילוק דמים, וצשניה מטמאה מעת לעת, שאין זו צריכה להתחזק צדמים [וצריך לאוקים אותה כרשב"ג, ולכן אינה מטמא עד פעם שלישית],

צד השניה של האבעיא:

או דילמא אי חזי לסקוף עונה נמי כ"ש דדיה שעמה, דמוכח מילתא צהפסקה ראשונה זו סילוק דמים הימה, ולא שינוי וסת, ויש לומר חזרה לקדמותה, וצריכה להתחזק עוד אחר צהפסקה, צשמי ראיות צבתחלה,
והאי דנקט "ועוד עברו וראתה דיה שעמה", צבותא אשמעינן, [ד?] אע"ג דמרי זימני חזי צהפסקה, לא אמרינן איגלאי מילתא דשינוי וסת הוא ולא סילוק דמים, וצבתחלה צשניה מעת לעת, אלא אפילו לרבי דיה שעמה, צהפסקה קמייתא לעולם צחזרת לקדמותה נדון אותה, ולא דמיא להגיע זמנה, וצריכה שמתחזק צשמי ראיות, וצג' צתמא מעת לעת דקתני ואזיל?

אמר רב גידל אמר רב, פעם ראשונה היא הראיה הסמוכה להפסקה ראשונה **ושניה** היא הראיה שמתראה לסקוף עונה דיה שעמה **דיה שעתה, שלישית** אס תראה עוד לסקוף עונה **מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה** והאי דנקט תנא, ועוד עברו עליה ג' עונות צבותא הוא דנקט כדפי' דכל שכן אי חזי צעונות דמוכח מילתא צהפסקה קמייתא סילוק הואי וכולה רבי היא,

ועוד עברו עליה ג' עונות וראתה, דיה שעתה,

הדר קחזיא בעונות אחר ראיה זו **מאי** דיה שעמה או מטמאה מעת לעת מי אמרינן הא דהדר תנא **צמרה** [צמרה] [פ' אחריה] ראיה שלישית צהפסקה דוקא נקט דהכא [דכ"ז ?] הוא דמטמאה מעת לעת, דאיגלאי מילתא דשינוי וסת הואי הפסקותיה לראות צדלוג שהרי הוחזקה צהפסקות וא"ל לא צשצת צהפסקה קמייתא צהדידיו [לחשוב מה שפסקה לראות ג' עונות שתהיה הראיה ראשונה נחשבת לקביעות חדשה] הא ממזקא צמרה צמרייתא [וכיון דמוקי לה כרבי הרי הוחזקה לראות לצ"א יום שתי פעמים] אכל אי חזי לסקוף עונה הרי היא [הוא]. וט' דיה שעמה דלא צמתחזק צדלוג [פ' כיון שההפסק הראשון אין לחשוב לדלוג אחד, וראיה השניה היתה דלוג הראשון, ועכשיו ראתה ל' יום, הרי אנו רואין שלא קבעה וסת לצמחה] ואמרינן הפסקה שניה נמי חזרת לקדמותה וכל דמיה מסולקין וצריכה להתחזק צשמי ראיות אחת הסמוכה להפסקה שניה [היינו ראיה שניה] והשניה היא שמתראה לסקוף עונה [היינו ראיה שלישית שתהיה שניה לקביעותה] וצשלישית

דף י' ע"ב

[להבנת הענין צריך להקדים המשנה לקמן סד: תינותק שלא הגיע זמנה לראות, וניסת, ב"ש אומרים נותנין לה ארבע לילות לשמש, ואפי' רואה אמרינן דס צמוליס הוא וב"ה אומרים עד שתחיה המכה, הגיע זמנה לראות וניסת, ב"ש אומרים נותנין לה לילה הראשון, וב"ה אומרים עד מוצאי שבת ארבע לילות, ראתה ועודה בבית אביה, ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה, וב"ה אומרים כל הלילה כולה]

מתקין לה ר' אלעאי לחזקיה [דמטמא כתם של תינוקת שבין ראה שניה לשלישית], **וכי מה בין זו** [שראתה כתם בין הפסקה להפסקה] **לבתולה** **שדמיה טהורין** [והולך ומפרש איזו בתולה דמיה טהורין] צמולה שנשאת, יש שדמיה טהורין עד שחמה המכה [בשלא הגיעה זמנה לראות], דמלינן צמוליס, ויש שדמיה טהורין ד' לילות [בשהגיעה זמנה לראות], ויש שדמיה טהורין כל לילה הראשונה [בשראתה בבית אביה], כדאמרינן פרק צמרא [לקמן דף סד:]
 ו[צ]מולה קי"ל, דכל זמן שדמיה טהורין אין לה כח, דקמי צפ' האשה [לקמן דף ס.] ושין צמולה צמורמת יום כנגד יום, צראשון שלה [אם השאילתה בגדה לאשה שהיא ראתה היום ושומרת לאחר, וכשהחזירה לה הבגד נמצא עליה כתם, כיוון דמעיניה פתוח תולה בה], וצמולה שדמיה טהוריס, מהתם [ומינה. וט'] שמעינן דאין לה כח [שהרי שם מיירי שהשאילה בגדה לבתולה ומצאה כתם על הבגד, שיכולה לתלות על הבתולה "שדמיה טהורין"], ואע"ג דראתה [הבתולה] פעם אחת כיון שיש לה בתולין תולין בהם] דלא מפלגינן [בהמשנה דתינותק] * צין הגיע זמנה לללל הגיע [דמיירי שם גם באשה שהגיע זמנה לראות], צין שראתה פעם אחת צצית אציה, שהיא אחת מן הצמולות שדמיה טהורין [שם במשנה דתינותק], והא הכא [בתינותק] דאילו חזת צשינו מראה, דמיה מטמאה מעת לעת [כדאמרינן לקמן יא:], דהגיע זמנה לראות, וראתה צצית אציה [אולי הפ' שרק אם ראתה כבר בבית אביה ונשאת שתולין בדם בתוליס, אז אח"כ אם נשתנו מראה הדמים הרי היא מטמאה מעת לעת], אפילו הכי לא מטמאין כחמה [כדאמרינן שתולין בדם בתוליס], ומ"ש הן מהא?

* [זה נוסח דיבור זה בכ"י וט': צין הגיע זמנה לללל הגיע וצין ראתה צצית אציה ולא ראתה, והא איכא צמולה שדמיה טהורין, דאילו חזיא צשינו מראה דמי' מטמא למפרע, כדאמרינן לקמן יא: נשתנו מראה דמים שלה [ממראה דס צעילה ראשונה] טמא, ואפי' הכי כחמה טהור],

א"ל ר' זירא, זו שירפה מצוי צמולה שדמיה טהורין, שרק שלה מצינו מחמת צמוליס, הילכך כחמה טהור דמלינן צדס צמולין לטהרה ולתלות צו וזו אין שירפה מצוי,

אמר עולא, א"ר יוחנן, משום ר"ש בן יהוצדק, תינוקת שלא הגיע זמנה לראות וראתה, פעם ראשונה ושניה רוקה ומדרסה בשוק טהור כגון שנמצא רוקה צשוק וקיס לן שקודס לכן ראתה צ' פעמים ואין אנו יודעים אם נדה היא אם לאו מספיקא לא מחזקינן לה כספק הרוקין האיל ולא הומוקס רואה כתמה נמי טהור ולא ידענא עולא הוא דקאמר

או דילמא כולי האי לא אמרינן דחורה לקדמותה וצהפסקה שניה דיינינן לה כהגיע זמנה והפסיקה וראתה דצהפסקה ראה למודה הוא דדיה שעתה אכל צשניה מטמא מעת לעת ואפי' דנקט מנא צשלישית ועוד עצרו עליה וראתה מטמאה מעת לעת הוא הדין נמי אם לא עצרו ורצותא אשמועינן דלא חיימא כל ראה הסמוכה להפסקה דיה שעתה אלא כיון דאיתחזק צדילוג אמרינן שינוי וסמ הוא ולא סילוק דמים?

אמר רב כהנא, **אמר רב גידל**, **אמר רב**, **פעם ראשונה דיה שעתה** ראשונה לצדק ראיות הללו שאנו עוסקין בהן לישאל, קא חזיא צעונות מאי היא [פ' דאנו עוסקים כאן לישאל קודם על ראה שניה, מה הדין אם ראתה לל' יום ולזה קורא ראשונה, וכן על ראה השלישית מה הדין אם ראתה לל' יום, וע"ז מתרין]? הלאה הסמוכה להפסקה שניה, דעלה קיימינן, דיה שעתה,

שניה ושניה היא הראיה שמראה לסוף עונה **מטמאה מעת לעת** **ומפקידה לפקידה** והא דמנא הפסקה שלישית גבי מעת לעת, לרצותא הוא דנקט כדפרישית, דלא חיימא כל ראה שלאחר הפסקה תהא דיה שעתה,

מני, רבי היא דהא צין רישא צין ספא כרצי שנינן לה **דאמר בתרי זימני** **הוי חזקה**,

אימא סיפא, **עברו עליה ג'** עונות וראתה דיה שעתה, **אתאן לר"א**, **וכי תימא רבי היא**, **ובעונות סבר לה כר"א** צהפסקת שלש עונות סבר לה כרצי אלעזר,

ומי סבר לה, **והא לאחר שנוצר קאמר** למדנו שהוקשה צעינו על שעה כחומר?

אלא ר"א היא, **ובוסתות סבר לה כרבי** דאמר צתרי זימני הויא חזקה לכן דבר [ראה בערוך לר מה שהקשה על זה],

כתם שבין [ראיה] **ראשונה ושניה** שנמצא צבגדה של תינוקת שלא הגיע זמנה, ודאי **טהור** דאכתי לאו צחוקת דמים היא, ואמרינן לעיל [דף ה] תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, אפילו צדינן שלה כו',

שבין שניה ושלישית, **חזקה אמר טמא** דהא צתרי זימני איתחזקה צדמים, והויא חזקה, דאילו הדלא חזיא מטמא למפרע, אלמא צחוקת דמים הומוקס, **רבי יוחנן אמר טהור**,

חזקה אמר טמא, כיון דאילו חזיא מטמאה, כתמה נמי טמא, **ורבי יוחנן אמר טהור**, כיון דלא אתחזקה בדם כלומר כל זמן שלא נהגו צה עדיין תורת מוחזקת צדמים, לטמאה למפרע כתמה נמי לא מטמינן לה לא גזרו על כתמה,

אבני חן למסכת נדה

דלמא מעוברת והיא מניקה קאמרת שולד עוצרה ומניקה, א"י מניקה ומעצרה, והוא הדין למעוברת גרידתא, והא דנקט מעוברת והיא מניקה לומר לך, שמצטרפין ימי מניקה לימי עיבורה לג' עונות, כגון שהפסיקה שמים בימי עיבורה ואחת בימי מניקותה, או חלוק, דהכי משמע מעוברת והיא מניקה, בתוך הפסקת העונות הללו,

ומילתא אגב אורחיה קמ"ל, דימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה כגון אם הייתה מניקה ומעצרה, והפסיקה מחלת עונה קצת בימי מניקותה, והשלמה בימי עיבורה, וימי מניקותה עולין לה לימי עיבורה,

כדתניא, ימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה, וימי מניקותה עולין לה לימי עיבורה, כיצד הפסיקה שנים בימי עיבורה, ואחת בימי מניקותה, שנים בימי מניקותה ואחת בימי עיבורה, אחת ומחצה בימי עיבורה ואחת ומחצה בימי מניקותה, מצטרפות לג' עונות,

בשלמא ימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה, משכחת לה דקמניקה ואזלא ומיעברה, אלא ימי מניקותה עולין לה לימי עיבורה, היכי משכחת לה דילדה ולא מזא, הא ראיה דס' בלדמה, ונמלא שלא עצרו עליה ג' עונות?

איבעית אימא, בלידה יבשתא,

ואיבעית אימא, דם נדה לחוד, ודם לידה לחוד,

ואיבעית אימא, תני חדא ימי עיבורה עולין לה לימי מניקותה, ולא חיתמי ימי מניקותה עולים לה לימי עיבורה:

[שנינו במשנתנו] במה אמרו דיה שעתה [בראייה ראשונה שראתה בהמולה, או המעוברת, או [המניקת] לאחר שלש עונות, אבל בשניה, מטמאה בעת לעת] וכו': אמר רב אכולהו [א. וט'] ד' נשים כולו קמני לה, דשניה מטמאה מעל"ע,

ושמואל אמר, ל"ש אלא בתולה וזקנה צמולה כיון דראתה פעם ראשונה ושניה הוחזקה רואה, זקנה נמי כיון דאיתחזקה תרי זמני אחר ג' עונות אישכח דלאו סילוק דמים הוא אלא דילוג וסמ, אבל מעוברת ומניקה ודאי דמיה מסולקין, ואפילו לא נסתלקו ממחלתן מסתלקין והולכין הן מדיר, כדון [פירוש הג"ל הגה מר' ברוך הוא. יעב"ן, אבל כתב בעו"ה דליתא במקורות] דיין כל ימי עיבורה, דיין כל ימי מניקותה,

וכן אמר ר' שמעון בן לקיש אכולהו,

ורבי יוחנן אמר לא שנו אלא בתולה וזקנה אבל מעוברת ומניקה דיין כל ימי עיבורה דיין כל ימי מניקותה,

לא ידענא אי א"ר יוחנן מסקנא דהא מילתא דקאמר כתמה נמי טהור מדעמיה או משמיה דר"ש בן יהושדק כרוקא ומדרסה אם דידיה אם דרביה,

למאי נפקא מינה, למיהוי דבריו של אחד במקום שנים אי אמר להא וכתמה נמי טהור משמיה דרביה, הוי חזקה דאמר לעיל טמא, אחד במקום שנים דהא פליג עליה ר' יוחנן לעיל מלביה, וחזין דקאי ר"ש כוותיה,

כי אתא רבין וכל נחותי ימא, אמרוה בר"ש בן יהושדק בשמו של ר"ש בן יהושדק וה"ל חזקה אחד במקום ד' וש"מ הלכה כר' יוחנן,

אמר רב חלקיה בר טובי, תינוקת שלא הגיע זמנה לראות אפילו שופעת כל ז' אינה אלא ראייה אחת לאחזקה כרואה ודיה שעתה עד שחפסוק ותחזור ותראה שמי ראיות,

[ומדריק] אפילו שופעת ולא מבעיא פוסקת ומחזרת ורואה אדרבה פוסקת הויא לה כשתי ראיות, אלא תינוקת שלא הגיע זמנה לראות ושופעת כל ז' סמי מכאן אפילו אינה אלא ראייה אחת,

אמר רב שימי בר חייא, מודלפת טיף אחר טיף אינה כרואה דמשמע דאפילו כראיה אחת אינה משובה, והא קחזיא? אימא אינה כשופעת, אלא כפוסקת והווי להו ראיות טובא, והוחזקה רואה, ולכשחפסוק ותחזור ותראה מטמאה מעת לעת,

ופרכין מכלל דשופעת (נמי) דאמר לעיל [ד] אינה אלא ראיה אחת, היינו שופעת כי נהרא צממיה, כיון דמודלפת אינה משובה שופעת וא"א [וכי אפשר. ר'] להיות שופעת כמעין כל שצעה ודיה [בתמיה]?

אלא אימא, אינה אלא כשופעת,

תנו רבנן, חזקה בנות ישראל עד שלא חגויעו לפרקן, הרי הן בחזקת טהרה, ואין הנשים בודקות אותן, משהגיעו לפרקן הרי הן בחזקת טומאה כלומר בחזקת דמים מנזים בהם, וגשים בודקות אותן,

רבי יהודה אומר, אין בודקין אותן ביד, מפני שמעוותות אותן כלומר מסרטין לה צפורין, ומייטו לה לדי ראייה, אלא סכות אותן בשמן מבפנים שסיכת שמן מציא דם אם זמנו הוא, ומקנחות אותן מבחוץ, והן נבדקות מאיליהן:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר מעוברת וכו': תני תנא קמיה דר' אלעזר, רבי יוסי אומר, מעוברת ומניקה [מתחיל בשתיים] שעברו עליה [ומסיים ב"עברו עליה" היינו לשון יחיד] ג' עונות, דיה שעתה, א"ל פתחת בתרי מעוברת ומניקה וסיימת בחדא דקאמר דיה שעתה, דיין שעתן מיציעי ליה,

אבני חן למסכת נדה

כתנאי מעוברת ומניקה שהיו

דף י"א ע"א

שופעות לאו דוקא דם ובאות דין כל ימי עיבורן, ודיין כל ימי מניקותן דברי ר"מ, רבי יוסי ור' יהודה ורבי שמעון אומרים, לא אמרו דין שעתן אלא בראייה ראשונה, אבל בשניה מטמאה מעת לעת ומפקידה לפקידה:

[משמע שקפיצה גורמת שיצא מהאשה דם נדות],

[שנינו במשנתנו] ואם ראתה ראשונה [מאונס] [ע"י פעולה או אכילה המגדיר דם. יבין], אף השניה דיה שעתה] וכו': א"ר הונא, קפצה הוי אונס וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה ג' פעמים [ראה תוס' דג' פעמים דוקא], קבעה לה וסת כדמפרש ואולי,

[בתוספתא פ"א ה"ב תנא קפצה וראתה, הכתה בעלה וראתה, נשאה משא כבד וראתה זהו אונס. ודין זה הובא בשו"ע הרב יו"ד סי' קפט סק"ע. שעמ"ב],

למאי [איזה קביעת וסת יש לה], אילימא לימים כגון קפלה בלחוד נשנת וקפלה בלחוד נשנת [אין הכוונה על היום הראשון שלאחריו, דא"כ הוי לה בי"א שבין נדה לנדה] וראתה, וכן [פעם. וט'] שלשית, קבעה לה וסת בלחוד [לחוד. וט'] נשנת, וכל זמן שמתראה עוד בלחוד נשנת, ואפילו בלחוד קפלה, דיה שעתה, ואם הגיע אחד נשנת ולא נדקה ענמה, טמאה מספק, דלורת זמנו הוא בלחוד, כל יומא בלחוד נשנת,

הא כל יומא בלחוד קפיץ לא חזאי אלמא לאו וסתה הוא,

אלא לקפצות [ד. וט'] כיון דראתה שלש פעמים על ידי קפלה, הורגלה לראיית קפלה, וכל יום שתקפץ, ממקינן לה בראיה, ואם לא נדקה טמאה, ואפילו שאר ימות [ה. וט'] נשנת,

והתניא, כל שתקבענה מחמת אונס, אפילו כמה פעמים [דהיינו כדי שיחיה חזקה], לא קבעה וסת, מאי לאו לא קבעה וסת כלל [ראה תוס']?

לא, לא קבעה וסת לימים לחודיהו, ולקפצות לחודיהו, אבל קבעה לה וסת לימים ולקפצות כל אחד נשנת שמקפץ, ממקינן לה בראיה, דזמנה הוא לנדות בלחוד נשנת על ידי קפלה,

[והיה דפרקינן לא קבעה וסת לא לימים לחודיהו ולא לקפצות לחודיהו תריצתא דברייתא היא, ולא הויא אוקימתא לשמעתיה דרב הונא. ב"י סימן קפ"ט],

לימים לחודיהו פשיטא בלחוד קבעה [פ' אדך תקבע לימים בלא קפצה, הא בכל פעם שראתה קפצה]?

אמר רב אשי [זה שאומרת הברייתא שאין אונס קובע ווסת, שאפילו ווסת הימים אינה קובעת, היינו], כגון דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, [ובשבת קפצה ולא חזאי], ולחד בשבת חזאי בלא קפיצה,

מהו דתימא, איגלאי מילתא למפרע [כיון דבראיה השלישית ראתה בחד בשבת בלי קפיצה], דיומא הוא דקגרים, ולא קפיצה ויהא בלחוד נשנת וסתה, אפילו בלחוד קפלה,

קמ"ל הא דלמך [הברייתא] בלחוד קבעה וסת לימים דקפיצה [דאחמול. רש"י] נמי דאחמול גרמא לראיה דהאידנא, ואין לה וסת בלחוד נשנת בלחוד קפלה, ולא לקפלה בלחוד נשנת, מדלח חזאי מאחמול, והאי בלא חזאי, מושום דאחמול לא מטא זמן קפיצה [ונמצא שקבעה רק לימים ולקפצות יחד, אבל לימים לחודיהו או לקפצות לחודיהו לא קבעה],

יו"ד סימן קפ"ט סעיף יז: כל וסת שנקבע מחמת אונס (כגון שקפלה וראתה) אפילו ראתה בו כמה פעמים (אם לא קבעה וסת לימים) (תוס' ורש"א ור"ם ופשוט הוא לקמן סעיף י"ח) אינו וסת, שמפני האונס ראתה (ומ"מ מושגש לו כמו לוסת שאינו קבוע) (הג"מ פ"ח) קפצה וראתה קפצה וראתה קבעה לה וסת לימים בלא קפצות, כיצד קפצה בא' בשבת וראתה דם, ולאחר כ' יום קפצה באחד בשבת וראתה דם, ולאחר י"ט יום קפצה ביום השבת ולא ראתה דם, ולאחר השבת ראתה בלא קפצה הרי נקבע אחד בשבת אחר כ', שהרי נודע שהיום גרם לה ולא הקפצה, וכבר נקבע יום זה ג"פ וכן כל כיוצא בזה:

לישנא אחרינא, א"ר הונא, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קפצה וראתה, קבעה לה וסת לימים, ולא לקפצות,

היכי דמי [למה לא קבעה לימים וקפצות יחד]? א"ר אשי, דקפיץ בחד בשבת וחזאי, וקפיץ בחד בשבת וחזאי, (ובשבת קפצה ולא חזאי) ולחד בשבת (אחרינא) חזאי בלא קפיצה, דהתם איגלאי מילתא, דיומא הוא דקא גרים [ולפי שנמחקו המילים "ובשבת קפצה וכו'"], נמצא שאין הלישנא אחרינא חולק בדניא על לשון הראשון]:

מהני: אע"פ שאמרו דיה שעתה נאשה שיש לה וסת, צריכה להיות בודקת בכל יום שמריט וערביט כשאר נשים, חוץ מן הנדה משראמה יום אחד, טמאה נשנה, ואינה צריכה בדיקה כל נשנה, שהרי בלחוד ראיה היא טמאה, והיושבת על דם טוהר [פ' יולדת וכו' יש לה ל"ג ימי טוהר, ונקבה ס"ו ימים] דלמה לה בדיקה, אפילו מראה דם, טוהרה היא, [והא דלא חשיב ימי טומאה של חולדת, ראה אוצר החיים בא"ז],

[וכן אע"פ שדיה שעתה] ומשמשת בעדים [אארבע נשים ואאשה שיש לה וסת קאי. תוס' גרפס ע"ב] אע"פ שיש לה וסת, צריכה לשמש צעדים, ולנזק לפני משמש ולאחר משמש, חוץ מיושבת על דם טוהר, ובתולת [בבעילות ראשונות. יבין], שדמיה טוהרים ד' לילות [לבית שמאי, ולב"ה עד שתחיה המכה של בעילה. רע"ב], דהיא אינה צריכה לשמש צעדים, שהרי דמה טוהר

אבני חן למסכת נדה

[ובאופן זה לא חשיב נדה שהרי אינה משמשת כלל. ופשוט].

ואפילו נשתנו מראה דמיה, האילו ושמשה אמרינן דמשום תשמיש נשתנה, אבל שמרת וערצית, היכא דלא שמה אחר צעילה ראשונה, לריכה בדיקה, כדמפרש בגמרא, שמה נשתנו מראה דמיה שלה,

[ומפרש מה שאמר ברישא "צריכה להיות בודקת. תו"ט] **ופעמים** [כן צריך לנקד, והכי מוכח בירושלמי, דגרסינן התם א"ר יוסי בר' בון פעמים כנגד שני פעמים שהיום משתנה על הבריות. מלאכת שלמה] **צריכה להיות בודקת כל אשה שחרית ובין השמשות** [כדאמרין טעמא צריש פירקין. וט'] שמרת להכשיר טהרות של לילה, ערצית להכשיר טהרות של יום, כדאמרין טעמא צריש פירקין,

ובשעה שהיא עוברת [עומדת, קרובה. שט] **לשמש את ביתה** עס צעלה [לולי מיסתפינא ג"ל דר"ל דבשעת תשמיש נמי צריכה לבדוק פעמים, קודם ולאחר תשמיש, ולהבי לא קאמר ד' פעמים דתשמיש לא פסיקא ליה. יבין],

יתירות עליהן כהנות, [שצריכות בדיקה] **בשעה שהן אוכלות בתרומה, רבי יהודה אומר, אף בשעת עברתן מלאכול בתרומה** [לטהר מה ששירה כשתראה דם אח"כ. יבין]:

נמ: [שנינו במשנתנו דצריכה להיות בודקת] **חזן מן הנדה דבתוך ימי נדתה לא בעי בדיקה,**

הניחא לרבי שמעון בן לקיש דאמר, אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה, כגון ראטה צראש חודש [ניסן], ומורה וראטה צט"ו לחודש [ניסן], כשעומדת בימים שהיא ראויה לזיבה דהיינו י"א יום שצין נדה לנדה [פי' ראית ט"ו ניסן היא בימי זיבתה], ומורה וראטה צראש חודש [אייר], וצט"ו לחודש [פי' גם ראיה זו שבט"ו אייר היא בימי זיבתה], ומורה וראטה צט"ו לחודש [סיון] ולא ראטה צראש חודש [סיון] שלפניו שקבעה לה וסת לט"ו בחודש, ומצטרפין תרתי ראיות דימי זיבה [פי' הראיה של ט"ו ניסן, וט"ו אייר ששניהם היו בימי זיבתה, שהרי ראטה בר"ח ניסן ובר"ח אייר], להך ראיה לקציעות וסת,

ואין אשה קובעת לה וסת, בתוך ימי נדתה כגון ראטה צראש חודש [ניסן], ומורה וראטה צמניש בחודש [ניסן], דהיינו צימי נדות, ומורה וראטה עוד פעמים [אייר וסיון] צמניש בחודש, לא קבעה וסת, שאין ראית ימי נדה ראיה, לקצוע, שהיא עלולה לראות צימי נדותה,

שפיר קמני צמנישין דלא צעיא בדיקה, דאי לטמויי טמאה היא, ואי לקצוע וסת ולידע אם תשנה וסת [ווסתה. וט'] שלשה פעמים ליום אחר, שאינה נמודה עד עכשיו, הא אמרת דלא קבעה,

אלא לרבי יוחנן, דאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדתה, תבדוק, דילמא קבעה לה וסת?

מעין פתוח = שראתה ביום ראשון, ואף אם פסקה נקראין כל שאר הששה ימים מעין פתוח, מעין סתום = שעבשיו מתחלת לראות,

אמר לך רבי יוחנן, כי אמינא אנא, היכא דחזיתיה ממעין סתום [ששתי ראיות הראשונות היו ממעין סתום, ואמרין דגם הראיה השלישית היא סתום] כדמפרש אליצא דר' יוחנן בשילהי פ' צנות כומיס [לקמן דף לט] כגון דחזאי ריש ירחא [דניסן], וריש ירחא [דאייר], ועשרים וחמשה [דאייר], וריש ירחא [דסיון] דהוה ראיה צמניש צימי נדותה [דהא ראטה בכ"ה באייר], דאפילו הכי הוה קציעות וסת צריש ירחא, כדמפרש התם, דאמר וסתה צריש ירחא קבעה [בר"ה סיון] שהיא ראיה שלישית בר"ה, והא דאקדים וחזאי [בכ"ה באייר] דמים ימירי אימספו צה,

דהא [צחא ?] וחזאי קבעה, משום דמחילת הוסת הומוק ממעין סתום [שהרי שתי ראיות הראשונות בר"ה ניסן ואייר היו ממעין סתום], וגם ראיה אחרונה משצין לה כמעין סתום, כדאמר הא דאקדים וחזאי מוספת דמים הוא,

אבל ממעין פתוח, כגון שהראיות הראשונות של וסת יהו [הו] בחוך ימי נדה, כי מתנישין [דלא מיירי בתחלת נדה, דהא לא מפליג צה מידי, אלא סתמא קמני חוץ מן הנדה. ראה אריכות גדולה על גליון הגמ'] הילכך לא צעיא בדיקה צימי נדות, שהרי נפתח מעניה, ואפילו היא רואה לא תקבע וסת,

לישנא אחרנא:

מעין פתוח = ששופעת דם תוך ז' ימי נדות,
מעין סתום = שראתה יום א' ופסקה מלאות,
וחזרה לראות עוד באחד מ' הימים,

לישנא אחרנא ממעין סתום, שראתה היום [יום ראשון], ופסקה, וחזרה וראתה צריצעי או צמניש לנדתה, אבל ממעין פתוח, כגון שלא פסקה וראתה א' צ' ג' ד' לחודש, וראתה פעם שניה צד' בחודש, וכן שלשית, לא מהניא ראיה צריצעי בחודש דנדות קמא למיקצע, ומתנישין צמניש פתוח, וראשון ישר צעיני:

[שנינו במשנתנו] **והיושבת על דם טוהר: קס"ד, מבקשת** [פי' שעומדת בסוף ימי טומאה וכאילו היא מבקשת שיתחילו ימי טוהרה, הגם שאינם צריכים בקשה שהרי הם באים מעצמם] **לישב על דם טוהר** כשכלין ימי לידה, כגון צעצעי לזכר, או יום י"ד לנקבה, לא צעיא בדיקה, דהא אפילו אינה רואה היא טמאה,

הניחא לרב צפרק צנות כומיס [לקמן דף לה] **דאמר מעין אחד הוא דם הצא בחוך ז' של לידה, ודם הצא לאחר שצעה ממעין אחד הוא, התורה טמאתו מוך שצעה לזכר וי"ד לנקבה, והתורה טהרתו כל ימי הטוהר, שפיר** קמני צמנישין דלא צעיא בדיקה, דהא צין פסקה וצין לא פסקה, טמאה היום, וטהורה למחר,

אלא ללוי דאמר, שני מעינות הם נפתח הטמא כל ימי הלידה, ונסתם הטוהר, ולסוף שצעה לזכר וי"ד לנקבה, נסתם הטמא ונפתח הטוהר, ואוקימנא התם דשופעת מחוך שצעה לאחר שצעה, ס"ל ללוי, דאפילו צמניש לעולם היא טמאה עד שתפסק, דהא לא נסתם הטמא, תבדוק צעצעי דילמא אכתי לא פסק **ההוא מעין טמא?**

אבני חן למסכת נדה

אמר לך לוי, הא מני

דף י"א ע"ב

בית שמאי היא, דאמרי צפרק צנות כותים [לקמן לה.]. מעין אחד הוא,

וסתם לן תנא כב"ש [שלא אליבא דהלכתא]? סתם [במשנתנו שהוא מעין אחד] ואחר כך מחלוקת הוא [לקמן לה. יש מחלוקת ב"ש וב"ה, וראה שם לה: אך מפרש לוי את מחלוקתם], וכל סתם ואח"כ מחלוקת, אין הלכה כסתם,

ואבע"א, מי קתני מבקשת לישב, יושבת קתני שכר נכנסו ימי טוהר,

אי יושבת מאי למימרא? מהו דתימא תיבדוק, דדילמא קבעה לה וסת תוך שמונים דנקבה, ג' ראיות מעשרים לעשרים לרשב"ג, [שכשכלו ימי טוהר ה"ל וסת לעשרים. ע"ל] ולרבי צ' ראיות משלשים לשלשים, שכשכלו ימי טוהר ה"ל וסת לעשרים, [ובע"ל נתקשה למה צריך שיהיו כל הראיות בימי טוהר?]

קמ"ל, דמעין טהור למעין טמא לא קבעה,

הניחא ללוי דאמר שני מעינות הם, אלא לרב דאמר מעין אחד הוא, תבדוק, דילמא קבעה לה וסת [הוה מצי לשנויי דרב מוקי במבקשת לישב, אלא דניחא ליה לשנויי אליבא דתרווייהו מתנ"י בענין אחד. תוס'?]?

אפילו הכי, מימי טהרה לימי טומאה לא קבעה [אף שהוא מעין אחד].

[שנינו במשנתנו] ומשמשת בעדים וכו': תנן התם [לקמן סד: ריש פרק התינוקות], תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, ונשאת, ב"ש אומרים נותנין לה ארבע לילות, וב"ה אומרים עד שתחיה המכה מכת צעילה, דכל זמן שהיא רואה דס מחמת תשמיש, דס בחולים הוא,

אמר רב גידל אמר שמואל, לא שנו אצט הלל קאי, אלא שלא פסקה ממראות דס מחמת תשמיש דכל זמן ששמהה ראתה, וראתה שלא מחמת תשמיש כלומר אפילו חזרה וראתה "ציוס" שלא מחמת תשמיש [דבלילה שבושה וראתה מחמת תשמיש], מחזיקין לה צדס בחולים, הואיל ומחמת תשמיש לא פסקה,

אבל פסקה מחמת תשמיש ששמהה פעם אחת ולא ראתה, ואחרי כן וראתה צין שראתה מחמת תשמיש, צין שלא ראתה מחמת תשמיש, טמאה, דאמרינן, כיון דצשעת תשמיש פסקה פעם אחת, רגלים לדבר שהצחולים כלו כזר, וזה ממוקם טמא ירד,

[וכן אם] עבר לילה אחת בלא תשמיש, וראתה [בלילה זו], טמאה,

[וכן אם] נשתנו מראה דמים שלה ממראה דס צעילה ראשונה, טמאה,

[הד"ן תמוה, שאם ראתה ביום תולין בדם בחולים, אבל בלילה אם לא שבושה אין תולין בדם בחולים?],

[ו] מתיב ר' יונה [כיון דאם נשתנה מראה הדם טמאה, א"כ] ובתולה שדמיה טהורים, אמאי [אינה בודקת], תשמש בעדים אחד לפני תשמיש, ואחד לאחר תשמיש, דדילמא נשתנו מראה דמים שלה?

אמר רבא, אימא רישא, חוץ מן הנדה והיושבת על דם טוהר, הוא דלא בעיא בדיקה, אבל בתולה שדמיה טהורין בעיא בדיקה, אלא קשיין אהדרי [בשלמא נדה לא חשיב בבא של ומשמשת שהרי נדה אינה משמשת, אבל למה לא חשיב בתולה ברישא?]

כאן הא דקתני [בבבא השניה של המשנה] שאינה משמשת צעדים [פי' דקתני] [מוק' מן היושבת ובתולה. וט'] ששבושה משום דשמהה עכשיו, דאי נמי חזיא לאחר תשמיש ונשתנו מראה הדם טהורין דאימא שמוש אצד התשמיש עכרן [שינה מראיתו, ולכן לא יועיל בדיקה לראות אם נשתנה מראית הדם],

כאן שלא שבושה הא דאמר [רב גידל אמר שמואל] נשתנו מראה דמים שלה, טמאה, שלא שמהה היום [פי' וליבא לתלות שהשמש עברה],

[ולכן צריכה בדיקה שחרית וערבית, דמיירי] אלא צטטרות עסקה סמוך לבדיקה [לקמן אומר רש"י "אלא אס כן רגילה לעשות טהרות"], הילכך לענין טהרות, שחרית וערבית צעיא בדיקה,

ולפני תשמיש היינו טעמא דלא צעיא בדיקה, דכיון דלאחר תשמיש לא צעיא בדיקה [פי' כיון שהוא בתולה ולאחר תשמיש דמיה טהורין דחלינן בדם בחולים, ואפילו אם נשתנה מראה דמיה הוא טהורה לכן לא בעי בדיקה לאחר תשמיש] לפני תשמיש נמי לא אצטרכו רבנן, דאמרינן לקמן כל לצעלה לא צעיא בדיקה,

אלא מגו [פי' באופן] דצעיא בדיקה לאחר תשמיש לטהרות, צעיא נמי בדיקה לפני תשמיש לצעלה, והכא ליכא מגו,

לישנא אחריתא כאן ששמהה, לאחר תשמיש ראשון לא צעיא בדיקה, ואפילו שחרית וערבית, ואפילו נשתנו אימור שמש עכרן, והא דמי נשתנו טמאין, כשלא שמהה לאחר לילה הראשון,

ולאו טעמא הוא, דא"כ אפילו לא נשתנו נמי טמאה, דהא עברה עליה לילה אחת בלא תשמיש, אמרינן לעיל דטמאה,

תניא נמי הכי, בר"א שלא פסקה [ממראות דס] מחמת תשמיש [דכל זמן ששמהה ראתה], וראתה שלא מחמת תשמיש [כלומר אפילו חזרה וראתה "ציוס" שלא מחמת תשמיש] [דבלילה שבושה וראתה מחמת תשמיש], מחזיקין לה צדס בחולים, הואיל ומחמת תשמיש לא פסקה. רש"י לעיל,

אבל פסקה מחמת תשמיש [ששמהה פעם אחת ולא ראתה, ואחרי כן.

אבני חן למסכת נדה

תניא נמי הכי (כרב גידל אמר שמואל), בר"א דזעילא דדיקה לטהרות כלומר בעסקה בטוהרות, אבל לבעלה גידלא שאינה עוסקת בטוהרות לא מותרת,

בר"א, שהניחה בחזקת טהורה, אבל הניחה בחזקת טמאה, לעולם היא בטומאתה, עד שתאמר לו טהורה אני,

דף י"ב ע"א

בעא מיניה רבי זירא מרב יהודה, אשה מהו שתבדוק עצמה לבעלה [לפני תשמיש. תוס'], [פ' שתחמיר על עצמה קודם תשמיש, ואעפ"י שאינה עוסקת בטהרות. ריב"א] ? אמר ליה לא תבדוק,

ותבדוק ומה בכך? אם כן לכו נוקפו [פר"ח כיון דרואה אשתו בודקת מחשב, שאם לא הרגישה לא היתה בודקת, לפי שיודעת שחכמים לא תקנו לבדוק. תוס'] ופורש [ומבטל פריה ורביה בישראל, ולדברי רש"י ז"ל לכו נוקפו בבדיקה שלפני תשמיש לפי שהיא בודקת, ואינן יודעין מה מצאו עד למחר ונמצא בועל על הספק וכו'. רמב"ן],

בעא מיניה, רבי אבא מרב הונא [ראה תוס' ד"ה כרי לחייב בעלה חטאת, ומש"כ שם ברש"י דגם כפי זה הוא רבי זירא מרב יהודה], אשה מהו שתבדוק עצמה כשיעור וסת מיד לאחר צעילה, [צמחטא] כרי לחייב בעלה חטאת דלמדין לקמן צ"כ (דף יד) נמצא על סדן שלה אומיוס, כלומר מיד לאחר צעילה, מייצין בקרבן, דודאי דס הוא צעמא ציאה?

[גם היא חייבת חטאת דכתיב בויקרא כ וְאִשׁ אֲשֶׁר־יִשְׁכַּב אֶת־אִשְׁהָ דְּנֹה וְגִלָּהּ אֶת־עֲרוּתָהּ אֶת־מִקְרָהּ תִּקְרָה וְהָיָה גִלְתָּהּ אֶת־מִקְוֶהָ וְנִכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם מִקִּרְבָּה עִמָּם, אלא כתב הריב"א לא סוף דבר שעושה מפני כן, דלא שייך למבעי האי לישנא כלל, דלמה תעשה כן, אלא ה"פ מהו שתחמיר על עצמה כיון שבא מפני זה חייב לבעלה, דאשם תלוי בשניהם, ונקט לחייב בעלה משום דאף בקרבן דידה הוא חייב, כי הוא מביא כל הקרבנות שהיא חייבת. עכ"ל, וכל המפרשים מדברים על זה],

א"ל [רב הונא לר' אבא, על לשון שאלתו "מהו שתבדוק עצמה כשיעור וסת"], מי משכחת לה לבדיקה לחורין ולסדקין, כשיעור וסת [ראה רש"י לעיל ו' ע"א ד"ה כשיעור וסת שכתב ולשון וסת היינו מיד] [פ' דייק מלשון האיבעיא מהו "שתבדוק" עצמה, ומפרשה דקאי על בדיקה של בחורין ובסדקין], הילכך כשיעור וסת לא משכחת לה, והתניא, איזהו שיעור וסת, מושל לשמש אבר ועד סדן שמקנחם צו שעומדים בצד המשקוף, ביציאות השמש נכנס עד,

הוי [פ' אלא צריך אתה לפרש, לשון "שיעור"] וסת שאמרו, לקנוח מנחון, אם צקית מנחל דס כשיעור הזה, מייצין מטאת ולא לבדיקה אצל אם צדקתה מנחל, ככר אכר השיעור, שהרי לא צד המשקוף עומד, אלא צידה אוחזת, ויש כאן שיעור עודף, כדי הבאה מידה למשקוף, ואשם תלוי איכא ולא מטאת # [צריך

רש"י לעיל] וראתה [צין שראתה מחמת תשמיש, צין שלא ראתה מחמת תשמיש. רש"י לעיל], טמאה, עבר לילה אחת בלא תשמיש וראתה, טמאה, נשתנו מראה דמים שלה, טמאה:

[שנינו במשנתינו] פעמים היא צריכה וכו': [מאמר א' של שמואל] א"ר יהודה אמר שמואל, לא שנו הא דתנן שחרית וערבית בודקת אלא לטהרות, אבל לבעלה מותרת בלא בדיקה,

פשיטא שחרית תנן לטהרות הוא, דהא אין משמשין מטה ציוס [פ' ות"ח דמאפיל בטליתו היינו בשעת הדרק ולעתים רחוקים ולא שכיחא. חתם סופר, ראה ב"ב נו: דטלית של ת"ח כיצד, כל שאין חלוקו נראה מתחתיו טפה, וכתב שם בעיין יעקב ולפי שטלית של ת"ח אורך כל כך להכי אמרין ת"ח מאפיל בטליתו לפי שהוא ארוך מאד ויכול להאפיל]?

אלא אי אתמר, אסיפא אתמר, ובשעה שהיא עוברת לשמש את ביתה, א"ר יהודה אמר שמואל, לא שנו אלא באשה עוסקת בטהרות, דמגו דבעיא בדיקה לטהרות לאחר תשמיש שמה לטהר לאחר תשמיש מחמת תשמיש, בעיא נמי בדיקה לבעלה לפני תשמיש, אבל אינה עוסקת בטהרות, לא בעיא בדיקה,

מאי קמ"ל הא נמי תנינא צמחתי פ"צ (לקמן טו) כל הנשים בחזקת טהרה לבעליהן וממתינן דקמי דזעין דדיקה, על כרחן הכי מתרמא לה, ממתינן דהכא בעסקה בטוהרות, והתם צאצאה עוסקת בטוהרות?

אי ממתני' הוה אמינא, הני מילי באשה שיש לה וסת, אבל אשה שאין לה וסת, בעיא בדיקה [קמ"ל דגם אשה שאין לה וסת אינה צריכה בדיקה לבעלה],

והא מתני' דהכא באשה שיש לה וסת עסקינן דקמי ואע"פ שאמרו דיה שעמא וכו', והא דלא ציטת לה וסת, ועלה מייירי שמואל ואמר, אצל לבעלה מותרת, אצל אין לה וסת לא קאמר?

מתני' בין שיש לה וסת בין אין לה וסת דכיון דאמר יש לה וסת צעיל דדיקה, כ"ש דאין לה וסת, ואכולהו קאמר שמואל אצל לבעלה מותרת, והא דאייירי ממתינן ציטת לה וסת והא קמ"ל, דאע"ג דיש לה וסת, מגו דבעיא בדיקה לטהרות, בעיא נמי בדיקה לבעלה,

[מאמר השניה של שמואל] והא אמרה שמואל חדא זימנא דאפילו אין לה וסת לא צעיל דדיקה לבעלה, אלא אם כן רגילה לעשות טוהרות, דאמר רבי זירא אמר רבי אבא בר ירמיה, אמר שמואל, אשה שאין לה וסת, אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא לקמן בעסקה בטהרות?

חדא מכלל חברתה אתמר [שמואל לא אמרה אלא פעם אחת, ולמדוין מאמר אחר מן השניה, אבל ראה ריב"א],

אבני חן למסכת נדה

בטהרות איירי. תוס'.

אמר ליה ר' זירא, לרבי אבא בר ירמיה, אין לה וסת בעיא בדיקה, יש לה וסת לא בעיא בדיקה בתמיה, והא קמני מתנימין ציש לה וסת דבעיא בדיקה, כיון דעסוקה בטהרות, ולקמן פריך, לישני ליה הא צשאינה עסוקה בטהרות, ומשני קסבר שמואל כי אינה עסוקה, אפילו אין לה וסת לא בעיא בדיקה לבעלה, הואיל ואינה עסוקה בטהרות?

א"ל, יש לה וסת, ערה דחזיא לעסוקי בטהרות בעיא בדיקה לבעלה, אי נמי [אם היא ערה ולא ישנה] דליכא טירחא לבעורה, אכל ישנה לא בעיא בדיקה איכא צערא ולא אטרחיה רבנן, אי נמי ישנה דלא חזיא לטהרות, אפילו רגילה לעסוק בטהרות לא בעיא בדיקה,

אין לה וסת, בין ערה בין ישנה [פ' דליכא איסור נרות, אבל אסור לבא על הישנה וכו'. תוס']. בעיא בדיקה,

אמר רבא, ולימא ליה, יש לה וסת, לטהרות בעיא בדיקה כלומר העסוקה בטהרות צעיא בדיקה אפילו לבעלה, לבעלה היכא דאינה עסוקה לא בעיא בדיקה, אין לה וסת אפילו לבעלה גרידא דאינה עסוקה בטהרות נמי בעיא בדיקה,

ומדלא א"ל הכי, ש"מ קסבר שמואל כל לבעלה צלל טהרות לא בעיא בדיקה אפילו אין לה וסת, הילכך הא דאמר שמואל אסורה לשמש עד שמצדק, בעסוקה [בטהרות] קאי, והיינו דאמרנן. [וט' לעיל [יא:]] ואוקימנא בעסוקה בטהרות,

ת"ר, חמורין, ופועלין # [וצ"ע למה מנה דוקא חמורין ופועלין? וראה כתובות סא: במשנה, העונה האמורה בתורה, הטיילין בכל יום, הפועלים שתיים בשבת, החמורים אחת בשבת, הגמלים אחת לשלשים יום, הספנים אחת לששה חדשים, ועדיין צ"ע], והבאין מבית האבל, ומבית המשתה [שבאין לביתם בשעה מאוחרת כלילה. שט], נשיהם להם בחזקת טהרה, ובאין ושוהין [פ' משמשין] עמהם, בין ישנות בין ערות,

בר"א, שהניחין בחזקת טהרה, אבל הניחין בחזקת טומאה, לעולם היא טמאה, עד שתאמר לו טהורה אני,

והא שמואל במאי מוקי לה, אי בשיש לה וסת קשיא ערה [למה אינה צריכה בדיקה], ואי בשאין לה וסת, קשיא בין ערה בין ישנה [דהא בכל אופן בעי בדיקה]?

לעולם בשיש לה וסת [ולכן אינה צריכה בדיקה], וכיון שתבעה לתשמש, אין לך בדיקה גדולה מזו דלא לא קים לה דטהרה היא, הוה צדקה, וצדיקה דקאמר שמואל לעיל, צמדיה סגי, ולצי מנגמס,

[פירוש כיון שבא מן הדרך מפיסה ותובעה לתשמיש, ואי חזיא כבר, רמזא אנפשה שהרגישה בשעת ראייה, וחזרת, אבל אם לא בא מן הדרך אסור בערה, לפי שאינו מאריך בפיו של תשמיש אלא בא עליה מיד ולא רמזא אנפשה לאזכורי שהרגישה.

ביאור מדוע עד הקנינה עומד בצד המשקוף ועד הבדיקה היא אוחות בידה, ועוד מדוברי רש"י לעיל משמע שאורך הזמן הוא בדיקת חורין וסרקין?]

אלא [כן צריך לומר דאיבעיא ליה לר' אבא] מהו שתקנה אשה שאינה עסוקה בטהרות, מי צעיא קנינה לאחר תשמיש כשיעור וסת, לידע אם תמצא דם, ויהא צעלה חייב טעמא,

איכא דאמרי הכי בעא מיניה, אשה מהו שתבדוק עצמה בדיקה ממש, כדי לחייב בעלה אשם תלוי דאמרינן לקמן, נמצא על שלה לאחר זמן, יותר מכשיעור וסת, חייצין צאשם תלוי, דספק הוה דם צשעת ציאה, ספק צא לאחר מכאן?

[פ' דללשון ראשון איבעיא ליה מהו לקנה, ולא לבדוק, ואז יש קולא דשמוא אם היתה עושה בדיקה גמורה היתה מוצאת דם אבל יש חומרא שאם היא מוצאת דם היא חייבת חמאת, וללשון השני האיבעיא שמא תעשה בדיקה, אבל אז לא תתחייב אלא אשם תלוי].

אמר לו לא תבדוק [לא בקנינה, ולא בבדיקה],

ותבדוק ומה בכך? א"כ שמצריכנה לבדוק אחר ציאה, לבו נוקפו קודם ציאה ופורש, והא דמתן לקמן (דף י"ד) דרך צנות ישראל משמשות צשני עדים, בעסוקות בטהרות,

[שנינו במשנתנו] ובשעה שהיא עוברת וכו': אמר ר' אמי אמר רבי ינאי, והוה עדין של צנועות כלומר מדת חסידות שנו כאן, ולאו חיוצא הוא, דאמרינן צפרק שני (דף י"ד) הצנועות מתקנות להן שליש, לתקן את הצני, וזו עדן, אלפני תשמיש קאי [פ' חוץ מועד להבעל ולהאשה, הנשים הצנועות מוזוניות לעצמן עוד עד לבדוק לפני תשמיש].

א"ל רבי אבא בר ממל לר' אמי, תנא תני צריכות [שכן משמע לשון המשנה], ואת תני צנועות? אמר ליה שאני אומר כל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע,

אמר רבא ושאינו מקיים דברי חכמים, צנוע הוא דלא מקרי, הא רשע לא מקרי?

אלא אמר רבא [שר' אמי אמר ר' ינאי מדברים אם היו חוזר ובודקים בעד הבדיקה לאחר שבדקו בה כבר], צנועות עד שבדקו בו עצמן לפני תשמיש זה, אין בודקות בו לפני תשמיש אחר לפי שמתוקף וסהה מראית ליצונו צדיקה ראשונה, ושז אין נראית צו טיפה כמדלל, ושאינן צנועות, בודקות ולא איכפת להן,

[בשר"ת נוב"ס' ס' מו ד"ה ומעתה כתב, שכל זמן שלא הוכחה לבנונית העד, חוזרת ובודקת בו כמה פעמים. שעמ"צ"ב להלן יד.]

גופא, אמר רבי זירא, אמר רבי אבא בר ירמיה, אמר שמואל, אשה שאין לה וסת, אסורה לשמש עד שתבדוק [ובעסוקה

אבני חן למסכת נדה

[תוס']

מנכסיו,

ולא בלאות כגון אם הכניסה לו בגדים, בשומת כחוצתה, ואמרין כחצות (דף עט) עיילא ליה גלימא, מכסי צה ואזיל, עד דלגל, וזו כשמגרשה אע"ג שקצת הצללות קיימין, אין ממזרין לה, ויוציא ולא מחזיר [ואסור להחזירה] עולמית [בדמפרש לקמן, דוימנין דאזלא ונסבא ומתקנא וכו']¹, דברי ר"מ,

אמר ליה רב פפא לרבא, מהו למעבר כי הא מתניתא צעיא דדיקה או תציעה [תימה מאי קאי בעי הא ליכא מאן דפליג אהך ברייתא? תוספי הרא"ש עיי"ש],

דף י"ב ע"ב

רבי חנינא בן אנמיגנוס אומר, משמשת בשני עדים סדינין [לפני ואחרי תשמיש. שט', וראיתי מפרשים ע"פ הר"ף בכתובות אחד לו ואחד לה, וצריך למצוא מקומו], הן ענותיה אי חזאי, הן תקנותיה אי לא חזאי,

א"ל סודני תלמיד חכם על שם (מהלל כה) סוד ה' ליראיו, לא צעיא דדיקה דכי מטכרנא לה דדיקה דמגניא באפיה, ל"א, מהו למעבד כי הא ממניתא דלא צעיא דדיקה, דליהו ס"ל צאין מן הדרך לאו דוקא, וכ"ש יושב צניחו [ראה ע"ל ששני הפשטים שניהם אמת עיי"ש], אמר ליה סודני, רב פפא מטיל שכר הוא, כדאמר באזוהו נשך (ב"מ דף סה) שיכראי לא פסיד, ומטיל שכר נקרא סודני, כדאמרין בערבי פסמים (פסמים דף קיג) ממרי בתלחין לצי סודנא רהוט [אם יש תמרים באותו כלי שנותנין בו תמרים מהר לעשות מהם שֶכֶר שאם תמתין תאכלם ובין כך ובין כך תפסיד. רשב"ם פסחים קיג].

[ובי] לא מיגניא באפיה, בתמיה אם אתה מזריכה דדיקה, והלא תמאס ותמגנה בפניו [פירוש אם צריך להקצוה עד שתתיישב דעתה להשיב אם טהורה היא אם לאו. תוס', # ויש ללמוד מכאן על חרגשות של בני אדם],

משום אבא חנן אמרו, אוי לו לבעלה כדמפרש לקמן אסורה לשמש, דילמא מקלקלת ליה [אם תראה דם בשעת תשמיש], ואין לה כתובה, [דכיון דלא חזיא לביאה לית לה כתובה, ולא פירות, ולא מזונות, ולא בלאות, תנאי כתובה ככתובה דמו תנאי כחוצה הן, את מהא יתבא צניחי ומיחנא מנכס, וכללות נמי משומת כחוצה הן ששמו לה מה שהיא מנכסת, והוא מקביל עליה לשלם לכשימות, או לכשיגרשנה כמו שאנו כותבין ודין נדוניא דהנעלת ליה וכו',

[כמו אמר מר] ויוציא ולא יחזיר עולמית, פשיטא [הרי אין לה וסת?]
לא צריכא, דהדרה ואתקנה [עכשיו יש לה וסת קבוע], מהו דתימא ליהדרה [שיכול עכשיו להחזירה, קודם שגשאת לאחר],

אמר רב כהנא, שאלתינהו לאינשי ביתיה דרב פפא, ודרב הונא בריה דרב יהושע, כי אתו רבנן מבי רב, מצרכי לכו בדיקה [פ' להקיץ אתכם עד שתתיישב דעתכם להשיב אם טהורה היא, וכגון שהיו באין מדי שבת או מדי חדש, אבל לא לזמן מרובה, כדאמר לקמן [טו]. והוא שבא תוך ימי עונתה, אבל יותר יש לחוש שמה ראתה בינתיים. תוס'?] ואמרו ל' לא,

קמ"ל [שלא יחזירה], דוימנין דאזלא ומנסבא [שמה תנשא האשה לאיש אחר], ומתקנא # [אולי צריכה להיות מתוקנת קודם שתנשא], ואמר [ויאמר בעלה הראשון], אילו הייתי יודע שכך היה [שיכולה היא להתקן], אפילו הייתם נותנין לי מאה מנה [פ' כמי שאומר גם בשביל כל חללא דעלמא], לא הייתי מגרשה,

ולישילינהו לדידהו [לרב פפא, ולרב הונא בריה דר' יהושע]? דילמא אינהו קא מחמירי אנפשייהו ומזריכיס דדיקה לנשותיהן, ומוריס לאחריס היתר, כהילכתא דאוקימנא דלא צעיא דדיקה, לפיכך שאל לנשותיהן, דליהו נמי צעי לאחמורי כותמיה,

[ותמהני חבא חיבי מצי לקלקלה דכיון דמדינא אמר' יוציא הא לא מצי אמר לה אילו הייתי יודע שכן לא הייתי מגרשך שהרי הוא מחוייב לגרשה? וניחא לי דמאי דאמר' יוציא לא שיכפורה ב"ד בכך, אלא שכיון שאינו יכול לשמש עמה מוטל עליו להוציא, הילכך מצי לקלקלה ולזבא אילו הייתי יודע שיש לה תקנה, הייתי שוהה מלגרש ומחזיר שתהא מתוקנת. חרושי הר"ן],

לשנא אחרינא, אינהו מממירי אנפשייהו [פ' הם מחמירים בהוראה שלהם], ומוריס דזריכה דדיקה להחמיר, והס אין מזריכין נשותיהן לדוק, ושיצו הוא דלאו היינו מממירי אנפשייהו, אלא מקילי אנפשייהו, ומממירי לאחריס ותליה לעשות כן,

ת"ר, אשה שאין לה וסת [קבוע], # [וצ"ל שכן אירע לה לאחר הנישואין, שבשנשאה היה לה וסת קבוע], אסורה לשמש [ראה תוס' ד"ה כיון], ואין לה לא כתובה,

ונמצא גם בטל, ובניה ממזרין הילכך אומרים לו, הוי יודע שהמגרש את אשתו משום וסת לא יחזיר, ואפילו היא חזרת וקובעת, ומו # [אולי צ"ל וסת, במקום וסת] לא מצי למימר אילו הייתי יודע שכן כו', שהרי אמרו זו, וגמר דעתו וגרשה, והכי נמי אמרין גבי מוילא את אשתו משום שם רע, או משום נדר במס' גיטין (דף מו),

ולא פירות שאוכל [אין צעלה מנכסי מלוג שלה] [אין הבעל צריך להחזירה], ולא אמרין כיון דאין לה כתובה הימנו, אישמתם דלאו אשתו היא, וליהדר לה פירי דאכל,

ולא מזונות אם הלך למדינת הים קודם שגרשה, אין צית דין פוסקים לה מזונות

[כמו אמר מר] משום אבא חנן אמרו, אוי לו לבעלה,

איכא דאמרי לר"מ אמר ליה, דבעי לאגבויה כתובתה והכי קאמר ליה, את אמרת אין לה כתובה, ואנא סבירא לי אוי לו לבעלה שנמסר ממנו,

אבני חן למסכת נדה

דודאי יש לה כחוצה,

איכא דאמרי לרבי חנינא בן אנטיגנוס קא"ל, דמקלקלת ליה
את אמרת משמשת צעדים, אי לצעלה דדילמא לא חויל לפני תשמיש וחילא בשעת
תשמיש,

פרק שני כל היד

דף י"ג ע"א

מתני': כל היד המרבה לבדוק שזדקת תמיד שמה ראמה בנשים
משובחת שמתוך כך לא אמי לידי ספק טומאה,

[פ' שאף דמדינה אינה צריכה בדיקה, מ"מ אם היא מרבה לבדוק הוא משובחת.
ובמלאכת שלמה על משניות כתב וז"ל הרא"ש כאן ומיירי באשה עסוקה בטהרות
אבל אינה עסוקה בטהרות אין לה לבדוק כלל שלא יהא לבו נוקפו ופורש, ואיש
אפילו הוא עוסק בטהרות כיון שאין קרי יוצא בלא הרגש אין לו לבדוק כלל שלא
יבא לידי השחתת זרע]

וצעלה לא אמי לידי איסורא [ראה במפרשים שהקשו אי יש כאן חשש איסור נדה,
הלא גם על האשה יש איסור ומדוע אומר רק על "בעלה"]

ובאנשים שזדקת עזמו "מדיר" צאממו, שמה ילא ממנו קרי [לא דק בפירוש או
טעות סופר הוא. רש"ל, אולי כוונתו על מה שכתב "הדיר" שהרי גם בפעם אחת
שיבדוק יכול לבא לידי מכשול], תקצין שמתחמם ומרגיש כשמתמשש צאמה,
ומוילא שכנת זרע לצטלה [וא"ת הא לקמן אמר דלמטה מעטרה מותר, והיינו בפי
האמה ושם הוא בודק את עצמו? ראה תוס']:

גמ': מ"ש נשים, ומאי שנא אנשים?

נשים לאו בנות הרגשה נינהו משובחות,

אנשים דבני הרגשה נינהו שמדועזין אבריו כשמתחמם ורואה קרי
תקצין,

אי הכי מאי איריא מרבה, כי לא מרבה נמי? כי קתני מרבה
א'נשים [על נשים] משזכת דקמני קאי מרבה, אכל תקצין דצאנשים, אפילו חדא
זימנא,

תנא, בר"א לענין שכבת זרע, אבל לענין זוב שיהא זוב ממנו, ורואה
לבדוק, כדי למנוע ראיותיו, שמים לטומאה ושגל לקרבן,
זוב דומה למי צנץ של שעורים, וצא מצטר המה, ושכבת זרע צא מצטר המי, וקטורה
כלוין צילה שאינה מוזרת, אף הוא משובח בנשים,

ואפי' לענין שכבת זרע, אם בא לבדוק בצרור דבר קשה אינו
מחמם, או בחרס, בודק,

אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה בר' חנינא בן אנטיגנוס,
ובמאי אי בעסוקה בטהרות, הא אמרה שמואל חדא זימנא,
כדמוציז ואזיל מדרי' אצא צר ירמיה, ומינה שמעינן דס"ל לשמואל, דעסוקה צטהרות
צעיל צדיקה לצעלה, ושאינה עסוקה צטהרות לא צעיל צדיקה, ואי בשאינה
עסוקה בטהרות, הא אמר כל לבעלה לא בעיא בדיקה,

דא"ר זירא, א"ר אבא בר ירמיה, אמר שמואל, אשה שאין
לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא לה בעסוקה
בטהרות?

[ראה לעיל יא: שיש שני מאמרים של שמואל:

א, א"ר יהודה אמר שמואל, לא שנו אלא לטהרות, אבל לבעלה מותרת,
ב, אמר רבי זירא אמר רבי אבא בר ירמיה, אמר שמואל, אשה שאין לה וסת,
אסורה לשמש עד שתבדוק, ואוקימנא לקמן בעסוקה בטהרות,
ומתריץ חדא מכלל חברתה אתמר,
וכאן אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה בר' חנינא בן אנטיגנוס,

מאן דמתני הא, לא מתני הא לעולם צעסוקה, ודקשיא לך תרתי למה לי,
רב יהודה דמתני הא משמיה דשמואל [הלכה בר' חנינא בן אנטיגנוס], לא מתני הא
דרי' אצא [אשה שאין לה וסת אסורה לשמש עד שתבדוק], ורבי אצא לא מתני הא
דרי' יהודה,

ואי קשיא הא רב יהודה נמי אמרה, דאמר רב יהודה לעיל גבי מתני' [יא:], דקמני
לעיל, וצטעה שהיא עוצרת לשמש את ביתה, ואמר רב יהודה אמר שמואל לא שנו
אלא צעסוקה כו'?

לאו פירכא היא, דרי' יהודה לא אשמועינן התם צעסוקה מיד, דמתני' הוה שמעינן
צין עסוקה צין אינה עסוקה, ואתא רב יהודה למימר, ואשמועינן משמיה דשמואל,
דשאינה עסוקה לא צעיל צדיקה, והכא אשמועינן דהלכה כר"ת, וכאזתה משנה
דעסוקה צטהרות צעיל צדיקה, והכא עיקר,

ואית דמפרשי כי האי לישנא, והאמר שמואל חדא זימנא לעיל, דאוקימנא למתני'
דקמני [דאשה שאין לה וסת] משמשת צעדים צעסוקה צטהרות [וא"כ למה צריך
לומר עוד פעם כאן דהלכה כרבי חנינא בן אנטיגנוס דמשמשת בשני עדים
לטהרות], [ומתריץ] מאן דמתני הא כו', לעולם צשאינה עסוקה [פ' דהא דאמר
שמואל דהלכה בר' חנינא, היינו גם לבעלה צריכה לשמש בעדים] ודקשיא לך דרבי
אצא צר ירמיה [דאמר דכל לבעלה לא בעי בדיקה] אהא דרי' יהודה [אמר שמואל
הכא דאמר הלכה בר' חנינא], לא תקשי, אמוראי נינהו אליצא דשמואל [שהרי לעיל
אמרה ר' ירמיה בר אבא וכאן אמרה רב יהודה],

[ואומר על אית דמפרשי] וטועין צדנר, דא"כ קשיא דרי' יהודה דרי' יהודה, דהא
אינו גופיה אמר [רב יהודה אמר שמואל לעיל יא:] דשאינה עסוקה, לא צעיל
צדיקה [ראה כאן בתוספי הרא"ש]:

אבני חן למסכת נדה

אלא הא [אפשר יעמוד במקום גבוה וכו'] אמר להו ברישא, ואמרו ליה אין לו מקום גבוה ועפר תיחוח מאי? אמר להו מוטב שיוציא לעז על בניו, ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום,

וכל כך למה, מפני שמוציא שכבת זרע לבטלה, דא"ר יוחנן כל המוציא שכבת זרע לבטלה, חייב מיתה, שנאמר [בער ואונן] בראשית לה וירע בעיני ה' (את) אשר עשה, וימת גם אותו,

רבי יצחק ורבי אמי אמרי, כאילו שופך דמים, שנאמר ישעיה נז ה הַנְּחָמִים [מלשון חמימה] בְּאֵלִים [שם אילני סרק] כמו [נראשית לה] תחת האלה תחת פְּלִעֵץ רַעְנָן שמתחממים בעלי אילנות צמדורות גדולים כלומר בעלי הנאות [ובפרש"י שם המתחממין בשכבת זרע תחת האילים] שְׂחָטִי הַיְלָדִים בְּנִיחָלִים [ענין עומק וגיא] תַּחַת סַעְפֵי הַסִּלְעִים [כן נקרא שן הסלע, והוא מושאל מענף היוצא מן האילן אשר יקרא סעף], אל תקרי שוחטי אלא סוחטי,

רב אסי אמר, כאילו עובד עבודת כוכבים, כתיב הכא תחת כל עץ רענן וכתיב התם דברים יב על ההרים הרמים ותחת כל עץ רענן,

רב יהודה ושמואל הוו קיימי איגרא דבי כנישתא, דשף וייתיב בנהרדעא שם מקום המוצלע במלכות נהרדעא, מפי מורי הזקן,

דשף וייתיב בנהרדעא ראה רש"י כאן, וכן הוא בראש השנה כ"ד ע"ב בר"ה דשף וייתיב בנהרדעא. מקום הוא. וכן בע"ז מ"ג ע"ב כתב רש"י שם מקום הוא צמדינת נהרדעא. ולפ"ז הפירוש שהיה שם המקום "שף וייתיב". אבל שם בר"ה ברש"י מוסף לפרש יש פותרין שחרב וחור ונצנה ותמיד היתה שכנה מלויה שם ויכניה וגלותו צנאוהו שנשאו עמהם מאבני ירושלים ועליהם נאמר (תהלים קצ) כי ראו ענדיך את אבניה ובעין זה ברש"י מגילה כ"ט ע"א וז"ל ונאפה יכניה וסיעמו מאבנים שהציאו עמהם צנאותן לקיים מה שנאמר כי ראו ענדיך את אבניה ואת עפרה יחוננו. וראה כאן ברש"ל וז"ל שהיו קורין שם המקום "שף וייתיב" כלומר שנפע מקודש וישב כאן, כי היו לוקחים אבנים ועפר מבית המקדש והיו בונים ממנו בית הכנסת גלות יכניה וסיעתם, כן פירש בערוך וכן פירש רש"י בפרק בני העיר מגילה כ"ט ע"א, אבל בסוף פרק אין מכירין [ר"ה כד:] פרש"י דשף וייתיב שחרב וחור ונצנה.

נמצא ג' פירושים על שף וייתיב (א) שם מקום [ר"ה פירוש ראשון, בע"ז, וכאן בנדה], (ב) דקאי על בית המקדש שחרב וחורו ובנו מאבניה ומאפרה בית הכנסת זו [מגילה], (ג) שבית הכנסת זה חרב וחורו ובנואה במקומה. ואף שגם לפי זה בנו ביהכ"ס זו מאבני המקדש אין זה הסיבה לקריאת השם שף וייתיב [ר"ה פירוש שני]. אבל לפי הרש"ל יש לפרש דכל הפירושים הם פירוש אחד חוץ מפירוש הראשון בר"ה.

אמר ליה רב יהודה לשמואל, צריך אני להשתין, א"ל שיננא אחוז באמתך שלא יפלו מים על הגג והשתין לחוץ,

ובמטלית לא, והתניא, בודק עצמו במטלית ובכל דבר שרוצה? כראמר אביי במטלית עבה קשה היא ואינה מתחממת הכא נמי במטלית עבה,

והיכא איתמר דאביי? אחא דתנן, היה אוכל בתרומה, והרגיש שנודעזעו איבריו שנעקר זרע מגופו, אחוז באמתו שלא ילא הזרע עד שיכלה את התרומה שצפיו וכולע את התרומה דתן לקמן בפ' יולא דופן (דף מ), הוז ובעל קרי אין מטמאין עד שחלא טומאתן לחוץ,

אוחז! והתניא רבי אליעזר אומר, כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם שעצירה זו היתה צידס דכמיז (נראשית ו) כי השמים כל צער ואמרו צרותמין קלקלו? אמר אביי במטלית עבה,

רבא אמר, אפילו תימא במטלית רכה, כיון דעקר עקר ומשוס חמוס דהשתא לא נפיק מידי,

ואביי חייש, דלמא אתי לאוסופי, ורבא לא חייש דלמא אתי לאוסופי,

ולא, והתניא הא למה זה דומה, לנותן אצבע בעין, שכל זמן שאצבע בעין עין מדמעת, וחוזרת ומדמעת?

ורבא, כל אחמומי והדר אחמומי, בשעתיה לא שכיח וכי קמני למה זה דומה [דחור ומדמעת], דתחילתו לא ילא חלא ע"י משמוש האבר, שאינו נעקר יחד, חלא כשהוא [פי' ע"י ש] ממשמש יולא מעט מעט והולך, חלא היכא דינא מהרגשה, ונעקר כולו כאחד, חו לא מוסיף,

גופא, ר"א אומר כל האוחז באמה ומשתין, כאילו מביא מבול לעולם, אמרו לו לרבי אליעזר, והלא נצוצות נתזין על רגליו שאינו אוחז, ואינו מגיל למרחוק ונראה ככרות שפכה סרים אין מימי רגליו עושים כיפה, ונמצא מוציא לעז על בניו שהן ממזרים,

אמר להו, מוטב שיוציא לעז על בניו שהן ממזרים, ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום,

תניא אידך, אמר להו רבי אליעזר לחכמים אפשר יעמוד אדם במקום גבוה וישתין, או ישתין בעפר תיחוח, ואל יעשה עצמו רשע שעה אחת לפני המקום,

הי אמר להו ברישא [מוטב שיוציא לעז וכו'] או אפשר יעמוד אדם במקום גבוה וכו', אילימא קמיייתא [מוטב שיוציא לעז וכו'] אמר להו ברישא, בתר דאמר להו איסורא חסור לאחוז, ואפילו אי אפשר לו צענין אחר, אע"פ שמוציא לעז כדקמני, מוטב שיוציא לעז כו' הדר אמר להו תקנתא ישמין על גבי עפר תיחוח, דמשמע דאי ליכא הני, יאחוז בצאמה?

אבני חן למסכת נדה

מעטרה ולמעלה ללד הגוף אסור,

היכי עבד הכי, והתניא ר"א אומר, כל האוחז באמתו ומשתין כאילו מביא מבול לעולם?

אמר רב, המקשה עצמו לדעת, יהא בנדוי [אינו מעצמו אלא כלומר חייבים לנדוהו וכו'. תוס'],

פי' ובהכי משמע שראוי לנדוהו, שכך הוא המדה בכל האיסורין, שהעובר עליהם ראוי לנדוהו, ופרקינן דנקט כי האי לישנא לאשמועינן שאיסורו יותר מפני שמגרה יצה"ר בנפשו. רבינו ניסים על הרי"ף במסכת שבת דף ל"ט ע"ב בדפי הרי"ף.

אמר אביי עשאו להא דרב יהודה כבולשת חיל שמחשפין ונחזין, כדממרגמינן (בראשית לא) ויחפש וצלע, דתנן, בולשת שנכנס לעיר, בשעת שלום חביות פתוחות אסורות, סתומות מותרות, בשעת מלחמה אלו ואלו מותרות, לפי שאין להן פנאי לנסך,

ומכאן למד רת"ם ז"ל דמאי דאמר' בפרק כל חיד [נדה יג:] המקשה עצמו לדעת יהא בנדוי, דלאו למימרא שיהא מעודה מאליו בנדוי של רבותינו, אלא לומר שראוי לב"ד לנדוהו, דהא ה"נ אמרינן הקורא לחבירו עבד יהא בנדוי ומוכחא מילתא שאינו בנדוי מאליו, מדאמר' ההוא שמותי משמותין ליה, אלמא האי לישנא הכי משמע. ר"ן קידושין כח, וראה תוס' שם ד"ה הקורא,

[ראה תוספתא ביצה פרק ב' ד' בלשות של נכרים נכנסה לעיר [והיינו] מתיראין שמא יצחיכו את בני העיר, עשינו להם עגל ואכלנום והשקנום וסכנום כדי שלא יצחיכו את בני העיר. ונקראין גם נבאים והם שלוחי הרומיים שהיו גובין מס מהיהודים אחר חורבן הבית, ומתחלה היו הגבאין גונבים לעצמן הרבה מהמס שנבו, אבל אח"כ תיקנו את זה, 291 שנים אחר החורבן בימל המלך מס זה].

ולימא אסור [ודי בכך. שט]? דקמגרי יצה"ר אנפשיה,

אלמא דכיון דבעיתי [שיש פחד] לא אתי לנסוכי, הכא נמי כיון דבעיתי, לא אתי להרהורי,

ורבי אמי אמר, נקרא עבריינ [משומד. ט'], שכך אומנתו של יצר הרע, היום אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו עשה כך, ולמחר אומר לו לך עבוד עבודת כוכבים, והולך ועובר [פי' כיון שהוא חוטא מדעת דהיינו מרצונו, שאינו מתגבר על יצרו, ע"ז ירד מטה מטה],

והכא [במעשה דרב יהודה שהשתין על גג הבהכ"נ] מאי ביעתותא איכא?

איכא דאמרי, אמר רבי אמי, כל המביא עצמו לידי הרהור, אין מכניסין אותו במחיצתו של הקב"ה, כתיב הכא [בער ואונן] בראשית לה וירע אלמא מיקרי רע בעיני ה', וכתיב התם תהלים ה כי לא אל חפץ רשע אתה לא יגורך רע לא יגור עמך רע,

1. איבעית אימא, ביעתותא דליליא [לא הוזכר בהך עובדא שהיה בלילה, אלא באיגרא, אלא דאי לאו לילה לא היה ירא שמא יפול, גם אפשר שביום היה יורד מביהכנ"ם וק"ל. מהרש"א] ודאיגרא וממירא שמא יפול,

2. ואיבעית אימא, ביעתותא דרביה שמואל,

3. ואב"א, ביעתותא דשכינה שורה צניח הכנסת,

ואמר ר' אלעזר, מאי דכתיב ישעיה א מו וּכְפַרְשֶׁכֶּם פְּכִיכֶם אֲעֵלֶם עֵינֵי כֶּסֶם גַּם בִּי־תִרְבּוּ תַּפְלָה אֵינִי שֹׁמֵעַ יְדִיכֶם דְּמִים מְלֵא, אלו המנאפים ביד מוציא זרע לזטלה,

4. ואיבעית אימא, אימתא דמריה הקצ"ה עליה ואפי' צמקוס אמר נמי שרי לדידיה, דקרי שמואל עליה [דרב יהודה] אין זה ילוד אשה,

תנא דבי רבי ישמעאל שמות כ לא תנאף, לא תהא כך ניאוף, בין ביד בין ברגל [היינו דמשפשף מילתו ביד או ברגל. תוס'],

[מכאן ואילך אין התירוצים לפרש למה יש פחד, אלא עוד תירוצים למה מותר לו לאחוז],

[ומי שבא דרך איברים בערוה מן העריות או נשק אחד מן העריות או חבק או משמש באחד מאבריו לכונת הנאה באיזה אבר שנגע מאברי גופו כאותן המתענגים ביד ורגל וזה המעשה מן הזנות קורין אותן חכמים ע"ה מנאפים ביד וברגל. פירוש המשניות להרמב"ם סנהדרין פרק שביעי, עיי"ש באריכות בענינים אלו].

5. ואיבעית אימא, נשוי הוה, דאמר רב נחמן אם היה נשוי מותר,

6. ואיבעית אימא, כי הא אורי ליה, דתני אבא בריה דרבי בנימין בר חייא, אבל מסייע בביצים מלמטה,

ת"ר, הגרים, והמשחקין בתינוקות מעכבין את המשיח, בשלמא גרים כדר' חלבו, דא"ר חלבו קשין גרים לישראל כספחת [מין צרעת הנספח לגוף] [תוס'] דכתיב צגרים [ישעיהו יד] וזלזה הגר עליהם ונספחו על צית יעקב, לשון ספחת, שקשים לישראל כספחת, שאין צקאים צמנות, ומציאין פורענות,

7. ואיבעית אימא, כי הא אורי ליה, דאמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, גבול יש לו [איסור נגיעה], מעטרה שפה גבוהה המקפת את ראש הגיד ולמטה מותר,

דף י"ג ע"ב

ועוד שמא למדים ישראל ממעשיהן, מפי מורי הזקן, ויש אומר שכל ישראל ערצים זה צוה,

אבני חן למסכת נדה

ולאו מילתא היא, שלא נתערכו בשביל הגרים [שאין עריבות על הגרים] דאמרינן במס' סוטה (דף לו) נמצא לכל אחד מישראל שש מאות אלף ושלשת אלפים ותק"ן ברימות, שכולן נתערכו זה בזה, אלמלא לא נתערכו על הגרים,

אלא משחקין בתנוקות מאי היא? אילימא משכב זכור, בני סקילה נינהו ואם אמרת מעכצים את המשים ומו לא, הלא צמיחה הן נידונים,

אלא דרך אברים היינו שכנת זרע לצטלה, ואינו משכב זכור, דצמשכב זכור כמיז (ויקרא כ) משכב זכור, **בני מבול נינהו?**

אלא דנסיבי קטנות, דלאו בנות אולודי נינהו והוא ראוי להוליד, נמצא בטל מפריה ורביה כל ימי קטנותה,

[ולכן מעכבין את המשיח] דא"ר יוסי, אין בן דוד בא, עד שיבא כל הנשמות שבגוף חדר, כי גוף שם מקום המיוחד לנשמות העתידים להיות נולדים [ומה שגולדים נשמות שבאים בגלגול אינו מועיל שעדיין נשאין נשמות חדרות, שרק צדיקים זוכין לזה, ולכן צריך להתקדש להמשיך נשמות אלו כדי שיכלו כל הנשמות שבגוף. ע"פ שלמי נדבכה בא"י],

[והוא דאמר בשבת קיח: אילמלי שמרו ישראל ב' שבתות מיד היו נגאלים? וי"ל דהרבה היו וילדות בכרם אחד. תוס']

שנאמר ישעיה נז טז פי ל' א' לעו לם אריב ול' א' לנצח אקצו ו' פי' רוחם הכוחות ש מלפני שגורמי להיות נולדים קודם יעמו ו' מעכב את הגאולה, דקרא בגאולה כמיז, פי ל' א' לעו לם אריב ול' א' לנצח אקצו ו' וגו' נשמות שאני עשיתי יעטוף, ומסיפיה לרישיה מדריש, יעטוף כמו והעטופים ללצן [בבראשית ל' מ"ב כתיב ובהעטוף הצאן לא ישים ויהי העטופים ללבן והקשורים ליעקב, ופרש"י שם ובהעטוף לשון חסור וכו'] ונשמו' ת' אני עשיתי:

[שנינו במשנתינו] **באנשים תקצין: איבעיא להו, דינא תנן או לטותא תנן** [פי' ואין זה עונש שמטילין ב"ד אלא כמין קללה. אבל ראיתי באחד מן הראשונים שפירש יקצין במשנה, שמוטב יקצין ידו משיבדוק],

[ובשבת דאמר] יד לפה תקצין אינו לא דינא ולא לטותא אלא כלומר טוב לו לקיין ידו קודם שיגע מקומות הללו משום בת מלך. תוס']

דינא תנן, כי הא דרב הונא קין ידא דאמרינן צטנהדרין, כל המרים ידו על חצירו תקצין, דכתיב ורוע רמה תשכר, רב הונא קץ ידא, אלמלא תקצין דינא הוא, או לטותא תנן?

ת"ש, דתניא, רבי טרפון אומר יד לאמה, תקצין ידו על טבורו קס"ד טצורו ממנו, והיינו דאמרי ליה והלא כריסו נבקעת כשקוצצין שם את ידו, אמרו לו (ישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו א"ל לא) והלא כריסו נבקעת? אמר להן מוטב תבקע כריסו, ואל ירד לבאר שחת,

אי אמרת בשלמא דינא תנן, היינו דאמרי והלא כריסו נבקעת, אלא אי אמרת לטותא תנן, מאי כריסו נבקעת?

אלא מאי דינא תנן, לא סגי דלאו על טבורו? אלא ה"ק רבי טרפון, כל המכונים ידו למטה מטבורו והכי קאמר תקצין על שהכניסה למטה מטבורו, תקצין,

אמרו לו לרבי טרפון, ישב לו קוץ בכריסו לא יטלנו? אמר להן לא, והלא כריסו נבקעת מפני הקוץ [וכתבו התוס', אם לא יסיר הקוץ תבקע מילתו ע"כ, משמע דס"ל דכריסו ר"ל מילתו, וכ"מ בגמ' דפתח באמה וסיים בכריסו. מג"א א"ח סימן ג' ס"ק י"ד, ובמור וקציעה כאן מכא ראייה שכריסו היינו מקום הערוה בדאמרינן גבי שתי שערות אחת בגבה ואחת בכרסה. ע"פ דעה"ד?]

אמר להן מוטב תבקע כריסו, ולא ירד לבאר שחת:

מתני': החרשת, והשוטה, והסומא, ושנמרפה דעתה, אם יש להן פקחות, מתקנות אותן נזקות אומן ומטילין אותן, והן אוכלות בתרומה:

גמ': חרשת אינה תבדוק לנפשה, דתניא, אמר רבי, חרשת היתה בשכונתינו, לא היה שבודקת לעצמה, אלא שחברותיה רואות ומראות לה שהיפה צקאה צמלה דס עמא ודס טהור?

התם [במעשה דרבי שחרשת היתה בשכונתינו], **במדברת ואינה שומעת** כזר שמעה ולמדה לדבר, ואמר כן נמחשה # [פי' משמע שבימיהם לא היה עדיין הדרך ללמד לחרשים לדבר, או שמא האופן שהם מדברים אינה די שיקרא מדבר לענין שיהיו נכללים בכלל בני דעת. וצ"ע] **הכא** [משנתנו] **בשאינה מדברת ואינה שומעת, כדתנן** [בתרומות פ"א מ"ב, ומובא חגיגה ב:], **חרש שדברו חכמים בכל מקום להוילא מכלל בן דעת, אינו שומע ואינו מדבר:**

[שנינו במשנתנו] **הסומא: אינה תבדוק לנפשה ותיחזי לחבירתה, א"ר יוסי ברכי חנינא, סומא אינה מְשַׁנָּה** [פי' אין לשנותה בהמשנה, שנשנית בטעות]:

[שנינו במשנתנו] **ושנמרפה דעתה: היינו שוטה? שנמרפה דעתה מחמת חולי,**

תנו רבנן, כהן שוטה מטבילין אותו ומאכילין אותו תרומה לערב, ומשמדין אותו שלא יישן כדי שלא יתחמם ויראה, ישן טמא, לא ישן טהור,

רבי אליעזר ברכי צדוק אומר, עושין לו כים של עור וכסיריו להאכילו יצדקו ככים אמרו לו כל שכן שמביא לידי חימום, אמר להן לדבריהם שוטה אין לו תקנה, אמרו לו לדברינו, ישן

אבני חן למסכת נדה

[ד"ה ואין להם. אחר סוף הדיבור יש בכ"ו וט' כזה: עד ירידים דכתיב בשמות כ"ה מ"ב ועשה להם מכנסים בד לכסות בשר ערוה ממתנים ועד ירידים והיו עד ככלל דהיינו עד ארסות הברכים ואותן מכנסים היו כעין שלנו אלא שהיו קצרות והולך רחב כנגד צית הנקב צית הערוה וצאותן הימים היו עושין דפוס לצית הנקב ולצית הערוה. וצריך ביאור].

אמר אביי,

דף י"ד ע"א

רוכבי גמלים אצריהם מתחממים צצור הגמל ומוציאים זרע אסורין לאכול בתרומה,

תניא נמי הכי, רוכבי גמלים כולם רשעים כדאמר [והא דאמרין בקדושין פב. גמלים רוכב כשרים וכו'] היינו בנותנין סחורה על הגמלים והם הולכים ברגל, רחוק במקום סכנה וכו'. תוס', ובתוספי הרא"ש כתב וז"ל והולכין לארץ מרחקים לסחורה בדרך מדבריות במקום גודדי חיות ולסטים ומכוונים לבם לשמים, ומשאן ומתנן באמונה, והחמירין שאינן מתרחקין כל כך משאם ומתנן ברמאות],

[הגמלים כולם רשעים. פי' רשעים בדבר זה הא במילי דעלמא צדיקים נינהו כדאמרין בפ' עשרה יוחסין הגמלים כולם צדיקים. רשב"א, ר"ן]

הספנים כולם צדיקים שדרים בסכנה, ולצט לאציהם שצמחים # [וגם אין לעיניהם אלא השמים, שזה גורם יר"ש], החמרים מהן רשעים מהן צדיקים,

איכא דאמרי הא דמכף לשון אוקף של חמור, אם יש לו אוקף, האזכר אינו מתחמם, שהעץ קשה הוא, ואם אין לו אוקף מתחמם צצור החמור, אבל דרך גמלים לרכוב צלא אוקף אלא צמדעם [מדרעת = כיסוי של בגד שנותנים על גב הבהמה כשבאים לישוב עליו. וז"ל רש"י בשבת ג"ב ע"ב ומניחין אותו כל היום על החמור לממון] ומתחמם, הא דלא מכף,

ואיכא דאמרי, הא דמטרטין ירך מכאן וירך מכאן, ואצרו מתחמם הא דלא מטרטין רוכב כאשה. מטרטין לשון מאזנים כדאמר' במנחות (דף פז) וכי טורטני יכניס,

ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקיד פניו למעלה, וגנות הוא שפעמים שיתקשה אצור מוך שנתו ויתגלה, ועוד שידיו מונחות לו על אצרו ומתחמם [ורשב"ם פי' שבגדיו נופלין על אמתו ומתחמם, ומה שפירש עוד [רש"י] שפעמים מתקשה ומתגלה לא נראה דבבית סגור או אפל מאי א"ל, ועוד שמעתי כששוכב אפרקיד מתחמם השדרה ומחמת זה יתקשה האבר ויבא לידי קרי. גליון. תוס'],

איני, והאמר רב יוסף, פרקין לא יקרא קרית שמע [ושעמו רב יוסף הוא כמש"כ רש"י בברכות שמקבל עליו מלכות שמים דרך שירה וגאולה וראה בשארית ישראל בא"י, ובערוך לנר], קרית שמע הוא דלא יקרא הא מגנא שפיר דמי?

טמא, לא ישן טהור, לדבריו שמא יראה טפה [טיפת שכ"ז] כחרדל ותבלע בכים וקאפיל תרומה צטומאת הגוף, והוי צמיחה, דכמיז [ויקרא כג] וממו צו כי יתללוהו,

תנא, משום רבי אלעזר אמרו, עושין לו כים של מתכת [שאינו בולע],

אמר אביי ושל נחשת, כדתניא רבי יהודה אומר, רואין אותן גבעולין של אוזב לענין מי חטאת קאמר, לטמא צמשא, דצעי' עד דדרי כשיעור האזה כדאמר צפ"ק [לעיל ט] כמה יחו צמים ויהיה צהם כדי האזה, כדי שיטבול ראשי גבעולין וזה כלומר, כדי שיהא צהם כדי להזות, לצד מה שהאוזב צולע [פי' שאינו צריך גם כדי בליעת האוזב, למשל אם לוקחים רביעית מי חטאת ומטבילין בהם אוזב, ולא נשאר בהכלי כלום, ואח"כ כשמוזה נופל ע"י ההזאה חצי רביעית וחשאר נשאר נבלע בהאוזב, אז יהיה הדין שחצי רביעית מטמא במשא], כאילו הן של נחשת אלא של נחשת לא צלע,

אמר רב פפא, שמע מינה מדקמיני כל שכן שאתה מציאו לידי חימום, אלא מכנסים אסורים,

והכתיב שמות כח ועשה להם מכנסים בד, לכסות בשר ערוה?

ההוא כדתניא, מכנסים כהנים למה הן דומין, כמין פמלניא [לובשין אותה כמו מכנסים, ומכסין כמו מכנסים עד הברכים, אבל אין לבגד זה פיסוק רגלים לכל האורך כמכנסים רגלים, אלא הוא פתוח יותר, ופיסוק הרגלים הוא רק כדי שלא יעבד ההליכה. כך הבנתי] סיגר פורלני"ט חללו חללי למטה צומח שלא יתעטף האזכר ומתחמם של פרישים [מלשון פרוש] צנועים, ל"א של פרישים [פי' רוכבי סוסים וכדומה] למעלה עד מתנים, למטה עד ירכים,

וייש להם שניצנים אשרט"ש כעין שלנו [רצועה סביב המתנים שלא יפול], [ראה המתרגם בשבת צב. שהארץ בענין זה וכותב שם מלה זו [אשטולד"ן] שהיא הבלע"ז שם] משובשת היא בשנותה אותיותיה בד' מקומות חידועים לי וכו', והנה ידוע לנו כי השנצים הם רצועות עשויות לקשור בו סנדל או לסתום בהן פי כים או לחגור בהן מכנסים, ושם בנדה מסתבר שזה "קניעבאגד, האזעבאגד".

ואין להם, לא בית הנקב, ולא בית הערוה כלומר חללו רחב ותלוי למטה, ולא היה [להם. וט'] חיק צין הירכיים להיות האזכר מתעטף בו, שלא יבא (האזכר) לידי הרהור, והיינו צית הערוה,

וצית הנקב כשהן קצרות [ענג, שמא"ל. באדיש] כנגד נקב הרעי, כמצנית [ה]. וט' [אדם נכנסות צין עגבותיו [buttocks], ומלוכלכות צויעה, וגנאי הוא לצגדי קדש צק,

[משמע שהמכנסים הרגילים היו כל כך למדת האדם (כמש"כ רש"י כמצנית האדם) עד שהיה צריך חיק מיוחד, והם תקנו את זה עד קצה האחרון, שהיו עושין מכנסיים רחבים מאד],

לשנא אחרת, צית הנקב צית הערוה דרכן היה לעשות נקבים צמכמסים כנגד צית הערוה להשחין מים לחון דרך שם, וכן כנגד צית הרעי וכשגומר קושר הנקב צלזועה וסותמו,

אבני חן למסכת נדה

נמצא על שלה לאחר זמן לאחר אותיות [זמן ב'] טמאין מספק שניהם שצעה ימים, ומיהו טומאת ספק הוא, למלת אכל לא לשרוף, ופטורים מן הקרבן,

איזהו [נמצא על שלה ל] אחר זמן [אחר אחר דהיינו זמן ג'], כדי שתהיה מן המטה, ותדיר פניה [קטנה. וי', רע"ב] של מטה. והרמב"ן, והר"ן פירשו, תדיר שתבדוק. וכן משמע ברש"י לקמן ע"ב בסוף העמוד שכתב ותדיר צאמו עד,

[ופירשתי לפי מסקנת הגמ']

ואח"כ כלומר [אס. רע"ב] שהיה יותר מכשיעור הזה [יותר מוזן ב'], אחר אחר הוא זה [זמן ג' ופליגי בה חכמים ור"ע, דלחכמים] מטמאה מעת לעת טהרות, ואדם צמגע [פ' וגם אדם שנגע בה הוא טמא] טומאת ערב ומדרבנן [פ' שהגם שלאחר שראתה והיא נדה ודאית, היא מטמא אדם למא בגדים מדאורייתא, אבל טומאת מעת לעת למפרע אינו אלא מדרבנן], כדן מעת לעת דאמר בפ"ק [ו.] ומה היא מטמאה משכבה ומושבה [פ' שאדם שנוגע במשכבה ומושבה טמא טומאת ערב], וכיון דעושה משכב ומושב לטמא אדם, כל שכן דהיא ענמה מטמאה אדם, ואינה מטמאה את בועלה טומאת שצעה ימים,

ר"ע אומר, אף מטמאה את בועלה ר"ע לטעמיה, דאמר כל מעת לעת מטמאה את בועלה מספק, טומאת שצעה, בפ"ק (לעיל ו),

מודים חכמים לרבי עקיבא, ברואה כתם, שמטמאה את בועלה:

גמ' [ומקשה על מזה ששינוי בתחלת המשנה נמצא על שלו טמאין וחייבין קרבן] וניחוש דלמא דם מאכולת הוא כינה, ואמאי טמאין ודאי לשרוף תרומה, ולהמציץ בקרבן ודאי, להוי ספק למלת תרומה, ולהציא אשם תלוי ולא חטאת, דלמא דם מאכולת הוא, שהיה צאמו מקום בזה, וכשזעל נדבק בו?

אמר רבי זירא, אותו מקום בדוק הוא אצל מאכולת דודאי אין שם מאכולת, ודס ודאי מגופה אחי,

ואיכא דאמרי, דחוק הוא אצל מאכולת שאין מאכולת יכולה ליכנס שם,

מאי בינייהו? איכא בינייהו דאשתבח מאכולת רצופה מעוכה על העד, רחוק מן הדס קצת, להך לישנא דאמר בדוק הוא ללישנא דדוק, כיון דקיס להו לרבנן דאין קס מאכולת, ודאי דם מגופה הוא, שהרי העד היה בדוק לה קודם הקיעות, הא ומאכולת מעלמא אתאי (מעלמא הואי דם צעד שהיה רצופה) [לאחר צעילה אחי על אצרו],

להך לישנא דאמר דחוק הוא איכא לספוקי שמה האי דם ממאכולת, וממוך שדחוק הוא, אימא שמיש רצפה מעכה השמש צעעת תשמיש,

לענין מוגנא כי מצלי מוטה מעט על דדו שפיר דמי, לענין ק"ש כי מצלי נמי אסור אה"כ יושב או שוכב כולו על דדו, והא ר' יוחנן מצלי וקרי ק"ש?

שאני רבי יוחנן דבעל בשר הוה [וכ"ה בברכות יג:]: ולא יכול להטות גופו אלא מעט. שט]:

מהני: דרך # [משמע לשון מנהג] בנות ישראל, משמשות [עם בעליהן] בשני עדים, אחד לו ואחד לה לקנח לאחר תשמיש [ולרמב"ם הכא נקט חיובא אפי' אינה עוסקה בטהרות, ולרש"י ור"ב דוקא בעוסקה בטהרות. יב:],

והצנועות [וה"ה לכל הנשים, ראה רש"י לקמיה] מתקנות שלישי, לתקן את הבית כלומר לדדוק לפני תשמיש, ולהסין ענמה לצעלה, וה"ה לכל הנשים [וצנועות לאו דוקא], כדמין בפ"ק (לעיל יא:): וצעעה שהיא עוזרת לשמש את ביתה, והא דנקט נטועות כדמפרש בפ"ק, נטועות עד שצדקת בו לפני תשמיש זה, אין צדקת בו לפני תשמיש אחר,

נמצא על שלו [על עד של הבעל] ואפילו לאחר זמן, ששהה לאחר צעילה זמן ארוך קודם קיעות, צידוע שהיה דס צעעת תשמיש, טמאין שניהם טומאת שצעה, כדן צועל נדה כדכתיב (ויקרא טו) ומהי נדמה עליו, וחייבין קרבן,

[ע"פ הגמ' להלן יב:]

ג' זמנים במשנה אליבא דרב חסדא	
זמן א' (בבא א')	אותיות טמאין [האיש והאשה] וחייבין קרבן
זמן ב' (בבא ב')	לאחר זמן טמאין מספק ופטורין מן הקרבן (וזהו שיעור שתושיט ידה תחת הכר)
זמן ג' (בבא ג')	איזהו אחר זמן (והוא זמן ג' שהוא לאחר זמן ב') כדי שתהיה מן המטה ותדיר פניה (ופליגי בה ר"ע וחכמים).
(בבא ד')	ואח"כ (ובזה השיעור דאח"כ דהיינו זמן ג' בא לפרש דינה) מטמאה מעת לעת ואינה מטמאה את בועלה וכו'.

נמצא על שלה, [אם בדקה] אותיות [זמן א'] מיד לאחר צעילה טמאין, וחייבין בקרבן,

[אותיות = לשון יוזני הוא כלומר לאחר תשמיש. רש"י בריתות יז:],

לא יכלתי לעמוד על טעם לשון זה אם לא נאמר שנוטריקון שלו רומז הומן, והוא ת'רד מ'המטה ו'תשלח א'ת י'דה ו'תקנה, א"ג ת'שלח י'דה ו'תוציא א'תו מ'הכר ו'תקנה. הן עשיר, אבל לכאורה אין זה נכון שאתיות הוא זמן הראשון קודם לכל זמנים אלו ?],

אבני חן למסכת נדה

אמר לו ר' חייא א"כ (אתה) אף אתה עשיתו כתם [וצ"ע שהרי קושיא זו שמקשה ר' חייא על רבי קשה גם עליו, שהרי בילדותו ה' סבור כרבי דטמאה משום נדה ? וראה ע"ל] נוהג אתה זו דין כתם, דשיעורו כגריס ועוד, וצפחות מכלן לאו כלום, הלכך טומאתו נמי ספק, דלי ודלי רליה הוה מגופה דקדאמרת, האמר צפ' יולא דופן [לקמן דף מ] אפי' כעין המרדל וצפחות מן,

ורבי סבר בעיניו כגריס ועוד, לאפוקי מדם מאכולת דמיון דליה דזוק לה, כל כמה דליכא כגריס ועוד הוה לה לספוקי צדס מאכולת קודם דדיקה, וכיון דנפק לה מדם מאכולת, ודאי מגופה אתא [ולרבי צריך לחלק, דבסתם כתם כיון שלא נמצא על עד הדיקה אין רגלים לדבר שהוא דם נדה, ולכן הוא קל, משא"כ בעד זה הרי בדקה בול],

מאי לאו בזקנתו קאי [בזקנתו של ר' חייא, דקאמרת לעיל דלעת זקנתו מיהר] מדפליג עליה דרבי רציה [ולא נראה דמצינו הרבה תלמידים שחולקים על רבם בילדותם, ורשב"ם פיר דרבי חייא תחילה למד בבבל ולעת זקנתו עלה ולמד לפני רבי בדאמרינן סוכה כ. חזרה ונשתכחה, עלו רבי חייא ובניו ויסדרו וכו'. תוס'] [מדאמר ליה אי אתה מודה לי. ריטב"א] [הרי שלעת זקנתו מיהר משום נדה, וטימא משום כתם], הא בילדותו טימא משום נדה, שמע מינה,

משתבח ליה רבי [בעי"ז בברכות בסוף לח., וגדרים כב.; קדושין כט.; ב"ק מ., ע"ז ד., וחלשון זה הוא שאומרים עליו אדם גדול הוא בב"ב לג. וזבחים ה.], לרבי ישמעאל ברבי יוסי [בן חלפתא, ראה יבמות קה: אני ישמעאל בר' יוסי שבאתי ללמוד תורה מרבי. וראה תוס'. ורבי היה תלמידו של ר' יוסי בן חלפתא], ברבי חמא, בר ביסא, דאדם גדול הוא [והא דאמרינן בב"ב קסד: לעולם אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוך טובתו בא לידי רעתו? צ"ל כמו שפרש"ם שם דאין להרבות בשבחיו, וכן פירש"י בערכין מז. וכ"כ הרי"ף במס' שבת יז. מדפי הרי"ף, דאל יספר יותר מדאי וכו'. שעמ"צ"ב עיי"ש שהאר"ך],

אמר לו [ר' ישמעאל לרבי] לכשיבא [ר' חמא בר ביסא] לדרך הביאהו לדי,

כי אתא [ר' חמא], א"ל רבי ישמעאל לרבי חמא בעי מינאי מילתא, בעא מיניה פדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם מהו?

אמר לו [ר' ישמעאל לר' חמא] כדברי אבא רבי יוסי אימא לך או כדברי רבי אימא לך ולקמן מי פלוגתייהו צשמעתין?

א"ל כדברי רבי אימא לך, אמר רבי ישמעאל [וכן] זהו שאומרינן עליו דאדם גדול הוא [בתמיה], היאך מניחין דברי הרב [ר' יוסי] ושומעין דברי התלמיד [רבי],

ור' חמא בר ביסא סבר, רבי ריש מתיבתא הוא, ושכיחי רבנן קמיה, ומחדדי שמעתתיה [ראה ספורנו לפרשת תוריע ויקרא י"ג ד' שלכן צריך דוקא כהן לראות נגעים "בהיות על פיהם כל נגע, יקנו טביעות עין במדרגות

אתמר, בדקה בעד הברוק לה, וטחתו בירכה [במקום שאין דם המקור יכול ליפול שם. תוס'], ולמחר מצאה עליה דם על היך [על העד וגם על היך. ע"פ ריטב"א] אמר רב טמאה נדה טומאה ודלית, דכיון דהעד דזוק לה, שלא היה צו דם קודם דדיקה, ודלי מגופה אתאי על העד, ומשם הוטח צירכה, ולא אמרינן דלמא מעלמא אתא על ירכה, וספק טומאה היא,

א"ל רב שימי בר חייא [לרב], והא חוששת אמרת לן [פ'] הלא פעם אחרת אמרת לנו שהוא רק חוששת לטומאה, ולא שהיא טמאה ודאי], [ושב"ק רב] [ולא השיב רב לרב שימי] ידיע בפפשיה דקא דרר ביה, השתא מבהיא סברא, וסבירא ליה דהיא טמאה ודאי ודכמורין ביה מדרשא. ריטב"א],

איתמר נמי, אמר שמואל טמאה נדה, וכן מורין בי מדרשא טמאה נדה,

אתמר, בדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם על העד, ואיכא לספוקי דלמא מקמי הכי הוה ציה, [וז'] להכי לא נקט הכא טמא צירכה, דא"כ הוה להו תרי ספיקי לקולא, מדא דלמא לאו מן העד הוטח על ירכה, ואפילו את"ל מן העד אתא, דלמא כיון דליה דזוק מקמי הכי הוה,

א"ר יוסף, כל ימיו של ר' חייא טימא, ולעת זקנתו מיהר,

איבעיא להו, היכי קאמר, כל ימיו טימא משום נדה טומאה ודלית, דכיון דזוקת דמיס שס, לא מספקין צמקמי הכי, ולעת זקנתו מיהר משום נדה, וטימא משום כתם כלומר טומאת ספק, ותולין,

או דלמא כל ימיו טימא משום כתם, ולעת זקנתו מיהר מולא כלום,

תא שמע, דתניא בדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם [דאם מיד מצאה היה אפשר להכיר אם כבר ה' עליו או אם ע"י בדקה בא על ידי שהוא יבש או לח. ע"ל], רבי אומר טמאה משום נדה, ורבי חייא אמר טמאה משום כתם [ועכשיו מחזר להוכיח שזה היה לעת זקנתו],

דף י"ד ע"ב

אמר לו ר' חייא [וזוה שהוא חולק על רבי משמע שהיה לעת זקנתו], אי אתה מודה שצריכה כגריס ועוד [פ'] שר' חייא ידע שגם רבי מודה שאינה טמאה בטופת דם שהרי זה עד שאינו בדוק ויש לתלות במאכולת שליכלך אותה קודם בדיקה], כשיעור שאר כתמים, שאין מטמאין אלא כגריס ועוד, כדאמרינן דהרואה כתם [לקמן דף נח] דע"ד כגריס יכולה לתלות ולומר דם מאכולת הוא,

א"ל [רבי לר' חייא] אבל הן צאמת,

אבני חן למסכת נדה

המראות להבחין בין נגע לנגע"ל,

אחת מהן כסוד אשמו היא, ונדע ששמיסן היו צמטה, ואינו יודע על איזהו מהן נא, אכל הכא חלה חמיכה היא, ספק שריא ספק אסורה, ומאז צרא סבר יש אס למסורת, והכי פליגי במסכת כרימות (דף יז):

מאי רבי ומאי רבי יוסי?

[שנינו במשנתנו] איזהו אחר זמן [כדי שתרד מן המטה, ותדיח פניה] וכו': ורמינה, איזהו אחר זמן, פירש ר' אליעזר ברבי צדוק, כדי שתושיט ידה תחת הכר או תחת הכסת ועודה צמטה, ותטול עד ותברוק בו, הא כדי שמרד, שיעורא דבה [הוא], ואינה מטמאה את צועלה [מפני שנגע בה], אלא כשאר נגע [שהיא מטמאה למפרע] מעת לעת?

אמר רב חסדא, מאי אחר דקמי צמתי? [בבבא ג'], איזהו אחר זמן כדי שמרד, לאו לאחר אומיס קאי [אינה בא לפרש בבא ב' דרינה], דטמאס מספק [פי' והא דתנן בבבא ג' דמתני' "איזהו אחר זמן" לא קאי על מה דתנן לפני זה בבא ב' "לאחר זמן [דאיתוים] טמאין מספק ופטורין מן הקרבן"], אלא אחר אחר איזהו "אחר זמן" שהוא אחר אותו שלאחר אומיס [פי' בבבא ג' הוא זמן מאוחר מבבא ב', שבבא ב' הוא אחר, ובבא ג' הוא זמן מאוחר מבבא ב', שבבא ב' הוא אחר, ובבא ג' הוא אחר אחר, ורינה של אחר אחר הוא], שאינה מטמאה את צועלה לרצק, אלא לר"ע, כדי שמרד כו',

והא קתני עלה [כאילו אמר: והא לאחר דקמי נמצא על שלה לאחר זמן טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, קתני עלה איזהו אחר זמן כדי שתרד מן המטה], נמצא על שלה לאחר זמן, טמאין מספק ופטורין מן הקרבן, איזהו אחר זמן [דתנן במתני דטמאין מספק ופטורין מן הקרבן (זמן ג')], כדי שתרד מן המטה ותדיח פניה?

[חסורי מיחסרה ו. וט'] ה"ק חסורי מתסרה והכי קמי איזהו "אחר" זמן שהן טמאין מספק, כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת, ותטול עד ותברוק בו,

אכל שהם וכדי שתרד מן המטה [שוה "אחר אחר"], ותדיח את פניה [פי' ותברוק], מחלוקת ר"ע וחכמים מטמאה מעת לעת, ואינה מטמאה את צועלה [דברי חכמים ו], רבי עקיבא אומר מטמאה את צועלה, ואפילו (כל) מעת לעת [פי' לא רק בזמן שלאחר אחר, אלא עד מעת לעת היא מטמאה את צועלה למפרע],

והא אח"כ קתני [בבבא ד' דמתני'] דקמי צמתי ואח"כ מטמאה מעת לעת, ואינה מטמאה כו', אלמא כשהסרה יותר מכדי שמרד הוא דפליגי, אכל כדדי שמרד טמאה אפילו לרבי, וקשיא כרייתא דכדי שתושיט?

ה"ק, וזהו אח"כ האי שיעורא דכדי שמרד, וזה אח"כ שנחלקו צו ר"ע וחכמים [ונמצא המשנה מתפרש כך: שבבא ג' שלבאורה בא לפרש בבא ב' אוקמינן שהוא ענין חדש, ובבא ד' שנראה כאילו הוא ענין חדש אוקמינן שהוא בא לפרש בבא ג'],

אמר רב אדא בר מתנא, תנא, [פדקה בעד שאינו בדוק לה, והניחתו בקופסא, ולמחר מצאה עליו דם] רבי מטמא, ורבי יוסי מטהר,

ואמר רבי זירא, כשטימא רבי, כר"מ [בדמפרש מיד], וכשטימא רבי יוסי לעצמו טיהר לטעמיה איל, דאמר נמי הכי דזוכתא אחריטי [לקמן דף נט],

דתניא, האשה שהיתה עושה צרכיה מטיילה מיס, וראתה דם, ר"מ אומר, אם [המילה המים כשהיא] עומדת, טמאה דכין דמקוה היא, הדור מי רגלים למקור ואייתי דס, והכי מפרש צ' האשה (שס דף נ"ט), אם יושבת טהורה דממקו [דממקור. ע"פ וט'] מי רגלים הוא נא, ואין טמא אלא דם המקור, ומדקאמר רבי מאיר עומדת טמאה, ואף על גב דאיכא לספוקינהו במקור [צמקור. ע"פ וט'] מי רגלים, כיון דרגלים לדבר דחיק לה עלמא [פי' שדוחק הבשר גורם להמי רגלים לירד על פתח הרחם], וחזקת דמיס מן המקור מיטמא, ה"נ מיטמא, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך [אין עומדת ובין יושבת] טהורה,

א"ל רב אחא בריה דרבא לרב אשי, והא א"ר יוסי בר' חנינא, כשטימא ר"מ לא טימא אלא משום כתם טומאת ספק לתלת, ואילו רבי לעיל טימא משום נדה קאמר דקמי רבי אומר טמאה מדה,

א"ל אנן הכי קאמרינן, כי איתמר ההיא דר' יוסי צר מנינא, משום נדה איתמר [פי' שאין אנו שונים שאמר ריב"ח כשטימא ר"מ לא טימא אלא משום כתם, אלא אנו שונים שכשטימא ר"מ טימא משום נדה]:

[שנינו במשנתנו] נמצא על שלה אותיות טמאין וכו': ת"ר, איזהו שיעור וסת, משל לשמש ועד שעומדין בצד המשקוף, ביציאת שמש נכנס עד, הוי וסת שאמרו למינא צמטאת לקינוח מצחון אבל לא לבדיקה מצפנים, דא"כ שהם יותר מכשיעור, ואין כאן אלא טומאת ספק ואשם תלוי:

[שנינו במשנתנו] נמצא על שלה לאחר זמן וכו': תנא, וחייבין אשם תלוי אגמא לאחר אומיס קאי, דקמי צמתינן ופטורין מן הקרבן,

ותנא דידן מ"ט [פטר לגמרי ולא חייבו אשם תלוי]?

בעינן חתיכה משתי חתיכות דכתיב צאשם תלוי (ויקרא ה) אחת מכל מצות ה', וקסבר יש אס למקרא, מצוות קרינן, הילכך צעינן שמים אחת של איסור ואחת של הימא, ואכל אחת ואינו יודע איזהו אכל, אשמו ואחשמו עמו צביט, ובא על

אבני חן למסכת נדה

רבי עקיבא אומר, אף מטמא [את הבועל טומאת שבעה] משום בועל [נדה],

רבי יהודה, בנו של רבן יוחנן בן זכאי אומר, בעלה נכנס להיכל, ומקטיר קטורת לקמן מפרש לה,

בשלמא לרב חסדא דאמר כדי שתרד אחר אחר הוא היינו דמטהרי רבנן [את הבועל], אלא לרב אשי [דאידי ואידי חד שיעורא הוא] אמאי מטהרי רבנן [את הבועל],

וכי תימא דאין עד בידה דאמר שתרד, הולכה להשיט [ורק בשיעור זה אין הבעל טמא]. דהוה להו מרי שיעורי, האי עד בידה ואין עד בידה מיבעי ליה [לברייתא, במקום לומר "שהתה כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה, לאחר זמן הוא זה" הול"ל להוסיף ולומר שרק בשיעור שאין לה עד בידה אין הבעל טמא, אבל אם יש לה עד בידה הבעל טמא] א"כ איצטרי ליה למיתני, ולפלוגי בין עד צידה לאין עד צידה, דלא תיפוק חורבה מיניה, דהשתא משמע דאפילו עד צידה דלא שהתה אלא כדי שתרד, מטהרי רבנן [את הבועל], ומדלא מפליג, ש"מ דודאי מטהרי רבנן, כדאי שתרד לחודיה # [לכאורה יש כאן כפל לשון], קשיא [לרב אשי]:

רבי יהודה, בנו של רבן יוחנן בן זכאי אומר, בעלה נכנס להיכל ומקטיר קטורת, ותיפוק ליה דהוה נוגע במעת לעת שבנדה?

הוא דאמר כשמאי, דאמר כל הנשים דיין שעתן,

ותיפוק ליה דהוה בעל קרי? בשלא גמר ביאתו ואפילו הכי לרי"ע מטמאה את צועלה, דהערה צידה כגמר צידה, דכתיב (ויקרא כ) את מקורה הערה, אכל לענין קרי עד שיריע:

[שנינו במשנתנו] ומודים חכמים לרבי עקיבא ברואה כתם [שמטמאה את בועלה]: אמר רב למפרע, ורבי מאיר היא דמתמיר ככתמים, כדאמר רב"ק (לעיל ה), ולקמן נדה צפרק צא סימן (דף נב),

ושמואל אמר מכאן ולהבא [שמטמא את בועלה אם נגע בה מכאן ולהבא], ורבנן היא,

מכאן ולהבא פשיטא מאי מודי, הא כלמפרע פליגי לגבי מעת לעת, ולא במכאן ולהבא?

מהו דתימא הואיל ומעת לעת דרבנן, וכתמים דרבנן אפי' מכאן ולהבא, מה מעת לעת לא מטמאה את בועלה, אף כתמים לא מטמאה את בועלה [כלל], קא משמע לן [דמודים חכמים שמכאן ולהבא מטמא היא את בועלה],

רב אשי אמר, אידי ואידי חד שיעורא הוא, עד בידה שאינה זריכה להשיט ידה תחת הכר, הוי שיעורא צ כדי שתרד מן המטה ותדיח את פניה צאמו עד, אין עד בידה דנעיל להשיט ידה תחת הכר כדי שתושיט ידה לתחת הכר או לתחת הכסת ותטול עד ותבדוק בו ועודה צמטה, ולרצ חסדא, אפי' עד צידה נפיש כדי שתרד, מכדי שמושיט, הילכך אחר אחר הוא,

מיתבי [ובא להקשות על רב אשי שאמר אידי ואידי חד שיעורא הוא], איזהו אחר זמן, דבר זה שאל רבי אלעזר ברבי צדוק [שאומר לעיל בבביתא שאחר זמן הוא כדי שתושיט ידה תחת הכר או תחת הכסת וכו'] לפני חכמים באושא [באושא"נ נזכר 29 פעמים בש"ס] [ולא ענו לו חכמים מהו השיעור של "אחר זמן"], ואמר להם [ר' אלעזר ברבי צדוק לחכמים לכן אין אתם מושיבים לי],

דף ט"ו ע"א

שמה כרבי עקיבא אתם אומרים, שמטמאה את בועלה כל מעת לעת, ואין לנס שיעור צדקה, אלא מעת לעת [כל העת לעת. וט'] [שיש רק זמן של אחריות, וכל שהוא אחר אחריות עד מעת לעת דינו שוה],

[פ' כיון שלא ידעו לפרש "לאחר", משמע דחכמים אלו באושא לא היה נוגע להם מתי הוא "אחר" שסוברים דלאחר אחריות אין עוד "אחר זמן", וכ"ש שאין אחר אחר, אלא כל זמן שהיא רואה עד מעת לעת מטמאה את בועלה למפרע כר"ע. אח],

אמרו לו [חכמים], לא שמענו את שיעורו (וכר"א) [וכר"ע] [שמטמא את בועלה] לא סבירא לן,

אמר להם [ר' אלעזר ברבי צדוק לחכמים] כך פרשו חכמים ביבנה, לא שהתה כדי שתרד מן המטה, ותדיח את פניה אלא כדי שתרד [שמושיט. וט'] ותבדוק ועודה צמטה, תוך זמן [שני] הוא זה דהיינו אחר אחריות כרצ חסדא וטמאין מספק, ופטורין מקרבן, וחייבין באשם תלוי,

שהתה כדי שתרד מן המטה דנפיש שיעוריה ותדיח את פניה, אחר הזמן הוא זה [פ' זמן שלישי] כלומר אחר אחר הוא זה,

וכן [אם לא בדקה מיד, אלא], כשהתה מעת לעת כלומר כשיעור זה, ומכאן [באחר השיעור שתרד מן המטה] ולהלן, כל מעת לעת של צועלה אם צדקה ומנאמא טמאה ומפקידה לפקידה [הלשון "מפקידה לפקידה" קשה לפרשה כאן, שהרי המדובר כאן שחוששת עד מעת לעת, ומה שייך לומר שחוששת עד מפקידה לפקידה], בועלה מטמא [למפרע] [ומטמא צועלה. צ'] משום מוגע צמעת לעת צמדה [דמדה?] [פ' כיון שהבעל נגע בה בתוך המעת לעת שראתה, הוא נטמא] טומאת ערב, וספק מדרכנן לתלות [טומאה זו היא רק ספק דרבנן לתלות, ורק מי שנוגע בודאי נדה ידחה טמא טומאת ערב מדאורייתא], ואינו מטמא משום בועל נדה טומאת שבעה, ואפילו לתלות,

אבני חן למסכת נדה

לה וסת לימים לחודייהו צלל קפינה, אלא יש לה וסת לימים ולקפציות, כיון דבמעשה תליא מילתא, אימא לא קפיץ ולא חזאי,

אבל יש לה וסת לימים, אסורה לשמש, קסבר וסתות דאורייתא,

רבה בר בר חנה אמר, אפילו יש לה וסת לימים מותרת, קסבר וסתות דרבנן,

ואימא הכי נמי [שאשה שנטמאת בכתם אינה מטמא את בועלה, כמו שאין בעלה נטמא במעת לעת] התם [לטמא את בועלה מעת לעת בראתה דם] אין שור שחוט לפניך דלמול לא חזאי, אלא סייג בעלמא הוא, הכא [בכתם] יש שור שחוט לפניך דנפסור לא נמסקא, וכשוק של טבחים לא עברה, ומיזם שלשמו היא נסקא זה,

וכן אמר ריש לקיש למפרע, ורבי מאיר היא, רבי יוחנן אמר מכאן ולהבא, ורבנן היא:

מתני': כל הנשים, בחזקת טהרה לבעליהן צלל דייקה, שלא הוכחה דייקה אלא לעסקא בטוהרות, הבאין מן הדרך, נשיתן להן בחזקת טהרה:

נמי: למה ליה למתני הבאין מן הדרך? סד"א הני מילי [דנשיתן בחזקת טהרה] היכא דאיתיה במתא, דרמיא אנפשה ובדקה, אבל היכא דליתא במתא [שאין בעלה בעיר], דלא רמיא אנפשה, לא, קא משמע לן [דלעולם היא בחזקת טהרה],

אמר ריש לקיש, משום רבי יהודה נשיאה, והוא שבא ומצאה בתוך ימי עונתה ל' יום לראיה, אכל לאחר ל', צעיא דייקה, הואיל וסתם נשים חזין לסוף עונה,

אמר רב הונא, ל"ש דכי מנאה תוך ימי עונתה לא צעיא דייקה, אלא שאין לה וסת, אבל יש לה וסת, אסור לשמש,

כלפי לייא ! אדרבה איפכא מסתברא, אין לה וסת אימא חזאי, יש לה וסת, וסת קביע לה?

אלא אי איתמר הכי איתמר, אמר רב הונא, ל"ש אלא שלא הגיע שעת וסתה בתוך אותן ימים שהיה צריך, כגון אשה שיש לה וסת ולא הגיע בתוך אותן הימים, אבל הגיע שעת וסתה קודם צאתו מן הדרך, אסורה לדורש צמנו צא, קסבר וסתות דאורייתא הלמ"מ, דמחזקין לה בטומאת ספק,

רבה בר בר חנה אמר, אפילו הגיע שעת וסתה, נמי מותרת, קסבר וסתות דרבנן הנריכוה חכמים לצדוק דיום וסתה שמה תראה, ומיהו היכא דלא הוה צעיר, ולא ידעין אי צדקה אי לא צדקה, לא מספקין לה בטומאה,

רב אשי מתני הכי, אמר רב הונא

דף ט"ו ע"ב

לא שנו הא דתנן בחזקת טהרה, דמשמע אפילו הגיע עת וסתה, אלא שאין

אמר רב שמואל משמיה דרבי יוחנן, אשה שיש לה וסת, בעלה מחשב ימי וסתה אם שהה צדק שצעה ימים אחר וסתה, ובא עליה דעכשיו עומדת צימים שיכולה להטעה, אפילו הגיע וסתה, אמרין טבלה ואין צריך לשאלה,

אמר ליה רב שמואל בר ייבא, לרבי אבא, [וכי] אמר רבי יוחנן [וכי אנו תולין שטבלה] אפילו ילדה דבזיזא למטבל צושה היא לטבול עד שיפייסנה?

אמר ליה, אטו ודאי ראתה מי אמר רבי יוחנן שלא יהא צריך לשאלה ואפילו היא זקנה, אימר דאמר רבי יוחנן, ספק ראתה ספק לא ראתה, ואם תמצא לומר ראתה אימא טבלה וכיון דטעמא דר' יוחנן משום ספיקא הוא לא שגא ילדה לא שגא זקנה,

אבל ודאי ראתה מי יימר דטבלה, הוה ליה ספק להימר וודאי לאסור, ואין ספק מוציא את הדבר מידי ודאי שלו,

ולא [אין ספק מוציא מידי ודאי], והתניא, חבר שמת, והניח מגורה [אוצר] מלאה פירות, אפילו הן בני יומן, הרי הן בחזקת מתוקנין, והא הכא ודאי טבל דהא חזין שנגמרה מלאכתן וממורחין הן, ספק מעושר ספק אינו מעושר, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי?

התם ודאי וודאי הוא, כדרכ חגיגא חזאה, דאמר רב חגיגא חזאה, חזקה על חבר, שאינו מוציא מתחת ידו, דבר שאינו מתוקן,

ואיבעית אימא, ספק וספק הוא דכי היכי דמספקא לן אי מעשרי אי לא, ה"נ מספקא לן דלמא לא טביל, ולא איסייב צמעה, וכדרכי אושעיא דאימא כרבי אושעיא עיילה,

דא"ר אושעיא, מערים אדם על תבואתו, ומכניסה במוץ שלל דאין טבל מחסייב צמעהר אלא צראיית פני הבית, כשרואה את הפסת, וכיון דבשעת ראיית פני הבית לא נגמרה מלאכתו למעשה, תו לא מיחייבא אע"פ שהוא דשה וממרה לאחר שהכניסה, מידי דהוה אמכנים פירות דרך גג וקרפיו לצית,

אבני חן למסכת נדה

דף ט"ז ע"א

בעו מיניה [בני הישיבה] מרב נחמן, וסתות דאורייתא או דרבנן
הא דקיימא לן דעבי דדיקה בשעת וסתה, דאורייתא היא, דאם לא דקה טמאה,
ופאילו דקה אחר זמן ומנאמא טהורה, דאורח צומנו צא, ודס חזאי ונפל לקרקע,
או דרבנן הוא דאזכרוב, ואם לא דקה טהורה?

אמר להו [רב נחמן], מדאמר הונא חברין [הונא חברין 7 פעמים בש"ס]
משמיה דרב, אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא
בדקה, ולבסוף ראתה צדדיקה ראשונה שדקה עצמה לאחר זמן (ו).
רש"י מנאמא טמאה, חוששת לוסתה וחוששת לראייתה אם זמן
וסתה קודם מעט לעת של ראייתה מטמאין טהרות דוסתה [דמווסת. וט'] ואילך,
[ד. וט'] דלמא [אורח. וט'] צומנו צא, ואם מעט לעת של ראייתה קודם לוסתה, דלא
שהמה משעת וסתה עד ראייתה מעט לעת, אזלינן צמר ראייה וטמאה מעט לעת,
וקס"ד דה"ה נמי אם דקה ומנאמא טהורה, דחוששת לוסתה, והא דנקט רמב"ם
משום דעבי למימר דחוששת לראייתה, אלמא וסתות דאורייתא,

איכא דאמרי הכי קא"ל, טעמא דראתה דכיון דצדדיקה ראשונה
מנאמא טמאה, אם דקה נמי בשעת וסתה הוה משכחא, הא לא ראתה, אין
חוששין, אלמא וסתות דרבנן,

איתמר, אשה שיש לה וסת, והגיע שעת וסתה ולא בדקה,
ולבסוף בדקה, אמר רב, בדקה ומצאת טמאה, טמאה,
טהורה וטהורה,

ושמואל אמר, אפילו בדקה ומצאת טהורה, נמי טמאה מפני
שאורח צומנו בא,

לימא בוסתות קמפלגני, דמ"ם דאורייתא ומ"ם דרבנן?

אמר ר' זירא, דב"ע אפי' רב מודה ד וסתות דאורייתא, והא דקאמר
דצמנאמא טהורה טהורה, כאן [דפליגי רב ושמואל מיירי] שבדקה עצמה
כשיעור וסת [ומפרש דברי רב והא דקאמר רב דצמנאמא טהורה טהורה],
כשצדקה כשיעור וסת של וסתה [דהיינו בשעה שהיא רגילה לראות שעל פי רוב
אינה בשעה מדויקת ראה לקמן סג:], דודאי אי הוה דס הוה משכחא, ושמואל סבר
אפי' הכי טמאה, דאורח צומנו צא הויל ולא דקה בשעת וסת ממש,

כאן שלא בדקה עצמה כשיעור וסת הא דקאמר לעיל [ברף זה משם
הונא חברין דהגיע שעת וסתה ולא בדקה ולבסוף ראתה חוששת וכו', ולשון
ראשון בגמ' ילפינן מינה אליבא דרב דאפילו לא ראתה לבסוף ובדקה ומצאת
עצמה טהורה אפ"ה היא טמאה [כאן] שם מיירי שלא בדקה עצמה כשיעור וסת,
ולכן תלינן דודאי ראתה דאורח צומנו בא. אח] וסמות דאורייתא וטמאה, אפילו לרב
בשלא דקה עצמה כשיעור וסת, ואח"כ דקה ומנאמא טהורה, טמאה,
ואיכא דאמרי, דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי,

אפילו היא ממורחת דקיימא לן דפטורה מן המעשר, הויל ולא ראתה את הפתח,
כדי שתהא בהמתו אוכלת אפי' לאחר מירוח, ופטורה מן
המעשר,

ולכא נקט בהמתו, דאילו אמאכל אדם לא מצי למימר הכי, דאי נמי לא מחייב
מדאורייתא, רבנן גזור על אכילת קצב אפי' בדבר שלא נגמרה מלאכתו, אבל מאכל
בהמה, קצב שלה עראי חשיב לה, [כ. וט'] דתנן במסכת פאה (פ"א מ"ו) מאכל
לבהמה לעופות ולחיות עד שימרח, הילכך כל כמה דלא חל עליה שם טבל דאורייתא
מאכל לבהמתו, והכא כיון דאיכא למימר דעביד להו כרבי אושעיא, מותרין לאדם
לגבי איסורא דרבנן מהניא חוקת חבר,

ואכתי אין ספק מוציא מידי ודאי, והתניא, מעשה בשפחתו
של מסיק אחד [מציץ אחד. פסחים ט., ע"ז מב.] [הוא גובה מוס המלך.
ובפסחים ט. פירש"י גבר אלמא פי' גבר אלים ושרא' הוה. וכן בע"ז מ"ב ע"א]
בריומו, שהטילה נפל לבור [שכן היה דרכם שלא לקבור נפלים ראה
שו"ת חוות יאיר סימן ס"ה], ובא כהן והציץ בו, לידע אם זכר אם
נקבה כהן חכם היה ומורה הוראות, וממכין להורות לה ימי טומאה וטהרה, אי
נמי שגורה אלנו [שגר אלנה. וט'] צדיק, ומוגעת בחרומתו, ורואה להזהר ממנה כל
ימי טומאתה,

וי"א לידע אימתי יהא זמן הבאת קרבנה, אם יארכ צממרתו אם לאו, ולא סבירא לי
דצנצל מור [עור. וט'] עולה אחת [שכן דינה של יולדת עשירה כדכתיב בויקרא
י"ב ו' תביא כבש בן שנתו לעלה וגו'] לכולה משמרה, לא עייל האי כהן נפשיה להכי,
ועוד שהרי היא יכולה לאחר קרבנה כל זמן שתרצה,
וגם לשון ראשון אינו נראה, דאי חכם הוא כלום הוא צא להאחיל ולעצור על לאו
דטומאת מת, אלף כהן עם הארץ היה, או קטן, ושגרתו אשה [גגרימו. וט'] להציץ
ולראות,
[וראה בפסחים ט: ששם פירש רש"י וכהן קרוב או מזני הבית היה וכו' ובע"ז מב:
פירש רש"י חכם ומורה הוראה הוה ומכין להורות לה וכו'],

ובא מעשה לפני חכמים, וטהרוהו [את הכהן] מאהל המת, מפני
שחולדה וברדלס מצויים שם, והא הכא דודאי הטילה נפל,
ספק גררוהו ספק לא גררוהו, וקאתי ספק ומוציא מידי ודאי?

לא תימא הטילה נפל לבור, אלא אימא

דף ט"ז ע"א

כמין נפל הלך ספק וספק הוא, דלמא מעיקרא לאו נפל הוא [הוה. וט'],

והא לידע אם זכר אם נקבה קתני? ה"ק ובא כהן והציץ בו
לידע, אם נפל הפילה אם רוח הפילה, ואת"ל נפל הפילה,
לידע אם זכר אם נקבה,

ואיבעית אימא, כיון דחולדה וברדלס מצויים שם, ודאי
גרוהו הלך ודאי וודאי הוא,

אבני חן למסכת נדה

ואמר ליה רבי וקאמר ליה רבי כו' ולהקל על דבריו צא, וה"ק אי חיישת לוסת [ומפרש דברי רבי] "אס יש לה וסת" כלומר אס אמה אומר לטמאה מפני וסתה, "חוששת לוסתה", אשה נמי טמאה כלומר יש לה לטמאה טומאת שבעה, ואי לא חיישת לוסת והאיל ואיך חושש לך, שהרי אמה אומר טהורה משום נדה, שזו אין לה טומאה במקור, מקומו טהור הוא:

מהני: בית שמאי אומרים, [משום טהרות] צריכה ב' עדים חדשים על כל תשמיש ותשמיש אחד לפניו ואחד לאחריו, ולמחר תעין בהם, או תשמש לאור הנר ותדקוק לאחר תשמיש, עד שקנהה זו,

[ד"ה שני עדים. על כל תשמיש לפניו ואחר תשמיש לה, באותו שדקוק זו בתשמיש זה לא תדקוק זו בתשמיש אחר, כי לכל דקיקה צריכה חדשים [שני מילים שלא יכולתי לקרותן] ולמחר תעין בהן. כן הוא בב"י וכו']

בית הלל אומרים, דיה בשני עדים כל הלילה אחד לפני תשמיש ראשון, ואחר לאחר תשמיש אחרון, ואע"ג דמשמשת ולא ידעה אי חזאי ציני וציני, צין לציט שמאי צין לציט הלל לא איכפת לן, דלא הוצרכו לדקוק אלא לחומר טהרות:

דף ט"ז ע"ב

נמי: ת"ר, אע"פ שאמרו המושמש מטתו לאור הנר, הרי זה מגונה טעמא מפרש לקמן, בש"א צריכה שני עדים על כל תשמיש, או תשמש לאור הנר, ובה"א, דיה בשני עדים כל הלילה,

תניא, אמרו להם ב"ש לב"ה, לדבריהם [שאתם אומרים דיה בשני עדים כל הלילה], ליחוש שמא תראה טיפת דם כחרדל בביאה ראשונה ויעמידוהו כותלי בית הכסא, וכיון דלא מנריכוהו דקיקה צין תשמיש לתשמיש, כי הדר משמש ותחפנה שכבת זרע בביאה שניה וצי דקיקה לאחר תשמיש אחרון, לא מייכר למחר,

ונהי נמי דלדין [לנו ב"ש] משמטא לאחר קינוח [פ' שבודקת בין תשמיש לתשמיש], ואע"ג דלא ידעין עד למחר, מיהו צעין מוכחה קיים [לשון זה הוא בגמ' לקמן ברף זה, ופירושה עד המוכיח], דאי לאו הכי, מה הועילו חכמים בתקנתם,

א"ל ב"ה, אף לדבריהם ליחוש, עד שהרוק רוק דם בתוך הפה פה אותו מקום, כלומר אפילו כשהיה צודקת לאחר תשמיש, שמא נימוק והולך לו שמא ראתה טפה כחרדל, וספתה שכבת זרע באותה ציאה עצמה,

אמרו להם [ב"ש לב"ה, מ"מ יש תועלת לעשות בדיקה בין תשמיש לתשמיש], לפי שאינו דומה נימוק פעם אחת, לנימוק שתי פעמים,

תניא, א"ר יהושע, רואה אני את דברי ב"ש, אמרו לו תלמידיו רבי כמה הארכת החמרת עלינו [לברוק בין כל תשמיש ותשמיש], אמר להם מוטב שאאריך עליכם בעוה"ז, כדי

והא דאמר רב כשדקקה עצמה בסוף יום שכלה ווסת, שיעור ווסת, הילכך מנחה טהורה טהור, דאילו ראתה ציוס ווסת היו משמכת נמי דם לסוף ווסתה כי היכי דאמר צ"ק [דף ד: דערצית [דבריקה דערבית בא] להכשיר טהרות של יום אמאי הא איכא למימר אע"ג [ד]השת' ליכא דם צנחריס הוה דם? אלא ודאי אהכי סמיכין דאילו חזיא צבולי יומא משכמי נמי דמיס צביליה יומא, דהא [והא ?] דשמואל שלא צשעת ווסת אלא לסוף ווסתה ... דאורייתא. וכו']

[ק"ל דא"כ איך אמר מצאה טמאה דודאי החידוש רק דמטמא למפרע ואי בבדיקה עצמה כשיעור ווסת מה למפרע איכא הא בראתה בעת ווסת דיה שעתה וכו', וצ"ל: ג. רע"א],

ר"נ בר יצחק אמר, בוסתות גופייהו קמיפלגי, דמ"ס וסתות דאורייתא, ומר סבר וסתות דרבנן,

אמר רב ששת, כתנאי, ר' אליעזר אומר, טמאה נדה אס הגיע וסתה ולא דקקה קסבר וסתות דאורייתא, ורבי יהושע אומר, תבדק לאחר וסתה, מנלמה טמאה טמאה משעת וסתה, [מנלמה. וכו'] טהורה טהורה,

והני תנאי כי הני תנאי, דתניא רבי מאיר אומר, טמאה נדה, וחכ"א תבדק,

אמר אביי, אף אנן נמי תנינא דלדין מאיר וסתות דאורייתא, דתנן ר"מ אומר אם היתה במחבא מחמת פחד ליסטיין וזולשת והגיע שעת וסתה ולא בדקה, טהורה, שחרדה מסלקת את הדמים, טעמא דאיכא חרדה, הא ליכא חרדה טמאה, אלמא וסתות דאורייתא,

לימא הני תנאי בהא נמי פליגי, דתניא, הרואה דם מחמת מכה שיש לה צמעה, אפילו בתוך ימי נדתה כלומר צימים שהיא למודה לראות, דהיינו שעת עונתה או שעת וסתה, טהורה דתליין צמכה שבאותו מקום, דברי רשב"ג,

רבי אומר, אם יש לה וסת חוששת לוסתה כלומר כשאין לה וסת קצוב, מודינא לך שאף על פי שעברה עונתה חולה צמכה, אצל אס יש לה וסת קצוב, וראתה ציוס וסתה, אפי' מחמת מכה חיישין שמא טיפת נדה מעורבת בו,

מאי לאו בהא קמיפלגי, דמר [רבי] סבר וסתות דאורייתא, ומר [רשב"ג] סבר וסתות דרבנן?

אמר רבינא, לא, דכ"ע וסתות דרבנן, והכא במקור מקומו טמא קמיפלגי,

רשב"ג סבר, אשה טהורה ודם טמא, דקאתי דרך מקור וכל דם הצא דרך שם, ואפילו אינו דם נדה הוי אב הטומאה, לטמא אדם טומאת ערב, ואס נגעה צנחריס טמאים,

אבני חן למסכת נדה

שיאריכו ימיכם לעוה"ב,

ור"ל, האי קרא דר' יוחנן מאי דריש ביה?

אמר ר' זירא, מדברי כולם נלמד, בעל נפש חסיד לא יבעול וישנה בלא בדיקה צינים, דאפילו ב"ה מזכיר בדיקה לסוף תשמיש, אלמא חיישין לשמא רחמיה דס ממתת תשמיש, אלמא מי שהא ירא ופורש מספק איסור, לא יבעול וישנה,

רבא אמר, בועל וישונה, כי תניא ההיא לטהרות,

תניא נמי הכי, בד"א דנעיל בדיקה לטהרות, אבל לבעלה מותרת,

ובד"א [שמותרת לבעלה] שהניחה בחזקת טהרה, אבל הניחה בחזקת טמאה, לעולם היא בחזקתה, עד שתאמר לו טהורה אני,

א"ר אבא, א"ר חייא בר אשי, אמר רב, בדקה בעד צליה לפני תשמיש ואבד, אסורה לשמש עד שתבדוק,

מתקיף לה ר' אילא, אילו איתא [אם העד ישנו, שלא נאבד] מ' לא משמשה, ואע"ג דלא ידעה דהא לנ"ה עד למחר לא בדיקה, ואפי' לנ"ה נמי אס' יש לה ב' עדים לכל תשמיש, משמשת בלא נה, אף ע"ג דלא ידעה אי אכא דס בעדים של תשמיש ראשון, השתא [שנאבד] נמי תשמש?

א"ל רבא, זו מוכיחה [הוכחה שלה, דהיינו עד הבדיקה] קיים הרי העד לפנינו, ולמחר תראה זו, ומהני לה לטהרות, דכי אכריכו רבנן לשמש בעדים משום טהרות הוא, וגם אס' ימצא דס צלותו שלפני תשמיש תציא טהרת כפרתה, וזו שאבד עדה [עד שלה] אין מוכיחה קיים, ואי אמרת תשמש, מה תקנת חכמים יש כאן, דהרי היא כמו שלא בדיקה # [תירצין זה עדיין צריך ביאור],

א"ר יוחנן, אסור לאדם שישמש מטתו ביום (אמר רב המנונא), מאי קרא שנאמר איוב ג ב יאבד יו' ם אַלְדָּ בּו' [ר"ל בכל שנה כשיבוא היום והוא יהיה בו חשך, עד שיחיה אבוד ממנו שם יום. מדר], וְהָלִילָהּ [וגם הלילה] אֶמֶר הָרָה גָּבֵר [רצה לומר וכמו כן תהיה אבודה הלילה, אשר המשכיל לדעת מתי היתה זמן העבור, אמר באותה הלילה עיבר אבי את אמי, כי זמן הלידה נראה וידוע לכל, אבל זמן העבור לא יבין כי אם המשכיל בחכמה. מדר], לילה ניתן להריון, ויום לא ניתן להריון,

ר"ל אמר מהבא משלי יט בווה דרכיו ימות [דרכיו היינו] תשמיש, כמו (משלי ז) דרך גזר צעלמה, והמשמש ביום צא לדי ציון, שמא יראה צה דבר מגונה ותמננה עליו [ובוה מפרש לשון בווה דרכיו, שמשמש ביום וע"ז בא לדי זה שאשתו בויה עליו, "ימות" רכל דבר רע נכלל בכלל מיתה (כ"ה ע"פ הרמב"ן ועוד], וגם זה ע"י שלא יוכל עוד לחיות עם אשתו, הוא בגדר מיתה. וראה מהרש"א],

מבעי ליה לכדדריש רבי חנינא בר פפא [דמלאך שנקרא "לילה" הורה גבר, אומר לפני הקב"ה גבר זה שיוולד מטפה זו מה תהא עליו], דדריש ר' חנינא בר פפא, אותו מלאך הממונה על ההריון לילה שמו, ונוטל טפה ומעמידה לפני הקב"ה, ואומר לפניו רבש"ע! טפה זו מה תהא עליה, גבור או חלש, חכם או טיפש, עשיר או עני,

ואילו רשע או צדיק לא קאמר?

כדר' חנינא, דא"ר חנינא, הכל בידי שמים כל מדומיו וקודמיו של אדם, צאין לו בגזרת מלך, חוץ מזו חוץ מיראת שמים, שנאמר דברים י ועתה ישראל מה ה' אליהך שואל מעמך כי אם ליראה וגו' דבר זה לצדו הוא שואל ממך, לפי שהכל צידו, זה צידך,

ור' יוחנן, א"כ נכתוב קרא גבר הורה, מאי הורה גבר מדסמך [ומדאסמכיה?] הריון לילה, ש"מ למדש הכי לילה ניתן להריון, ויום לא ניתן להריון מדאסמכיה קרא שמעינן לדר' יוחנן, ומגופה דקרא שמעינן, להא דר' חנינא בר פפא [שהמלאך שואל טיפה זו מה תהא עליה],

ור' יוחנן, האי קרא דר"ל [בוהה דרכיו ימות] מאי דריש ביה? מבעי לי' לכדכתיב והיינו צוה דרכיו, שמגנה עצמו שמלעזין עליו צו המדינה צמנהגו בספר בן סירא, שלשה שנאתי וארבעה לא אהבתי,

1. שר תלמיד חכם הנרגל רגיל [ומשמכר. חז] בבית המשתאות, ואמרי לה שר הנרגן מרצה דברים (ואמרי לה שר הנרגז צועס, דנראה [פ' בשעה שהוא נרגז הוא נראה כנצל ומשמכר. אבל ראה בח"ב שמוחק מלת "ומשמכר" כאן ואומר שזה שייך בסוף ד"ה הנרגל. רגיל ומשמכר] כנצל ומשמכר)

2. והמושיב שבת לתלמידים במרומי קרת אחת [פ' טעם אחד] שגלה מגסי הרומ, ועוד שמפסיקין [אומן. וט'] עוזרי דרכים [פירוש שהם מפסיקין את העוברי דרכים מליילך, ולכן מובן הפסוק בווה דרכיו ימות, ועוד טעם שאינה כבוד התורה ללמוד בפרהסיא כמש"כ לקמיה],

[מרו' מי קרת לשון זה הוא במשלי ט' ג', ובמשלי ח' ג' פרש"י "קרת" תקרה הנמונה על השער ויושבים עליה. ובאיוב כ"ט ז' פרש"י תקרה גבוה מוכנת כסא לשבת לזקני העיר],

[והמושיב שבת במרומי קרת לכאורה הפירוש שת"ח זה מושיב תלמידיו ולומד עמהם בפרסום, ראה פסחים קיב. שבעה דברים צוה ר' עקיבא את ר' יהושע בנו בני אל תשב בגובהה של עיר ותשנה ופרש"י מקום שצני אדם עוזרין ושצין וינטולין ויפסיקין ממשנתך, וראה מו"ק ט"ז ע"א בסוף העמוד חמוקי ירבך. כמו חלאים שיר' ב' מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר, וזה לשון רש"י בסוכה מט:]

אבני חן למסכת נדה

ראה במדרכי מס' שבת פרק כלל גדול בחדושי אנשי שם אות ג' שכתב על ענין רוח רעה "דילמא לא שביח בינינו", ולענין הביצים בימינו שהבתי אפיה קונים אותם בכדים כשהם מוקפאים, ראה באגרות משה אור"ח ח"ד סי' ב' שכתב שלא כיון הגמ' לאופן זה ומותר לאכלם, # ואולי י"ל שאין כוונת הגמ' כלל אלא על ביצים מבושלות, ששייך בהם לשון קלופה. צממתי מב' ב צמ].

[שנינו בברייתא] האוכל שום קלוף כו': ואע"ג דמנחי בסילתא סל ומציירי [ראה ברכות [כג:]] האי סודרא דתפילין דאומניה למיצר ביה תפילין. והתורגמן בע"י פירש איין געוויקעלט. ובערך לנר ציין לחולין [קת:]] כל מילי דצייר וחתים וכו' לית לן [למזיקין] רשותא למשקל מיניה, וקמ"ל כאן דאפ"ה אסור] וחתמי, רוח רעה שורה עליהן,

ולא אמרן, אלא דלא שייר בהן עיקרן שערות שנראש השוס והנצל, או קליפתן, אבל שייר בהן עיקרן או קליפתן, לית לן בה:

[שנינו בברייתא] והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה: אמר רב יהודה אמר שמואל, והוא שלנו בכלי מתכות, אמר רב פפא, וכלי נתר [made of alum crystals] ככלי מתכות דמו, וכן אמר רבי יוחנן והוא שלנו בכלי מתכות, וכלי נתר, ככלי מתכות דמו:

[שנינו בברייתא] והלן בבית הקברות: כדי שתשרה עליו רוח טומאה כמדת הלזים שקורין גרמנטי"ר, האומרים את העניינים, זימנין דמסכנין ליה:

[שנינו בברייתא] והנוטל צפרניו וזורקן לרשות הרבים: מפני שאשה מעוברת עוברת עליהן ומפלת,

[ז"ל הבאר היטב בשו"ע אור"ח סימן ר"ס ס"ק ב' והטעם דקודם החטא של אדם הראשון היה מלבושו צפורן, וכשחטא נתפשט ממנו ולא נשאר ממנו רק צפרנים, ומאחר שהאשה גרמה שנתפשט המלבוש לכך מה שנשאר מהם יש לחוש ליענש בו האשה. תולעת יעקב.

אבל על דרך הפשט יש לומר שהטעם הוא שמא תדרוך על הצפורן, ותפול עליה פחד שתרגיש כמו עוקץ, ותחשוב שהוא עקרב וכדומה, ומרוב פחד תפיל את וולדה],

ולא אמרן אלא דשקיל בגנוסמרי מספרים, ולא אמרן אלא דשקיל ידיה ודכרעיה [של ידיו ורגליו ביום אחד], ולא אמרן אלא דלא גז מידי בתרייהו [שלא חתך כלום אחר שחתך צפרניו], אבל גז מידי בתרייהו, לית לן בה,

ולא היא, לכולה מילתא חיישינן,

חמוקי ורכיך הנסתרים כירך, שכנוד המורה צנענה ולא להיות יושב ושוטה צנועה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק],

3. והאוחז באמה, ומשתין מים,

4. והנכנס לבית חבירו פתאום, אמר רבי יוחנן, ואפילו לביתו דלמא עבדי מידי דלניעותא,

אמר רבי שמעון בן יוחאי, ארבעה דברים הקב"ה שונאן, ואני איני אוהבן, הנכנס לביתו פתאום, ואצ"ל לבית חבירו, והאוחז באמה ומשתין מים,

דף י"ז ע"א

ומשתין מים ערום לפני מטתו [ר"ל בקרקע ושלא בתוך הכלי, ר"ל שמתוך עצלותו אינו רוצה להתרחק וללבוש בגדיו ומשתין לפני מטתו ערום. מאירי שבת סב: [מתיב:]] [דאמר בשבת סב: דקשה לעניותא, ויש ספרים דגרסי הכא משמש מטתו ערום וכו'. תוס'], והמישמש מטתו בפני כל חי,

אמר ליה [שאל ממנו] רב יהודה לשמואל, ואפי' לפני עכברים?

א"ל [שמואל לרב יהודה] שיננא, לא, אלא כגון של בית פלוני, שמשמשין מטותיהן בפני עבדיהם ושפחותיהם [ומיירי בלילה או במקום אפל, דכמקום אורה אפי' בלא לפני עבדיהם אסור. תוס'],

ואינהו מאי דרוש בראשית כב שבו לכם פה עם החמור, עם הדומה לחמור,

רבה בר רב הונא, מקרקש זוגי דכילתא [ראה תוס' גירסת ר"ח והערך מקרקש גוי [פ'] דבורים. עכ"ל, אין זה דרך צניעות אפילו לקלים, אלא כדי שיבריחו העכברים והתרנגולים וכו'. רמב"ן וכו"ז בר"ן] פעמונים התלויים צילה שסביב מטתו, מקשקשן צעת משמש, לסור בני זימו משם, אביי באלי דירבי מגרש הזבובים, שלא לשמש מטתו בפני כל חי, רבא באלי פרוחי ימושים,

אמר ר"ש בן יוחי, ה' דברים הן, שהעושה אותן דמו בראשו נענש על עזמו, וחוצת דמו נדרשת ממנו לאחר מיתתו, ואלה לדבר, ודמו צראשנו דמרגלים [יהושע צ] חוצת דמו יהא מוטל צראשנו, ומתחייב בנפשו כלומר הוא גורם לעזמו,

1. האוכל שום קלוף [שעבר עליהן הלילה], ובצל קלוף [שעבר עליהן הלילה], וביצה קלופה [שעבר עליהן הלילה], 2. והשותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה אטלוכו קאי אשוס ונצל * [ויצלה. וע'] ומשקין, 3. והלן בבית הקברות, 4. והנוטל צפרניו וזורקן לרה"ר, 5. והמקזי דם ומשמש מטתו:

* [האיסור של ביצה קלופה אינה לא ברמב"ם לא במור ולא בש"ע ולא ברמ"א,

אבני חן למסכת נדה

הכי נמי מסתברא, דאי ס"ד משמשין, מזכירין אותן לשבח
בממיה! נהי אי הוה מותר בעלמא הוה ממיה לן, וכ"ש שזכירין לשבח, ומה הוה
שבתן,

[ידוהא] אין ה"נ [פ'] מה תמיה לך ודאי יש צד שבה למשמש מטתו ביום, #
והלשון "אין הכי נמו" צריך פירוש] דאגב דאיכא אונס שינה מגניא
באפיה מתוך שהוא נאנס בשינה, אינו מתאווה לה כל כך, ומשמש לקיום מצות
עונה בעלמא, או לנאותה, ולצו קץ בה, והוא מצני משע מדות דאמרו בגדר"י (דף כ)
[אבל מ"מ אין ההלכה כן, דמוקמינן הא דתנא משמשין מטותיהן דהיינו בודקין
מטותיהן],

[כמו אמר מר] ובודקין מטותיהן במילא פרהבא, מסייע ליה
לשמואל, דאמר שמואל, אין בודקין את המטה, אלא
בפקולין קיטו"ן, או בצמר נקי ורך,

אמר רב, היינו דכי הואי התם צלחן ישראל [ובא"י בדרך כלל היו נוטין
להחמיר. ראה "הדרום" כרך ל"ו #137 בהגה #59] בערבי שבתות זמן עונת
פרשים ותלמידי חכמים, מערב שבת לערב שבת הוון אמרי [היו מכריזין], מאן
בעי פקולי [קיטו"ן] בנהמא [לתשמיש המטה, מלשון כי אם הלחם אשר הוא
אוכל. בראשית לט ו] ולא ידענא מאי קאמרי,

אמר רבא, הני שחקי דכיתנא צגדים צלויין של פשמן מעלי לבדיקה,

איני והא תנא דבי מנשה, אין בודקין את המטה לא בעד
אדום, ולא בעד שחור, ולא בפשתן שאינו לנץ, ואין דם ניכר יפה אלא
צעד לנץ, אלא בפקולין, או בצמר נקי ורך?

לא קשיא, הא [דתיני דבי מנשה ולא בפשתן] בכיתנא [בפשתן עצמו אין
בודקין], הא במאני דכיתנא # [אבל צ"ע דהא תנא דבי מנשה שאין לבדוק
"אלא בפקולין או בצמר נקי ורך" ואיך אמרת דמאני דכיתנא מותר, וכן קשה לפי
האב"א?],

ואיבעית אימא, הא והא במאני דכיתנא [בגדי פשתן], הא
בחדתי, הא בשחקי שחקים, לצנים יותר מן המדעים,

[כמו אמר מר] גוהגין טומאה וטהרה בשלגין, תנן התם, שלג
אינו לא אוכל ולא משקה, חישב עליו לאכילה, אינו מטמא
טומאת אוכלין דקרוצ הוא להיות משקה יותר מאוכל, למשקה מטמא
טומאת משקין,

נטמא מקצתו, לא נטמא כולו דאינו חצור, אלא כל קורט [וקורט. וט']
צפני עצמו חשבו, ואינו טמא אלא מקום מגע טומאה [ואין לה אלא מקום מגע
הטמא. וט'],

נטהר מקצתו, נטהר כולו כגון חישב עליו למשקה, ונטמא טומאת משקין,

ת"ר, ג' דברים נאמרו בצפרנים שורפן חסיד עדיף מזדיק
[ד] כשקוצן איכא למימש דהדרי ומגלו [ובערוך ערך שלש פירש, ששרפת צפורן
מוקת לאדם, וכן כל דבר הבא מן האדם וכו'. תוס', וגם מסריח לו בשעת שריפה
הלכך מיקרי חסיד. תוספי הרא"ש], קוברן צדיק, זורקן רשע:

[שינוי בברייתא] והמקוץ דם ומשמש מטתו: דאמר מר, מקוץ דם
ומשמש מטתו הויין לו בנים ויתקין חלשים, הקיזו שניהם [האיש
והאשה] ושמשו הויין לו בנים בעלי ראתן חלשים יותר מדאי שיש להם
שרץ צמוס כדאמר בנמוכות,

אמר רב, ולא אמרן אלא דלא טעים מיד, אבל טעים מיד
לית לן בה,

אמר רב חסדא, אסור לו לאדם שישמש מטתו ביום, שנאמר
ויקרא יט ואהבת לרעך כמוך, מאי משמע? אמר אביי, שמא
יראה בה דבר מגונה, ותתגנה עליו,

אמר רב הונא, ישראל קדושים הם, ואין משמשין מטותיהן
ביום,

אמר רבא, ואם היה בית אפל מותר, ות"ח דידע לאצטעני נפשיה
מאפיל בכסותו ומשמש,

תנן, או תשמש לאור הנר [הרי שמותר לשמש מטתו נגד האור]?
אימא תבדוק לאור הנר,

ת"ש, אע"פ שאמרו המשמש מטתו לאור הנר, הרי זה
מגונה כדאיתא בבביתא דלעיל צריש שמעתי, ומסקנא או תשמש לאור הנר, אלא
מגונה הוא דהו, אכל איסורא ליכא, מדקתני או תשמש, והשתא ליכא למימר תבדוק,
דא"כ מאי אע"פ שאמרו כו'?

אימא תבדוק מטתו לאור הנר, הרי זה מגונה משום דלא מיבדק
שפיר, אפ"ר או תבדוק שני עדים לכל תשמש, או תבדוק לאור הנר,

תא שמע, ושל בית מונבו המלך, היו עושין ג' דברים,
ומזכירין אותן לשבח, היו משמשין מטותיהם ביום, ובודקין
מטותיהם [פ' את עצמן] במילא פרהבא קיטו"ן, מתוך שהוא לנץ נראה
בו טיפה כחרדל, לישנא אחרינא כמר נקי ורך, וגוהגין טומאה וטהרה
בשלגים,

קתני מיהא משמשין מטותיהן ביום? אימא בודקין מטותיהם
ביום,

אבני חן למסכת נדה

גג הפרוזדור שפת הנרתיק שלצד פניה, vagina מקום שהשמש דש [לשון הגמ' לקמן מ"א ע"ב], וכחיוס קורין לה נרתיק, [ועיין ב"ברתי" ס' קפח סק"ב ד"ה אך, ובשו"ת רבי עקיבא איגר סימן ס"א "ותמלא החדר במוך על פי כל המקור". (אבל לפי הרמב"ם היא ה uterus).

כותלי הרחם vagina/vaginal opening וראה לקמן כ"ה ע"ב שקורא בן להשפתיים.

לול נקב שמי רגלים יוצאין ממנה.

עלייה מקום השתנה מי רגלים. פירושי רבינו חננאל ב"ב כ"ד ע"א, והוא השופכה urethra המובילה את מי הרגליים מהשלפוחית,

פרוזדור vulva ולא ה vagina וראה שבשבת פו: דלבהמה אין פרוזדור פרוזדור הוא מקום של ערות האשה בשפתות הערות. שו"ת בנימין זאב ס"ח

פתח בית הרחם vestibule of the vagina היינו המקום שתחת ה vulva שני השפתיים של הפרוזדור.

פתח פרוזדור לפעמים כששפתי הפרוזדור סתומין יורד הדם מסוף הפרוזדור בין הקמטין לצד אחוריה.

קרקע הפרוזדור שפת הנרתיק שלצד אחוריה

רחם vulva ראה רש"י נדה מא: כשהתינוק יושב נפתח רחמה קצת

רחם פירוש שני vagina אבל כחיוס קורין רחם לה uterus

וכן צריך לפרש הענין כאן, שהמדובר על איברים החיצוניים של נקבה vulva [ואולי מפני הצניעות לא רצו להרחיב הדיבור] והם שני שפתיים זה לפניו מזה labium majorus, labium minorus, וכל מקום הזה נקרא "פרוזדור" והמקום שבתוך השפתיים בפנים נקרא "פתח בית הרחם" vestibule of the vagina, ויש שם שני נקבים זה אחר זה [ובאשה שוכבת יהיו זה למעלה מזה] הנקב הראשון למעלה היא נקב השתן ולזה קורא "עלייה" ונקב השתן נקרא "לול" שלגבי נקב הלידה הוא נקב קטן מאד, ומאותה מקום לפעמים יוצא דם, וכמובן דם זה הוא טהור, נקב השני היא נקב הלידה vaginal opening שבאותה מקום בתוך הגוף יש ה"חדר" שנקרא גם "המקור" uterus, cervix, vagina שמשם יוצאים הדמים דרך כותלי בית הרחם vaginal opening, וכשיצא דם מהגוף אין דרך הדם לזוב לפניו אלא לאחוריה, ואפרש דברי רש"י דיבור דיבור על מקומם.

ראה כתובות ה' ע"ב לענין דם בתולים רש"י ד"ה מיפקד פקיד כמו פקדון כנס ועומד, ואינו נצלה צדופי הכנס להיות ילאמו ע"י חצורה אלא שהפסח נעול צפניו ופוסמין לו יחולא: או חבורי מיהבר. דס נתולס היולא ע"י חצורה הוא נא שהדופן מתפרק מתצירו. וזה שלא כמו שמתפרש כאן כותלי בית הרחם.

מתני' משל משלו חכמים באשה, החדר [vagina] והפרוזדור [vulva, the external genital organs of the female] [מקום השתנה מי רגלים] נגמ' מפרש היכי קיימי,

דם החדר טמא והיינו מקור, **דם העלייה** [דהיינו במקום ההשתנה] **טהור, נמצא בפרוזדור ספקו טמא** מספק טמא טומאה ודאית [וכ"ה ברע"ב, יכין, תוס' ד"ה והתנן], **לפי שחזקתו מן המקור** נמקור ממזיקין ליה, ולא אמרינן מעליה אלא, ודמים דעליה טהורין, דמפרוזדור לא אמי דס, אלא דמי מדר, ודמי עליה פעמים שהן ננסקין לפרוזדור:

[הלשון קשה, שאם רצונו לומר טומאה ודאית, הול"ל סתם, נמצא בפרוזדור טמא לפי שחזקתו מן המקור, ולכן באו האמוראים לכלל טעות כמו שאפרש בסמוך],

סלקא ליה השקה במקוה כשאר מים, ולא משום טבילה, דאין אוכל ומשקה נטריין במקוה, דלא כתיב טבילה אלא באדם וכלי, אבל [לא?] יין ולא שום משקה אין להם טהרה אלא [ב]מים, ומשום זריעה, דכי משיק להו, הוה להו חצור מים שצכלי עם מי המקוה, וצטילו להו גבייהו, כדמתן (תרומות פ"ט מ"ז) שמילי תרומה שנטמאו ושתלן, טהרו מלטמא, אלאמא מטהרל להו זריעה, ומים צמים זו היא זריעתן,

הא גופא קשיא, אמרת נטמא מקצתו לא נטמא כולו, והדר תני נטהר מקצתו שלא נגעו המים אלא צפי הכלי נטהר כולו ומדקמני נטהר כולו **למימרא דנטמא כולו** והיכי משכחמ לה דנגעה טומאה צכולו?

אמר אביי, כגון שהעבירו לשלג על אויר [בתוך חלל. שטן] **תנור ושך** צמוכ, דנטמא מאויר כלי חרס **דהתורה העידה** [ראה חולין כד:]: כל אשר צמוכו יטמא (ויקרא יא) **על כלי חרס,**

דף י"ז ע"ב

אפילו מלא [כל הכלי חרס] **חרדל** שאין נוגע צמור, אלא גרגרין שאכל הדפנות, ואפ"ה כולו [כל החרדל] טמא מן האויר:

[ראה ענין זה בב"ב כ"ד ע"א, ושם בא לגבי דין רוב וקרוב],

ירושלמי נדה פ"ב הל' ה': החדר לפניו מן הפרוזדור, והעליה נתונה על גבי החדר עד חצי הפרוזדור],

צ"ע מדוע בכלל אמרו חכמים משל זה, והלא להת"ח היה יכול לומר ההלכה היוצא ממשל זה וד, וגם שהחידוש במשל זה הוא שאם נמצא סמוך להעליה הוא דם טהור, הלא לכאורה זה מלתא דלא שכיחא, ואולי רצה לאשמועינן דבטומאת נדה יכולים לחלות בדם היתר כל זמן שיש רגלים לדבר. ועדיין צ"ע? וגם צריך לדעת מה זה דם טהור ומהיכן הוא בא ?],

[החדר והפרוזדור והעליה מהו פרוזדור וחדר וגם וקרקע ועליה, אחרי החקירה מפי ספרים וסופרים חכמי וספרי הניתוח א"א לנו להכחיש המציאות שאינו כפרש"י ותוס' וציוור מהר"ם לובלין ואין לנו אלא מ"ש הרמב"ם בחיבורו [בפ"ה מהלכות איסורי ביאה הל' ג'] ובפ' המשנה וכו' ולהיותו קצת משופע לצד שמאל יותר מלימין קראו לשיפתו התחתון קרקע ולעליון גג, ושם קבועים ביצים שלה המכונים עליה. עי' היטב. ולכן לא הטרחתו כלל בביאור דברי רש"י ותוס' בשמעתין כי אי אפשר להולמן לפי המציאות האמיתי ואתה דע לך. התם סופר אבל גם לפי הרמב"ם קשה איך שייך לשון "נמצא" עמוק בתוך הגוף, וכן "שחתה" ו"אזקרה" קשה להבין לפ"ז, וגם קשה אם באמת המדובר על איברים הפנימיים מדוע מדבר על כל הענין ברמז ובחידה ולא ביארו רש"י ותוס' דבריהם בלשון ברורה כדי שיבינו הכל כיון שהוא ענין מסובך, והלא לא בא לסתום אלא לפרש],

[יש שרוצים לפרש "לול" שהוא מכה היינו פצע בנרתיק אבל הוא דרך רחוקה].

[אבל באמת דברי רש"י הם נכונים כמו שאפרש [ובענין זה תמכתי יסודתי בקובץ "אסיא" סג-סד כסלו תשנ"ט #169] ומקורם אפרט ביאור המילים]:

אבני חן למסכת נדה

טומאה ודאית,

נמי: רמי בר שמואל, ורב יצחק בריה דרב יהודה, תנו נדה בי רב הונא, אשכחינהו רבה בר רב הונא, דיתבי וקאמרי, החדר מבפנים, והפרוזדור מבחוץ שניהם זה אלל זה, צעזעי גופה [שכן הוא במציאות שפיה שלמטה שקורא "פרוזדור" vulva הוא השער כניסה להמקור uterus, cervix, vagina שהיא בתוך הגוף ושייך בה לשון "פרוזדור" אבל גם נופל ע"ז הלשון "אצל" שהפרוזדור הוא אצל המקור, ועכשיו מפרש לשון חדר מבפנים], חדר לצד אמריה [היינו לתוך חלל גופה, וגם שהמקור vagina עולה ומשפיע מהפרוזדור לצד אחוריה, ומפרש פרוזדור מבחוץ], ופרוזדור לפניו [היינו חוץ לגופה ושפיר שייך בוה "לפניה", ועד כאן רק אמר שהם זה אצל זה, אבל כאן אומר אך הם פתוחים זה לזה], וכמלי רסם vagina/vaginal opening למטה צאמנע פרוזדור, ודך שם דמיס יוצאים,

ועלייה בנויה על שתיהן, ולול פתוח בין עלייה לפרוזדור ודמי עלייה [מכיס השתן] צאין לפרוזדור דך הלול [היינו מנקב השתן],

נמצא צפרוזדור מן הלול ולפנים לצד המדר [פי' בתוך הפרוזדור בצד שהוא רחוק מפנים שלה, לצד אחוריה] **ספקו טמא** דאי מעלייה אלא מן הלול ולמון איצעי ליה לאשתכוחי, דהא כי נמית מן הלול לפרוזדור כלפי מון הוא יורד ויואל דך יציאה [פי' בן דרך השתן באשה], ואינו חזר לצד אמריה, ולקמן פריך ודאי טמא הוי ואמאי קמי ספקו טמא, **מן הלול ולחוץ ספקו טהור**,

"נמצא" אם נפרש הענין כאן כהרמב"ם צריך להבין במציאות איך יכולין לדעת בדיוק באיזה מקום בפרוזדור יש דם, בשלמא במשנה דתני נמצא בפרוזדור היינו שדברק בעד נמצא עליה דם, אלא בין נמצא מן הלול ולפנים ומן הלול ולחוץ איך יכולין להבחין? אבל לפי רש"י נראה]

[ספקו טמא ספקו טהור] אולי הסיבה שעשו חילוק זה הוא, מפני שהמשנה גותן טעם "לפי שחזקתו מן המקור" ולמדו מזה שרק במקום בוה שחזקתו מן המקור היא טמאה, וגם הבינו ספקו טמא היינו שתהיה "ספק טמאה", אבל מן הלול ולחוץ כיון ששם אין חזקה זו תהיה טהורה לגמרי [כן כתב רש"י לקמן יח. בר"ה אלא לרמי בר שמואל דטהור היינו טהור לגמרי] שאין לומר טהורה מספק, דא"כ מה החילוק בין ספקו טמא לספקו טהור, ונמצא לפ"ז דמתני' איירי במן הלול ולפנים ובוה תנן דהוי ספק טמאה, וזה כוונת רש"י מדקמי מן הלול ולמון ספקו טהור דהיינו ולכן על כרחך הא דתנן ספקו טמא היינו מן הלול ולפנים. וראה כ"י וטיקן בגירסת הגמרא],

אתא ואמר ליה לאבוה, ספקו טמא אמרת לן [להם. מ'] מר ולא ודאי, מדקמי מן הלול ולמון ספקו טהור ["מדתני" לאו דוקא דלאו ברייתא הוא אלא מימרא דרמי בר שמואל ור' יצחק דהו אמרי ביניהם. מתן בסתר. וראה במהרה"ם ח"ד לרדיק לה מדטהר לגמרי בחוץ מן הלול, מכלל דבלפנים מן הלול אינו מטמא ודאי, דאל"כ (דהיה) [לא היה?] מיקל כל כך בחוץ מן הלול, וראה מוש"ב ע"ז הרש"ש. וראה בספר מי נדה. [ובספר ילקוט המאירי מציין לתום' גזיר סה: ד"ה ור' יהושע דספקו טמא היינו שהוא ספק טמא, עיי"ש עוד],

והא אנן שחזקתו מן המקור תנן מדקמי חזקתו, מכלל דטומאה ודאית קאמר, וצמאי מוקמת לה, לא מן הלול ולפנים, ולא מן הלול ולמון, דלדידך ליכא

א"ל אנא הכי קאמינא, מן הלול ולפנים ודאי **טמא** [פי' שכוונת המשנה ב"ספקו טמא" היינו דין ספקו הוא שהוא טמא ודאית, שכן פירוש לשון זה בכל מקום, אבל כיון שאמר הטעם לפי שחזקתו מן המקור אנו למדין שרק היכן שחזקתו כן אבל] ומתניתין מן הלול ולפנים,

מן הלול ולחוץ ספקו טמא [ידיה רק ספק טומאה] למלות, שהרי שני דמיס יוצאין דך שם, דמי המדר ודמי העלייה, ולא ידעינן מהי אלא, ואע"ג דליכא לאחזוקינה. [יעז"ץ] צדס עלייה [שהם טהורים], דאי מחדר אלא, לא הוה אויל צפרוזדור עד מן הלול ולמון, דהוה נפיק ליה [מן הגוף] ונמית [ויורד למטה] דך יציאת פתח פרוזדור [לצד אחוריה של הפרוזדור, ולא לצד פניה של הפרוזדור פי' דכששפתי הפרוזדור סתומין, הדם הטמא יוצא מבין הקמטים לצד אחוריה, ואולי קורא לזה פתח פרוזדור], אפ"ה מטמאין לה מספקא, דילמא שחמה ונפלה [או נפלה. צ'] על פניה, ושטרצב הדס ככל הפרוזדור, וצא מנד אמריה לצד פניה [מן הלול ולחוץ] כשילא מן המדר,

אמר אביי [כמו שדם הנמצא מן הלול ולחוץ אינה טהור ודאי, שיש לתלות שדם טמא עלה לשם ע"י שהאשה שחתה לפניה, כן אם נמצא דם מן הלול ולפנים, תהיה רק טמאה מספק, שיש חשש שהם דמים טהורים שהגיעו לשם ע"י שהאשה נוקפה לצד אחוריה],

מאי שנא מן הלול ולחוץ, דספקו טמא [פי' אי אולת בתר חששא, איך אוקמת המשנה שיש טמא ודאי, הרי גם במן הלול ולפנים יש ספק] ולא אמרינן ודאי טהור דדלמא שחתה, ומחדר אתא,

מן הלול ולפנים נמי, אימא אודקרה מוקפה לצד אמריה [bended backwards כגון פרקדנית שקורין שובני"א [ראה לעיל יד. ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקד] **ומעלייה אתא** ואיכא למימר מעלייה נמית לפרוזדור [פי' ויש צד שהם דמים טהורים],

והא דלא נפיק ונמית מפרוזדור [vulva] דך פתח צית הרסם [vestibule of vagina] [ואין זה דומה לכותלי בית הרחם] [היינו ישר מן הלול לחוץ אלא], ומזר לצד המדר, משום זקיפה הוא, וכיון דליכא לאחזוקי הכי והכי, הוי ספק ולא ודאי,

אלא אמר אביי, אי בתר חששא אולת דלא ממוקת ליה לדס כמנהגו והילוכו, אלא צאת למוש לקורות הטלדות, כגון שחמה **אידי ואידי ספק הוא** דכי יכי דמספקא מן הלול ולמון, דלמא שחמה, איכא לספוקי נמי מן הלול ולפנים דלמא אודקרה,

ואי בתר חזקה אולת דממוקת ליה לדס כמנהג הילוכו, ולא מיישינן לאימור שחמה ולאימור אודקרה **מן הלול ולפנים ודאי טמא** דודאי מחדר אלא, דאי מעלייה אלא מן הלול ולמון איצעי ליה לאשתכוחי, ומתניתין דקמי שחזקתו מן המקור נמי מן הלול ולפנים, **מן הלול ולחוץ ודאי טהור** ולא אמרינן אימור שחמה, והוה ליה ספק למלות, אלא כמנהג[ו. ו'] ממזקינן ליה [א' ודאי טהור],

אבני חן למסכת נדה

הנרתיק], על כרחך ילא זה ממנהג הילוכו, דהנא מן החדר היה לו לימנא בקרקע פרוזדור [בשפה התחתונה של הנרתיק], שהמדר [הנרתיק] נמוך ושוה לפרוזדור [פ'] לסוף ותחתית הפרוזדור לצד אחוריה, וסמוך לפי הטבעת, פ' כיון שכותלי החדר היינו הנרתיק vagina יורדת מתוך גופה באלכסון מאחוריה, ויורדת למטה להפרוזדור, הדם יורד על קרקעית הנרתיק ויוצא בקרקעית הפרוזדור], ואם מן העלייה בא הוה לו לימנא מן הלול ולחון,

הלכך איכא למיתליה בתרי ספיקי, דילמא מעלייה אלא לפרוזדור ואזדקרה, או ממדר אלא לפרוזדור, וע"י שזדקרה [ששחמה ? וראה ב"ח] עלה הדם מלמטה למעלה, כיון דרמי ורב יתכן לא יהי טעמא למיתליה, איכא לאוקמי בשני [בשנים. וט'] [פ'] בשנמצא בגג פרוזדור יש כאן שני ספיקות כמו שהולך ומפרש], אבל לאציי לישנא דבתר חששא, ליכא לשנוי הכי, ופליג דר' חייא עליה, דכיון דאציי חלי טעמא בחששא, וכל היכא דאיכא למיתש להאי ולהאי משוי ליה ספק, אפילו בקרקע פרוזדור איכא לספוקי בחדר ולעלייה, הילכך דרבי חייא פליג עליה,

אמר רבי יוחנן, בשלשה מקומות הלכו בו חכמים אחר הרוב, ועשאו כודאי משום דאוליין דתר רובא, מקור, שליא, חתיכה,

מקור, הא דאמרן צמתימין, שחוקתו לא בא אלא מן המקור, וכדמי רבי חייא, אלא כיון דרוב דמים הסם שכיח, מחזיקין ליה מן המקור,

שליא, דתנן שליא בבית הבית טמא אף אם אין ולי נראה, הדין טמא משום אהל המת, ולא שהשליא ולד, אלא שאין שליא בלא ולד ושורפין עליה את התרומה, אלא כיון דרוב שליות אינן בלא ולד, מחזיקין לה בטומאה ודאית,

ר"ש אומר, נמוק הולד ונעשה דם, ונתערב דם הלידה, וצטל ברוב, והכי מפרש טעמא לקמן צ' המפלת (דף כז) עד שלא יצא [פ'] אין כאן טומאה ודאית שהרי יש לומר שנימוק ובטל],

חתיכה, דתנן המפלת יד חתוכה מחוסכת צורתה [פ'] ואין רצונו לומר שנחתך היד מן הגוף] צמיתוך אצבעות ורגל חתוכה, אמו טמאה לידה ותשד חומר זכר ימי טוהר, וחומר נקבה לענין טומאה, דמחזיקין לה בלידה ודאית, ליתן לה ימי טומאה וימי טוהרה, דאמרין הלך אחר הרוב, ורוב נשים ולד מעליא ילדן, אלא שנימוק,

ואין חוששין לומר, לא יהיו לה ימי טוהר שמוא אינו ולד דילמא בגוף אטום באת הוא בא, וקיימא לן בהמפלת [לקמן דף כד] דאינו ולד, והיינו כודאי, מדידיהן לה ימי טוהר, הואיל ורוב נשים לאו גוף אטום ילדן, [פ'] שמוא אינה גוף שלם שחסירין בה איברים, ו"אטום" היינו חסירה בלי צורת איברים. וראה לקמן כ"ו ע"א שמשמע שיש ג' דרגות: פניו טוהרות שאין נזרה בהן ניכרת לגמרי, פניו מוסמסין מעוכין קצת ולא כל כך כפניו טוהרות, ואטום היינו חסר לגמרי],

ותו ליכא, והאיכא תשע חנויות, דתניא תשע חנויות, כולן

תני רבי חייא [שנה ר' חייא בריה], דם הנמצא בפרוזדור, חייבין עליו על ביאת מקדש אם נכנסה למקדש, דודאי טמאה, ושורפין עליו את התרומה ולקמן מפרש אי מן הלול ולפנים, אי לחון,

ורב קטינא אמר [תני רב קטינא. ב"י מינכן], אין חייבין עליו על ביאת מקדש, ואין שורפין עליו את התרומה אבל איסורא איכא, אלא ספק הוא,

להך לישנא דאמר אביי, אי בתר חששא אולת אידי ואדי ספקא הוא, מסייע ליה לרב קטינא דאמר ספקא הוא ומוקמינן [ומתקמא. וט'] בין מן הלול ולפנים, בין מן הלול ולחון, ופליגא דרבי חייא אדאציי, דהא על כרחיך לאציי להאי לישנא ליכא טומאה ודאי, לא שגא לפנים לא שגא לחון, לא שגא בגג לא שגא בקרקעית [ענין גג וקרקע ראה לקמן יח.], דכיון דתלי טעמא בחששא, בכולהו איכא לספוקי הכי והכי,

להך לישנא דאמרת, אי בתר חזקה אולת, מסייע ליה לרבי חייא ומתקמא בזמן הלול ולפנים [דשם הרמב"ם הם בחזקת טמאים],

דף י"ח ע"א

ופליגא דרב קטינא אהך לישנא דאציי, דהא להאי לישנא ליכא טומאה ספק, דכיון דתלי טעמא בחזקה, לא שגא בגג לא שגא קרקע, מן הלול ולפנים טמא ודאי, מן הלול ולחון טהור ודאי,

לרב הונא דאמר ליה לצריה, מן הלול ולפנים ודאי, מן הלול ולחון ספקא לא פליגי לא דר' חייא ולא דרב קטינא עליה, ואהדדי נמי לא פליגי, כאן דר' חייא מן הלול ולפנים, כאן דרב קטינא מן הלול ולחון,

אלא לרמי בר שמואל, ולרב יצחק בריה דרב יהודה, דאמרי מן הלול ולחון ספקו טהור, מן הלול ולפנים ספקו טמא על כרחיך הני מתני' [מתניתין?] דר' חייא ודרב קטינא במאי מתקמא מן הלול ולפנים דהא מן הלול ולחון אפילו ספקא ליכא דהא טהור קאמרין. וט') [ועכשיו בר ש"י לשבם הקושיא] ודרב קטינא קיימא כוותיהו [פ'] ודרב קטינא שפיר מיתקמא לרמי בר שמואל ולר' יצחק],

אלא רבי חייא דאמר טומאה ודאית, לימא פליגא [רמי בר שמואל ורב יצחק בריה דרב יהודה] עליהו דרבי חייא דלדידהו ליכא טומאה ודאית?

ומשנינן לא פליגי לא קשיא, כאן הא דרבי חייא דאמר ודאי [טמא], בזמן הלול ולפנים כשנמצא בקרקע פרוזדור דהיינו כדרך יציאתו מן החדר [הכוונה על פתח הנרתיק, שנמצא דם במקום הזה לצד אחוריה, שדרך שם יוצאין הרמבים],

וכאן ודרמי ורב יתכן דאמרי ספק טמא שנמצא בגג פרוזדור שקרוב לעליה,

ולעולם דתר חזקה אולי, ומודו בקרקע פרוזדור צמתימין וכדרכי חייא, אבל בגג, בזמן הלול ולפנים [פ'] אף שהוא מן הלול ולפנים כיון שהוא בשפה העליונה של

אבני חן למסכת נדה

מוכרות בשר שחומה, ואחת מוכרת בשר נבלה, ולקח מאחת מהן, ואינו יודע מאיזה מהן לקח, ספקו אסור, ובנמצא צדקתו, דה"ל מופשט מהן ולא לקחו ממקום הקדשות, הלך אחר הרוב ומוטת, דכל דפריש מרובא פריש?

[ומתריץ] טומאה קאמרינן, איסור לא קאמרינן,

והאיכא תשע צפרדעין, ושרץ אחד ביניהם, ונגע באחד מהן, ואינו יודע באיזה מהן נגע,

[שרק השמונה שרצים המנויים בתורה בפרשת שמיני החולד, והעכבר, והצב למיניהן: והאנקר, והכח, והלטאה, והחמט, והתנשמת [ויקרא י"א כ"ט-ל'] מטמאין במותם כדכתיב שם [פסוק ל"ב] וכל אשר יפל עליו מהם במתם וטמא, אבל שאר שרצים אינם מטמאין במותם כלל, וטומאת נבילה אינה נוהגת אלא בבהמה וחיה, ולא בעופות או דגים או שרצים],

[רמב"ם הלכות אבות הטומאות פרק א' הל' א': הנבילה אב מאבות הטומאות, כוית מנשרה מטמא אדם וכלים במגע וכלי חרס באויר, ומטמא את האדם במשא לטמא בגדים כמרכב חוב, כיצד וכו', אבל הנושא את הנבילה מטמא כלים בשעת נשיאתו שנאמר והנושא את נבלתם יכבס בגדיו, ואותן הבגדים ראשון לטומאה, ואינו מטמא לא אדם ולא כלי חרס ואפילו בשעת נשיאתו כמו שביארנו במטמא משכב ומושב,

שם פרק ד' הל' ב': השרץ אב מאבות הטומאות, מטמא אדם וכלים במגע, וכלי חרס באויר, ואינו מטמא במשא, והנוגע בו אינו מטמא בגדים בשעת מגעו, ושיעור טומאתו כבעדרשה וכל השרצים מצטרפין לבעדרשה],

ברה"י דהוה ליה ספק, ופע"ג דרובא צפרדעים ואין להם טומאה כיון דשרץ קצוה צייקה הוה ליה מחנה על מחנה ספקו טמא, ברה"ר ספקו טהור, ובנמצא שפירש אחד מהן למקום אחר, ונגע בו אדם שם הלך אחר הרוב [והוא] טהור, דהשתא לאו קצוה הוי, ואמרינן כל דפריש מרובא פריש, וצפרדע הוה?

[ומתריץ] טומאה דאשה קאמרינן, טומאה בעלמא לא קאמרינן,

והאיכא הא דאמר רבי יהושע בן לוי, עברה בנהר,

דף י"ח ע"ב

והפילה ואין ידוע אם ולד הוא, מביאה קרבן ונאכל חטאת העוף שלה נאכלת, ולא אמרינן על הספק צאה, ואינה נאכלת, דלמא לאו ולד הוא, וחולין מלוקין הן, ומליקת חולין נבלה, [דאמרינן] הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדין?

מתניתין קאמרינן, שמעתתא לא קאמרינן [ד. וט"ז] ר' יהושע בן לוי אמורא הוא, ושלשה מקומות דאמר ר' יוחנן, משנה או צריכתא הן,

והא כי אתא רבין אמר צפ' המפלת נדה [לקמן דף כט.], מתיב רבי יוסי בר רבי חנינא אדרכי יהושע בן לוי, מתני' חדא [הקשה עליו במושגה אחת לקמן בכו.] דמיירי צאה שלא ידעה אימתי ילדה, והתם קמני לה, וקאמר רבין ולא ידענא מאי תיובתיה דרבי יוסי, דלאו מיוצא היא, והתם מפרש טעמא,

מאי לאו ה"ק רבין, דהא מתני' לא תיובתא היא דרבי יהושע אלא סייעתא, אלמא מתני' אמרה כרבי יהושע, ואשכחן ארבעה מקומות בטומאת נשים צממני, שהלכו אחר הרוב, וקשיא לר' יוחנן דלא קשיזי אלא תלת?

לא, דלמא לא תיובתא ולא סייעתא,

ג' מקומות דקאמר רבי יוחנן, דמשמע הוי וכו' לא, למעוטי מאי דמשום רובא לא נשוייה כודאי, אילימא למעוטי רובא בטומאת אשה דאיכא חזקה בהדיה כלומר כנגדה, דמרעא לה חזקה לרובא, וקאמי מניינא למעוטי, דלא אזלינן צמר הסוד רובא נשוייה מילתא כודאי דלא שרפינן עליה דהיא טומאה את התרומה,

והא אמרה ר' יוחנן חדא זימנא צאה טומאות, דהיכא דקמרה חזקה לרובא, דלא אזלינן צמר רובא נשוייה כודאי, וממילא שמעינן לטומאת אשה [תוס'],

דתנן, תינוק הנמצא בצד העיסה ובצק בידו, רבי מאיר מטהר וחכמים מטמאין, שדרכו של תינוק לטפח צשרים,

ואמרינן, מאי טעמא דר"מ, קסבר רוב תינוקות מטפחין, ומיעוטי אין מטפחין, ועיסה זו בחזקת טהורה עומדת, סמוך מיעוטא לחזקה והוה להו לטהר מרי, ורובא לחודיה לטמא ואיתרע ליה רובא ואין א' עומד במקום שנים,

ורבנן, מיעוטא כמאן דליתיה דמי, ורובא וחזקה רובא עדיף,

ואמר ריש לקיש משום רבי אושעיא, זו היא חזקה חזקה זו שאנו מחזיקין סמם רוב מיעויות מטפחין, חזקה גמורה החזיקה, לעומתה כודאי ששורפין עליה את התרומה,

ורבי יוחנן אמר, אין זו חזקה ששורפין עליה את התרומה,

אלא למעוטי רובא דרבי יהודה דפע"ג דאמר זיל צמר רובא, הכי גמר לה ר' יוחנן, דעמא דקאמר רבי יהודה, לתלות קאמר ולא לשרוף, דתנן, המפלת חתיכה צלא זורה, אם יש עמה דם טמאה האשה טמאה כשאר נדה, ולא משום לידה דלאו ולד הוא, ואם לאו טהורה,

רבי יהודה אומר בין כך ובין כך [בין יש עמה דם, ובין אין עמה דם] טמאה,

אבני חן למסכת נדה

4. וכמימי אדמה לקמן מפרש לה לכולהו צממיתין,

5. וכמוזוג כיון אדום המוזוג צמים ואע"ג דקליש אדמיות דליה טמא,

בש"א, אף כמימי תלתן פנגרי"ג [fenugreek], וכמימי בשר צלי מוהל היוצא ממנו, וב"ה מטהרים,

הירוק [היינו מה שקורין בלשון אחר "נעל" yellow ולא הירוק ככרתי green וכמ"ש התוס' לקמן דף זה ע"ב ד"ה הירוק, ובסוכה דף לא: ד"ה הירוק, וב"ב הרמב"ן ורשב"א והר"ן והרא"ש וכל הפוסקים. חכמת בצלאל],

עקביא בן מהללאל מטמא, וחכמים מטהרין, אמר רבי מאיר, אם אינו מטמא [את האשה], משום כתם [שאינו ממראות הטמאים] מפרש בגמרא, [מ"מ] מטמא משום משקה [וחשוב הוא דם להכשיר הורעים לקבל טומא' ככל שאר דם, שהוא אחד מן השבעה משקין שמכשירין את הורעים. רע"ב], רבי יוסי אומר, לא כך ולא כך [שמראה גע"ל אינו מטמא משום כתם וגם אינו מכשיר את הורעים],

איזהו אדום, כדם המכה מפרש בגמ',

שחור [דקתני בתחלת המשנה שהוא מזה מיני דמים], בחרת אידידמי"ט [צבע שחור שצובעין בו מנעלים, ועל גליון הרע"ב מתורגם טינטע שווארצע פארבע], עמוק מכן שעמוק צמרה שחורית, כלומר שמור יותר מחרת טמא, דיהה מכן פלד"ש שנדחית מראיתו טהור,

ובקרן כרכום, כברור שבו שיש עליו [על הכרכום] צורין צמרה אדמונית יותר מחצריה, וצמרה מפרש לה,

וכמימי אדמה מבקעת בית כרם מקום ומשם מביא אדמה ונותנה בכלי ומייצף עליה מים כלומר נותן שם מים עד שיהו המים נספגין על האדמה,

וכמוזוג כיצד, כגון שני חלקים מים, ואחד יין, מן היין השרוני:

גמ': מנלן דאיכא דם טהור באשה, דלמא כל דם דאתי מינה טמא?

אמר רבי חמא בר יוסף, אמר רבי אושעיא, אמר קרא, דברים יז ח פי יפלא מן דבר למושפט בין דם | לדם בין דין ודין ודין נגע לנגע בין דם טהור לדם טמא,

אלא מעתה עד וכולן טמאין לשון קושיא הוא ו בין נגע לנגע, הכי גמי בין נגע טמא לנגע טהור,

וכי תימא ה"ג, נגע טהור מי איכא, וכי תימא ויקרא יג כולו הפך לבן טהור הוא, ההוא בוחק מקרי לשון לונג, שגרה נאשם צמרים טפות נצטות מאד צפניהם [אולי זה מה שנקרא pityriasis alba],

ואמר רב יהודה אמר שמואל, לא טימא רבי יהודה אלא בחתיכה של ארבע מיני דמים, אבל [של] שאר מיני דמים טהורה, ורבי יוחנן אמר, של ארבע מיני דמים, דברי הכל טמאה [כ?] שהחמיקה מארבע מראות דם טמא השניין צממית, [ורש"י מפסיק שלא תקשה לך מספר ארבע] ואע"ג דחמשה חנן, שמור אדום הוא אלא שלקה [עד כאן ההפסק], דמיון דמראה דם טמא יש זה [בהחתיכה], אמרין כולו דם הוא, וטמאה נדה, ורצנן סברי אין זה דם אלא צמר # [זה צריך ביאור שהרי אמר דברי הכל טמאה?], ושל שאר [מיני. וט'] דמים כגון ירוק ולבן שטורין הן דברי הכל טהורה, לא נחלקו אלא כשהפילה

דף י"ט ע"א

ואינה יודעת מה הפילה שצדדה החמיקה קודם שצאה לפניה, רבי יהודה סבר זיל בתר רוב חתיכות, ורוב חתיכות של ארבע מיני דמים הויין, ורבנן סברי זיל בתר רוב חתיכות לא אמרינן ללא סבירא להו רוב חתיכות של ד' מיני דמים, ואשמועינן רבי יוחנן לעיל, בג' מקומות הלכו אחר הרוב ומו לא, למעוטי הא רוצא דר' יהודה, דלר' יהודה דאזיל בתר רוצא, לא כדאי משוית ליה [משוי לה. וט'], לשרוף על גמגמה את התרומה:

מהני: חמשה דמים טמאים באשה,

1. האדום,

2. והשחור,

3. ובקרן כרכום מוית גן שרכוס גדל צו, @ לא קרן כרכוס כגונה זו כרכוס כמו (שמות לד) כי קרן עור פניו,

זה צורת הכרכום saffron (crocus sativus L.) וצריך לחקור אם הכוונה על פרח זה, ואם תלת דרי הם שלשה הקרנים שבאמצע הפרח, שמראיתן אדום, ותלת מרפן הם שלשה דרגות שיש בכל קרן?

[כרכום היינו saffron, crocus ודרך הכרכום לנטוע בקרן הגינה, ומראה דם כצבע של קרן זה היא מחמשה דמים הטמאים, ויש שני פירושים ברש"י על מלת "קרן" לפי פירוש הראשון הכוונה על מראה ערונת הכרכום כשהיא נטועה בקרן הגינה, ולפי פירוש השני הוא זיו ואורה של הכרכום פ' מדבר על הכרכום עצמה, אבל לעולם מיידי בכרכום שהוא מחובר לקרקע כמ"ש בגמרא]

אבני חן למסכת נדה

ללמוד בגדים מאדם, ובבגדים יהיה טמא גם אם פרח בכל הבגד?

באדם: ויקרא יג מב וְכִי־יָדְתָה בְּקִרְחַת אוֹיֶיךָ בְּנִפְחַת נָגַע לֶבֶן אֲדָמָה צִרְעַת פִּרְחַת הוּא בְּקִרְחָתוֹ אוֹ בְּנִפְחָתוֹ:

בבגדים: שם נה וְרָאָה הַכֹּהֵן אַחֲרָיו הַכֹּהֵן אֶת־הַנֶּגַע וְהָנִיחַ לֹא־הֶפֶךְ הַנֶּגַע אֶת־עֵינָיו וְהִנֵּג לֹא־פֶשֶׁה טָמֵא הוּא בְּאֵשׁ תִּשְׂרָפוּ פִּרְחַת הוּא בְּקִרְחָתוֹ אוֹ בְּנִפְחָתוֹ, [וּתְרוּגְמוֹ בְּשִׁחִיּוֹתָהּ אוֹ בְּחִדְיוֹתָהּ הֵינָּה בְּבִגְדֵי הַבָּלָיִים אוֹ הַחֲדָשִׁים]

נאמר ויקרא יג קרחת וגבחת בבגדים, ונאמר קרחת [פירוש שנשרו השערות באמצע הראש וע"ז יש שם מקום חלק בלא שער] וגבחת [היינו ע"י שנשרו השערות משורת השער שעל המצח נעשה המצח גבוהה יותר] באדם, מה להלן פרח בכולו טהור, אף כאן [בבגדים] נמי פרח בכולו טהור,

אלא הכא, אי דם טהור ליכא, במאי פליגי,

וממאי דהני טהורין והני טמאין? אמר רבי אבהו, דאמר קרא מלכים ב ג כב וַיִּשְׁכְּמוּ בַּבֹּקֶר וַיִּשְׁמְשׁוּ וַרְחָה עַל־הַמַּיִם וַיֵּרְאוּ מוֹ אֵב מִנֶּגֶד אֶת־הַמַּיִם אֲדָמָה בְּדָם, לְמִימְרָא דְדָם אָדָם הוּא וְאֵלּוּ כֻלָּם אֲדָמָה הֵן,

[ובמקשה] אימא אדום ותו לא האדום שנאדומים דהיינו כדס המכה דממנית?

א"ר אבהו, אמר קרא, בויקרא כ ויהי גלמה אם מקור דמיה, ויקרא יב וטורה ממקור דמיה דמיה, הרי כאן ארבעה הרי ד' מיני אדומים טמאה בה, אלז שלמטה מהן לאו דם הוא,

והא אנן חמשה תנן? אמר רבי חנינא, שחור אדום הוא אלא שלקה,

תניא נמי הכי, שחור בחרת, עמוק מכן טמא, דיהה מן אפי' הוא שחור כבחול טהור הולל ולינו שחור כחרת, [ראה חולין פח: השחור והבחול, והוא מין צבע לצבוע את ריסי העינים, ובמלון דשסמב"ז פירש שהוא מלשון "גחל"],

ושחור זה לא מתחלתו הוא משחיר, אלא כשנעקר מן הגוף הוא לוקה ו משחיר, משל לדם מכה, לכשנעקר הוא משחיר:

[שנינו במשנתינו] בש"א אף כמימי תלתן: ולית להו לב"ש דמיה דמיה הרי כאן ארבעה?

אב"א לית להו,

ואב"א אית להו, מי לא א"ר חנינא שחור אדום הוא אלא

אלא בין נגעי אדם, לנגעי בתים, (ו. וט') לנגעי בגדים [דהיינו שהוקן ממרא ימרה על אחד מן הדינים שיש בנגעים אלו], וכולן טמאין, הכא נמי בין דם נדה לדם זיבה, וכולן טמאין,

האי מאי, בשלמא התם גבי נגעים, אע"ג דכולהו לעמא, איכא לאוקומי קרא דליירי בפלוגתא דזקן ממרא וסנהדרין שדדורו, דכתיב (דברים יז) והאיש אשר יעשה צדוק, כגון דמפלגי איכא לאפלוגי בנגעי אדם, ובפלוגתא דרבי יהושע ורבנן דקאמר זקן ממרא כמד מינייהו, וסנהדרין כמד מינייהו,

דתנן, אם בהרת קודם לשער לבן, טמא דשער לבן מסימני טומאה וכגון שקדמתו בהרת דכתיב (ויקרא יג כה) והנה נהפך שער לבן צִצְקָה, ואם שער לבן קודם לבהרת [פי' אם יודעים בודאי שכן היה], טהור, [אבל אם הוא] ספק, טמא,

ורבי יהושע אומר, כהה [פי' דבספק הוא טהור], ואמר רבה, כהה וטהור הרי הוא כנגע שכהה מראיתו שצבוע של הסגר שהוא סימן טהרה, דכתיב (ויקרא י"ג) והנה כהה הנגע וגו',

ובשם רבי משה הדרשן שמעתי, קיהה כלומר קיהה דצדק ונחלק עליו, וכן מנאמי בת"כ ר' יהושע קיהה וטיהר,

בנגעי בתים, [איכא למימר דפליגי זקן ממרא וסנהדרין] כי הא פלוגתא דר"א בר"ש ורבנן,

דתנן [הגמרא כאן מביא רק דברי ר"א בר"ש, אבל לפני זה יש דברי ר' ישמעאל ור"ע ולא רצה להאריך, וזה לשון המשנה שם בנגעים פרק י"ב מ"ג וכמה אבנים יהו בו, ר' ישמעאל אומר ארבע, ר"ע אומר שמונה, שהיה ר' ישמעאל אומר עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים או על אבן אחת, ר"ע אומר עד שיראה כשני גריסין על שתי אבנים לא על אבן אחת] ר"א בר"ש אומר,

לעולם אין הבית טמא, עד שיראה כשני גריסין שיעור נגע כגריס לאורך ולרוחב, על שני אבנים, בשני כותלים, בקרן זוית אחד כותל זה ואחד כותל זה, ארכו כשני גריסין, ורחבו כגריס דכסוא מוטל ארכו על צ' אצנים, נמצא בכל אבן גריס על גריס, כשיעור נגע, ושתי אצנים צדין דכתיב (ויקרא יד) ותללו את האצנים,

מ"ט דר"א בר"ש? כתיב ויקרא יד לו וְרָאָה אֶת־הַנֶּגַע וְהָנִיחַ הַנֶּגַע בְּקִירַת הַבַּיִת שְׁקִיעְרוֹת וְרִקְרָקַת אוֹיֶיךָ אֲדָמָה וּמִלֵּאִיָּהּ שָׁפַל מִן־פֶּקֶדֶן, וכתיב וְהָנִיחַ הַנֶּגַע בְּקִירוֹת, איזהו קיר שהוא כשני קירות, הוי אומר זה קרן זוית,

בנגעי בגדים, בפלוגתא דר' יונתן בן אבטלמוס ורבנן, דתניא ר' יונתן בן אבטלמוס אומר, מנין לפריחת פריסה פרסה צרעה ככולהו בגדים, שהיא טהורה ואע"פ שלא נאמר אלא צרעה (ויקרא יג) ואם פרס פרסה וגו' [הגם שהגמרא לא פירש מה אמרו רבנן? צריך לומר דלא סברו

אבני חן למסכת נדה

שלקה, ה"נ מלקא הוא דלקי:

אי הכי שפיר קאמרי ליה רבנן לר' מאיר?

[שנינו במשנתנו] וב"ה מטהרין: היינו תנא קמא? איכא בינייהו

דף י"ט ע"ב

לתלות ת"ק סבר ה' דמיס טמאין ודאי, ואידך ספיקא, ולב"ה טהורין ממס:

אלא ה"ק להו, להוי כמשקה להכשיר זרעים, שאס יגע שרץ בהן יטמא, ואמאי מטהריתו לגמרי להכשיר את הזרעים ורבנן בעי במדבר כג דם חללים ישמה וליכא דם שהנפש יוצאה בו קרוי משקה ולענין הכשר צעין משקה כדכתיב (ויקרא יא) ואשר יצא עליו מים יטמא וכל משקה אשר ישמה כלומר אוכל ומשקה [ואו כל משקה. רש"ש] אשר ישמה יצא על האוכל והכי מוקמין לה בפסחים (דף טז),

אי הכי שפיר קאמרי ליה רבנן לר' מאיר, אלא הכי קאמרי להו אלפיה בג"ש להכשיר את הזרעים כתיב הכא שיר השירים ד יג וְשִׁלְחֶיךָ דם נדות השלות מן האשה פְּרִדֶּם רְמוֹ נְיָם כפרדם זה שהוא נעול להסתמר, כך צטת ישראל נעולות פתחיהן צימי נדותן מהזיקן לבעליהן, עם פְּרִי מְגִידִים היינו צנים וכתיב התם אויב ה' הִתְּחַן מִקֵּרַע עַל־פְּנֵי־אָרְצוֹ וְשִׁלְחֵם מִיָּם עַל־פְּנֵי חוּצוֹת וְתִכְתִּיב שִׁלּוֹת צָמִים, מה מים מכשירין, אף דם נדות מכשיר,

[שנינו במשנתנו] הירוק, עקביא בן מהללאל מטמא: ולית ליה לעקביא דמיה דמיה הרי כאן ארבעה?

אב"א לית ליה, ואב"א אית ליה, מי לא א"ר חנינא שחור אדום הוא אלא שלקה, הכא נמי מלקא הוא דלקי:

ורבנן, אדם דן ק"ו מעצמו, ואין אדם דן ג"ש מעצמו אלא כקבלה מרבו הל"מ, דלמא קרא למילתא אחריתי איצטרך,

[לא ידעתי היאך שייך זה בנו"ש מרבירי קבלה, דע"כ לא נתקבלה מסיני כיון דהכתובים עדיין לא נכתבו. ערוך לנר, ויש מכאן קצת ראיה שהלכה למשה מסיני היינו שכן הוא במסורה ולא ממש מסיני]:

[שנינו במשנתנו] וחכמים מטהרין: היינו ת"ק דאמר ה' דמיס ותו לא? איכא בינייהו לתלות:

[שנינו במשנתנו] א"ר מאיר אם אינו מטמא משום כתם כו': א"ר יוחנן, ירד ר"מ לשיטת עקביא בן מהללאל וטימא ומטמא דם ירוק משום נדה,

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר לא כך וכו': היינו ת"ק, הא קמ"ל מאן ת"ק רבי יוסי, וכל האומר דבר בשם אומרו, מביא גאולה לעולם:

[שנינו במשנתנו] איזהו אדום כדם המכה: מאי כדם המכה?

1. אמר רב יהודה אמר שמואל, כדם שור שחוט דמו אדום כדאמר בסדר יומא (דף נו) האי חיור והאי סומק, ולימא כדם שחיטה דם שחיטה משחנה והולך?

אי אמר כדם שחיטה, הוה אמינא ככולה שחיטה, קמ"ל [דאינו טמא אלא כמראית הדם היוצא תחלה בשחיטה] כדם המכה, כתחילת הכאה של סכין,

2. עולא אמר, כדם צפור חיה דם היוצא מנפוח חי ע"י מכה. או דלמא לאפוקי כחוש- והאי חיה לשון צריאה הוא. הרגה מאכולת- אשה הרואה כתם בצגדה אס הרגה מאכולת תולה זה ואי קשיא הא שיעור כתם כגרים ועוד ומאכולת כולי האי לא הוי כדאמר בפירקין צעין כגרים ועוד לאפוקי מדם מאכולת לא קשיא והיא לר' חייא בן אבטיגנוס הא לרבנן צפרק הרואה כתם [לקמן נדה דף נח] דלא צעי האי שיעור. מאי לאו מאכולת דכולה גופה- אלמא כל מאכולת דומה לדם נדות ואת אמרת דם מאכולת של ראש הוא דדמי לדם נדות אצל דשאר הגוף לא,

וה"ק להו [ר"מ] לרבנן, נהי דהיכא דקא משכחת כתם ירוק א'מנא על צגדה לא מטמאיתו דכיון דירוק הוא מסתמא לאו מגופה אחא, דלא שכי, ולא תלין בה, אלא [אצל ?] היכא דקחזיא דם ירוק מגופה דם הוא [ו] תממא,

אי הכי אם אינו מטמא משום כתם, מטמא משום משקה, משום רואה מבעיא ליה?

אלא ה"ק להו [ר"מ], נהי היכא דקא חזיא דם ירוק מעיקרא, לא מטמאיתו משום רואה, דלאו דם הוא והיינו [דקאמר ר"מ במשנה אם אינו מטמא] משום כתם, כלומר [שדם ירוק אינו מטמא] כשאר דם [כדם אדום] שכתמו טמא, [אבל] היכא דחזיא דם אדום, והדר חזיא דם ירוק, תממא, מידי דהוה אמשקה זב וזבה תממא משום משקה, כרוקה וכמי רגליה, אס נוגעין בו אדם וכלים וטהרות, צאיתו דם ירוק שראתה צימי נדותה, שהיתה נדה מדם אדום, ואמאי מטהריתו לגמרי?

ורבנן [משיבים לר"מ] דומיא דרוק, מה רוק שמתעגל ויוצא שמתאסף תחלה, ואס"כ יוצא אף כל שמתעגל ויוצא, לאפוקי האי לאפוקי דם צין טמא צין טהור, כשהוא צא דאין מתעגל ויוצא [אלא] נוטף ויוצא ראשון ראשון,

אבני חן למסכת נדה

חילוק במראה המאכולת בין של ראש ושל שאר הגוף עד כדי שיהיה דומה לשאר המראות, וכן בתולה בבנה ובבעלה, משא"כ קילור ושרף שקמה הם שונים לגמרי ממראה דם אדום. וראה שארית ישראל בא"י,

איבעיא להו חיה לאפוקי שחוט, או דלמא לאפוקי כחוש, ¹.

אמימר ומר זוטרא ורב אשי הוו יתבי קמיה אומנא מקיז דם נקין, שקלי ליה קרנא קמיתא לאמימר, חזייה, אמר להו אדום דתנן כי האי, שקלי ליה אחריתי, אמר להו אשתני [ומפני זה לפי מ"ד דמפרש דם מכה דמתני' דם הקזה אומר המשנה דם מכה ולא דם הקזה, שאי אמר דם הקזה היינו מכינים שקאי גם מראה של הקזה שניה. ע"פ משחת אהרן בא"י],

אמר רב אשי, כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי צין קמא לנמרא, לא מבעי לי למחזי דמא:

[שנינו במשנתנו] שחור כחרת: אמר רבה בר רב הונא, חרת שאמרו, דיו כלומר לא כשחורות חרת העיני' צמים [שאין במים אלא מראה החרת], אלא [כ. וט'] שחורות חרת העיני' צדיו [שהדיו שחור גם בלא החרת],

תניא נמי הכי, שחור כחרת, ושחור שאמרו דיו, ולימא דיו? אי אמר דיו הוה אמינא, כי פכחותא דדיותא קלישות הדיו כשהכלי מלא [קלש פי' דק וחלש, והוה אמינא דמראה קלושה זו טמאה], יורד שחורות חרת למטה, ומלמעלה הוא צדור ואינו שחור כל כך, קמ"ל כי חרותא דדיותא [שיורדת למטה],

איבעיא להו, בלחה צדיו למה כדמפרש [דפרישית. רש"י], או ביבשתא שן דך שנותנין [הנזקין. צ"י] חרת צדיו [כ. צ"י] שולקים קליפות הקוצים [הקוצים. וט', צ"י רש"י, ו' והוא מתייבש],

תא שמע, דרבי אמי, פלי' מצקע קורטא דדיותא חמיסות דיו יצא ובריק בה מראית דם שחור,

אמר רב יהודה אמר שמואל, כקיר שעוה שחורה, @ ל"א קיר שם עשצ שחור, כדיו, וכענב[ה] ענצים שחורים טמאה, וזוהי ששנינו עמוק מכן טמאה,

אמר רבי אלעזר, כזית [שחור], כזפת, וכעורב [זהו חימה שיהו אלו דיהה מענב. יעב"ץ], טהור, וזוהי ששנינו דיהה מכן טהור,

עולא אמר אשחור דמתנין קאי, דקמני טמא, כלבושא סיואה שם מקום, ועושין שם מלצושים שחורים,

עולא אקלע לפומבדיתא, חזייה לההוא טייעא [גברא] דלבוש לבושה אוכמא, אמר להו שחור דתנן כי האי, מרטו

3. זעירי אמר, רבי חנינא כדם מאכולת של ראש,

[תנה בכל התירוצים שייד לשון כדם המכה, כדם תחילת הכאה של סכין וכדם גניפה של אצבע וכדם הקזה דהיינו ג"כ תחילת הקזה בתחילת הכאה של סכין, אבל בתירוצי זה כדם מאכולת קשה מה לשון כדם המכה? וצ"ל דמפרש המכה לשון מאכולת. ערוך לגר]

מיתבי הרגה מאכולת הרי זה תולה בה מאי לאו דכוליה גופה לא דראשה,

4. אמי ורדינאה נאה כורד [rose], וצגיטין (דף מא) קרי ליה אמי שפיר נאה ל"א ורדינאה מקום הוא ששמו ורדינא צעירוצין (דף מט) א"ר אבהו [תלמידו של ר' יוחנן], כדם אצבע קטנה של יד, שנגפה וחייתה, וחזרה ונגפה, ולא של כל אדם, אלא של בחור שלא נשא אשה, ועד כמה עד בן עשרים,

מיתבי, תולה כחמה בבנה ובבעלה אם יש בהן מכה שמה נטף עליה כששוכנין יחד אלמא דם צנה וצנעה דומה לדם נדות, בשלמא בבנה משכחת לה שלא נשא אלא בעלה הא נשוי הוא היכי משכחת לה?

אמר ר"נ בר יצחק, כגון שנכנסה לחופה ולא נבעלה,

5. ר"נ אמר אמתני' קאי כדם הקזה,

מיתבי, מעשה ותלה [פ' סמך לטור את הכתב] ר"מ כחם

דף כ' ע"א

בקילור אנפלטט"ר, ואדום הוא ונתעסקה צו, אלמא קילור דומה לדם נדות, ואע"ג דלא הוי סומק כולי האי, וקשיא לכולהו דדייקי צין דם צחור לדם נשוי, משום דסומק טפי, וצין דם מאכולת של ראש, לשאר דם מאכולת, ורבי תלה בשרף שקמה, מאי לאו אדום [שתלה כתם שהיה אדום, כמו שהאמוראים לעיל מציירים את מראה אדום, בקילור ושקמה שנתעסקה בה, והחוש יעיד שאין לתלות מראה דם אדום בקילור ושקמה],

לא אשאר דמים [שהרי במשנה מנויים גם שאר מראות טמאים, שאחד מהן דומין למראה קילור או למראה שרף שקמה, ואותם טיהר],

[ולכאורה היה יכול לתרץ בן לעיל על הקושיא לזעירי מהברייתא דהרגה מאכולת וכי, וגם הקושיא לר' אבהו מתולה בבנה ובבעלה? ואולי אין סברה לומר שיהיה

אבני חן למסכת נדה

מזינה [תלשו מבגדו] **פורתא פורתא, יהבו ביה** # [הלשון "יהבו ביה" לא איתפרש, ואי הכוונה ששלמו לבעל הבגד חול"ל "יהבו ליה", ויותר מתפרש שחתכת בגד היה נמכר בד' מאות זוזי, וצ"ע] **ארבע מאה זוזי**,

רבי יוחנן אמר, אלו כלים האולירין כלים מממני מרחצאות, לשון אחר עס מקוס הבאים ממדינת הים,

למימרא דאוכמי גינהו, והאמר להו רבי ינאי לבניו # [כ, בני אל תקברוני לא בכלים שחורים, ולא בכלים לבנים, שחורים שמה אזכה לנן עדן, והעדיקים מלוזשים לניס ואהיה כאבל בין החתנים, לבנים שמה לא אזכה, ואהיה כחתן בין האבלים, אלא בכלים האולירין הבאים ממדינת הים, אלמא לאו אוכמי גינהו?

לא קשיא הא בגלימא גלימי אולירין הו סומקי הא בפתורא אצל פתורי, כגון מפה וסדין אולירין, הו שמורין,

אמר רב יהודה אמר שמואל, וכולם חמשה דמים אין בודקין אלא על גבי מטלית לבנה מרחצאות הדמים ניכרים צה,

אמר רב יצחק בר אבודימי, ושחור דם שחור, נצדקה מרחצאתו, אס שחור היא כמרס, או דיהה מק על גבי נגד אדום,

[וצ"ע דלפ"ז נמצא שאשה שצריכה שני עדים אחד לו ואחד לה תהיה צריכה ד' עדים שני עדים לבנים ושני עדים אדומים שמה תמצא דם שחור? אבל זה טעות, שפירש חנמי' הוא שדם שחור טוב גם אדום אבל זה ודאי שעד לבן שפיר דמי. ע"פ אוצר חיים בא"ז],

אמר רב ירמיה מדפתי, ולא פליגי [שגם ר' יהודה אמר שמואל סבר בשחור שבודקין אותו על גבי אדום] **הא בשחור, הא בשאר דמים** [בודקין אותו על לבן],

מתקוף לה רב אשי, אי הכי לימא שמואל חוץ משחור?

אלא אמר רב אשי, בשחור גופיה קמיפלגי,

אמר עולא, כולן הדמים [כל מראות הדמים] **עמוק מכן** מאותו שיעור השני צמחיתין, לכל אחד, אי הוה סומק טפי **טמא, דיהה מכן טהור, בשחור** ואע"פ דלא תנן צמחיתין דיהה מכן טהור, אלא גבי שחור, הוא הדין לכולהו, **ואלא מאי שנא שחור דנקט?**

סד"א, הואיל ואמר רבי חנינא, שחור אדום הוא, אלא **שלקה, הילכך אפילו דיהה מכן נמי ליטמא** דהאי אדום הוה, וע"י לקותא השחור, קמשמע לן דאין דרך דם אדום המשחיר על ידי לקותא, להיות דיהה,

רבי אמי בר אבא אמר, וכולן עמוק מכן טמא, דיהה מכן נמי **טמא, חוץ משחור, אלא** [אם גם דיהה טמא] **מאי אהני שיעוריה דרבנן** [שאם גם דיהה מראיתו טמא, א"כ כל המראות הדומין לדם הם טמאים, ולמה טרח לפרש ה' מראות הדם?]

לאפוקי דיהה דדיהה שנדסה ממראיתו יותר מדאי,

ואיכא דאמרי, רמי # [אולי הוא אותו רבי אמי שאמר לשון ראשון, ונקרא בקיצור "רמי"] **בר אבא אמר, וכולן עמוק מכן טהור** אס מאותו מראה הוא [ש"עמוק" אין פירושו עד הסוף, אלא עד כדי שישאר עדיין בכלל מראה זו], אצל אס האדים הרצה, עד שצא לכלל אחד משאר המראות של מעלה הימנו, הרי צא למדא מהק דמתני', **דיהה מכן טהור, חוץ משחור, ולהכי מהני שיעוריה דרבנן,**

בר קפרא אמר, וכולן עמוק מכן טמא, דיהה מכן טהור, חוץ **ממוזג שעמוק מכן טהור, דיהה מכן טהור,**

בר קפרא אדיהו ליה דס הדומה למוזג [עשו אותה יותר בהיר # ואולי ע"י שהוסיפו לתוכו מים] **ודכי, אעמיקין ליה** [עשו אותה יותר עמוק] **ודכי, אמר רבי חנינא, כמה נפיש** [גדול וחשוב] **גברא דלביה** [שיש לו גבורת חלב לפסוק] **כמשמעתיה:**

[שנינו במשנתינו] **ובקרן כרכום: תנא לח ולא יבש,**

1. **תני חדא כתחתון עלה מחמון ולא כעליון,**

2. **ותניא אידך כעליון, ולא כתחתון,**

3. **ותניא אידך כעליון, וכל שכן כתחתון,**

4. **ותניא אידך כתחתון, וכל שכן כעליון,**

אמר אביי, תלתא דרי [שורות] **דעלין הוו זו למעלה מזו, ותלתא טרפן** **הויין** ובכל שורה יש ג' עלין], **נקוט דרא מצינא** **לדוק** צה אס הדס, **וטראפא מצינא בידך** דההוא משוצח לדוק מכולן, ומיהו כוליה דלא כשרה לדוק,

והא דקמני כחמון ולא כעליון, הכי קאמר, כשורה אמנעית ולא כעליונה הימנה, והא דקמני כעליון ולא כחמון כשורה אמנעית ולא כחמונה הימנה, דאין כשר לדוק אלא דדרא אמנעית, והא דקמניא כחמון וכ"ש כעליון דמשמע דמרייהו כשרין לדוק, אלא שהעליון משוצח, לאו אדרי קאי אלא אעלין דדרא מניעא, וה"ק צעלה חמון שהוא צרור, וכ"ש כעליון הימנה דהיינו אמנעית שהוא צרור מאלד, והא דקמני כעליון וכ"ש כחמון הכי קאמר, כעליון כעלה העליון, וכ"ש כחמון כעלה האמנעית,

כי אתו לקמיה דרבי אבהו, אמר להו, בגושייהו [כשהכרכום עדיין מחובר בודקין בה] **שנינו לדוק צה, ולא לאחר תלישתו:**

אבני חן למסכת נדה

באסכרה,

דף כ' ע"ב

רבי חנינא הוא דחכים ומלי דדיק כה"ג [משום דאמרין יומא מנ. ר' חנינא
הוי בקי ברפואות ובקי בחכמת הטבע, כמו שאמר חמין ושמן מילדותי עמדו לי
בעת זקנתי חולין כד; וה"ה שהיה בקי בטבע הדמים גם כן. מהר"ץ חיות] כולי
עלמא לאו חכמי,

הכי אמר רבי יוחנן, חכמתא דרבי חנינא גרמא לי דלא אחזי
דמא [שלא אראה מראות דמים], מטמינא מטהר [כשאני מטמא הוא
מטהר], מטהרנא מטמא,

אמר רבי אלעזר, ענוותנותא דרבי חנינא גרמא לי דחזאי
דמא, ומה רבי חנינא דענותן הוא מחית נפשיה לספק וחזי
[פ' דמה ר' חנינא שהוא עניו מאד, והוא בעיניו אינו חשוב כלל, והיה לו לחשוב
שאינו ראוי לכך, מ"מ כדי לטהר אשה לבעלה הוא רואה ודן בספיקי מראות דם,
כ"ש אני שאיני עניו כ"כ ואני יודע שאני בקי במראות הדם], אנא לא אחזי
[אני לא אראה בתמיה !],

אמר רבי זירא טבעא דבבל גרמא לי דלא חזאי דמא, דאמינא
בטבעא [ג"כ נראה שהוא ענין טבע העולם [science] שנשתמשו במלה זו הרבה
הטבעיים, ומכאן לקחיה, ולא מצינו לה חבר בתלמוד. יעב"ץ] לא ידענא,
ברמא ידענא,

למימרא דבטבעא תליא מלתא, והא רבה הוא דידע בטבעא
ולא ידע ברמא? כל שכן קאמר, ומה רבה דידע בטבעא לא
חזא דמא, ואנא אחזי,

עולא אקלע לפומבדיתא, אייתו לקמיה דמא, ולא חזא, אמר,
ומה רבי אלעזר דמרא דארעא דיישראל הוה צקי צמרלאת דס, מכל
חכמי ארץ ישראל כדמפרש לקמן כי מקלע לאתרא דר' יהודה פומבדיתא
אתיהא דרבי יהודה, צשילי פ"ק דסנהדרין (דף יז) סגי דפומבדיתא רב יהודה ורב
עיינא, לא חזי דמא, אנא אחזי,

ואמאי קרו ליה מרא דארעא דיישראל, דההיא אתתא
דאייתא דמא לקמיה דרבי אלעזר, הוה יתיב רבי אמי קמיה,
ארחיה הריס צו [ר"א] אמר לה האי דם חימוד הוא [וטהור] שנתאית
לבעלה ולאתה הדס מחמת תאוס, בתר דנפקא אטפל לה רבי אמי,
א"ל [האשה לר' אמי] בעלי היה בדרך, וחמדתי, קרי עליה תהלים
כה סוד ה' ליראיו [ראה לשון זה גם בשבת עז; סוטה ד; י, חגיגה ג;,
סנהדרין מו; קו;],

[צריך להבין לפי הסיפור מה היה כל כך גדלות שיקרא בשביל זה מרא דארעא
דישראל ? י"ל דמהאי עובדא מוכח דהיה לו רוח הקודש, והא דארחיה כדי שלא
יבינו הרואים אלא יחשבו שהכירו בריח ולא ברוח הקודש. בן יהודיע, וראה ברלב"ג
בהקדמה לתהלים שמבאר החילוק בין נבואה לרוח הקודש],

[שנינו במשנתנו] וכמימי אדמה: תנו רבנן, [מהו] כמימי אדמה,
מביא אדמה שמנה מבקעת בית כרם, ומציף עליה מים,
דברי רבי מאיר,

רבי עקיבא אומר, מבקעת יודפת,

רבי יוסי אומר, מבקעת סכני,

רבי שמעון אומר, אף מבקעת גנוסר [כן נקרא טבריה], וכיוצא
בהן,

תניא אידך, וכמימי אדמה, [היינו ש] מביא אדמה שמנה
מבקעת בית כרם, ומציף עליה מים כקליפת השום, ואין
שיעור למים, משום דאין שיעור לעפר אלא יציא עפר כמו שירלה, אם
רב אם מעט, ויציף עליו. ח"כ, רש"ש] מים כעוצי קליפת השום, למעלה מן העפר
[אכל (לא) [אם ?] יתן מים יותר האדמה] נהפך ללגן ונמנע מטמא את הטהור.
וט' נתתי קו תחת המילים שלא יכולתי לקרות כראוי],

ואין בודקין אותן צלולין, אלא עכורין שמהא מראית אדמה נכנסת
צמיס, צללו חוזר ועוכרין, וכשהוא עוכרין המים צעפר אין עוכרין
ביד # [משמע שהיד משנה את מראיתה], אלא בכלי,

איבעיא להו, אין עוכרין אותן ביד, אלא בכלי, [דהיינו] דלא
לרמיה בידיה לא יתן העפר אל תוך ידו ולעכרינהו ויעסור המים צעפר (ש.
ו') צידו, אע"פ שחוזר ונמנע צכלי לאחר עכירה, אבל במנא אם העפר צכלי כי
עכר ליה בידיה צאצצעו. ו' [שפיר דמי,

או דלמא, דלא לעכרינהו בידיה כשהמים צספל, לא יעכרם צאצצעו
אלא במנא אלא צצון [פ' בבבא], אז צכלי אחר,

ת"ש, כשהוא בודקין [פ' במי אדמה] אין בודקין אלא בכוס של
זכוכית, אלמא לא לירמי עפר צמיס צכפו ויצדוק, ועדיין [ואכתי. יעב"ץ]
תבעי לך, בדיקה בכוס, עכירה במאי, 2. תיקון,

כי אתו לקמיה דרבה בר אבוח, אמר להו במקומה שנינו שאין
האדמה דומה לים אלא במקומה, אכל הציאה צמקוס [למקום. וט'] אחר, נשתנה
מראיתה,

רבי חנינא פלי מציק קורמא דגנגשתא [מין אדמה אדומה, וביבמות
ק"ו ע"ב פרש"י ארזיל"א מלכים א ז מו צמנעצה האדמה פ' בעובי האדמה
מתרגמינן צגרגשתא דארעא] אבל בתרגום שלנו מתורגם בעובי גרגשתא, ובע"ז
לח: גם פרש"י ארזיל"א, ובביצה לג. רש"י ד"ה מן העפר קרקע קשה צשופרין אותה
מוציאה אור, כעין גרגשתא שלנו ממקום מחפורת שלה], ובריק ביה [בה. וט']
צלא מים, ליימ עליה רבי ישמעאל ברבי יוסי אחר שיעשה כן

אבני חן למסכת נדה

חמוד הוא טהור, והאי דצריכה לישב ו' נקיים, משום דאגב חמוד מתעוררים דמיה, ואף על פי שדם חמוד טהור אפשר שנמשך אף דם גדות עמו. ע"כ. ויש עוד הרבה בספרים בענין זה],

אמרה ליה לבריה [לשבור מלכא], תא חזי כמה חכימי יהודאי, א"ל דלמא כסומא בארובה?

הדר שדרה ליה [לרבא], שתין מיני דמא, וכולהו אמרינהו, ההוא בתרא דם כנים הוה, ולא ידע [ולא ידע רבא להבחין איזה דם הוא, ולבסוף], אסתיע מילתא [נעור לו הדבר], ושרר לה [רבא] משום דזון סריקותא מסרק נאה דמקטלא כלמי שהרגין עליה כנים, וסצרה, ולאי הנין ומשום הכי שלח לי האי. כלמי כנים כדמרגמינן כנים כלמחא,

אמרה יהודאי בתווי דלכא יתביתו צמדי הלכא חס יושניס [כלומר] יודעים הנסתרות. ר"ח] ממדרים [אימה. דברים לב כה] מתרגמי מתוונקא, כלומר כל חכמה מלכה צמס,

[הכוונה שהחכמה של רבא היה כפלים, ששלח לה המסרק לרמו שזה דם כנים, וגם ע"י ששלח לה מתנה רמו לה שהיא יודע שאינה כוונתה לנסותו אלא עשתה זאת לטובתו להגיד שבחו לפני המלך. בן יהוידע]

אמר רב יהודה, מרישא הוה חזינא דמא, כיון דאמרה לי אמיה דיצחק ברי' # [משמע שהיו לו כמה נשים, וקרא לזו על שם בנם], האי טיפתא קמיינא [טיפה הראשונה של גדות], לא מייתנין לה [אין אנו מביאין אותה] קמיינהו דרבנן, משום דוהימא # [שמראה שלה מוזהמת, ואנו מתביישות להראות להם דם זה, שדם ראשון מוזהם, ע"י שלא ראתה דם מבכר, וזה כמו למשל גשם הראשון אחר זמן יובש], לא חזינא דילמא אשתני, ואע"ג דמראה דם טהור יש לה, דלמא אי איתא טיפתא קמיינא, הוה מיחזי טמא,

בין טמאה לטהורה כשכלין ימי טוהר של זכר או של נקבה, וראה ציוס ארבעים ואחד או ציוס שמונים ואחד ודאי חזינא לההוא דמא, אי דם טמא מטמינא, ואי לאו מתמשה דמיס הוא מטהרינא,

דההוא ולאי טיפתא קמיינא מיינא, דלא מזהמא, דעד השתא חזאי ואסתא דם טוהר, שכל מ' לזכר ופ' לנקבה מעין פתות, ואפי' פסקה יום או יומים הואיל ומוחזקת היא דמיס, לא זהמא, ומיינא טיפתא קמיינא,

ילתא [אשת רב נחמן. ראה ברכות נא; ורש"י שבת נד; ביצה כה; גיטין סז; אשת רב נחמן והיא נת הנשיא ואשת אב צית דין ומסוגה כדאמר] צהעור והרועצ [חולין דף קנד] דרב נחמן חתנא דצי נשיא הוה, קדושין ע; חולין קטז; אייתא דמא לקמיה דרבה בר בר חנה, וטמי לה, הדר אייתא לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה,

והיכי עביד הכי, והתניא חכם שטימא אין חברו [חכם אחר] רשאי לטהר, אסר אין חברו רשאי להתיר?

[נעתק מע"ז ו:]

[תוס' ע"י"ש, וראה מגילה כו: אתא לקמי' דר"פ ואסר ליה, לקמי' דרב חונא וכו'.

אפרא הורמיו נכרית היטה, וכן שמה, ואעפ"כ היטה משמרת עלמה מנדות וקרונה להתגייר, ואף קרצנות היטה שולחת [לישראל להקריב לשמה צפ' צתר' דזמס. וט']]

ולשון יוני איפרא חן כמו אפריון נמטייה לרבי שמעון (צ"מ דף קט). הורמיו- כמו (צ"צ דף עג) הורמיו צל לילתא, כלומר יופי שדים היה לה,

[ראה שם בב"ב עג. ששם פירש ברשב"ם ואני שמעתי הורמיו צוין] וסס עד הוא. ד"ס] כדאמרין בסנהדרין למ. מפלגא דמתא דהורמיו דהיינו שהורמיו הוא שם שידה, יופי שדים היו לה פי' שאשה שהיא יפיה הרבה יותר מהרגיל עד שבני אדם תמיהין עליה חוששין שהיא שידה, וכן היא בקינות לת"ב קינה כ"ב "אשה יפת תאר מנולת [מטונפת באשפה] מוצא, [וירמיה הנביא היה מסתפק מי האשה הזאת אם בשר ודם או שידה, ושאל אותה] גזרני עליך בשם אלקים ואדם [שתגדי לי], אם שר לשדים את או לבני אדם או אם את מבני אדם" וכן אשה זו היתה יפה כל כך שקראו לה שם של שידה. ועל שם "הורמיו" ראה בתענית כ"ד ע"ב בר"ה איפרא הורמיו פרש"י כך שמה איפרא חן, יופי שדים היה לה, וראה תוס' גיטין י"א ע"א ד"ה הורמיו ואיפרא הורמיו (צ"צ ט). מפרש ר"מ חן מלת המקום דאיפרא לשון חן כמו אפריון נמטייה כו' (צ"מ ק"ט ע"א) ולא כרש"י דפירש צפרק שני דנדה דיופי של שדים היו לה.

וראה ברכות י: ויגש גיהזי להרפה א"ר יוסי ב"ר חנינא שאחזה בהור יפה ופרש"י פְּדִיקָה וראה במדרש שמואל [בהוצאת שלמה באבער] פרשה ט"ו בתחלתו "מה השדים הללו חודה של אשה כך משה ואהרן הודן של ישראל, מה השדים הללו שבחה של אשה כך משה ואהרן שבחו של ישראל, מה השדים הללו כבודה של אשה אף משה ואהרן כבודן של ישראל" הרי שיש ענין של יופי שדים, נמצא שרש"י אומר כאן שני דברים, א) שהורמיו הוא שם שר, ב) ודימו אותה לשד מפני שיופי שדים היו לה.

ושמעתי מפרשים בזה מה דאמרין במגילה יב: שהשרים בקשו מאחשוורוש שתבא ושתי לפניהם ערומה שיש ללמדו כן מהפסוק דכתיב "להראות העמים והשרים את יפיה" שהשרים הם יופי האשה]

אמיה דשבור מלכא [שבור המלך Shabor, מלך פרס, והיה בימי רבא ב"ר יוסף בר חמא] ורב עובדיה היה תלמיד בשנת 350, וראה פסחים ג"ד ע"א שקורא גם לרבא שבור מלכא, והיה גם שבור מלכא הראשון שהיה חבירו של רב ושמואל שחיו בשנת 235 וכינו גם לשמואל בשם שבור מלכא], שדרה דמא לקמיה דרבא, הוה יתיב רב עובדיה קמיה, ארחיה [רבא] ואע"ג דלאמר לעיל רבא לא ידע דמא, ניסא איתרחס ליה ,

[אבל הריטב"א פירש דארחיה היינו רב עובדיה, וראה מי גדה בא"ז, ולפ"ז לא קשה מה שהקשו, דלעיל אמרינן דרבא לא חזי דמא, אבל צ"ע דגבי ארחיה ר' אלעזר משמע שר"א ארחיה שרב אמי רק נמפל לה אחר כך, וכאן כתב אותו הלשון? אבל רש"י פירש דארחיה רבא, ונמצא שבשני המעשיות מתפרש הלשון באופן אחד],

אמר לה האי דם חימוד הוא,

[וז"ל החידושי הר"ן פירשו בו דם חימוד הוא וטהור, והקשו ע"ז מדאמרין בפ' בתרא דמכילתין תבעוה לינשא ונתפייסה צריכה לישב ו' נקיים כלומר משום דמחמודא, משמע דדם חמוד טמא הוא, אלא ודאי האי דקאמר דם חמוד לא לטהרו אחר כן אלא כדי להראות חכמתו, ולי נראה דאפשר דאי קים לן ודאי דדם

אבני חן למסכת נדה

עביר הכי, והתניא, חכם שטימא, אין חבירו רשאי לטוהר וכו', ואמרינן טמויי הוה מטמי לה, כיון דאמרה ליה דכל יומא מדכי לה כי האי גונא, והאידנא הוא דחש בעיניה, הדר דכי לה, אלמא מהימנא לה?

רב יצחק בר יהודה, אגמריה סמך דפשיטא ליה דטוהר, והאי דהוה מטמא מעיקרא משום כדודו דרבה בר בר חנה, אצל אי הוה מספקא ליה לא הוה סמך עלה [ראה תוס']

רבי ראה דם בלילה וטימא, ראה ביום לאותו דם עזמו וטיהר, המתין שעה אחת, חזר וטימא קס"ד דלא חזר וראה, אלא מאליו חזר צו וטימא, דקצר שמא אמש טמא הוה ועכשיו שיצט נשתנה ממראיתו ממה, שהיה לו אמש, ואילו הוה למ כמתחלתו הוה נראה טמא, לפיכך חזר צו ממה שטיהר אמר או לי שמא טעיתי,

שמא טעיתי, ודאי טעה צמה שמרתי וטימאתי, הוילי ומראיתו עכשיו טוהר, דתניא לא יאמר חכם, אילו היה לח היה ודאי טמא, אלא (אמר. וי) אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות?

מעיקרא אחזקיה בטמא כלומר אמש לא מספק טימא, אלא שפיר חזייה ואחזיק בטומאה, דאמר' לקמן רבי דק לאור הנר, כיון דחזא לצפרא דאשתני הלצין אמר (ליה) ודאי טהור הוה, ובליילה הוא דלא אתחזי שפיר,

כיון דחזא דהדר אשתני [הלצין. וי] עוד יוסר, אמר האי טמא הוא ומפכח הוא דקא מפכח ואזיל מראה אדמומיתו עוברת [פי' שהיא נמוקת לאט לאט], הילכך הדר למילתיה קמיימא וטימא, והא דאמרין אין לו לדיין אלא מה שענינו רואות, היכא דלא אחזיה כשהוא למ ולא אדמי ליה כטמא,

רבי בדיק לאור הנר, רבי ישמעאל ברבי יוסף בדיק ביום המעונן, ביני עמודי היכא דגרסי ואע"ג דליכא נהורא כולי האי, אמר רב אמי בר שמואל וכולן אין בודקין אותן אלא בין חמה לצל, רב נחמן אמר רבה בר אבבה, בחמה ובצל ידו טמן ידו כנגד חמה על הדם ומיכל:

[שנינו במשנתנו] וכמזוג שני חלקים [מים ואחד יין מן היין השרוני] כו': תנא,

דף כ"א ע"א

השרוני מזוג, נידון כברמלי חי דהכי נמי צדקי צכרמלי חי [פי' השרוני צריך להיות מזוג אבל יכול להיות בין חדש ובין ישן, אבל כברמלי דינו שיהיה חי] ולא מזוג, [וגם צריך שיהיה] חדש ולא ישן, ואית דגרסי כשרוני נידון הכרמלי [שדינא שוה ששניהם צריכים להיות דוקא מזוג, אבל יכול להיות בין חי ובין ישן],

וראה א"ח גיטין ה: [שכיון ששאל ממנו תחלה גמר בלבו לעשות ככל אשר יורה אותו. ר"י מלוניל] [שכל דבר שניטמא או שנאסר ע"פ חכם שוב אין חכם אחר רשאי להתירה ולא לטהרה, והכי תניא וכו'. הראב"ד, והר"ן מביא בשם הראב"ד דכיון דאסרה ראשון שוויא חתיכה דאיסורא, ושוב אין לה היתר דאפי' התירה שני אינה מותרת],

[נתק מניטין ה:]

[וראה תוס' נדה כ: ח"ל וי"ל דקפידא לא הויא אשואל, אלא אחכם, אבל השואל ישאל כל מה שירצה דמתוך כך ידקדקו בדבר ופעמים שהראשון טועה ויצא הדבר לאורה,

ח"ל תוס' ע"ז. וי"ל דאינו אסור אלא לשאול אם לא יודיע לו כבר שאלתי לפלוני ואסר לי אבל אם אומר לו כבר שאלתי פלוני חכם מותר, אבל ודאי החכם יזהר שלא יתיר כדאמר' בפרק כל חיד [נדה כ:]: חכם שאסר אין חבירו ראשי להתיר אא"כ יוכל להתירו כגון שטעה בדבר משנה או אפילו בשיקול הדעת,

וראה יו"ד סוף סימן קט"ז [בהמה] מסוכנת, אף על פי שניתרת בשחיטה, המדקדקים מחמירים על עצמם שלא לאכלה, הגה בהמה שהורה בה חכם מסברא, ולא נמצא הדין בפירוש שהיא מותרת, בעל נפש לא יאכל ממנה, וכתב שם בבאה"ט שאם יש להרבה קבלה שהיא מותרת, מותר,

ובפתחי תשובה שם מביא בשם אביו שמצוה להרחיק מכל דבר כיעור ולא יאכל מה שנתבטל בששים, אבל בסוף דבריו מביא מספר תורת אשם, דמי שרוצה להחמיר לנהוג איסור בדבר שלא מצינו שהחמירו אמוראי כגון מה שנתבטל בששים, או בכלי שני, הוי כמו אפיקורסות ויצא שכרו בהפסדו, ודלא כמ"ש או"ה סוף בבל ג"ו,

מעיקרא טמויי הוה מטמי לה רב יצחק משום כדודו דרבה בר בר חנה, כיון דא"ל, דכל יומא מדכי לי כי האי גונא, והאידנא הוא דחש בעיניה, דכי לה,

ומי מהימני? אין, והתניא, נאמנת אשה לומר כזה ראיתי מציאה דם אחר, או שלה או של חברתה, ואומרת כזה ראיתי ואבדתי' אס דם זה טוהר, לא מספקין ליה בטומאה, משום דם האצוד, דמהימנא למימר כזה ראיתי,

איבעיא להו, כזה טיהר איש פלוני חכם מהו שתסמוך עליה [על רחל] חברתה [לאה] שהלכתה דמה לזו [לרחל] ואמרה לה [רחל] כדס זה שלך הכרמי גס אני לפלוני חכם וטיהר, מהו [וראה מהרש"א ח"ל ולא בעי לפרושי מהו שתסמוך עליה עצמה ברואה דם אחר, דאפשר דאין אדם רואה דם עצמו, מהו הוה מצי לפרש מהו שישמוך הרב הנשאל עליה היכא דלא אגמריה סמוך, וכפי' רש"י למסקנא דהא נמי קמבעיא ליה?]

תא שמע, נאמנת אשה לומר אלמא קיס לה צמראה דמיס כזה ראיתי ואבדתי?

שאני התם דליתיה לקמה אצל הכא דליתיה קמן, ניחוי אגן,

תא שמע, דילתא אייתא דמא, לקמיה דרבה בר בר חנה, וטמי לה, לקמיה דרב יצחק בריה דרב יהודה ודכי לה, והיכי

אבני חן למסכת נדה

נדה [קאי ארישא דמתני' המפלת חתיכה, אם יש עמה דם טמאה וכו' ר' יהודה
אומר בין כך ובין כך טמאה] אמר רב יהודה אמר שמואל, לא טימא
רבי יהודה, אלא בחתיכה של ארבעת מיני דמים דקסרי היא
גופה דם, הלכך טמאה נדה, אצל ולד לא הוי, אבל של שאר מיני דמים
טהורה,

ור' יוחנן אמר, של ארבעת מיני דמים דברי הכל טמאה, של
שאר מיני דמים דברי הכל טהורה, לא נחלקו אלא שהפילה,
ואינה יודעת מה הפילה, רבי יהודה סבר זיל בתר רוב
חתיכות, ורוב חתיכות של (מיני) ארבעת מיני דמים [טמאין]
הויין, ורבנן סברי, לא אמרינן רוב חתיכות של ארבעת מיני
דמים דקסרי אין רוב חתיכות של ארבע מיני דמים, דלא אסתחזן לן האי רובא,

איני, והא כי אתא רב הושעיא מנהרדעא, אתא ואייתי
מתניתא בידיה, המפלת חתיכה אדומה, שחורה, ירוקה,
ולבנה לאו מארבע מיני דמים הן, אלא אדום, וכנמיני אדמה, וכקין כרכוס,
וכמוזג, ושחור לא קא משגיב, דהיינו אדום אלא שלקה אם יש עמה דם
טמאה, ואם לאו טהורה, רבי יהודה אומר, בין כך ובין כך
טמאה,

קשיא לשמואל בחדא, ולרבי יוחנן בתרתי,

[ומפרש קשיא] לשמואל בחדא, דאמר שמואל לא טימא רבי
יהודה אלא בחתיכה של ארבעת מיני דמים, והא קתני ירוקה
ולבנה [שאינם מדר' מיני דם], ופליג רבי יהודה [בברייתא דטמאה],

וכי תימא כי פליג רבי יהודה, אאדומה ושחורה, ואירוקה
ולבנה לא, אלא ירוקה ולבנה למאן קתני לה כלומר להודיע דכיו
של מי זבא, אילימא רבנן, השתא אדומה ושחורה מטהרי רבנן,
ירוקה ולבנה מיבעיא,

אלא לאו לרבי יהודה, ופליג להודיע דאירוקה ולבנה נמי פליג [דטמאה],

ותו לרבי יוחנן [דאמרת שעל ר' יוחנן יש שני קשיות] כלומר הך קשיא דיורוקה
ולבנה לא איבעי לן לפירוש, דכי היכי דקשיא ליה לשמואל קשיא ליה לרבי יוחנן, דהא
רבי יוחנן נמי אמר על שאר מיני דמים טהורה, והכא קתני ירוקה ולבנה ופליג
רבי יהודה, ותו קשיא אחרימי לר' יוחנן דאמר של ארבעת מיני דמים
דברי הכל טמאה, הא קתני אדומה ושחורה ופליגי רבנן
[בברייתא דטהורה],

וכי תימא כי פליגי רבנן [ומטהרי] אירוקה ולבנה, אבל אאדומה
ושחורה לא, אלא אדומה ושחורה למאן קתני לה, אילימא
רבי יהודה, השתא ירוקה ולבנה טמאה, אדומה ושחורה
מיבעיא, אלא לאו רבנן ופליגי?

ר' יהודה שמואל	אמר	ר' יוחנן

אמר רב יצחק בר אבדימי, וכולן אין בודקין אותן, אלא בכוס
טבריא של זכוכית פשוט טב"ש,

מאי טעמא? אמר אבבי, של כל העולם כולו, [כלי] מחזיק לוג
עושין אותו [ע"י החכה באש] מְמַנָּה [מזכוכית שמשקלה מנה], שני
לוגין עושין אותו ממאתים, כוס טבריא פשוט, אפי' מחזיק
שני לוגין עושין אותו ממנה, ואידי דקליש [פ' כיון שדפנותיה דקין]
ידיע ביה טפי [נראה היין שבתוכו יותר] נראה זו אדמומית היין:

פרק שלישי המפלת

מתני' המפלת חתיכה, אם יש עמה דם, טמאה משום נדה,
ואם לאו טהורה דלאו לידה היא, דאי לידה הויה, בלא דם נמי טמאה, דכמיז
(ויקרא יב) כימי נדת דומה טמאה, ר' יהודה אומר מפרש בגמרא בין כך
ובין כך [בין יש עמה דם, ובין אין עמה דם] טמאה,

המפלת כמין קליפה, כמין שיערה שער, כמין עפר, כמין
יבחושין יתושין אדומים, תמיל למים [קאי על קליפה, שיערה, עפר,
יבחושין שתמילם למים. כ"ה באלוהו רבא על גליון המשניות], אם נמוחו
טמאה משום נדה דדס הוא, ואם לאו טהורה,

המפלת כמין דגים נמי לאו ולד הוא, וטעמא מפרש בגמרא, הלכך אי איכא
דם, טמאה נדה, ואם לאו טהורה, חגבים, שקצים, ורמשים, אם יש
עמהם דם טמאה, ואם לאו טהורה,

המפלת מין בהמה חיה ועוף, בין טמאין בין טהורין, אם זכר
תשב לזכר ימי טומאת שבעה, וימי טהרה ל"ג 33 וכל דמים שמתאם בהן
טהורין, ואם נקבה תשב לנקבה, ואם אין ידוע תשב לזכר
ולנקבה לחומרא ימי טומאה דנקבה שבעים, וימי טהרה כלים לסוף ארבעים יום
כזכר, ולא פ' כנקבה, ובגמרא מפרש מאי שנא דלמיה ועוף קרי ולד יותר מדגים
דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, כל שאין בו מצורת אדם, אינו ולד:

[ולא יסופק בשכלך שהוא נמנע מצד הטבע שילד אדם כל מה שזכרתי פה, אבל זה
אפשר, וכבר העידו יותר מזה, [וכתבו הפלוסופים מה שהוא זר יותר מכל אלה
הענינים הטבעיים כלם הולכין על הרוח ויפול בהם הזרות והפליאה. # זה צריך
ביאור]. פירוש המשניות להרמב"ם],

אבני חן למסכת נדה

לישנא אחרינא [החילוק בין לשון ראשון ללשון זה הוא רק שלפי לשון זה לא פליג ר' יוחנן] אמרי לה, אמר רב יהודה אמר שמואל, לא טימא רבי יהודה, אלא בחתיכה של ארבעה מיני דמים, אבל של שאר מיני דמים טהורה,

איני, והא כי אתא רב הושעיא מנהרדעא, אתא ואייתי מתניתא בידיה, המפלת חתיכה אדומה, ושחורה, ירוקה, ולבנה, אם יש עמה דם טמאה, ואם לאו טהורה, ורבי יהודה אומר בין כך ובין כך טמאה,

קתני אדומה ושחורה ירוקה ולבנה, ופליג ר' יהודה [הרי שר"י מטמא גם שאר מיני דמים], וכי טימא כי פליג ר' יהודה אאדומה ושחורה, אבל ירוקה ולבנה לא, אלא ירוקה ולבנה מאן קתני לה, אילימא לרבנן, השתא אדומה ושחורה קא מטהרי רבנן, ירוקה ולבנה מיבעיא, אלא לאו לר' יהודה ופליג?

אלא אמר (רב יהודה) [ר' יוחנן] באפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלגי, ובפלוגתא דהני תנאי, דתניא קשתה שנים ולשלישי הפילה, ואינה יודעת מה הפילה, הרי זו ספק לידה ספק זיבה, מביאה קרבן ואינו נאכל,

רבי יהושע אומר, מביאה קרבן ונאכל, לפי שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם,

ת"ר, המפלת חתיכה, סומכוס אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מגסיא אומר כדבריו, קורעה [החתיכה], אם יש דם בתוכה טמאה, ואם לאו טהורה,

כרבנן ועדיפא חמירא מדרבנן, כרבנן דאמרי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ועדיפא מדרבנן, דאינה סברי עמה אין, בתוכה לא, וסומכוס סבר, אפילו בתוכה,

ותניא אידך, המפלת חתיכה, ר' אחא אומר קורעה, אם תוכה מאדים הצער מאדים ואפי' אין שם דם ממש טמאה, ואם לאו טהורה, כסומכוס דאמר תוכה כעמה ועדיפא מסומכוס ועדיפא מדסומכוס, דאיהו צעי דם ממש,

ותניא אידך, המפלת חתיכה, רבי בנימין אומר קורעה, אם יש בה עצם, אמו טמאה לידה ויש לה ימי טוהר, ומשצ לזכר ולנקבה, ימי טומאה דנקבה, וימי טוהר לזכר,

אמר רב חסדא, ובחתיכה לבנה דהוא מין גס, וכן כי אתא זוגא דמן חדייב שני תלמידי חכמים מאותו מקום [זוגא דמן חדייב, בן גורם רש"י, ומה שהעירו על הגליון דלפ"ז קשה לשון בידיה שהוא לשון יחיד? כבר תירץ

רבנן	אפילו בד' מיני דמים טהורה.	בד' מיני דמים טמאה, טהורה.	בספק
ר' יהודה טימא	אלא בחתיכה של ד' מיני דמים	בד' מיני דמים טמאה, בספק, זיל בתר רוב וטמאה.	
לשמואל (וגם לר' יוחנן) בחדא: קשיא א'	והא קתני ירוקה ולבנה ופליג ר"י ואמר טמאה.	והא קתני ירוקה ולבנה ופליג ר"י ואמר טמאה.	
ולר' יוחנן בתרתי: קשיא ב'		הא קתני אדומה ושחורה ופליג רבנן ואמרו טהורה.	

אלא אמר רב נחמן בר יצחק, [בריייתא זו שהביא רב הושעיא] באפשר לפתיחת הקבר הרמס בלא דם דם לידה קמיפלגי הלכך לרבנן כי ליכא דם טהורה, ואפילו החתיכה של ארבע מיני דמים, דחתיכה לאו דם הוא, אלא גסר, ולא אמרנן? דם אחר איכא, ואין הוא דלא חזיק, דקסברי רבנן אפשר לפתיחת הקבר בלא דם,

לר' יהודה אפילו [החתיכה] ירוקה ולבנה טמאה, דודאי דם אחר הוא, ואין הוא דלא חזיק, דאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם,

ובפלוגתא דהני תנאי [שגם הם חולקים אם אפשר שנפתח הקבר בלא דם], דתניא קשתה שנים כמון י"א יום שצין נדה לנדה, וראתה דם מממת קושי, ולשלישי הפילה ואינה יודעת אם ראתה דם באתה לידה אם לא, ואינה יודעת מה הפילה אם נפל הוא, ואם רוח בעלמא הוא,

דף כ"א ע"ב

הרי זו ספק לידה ספק זיבה ספק אם זיבה היא, ומייצת בקרבן זיבה, ספק אם לידה היא ומייצת בקרבן לידה, ספק אינה לא לידה ולא זיבה, ואין עליה קרבן,

כינא אם ילדה בשלישי וזל גמור, הרי כאן לידה ולא זיבה, ואפי' ראתה דם עם לידתה [לא הוי זיבה] להשלים ג' ראיות, דקושי סמוך ללידה רחמנא טהרה, לקמן צפ' צנות כותים (דף לו), כי יוצו וצו דמה, דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד, ואם לא היה ולד, וראתה דם עם לידתה, הרי כאן זיבה גמורה, דהשתא לאו קושי סמוך ללידה הוא, דאין כאן לידה, ואם לא היה ולד ולא ראתה דם, אין כאן לא לידה ולא זיבה, דשני ימים הוא דחזאי,

הלכך מביאה קרבן אחד לאכול בקדשים, דשמא יולדת או זבה היא ואינו נאכל מטאת העוף שלה, דשמא אינה לא יולדת ולא זבה, דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם, ובשלישי לא חזאי וולד נמי לא חזאי, והאי קרבן מליקת חולין היא ונבלה,

רבי יהושע אומר, מביאה קרבן ונאכל, שאי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם הלכך מה נפשך, אם ולד הוא הרי כאן לידה, ואם אינו ולד הרי כאן זיבה דבשלישי חזאי,

אבני חן למסכת נדה

תנא קמא נמי טהורי מטהר?

אלא דפלי פלווי איכא בינייהו שיש צה שורות שורות ציקועים מצחון והדס שס, תנא קמא [שסומך עצמו על דברי ר' אליעזר שדורש בבשרה] [ד]. צ"ל מטהר לה אלא מנורת הכמזב [דכתיב בבשרה] סבר האי דס טהור [נדה. רש"ש] הוה, ומשום חליצה היא טהורה, ומשום גזרת הכמזב [דכתיב בבשרה וממעה דם שיוצא ע"י חציצה] בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה, והוא הדין לשפופרת כיון דטעמא משום חליצה הוה,

והני מילי היכא דשיעא [חלקה בלי קמטים] חמיכה, והדס צמוכה [ו?]. לא נגע [שהדס לא נגע בתוך הרחם], אבל היכא ד פלי פלווי והדס שס, ונוגע צמס טמאה, מאי טעמיה בבשרה קרינא ביה והיינו דקאמרי אס יש עמה דס דפלי פלווי, טמאה, ואס לאו טהורה,

ואתו רבנן [חכמים דסיפא] למוימר ורצנן צמחאי לא דייקי לישנא דקרא, והאי דמטהרי, אף על גב דפלי פלווי אין זה דם נדה, אלא דם חתיכה משום דלאו דס נדה הוה, הלכך לא שגא צמוכה כי שיעא, ולא שגא פלי פלווי דנגע צמס טהורה, הא דם נדה ודאי טמא, ואפילו בשפופרת נמי אכל שפופרת דס נדה היא [ו.]. טמאה, דלא דרשינן צמרה, אלא לטמאה צמס כצחון [פי' כיון שהגיע הדם לפרוודור היא טמאה],

[וממשיך לפרש הברייתא דפליגי ת"ק אליבא דר"א, וחכמים]

אמר אבוי, בשפופרת כולי עלמא לא פליגי דטהורה (דאין דרך הרואה צק),

דף כ"ב ע"א

כי פליגי בחתיכה ודפלי פלווי, מר סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה דת"ק סבר צמרה למעוטי מוך חמיכה, אכל דס הנראה צקועים טמא, דהא צמרה קרינן צה, ומר סבר ורצנן צמחאי סברי, אפי' פלי פלווי טהורה, דאין זה דס נדה ד אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה,

רבא אמר, דכולי עלמא אין דרכה של אשה לראות דם בחתיכה, והכא באשה טהורה דלאו ראיה היא, ומקור מקומו טמא ומיהו טיפת דס מטמאה טהורה, אס נגעה צהן [טיפת הדם בטהרות], ואת האשה טומאת ערב, משום דנגעה [טיפת הדם] צמקור, דקרא ממורת ראיה מעטה, ולאו מטומאה, קמפלגי,

דר' אליעזר סבר, אשה טהורה [מטומאת נדה] ודם טמא, דהא אתי דרך מקור,

ורבנן סברי, אשה טהורה, ומקור מקומו טהור דס נמי טהור, והכי קאמר אין זה דס נדה (שחמך שוס טומאה עליו), שאלו היה דס, היה לו לטמאה נדה, ועכשיו אין לו שוס טומאה, אלא כחמיכת צמר צעלמא,

הרש"ש והח"ב ועוד שלא קשה כלל, כדאיתא בר"ה כב: מאי אותו חווג, ששייך לשון יחיד על זוג] אתא ואייית מתניתא בידיה, המפלת חתיכה לבנה, קורעה, אם יש בה עצם, אמו טמאה לידה,

אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, המפלת חתיכה קורעה, אם יש בה דם אגור טמאה, ואם לאו טהורה כסומכום, וקילא מכולהו,

בעא מיניה רבי ירמיה מרבי זירא [בן דרכו של ר' ירמיה בהרבה מקומות לשאול [על פי רוב מרבו ר' זירא] שאלות תמוהים] הרואה דם בשפופרת מהו, ויקרא טו בבשרה דס יהיה זונה צמרה שילא דרך כותלי צית צמס ואין מפסיק והאי קרא צמדה כמצי ופרשה [דפרשה ?] שניה נאמרה צמדה (ויקרא טו) ואשה כי יזנז זנז דמה וגו' אמר רחמנא ולא בשפופרת,

או דלמא האי בבשרה מביעי ליה, שמטמאה מבפנים כבחון מאחר שילא מן המקור לפרוודור, והעמידו[הו ?] כותליה # [צריך לפרש שהכוונה על שפתי הפרוודור], מיד היא מטמאה, משא"כ צוז וצעל קרי דאין מטמאין, עד שחל טומאתן לחון?

אמר ליה בבשרה אמר רחמנא, ולא בשפופרת, דאי [דאם תאמר שאין למעט שפופרת מבשרה, ד] בבשרה מביעי ליה שמטמאה מבפנים כבחון [זה אינו, ד], א"כ נימא קרא (בבשר) [בשרה] מאי בבשרה, שמע מינה תרתי,

[ומקשה שוב למה אינה טמאה בשפופרת] והא"ר יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, המפלת חתיכה קורעה, אם יש בה דם אגור טמאה, ואם לאו [ואם אין בה דם] טהורה ומאי שגא משפופרת [דאמרת שאינה טמאה]?

הכי השתא, התם [בדם אגור] דרכה של אשה לראות דם בחתיכה הלכך צמרה קרינא ציה, דמין צמינו לא חייך, הכא, אין דרכה של אשה לראות דם בשפופרת,

לימא שפופרת תנאי היא, דתניא, המפלת חתיכה, אף על פי שמלאה דם, אם יש עמה דם, טמאה ואם לאו טהורה, רבי אליעזר אומר בבשרה, ולא בשפיר עור הולד קודם שנגרלו צמוכו נגידים ועצמות וצמר, ולא בחתיכה,

ר' אליעזר היינו תנא קמא? אימא "ש"רבי אליעזר אומר בבשרה ולא בשפיר ולא בחתיכה,

[וממשיך בדברי הברייתא] וחכמים אומרים, אין זה דם נדה, אלא דם חתיכה,

אבני חן למסכת נדה

יבש לא, או דלמא האי כי זוב זוב דמה, אורחא דמילתא
היא, ולעולם אפילו יבש נמי?

א"ל ר' אלעזר [תניתוה, דם הנדה ובשר המת, מטמאין לחים
ויבשים,

אמר ליה ר' יוסי ברבי חנינא [לח ונעשה יבש דהא ד. ו] קמני מטמאין
יבשין, נפל דם לא על הצד ויבש [ונמייבש?], ואחר כך נגע הדם בטירות, דומיא
דיבש בשר המת, דיבש מעיקרא בשר המת [דבשר המת יבש, דבשר המת יבש
מעיקרא?] ליכא לא קא מיבעיא לי, כי מיבעיא לי יבש מעיקרא,

[א"ל ר' אלעזר] הא נמי תניתוה, המפלת כמין קליפה, כמין
שערה, כמין עפר, כמין יבחושין אדומין, תטיל למים,

דף כ"ב ע"ב

אם נמוחו טמאה דדס הוא, אלמא אע"ג דכי מוסיפה יבש היה, כעפר [אלמא
אף ביבש מעיקרא הוא טמאה],

[ובמקשה הגמ'] אי הכי בלא נמוחו נמי?

אמר רבה, כי לא נמוחו, בריה בפני עצמה היא ולא דס,

ומי איכא כי האי גוונא מפלת כמין שערו וקליפות? אין, והתניא
[בניחותא] א"ר אלעזר בר' צדוק, שני מעשים [בלשונו "מעשיות"]
העלה אבא, מטבעין שס העיר ליבנה,

מעשה באשה, שהיתה מפלת כמין קליפות גלדי המכה אדומות,
ובאו ושאלו את אבא, ואבא שאל לחכמים, וחכמים שאלו
לרופאים, ואמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה,
שממנה מפלת כמין קליפות, תטיל למים, אם נמוחו טמאה,

ושב מעשה [לשון זה בעוד ד' מקומות בש"ס] באשה, שהיתה מפלת
כמין שערות אדומות, ובאה ושאלה את אבא, ואבא שאל
לחכמים, וחכמים לרופאים, ואמרו להם שומא יש לה בתוך
מעיה דרך שומא להיות זה שער שממנה מפלת כמין שערות
אדומות, תטיל למים אם נמוחו טמאה,

[ועל הבדיקה במים] אמר ריש לקיש, ובפושרין דאי דק צנזן ולא נימות,
לא מטרינן לה דכחי, דדילמא אי היה בפושרין, הוה נימות,

תניא נמי הכי, תטיל למים ובפושרין, רשב"ג. אומר ממעבתו
ברוק על גבי הצפורן,

מאי בינייהו מאי פלוגמיהו? אמר רבינא, מעוך על ידי הדחק,

בעא מיניה רבה מרב הונא, הרוואה קרי בקיסם הכניס קיסם צפי
אמה והוילא צו זרעו מוחו, ויקרא טו ממנו אשר תלא ממנו שכנת זרע אמר
רחמנא, עד דנפיק מבשרו ולא בקיסם, או דלמא האי ממנו
עד שתצא טומאתו לחוץ [מגופו], ואפי' בקיסם נמי?

אמר ליה [השיב לו רב הונא לרבה], תיפוק ליה דהוא עצמו ואפילו בלא
קיסם אינו מטמא, אלא בחתימת פי האמה עד שיצא ממנו כדי חסימת
פי אמתו, והלא כיון דהכניס ליה קיסם, נצר ליה שיעורא כדי קיסם [צריך לפרש
שהשיעור הוא שיצא בפעם אחת בחתימת פי האמה, וכיון שהקיסם עומד שם
ומחזיקה שם כל זמן שיוצא הורע אינו יוצא בפעם אחת כשיעור זה],

[אמר רבה] למוימרא דנוגע הוי מדיהיז שיעורא, מכלל דטומאת קרי לאו
משום ראייה היא, אלא משום דבשר האבר, נוגע בשכבת זרע היוצא ממנו, ומשום הכי
צעי שיעורא, כטומאת כל נוגעות צעי שיעורא, כגון שרץ ונבלה ומת,
דאי ראייה תשיבא ליה, כטומאת ראייה לא צעיא שיעורא, דהא גדה רואה היא ולא
צעיא שיעורא [דטמאה אף בחדרל],

אלא מעתה, אל יסתור בויבה זב שפסק והתחיל למנות ז' ימי ספיירו,
וראה קרי, אל יסמור את מנינו, כי היכי דאי נגע בשרץ, לא סמור לספירת זיבתו,

אלמא תניא, ויקרא טו זאת תורת הזב, ואשר תצא ממנו שכבת
זרע הקיס הכמוצ שכנת זרע לזיבה, מה זיבה סותרת דכתיב וספרה לה ואחר
תטהרה, אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהם, אף שכבת זרע
נמי סותרת?

אמר ליה [השיב רב הונא לרבה], סתירה היינו טעמא דסותר, לפי
שאי אפשר לה, בלא צחצוחי זיבה לראות שכנת זרע הבאה מן הזב,
בלא טיפת נחשוני זיבה, דהשתא קנת זיבה דלית בה, קא סמור,

[וחזור ובמקשה רבה] אלא מעתה תסתור כל ז' אם ראה בשצעי סותר כל
אומן ימים שספר, אלמא תניא זאת תורת הזב וגו', מה זיבה
סותרת אף שכבת זרע סותר, אי מה זיבה סותרת כל ז', אף
שכבת זרע נמי סותר כל ז', ת"ל ויקרא טו לטמאה בה, אין לך
בה אלא מה שאמור בה בשכבת זרע לענין טומאה, מה טומאה יוס אחד,
אף סותרת יום אחד סתירתה אינה סותרת אלא אומן יום, ואם ראה בו, אין
צריך לספור עוד אלא יום א'?

אמר ליה [רב הונא לרבה] גזירת הכתוב היא, זיבה גמורה דלא
ערבה בה שכבת זרע סותרת כל שבועה, צחצוחי זיבה
דערבה בה שכבת זרע, לא סותרת אלא יום אחד,

בעא מיניה ר' יוסי ברבי חנינא, מרכי אלעזר, דם יבש כגון שיצא
מגופה חסיכה של דם יבש מוחו, ויקרא טו כי יזוב זוב דמה אמר רחמנא
משמע לה, שהרי אין דרכו לזוב אלא לה, עד דמירב דייב ליה, לח אין

אבני חן למסכת נדה

איכא בינייהו לת"ק אי נימנא מאליו הוא דהו דס, אבל נימנא על ידי מיעוץ לאו דס הוא, ולרבנן שמעון אפילו נימנא ע"י מיעוץ, נמי דס הוא,

ועט כו',

ועוד גבי אדם נמי כתיב צריאה נגמר בריאה מבריאה, דכתיב בראשית א ויברא אלהים את האדם בצלמו ויילף צריאת דגיס, מצריאת אדם?

אמרי ויברא אדם לגופיה, וייצר לאפנויי לגזירה שוה, ודנין יצירה מיצירה ג"ש לחיה ולעוף, דכתיב צהו יצירה דדמי מדדמי,

אדרבה וייצר לגופיה, ויברא לאפנויי, ודנין בריאה מבריאה [לרבות דגים]?

אלא וייצר מופנה משני צדדין [באדם ובחיה השדה], מופנה גבי אדם דהא כתיב ויצר, ומופנה גבי בהמה כדמפרש [לשמויה] דהא כתיב ויעש אלהים את חית השדה וגו', ויברא גבי אדם מופנה דהא כתיב ויצר גבי תנינים אינו מופנה דלא כתיב קרא אחרינא,

מאי מופנה גבי בהמה, אילימא מדכתיב בראשית א כה ויעש אל' הים את-חית הארץ למינה, וכתיב בראשית ב ויצר [ה'] אלהים מן האדמה כל חית השדה,

ופרכין גבי תנין נמי אפנויי מופנה, דכתיב בראשית א כה ויעש אל' הים את-חית הארץ למינה ואת-הבהמה למינה ואת-כל-רמש האדמה למינהו, וכתיב בראשית א כה ויברא אל' הים את-התנינים הגדלים,

רמש דכתיב התם, דיבשה הוא,

ומאי נפקא מינה בין מופנה מצד אחד, למופנה משני צדדין דנימא לך למילף משני צדדין טפי?

נפקא מינה, דאמר רב יהודה אמר שמואל, משום רבי ישמעאל, כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר אין למדין הימנה ואפילו אין להשיב,

מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל למדין ואין (מושיבין) [מושיבין] ואפי' יש להשיב, לרבנן למדין הימנה אס' אין להשיב ומושיבין ואס' יש להשיב משיבין, והך פלוגמא דרבי ישמעאל ורבנן, שמואל גמרא גמיר ליה מרביה, וכאן הוא מקומה ואינה לא במשנה ולא בצרייתא,

מופנה משני צדדין, דברי הכל למדין ואין משיבין,

ורבי ישמעאל, מאי איכא בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין? נפקא מינה, דהיכא דאיכא מופנה מצד אחד ומופנה משני צדדין, שבקינן מופנה מצד אחד

דף כ"ג ע"א

[שנינו במשנתנו] המפלת כמין דגים: וליפלוג נמי רבי יהודה בהא ונימא צין כך וצין כך טמאה, דהא טמאה דר' יהודה אוקמינן דאי אפשר לפתחת הקצר בלא דס,

אמר ריש לקיש, במחלוקת שנויה משנה זו שנויה במחלוקת, דלאו סממא ודברי הכל היא, ורבנן היא אלא ר' יהודה פליג,

ורבי יוחנן אמר, אפילו תימא רבי יהודה [דלא פליג בכמין דגים וכו'], עד כאן לא קאמר רבי יהודה התם [דחתיכה טמאה גם בלי דם], אלא גבי חתיכה, דעביד דם דקריש, והוי חתיכה דטעמא לאו משום פתחת הקצר בלא דס הוא, אלא בחתיכה עצמה סבירא ליה דהויא דס, וכגון שהיא מארבעה מיני דמים אבל בריה לא הוי,

ולחך לישנא כדאמרינן לעיל בשמעתין דא"ר יוחנן, באי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם קמיפלג, לפלוג נמי ר' יהודה בהא [דטמאה משום פתיחת הקבר]?

מאן דמתני חך לישנא, מתני הכי, רבי יוחנן וריש לקיש דאמרי תרוייהו במחלוקת שנויה, ורבנן היא:

[שנינו במשנתנו] המפלת כמין בהמה [חיה ועוף בין טמאין בין טהורין, אם זכר תשב לזכר וכו' דברי ר' מאיר] [וכו']: אמר רב יהודה אמר שמואל, מ"ט דר' מאיר, הואיל ונאמרה בו יצירה כאדם ויצר ה' אלהים (את) [מן האדמה כל] חית השדה ואת עוף וגו', וכתיב צהו יצירה ויצר ה' אלהים את האדם עפר מן האדמה, ורבנן לית להו גזירה שוה,

אלא מעתה, המפלת דמות תנין דג גדול תהא אמו טמאה לידה, הואיל ונאמר בו יצירה כאדם, שנאמר בראשית א ויברא אלהים את התנינים הגדולים ואמאי מן המפלת מין דגים טהוריה?

אמרי דנין יצירה מיצירה, ואין דנין בריאה מיצירה,

מאי נפקא מינה, הא תנא דבי רבי ישמעאל ויקרא יד ושב הכהן ויקרא יד ובא הכהן, זו היא שיבה זו היא ביאה כלומר ילפינן גזרה שוה משיבה לביאה, כמו דהו תרוייהו שיבה או תרוייהו ביאה, מה שיבה מולך וקושה

אבני חן למסכת נדה

וילפינן מופנה משני צדדין,

ולחכי אפניה רחמנא לבהמה [ואדם] משני צדדין כרענן [דפליגי
אר"מ במתני'], כי היכי דלא נגמר מן מופנה מצד אחד משום
דמשיצין, וכאן יש להשיב, מה לאיש שכן מטמא מחיים כלקמיה,

וכן א"ר חייא בר אבא, א"ר יוחנן אדרג יסודה אמר שמואל קאי היינו
טעמא דר"מ [דמטמא את האשה היולדת במין בהמה חיה ועוף], הואיל
ונאמרה בו יצירה כאדם [והוי מופנה משני צדדים],

א"ל רבי אמי, אלא מעתה המפלת דמות הר, אמו טמאה
לידה, שנאמר עמוס ד כי הגה יוצר הרים ובורא רוח?

אמר ליה, הר מי קא מפלת מי מפלת נפל גדול כה, דמות אבן היא
דקא מפלת תחיתת צער דמות אבן, ההוא גוש איקרי גוש בעלמא מיקרי,
ולא כתיבא ביה יצירה. גוש- כמו (איוב ז) גוש עפר,

אלא מעתה, המפלת רוח תהא אמו טמאה לידה, הואיל
ונאמרה בו בריאה כאדם, דכתיב עמוס ד ובורא רוח, וכי תימא
לא מופנה, מדהוה ליה למכתב יוצר הרים ורוח, וכתיב
ובורא רוח ש"מ לאפנויי?

א"ל דנין דברי תורה מדברי תורה, ואין דנין דברי תורה
מדברי קבלה,

(אמר) רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, היינו טעמא דר"מ,
הואיל ועיניהם של חיה ובהמה דומות כשל אדם שחור שצנין הוה עגול
צבהמה כשל אדם, אבל דדגים לאו עגול הוה,

אלא מעתה, המפלת דמות נחש, תהא אמו טמאה לידה,
הואיל וגלגל עינו עגולה כשל אדם, וכי תימא הכי נמי [שגם
המפלת נחש טמאה, א"כ] ליתני נחש?

אי תנא נחש, הוה אמינא, בנחש הוא דפליגי רבנן עליה
דר"מ [שהאשה טהורה], דלא כתיב ביה יצירה, אבל בהמה וחיה
לא פליגי [וגם רבנן אמרי דטמאה], דכתיבא ביה יצירה [אבל אה"נ
דפליגי גם בנחש],

כלומר, היכי אמרת דעין צבהמה דומה לאדם והא גבי מומין גבי מומי הצבור
קתני לה צבצורות (דף מ) את שגלגל עינו עגול כשל אדם הוי מוס,
ומדחשיב ליה מוס, נמלא שאין דרך צבהמה להיות עיניה כאלם?

לא קשיא הא באוכמא שחור שצנין הוי עגול צבהמה כאלם, ו הא דמי
דהוי מוס בציריא מקום מושב כל העין, לא הוי עגול צבהמה כאלם, ואי הוי עגול
הוי מוס, דכל צור של מושב העין קרוי גלגל, כדאמר' לקמן (דף כד) ועמדמי בגלגל
עיניו של מת עד חוטמי, ומפני שהוא עגול כגלגל [ובבבורות מ. פרש"י להיפך],

רבי ינאי אמר, היינו טעמא דר"מ, הואיל ועיניהם הולכות

רב אחא בריה דרבא, מתני לה משמיה דרבי אלעזר, לקולא
דלא צנין מופנה כולי האי [והחילוק הוא בבבא הראשונה, בגו"ש שאינו מופנה כל
עיקר, דלרב יהודה אמר שמואל אמר שאין למדין הימנה, ולרב אחא בריה דרבא],
כל גזרה שוה שאינה מופנה כל עיקר, למדין ומשיצין,

מופנה מצד אחד, לרבי ישמעאל למדין ואין משיצין, לרבנן
למדין ומשיצין,

מופנה משני צדדין דברי הכל למדין ואין משיצין,

ולרבנן מאי איכא בין מופנה מצד אחד לשאינה מופנה כל
עיקר כיון דלמופנה מנד אחד למדין ומשיצין, ולשאינו מופנה כל עיקר אמרינן דברי
הכל למדין ומשיצין, מאי איכא בין מופנה מנד אחד לשאינה מופנה כל עיקר?

נ"מ היכא דמשכחת לה מופנה מצד אחד, ושאינה מופנה כל
עיקר, ולא להאי אית ליה פירכא, ולא להאי אית ליה
פירכא, שבקינן שאינה מופנה כל עיקר, וגמרינן ממופנה מצד
אחד,

רבי יוחנן אמר שמואל	רב אחא בריה דרבא	
לד"ה אין למדין הימנה	לד"ה למדין ומשיצין	אינו מופנה כל עיקר
לר"ה למדין ואין משיצין	לר"ה למדין ואין משיצין לרבנן למדין ומשיצין (והנפק"מ לרבנן יהיה כשיש מצד אחר וגם אינו מופנה כל עיקר)	מופנה מצד אחד
לר"ה למדין ואין משיצין (והנפק"מ לר"ה ישמעא' יהיה כשיש מצד אחד ומשני צדדין)	לד"ה למדין ואין משיצין (והנפק"מ לר"ה ישמעא' יהיה כשיש מצד אחד ומשני צדדין)	מופנה משני צדדין

והכא מאי פירכא איכא כלומר והכא בג"ש דמי אלאדם, מה תשובה איכא
דקאמרת דיתא לך למיגמר מחיה דהוי מופנה משני צדדין, משום דאין משיצין ולא
נגמר צריאה צריאה מתנין משום דמופנה מנד אחד הוא ומשיצין, ומאי אית לך
לאותווי?

משום דאיכא למיפריך, מה לאדם שכן מטמא מחיים מקבל
טומאה צחיז משך, או משאר טומאות, דין הוא שיהא יולדתו טמאה לידה, תאמר
צאלו [בבהמה חיה ודגים], הלכך גבי דגים פרכין ליה דמופנה מנד אחד הוא, אבל
גבי צבהמה אע"ג דפירכא היא, לא פרכין לה, הואיל ומופנה היא משני צדדין,

אבני חן למסכת עירובין

לפניהם, כשל אדם לאפוקי דגיס דעיניהם צלדיהם, וכן נחש,

והרי עוף דאין עיניו הולכות לפניו, וקאמר ר"מ דטמא? אמר אביי, בקריא וקיפופא [ראה תוס'] עוף הנועך צלילה, ופניו דומה לחמול, ועיניו לפניו [two species of the owl], ובשאר עופות לא [לא טימא ר"מ כיון שאין עיניהם הולכות לפניהם],

בעא מיניה, רבי ירמיה מר' זירא, לר"מ דאמר [במשנתנו לעיל כא. שאשה שילדה מין בהמה חיה ועוף טמאה משום לידה] בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא, קבל בה אביה קידושין [שאביה של עיבור זה שהיא בהמה, קיבל אביה קידושין בשבילה] מהו, למאי נפקא מינה, לאיתסורי באחותה [שזה שקדש את בהמה זו יהיה אסור בנכבה אחרת שנולדה לאם או לאב של זו],

למימרא דחיי הא אמותה לא מימסרא אלא צמייה, דאין איסור אמות אשה אלא צמייה, והאמר רב יהודה אמר רב, לא אמרה ר"מ [דהאשה טמאה], אלא הואיל ובמינה מתקיים כגון צהמה גמורה מתקיימת, וצמייה הוא דמתקיים, אצל איכו לא,

אמר רב אחא בר יעקב, עד כאן הביאו רבי ירמיה לר' זירא לידי גיחוך שמוק כלל תמצולות הללו עסק ר' ירמיה להציא ר' זירא לידי שמוק ולא גיחוך ולא שמק, דאסור לאדם שימלא פיו שמוק, ור' זירא מחמיר טפי [דכתוב בוהר והביאו הר"ף בע"י ברכות פרק ה' דשחוק לדברי תורה שרי, מדכתיב עבדו את ה' בשמחה, וזה שכתב רש"י ור"ז מחמיר טפי פי' שלא רצה לשחוק ג"כ על ד"ת ולזה לא חש ר' ירמיה ורצה להביאו לידי שחוק. ער"ל, # ואולי י"ל שהחומרא הוא דהאיסור הוא רק למלאות פיו שחוק, ור"ז החמיר גם לא לגחך. וראה עוד במהר"ן חיות],

גופא, אמר רב יהודה אמר רב, לא אמרה רבי מאיר אלא הואיל ובמינו מתקיים [פי' דבהמה וחיה אינם כבדיות משונות שאינן מתקיימים בשום מקום],

אמר רב ירמיה מרדתי,

דף כ"ג ע"ב

אף אנן נמי תנינא דלא חיי, המפלת כמין בהמה חיה ועוף (ולד מעליא הוא) דברי ר"מ רישא במסכת צבורות (דף מו), והכי קמני יש צבור לנחלה ואין צבור לכהן, וקא חשיב ואזיל המפלת מין צהמה וחיה ועוף הבא אחריו צבור לנחלה, דהאי לאו צבור הוא לגבי נחלה דלא חיי,

וחכ"א עד שיהא בו מצורת אדם אינו פוטר את הבא אחריו מצבורת כהן,

והמפלת סנדל צורה פחותה, שאין צורת פניו ניכרת, שאין סנדל צלל ולד אחר, ומתוך דוחק חצירו, הוא נמנע כדמפרש צפירקין (לקמן דף כה) משל לאדם שסטר את חצירו והחזיר צורתו לאחוריו, ואם יזא סנדל ראשון פוטר את אחריו מפדיון כהן,

מיתבי, ר' חנינא בן (אנטיגנוס) [גמליאל] אומר, נראין דברי ר"מ [שהאשה טמאה לידה] בבהמה וחיה, ודברי חכמים בעופות, מאי עופות, אילימא בקריא וקיפופא, מ"ש בהמה וחיה דעיניהן הולכות לפניהן כשל אדם, קריא וקיפופא נמי [ולמה נראין דברי רבנן],

אלא פשיטא בשאר עופות [שרק בשאר עופות נראין דברי רבנן], מכלל דר"מ פליג בשאר עופות [דבכל עופות מטמא ר"מ, וקשה מאי מטמא דר"מ?]

חסורי מחסרא והכי קתני, ר' חנינא בן (אנטיגנוס) [גמליאל] אומר, נראין דברי ר"מ בבהמה וחיה [דהאשה נטמא בלידה], והוא הדין לקריא וקיפופא דעיניו הולכו לפניו, ואע"פ דפליגי רבנן עליה,

ודברי חכמים נראין לר"מ בשאר עופות דר"מ נמי מודה להו, שאף ר"מ לא נחלק עמהם, אלא בקריא וקיפופא [דסבר ר"מ שהאשה נטמאת], אבל בשאר עופות מודי להו [ר"מ לרבנן שאין האשה נטמאת בשאר עופות],

והתניא גימטא, א"ר אלעזר בר' צדוק, המפלת מין בהמה וחיה, לדברי ר"מ ולד, ולדברי חכמים אינו ולד, ובעופות תיבדק, למאן תיבדק, לאו לדברי ר"מ, דאמר קריא וקיפופא אין, שאר עופות לא,

אמר רב אחא בריה דרב איקא לא [אין ראיה מבריתא זו דר' אלעזר בר' צדוק], תיבדק לרבנן דאמרי קריא וקיפופא אין, שאר עופות לא [פי' שהגם דרבנן סברי דבהמה וחיה לא הוו ולד, בקריא וקיפופא סברי דהוו ולד],

ומ"ש קריא וקיפופא מבהמה וחיה דקאמר לרבנן דהו ולד, טפי משאר עופות, אי משום דעיניהם הולכות לפניהם, הרי חיה ובהמה נמי דעיניהן הולכות לפניהם, ופליגי רבנן?

הואיל ויש להן לסתות לחיים וקופין באדם מה שאין כן בצהמה וצמיה,

אבני חן למסכת נדה

אמר[ו] לו לרב ירמיה בר אבא, והא איפכא [לד"מ רק הלשון הוא הפך, אבל לחכמים גם הדין הוא הפך] תניא, ש ר"מ אומר כל צורת והאי כל צורת דר"מ, הכי קאמר, "כל שהוא" צורת אדם שבו, והפילו כל פניו תיש, אלא שנברא בעין אחת, או בלשון אחת, הדומה לאדם, וחכ"א מצורת עד שיהיה צו מקצת צורה ניכרת, כגון חצי הפרטוף דומה לאדם,

אמר להו שמעתי אני מרב מה שאמרתי, אצל אחס אי תניא תניא הואיל ויש משנה בידכם, לכו אחריה,

אמר ר' ירמיה בר אבא, אמר רבי יוחנן, מצח, והגבינים גבות עינים שורז"ל [אויגן ברעמען eye brows], והעינים, והלסתות [cheeks], וגבות הזקן [the chin] וגבות הזקן סנטר שקורין מנטו"ן, עד שיהיו כולם כאחד לרצון, כדמפרש בסמוך [לקמיה ולא פליגי] דר' ירמיה כרצון [דמה שאמר ר' ירמיה בר אבא בשם ר' יוחנן הוא "כמ"ד כל צורת"] וכדפירש רב לפלוגתא [דר"מ סבר "מצורת" ורבנן סברי "כל צורת" ופירושה של "כל צורת" היינו כמשמעו, ולא כמו שמפרשים אותה לפי התניא איפכא ד"כל" פירושה כל שהוא] דרב תנא הוא ופליגי [וחולק על הברייתא דתניא איפכא], ולא הדר ביה ממאי דאמר לרבנן דבעי [דלרבנן בעי ?] כל צורת האדם, והא דקמשיב ר' ירמיה ואילן [פי' דקשה ליה מה מוסיף ר' ירמיה במאמר זה] הא קמ"ל דאפילו לרבנן אלוניס לא קפדינן, והא דחשא נמי כרצון [אבל לא לפי שפירשה ר' ירמיה בא אבא בשם רב], ואליבא דחשא דברייתא [דתניא איפכא] דאמר לא בעי אלא "מזורת", וקמ"ל דבחד נד בעי צורות שלמות, ואחזן לא קא קפיד,

רבא אמר [בשם חכם ששמו] חסא, מצח # [לכאורה הכוונה על חצי המצח, ופלא שלא הרגישו בזה המפרשים. ואולי טעיתו], והגבן, והעין, והלסת, וגבת הזקן, עד שיהיו כולם כאחת,

ולא פליגי [ר' יוחנן וחסא, דשניהם אליבא דרבנן], הא [ר' יוחנן אליבא דרב] כמ"ד כל צורת, הא [חסא ס"ל כברייתא השניה] כמ"ד מצורת,

מיתיבי, צורת פנים שאמרו, אפילו פרצוף אחד מן הפרצופין אבר אחד, כגון עינו או מלכו או לסת אחד, דדומה לאדם הוי ולד, חוץ מן האוזן אזניו כשל אדם, ושאר צורתו כהמה לא משיב פרצוף, למימרא דמחד [דאבר אחד] נמי סגי אלמא למ"ד מזורת, בחד סגי, וקשיא לרבא (ד. הע"ל)אמר חסא?

אמר אביי, כי תניא ההיא, לעכב תניא [דהיינו אליבא דרבנן שצריך כל צורת אדם, ואי לא אינה וולד] כלומר צורת פנים שאמרו חכמים דמעכבים, אפילו [אם] אבר אחד כהמה מעכבא, חוץ מן האוזן דלא מעכבא, וכמ"ד לרבנן "כל צורת" מתוקמא, ואע"ג דמצי לאוקמי כדאיתא, וכד"מ דאמר כל דהו צורת, ניחא ליה לאוקומי כרצון,

ואיבעית אימא, לעולם כמ"ד מצורת ולא קשיא לחסא, ומאי אחד, אחד אחד כלומר מכל ראשי איברים יהיה אחד [מן השנים] דומה לאדם, חסא [כמו החכם ששמו חסא] דאמר העין והלסת כו' וכמ"ד מזורת,

או שליא דאין שליא בלא ולד, ופוטרי את הבא אחריו לאחר זמן, או שפיר עור דפוס הולד מורקם שכבר אצרו ניכרין קצת, ולקמן בפירקין (דף כ"ה) מפרש לה, והיוצא מחותך, הבא אחריו אחר כל אלה בכור לנחלה דהני לאו בני נחלה נינהו, דלא מיי ואינו בכור לכהן שהרי זה פטר את הרחם,

ואי ס"ד דחיי [דבהמה הנולדת מאדם יכול לחיות, ואין הכוונה "הואיל במינה חיה"], הבא אחריו בכור לנחלה מי הוי?

אמר רבא, לעולם דחיי, ושאני התם דאמר קרא דברים כא ראשית אונו, מי שלבו דוה עליו לצ אצוי מתאבל על מותו, הוא דמשיב לענין נחלה, ואינו בכור לכהן שהרי זה פטר את הרחם, יצא זה שאין לבו דוה עליו [ראשית אונו מלשון "אונן", ראה גם בב"ב קיא:],

בעא מיניה רב אדא בר אבהו מאביי, לרבי מאיר דאמר [במשנתנו לעיל בא. שאשה שילדה מין בהמה חיה ועוף טמאה משום לידה] בהמה במעי אשה ולד מעליא הוא, אדם במעי בהמה שמיט ומלא זה דמות אדם מאי, למאי נפקא מיניה לאשתריו באכילה מי אמרינן כי היכי דאילן ר"מ צמר אימיה [פי' בבהמה במעי אשה אומר ר"מ ולד מעליא היא], הכי נמי זיל צמר בהמה [פי' גם כאן באדם במעי בהמה גם נחשב כבהמה], ושרי לאכילה [כמו בהמה שנמצאה במעי בהמה לאחר שחיטה],

ותפשוט ליה מהא דר' יוחנן, דא"ר יוחנן, השוחט את הבהמה, ומצא בה דמות יונה, אסורה באכילה?

הכי השתא, התם [ב]עוף לא [שחי] פרסות איכא, ולא פרסה איכא אין לו פרסה, הבא אצל אדם נהי דפרסות ליכא שאין פרסותיו סדוקות, שאין לו שני עקבים כמו לבהמה פרסה מיהא איכא וכמי (ויקרא יא) כל מפרסת פרסה [אפ"ה אם היא בתוך הבהמה] צהמה תאכלו, דאם נמלא תוך מעי צהמה קלוט, כל זמן שלא יצא לאויר העולם, אע"ג דאין לו אלא פרסה אוכלו, ואפילו ל"ש דאמר קלוט בן פרה אסור, מודה הוא דאם נשחטה אמו ונמלא צמעה דמותה, והכי מפרש צפרק צהמה המקשה (חולין סט:), [ועדיין האי בעיא במקומה היא. מתן בסתר].

[שנינו במשנתנו] וחכ"א כל שאין בו [מצורת אדם אינו ולד] כו': אמר רב ירמיה בר אבא אמר רב, הכל מודים גופו תייש, ופניו אדם, אדם אדם הוא, דצמר צורת פנים אזלינן, גופו אדם ופניו תייש, ולא כלום [פי' דאינה חשובה לידה כלל, ורב פליג אסוגיא דלעיל. וראה ריטב"א],

לא נחלקו אלא שפניו אדם, ונברא בעין אחת אחת מעיניו דומה כבהמה לבהמה, שרבי מאיר אומר, מצורת אדם שרבי מאיר אומר כיון שיש בו מזורת אדם הוי ולד, ואע"ג דאין כל צורתו כצורת אדם, וחכ"א [דבעינן] כל צורת אדם,

אבני חן למסכת נדה

גלגל זורה, אמו טהורה,

איתמר, המפלת מי שפניו מוסמסים מעוכין קצת, ולא כל כך כפניו טווחות, רבי יוחנן אמר אמו טמאה, ר"ל אמר אמו טהורה,

איתביה ר' יוחנן לריש לקיש, המפלת יד חתוכה [שיש לה חיתוך איברים כגון האצבעות], ורגל חתוכה, אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא מגוף אטום באתה,

ואם איתא [שאם פניו מוסמסים אמו טהורה כר"ל] ליתני שמא מגוף אטום, או ממי שפניו מוסמסים?

אמר רב פפי [בתוס' גורם רב פפא] בפניו מוסמסים כולי עלמא לא פליגי דטמאה, כי פליגי בפניו טוחות שאין זורה בהן ניכרת לגמרי, ואיכא איתמר ולא משום כוון [מפיק] [מפיק] לה, אלא הכי גמר לה מרביה רבי יוחנן אמר אמו טהורה, וריש לקיש אמר אמו טמאה,

ולותביה ר"ל לרבי יוחנן מהא דאם איתא, ליתני או ממי שפניו טוחות? משום דשני ליה [יכול לתרץ לו], היינו גוף אטום, היינו מי שפניו טוחות אצל פניו מוסמסים ליכא לשנויי הכי, דהא ניכרת בהן הזורה, ולאו אטום הוא, דאטום היינו חסר לגמרי,

בני רבי חייא נפיק לקרייתא [לשון זה בברכות יח: ובביצה טז:], אתו לקמיה דאבוהון, אמר להם כלום בא מעשה לידכם, אמרו לו פנים טוחות בא לדינו [באשה שילדה ולד, שהיה לה פנים טוחות], וטימאנוה [משום לידה גמורה],

אמר להם [ר' חייא לבניו], צאו וטהרו מה שטמאתם, מאי דעתייכו לחומרא שטמאתם אותה שזעיתם, משום ספק נקבה חומרא דאתיא לידי קולא היא, דקיהביתו לה ימי טוהר דמין דולד הוא, יהציתו לה ימי טוהר מיהא ל"ג דוכר, ומטהריתו לדם ראיתיה שלא כדון, דטמאה נדה היא, דלאו ולד הוא,

איתמר, המפלת בריה שיש לה ב' גבים וב' שדראות, אמר רב באשה אינו ולד, בבחמה אסור באכילה אם נשחטה אמו ונמלא במעיה, וכל שכן יא לאור העולם דנפל הוא ונבלה,

ושמואל אמר, באשה ולד בבחמה מותר באכילה דכתיב [ויקרא יא] כל צהמה תאכלו, כל הנמלא צהמה תאכלו, וכלכל שיהיו לו פרקות או פרקה, כדאמר צהמה המקשה לילד [חולין סט:],

במאי קמיפלגי [רב ושמואל]? בדרב חנין בר אבא, דאמר רב חנין בר אבא השסועה רחמנא אסרה, דכתיב [דברים יד] את זה לא תאכלו וגו' השסועה, בריה שיש לה ב' גבין וב' שדראות,

אמר רבא, נברא בעין אחת, ובירך אחד מן הצד שעניו צלדו, וירכו צלדו כשאר בני אדם, אמו טמאה, באמצע אמו טהורה,

אמר רבא ושמו [ושט = gullet צנור חלל שהאוכל יורד בו מהפה להקיבה] נקוב אמו טמאה קסדר טרפה חיה, ושמו אטום סמוס אמו טהורה,

ת"ר, המפלת גוף אטום [כלומר חסר אבר. בית יוסף יו"ד סימן קצ"ד] אין אמו טמאה לידה,

ואיזהו גוף אטום, רבי אומר כדי שינטל מן החי וימות, וכמה ינטל מן החי וימות?

רבי זכאי אומר,

דף כ"ד ע"א

עד הארכובה [knee] שנמתכו רגליה עד למעלה מן הארכובה, שהיא טרפה וקסדר טרפה אינה חיה,

רבי ינאי אומר עד לנקביו ונקביו בכלל, קסדר טרפה חיה, הלכך עד לארכובה הוא ולד, אצל עד לנקביו הוא נבלה, כר' אלעזר דאמר ניטל הירך וחלל שלה נבלה, ואפי' צחייה מטמאה, הלכך לא חיה, ונשחיתת חולין (דף כה) מפרש הכי דמי חלל שלה, כל שרצוה וגרלות חסרה,

ר' יוחנן אומר, משום רבי יוסי בן יהושע, עד מקום טבורו אצל עד נקביו לא, דליה ליה דרבי אלעזר, ואי משום טרפה קסדר טרפה חיה,

בין רבי זכאי [דאמר עד הארכובה] לרבי ינאי [דאמר עד נקביו], איכא בינייהו טרפה חיה, מר [ר' ינאי] סבר טרפה חיה, ומר [ר' זכאי] סבר טרפה אינה חיה,

בין ר' ינאי [דאמר עד נקביו] לר' יוחנן [דאמר עד טבורו] איכא בינייהו, דר"א ותרייהו אית להו טרפה חיה, דאמר רבי אלעזר, ניטל ירך וחלל שלה נבלה [דר' יוחנן לא סבר דר' אלעזר],

אמר רב פפא, מחלוקת [שנחתכו הרגלים] מלמטה למעלה, אבל מלמעלה למטה שנחתך מגולגלתו, אפי' כל דהו טהורה,

וכן אמר רב גידל אמר רבי יוחנן, המפלת את שגולגלתו אטומה חסרה אמו טהורה,

ואמר רב גידל אמר רבי יוחנן, המפלת כמין אפקתא דדיקלא שהדקל למטה ימיה, ומתפצל מלמעלה, כך היו ידיו ורגליו על כפפו, ומלמטה הוא

אבני חן למסכת נדה

הימנו ולמטה [פי' לפני זמן זה, של ד' לדקה וח' לגסה] אסור, במה דברים אמורים כשיצא לאויר העולם, אבל במעי אמו שרי, יצא מי שיש לו שני גבין דכי כחז רחמנא השקועה, למישר במעי אמו אסרה, דהא מין בפני עצמה ליתא ושני שדראות, דאפילו במעי אמו גמי אסור,

דף כ"ד ע"ב

ושמואל מתרין לטעמיה רישא וסיפא שניא לאור העולם. דאע"ג דכלו לו חדשיו נפל הוא דלא חי ונצלה הואי בן ארבעה לדקה בן שמנה לגסה הימנו ולמטה אסור,

במה דברים אמורים בשלא כלו לו חדשיו, אבל כלו לו חדשיו מותר,

יצא מי שיש לו ב' גבין וב' שדראות, דאע"ג דכלו לו חדשיו אם יצא לאויר העולם אסור, במעי אמו שרי,

תני תנא קמיה דרב, המפלת בריית גוף שאינו חתוך כולו שלט כעין דף ואין צו חימוך אברים וזורה אלא חלק כעין עיגול ובריית ראש שאינו חתוך יכול תהא אמו טמאה לידה ת"ל ויקרא יב אישה כי תזרע וילדה זכר וגו' וביום השמיני ימול משמע מי שהוא ראוי לחיות שמה ימים אמו טמאה לידה ומי שאינו ראוי לחיות שמה לזרית לא וגו' מי שראוי לזרית שמה [יש גירסא לברייתא נשמה. תוס'], יצאו אלו שאינן ראויין לזרית שמה,

א"ל רב למנא וסיים בה הכי הכי, ואימא יאלו אלו מי שיש לו שני גבין וכו' ושיש לו שני גבין ושני שדראות,

רבי ירמיה בר אבא, סבר למעבד עובדא כוותיה דשמואל בשני גבין דולג הוא וקאמר טמאה אפילו בלידה יצאמה דולג הוא, אמר ליה רב הונא מאי דעתך לחומרא, חומרא דאתי לידי קולא הוא, דקיהבת לה דמי טוהר,

[אלא] עבד מיהא כותיה דרב דקיימא לן הלכתא כרב באיסורי בין לקולא בין לחומרא,

אמר רבא, הרי אמרו אישה יולדת לתשעה, ויולדת לשבעה ואנא גמי אמנא כי היכי דזהמה לט' כדאמר' לעיל בן ח' לגסה נפל הכא גמי יולדת לו' נפל או לאו נפל הוא ומותר בהמה גסה יולדת לתשעה, יולדת לשבעה או לא ילדה,

אמר רב נחמן בר יצחק ת"ש, הימנו ולמטה בצרייתא דלעיל תניא אסור מאי לאו אגסה גמי קאי דקמיין בן ח' לגסה והימנו ולמטה כגון בן ז' אסור? לא אדקה בן ד' לדקה, והימנו ולמטה כגון בן ח' חלמא אסור,

רב אמר, בריה בעלמא ליתא, וכי אגמריה רחמנא למשה האי דאסר רחמנא במעי אמה אגמריה כשנמצאת במעי בהמה אסורה, דהא בריה בעלמא בפני עצמה ליתא,

ושמואל אמר, בריה בעלמא איתא, וכי אגמריה רחמנא למשה בעלמא אגמריה אותו המין אסר אבל במעי אמה שריא אבל אם נמצאת במעי פרה מותר,

איתיביה רב שימי בר חייה, לרב, רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר צכור קאי כל שיש לו ב' גבין ושני שדראות, פסול לעבודה וקאמר דהוי מוס, ומדפסל ליה לקרבן, אלמא דחיי מכלל דלהדיט שרי, וקשיא לתרייהו, דהא אפי' יאל לאור העולם שרי, ושמואל לא שרי אלא במעי אמו, והא דאקשי רב שימי טפי לרב מדשמואל, משום דגזיה הוה קאי, ובר בריה הוה, כדאמר בפרק כל הבשר (חולין קיא) רב אקלע לבי רב שימי בר חייה בר בריה (וקשיא לרב),

א"ל שימי את [לשון זה יש עוד במנחות כט, קי, ובבבבבות מג:]: צכמה דוכתין אשכחן דמהדר ליה רב הכי, שימי את,

וגרסה צעני משום דבר בריה הוה, וקאמר ליה הכי משום חציבותיה, כלומר אתה יודע להשיבני,

ואני שמעתי, שמדת צניעות היה צו צר, שלא היה זוקף עיניו למעלה, הלכך לא היה מכיר, ולא נהירא לי שהרי לא מנינו שאמר רב כך לשום אדם אלא לזה אחר כן, צכמה מקומות כאן וצכמות (דף קי'),

ועוד שמעתי משום דהריף הוה, ודחיק ליה, כי הוה דאמר (במועד קטן דף כט) [צכמות ט' ע"ב] רחמנא לישנא מכיסופיה דרב שימי, ולא הוה, דהתם רב שימי בר אשי הוה דחיק ליה לרב פפא,

ששדרתו עקומה הא דרבי חנינא דמשמע דחיי, לאו שני גבין ממש, אלא ששדרתו עקומה (כזה) וגרלין כשתים,

מיתיבי, יש בעוברין שניא לאור העולם שהן אסורין משום נצלה, בן ארבעה לדקה בן שמנה לגסה, הימנו ולמטה אסור, יצא מי שיש לו שני גבין ושני שדראות,

מאי יצא, לאו יצא מכלל עוברין דהני אע"ג דלא כלו חדשיהן, כי נמצאו במעי אמן שרו, אבל האי שאפילו במעי אמן אסורין וקשיא לשמואל?

רב מתרין לטעמיה, ושמואל מתרין לטעמיה,

רב מתרין לטעמיה דרב לא כריך לתרוץ, אלא משום הוה גופה [הברייתא עצמה] דלא משתמע שפיר [קשה מרישא לסיפא], דהא רישא כשיצא לאור העולם מיירי וסיפא דקמיין יאל משמע דעלה קאי וכשיצא לאור העולם משמע דמותר ואי אפשר לומר כן הלכך כריך להוסיף עליה, אבל במעי אמו שרי דכתיב כל צבא המה תאכלו בפרק בהמה המקשה (חולין סט) בן ארבעה לדקה, בן ח' לגסה,

אבני חן למסכת נדה

אבל אנו רואין בהרבה מקורות ששליא הוא השק, ראה נדה כו. משמע שקרא "שליא" להשק שהולד נוצר בו דהיינו *sac of fetus* [וכן חולין עז]. וגם שפיר פירש"י נדה כ"ד ע"ב שהוא חתיכת בשר, ובנדה כ"ז ע"א פרש"י לשפיר "ולד".

וראה ביבין בכורות פרק ג' אות ז' שפירש' שליה כמין כים שהעובר מונח בתוכה, ושפיר פירש"י א חתיכת בשר כעין צורת בעל חי, ו"א שהוא שפופרת מלא דם. וראה ירושלמי נדה פ"ג הל' ג' שדורש הפסוק באיוב ל"ח ט' בשומי ענן לבושו וערפל חתלתו [חתלתו=ענין כריכה ועטיפה] ודורש לבושו זה השפיר וערפל חתלתו זה השליא. ויכולים להבין מזה שמפרש שהשליא הוא השק.

וראה גם ברמב"ם פ"י מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ג [ששליא היא השק] שמפרש כך: החותלה העבה שהוא כמו חמת שבתוכה נוצר הולד והיא מקפת אותו ואת הסנדל, אם היה עמו סנדל, וכשיגיע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא היא הנקראת "שליא" ותחלת ברייתה דומה לחוט של ערב וחלולה כחצוצרת ועבה כקרקבן התרנגולים ואין שליא פחותה מטפת. עכ"ל

וראיתי בשם הכתב והקבלה שכתב: 'ובשליטה' דברים כ"ח נ"ז הוא כינוי לולד שיצא עכשיו לאוויר העולם, והוא מלשון 'של' אשר יורה על ההשמטה כמו 'ונשל הברזל מן העץ', שישמט הברזל מקתו, וכן כאן שנשמט הולד וניתק משרשו ויצא לחוץ, וכמעט נפל שהוא מלשון הפלה, או יהיה ענין 'ובשליטה' הולד הרבוק עוד בשליטתו שהוא הכים שהולד נוצר בו והוא בא עמו לאוויר העולם או אחריו, וכן נקרא בלשון חז"ל שליא, והוא גם כן מלשון השלה והשמטה וכו', וכבר החליטו רז"ל שאין שליא בלא ולד והוא מוסכם מגדולי הטבעיים.

ונמצא שיש ג' פירושים למלת "שליא"

(א) *sac of fetus*

(ב) *placenta, afterbirth*

(ג) ולד הנולד

מהנני: המפלת שפיר [חתיכה של בשר, ואם יש בה צורת אדם, נקרא שפיר מרוקם, ואני שמעתי שהוא כשפופרת של ביצה לפיכך נקרא שפיר [מלשון שפופרת]. רע"ב, ובמלון ושעסטר"ו גם פירשה מלשון שפופרת, והכוונה על השק שהולד גדל בתוכו [sac of a fetus]

שפיר ושליא: ואין להאריך בדברים הללו, שאין אנו בקיאים בדורות הללו בגווי שפיר ובשיעור שליא. רא"ש בפרק זה, ושם בדברי חמודות כתב ורבינו הוסיף תרי מתלת ומארבע ויותר וכו', # וראה להלן דף כו. שהארכתי בביאור של שפיר [ושליא] מלא מים, מלא דם, מלא גוונים גוויס אינה חוששת לולד, ואם היה מרוקם תשב לזכר ולנקבה,

המפלת סנדל [נוטריקון שנאוי ודל. רע"ב] או שליא [placenta] אין סנדל בלא ולד אחר, ונשניל סנדל תשב לזכר ולנקבה דספק זכר ספק נקבה הוא, ואם הולד אחר נקבה, אין הסנדל לא מעלה ולא מוריד, ולא משב אלא לנקבה ימי טומאה וימי טהרה, שאפי' הוא זכר הואיל ונקבה צדיקה לא צרי ימי טומאה וימי טהרה דנקבה, שהרי של זכר מוצלעין בחוץ של נקבה, וכי אכטריין משב לזכר ולנקבה, כגון שהולד השני זכר, דיהצין לה חומרת טומאה דנקבה, נשניל הסנדל, וימי טוהר לזכר, לחומרה:

נמי: בשלמא דם ומים לא כלום היא [שנחשו לולד], אלא גוונים ירחוש שמא ולד הוה, ונימוח כיון דלאו דם הוא ולאו מים מינה, איכא למיתש לולד?

האי מאי, אי אמרת בשלמא אגסה, אצטריך, סלקא דעתך אמינא הואיל ובאשה חיי, בבחמה נמי חיי, קמ"ל דלא חיי,

אלא אי אמרת אדקה איתמר, פשיטא בת תלתא ירחי מי קא חיי הואיל וזכר מלמא הוא לא חיי? אצטריך סד"א כל בציר תרי ירחי חיי, קמ"ל דלא חיי # [צריך ביאור מה הקושיא ומה התירוץ,

אמר רב יהודה אמר שמואל, המפלת דמות לילית שיה, שד יס לו פלגוף אדם, ויש לו כנפים אמו טמאה לידה, ולד הוא, אלא שיש לו כנפים,

[ראה כ"ב ענ. לדידי חיי לי הורמין בר לילית, וראה [בישעיה לד יד] שם הרגיעה לילית וגו' שרש"י פי' לילית שם שידה, והמצודות ציון פירש לילית היא אם השדים, והאבן עזרא פירש לילית העוף שיעוף בלילה (פי' לילית מלשון לילה. נ"ז) והרד"ק כתב לילית חיה שצווקת בלילה או עוף שעף בלילה ודבריו רז"ל המפלת דמות לילית [אמון] טמאה לידה ולד הוא אלא שיש [לו] כנפים עכ"ל. והמלבי"ם פי' לילית עוף הבוכה ומקונן כל הלילה, וראה בספר יוסף דעת מה שהביא בארוכה מספר דובר צדק,

תנ"ה, א"ר יוסי מעשה בסימוני, באחת שהפילה דמות לילית, ובא מעשה לפני חכמים, ואמרו ולד הוא, אלא שיש לו כנפים,

המפלת דמות נחש, הורה חנינא בן אחיו של רבי יהושע, אמו טמאה לידה, הלך ר' יוסף וספר דברים לפני ר"ג, שלח לו רבי יהושע הנהג בן אחיך ובא כלומר הנהג בן אחיך ונא עמו, [כעין זה ברה"כ. שר"ג שלח לר' יהושע גזרני עליך שתבא אצלי במקלך ובמעוטיך בזה"כ שחל לחיות בחשבונך],

בהליכתן יצתה כלת (ר') חנינא לקראתו לקראת רבי יהושע, אמרה לו רבי המפלת כמין נחש מהו, אמר לה אמו טהורה, אמרה לו והלא משמך אמרה לי חמותי, אמו טמאה, ואמר[ה] לה [לי. מנחת יהודה] מאיזה טעם הואיל וגלגל עינו, עגול כשל אדם,

מתוך דבריה נזכר רבי יהושע, שלח לו לרבן גמליאל מפי הורה חנינא,

אמר אביי, ש"מ צורבא מרבנן דאמר מילתא, לימא בה טעמא, דכי מדכרו ליה מדכר:

[פירוש של שפיר ושליא:

לפי דשעסטר מתפרש כן: שפיר היא השק שהולד גדל בתוכו *sac of fetus*, והוא מחובר להשליא שהוא חתיכת בשר הנקרא *placenta, afterbirth* ע"י חוט הנקרא *umbilical cord* ודרך חוט זה בא חיות להולד, והשליא מחובר לכותלי הרחם *the lining of the uterus*

אבני חן למסכת נדה

אמר אביי, כמה יין חי לשון גזמא שנתת [לשון נקבה של "שתה"] אמו של זה, שנמוח עוברת בתוך מעיה [פ'] שאין לחוש שנימוח העובר כל כך].

רבא אמר מלא תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמא, מחסר חסר,

רב אדא בר אהבה אמר, גוונים תנן, ואם איתא דאתמוחי אתמא, כולא בחד גוונא הוי קאי,

תניא, אבא שאול אומר, קובר מתים הייתי, והייתי מסתכל בעצמות של מתים, השותה יין חי עצמותיו שרופין, [והשותה יין] מזוג יותר מדאי עצמותיו סבויין שחורין שמעמי, ל"א סבויין צלא מוט ומשחם, אלא יבשה, [והשותה יין] כראוי, עצמותיו משוחין,

וכל מי ששתייתו מרובה מאכילתו, עצמותיו שרופין, אכילתו מרובה משתייתו [פ'] יותר מדאי מרובה על השתיה, דהא דרך אכילה להיות מרובה על השתיה וכו'. [תוס'] עצמותיו סבויין, כראוי עצמותיו משוחין,

תניא אבא שאול אומר, ואיתימא רבי יוחנן, קובר מתים הייתי, פעם אחת רצתי אחר צבי, ונכנסתי בקולית ע"ס היכן של מת, ורצתי אחריו שלש פרסאות, וצבי לא הגעתי, וקולית לא כלתה, כשחזרתי לאחורי אמרו לי, של עוג מלך הבשן היתה,

תניא אבא שאול אומר, קובר מתים הייתי, פעם אחת נפתחה מערה תחת, ועמדתי בגלגל עינו של מת עד חוטמי, כשחזרתי לאחורי, אמרו עין של אבשלום היתה,

ושמא תאמר אבא שאול ננס הוה, ¹ שאול ארוך בדורו הוה, ורבי טרפון מגיע לכתפו, ² ור' טרפון ארוך בדורו הוה, ור"מ מגיע לכתפו, ³ רבי מאיר ארוך בדורו הוה, ורבי מגיע לכתפו, ⁴ רבי ארוך בדורו הוה, ורבי חייא מגיע לכתפו, ⁵ ורבי חייא ארוך בדורו הוה, ורב מגיע לכתפו, ⁶ רב ארוך בדורו הוה, ורב יהודה מגיע לכתפו, ⁷ ורב יהודה ארוך בדורו הוה, ואדא דיילא שמש דרצנן ואדא שמו מגיע לכתפו,

דף כ"ה ע"א

פְּרָשְׁתִּיבִינָא שֶׁס הָאֵשׁ [מושל העיר] דפומבדיתא קאי ליה ⁸. לאדא דיילא עד פלגיה, וכולי עלמא קאי ⁹. לפרשתבינא דפומבדיתא, עד חרציה [מחץ מתנים [דברים לג יא] תרגומו תבר חרצא] # [מה החילוק בין פלגיה לחרציה?]

שאלו [בני הישיבה] לפני רבי, המפלת שפיר מלא בשר, מהו? אמר להם לא שמעתי, אמר לפניו ר' ישמעאל בר' יוסי, כך אמר אבא [ר' יוסי בן חלפתא, שהיה מרבותיו של רבי. שט], [הפילה שפיר] מלא דם טמאה נדה, מלא בשר טמאה לידה,

א"ל [השיב לו רבי לר' ישמעאל בר' יוסי], אילמלי דבר חדש אמרת לנו משום אביך, שמענוך [היינו מקבלים דבריך], עכשיו מדהא קמייטא צרש פיקקין [כא: המפלת חתיכה, סומכום אומר משום רבי מאיר, וכן היה רבי שמעון בן מנסיא אומר בדבריו, קורעה [החתיכה], אם יש דם בתוכה טמאה, ואם לאו טהורה] דס שצמוך הסמיכה, מטמא משום נדה, ויחידלה היא כיחידאה קאמר, כסומכום שאמר משום ר"מ,

הא נמי [הא דאמר ר' ישמעאל בר' יוסי דמלא בשר טמאה לידה] שמא כרבי יהושע אמרה [כמו שאמר ר' יהושע בברייתא שמביא מיד] דמשום עור שפיר לחודיה מטמא, [משום לידה, ויחידלה היא] ואין הלכה כר' יהושע [ואף שר' יהושע לא איירי רק בשפיר שאינו מרוקם, ויש צד לומר דגם ר' יהושע מודה במלאה בשר דאינו ולד, מ"מ י"ל] [דלילמא אפילו צמלא צער פליגי [דדלמא סבר ר' יהושע גם במלאה בשר דהאשה טמאה, אבל רבנן סברי במלאה בשר דאינה טמאה], כיון דאינו מרוקם, מעולם לא היה ולד,

[ו"ל דכל המימרא דר' ישמעאל בר' יוסי אתיא כר' יהושע, וגם זה שאומר מלא דם טמאה נדה] ואע"ג דפליגי רבי יהושע צפיר לחודיה [דטמאה משום לידה], צמלא דס מודה, צמלא ולד הוא, דס מוכיח עליון [דאל"כ תקשה דלא הוה סומכום יחידאה דגם ר' יהושע סבר כוותיה. ב'],

דתניא, המפלת שפיר שאינו מרוקם, ר' יהושע אומר ולד, וחכ"א אינו ולד,

אמר ר"ש בן לקיש משום ר' אושעיא, מחלוקת [ר' יהושע וחכמים] בעבור מה שצמכו [שפיר] עטור, דאיכא למימר ולד היה ונימוח, אבל בצלול שהוא מלא מים צלולין, דברי הכל [אפילו ר' יהושע מודה ש] אינו ולד, ור' יהושע בן לוי אומר, בצלול מחלוקת [דר' יהושע אומר דהוי ולד],

איבעיא להו, בצלול מחלוקת, אבל בעבור דברי הכל [דהוי ולד] ולד, או דלמא בין בזה ובין בזה מחלוקת [דחכמים מטהרין בכל אופן], ⁴ תיקו,

מיתיבי, את זו דרש ר' יהושע בן חנניא, בראשית ג ויעש ה' אלהים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, מלמד שאין הקב"ה עושה עור [שפיר] לאדם, אלא א"כ נוצר [דכתנות עור בעור אדם מייד, כדמתרגמין על משך בשריהון. תוס', דהיינו שעשה להם הקב"ה כתנות להלביש על עור שלהם, ונמצא ש"עור" מיותר, ודורש שכל שיש לו עור הוי

אבני חן למסכת נדה

[ולד], אלמא בעור תליא מילתא, לא שנא עכור, ול"ש צלול,

בש"ס],

אי אמרת בשלמא בצלול מחלוקת [ר' יהושע וחכמים], היינו דאצטריך קרא לרבי יהושע, דמשום עור לחודיה הו' ולד [שבאל פסוק זה לא היה לר' יהושע סברא לומר דבצלול הו' ולד], אלא אי אמרת בעכור מחלוקת, למה לי קרא [אבל אם רק בעכורין אומר ר' יהושע דהו' ולד, לזה אין צריך פסוק], סברא בעלמא הוא [שמים עכורים, הם ולד שנימוח], אלא שמע מינה בצלול מחלוקת ומיזתא דר"ל, שמע מינה,

וכן אמר ר"נ [כריש לקיש לעיל, ולא קיבל מה שהקשו מהברייתא שדרש ויעש ה' אלקים וגו'], אמר רבה בר אבבה, מחלוקת בעכור, אבל בצלול דברי הכל אינו ולד,

איתיביה רבא לר"נ, אלא אמרו רישא צצכרות פרכ הלוקם צהמה מן העובד כוכבים (דף יט), לענין לפטור את שצא אחריו מתורת צכור, סימן ולד בבהמה דקה, טינוף לאחר שקצלה מן הזכר ונזף, הולד נימוח חצ הימנו, ויזא והלך, ואותו טינוף פוערתה מן הצכורה, בגסה שליא, באשה שפיר ושליא או שפיר או שליא, ואילו שפיר בבהמה לא פטר,

אי אמרת בשלמא בצלול מחלוקת, משום הכי אשה דרבי בה קרא פטר בה שפיר, בבהמה דלא רבי קרא, לא פטר בה שפיר,

אלא אי אמרת בעכור מחלוקת, מכדי סברא הוא, מאי שנא אשה, ומאי שנא בהמה?

מי סברת רבי יהושע מפשט פשיט ליה, רבי יהושע ספוקי מספקא ליה בעכור גופיה אי ולד הוא או לא, ואזיל הכא לחומרא והכא לחומרא,

גבי אשה דממונא הוא, ספק ממונא לקולא @ וגבי צכור אדם (ד. צ' קולא היא, דקאמר [ד?] פטר את הבא אחריו, ולא איכפת לן, דלין קדושה צכור אדם, אלא ממון כהן ה' סליעס, וספק ממונא לקולא, דכהן הו' מוציא מחזרו [ו?] עליו הראיה,

גבי בהמה, דאיסורא הוא דאיכא לגבי גיזה ועבודה, ספק איסורא לחומרא @ גבי צכורת צהמה אמר, דלאו ולד הוא, ולא פטר את הבא אחריו, דאי אמרת פטר קא גזי ועציד ציה עבודה, ודילמא לאו ולד הוא ההוא קמא, וקאמי לדי תקלה,

ה"נ גבי אשה, ספק טומאה לחומרא @ וגבי טומאת ולד אזיל לחומרא, דקאמר ולד הוא וטמאה שבעייס, וימי טוהר לא ס"ל דנימח לה,

ומי מספקא ליה, והא קרא קאמר ["כתנות עור" דעור הו' ולד]?

מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא הוא [אסמכתא בעלמא 29 פעמים

א"ל רב חנינא בר שלמיא לרב, הא רבי דאמר לעיל לא שמעתי הא ר' ישמעאל בר' יוסי דאמר מלא צכר טמאה לידה, והא רבי אושעיא דאמר צכור מחלוקת, והא רבי יהושע בן לוי דאמר צלול מחלוקת, מר כמאן ס"ל,

א"ל אני אומר, אחד זה ואחד זה אחד עכור ואחד צלול אינה חוששת [וקסבר רב דבעכור מחלוקת ר' יהושע ורבנן, תוס', ולרבנן אינה טמאה לידה אפילו בעכור], ושמואל אומר, אחד זה ואחד זה חוששת ויוצאת ימי טומאה, ואין לה ימי טוהר, דספק ולד הוא ולא ודאי [ראה תוס' שרב השיב להם שהוא סובר דבעכור מחלוקת פ' והוא סובר כרבנן שגם בעכור לא הוה ולד],

ואזדא שמואל לטעמיה, דכי אתא רב דימי אמר, מעולם לא דבו לא טיהרו את המפלט שפיר משצועים, ואפי' נלידה יצתה בנהרדעא נהרדעא אחריה דשמואל, לבר מההוא שפירא דאתא לקמיה דשמואל, דמנח עליה חוט השערה מהאי גיסא, וחזיא מהאי גיסא, אמר אם איתא דולד הוא, לא הוה זיג צלול כולי האי:

[שנינו במשנתנו לעיל כד:]: ואם היה מרוקם [תשב לזכר ולנקה] וכו': תנו רבנן, איזהו שפיר מרוקם, אבא שאול אומר, תחלת ברייתו מראשו [ראה תוס' דגרסינן "בראשון" דהיינו כגודל חגב ששמו "ראשון"], ושתי עיניו כשתי טיפין של זבוב עיני זבוב, [ו] תני רבי חייא, מרוחקין זה מזה,

שני חוטמין כשתי טיפים של זבוב, תני רבי חייא ומקורבין זה לזה,

ופיו מתוח כחוט השערה סדק קטן, ונראה כאילו חוט השערה ממוח שם וגו' וכו', גיד, אבר הזכר, והא דתנן משז לזכר ולנקבה, אלמא מספקא לן אם זכר אם נקבה, כשאין ניכר צו האבר מיידי כעדרשה, ואם היתה נקבה נדונה כשעורה [ש. ו'] היא סדוקה לארבה,

וחתוך ידיים ורגלים אין לו עדיין אין נראה, כדאמרין תמלת צרייתו מראשו,

ועליו מפורש בקבלה איוב י' ה' א' כחלב תתיבני [מל' התכה ויציקה וכן בהתוך כסף] זהו שכנת זרע שהוא ניתך וקלוג מתחלה צענת יצאתו כחלב וכבבנה תקפיאני [כאשר דבר צלול יתהפך להיות עב ודבר גוש, נקרא הקפאה כמו קפאו תהומות] ואמ"כ נעשה קפוי # [וכל זה לשבר את האוזן]: יא עו' ר' ובשר תלבישני ובצעמו' ת' וגידים תשכבני [ראה תוס']: יב חיים וחסד עשיית עמדי ופקדתיך שמינה רוחי:

ואין בודקין אותו במים, שהמים עזין

אבני חן למסכת נדה

דף כ"ה ע"ב

אמר רב אמי בר שמואל, לדידי מפרשא לי מוניה דמר
שמואל, לחוש חוששת להחמיר ולשכח שזעיס, ימי טהרה לא
יהבינן לה עד שישעיר,

וטורדין מממין אותו, אלא בודקין אותו בשמן, שהשמן רך ומצחצחו,

למימרא דמספקא ליה לשמואל [על שפיר אם יש בה ודל], והא
ההוא שפירא דאתאי לקמיה דמר שמואל # [וכאן מביא מעשה
הפלא ופלא ! בגדל חכמתו של שמואל בחכמת הרפואה], אמר הא בר
ארבעין וחד יומא, וחשיב מיומא דאזלא למבילה עד ההוא
יומא, ולא הוה אלא ארבעין יומין, ואמר להו האי בנדה בעל,
כפתיה ואודי אלמא היה בקי בלימוד הולד?

ואין רואין אלא בחמה, כיצד בודקין אותו, כיצד בודקין אותו כדאמרין ! אלא במה בודקין אותו, לידע אם זכר הוא, אם נקבה היא,

אבא שאול בר ג'ש, ואמרי לה אבא שאול בר ר'מש אומר, מביא קיסם שראשו חלק # [שאם היה חדר, היה נכנס בבשר], ומנוענע באותו מקום מלמטה למעלה כדאמר בסמוך, אם מסכסך הקיסם שיש דבר המעכב בידוע שזכר הוא היינו גיד, דלי נקבה ליכא עיכובא, ואם לאו בידוע שנקבה היא,

שאנני שמואל דרב גובריה הוא בקי, ואין כולן בקיאים [ולכן כדי לעשות מעשה צריך להמתין שיהיה לה שערות]:

[שנינו במשנתנו] **המפלת סנדל** [תשב לזכר ולנקבה] וכו': **ת"ר סנדל**
דבומה לרג של ים דג ים ציס ושמו סנדל [שצורתו שמוחה ביותר, אף שמו
העממיו "דג משה רבינו" ניתן לו על שום צורתו השמוחה, כאילו נחצה לשתיים
בקריעת ים סוף. שט] [bothus, flounder], **מתחלתו ולד הוא, אלא**
שנרצף ממנו,

א"ר נחמן אמר רבה בר אבוח, ל"ש אלא [כשמסבך הקים, הדינו שנתעבך] מלמטה למעלה שהרי נסדק השעורה אין עיכוב לארצה, אבל מן הצדדיו, אימא כותלי בית הרחם נינהו # [מבאן קצת ראייה למה שכתבתי לעיל י"ז ע"ב דכותלי בית הרחם היינו השפתים באותה מקום, ולא הנרתק. אבל כיון דמרייר בעובר שלא נוצד לגמרי אין מבאן ראייה כל כך],

רשב"ג אומר, סנדל רומה ללשון של שור הגדול [דהיינו פניו טוחות, ואע"ג דאוקמינן לעיל פניו טוחות אין אמו טמאה, גבי סנדל ודאי אמו טמאה לדה (סנדל), דולד שעמו מוכים עליו דולד הוא, אלא שנימנע ע"י חברו שדחקו],

א"ר אדא בר אבהו, תנא, אם היתה נקבה, נדונה [נכרת]
כשעורה מדוקה [לארכה] לחסופי ולפרושי אחא, דלעיל מי ידונת
כשעורה, ולא מי סדוקה,

מתקיף לה ר"ג, ודילמא חוט של ביצים נינהו חוט מזדיל מלמטה למעלה צין צ' הציצים, וגראה עמוק כסקד?

משום רבותינו העידו, סנדל צריך צורת פנים,

אמר אב"י השתא ביצים גופייהו לא ידיעי אין זכרין מחמת קטני,
חוט של ביצים ידיע,

א"ר יהודה אמר שמואל, הלכה סגדל צריך צורת פנים,

א"ר אדא, א"ר יוסף, א"ר יצחק, סנדל צריך צורת פנים,
ואפי' מאחוריו כלומר אפי' אינו אלא מאחוריו הוי ולד, משל לאדם
שסמך את חבירו הכסו על למי והחזיר פניו לאחוריו,

א"ר עמרם, תנא [בברייתא] **ב' ירכותיו** כשהוא ממילי להצטרות צמיחין ידים ורגלים **כב' חוטין של זהורית** [צבע אדום. שט], **וא"ר עמרם עלה** [הוסיף על הברייתא] **כשל ערב** ענה משמי,

בימי רבי נאי בקשו לטהר את הסנדל, שאין לו צורת פנים, ואמר להם ר' ינאי מיהרתם את הוולדות [פ'] אם אתם מטהרים את הסנדל נמצא שאתם מטהרים אשה שילדה ולד], והתניא, משום רבותינו העידו, סנדל צריך צורת פנים,

והכרייתא ממשיכה] ושני זרועותיו [גם הם] כב' חוטין של זהורית,
וא"ר עמרם עלה כשל שתי,

אמר רב ביבי בר אב"י אמר רבי יוחנן, מעדותו של רבי נחוניא
בשנית בושגה זו דקמי נרץ צור פנים, מעדותו של רבי נחוניא בשנית, הוא
העיד עליה צצית המדרש, ויחידהא היא,

א"ל שמואל [שהיה רופא מומחא] לרב יהודה, שיננא לא תעביד עובדא לעשותו ולד עד שישעיר עד שיהא לו שערות בראשו,

ומי אמר שמואל הכי, והאמר שמואל אחת זו ואחת זו [בין] השפיר מלאה מים עכורים או צלולים] ח'וששת [לולד]?

אמר רבי זעירא, זכה בה רב ביבי בשמעתיה מזלו גרס לומר שמועה זו, וקדמני, שגם אני שמעתי מר' יוחנן, דמעדותו של רבי נחוניא נשנית, ולא זכיתי

אבני חן למסכת נדה

דלא הוי אלא ל"ב ? [ודנקבה קמיימא נמי השתא כלו להו והיינו צורך דלי לאו סנדל הוי מנייה נמי ימי טומאה לראשון ולא מטומאה אלא י"ד והשתא ימכה ט"ו ואי הוה פשיטא לן שהסנדל נקבה היא לא הוה תחלת נדה עד פ"ב לראשון דצמר ולד אחרון אוליין,

סנדל דתנן

דף כ"ו ע"א

גבי בכורות דקמי (בכורות דף מו) המפלת סנדל, הצא אחריו צבור לנחלה ואין צבור לכהן למאי הלכתא קס"ד, לצא אחריו לסוף שנה או לסוף שנתיים קמיירי, ול"ל סנדל, והלא צלא סנדל פטר ולד דבהדיה את הצא אחריו?

ומשני לבא אחריו בכור לנחלה ואין בכור לכהן כלומר לכן הוצרך סנדל, [ש?] אס יצא ולד שעמו אחריו, הוי צבור לנחלה ולא צבור לכהן,

סנדל דתנן גבי כריתות בפ"ק (לעיל דף ז) לענין חיוב קרבן למאי הלכתא תיפוק ליה דמשום ולד שעמו צמיא קרבן? שאם תלד ולד דרך דופן ולד יוצא דרך דופן ע"י סס לא מייחציה קרבן, דכתיב גבי קרבן (ויקרא יב) אשה כי תזריע וילדה זכר, עד שחלד ממקום שמזרעת וסנדל דרך רחם, דמיימא קרבן אסנדל,

ולדבי שמעון דאמר לקמן בפ' יוצא דופן (דף מ) יוצא דרך דופן ולד מעליא הוא, מאי איכא למימר?

אמר רבי ירמיה, שאם תלד ולד בהיותה עובדת כוכבים, וסנדל לאחר שנתגיירה, דמיימא קרבן אסנדל,

אמרו (ת. כ"י מינכן) רבנן קמיה דרב פפא, ומי איתנהו להני שינויי,

והא תניא כשהן יוצאין סנדל וולד שעמו אין יוצאין אלא כרוכין דבוקין זה בזה, ולא דבוקין ממש, ומדינאין יחד, אי אפשר שמתגייר בנתיים?

אמר רב פפא, שמע מינה מדהזכר סנדל גבי כריתות משום גירות, וכגון שיצא ולד תחלה, ואחר כן סנדל, וגבי בכורות כגון שיצא סנדל תחלה, כדאוקמינן לעיל דפוטר ולד מממש סלעים, ותניא דבצט אחת יוצאין, שמע מינה אין שובצין זה אצל זה, דא"כ לא משכחת לה שיצא זה קודם זה, אלא האי כרוכין דקמי הכי הוא מוכרך בריך ליה ולד לסנדל אפלגיה דראש הולד מחוץ כנגד טיבורו של סנדל, ומשלחיה ליה, כלפי רישיה [ובין שראשו של הבריא תחוב לתוך אמצעייתו של הסנדל, ולד הבריא דוחף בראשו להסנדל] כלומר דמפו ולד צלאשו לסנדל, כלפי חוץ,

[דוחף אינה פירושה של ומשלחיה, אלא משלחיה פירושה ששובצין ומושלכין זה על זה, וע"ז מפרש רש"י שלכן יצתה ראשו, שהולד דוחף אותו, ובין שהסנדל שוכב על ראש הולד, יוצא הסנדל ראשו, וראה רש"י],

לאומרה, דאנא והוא הוינא יתבינן קמיה דרבי יוחנן, כי אמרה להא שמעתא, וקדם איהו ואמר וזכה בה,

[וחזור על המשנה ששינינו בה דהמפלת סנדל תשב לזכר ולנקבה] למה הזכירו סנדל, והלא אין סנדל שאין עמו ולד וצלא סנדל נמי הוה טומאה לידה,

אי דאתילידא נקבה בהדיה, ה"נ דלא היה צריך להזכירו דיש לה ימי טומאה וטהרה דנקבה, שאפילו הוא זכר גמור, כי איכא נקבה בהדיה יושבת לנקבה ימי טומאה וטהרה, ושל זכר מובלעים בתוכו, הכא במאי עסקינן דאתיליד זכר בהדיה ומסקי' לסנדל בנקבה, ויושבת שבועיים לטומאה אצל טהרה דנקבה לא יחזיק לה, דדילמא זכר הוא,

מהו דתימא הואיל ואמר רב יצחק בר אמי, אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, איש מזרע תחלה יולדת נקבה, מדהא זכר, הא נמי זכר ולא משב אלא לזכר קמ"ל, אימא שניהם הזרעו בבת אחת, האי זכר והאי נקבה,

דבר אחר אפי' ילדה עמו נקבה צריך להזכיר ספק סנדל, שאם תלד שאם תפיל שנים, אחד נקבה לפני שקיעת החמה, ואחד וסנדל לאחר שקיעת החמה, מונה תחלת נדה לראשון, ותחלת נדה לאחרון,

וה"ג לה בתוספתא, וה"פ שאם תפיל שניהם [שנים. ו'], נקבה לפני שקיעת החמה, וסנדל [שהוא ספק זכר-נקבה] לאחר שקיעה, מונה לאחר שיכלו ימי טוהר לראשון תחלת נדה [בין שהראשון היתה נקבה, וכלים ימי טוהר שלה לאחר שבועיים יום, אם תראה בליל פ"א היא תחלת נדה], וכן לאחרון [וגם להסנדל מונה תחלת נדה באותה לילה, דשמא הוא זכר וכבר עברו ימי טוהר שלו אחר מ' יום], כגון אם תראה ביום שמונים ואחד לראשון [שהוא פ' לאחרון], הוה תחלת נדה [במספא גם לאחרון], דדילמא סנדל שולד לאחר שקיעה זכר הוא, וכלו ימי טוהר שלו לסוף מ', ולא משכי בתר פ"א [פ'. רש"י] דנקבה, וכשתחזור ותראה צמ' לראייתה, ותראה להיות סופרת יום כנגד יום, אמרינן דלמא סנדל נקבה הוה ומשך ימי טוהר שלו עד פ"א לראשון, ומה שראתה ביום פ"א לראשון דס טוהר הוא, ועכשיו מה שהיא רואה ביום פ"א [פ"מ. רש"י] ומה שמונה בהגהות מחר"ב רנשבורג הוא טעות הדפוס [תחלת נדה הוא, והיינו תחלת נדה לאחרון, וצדדי היא מקולקלת, דלא ידעינן בהך ראייה בתרייתא, אי נדה היא, אי שומרת יום כנגד יום,

לשנא אחרינא גרסי' שאם תלד נקבה לפני שקיעה וסנדל לאחר שקיעה, מונה תחלת לידה מן האחרון, וסוף לידה מן הראשון,

וה"פ אפילו היכא דאתיליד נקבה בהדיה, הוצרך סנדל, שאם תלד נקבה לפני שקיעה והסנדל שהוא ספק זכר לאחר שקיעה, מונה תחלת לידה דהיינו ימי טומאה מן האחרון, דדילמא סנדל נמי נקבה היא ומניין מיניה י"ד שהוא ט"ו לראשון וסוף לידה דהיינו ימי טוהר מניין מן הראשון להחמיר שאם תראה ביום פ"א דהיינו פ' לאחרון מנימין לה משום נדה דאמר' סנדל זכר הוה והי' [צ]ארבעים יום [ש]שלמו ימי טוהר שלו [שאם תפרש כמו שגרס בבארת מים "והרי ארבעים יום מששלמו" צ"ע

אבני חן למסכת נדה

[ומשלחין ראה ב"ב צמ. שהכרובים שהיו על הארון, כל כנף היה חמש אמות, וכתוב שהיה עשר אמות מקצות כנפיו עד קצות כנפיו, ולפ"ז קשה גופייהו היכא הוו קיימי? אלא ש"מ בנפ"מ היו עומדין, ומקשה הגמ' ודלמא שלחופי הוו משלחין ופירש הרשב"ם כנף על כנף כאלם שחובק את ידיו כדכתיב (צדקת מ"ח) שכל את ידיו ומתרגמין בתרגום ארץ ישראל שלחפונן לידוהי],

גבי בכורות דענין שי"א הסנדל תחילה כגון שיצאו דרך ראשיהם, דסנדל קדים ונפיק,

גבי כריתות, שיצאו דרך מרגלותיהם, דולד קדים ונפיק,

רב הונא בר תחליפא משמיה דרבא אמר, אפילו תימא מצומצמין שוכנין זה אלל זה, ואיפוך שמעתתא מימרא דרב פפא דאמר צנכרות שילא דרך ראשיהן גבי בכורות שיצאו דרך מרגלותיהם ולד דאית ביה חיותא סריך אוחו צדיק למעלה ואינו ממנהר ללאת וסנדל ממליק ויולא קודם ולא נפיק סנדל דלית ביה חיותא שריק ממליק ונפיק גבי כריתות שיצאו דרך ראשיהן ולד דאית ביה חיותא מדנפיק רישיה הויא לידה דקיימא לן דהאי פירקא נדה (דף כח) ילא ראשו הכי הוא כילוד אלל סנדל עד דנפיק רובא דאין ראש נפל חסוד דהכי אמרינן צנכרות (דף מו) אין הראש פוטר צנפלים ואדנפיק סנדל נגזירה וטעלה סנדל עד דנפיק רוביה:

מתני': **שליא בבית, הבית טמא משום אהל המת, דולד הוא זה ומת, לא שהשליא ולד אלא שאין שליא בלא ולד** [באיו אופן שתפרש "שליא" שייך משפט זה],

רבי שמעון אומר [פ"י ופ"ג על ת"ק ואומר שאין הבית טמא] **גימזוק הולד עד שלא יצא** ועשה דם ונתערב בדם הלידה, וצטל צרוז:

גמ': **תנו רבנן, שליא תחלתה דומה לחוט של ערב, וסופה כשהיא הולכת ורוממת היא דומה כתורמוס** [Lupini beans, from the Lupine plant] **רמז כתורמוס, לישא אחרינה גרסינן צמוקפתא ורלשה דומה כמורמוס, וחלולה כחצוצרת, ואין שליא פחותה מטפח** [שאם אורכה פחותה מטפח אינה מטמאה],

[תחלתה כתב הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה פ"י הל' יג "תחלת ברייתה" דהיינו שליא זו שנוצר הולד בתוכה, מתחלה עור זו היא דקה כחוט של ערב, וצריך להבין לפי זה מה פירושה של סופה הלא ולד ודאי יותר גדולה מתורמוס. וראה בשבת קלד. רש"י ד"ה מקוטנא לאולמא השליא ראשה אחד קצר וראשה אחד רחב, # ולפ"ז המילה "תחלתה" מתפרשת על תחלת ברייתא, וגם על תחלת צד הקצר שלה],

רבי שמעון בן גמליאל אומר, שליא דומה לקורקבן של תרגולין, שהרקין יוצאין ממנה [פ"י ששורש הרקין small intestines היא בקורקבן, וכן יוצא מן השליא ה umbilical cord שהוא המחובר ה placenta וה sac],

תניא רבי אושעיא, זעירא דמן חבריא, חמשה שיעורין טפח, ואלו הן, שליא, שופר, שדרה, דופן, סוכה, והאזוב,

1. שליא, הא דאמרן,

2. שופר, דתניא, כמה יהא שיעור שופר, פירש רבי שמעון בן גמליאל כדי שיאחזנו בידו אחזה אית [אין] זה טפח [שהגם שיש ד' אצבעות בידו, אין באחזה טפח], שהטפח ארבע אצבעות [אבל לא אצבעות רגילות אלא] צגול [שיעור ד' אגודלין, אבל באחזה ידו אין רק ד' אצבעות רגילות, לכן הוא מגולה ונראה לכאן ולכאן] ויראה לכאן ולכאן,

3. טפח שדרה מה היא, דא"ר פרנך אמר רבי יוחנן, שדרו של לולב צריך שיהא יוצא מן ההדס, טפח לצד אורך העלין [פ"י שגם טפח מהשדרה עצמה צריך שיהא יוצא למעלה מעלי ההדס, וכ"ה בשו"ע או"ח סימן תר"ג סעיף א' כדי שיהא שדרו של לולב יוצא מן ההדס טפח]. שדרה קרי כל זמן שהעלין הולכין ומתחברין ומוסיפין, ואחר שכלמה השדרה גזוהין [בתעלין, הייבן זיך באידיש] אורך העלין למעלה,

4. דופן סוכה, דתניא, שתים כהלכתן שלישית אפילו טפח,

5. אזוב, דתני רבי חייא אזוב טפח,

אמר רבי חנינא בר פפא, דריש שילא איש כפר תמורתא, [ששינוי כאן] **תלת מתניתא [שלוש ברייתות], ותרתי שמעתתא [בדברים ש] שיעורא טפח,**

[ושואל היכן יש] **תרתי ! חדא היא דליכא שמעתתא אלל האי דשדרה דאמר ר' יוחנן?**

אמר אביי לא תימא "תני" ר' חייא אזוב טפח, דמשמע מתני' [ברייחא] היא, אלל אימא "אמר" **רבי חייא אזוב טפח** ומנפשיה קאמר, ורבי חייא חנא ואמורא הוא [פ"י שהוא לפעמים חנא כששונה ברייתא, ולפעמים אמורא כשאומר מעצמו, ראה ב"מ ה. ר' חייא חנא הוא ופ"ג. וראה רש"י], והיכא דאמר מנפשיה צלשן מימרא הויא שמעתא,

1. ותו ליכא, והאיכא טפח על טפח על רום טפח אהל קטן שהוא טפח אורך וטפח רוחב ורום חללו טפח **מורובע מביא את הטומאה** אם כית מן המט צד זה, וכלי צד זה הוה טמא כלי [הכלי טמא ?] מחמת אהל המת **וחוצין בפני הטומאה** אם טומאה תחתיו וכלי על גביו הכלי טהור ולהכי נקט על רום טפח דאי הוה חלל רומו פחות מטפח הויא טומאה רלוזה וכנגדו למעלה עד לרקיע טמא כדאמר' דהעור והרוטב [חולין קכו] ולענין אחויי טומאה נמי לא מיימי דלא אהל הוא?

טפח קאמרינן, טפח על טפח לא קאמרינן,

אבני חן למסכת נדה

5. והאיכא כפורת טפח [דלא כתיב שהיה עביו טפח ויליף לה מקרא בסוכה ה. (ויקרא מז) על פני הכפרת קדמה ואין פנים פחות מטפח]? בקדש'ם לא קמיירי,

6. והאיכא [עירובין יג:] דיה לקורה לגבי מצוי שהיא [שתהא. כ"ה שם] רחבה טפח? בדרבנן לא קמיירי כגון מצוי, דכל מצומו מדברי סופרים,

אלא בדכתיבן ולא מפרשי שיעוריהו,

ייתב רב יצחק בר שמואל בר מרתא קמיה דרב כהנא, ויתב וקאמר, אמר רב יהודה אמר רב, כל שלשה ימים הראשונים כגון ילא ולד מחלה ושליל אחריו צמון ג' ימים תולין את השליא בולד מולין השליא זו ואין חוששין לאחר דמוך הזמן הזה עשויה השליא להטעב אחר הולד שהיתה ממנו טפי לא ואם זה זכר משב לזכר בלנד ולא אמרינן שליל אחרת היתה עם ולד זה ונימוס ושליל זו דולד אחר היא [מכאן אין להביא ראיה למה קורא שליא, כי לתאומים יש שני *sac of fetus*, וגם שני *placenta, afterbirth*] דדכך שליל לשהות אחר ולד ג' ימים,

מכאן ואילך חוששין לולד אחר שמא ולד אחר היה עמו, ונקבה היה, ומשב ימי טומאה דנקבה, ואי נמי הוי האי ולד נקבה, אכתי מהניא ספק דשליל דמנינא [דמשליא מניין. רש"ש, דמנין. ו'] ימי טוהר לחומרא, שאם תראה ליום פ"א לולד ופסקה עד יום שמיני וראתה לא הויה שומרת יום כנגד יום דאמר צהדיא שליל נקבה הואי ומה שראתה ציום פ"א דם טוהר הויה דמשליא מניין והשתא הויה דהויה מחלת נדה והיא נקראת טועה [לקמן כט. בסוף העמוד],

אמר ליה ומוי אמר רב הכי, והאמר רב אין הולד מתעבב אחר חבירו כלום [לכאורה הפירוש שאין מציאות כזה. וז"ל המהר"ם אם כן אפילו לאחר ג' ימים תולין את השליא בולד, משום דאם איתא דולד אחר הוא, לא היה מתעבב אחר הולד הראשון כלום], אישתין,

אמר ליה דלמא כאן בנפל צנפלים מתעבב [לאחר ג' ימים חוששין לולד אחר] כאן בבן קיימא [אין מציאות שיתעבב ולד השני, ואם יוצא שליא לאחר זמן, תולין שבא מולד זה]?

אמר ליה, את אמרת לשמעתתיה דרב צממיה כלומר את אחת לפירושי מדידן, בפירוש אמר רב הכי פירשה רב הכי, הפילה נפל ואחר כך הפילה שליא, כל שלשה ימים תולין את השליא בולד, מכאן ואילך חוששין לולד אחר, ילדה בן קיימא ואח"כ הפילה שליא, אפילו מכאן ועד עשרה ימים, אין חוששין לולד אחר,

שמואל, ותלמידי דרב, ורב יהודה, הווי יתבי, חליף ואזיל רב יוסף בריה דרב מנשיא מדויל שם מקום לאפייהו, באלי ואתי

2. והא איכא אבן היוצא מן התנור מקום שפיתת שמי קדרות, כירה מקום שפיתת קדרה אחת [ראה תוס' ע"ב ד"ה בפלוגתא שכתב בסופו לא דק דבפרק כירה] [שבת לחב: אמר רבירה והו מקום שפית שתי קדרות, וכן ראה בתוס' הרא"ש] טפח, ומן הכירה שלש אצבעות [הוי] חבור וכתנור דמי, מפני שצריכה לתנור להיות לו יד, שאם נטמא התנור פת שעליה טמא, שהתנור אע"פ שאינו מקבל טומאה מגבו, מטמא הוא את אחרים מגבו, כדאמר צמורת כהנים, הלכך ידו אע"ג דלית ליה אור מוטמא, אבל יותר מטפח עומדת לינטל, שהיא גדולה יותר מדאי, ולא הויה יד?

כי קאמרינן היכא דבציר מטפח לא חזי, אבל הכא כ"ש דבציר מטפח יד תנור הוא,

והאיכא

דף כ"ו ע"ב

3. תנורי בנות נערות קטנות עושין תנורין לשחוק [ונחשב ככלי מפני שיכול לאפות בה לחמין קטנים, דהוי שיעורו] טפח [אליבא דרבננים],

דתניא, תנור תחלתו ארבעה תנור צן ד' טפחים מקבל טומאה, אם נגמרה מלאכתו ושיירו ד' נטמא תנור גדול ושצרו, ונשמעו ד' טפחים עדיין טמא דברי רבי מאיר,

וחכמים אומרים, במה דברים אמורים [שצריך ד' טפחים], בגדול, אבל בקטן תחלתו כל שהוא משתגמר מלאכתו, ושיירו [של תנור גדול] ברוכו ומקשה צהעור והרועב רוצו דטפס למאי חזי? ומשני האי ושיירו אגדול קאי וה"ק שירי גדול צרוצו, ומוטבין בגדול והא קאמר שירי ד', ומשנין ההוא צמור צר ז' דד' הוי רוצו, והא צמור צר ט',

וכמה כל שהוא [שיעור היותר קטן של תנור]? אמר רבי ינאי טפח, שכן עושין תנורי בנות טפח?

בפלוגתא לא קמיירי כגון הכא, דלר"מ לא הוי שיעורא צטפח,

השתא דאתית להכי, הא [אבן היוצא מן התנור, דמקשינן לעיל #2] נמוי פלוגתא היא, דקתני סיפא, אמר ר' יהודה לא אמרו טפח אלא מן התנור ולכותל דהתם יותר מטפח עומדת ליקץ, מפני שמעבב את התנור מלקרצו לכותל, ודוחקת את הכותל, הלכך יותר מטפח עומדת לינטל היא, אבל לנד הבית, אפי' גדולה הרבה, יד הוא לתנור,

4. והאיכא מסגרת טפח [דכתיב גבי שלחן שמות כה כה וְעִשְׂתִּי לוֹ מִקְרָת טַפַּח סָבִיב]? בדכתיבן לא קא מיירי ששיעורו מפורש מן המורה,

אבני חן למסכת נדה

[רב יוסף מיהר ובא לקראתם] שהיה ממנהר לצא כמו (לעיל דף יז) צאלי דידי פי' מגרש [נצוצים?], אמר [י. כ"י מינכן] [אלו שישבו יחד אמרו זה לזה] אתי לן [בא לנו לכאן] גברא, דרמינן ליה [שיכולין להקשות עליו] בגילא דחטאת [בקש של חטים, פי' קשיות קלות] כלומר בשאלות מועטות, ומרמי [והוא אדם פשוט מאד שכשמשקין ממנו] ומדחי [הוא נדחה מיד] כלומר להקשות ולדחמו שלא ידע להשיב,

[ענין חדש] אמר רבה בר שילא, אמר רב מתנה, אמר שמואל, מעשה [ומעשה הוא הבא על ההלכה, והמעשה יעשה על ההלכה ותתקיים. מבוא התלמוד לר' שמואל הנגיד] ותלו את השליא בולד עד עשרה ימים,

אדחכי אתא [הגיע רב יוסף בריה דרב מנשיא לפנייהם], אמר ליה שמואל, מאי אמר רב בשליא, א"ל הכי אמר רב, אין תולין את השליא אלא בדבר של קיימא [פי' שהגם שהולד לא נגמר, מ"מ רואין שאם היה הולד נשאר במעי אמו עד סוף זמנו היה ולד בריא ובר קיימא. ונמצא שזה חולק על מה שאמר לעיל משם רב, דרך בלידה גמורה תולין השליא בולד, וכאן אומר שגם בראוי להיות ולד גמור תולין בה השליא],

ולא אמרו תולין [השליא בולד], אלא בשליא הבאה אחר הולד אבל יתה של קודם, מושקין לאחר [לולד אחר] [עד כאן לא דיבר באופן זה שיצתה השליא קודם הולד, וגם לפי הבנתנו היום לא יתכן שיצא שליא והולד ישאר, ודאי שהשליא שייכת לולד אחר],

אמר רבה בר בר חנה, אמר רבי יוחנן, מעשה ותלו את השליא בולד עד כ"ג ימים, אמר ליה רב יוסף עד כ"ד אמרת לן,

שכינא דו מתקיים, אס (היום) היו מדשין פלו [כלים. ד"י סי' קצ"ד], למעוטי שאס הפילה דבר שאין ראוי לזריית נשמה, כגון צינך אחד צלמנע, או גוף אטום, או מפלת מין צהמה וסיה ועוף, ואח"כ הפילה שליא, אפי' בתוך ג' חודשים לולד אחר, שיילינהו שמואל לכל תלמידי דרב, ואמרי ליה הכי,

אמר רב אחא בריה דרב עורא א"ר יצחק [יוחנן], מעשה ונשתתה הולד אחר חבירו ל"ג יום, א"ל רב יוסף ל"ד אמרת לן,

הדר חזייה לרב יהודה בישות [פסחים נג, כתובות כה, מכות ה:]: דשמעה ולא אמרה ניהליה,

הניחא למאן דאמר פלוגמיהו לקמן בפ' גטות כותים (דף נח) יולדת לתשעה יולדת למקוטעין, משכחת לה אחר גמורה צורתו לסוף שבועה [חדשים] יום או יומים צמח [צפוף] חדש ז' כסופו דמי, ואחד גמורה צורתו לתחלת תשעה יום אחד צמח, דהו להו ל"ג,

בעא מיניה רבי יוסי בן שאול מרבי, המפלת דמות עורב ושליא מהו מי תלינן שליא צעורב, ולא ניחוש לולד אחר, או לא תלינן?

אלא למ"ד יולדת לתשעה, אינה יולדת למקוטעין, מאי איכא למימר תרוייהו צמח השביעי ליכא למימר, דחדש כולי האי לא הוי, ואס זה לסוף ז', וזה לסוף ט', טפי איכא, ואס זה צו' וזה צח' לא חיי, ומדקרי להו ולד ולא נפל מכלל דבני קיימא נינהו?

אמר ליה אין תולין אלא בדבר שיש במינו שליא כגון אדם ובהמה וסיה אבל עוף לא,

קשורה בו מהו, אמר ליה, דבר שאינו [שאי אפשר] שאלת,

איפוך שמעתתא [שני] שמעתא דר' יוחנן ל"ג לשליא [בדברי רבה בר בר חנא אמר ר' יוחנן, תוקמה בל"ג ימים ולא בכ"ג ימים, דבשליא לא שייך חבלל דאינה יולדת למקוטעין], כ"ג לולד [בדברי רב אחא בריה דרב עורא א"ר יצחק] [יוחנן] בנשתתה ולד אחר חבירו תוקמה בכ"ג ימים [לולד משכחת לה דאחד גמורה צורתו לתחלת ז' ואחד לסוף ז', דלכו"ע יולדת לו' יולדת למקוטעין],

איתיביה, המפלת מין בהמה חיה ועוף, ושליא עמהן, בזמן שהשליא קשורה עמהן, אין חוששין לולד אחר, אין שליא קשורה עמהן חוששין לולד אחר, הריני ממיל עליהן

דף כ"ז ע"א

א"ר אבין בר רב אדא, אמר רב מנחם איש כפר שערים, ואמרי לה בית שערים, מעשה ונשתתה ולד אחד אחר חבירו ג' חדשים, והרי הם יושבים לפנינו בבית המדרש, ומאן נינהו יהודה וחזקיה בני רבי חייא,

חומר שני ולדות אס זה זכר מיישין דלמא נקצה הוה ההוא דשליא, ומשז לזכר ולנקצה, ולריצן דאמרי [לעיל בא. במשנה כל שאין בו מצורת אדם אינו ולד] המפלת חיה ועוף אינו ולד, מאי חומרא איכא צהאי ולד ? מחמירין עלה למימר, ליכא שום ולד, ואין לה דם טוהר, והיינו חומרא דיליה, ומשום שליא מטמין לה שצוים שאני אומר שמה נמוח שפיר ולד של שליא ולד הוה עם השליא, ונימוח שפיר של שליא [מבאן יש ראייה ששפיר הוא ה sac of fetus ושליא הוא ה placenta, afterbirth], ונמוח ושמה נימוחה שליא של שפיר כלומר ושלמינו של זה שלפנינו נימוח, וזו אינה שלו, הואיל ואינה קשורה בו, קמני מיהא בזמן שקשורה עמהן [גם של עוף], תיובתא דרבי דאמר דבר שאינו שאלת,

והא אמר מר, אין אשה מתעברת וחוזרת ומתעברת קס"ד כג' חדשים לא משכחת לה, אא"כ נמעברה זה אחר זה?

אמר אביי, טיפה אחת היתה, ונתחלקה לשנים, אחד גמורה צורתו בתחלת ז', ואחד בסוף ט':

אבני חן למסכת נדה

פרידות [לשון זה נמצא בקינין, ושם יש מפרשים אותה מלשון "פרט" כמו בפרט וכלל. ובר"ח ראיתי גירסא שאי אפשר שלא ירבו שני פתיחי רקב על פתיחה אחת] עפר, על פרידה אחת של רקב וחסיר ליה למקום שנפל העפר שלא תהא גרגר של רקב בין שני גרגרים של עפר, וצטל הרקב, וצזיר לו שיעורא דמרוז,

ואמינא להו אדרבה, א"א שלא ירבו שתי פרידות רקב על

דף כ"ז ע"ב

פרידה גרגיר אחת עפר, (ונפיל) [ונפיש] ליה שיעורא,

אלא אמר רבה, היינו טעמא דרבי שמעון, סופו של רקב כתחלתו [ומשמע שכן הוא לכו"ע שמת שנקבר בדבר העושה רקב, אין לה טומאת רקב, אבל לפי התניא איך לחלן משמע דפליגי ע"ז], מה תחלתו כשנקבר, אם יש דבר הראוי לירקב ולעשות רקב של מת נעשה לו דבר אחר גנגילון [פירוש בערוך דבר הנגלל עמו. תוס'] [גנגילו = girdle] כן הוא ברשעסטר"ו וזה מתאים לפירוש הערוך המובא בתוס'. אבל לפי פירוש רש"י צריך למצוא פירוש המילה] צטול, שאותו דבר אחר מצטלו [את המת] אף סופו לאחר שנעשה רקב, כשנקבר כהלכתו נעשה לו דבר אחר גנגילון דבר אחר הממערב צו מצטלו,

ולשון גנגילון, דבר העומד כנגדו לצטלו ולקלקלו,

ולקמן פריך, הוהיל וטעמא דר"ש ברקב כדלמנא, השתא גבי שליח דליכא למימר הכי מ"ט,

מאי היא דאמר תחלתו ד"א נעשה לו גנגילון? דתניא, איזהו מת שיש לו רקב, ואיזהו מת שאין לו רקב שאין רקב שלו מטמא,

נקבר ערום בארון של שיש, או ע"ג רצפה של אבנים דהשתא אין מערובת בקצוצותיו, וזהו מת שיש לו רקב,

ואיזהו מת שאין לו רקב, נקבר בכסותו דליכא קצוצות או אפילו ערום בארון של עץ דליכא קצוצות, או ע"ג רצפה של לבנים שעפרן נמחה, וזהו מת שאין לו רקב מפני דבר אחר המעורב בו,

ולא אמרו רקב, אלא למת בלבד, למעוטי הרוג דלא לפי שינא דמו, וחסר, וקיימא לן דמס' נזיר (דף נא), מת שחסר אין לו רקב,

גופא, מלא תרוד רקב, שנפל לתוכו עפר כל שהוא, טמא, ור' שמעון מטהר,

מלא תרוד רקב, שנתפור בבית, הבית טמא משום אהל, ורבי שמעון מטהר,

וצריכא, דאי אשמעינן קמיינא [מלא תרוד רקב שנפל לתוכו עפר טמא], בההיא קאמרי רבנן, משום דמכניף, אבל נתפור אימא מודו לו לרבי שמעון, דאין מאהיל וחוזר ומאהיל גג שכנגד זה

[שנינו במשנתנו] שליא בבית הבית טמא: תנו רבנן, שליא בבית הבית טמא, לא שהשליא ולד, אלא שאין שליא שאין ולד עמה, דברי רבי מאיר,

רבי יוסי, ורבי יהודה, ורבי שמעון, מטהרין,

אמרו לו לרבי מאיר, אי אתה מודה שאם הוציא והו בספל לבית החיצון לצית אחר שהצית [שאותו בית] טהור, שהוא טהור [גב. בספל אורחא דמלתא נקט ורביתא נקט אע"ג דלא הוציאה בידו ולא נתמקך ונמוק. גליון, רש"ל], אמר להן אבל הן [פ' בן הדבר],

אמרו לו [לר"מ] ולמה מאי שנא [מ. רש"ש] צית ראשון דמטמית ליה [ובית השני החיצון טהור], אמר להו לפי שאינו הוהיל וטלטלוהו נמוק [השליא], אמרו לו כשם שאינו בבית החיצון, כך אינו בבית הפנימי, אמר להן [ר"מ] אינו דומה נמוק פעם אחת, לנמוק ב' פעמים,

יחב רב פפא, אחורי דרב ביבי, קמיה דרב המנונא, ויחב וקאמר, מאי טעמא דרבי שמעון נהי דנמוק, מ"מ כל גופו של מת כאן הוה, וה"ל כרקב וננל, [בשר המת שנימות, ונעשה לימה כרוסה]? קסבר כל טומאה שנתערב בה ממין אחר אפי' ממין טומאה, אם אינה שוה לה במלה,

אמר להו רב פפא, היינו נמי טעמייהו דרבי יהודה ורבי יוסי,

אחיבו עליה אמרו ליה מאי שנא טעמייהו מטעמיה כולה חדא מילתא אמרי, פשיטא?

אמר רב פפא, אפילו כי הא מילתא דאחיה לדי חוכא לימא איניש דלמא מתוך דבריו אמרי ליה טעמא ולא נשתוק קמיה רביה ולימא מסברנא ליה [פ' לא לישתוק ויאמר בלבו שכבר ימצא בעצמו הסבר הדבר],

משום שנאמר משלי ל לב אִם-נִבְלָתָ עָלְמָךְ עַל ד"ת [אם חרפך מי ודבריו עושה אותך לנבל. הכנסתי כאן בחצאי רבעים פירוש הפסוק לפי המצודות] בְּהִתְנַשָּׂא, סופך להטנשא [שמור פתחי פיך בדרך אנשי מעלה [תשאר בראש זקוף. ג"ז], וְאִם-זָפוּ אֶת ושתקת, סופך לשום [זמות=ענין מחשבה, אם תהיה מלא ממחשבת קטור וקטטה, שים] יָד לָפָה [לסתמו בחוקה] יד על פה, שלא מדע להשיז לשואלין [פסוק זה מובא ברש"י נזיר נט:],

ואזדא רבי שמעון לטעמיה, דתניא, מלא תרוד קף רקב קצוצות של מת, וזה שיעורו לטמא צאהל הלכה למשה מסיני, שנפל לתוכו עפר כל שהו, טמא, ורבי שמעון מטהר,

מאי טעמא דרבי שמעון? אמר רבה אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי, אף על גב דרובא רקב אי אפשר שלא ירבו שתי

אבני חן למסכת נדה

מאהיל על חצי שיעור, ושכנגד זה מאהיל על חצי שיעור, ושני אהליות הן ואין מנטרפין,

ואי אשמעינן בהא [בנתפוד], בהא אמר רבי שמעון דאין מאהיל וחוזר ומאהיל, אבל בהא [מלא תרוד רקב שנפל לתוכו עפר] אימא מודה להו לרבנן, צריכא,

תניא אידך, מלא תרוד ועוד יותר ממלא תרוד עפר בית הקברות ל"א [לא] רקב ממש של מת, אלא כגון שנקצר בכסותו או בקרקע בלא ארון של שיש, ויש כאן מלא תרוד ועוד מאותו עפר, דהו מעורבין רקב ועפר טמא, ורבי שמעון מטהר,

מאי טעמייהו דרבנן [דטמא]? לפי שא"א למלא תרוד ועוד עפר בית הקברות, שאין בו מלא תרוד רקב [משמע לפי ברייתא זו שאין דבר אחר מכביל את הרקב, וזה הדין למה שאמר רבה לעיל מה תחלתו נעשה לו דבר אחר גנגילון],

השתא דאמרת טעמא דרבי שמעון [לעיל כו. דאמר מלא תרוד רקב שנפל לתוכו עפר כל שהוא טהור], משום סופו כתחלתו [כדאמר רבה בראש הדין דדבר שמעורב בו מבטל], גבי שליא מאי טעמא [מטהר את הבית, הלא במת הטעם משום שמעורב בה דבר זר, אבל בשליא אין מעורב בה דבר אחר. אבל ראה במפרשים שיש פירושים אחרים בקושית הגמ' כאן?]

אמר רבי יוחנן, משום בטול ברוב נגעו בה עדם הלידה נמנעה על מימיו הולד ומנטלו,

ואזדא רבי יוחנן לטעמיה, דאמר רבי יוחנן, רבי שמעון ור"א בן יעקב, אמרו דבר אחד ולקמן מוקמינן דר"א בן יעקב משום בטול ברוב, רבי שמעון הא דאמרן,

רבי אליעזר, דתניא רבי אליעזר בן יעקב אומר, בהמה גסה שלא היה לה ולד מעולם שישפעה חררת דם, הרי זו תקבר הסרה שהוא מימיו של ציור, ופטורה מן הבכורה שאם תלד עוד אין ולדה לכהן,

ותני רבי חייא עלה, אינה מטמאה אותה חררה לא במגע ולא במשא,

ומאחר שאינה מטמאה לא במגע ולא במשא אלמא לא חיישין לולד, אמאי תקבר ,

ומשני כדי לפרסמה שהיא פטורה מן הבכורה שידעו הכל שזה פטר רחם,

ופרכין מדפטורה מן הבכורה אלמא ולד מעליא הוא, ואמאי תני רבי חייא אינה מטמאה לא במגע ולא במשא?

אמר רבי יוחנן, משום בטול ברוב נגעו בה מימיו הנפל בטול עדם,

א"ר אמי אמר רבי יוחנן, ומודה רבי שמעון צמתני בשליא אע"ג שהצית טהור שאמו טמאה לידה,

אמר ההוא סבא לרבי אמי, אסברא לך טעמא דרבי יוחנן, דאמר קרא ויקרא יב אשה כי תזריע וילדה זכר וגו', אפילו לא ילדה אלא כעין שהזריעה כלומר דנימוס כוונת, טמאה לידה,

[אמר. כ"י מינכן] ריש לקיש אמר [קאי על טעמו של ר' שמעון שטוהר את השליא, ואומר ר"ל שכן הדין. ראה ערוך לנר], שפיר שטרפוהו כמו [חולין סד] צליס טרופות בקערה שממקוהו וכלכלוהו במימיו [במים רגילים] שהדיחיהו בן, א"כ צמי הלידה, והטעם שיוצא עמו, נעשה כמות שנתבלבלה צורתו נמחק כולו, כמו שרוף שנתפזר, ואין שלדו קיימת,

אמר ליה רבי יוחנן לריש לקיש, מת שנתבלבלה צורתו מגלן דטהור, אילמא מהא דאמר רבי שבתאי אמר ר' יצחק מגדלאה, ואמרי לה א"ר יצחק מגדלאה א"ר שבתאי, מת שנשרף ושלדו קיימת גופו קיים שלא נתפזר האפר, ועדיין נראה נשלים טמא, מעשה היה וטמאו לו פתחים גדולים של ארבעה טפחים, [פי' זה שיעור להוציא מת מן בית, פתח שהוא רחב לכל הפחות ד' טפחים [ואע"ג דגברא באמתא יתיב כדאמרין בסוכה ז' ע"ב? נ"ל דהכא יכול המוציא ליטול וזרעות המת ממעל לראשו ויכול שפיר להוציאו דרך פתח שהוא ד' על ד' טפחים. יבין אהליות פ"ג אות נ"ו]. וראה רש"ל,

[ז"ל יבין [אהליות פ"ג אות נ"ו] דחכמים גזרו טומאה לפתח שאפשר שחצא משם הטומאה, שהיה כל אדם או שאר דבר שבא תחת המשקוף שבכל פתח ופתח של הבית שהמת בתוכו נטמא, ואפי' היו כל הדלתות סגורים, אפי' גם מה שבא גם מבחוץ להדלתות תחת המשקוף נטמא, ואפילו הוציאו המת אח"כ בפתח אחר, לא אמרין הוברר הדבר למפרע שהפתח הזה עמד להוציאו בו, ונטהר למפרע כל הכלים והאדם שהיו תחת הפתחים האחרים, ליתא],

דף כ"ח ע"א

ומהרו לו פתחים קטנים הפחמים מארבעה [שפתח פחות מיד' טפחים אינו ראוי להוציא בה את המת], כשאר פחמים שלמים [כבית שיש בו מת שלם שאינו שרוף, שהדין הוא], שהגדולים [שהפתחים הגדולים] מצילין על הקטנים, דקיי"ל ממ פתחו צלרענה, [ש? אס הוא [המת] צצית, כל הפחמים [הגדולים ארבעה] טמאים, ואם [יש שם] פתח פחות מארבעה טהור,

והני מילי להציל את שאר פחמים [אם הם סתומין, ויש תחתיהן מבחוץ אדם אוכל או כלים הם טהורין], אבל להוציא [את הטומאה כשהן פתוחים] הא אמרי' פומח טפח מוציא הטומאה ללד שני, והכי אמרי' צמס' אהליות [פ"ג מ"ו] המת פתחו צלרענה, כד"ל להציל את הפחמים, אבל להוציא את הטומאה צפומח טפח,

וקא דייקת מינה, טעמא דשלדו קיימת, הא לאו הכי טהור [פי' דמת שנתבלבלה צורתו אין לו טומאה],

אבני חן למסכת נדה

אמר אביי אי תנא לנדה, הוה אמינא מביאה קרבן ואינו נאכל דכיון דתני לנדה, משמע דמסקא ליה אי וילד הוא אי לא, קמ"ל מדלא תני לנדה, אלא לזכר ולנקבה, דודאי פשיטא לן דולד הוא ומציאה קרבן דנאכל, ומיהו ימי טוהר לית לה, אימר הכתיבה לידמה,

אדרבה דוק מינה להאי גיסא, שלדו קיימת הוא דטהרו לו פתחים קטנים, הא לאו הכי פתחים קטנים נמי טמאין, דכל חד וחד חזי לאפוקי חד חד אבר [ובוה דחי ר' יוחנן דברי ר"ל, וזה סיוס הענין, וחוזר לפרש ר' יוחנן דאמר במאן, ואח"כ היכי דמי וכו' שלדו קיימת],

אמר רב הונא, הוציא עובר את ידו והחזירה, אמו טמאה לידה, שנאמר בראשית לה ויהי בלדתה ויתן יד אלמא לידם יד קריה לידה,

א"ל רבינא לרב אשי, ר' יוחנן דפליג עליה דריש לקיש, דבעי למימר דמת שנמצא נזרע טמא דאמר במאן? כר' אליעזר, דתנן אפר שרופין ר"א אומר שיעור' ברובע רובע הקב,

מתיב רב יהודה, הוציא עובר את ידו, אין אמו חוששת לכל דבר?

היכי דמי מת שגשרף ושלדו קיימת?

אמר רב נחמן לדידי מיפרשא לי מיניה דרב הונא, לחוש חוששת, ימי טוהר לא יהבינן לה, עד דנפיק רוביה,

אמר אביי, כגון ששרפו על גבי קטבלא עור שלוק וקסה, ואינה נשרפת עם המת,

והא אין אמו חוששת לכל דבר קאמר? אמר אביי אינה חוששת לכל דבר מדאורייתא, אבל מדרבנן חוששת,

רבא אמר, כגון ששרפו על גבי אפודרים אפן שיש, ומרויחו כגון שעשיות בית קינול ומחילות, שאין העפר יכול להתפור, [ברש"י גורם אפודרא, ובכ"י מינכן אין המלים "על גבי" אלא כגון ששרפו אפידר', ונמצא שורש המלה הוא "פדר" ופירושה dung צואה וטיט, ולפ"ו פירושה של אפידרא כאן הוא, שהיו עושין חקיקה בקרקע בתוך תערובת של צואה אוו טיט ובנתייבש נשאר המקום שקוע באותה צורה, ובתוך חקיקה זו שרפו את המת],

והא קרא קאמר רב הונא אלמא לידה דאורייתא קרי ליה? מדרבנן, וקרא אסמכתא בעלמא [שהרי אין ראי' מוכחת מן הפסוק שיכולים לפרש שקודם שילדה הוציא הולד את ידו וילדה מיד אחרי כן], ["מדרבנן וקרא אסמכתא" יש 18 פעמים בש"ס].

רבינא אמר, כגון דאיחרכי אחרוכי המת, ולא נעשה אפר,

מהני: המפלת טומטום [לא מצאתי מי שיפרש מה נקרא טומטום בימינו] ואנדרוגינום [hermaphrodite], תשב לזכר ולנקבה ימי טוהר לזכר וימי טומאה דנקבה [לנקבה?],

ת"ר, המפלת יד חתוכה, ורגל חתוכה אמו טמאה לידה, ואין חוששין שמא מגוף אטום [חסר] באו [וחניא לעיל כג: המפלת גוף אטום אין אמו טמאה לידה],

[ואם הפילה] טומטום וזכר, אנדרוגינום וזכר, תשב לזכר ולנקבה,

רב חסדא, ורבה בר רב הונא דאמרי תרוייהו, אין גותנין לה ימי טוהר דלע"ג דפשיטא לן דולד הוא, מ"ט, אימא הרחיקה לידתה הכי כמה ימים שיאל "רוב הולד" לצדדים, וכבר עצרו [מ?]ימי טוהר שלה, ולא ידעין מאימת נמי,

טומטום ונקבה, אנדרוגינום ונקבה, תשב לנקבה בלבד אפי' הו' טומטום זכר, דכל ימי זכר בין לטומאה בין לטהרה, מונעם מן של נקבה,

יצא מחותך או מסורס דרך מגלומיו ולשון היפוך הוא, כמו סרס המקרא ודרשנו, משיצא רובו הרי הוא כילוד,

מתיב רב יוסף, המפלת ואין ידוע מה הפילה, תשב לזכר ולנקבה, ואי ס"ד כל כהאי גוונא אימא [אנו אומרים פ' חיישין ש] הרחיקה לידתה, לתני ולגדה שכל דמים שתרצה יהיו טמאים, שלא יהיו לה ימי טוהר,

יצא כדרכו [דרך ראשו], עד שיצא רוב ראשו, ואיזהו רוב ראשו, משיצא פדחתו:

והכי איבעי ליה למיטני, משז לזכר ולנקבה ולגדה, כלומר שצוים דנקבה מטמאה בלא שום ראיה, דלמא נקבה הוא, וימי טוהר לא יהיה לה, שהרי כמה ימים שהמילה לילד וילד הרוב, והיינו לגדה,

נמי: השתא טומטום לחודיה, ואנדרוגינום לחודיה, אמר[ת?] תשב לזכר ולנקבה, טומטום וזכר, אנדרוגינום וזכר מיבעיא?

ולקמן בזהאי פירקא (דף ל: רש"י ד"ה הא קמיני) מפרש, למה הוזכר זכר, שאם תראה לסוף ל"ד, ותחזור ותראה ליום מ"א, תהא מקולקלת עד יום מ"ח [פי' ולא תהיה נחשבת שומרת יום כנגד יום אלא רואה גדה שטובלת לסוף שבעה]?

אבני חן למסכת נדה

לטומאה, ונעלם ממנו מקדש, ונכנס שאינו סבור שזה מקדש, וכשילא נזכר פטור,

רבי עקיבא אומר, ונעלם ממנו והוא טמא על העלם טומאה הוא חייב, ואינו חייב על העלם מקדש,

ואמרינן מאי בינייהו? ואמר חזקיה שרץ ונבלה לפניו, וידע שנגע באחד מהם, ואינו יודע באיזה מהם נגע, וכשצא למקדש שכתב אותו, ומשילא נזכר, איכא בינייהו, דרבי אליעזר דלזכר שם שרץ סבר ד בעינן עד דידע אי בשרץ איטמי, אי בנבילה איטמי,

ור' עקיבא סבר, לא בעינן,

[ועולא ממשך] לאו אמר רבי אליעזר התם, בעינן דידע אי בשרץ איטמי אי בנבלה איטמי, הכא נמי בעינן דידע אי בלובן איטמי אי באודם איטמי,

אבל לרבי עקיבא, דאמר משום טומאה מיחייב, הכא נמי משום טומאה מיחייב,

ורב [לעיל כח.] מאי שנא ביאת מקדש דלא, דכתיב מזכר ועד נקבה תשלחו, זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס,

אי הכי תרומה נמי לא נשרוף, דכתיב ויקרא טו לב זאת תו'רת תנב ואשר תצא ממנו שקבת צרע לממאה יבה: לג ותדנה בנדתה [תנב את צו' בו' לזכר ולנקבה ולאישי אשר ישב עס'טמאה, ולדנוש נמי זכר ודאי נקבה ודאית מטמא צו'צה, ולא טומטום ואנדרוגינוס?

ההוא מבעי ליה לכדרבי יצחק, דאמר רבי יצחק, לזכר, לרבות את המצורע למעינותיו שהא מוקש לז, להיות מעינותיו אכ הטומאה, למטא אדם וכלים כז, דכמי ציה (ויקרא טו) וכי ידוק הזו וגו', ולנקבה, לרבות את המצורע למעינותיה,

האי נמי [מזכר עד נקבה תשלחו] מבעי ליה [למעט שאינו חייב אם הכנים כלי חרס טמא לעזרה, שאינו חייב אלא], כמי שיש לו טהרה במקוה [וזה לשון הגמרא בעירובין קד: אמר ר' טבי בר קיסנא אמר שמואל המכנים טמא שרץ [כלי שנמא בשרץ] למקדש חייב, שרץ עצמו פטור, מאי טעמא? אמר קרא מזכר ועד נקבה תשלחו מי שיש לו טהרה במקוה יצא שרץ שאין לו טהרה], פרט לכלי חרס טמא, שאין טעון שילוט מן העזרה, דברי רבי יוסי [הגלילי] [ואין בברייתא שם שום תנא שחולק עליו]?]

אם כן נכתוב רחמנא אדם [במקום מזכר ועד נקבה, וזה היה די ללמוד שאינו חייב על כלי חרס, וכיון שכתב מזכר ועד נקבה זה מופנה ללימוד דרב נחמן אמר רב],

איצטריך [לאשמועינן ד] אע"ג דטומטום לחודיה מספקין בזכר וצנקה, היכא דאימיליד זכר צהדיה, מזה דתימ' הואיל וא"ר יצחק, אשה מזרעת תחל' יולדת זכר, איש מזרע תחלה יולדת נקבה, אימא מדהאי זכר, האי נמי זכר נימא זכר הוא, דמוכחא מילתא דהיא הזרעה תמילה, קמ"ל אימא שניהם הזרעו בבת אחת, זו זכר וזה נקבה,

אמר ר"ג, אמר רב, טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן דומה לקרי או אודם דומה לדם נדות, אין חייבין על ביאת מקדש [אם נכנסו לביהמ"ק בטומאה זו] דלמא טהור הוא, וקמייסי חולין בעזרה, דאין זכר מטמא באדם, ואין נקבה מטמאה בלובן,

ואין שורפין עליהם את התרומה אלא חולין, [ד?] כי חזאי אודם איכא למימר זכר הוא, ואין אודם מטמא בו, ואי חזאי לובן איכא למימר נקבה היא, ואין לובן מטמא בה, הילכך חולין,

ראו לובן ואודם כאחד דממ"נ טמא, אפ"ה לענין טומאת ציאת מקדש פטירי מקרבן, כדמפרש טעמא אין חייבין על ביאת מקדש [אם נכנסו אחר ראייה זו למקדש], אבל שורפין עליהם את התרומה,

[והחזיר לתת טעם לתחלת דבריו שאין חייבין על ביאת מקדש] שנאמר [לובי שילוח טמאים מן המחנה, שאין חייבין על ביאת מקדש] במדבר ה ג מְזַכֵּר עֲדֵי־נִקְבָּה

דף כ"ח ע"ב

תְּשַׁלְּחוּ אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה תְּשַׁלְּחוּם וְלֹא יִטְמְאוּ אֶת־מַחֲנֵיהֶם אֲשֶׁר אֲנִי שֹׁבֵן בְּתוֹכָם הֵיטָו שִׁלּוֹת טִמְאִים מִמִּקְדָּשׁ, זָכָר וְדֹאֵי נִקְבָּה וְדֹאֵית, וְלֹא טוֹמְטוֹם וְאֶנְדְּרוֹגִינוֹס,

לימא מסייע ליה [לרב], טומטום ואנדרוגינוס שראו לובן או אודם, אין חייבין על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהם את התרומה, ראו לובן ואודם כאחת, אין חייבין על ביאת מקדש, אבל שורפין עליהם את התרומה, מ"ט [שאין חייבין על ביאת מקדש, אף שבודאי טמאים הם. שט], לאו משום שנאמר במדבר ה מזכר ועד נקבה תשלחו, זכר ודאי נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס?

אמר עולא, לא, הא מני [בריייתא זו שאתה רוצה להביא ממנה ראייה לרב אחיא ב] ר' אליעזר היא דענין קרבן טומאה, עד דידע צמאי איטמי, אכל לרנן דלא צעו בשאר טומאות עד דידע צמאי איטמי, הכא נמי מחייבי, דלא דרשינן זכר ודאי, נקבה ודאית,

דתנן, רבי אליעזר אומר ויקרא ה לו צנצלת השרץ [שרץ טמא] ונעלם ממנו, על העלם שרץ שנטמא, וידע, וכשעה שנכנס נעלם ממנו טומאה הוא חייב, ואינו חייב על העלם מקדש אס כשנכנס למקדש זכר

אבני חן למסכת נדה

ממוחק אפי' ילא הראש, אין חשוב ודל עד שי'א רוב,

ור' יוחנן אמר, לא שנו אלא שאין הראש עמה, אבל הראש עמה (הראש פוטר) [הרי הוא כילוד],

לימא בדשמואל קמיפלגי, דאמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים ילא ראש הנפל, כגון יולדת תלומים לשבעה, אחד נגמרה זורתו, ואחד לא נגמרה זורתו, וי'א ראש הנפל והחזירו, ואח"כ י'א אחיו הוי צבור לכהן, שאין ראש הנפל פוטר את הצא אחרי מן הצבורה, ורבי אלעזר אית ליה דשמואל?

[דוחה לא] בשלם דכולי עלמא לא פליגי [דראש פוטר, ותרוייהו לית להו דשמואל], כי פליגי במחותך, דמור סבר [ר' אלעזר סבר] בשלם הוא דקחשיב [הראש חשוב רק כשהוא מחובר], במחותך לא קחשיב, ומר [ור' יוחנן] סבר במחותך גמי חשיב,

(לישנא אחרינא [קאי אמתני' דתני יצא מחותך או מסורם משיצא רובו], טעמא דיצא מחותך או מסורם, הא כתקנו הראש פוטר [בבבורה], תרוייהו לית להו דשמואל, דאמר שמואל אין הראש פוטר בנפלים),

איכא דמתני לה להא שמעתתא באפי נפשה ולא אמתינית, ואיכא ציניה, מאן דמתני לה אמתינית משמע דאמחותך קא פליגי, ואיכא למימר כדאמרי דשלם אפי' ר' אלעזר מודה דלית ליה דשמואל, ומאן דמתני לה באפי נפשה משמע דאשלם גמי פליגי, ודשמואל, א"ר אלעזר אין הראש כרוב אברים ילא הראש אינו כילוד, ונפול קאי, דאי צנן קיימא ליכא למ"ד דהא מתנייתין היא ילא כדרכו משי'א רוב ראשו, ורבי יוחנן אמר הראש כרוב אברים, וקמיפלגי בדשמואל,

תנן, יצא מחותך או מסורם, משיצא רובו הרי הוא כילוד, מדקאמר מסורם מכלל דמחותך כתקנו ראש ילא תולה [וז"ל הר"ה] על המשנה יצא מחותך או מסורם משיצא רובו הרי הוא כילוד, פיר' מסורם שלא כסידורו, כרתנן במגלה ית. קראה סירוסין, פיר' יצא מחותך כדרך ברתו, הראש [בעצמו] ואחריו הכתפים והחזה והשררה והירכות והשוקים והרגלים, מסורם שלא כבריתו יצא הראש ואחריו הרגל וכיוצא כאלו יצא שלא כסדר ברתו], וקאמר משיצא רובו וקאמר דענין רובא הרי זה כילוד, וקשיא לרבי יוחנן,

אמר לך רבי יוחנן, אימא יצא מחותך ומסורם [בלי "או"], והא או קתני? הכי קאמר יצא מחותך או שלם, וזה וזה מסורם, משיצא רובו הרי זה כילוד,

אמר רב פפא, כתנאי, יצא מחותך או מסורם, משיצא רובו הרי הוא כילוד, רבי יוסי אומר משיצא כתקנו,

מאי קאמר רבי יוסי משי'א כתקנו, ס"ד דמסורם צריכא לאו ילוד הוא?

אמר רב פפא הכי קאמר, יצא מחותך ומסורם ממוחק ודק

וכי תימא אי כתב רחמנא אדם, הוה אמינא כלי מתכות לא טעון שילוח, ולהכי שני צדיקיה למדרש כל שיש לו דין הנהג צורך וצנקה, דהיינו טהרה צמקוס [שגם אם הכנים כלי מתכות טמא לעזרה אינו חייב, דרך אדם צריך שילוח אבל כלי מתכות לא, ולכן שני קרא בדיבוריה מוזכר ועד נקבה ללמוד שרק על כלי חרס פטור לפי שאין לו טהרה במקוה הא כלי מתכות כיון שיש להם טהרה במקוה מוזכר ונקבה חייב עליהם אם הכנים לעזרה)?

מכל טמא לנפש נפקא דאף כלי מתכות צעי שילוח, ועל כרחין הוה דרשין אדם ודמי ליה, ולא כלי חרס שאין לו טהרה [פ' ללמוד שחייב על כלי מתכות היה יכול ללמוד מהפסוק "כל טמא לנפש" דהיינו שחייב על כל דבר שדומה לטמא לנפש שיש לו טהרה במקוה],

זכר ונקבה למה לי, לכדרב,

ואימא כוליה לכדרב הוא דאתא [פרט לכלי חרס מנא ליה? ר"ח]? אם כן נכתוב זכר ונקבה מאי מוזכר ועד נקבה משמע כל מי שיש לו דין שהוא מוזכר עד נקבה שיש לכן טהרה עד כל דבר שיש לו טהרה במקוה,

אי הכי לעיל קאי כיון דאמר רב לענין שילוח זכר ודאי ולא טומטום, צאזר טומאות גמי כגון טומטום שנטמא צמת, או צערך ונכנס למקדש יפטר כי אימאי בשאר טומאות לא לישלחו?

אמר קרא מוזכר, מטומאה הפורשת מן הזכר,

וכל היכא דכתיב מוזכר עד נקבה למעוטי טומטום ואנדרוגינום הוא דאתא, והא גבי ערכין דכתיב ויקרא בו הזכר והיא ערכך חזק ותניא הזכר ולא טומטום ואנדרוגינום,

יכול לא יהא בערך איש אבל יהא בערך אשה, תלמוד לומר הזכר ה"א דיש ואם נקבה אס קדוש זכר ודאי נקבה ודאית ולא טומטום ואנדרוגינום, טעמא דכתיב הזכר ואם נקבה הא מוזכר ונקבה לא ממעט?

ההוא מבעי ליה למכתב זכר ונקבה,

דף כ"ט ע"א

לחלק בין ערך איש, לערך אשה [שהרי לכל אחד יש ערך לעצמו] הילכך אי לאו ה"א ואם, לא ממעט טומטום, אכל הכא, מדה"ל למכתב אדם משלחו [שהרי אין נפק"מ בין זכר לנקבה בשילוח], וצמיז זכר ונקבה ש"מ לדראש:

[שנינו במשנתנו] יצא מחותך או מסורם [משיצא רובו הרי הוא כילוד] וכו': א"ר אלעזר, אפילו הראש עמהן אמחותך קאי, דהיכא דלא

אבני חן למסכת נדה

נמי' א"ר יהושע בן לוי, עברה נהר והפילה ואינה יודעת מה, אם נפל אם רות, שהרי נפל למים מביאה קרבן ונאכל, הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן,

מרגליתיו משיצא רובו הרי הוא כילוד, הא כתקנו דרך ראשו אפי' ממחקן הראש פוטר, רבי יוסי אומר, משיצא רובו כתקנו מרזיחו צעין במחוק,

תנן, אין ידוע אם ולד היה, תשב לזכר ולנקבה ולנדה, אמאי תשב לנדה נתיב לה מיהא ימי טוהר דזכר לימא הלך אחר רוב נשים, ורוב נשים ולד מעליא ילדן?

מתני' בשלא הוחזקה עוברת, וכי קאמר ריב"ל כשהוחזקה עוברת,

מתקוף לה רב זביד למירוצא דמתרצין אליצא דרבי יוסי, מכלל דבמסורס רובו נמי לא פוטר בתמיה, כיון דרבי יוסי לא אדיוקא קאי [פ' דלא קאי אמה דריוקין מדברי הת"ק הא כתקנו הראש פוטר, שאו היינו אומרים דר' יוסי חולק דאף כתקנו בעי רוב ולא קשה מידי, אבל עכשיו פסידא לן דלא קאי אדיוקא. אח] אלא כדקמני בגויה [בדברי הת"ק בלי דיוקים], ילא ממחקן ומסורס משיצא רובו, ועלה קאי דרבי יוסי, ואמר, אע"ג דנפיק רובו, צעין נמי כתקנו, מכלל דמסורס רובו נמי לא פטר, בתמיה, הא קי"ל דרובו ככולו?

ת"ש, בהמה שיצאה מלאה כשהיתה מעוברת יתה לאפר ובאה צו ציוס ריקנית, הבא אחריו בכור מספק שמה זה היה ולד, והבא אחריו אינו בכור, או שמה רות הפילה והבא אחריו בכור מעליא הוא, הילכך ספק הוא ויאלל צמומו לצעלים, ולא לכהן, דהמוציא מחייו עליו הראיה, ואמאי [הוי אפילו ספק] הלך אחר רוב בהמות, ורוב בהמות ולד מעליא ילדן, והאי [הבא אחריו] פשוט הוא ויאלל בלא מוס?

אלא אמר רב זביד רבי יוסי אדיוקא דת"ק קאי, דאמר הא כתקנו הראש פוטר, ואע"ג דמחוק, וקאמר ר' יוסי אין הראש פוטר, אלא שיצא כתקנו, וכשאר ולדות שיוצאין לחיים, אכל מחוקן אפילו כתקנו אין הראש פוטר, הכי קאמר, יצא מחוקן ומסורס, משיצא רובו הרי זה כילוד, הא כתקנו אפי' מחוקן הראש פוטר פוטר,

אמר רבינא, משום דאיכא למימר רוב בהמות יולדות דבר הפוטר מבכורה, ומעומין יולדות דבר שאינו פוטר מבכורה, וכל היולדות מטנפות יוס אחד קודם לדה כעין גלייר"א, וזו הואיל ולא טנפה אתרע לה רובא,

רבי יוסי אומר, משיצא כתקנו לחיים הוא הראש פוטר, אכל מחוקן אפילו כתקנו צעין רובו,

[לחיים, דאפשר להתקיים, הוא דפטר הראש דהוא בן קיימא, שלא לחיים אין הראש פוטר אלא רובו. ר"ח, אבל לפי רש"י משמע שגם בנפל אם הולד שלם כמו בנולד לחיים או הראש פוטר],

אי "כל" היולדות מטנפות, הא מדלא מטנפה בכור מעליא הוא?

תניא נמי הכי, יצא מחוקן (או) מסורס, משיצא רובו הרי זה כילוד, הא כתקנו הראש פוטר,

אלא אימא "רוב" יולדות מטנפות, וזו הואיל ולא טנפה אתרע לה רובא,

ר' יוסי אומר, משיצא כתקנו לחיים, ואיזהו כתקנו לחיים, משיצא רוב ראשו # [זה שאומר ר' יוסי שכשיצא כתקנו לחיים נחשב כנולד גם כשיצא הראש, כמה מהראש צריך לצאת? והלשון קשה קצת דהול"ל ואיזהו משיצא ראשו?],

כי אתא רבין אמר [וכן הוא לעיל יח:], מתיב רבי יוסי ברבי חנינא אדר' יהושע בן לוי טועה ממחיתא דמיירי צאשה טועה, שלא ידעה עת לידתה ולא ידענא מאי תיובתא, מאי היא? דתניא

ואיזהו רוב ראשו? ר' יוסי אומר משיצאו צדעיו טנפ"ש, אבא חנן משום ר' יהושע אומר משיצא פדחתו [פ' מצחו],

דף כ"ט ע"ב

וי"א משיראו קרני ראשו גוצה ראשו שאלל העורף [מקום שיוצאים הקרנות בבהמה]:

		שמה ילדה ביום שבאה לפנינו
שבוע א' (א)	טהור	ואף אם היה הולד זכר שבוע זו הוא דם טמא
שבוע ב' (ב)	טהור	ואם היה הולד נקבה שבוע זו גם דם טמא
שבוע ג' (ג)	טהור	ואם היתה זבה שבוע זו הוא שבעה נקיים.

מתני': המפלת ואין ידוע מהו אם זכר אם נקבה, אכל יודעת היא שהוא ולד, תשב לזכר ולנקבה ימי טוהר דזכר וימי טומאה דנקבה, אין ידוע אם ולד היה, אם לאו, תשב לזכר ולנקבה ולנדה כלומר כשהראה מהא נדה, שאין לה ימי טוהר, דשמה לאו ולד הוא, וצגמרא מפרש למה הוזכר זכר, הואיל ואין לה [לאשה זו שאינה יודעת שהיה ולד] דם טוהר, דאי משום טומאה לידה הא קמני נקבה:

אבני חן למסכת נדה

וב"ה אומרים שלשים וחמש וטעמיהו מפרש לקמן, ותרוייהו סבירי להו טבילה בזמנה מלאה,

רבי יוסי בר' יהודה אומר, דיה לטבילה שתהא באחרונה כשפסקו לגמרי ומטהר, דלית ליה טבילה בזמנה מלאה,

[ובא לפרש דברי ב"ש]:

השם מפרש מיוצא בשלמא שבוע ראשון [גם] יומא דאחיא לקמן קמשיז בכלל שבוע ראשון לא משמשת, אימר יולדת זכר היא וכל יומא ויומא דשבוע ראשון, איכא לספוקי, דלמא ציוס שצאמה, ילדה שעה אחת קודם שצאה לפנינו, וכל שצעת הימים האלו הוו שצעת ימי לידה,

שבוע שני [לא משמשת], אימר יולדת נקבה היא וציוס שצאת לפנינו ילדה, ומשכי ימי לידה הך תרמי שצוה,

שבוע שלישי [לא משמשת], אימר יולדת נקבה בזוב היא שמה מתוך י"א יום דימי זיבה ילדה, וראמה [בי"א יום שבין נדה לנדה, קודם לידתה] ג' רגופין (וז' צלא עבר, דהוה שופי [שופי] = ראית דם בלא חבלי לידה) סמוך ללידה, וצוה שצעת נקיים לזיבתה, ואע"ג דקא יצא י"ד נקיים [פ' שכבר ישבה ב' שבועות הראשונות לפנינו בטהרה], הוילי ואיכא לספוקינהו צימי לידה לא סלקא לה, דקסבר ימי לידה שאינה רואה צהן, אין עולין לה לספירת [ז' נקיים ל] זיבתה,

אלא שבוע רביעי אי אמרינן רוב נשים ולד מעליא ילדן, האי ולד הוא שהרי הסוהר עוצרה [כדאמר יצתה מלאה] אע"ג דקא חזיא דם, תשמש ואע"ג דהך שצוה קא חזיא, שהרי ראשון הוא לשבועים שעוצרים עליה אחד טמא ואחד טהור [כמו שאמר שאחר ג' טהורות עוברים י' שבועות א' טמא וא' טהור] דהא דם טהור הוא דאכמי משכי מ' יום דזכר, [וכי] לאו משום דלא אזלינן בתר רובא [רוב הנשים שיוולדות ולד מעליא] ומספקין לה צלא ולד, ולית לה דם טהור, וקשה לריצ"ל?

אלא מאי לא ידענא מאי תיובתא [פ' הלא זו קשיא נצחית ואמאי אמר שלא ידע מאי תיובתא],

[אלא כן צריך לפרש הטעם שאינה משמשת בשבוע רביעי] האי דלא יהצין לה ימי טהרה, לאו משום ספק דלאו ולד הוא, אלא אימר הרחיקה לידתה הרי ימים רבים קודם שצאת לפנינו ילדה, וכלו לה ימי טהרה [פ' הגם שודאי ילדה דהא יצתה מלאה, אבל זה היה לפני זמן רב], אכל לענין קרבן, מציאה קרבן ונאכל, [דז' צין קרנה [שילדה עכשיו קודם בואה] וצין הרחיקה [שילדה כבר בזמן] צת קרבן היא, מאחר דקפדינן [דסמכין] ארובא [דאיך שיהיה הרי יצתה מלאה],

[וממשיך לבאר הברייתא] הך שבוע חמישי דטהור הוא, תשמש [כוליה] ואמאי לא משמשת עד ליל שצוה?

ומשנינן הך שבוע רביעי שצאתה בכל יום, כל יומא ויומא מספקין

שבוע ד' (א)	טמא	אימא הרחיקה לידתה ודם זה הוא דם נדה, וגם חוששין שמא ביום ז' נגמרו דמי טהור.
שבוע ה' (ב)	טהור משמשת אור ל"ה	שמא היא טמאה נדה עד אור ל"ה
שבוע ו' (ג)	טמא	שמא דם זה הוא זיבה, וגם שמא יום ז' היא תחלת נדה.
שבוע ז' (ד)	טהור	שמא שבוע זה הוא שבעה נקיים, ודיתה יכולה לשמש אי לא שהיא רואה דם אור ליום ח'
שבוע ח' (ה)	טמא	שמא דם זה הוא זיבה, וגם שמא יום ז' היא תחלת נדה.
שבוע ט' (ו)	טהור	שמא שבוע זה הוא שבעה נקיים, ודיתה יכולה לשמש אי לא שהיא רואה דם אור ליום ח'
שבוע י' (ז)	טמא	שמא דם זה הוא זיבה, וגם שמא יום ז' היא תחלת נדה.
שבוע יא (ח)	טהור	שמא שבוע זה הוא שבעה נקיים, ודיתה יכולה לשמש אי לא שהיא רואה דם אור ליום ח'
שבוע יב (ט)	טמא ואידי דנקט שבוע יב טמא נקט שבוע יג טהור	שמא דם זה הוא זיבה.
שבוע יג (י)	טהור	שמא שבוע זה הוא שבעה נקיים.

אשה שיצתה מלאה, ובאה ריקנית לסוף זמן מרובה, ואינה יודעת אימת יצא הריגה, והביאה לפנינו כלומר [וז'] משצאה לפנינו יצאה לה שלשה שבועין טהורין [21 ימים] מכל וכל עס יום צוהה, ולא דק כולי האי, דיום זה ספק טמא, דשמא ראמה צו ציוס קודם שצאתה לפנינו, ואפ"ה קרי ליה טהור, דקאי אמנאן ולהנא, דקס"ד השם [ראה לקמן ל. רש"י ד"ה טבילה יתירה] שצאתה לפנינו ציוס, ומשצאתה לפנינו לא ראמה,

[ועברו עליה עוד] ועשרה שבועות, אחד טמא ואחד טהור אחד טמא שהיתה רואה בכל יום, ואחד טהור, שכל הימים של אותו שבוע היו טהורין,

משמשת לאור שלשים וחמש שהוא ליל סוף שבוע חמישי [למשל אם באה לפנינו ביום ג' בבוקר, או כשיעברו שלש שבועות טהורות, ושבוע ד' ראתה בכל יום, גם ביום כ"ח, לכן חיישין שמא תחלת נדה היא, וצריכה למנות עוד שש ימים בשבוע החמישית להשלים ימי נדתה ותשמש אור ליום ב']. והוא ליל כניסת שלשים וחמש, ויציאת יום ל"ד, ושזו אינה משמשת, וטעמא דכולן מפרש לקמן, ואמאי נקט הכי י"ג שבועים,

וממבילין אותה תשעים וחמש טבילות משום דטבילה בזמנה מלאה, וכולהו מפרש לקמן, ומשום הני ז"ה טבילות, נקט י"ג שבועים, דספק זמן הטבילות משוך י"א שבועים ופלגא די"ב, ואידי דצריך לפלגא, נקט כולה, ואידי דתנא שבוע טמא דהיינו י"ב, תנא נמי שבוע י"ג טהור, והכי מפרש לקמיה, דברי ב"ש,

אבני חן למסכת נדה

וכל לילה איכא לספוקי האידנא סוף שבועים, וליל אחרון מספקין שמא זיוס שבאמה ילדה, והשתא כליל,

בסוף לידה סוף ימי טוהר, כלומר אחמול כלו ימי טוהר, ובתחלת נדה והיום היא תחלת נדה,

[בשבוע שני גם מטבילין אותה] **ביממא, אימר יולדת זכר בזוב היא** ויוס ראשון דשבוע שני, אמרינן שמא שבעת [שעה] ימים קודם שבאח לפנינו ילדה, ושבוע ראשון [לאחר שבאה לפנינו] הוה ספירה לנקיים, ולמחר זיוס תחלת שבוע שני, תהא טבילה ויצתה [שטובלת ביום], וכן כל ימי שבוע שני, כל יומא ויומא איכא לספוקי דלמא קצת משבוע ראשון הוה בכלל ימי לידה, והשתא כליל ימי הספירה, אבל שבוע ראשון לא טבלה זיוס, ואף ע"ג דכלל יוס איכא לספוקי שמא הרחיקה לידתה, והשתא כליל ימי הספירה [אין אוברים בן], משום דבעינן שבעת ימי הנקיים לפנינו ודאין, והני דקודם לכן, ספק הוה נקיים ספק לא הוה, והכי מפרש לקמן, [פ'] והגם שיש להקשות] ויוס אחרון דשבוע קמא הוה צעיא טבילה משום ספקא, דהשתא כליל ימי הספירה ואיכא ז' ספורין לפנינו, ולקמן מתרין דטבילה חדא בשבוע לא קחשיב,

שבוע שלישי, מטבילין לה ביממא, אימר יולדת נקבה בזוב היא וכל יומא איכא לספוקי השתא כליל ימי ספירה, יוס ראשון דלמא שעה ימים קודם שבאח לפנינו ילדה, ושבועים הרי עשרים יוס, והיום הוה כ"א, שסוף ספירה הוה, ולמחר אמרי' ה' ימים קודם ציאתה ילדה והיום כלים, ויוס אחרון אימר זיוס שבאמה ילדה והיום כלים,

בליולתא דשבוע שלישי מטבילין לה, ואף ע"ג דליכא לספוקי בשבוע שלישי בסוף לידת נקבה, **ב"ש למעמייהו דאמרי צפ'** אחרון [לקמן דף עא] **טבולת יום ארוך בעי טבילה** דהיינו יולדת [נקבה] שהיא טבולת יוס כל ששים ושעה, שהרי לסוף שבועים היא טבולת ואינה אוכלת בתרומה עד שיכלו ימי טוהר, כדכתיב בכל קדש לא תגע,

וקאמרי ד"ש שצריכה לטבול לאור שמונים ואחד שהוא סוף שמונים, הילכך כל לילא איכא לספוקי, השתא כלים (עד) שמונים יוס מיום שבאח לפנינו, ושבוע קמא נמי איכא לספוקי בהכי, אלא לא איכפת לן, משום דסוף סוף הא קא טבלה בכל לילא,

דף ל' ע"א

חשבון פ' ימים.

ר"ח ניסן	ב	ג	ד	ה	ו	ז
ח	ט	י	יא	יב	יג	יד
טו	טז	יז	יח	יט	כ	כא
כב	כג	כד	כה	כו	כז	כח
כט	ר"ח אייר	ב	ג	ד	ה	ו
ז	ח	ט	י	יא	יב	יג
יד	טו	טז	יז	יח	יט	כ
כ	כא	כב	כג	כד	כה	כו

הילכך **ועשרין ותמניא גופיה יוס כ"ח** שהוא סוף שבוע רביעי, **אימר תחלת נדה היא** מספקין לה בתחלת נדה, **ובעיא למיתב שבעה לנדרתה** וצעיא לממני משבוע חמישי שעה ימים להשלים שבעת ימי נדות, וכליל שביעי טבולת ומשמשת, שהוא אור לשלשים וחמש משבאח לפנינו,

וליל שמיני [שהוא אור לשלשים ושש] שהוא תחלת שבוע ששי נמי לא משמשת, שהשבוע ששי טמא הוה, דמוקמינן לה לקמן שהיא רואה מצערב בכל ימי ראייתה [פ'] דכשהוא אומר שהיום טמא אין הכוונה רק ביום, אלא גם בלילה שלפניו], מכאן ואילך לא משמשת לעולם, דלימא שבוע רביעי תחלת נדה היא, והשעי [ושבוע הששית] צימי זיבה והרי היא זבה,

ושבוע שביעי שהוא טוהר תספור לנקיים, ואם לא שרואה מצערב [אור ליום חמישים] היתה משמשת ליל תחלת שבוע שמינית,

ואע"ג דיכולה לטבול זיוס שביעי [היינו ביום מ"ט], שמקצת היום ככולו לענין ספירה, אפ"ה לא משמשת זיוס, דמוקמינן לה כר"ש דאסר, וכן לעולם י"ל בכל שבועים טמאים, שלה זהו צימי זיבה, וצריכה ז' נקיים, וכל שבוע טוהר תספור לנקיים,

אבל שבוע רביעי, ממ"ג אין אמה יכול לספקי ציבה, שאין זיבה אלא לאחר נדות, והרי זו יצאה ג' שבועים טהורים, והרביעי הוא דראמה, הילכך בתחלת נדה הוא דאיכא לספוקי, ולא צעיא למיתב בשבוע חמישי אלא שעה ימים, משום ספק יוס אחרון של רביעי, דמספקין לה בתחלת נדה,

בעשרים וחד שהוא סוף שבוע שלישי **תשמיש** דהא אפי' קרבה לידתה לילד צו [בזב. עו"ה] זיוס שבאח לפנינו, כבר כלו ימי טומאה, והיום שביעי לנקיים של ספירה, וקי"ל דטבולת צו וצוה זיוס צפ"ק דיומא (דף ו.) [וב"ה במגילה ב, וראה שבת קכא. רש"י ד"ה והובו והזבה], [והטעם שטובלת ביום מפרש רש"י] דמקצת היום ככולו [פסחים ד.], הילכך זיוס כ"א תשמש?

רבי שמעון היא, דאמר בת"כ אסור לעשות בן לשמש זבה זיוס טבילה **שמוא תבא לידי ספק** שמא תראה לאחר תשמיש, ונמצא שחזרה כל מניינה, דהא לא הוה נקיים כל שבעה ונמצא משמשת זבה,

[ומקשה] **לאורתא תשמש** כליל תחלת שבוע רביעי, דקס"ד השתא שאינה רואה אלא זיוס, ואף ע"ג דהאי שבוע רביעי טמא הוה, מיהו כליל תחלת שבוע אכתי טהורה היא, ותשמש הלילה?

ומשני **כשראתה בערב** וכן היא נהוגה לראות בכל שבוע, טמא מצערב,

[כמו אמר מר] **ומטבילין אותה תשעים וחמש טבילות,**

שבוע קמא מטבילין אותה בליולתא בכל לילה ולילה, דכלל לילה מספקין לה [שמא] השתא סוף שבעה ללידתה הוה, וטבילה צומנה מזה **אימר יולדת זכר היא,**

שבוע שני, מטבילין אותה בליולתא, אימר יולדת נקבה היא

אבני חן למסכת נדה

2	בערב לנקבה וביום לזיבה	בערב לנקבה וביום לזיבה	בערב לנקבה וביום לזיבה	בערב לנקבה וביום לזיבה	בערב לנקבה וביום לזיבה	בערב לנקבה וביום לזיבה
3	ביום לזיבה לערב בי"א (3)	ביום לזיבה לערב בי"א	ביום לזיבה לערב בי"א	ביום לזיבה לערב בי"א	ביום לזיבה לערב בי"א	ביום לזיבה לערב בי"א
4	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
5	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
6	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
7	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
8	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
9	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
10	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
11	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
12	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א	לערב בי"א
13(5)						

ט"א = טבולת יום ארוך.

(1) וטבולת גם אור ליום ר"ח נסך, וחשיב טבילה זו אליבא דב"ש להשלים צ"ח טבילות (דשאני לב"ש דמפשי בטבילות ח"ב), אבל לב"ה לא חשיב יום אחד בשבוע.

(2) וגם ביום היא טבולת דשמא שלמו דיום ו' נקיים לזכות, ויש כאן 96 טבילות ? אבל לא קא חשיב יום אחד בשבוע.

(3) עד כאן מבבל 14+21=35

(4) ומבבל 59 ימים משום טבולת יום ארוך 35+ טבילה מקודם היו סך הכל 94 טבילות. ואידי דתנא פלגא דשבוע מסיק ליה.

(5) ואידי דתנא שבוע טמא תנא נמי שבוע טהור,

ולב"ה דאמרי טבולת יום ארוך לא בעי טבילה, ל"ה דקאמרי צ"ה מאי עבדיתייהו?

ומשני עשרים ותמניא הויין כדאמרן י"ד צימס [שבוע ב' וג'] וי"ד צלילות [שבוע א' וב'], וכולן משום ספק סוף ימי טומאה,

והוא הדין לזצ"ה הוו להו עשרין ומשע, דכיון דלוקמין שצאה צין השמשות, איכא ט"ו טבילות צלילה משום ספק צין השמשות, והאי דלא מוחצין ליה לקמיה, משום דלוחצין אחריתי, ומשנין חד בשבוע לא קמיייר, ויך נמי חדא בשבוע היא,

הך שבוע ה' שאינה רואה צו מטבלינן כל ליליא ולייליא, אימר סוף גדה היא כל יומא איכא לספוקי בסוף גדה, ומטבלינן לה בכל לילות, דשבוע ד' רחצה בכל יום,

ויום ראשון [של שבוע ד'] דילמא [מה שראתה אז] תחלת גדה היא [דילמא עכשיו שלמו ימי מוהר לזכר או לנקבה ומעתה מה שהיא רואה היא גדה], וטובלת לסוף שצעה שהוא ליל [אור ליום] ראשון של שבעה ה', וליל שני [של שבוע ה'] נמי טבילה, דילמא יום ראשון של שבעה דיעני [אף שראתה בה דם, כדאמרת דלאחר ג' שבועות שבוע אחת היא טמאה, ושבוע אחת טהורה]

כז	כח	כט	ר"ח סיון	ב	ג	ד
ה	ו	ז	ח	ט	י	יא
יב	יג	יד	טו	טז	יז	יח
יט	כ	כא				

[ומקשה] מכדי ימי טהרה כמה הוו [כמה] משעה ספקא דידהו לזכר שזעים קמאי [לאחר ימי טומאה דנקבה] שתין ושיתא ושזעים הרי פ', ומהני ס"ו טבילות, כז טבילה מהן ו' צלילי שבעה שלישי, משום הך ספקא דטבולת יום ארוך

דל שבוע ג' הני ו' דאמבלינן לה, פשו להו שתין, נבי חדא 59 שעדיין צריכה לטבול משום הך ספק צמור י' שזעים הנאים, שתין נבי חדא,

ותלתין וה' 35, ול"ה טבילה צמור ג' השזעים הראשונים, שצעה צראשונה וי"ח שזעים אחרונות הרי ל"ה, ושמין נבי חדא תשעין וד' הויין הרי צ"ד 94, תשעין וחמש מאי עבדיתייהו?

אמר רב ירמיה מדפתי, כגון שבאת לפנינו בין השמשות, דיהבינן לה טבילה יתירתא עד השמא הוה ס"ד דצאת לפנינו ציום, כגון ציום ר"ח ניסן, ואטבילה לאורחא, ומשכו פ' דילה ל' מניסן וכ"ט דאיר ו[צ?] כ"ח דסיון כלים פ' יום, הרי פ' טבילות צלילות, וי"ד צימס של צ' שזעות [משלש שזעות. ע"ל] הראשונות הרי צ"ד,

והשמא מוקמין שצאת לפנינו צין השמשות [ד?] לילה, שהוא ר"ח, ואטבילה צהיא ליליא משום ספק סוף טומאה [פ' כמו שטובלת כל הלילות של שבוע ראשונה], ומשכי נמי פ' שלה עד כ"ח ציון [פ'] וגם באופן זה יהיה ר"ח יום הראשון כיון שיכול להיות שילדה רגע לפני שבאת לפנינו] כאלו צאתה ציום ראש חדש, דאיכא לספוקי דילמא צאתו צין השמשות ילדה, והוא מר"ח, והיה טבילה דליל ראש חדש איחוספא לה, נמלא לה ח' טבילות בשבוע ראשונה, וכ"ח דצ' וג' הרי ל"ו,

וקשיא ל', אמאי נקט צין השמשות, ה"ל לאוקמא שצאת לפנינו צלילה [פ' כיון שבתירין זה רק מוסף שטבילה בלילה זו, וע"י טבילה זו יהיה לה סך צ"ח טבילות, לכן קשה שטבילה זו היא טובלת גם אם באתה בלילה ואינה צריכה משום כך לרא "בין השמשות"]? ומסתברא דלהכי נקט צין השמשות, דק צלשגא דמתני' דנקט ג' שזעים טהורים,

הילכך כי איכא [אם האשה כאן לפנינו] צין השמשות איכא למיקרי יום זה [ר"ח ניסן] טהור, דשמא צין השמשות יממא הוא, ומיוס שעבר הוא [שבא לפנינו עדיין ביום ערב ר"ח], והיום הזה [ר"ח ניסן עצמו] כולו טהור, ומיהו טבילותיה משכי עד שמונים לצד מהך [חוץ מיום ערב ר"ח], משום דצין השמשות ספק ליליא [ושמא כשילדה היה כבר ר"ח, וצריכה למנות שמנים ימים מר"ח],

לב"ש צ"ח טבילות

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז
1	בערב לזכר (1)	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר (2)

אבני חן למסכת נדה

שבאה לפנינו?

הא מני ר"ע היא דפרק אחרון (לקמן דף סט), דאמר בעינין ספורים בפנינו,

סוף שבוע קמא ציוס השני ליטבילה ציוס [פי' שתבול אף ביום משום זבה דשמא היום נשלם ז' נקיים לזיבתה] דילמא צין השמשות יום הוא, ויום ראשון שנאמה לפנינו טהור, ואיכא ז' ספורים לפנינו?

[ומתריץ] חד טבילה בשבוע לא קמיירי,

וה"ה דהוא לן לאומצוי לצ"ה, דלחשוב עוד טבילה ימירתא, לטבילות הלילות של ספק לידה, הואיל וצין השמשות נאמה [פי' דליטבילה בלילה ראשונה], אלא האי שינוא גופיה אית זב, דמדא נשבע לא קמיירי, הילכך לא פריך,

יומא קמא דאתיא לקמן ליטבילה [דהא בין לב"ש ובין לב"ה לא חשיב אלא טבילות הלילות בשבוע ראשונה], דילמא שומרת יום כנגד יום היא?

בזבה גדולה [שראתה ג' ראיות, ומתחייבת קרבן] קמיירי, בזבה קטנה לא קמיירי,

ש"מ תלת,

1. ש"מ, ר"ע היא, דאמר בעינין ספורים בפנינו,

2. וש"מ, ר"ש היא, דאמר אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן, שמא תבא לידי ספק,

3. וש"מ, טבילה בזמנה מצוה [כתב בשו"ת חת"ס יו"ד סי' קע דמצות עונה בליל טבילה מחדש מהאחרונים דליל טבילה אין לה שורש. שערים מצוינים בהלכה עיי"ש באריכות],

ורבי יוסי בר' יהודה אומר, דיה לטבילה באחרונה, ולא אמרינן טבילה בזמנה מצוה:

מתני': המפלת שלח [השק שהולך בתוכו. ראה מש"כ לעיל כד:]: ליום מ' לטבילה, אינה חוששת לולד שלא נגמר יצירתו עד שיכלו כל מ' יום, [אבל אם הפילה] ליום מ"א, תשב לזכר, ולנקבה, ולגדרה דילמא ליכא ולד, ובגמ' מפרש למה הוזכר זכר,

רבי ישמעאל אומר, יום מ"א תשב לזכר ז' ימי טומאה, ואפילו נלדו יבשתא, אלל שבעים דנקבה ליכא לספוקי, דקמני טעמא שיצירת נקבה לפ"א,

מימי טוהר הוא, ויום ז' הואי תחלת נדה, והאידנא הוי ליל טבילתה, וכן כולה, והוי להו שבעה טבילות,

והוא הדין נמי דכל לילות של שבעים טהורים [דעשרה שבועות דאחת טמא ואחת טהור], איכא לספוקי סוף נדה משום שבע טמא שלפניה, אלל צ"ה טבילות דלאחר ל"ה דהוא ליל תשמיש לא קחשיב, דכל טבילות דצ"ה קודם תשמיש ניטו, והכי אמר לקמן,

לב"ה ל"ה טבילות

	א	ב	ג	ד	ה	ו	ז
1	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר
2	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר
3	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה	ביום לזיבה
4							
5	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר	בערב לזכר

[ומקשה על הברייתא] י' שבועין למה לי, בתמניא ופלגא סגי לצד הג' שבעות דטהורה, דהא כלן ימי טבילה נסוק שמונים, והוא נאמנע שבע שמיני של י' שבעים?

אידי דתנא פלגא דשבוע מסיק ליה [פי' מעלה אותה בחשבון], ואידי דתנא שבוע תשמי טמא הוא, תנא נמי שבוע [עשירי שהוא] טהור,

[ומקשה עוד אליבא דב"ה] והאיכא טבילת זבה [פי' ותבול אף ביום] דכל שבע טמא [פי' שבוע ששית, שמינית, עשירית] איכא לספוקי ציזה, לצד משבע רביעין. מהר"ס] שאי אמה יכול לספקו כן, כדפרישית לעיל, שאין זבה אלל לאחר נדות, חו לא ראמה כלום עד הרביעי, וכל שבע טהור איכא לספוקי דימי ספירת זיבתה, וצעה למטבול ציוס ז' של כל שבע טהור?

דלפני תשמיש [עד אור ליום ל"ה] קחשיב, דלאחר תשמיש לא קחשיב,

ולב"ש דחשיב דלאחר תשמיש נחשוב נמי טבילת זבה [למבול גם ביום]? בלידה קמיירי, בזיבה לא קמיירי,

והאיכא יולדת בזוב [דקא חשיב]? יולדת בזוב קחשיב, זיבה גירדתא לא קחשיב,

שבועתא קמא דאתיא לקמן, ליטבילה ביומא, דילמא כל יומא ויומא שלימו לה ספורים דידה [שמא היתה זבה גדולה קודם

אבני חן למסכת נדה

ולגדה,

מלכה בימי בית שני, והיה שם זה נפוץ מאד באותה תקופה] מלכת אלכסנדרוס, שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות וממוך שעומדות ליהרג, ניסו [עשו ניסיון experiment] בהם ויחדס לציאה, וקרעו שמיסה לסוף מ', ונמצא אחד זכר ואחד נקבה, וברקן ומצאן זה וזה למ"א,

[ואם הפילה] יום פ"א תשב לזכר ולנקבה ולגדה, שהזכר נגמר למ"א, והנקבה לפ"א,

וחכ"א אחד בריית הזכר, ואחד בריית הנקבה, זה וזה מ"א:

אמר להן [ר' ישמעאל לחכמים] אני מביא לכם ראייה מן התורה, ואתם מביאין לי ראייה מן השוטים,

[ואע"פ שרוב חכמי הטבע מעדיין בר' ישמעאל לומר שאין צורת הנקבה נגמרת עד שמונים יום, לשיטת התלמוד הלכה כחכמים, ואף לענין הטבע יש אומרים שלא נאמר בן אלא לענין רוח חיים, שאינו נתן בנקבה עד שמונים יום, ולזכר לארבעים, אבל הצורה בתכונת האיברים נגמרת היא. מאירי],

מאי ראייה מן התורה, אילימא טימא וטיהר בזכר, וטימא וטיהר בנקבה, כו' הא קאמרי ליה אין דנין יצירה מטומאה,

נבמ: למה הזכר זכר, אי לימי טומאה הא קתני נקבה דה"ל שבעים, ויש בכלל מאתים מנה, ואי לימי טהרה להחמיר שלא יהא לה אלא ימי טוהר דזכר,

דף ל' ע"ב

הא קתני נדה דכל דמים שמהא טמאים?

ומאי ראייה מן השוטים, אימר נקבה קדים ואיעבור ארבעין יומין קמי זכר ואף ע"ג שיחדס לזעול ביום אחד, שמא מעוברת היתה קודם לכן,

ורבנן, סמא דנפצא סס שמפלת בו, ומנפלא כל זרע שנמשים קודם לכן אשקינהו,

ור' ישמעאל, איכא גופא דלא מקבל סמא,

ומשני לכן הזכר זכר שאם תראה יום ל"ד שכשרתה ליום ל"ד ללידה אמרינן טמאה [היא. רשב"ם ז"ל קכו.]. אע"ג דלכתי משכי ימי טוהר דזכר, מספקין לה בלא ולד, ומשז לגדה, ותחזור ותראה יום מ' ואחד וכי הדר חזיא ליום מ"א שהוא ח' לראייתה, ותראה להיות שומרת יום כנגד יום, אמרינן ולד היה, וזכר היה וראייה דיום ל"ד דס טוהר היא, והשתא הוא דהוא תחלת נדה, תהא מקולקלת, והשתא מקלקלין לה דלא טבלה עד מ"ח שהוא ח' לראייה אחרונה, ואי לאו משום ספקא דזכר, הוה טבלה למחר ליום מ"ז ממ"ג, אי לאו ולד הוא הרי שומרת יום כנגד יום היא, ואי ולד הוא ונקבה היא אכתי הוה דס טוהר, עד שמונים, וספקא דזכר מקלקלה לה,

אמר להם ר' ישמעאל, [מביא מעשה שיהיה ראייה לדבריו] מעשה בקלפטרא מלכת יונית, שנתחייבו שפחותיה הריגה למלכות, וברקן ומצאן זכר לארבעים ואחד, ונקבה לפ"א, אמרו לו אין מביאין ראייה מן השוטים,

וכן לענין נקבה כלומר וספקא דנקבה נמי מקלקלה לה, האי קלקולא שאם תראה יום ע"ד ותחזור ותראה יום פ"א, תהא מקולקלת עד פ"ח דלא טבלה עד פ"ח [אי רתא ביום ע"ד וזיוס פ"א. רשב"ם ב"ב קכו.]. דאי הוה פשיטא לן דלאו ולד הוא, הוה טבלה למחר ביום פ"ב, דראיית פ"א באחד עשר יום שבין נדה לגדה היא, ומשום דמספקא לן דילמא ולד הוה, וראייה דיום ע"ד דס טוהר הוה, והשתא הוה תחלת נדה, לא טבלה עד פ"ח:

מאי טעמא? הך דנקבה אייתרה ארבעין יומין, והדר איעבר [פ"י לא נתעברה מאותה ביאה, אלא נתעברה אחר ארבעים יום. והרש"ל כתב לשון עיכוב כמו איתרה סיהרא בפרק אין גערבין],

ורבי ישמעאל, לשומר מסרינהו שלא בא אדם עליהן אלא אותו היום,

ורבנן אין אפוטרופוס לעריות, אימא שומר גופיה בא עליה,

[שנינו במשנתנו] רבי ישמעאל אומר, [אם הפילה] יום מ"א תשב לזכר ולגדה כו': תניא רבי ישמעאל אומר, טימא וטיהר בזכר מ' יום בין שתייהן, ז' לטומאה, ול"ג יום לימי טוהר, וטימא וטיהר בנקבה, מה כשטימא וטיהר בזכר, יצירתו כיוצא בו [למ' יום], אף כשטימא וטיהר בנקבה, יצירתה כיוצא בה [לפ' יום],

לרבי ישמעאל פריך, נהי נמי דלשומר מסרינהו, אפ"ה מנלן שלא נזרה נקבה עד פ"א ודילמא אי קרעוהו להך דנקבה בארבעין וחד, הוה משתכחא כזכר דילמא אי קרעוהו להך ליום מ"א הוה משתכחא?

אמר אביי בסימניהון שוין נקבה שנמצא ליום פ"א, לא היו אצריה ושעריה ופזריה, אלא כשיעור של זכר ליום מ"א:

אמרו לו [חכמים לר' ישמעאל] אין למדין יצירה מטומאה,

[שנינו במשנתנו] וחכ"א אחד בריית זכר ואחד בריית נקבה וכו':

אמרו לו לר' ישמעאל מעשה בקליאופטרא [cleopatra] [שם]

אבני חן למסכת נדה

חכמים היינו ת"ק דמנא לעיל ליום מ"א תשז לזכר ולנקזה ולגדה, אלמא צריית נקזה ליום מ"א,

וכי תימא למסתמא רישא כרבנן, ויחיד ורבים הלכה כרבים וכי תימא רישא להכי תנא ליה, לאשמועינן סתמא דמתניין כרבנן, ושמע מינה דהלכתא כוותיהו,

[מתחלה פירש רש"י לפי הגירסא וכי תימא "רישא", אבל זה לא נראה לרש"י שהחידוש הוא ברישא, לכן מפרש רש"י שבא לפרש מדוע חזר ואמר הדין בשם החכמים גם בסופא. וראה תוס']

ולא נהירא לי גירסא ופירושה, דה"ל סתם ואח"כ מחלוקת ואין הלכה כסתם, וי"ל דהכי גרס וכי תימא למסתמא כרבנן ויחיד ורבים הלכה כרבים,

פשיטא [המושך לשון שני של רש"י] והכי פירושה, וכי תימא תנא הך סיפא לאשמועינן, דסתמא דלעיל סתמא דרבנן היא, ויחיד ורבים הלכה כרבים, פשיטא דסתמא דרבים היא, הואיל וסתמא מנייה רבי, ולא אשכחן יחידא דאמר הכי, דנימא פלוני היא?

מהו דתימא מסתברא טעמא דרבי ישמעאל, דקמסייע ליה קרא' [אם נקבה חלד], קב"ל מדמהדר רבי ושנאה צלשון חכמים, שמע מינה דהלכה כסתם ראשון, ואף על פי שמחלוקת ר' ישמעאל צדו,

[ראה מהרש"א על כל האגדתא],

דרש רבי שמלאי, למה הולך [משמע דקאי בין אוצר ובין אנקבה] דומה במעיו אמו, לפנקס לוחין שכותבין בהן הגלמים שמקופל, ומונה ידיו על שתי צדעיו [צדי ראשו], שתי אציליו [elbows] אישיל"ש על ב' ארכובותיו [knees], וב' עקביו [heels] על ב' עגבותיו [buttocks], וראשו מונה לו בין ברכיו, ופיו סתום, וטבורו פתוח, ואוכל ממה שאמו אוכלת, ושותה ממה שאמו שותה, ואינו מוציא רעי, שמא יהרוג את אמו שנית הרסם אינו רחם להוליא רעי הנאסף בו,

וכיון שיצא לאויר העולם, נפתח הסתום פיו, ונסתם הפתוח טבור, שאלמלא כן, אינו יכול לחיות, אפילו שעה אחת [ראה מהרש"א],

וגר דלוק לו על ראשו [גר אלקים נשמת אדם. יעב"ץ], וצופה ומביט מסוף העולם ועד סופו [אדם עולם קמן כלומר רואה ראשיתו ואחריתו. יעב"ץ], שנאמר איוב כט ג בְּהִלּוֹ [כשורח] גָּרוּ עָלַי רֹאשִׁי לֹא רֹאשִׁי חֶשֶׁק [הלכתי שהיה חשך], ואל תתמה, שהרי אדם ישן כאן ורואה חלום באספמאי,

ואין לך ימים שאדם שרוי בטובה, יותר מאותן הימים, שנאמר איוב כט א וַיִּסָּף אֵיזֶב שָׁאֵת מוֹשְׁלוֹ וַיֹּאמֶר: ב מִי־יִתְּנִי [שאהיה עתה] בִּירְחִיקָךְ בְּיָמֵי אֱלוֹהֵי יִשְׁמָרְנִי [בימים ששמרני אל], ואיזהו ימים שיש בהם ירחים ואין בהם שנים, הוי אומר אלו ירחי

לירה,

ומלמדיו אותו כל התורה כולה, שנאמר משלי יד ב כי לקח טוב ב נתתי לכם תן דתו אל תשבו: ג בִּירְבֵן הָיִיתִי לְאָבִי בָּה וְיָחִיד לִפְנֵי אֲמִי: ד וַיִּרְנֵי וַיֹּאמֶר לִי יִתְמָךְ דְּבָרִי לְבָךְ [דברי יסעדרו לבך] שְׁמַר מִצּוֹ תִּי וְחַיָּה,

ואומר איוב כט ד בְּאֲשֶׁר הָיִיתִי בְּיָמֵי חַרְפִּי בְּסוֹ ד אֱלוֹהֵי עָלְי אֶהְיֶה, מאי ואומר, וכי תימא [שהפסוק במשלי של וירני ויאמר לי יתמך דברי לבך, שמר מצותי והיה לא קאי על העיבור אלא] נביא הוא דקאמר [הוא פסוק במשלי וקורא לשלמה המלך "נביא". ראה מהר"ץ חיות],

ת"ש, בְּסוֹ ד אֱלוֹהֵי עָלְי אֶהְיֶה, והא לוקמיה צירחי לידה, מדכתיב צירחי קדם,

[מוסב על מי יתנני, לומר מי יתן אותי להיות כאשר הייתי בימי קדמותי בעת האספו בולם אל אחלי להמתיק סוד בדבר מצות אלוה. מצודות],

וכיון שבא לאויר העולם, בא מלאך וסמרו על פיו, ומשכחו כל התורה כולה, שנאמר בראשית ד לפתח חמאת רובין,

ואינו יוצא משם, עד שמשביעין אותו, שנאמר ישעיה מה כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון, כי לי תכרע כל ברך, זה יום המיתה, שנאמר תהלים כב לפניו יכרעו כל יורדי עפר,

תשבע כל לשון, זה יום הלידה שנאמר תהלים כד נקי כפים ובר לבב, אשר לא נשא לשוא נפשו [בפסוק כתיב "פשי"], ולא נשבע למרמה שקיים שזעמו לשמור את המורה, דאי שצועה צעלמא, אטו משום דלא נשבע למרמה, תשיב להו צעולין דהר ה',

ומה היא השבועה שמשביעין אותו, תהי צדיק ואל תהי רשע [יש לדקדק הא כיון שמשביעין אותו תהי צדיק ממילא אינו רשע? וי"ל דמצינו לפעמים ע"י צדקתו בדבר אחד, הוא עושה רשעות בדבר אחר. שערים מצוינים בהלכה], ואפילו כל העולם כולו אומרים לך צדיק אתה, היה בענין כרשע [ראה מהר"ץ חיות],

והוי יודע שהקב"ה טהור ומשרתו טהורים, וגשמה שנתן כך טהורה היא, אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני נוטלה ממך,

תנא דבי ר' ישמעאל, משל לכהן שמסר תרומה לעם הארץ, ואמר לו אם אתה משמרה בטהרה מוטב, ואם לאו הריני שורפה לפנך,

א"ר אלעזר

דף ל"א ע"א

מאי קרא דמשביעין אותו ציוס הלידה, תהלים עא ו עֲלֶיךָ נִסְמְכֵתִי מִסָּפֶן

אבני חן למסכת נדה

שבעין,

והקב"ה נותן בו רוח, ונשמה, וקלסתר פנים זו, וראיית העין שאלע"פ שנבראת העין מן האז והאס, אינו רואה, מדע שהרי המה יש לו עינים, ויש לו שפתים, ויש לו אזנים, ואינו רואה, ולא שומע, ולא מדבר, ושמיעת האוזן, ודבור פה, והלוך רגלים, [ודעת] וכינה והשכל,

וכיון שהגיע זמנו להפטר מן העולם, הקב"ה נוטל חלקו, וחלק אביו ואמו מניה [מונת] לפניהם,

אמר רב פפא, היינו דאמרי אינשי פוין מלחא השלך המלח מן הכשר ושדי בשרא לכלבא ושז אינו ראוי חלל לכלבים, כך הנשמה היא מלח לגוף לקיימו, כיון שהלכה אז משרית הגוף,

דרש רב חנינא בר פפא, מאי דכתיב איוב ט עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם נותן חפץ בחמת צרורה, ופיה למעלה, ספק משתמר ספק אין משתמר, ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה פתוחה, ופיה למטה ומשתמר,

דבר אחר, אדם נותן חפציו לכף מאזנים, כל זמן שמכבד יורד למטה, ואילו הקב"ה כל זמן שמכבד הולך עולה למעלה כדמי לעיל, אחרונים דר במדור העליון,

דרש רבי יוסי הגלילי, מאי דכתיב תהלים קלט אודך (ה') על כי נוראות נפילתי נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד, בא וראה שלא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם, מדת בשר ודם אדם נותן זרעונים בערוגה, כל אחת ואחת עולה במינו [שכל גרעין מצמיח מינו, ואם יש שני מינים מצמיחין שני מינים] ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה [משא"כ באיש ואשה הם שני מינים ויוצא מין אחד], וכולם עולין למין אחד וזרע האז והאס, נעשין צריה אחת,

דבר אחר, צבע נותן סמנין ליורה כמה סממנין צריך לצבע שחור, קליפת עץ, ועסינת ריחים של נפחים, וכמה דברים, כולן עולין לצבע אחד וכולן נעשין שחור [כ"ה הכל מתערב להיות צבע אחד], ואינו יכול לנצחו צורה אחת משנים ושלשה גוונים צנים ושלשה מקומות [כ"ה לא יראו הגוונים חלוקים, למשל אם יתן לבן ושחור ואדום יתערב הכל לצבע אחד ולא יהיה ניכר השלשה צבעים בשלשה מקומות, משא"כ בולד נשאר צבע לבן מהאב וצבע שחור מהאם חלוקים], [צבע נותן צבע ליורה, רוצה בזה כי ענין הורעונים שאינם מתערבים כלל וכל א' עולה למינו וההפך בצבעוני' שהם מתערבים ומתחדש מהם צבע אחר, אבל שיה' מעורב ואינה מעורב כמו כאן שמוסדר כל א' במקומו שחור בעין וצפרנים ושערות במקום הראוי' כל א' על מקומו וזה מן הנמנע, חתם סופר]

ואילו הקב"ה צר העובר במעי אשה, כל אחת ואחת עולה

ממעי אמי אתה גו' י' קך תהלתי תמיד, מאי משמע דהאי גווי לישנא דאשתבוני הוא? דכתיב ירמיה ז כט ג'י ג'יך לשון נזירות דהיינו נזר דדמי לשנופה וְהַשְׁלִיכִי [חלוש שער ראשך והשלך אותם והוא דרך צער ואבילות] וְשָׂאִי עַל־שָׁפִים קִנְיָה,

ואמר רבי אלעזר # [ודורש הפסוק ממעי אמי אתה גווי, מלשון אנו], למה ולד דומה במעי אמו, לאגוז מונח בספל של מים, אדם נותן אצבעו עליו, שוקע לכאן ולכאן,

תנו רבנן, שלשה חדשים הראשונים ולד דר במדור התחתון, אמצעיים ולד דר במדור האמצעי, אחרונים ולד דר במדור העליון,

וכיון שהגיע זמנו לצאת, מתהפך ויוצא, וזהו חבלי אשה נערה, והיינו דתנן [דתניא] חבלי של נקבה מרובין משל זכר,

ואמר רבי אלעזר, מאי קרא תהלים קלט אשר עשיתי בסתר [היינו תשמיש שעושים בסתר] רקמתי היינו יצירה ראשונה, וכמי' בתחתיות ארץ דהיינו מדור תחתון, דרתי לא נאמר אלא רקמתי,

מאי שנא חבלי נקבה מרובין משל זכר? זה בא [כ"ה נולד] כדרך תשמישו האס פניו למטה, כן זכר נולד פניו למטה וזה בא כדרך תשמישו ונקבה פניה למעלה, זו הופכת פניה הילוך נקבה נריכה להסתפק, דהא כשהיא צמעי אמה פניה למטה, כדאמריין לעיל [ל':] [ראשו מונח] לו בין צרכין [כ"ה דהא דאמר לעיל למה הולד דומה במעי אמו קאי גם אנקבה] וזה אין הופך פניו,

תנו רבנן, שלשה חדשים הראשונים תשמיש קשה לאשה מפני שדר במדור התחתון קשה לאשה, לא ידענא למאי, וגם קשה לולד, אמצעיים קשה לאשה ויפה לולד, אחרונים יפה לאשה ויפה לולד, שמתוך כך נמצא הולד מלובן וזרע מלגן את הולד מניעליו ומזורז חזק וצריא,

תנא, המשמש מטתו ליום תשעים לשלש ימים הוי חיומו כאילו שופך דמים, מנא ידע הא לא ידע אימת מעברה? אלא אמר אבוי משמש והולך תהלים קמו ושומר פתאים ה',

תנו רבנן, שלשה שותפין יש באדם, הקב"ה, ואביו, ואמו,

אביו מזריע חלובן, שממנו עצמות, וגידים, וצפרנים, ומוח שבראשו, ולובן שבעין,

אמו מזרעת אודם, שממנו עור, ובשר, ושערות, ושחור

אבני חן למסכת נדה

למינו לזמן מן האיש, ושומר מן האשה,

אמר רבי יצחק אמר רבי אמי, אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, איש מזרע תחילה יולדת נקבה, שנאמר וקרא יג אשה כי תזרע וילדה זכר,

תנו רבנן, בראשונה היו אומרים אשה מזרעת תחילה יולדת זכר, איש מזרע תחילה יולדת נקבה, ולא פירשו חכמים את הדבר מילן,

עד שבא רבי צדוק ופירשו, בראשית מו אלה בני לאה אשר ילדה ליעקב בפרדן ארם, ואת דינה בתו, תלה הזכרים בנקבות בני לאה, ונקבות בזכרים ואת דינה בתו [של יעקב], משום הך דרשה [דף] איש מזרע תחלה יולדת נקבה,

דברי הימים א ח מ ויהיו בנֵי־אוֹלָם אֲנָשִׁים גַּבּוֹ רִיחִיל דִּרְכֵי קִשָּׁת וּמִרְבֵּים בָּנִים וּבְנֵי בָנִים, וכי בידו של אדם להרבות בנים ובני בנים, אלא מתוך

דף ל"א ע"ב

שמשוהין עצמן מלהזרע בבטן, כדי שיזרעו נשותיהן תחלה, שיהיו בניהם זכרים, מעלה עליהן הכתוב, כאילו הם מרבים בנים ובני בנים,

והיינו דאמר רב קטינא, יכולני לעשות כל בני זכרים שישא עמי מלהזרע,

אמר רבא, הרוצה לעשות כל בניו זכרים יבעול וישנה [ורש"י מפרש שגם אם הוא יזרע תחלה בביאה ראשונה והיא תזרע אחריו, כיון שהולד נוצר בקרבה, והזרע שלה נאצר ברחמה, עכשיו בבעילה השניה כשהוא מזרע מוצא זרעו את זרע שלה שנמצא שם מבעילה הראשונה ויולדת נקבה. וזה צ"ע] וזה שאם נתעברה מביאה ראשונה הרי לא הועיל כלום שהרי האיש הזרע תחלה? # וואלי הכוונה שאם לא נתעברה בביאה ראשונה, ע"י שיבעול עוד פעם יהיה הולד זכר. וראה ע"ל] שממך מאות צעילה ראשונה מהא מזרע, וזה נמי דמזרע אחריו, מקדוש הזרעמה צעילה שניה,

ואמר רבי יצחק אמר רבי אמי, אין אשה מתעברת, אלא סמוך לוסתה, שנאמר תהלים נא הן בעון חוללתי על ידי דם נדה שהוא סימן להריון, כדקיימא לן (כתובות דף י) כל אשה שדמיה מרוצין צנייה מרוצין [פ' ע"י רבי דם שהיה לאמי נולדתי, ונקרא הדם עון] והוא מציאו לידי עון [אם אינו פורש מאשתו], וקדיין ר' יצחק צעון [פ' דורש הבי"ת של בעון] שסמוך לעון נדות, שהוא מזהר לפדוש הימנה,

ורבי יוחנן אמר, סמוך לטבילה שנאמר תהלים נא ובחטא לשון טבילה וטהרה כדמפרש, וה"ק על ידי דם נדות שהוא מציא לידי עון מוללתי, שהוא

דרש רב יוסף, מאי דכתיב ישעיה יב א וְאֶמְרָתָּ בְּיָוִם הַהוּא אִוֵּךְ ה' בִּי אֲנַפְתָּ בִּי מִפְּנֵי שִׂכְסִימָה עָלַי, אני מודה לך שלטובתי היא, יִשְׁכַּב אִפְּךָ וְתִנְחַמְנִי [אחר שיעבור אף ה' אתנחם כשאראה שהכל היה לטובתי],

במה הכתוב מדבר, בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ צרנו לאחד מהן ולא יכול ללכת, התחיל מחרף ומגדף,

לימים שמע שמבעה ספינתו של חברו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר יִשְׁכַּב אִפְּךָ וְתִנְחַמְנִי,

והיינו דאמר רבי אלעזר, מאי דכתיב תהלים עב עושה נפלאות (גדולות) לברו הוא לצדו [הקב"ה] יודע שהוא נס, אצל בעל הנס אינו מכירו ובורך שם כבודו לעולם, אפילו בעל הנס אינו מכיר בנסו,

דריש רבי חנינא בר פפא, מאי דכתיב תהלים קל"ג אֶחָדִי מִשְׁמִישׁ כִּמוֹ דִּדְךָ גַּבְרָא צַעֲלָמָה (משלי ל) וְרִבְעִי מִשְׁמִישׁ לִשְׁוֹן לִרְצֵעָה, זִרְיָתָ צִירְתָּ צִנְפָּה שְׁקִירִין וּוּזִין כִּמוֹ (ישעיהו ל) צִרְתָּ וּצְמִירָה, וְכָל־דִּרְכֵי הַסִּפְּנִיתָה, מלמד שלא נוצר אדם מן כל הטפה, אלא מן הברור קל"ד צלע"ו שבה,

תנא, דבי רבי ישמעאל, משל לאדם שזורה בבית הגרנות, נוטל את האוכל, ומניח את הפסולת,

כדרכי אבהו, דרבי אבהו רמי, כתיב שמואל ב כב ותזרני חיל חסר א' לשון מזרע [לשון זורה את הגורן, שבורר את היפה מן הרעה], וכתיב תהלים יח האל המאזרני חיל ומאזרני לשון מגרם כח צממניס, אמר דוד לפני הקב"ה, רבש"ע זיריתני מן הצרור, ואמ"כ וזרזתני [ונתת בי כח],

דרש רבי אבהו, מאי דכתיב במדבר כג מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל, מלמד שהקב"ה יושב וסופר את רביעיותיהם עונת משמשן של ישראל, מתי תבא טיפה שהצדיק נוצר הימנה,

ועל דבר זה נסמית עינו של בלעם הרשע, אמר מי שהוא טהור וקדוש, ומשרתיו טהורים וקדושים, יציץ בדבר זה, מיד נסמית עינו דכתיב במדבר כד נאם הגבר שתום העין,

והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב בראשית ל וישכב עמה בלילה הוא קודש צדיק הוא סייעה שנטה ממורו של יעקב ללכת לאה, ואילו הלילה של האחרות היה, מלמד שהקב"ה סייע באותו מעשה, שנאמר בראשית מט ישישכר חמור גרם, חמור גרם לו ליששכר,

אבני חן למסכת נדה

גרס לי שנזכרת, וכשנחמטאט אמי ממנו [מן הדם וטבלה] יחמתני אמי,

מאי משמע דהאי חמא לישנא דדכווי הוא, דכתיב ויקרא יד וחמא את הבית, ומתרגמינן וידכי ית ביתא,

ואי בעית אימא מהבא, תהלים נא תחמאני באזוב ואטהר,

זיילת קאי מפני שרגיל בה כל שעה שירצה וקץ בה מאוסה עליו, אמרה תורה כל שעה שמרצה תהא טמאה שבעה ימים, כדי שתהא חביבה על בעלה כדי שלא יהא רגיל בה, ומתמצצ עליו, כשעת כניסתה לחופה # [ואולי לכן עונתו של ת"ח מע"ש לע"ש, שבין שעברו ו' ימים היא הזמן הראוי להודווג עוד פעם],

שאלו תלמידיו את רבי דוסתאי ברבי ינאי, מפני מה איש מחזר על אשה אדם פנוי מנקש ומחזר עד שנושא, ואין אשה מחזרת על איש,

משל לאדם שאבד לו אבירה, מי מחזר על מי, בעל אבירה מחזיר על אבירתו [אחת מזלעומיו. רש"י קידושין ב:],

ומפני מה איש פניו למטה בשעת משמש, ואשה פניה למעלה, כלפי האיש זה ממקום שנברא מסתכל באדמה שנוצר ממנה, וזו ממקום שנבראת והיא מסתכלת בו שנוצרה הימנו,

ומפני מה האיש מקבל פיוס נוח לנזות ואין אשה מקבלת פיוס, זה ממקום שנברא אדמה עפר מיסות, נוח ליצטל, אצל וזו ממקום שנבראת צער ועצבות קשין,

מפני מה אשה קולה ערב, ואין איש קולו ערב, זה ממקום שנברא, וזו ממקום שנבראת, ע"כ כשמכין בו קולו נשמע [ועוד יש לפרש ע"פ מה דאמרין בסוף מסכת קנין שתי שוקיו שני חילין. ע"פ הע"ל], אצל קרקע כשמכין בו, אין קולו נשמע,

שנאמר שיר השירים ב כי קולך ערב ומראך נאווה [אין מפסוק זה שום ראיה, ובאמת לא צריך ראיה שהרי זה מציאות שקול אשה ערב משל איש, אלא מביא הפסוק לסיים בדבר טוב. וראה חכמת בצלאל:]

פרק רביעי בנות כותים

מתני' בנות כותים, נדות מעריסותן מקטנותן וזגמרא מפרש טעמא [והוא מגזירת י"ח דבר בפ"ק דמסכת שבת],

[כבר בארנו כמה פעמים שכל מה שנאמר במשנה מן הדינים המיוחדים בכותים היא משנה ראשונה, אבל היום הרי הם כגוים לכל דבריהם, וידוע שהם מפרשים את התורה כפשטיה, ולפיכך אומרים שאין הנקבה נעשת נדה עד שתבגר לפי שנאמר אשה, והקבלה אצלינו שהאשה מטמא בנדה בת יום אחד, כמו שיתבאר,

ואמר רבי יצחק, אמר רבי אמי, כיון שבא זכר בעולם, בא שלום בעולם, שנאמר ישעיה מז א שלחו כר [קבוצת כרים והם הכבשים השמנים, אל] מושל ארץ, זכר זה כר מנחה, דהיינו סימן שלום [פירוש ששלחו כבשים אלו מתנה למושל ארץ],

[ואולי לכן נקרא "שלום זכר" דהא בא זכר בעולם בא שלום בעולם],

ואמר ר' יצחק דבי רבי אמי, בא זכר בעולם, בא ככרו בירו [שזכר בגימ' ברכה. יפה תלמוד בא"ז], זכר [נוטריקון] זה כר דכתיב מלכים ב ו ויכרה להם כירה גדולה [ויעש להם סעודה גדולה],

נקבה אין עמה כלום, נקבה [נוטריקון] נקייה חסרה כמו (צ"ק דף מא) י"א פלוני נקי מנכסיו באה, עד דאמרה מזוני לא יהבי לה שידעמ להמפלג [פ' עד שהאשה מתפללת בשביל מזונות לא נותנין לה. וראה מוהרש"א], דכתיב בראשית ל נקבה שכרך עלי ואתנה כשתנקוז ותפרש שכך ואתנה, ונקבה נמי הכי דרשינן,

שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחי, מפני מה אמרה תורה יולדת מביאה קרבן, אמר להן בשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת, שלא תזקק לבעלה, לפיכך אמרה תורה תביא קרבן שזועת ציטוי, חטאת,

מתקיף לה רב יוסף, והא מזידה היא ואין כאן קרבן, דהא ונעלם כמיז בשזועת ציטוי ובחרטה תליא מילתא לפומא לה צמרטה וימיר לה חסס שזועתה, אצל קרבן איתו עוקר וממיר שזועתה, ועוד קרבן שזועה בעי אותויי כשזה או שעררה, והאי עוף הוא, [והגמרא אינה מביאה תירוץ על קושיתו של רב יוסף],

ומפני מה אמרה תורה זכר לשבעה, ונקבה לארבעה עשר, זכר שהכל שמחים בו, מתחרטת [משבועתה] לשבעה וממאס לה משמש צעלה כדי שחמור ומתעצר זכר, נקבה שהכל עצבים בה מתחרטת לארבעה עשר,

ומפני מה אמרה תורה מילה לשמונה ולא לשבעה? שלא יהו כולם שמחים שאלולין ושומין כסעודה ואביו ואמו עצבים שאלולין כמשמש,

תניא, היה ר"מ אומר, מפני מה אמרה תורה נדה לשבעה לאו

אבני חן למסכת נדה

זיל בתר רובא דקטנות, ורוב קטנות לאו אילוניות נינהו,

ולפיכך הם נדות מעריסות, וערש הוא הערסל שמגדלין בו את התינוק וכו'. פירוש המשניות להרמב"ם קאפח],

דף ל"ב ע"א

אימר דשמעת ליה לר"מ [דחיישין למיעוטא], מיעוטא דשכיח, אבל מיעוטא דלא שכיח [בגין לחוש לחינוקת בעלת יום אחד שתראה] מי שמעת ליה?

[ומתרג'ן] הא נמי מיעוטא דשכיח הוא, דתניא א"ר יוסי, מעשה בעין בול מקום והמבילוח קודם לאמה יולדת נקבה עוצלת ליד, וזמא רחמא ליום או ליומים שולדה, והעבילוח קודם לאמה משום מגע תרומה [שלא תטמא את התרומה ע"י נגיעתה], ואמר רבי, מעשה בבית שערים, והמבילוח קודם לאמה,

וא"ר יוסף מעשה בפומבדיתא עין צול וצית שערים מא"י, פומבדיתא מן לארץ [בבבל] והמבילוח קודם לאמה,

[ומקשה] בשלמא דר' יוסי ודרבי [לכן הטבילו את התינוקת], משום תרומת א"י דמיפסלא צנגיעה, אלא דרב יוסף [שהיה בחו"ל בבבל] למה לי, והא אמר שמואל אין תרומת חו"ל אסורה, אלא במי שטומאה יוצאה מגופו כגון צד וצבה ועד [בוה אין עדיין קשיא, אלא מההמשך], והני מילי באכילה כולה שמואל אמר, צנכרות צפ' הלוקח צהמה (דף ס), אבל בנגיעה לא ואפי' צד ועד, לא פסלי לה צנגיעה [בחו"ל]?

אמר מר זוטרא, לא נצרכה [להטבילה בחו"ל] אלא לכו' כה שמן של תרומה [הטבילו את התנוקת כדי לסוך אותה שמן של תרומה] דסיכה כחילה, וצאכילה קאמרין, דתרומת חו"ל, אסורה לנדה,

דתניא דסיכה כחילה ויקרא כב טו' א' יח'ל'לו את'קדשי פני ישרא' את אשר'ימינו לה' צפרשת ואזרת טמאים צמרומה כמי, לרבות את הסך ואת השותה ככלל נקדשים לא יאכל עד אשר יטהר,

שותה למה לי קרא, שתיה בכלל אכילה דכמי (דברים יד) ואכלת מעשר דגן וגו', מירוש חמלא הוא, וקרי ליה אכילה? אלא לרבות את הסך כשותה,

ואיבעית אימא מהכא [ילפינן דסיכה בכלל אכילה], תהלים קט יז וַיִּצְאֶה קָלְלָה וַתְּבוֹ אָהוּ וְלֹא אֶחָפֶץ בְּבִרְכָּה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ יח וַיִּלְבֹּשׁ קָלְלָה כְּמִדּוֹ י' תִּקְבְּא כַּמִּים בְּקִרְבּוֹ י' וְכִשְׁמֶן פִּעֲצָמוּ תִּתִּי נְקִלְלָה גְזִי רָשָׁע קִאִי,

אי הכי דחייש למיעוטא דידן נמי ליטמו כולהו מעריסות? אגן דדרשינן אשה ואשה לרבות קטנה כמפרש וכו' חזיין [אם קטנות שלנו רואין] מפרשי להו ממגע קדשים # [ולמה לא אמר ממגע תרומה?], לא גזרו בהו רבנן, אינהו [הכותים] דלא דרשי אשה ואשה, וכי חזיין לא

והכותים [הזכרים, ומוקי לה בגמ' באלו שיש להם נשים], מטמאים משכב תחתון [תחתונו של הכותים, הוי תחתון של בועל נדה שמתמא] כעליון [כמשכב עליון של זב] מפרש בגמ', מפני שהן בועלי נדות, כלומר להכי הוי בועלי נדות והן [פי' מפני שהן נשיות] יושבות על כל דם ודם משום דכל דם שרואות, צין אדום צין ירוק [געהל], יושבות עליו ימי נדות, וזו מקלה היא להם [להן]. יעז"ץ], שאם רואה דם ירוק היום, מתחלת למנות ששה והוא, [וז]אם מראה צאוס ימי נדות דם אדום, אינה מונה אלא מיום ראיה ראשונה, ואותו דם ירוק טהור היה, ומראיה שניה היא צריכה למנות,

ואין חייבין עליהן [קרבן בשוגג] על ביאת מקדש, הלכא, או ממקדש צאות צגדים [שנמטאין] ונכנס למקדש, פטור מקרבן [ותמיהני דהני בגדים כיון דאין מטמאין לאדם א"כ ליכא לחיוביה משום כניסה דידה, אלא משום דמכניס בגדים טמאים למקדש ובהא לא שייך שום קרבן? תיו"ט ועיי"ש באריכות, וברש"ש ובערך לגר],

ואין שורפין עליהם את התרומה או אם נגעו אותן צגדים של משכב צמרומה, מולין מפני שטומאתן ספק דלא ידעין אי נדה היא אי לא, והא דאמר דמסתמא טמאות, גזירה דרצין היא [ראה מהר"ם]:

נמי: ה"ד, אי דקא חזיין אי חזיא צעריסקא, אפילו דידן נמי טמאה, דתניא לקמן (דף לב) צת יוס אחד לנדה מנין, תלמוד לומר ואשה, ואי דלא קחזיין, דידהו [בנות כותים] נמי לא?

אמר רבא בריה דרב אחא בר רב הונא, אמר רב ששת, הכא במאי עסקינן בסתמא, דכיון דאיכא מיעוטא דחזיין צקטנות חיישינן ומטמאין למילהו מעריסקא, משום דדילמא חזיא,

ומאן תנא דחייש למיעוטא?

דף ל"ב ע"א

ר"מ היא, דתניא, קטן וקטנה לא חולצין ולא מיבמין, דברי ר"מ,

אמרו לו לר"מ, יפה אמרת שאין חולצין, איש כתוב בפרשה (דברים כה) ואם לא יחפון האיש, איש פוטרה בחליצה, ולא קטן ומקשינן אשה לאיש [שגם האשה צריכה להיות גדולה],

אלא ומה טעם אין מיבמין ויגדלו יחד? אמר להן [ר"מ] קטן שמא ימצא סרים לאו צר הקמת שם הוא, ואינו מצוה ליצט, וכן אילוניות קטנה שמא תמצא אילוניות וכיון דמייצט, ונמצאו פוגעין בערוה נשא אשם אחיו צמס, וערוה היא שלא במקום מצוה וצמרת,

ורבנן, זיל בתר רובא דקטנים, ורוב קטנים לאו סרים נינהו,

אבני חן למסכת נדה

מפרשי להו, גורו בהו רבנן,

ואע"ג דקרא לאו באודם מיירי, על כרחיך כיון דקרא ימירחא הוא, לדרשא אחא, ומה שיש לך לדרוש דבר הקרוב לענין דרוש זו, וה"ק אשה טמאה בדבר האמור צה, דהיינו אודם [פ' בשוהיא רואה דם], ואין אש טמא בדבר האמור באשה, ואי קשיא ה"ל למיכתב להך דרשה גבי נדה [ופסוק זה מיידי שהאשה נטמאת ע"י שכיבת איש] ? אין ה"ל דלגבי נדה גמי קרא אחרינא כמי, דדרשינן לה לקמן הכי,

ומיחו תרוייהו כריכי כדקאמר לקמן, ההוא דגבי נדה למעוטי איש מדם ממנש, שאין דם היוצא מפי האמה מטמא [את האישה] צויה, והאי [הפסוק באן] למעוטי שכתב זרע אדום, האי צמאי דאישתעי ציה [פ' דבאן מיידי בש"ז], והאי צמאי דאישתעי ציה [הפסוק שם מיידי ברם ממוש],

והא דתניא, לענין זבה כמי, ויקרא טו כה וְאִשָּׁה כִּי־יָקוּב וְז' דָּמָה גְּמִיטָה רָצִים [כל א' עת־גְּדִתָּהּ או' כִּי־תֹזֵב עַל־גְּדִתָּהּ כְּלִי־מִי וְז' ב' טְמֵאָתָהּ כִּי־מִי גְּדִתָּהּ תְּהִיָּה טְמֵאָה הוּא], ימים צ' רצים ג' אין לי אלא אשה, בת י' ימים לזיבה מנין דציר מהכי ליכא זיבה, ו' ימי נדה וג' ימי זיבה, שאין זיבה אלא לאחר נדות כדמפרש בשמעתא בתרייתא דמכילמין [עג].

ת"ל ואשה [וי"ז לרבות],

למה לי, ל'גומר מנדה כיון דצת יוס אחד מטמא נדה, צת י' גמי מטמאה צויה, דאין זיבה בלא נדה, שאינה אלא לאחר נדות # [אבל צ"ע דשמוא יש לה רק דין נדה, אבל מאן יימר שיש לה גם דין זיבה?]

צריכא, דאי כתב רחמנא בנדה, הוה אמינא נדה [לכן מטמאה גם בת יום אחד, שדיני נדה חמורים] משום דכי חזאי חד יומא, בעיא למיתב ז' [לכן מחמירין בה לטמא בתינוקות], אבל זבה, דאי חזאי חד יומא, בשומרת יום כנגד יום סגי לה, אימא לא [ליטמא בה תינוקות], צריכא,

וליתכתוב רחמנא בזבה, ולא בעי בנדה, ואנא ידענא דאין זבה בלא נדה? אין ה"ל,

ואלא קרא ואשה דכתיב גבי נדה למה לי? למעוטי איש מאודם דהכי משמע אשה מטמאה נדה, ולא איש,

הא מיעמתיה חדא זימנא לעיל? חד [הפסוק דמיידי באשה שנטמאת ע"י שכיבת איש] למעוטי משכבת זרע אדום, אס יראה שכתב זרע אדום, וחד [הפסוק דמיידי באשה הרואה דם] למעוטי מדם,

וכן לענין זכרים [למטמאת זיבה, דאילו ש"ז לא שייך בקטן] מרבי צן יוס אחד, דתניא ויקרא טו איש איש כי יהיה זכ, מה ת"ל איש איש, לרבות תינוק בן יום אחד, שהוא מטמא בזיבה, דברי רבי יהודה,

רבי ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר, אין צריך, הרי

ויקרא טו יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשָּׁבֵב אִישׁ אֶת־הָאֵת שֶׁכְּבַת־זָרַע וְהָטְלוּ בְּמִים וְטָמְאוּ עַד־הָעֶרֶב: יט וְאִשָּׁה כִּי־תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ שְׂעֵת יָמִים תִּהְיֶה בְּגִדְתָּהּ וְכָל־הַפֶּגַע כֶּה יִטְמָא עַד־הָעֶרֶב: כה וְאִשָּׁה כִּי־יָקוּב וְז' דָּמָה גְּמִיטָה רָצִים כָּל א' עַת־גְּדִתָּהּ או' כִּי־יָקוּב עַל־גְּדִתָּהּ כְּלִי־מִי וְז' ב' טְמֵאָתָהּ כִּי־מִי גְּדִתָּהּ תְּהִיָּה טְמֵאָה הוּא:

מאי [הדרשה של] אשה ואשה, דתניא [ויקרא טו יט] אשה ואשה כי תהיה זבה וגו' נדה משתעי קרא, דכתיב [ויקרא טו יט] שבעת ימים תהיה נדה, אין לי אלא אשה, תינוקת בת יום אחד לנדה מנין, ת"ל ואשה,

אלמא כי מרבי קרא, בת יום אחד מרבי,

ורמיינחו [ממה ששינונו בברייתא] אשה [דכתיב בויקרא טו יח] וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשָּׁבֵב אִישׁ אֶת־הָאֵת שֶׁכְּבַת־זָרַע וְהָטְלוּ בְּמִים וְטָמְאוּ עַד־הָעֶרֶב [אין לי אלא אשה, תינוקת בת ג' שנים ויום אחד לביאה שמטמאה צויהם אדם, מגזרת הכתוב, דכתיב וטמאו [לשון רבים] ולא משום נוגעת בשכבת זרע הוא, שהרי מגע צית הסתרים הוא ואינו מטמא מנין, ת"ל ואשה [הרי שאינו מרבה בת יום אחד אלא בת ג' שנים]?

אמר רבא, הלכתא גינהו לענין נדה צת יוס אחד, ולענין ציה צת ג', דברים הללו הלכה למשה מסיני הם, כדמפרש ואזיל דחדא מנייהו הלכתא, ואסמכיהו רבנן אקראי,

הי קרא והי הלכתא כלומר, מכדי קרא חדא מנייהו משמע [פ' או יום אחד או בת ג' שנים], הי מנייהו משמע מקרא בלא הלכתא, והי מנייהו אכטריך להלכתא, אילימא בת יום אחד הלכתא, בת שלש שנים ויום אחד קרא, קרא סתמא כתיב כיון דוי"ז לרצוי אחא כל שהוא אשה, משמע צת יוס אחד, אצל צת ג' לא משמע מנייה טפי, מצת צ' או צת ד',

אלא בת ג' שנים ויום אחד לענין ציה הלכתא דמקרא לא משמע, ורבנן אסמכתא בעלמא אסמכיהו, ו בת יום אחד לנדה, משמע מ קרא,

ובאחר דציה צת ג' דהלכתא הלכה למשה מסיני היא, ומקרא לא משמע קרא, עיקר קרא דוי"ז ימירא [דכתיב בויקרא טו יח וְאִשָּׁה אֲשֶׁר יִשָּׁבֵב אִישׁ אֶת־הָאֵת שֶׁכְּבַת־זָרַע וְהָטְלוּ בְּמִים וְטָמְאוּ עַד־הָעֶרֶב] ל"ל למאי אחא?

דף ל"ב ע"ב

למעוטי איש מאודם [קאי על פסוק [ויקרא טו יח] ואשה אשר ישכב איש אותה שכבת זרע דמיידי בטומאת אשה שנטמאת ע"י השכבת זרע, שאם היינו הולכין אחר משמעות הכתוב היה משמע גם בת יום אחד, אלא הלכתא היא שאינה טמאה אלא אם היא בת ג' ויום אחד שהיא ראויה לביאה, ונמצא הפסוק מיותר, לכן אנו למידין הימנה שבא למעט איש שרואה שכבת זרע אדום שאינו טמא],

אבני חן למסכת נדה

וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב: ז' וְהִנֵּנִי בְּכֶשֶׁר הָיָה יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב: ח וְכִי־יִרְדֹּק הָיָה בְּפִתּוֹ ר' יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב:
ט וְכִלְהִמְשָׁבֵב אִשָּׁר יִרְכַּב עָלָיו הָיָה יָמָא: י' וְכִלְהִנְגַע בְּכָל אִשָּׁר יִהְיֶה
תַּחְתּוֹי וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב וְהָיוּ שָׂא אוֹתָם יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב:

כ וְכָל אִשָּׁר תִּשָּׁכַב עָלָיו בְּגִדְתָּהּ וּמָמָא וְכָל אִשָּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יָמָא: כא
וְכִלְהִנְגַע בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב: כב וְכִלְהִנְגַע
בְּכָל־כְּלִי אִשָּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב: כג וְאִם
עַל־הַמִּשְׁכָּב הוּא אוֹ עַל־הַכְּלִי אִשָּׁר־הוּא יִעָלֶה בְּגָדָיו וְכִי יָמָא וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב:

כד וְאִם שָׁכַב יָשָׁב אִישׁ אֶתֶּה וְתִהְיֶה גִדְתָּהּ עָלָיו וּמָמָא שְׁבַעַת יָמִים
וְכִלְהִמְשָׁבֵב אִשָּׁר־יִשָּׁכַב עָלָיו וּמָמָא:

אלא שיהא תחתונו של בועל נדה, משכב הזו והגדה מטמא אדם,
דמבי (ויקרא טו ה) וְאִשֶּׁשׁ אִשָּׁר יִגַע בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב (ויקרא טו כא) וְכִלְהִנְגַע בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב (וגמירא) כעליונו של זב ולא תחתונו שטמא אדם, מזה
עליונו של זב אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין, אף תחתונו
של בועל נדה, אינו מטמא אלא אוכלין ומשקין,

עליונו של זב מנול, דכתיב ויקרא טו י' וְכִלְהִנְגַע בְּכָל אִשָּׁר יִהְיֶה
תַּחְתּוֹי וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב, וְהָיוּ שָׂא אוֹתָם יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב, מאי תחתיו,

דף ל"ג ע"א

אילימא תחתיו דזב דהוא מדכס הזו, ויקרא טו ה מ' וְאִישׁ אִשָּׁר יִגַע
בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא עֲדֵהָעֶרֶב נפקא,

אלא [בן תפרש הפסוק] הנוגע בכל אשר יהיה "הזב" תחתיו,
ומאי ניהו עליון של זב,

(והנשוא נמי יטמא, ומאי ניהו נישא בגד הנישא על הזו, מאי טעמא
והנשוא והנישא כתיב, לא ידענא מאי היא, ונראה דעניי שהוא פי' משוש [ראה תוס']
לעיל לב: ד"ה עליונו. מסו"ה) מ"ט והנשוא כתיב),

נתקו הכתוב [לעליונו של זב] מטומאה חמורה, והביאו ליד
טומאה קלה מדכתיב וְכִלְהִנְגַע בְּכָל אִשָּׁר יִהְיֶה תַּחְתּוֹי וּמָמָא [עֲדֵהָעֶרֶב]
וְהָיוּ שָׂא אוֹתָם יָכֶם בְּגָדָיו, ומדלא ערבינוהו ונכתוב וכל הנוגע בכל אשר יהיה
תחתיו, והנשוא אותם יכס בגדיו [שגם עליונו של זב טעון כיבוס בגדים], ואפסקינהו
דיטמא, מכלל, לומר לך דהאי יטמא לאו באלס ובגדים קמיירי, אלא באלס
ומשקין שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין,

והנשוא אותם נדרש צמרת כהנים, לנושא משכבו ומשוכו של זב,

אימר להכי אפסקינהו קרא [לעליונו של זב], נתקו הכתוב מטומאה

הוא אומר ויקרא טו לג וְהָיְתָה בְּגִדְתָּהּ וְהָיָה אֶתֶּזוֹ כִּי לִזְכָּר וְלִנְקָבָהּ
וְלִאִישׁ אִשָּׁר יִשָּׁכַב עִם־מָמָאָה, לזכר כל שהוא זכר, בין שהוא גדול
בין שהוא קטן, ולנקבה כל שהיא נקבה, בין גדולה בין קטנה,
א"כ מה ת"ל איש איש? דברה תורה כלשון בני אדם,

אלמא [לת"ק דמרבא קטן בין יום אחד לזיבה מאיש איש] כי מרבי קרא, בן
יום אחד מרבי, ורמינהו, איש אין לי אלא איש ואיש כי מלא ממנו
שכנת זרע, בן תשע שנים ויום אחד מניין, ת"ל ויקרא טו ואיש?

אמר רבא, הלכתא גינהו, ואסמיכניהו רבנן אקראי, הי
הלכתא והי קרא, אילימא בן יום אחד הלכתא, ובן ט' שנים
ויום אחד קרא, קרא סתמא כתיב [ומשמע גם יום אחד],

אלא בן ט' שנים ויום אחד הלכתא, ובן יום א' קרא,

וכי מאחר דהלכתא היא ואפן תשעה לשכנת זרע קמהדר, קרא למה
לי?

למעוטי אשה מלובן [אם יוצא ממנה כמין ש"ז אינה נטמאת],

למה לי למכתב בזכרים איש איש לרבות קטן בן יומא [לזיבה] ולמה לי
למכתב בנקבות ואשה לרבות בת יום אחד לנדה, וכת' לי לזיבה?

צריכי, דאי כתב רחמנא בזכרים, משום דמטמאי בראיות
בבימים בין שרואה ג' דיוס אחד, בין שרואה שלש בשלשה ימים רצופין, הוי זב,
דליפסין צ"ק צפרק כ"ד (דף כד) לזכר ולנקבה, מה נקבה דימים, אף זכר דימים,
וראיות בגופיה [דזכר] כתיב, מנה הכתוב שלש וקראו טמא, אבל נקבות דלא
מטמאו בראיות בבימים אכל זבה שרואה שלש דיוס אחד לא הויא זבה,
אימא לא [אין בת יום אחד נטמאת בזיבה],

ואי כתב רחמנא בנקבות, משום דקמטמו באונס, אבל זכרים
דלא מטמאו באונס זכ לא מיטמא באונס, דכתיב מבשרו ולא מחמת אונסו,
זבה מיטמאה באונס דהאי פירקא [לקמן דף לו] כשהוא אומר כי יזב זכר דמה הרי
אונס אמור, אימא לא [יטמא קטן בן יומא בזיבה], צריכא:

[שנינו במשנתנו] הכותים מטמאין משכב תחתון כעליון: מאי
משכב תחתון כעליון, אילימא דאי איכא י' מצעות וייתב
עליהו, מטמו לחו, פשיטא דהא דרם לחו [וביון שהכותים טמאים
טומאת נדה, הכתיב בויקרא ט"ו פסוק כ' וכל אשר תשכב עליו בנדתה יטמא, וכל
אשר תשב עליו יטמא],

ויקרא טו ד כִּלְהִמְשָׁבֵב אִשָּׁר יִשָּׁכַב עָלָיו הָיָה יָמָא וְכִלְהִכְלִי אִשָּׁר־יִשָּׁב
עָלָיו יָמָא: ה' וְאִישׁ אִשָּׁר יִגַע בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים וּמָמָא
עֲדֵהָעֶרֶב: ו' וְהִישָׁב עַל־הַכְּלִי אִשָּׁר־יִשָּׁב עָלָיו הָיָה יָכֶם בְּגָדָיו וְרַחֵץ בְּמִים

אבני חן למסכת נדה

מרבנן סבראי, אימא נתקו הכתוב [לבושל נדה] מטומאה חמורה, והביאו לטומאה קלה, דלא ליטמא אדם לטמויי בגדים, אבל אדם ובגדים ליטמא או אדם אס מגע [יגע. רש"ש] זו [בבושל נדה], או נגדים אס מגע [יגע. רש"ש] [הבושל נדה] דהס?

אמר רב אסי, יטמא טומאה קלה משמע,

אימא ויקרא טו כד ואם ישבב ישבב איש אתה ותהי גדתה עליו וטמא שבעת ימים כלל, וכל המושבב אשר ישבב עליו וטמא פרט, כלל ופרט אין בכלל אלא מה שבפרט, משבב ומושבב אין, מידי אחרינא לא כגון אדם וכלי חרס?

אמר אביי, [כתיב בויקרא טו כד] ואם ישבב ישבב איש אתה ותהי גדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המושבב אשר ישבב עליו וטמא מפסיק [הפסיק] הענין, הוי כלל ופרט המרוחקין זה מזה, וכל כלל ופרט המרוחקין זה מזה, אין דנין אותו בכלל ופרט,

רבא אמר, לעולם דנין, וכל המשבב ריבויא הוא ולא פרטא,

מתקיף לה רבי יעקב, אימא כהיא צועלה כמותה, דהא אקשינהו קרא מה היא לא חלקת בה בין מוגעה למשכבה, לטמא אדם ולטמא בגדים לחומרא שנייהן מטמאין אדם לטמא בגדים, אף הוא לא תחלוק בו בין מוגעו למשכבו, לטמא אדם ולטמא בגדים, ו לקולא שניהם לא יטמאו, דהא צמסכו פשיטא לן שנתקו הכתוב, הלכך צמגעו נמי, שאם נגע צמס לא יטמאנו לטמא בגדים, דהא כתיב ותהי נדמה עליו, דוקשוו הוא והיא צמאי קרא?

אמר רבא, ותהי גדתה עליו להטעינו משמע להממיר משמע ולא להקל [כנושא דם נדמה דמי כל הו' ימים, והנושא דם הנדה מטמא בגדים. מושך חכמה פרשת מצורע, על פסוק ותהי נדמה עליו עיי"ש]:

[שנינו במשנתנו] מפני שהן בועלי נדות וכו': אטו כולוהו [כל הכותים] בועלי נדות ניגהו והא איכא פנייה? א"ר יצחק מגדלאה, בנשואות שנו:

[שנינו במשנתנו] והן יושבות על דם וכו': תניא אר"מ, אם הן יושבות [אם היו עושות כן לישב] על כל דם ודם שהן דואות [פ' על כל מראה היו יושבות ז' ימים], בין טמא בין טהור [היו] יושבת עליו ז' ימי נדמה, שהתחיל [נדם. ו'] דהיינו [שתחמיל. ו'] מנייה משגשגתה מראה דם, ותמנה ז' ימים [הרי] תקנה גדולה היא לחן אצל [החכמים] היא ש [אין] עושות כן, אינן מונות אלא מראה ראשונה כשאר נשים, וזהו קלקלה,

[וממשיך ר"מ] אלא שרואות דם אדום, ומשלימות אותו לדם ירוק [געהל] כגון ראמה ירוק תחלה, [וז] צנורה היא שהיא טמאה, ומונה ממנו ז'

חמורה, דלא מטמא אדם לטמא בגדים שעליו [דלא] לא אפסקינהו משמע והנוגע יצנס בגדיו, דמטמא אדם לטמא בגדים שעליו. עו"ה], אבל אדם או בגדים ליטמא להכי כתב יטמא, דאדם לחודיה טמא, או אס נגעו בגדים [בעליונו של זב] יהו נגדים טמאים, ולא הוא [חמורה דהא אפילו משבב חוב אם נגעו בו בגדים לא נטמא הוא ? ועמש"כ בכלים פכ"ח מ"ו. רש"ש],

אמר קרא יטמא, טומאה קלה משמע [וה"ל המלבי"ם ויקרא טו כד סימן ק"פ שבכ"מ שכתוב יטמא בדרך הפעל, הוא ראשון לטומאה לא אב הטומאה],

ותחתנונו של בועל נדה מנלן [שדינו בעליונו של זב]? דתניא ויקרא טו כד ואם ישבב ישבב איש אתה ותהי גדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המושבב אשר ישבב עליו וטמא, יכול יעלה לרגלה יעלה לסופה, כגון צא עליה צעשי שלה, יצטול צליל המחרת כמותה? ת"ל יטמא ז' ימים ואפילו צא עליה צעשי,

ומה ת"ל ותהי נדמה עליו? שיכול לא יטמא אדם וכלי חרס, ת"ל ותהי נדמה עליו, מה היא [אשה נדה] מטמאה אדם לטמא בגדים שעליו דלמי צקל וזומר ממשכנה [פ' דבגדה עצמה לא כתיב "וכבס בגדיו" שתהי' מטמאה בנגיעתה אדם לטמא בגדים שעליו, אלא אתיא בק"ו דמה משכבה דכתיב בה "וכבס בגדיו" שמטמאה אדם לטמא בגדים כ"ש היא עצמה], אף הוא [בועל נדה] מטמא אדם לטמא בגדים שעליו,

ובלי חרס צהיט, ואע"ג דאין כלי חרס מקבל טומאה אלא מאחירו, צהיטק וז חצה [וגדה. עו"ה] מטמא, כדכתיב [ויקרא טו] [כל כלי] חרס אשר יגע בו הזב, ואמר' נמכילתין [מכילתא דובים פרשתא ג ה"ב] אחיהו מנגע שהוא ככולו, הוי לומר זה היסטו,

אף הוא [בועל נדה] מטמא אדם וכלי חרס,

אי מה היא עושה משבב ומושבב, לטמא אדם לטמא בגדים, אף הוא, עושה משבב ומושבב, לטמא אדם לטמא בגדים,

ת"ל, ויקרא טו כד ואם ישבב ישבב איש אתה ותהי גדתה עליו וטמא שבעת ימים וכל המושבב אשר ישבב עליו וטמא, שאין ת"ל וכל המושבב אשר ישבב עליו יטמא שהי כזר נאמר ותהי נדמה עליו, וצדיקה כתיב וכל הנוגע צמסכה יצנס בגדיו, ומה ת"ל וכל המושבב אשר וגו', נתקו הכתוב מטומאה חמורה שלא יהיה משכבו חמור צמסכה, לטמא אדם ונגדים שעליו, והביאו לידי טומאה קלה, לומר לך שאינו מטמא אלא אוכלין ומשקין,

פריך רב אחאי [לשון "פריך רב אחאי" יש 6 פעמים בש"ס, ויש מפרשים שרב אחאי היה מרבנן סבראי, אבל זה קשה דהא רב אסי שהיה אמורא בימי רב מתרין על קושיתו, אבל לכאורה אין מזה ראייה שיש לומר שהיה עוד רב אסי שהיה גם

אבני חן למסכת נדה

דף ל"ג ע"ב

או דילמא נוגעת היתה [היא] ונוגע לא סותר ולא סתרה?

אמר רבא, לפום חורפא שבשתא [שכן אין זה בעיא כלל. שט], נהי נמי דסתרה [שובה שפלטת ש"ו סותרת], כמה תסתור,

תסתור שבעה, דיה כבועלה # [שכין] שהסתירה בא מחמת ששמשו והיא פולטת, יש לדמותה אל האישה [זו המונה ולא קרי, אינו סותר אלא יוס אחד,

תסתור יום אחד אס כן לא הווי לזופין, וכתוב בויקרא טו כח וְאִם-תִּהְיֶה מִזֶּה וְנִפְקְדָהּ-לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחֲרֵי תִּתְּקַר אִמֶּר רַחֲמָנָא וְרַחֲמָנָא אִמֶּר וְאַחֲרֵי מִטָּה, אַחֲרֵי אַחֲרֵי [אחד. רש"ש] לְכוּלָּן כְּלוּמַר זֶמַן אֶחָד לְכוּלָּן, שִׁיחַ לְזוּפִין מִסְתַּרְתָּן, שְׁלֹא תִהְיֶה טוּמְאָה מִמִּפְסַקְתָּ בִּינֵיהֶם,

ולישעמך זב גופיה היכי סתר, ויקרא טו יג וְכִי-יִשְׁתַּחֲוֶה תָּזָב מִזֶּה בֹּי וְסָפַר לוֹ שְׁבַעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ וְכִפָּס בְּגָדָיו וְרָחַץ בְּשָׁרוֹ בְּמֵי־חַיִּים וְיָהָר אִמֶּר רַחֲמָנָא מִשְׁמַע טַהֲרָה אֶחָד, שְׁלֹא תִהְיֶה טוּמְאָה מִמִּפְסַקְתָּ בִּינֵיהֶן וְהִי כִסַּר קְרִי יוֹם אֶחָד, וְלֹא הוּוּ לְזוּפִין,

אלא מאי אית לך למימר, שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן שאס רואה וזו סותר את כל מה שמנה, אצל קרי לא הוה הפסקה, הכא נמי [בזבה שפולטת ש"ו אין מפסיק, דרק זיבה מפסקת] שלא תהא טומאת זיבה מפסקת ביניהן:

[שנינו במשנתנו] ואין חייבין עליהן על ביאת מקדש וכו': רב פפא איקלע לתואך מקוס, אמר אי איכא צורבא מרבנן הכא, איזיל אקבל אפיה, אמרה ליה ההיא סבתא, איכא הכא צורבא מרבנן, ורב שמואל שמיא, ותני מתניתא [והוא שונה משניות], יהא רעוא דתהוי כוותיה,

אמר מדקמברכי לי בגוויה, ש"מ ירא שמים הוא [ראה ע"ל שביאר מה היה שאלתו של רב פפא, ומה השיב לו הסבתא, ולמה אומר ש"מ ירא שמים הוא. ועדיין צ"ע],

אזל לגביה # [והגמ' מעלימה את שמו של הצורבא מרבנן], רמא ליה [שחט לכבודו] תורא רב שמואל שחט שור לכבוד רב פפא, רמא ליה [הקשה רב שמואל מרב פפא] מתני' אהרדי, תנן [במשנתנו] אין חייבין עליהן על ביאת מקדש, ואין שורפין עליהן את התרומה מפני שטומאתה ספק, אלמא מספיקא לא שרפינן תרומה,

ורמינהי, על ששה ספקות שורפין את התרומה, על ספק בגדי עם הארץ כלומר על בגדי עם הארץ, אס נגעו זה [בתרומה] נשרפת, משום שמה טמא היה, והאי כותי נמי [דמשנתנו] תופס ליה אס נגע משקנ' בתרומה, דמהא נשרפת משום דעם הארץ הוא, והוה ליה בגדי עם הארץ?

ימים, וכשרואה בחמישי שלה דס אדום, אינה משמרת [עוד] אלא שני ימים להשלים ז' לראייתה הראשונה, והיא זריכה למנוח מראייה שניה,

דבר אחר, יום שפוסקת בו כשהיא רואה ג' לזופים, לאחר ז' ימי הגדה, והיא זבה ופוסקת צאמצע היום סופרתו אותו קצת היום שעד הערב למנין שבעה נקיים, ואנן ז' נקיים שלמים צעין לזבה [ראה ר"ה י. ברש"י],

מתקיף לה רמי בר חמא [איזה חסרון יש לספור יום הראשון], ותספרנו ואנן נמי ניספריה, דקיימא לן מקצת היום ככולו?

אמר רבא [מביא ראיה דלא אמרינן בספירת ז' נקיים מקצת היום ככולו], אם כן דלענין נקיים מקצת היום ככולו שכבת זרע דסתר בזיבה זכ שפסק והסתיל לספור ולא קרי, וקיי"ל דסותר אותו היום ומו לא, דהמפלג צעמעתא קמייתא [לעיל דף כג]. [וראה רש"י שם ו"ל, ואס ראה צו' אינו צריך לספור עוד אלא יוס א']

ואי מקצת היום ככולו, היכי משכחת לה מאי סותר, והא מקצת היום ככולו הא איכא קצת היום לזא,

קושטא היא [פ'] איך אתה מביא ראיה דלא אמרינן מקצת היום ככולו, הרי יש לומר דזה שש"ו מפסיק בזה היינו כשראה בשקיעת החמה, אבל באמת אם ראה באמצע היום אמרינן מקצת היום ככולו וכן בנדה נמנה כן, ומה החסרון של הכותים] אי דחזאי בפלגא דיומא ה"נ, הכא במאי עסקינן דחזאי סמוך לשקיעת החמה [וקשה למה באמת לא נאמר דסופרת יום שפוסקת בו],

ומשני [רבא בבדיחה, ודאי לא מיירי זב בשקיעת החמה] וליקום ולימא ליה (ל)קרא כי כתיבא [הפסוק ויקרא טו לב זאת תו' דת' תָּזָב וְאִשָּׁר תִּצָּא מִמֶּנּוּ שְׁבַעַת יָמִים לְטַהֲרָתָהּ דְּלַעִיל כב. למדנו מפסוק זה דוב הראוה ש"ו סותר יום אחד], סמוך לשקיעת החמה כתיבא צממיה [פ'] ורק אז אין יום ראשון מצטרף לו' נקיים, וכי אנו יכולים לאוקים לקרא כפי רצוננו, הלא הפסוק מיירי בכל אופן!]

וקא מהדר לזוקמי אמתקמיה [ש"ל שש"ו סותר בזיבה רק בשקיעת החמה, וא"כ אין לומר שזה היה חסרון של הכותים, ודקשיא איך אנו דוחקים את הפסוק כן] אין על כרחך שבקיה לקרא, דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה [כע"ז] פסחים נח:, קדושין סח.], [ירחויא בעלמא הוא וכו'. תוספי הרא"ש] דכיון דקיי"ל בכל דוכתי מקצת היום ככולו, איזו דחיק ומוקים אנפשיה, צממוך לשקיעת הממה,

בעי רמי בר חמא, [אשה ש]פולטת שכבת זרע כגון ששמה ציז [פירוש רש"י ששימשה באיסור, דפולטת לאחר ג' ימים אינה טמאה משום שכבר מסרחת. תוספי הרא"ש] [כיון שאינה נעשית זבה גדולה אלא אחר ראיית ג' ימים אינו יכול לאוקמה ששמשו כשהיתה טהורה, שפולטת מטמאה רק בג' ימים הראשונים], ופסקה [זיבתה], והסתילה למנוח [ז' נקיים], ופלטת [ש"ז] מהו שתסתור מניינה בזיבה, הא דקיי"ל דפולטת טמאה, משום רואה היתה [היא. רש"י] וסותרת וסמרה,

אבני חן למסכת נדה

כחמיות, פרשו ללכת בדרכי ישראלית הרי אלו ישראלית, סתמא מאי?

ת"ש [דשנינו במשנתנו], בנות צדוקין, בזמן שנוהגות ללכת בדרכי אבותיהן, הרי הן ככותיות, הא סתמא כישראלית,

אימא סיפא, פרשו ללכת בדרכי ישראל, הרי הן כישראלית, הא סתמא ככותיות? אלא מהא ליכא למשמע מיניה,

ת"ש, דתנן [במשנתנו] ר' יוסי אומר, לעולם הן כישראלית, עד שיפרשו ללכת בדרכי אבותיהן אכל סתמא כישראלית, מכלל דת"ק סבר סתמא ככותיות, ש"מ,

אמר רב פפא, יהא רעוא דלתאכיל האי תורא לשלמא [צריך ביאור למה הקדים כאן יהא רעוא דלתאכיל וכו', ומה פירושה? וראה ע"ל ועדיין צ"ע], הכא במאי עסקינן [והשיב לו רב שמואל לרב פפא דמשנתנו מירי] בכותי חבר,

כותי חבר בועל נדה משוית ליה [שאומר במשנה "מפני שהן בועלי נדות"]!

שבקיה רב פפא לאושפיזיה משום דכספיה [מה הכיסופא כאן? ובשם' כתב מפני שבשם מפניו, # ואולי מפני שזה הצורבא מרבנן השיב לו תשובה נצחית] ואתא ואזל לקמיה דרב שימי בר אשי,

אמר ליה [רב שימי לרב פפא, הרי יש לעשות היכי תימצי שלא יהיה אלא ספק טומאה, ולכן אין שורפין עליה את התרומה], מאי טעמא לא משנית ליה ממני דמן אין שורפין על תחתון [משכב תחתון] של כותי את התרומה בכותי שטבל ועלה, ודרם על בגדי חבר, ואזלו בגדי חבר ונגעו בתרומה דהיינו דמשכב, ונגע הסוף מדרס בתרומה, דאי משום טומאת עם הארץ, הא טביל ליה,

ואי משום בועל נדה, ספק בעל בקרוב [שעדיין לא עברו ז' ימים שבעל ולא הגיע העת שיכול לטבול], ספק לא בעל בקרוב [שלא בעל בו' ימים האחרונים] כבר עברו ימי טומאתו, וסלקא ליה טבילה,

ואם תמצי לומר בעל בקרוב, ספק השלימתו ירוק [שהרי גם הכותים אינם בועלים נדה, אלא שאנו חוששים שהגם שטבלה, עדיין הוא טמא שמתחלה ראתה דם טהור, ובשעה שטבלה לא עברו עדיין ז' ימים מתחלת דם טמא, אבל זה רק ספק טמא שהרי גם יכול להיות ש], ספק לא השלימתו, והוי ספק ספיקא, ואספק ספיקא לא שרפינן תרומה,

[ושאל רב פפא לרב שימי] ותיפוק ליה משום בגדי עם הארץ [שנמאנו בגדי ת"ח ע"י שדרם עליהם הע"ה כשהיה לבוש בבגדיו, שהם מטמאין את בגדי הת"ח ע"י מדרס], דאמר מר, בגדי עם הארץ מדרס לפרושין כלומר כשם שמדרס מטמא אדם ובגדים, כך בגדי עם הארץ מדרס לפרושין?

אמר ליה [רב שימי לרב פפא], בכותי ערום:

מתני': בנות צדוקין, בזמן שנהגו ללכת בדרכי אבותיהן [שיום שפוסקת בו סופרתה], הרי הן ככותיות, פרשו ללכת בדרכי ישראל, הרי הן כישראלית [אבל סתמא הרי הן ככותיות. גמ'],

רבי יוסי אומר, לעולם הן כישראלית, עד שיפרשו ללכת בדרכי אבותיהן:

גמ': איבעיא להו, למאן קמא דאמר נהגו ללכת בדרכי אבותיהן הרי אלו

תנו רבנן, מעשה בצדוקי אחד, שספר עם כהן גדול בשוק, ונתזה צנורא [של רוק] מפיו, ונפלה לכהן גדול על בגדיו והוריקו פניו של כהן גדול [נקט האי לישנא דהוריקו על שם הך חששא דהשלימו דם "ירוק". מהרש"א] מרה לו, שנעמא צגדיו,

וקדם וקדם סהן גדול אצל אשתו של צדוקי לשוללה, אם השלימה לדם ירוק או לא [לא משמע כן אלא "אשתו" על אשת כ"ג קאי, והיתה אשת כ"ג בקיאה בהן כמו ר' יוסי. מהרש"א, ולפ"ז צריך לפרש "וקדם" אצל אשתו שקודם שירד לטבול קדם ושאל אשתו דשמא לא יצטרך לטבילה. ח"ב], אמרה לו, אף על פי שנשי צדוקים הן מתיראות מן הפרושים [של יענשו כמו שאומר ר' יוסי לקמיה שמתה אשה שלא שאלה לחכמים], ומראות דם לחכמים,

[וראה ריטב"א שלכן לא שאל את הצדוקי עצמו, לפי שהכיר הצדוקי שחרה לו, ולכן לא סמך עליו, שמא יעיד שקר מחמת יראה, לפי שבאה לו הטומאה על ידו, שהרי מתיראין היו מן הפרושים, אבל באשתו ליכא למיחש ואפ"י בשואל ממנה בתורת עדות, כיון שלא ידעה בענין בעלה, ולפיכך "קדם" אצל אשתו קודם שילך בעלה ויספר לה הענין],

אמר רבי יוסי, בקיאינו אנו בהן אנו מכיר צנשי צדוקים, ששכן היה להן יותר מן הכל, והן מראות דם לחכמים, חוץ מאשה אחת שהיתה בשכונתנו, שלא הראת דם לחכמים ומתה,

ותיפוק ליה משום צנורא דעם הארץ דאפילו עם הארץ ישראל, דאנו בועל נדה, קי"ל צנורא דע"ה מטמאה כל זמן שהיא לחה?

אמר אביי, בצדוקי חבר,

אמר רבא, צדוקי חבר בועל נדה משוית ליה?

אלא אמר רבא,

דף ל"ד ע"א

רגל הוה, וטומאת עם הארץ דלאו צדוקי, דדכך אשמו להראות דם

אבני חן למסכת נדה

בנקבה גזרו לאחר י"ד אטו תוך י"ד] ומיהו לא גזור עליה שיטמא לח ויבש כלפניו, דעבוד זה היכרא, דלידעו דטומאתה מדרבנן, ולא נשרוף עליה תרומה וקדשים,

ואע"ג דגבי דם עובדת כוכבים, לא אמרי בית שמאי הכי, אלא מטעמי לגמרי, והיינו טעמא, כדאמר בגמרא, משום דחיישין דלמא אחי לחלק בשל מורה, ולמימר מטמא לח ולא יבש [ולמא כאן ביולדת לא טהרו לגמרי] ? התם [גבי דם ע"ז] הוא דכל טומאת עובד כוכבים דרבנן, כדי שלא יהו ישראל רגילין אללן במשכב זכור [כדאמרינן שבת יז: גזרו על תינוק נכרי שמתמא בויבה, שלא יהא תינוק ישראל רגיל אצלו במשכב זכור], וכיון דטמאו מגען ורוקן ומימי רגליהן ואיכא הרחקה טובא, הלכך טהרו את דמה לגמרי, להיכרא דלידעו דטומאת רוקה ומימי רגליה דרבנן, דלא נשרוף תרומה עלייהו, ולא חלקו בדמה, דילמא אחי לחלק בשל מורה,

אלא הכא [ברם יולדת], אין כאן מדרבנן אלא דם לבדו, שהוא דם טהור, הלכך גזור ושורף זה [דמטמא לח ולא יבש] להיכרא, דליכא למישש דלמא אחי לחלקי בשל מורה, דהכל יודעין דכיון דעברו ימי לידתה, דדם טהור הוא,

וב"ה אומרים, מטמא לח ויבש דטומאתן מן המורה כל זמן שלא טבלה, דקסברי דיומי וטבילה חלה רחמנא,

ומודים ביולדת בזוב, שהיא מטמאה לח ויבש:

נמי: ולית להו לב"ש ויקרא טו דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם, איש איש כי יהיה זב, בני ישראל מטמאין בויבה ואין העובדי כוכבים מטמאין בויבה, אבל גזרו עליהן שיהיו כזבין לכל דבריהם [וכן הוא בשבת פג.]. משום שלא יהא תינוק ישראל רגיל אללו במשכב זכור ?

אמרי לך ב"ש (ההוא בזכרים איתמר דאי בנקבות) היכי לעביד, ליטמא לח ויבש, עשיתו כשל תורה דכיון דליכא היכרא, אחי למשרף עליה תרומה וקדשים, ליטמי לח ולא ליטמי יבש כדקאמריתו, חלקת בשל תורה אחי לחלק דדם ישראלית שהוא של מורה, ולמימר, דמטמא לח ולא יבש, הילכך שייכה ולא גזור זה שום טומאה, כי היכי דניהוי היכרא לטומאת עובדי כוכבים דמדרבנן היא, ולא נשרוף עליה תרומה,

אי הכי רוקה ומימי רגליה נמי דלגבי ישראלית לח ולא יבש, כי מטמאת להו דעובדת כוכבים עשימו כשל מורה, דקיי"ל דם הגדה [לקמן דף נה] רוקן ויעו מטמאין לחין ולא יבשין, [ולכן מקשה] ונעצד היכרא דרוקה דעובדת כוכבים ומימי רגליה, לטהרן לגמרי ?

כיון דעבדינן היכרא ברמה, מידע ידיע דרוקה ומימי רגליה דרבנן,

ולעביד היכרא ברוקה ומימי רגליה, ולטמויי לדמה ? רוקה ומימי רגליה דשכיחי גזרו בהו רבנן, דמה דלא שכיחא לגבי רוק "לא שכיח" שכיח ליה [פ' משום דבאמת גם דם מקרי שכיח ובפרט אם יש לה וסת. תורת מאיר תרס"ד גוא יארק] לא גזרו ביה רבנן,

ברגל, כטהרה שוינהו רבנן, כרגל, אל כל דוקי דסממא דועל נדה הוא, נהי נמי דטומאת עס הארץ ליכא, טומאת דועל נדה איכא,

דכתיב שופטים ב יא וַיֹּאמֶר כָּל־אִישׁ יִשְׂרָאֵל אֶל־הָעִיר כָּאִישׁ אֶחָד חֲבָרִים צִלְגַּשׁ צִנְצִנָה כְּמִצֵּי הַכְּתוּב עֲשָׂאן כּוֹלֵן חֲבָרִים וּמִיֵּיהָ שְׁמַעִין כָּל זֶמַן שִׁשְׁרָאֵל נֶאֱסָפִים לְמִקְוֶה אֶחָד, קרי להו חברים, ורגל היינו אסיפה:

[מעשה בצידוקי שסיפר עם כהן גדול ונתזה צינורא מפיו ונפלה בבגדי כהן גדול ושאלו אשתו של אותו צידוקי, ואמרה אע"פ שצידוקות אנו מתיראות אנו מן הפרושין ואנו מראות דם לחכם וכו', ואי לא חיישת ליה משום דבועל נדה נחוש משום צינורא דעם הארץ? ומשני אביי מאי צידוקי חבר הוה, ואי חבר הוה אמאי חיש שהם בועלי נדה ? ופריק רבא רגל הוה בעידן כד נתזה צינורא מפי הצדוקי לבגדי כהן גדול וכו', ר"ח]

מהני: דם עובדת כוכבים [ב"ש מטהרין] דדם עובדת כוכבים, אע"ג דצרוקה וזמימי רגליה מודו [ב"ש שהם טמאין] דחכמים גזרו עליהם להיות כזבין לכל דבריהם, אפי' הכי דמה טהור, וטעמא מפרש בגמרא, דשיירו זה רבנן למיהוי היכרא, דטומאתה מדרבנן, ודם טהרה של מצורעת ואע"ג דמעיינות מצורעת כגון רוקה ומימי רגליה הוי אז טומאה, כדאמר בהמפלת (לעיל דף כח) לזכר לרבות מצורע שמעיינותיו טמאים כשל זב, דכתיב ביה וכי ירוק הוצ צטהור, אפילו הכי דם טהור שלה טהור, דלאו מעיין הוא, דדומיא דרוק דעין, שמתעגל ויואל, כדאמרין בפ"צ (לעיל דף יט) גבי דם הירוק, ב"ש מטהרים,

ובית הלל אומרים [דדם עובדת כוכבים ומצורעת] כרוקה וכמימי רגליה שמטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין [מדאורייתא ?], גבי דם עובדת כוכבים מטמא מדרבנן, שגזרו עליהן שיהו כזבין לכל דבריהם, והך היכרא הוא דעבוד זה, דאילו [דם] דישראלית מטמא לח ויבש, ודעובדת כוכבי' לח ולא יבש, כרוקה וכמימי רגליה, דאמר לקמן בפרק דם הנדה, דאין מטמאין יבשין, ודם טהור [טהרה. יעב"ץ] של מצורעת נמי, אע"ג דדם לאו מעיין הוא, דין מעיין אית ליה, דרחמנא רבייה כדאמר בגמרא,

דם היולדת שלא טבלה שעברו ימי טומאת לידה, ולא טבלה, ב"ש אומרים כרוקה וכמימי רגליה [הרי הוא כרוקה ומימי רגליה של יולדת שלא טבלה ש] מטמא לח ואינו מטמא יבש, [ומפרש הרין של רוקה ומימי רגליה] והכי תני לה בהדיא בתוספתא דעדיות, דנדה כל זמן שלא טבלה, הרי היא נדמה לכל דבריה, הלכך רוקה ומימי רגליה בטומאתן,

[ומפרש למה הוא בטמא רק לח ולא יבש] ולקמן בפרק דם הנדה (דף נו) ילפינן מקראי, דאין רוק של זב מטמא יבש,

[ומפרש למה גם רמה דינה כרוקה ומימי רגליה], ודמה נמי, אף על גב דדם טהור הוא לבית שמאי, כדאמר בגמרא דיומי תליא רחמנא, והא מלו, ומשום מעיין נמי ליכא לטומי, דהא אין מתעגל ויואל, אפילו הכי רבנן גזור עליה הואיל וטמאה היא [פ' שעדיין לא טבלה] גזרה לאחר ו' אטו תוך ו' [זה יהיה הרין ביולדת זכר וכן

אבני חן למסכת נדה

לימא מסייע ליה [לרבא שקריו של גוי טהור], עובדת כוכבים שפלטא שכבת זרע מישראל, טמאה השכבת זרע, אצל בעודת כוכבים [פי' הגויה הפולטת] לא שייכא זה טומאה, [שהרי היא] כהמה דעלמא,

ובת ישראל שפלטא שכבת זרע מן העובד כוכבי', טהור הטיפה, (אלא) [אלמא] קריו טהור, מאי לאו טהורה גמורה [ויש מכאן ראה דקרו של גוי טהור]? לא טהורה מדאורייתא [אבל] טמאה מדרבנן,

ת"ש, נמצאת אומר, שכבת זרע של ישראל טמאה בכל מקום,

דף ל"ד ע"ב

ואפי' במעי עובדת כוכבים שאם תפלטנו על הצג מטמאנו, ושל עובד כוכבים טהור' בכל מקום, ואפי' במעי ישראלית,

חוץ ממי רגלים שבה דלי פתיכי [מעורב ש"ז של הגוי] צמימי רגליה [רגליו] [פי' אם מעורבין בתוך הש"ז מי רגליו של הגוי אז] טמאים, כדאמרין לעיל, גורו עליהם שיהו כוכים, אצל קריו טהור, כדאמרין עצדו ציה רצנן היכרא,

וכי תימא ה"נ טהור' מדאורייתא, אבל טמאה מדרבנן, אמו מי רגליה [רגלים] [של הגוי] מדאורייתא מי מטמאו, אלא ש"מ טהורה אפילו מדרבנן, ש"מ,

אמר מר, שכבת זרע של ישראל, טמאה בכ"מ, אפי' במעי עובדת כוכבים,

תפשוט [מה] דבעי רב פפא, דבעי רב פפא, שכבת זרע של ישראל, במעי עובדת כוכבים מהו,

בתוך ג' לא קמיבעיא ליה לרב פפא [דמטמא], כי קמיבעיא ליה לאחר ג' דלגצי ישראלית טהורה, כדאמר במסכת שבת צפרק ר"ע, מאי,

ישראל דדייגי במצות יראים ומרדים צמנוט, וממוך דאגמן מתממין חביל מס גופייהו ומסריח [הש"ז לאחר ג' ימים ולכן הם טהורין, אבל] עובדי כוכבים דלא דייגי במצות, לא חביל גופייהו ולא מסריח,

או דילמא, כיון דאכלי שקצים ורמשים, חביל גופייהו, ומסריח, 5- תיקו:

[לא הוה בעי למימר אם עשה רפואה זו לעכו"ם בחר ג' פעמים, משום דאין ראה מגופים שלהם לגופים שלנו, כדאמרין [בשבת פו], ובע"ז לא, ובגדרים לד:] אינהו דאכלי שקצים ורמשים חביל גופייהו, ע"כ הוצרך לומר שעשה רפואה זו לישראלית קודם שתתחזק. [חת"ם סופר יו"ד סי' קע"ה] אבל צ"ע דא"כ איך אנו מאמינים

בית שמאי	בית הלל
דם עובדת כוכבים [טמא מדרבנן כדי שלא יהו ישראל מצוין אצלן]	טהורין, דשירי בה רבנן למיהו היכרא דטומאתה מדרבנן (א)
רוקה ומימי רגליה (ב)	חכמים גורו [ברוקת ומ"ד] דשכריו יותר מרמתה] שיהיו מוכן לכל דבריהם
דם מצורת	טהורה שדם לא היו מעיין דבעינן דומיא דרוק שמתנגלגל
רוקה ומימי רגליה (ב)	מעיינות המצורע היו אב המומאה כשל זב מדאורייתא
זובו וקריו של ישראל	מטמאין לחין ולא יבשין
זובו של זב עכו"ם	טמא דלא תלי במעשה גורו בה רבנן
קריו של זב עכו"ם	טהור דתלי במעשה לא גורו בה רבנן דעבדינן היכרא
דם היוולדת שלא טבלה	מטמא לה ולא יבש (ד) דמדאורייתא הוא דם טהור דביומי תליא רחמנא
רוקה ומימי רגליה (ב)	מטמא לה ולא יבש מדאורייתא עד שתטבול

(א) טהרו את דמה כדי שלא לשרוף תרומה על מעיינותיה, ולא גורו על לח ולא על יבש דילמא אתי לחלק בשל תורה.

(ב) אין רוק של זב מטמא יבש. (וכן כל מעיינות זב ומצורע ונדה).

(ג) דם נדה של ישראלית מטמא אף יבש.

(ד) ולא חיישי דילמא אתי לחלק בשל תורה שהכל יודעין שעברו ימי לידתה ודם טהור הוא.

אמר רבא זובו של עוזד כוכבים טמא, אפילו לב"ש דמקלי צדס האשה [במתנ' דדם עובדת כוכבים טהורה], צוז של זכר [עובד כוכבים] מווד, שהטיפה מטמא אחרים צמגנ,

קריו טהור אפילו לב"ה עבדי ציה היכרא, דלדעו דטומאת עובדי כוכבים דרבנן, דצ"ה נמי היכרא צעו, כדאמרין צדס העוזדת כוכבים צרוקה וצמימי רגליה, ולא טמאווהו לח וצש כישראלית,

וגבי זב, דגבי ישראל נמי כל טומאותיו [משעטמו?] לחין ולא יבשין, [ולכן] אי לא מטהרי חדא מנייהו לגמרי, ליכא היכרא,

זובו טמא, אפילו לב"ש, דהא איכא למעבד היכרא בקריו,

קריו טהור, אפי' לב"ה, עבוד ביה רבנן היכרא, כי היכי דלא לשרוף עליה תרומה וקדשים,

ולעביד היכרא בזובו, ולטמויי לקריו? זובו דלא תלי במעשה גורו ביה רבנן [שיחיה זובו טמא], קריו דתלי במעשה אין קרי צא אלא ע"י חמוס לא גורו ביה רבנן [כיון דאפשר למנוע עצמו שלא יב לידי קרי חשיב כלא שכיח. תוספי הרא"ש],

אבני חן למסכת נדה

לדופא על חילול שבת וכדומה?]

זכר מ"לנקבה", אבל לא תלמוד מ"לזכר" שדם טוהר של מצורעת טמאה, ד',
האי לזכר מיבעי ליה, לזכר כל שהוא זכר ול"ג נקבה כל שהיא נקבה
כו', דל"כ מעינות למזרע [בין זכר ובין נקבה] מנא להו, אלא לנקבה לרבות מזרע
למעניותיה, וילף זכר מנקבה למעניות[ו?].
והאי לזכר דמימר להו לז"ה (האי) בין גדול בין קטן דרשי ליה ז"ש לז
קטן שמטמא ציפה בן יומו, ולא נפקא להו מאיש איש, דסבירא להו דזרה מורה
כלשון בני אדם,
ומינוקת קטנה נפקא להו מאשה ואשה, כדילפינן צריש פירקא [לב], ואימר להו
לנקבה דהכא לרבות מזרע למעניותיה,

ובית הלל נמי לא דרשי איש איש, מיהו נפקא להו מזאת תורת הזב,
בין גדול בין קטן מטמא ציפה [הוה מצי למימר מאיש איש, אלא דבעי
לאוקמי בית הלל אפי' כמ"ד דברה תורה כלשון בני אדם. תוס'],

	בית שמאי	בית הלל
מעניות המצורע	טמא מ"לזכר", לא אתיא נקבה שכן מטמאה באונס	טמא מ"לזכר"
מעניות המצורעת	טמא מ"לנקבה", לא אתיא מזכר שכן טעון פ"פ ואסור בתש"מ	טמא מ"לזכר"
דם מצורעת	אינה טמאה	ולנקבה
*זב בין גדול ובין קטן	לזכר כל שהוא זכר ולא נפקא מאיש איש דס"ל דדברה תורה כלשון ב"א.	זאת תורת הזב בין גדול בין קטן. ולא נפקא מאיש איש דס"ל דדברה תורה כלשון ב"א.
זבה גדולה וקטנה	אשה ואשה	אשה ואשה

* אליבא דהאב"א ילפי ב"ש וב"ה מעינות הנקבה מ"לנקבה" ומעינות הזכר
מנקבה, ולזכר מיותר, וב"ה למדין ממנה לטמא דם טוהר של מצורעת, וב"ש
למדין ממנה זב קטן,

אמר רב יוסף, כי פשיטא כי דריש [על כרחך צריך לפרש כן שהרי ממשיך
ב"בעי הכי"] רבי שמעון בן לקיש בזב, בעי הכי,

ראייה ראשונה של זב קטן, מהו שתטמא (במגע). הגר"ש
מדעסויא דרש"י לא גרים זה, # [והאיבעיא הוא דוח שקטן אינו נטמא בש"ז הוא
מפני שאינה במציאות, ולכן איבעיא ליה אם נטמא בויבה ששייך גם בקטן], שניה
לא מיבעיא לן, דהא מרזינן לה [לב"ש] מלזכר כל שהוא זכר, והמס מרתי ראיות
כמיצי, והזכ את זכר, וראשון [אכל ראשונה ?] של זב גדול, נפקא לן מהאי קרא
ויקרא טו זאת תורת הזב דהיינו חדא ראיה, דחדא זיבה כמיצא בקרא, וא"ש
תצא ממנו שכבת זרע, אמר רחמנא איתקש ראיה ראשונה לקרי,

כל ששכבת זרע שלו מטמא, ראייה ראשונה שלו מטמאה,
אכל דקטן מאי, מי אמרינן כיון דלקרי איתקש, לא משכחת לה אלא בגדול דאיתיה
בקרי, אכל קטן דליתיה בקרי ליתיה בראיה ראשונה ורהאי [קטן] כיון דשכבת
זרע שלו לא מטמאה [פי' שלא שייך אצלו], ראייה ראשונה נמי
לא תטמא,

[שנינו במשנתנו] דם טהרה של מצורעת ב"ש [מטהרים, ובית הלל
אומרים כרוקה וכמימי רגליה] כו': מאי טעמא דב"ה [שמטמא דם טוהר
של מצורעת]? אמר ר' יצחק, ויקרא טו לג וְהָיָה בְּנִדְתָּהּ וְהָיָה אֶתִּזּוֹ כְּבוֹ
לְזָכָר, וְלִנְקָבָה וְלֵאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טִמְאָה לְרַבּוֹת מִצּוֹרֵעַ לְמַעֲנוֹתָיו,
וְלִנְקָבָה לְרַבּוֹת מִצּוֹרֵעַ לְמַעֲנוֹתֶיהָ,

מאי מעינותיה, אלימא שאר מעינותיה [כרוקה ומי רגליה, אבל דמה
לא], מזכר נפקא [שהרי רוק ומי רגלים יש גם לזכר], אלא לדמה,
לטמא דם טהרה שלה [כשהיא יולדת],

וב"ש [אין כאן יתור ללמד שדם טוהר של מצורעת טמאה], נקבה מזכר לא
אתיא [פי' מזה שמטמא רוק ומי רגלים של זכר, לא נלמוד לטמא רוק ומי רגליה
של נקבה], דאיכא למיפרך [שלבן רוק ומי רגליו של זכר מטמאין מפני שהוא
חמור], מה לזכר שכן טעון פריעה [גדול שערות ראשו] ופרימה
[קריעת בגדים], ואסור בתשמיש המטה נשצעת ימי ספירו, דכתיב וישצ
מחוץ לאהל, ואין אהל אלא אשתו, שנאמר (דברים ה) שובו לכם לאהליכם, תאמר
בנקבה מזרע דלא דליתא כלל הני, צכרימות צפרק ד' מחוסרי כפרה (דף ט)
איש פורע ופורס, ואין אשה פורעת ופורמת,

וגבי תשמיש נמי מחוץ לאהל כתיב, ולא מחוץ לאהלה, הילכך לא אחיא מזכר,
ואינטיך לנקבה לגופה, ולעולם לשאר מעיות,
ומהיכא דנפקי שאר מעיות, ליכא למימר דילפינן לזכר, דשאר מעיות ילפינן מרוק,
מה רוק שממעגל ויוצא, הוא מתאסף מחלה יחד ואחר כך יוצא, ודס לאו ממעגל
ויוצא הוא,

וב"ה [כיון שאין לנקבה מיותרת, ילמוד לטמא דם טוהר של מצורעת מכאן],
לכתוב רחמנא בנקבה, ולא בעי זכר, ואנא אמינא ומה נקבה
שאינה טעונה פריעה ופרימה, ואינה אסורה בתשמיש
המטה, רבי רחמנא מעינותיה, זכר לא כ"ש,

אם אינו ענין לזכר, תנהו ענין לנקבה, ואם אינו ענין
למעילותיה דנפקי מלנקבה, תנהו ענין לדמה, לטמא דם טהרה
שלה,

וב"ש [שסובר שדם טוהר של מצורעת טהורה] זכר מנקבה לא אתיא,
דאיכא למיפרך, מה לנקבה שכן מטמאה מאונס לגבי זיבה,
תאמר בזכר דלא,

וב"ה [אמרי שזה אינה פירכא], קיימי במצורע, ופרכי מילי דזב
צתמיה,

וב"ש שום טומאה פרכי,

ואיבעית אימא, אמרי לך ב"ש [לעולם אימא לך שנלמוד מעינות מצורע

אבני חן למסכת נדה

במשא],

אמר ליה רב יהודה מדסקרתא לרבא, ממאי [דמיירי בויבה דמצורע בראי' שניה], דילמא לעולם אימא לך כוזב גרידא [בא הכתוב שמטמא במשא], דאי צמורע לא איצטריך קרא לרצוי, דאפילו ראשונה מטמא משום מעיין, ודקאמרת לאחרים גורם טומאה, לעצמו לא כל שכן,

שעיר המשתלח יוכיח, שגורם טומאה לאחרים למשלחו כדכתיב [ויקרא טז] והמשלח את השעיר וגו', והוא עצמו טהור שאין צהמה מטמאה ממייס [ולכא למיפשט בעי דרב יוסף על ראייה ראשונה של מצורע],

אמר אביי, מאי תבעי ליה לרב יוסף, והא הוא דאמר [לעיל ד:]: זאת תורת הזב, בין גדול בין קטן לזיבה, וכיון דנפקא ליה מהתם ולא איצטריך והזב את זוזו לזכר לרבות קטן, דהא מנחת תורת הזב נפקא, אייתר ליה לזכר לרבות "מצורע" למעניותיו, נקבה לרבות מצורעת למעניותיה,

ואקשיה רחמנא ויקרא טו לב זאת תורת הזב ואשר תצא מפניו שכבת זרע לטמא אתה: לג' ויהיה בגדוהו וזב את זוזו' בו' לזכר ולנקבה ולאיש ואשר ישבב עם-טמא מצורע לזב גמור צעל שמי ראיות, דהא דהאי קרא דהיקשא דמצורע תרמי כמידי, והזב את זוזו הרי שמים, וכמידי ציה לזכר לרבות מצורע כדן זכ גמור מה זב גמור וזו מטמא במשא, אף ראייה ראשונה של מצורע, מטמא במשא אף מצורע וזו מטמא במשא, ואפילו ראשונה,

דצטלמא אי מסיק ליה האי לזכר לזכ קטן, ויליף מצורע זכר ממצורעת נקבה, איכא למצעי ראייה ראשונה מהו, מי הוי מתעגל ויואל ומתצבי עם שאר מעיינות, או לאו, דננקבה ליכא וזכ לזכר למילפיה מהיקשא דזב גמור, אי לאו מעיין הוי, אכל השתא דמצורע זכר איצטקש לזכ גמור, לא צריך תו למצעי,

ואית דמפרשי צעיל דרב יוסף הכי, ראייה ראשונה של מצורע מהו שטמא במשא, צוז גרידא לא תצעי לך דודאי מטמא [ואף שבפירוש הראשון אומר שבראייה ראשונה הרי הוא כקרי ואינו מטמא במשא, וכאן מביא מאותה מקור שכן מטמא במשא ? אהא ההמשך] כדאמר לקמן לימד על הזב שהוא טמא, ומוקמינן ב[פרק] דס הנדה [לקמן נה]. דקרא למשא אתה, כי תצעי לך צמורע,

דאיכא למימר, צוז גרידא הוא דמטמא [במשא] משום דגורמת לו טומאה [פי' איש טהור הרואה זיבה טיפה זו גורמת לו טומאה], אכל צמורע כבר טמא הוא, ואינה גורמת לו טומאה [ולכן נאמר ד] לא מטמא הטיפה, אי לא אחרין מעיין הוא כרוקו או מימי רגליו,

[ולכן איבעיא לן] מאי, מעיין הוא או לא?

[אמר רבא ת"ש וזבו טמא הוא] לימד על הזב ומוקמינן לה צראייה ראשונה, והכי משמע, כי יראה זכ מצורע איתו הזב [הזב. רש"ש] טמא [פי' ולא תדרוש דקאי על ראייה שניה מדכתיב שני פעמים זכ, אלא קאי על ראייה ראשונה] לאחרים [דהיינו] לצעלה, ומדאיצטריך לרצוי לראייה ראשונה, ש"מ לאו מעיין הוא,

ושצדוק הוא מפני כמה 4 תשובות,

או דילמא, כיון דאילו איהו חזי תרתי דאילו חזי קטן ראייה אחרייתי [של זיבה], מצטרפא מצטרפת לקמייתא [ל. ו] טומאת שבעה, כדן זכ צעל שמי ראיות, מטמא נמי [ראייה ראשונה של קטן] כשל גדול טומאת ערב, כקרי,

אמר רבא [רב יוסף], ת"ש, זאת תורת הזב בין גדול בין קטן, מה גדול ראייה ראשונה שלו מטמא, אף קטן ראייה ראשונה נמי מטמא,

בראייה שניה גם מעיינות הזב מטמאין, והאיבעיא בראייה ראשונה שעדיין אין עליו טומאת זיבה, אי יטמא הויבה משום מעיינות המצורע,

בעי רב יוסף, ראייה ראשונה [של זיבה] של מצורע [זכר], מהו שטמא במשא של איש טהור לא תצעי לך, דודאי לא מטמא במשא, דאיצטקש לקרי, וקרי לא מטמא במשא, כדמתן צ"ק דמסקת כלים,

ושניה נמי לא תצעי לך, דאפילו צאדס טהור מטמא במשא, כדאמר לקמן צפרק דס הנדה [דף נה] וזכ מטמא במשא, ויליף לה מוצבו טמא הוא, וההוא צראייה שניה כמידי, דמנה הכתוב שמים, וזכ צעל שמי ראיות זכ גמור הוא לטומאה, אלא שאין טעון קרי,

כי תצעי לך ראשונה, דצאדס דעלמא, לא מטמא אלא צמגע, הכא צמורע מאי,

מקום זיבה [היינו מקום שמשם בא מי רגליו] מעיין הוא ואיתרבי מלזכר, לרבות מצורע למעיינותיו, ומטמא ומעיינות מטמא במשא, כדאמר צפרק דס הנדה [לקמן דף נה] וכי ידוק הזב צטור, צמה צציד טהור, או דילמא לאו מעיין הוא והוא כשאר ראייה ראשונה של כל אדם, דצמגע מטמא ,

אמר רבא, ת"ש ויקרא טו ב איש איש כי יהיה זב מבשרו' זו' בו' טמא הוא היינו ראייה שניה, שהרי מנה הכתוב שמים, זכ מצורע' זו' בו' טמא לימוד על הזב שהוא טמא ואמר דס הנדה [לקמן דף נה] דהאי קרא לרבות למגע לא איצטריך, דלא גרע משכבת זרע, אלא למשא, במאי, אילמא כוזב גרידא [בראייה שניה] דלאו מצורע, למה לי קרא לטיפה עצמה פשיטא,

דף ל"ה ע"א

לאחרים גורם טומאה כלומר טיפה זו גורמת לצעלה שטמא במשא, כדכתיב [ויקרא טו ז] וכל-הנגע בכל-האדם טמא, וכל-הנגע בכל-האדם טמא, ואוקמינן צעליו של זכ, לעצמו לא כל שכן היא עצמה לא כל שכן [שמטמא במשא],

אלא פשיטא כוזב מצורע [בראייה שניה, שהרי הפסוק מנה שתי ראיות] איצטריך דלא אמי צקל וחומר [הק"ו דלעיל, לבעלים גורם טומאה לטיפה עצמו לא כ"ש], דלא גרמה לו [טיפה זו] טומאה, שהרי מחמת נגעו היה מטמא במשא, ואפילו צאהל, ומדאיצטריך קרא לרצויי בראייה שניה, שמע מינה מקום זיבה צראשונה ד לאו מעיין הוא דאי מעיין הוא, ראשונה מטמא, שניה לא כל שכן [ולמה צריך הפסוק וזבו טמא הוא שראייה שניה של מצורע מטמא

אבני חן למסכת נדה

1. חדל דקא פשיט ליה מקום זיבה לאו מעיין הוא, והא למשא רבייה קרא, כדאמר גרם הגדה [להלן גה]. [לפינן מוזבו טמא לימוד על הווב שהוא טמא, ומפרש התם דמטמא במשא, וא"כ] מה לי מעיין ומה לי לאו מעיין [פי' בשלמא לפי לשון ראשון דהפסוק מיירי בראיה שניה יש להביא ראיה שכיון שצריך קרא לראיה שניה מכלל דראיה ראשונה אינה מטמאה משום מעיין דא"כ מדוע צריך קרא לרבות ראיה שניה הלא ק"ו הוא, אבל אם מוקי לה בראיה ראשונה אין כאן שום לימוד אם הוא מעיין או לאו מעיין].
2. ועוד מי איכא לאוקמי להאי קרא כראייה ראשונה, והא מהכא נפקא לן בכל דוכתי מנה הכחז שמים וקראו טמא,
3. ועוד מי איכא למימר כראייה ראשונה כזו גרידא לאחרים גורם טומאת משא הא זכ בעל ראייה אחת אינו אלא כרואה קרי כדאמר בכמה מקומות שמים לעומת זיבה ושלש לקרבן,
4. ועוד, ראייה ראשונה הא חקשיה לעיל לקרי, וקרי לא מטמא במשא, ומשום שכתוב בספרים "מדאיצטריך קרא כראייה ראשונה" [והוא טעות דבאמת קרא לא מיירי אלא בשניה, לבן] מפרשי ליה הכי, ולאו מילתא היא דהאי "כראייה ראשונה" פירוש היה בספרים ולקמיה קאי [פירוש שהוא טעות סופר] והכי קאמר מדאיצטריך קרא לרבויה לשניה ש"מ [ב. ו] ראשונה [פי' ובאן שייך המלים "כראייה ראשונה"] מקום זיבה לאו מעיין הוא ,
- וה"ג בשלי שמתחיל [בדף זה שורה 13] מה זכ גמור [בעל שתי ראיות] מטמא "זיבו" במשא, אף מלודע (כו') [מטמא זיבו במשא ?] אלמא זכ גמור הוא דמטמא טיפת זיבו במשא, אכל זכ בעל ראייה אחת לא,

[ז"ל המשנה בזבים פרק ב' משנה ב' בשבעה דרכים בודקין את הווב [דבראח באונם דינו בקרי] עד שלא נזקק לזיבה (1 במאכל (2 במשחה (3 ובמשא (4 בקפיצה (5 בחולי (6 ובמראה (7 ובהרהור, דהיינו כשרואה ראייה שניה שזה הוא נעשה זכ לטמא משכז ומשכז, ולהצריכו לספור ז' נקיים, אכל ראייה ראשונה מטמאה באונם טומאת ערב. רע"ב,

אם בא הזיבה ע"י דברים אלו, אינו נחשב לזכ, שזה נקרא אונם לענין זכ כשכא מחמת זיבה סיבה, אלא צריך לבא מעצמה בלי שום סיבה, והלימוד הוא מדרתיב בויקרא ט"ו ב' איש כי יהיה זכ מבשרו ודרשין לקמן לה. מבשרו ולא מחמת אונם, ובתורה תמימה פי' הדרש מ"בשרו" מטבע הבשר ולא מחמת אונם מן הצד, ע"כ, אבל באמת היה הגמ' צ"ל מבשרו, ולא מחמת "גורם אחר"]

תא שמע [ובא להקשות על רב הונא שמצינו שגם ראיה ראשונה אינו מטמא באונם] [דתנן במס' זבים פ"ב מ"ב], **ראה ראייה ראשונה, בודקין אותו** [שצעה דרכים, במאכל, במשחה, בקפיצה, ובמשאוי, כו'] [ולקמיה מביא המשך המשנה: בשניה בודקין אותו, בשלישית אין בודקין אותו], **מאי לאו לטומאה** דאי באונם הוא, הו טעור לגמרי?

לא לקרבן דאי קמייתא באונם לא מטטרפא לשלש, למיזו קרבן [פי' דלעולם ראיה ראשונה מצטרפת לראיה שניה לטומאת זיבה, אבל אין ראיה זו מצטרפת לג' ראיות לחיוב קרבן],

ת"ש, [המשך המשנה דזבים], **בשניה בודקין אותו, למאי, אילימא לקרבן** [כמו שפירשנו ברישא] **אבל לטומאה** האמורה זו דהיינו טומאה חמורה **לא** צעי דיקה [דטמא גם באונם], **אקרי כאן מבשרו ולא מחמת אונם** והאי מצטרו בקרא דשמי ראיות כתיב, **אלא לאו לטומאה** [הא בודאי צריך לבדוק אם ראה משום אונם, דבראיה שניה אינו מטמא באונם], **ומדסיפא** [ומדראיה שניה בודקין אותו] **לטומאה, רישא** [בדיקת ראיה ראשונה] **נמי לטומאה** [וקשיא לרב הונא דאמר דראיה ראשונה מטמא גם באונם],

מידי איריא, הא כראיתא [ראיה ראשונה בודקין לקרבן] **והא כראיתא** [וראיה שניה לטומאה],

תא שמע, רבי אליעזר אומר, אף בשלישי בודקין אותו מפני הקרבן [שאם ראה באונם אינו מביא קרבן, אבל לרבנן מביא קרבן אף אם היה ראיה שלישית באונם],

מכלל דתנא קמא, מפני הטומאה קאמר [רביון דשלישית שכל עיקרה היא באה לחיוב קרבן, אינה נבדקת לקרבן אליבא דרבנן, איך נאמר דכי קתני הראשונה ושניה בודקין אותו, לקרבן קאמר, זה אי אפשר, ומעתה מימרא דרב הונא לא אתיא לא כרבנן ולא כר"א. ע"פ הרימב"א עיי"ש,

לאו מן הלשון מדקדק מדאיצטריך ר' אליעזר להוכיח קרבן מכלל דת"ק איירי לטומאה, דא"כ לא הוה משני מידי, אלא הכי דייק מכלל דתנא קמא לא מצריך בדיקה משום קרבן, אלא משום טומאה, דאי משום קרבן הוה ליה לאצרכי נמי

זיבה	שכבת זרע	
מטמא גם באונם דאיתקש לשכ"י, מואת תורת הווב ואשר תצא וגו'	מטמא באונם	ראיה ראשונה
מבשרו ולא מחמת אונם, ומטמא טומאת זיבה, ומטמא במשא		ראיה שניה
וחייב גם בקרבן,		ראיה שלישית
סותר מנינו בין באונם ובין שלא באונם		ראיה רביעית

א"ר הונא, ראייה ראשונה של זכ, מטמאה באונם חומה טומאה קלה האמורה זה מגע [ויקרא טו ז והנגע בפשר הווב יכבם בגדיו ורחץ בפנים וטמא עד-הערב]. וטומאת ערב כקרי, ולהצטרף לשניה לטמא כזכ גמור, והא דכתיב [בויקרא טו ב איש איש פי ידוה זב] מְפָשְׁרוֹ ולא מחמת אונם, על כרחק אראייה שניה דכתיב צתרה קאי, ולא אראשונה, דהא איתקש לשכבת זרע, ושכבת זרע כל עצמו מחמת אונם חמורם כזכ,

שנאמר ויקרא טו זאת תורת הווב, ואשר תצא ממנו שכבת זרע, מה שכבת זרע מטמא באונם, אף ראייה ראשונה של זכ, מטמאה באונם,

אבני חן למסכת נדה

בדיקה בשלישי כרבי אליעזר. תוס', וראה תוספי הרא"ש?

לא דכולי עלמא לקרבן [דלכולי עלמא ראשונה בודק אותו לקרבן ולא לטומאה, וה"ק ראשונה בודק אותו לקרבן, שניה בודקין אותו אף לטומאה, שלישית אין בודקין אותו כלל,

ודקא קשיא לך האיך בודקין הראשונה והשניה לקרבן ולא השלישית, הא לאו קשיא דר' אליעזר ורבנן לאו בסברא פליגי, אלא בדרשא דקראי, דמר דריש אתים ומר לא דריש אתים, וגזרת הכתוב היא. ריטב"א],

והכא ב'את'ים קא מיפלגי, רבנן לא דריש אתים (ויקרא טו) והזכ את וזכו לזכר ולנקבה ורבי אליעזר דריש אתים,

[ומפרש] רבנן לא דריש אתים, הזכ חדא, וזכו תרתי, לזכר כלומר עד כאן יש לו דין זכר, שאינו מטמא באונס, מכאן ואילך דהיינו בשלישי שלישית לנקבה כתיב אקשיה רחמנא לנקבה כלומר יש לו דין נקבה, שמטמאה באונס, כדלפינן בפירקין [לקמן דף לו] מני יוזב זב, ואידי [וזכר אונס בראיה שלישית] נמי מיימא ליה לדי קרבן,

ורבי אליעזר דריש אתים, הזכ חדא, את תרתי, וזכו תלת ברביעי[ת] אז אקשיה רחמנא לנקבה דאפילו באונס, ולא לענין טומאה, דהא מני חזיא תרתי, איטמי ליה, ולקרבן נמי לא, דמשלשה איחייב ליה, אלא לקמירה, כגון דפקס [הזכ מלראות] והתחיל לספור שצעה נקיים, וראה ראייה רביעית, אפילו באונס סותר,

תא שמע [ומקשה עוד על רב הונא דאמר ראייה ראשונה של זב מטמא באונס, שהרי שנינו בברייתא], רבי יצחק אומר, והלא זב בכלל בעל קרי היה כדמפרש לקמיה ואיל, דאימקוש לשכנת זרע, ולמה יצא צפרשת וזין להכחז לעצמו להקל עליו, ולהחמיר עליו,

להקל עליו, שאין מטמא באונס דהא קרי מטמא באונס [דלעולם בא ע"י אונס חיובם], ולהחמיר עליו,

דף ל"ה ע"ב

שהוא עושה משכב ומושב אז הטומאה, מה שאין כן בקרי,

אימת [באיזה ראייה המדובר], אילימא בראייה שניה, היכא הוה בכלל בעל קרי [הא ראייה שניה לא איתקיש לש"ז],

אלא פשיטא בראייה ראשונה דהוי בכלל קרי, כדאקשינן לעיל הזכ ואשר תזא ממנו וכו', וקתני להקל עליו, שאינו מטמא [שוב אינו מטמא באונס] [וקשיא לרב הונא דאמר ראייה ראשונה של זב מטמא באונס],

ותסברא, להחמיר עליו שהוא עושה משכב ומושב, בראייה ראשונה בר משכב ומושב הוא [הרי משכב ומושב כתיב בשתי ראיות.

בויקרא טו ב דברו אל בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש פי יתה זב מבשרו ז' בו' טמא הוא: ג ואת תתה טמאתו' ב'ו' בו' ר' ק'ש'ו' את'ו' בו']

או יתתים קש'ו' מ'ו' בו' טמאתו' ה'ו': ד כלי'משכב אשר ישכב עליו ה'זב יטמא וכלי'הפלי אשר ישכב עליו יטמא: ה ואיש אשר יגע במושקבו יכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד'הערב:],

אלא הכי קאמר, רבי יצחק אומר, והלא זב בכלל בעל קרי היה בראייה ראשונה, ולמה יצא בראייה שנייה [שאינו כבעל קרי]?

להקל עליו ולהחמיר עליו, להקל עליו שאינו מטמא באונס, ולהחמיר עליו, שהוא עושה משכב ומושב,

אמר רב הונא [אומר החילוק בין הליחות של זיבה, לליחות של שכבת זרע], זוב דומה למי בצק של שעורים, זוב בא מבשר [פ' אבר] המת, שכבת זרע בא מבשר החי,

זוב דיהה [faint, feeble, dim; light in substance, thin] כלומר ממקמק [משורש מקק שמשורש זה בא גם נמק, נמוק שפירושו [to be softened, to decay, to be squashed beyond recognition] ונפרד, ואינו קשור, ודומה ללובן ביצה המוזרת שאינה משרתת אפרוח ממא מרנגולת [שורש המלה הוא זרר 1) scatter 2) press, stamp, ומזרת פירושה [smashed, rotten], שכבת זרע קשורה, ודומה ללובן ביצה שאינה מוזרת [ראה תיו"ט זבים פ"ב מ"א שמדבר על ענין זה]:

[שנינו במשנתנו לעיל לד.] דם היוולדת שלא טבלה [ב"ש אומרים כרוקה וכמימי רגילה, וב"ה אומרים, מטמא לח ויבש] וכו': תניא, אמרו להן בית הלל לבית שמאי, אי אתם מודים בנדה [שעברו ז' ימי נדתה] שלא טבלה, וראתה דם, שהיא [הדם] טמאה [לח ויבש, ולמה אתם אומרים בדם היוולדת שלא טבלה שמתמא רק לח ולא יבש],

[תימה מאי קסברי בית הלל דקמיתיי מנדה דפשיטא כדמתדר להו בית שמאי ? תוס'],

אמרו להם בית שמאי, לא אם אמרתם בנדה, שאפילו טבלה וראתה [לאחר טבילתה] טמאה, תאמרו ביולדת שאם טבלה וראתה [בימי טהרתה], שהיא טהורה,

אמרו להם [בית הלל לב"ש] יולדת בזוב תוכיה, שאם טבלה לאמר שמנתה ז' נקיים, לזד ימי טומאת לידה וראתה לאחר ימי ספירה טהורה דדס טהור הוא, וכי לא טבלה וראתה טמאה,

אמרו להם [ב"ש לב"ה], הוא הדין והיא התשובה כלומר כי היכי דאמרינן ציולדת [גמורה. רש"ש] גידל של טבלה, וראתה טהורה, כך יולדת בזוב שצברו עליה ימי לידה, וצצעה נקיים, ולא טבלה וראתה, טהורה [ע"כ הברייתא],

למימרא דפליגי [ב"ש וב"ה ביולדת בזוב וספרה ולא טבלה וראתה דלב"ש

אבני חן למסכת נדה

הדם טהור], והתנן [במשנתיו] ומודים ביולדת בזוב, שהיא מטמאה לח ויבש?

לא קשיא, כאן [מה שאומרים ב"ש בברייתא שאם ראתה דם דמיה טהורין] **שספרה** [ברייתא] [נפיקה] נפיקה ו' נקיים, **כאן** [ממניין דמודו בית שמאי כשעברו ימי לידה **שלא ספרה** ועדיין לא ספרה אחרים שצעה נקיים, והכי קאמר אף על גב דאמרי בית שמאי צוללת גרידא כרוקה וכמימי רגליה, מודים צוללת בזוב שלא ספרה, דכל זמן שלא ספרה זבה היא, ואם ראתה לא הוי כרוקה וכמימי רגליה, דאילו רוק מטמא לח ולא יבש, כדאמר ג'ס הנדה [לקמן טו] וכי ירוק כעין ריקקה דהיינו לח, אבל דמה מטמא לח ויבש, כשאר דם הנדה, כדילפינן ג'ס הנדה [שם דף נד],

והתניא ג'סמא [יש ג'רסא "תניא גמי הכי"], **יולדת בזוב, שספרה, ולא טבלה, וראתה, הלכו בית שמאי לשיטתן** כי היכי דמטהרי צוללת גרידא, מטהרי צה, דקסברי ציומי תלה רחמנא, והא מלו לה כל ימי שנה, וב"ה **לשיטתן** דקסברי ציומי וטבילה תלה רחמנא, וכיון דלא טבלה הוי דמה טמא, כטומאת לידה, דהוי אז הטומאה,

בית הלל	בית שמאי	
מתני': דם היולדת שלא טבלה	כרוקה וכמי רגליה שמתמין לחין ולא יבשין	מטמא לח ויבש
נדה שלא טבלה וראתה, או טבלה וראתה	מטמא לח ויבש	מטמא לח ויבש
יולדת שטבלה וראתה בימי טהור	טהורה	טהורה
(ומודים במתני') יולדת בזוב שלא ספרה וראתה	מטמא לח ויבש	מטמא לח ויבש
יולדת בזוב שספרה ולא טבלה וראתה	כרוקה וכמי רגליה שמתמין לחין ולא יבשין	מטמא לח ויבש

איתמר, רב אמר, מעין אחד הוא דם הנדה צימי לידה, ודם הנדה צימי טהור, ממעין אחד הן נאין, התורה טמאתו כל שצעה לזכר, וי"ד לנקבה והתורה טהרתו אחר מכן,

ולוי אמר, שני מעינות הם, נסתם הטמא לאחר שצעים ו נפתח הטהור, נסתם הטהור לאחר שמיים ו נפתח הטמא,

מאי בינייהו? איכא בינייהו [איכא בינייהו טובא כל הני דפריך בסמוך [על רב ולוי לקמן], אלא דפשוט יותר נקט. תוס'] **שופעת מתוך שבעה לאחר שבעה, ומתוך ארבעה עשר לאחר ארבעה עשר, ומתוך ארבעים לאחר ארבעים, ומתוך שמיים לאחר שמיים,**

לרב רישא [שופעת מתוך שבעה לאחר שבעה, ומתוך ארבעה עשר לאחר ארבעה עשר] **לקולא** [שופעת מתוך ימי טומאה לימי טהרה, לקולא וטהרה, ואף על גב דלא פסק, דהא התורה טהרתו, וסיפא לחומרא דשפעת מתוך מ' לאחר מ', ומתוך פ' לאחר שמיים לחומרא, וטמאה לאחר שמיים, דהתורה טמאה,

ללוי, רישא לחומרא כיון דלא פסקה לא נסתם מעין טמא, **וסיפא לקולא** דכיון דלא פסקה, לא נסתם מעין טהור,

מיתבי [שנינו במשנתנו], **דם היולדת שלא טבלה, בית שמאי אומרים כרוקה וכמימי רגליה** [שמתמא לח ולא יבש], וב"ה **אומרים מטמא לח ויבש, קא ס"ד** [דלכן לב"ה מטמא לח ויבש] **דפסקה** יום או שנים לאחר שצעים, ומשום הכי מטמא לח ויבש, דממעין טמא צא [דלא טבלה עדיין], והתורה לא טהרתו לב"ה אלא ציומי וטבילה,

בשלמא לרב [שהתורה טהרתו היינו רק לאחר טבילה, אבל עד אז הוא טמא גמור], **דאמר מעין אחד הוא, משום הכי מטמא לח ויבש,**

אלא ללוי, דאמר שני מעינות הן הא ממעין טהור אתא, דכי פסקה נסתם הטמא, **אמאי מטמא לח ויבש** [הא ודאי אין כאן טומאה דאורייתא]?

אמר לך לוי, הכא במאי עסקינן [דב"ה מטמאין לח ויבש] **בשופעת** מתוך ימי טומאה לימי טהרה ולא פסקה,

אי בשופעת מ"ט דב"ש [דמטמא רק לח, הא עדיין לא נסתם הטמא]? **קסברי ב"ש** [אליבא דלוי] **מעין אחד הוא,**

בשלמא ללוי דאמר לב"ה צ' מעינות הן [ולב"ש מעין אחד הוא], **היינו דאיכא בין ב"ש וב"ה** דלצית הלל שני מעינות הן, וכיון דלא פסק טמאה דלא נסתם הטמא, ולצית שמאי מעין אחד הוא, והתורה טהרתו אחר שצעים,

אלא לרב דאמר [גם ב"ש וגם ב"ה ד] מעין אחד הוא, אי צית הלל קיימי כוומיה **מאי בינייהו** כלומר צמאי קמיפלגי, ומאי טעמא דצית הלל דמטמאין [לח ויבש הא התורה טהרתו]?

[ומתיר רב] **איכא בינייהו יומי וטבילה, דבית שמאי סברי, ביומי תלה רחמנא** [וביון שעברו הו' או הי"ד ימים בלתי דם טמא], וב"ה **סברי ביומי וטבילה** [ולכן מטמא לח ויבש] לא שגא שופעת לא שגא פוסקת, כל זמן שלא טבלה, הוי דמה טמא [כ. רש"ש] צימי לידתה,

ת"ש [במשנתנו, מביא ראייה לדברי רב, ומקשה על לוי], **ומודים ביולדת בזוב, שהיא מטמאה לח ויבש** ואוקימנא כשעברו ימי לידתה, ולא ספרה אחריון ו' נקיים, וקס"ד **הכא גמי דפסקה** אחר שצעים, ומשום הכי מטמא דממעין טמא אתא, והתורה לא טהרתו עד שמש ו' נקיים כדין זבה,

אבני חן למסכת נדה

שחפסור שצעה נקיים,דכתיב דותה תטמא,

דף ל"ו ע"א

אלא ללוי דאמר שני מעינות הן, למה לי שבעה,במשהו סגיא ותפסוק משהו לאחר שזועים, דנקתס הטמא ותמחין שצעה, ותטבול ואפי' תראה כל שצעה יעלו לה בנקיים, דהא לאו דס טמא הוא?

הכי קאמר, צריכה שתפסוק משהו לאחר שזועים דנקתס, שיעלו לה לשבעה נקיים דאי במוך שזועים לאו הפסק היא, דכיון דחזרת ורואה במוך שזועים, חזר הטמא להפסוק,

ת"ש [להביא ראיה לרב ולהקשות על לוי], צפ"ק [לעיל דף י'] אמרי', מעוצרת ומניקה שצברו עליה ג' עונות ורואתה, דיה שעתה, ימי עיבורה עולים לה כלומר מנזרפים לימי מניקותה כגון היתה מניקה והתחילה לפסוק [פ"ה להפסיק מלדאות] ונתעברה, והשלימה ג' עונות, מנזרפין ימי עיבורה לימי מניקותה, וימי מניקותה עולים לה לימי עיבורה [מצטרפת שתיה מכולת דמים ויהיה דיה שעתה],

כיצד, הפסיקה שנים בימי עיבורה, ואחת בימי מניקותה, שנים בימי מניקותה, ואחת בימי עיבורה, אחת ומחצה בימי עיבורה, ואחת ומחצה בימי מניקותה, עולין לה לג' עונות [למה כל המשלים, שנים ואחת וכו' ?],

בשלמא לרב, דאמר מעין אחד הוא [והתורה אומרת דלאחר זמן דמה טהור], משום הכי מעוצרת שהתחילה להפסיק וילדה בעי הפסק שלש עונות צריכה להשלים ג' עונות, שלא תראה אחר לידה כלום, ודס לידה לא מפסיק לשלש עונות, דתרתין צפ"ק [לעיל י:'] דס נדה לחוד ודס לידה לחוד, אכל אחר לידה אי חזאי, לא השלימה ג' עונות, ומטמאה מעת לעת, שאין דמיה מסולקין [פ"ה שעי' הלכה אין הדם מסולק],

אלא ללוי, דאמר שני מעינות הן, למה לי הפסק שלש עונות אפי' אי חזאי לאחר שזועים, הא לאו ממעין טמא אחי, ויעלו לה להשלמת שלש עונות, דהוי כאילו דס מחוטמה אחא, במשהו סגי שתפסוק אחר ימי לידה משהו, דינמא נקתס הטמא?

[ומתריין] הכי קאמר, צריכה שתפסוק משהו [שיסתם מעין הטמא], כדי שיעלו לה ימי טהרה לשלש עונות ואפי' תראה,

ת"ש [ברייחא ששנויה על המחלוקת של ב"ש וב"ה במשנה לעיל ב.], ושוין שמאי והלל דפליגי צמעת לעת ברואה אחר דם טהור, שדיה שעתה קס"ד אפי' לזמן מרובה, כגון שלא ראתה עד יוס שמונים וארבע, או תשעים,

[קס"ד אפי' לזמן מרובה פ"ה שיש שהות בין גמר דם טהור לראייה ראשונה,

בשלמא לרב דאמר מעין אחד הוא, משום הכי מטמא לח ויבש,

אלא ללוי, דאמר שני מעינות הן, אמאי מטמא לח ויבש דהא ממקום טהור הוא נא, והוי הוא כדס מגפתה וכרוקה שמתמא למ משום מעין חז ולא יבש? אמר לך הכא נמי בשופעת,

אי בשופעת למאי איצטריך?

לב"ש איצטריך דקאמר מעין אחד הוא, ומטהרי לה ציולדת גרידתא אחר ימי לידתה מיד, דציומי תלא רחמנא, אצטריך ציולדת צוזב לאשמועינן דמטמאה אף על גב דקאמרי בית שמאי מעין אחד הוא, וביומי תלא רחמנא, הני מילי דהוי דס טהור לאחר ימי לידה ביוולדת גרידתא אכל ציולדת צוזב דצנעא ספורים, כל זמן שלא ספרה, הוי דמה כדס וצנה, דהא ממד מעין אחי, וטורה לא טהרתו עד שתפסוק, דכתיב ואתר מטהר אחר אחר [אחד?] לכוין דשלימו להו יומי, אבל יולדת צוזב, דבעי ספירה לא,

	רב = מעין אחד	לוי = שני מעינות
מאי בינייהו? מתוך שבעה לאחר שבעה וכו'	רישא [פ"ה בתחלה אם שופעת לאחר ז' וכדומה] לקולא, וסיפא לחומרא	רישא לחומרא וסיפא לקולא
מיתבי דם היוולדת וכו' קא ס"ד דפסקה וכו'	בשלמא לרב משום הכי מטמא לח ויבש דלא טבילה	אלא ללוי אמאי מטמא לח ויבש דהא כבר נסתם המטמא? ומתריין בשופעת ולכן מטמא ב"ה, אבל ב"ש סברי מעין אחד הוא.
מאי איכא בין ב"ש וב"ה	לב"ה ביומי וטבילה תלה רחמנא, ולב"ש ביומי לחוד תלה.	לב"ה שתי מעינות ולב"ש מעין אחד.
מתני': ומודים שיוולדת צוזב וכו' ס"ד הכא נמי דפסקה	בשלמא לרב מש"ה מטמא לח ויבש [דגם לב"ש עדיין לא ספירה וליכא עדיין יומא]	אלא ללוי אליבא דב"ה אמאי מטמא לח ויבש הרי כבר נסתם המטמא? ומתריין בשופעת ולכן מטמא ב"ה, ואיצטריך אליבא דב"ש דאע"ג דהוא מעין אחד וביומי תלה, צוזב צריך ספירה ז' ימים.

תא שמע [ומביא עוד ראיה לרב], ויקרא יב ב דְּבַר אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל לְאִמֹּר אִשָּׁה כִּי תִזְרַע וְיִלְדָּה זָכָר וְיִמָּאָה שְׁבַעַת יָמִים בִּימֵי גִדְתָּ דָּו תְּהֵא תִמָּאָה קרא יתירא הוא, דה"ל למכתב וטמאה ז' ימים כימי נדה, ולשמוק, לרבות את בועלה שמתמאה [יולדת בימי טומאתה] את צועלה כנדה,

דָּו תְּהֵא תִמָּאָה # [וצ"ע שהרי כבר דרש את הפסוק, ומה מיותר עוד ?], לרבות הלילות ולרבות את הלילות כימים, דלא תימא ימים כתיב,

דָּו תְּהֵא תִמָּאָה, לרבות היוולדת צוזב # [אולי דרשין שתטמא עדיין לעתיד, שלאחר ימי טומאתה], שצריכה שתשב שבעה ימים נקיים,

בשלמא לרב, דאמר מעין אחד הוא, משום הכי בעיא הפסקה שבעה ימים נקיים דממעין דמים טמאים אחי, והמורה לא טהרתו עד

אבני חן למסכת נדה

וכשהיא רואה ראייה ראשונה נחוש שמא כבר התחילו הרמים הטמאים מאתמול, דאי ראתה מיד אדר גמר יום פ' בודאי דיה שעתה שהרי מאתמול היו הרמים טהורים כגון שלא ראתה עד יום שמונים וארבע [צ"ע למה נקט מספר זה ?] או משעים פ' שראתה עד יום שמונים והיה דם טוהר, והפסיקה לראות ואח"כ חזרה לראות ביום פ"ד וע"ז אנו אומרים שאינה צריכה לחוש מעת לעת אלא דיה שעתה. א"ח],

ומשני לעולם בשופעת מימי טומאה לימי טוהר, וספירה הכי הו"ל, כגון שהיתה הבא ביולדת נקבה בזוב עסקין, דשבווע קמא פסקה, שבווע בתרא לא פסקה וימי טומאת לידה שני שצוים, ופסקה שבווע קמא, וזו היא ספירה,

וקסבר ימי לידתה שאין רואה בהן, עולין לה לספירת זיבתה ושצו שני לא פסקה, וחזר ונפתח מעין טמא ושופעת ממוכו בתוך שצו שלישי, ומש"ה טמא לא יצא לנ"ה, דהא ממעין טמא אלא, וטורה לא טהרה אלא ציומי וטבילה,

[וצ"ע דבראש הסוגיא בשמקשה הגמ' מה בינייהו בין רב ולוי אומר הגמ' שופעת איכא בינייהו דלרב הו"מ משנה דין הרמים, וללוי צריך הפסק ברמים כדי שיהיה טהור או טמא, ואח"כ אומר הגמ' שהמחלוקת של רב ולוי דאליבא דלוי סברי ב"ש שהוא מעין אחד ורב"ה שהם שני מעיינות, ולרב פליגי דל"ב צריך יומי וטבילה ולב"ש רק יומי, וכיון שכאן המדובר אליבא דלוי נמצא דאליבא דרב"ה הם שני מעיינות ולא צריך לא יומי ולא טבילה ויהיה סתירה למה שכתב רש"י כאן ? וראה מהרש"א שמתרץ דאליבא דמסקנא גם לוי סבר דבעי יומי וטבילה לב"ה ויומי לב"ש עיי"ש. א"ח],

ולב"ש טהור דציומי תליא רחמנא, והא שלמו לה, ולהכי נקט יולדת נקבה דאי ילדה זכר, אי אפשר לה לספור שצעה, שלא תפסקו משהו אחר ימי לידה, דלא הו"ל אלא שצעה,

אמר ליה רבינא לרב אשי, אמר לן רב שמן מסכרא, אקלע מר זוטרא לאתרין ודרש, הילכתא כוותיה דרב לחומרא בשופעת מתוך שמונים לאחר שמונים, דמטמאה, ולא אמרי' ממעין טהור אלא, והלכתא כוותיה דלוי לחומרא בשופעת מתוך י"ד לאחר י"ד, דאמר ב' מעיינות הן, וכיון דלא נסמך הטמא, לא הו"ל דם טוהר,

רב אשי אמר, הלכתא כוותיה דרב בין לקולא כגון שופעת מתוך י"ד לאחר י"ד, דהו"ל ליה רב לקולא, דאמר מעין אחד הוא, והטורה טהרה ולא צעי הפסקה בין לחומרא [לאחר מ' ופ' אם לא הפסיקה אוליגן לחומרא ודמיה טמאין],

דריש מרימר, הלכתא כוותיה דרב, בין לקולא בין לחומרא,

[והגמ' מוסיפה שאכן כן הוא] והלכתא כוותיה דרב, בין לקולא בין לחומרא:

דף ל"ו ע"ב

מתני': המקשה וראתה נדה הרי זו נדה, וצגמא פריך ומתקן לה, קשתה מממת ולד שלשה ימים, בתוך י"א יום שצין נדה לנדה, וראתה כל שלשתן. [עצ"ז] הימים רלווין, ושפתה [נמה. ה"י] מצעה מעת לעת צריעי, וילדה איגלאי מילתא דדמים שראתה לא צאו מממת ולד, הלכך הרי זו

בשלמא ללוי, דאמר שני מעיינות הן, משום הכי דיה שעתה שהרי דמיה מסולקין, שמה ימים שעברו [בסוף שבועיים לנקבה, או אם היתה יולדת בזבה עד שתספור או עד שתטבול] ולא ראתה דם ממעין זה, והו"ל לה ראייה ראשונה ודיה שעתה, ומניקה [שמניקה ?] מארבע נשים היא, דדיין שעתן צריכה ראשונה,

אלא לרב, דאמר מעין אחד הוא לאו ראייה ראשונה היא [שהרי ראתה דם כל הפ' ימים, והיא טהורה רק מפני שהתורה טהרה אבל אינה בגדר "מסולקת דמים"], והרי הומוקא דנמים אמאי דיה שעתה, תטמא מעת לעת ?

דליכא שהות כגון שראתה ציוס שמונים ואחד מיד, דליכא למימר מעת לעת, דאפי' הו"ל מאתמול כי האידנא צביט החיטון, דם טהור הוא [אבל ללוי דיה שעתה אפילו איכא שהות],

ותטמא מפקידה לפקידה כגון אם צדקה שחריט, ומלאתה טמאה, תטמא טהרות של ערבים, והכא ליכא למימר דליכא שהות דאי אפילו מפקידה לפקידה ליכא צריכה למימר דדיה שעתה ?

כיון דמעת לעת ליכא, מפקידה לפקידה נמי לא גזרו בה רבנן,

תא שמע [שנינו בברייתא], יולדת בזוב שספרה, ולא טבילה, וראתה, הלכו ב"ש לשיטתן, ובית הלל לשיטתן דכל זמן שלא טבלה ממטא לא יצא, והא כיון דספרה אחר ימי לידה, ודאי פסק, וקשיא ללוי,

בשלמא לרב, דאמר מעין אחד הוא, משום הכי מטמא לח ויבש, אלא ללוי דאמר שני מעיינות הן, אמאי מטמא לח ויבש ?

אמר לך לוי, אנא דאמרי כתנא דשוין [פ' שהמשנה לעיל דאמר ושיוין חולק על הברייתא כאן שב"ש וב"ה פליגי, שהמשנה לעיל סבר דלא פליגי ולוי סבר כן] דאמר לעיל ושיוין צריכה אחר דם טוהר שדיה שעתה, ולא אוקימנא צדאיכא שהות, ואפ"ה דיה שעתה, אלמא שני מעיינות הן,

ואיבעית אימא [כיון דסבר לוי ששני מעיינות הן, צריך שיסמך הטמא ויפתח הטהור, וברייתא מיירי] בשופעת [ולכן מודי ב"ש וב"ה שדמיה טמאים ופליגי רק אם לח ויבש או רק לח, אבל אם פסקה לב"ע דמיה טהורין],

והא ספרה קתני ואי לא פסק, היכי ספרה ?

אבני חן למסכת נדה

בימי זיבה צמוך אחד עשר יום **טהורה** [ויהיה חיכי תמצא דגדה חמור מויבה, שראיה בקושי יטמא אותה בימי נדתה, אבל לא בימי זיבתה, שאף אם תראה ג' ימים אם הוא בקושי היא טהורה],

והתניא ציטוטא המקשה בימי נדה, נדה, בימי זיבה טהורה,

כיצד קשתה יום אחד, ושפתה שנים מן הצער ולא מן הדם, או שקשתה שנים ושפתה יום אחד, או ששפתה וקשתה וחזרה ושפתה, הרי זו יולדת בזוב אם ראתה כל שלש, הוולד ושופי סמוך ללידה, נמצא דם הקושי שלא מחמת ולד,

אבל שפתה יום אחד וקשתה שנים, או ששפתה שנים וקשתה יום אחד, או שקשתה ושפתה וחזרה וקשתה, אין זו יולדת בזוב,

כללו של דבר, קושי סמוך ללידה, אין זו יולדת בזוב, שופי סמוך ללידה, הרי זו יולדת בזוב,

חנניא בן אחי ר' יהושע אומר, כל שחל לאו לשון המחלה הוא, אלא הכי קאמר קישויה בשלישי שלה כל שקשתה בשלישי אפי' שעה אחת, צליל נכנסת שלישי, אפילו כל היום כולו בשופי ושפתה מליל ד' שעה אחת, להשלמת מעט לעת, אין זו יולדת בזוב דצעין שופי כל יום ג' המציאה לידי זבה,

כללו של דבר לאתויי מאי? לאתויי [תא. ה"י] דחנניא [פ'] דהא דאמר בבביתא קושי סמוך ללידה אין זו יולדת בזוב, פירושה אפילו שעה אחת ביום השלישי. וראה מהר"ם שפ' לאתויי דהיינו לאפוקי מדבריו, אבל בספר מתן בסתר חולק עליו ופ' כמש"כ],

מה"מ [דרם לידה אינה מטמאה משום זיבה]? **דת"ר** ויקרא טו כה וְאִשָּׁה כִּי־זוּב הָיְתָה יָמִים רַבִּים כָּל־אֶת־גִּדְתָּהּ אוֹ כִּי־זוּב עַל־גִּדְתָּהּ כָּל־יָמֶיהָ וְזוֹב הָיְתָה פִּימִי גִדְתָּהּ תִּקְוָה מְמָאָה הָיְתָה, דְּמָה מַחֲמַת עֲצָמָה [שכא הדרם מהאשה באופן הרגיל], **ולא מחמת ולד,**

אתה אומר מחמת ולד, או אינו אלא מחמת אונס [שמא נלמוד מהפסוק שאם ראתה הדרם מחמת אונס כגון ע"י קפיצה לא יטמא], **כשהוא אומר ויקרא טו כה וְאִשָּׁה כִּי־זוּב הָיְתָה זֶה מִשְׁמַע זֶה מ"מ, ואפי' צאונס, הרי אונס אמור** [פ'] הרי לימוד שהאשה נטמאת גם באונס], **הא מה אני מקיים** [מה בא למעט ממלת] **דמה, דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד,**

ומה ראית לטהר את הולד, ולטמא באונס? מטהר אני בולד שיש טהרה אחריו דם טוהר, ומטמא אני באונס, שאין טהרה אחריו,

אדרבה, מטהר אני באונס, שכן אונס בזב טהור?

יולדת בזוב אצל אם לא שפתה סמוך ללידה כל דמים שראתה מחמת ולד הוא, ורמננא טהרינהו מויבה, דכתיב [בויקרא טו כה וְאִשָּׁה כִּי־זוּב] זוֹב דְּמָה [ימים רבים כָּל־אֶת־גִּדְתָּהּ אוֹ כִּי־זוּב עַל־גִּדְתָּהּ כָּל־יָמֶיהָ] זוֹב מְמָאָה פִּימִי גִדְתָּהּ תִּקְוָה מְמָאָה הָיְתָה, דְּמָה מַחֲמַת עֲצָמָה, ולא דמה מחמת ולד, **דברי רבי אליעזר,**

רבי יהושע אומר [ולא הוי יולדת בזוב אלא אם הפסיקה כל הלילה וכן כל היום שלאחריו], **לילה ויום** דאם שפתה צמחי יום שלישי, וילדה יום רביעי, דשפתה מעט לעת אין זו שופי, אלא אם כן שפתה לילה ויום שלאחר הלילה **כלילי שבת ויומו** [ראה נדרים ע"ז ע"ב ובשטמ"ק שם],

[ותא דנקט לילי שבת ויומו לדוגמא לרמזו דכל דינים קשים וצרים וחבליים שקטים בשבת, כמו"ש האר"י וזה"ה בסוף הפזמון שחיבר לילי שבת, שבתין ושביקין מוסאבין דרחוקין חבלין דמעקין וכל זוני בחושין וכו'. הון עשיר]

ששפתה מן הצער, ולא מן הדם דאע"ג דחזיא דם הוי שופי [ושפתה זו שאמרנו אם שפתה מן הצער אע"פ שלא שפתה מן הדם הוי שופי. רע"ב. פ"י זה קאי בין על ר' אליעזר בין על ר' יהושע],

כמה היא קישויה דלא אחיא לידי זיבה צלל דמים שראתה?

ר' מאיר אומר, אפילו ארבעים וחמשים יום אם לא שפתה יום אחד סמוך ללידה, לא אחיא לידי זיבה, ולא היא יולדת בזוב,

רבי יהודה אומר, דיה חדשה דיה אם נטהר את הקושי חדש אחד, היינו תשיעי, אצל קשתה שלשה צמוך י"א ימי זיבה צמדת השמיני, ואפי' מקשה והולכת כל תשיעי, הרי זו יולדת בזוב, מחמת שלשה ימים של שמיני,

ר' יוסי ור' שמעון אומרים, אין קישוי יותר משתי שבתות [שסמוך ללידה, ובראתה ג' ימים קודם לכן ב"א ימי זיבה, אפי' מקשה והולכת עד לידה הו"ל יולדת בזוב. יכין]:

נב"י: אטו כל המקשה נדה היא אילו קשתה צימי זיבה, מי היא נדה, והא אין נדות צימי וזו [פ'] דהוה משמע לפום פשטה דקתני שהמקשה ורואה דם נדונה כנדה ואע"פ שהיא בימי זיבה, ולהכי מתמיהים דהא חיכי אפשר. ריטב"א?]

אמר רב, נדה ליומא וה"ק, המקשה ורואה דם צימי זיבה, אע"ג דלא אחיא ציה לידי זיבה, מיהו צלותו היום אסורה לשמש, אצל לערב טוהלת, ואינה צריכה לשמור יום כנגד יום, דרמננא טהריה לדם קושי,

ושמואל אומר, אף צריכה לשמור יום כנגד יום מדרבנן, ד חיישינן שמא תשפה ונמצא שלא היה דם קושי מחמת ולד, ונמצא משמש עם זבה קטנה דאורייתא, וענוש כרת,

ור' יצחק אומר, המקשה אינה כלום ואפילו צלותו היום משמשת,

והקתני המקשה נדה? אומר רבא, בימי נדה צימים הראויים לנדות נדה דקושי לא טהריה רמננא אלא מויבה, אצל מנדה לא טהריה, כדאמר' לקמן,

אבני חן למסכת נדה

[קשה מנא ליה דרב סבר לשיטת ר' יצחק, דלמא חזר לגבי שמואל? ותירין אמר] דאל"ה אלא דחזר לגבי דשמואל לחומרא, קשה אמאי באמת אמר רב גרייה ולא אמר גרייה, בשלמא אי סבר לקולא כר' יצחק ניהא דמאי אכפת לן אי אינו חזר ופסק לחומרא, ולכך אמר גרייה, אבל א"א לחומרא והוא פסק לקולא דאתי לידי תקלה בדשמואל דמשמש עם זבה קמנה ועניש כרת יקשה, אלא ע"כ מוכח דחזר לגבי דר' יצחק ואמר שפיר גרייה, אבל ר' אסי סבר דחזר באמת לגבי דשמואל ולכך אמר לי גרייה בדאמורן. צל"ח],

[זיל צנעיה. אבל הערוך בערך צנע פ' זיל צנעיה מונעוהו מזה ואי לא ציית גרדייה כלומר אם אינו מקשיב וחוזר בו מנעוהו בהכאות ופצעים מלשון לא תתגרדו. עכ"ל ולא ידענא לפירוש מאי קאמר הוא קסבר גרייה קא"ל וכו'. מהרש"א]

ואי לא ציית, גרייה צרי"ש, כלומר גרור ומשוך אותו צדצרי טעם ודאזות, שיחזור בו,

הוא סבר גרייה א"ל [רב אסי סבר שרב אמר לו גרייה] הכרימו צעממא כמו [דניאל ד] גדול אילנא,

בתר דנח נפשיה דרב, א"ל [רב אסי לשילא] הדר בך, דהדר ביה רב, א"ל אם איתא דהדר ביה, לדידי הוה אמר לי דתלמידא אגא, לא ציית, גרייה שממיה,

א"ל [שילא לרב אסי] ולא מסתפי מר מדליקתא שמא מכוה צגחלמי [כי שילא יש בה אותיות "לאש". ע"פ ערוך לרנ],

הבוכנא מכה בתוך האסיתא:

א"ל, אנא איסי בן יהודה, דהוא איסי בן גור אריה, דהוא איסי בן גמליאל, דהוא איסי בן מהללאל [כל השמות הללו היו לאביו למעלתו, וע"כ זכר לו זה שזכות אביו יעמוד לו שיהיה ע"ש שמו אסי, אסותא דנחשא כו' ור"ל קשה כנוחשא, ולא מסתפינא מדליקתא דקאמרת. מהרש"א], אסיתא דנחשא [של נחושת] [brazen mortar] משום דשמיה הכי דריש לשמיה הכי, דלא שליט ביה רקבא,

א"ל ואנא שילא בר אבינא, בוכנא [pestle] דפרזלא [של ברזל קשה], דמתבר אסיתא [mortar] דנחשא,

חלש רב אסי, [וחלה בחולי של צונג, וכדי לרפאותו] עיילוה [לרב אסי. ה"י] בחמימי מולי סס [של סוס. ה"י] [ועי"ז] אפקוה מקרירי מולי צונג, [ואח"כ חלה בחולי של חום] עיילוה בקרירי [ועי"ז] אפקוה מחמימי, [ונחלש כל כך עד ד] נח נפשיה דרב אסי,

השתא מיהא באשה קיימינן, ואונס באשה לא אישכחן דטסור,

ואיבעית אימא, מאי דעתך, לטהורי באונס ולטמויי בולד, אין לך אונס גדול מזה [מלידת ולד],

אי הכי, נדה נמי נימא [כל הדרש כמו בוכה], [דכתיב בנדה] זובה דס יהיה זובה, ונדה משמע, דפרשה ראשונה נאמרה נדה, ושניה זובה, כדכתיב צנעיה בלל עת נדמה, זובה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד אלמה אמרינן לעיל [ברך זה, המקשה] צימי נדה נדה,

[וממשיך הלימוד שהיינו אומרים] אתה אומר ולד [שרם שראתה מחמת לידה תהיה טהורה], או אינו אלא אונס [שאם ראתה דם נדה ע"י אונס, לא תהיה טמאה], כשהוא אומר ויקרא טו ואשה כי תהיה זבה, הרי אונס אמור [שטמאה משום נדה גם אם ראתה באונס], הא מה אני מקיים זובה [מה בא למעט], זובה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד [פי' וקשה למה לא נאמר שאם ראתה דם נדה מחמת לידה טהורה]?

אמר ר"ל [לא תלמוד מ"זובה" אלא מ"תשב"], אמר קרא תשב על דמי טהרה, דהוה ליה למכתב ושעיס יוס ושעת ימים דמי טהרה [פי' דתשב לישנא יתירה הוא, ומ"מ לא משמע דמרכיב אלא ישיבה אחת, וכיון דכן מסתברא לאוקומי בוכה שמצינו אונס בוכה טהור וכ"ה בתוס'. ריטב"א. ואפ"ה מקשה הגמרא ואימא זו קושי בימי נדה], יש לך ישיבה אחרת, שהיא כזו שדמיה טהורים, ואיזו זו כלומר היכא משכמת זבה טהורה, זו קושי בימי זיבה,

[ועדיין] ואימא זו קושי בימי נדה?

אלא אמר אבוב דשמואל, אמר קרא ויקרא יב ה ואם יגבנה תלד וממאה שבעים פגדותיה ויששים יו"ם ויששת ימים תשב על-דמי טהרה, ולא כויבתה, מכלל דויבתה טהור, ואיזו זו, זו קושי בימי זיבה דסמין אלכתיב דמה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד # [הגם שהדרש נדחה לעיל בהקושיא "אי הכי נדה נמי" וכו', מ"מ עדיין יש לצרפה לכאן],

והשתא דכתיב וטמאה שבועים כנדתה [שרם קושי אינה מטמאה בזיבה], דמה [מחמת עצמה ולא מחמת ולד] למה לי?

אי לאו דמה, הוה אמינא כנדתה ולא כויבתה, ואפילו בשופי ואפי' הפסיק שופי [שנחה צערה] צין קושי ללידה נימא טהורה, הואיל וסס בקושי נה, קמ"ל,

שילא בר אבינא, עבד עובדא כוותיה דרב נדה ליומא, כי קא נח נפשיה דרב [סמוך לפטירתו של רב], א"ל [רב] לרב אסי, זיל צנעיה הסתר אותו דבר, אמור לו שיחזור בו, דטסור לגמרי,

אבני חן למסכת נדה

אמר ליה [רבא], לאיי צלממ האי אונס נמי גורם הוא לדי זוז, דתנן שזס רלס שמיס שלס צלונס, ושלשית צלונס מלטרפין לקרנן ראה ראייה ראשונה בודקין אותו, שניה בודקין אותו, שלשית אין בודקין אותו,

[וענה רבא לאביי, שלכן ראית אונס סותר בוב, מפני שגם ראיית אונס מטמא בוב בראיה שלישית, ונוכל לומר שרק דבר הגורם סותר, אבל קושי כיון שאינו גורם אינו סותר],

ולרבי אליעזר דאמר, אף בשלישי' בודקין אותו, ה"נ כיון דלא גרים [זיבה באונס] לא סתר?

[והגמ' מקשה דנמצא דלר"א דאין ראית אונס גורם טומאת זיבה, ראית אונס גם לא תהיה סותרת?]

אמר ליה לרבי אליעזר [אין] ה"נ [דלר"א ראית אונס לא תהיה סותרת],

ת"ש, רבי אליעזר אומר, אף בשלישית בודקין אותו ברביעית אין בודקין אותו, מאי לאו לסתירה [הרי שאין צריך לבדוק אם ראתה באמצע ספירת הנקיים, שגם אם היה באונס תהיה סותרת, וקשה דהא אמרנו דלר"א ראית אונס אינה סותרת?]

לא [לעולם צריך בדיקה, שאם היתה אונס אינה סותרת ספירתה, אבל] לטמווה לההיא טיפה במשא [הטיפה טמאה גם בראית אונס, וע"ז אומר ברביעית אין בודקין אותו],

ת"ש, בשלישית, רבי אליעזר אומר בודקין אותו, ברביעית אין בודקין אותו, [ולכן שלישית צריכה בדיקה ורביעית לא, כי שלישית מביאו לידי קרבן] לקרבן אמרתי דעני צניקה [ולכן צריכה בדיקה, כדי לחייבו בקרבן, אבל רביעית אין צריך בדיקה, שהרי הראיה סותרת גם בראית אונס] ולא לסתירה [את הראיה הרביעית כיון שבאה רק לסתור אינה צריכה בדיקה, הרי לך ראיה ברורה לר"א דגם ראיית אונס סותרת?]

אלא לר"א תפשוט לא מוקי דמרתא לטמויי [טיפה] צמשא, אלא ודאי לסמיה דדבר שאינו גורם [לטומאה] סותר, לרבנן מאי וצעין לא מפשט, דאן לרבנן צעין, ולא פשט מדר"ה,

ת"ש, דתני אבוב דרבי אבין, מה [כמה טומאה] גרם לו זובו? שבעה [מפרש לקמיה], לפיכך סותר שבעה [פי' אם ראה זיבה בימי ספרו, צריך לחזור ולספור שבעה], מה [כמה טומאה] גרם לו קריו? יום אחד [טומאת ערב], לפיכך סותר יום אחד,

מאי שבעה, אילימא דמטמא שבעה [שזובו גרם לו להיות טמא

[חמימי. כמ"ש לא מסתפית מר מדליקתא. מהרש"א],

[לולי פירוש רש"י היינו מפרשים שהכניסו אותו רופאים וכדומה לחמין כדי להוציאו מחולי הקור, ואח"כ הכניסו אותו לצוננים להוציא אותו מחולי החום, אבל לפי פרש"י צריך לפרש עייליה שמן השמים הכניסו אותו לחולי חם והוציאו אותו מקרים וכו' וצ"ע,

ואולי יכולים להגיה שיתפרש רש"י כמש"כ בפירוש הראשון]

[בר"ח הלשון כן: בתר דנח נפשיה דרב אמר ליה רב אסי לשילא הדור כך, דהא רב הדר משמעתי, לא קבל מיניה, והכחו הכה ופצוע, נח נפשיה דרב אסי ונח נפשיה דשילא בר אבינא],

דף ל"ז ע"א

אזל שילא, אמר לדביתהו, צבית [present, outfit] אויסשטאפירן. באדיש [לי זוודתא [מלשון צידה לדרך] מכרימן [אפשר שהיה חש בגופו שימות גם הוא ע"י השמטת שנגעשה בו. מהרש"א], דלא ליזיל [רב אסי] ולימא ליה לרב מילי עילואי שלא ילשין עלי צפני רב,

צביתה ליה זוודתא, נח נפשיה דשילא, חזו דפרחא אסא [שהצדיקים נקראו הדסים כמש"כ והוא עומד בין ההדסים. מהרש"א] רגילין היו להניח הדס על המטה, וההדס של אלו מההא פוריא להאי פוריא פורמ היה והולך ממקס למקס, אמרי, ש"מ, עבדו רבנן פייסא שלס,

בעי רבא, קושי [אם התחילה לראות דם מחמת קושי לידה באמצע ספירת ז' נקיים] מהו שתסתור בזיבה כל מה שספרה, דבר המטמא [ואפילו בטומאת נדה] סותר [את ספירת ז' נקיים של זיבה], והאי נמי [קושי בימי ספירת ז' נקיים], מטמא כימי [בימי] נדה הוא [אם היא עומדת בו ימי נדה ורואה בהם דם קושי הרי היא מטמאה],

או דילמא, דבר [ראיית דם] הגורם לדי זיבה אס רלמס שלס סותר, והאי לאו גורם הוא דלא אמיא צה לדי זיבה [אם תלך מתוך הקושי],

ואי קשיא, והרי קרי שאינו גורם דקד"ל [שכן ההלכה פשוטה שע"י ראית קרי בג' ימים אינו נעשה זב, # אבל הלשון "כדק"ל צ"ע] [וקרי בא מבשר חי זיבה בא מבשר מת כדאמרין לעיל ל"ה ע"ב], וסותר [שאם ראה זב קרי בו נקיים סותר]? הויה לאו סמירה היא, דמד יומא הוא דסותר, וכי קא צעי רצא לסמור הכל [שספרה?]

[שני צידי האיבעיא הם: אי כל דבר המטמא סותר, או דלמא דבר הגורם סותר],

א"ל אביי, אונס בזיבה [בזב] יוכיח, שאינו גורם דקד"ל, ולא מממת אונסו וסותר כדאמר צפיקרין [לעיל לה.], צרעית אין צודקין אותו [שאם נעשה זב וראה זיבה באונס בתוך הו' נקיים, סותר מנינו],

[ואביי רוצה לפתור את האיבעיא שכל דבר המטמא סותר, ולכן גם קושי כיון שמטמא סותר],

אבני חן למסכת נדה

האי ויקרא טו יג מ' וְכִי־יִטְהַר הַזָּכָב "מִזֹּו" בּו' "וְסָפַר לוֹ" שְׁבַעַת יָמִים לְטַהֲרָתוֹ נִפְקָא, מְזוּבָּה וְלֹא מְנַגְעוּ, וְאֲבִי חַד בּוֹב, וְחַד בּוֹבָה,

וְצִרִיכִי, דַּאי כְּתִב רַחֲמָנָא

דף ל"ז ע"ב

בּוֹב, מְשׁוּם דְּלֹא מְטַמָּא בַּאֲוֹנָם [לְכָן אֲמַרְיָן שְׁנָם אִם לֹא נִטְהַר מְנַגְעוּ יִכּוּל לִיטְהַר מְזוּבָּתוֹ], אֲבָל זָבָה דְּמְטַמָּא בַּאֲוֹנָם אִימָא לֹא [אֲלֹא אִינָה מִיטְהַרֶת מְזוּבָּתָה עַד שְׁתִּיטְהַר מְנַגְעָה], צִרִיכָא,

וְאִי כְּתִב רַחֲמָנָא בּוֹבָה, מְשׁוּם דְּלֹא מְטַמָּא בְּרֵאיוֹת כְּבִימִים [לְכָן יֵשׁ לְהַקֵּל בָּהּ שְׁתִּתְהַר מְזוּבָּתָה אִף שְׁעָרֵין טַמְאָה מְנַגְעָה], אֲבָל זָבָה דְּמְטַמָּא בְּרֵאיוֹת כְּבִימִים מְטַמָּא צִין צִשְׁלָה רֵאיוֹת צִיוֹס אַחַד, צִין צִשְׁלָה רֵאיוֹת צִג' יָמִים רְלוּפִין, אֲבָל זָבָה אִינָה מְטַמָּא אֲלֵל צִשְׁלָה יָמִים, כְּדַכְתִּיב צִה יָמִים, צִצ"ק (דף כ"ד) מְרַצִּין צִז לִימִים אִימָא לֹא, צִרִיכָא,

1. אֲמַר אֲבִי, מְנָא אֲמִינָא לָהּ [דִּימִי לִידָה אִינָה עוֹלָה לֹא נְקִיָּם], דְּתַנִּיא וְיִקְרָא יִב ב' דְּבִר אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אִשָּׁה כִּי תִזְרַע וְהִלְדָּה זָכָר וְטַמְאָה שְׁבַעַת יָמִים צִימִי נִדָּת דָּו' תָּהּ תְּטַמָּא, לְרַבּוֹת אֵת בּוֹעֵלָה [שְׁנַטְמָא אִם בָּא עֲלֶיהָ], דּוֹתָה תְּטַמָּא לְרַבּוֹת אֵת הַלֵּילוֹת [שְׁנַטְמָא גַם בְּלֵילָה], דּוֹתָה תְּטַמָּא לְרַבּוֹת אֵת הַיּוֹלָדֶת בּוֹבָה # [אוֹלִי דְרַשִּׁין שְׁנַטְמָא עַדִּין לַעֲתִיד, שְׁלֹאֲחֵר יָמִי טוֹמְאָתָהּ], שְׁצִרִיכָה שְׁתִּשְׁב שְׁבַעַת נְקִיָּם,

מֵאִי לֹאֹ נְקִיָּם מְלִידָה שְׁלָה תִּסָּה לִידָה צִינִיָּס [פִּי' שֹׁאֵם תִּלְד בַּאֲמַצַּע סְפִירַת הָז' נְקִיָּם לֹא יַעֲלָה יָמִים הַטְהוּרִים לְסְפִירַתָּהּ], דְּלַע"ג דְּלֹא חוּסָה כְּמֵאֵן דְּחוּסָה דְּמִי, דִּסָּה יָמִי לִידָה טַמְאִין צִלָּה דֵס [וְיִהְיֶה מִכָּאן רֵאיוֹה לֹאֲבִי], # [וְצִ"ע דְּלִכּוּ"ע עַב"פ אִין לִידָה סוֹתֶרֶת וּמִלְשׁוֹן רִשִּׁי "דְּכִמְאֵן דְּחוּסָה דְּמִי" מְשַׁמַּע דְּסוֹתֶרֶת? וְצִ"ע?]

[וְדוּחָה רַבָּא] לֹא מְדָם [אֲבָל גַּם צִימִי לִידָתָה אִם אִינָה רּוֹאָה דֵס יַעֲלָה לָהּ לִימִי סְפִירַתָּה, # וְאֵה"ג שְׁהִיָּה רַבָּא יִכּוּל לְתַרְץ דְּבִרִּיתָא זֹו אִתִּיא כְּר"א כְּדַמְתִּין לְחֵלְן, אֲלֹא דְכָאן אִתִּיא אֲפִילוּ לְרַבְנָן],

2. וְאֲמַר אֲבִי [עוֹד רֵאיוֹה לְדְבִרִּיו], מְנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנִּיא, כִּימִי נִדָּתָה, כִּי יָמִי לִידָתָה, מֵה יָמִי נִדָּתָה אִין רֵאיוֹין לִזְיָבָה דְּלִין זָבָה אֲלֵל אַחֵר נִדָּה, וְאִין סְפִירַת שְׁבַעַת לִיזָבָה עוֹלָה מֵהָן דִּסָּה מְכִי הוּסָה זָבָה, לֹא חִיילָה יָמִי נִדָּה לְעוֹלָם, עַד שְׁמַשְׁצַ שְׁבַעַת נְקִיָּם, וְכֵל דֵס שְׁרֹאָה אִינָה אֲלֵל סוֹתֶרֶת, אֲבָל נִדָּה לֹא הוּסָה, הִילָכֵךְ לֹא מְשַׁכְחֵת יָמִי סְפִירָה צִימִי נִדָּה, וְלֹא יָמִי נִדָּה צִימִי סְפִירָה, אִף יָמִי לִידָתָה הוּסָל וְדִמּוּ לְנִדָּה שְׁאִין רֵאיוֹין לִזְיָבָה, אִין סְפִירַת שְׁבַעַת עוֹלָה מֵהָן כְּדַלָּמֵךְ וְלֹא דְמָה מְחַמֵּת וְלֵד [שְׁדָם לִידָה אִינָה נִחְשָׁבֶת לְרֵאיוֹת זִיבָה], הִכִּי נִמִּי לְעִנִּין סְפִירָה מְדַמִּין לָהּ לְנִדָּה, וְלֹא תַעֲלָה צָהָן סְפִירַת שְׁבַעַת, כְּגוֹן אִם יַלְדָה צִימִי סְפִירָה [וּמִכָּאן יִהְיֶה רֵאיוֹה מוֹכְרַחַת לֹאֲבִי],

שְׁבַעַת יָמִים], הַאי "מָה" [כְּמָה זִמָּן] זָבָה טַמָּא שְׁבַעַת" מְכִי לִידָה [וְמָה עֵינִין גְּרַמָּא לְכָאן], אֲלֹא לֹאֹ דְבִר הַגּוֹרָם סוֹתֶר, דְּבִר שְׁאִינוּ גּוֹרָם אִינוּ סוֹתֶר, שְׁ"מ מְדַנְקֵט לְשׁוֹן גְּרַמָּה, מְכַלֵּל דְּקִימָא לִידָה, דְּבִר הַגּוֹרָם סוֹתֶר,

אֲמַר אֲבִי, נְקִימִין [רִשִּׁי עִירובִין ה. נְקִימִין מְסוֹרֶת מְאֻצְמִין, מְנַהֵג מְרַצְמִין] אִין קוּשִׁי סוֹתֶר [סְפִירַת ז' נְקִיָּם] בּוֹיבָה, וְאִי מְשַׁכְחֵת תַּנָּא דְּאֲמַר סוֹתֶר, הַהִיא ר"א הִיא לְדַלְמֵר אֲוֹנָם סוֹתֶר וְלִינוּ גּוֹרָם [וְאִף קוּשִׁי שְׁהוּא אֲוֹנָם, סוֹתֶר אִף שְׁאִינוּ גּוֹרָם טוֹמְאָת זִיבָה],

תַּנִּיא, רַבִּי מְרִינוּס אֲוֹמֵר, אִין לִידָה סוֹתֶרֶת בּוֹיבָה,

אִיבַעֲיָא לָהּ אִם יַלְדָה בּוֹב, וְצִימִי לִידָתָה לֹא רִחֲמָה, מֵהוּ שְׁתַּעֲלָה שְׁעֵלָה לָהּ לְנְקִיָּם, וְלֹא תַזְטַרְךְ לְסְפּוֹר אַחֲרֵיהּ? אֲבִי אֲמַר אִם הִימָה זָבָה, וְסְפִקָה, וְהַתְמִילָה לְסְפּוֹר וְיַלְדָה אִינָה סוֹתֶרֶת, וְאִינָה עוֹלָה וְיָמִי לִידָתָה אִפִּי' אִינָה רּוֹאָה צָהָן, אִין מְשַׁלְמִין לְסְפִירַתָּהּ, אֲלֵל מְשַׁלְמֵת אַחֲרֵיהּ אִם טַהֲרָה,

רַבָּא אֲמַר, אִינָה סוֹתֶרֶת, וְעוֹלָה,

1. אֲמַר רַבָּא, מְנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנִּיא וְיִקְרָא טו כח וְאֶסְטִיבָהּ מִזֹּו לָבָה וְסְפִירָה לָהּ שְׁבַעַת יָמִים וְאַחֲרֵי תְּטַמָּא, אַחֲרֵי אַחֲרֵי [אַחֲרֵי] לְכּוֹלָן, שְׁלָה תִהֵא טוֹמְאָה מִפְּסַקְת בִּינֵיהֶם,

אִי אֲמַרְת בְּשִׁלְמָא עוֹלָה, הִינִין דְּלֹא מִפְּסַקְת טוֹמְאָה, אֲלֹא אִי אֲמַרְת אִינָה עוֹלָה, אֲפִסִּיק לִידָה [הִרִי יָמִים אֲלוּ שְׁאִינוּ עוֹלָה לְסְפִירַתָּה מִפְּסַקְת בְּסְפִירַתָּה],

וְאֲבִי אֲמַר לָךְ, [הַאי וְאַחֲרֵי תַּמְהָר] שְׁלָה תִהֵא טוֹמְאָת זִיבָה מִפְּסַקְת בִּינֵיהֶם,

2. אֲמַר רַבָּא [דְּאֲמַר לְעִיל אִינָה סוֹתֶרֶת וְעוֹלָה], מְנָא אֲמִינָא לָהּ, דְּתַנִּיא כח וְאֶסְטִיבָהּ מִזֹּו לָבָה וְסְפִירָה לָהּ [שְׁבַעַת יָמִים וְאַחֲרֵי תְּטַמָּא], מְזוּבָּה וְלֹא מְנַגְעָה כִּיוֹן שְׁטַהֲרָה מְזוּבָּה, סוֹפֶרֶת מִיד וּמַצִּיא קֶרֶן לִיזָבָה, וְלֹא חֲטָה מְלַטְמָא צוֹעֵלָה, וְאֲפִילוּ מְנוּגַעַת, וְלֹא כְּרִיכָה לְהַמְחִין עַד שְׁמַטְסֵר אִף מְנַגְעָה, מְזוּבָּה וְלֹא מְלִידָתָה כִּיוֹן שְׁטַהֲרָה מְזוּבָּה, סוֹפֶרֶת מִיד, וְאִינָה כְּרִיכָה לְהַמְחִין עַד שְׁעִצְצוּ יָמִי לִידָתָה, אֲלֵמָה יַלְדָה צִימִי סְפִירָה, אִינָה סוֹתֶרֶת וְעוֹלָה,

וְאֲבִי אֲמַר לָךְ [תַּקֵּן אֵת הַבְּרִייתָא], תַּנִּי [בְּבִרִיתָא רַק] חֲדָא, מְזוּבָּה וְלֹא מְנַגְעָה, וְלֹא תַתְנִי וְלֹא מְלִידָתָה [דְּבִימִי לִידָתָה אִינָה יִכּוּלָה לְסְפּוֹר ז' נְקִיָּם],

וְרַבָּא הַאי מֵאִי, אִי אֲמַרְת בְּשִׁלְמָא מְזוּבָּה וְלֹא מְלִידָתָה, אִיִּידִי דְּאֲצַמְרִיךְ לִידָה [שְׁאִין לְלַמְדָה מִהַפְּסוֹק דְּכַתִּיב בּוֹב דְּמִייתִי לְקַמְדָה כִּיוֹן דְּמִיירִי בּוֹכֵר וְאִין לְמַעַט לִידָה מְמַנָּה], תַּנָּא [גַּם] נְגַעָה אֲטוּ לִידָה, אֲלֹא אִי אֲמַרְת [שְׁאִין לְמִידִין מִהַפְּסוֹק "מְזוּבָּה" אֲלֹא] מְזוּבָּה וְלֹא מְנַגְעָה,

אבני חן למסכת נדה

מקיש לידה לנדה:

מה ימי נדה אין בהם ראית וזה	אף ימי לידה שאין ראית לזיבה
ובשבעת ימי נדה אף שאינה רואה לא יעלו לה הימים לו' נקיים	כן בימי לידה אף שאינה רואה אין הימים עולים לו' נקיים,

ורבא, הא מני רבי אליעזר היא, דאמר מסתר גמי סתרה וכ"ש
לגל סלקא [שאינה עולה לה לו' נקיים],

כי היכי דס"ל בלוגס בזב, שאינו גורם וסותר, ימי לידה נמי, אע"ג דלג גרמי, סתר,
וכי קאמינא אנא לרבנן, דלמרי דבר שאינו גורם אינו סותר, אינה סותרת ועולה,

[ומקשה על הברייתא דאמר לעיל כימי נדה כד ימי לידתה] וכי דנין אפשר
כגון לידה דאפשר לה ללדת זימי ספירה משאי אפשר מימי נדה, דלג אפשר
להיות נדה זימי ספירה?

אמר רב אחדבוי בר אמי, ר' אליעזר היא, דאמר דנין אפשר
משאי אפשר במסכת מנחות כפ' הסודה, דליף פסח דורות מפסח מזריס, שלא
יציא חלל מן החולין, אמר לו ר"ע וכי דנין אפשר משאי אפשר, במזריס אכתי לא
הוה מעשר, אבל לדורות דאיכא מעות מעשר שני ניימי מנייהו, אמר לו, אף ע"פ שאי
אפשר, ראיה גדולה היא ונלמד הימנה,

ורב ששת אמר, על כרחך הקישן הכתוב [דם לידה דדם נדה
כדכתיב בלידה כימי נדת דו' תה תטקא] ואפי' לר"ע, הני מילי דאין דנין כגון
גורם שוה, אבל הקישא אין משיצין על ההיקש,

איכא דאמרי [שמוחפך בעלי המאמר], אמר רב אחדבוי בר אמי,
אמר רב ששת, רבי אליעזר היא, דאמר דנין אפשר משאי
אפשר, ורב פפא אמר, על כרחך הקישן הכתוב:

[שנינו במשנתנו לעיל לו':] קשתה שלשה ימים [בתוך י"א יום, ושפתה
מעט לעת, וילדה הרי זו יולדת בזוב] וכו': איבעיא להו, שפתה מזה
ומזה [פ'] גם מצער וגם מראיית דם, דהשתא יש לומר שהדם בא מחמת הקושי,
שהרי רואין, כשהפסיקה הקושי הפסיקה גם הדם] מהו?

רב חסדא, אמר טמאה דהא איכא שופי, רבי חנינא אמר, טהורה
כיון דשפתה אף מן הדם, איגלאי מילתא דדם הקושי מחמת ולד אחא, אבל כי שפתה
מן הצער ורואה דם, איגלאי מילתא, דמקמי הכי הוי חזיא [היתה רואה] נמי בלא
קושי,

א"ר חנינא [הסבר לשיטתו דטהורה], משל למלך שיצא וחילולותיו
לפניו יום אחד או שנים קודם ציאמו, בידוע שחילולותיו של מלך הן [פ']
וכן ביולדת שבאים הכאבים לפני הלידה כחילול המלך לפני המלך, ולכן אף
שהפסיקו הכאבים ליום, מה בכך, הלא כיון דלבסוף ילדה, כאבים אלו ודאי היו
מחמת הלידה, שהרי כאבים אלו אינם באים כשאינה סמוך ללידה],

ורב חסדא אמר [מ"מ כן הרין, שזה שדם קושי טהור מויבה, הוא רק אם היא
סמוך ללידה], כל שכן דבעי נפיש חיילות טפי סמוך לציאמו # [זה דיהוי
בעלמא, שאם אנו באים ללמוד מן המושל ודאי צורקים דברי ר' חנינא, אלא רב
חסדא אינו מתחשב עם המשל],

תנן [במשנתנו לעיל ריש לו', ובא להקשות על רב חסדא], רבי יהושע
אומר, [צריכה לשפות] לילה ויום כלילי שבת ויומו [ורק אז יולדת
בזוב], [ורק] ששפתה מן הצער ולא מן הדם, טעמא דמן הצער
ולא מן הדם, הא מזה ומזה טהורה, תיובתא דרב חסדא?

אמר לך רב חסדא, לא מבעיא מזה ומזה דטמאה, דפסקי
להו חיילות לגמרי דהשפא ודאי קמאי לא ממממיה אמו, דאי ממממיה אמו כל
שכן דמפיש חיילות, אבל מן הצער ולא מן הדם, אימר [סד"א] כי
היכי דמודם לא פסקה, מקושי נמי לא פסקה [כן הוא המציאות],
והא תונבא אשטודיסין בעלמא [משמוש כללי. שט] [stupor, a state of
reduced sensibility, daze, a state of mental numbness as from shock] הוא
דנקט לה שאינה מרגשת בצערה, מחמת שעמומית החולי, קמ"ל,

תנן [במשנתנו לעיל ריש לו': ובא להקשות על ר' חנינא דפליג על רב חסדא],
קשתה שלשה ימים בתוך אחד עשר יום, ושפתה מעט לעת,
וילדה, הרי זו יולדת בזוב, היכי דמי, אילימא כדקתני, למה לי
שלש שלשה בקושי וא' בשופי, ונכולן דאחא, למה לי כולי האי, בתרי בקושי,
וחד בשופי סגי [הרי ראתה ג' ימים וחייבת קרבן],

אלא לאו הכי קאמר, קשתה שלשה ושפתה מזה ומזה [מצער
ומדם], או שקשתה שנים ושפתה מעט לעת בשלישי מן הצער, ולא
מן הדם, כדקמי שלשה בקושי, ומקמט שלישי ומקמט רביעי בשופי הרי זו יולדת
בזוב, ותיובתא דר' חנינא [דאמר שפתה מזה ומזה טהורה]?

אמר לך רבי חנינא, לא, לעולם כדקתני [שקשתה שלשה ושפתה
אחת], והא קא משמע לן, דאע"ג דמתחיל קישוי בשלישי
[שהתחילה יום שלישי בקושי, ולאחר מכן] ושפתה מעט לעת דקשתה בקמט
שלישי ולא שפתה לילה ויום כלילי שבת ויומו, אלא לילה ושני חצאי יום, טמאה,
לאפוקי מרבי חנינא כן אחי רבי יהושע, דאמר לעיל (דף לו'): כל שחל קישויה
להיות בשלישי שלה כו'.

[לעיל לו':] חנינא בן אחי ר' יהושע אומר, כל שחל ללא
לשון התחלה הוא, אלא הכי קאמר קישויה בשלישי שלה כל
שקשתה בשלישי אפי' שעה אחת, בליל כניסת שלישי, אפילו כל היום
כולו בשופי ושפתה מליל ד' שעה אחת, להשלמת מעט לעת, אין זו
יולדת בזוב דצעין שופי כל יום ג' המציאה לדי וזה,

[שנינו במשנתנו] כמה היא קשויה ר"מ אומר [אפי' ארבעים וחמשים

אבני חן למסכת נדה

יום] וכו': השתא חמשים מקשיא, ארבעים מיבעיא?

אמר רב חסדא, ל"ק, כאן לחולה, כאן לבריאה ארבעים,

א"ר לוי, אין הולד מטהר [הלידה אינה עושה שדם האשה לא תהיה טמאה], אלא ימים הראויין להיות בהן "זבה" [פ' דהא דאמרין שאשה המקשה היא טהורה [לפני לידת הולד] זה רק בימי זיבה, אבל בימי נדה היא טמאה] דהיינו י"א יום שצין נדה לנדה, אבל ראחא אמריהן טמאה נדה, כדאמר לעיל [לו]: בימי נדה נדה,

ורב אמר, אפי' בימים הראויין "לספירת זבה" כגון התחיל הקושי בימי הזיבה, טהורין כל ימי זיבה, ושצעה אמריהם דהא צמר זבה שייכי, וכי כחצ רחמנא צדמחא ולא צויצחא, דזיבתה טהורה, אהני נמי קאי אכל אחר שצעה אס יאריך טמאה נדה,

אמר רב אדא בר אבהה [בניחותא], ולטעמיה דרב כיון דאמר רב, צהנך [דהנך] ימים דשייכי צמר זיבה, טהרינהו רחמנא לענין קושי,

דף ל"ח ע"א

אפי' ימים הראויין "לספירת סתירת זבה" בימי [כימי] זיבה [אינה נטמאת ע"י ראית דם קושי], דלעולם היא טהורה עד שמשפה, שהרי כל ימיה ראויין לכה, שאם תספור ששה ותראה, סותרת הכל, ונמצאו הימים הצאין ראויין לספירה, והא דמניא בימי נדה נדה, היכא דאחמיל קושי מימי נדה, אבל אחמיל בימי זיבה, כל מה שאריך הקושי טהורה,

תנן, כמה הוא קשויה, ר"מ אומר ארבעים וחמשים יום קס"ד לגמרי מטהר לה ר"מ מוזב ומנדוח, בשלמא לרב משכחת לה [זמן ארוך כזה] כרב אדא בר אבהה, אלא ללוי [שרק בימי זיבה היא טהורה מחמת קושי] קשיא [לכאורה קשה גם למאן דאמר דיה חרשה, או ב' שבועות. וראה ער"נ?]

אמר לך לוי, מי קתני טהורה בכולן [בכל הארבעים וחמשים יום הוא טהורה], בימי נדה נדה, בימי זיבה טהורה וה"ק ר"מ, כמה הוא קשויה שלא תצא להחמיצ צקרבן ולספירת נקיים, ארבעים וחמשים יום, ומיהו צכל הני ארבעים כי שלמי ימי זבז ומטו ימי נדות, טמאה נדה, וכי הדרי שלמי ז' ימי נדות, ומטו ימי זבז טהורה,

לישנא אחרנא אמרי לה, א"ר לוי, אין הולד מטהר אלא ימים הראויין להיות בהן זבה גדולה ראחא שלשה רזופין צתוך י"א יום, טהורה מספירת נקיים, ומקרבן, אבל לא ראחא אלא יום אחד, צריכה לשמור יום כנגד יום, מ"ט ויקרא טו כה ואשה צייזוב זו' ב' ד'מה ימים צבים בל' א' עת'גדתה או' צייזוב על'גדתה בל'ימי זו' ב' טמאתה בימי גדתה תהיה טמאה

הוא כתיב דכי כתיב דמה, דדרשינן ולא מחמת ולד, צוצה גדולה כתיב, דכתיב צההוא קרא ימים רבים,

ואס [לא אס] משך קשויה יותר מאחד עשר יום, שנכנסה לימים שראויים לנדה טמאה,

אבא שאול משמיה דרב אמר, אפילו ימים הראויין להיות בהן זבה קטנה, מ"ט ימי, ו'בל'ימי זו' צ' טמאתה בימי גדתה תהיה וגו' התם כתיבי ומינייהו נפקא לן זבה קטנה, צשילי מכלתין, צשמעתא צמרייתא,

תנן, כמה הוא קשויה, ר"מ אומר, אפי' ארבעים וחמשים יום, קשיא לתרויהו דאמרי זבה גדולה וקטנה הוא דמטהר ולד, אבל אס יאריך אמריהן טמא?

מי קתני טהורה בכולן, קשתה בימי נדתה נדה, בימי זיבתה למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה טהורה,

תניא היה ר"מ אומר, יש מקשה שהיא רואה ק"נ יום רזופין ואין זיבה עולה בהן ולא שמהא מקשה כל ק"נ יום [בדמפרש כצד וכו'],

	ר"ח ניסן - ט' ניסן	ר"ח ניסן מתחילת י"א יום
2	י"א ניסן	התחילה לראות והיא זבה קטנה
3	יב ניסן	היא תחלת ימי נדה
9	יג' ניסן	משך ימי נדתה
11	יד' ניסן	היא רואה והיא זבה קטנה
61	כ"א' ניסן, אייר 29, עד י"א סיון יש 50 ימים	קשתה חמשים והיא חולה, וילדה נקבה
141	19 ימי סיון, 29 ימי תמוז, 30 ימי אב, 29 ימי אלול, 30 ימי תשרי, 4 ימי חשוון	שמונים ימי נקבה
148	ה' יא	ימי נדותה
150	יב' יג'	שני ימים של י"א ימי זיבה, הרי עברו 150 ימים ולא נעשית זבה

כיצד, שנים בלא עת צלא עת נדה, הרי י"א ימים שלאחר נדמה, שהן ימי זיבה, ואינה זבה עד שמהא צהן ג' רזופין ואס ראחא שנים צסופן, כשמהא למחר [דהיינו יום ב'] הוי פתח של נדומה, ואינו מצטרף לה לזיבה, אלא תחלת נדה הויא,

ושבעה נדה וכל שצעה מהיה נדה, הרי ט' ימים רזופין,

ושנים של אחר הנדה שהן מן י"א של ימי זבז, וכל כמה דלא חזיא ג' בימי זיבה לא הויא זבה, הרי י"א רזופין,

וחמשים @ הך חמשים של קושי לפני השמונים שהולד מטהר וקשתה חמשים והיא חולה, ואמרינן לעיל צחולה חמשים, הרי ס"א,

אבני חן למסכת נדה

דמכי עייל הוה זמן לידה, הילכך כל הדמים שרואה צו צקוש, אינו אלא מחמת הולד, אע"ג דליכא שופי בחרייכו, ואפי' בתחלת תשיעי, הוי מחמת ולד, דקסבר יולדת לט', יולדת למקוטעין,

איני [פ' איך אמרת דכל חודש תתשיעי הוא זמן לידה, הלא אמר שמואל דרק ביום רע"א או רע"ב או רע"ג היא יולדת], והא אמר שמואל, אין אשה מתעברת ויולדת אלא או למאתים ושבעים ואחד יום 271 דהוי לכו ט' חדשים שלמים של שלשים, [9*30=270] וציוס ראשון של עשירי יולדת או למאתים ושבעים ושנים יום כלומר אם לא קלט הזרע יום ראשון, קולט בשני, ומיום קליטתו הוי התחלת העיבור, או למאתים ושבעים ושלשה שאם לא קלט בשני, קולט בשלישי, אבל אם לא קלט בשלישי, שוב אינו קולט, דקי"ל דעד שלישי הוי רצוי להזריע, מכאן ואילך מסרית, במסכת שבת (דף פו) צפונטת שבת זרע ציוס השלישי צפרק ר' עקיבא אלמא לא ילדה למקוטעין?

הוא שמואל דאמר כחסידים הראשונים, דתניא חסידים הראשונים לא היו משמשין ממותיהן אלא ברביעי בשבת, שלא יבואו נשותיהן

דף ל"ח ע"ב

לידי חלול שבת שלא תלד בשבת, ויטערך לחלל עליה את השבת [ש' 271 ימים מגיע ל' 38 שבועות [266] ועוד 5 ימים נמצא 271, ואם היו משמשין בשלישי, היה מגיע הלידה בשבת],

ברביעי ותו לא כל שכן דאי מעברא צה' או צו' או בשבת, דלא מטי יום לידה בשבת?

אימא מרביעי ואילך אבל ליל שלישי וליל שני ומוצאי שבת לא, דאי מתעברה למוצאי שבת שמה תלד לרע"ג דמטי בשבת, ונמצא שבת מתחלל, שיתן רשות לחללו מפני סכנת גופה,

והיכי דמי עשה מרע"ג ימים [7*39=273] שבועים, מאה ימים הוו שבועים שוין, צר מתרי יומי 98, וכן לק' ימים האחרים שני ימים, הרי ארבע ימים עודפים על השבועים, וע' ימים כולן שנים, וג' ימים תן על ד' העודפים הרי שבוע, וכיון שהתחילו במוצאי שבת נמצאו כלים בשבת, ואם נתעברה בשני, דלמא ילדה לרע"ב דמטי בשבת, ואם נתעברה בשלישי דלמא ילדה לרע"א דמטי בשבת, אבל צד' אי ילדה לרע"א מטי צמד בשבת, ואי לרע"ב מטי צמרי בשבת, ואי לרע"ג מטי בתחלת בשבת, אלמא כשמואל סבירי לכו [לחסידים הראשונים],

אמר מר זוטרא, מאי טעמייהו דחסידים הראשונים דכתיב רות ד ויתן [ה'] לה הריון, הריון בגימטריא [23 מצינו פעמים בש"ס] מאתן ושבעים וחד הוו [271],

[יש בש"ס 23 פעם המילה "בגימטריא"],

ושמונים של נקבה וציוס ס"א ילדה נקבה, ואפילו רואה כל שמונים אינה זבה,

ואחד ושמונים הוי תחילת נדה ושבועה נדה ואם תראה ו' הרי מאה ומ"ח,

ושנים של אחר הנדה ותפסוק, הרי ראתה ק"ג רופין, ואינה זבה, אבל אם תראה יותר הויא זבה דהווי להו' ג' לאחר הנדה,

אמרו לו [חכמים לר"מ] א"כ דקמצת שמונים של נקבה, יש מקשה כל ימיה יש מקשה לעולם, ואינה זבה, כגון טובלת ל"ד של נקבה ומתעברת, ולסוף שמונים [דהיינו 66 יום] שבעה לנדה 73, ושנים לאחר הנדה 75, ומקשה חמשים 125 וחזרת ומפלת נקבה [שאם אינה מפלת ותראה או ג' ימים תהיה זבה גדולה] וכן לעולם, ואין זיבה עולה בהן,

אמר להן ר"מ, מאי דעתייכו משום נפלים מדפרשין אין קושי לנפלים אין הנפל מטהר קישוי [פ' קושי 125 ימי עיבורה דהיינו בחודש החמישי אינה נחשבת קישוי], ואן בולד דאית ליה קושי קמירין,

ת"ר, יש רואה בלא קושי מאה יום, ואין זיבה עולה בהן, כיצד שנים בלא עת 2, ושבועה נדה 9, ושנים של אחר הנדה 11, ושמונים של נקבה 91, ושבועה נדה 98, ושנים של אחר הנדה 100,

מאי קמ"ל? לאפוקי ממ"ד אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם דאי לא אפשר, הויא לה זבה כשילדה אחר שנים שלאחר הנדה [פ' לאחר שעברו ב' ימים מ"א דימי זיבה], דהוה ליה יום לידה שלישי, ואי הויא חוץ קודם לידה צפתית הקבר, הרי היא זבה, הוילי ובלא קושי ראתה, קמ"ל דאפשר לפתיחת הקבר בלא דם:

[שנינו במשנתנו] ר' יהודה אומר דיה [חדשה] וכו': **תניא רבי יהודה** אומר משום רבי מרפון, דיה חדשה, ויש בדבר להקל ולחזק פעמים שאינו מטהר כלום, פעמים שהוא מטהר חדש ויום אחד,

כיצד, קשתה שנים בסוף שמיני [להריונה], ואחד בתחלת תשיעי, ואפילו בתחלת תשיעי ילדה, הרי זו יולדת בזוב הוילי ורוב זיבה בשמיני הוילי, שאין הולד מטהר, שדין חד יומא צמר תרין, והרי היא זבה,

אבל קשתה יום אחד בסוף שמיני, ושנים בתחלת תשיעי, ואפילו בסוף תשיעי ילדה ואע"ג דתשיעי כולו צדופי חוץ משני ימים אין זו יולדת בזוב וצדג שלא תראה דס צימי השופי, ולא אמרינן כיון צדופי סמוך ללידה, נעמאנה צדס הקושי,

אמר רב אדא בר אבהו, ש"מ קסבר רבי יהודה שיפורא שופר שמוקעין צו צ"ד צקדוס חדש גרים כלומר החדש של תשיעי גורמת לידת הולד,

אבני חן למסכת נדה

הקושי לטהרה מוזה, מקום שהיקל בדם השופי לטהרה מכל טומאה, כגון תוך מלאת אינו דין שנקל בדם הקושי לטהרה מכל טומאה ואפי' מנדות,

אמר להן דיו לבא מן הדיו כגון קושי של תוך מלאת, שאם למדין מקושי דעלמא להיות כגון קושי דעלמא, ממה היקל עליה [בקושי דעלמא] מטומאת זיבה, אבל מטומאת טומאת נדה:

נמי: תנו רבנן, תשב על דמי טהרה לרבות המקשה בתוך שמונים של נקבה, שכל דמים שהיא רואה טהורין, עד שיצא הולד יצא הולד טמאה לדה, ור"א מטמא,

אמרו לו [חכמים] לר"א, ומה במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד [שהיא טמאה], היקל בשופי שלאחר הולד [בימי טהרה], מקום שהיקל בקושי שלפני הולד [שטהורה], אינו דין שנקל בקושי שלאחר הולד [כשיולדת בתוך מלאת],

אמר להם [ר"א] דיו לבא מן הדיו להיות כגון, ממה היקל עליה מטומאת זיבה, אבל מטמאה טומאת נדה,

אמרו לו [חכמים] הרי אנו משיבין לך לשון אחר של נלמד קושי שלאחר [הולד], מקושי שלפני [הולד], כדאמר' לעיל, מקום שהיקל בקושי שלפני הולד, אינו דין שנקל בקושי שלאחריו, דהכא הוא דאיכא למימר דיו לקושי שלאחריו, להיות בקושי שלפניו, שהרי ממנו אנו למדים, אלא הכי גמרינן,

ומה במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד, היקל בקושי שעמו, מקום שהיקל בשופי שלאחר הולד, אינו דין שנקל בקושי שעמו שעם הסופי, דהשתא יליף קושי של אחריו [משופי שלאחריו]. דנש תמר' דטהור לגמרי, וליכא למימר ממה היקל מטומאת זיבה, כדקאמר,

אמר להם, אפילו אתם משיבין כל היום כולו, דיו לבא מן הדיו להיות כגון שהי ק"ו אינו נידון אלא מכם קושי שלפניו, כדקאמר, ומה במקום שהחמיר בשופי שלפני הולד, היקל בקושי שעמו, ממה היקל עליה מטומאת זיבה, אבל מטמאה טומאת נדה,

אמר רבא, בהא זכינהו ר"א לרבנן, לאו אמריתו דמה דמה מחמת עצמה ולא מחמת ולד?

ה"נ ויקרא יב וטהרה ממקור דמיה, דמיה מחמת עצמה ולא מחמת ולד,

אימא בימי נדה נדה, בימי זיבה טהורה?

אמר קרא תשב, ישיבה אחת לכולן או כולן טהורין, או כולן טמאין:

א כִּי־יִהְיֶה לְתַקְפוֹת הַיָּמִים, וְתִהְיֶה חֲנֻה וְתִלָּד בֶּן וְתִקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שְׁמוֹאֵל בִּי מֵה' שְׁאֵלָתִיו, מִיַּעוֹט תְּקוּפוֹת הַיָּמִים כְּמִי שְׁנִים, מִיַּעוֹט יָמִים שְׁנִים דָּל מִקֹּם שְׁאֵמֵר יָמִים וְלֹא נִאֲמַר כְּמֵה, תְּפֹס הַמִּוֹעֵט צִדֵּךְ וְלֹא הַמְרוּצָה, שֶׁאִם אִתָּה אֹמֵר יָמִים שְׁלֹשָׁה אִו אֶרְבַּעַה, אִנִּי אֹמֵר עֶשְׂרֵה אִו ק', כִּךְ שֶׁנֹּ חֲכָמִים (סוֹכָה דף ה.). כָּל שְׁמִיעוֹ [שְׁמִיעוֹ. רַע"י] מְרוּצָה וְשִׁמְעוֹ [וְשִׁמְעוֹ. רַע"י] מוֹעֵט, תְּפֹס מְרוּצָה לֹא תְּפֹס, תְּפֹס מוֹעֵט תְּפֹס [יִזְמַא פ., וּבִשְׁ"י תְּפִשָׁת יֵשׁ בִּרְ"ה ד.; בְּסוֹכָה ה., חֲגִיגָה יז., חוֹלִין קלח.], הִלֵּךְ כֵּאֵן שְׁאֵמֵר יָמִים, מִכּוֹן שֶׁנִּכְנָסוּ שֶׁנִּי יָמִים בְּחֵדָשׁ שְׁעִי, יִלְדָּה:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי ור"ש אומרים, אין קושי יותר מב' שבתות: אמר שמואל, מאי טעמיהו דרבנן, דכתיב ויקרא יב וטמאה שבעים כנדרתה, כנדרתה ולא כזיבתה, מכלל דזיבתה טהורה ומהכא גמרינן לעיל קושי בימי זיבה, וכמה שבועים,

ת"ר, יש מקשה עשרים וחמשה יום שרואה כ"ה יום, צין קושי וצין שופי, ואין זיבה עולה בתן, כיצד שנים בלא עת, ושבעה נדה, וב' שלאחר נדה בלא קושי, וארבעה עשר שהולד מטהר לרבי יוסי ולר"ש, והכא לא תשיב אלא קודם לדה, ואי אפשר שתתקשה עשרים וששה יום שלם תהא זבה, שהולד אינו מטהר אלא י"ד יום הסמוכים ללידה, ושפן לה ג' צין נדות לקושי, ובהנהו שלשה הויא זיבה בלא ולד, ולא תהא יולדת בזוב לקמן [פ' באן מיד] פריך משמע שאין שם ולד, א"כ לאו קושי הוא, ולמה לי כ"ו, בתלמא לאחר הנדה סגי,

בלא ולד ! בתלתא נמי סגי?

אמר רב שישת, אימא במקום שיש ולד,

אמר ליה רבא והא בלא ולד קתני?

אלא אמר רבא הכי קאמר, אי אפשר שתתקשה עשרים וששה יום במקום שיש ולד, ולא תהא יולדת בזוב,

ובמקום שאין ולד, אלא נפל, בתלתא נמי הויא זבה, מ"ט אין קושי לנפלים:

מהנני: המקשה בתוך שמונים של נקבה שנמצאה בימי טוהר, או שנמצאה ולד אחר תצוה [שנולד כבר] ב' חדשים וחצי, אחד נגמרה לזרמו בלמנע שביעי, ואחד נגמרה לזרמו לסוף תשיעי, כמעשה דיהודה וחזקיה בני ר' חייא (לעיל דף כו.). כל דמים שהיא רואה [לאחר שבוע לזכר או שבועיים לנקבה], טהורין דכל תוך מלאת הוי דם טוהר, עד שיצא הולד, ורבי אליעזר מטמא נדה, דכיון דבקושי בל, לאו דם טוהר הוא, אלא מחמת ולד שצמעה, ומיזה הוא דטהור [דרדשינן מזובה ולא דם לידתה], אבל בימי נדה נדה,

אמרו לו [חכמים] לרבי אליעזר, ומה במקום שהחמיר בדם השופי כגון שאר יולדת, שרואה ג' בשופי, וילדה הרי זו יולדת בזוב, היקל בדם

אבני חן למסכת נדה

א"ה, אמאי א"ר מאיר יוציא ולא יחזיר עולמית משמש כל י"א?

[ובמהר"ם] דלמא אתיא לקלקולא בימי נדה צימם הראויים לנדה אסורה לשמש, שם מקלקלו [פ' שרואה דם מחמת תשמיש],

הא מדקתני סיפא הגיע שעת וסתה ולא בדקה, מכלל דבאשה שיש לה וסת עסקינן,

חסורי מחסרא והכי קתני, כל י"א בחזקת טהרה, ושריא לבעלה, ובימי נדה אסורה, ד"א באשה שאין לה וסת, אבל יש לה וסת מותרת, וצריכה בדיקה, ישבה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הוידה ולא בדקה טהורה, הגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה,

הא מדסיפא ר"מ, רישא לאו ר"מ?

כולה ר"מ היא, וה"ק, אם לא היתה במחבא, והגיע שעת וסתה ולא בדקה טמאה, שר"מ אומר אם היתה במחבא והגיע שעת וסתה ולא בדקה טהורה, שחרדה מסלקת את הדמים,

3. רבא אמר ממני דקתני כל י"א בחזקת טהרה לומר שאם תראה צהב שאינה מטמאה מעת לעת לפי שמסולקין דמיה,

מיתבי, הנדה כלומר אשה שרואה דם, מטמאה מעת לעת, צראית תחלת נדומה, והזבה, והשומרת יום כנגד יום כלומר והרואה בתוך י"א, צין שרואה ג' ימים דהיא צבה, צין שרואה יום אחד דהיא שומרת יום, והיוולדת שצלה דם צפחית הקצר, כולן מטמאות מעת לעת צראית ראשונה, תיובתא [דרבא],

4. רב הונא בר חיאי [חייא בר רב הונא. רש"י] אמר שמואל פ"י אמתני מהדר לומר שאינה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה כגון ראשה ג' פעמים מט"ו לט"ו, אין זה וסת לענין דיה שעתה, או לענין שאם לא בדקה תהיה טמאה, דמט"ו לט"ו הוו ימי זיבה [36=7+11+7+11], וכן כל הימים משלמנו ז' ימי נדות, עד י"ח דשלמי ימי זיבה צדידי נדות,

אמר רב יוסף, לא שמיע לי הא שמעתתא דרב יוסף [היה] תלמידו דרב יהודה, שהוא תלמיד של רב שמואל, וחלה רב יוסף, ונעקר תלמודו [זה פלא שזה רב יוסף שהיה "סיני" הוא זה ששכח תלמודו], וכשהיה שומע מימרא דרב שמואל, ואינו נזכר לאותה שמועה, מתמיה [רב יוסף ואומר] ולאו תלמידו של רב יהודה אני, ולא אמר לי שמועה זו, ואני תלמידו מוזכרו [גדרים דף מא],

א"ל אביי, את אמרת ניהלן קודם חולין ואהא אמרת לן על משנה זו אמרת לנו משמיה, דאין אשה קובעת לה וסת צימי זיבה,

מהנ"י: כל אחד עשר יום אחר הנדות [ז' ימי נדה] אשה עומדת ב"חזקת" טהרה [ואינה צריכה לבדוק עצמה, דהלמ"מ שאין בין נדה לנדה פחות מו"א יום. רע"ב] וצגמלא מפרש למאי הלכתא [פ' מה גורם חזקה זו],

דף ל"ט ע"א

[ענין חדש] אכל נשים קאי ולא לעיל מהדר [חסורי מחסרא והכי קתני, בימי נדתה בעי בדיקה, ישבה ולא בדקה. רע"ב] ישבה לה ולא בדקה, שגגה [כסבורה היתה שאינה צריכה בדיקה. הון עשיר], נאנסה [ידעה שצריכה ולא יכולה לבדוק מחמת אונס. הון עשיר], הוידה [ידעה ויכלה ולא רצתה. הון עשיר עיי"ש], ולא בדקה, טהורה,

הגיע שעת וסתה ולא בדקה, הרי זו טמאה [אע"פ שבדקה אח"כ ומצאה טהורה, הואיל ולא בדקה בשעת וסתה טמאה. רע"ב] דלורם צומנו צא,

ר"מ אומר [ואין הלכה כר"מ. רע"ב], אם היתה במחבא מחמת ליסטין, או כרכוס [encircling, troop of siege] [או חיל שבא לעיר. רע"ב], והגיע שעת וסתה ולא בדקה, הרי זו טהורה, מפני שחרדה מסלקת את הדמים,

אבל ימי הזב, והזבה ימי ספירו [של שבעה נקיים שצריכים לספור. רע"ב], ושומרת יום כנגד יום כיון שנפחת מעיינה, וראתה היום אע"ג דבתוך י"א היא, הו"א למחר בחזקת טמאה, הרי אלו בחזקת טומאה:

נב"י: למאי הלכתא [הרי היא בחזקת טהרה]?

1. אמר רב יהודה, לומר שאינה צריכה בדיקה שחרית וערבית, ומשעברו [ה"א יום] צריכה לבדוק כדאיתא בפ"ק [לעיל דף יא],

והא מדקתני סיפא, ישבה ולא בדקה דמשמע דיעצד מכלל דלכתחלה בעיא בדיקה והאי דפריך כן, דס"ד דהאי ישבה אמוך י"א קאי?

סיפא אתאן לימי נדה לימים שראוין לנדה, כגון אחר י"א שצין נדה לנדה, וה"ק, כל י"א בחזקת טהרה שנמלקו דמיה צנדותה ויאלו # [מבאן] משמע שרק לאחר ראיית דם נדות באים י"א יום, ואם לא ראתה דם ב"א יום ויעברו עליה ז' ימים ולא תראה, אלא תראה לאחר כן לא יחשב בתוך י"א יום, אלא תהיה תחלת נדות], ולא בעיא בדיקה, אבל בימי נדתה לאחר שעברו י"א וראויים לנדה ימי נדה בעיא בדיקה למחלה, אכל ישבה ולא בדקה, שגגה, נאנסה, הוידה, ולא בדקה דיעצד טהורה, ואם הגיע וסת הקצוע לה ולא בדקה, הו"א דהיא טמאה [דאורח בומנו בא],

2. רב חסדא אמר, לא צריכא הא דקתני כל י"א בחזקת טהרה אלא לר"מ בסוף פרק ראשון צגמלא דאמר אשה שאין לה וסת אסורה לשמש, ה"מ בימי נדתה, אבל בימי זיבתה בחזקת טהרה קיימא,

אבני חן למסכת נדה

כשדילגה זה, קיימא לה צימי וזה למשכון ראיתה, כדפרישית, אלמא דחיישין
לה [לוחת בימי ויבה],

וקסבר רב פפא [בניחותא] יום עשרין ותרתי דאסרין עלה מעשרין
ותרתי מיום כ"ז מנינן, כלומר לאו כ"ז לראית דילוגה שהיה כ"ז, אלא כ"ז
מיום שהיה ראיה לראות לימודה, ומדקרי להו רב פפא ימי ויבה, [משמע ד] קסבר
[רב פפא],

נדה ופתחה קרי משכון הנדה לימי הנדה חוז מעשרין וז' מנינן נדה
ופתחה ימי נדוזה חוצה מעשרין ח' מנינן, דהיינו מיום ראית דילוגה, ומיום ראית
כ"ז עד השמא לא הו (לה) [אלא] י"ז, דאי ליום שראיה לראות כשדילגה מנינן ימי
נדוזה חוז, לא הוה קרי להו ימי ויבה, דהא חלפו להו כ"ז מההוא יומא,

א"ל רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, ממאי דהאי יום כ"ז
דאסרין ליה, מנינן מיום כ"ז שהיה ראיה לראות כשדילגה, דמטי ליה צימי ויבה
למשכון ראיה שראתה כ"ז, דלמא עשרין ותרתי האי יום כ"ז דאסרין
עלה נמי מעשרין וז' מנינן מנינן מיום ראיתה, דכי הדרי ואתו
עשרין ותרתי סבכר שלמו ימי ויבה, כי הדרי אמו הן כ"ז, ו קיימא לה ד'
ימים בתוך ימי נדוזה צימים הראויים לנדוזה,

וה"נ מסתברא דהא [דחיישין ליום כ"ב אע"פ שלא ראתה בה] משום
דחיישין שמא תחזור לקדמותה לראות מכ"ז לכ"ז, אסרין לה, דהשמא הו כ"ז
לראיה, אלא ליום כ"ז למשכון יום שהיה ראיה לראות, לא מצי אסרין משום הא
משמא, דאפי' חזרת לקדמותה לא תראה היום, שהוא י"ז לראיתה, דההיא לא היתה
למודה לראות אלא לכ"ז לראיה, ואי משום שהוא כ"ז ליום הראוי לה, אין זה דרך
החזרת לנסתה, לקצר ימי טהרתה, ולמהר ימי ראיתה, כדי שיצא לפי משכון של
תמלה, אלא חזרת וקובעת כ"ז ליום שראתה,

דאי לא תימא הכי, האי תרגולתא דרביא יומא כלומר תרגולת
הרגילה להטיל ציפה היום, ובבשה יומא ולעמוד למחר, ורביא יומא
ולהטיל יום ג', ובבשה יומא ולעמוד יום ד', ושינתה וסמה, ובבשה תרי
יומי ועמדה מלדת יום ה' עס יום ד', דהו להו תרי יומי, ורביא חד יומא
ורביא יום שני,

כי הדרה נקטה אם היא חזרת למנהגה, להטיל יום ולעמוד יום בדלקמיה
נקטה מעכשיו היא חזרת למנות, כגון שעומדת יום ז' שאחר יום ו' שהטילה,
[בדלקמיה נקטה] ומטלת יום שמיני,

או כדמעיקרא נקטה לפי משכון שהיה ראיה להטיל מתמלה, שהיה ראיה
לילד זה ולעמוד זו, ולהטיל זו' ולעמוד זו', השמא מטילה יום ז' עס ו' כנגד ז'
ימים שעמדה, כדי ששעמוד ציוס ח', כפי שהיה ראיה למשכון הראשון,

א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח
א	ב	ג	ד	ה	ו	ז	ח

היתה למודה רגילה להיות רואה יום ט"ו לקמן מפרש ליום ט"ו
לנצילתה [דהיינו כ"ב לראיתה, שהם בימי נדוזה] (יום) ושינתה ליום כ'
פעם אחת [דהיינו כ"ז לראיתה, שהם בימי ויבה], זה וזה אסורין
(לשמש) אין צ"ל ט"ו שעבר שאסור, שהרי כל היום הממיתה שמא תראה, דק"ל
דחייב אדם לפרוש מאשמו סמוך לנסתה, ואין צ"ל יום כ' שראתה בו, שהרי נדה היא,

אלא ה"ק, כשיחזור ויגיע ט"ו, אסורה לשמש, שהרי יום וסמה הוא, ועדיין לא דילגמו
אלא פעם אחת, ואין וסת נעקר בפחות מג"פ, וכשיגיע יום כ' לראיה של כ', אסורה
לשמש, שמא תקבע וסת מכ' לכ', שהרי שינתה פעם אחת ליום כ', וכן ושינתה
פעמים ליום כ', זה וזה אסורין יום ט"ו ויום כ' הנא, אלא ג' פעמים ליום
כ' הותר יום ט"ו ונאסר יום כ',

ואמרת לן [ואתה רב יוסף אמרת לנ] עלה, אמר רב יהודה אמר
שמואל, ל"ש דליום ט"ו הו וסת קבוע, דליצעי תלתא זימני למיעקריה אלא
שהיה רגילה לראות יום ט"ו למבילתה [שטובלת. ו] לטוף ו' ימי נדה, ורואה
ליום ט"ו שהו יום כ"ב לראיתה דכזר שלמו ימי ויבה לטוף י"ח
דהתם בימי נדוזה קאי לה, והרי ד' ימים שהגיעו [פ' אלו הד' ימים
שעברו לאחר ששלמו י"ח יום, הן], ימים שראיה להיות בהם נדה, אבל ט"ו
לראיתה, דבימי ויבה קאי לא קבעה,
[הרי שאין אשה קובעת וסת בימי ויבה],

אמר רב פפא, אמריתא לשמענתא קמיה [ד]רב יהודה
מדסקרתא, מקבע לא קבעה בתוך ימי ויבה, דמצעי ג' זימני למיעקריה,
דנחמא זימנא הוה דעקר לה, ואם יצאה ולא בדקה טהורה, מיחש מהו
דניחוש לה אם היתה רגילה מט"ו לט"ו, דהיינו תוך ימי ויבה, מי צעיר למיחש
ולא משמש ליום ט"ו קודם ראיה, שמא תראה, אישתיק, ולא א"ל ולא
מודי,

אמר רב פפא, נחזי אנן [ההלכה שאמרנו לעיל], היתה למודה
להיות רואה ליום ט"ו, ושינתה ליום כ', זה וזה אסורין,

דף ל"ט ע"ב

ואמר רב יהודה אמר שמואל, ל"ש אלא ט"ו למבילתה דהאי
ט"ו היינו לנצילה, שהן כ"ב לראיתה [שהם בימי נדוזה], ושינתה
ליום כ"ז [דהיינו ימי ויבה, שבין יום 26 ליום 36 הוי ימי ויבה], וקמי דכי
הדרי ואתו עשרין ותרתי [שהוא יום וסתה ו] אסורה לשמש, קיימא לה
בתוך ימי ויבה [דהיינו 22 יום מן יום הכ"ב שהיתה ראיה לראות בו, שהוא
17 יום לאחר יום כ"ז שראתה בו, הרי הוא בימי ויבה],

וקס"ד דהאי כ"ז לאו לראית דילוג [יום כ"ז שראתה בו] קאמר, אלא כ"ז לאומו
יום שהיה ראיה לראות בו, ודילגמו, דהוי יום י"ז לראיתה [כ"ז], ובתוך ימי ויבה
היא לראית כ"ז,

וקתני זה וזה אסורין דכי הדרי אמו כ"ז, למשכון יום שהיה ראיה לראות בו

אבני חן למסכת נדה

שורה א' סדר הרגיל,
שורה ב' כדלקמיה נקטה,
שורה ג' כדמקרא נקטה,

על כרחך כדלקמיה נקטה והא אשה נמי, כשחזרה לנסתה לראות ליום כ"ז, לאו לפי משנן הראשון, אלא ליום כ"ז לראיתה, הלכך האי יומא הוא דאסרינן,

מהני: יוצא דופן על ידי סס # [פ'] שחתכו את בטנה להוציא הולד, וכדי שלא יהיה לה צער השתמשו בסס, נסמחו מעיה [רחמה]. על גליון הרע"ב, וסוילאו אם העובר למוק, ונמרפסם [ובפירוש המשניות להרמב"ם והוא שישוסע חלצי האשה אם תקשה עליה הלידה ויצא העובר משם],

אין יושבין עליו ימי טומאה וימי טהרה, ואין חייבין עליו קרבן,

ר"ש אומר, הרי זה כילוד [ונוהגת בה כל דיני טומאה וטהרה וקרבן כלידה רגילה] [שנאמר ואם נקבה תלד, וה"ל למכתב ואם נקבה היא, אלא ריבה בו]. כך לשון הרע"ב בפ"א מ"ה דכריתות. תיו"ט,

כל הנשים לענין נדה מטמאות ממי אמה דס בבית החיצון [פ'] מתחת לשפתי אותו מקום. ראה לעיל ז': אע"ג דהעמידוהו כותלי רחמה, שנאמר ויקרא בו דם יהיה זובה בבשרה משמע צמון צרה, אבל הזב ובעל קרי אינן מטמאין עד שתצא טומאתן לחוץ צגמרא יליף לה,

היה אוכל בתרומה והרגיש שגודעזעו אבריו [ש?] נעקר שכנת זרע מגופו אוהז באמה, וכולע את התרומה,

ומטמאין [דם נדה, וזיבה וקרי. מלאכ"ש] בכל שהוא, אפילו כעין החרדל, ובפחות מכין:

נב: א"ר מני בר פמיש, מאי טעמייהו דרבנן [לא שיש סברה לומר כר"ש, שאין זה דבר התלוי בסברה, אלא כל אחד צריך ראיה לדבריו שכן הוא. ולפ"ז לא קשה מה שהקשה בספר מי נדה בא"ז דממה נפשך אם הסברה כרבנן מדוע מקשה מאי טעמייהו, ואי הסברה כר"ש מדוע מקשה עליו מאי טעמייהו], אומר קרא ויקרא יב אשה כי תזריע וילדה זכר, עד שתלד במקום שהיא מזרעת,

ור"ש, ההיא [כי תזריע בא ללמד] דאפילו לא ילדה אלא כעין שהזריעה כגון נימוק הולד, אמו טמאה לידה כדאמר בהמפלת (לעיל כו) שלא צבית הבית טמא כו, רבי שמעון אומר הולד נימוק, ואמר צגמרא מודה רבי שמעון שאמו טמאה לידה, וליף טעמא מהכא, אכל רבנן לא צריך להו קרא להכי, דהא לדידהו כיון דאמרי הבית טמא, לית להו נימוק, ופשיטא דאמו טמאה לידה,

ור"ש מאי טעמיה [דיוצא דופן הוי לידה]? אומר ר"ל, אומר קרא ואס נקבה תלד דמאי למכתב ואס נקבה וטמאה שזעוס לרבות יוצא דופן,

ורבנן [מאי עבדי בהמילה "תלד"], האי מבעי ליה [להו. יעב"ן] לרבות טומטום ואנדרוגינוס, דסלקא דעתך אמינא, זכר ונקבה כתיב, זכר ודאי, נקבה ודאית, ולא טומטום ואנדרוגינוס, קמ"ל [תלד מכל מקום],

ורבי שמעון, נפקא ליה מדתני בר ליואי, דתני בר ליואי, ויקרא

א"ל רב פפא, אלא הא דאמר ר"ל, אשה קובעת לה וסת בתוך ימי זיבתה, ואין אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה צימס שהיא נדה, כדענין לפרושי מילתא דרבי יוחנן, דחזאי ריש ירחא וה' צירחא, וריש ירחא וה' צירחא, והסתא חזאי צה' צירחא, דהו לכו ג' זימני צה' צירחא, ומעכשיו יהיה לה וסת צה' צדש, לריש לקיש לא הוה וסת, דהא תרי זימני קמאי דה' צירחא הוי תוך ימי נדותה ממנש, דהא נדה הוה מריש ירחא, ופעם ג' הוה ימי נדה, לפי משנן הראוי שהיתה ראוי לראות ריש ירחא [7+11=25, ונמצא 25 היא בימי נדתה, אבל 30 תהיה בימי זיבתה], ומדקרי לפעם ג' תוך ימי נדה, אלמא לפי משנן הראוי מנינן,

ורבי יוחנן אומר, אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה,

ה"ד, לאו כגון דחזאי ריש ירחא, וחמשא בירחא, וריש ירחא, וחמשא בירחא, והשתא חזאי בחמשא בירחא, ובריש ירחא לא חזאי, וקאמר אשה קובעת לה וסת בתוך ימי נדותה, אלמא מריש ירחא מנינא?

א"ל לא, הכי א"ר יוחנן, כגון דחזאי ריש ירחא, וריש ירחא כגון דחזאי תרי זימני צריש ירחא, ועשרין וחמשא בירחא ופעם שלשית צה"ה, וריש ירחא ורביעית צה"ת, דה"ל הך ראיתה צמריחא שהיא שלשית לראיה של ר"ח, צמון ימי נדותה ממנש, שהיא נדה מיום כ"ה, ומש"ה קרי להו תוך ימי נדותה, דהא נדה היא, וטעמא מאי הוי קציעות הא אורחא צהכי שנפתח מעיינה, משום דאמרינן הך ראיה דראש חדש ראית וסתה היא, והיום זמנה והאי דאקדים וחזאי צה"ה, דמי יתירי הוא דאתוספו בה,

וכן כי אתא רבין ["אתא רבין" יש 125 פעמים בש"ס] וכל נחותי ימא ["נחותי ימא" יש 10 פעמים בש"ס] [יורדי הים מא"י לבבל], אמרוה כרב הונא בריה דרב יהושע וכדמסתרינן:

פרק חמישי יוצא דופן

דף מ' ע"א

אבני חן למסכת נדה

לבן או לבת	לחייב על כל בן ובן ולחייב על כל בת ובת	לרבות ואנדרוגינים	טומטום
"זאת" תורת היולדת	אע"ג דכתיב זאת איצטריך לבן או לבת סד"א ה"מ בתרי עיבורי אבל בחד עבדא וכו' קמ"ל	יכול תביא על לידה שלפני מלאת ועל לידה שלאחר מלאת כאחת? ת"ל זאת	

יב ו ובמל' את | ימי טהרה לָבָן או לְבַת תְּבִיא כָּבֶשׂ בְּנִשְׁתּוֹ לְעֵלָה וּבְנִי יָנָה
או יתר לחטאת אֶל־פֶּתַח אֶהְלֶמוֹ עַד אֶל־חֲפָתָהּ, לָבָן מִכָּל מָקוֹם, לְבַת,
לְבַת מִ"מ,

ורבנן, האי [שלומודים הדין של טומטום ואנדרוגינים מ"תלד" מה דורשים מלבן
או לבת] מבעי ליה, לחייב על כל בן ובן, ולחייב על כל בת ובת
שאם טבלה [אמר ו' לזכר ו' ?] לאחר י"ד לנקבה, ושמה ונמעצרה, וילדה לאחר
שמונים, מציאה שני קרבנות,

א"ר יוחנן, ומודה רבי שמעון ציולא דופן בקדשים [אם הקדישה
למזבח], שאינו קדוש קדושת הגוף, אלא כשאר קדשים שקדם מומן להקדש,
ללא קדשי אלא כעצים וכאצנים לדמיהם, ויוצאין לחולין ליגוז וליעזר, מאי
טעמא, גמור לידה מביכור כמיז צקדשים (ויקרא כג) שור או כש
או עו כי יולד, וכמיז צכור (דברים טו) אשר יולד מזה התם [בבכור אין קדושת
בכורה אלא ב] פטר רחם, אף כאן [בקדושת קרבן אינה אלא ב] פטר
רחם [נראה לענ"ד דטעות סופר הוא, וכן צ"ל מה התם דרך רחם אף כאן דרך
רחם, דפטר רחם אצל קדשים ודאי לא בעי. ערוך לנר],

לגמור לידה מביכור מאדם לענין טומאה וטהרה, דמיז יולדה זכר [צ"ע דהא
לר"ש הלימוד דיש לאמה של יוצא דופן ימי טומאה וטהרה, הוא מואם נקבה תלד,
ורבנן הם שלמדין מאשה כי תוריע להיפך למעט יוצא דופן שאין לה ימי טומאה
וטהרה ? וראה בע"ל] מה התם יוצא דופן [הרי הוא כילוד לר"ש], אף
כאן יוצא דופן?

מסתברא מביכור הוה ליה למילף, שכן אמו מאמו צכור כמיז
(שמות כג) שצעת ימים יהיה עם אמו, וצקדשים כמיז (ויקרא כג) והיה שצעת ימים
מתם אמו,

אדרבה מאדם הוה ליה למילף, שכן פשוט מפשוט אדם משמע
צין צפשוט צין צכור, וכן קדשים הוו פשוטים,

אלא מביכור הוה ליה למילף, שכן אם צמרייהו כמיז אמו, ומרייהו
בהמת קדשים, פגול, נותר, וממא לפוקי אדם דלמיה צכל הני,

אדרבה מאדם הוה ליה למילף, שכן פשוט, זכר וצין צאדם וצין
צקדשים לא משמעו צוכרים למורייהו טפי מצנקבות, לפוקי צכור דלמיה אלא
צוכרים, קדוש ומרייהו צין אדם צין קדשים לא הוו קדושין מאליהם, אצל צכור
קדושתו מאליה, במתנה וצין קדשים וצין אדם לא הוו מתנות כהונה, כגון שלמים
[ד]לצעלים הן [ורק החזה והשוק ניתן לכהן, וכן עולה העור לכהנים], לפוקי צכור
דהוי ממתנות כהונה [דכולו נתון לכהן. עו"ה] ?

בכור	אדם
אמו כתיב בתרייהו	פשוט
בהמת קדשים	זכר
פגול	קדוש
נותר	מתנות כהונה

ורבי שמעון, נפקא ליה מדרתני תנא קמיה דרב ששת, ויקרא יב
"זאת" תורת היולדת, מלמד שמביאה קרבן אחד על ולדות
הרבה משמע מורה אחת, לילדת ולדות הרבה # [כאן מפרש "זאת" שקרבן אחת
יהיה די לכמה לידות, אבל בסוף לומר מ"זאת" דמשמע כמו שמפורש בענין קרבן
אחד לולד אחד],

[ומקשה הבריייתא] יכול תביא על לידה ועל זיבה כאחת,

[וחנמי' מפסקת הבריייתא להקשות וכי תעלה על דעתך לומר כן] אלא יולדת
דאכלה דם, ויולדת דאכלה חלב [ואף דעל דם וחלב מביא חטאת
בהמה, ויולדת מביאה חטאת העוף, כתב הרש"ש בנזיר נט: ד"ה א"ל ב"ז כו' וז"ל
ועוד נ"ל ראה דאף בחטאת יולדת אם היתה מביאה ע"י איזו עילה וסיבה דהתירא
חטאת בהמה היתה ג"כ נתכפרת בה לאכילת קדשים], בחד קרבן תסגי
לה,

אלא [כך צריך להגיה ולפרש את הבריייתא] יכול תביא על לידה שלפני
מלאת, ועל לידה שלאחר מלאת כאחת ילדה עכשיו, וילדה לאחר
שמונים, קמא הוי לפני מלאת, וכתרא הוי לאחר מלאת, ת"ל "זאת" משמע כמו
שמפורש בענין, קרבן אחד לולד אחד,

ורבנן, אע"ג דכתיב זאת, איצטריך לבן או לבת, סד"א ה"מ
דאין מציאה על שלפני מלאת ולאחר מלאת קרבן אחד בתרי עיבורי שילדה וטורה
ונמעצרה צמון ימי טהרה, וילדה לאחר שמונים (דחד הוי גפל),

אבל בחד עבדא, כגון יהודה וחזקיה בני ר' חייא דאמרינן
צהמפלג (לעיל כז) שגסתא אחרון אחר הראשון ג' חדשים אימר בחד קרבן
סגי לה, קמ"ל [לבן או לבת וגם "זאת" דבכל אופן מביאה קרבן על כל לידה
וילדה, # אבל על לידת תאומים בפעם אחת אינה מביאה אלא קרבן אחד, וצריך
לדעת כמה פחות ממשל דיהודה וחזקיה די בקרבן אחד],

ר'ש	רבנן	
הרי זה כילוד	יוצא דופן אין יושבין עליו	
אפילו לא ילדה אלא כעין שהוריעה אמו טמאה לידה.	עד שתלד במקום שהיא מורעת, ולא יוצא דופן	אשה כי תוריע וילדה זכר
	לרבות יוצא דופן	ואם נקבה תלד

אבני חן למסכת נדה

טמא	

והנתנין למעלה מחוט הסיקרא, דק"ל חטאת זהמה למעלה, דכתיב זה קרנות ועולה למטה שנתנן למטה, והנתנין למטה שנתנן למעלה,

הנך [קדשים לבכור] נפישן,

והנתנין בחוץ [על מזבח החיצון] שנתנן בפנים על מזבח הפנימי, והנתנין בפנים כגון פר העלם דבר ופר כהן משים שנתנן בחוץ,

והפסח והחטאת, ששחטן שלא לשמן להכי נקט פסח והחטאת [ומטאת. ו'], דקיימא לן [וזכרים דף 3] כל הזכרים שזמנו שלא לשמן כשרין, חוץ מפסח ומטאת,

מנין [שלא ירדו]?

ת"ל ויקרא ו זאת תורת העולה, ריבה תורה אחת לכל העולין, שאם עלו לא ירדו,

יכול שאני מרבה את הרובע, והנרבע, והמוקצה שיחדו לזרין מקריבת עצודם כוכבים, והנעבד שהשחטו לו, ואתנן, והמחיר, והכלאים פסולין לקרבן, שנאמר (ויקרא כג) שור או כשב פרט לכלאים, והטרפה, ויוצא דופן פסולין לקרבן, כדילף לקמן בשמעתין,

ת"ל זאת,

סיכום:

ר' יהודה ור"ש פליגי: 1. בגשחטה בלילה 2. נשפך דמה 3. יצא דמה חוץ לקלעים. ר' יהודה מודה לר"ש [באלו שפסולין בקודש]: 1. הלן 2. [וכשר] היוצא 3. והטמא 4. והנותר 5. ושנשחט [במחשבת] חוץ לזמנו 6. [ושנשחט במחשבת] חוץ למקומו 7. ושקבלו פסולין וזרקו את דמן 8. והנתנין למעלה שנתנן למטה 9. והנתנין למטה שנתנן למעלה 10. והנתנין ב [מזבח ה] חוץ שנתנן לפניו 11. והנתנין בפנים שנתנן בחוץ 12. והפסח והחטאת ששחטן שלא לשמן.

יכול שאני מרבה את [אלו שאין פסולין בקודש]: 1. הרובע 2. והנרבע 3. והמוקצה 4. והנעבד 5. ואתנן 6. והמחיר 7. והכלאים 8. והטרפה 9. ויוצא דופן.

ומה ראית לרבות את אלו, ולהוציא את אלו,

דף מ"א ע"א

אחר שריבה הכתוב ומיעט, אמרת הואיל וכמוז אחד ריבה וכמוז אחד מיעט, מנחה יש לך לילך אחר אומד הדעת, מרבה אני את אלו, שהיה פסולין בקדש שלאחר שזכו לעזרה אירע פסולין, ומוציא אני את אלו, שלא היה פסולין בקדש,

קתני מיהת יוצא דופן דלא, מאי לאו יוצא דופן דקדשים [שהקדיש יוצא דופן לקרבן], [כיון דחשיב בהבדלתא אליבא דר"ש אופן שהקריב יוצא דופן, הרי שיכולין להקדיש יוצא דופן, וקשיא לר' יוחנן],

אמר רב הונא בריה דרב נתן, לא [אין להביא ראיה מכאן שיוצא דופן

אמר רב חייא בריה דרב הונא, משמיה דרבא, תניא דמסייע ליה לר' יוחנן דאמר דמודה ר"ש, ביוצא דופן דקדשים [שאינו קדוש], ר' יהודה אומר, ויקרא ו זאת תורת העולה היא העולה ומהאי קרא נפקא לן [וזכרים דף כז:] פסולין, [איוו הפסולין הם] שאם עלו לא ירדו, [דכיון] דכתיב על מוקדה משתעלה תוקד [דהיינו שלא ירדו, והוה סבירא לן דכל הפסולין לא ירדו],

[אבל כיון] וכחך דחמנא זאת דמשמע [נמי. ה"י] מיעוטא, כלומר זאת אס עלתה לא תרד, אבל אחרת א"פ שעלתה תרד, וכתיב היא דמשמע מיעוטא, וכתיב העולה דמשמע העולה, עולה כשרה ולא פסולה [הרי יש כאן ג' מיעוטין: זאת, היא, העולה, שאם עלו ירדו], והי תלמא מיעוטי, ממעטי הני תלמא פסולי, הרי אלו ג' מיעוטין,

דף מ' ע"ב

פרט לנשחטה בלילה, ושנשפך דמה לארץ ולא מרק, ושיצא דמה חוץ לקלעים, שאם עלתה תרד,

אבל כל הנך פסולי אחריני דמכשר זהו רבי שמעון, כגון לן, ויוצא שילא הנשר קודם זריקת דם [לא ידעתי מה דחקתו לפרש קודם זריקה. רש"י ע"י"ש, וראה זכחים כז:] ששם פרש"י בד"ה והיוצא, שילא כשרה. ותו לא. מצור דבש], וטמא, ושנשחט לאוכלו חוץ לזמנו וחזק למקומו, כולן מודה נמי רבי יהודה דלא ירדו, וטעמא מפרש רבי יהודה דמסכת זכמים, דפרק המוצא מקדש (דף פד), מפני מה אמרו לן דסם כשר, שהרי לן כשר כשר, וכן כולן,

רבי שמעון אומר עולה, אין לי אלא עולה כשרה, מנין לרבות [ומרבה את כל אלו שאם עלו לא ירדו, וגם אלו הג' שאומר ר' יהודה ירדו, ס"ל לר"ש דלא ירדו, לכן מתחיל בהם],

שנשחטה בלילה,

ושנשפך דמה,

ושיצא דמה חוץ לקלעים,

והלן דס הלן, והיוצא כשר עולה שילא והכניסה והעלה, והטמא, והנותר כשר [עולה. מנור דבש] שנחמך חוץ לזמנו והקטירו,

ושנשחט על מנת לאוכלו חוץ לזמנו דהו פגול וחוץ למקומו,

ושקבלו פסולין וזרקו את דמן [ושקבלו פסולין את דמו וזרקוהו] כגון בעל מום או שאר פסולין, ולהכי נקט קבלו פסולין ולא נקט ששחטוהו פסולין, שהשמיטה כשרה בפסולין כדתנן [וזכרים דף לא] כל הפסולין ששחטו שמיטתן כשרה,

אבני חן למסכת נדה

המוקצה, ומן הצאן להוציא את הנוגח שהמית את האדם, והאי רוצע
ונרצע ונוגח דקמני, כגון על פי עד אחד, או על פי הצעלים, דמודה כגסן פטור,
הלכך להדיוט שרי ולגזזה אסור, אצל ע"פ שני עדים בסקילה הוא, ולהדיוט נמי
אסור,

ותו [הלשון "ותו" קשה קצת שאין זה עוד קשיא אלא המשך מה שהקשה בתחלה
מרובע וכו' ומכלאים ומביא הפסוק מוחכן למידין כלאים] **כלאים** [שנולד] מן
העז ומן הכבש **מהכא נפקא, מהתם נפקא** ויקרא כב **שור או כשב**
או עז, שור פרט לכלאים, או עז פרט לנדרמה אצו ולאמו מן העז,
והוא כבש [כאן לא פירש רש"י מדוע זה נקרא "נדרמה" אבל בב"ק ע"ז ע"ב פרש"י
דאצו דומה לאצו ולא לאמו שגא מאיל ורחל ודומה לעז], וכיון דנפקי מהתם דלא
קדש, למה לי למעוטי מהכא דירדו, הא חולין נינהו,

אלא אצטריכו תרי קראי, חד לבהמת חולין [שהיו בה כל הפסולים
האלו] ואקדשה, **וחד לבהמת קדשים** [שנולדו בפסולים האלו מן בהמת
קדשים], # [וצ"ע שאינו מביא שני פסוקים לכל הפסולין שמונה],

הכא נמי [ביוצא דופן] איצטריך תרי קראי,

ת"ר, המקשה שלשה ימים צימי זיבה, וראתה דס כל שלשה דרך רחס
ויצא ולד דרך דופן, הרי זו יולדת בזוב כלומר זבה היא, דכי טיהר
רממנא מצינה דס הקוש, הני מילי בלידה מעלייתא, אצל דרך דופן לאו לידה היא,
ורבי שמעון אומר, אין זו יולדת בזוב ור"ש לטעמיה דאמר יוצא דופן
ולד מעליא הוא ומטהר את קישויו,

ודם היוצא משם לקמן מפרש מאי קאמר טמא, ורבי שמעון מטהר,

בשלמא רישא רבי שמעון לטעמיה דאמר צמתינן, יושבין עליו ימי
טומאה, אפילו בלידה יצתא, וימי טהרה, אלמא ולד הוא, הלכך לענין קושי נמי ולד
הוא ומטהר את קישויו, ורבנן לטעמיהו,

אלא סיפא במאי פליגי הא ליכא למימר, דס היוצא עמו דרך דופן, יהיה
טמא, כדס הלידה, דאס כן אפכא מצעי ליה, רבי שמעון מטמא, דאמר ולד הוא,
ומכמס מטהרים, אלא ודאי אפי' לרבי שמעון לא הוי אלא כדס המכה, והא דאמר
רבי שמעון צמתינן, יושבין עליו ימי טומאה, משום ולד קאמר, ולא משום דס
[וצריך להוסיף "ועדיין קשה במאי פליגי"]?

אמר רבינא, כגון [לשון "כגון" באן קשה שהרי אינו משנה המעשה] שיצא
ולד דרך דופן,

דף מ"א ע"ב

ודם דרך רחס בשלש ימי הקושי קודם לידה, ואזדא ר' שמעון
לטעמיה, ורבנן לטעמיהו ואמור רבנן דזיבה היא, דלא מטהר לה ולד,
ללא לידה היא, ורבי שמעון מטהר לטמא [לטעמיה. ר"ש מדעסויא], הואיל וימי
זיבה הן, ודס קושי צימי זיבה רממנא טהריה,

פסול בקדשים, אלא קאי על] **יוצא דופן דבכור** [הא דאמר בברייתא דיוצא
דופן אם עלה ירד, מיירי שהקריב בכור שנולד מן הדופן שאינה קדוש],

[ומקשה ולמה צריך לזה לימוד מיוחד הא] **בכור מפטר רחם נפקא** דלא
קדיש [יוצא דופן], וכיון דחולין הוא, למה לי למעוטי, פשיטא אס עלה ירד?

אלא מאי דקדשים, מאמו אמו נפקא נמי דלא קדיש דגמר מצטור?

האי מאי, אי אמרת בשלמא דקדשים, היינו דאצריכי תרי
קראי אמו אמו, וואת, **חד לבהמת חולין דאוליד דרך דופן**
ואקדשה ושמעין מאמו אמו דלא קדיש, **וחד לבהמת קדשים דאוליד**
דרך דופן דעל כרחק ולד היוצא ממנה קדוש מאליו, ואיצטריך למעוטי מואת,
דאע"ג דקדיש, אס עלה ירד, הואיל ולא היה פסולו בקדש,

וקסבר ולדות קדשים בהוייתן הן קדושים נראה צעני דלא גרסי
ליה, ופירוש משוצב הוא, דכל שכן למאן דאמר משעת ילידה הן קדושים דהיינו צעני
אמו [אמנ?] דאיצטריך למעוטי מואת,

[דכל שהם קדושים יותר יש חידוש לומר שאם עלו ירדו, ויש ליישב קצת גירסת
הדפוס שאינו יורד להמחלוקת אם הם קדושים בהווייתן או במעוטי אמן, אלא לחלק
בין וולדות קדשים לבכור שוולדות קדשים הם קדושים ע"י אמן. א"ח]

אלא אי אמרת [יוצא דופן] דבכור, מפטר רחם נפקא?

הכי נמי מסתברא [שיש לפרש דמיירי להקדיש בהמה יוצא דופן] דכל הני
פסולין דהכא [יכול שאני מרבה], צנחמות קדשים קאמר, ורוצע ונרצע כגון
שהקדישן ולבסוף נרצעו, ומוקצה ונעבד נמי בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי
דאמר ממון צעלים הן, ויכול לאוסרה, והכי נמי מוקמין צפרק צמח דזבחים (דף
קיד), ואמתן ומחיר כשנתן לה עובר צמח קדשים קלים * צאמתן [ובן מחיר], וקסבר
צוהייתן הם קדושים, ולא קודם לכן, לפיכך אסור אמתן ומחיר חל עליהם, וקדושה
דממילא נמי חילת עליהו, והרי הם קדושים, וכלאים וטרפה ויוצא דופן נמי צוללות
קדשים * * .

[הכי נמי מסתברא] דנקדשים קאי, ומרי קראי איצטריכא ליה [פ' פסוק אחד כשהן
חולין ופסוק אחד כשהן קדשים, והברייתא מיירי בקדשים] כדאמר[?],

* [לא ידענא אמאי נקט "קדשים קלים" ביון דס"ל דהוייתן הם קדושים מה לי נתן
לה קדשים קלים מה לי נתן לה קדשי קדשים. מהרש"א, ומהר"ר שמוחה מדעסויא
וצ"ל תירץ דלכן אוקמה בקדשים קלים שקדשי קדשים כולם זכרים חוץ מחמטא,
וולד חמטא למיתה אולא ובלאו הכי אם עלו ירדו. וראה במצפה איתן],

** [תימה למה הוצרך רש"י לפרש דמריפה איירי בולדות קדשים, דהא בבהמת
קדשים עצמה מצי איירי וכגון שנעשית מריפה אחר שהקדישה כמו שפירש ברובע
ונרבע. מהר"ם, ומהרש"א]

מדקתני הרובע והגרבע וקא ממעט להו מהאי קרא, והמוקצה,
והנעבר, והכלאים, וי הגי מהכא נפקא, מהתם נפקא ויקרא א
מן הבהמה אדם כי יקריב מכס מן הבהמה, ולא כל צמחה להוציא הרובע
והגרבע, מן הבקר להוציא את הנעבר, מן הצאן להוציא את

אבני חן למסכת נדה

ערוכה,

ר' שמעון	רבנן	
דם היוצא משם מהור	דם היוצא משם טמא	
מקור מקומו טהור	מקור מקומו טמא, המטה ומטמאה את האשה טומאת ערב.	רב יוסף
הדם טהור והאשה טהורה.	הדם טמא וגם האשה טומאת שבעה.	ריש לקיש
הדם טהור והאשה טהורה.	הדם טמא אבל האשה טהורה (והיא טומאת טומאת ערב משום מגע מקור).	ר' יוחנן

מתקופה לה רב יוסף, חדא דהיינו רישא [פי' שהמחלוקת ברישא היא ביוצא דופן שראתה ג' ימי קושי אם תהיה יולדת בזוב, ואם נאמר שבסיפא המחלוקת כשיצא הדם דרך הרחם ג' ימים, אם תהיה טמאה משום זיבה היינו רישא], ועוד [הלשון: דם היוצא] "משם", מקום ולד [ממקום שיצא הולד דהיינו מן הרופן] משמע?

אלא אמר רב יוסף, כגון שיצא ולד ודם דרך דופן ופלוגמא אחריתי היא ולאו אקושי קא, דישא איירי כשיצא דם דרך רחם, קודם לידה, ובמקור מקומו טמא קמיפלגי [פי' שדם היוצא מדופן האשה נגעה במקור, שהרי כדי שיצא הולד נפתח הרחם ודם נדה בא מן הרחם], [וצ"ע איך מטמאין דם היוצא מן הרופן הרי יש כאן מכה רבה ומדוע לא נתלה בדם מכה? ע"פ הח"ס], [לאו למימרא דמקור בנגיעה ידיה מטמא, דהא טומאת בית הסתרים הוא, אלא גזרת הכתוב, דכיון שטומאה נבראת שם מתחלה, כל שנברא בו טמא הוא ומטמא נמי ביציאתו טומאת ערב במשוהו כדם הנדה. חרושי דר"ן, וכע"ז בחדושי דרמב"ן]

מור סבר רבנן [דאמרי דם היוצא משם טמא] סברי מקור מקומו טמא [וכיון שהוא טמא בפנים לא חיישינן מאין יצא, אלא הרי הוא בחזקתו] טומאתו. ר"ח [הלכך טיפת דם מטמאה, ואע"ג דדרך דופן לאו ראייה היא לטמא את האשה טומאת שבעה, מיהו טיפה עכמה מטמאה צמגע, משום דנגע במקור, ומקור מקומו טמא, פי' ועי"ז נעשה דם זה "דם נדה" ודם זה טמא כאב הטומאה ומטמא את האשה טומאת ערב. וראה במשניות כלים פ"א מ"ג שדם הנדה מטמא במגע ובמשא פי' שאם נגע אדם בהם או נשא אותם נטמא ומטמא אדם זה בגדים שלבוש בהם וכלים]

ובמ"ם ורבי שמעון סבר מקור מקומו טהור מלגמא טיפה הנוגעת בו, הלכך כי אמא דם דרך דופן טהור מלגמא, וכדס מכה דמי, וכי אמא נמי דרך רחם טהור כל ימי זיבה, היכא דליכא שופי סמוך ללידה, דולד מטהרו, ואע"ג דולד דרך דופן נפק,

אמר ר"ל [אע"ג דר"ל פליגא אדרב יוסף לא אמרו "ר"ל אמר" דלאו עלה איתמרא, דהא קדים ליה [ר"ל קדים לרב יוסף] טובא, ואמתניתא הוא דאיתמרה. ריטב"א], לדברי המטמא בדם [דהיינו לרבנן], מטמא באשה [גם האשה טמאה] טומאת שבעה, משום ראיית נדה, ואע"ג דכל דרך דופן, לדברי המטהר בדם [דהיינו לר"ש], מטהר באשה [משום טומאת שבעה, אבל טמאה טומאת ערב משום מגע מקור. ריטב"א],

ור' יוחנן אמר, אף לדברי המטמא בדם, מטהר באשה,

ואזדא ר' יוחנן למעמיה, דאמר רבי יוחנן משום ר"ש בן יוחי, מניין שאין אשה טמאה עד שיצא מִדָּוָה דרך ערותה, שנאמר ויקרא כ ואיש אשר ישכב את אשה דוה, וגלה את ערותה, את מקורה הערה, מלמד שאין אשה טמאה עד שיצא מדוה דרך

אמר ריש לקיש, משום רבי יהודה נשיאה, מקור uterus שנעקר מתיבתא דערב טומאת ערב כדמפרש להלן], שנאמר יחזקאל מו לו כה-אמר אֶרְיָה ה' [עַן הַשֹּׁפֶךְ נִחְשְׁתָּה שולין, והיינו מקור] ענינו תחתית הדבר, בעבור שגלית ערוךך לכל כדבר הגשפך שהוא מגולה ונראה] וכמיז [ותגלה ערוכתך] [כפל הדבר במילים שונים] בתגותך על-מאן [בעבור חשקת חזנות שהיה כך על מאהבך. ע"פ מצודות] ועל כל-גלילי תו-עבו [תהיך וכתמיך בגיה אשר נתת להם, אלמא נעקר ונשפך לארץ קרי ליה ערוה, כאלו הוא במקומו, הילכך טמא, נחשקת שוליס, כדאמר במסכת שבת (דף מא.), מפני שנחשקה מחמתה] ובפירוש הראשון שם פרש"י שהוא מלשון נחושת], וצטדקות נמי צממה דומכין נחושטו של מנור [כלים פ"ח מ"ג],

למאי, אילימא לטומאת שבעה, דם אמר רחמנא ולא חתיכה [חתיכת בשר של המקור], אלא לטומאת ערב מפני שנגעה בו [ודאי. ראה רש"י] ציטדקות [דהיינו לפי מה דאמרין דמקור מקומו טמא. אח],

אמר רבי יוחנן, מקור שהזיע כשתי טיפי מרגליות דם לזן ולזל טמאה,

למאי, אילימא לטומאת שבעה, חמשה דמים טמאין באשה ותו לא [ובודאי דם לבן אינו מטמא], אלא לטומאת ערב מפני שנגע במקור וטוע צה [פי' וע"ז שנגעה במקור נעשית דם נדה שהוא אב הטומאה, ואח"כ כשנוגע בהאשה היא טמאה טומאת ערב], ודווקא תרתי [שני טיפין], אבל חדא, אימא מעלמא מן הַדְּדִין אתיא:

[שנינו במשנתנו] כל הנשים מטמאין בבית החיצון: הי ניהו בית החיצון? אמר ריש לקיש, כל שתניוקת יושבת [להשתין. ר"ח]

אבני חן למסכת נדה

נפתח רחמיה קלמ ונראת,

בְּקִדְשֵׁים ל' א יאכל עד אֲשֶׁר יִתְקַר וְהִנֵּנִי בְּכָל־טֹמֵא־נֶפֶשׁ] אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר־תִּלָּא
[מִמֶּנּוּ שֶׁבֶת־זָרַע], ואמר לקמן בפרקין (דף מג) מנין לנוגע בש"ז ת"ל אוֹ אִישׁ
אלמא מינה נפקא לן,

[ובמשך ר' שמעון] אלא מפני שמומא בית הסתרים היא נא
ללמדנו שאפי' לא נגע גשרה מנחון בקרי, טמאה מפני טיפת תשמיש, והלכך
להשמיענו שטמאין. ו' דאי לא אשמעי' לא הוה קיימא לן, מפני שהיא טומאת בית
הסתרים וטומאת בית הסתרים אינה מטמאה [בכל מקום, ולכן
אשמועינן קרא דבאן אכן מטמא מגורת הכתוב], אלא מפני שגורת הכתוב
הוא אלמא לא אמרינן דדיה כזועלה [שהאיש אינו מטמא אלא בחוץ, אבל האשה
מטמאת גם בפנים]?

לא קשיא [שאין לדמות טיפת ש"ז של תשמיש שטמא מגורת הכתוב,
למומא פולטת שמרמינן לאיש שאינו מטמא עד שיצא לחוץ], כאן
במשמשת גזרת הכתוב, ולא צפולטת כאן בפולטת,

פולטת תיפוק ליה דהא שמושה [שאין פולטת אם לא שמשמה מקודם]
דקודם יצאמו חוץ טמאה היא, דהא שמשמה? בשמבלה לשמושה ולמחר
פלטת [פ' לאחר מביאה והערב שמש, שעכשיו היא טהורה], וקאמר לך ר' שמעון
זה דיה כזועלה,

למימרא דמשמשת, במומא ערב סגי לה [למה תיטור מיד בערב
כשעדיין פולטת היא, ועד ג' ימים היא נטמאת ע"י פליטתה],

והא אמר רבא [לא דפריך מרבא אדר"ש, אלא דאנן קיי"ל כרבא, וקא בעי
לאוקמי הא דר"ש ג"כ כדינו דרבא. מנחת יהודה עיי"ש], משמשת, כל
שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה, שאי אפשר לה שלא
תפלוט [פ' שאין כאן השיעור של "עוד שתצא" דהא כל ג' ימים היא פולטת
והולכת] וכיון דכל שלשה אסורה משום תשמישה, דיה כזועלה היכי משכחת לה, אי
למחר שלשה אפי' ילא [שב"ז] נמי טהורה, דהא שכנת זרע מסרחת היא?

[קושיה הגמ' היא למימרא דמשמשת במומא ערב סגי לה, פ' ותהיה טהורה עד
שתפלוט, ובוה תהיין דברי ר"ש כאן במשמשת כאן בפולטת, והא אמר רבא וכו'
פ' והדרה קושיא לדוכתא על ר"ש דאמר דיה כזועלה, דהא תניא שהיא נטמאת
ע"י תשמיש וכיון שעד לאחר ג' ימים לא תהיה טהורה לא משכחת שתהיה דיה
כזועלה. א"ח]

הבא במאי עסקינן הא דקאמר ר"ש דטהורה צטולה לתשמישה, [כגון]
שהטבילוה במטה דכיון דלא זזה ממקומה, אפשר לה צלא פליטה,

מכלל דכי קאמר רבא [דכל ג' ימים אסורה לאכול בתרומה], דאזולה
אידי בכרעה [שלא נשאו אותה אלא היא עצמה הלכה ברגליה] וטבילה
א"כ מאי אי אפשר שלא תפלוט כל שלשה, דמשמע טמאה ודאית, הא צחוקט טהורה
היא טפי, דילמא בהדי דקאזולה שדיתא [שדיתיה ?] דאיכא למימא,
כדי דאזולא ומסגייה ככרעה, שדימיה לכוליה קודם טבילה,

דף מ"ב ע"א

א"ל רבי יוחנן לשון קושיא הוא אותו מקום גלוי הוא אצל שרץ מי
קרי צנשרה, כולו חוץ הוא, ואפי' אלל מגע שרץ, דקיימא לן אין מגע בית הסתרים
מטמא, גלוי הוא אם נגע שם שרץ,

טומאת בית הסתרים, לקמן יליף מודיו לא שטף במים (ויקרא טו) דלאו צר טמוי
הוא, וצחוקט כהניס נמי, מינה נפקא לן?

אלא אמר רבי יוחנן, [בית החיצון] עד בין השיניים כמין שניס יש צחוק
הרסם תלמולי גשר [פ' פתח הנרתיק opening of the vagina],

איבעיא להו, בין השיניים, כלפנים או כלחוץ? ת"ש, דתני רבי
זכאי, עד בין השיניים, בין השיניים עצמן כלפנים,

במתניתא תנא, מקום דישה, מאי מקום דישה, אמר רב
יהודה מקום שהשמש אצל דש [יכולים לומר שזה פירוש של בית החיצון
והיינו מפתח ה uterus ולחוץ כל אורך הנרתיק נקרא בית החיצון, והברייתא בא
לפרש המשנה, אבל אולי חולק על המשנה ומקום זה לא נקרא בית החיצון, ואפ"ה
ס"ל שדם הנמצא שם טמא, ולכן ממשיך ומביא עוד ברייתא שטמאמה בפנים
בבחוץ. ועדיין צריך ביורור],

[ויקרא טו יח ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים וטמאו
עד הערב: יט ואשה פיתיה ובה דם יהיה ובה בשפירה שבעת ימים תהיה בגדה
ובכל הנוגע בה וטמא עד הערב],

תנו רבנן, בבשרה, מלמד שטמאמה בפנים [אף שעדיין לא יצא]
בבחוץ, ואין לי אלא נדה [דבה משתעי קרא], ובה מנין, ת"ל ובה
בבשרה ואע"ג דנדה כמי, מדאפקיה צלשון וזה ילפינן וזה,

פולטת ש"ז מנין, ת"ל יהיה וזה צנשרה,

ור' שמעון אומר, דיה כזועלה [כז] צעל קרי [ש?] אינו מטמא עד שתלא
טומאתו לחוץ, כדכתיב (ויקרא טו) ואשר תלא ממנו שכנת זרע, מה בועלה
אינו מטמא עד שתצא טומאה לחוץ, אף היא אינה מטמאה
עד שתצא טומאתה לחוץ,

וסבר רבי שמעון, דיה כזועלה [שאין אשה מטמאה אלא בחוץ],
והתניא, ויקרא טו יח ואשה אשר ישכב איש אתה שכבת זרע ורחצו במים
וטמאו [ושניהם] עד הערב, אמר ר' שמעון, וכי מה בא זה
ללמדנו הא משום טבילה ידיה לא אינטריך, דהא כתיב לעיל, ואיש כי תלא ממנו
שכנת זרע,

אם לענין נוגע בשכבת זרע ואם ללמד עליה [על האשה] שצריכה טבילה,
אם נגע גשרה מנחון צנכנת זרע, כשיצתה ממנו, הרי כבר נאמר למטה
בפרשת אמור אל הכהנים, (ויקרא כב ד) [איש איש מִזְרַע אֲהָרֹן וְהוא צָרִיעַ אוֹ יָבֹ

אבני חן למסכת נדה

וכי תימא דילמא אשתייר ומספיקא קא מטמאה, אי הכי א"כ מאי "אי אפשר" "חיישין" שמה נשתייר מבעי ליה?

אלא לרבא [דאמר משמשת כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה] נמי [כמו לחכמים גם לרבא צריך לאוקמה] **שהטבילוה במטה** דלא אלה, הילכך כל שעה פלטה [לאט לאט] [ולא וזה במקומה לאחר טבילה, דאי הלאה ברגל שמוא פלטה כל הזרע],

[ועדיין קשה, דר"ש מוקים לקרא דכתיב וטמא עד הערב במשמשת, ורבא אומר דפולטת ג' ימים],

ולא קשיא והא דר' שמעון דיכולה לטבול לשמושה, כגון שלא נהפכה לאחר הטבילה, ודרכא דמתהפכת **כאן** [רבא שאומר שפולטת והולכת] **במתהפכת** [בשעת תשמיש היא שוכבת על גבה, ואחר תשמיש הפכה עצמה על בטנה ואז פולטת והולכת], **כאן** [ר"ש שאומר דמשמשת בטומאת ערב סגי] **בשאינה מתהפכת** [שהטבילוה כך במטתה ואח"כ לא נהפכה אז אינה פולטת והיא טהורה לערב],

ורבא, אקרא קאי, והכי קאמר [וצ"ע מדוע לא תירץ הגמ' סתם כאן במתהפכת כאן כשאינה מתהפכת, ומה הוסיף במה שאומר "אקרא קאי" ? וראה במי נדה ובח"ב] לפירושי לן קרא אתא,

ד כי כתב רחמנא ורחצו במים וטמאו עד הערב דמשמע דיכולה לטבול זו ציוס **בשאינה מתהפכת** כשאינה מתהפכת, ל"א מתהפכת בשעת תשמיש, ואין הזרע נקלט ברחם יחד, הילכך פולטת והולכת מעט מעט, אינה מתהפכת בשעת תשמיש נקלט הזרע יחד ויוצא צצת אחת,

אבל במתהפכת, כל שלשה ימים אסורה לאכול בתרומה, שאי אפשר לה שלא תפלוט,

בעא מיניה רב שמואל בר ביסנא, מאביי, פולטת שכבת זרע, רואה הויא משום ראיה טמיה קרא [פ' שהאשה נטמאת ע"י פליטה זו באיש שיוצא ממנו ש"י], **או נוגעת הויא ומשום** [אז משום] נוגעת בשכבת זרע, דעד השתא הויא נגיעת צית הסתריס, ולא הויא טמאה אלא ציוס תשמיש, ומגזרת הכתוב, וכי פלטה נגעה לבראי ומטמא,

נפקא מינה לסתור ציוצה צימי ספירה, אי רואה הויא סותרת, אכל נוגעת לא, [שכמו] שאם נגעה בשום טומאה אינה סותרת, דהא וספירה לה כתיב, והאיכא, [ועוד נפק"מ] **ולטמא במשהו** לראיה לא בעינן שיעורא, כדאמר' דמתני' [לעיל מ.], לס נדה ולציוצה ולקרי מטמאין בכל שהוא, אכל נוגע ציי שיעורא, כדאמר בפירקין [לקמן דף מג] איכא למ"ד כעדשה, ואיכא למ"ד כחמימת פי האמה,

[ועוד נפק"מ] **ולטמא בפנים כבחוץ** [דראיה מטמא גם בפנים, אבל נגיעה צריך לצאת לחוץ],

[ומקשה על מה שאמר ולטמא בפנים כבחוץ] **מה נפשך, אי שמיע ליה** לרב שמואל [השואל כאן] **מתניתין** [מתניתא] דפליגי רבנן ור"ש לעיל, דקאמרי רבנן פולטת שכבת זרע מטמא צפנים ככחון, ולר"ש דדיה ככועלה, [ונמצא בבעיא שלנו] **לרבנן רואה הויא** [דינה כרואה] לענין לטמא צפנים ככחון, ולר' **שמעון נוגעת הויא** [ומטמא רק כחוץ],

ואי לא שמיע ליה מתניתין אמאי מספקא ליה **מסתברא** # [וסברא חזקה יותר מפסוק כדאמרינן בעלמא למה לי קרא סברא היא] **נוגעת הויא** דהא לא מגופה חזיא, אלא מה שקבלה היא פולטת [ומסיני לא גמרינן, דחדוש הוא וכו'. תוס' ?]

לעולם שמיע ליה מתניתין, ואליבא דרבנן לא קמיבעיא ליה [ונמצא שהנפק"מ לטמא בפנים כבחוץ אינה] דכיון דלרבנן מטמא צפנים ככחון, [ומפרש כל השלש נפק"מ ששאלנו לעיל] אלמא רואה הויא, וכ"ש דמטמאה צמשה, ולענין סמירה נמי סמרה, דהא צמורת זיצה מרבי ליה, מיהיה זיצו [זיצה], [כל שכן הוא] [פ' גם לענין סתירה היה יכול לומר כ"ש, דהא הכ"ש לגבי משהו הוא] דאי נמי היה ככועלה מטמאה במשהו [דהא גם ככועלה זכ ובעל קרי מטמא במשהו, לכן כ"ש אם נאמר שנחשבת כרואה ודאי מטמאה במשהו] ומהאי טעמא [כיון דכי אמרינן דיה ככועלה, הלא ככועלה כשסופר ז' נקיים אם רואה טיפת קרי סותר] סתירה נמי הוה כ"ש [כ"ש אם היא נחשבת כרואה ודאי שסותרת הו' נקיים שלה], אלא לרואה דמלתא קאמר ולענין כו'. מהרש"א. אח,

כי קא מיבעיא ליה אליבא דר"ש, ולטמא בפנים כבחוץ לא קמיבעיא ליה דהא שמעינן לר"ש דלא מטמא [דהא אמר ר"ש דיה ככועלה], **כי קמיבעיא ליה לסתור, ולטמא בכל שהוא, מאי,**

מי אמרי' **כי קאמר רבי שמעון דיה ככועלה**, [רק בא' מג' הנפק"מ] **הני מילי לטמויי בפנים כבחוץ** מה צועלה לא מטמא אידי נמי לא מטמאה, אבל לסתור, ולטמא בכל שהוא, רואה הויא לא משוי לה כנוגעת, דהא א"נ אמר דיה ככועלה, סמרה ומטמאה צמשהו ככועלה [רש"י מטמא בראיה במשהו, וגם סותר את ספירתו של כועלה],

או דילמא לא שנא דכי היכי דלענין טומאת פנים, משוי לה נוגעת, לענין משהו וסמירה נמי משוי לה נוגעת [שאינה מטמאה את הפולטת במשהו, וגם אינה סותרת את ספירתה],

איכא דאמרי, לעולם לא שמיע ליה [רב שמואל בר ביסנא] **מתניתא** ודקאמרינן מסביר נוגעת הויא, לא היא, מסביר לא מיפשט לן, **והכי קמיבעיא ליה** דאיכא למימר **מדאחמיר רחמנא אבעלי קריין בסיני** דכתיב (שמות יט) אל תגשו אל אשה, ולא הזהיר על טמא שרץ [מאישי לא מוכח דפשיטא דרואה הוי, אלא מאשה דמשום פולטת חזויר רחמנא ג' ימים אל תגשו אל אשה. תוס'] **רואה הויא,**

או דילמא לא גמרינן מסיני, דחדוש הוא, דהא זבין ומצורעים

אבני חן למסכת נדה

א"ל [הקשה לו] **רבי ירמיה לר' זירא** [יש יותר מחמשה עשר פעמים בש"ס הלשון בעא מיניה ר' ירמיה מר' זירא ועוד כעין זה. ראה ב"ב כ"ג ע"ב, וראה ר"ה י"ג ע"א], **בירידה אמאי טמאה, טומאה בלועה היא** וקיימא לן בפרק זהמה המקשה (חולין דף ע"א), טומאה בלועה אינה מטמאה לא צמגע ולא צמשא, והכא הא טומאה בלועה היא,

ולא דמיא לכל הנשים שמטמאות צצית החיטון, דהתם משום ראיה דמאחמול. רש"י היא, וטומאת שבעה, ורשמנא [דרשמנא ?] אמר צצורה, מכי אתא צצית החיטון היא ראיה,

אכל הכא משום משא ונגיעה היא [ביוולדת שמתאחמול נגמרו ימי טומאתה והיום מתחילין דמי טוהר]. וטומאת ערב [זה שיש צד שתהא טמאה היום בימי טוהר משום נגיעת דמים בטמאים היא], דלי משום ראיה, מאחמול איעקר ומאחמול היא ראיה [שהרי היום לא ראתה, ואחמול כבר היתה טמאה משום טומאת לידה]. וראיה דמאחמול לא מהניא לה האידנא [כשיצאין הדמים חוץ לגופה], דמאחמול הוה לה ימי טומאה [והדמים שראתה אחמול אינם מוסיפין לה שום טומאה], והשתא הוה לה ימי טוהר [שהרי היא טובלת לסוף ימי טומאה של לידה], וטומאה בלועה [שאנו רוצין למטמאות היום בימי טוהר שלה] לא מטמיא צמגע וצמשא [ומאחמול טעם נטמא אותה היום] [אבל כשיצא לחוץ תהיה טמאה משום נגיעה]?

א"ל, זיל שייליה לרבי אבין, דאסברית ניהליה פירשמי לו טעמא, וברכיש לי ברישיה הודה לדברי ונענע צראש [ב] **בי מדרשא,**

[ראה הוריות ג' ע"ב כגון שהרכין הווא אחר מהם את ראשו וגם בברכות ג' ע"א הקב"ה מנענע ראשו, ושם ז' ע"א ונענע לי בראשו],

[וצריך להבין מדוע לא אמר לו ר' ירמיה עצמו, ובפרט שהתירין הוא מאמר קצר ? ואולי י"ל שכיון שר' ירמיהו היה דרכו להטריד את ר' זירא בקושיות [בדלעיל כ"ג ע"א בסוף העמוד], עד שפעם אפקוהו מבית המדרש בשביל זה [ראה ב"ב כ"ג ע"ב מש"כ שם], ואם היה שואל קושיא שעדיין לא דיבר על הענין אז היה בדלית ביריה צריך להתווכח עמו, אבל כאן שכבר הסביר ענין זה לר' אבין והוא הסכים עמו, לא רצה ר' זירא להתווכח עם ר' ירמיה אלא שלחו לר' אבין].

אזל שייליה, א"ל [אין זה דומה לטומאה בלועה דעלמא] **עשאוה [הכמים] כנבלת עוף טהור, שמטמאה בגדים בבית הבליעה** [אצלן] צגדים שהוא לצוש בהן צשעה שנוגע בה, אינן טמאין, שאין להן טומאת מגע, דאמר רחמנא [ויקרא כז ח נבלה וטרפה] לא יאכל לטמאה בה [ויקרא כז], אין לך אלא מה שאמור בה, אכילה ולא מגע,

ומה היא מטמאה, צגדים שהוא לצוש צשעת בליעה, כדכתיב [ויקרא יז] [וכל] נפש אשר תאכל נבלה וטרפה בארץ וצגד וצגד וטרפה, וצגלת עוף טהור כמי, דצגלת זהמה לא מטמאה צצית הבליעה, כדאמר צשמעמין [ע"ב],

וצגלת עוף טמא נמי לא מטמאה, כדאמר צמורת כהנים, מי שאיסורו משום צל תאכל נבלה, יאח עוף טמא, שאין איסורו משום צל תאכל נבלה, אלא משום צל תאכל טמא,

[ושואל על דמיון של בית החיצון לבית הבליעה] **מי דמי**

דף מ"ב ע"ב

התם [בנבלת עוף טהור] **אין לה טומאה בחוץ כדפרישית, לטמאה בה, אין לך בה, אלא מה שאמור בה, והך הוא דגזור בה רחמנא, הכא כי נפיק לבראי** [הא עתיד] **ליטמי** וכיון דמטמא צחון, הווא כשאר טומאות, דלא מטמאות

דחמורי [דעתיד [פ' במתן תורה] להחמיר עליהן יותר מבעלי קריין. תוספי הרא"ש, שהם טמאין טומאת שבעה], **ולא אחמיר בהו רחמנא** [שובין ומצורעים לא צמטו שלא יבואו למתן תורה, וכאן סיום האיבעיא, # וצ"ע אולי לא היה כאלו שכולן נתרפאו]?

א"ל [אבין] **רואה הווא,**

אתא [רב שמואל] שייליה לרבא, א"ל רואה הווא, אתא לקמיה דרב יוסף, א"ל רואה הווא, הדר אתא לקמיה דאבין, א"ל כולכו ברוקא חדא תפיתו כולכס שמעתס שמועה [שמיעה. מהר"ס עיי"ש] אסת,

תפיתו לשון רוק, ומצירו צמטות, מוף שדי צפרק אף על פי (דף ס"א),

[פ' רב שמואל בר ביסנא אמר לאבין כולכו ברוקא כו', משום דאבין ורבא חברים היו ושניהם תלמידי רב יוסף, וכולהו בחדא שיטתא קיימי. מנחת יהודה]

אמר ליה אבי שפיר אמרי לך, עד כאן לא קאמר ר"ש דיה כבועלה, אלא לטמא בפנים כבחורין, אבל לסתור ולטמא בכל שהוא, רואה הווא דלי נמי דיה כבועלה, מטמיא כבועלה צמשה, וסמרה כבועלה [פ' שרק לנגיעה בעי שיעור, אבל לראיה צמטא במשהו. אבל ראה תוס'] # [לא חבתי כל האריכות לאחר שאמר אבין דרואה הווא וכן אמרו כולם מה אומר כולכו ברוקא חדא תפיתו, ומה מוסיף במה שאומר שפיר אמרי לך וכו' ?]

ת"ר, הנדה, והזבה, והשומרת יום כנגד יום הכי קאמר צין [זבה גדולה דהינן] שאלתה ג' ימים, צין שאלתה יום אחד [והוי שומרת יום כנגד יום], מטמאה צצית החיטון צצריה ראשונה, **והיוולדת לקמן מפרש, כולן מטמאות בפנים כבחורין** צצריה ראשונה, אכל צשניה ליכא למימר, דהא צלל צצריה טמאה היא,

בשלמא כוללהו [נדה, זבה, שומרת יום] לחיי, אלא יולדת, אי בימי נדה ילדה ואלתה הא תני ליה [דרינה ב] נדה, ו אי בימי זיבה הא תני ליה ל זיבה [ומה מחדש באמרו יולדת]?

לא צריכא שירדה לטבול מטומאה לטהרה לאחר צשעים, וקיימא לן צצית הלל דאמרי צצנות כומיס [לעיל דף לה], ציומי וצצילה תלא רחמנא, דלא הוי דס טוהר אלא לאחר טצילה,

וכי הא דאמר רבי זירא, א"ר חייא בר אשי, אמר רב, יולדת שירדה לטבול מטומאה לטהרה, ונעקר ממנה דם צצית החיטון ועמד שס יום לו יומים [זה הלשון אינו מדוקדק, ואין צריך לזה, ובפשוטו היה לו לרש"י לפרש שתיכף ומיד אחר הטבילה יצא לחוץ טמאה וצריכה טבילה אחרת ואין נ"מ לשום דבר אי עמד שם יום או יומים או ולא כלום, וצ"ע ק. אוצר חיים בא"ז], **בירידה טמאה כל זמן שהוא בה, וכשילא צעילא טצילה אחרית, דלא טהרתה טצילה, בעלייה טהורה** [דהא הוי דם טוהר], והיינו דמניא יולדת מטמיא צצית החיטון [וזה ההירודש דיוולדת],

אבני חן למסכת נדה

כלועות?

גזרה שמא יוציא הולד ראשו חוץ לפרוזדור ותגע בו, דמכי נפק
הוא ליה ילוד ולא הוי כלועה, וטמא מדאורייתא משום נוגע צמת,
אלמלא חוץ לפרוזדור ילוד הוא, הילכך לענין לטמא את אמו טומאת לידה נמי ילוד
הוא [וזה הפירוש מטמא בפנים כבחיוץ],

וכי ההוא דאתא לקמיה דרבא כלומר מדרכא נמי שמעינן דלאשו חוץ
לפרוזדור הוי ילוד, אמר ליה, מהו לממהל בשבתא? אמר ליה
שפיר דמי [ביום אפילו בשבת],

בתר דנפק אמר רבא, [וכי] ס"ד דההוא גברא לא ידע דשרי
לממהל בשבתא כלומר [וכי] אפשר שאין זה האיש יודע שמילה צצת מותרת,
אלא דלא דבר ספק אירע בו,

אזל בתריה, אמר ליה אימא לי איזי [אהובי] [לשון זה 6 פעמים בש"ס]
גופא דעובדא היכי הוה,

[״איזי״, הרשב״ם פרשת תולדות [בראשית כו לג] על הפסוק מי ״אפוא״ הוא הצד
ציד פירש, מי אפוא תיקון לשון הוא כמי איזי שבתלמוד אימא לי איזי. ע״כ.
והרש״ל בב״מ ע׳ ע״א פירש איזי לשון אוהב, וכן לשון ״איזי״ ביומא ל׳ ע״ב,
כתובות ס״ט ע״א, ע״ט ע״א, ק״ד ע״ב, גיטין ל״ט ע״ב, ב״ב ל״ב ע״ב?]

אמר ליה, שמעית ולד דצוין שמעתי את הולד לועק צמוך המעיין
[הלשון ״בתוך המעיין״ אינו מדויק שבתוך המעיין אין פה הולד פתוח, אלא כיון
שלא הסתכל לראות הלידה ורק שמע הקול, נדמה לו כאילו הוא בא מתוך
המעיין] אפניא דמעלי שבתא מצעד יום של ערב שבת, ולא אתיליד
עד שבתא,

אמר ליה האי הוציא ראשו חוץ לפרוזדור הוא, והוי מילה
שלא בזמנה, וכל מילה שלא בזמנה, אין מחללין עליה את
השבת [קצת קשה דלימא בפשיטות שצריך למולו בערב שבת, וממילא לא יבא
למול בשבת. ערוך לגר],

איבעיא להו, אותו מקום [בית החיצון] של אשה כלוע הוי, או
בית הסתרים הוי,

למאי נפקא מינה, כגון שתחבה לה חבירתה [אומר ״חבירתה״
משום צניעות] כזית נבלה באותו מקום,

[דיעות:

במשנה כלים פרק א' [במשנה א' שם תנן אבות הטומאות השרץ וכו' הרי אלו
מטמאין אדם וכלים במגע, וכלי חרש באויר, ואינם מטמאין במשא, ובמשנה ב'
שם] למעלה מהם נבלה וכו' שהם מטמאין את האדם במשא [פ' אף במשא]
לטמא בגדים וחשובי בגדים במגע. ע"כ. וביבקש דעת במשניות תפארת ישראל
סימן י"ד כתב דין נבלה אינו רק בבהמה או חיה, ואין בכללו רק כל בע"ח [חוץ
מבריות המים ועופות] שיש בו בשר גידים ועצמות והולך על ד' רגלים גבוהים
קצת, שאינו זוחל וגורר גופו על הארץ בלכתו, כחולד ועכבר וכדומה שהן בכלל

הכא נמי ל כשיצא לחוץ [פ' הא דאמר ר' זירא בירידה בטמא, אין
הפירוש שהאשה טמאה מיד, אלא תהיה טמאה לכשיצא, ולא מיירי בטומאה
כלועה. וצריך עיון אם עכשיו חזר ר' זירא ממה שאמר עשאוה כנבלת עוף טהור ?
והרימב"א כתב שהדמיון לנבלת עוף טהור היא שדנו אותה כאילו היא בגלוי לענין
דלא מהני לה טבילה כי היכי דמהני לדם בגויא וכדמפרש ואולי] [תחת שפתות
הרחם] מטמא אותה, אם נעקר קודם טבילה, ואם טבלה טהורה כל זמן שהוא שם,
ולכשיצא [חוץ לגופה] יגע זה יטמאה,

אי יצא לחוץ, מאי למימרא הא דס טמא הוא, דקודם טבילה נעקר?

מהו דתימא, מרגו דמהני טבילה לדם דאיכא גואי [בבית הפנימי,
שנעשה דם טהור], תהני נמי להאי [שיצא לחוץ], קמ"ל,

שמעתין דרבי זירא, דהוא קשיא לן טומאה כלועה היא איפריק דלכשיצא לחוץ
הוא דקאמר [טמאה],

והשתא לא מתוקמא דרייתא דקמי יולדת מטמאה צצית החיוץ [בסוף עמוד א' כולן
מטמאות בפנים כבחיוץ] כדרי זירא, דהא לרבי זירא לא מטמא עד השמא [פ' עד
זמן] שיצא [ובברייתא שנינו שמטמא גם בפנים], והדרא קשיא לדוכתין אלא
[ברייתא ד] יולדת, אי בימי נדה נדה, אי בימי זיבה זיבה [פ' כמו
שהקשה לעיל] # [צריך יותר ביאור מה שכתב רש"י שהקושיא אליבא דר' זירא,
דהא לכו"ע בימי נדה נדה וכו' וקשה מה כוונת הברייתא שיוולדת מטמא בפנים
כבחיוץ?]

הכא במאי עסקינן, בלידה יבשתא דליכא לא נדה ולא זיבה,

לידה יבשתא, מאי מטמא בפנים כבחיוץ איכא אי ציצתא מאי
מטמא בפנים איכא?

כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוזדור ואוליד [ומזר. רש"י], וקאמר
דאע"ג דלכתי ראשו צניס הוא, דהיינו צצית החיוץ, הוי ילוד, וטמאה לידה,
[אבל לפי גירסת הרפוס לא הבנתי איך יקרא חוץ לפרוזדור "בפנים" ? וראה תוס'
שפרוזדור כאן אין פירושה כמו פרוזדור לגבי דם נדה, ואולי לפ"ז יקרא פרוזדור
"הנרתק" ושפיר נקרא "בפנים", וראה כל הענין לעיל י"ז ע"ב. וראה אוצר חיים
בא"ז שדחה דברי הרש"ש. אה]

וכדרב אושעיא וכרז אושעיא דלמר חוץ לפרוזדור ולד הוי,

דאמר רב אושעיא צפרק צהמה המקשה [חולין דף עז], אהא דמתן אשה
שמת עוברת צמוך מעיה, ופסטה חיה את ידה ונגעה בו, הסיה טמאה טומאת
שצבה, והאשה טהורה עד שיצא הולד, והיונן זה חיה אמאי טמאה, טומאה כלועה
היא, ואמר רב אושעיא הך טומאת חיה מדרכנן,

אבני חן למסכת נדה

שרצים. אח

רש"י שבת יג: קודם שיאכלנה [במגע ובמשא] וראייתו של אב"י מדמסיק
בברייתא זו דנבלת בהמה טמאה לא מטמאה בבית הבליעה, ואם איתא דבית
הבליעה הוי בית הסתרים א"כ כשכולע נבלת בהמה טמאה ליטמא מטעם שנושא
ומסיט בבליעתו את הנבלה דהא נבלת בהמה טמאה מטמאה במשא, אלא ש"מ
מקום בית הבליעה בלוע הוי. מהר"ם,

ותיתי בק"ו מנבלת עוף טהור, ומה נבלת עוף טהור שאין לה
טומאה בחוץ, יש לה טומאה בפנים [בבית הבליעה], זו [נבלת
בהמה] שיש לה טומאה בחוץ [מגע ומשא], אינו דין שיש לה
טומאה בפנים,

אמר קרא ל' א' יאכל לטמאה כה, בה [נבלת עוף טהור] צגדים טמאים
צצית הצליעה ולא באחרת,

אם כן [דנבלת בהמה אינה מטמא בבית הבליעה] מה תלמוד לומר
[בנבלת בהמה] ויקרא יא מ' וְהָאֵכָל מִנְּבִלָתָהּ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְטָמֵא עֲדֵי־הָעֶרֶב וְהַנֶּשֶׂא
אֶת־נְבִלָתָהּ יִכָּבֵס בְּגָדָיו וְטָמֵא עֲדֵי־הָעֶרֶב?

[פ' קרא אחרינא דכתיב בפרשת שמיני גבי נבילת בהמה טהורה [ויקרא י"א
ל"ט-מ'] וכי ימות מן הבהמה אשר להם לאכלה הנוגע בנבלתה יטמא עד
הערב: והאוכל מנבלתה יכבס בגדיו וטמא עד הערב, והנושא את נבלתה יכבס
בגדיו וטמא עד הערב. ומקשה הגמ' כאן אם אין טומאת בית הבליעה בנבלת
בהמה ורק בנבלת עוף טהור מה ת"ל "והאוכל" ?

ליתן שיעור לנוגע ולנושא כאוכל, מה אוכל בכזית, אף נוגע
ונושא בכזית,

אמר רבא, שרץ בקומטו כגון צין אצילי, או שאר קמטים פרוג"ש צלע"ז
טהור, נבלה בקומטו טמא,

[ומפרש] שרץ בקומטו טהור, שרץ בנגיעה הוא דמטמא, ובית
הסתרים לאו בר מגע הוא,

נבלה בקומטו טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא
מטמא,

שרץ בקומטו, והכניסו לאויר התנור, טמא [התנור],

פשיטא? מהו דתימא תוכו אמר רחמנא,

דף מ"ג ע"א

ולא תוך תוכו [שהשרץ בקומטו וקומטו בתנור], קמ"ל דהאי לא תוך תוכו
הוא, אלא [דיכי דמי תוך תוכו] כגון כלי צמור התנור, ופיו למעלה מפי התנור
[שהוא בתוך כלי שאין הכלי פתוח לתוך התנור כלל],

אי אמרת בלוע הוי, טומאה בלועה לא מטמאה דהרי היא כמי
שאינה, ואין זה לא מגע ולא משא, וטהורה אשה זו,

ואי אמרת בית הסתרים הוי כשאר בית הקמטים, טומאה לא צולה נהי
דבמגע לא מטמא דלא מטמא בית הסתרים צנגיעה, במשא מיהא
מטמא וטמאה אשה זו, שהרי נושאת את הנבלה?

אב"י אמר בלוע הוי [והילכתא כאב"י, ואע"ג דליכא בית"ל קג"ס? לא נאמר
בכלל שהוא אלא היכא דליכא מתניתא כאב"י. ריטב"א], רבא אמר בית
הסתרים הוי,

אמר רבא, מנא אמינא לה, דתניא [לעיל בברייתא בדברי ר"ש מא:]
אלא מפני שטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית
הסתרים לא מטמאה, אלא שגזרת הכתוב היא,

ואב"י חדא ועוד קאמר [ר"ש לעיל], חדא דטומאה בלועה היא,
ועוד אפילו אם תמצי לומר טומאת בית הסתרים היא, אינה
מטמאה, אלא שגזרת הכתוב היא,

איבעיא להו, מקום נבלת עוף טהור בית הצליעה של אדם, שאין לנבלת
עוף טהור טומאה אלא שם, בלוע הוי, או בית הסתרים הוי,

למאי נפקא מינה, כגון שתחב לו חבריו כזית נבלה [נבלת
בהמה] לתוך פיו דאי תמצה הוה לעצמו איטמי ליה צמגע [ואם תחב בלא נגיעה
איטמי ליה במשא. וראה הלכה למשה בא"י, רש"ש, וחתם סופר], אי אמרת
בלוע הוי, טומאה בלועה לא מטמא (אלא אי) [ואי] אמרת
בית הסתרים הוי, נהי נמי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא
מטמא?

אב"י אמר, בלוע הוי, ורבא אמר, בית הסתרים הוי,

אמר אב"י, מנא אמינא לה?

דתניא, יכול תהא נבלת בהמה, מטמאה בגדים אבית
הבליעה, ת"ל ויקרא כב ח נְבִלָה וְטִרְפָּהּ ל' א' יֹאכֵל לְטִמְאַה־כָּה
אָיִי ה',

[וברש"י עה"ת פ' לענין הטומאה הזכיר כאן, שאם אכל נבלת עוף טהור, שאין לה
טומאת מגע ומשא, אלא טומאת אכילה צצית הצליעה, אסור לאכול בקדשים, וזריך
לומר וטרפה מי שם צמיו טרפה, יא נבלת עוף טמא שאין צמיו טרפה (תו"כ י'
קפה-קכו)]

מי [עוף] שאין לה טומאה אלא אכילתה [גמ' זו מובאת ברש"י שבת
יג: ושם מביא הלשון "אכילתה"], יצתה זו שטמאה [שיש לה טומאה.

אבני חן למסכת נדה

מאי טעמא הוא למה כשטהור ניסט בקנה של זב הוא טהור. אח:

[שנינו במשנתנו לעיל מ.] אבל הוב ובעל קרי אינן מטמאין [עד שתצא טומאתן לחוץ] וכו': זב דכתיב ויקרא טו כי יהיה זב מ"בשרו, עד שיצא זובו מבשרו, בעל קרי דכתיב, ויקרא טו ואיש כי תצא ממנו שכבת זרע:

[שנינו במשנתנו] היה אוכל בתרומה והרגיש [שנודעו אבריו אוחז באמה ובולע את התרומה] וכו': אוחז, והתניא ר"א אומר, כל האוחז באמה ומשתין, כאילו מביא מבול לעולם שמחמס את אבריו, ומציא לדי קרי, וחזו קלקול דור המבול, שנאמר (צדקשים ו) כי השחית כל בשר?

אמר אביי, במטלית עבה שאינה מחממת, רבא אמר, אפילו תימא במטלית רכה, כיון דעקר עקר,

ואביי, חייש דילמא אתי לאוסופי,

ורבא לאוסופי לא חייש, והתניא, למה זה דומה, לנותן אצבע בעין, שכל זמן שאצבע בעין, מדמעת וחוזרת ומדמעת,

ורבא, כל אחמומי, והדר אחמומי בשעתא, לא שכיח, והא דתניא כל זמן שאצבע בעין מדמעת, ה"מ היכא דמתחלה ממשמש וחימס את עגמו, ויוצא כל שעה מעט, אבל זה שנודעו אבריו, נעקר כל הזרע בידו, ושזב אינו חוזר ומחמסם, לעקור עוד מיד בשעה אחת,

אמר שמואל, כל שכבת זרע שאין כל גופו מרגיש בה, אינה מטמאה, מ"ט? שכבת זרע אמר רחמנא, בראויה להזריע,

מיתבי, היה מהרהר בלילה, ועמד ומצא בשרו אצרו חם, טמא שמה יאז ממנו קרי, ואמאי והא לא ארגיש?

תרגמא רב הונא, במשמש מטתו בחלומו דאי נפק ודאי ארגיש, דאי אפשר לשמש בלא הרגשה,

לישנא אחרינא, אמר שמואל, כל שכבת זרע שאינו יורה כחץ אינה מטמאה,

מאי איכא בין האי לישנא להאי לישנא? איכא בינייהו נעקרה בהרגשה, ויצאה שלא בהרגשה דאינו יורה כחץ,

מילתא דפשיטא ליה לשמואל, מיבעיא ליה לרבא, דבעי רבא, נעקרה בהרגשה ויצאה שלא בהרגשה, מהו?

אמר ר"ל, קנה בקומטו של זב, והסיט בו את הטהור, טהור כדמפרש טעמא לקמן, קנה בקומטו של טהור, והסיט בו את הוב טמא הטהור, שהרי נשא את הזב, חז מטמא במשא, דכתיב במשכב (ויקרא טו) והגושא אוחס, וק"י לזב עגמו,

מאי טעמא [אדם] טהור היסט בקנה של קומטו של זב, [הוא] טהור?

[ומתריץ דילפינן מ"וידיו" שמגע הוב צריך שיהיה בידיו בגלוי אבל אם מוחזק הקנה בקומטו הרי זה בית הסתרים ואינו מטמא באופן כזה] דאמר קרא ויקרא טו יא,

וכל אִשָּׁר יִגַּעְבוּ הַזָּב, וְיָדָיו לֹא־שָׁטְףָ בַּמַּיִם [הא שטף טהור בתמיה! הא טבילה צני. רש"י קדושין כ"ה ע"א ד"ה לענין טומאה] וְכִבֵּם בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמְא עַד־הָעֶרֶב והאי קרא לאו למגע [לנוגע בגופו של זב] אלא טריף [פי' לא בא ללמדנו שבשנוגע טהור כזב הוא טמא], דהא [כבר] כתיב [ויקרא טו ז] וְהִגַּשׁ בְּצֶדֶק הַזֶּבֶד [יבצם בגדיו וקטן צניס וטמא עד־הערב],

אלא זהו הסיטו של זב [שהוב מסיט את הטהור] [ש?]מכאן למדנו, זב שהסיט את הטהור טמא, שלא מצינו לו טומאה בכל התורה כולה [ב]טומאה המסמט טהרה שטמא, אלא אם כן נשא טהור את הטמא, ואפקיה רחמנא בלשון נגיעה, למימרא דהיסט ונגיעה כידיו והאז צז הוא דגלי רחמנא וכתב, וְיָדָיו דִּדְרָשִׁין הכי, היכא דהסיט צו הזב ידי, כלומר בגלוי [אבל לא בקומטו], מזה התם מאבראי אף הכא מאבראי,

לֹא־שָׁטְףָ בַּמַּיִם מילתא אחרינא היא למילף, לנגילת ידיס לאכילה מהכא,

אלמא הסיט זב את הטהור, אינו טמא, אלא א"כ הסיטו בגלוי ידי, ומדאפקיה בלשון נגיעה, ילפינן נמי לכל נגיעות דאין מגע בית הסתרים מטמא, אבל טהור שהסיט את הזב, דנפקא לן מקרא אחרינא [דכתיב [בויקרא טו ז] והגושא אוחס יכבם בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב], דלא כתיב ציה ידי, טמא אפילו הסיטו בקנה שצקומטו, מידי דהוה אצללה צקומטו, שהיא מטמאה במשא, דהא מ"מ הרי הוא נושא את הטומאה,

ל"א, קנה צקומטו של טהור, והסיט את הזב, להכי טמא שנגע הקנה בגלוי של זב, ונטמא הקנה מחמת הזב, וחוזר ומטמא את הטהור, ואע"ג דטהור קמוט [פי' שהקנה נוגע צקומטו של טהור, והלשון קשה. אח], דגילויא גצי זב הוא דצעינן, אבל קנה צקומטו של זב, והסיט את הטהור, טהור, הואיל חז קמוט, וגצי זב כתיב וידיו,

ושיצו הוא, מפני כמה דברים,

חדא דקנה פשוטי כלי עץ הוא, ואינו מקבל טומאה, וא"ת צקנה חלול נהי נמי דמקבל טומאה, אפ"ה אין חוזר ומטמא הטהור, שהרי אין מגע של זב חוזר ומטמא אדם, שאין לך נוגע צטומאה מטמא אדם, חוץ מן הנוגע צמת, ועוד אי טומאת הטהור, משום נגיעת קנה היא, והרי צקומטו הוא דנגע, וצית הסתרים לאו צר מגע הוא, דהא אמרינן לעיל שרץ צקומטו טהור,

ועוד לשון הסיט אמאי נקט,

ועוד הסיט טהור את הזב מי נפק מהאי קרא, וכל אשר יגע צו הזב כתיב, והיינו אשר יסיטנו הזב, ולא כתיב כל אשר יגע צז [פי' דלפי פירוש הראשון מה שמקשה הגמ']

אבני חן למסכת נדה

ת"ש, בעל קרי שטבל, ולא הטיל מים, לכשיטיל מים טמא
דנשמייר מן הקרי ויזל עכשיו, ואע"ג דלא נפיק בהרגשה, האיל ומעיקרא איעקר
בהרגשה,

[ורוחה] שאני התם, דרובה בהרגשה נפק,

לישנא אחרינא, אמרי לה, אמר שמואל, כל שכבת זרע
שאינו יורה כחץ, אינה מזרעת, אזרועי הוא דלא מזרעא, הא
טמוי מטמא, שנאמר דברים כג כי יהיה בך איש אשר לא
יהיה טהור מקרה, אפילו קרי בעולם [הלשון ?],

בעי רבא, עובד כוכבים שזהרר ועקר ולא יטא, וירד וטבל לשם
גידות, ואח"כ יטא קריו מהו, אפי' אם תמצא לומר לגבי ישראל, דכי נעקר
בהרגשה, ויטא שלא בהרגשה טמא בתר עקירה אזלינן דאזלינן בתר עקירה
הני מילי לחומרא,

אבל הכא, דלקולא לא אמרינן [לא אמרינן דליזיל לקולא] לא ניזיל בתר
עקירה, דהיינו קולא, האיל וכשהוא עובד כוכבים נעקר וטהור, דאמר בצנות כותים,
קרי טהור אפילו לז"ה,

או דילמא לא שניא לחומרא, כגון לגבי עקירה בהרגשה דישאל, ולא שניא
לקולא כי הכא, אזלינן בתר עקירה, ⁶ תיקון,

בעי רבא, זבה שנעקרו מימי רגליה דהו מעין אב הטומאה, וירדה
וטבלה וטהרה מוזה, ואח"כ הטילנו מהו מי אזלינן בתר עקירה, ומטמאו, או
לא,

אם תמצא לומר בתר עקירה אזלינן, הני מילי שכבת זרע
דלא מצי נקיט לה מללאת, הילכך מצי עקר חשיב ליה זרע ויטא אבל
מימי רגליה דמצי נקיט לה, לא, או דילמא לא שניא, ⁷ תיקון,

בעי רבא, עובדת כוכבים זבה [לאו דוקא זבה דהא דינה כזבה],
שנעקרו מימי רגליה, סתם עובדת כוכבים מי רגליה מטמאין, דסכמים גזרו
עליהן, שיהו חזין לכל דבריהם,

דף מ"ג ע"ב

וירדה וטבלה לשם יהודית מהו,

אם תמצא לומר צצה [ד?] נעקרו מימי רגליה וירדה וטבלה, בתר עקירה
אזלינן, אע"ג דמצי נקיט להו, ה"מ ישראלית דטמאה
דאורייתא, אבל עובדת כוכבים זבה דטמאה דרבנן לא, או
דילמא לא שניא, ⁸ תיקון:

ויקרא טו ב דברו אל בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש פי ידקה וזב מבשרו
זו בו' טמא הוא: ג וזאת תהיה טמאתו' ב' זו' בו' דר' בשרו' את' זו' בו'
או' ה'ה'תים בשרו' מזו' בו' טמאתו' הוא:

[שנינו במשנתנו] ומטמאין [נדה, זב, וקרי] בכל שהן: אמר שמואל, זב
צריך כחתימת פי האמה, שנאמר ויקרא טו ג או' ה'ה'תים
בשרו' מזו' בו', והאנן תנן מטמאין בכל שהן?

הוא דאמר כרבי נתן, דתניא רבי נתן אומר, משום רבי
ישמעאל, זב צריך כחתימת פי האמה, ולא הודו לו,

ר' ישמעאל	רבנן	
או החתים בשרו	כחתימת פי האמה	לח מטמא ולא יבש
מטמא לח ולא יבש	דר' בשרו	או החתים
מנינא דב' וג' ראיות	מדר' סמאי מב' פסוקים,	זובו, רר, את זובו לג' ראיות, וב' ראיות מפסוק אחד
פסוק ב'	ב' ראיות	זב מבשרו עד שיצא, זובו טמא הוא שהטיפה עצמה טמא
פסוק ג'	ג' ראיות לקרבן	ב' וג' ראיות

מ"ט דרבי ישמעאל? דאמר קרא, או החתים בשרו מזובו,

ורבנן, ההוא מבעי ליה, לח מטמא דהחתים משמע לה ואינו
מטמא יבש שהיבש אינו חותם פי האמה דנפיל,

ורבי ישמעאל, ההוא מדר נפקא משמע לה, כמו (שמואל א כב) ויורד
ר"ו,

ורבנן, ההוא למנינא הוא דאתא, זובו חדא זאת תהיה טומאתו צוזה
חדא, דר' בשרו תרי, את זובו תלת לקרבן, לימוד על זב בעל שלש
ראיות, שחייב בקרבן,

[ומפרש המושך הפסוק] או' ה'ה'תים לח בשרו' מזו' בו' טמאתו'
הוא, מקצת זובו [פי' למידין מפסוק זה גם ששני ימים מטמאין] טמא אית
זיה, טומאת זיבה, לימוד על זב בעל שתי ראיות, שטמא מושכב
ומושב,

ורבי ישמעאל מנינא מנא ליה?

נפקא ליה מדרבי סימאי, דתניא רבי סימאי אומר, מנה
הכתוב שתיים וקראו טמא ויקרא טו ב דברו אל בני ישראל ואמרתם
אליהם איש איש פי ידקה וזב מבשרו' זו' בו' טמא הוא חדא, זו' בו' טמא, תרי
טמא שלש וקראו טמא ויקרא טו ג וזאת תהיה טמאתו' ב' זו' בו' דר' בשרו'
את' זו' בו' או' ה'ה'תים בשרו' מזו' בו' טמאתו' הוא] חדא, דר' בשרו'

אבני חן למסכת נדה

אָתָּה זָכוּ צו' תרי, און דאָס פּאַרעם פֿאַרן צו' תלת טומאתו היא, הא כיצד שנים לטומאה, ושלש לקרבן,

ולמאן דנפקא ליה [ולרבנן] תרוייהו [שלמדין ג' ראיות לקרבן וב' ראיות לטומאה] ויקרא טו ג מזאת תהיה טומאתו בזובו, ויקרא טו ב איש איש כי יהיה זב מבשרו, מאי עביד ליה?

מבעי ליה עד שיצא מבשרו [לאפוקי אם לא יצאת עדיין מגופו], זובו טמא למה לי, לימוד על הזוב שהטיפה עמה טמאה שהוא טמא,

אמר רב חנינאי, משום ר"א בר"ש, שכבת זרע [שיעורו] לרואה במשהו, לנוגע בכעדרשה דמנגיעה דשרץ, נפקא לן נגיעה דש"ז לקמן, מאו אש אשר יגע וגו',

והאנן מטמאין בכל שהן תנן, מאי לאו לנוגע? לא לרואה,

ת"ש, חומר בשכבת זרע מבשרץ, וחומר בשרץ מבשכבת זרע, חומר בשרץ, שהשרץ אין חלוקה טומאתו דשרץ קטן מטמא כגדול מה שאין כן בשכבת זרע אצל קטן פחות מן ט' אין לו קרי,

חומר בשכבת זרע, שהשכבת זרע מטמא בכל שהוא, מה שאין כן בשרץ, מאי לאו לנוגע [שאם נוגע בכל שהוא ש"ז נטמא]? לא לרואה,

והא דומיא דשרץ קתני, מה שרץ בנגיעה [השיעור יותר מכל שהוא], אף שכבת זרע [שיעור כל שהוא, היינו] בנגיעה?

אמר רב אדא בר אהבה, שום שרץ קתני, ושום שכבת זרע קתני אין לך שרץ מטמא צמשה, אצל ש"ז יש מטמא צמשה, כגון לרואה,

ושרץ לא מטמא במשהו, והא אנן תנן, האברים אין להם שיעור, [ואפילו] פחות מכזית בשר המת, ופחות מכזית בשר נבלה, ופחות מכעדרשה מן השרץ [מטמאין]?

שאני אבר, דכוליה במקום עדשה קאי כלומר מתוך חשיבותיה שהוא אבר, הו' חשוב במקום כעדשה, מדע דמשום חשיבותא דאבר הוא, דהא אילו חסר פורתא מן ה' אבר דהו' צריך מכעדרשה מ' קמטמא [פ' אבל אם אין האבר חסר, מטמא אף שהוא פחות מכעדרשה],

שכבת זרע דחלוקה טומאתו מאי היא, אילימא בין ישראל לדוכרים, ה"נ איכא עכבר דים אינו מטמא, כדמניא צהעור והרוענן [חולין דף קנז] דעל הארץ כמיז ועכבר דיבשה [נמצא שגם שרץ חלוקה טומאתו]? אלא בין קטן לגדול,

אמר רב פפא, כתנאי נוגע אי צמשהו אי צמשהו, מנין לרבות נוגע בש"ז, ת"ל ויקרא כב או איש קס"ד מאו אש אשר יגע בכל שרץ אשר יטמא ילפי', ופליגי תנאי בעלמא ושמע' צעלמא תנאי דפליגי צממה דוכמי, דאיכא דאמרי דון מינה ומינה, ואיכא דאמרי דון מינה ואוקי באתרא,

הילכך הנהו תנאי על כרחך פליגי צנוגע צקרי לכו"ד דון מינה ומינה דון ש"ז משרץ, דהא מקרא דשרץ ילפינן לה, מה שרץ בנגיעה, אף שכבת זרע בנגיעה, ומינה מה שרץ בכעדרשה, אף ש"ז בכעדרשה,

ולכו"ד דון מינה ואוקי באתרא הנה [שיעור] ש"ז צמקומה כדאשכחן צראים צמשהו, מה שרץ בנגיעה, אף ש"ז בנגיעה, ואוקי באתרא מה ש"ז לרואה במשהו, אף לנוגע במשהו,

א"ל רב הונא בריה דרב נתן לרב פפא, ממאי דמאו איש דשרץ קמרי ליה, דילמא מאו איש אשר תצא ממנו שכבת זרע קמרי ליה ילפינן לה, ואפי' למ"ד דון מינה ומינה הו' צמשהו, דהא נגיעה מראה יליף ודכ"ע דון מינה ומינה הו', דהכא ליכא פלוגמא דלוקי באתרא, דהא מיניה וציה יליף,

שיילינהו לתנאי [לאלו האמוראים שהיו שונים את הבריינות] איכא דתני כרב פפא מאו אשר יגע בכל שרץ, ואיכא דתני כרב הונא בריה דרב נתן:

מהני: תנוקת בת יום אחד מטמאה בנדה, בת י' ימים מטמאה בזיבה, תנוק בן יום אחד מטמא בזיבה, ומטמא בנגעים, ומטמא בטמא מת, וזוקק ליבום אם נולד יום אחד קודם מיתת אחיו, אצל נולד לאחר מיתת אחיו, אינו זוקק דכתיב (דברים כה) כי ישבו אחים יחדו,

ופוטר מן היבום אם נולד לאחר מיתת אחיו, וסיה שעה אחת ומת, אצל כל זמן שמעוברת אינו מתירה לנישא,

ומאכיל בתרומה צת ישראל שניסת לכהן ומת, ונולד לה צן לאחר מיתתו, אוכלת בשבילו בתרומה צו ציוס שולד, כדמניא (ויקרא כב) ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, ודרשינן יאכלו את לחמם, אצל הניחה מעוברת אינה אוכלת בשבילו עד שילד,

ופוסל (את) [מן] התרומה קס"ד כגון צת כהן שניסת לישראל, ומת, והניח צן יום אחד, פסלה מתרומת בית אביה כל ימי חייו, דכתיב (ויקרא כ"ב) וזרע אין לה ושהי אל בית אביה, והא יש לה זרע, וצגמרא פריך אפילו עובר נמי פוסל,

דף מ"ד ע"א

ונוחל ומנחיל מפרש צגמרא, וההורגו חייב, והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם מפרש צגמרא [ע"ב דהיינו לענין

אבני חן למסכת נדה

אבילות, ועל הלשון "חתן שלם" ראה תו"ט # ועדיין צ"ע:

[ומקשה] מאי איריא זרע, אפילו עובר נמי, דכתיב ושנה אל צית אציה כנעוריה כלומר אם דומה לימי נעורים ושנה, ואם לאו לא תשוב פרט למעוברת?

וצריכי [ומתריץ שהתורה צריכי לאשמועין גם ולד וגם עיבור], דאי כתב רחמנא וזרע אין לה, משום דמעיקרא חד גופא, והשתא תרי גופי [ולכן אינה חוזרת לאכול בתרומה], אבל הכא [בעיבור] דמעיקרא חד גופא והשתא חד גופא, אימא תיכול, כתב רחמנא כנעוריה,

ואי כתב רחמנא כנעוריה, משום דמעיקרא גופה סריקא [פי' שאין בגופה ולד, כמו אילן סרק], והשתא גופה מליא [שהיא מעוברת, ולכן אינו חוזרת לאכול בתרומה בבית אביה], אבל הכא דמעיקרא גופה סריקא, והשתא גופה סריקא, אימא תיכול, צריכא,

קראי אתרין דמרויחו צריכי, אלא מתניתין מאי אריא בן יום אחד, אפי' עובר נמי מדנקט יום אחד ולא נקט עובר דוקא נקט?

אמר רב ששת, האי פוסל לאו אלמא קאי, אלא אעבדיו קאי, והכא הב"ע בכהן שיש לו שתי נשים, אחת גרושה שהיתה גרושה, ועבר ושאה, ואחת שאינה גרושה,

ויש לו בנים משאינה גרושה והן כהנים כשרים, ועבדים שנפלו להן בירושה, אוכלין בתרומה בשבילן, דכתיב (ויקרא כב) וכהן כי יקנה נפש קנין כספו וגו', ויש לו בן יום אחד מן הגרושה והוא חלל ואינו ראוי לכהונה, ויש לו חלק בעבדים, דפוסל בעבדי אביו מלאכול בתרומה ופוסל את כולן מן התרומה, שאין אנו יודעין לזכור מי [איזה עבד] מגיע לחלקו [של פסול זה], ודוקא בן יום אחד דראוי לירושה, אבל כל זמן שלא נולד, אוכלין כולן, דאין זכיה לעובר,

[יבמות סו.] מתני': בת ישראל שניסת לכהן ומת

והניחה מעוברת אע"פ שיש לה בנים הימנו, והיא אוכלת בתרומה לא יאכלו עבדיה עבדי גאון בחול בתרומה מפני חלקו של עובר לפי שהן [העבדים] של יורשים ויש לעובר בהן חלק [פי' העבדים גופלים בירושה גם להעיבור], ואין לעובר כח להאכילן בתרומה, אי משום דקסבר עובר כמעט זר הוא [וזר אינו מאכיל], אי משום דקסבר ילוד מאכיל, שאין ילוד אין מאכיל שנאמר (ויקרא כב) ויליד ציתו הם יאכלו בלחמו, קרי ציה יאכילו,

שהעובר פוסל [את אמו] אם בת כהן נישאת לישראל והניחה מעוברת, ואין לה בן אחר, פוסלה מלשבו לציית אציה כנעוריה ואינו מאכיל אם בת ישראל לכהן היא ומת והניחה מעוברת אין עובר כח להאכילה, וה"ה (לעבדים) [לעבדיו. ד"ס] [אין בעובר כח להאכילם] דברי ר' יוסי,

גמ': מנהני מילי [שתינוקת בת יום אחד מטמאה בנדות]? דת"ר אשה ואשה כי תהיה זרה וגו' והאי קרא צנדה משמע אין לי אלא אשה [גדולה], בת יום אחד לנדה מניין? ת"ל ואשה:

[שנינו במשנתנו] בת י' ימים לזיבה: מנא ה"מ? דת"ר אשה ואשה כי תזוז וזכ דמה קא דרש אין לי אלא אשה, בת י' ימים לזיבה מניין? ת"ל ואשה:

[שנינו במשנתנו] תינוק בן יום אחד כו': מנא הני מילי, דת"ר ויקרא טו איש איש מה ת"ל איש איש, לרבות בן יום אחד שמטמא בזיבה, דברי רבי יהודה,

רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא אומר, אינו צריך, הרי הוא אומר ויקרא טו והזכ את זובו לזכר ולנקבה, לזכר כל שהוא, בין גדול בין קטן, לנקבה כל שהיא, בין גדולה בין קטנה, אם בן מה ת"ל איש איש, דברה תורה כלשון בני אדם:

[שנינו במשנתנו] ומטמא בנגעים: דכתיב, ויקרא יג אדם כי יהיה בעור בשרו, אדם כל שהו אדם משמע כל שהוא מין אדם, אפילו קטן, דכתיב (צמדבר לא) ונפש אדם מן הנשים וגו', וצקטנות משמע קרא:

[שנינו במשנתנו] ומטמא בטמא מת: דכתיב במדבר יט ועל הנפשות כל שיש בו נפש אשר היו שם, נפש כל דהו:

[שנינו במשנתנו] וזוקק ליבום: דכתיב דברים כה כי ישבו אחים יחדיו, אחים שהיה להם ישיבה אחת בעולם:

[שנינו במשנתנו] ופוסט מן היבום: דברים כה ובן אין לו, אמר רחמנא והא אית ליה:

[שנינו במשנתנו] ומאכיל בתרומה: דכתיב ויקרא כב ויליד ביתו הם יאכלו בלחמו, קרי ביה יאכילו בלחמו:

[שנינו במשנתנו] ופוסל מן התרומה: ויקרא כב וזרע אין לה אמר רחמנא, והא אית לה,

ולאפוקי מדר' יוסי דאמר במסכת יבמות צפרק אלמנה לכהן גדול (דף סו.)

אבני חן למסכת נדה

[באופן שיש בבור ועוד שני אחים], וצין שלשמן יחלקו צ' שלשים, מאי טעמא אמרינן בן יום אחד דממעט, אבל עובר לא דברים בא וילדו לו בעינן משמע בחייו,

בסורא מתנו הכי, בפומבדיתא מתנו הכי,

אמר מר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא, בבור שנוולד לאחר מיתת אביו כגון מת אביו והאשה מעוברת תאומים, אין היוצא ראשון נוטל פי שנים, וכלא תאומים לא משכחת לה, דכיון דזכור לא נולד עד מות אביו, פשוט מהיכן בא, אי נמי שהניח צ' נשים מעוברות, אינו נוטל פי שנים,

מאי טעמא דברים בא יכיר בעינן והא ליכא,

והלכתא ככל הני לישני דמר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא:

[שנינו במשנתנו] וההורגו חייב: דכתיב ויקרא בר ואיש כי יכה כל נפש, מ"מ:

[שנינו במשנתנו] והרי הוא לאביו ולאמו ולכל קרוביו כחתן שלם: למאי הלכתא? אמר רב פפא, לענין אבלות,

כמאן אכולה מתי? קאי דקא חשיב בן יום אחד בן קיימא דלא כרשב"ג, דאמר כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל דאילו צהמה שמונה ימים לא היו נפל, הא לא ששה ספק הוי,

[ומתוך דבאמת אתיא מתני' גם אליבא דר"ש דבעי ל' יום, אבל] חבא במאי עסקינן, דקים ליה שכלו לו חדשיו:

מתני' בת שלש שנים ויום אחד ציאתה ציאה לכל דבר, מתקדשת בביאה אם מסרה אציה לך, ואם בא עליה יבם קנאה וכה נכסי אסיו, ליורשה ולטמא לה,

וחייבין עליה משום אשת איש אם קבל זה אציה קדושין מזה, וזה אחר עליה נהרג, דציאתה ציאה,

ומטמאה את בועלה אם היא נדה, אבל פחות מכן אע"ג שמטמאה צמגע, אינה מטמאה את בועלה משום צועל נדה, לטומאת ז', אלא משום נוגע ולטומאת ערב למטא משכב תחתון של צועל נדה כעליון כעליון של זכר,

נשאת לכהן, תאכל בתרומה,

בא עליה אחד מן הפסולין כגון חלל נתין וממזר ועבד ועובד כוכבים פסלה מתרומת אציה, אם היא בת כהן, כדתינא בגמרא דאלמנה לכהן גדול ציצמות (דף סח) מנין לכהנת ליה וישראלית שבה עליהן כו', ת"ל כי תהיה לאיש זר

דאמר עובר נמי פוסל יש לו זכייה, ואפילו הוא צמעי אשה זרה הכשרה לכהונה, פוסלה, דקסבר כל זמן שהוא צמעי זרה זר הוא, וכל שכן הא, דצמעי גרושה הוא, דאפילו כשיוולד לא יהא ראוי, קמ"ל בן יום אחד אין, עובר לא:

[שנינו במשנתנו לעיל ע"ב תיגוק בן יום אחד] נוחל ומנחיל: נוחל ממאן מאביו, ומנחיל למאן לאחיו מאביו דהא אין ירושה אלא לקרובי האב, אי בעי [אחיו של תיגוק זה] מאביו לירתי, ואי בעי מיניה לירתי אפי' חשיבנא ליה כמאן דליתיה, ירתי לאחר מיתת אביהם, ואיהו מאי אהני,

אמר רב ששת, נוחל בנכסי האם, להנחיל לאחיו מן האב אם מתה אמו כיום שנוולד, הרי הוא יורשה, וכשמת הוא באין אחיו מאביו ויורשין הימנו נכסי אמו, דאי לאו איהו, הוו שקלי ליה קרובי האם, דכן נוחל את אמו, אבל האם אינה נוחלת את בנה, וכל שכן קרובי האם שאין נוחלין אותה, דכתיב (במדבר א) למשפחותם לצית אבותם, משפחת האם אינה קרויה משפחה,

ודוקא בן יום אחד, אבל עובר שצמעה אם מתה מעוברת לא אינו נוחל להנחיל את קרוביו מן האב, מ"ט דהוא מיית ברישא, ואין הבן יורש את אמו

דף מ"ד ע"ב

בקבר כי מת הוא קודם לה, להנחיל לאחיו מן האב,

איני, והא הוה עובדא ופרכס עובר שצמעי אמו אחר מיתתה עד תלת פרכוסין אלמא היא מייתה צרישא,

אמר מר בריה דרב אשי, מידי דהוה אונב הלטאה דמפרכסת,

מר בריה דרב יוסף משמיה דרבא אמר, לומר שממעט בחלק בכורה [במקום ליטול 66.67 הוא נוטל רק 62.625%] מתינתן דקמינו נוחל ומנחיל, לומר, שממעט בחלק בכורה, כגון אם היה בן יום אחד כשמת אביו, והיה לו את זכור ואם פשוט, ומת הוא אחר אביו, נוחל הוא מאביו את חלק רביעי שבנכסיו, ומנחילו לשני אחיו, וחולקין הזכור והפשוט את חלקו של זה בשוה, ומנחל ממעט בחלק הזכור,

דאי לאו איהו, הוה שקיל זכור תרי תילתי 66.67%, כגון משעה זהובים [דהיינו כל זהוב הוא 16.7] ארבעה [66.67], ופשוט נוטל צ' זהובים 33.34%, ועכשיו נוטל הזכור ג' זהובים 50% כנגד שני אחיו, ומחלקו של זה ג' רבעי זהוב [12.525%], נמנאלו ציד זכור ד' זהובים 66.8% חסר רביעי 4.175% = 62.625%, וציד פשוט צ' זהובים ורביעי 37.575%, ודוקא בן יום א', אבל עובר אינו ממעט, כדאמר לקמן,

ואמר מר בריה דרב יוסף, משמיה דרבא, בן שנוולד אחר מיתת האב, אינו ממעט בחלק בכורה ונוטל הזכור שלש צורות

אבני חן למסכת נדה

כיון שנצטלה לפסול לה פסלה מן הכהונה,

בא עליה אחד מכל העריות האמורות בתורה כגון אחיה או חמיה, מומתין עליה, והיא פטורה מפני שהיא קטנה ולאו צמ עונשין,

פחות מכן, כנותן אצבע בעין:

גמ': ת"ר, בת ג' שנים מתקדשת בביאה, דברי רבי מאיר, וחכ"א, בת ג' שנים ויום אחד,

מאי בינייהו? אמרי דבי רבי ינאי, ערב ראש השנה של שנה רביעית, לרבי מאיר גופיה לא הוי צמ ציאה, עד יום אחרון של שלשית, דהוא ערב ראש השנה, ולרבנן עד למחר דמיקלע יום ראשון [אחד] רביעית, איכא בינייהו,

ור' יוחנן אמר, ל' יום בשנה, חשובין שנה, איכא בינייהו לרבי מאיר מכי חיקלע שלשים יום בשנה שלשית, הויא צמ ציאה, ולרבנן עד דמיקלע שנה רביעית, ואיכא בינייהו טובה,

מיתבי, בת ג' שנים, ואפי' בת שתי שנים ויום אחד, מתקדשת בביאה, דברי רבי מאיר, וחכמים אומרים, בת שלשה שנים ויום אחד,

דף מ"ה ע"א

בשלמא לר' יוחנן דאמר מכי חיקלע חשיבות שנה, בשנה שלשית, לרבי מאיר הויא צמ ציאה, ניחא, ואע"ג דאמר רבי יוחנן ל' יום, והכא קמני יום אחד, תנאי היא בפרק ארבעה ראשי שנים (ר"ה דף י'), כי היכי דאיכא תנא דקאמר יום אחד בשנה חשוב שנה, הכי נמי איכא תנא דאמר, ל' יום בשנה חשובין שנה,

אלא לר' ינאי דאמר לר"מ עד סוף שנה שלשית לאו צמ ציאה היא קשיא, קשיא:

[שינוי במשנתנו] פחות מכאן כנותן אצבע בעין: איבעיא לחו, הני בתולין צמון ג' שנים מיזל אולי ואתו, או דלמא אתצודי הוא דלא מתצדי איתצוד לשון צידה, כלומר אינן ניטלין על ידי ציאה, ואינו דם צמולין עד לאחר ג' עד ג' שנים ויום אחד,

למאי נפקא מינה, כגון שבעל בתוך ג', ומצא דם, ובעל לאחר שלש ולא מצא דם, אי אמרת מיזל אולי ואתו ציאה צמון ג' לגמרי, והדר אמו לא מחזיקין לה כזונה, דהא דלא הדור שהות הוא דלא הויא לחו צמון צעילה [צעילות] שבעל מדיר,

אלא אי אמרת אתצודי הוא דלא מתצדי עד לאחר ג' לא אולי ציאה צמון ג', הוה ליה למימי דם לאחר ג', וכיון דלא חזיא, הא אחר בא עליה לאחר ג' חזנה היא ופסולה לכהונה, מאי?

מתקיף לה רב חייא בריה דרב איקא, כלומר אפי' אם תמצי לומר מיזל אולי ציאה צמון ג', מי איכא למימר שהות לא הוה להו ומאן לימא לן דמכה שבתוך ג' אינה חוזרת לאלתר, שמא חוזרת לאלתר, והא אחר בא עליה?

אלא נפקא מינה, כגון שבעל בתוך ג', ומצא דם ובעל לאחר ג' ומצא דם, אי אמרת מיזל אולי ואתו, האי דם בתולין הוא, אלא אי אמרת אתצודי הוא דלא מתצדי אלא עד לאחר ג', האי צמון ג' דם נדה הוא, מאי?

אמר רב חסדא, ת"ש, פחות מכאן כנותן אצבע בעין, למה לי למתני כנותן אצבע בעין, לתני פחות מכאן ולא כלום, מאי לאו הא קמ"ל, מה עין מדמעת וחוזרת ומדמעת, אף בתולין מיזל אולי ואתו,

ת"ר, מעשה ביוסמני בתו של אסוריוס בן אנטינוס, שבאת לפני רבי, אמרה לו רבי ! אשה בכמה ניסת, אמר לה בת ג' שנים ויום אחד, ובכמה מתעברת, אמר לה בת י"ב שנה ויום אחד, אמרה לו אני נשאתי בשש וילדתי בשבע, אוי לשלש שנים שאבדתי משנאיתי לציאה בבית אבא,

ומי מעברה [קטנה], והתני רב ביבי קמיה דרב נחמן, ג' נשים משמשות במוך תקנתן הוה לשמש צמון שלא יתעברו, קטנה, מעוברת, ומניקה,

קטנה, שמא תתעבר ותמות,

מעוברת, שמא תעשה עוברת סנדל כשמתעברת תאומים, פעמים שאחד דומק את חצירו, ופוחת את צורמו, כדאמרין צמילתין, אין סנדל שאין עמו ולד,

מניקה, שמא תגמול את בנה תפריש את צנה מלהניק מחמת עיזורה וימות,

ואיזוהי קטנה, מבת י"א שנה ויום אחד ועד י"ב שנה ויום אחד, פחות מכאן אינה צריכה לשמש צמון, דודאי לא תתעבר או יתר על כן אם תתעבר לא תמות משמשת והולכת, דברי ר"מ,

וחכ"א, אחת זו ואחת זו, משמשת כדרכה והולכת, ומן השמים ירחמו, שנאמר תהלים קצו שומר פתאים ה'?

אבני חן למסכת נדה

איבעית אימא [אין להביא ראיה מנויה זו שילדה בת ו' שנים], יחזקאל כג אשר בשר חמורים בשרם, ואיבעית אימא [שאין לנויה זו נאמנות על כל המעשה] תהלים קמד אשר פיהם דבר שוא וימינם ימין שקר,

ת"ר, מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע, אמרה לו ר' נבעלתי בתוך שלש שנים, מה אני לכהונה? אמר לה כשרה את לכהונה,

אמרה לו רבי ! אמשול לך משל, למה הדבר דומה, לתינוק שטמנו לו אצבעו בדבש, פעם ראשונה ושניה גוער בה, שלישית מצצה כלומר אף אזי טעמתי טעם זנות,

אמר לה, אם כן פסולה את לכהונה,

ראה התלמידים מסתכלים זה בזה, אמר להם למה הדבר קשה בעיניכם, [אמרו ליה] כשם שכל התורה הלכה למשה מסיני, כך פחותה מבת שלש שנים כשרה לכהונה, הלכה למשה מסיני,

ואף רבי עקיבא לא אמרה הא דקאמר פסולה לכהונה, אלא לחדר בה את התלמידים:

מתני': בן תשע שנים ויום אחד, שבא על יבמתו, קנאה וזכה בנכסי אָמִי, ואע"ג שאין קנין לקטן, הרי קנויה לו ועומדת, ואין נותר גט אם צא לגרשה עד שיגדיל קידושי אָמִי קידושין גמורין, וגירושין של זה אינם גירושין גמורין, דאין בן דעת ,

ומטמא בנדה אם צא עליה, דציאמו ציאה לכל דבר לטמא משכב תחתון בעליון,

ופוסל כגון בן ט' שנים כותי או ממזר, שבא על הכהנת, פסלה מתרומת אָזִיָּה, אבל בן תשע ישראל שבא על בת כהן, ליכא למימר דפוסל מן התרומה, ואי משום ציאת זנות לא פסלה זנות דכשר מן התרומה, ואי משום קדושין למהוי בת כהן לישראל, לאו קדושין יניהו, דקטן דקדיש, אין קדושי קדושין,

ואינו מאכיל בתרומה כגון יבם בן ט' כהן, הבא על יבמתו, אע"ג דקני לה בהך ציאה, לא אכלה בתרומה,

ופוסל את הבתולה מע"ג המזבח אם רבעה ע"פ עד אחד, או ע"פ הבעלים, אבל סקילה לא, דמודה בקנס פטור,

וגסקלת על ידו אם יש עדים,

ואם בא, על אחת מכל העריות האמורות בתורה, מומתין על ידו, והוא פטור:

גמ': ולכשיגדיל בגט סגי לה צממיה, אם צא לגרשה, והתניא עשו ביאת בן ט' כמאמר קידושי יבמה בגדול, מה מאמר בגדול צריך גט למאמרו, וחליצה לזיקתו דאין קדושין גומרין ציבמה, להיות כשמו לצאת בגט בלא חליצה, אבל ציאה גומרת צה כדכתי' (דברים כה) יצא עליה, אף ביאת בן ט' ציבמתו צריך גט למאמרו, וחליצה לזיקתו?

אמר רב, הכי קאמר,

דף מ"ה ע"ב

לכשיגדיל יבעול והך ציאה הוי קנין גמור, ו ויתן גט אם צא לגרשה, אינה צריכה חליצה, דכתיב (דברים כה) ולקחה לו לאשה, כיון שלקחה נעשית כשמו לכל דבר:

מתני': בת אחת עשרה שנה ויום א' [דהיינו שנת י"ב, ובלשוננו נקרא בת י"א], נדריה נבדקין אם ידעה לשם מי נדרה, ולשם מי הקדישה, בת שתים עשרה שנה ויום א' [דהיינו שנת י"ג] נדריה קיימין, ובדקין כל שתים עשרה [פ' לאחר שנשלמו י"א שנה, לכאורה זה מיותר שהרי כבר אמר שבדקין מ"א ויום אחד, ובגמ' בפרש],

בן שתים עשרה שנה ויום אחד, נדריו נבדקין, בן י"ג שנה ויום אחד נדריו קיימין, ובדקין כל שלש עשרה,

קודם לזמן הזה כגון צמינקת קודם שיצא ראש השנה של שמים עשרה [מה שאנו קורין בת י"א קודם שתהיה בת י"א דהיינו כשהיא בת י"ג], וצמינקת קודם ראש השנה של שלש עשרה [דהיינו כשהוא בן י"א], אע"פ שאמרו יודעין אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו, אין נדריהם נדר דקטנים הן ואין הקדשן הקדש,

לאחר הזמן הזה צמינקת מצת שמים עשרה ויום אחד ולמעלה, צמינקת מ"ג שנה ויום אחד ולמעלה אע"פ שאמרו אין אנו יודעין לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו, נדרן נדר, והקדשן הקדש גדולים הם, ובכלל שוטה נמי לא מחזיקין להו, דסופו לצא לכלל דעת, ואין שוטה אלא המקרע כסומו, והלן צבית הקצרות, והיוצא יחידי בלילה, אבל תוך הזמן הזה, אם יודע לשם מי נדר הוי נדר, ואם לאו לא הוי נדר, דקטן הוא, ובגמרא מפרש כולה מילתא:

גמ': וכיון דתנא, בת אחת עשרה שנה ויום א' נדריה נבדקין, בת י"ב שנה ויום א' נדריה קיימין, למה לי ממילא ידענא דמכאן ואילן לא צעי בדיקה?

סד"א בודקין לעולם והאי דקמני צת אחת עשרה נבדקין, למעוטי קודם זמן הזה, דלא בדקין ליה, דאפילו ידע, קטן הוא, קמ"ל דלמעוטי אחר זמן נמי אחא,

וכיון דתני בת י"ב שנה ויום אחד, נדריה קיימין, בודקין כל שתים עשרה למה לי הא תנא דמיוס א' בשמים עשרה מתחילין לבדוק, ואין

אבני חן למסכת נדה

קיימין צלל בדיקה עד יום אחד צ"ג, אלמלא כל י"ב היו זמן בדיקה?

סלקא דעתך אמינא, הואיל ואמר מר, ל' יום בשנה חשובים שנה, היכא דברקנא ל' יום קמאי דשמיס עשרה ולא ידעה להפלות לפרש לשם מי נדרה, ולישנא דקרא נקט כי יפליא למדור, אימא תו לא ליברוק וליחזקה בקטנה, קמ"ל,

ולתני הני תרתי בבי, בת י"ב שנה ויום א' נדרה קיימין, ובודקין כל י"ב, בת אחת עשרה ויום א' נדרה נברקין למה ל' מדתן ליה בודקין כל י"ב שמעינן דמקמי הכי לא?

איצטריך, סד"א סתמא בשתיים עשרה בעיא בדיקה, באחת עשרה לא בעיא בדיקה, והיכא דחזינן לה דחריפא טפי מיברקה באחת עשרה, קמ"ל,

קודם הזמן הזה, ואחר הזמן הזה למה לי? סד"א הנ"מ דמקמי הכי מוחזקין קטנים, ולאחר זמן מוחזקין גדולים, היכא דלא קאמרי אינהו קודם הזמן יודעין אנו, ולאחר זמן אין אנו יודעין, אבל היכא דקאמרי אינהו, נסמוך עלייהו, קמ"ל,

ת"ר, אלו דברי רבי, ר"ש בן אלעזר אומר, דברים האמורים בתניוקת, בתניוק אמורים דמינוק ממנה להתחכם יותר ממניוקת, דברים האמורים בתניוק, בתניוקת אמורים,

א"ר חסדא, מ"ט דרבי, דכתיב בראשית ב' ויבן ה' [אלהים] את הצלע, מלמד שנתן הקב"ה בינה יתירה באשה, יותר מבאיש,

ואידך ההוא מבעי ליה לכדריש לקיש, דאמר ריש לקיש משום ר"ש בן מנסיא, ויבן ה' [אלהים] את הצלע אשר לקח מן האדם לאשה, ויביאה אל האדם, מלמד שקלעה הקב"ה לחות, והביאה אצל אדם הראשון [פי' שהביאה לפניו בשלימות היופי, # משמע שכן בראה שצריך לקשמה כדי שתתראה נאה, ואינה יפה במבע לידתה, ואולי זה כדי שיתבוננן האדם שיופי האשה שהוא מתאוה אליה אינה טבעית אלא מעשית], שכן בכרכי הים קורין לקלעיתא בנייתא,

ור"ש בן אלעזר מ"ט? אמר רב שמואל בר רב יצחק, מתוך שהתינוק מצוי בבית רבו, נכנסת בו ערמומית [אולי הכוונה על common sense] תחלה,

איבעיא להו, תוך זמן [שנה הי"א בתניוקת, והי"ב בתניוקת] אם הביאה בהם שתי שערות [כלפני זמן, או כלאחר זמן],

למאי הלכתא, אי לנדרים [ובלא הביא ב' שערות ואפ"ה נדרו נדר אם ידע למי נדר, כיון שהוא שנה לפני גדלות דמסתמא יביא ב' שערות כשיהיה בן י"ג ויום אחד כדאמר רבא לקמן חזקה הביאה שערות. תוס'] לאו כלפני זמן דמיא, ולא כלאחר זמן דמיא [שהרי אינו תלוי בשערות אלא שיעודע להפלות],

אלא [כי קמיבעיא ליה] לעונשין [והא דלא אמר אלא לחיוב המצות? שאין זה פשוט שכל שהוא קטן יהא פטור מכל המצות לא תעשה, כגון שיהא מותר לחלל שבת מדאורייתא וכדומה, וראה בעלים לתרופה פ' בלק תשעב] וכגון דאיתימי שמי שערות מוך הזמן, דאי לא איתימי אפילו לאחר זמן לאו צר עונשין הוא, ולאחר זמן אי איתימי צ' שערות היו גדול וצר עונשין, מאי?

[ובזה יש לפרש שמחת הבר מצוה, שהרגש של דחייה rejection הוא כואבת מאד, והוא מהבאבים הנפשיים היותר גדולים, וגם אם מענישים את הכל חוץ מאחד זה האחד כואב לו שהוא נדחה מן הכלל, ולכן גם זה שהבר מצוה מעכשיו נכלל בכלל העונשים גם זה הוא שמחה. חשבתי לומר כן בהבר מצוה של נכדי אלי' חיים נ"י בן בני צבי יעקב אור ליום כב תמוז תשע"ב],

רב, ור' חנינא, דאמרי תרווייהו, תוך זמן כלפני זמן ולא ענשין ליה, ושתי שערות הו"ל להו שומא, ר' יוחנן, ור' יהושע בן לוי, דאמרי תרווייהו תוך זמן כלאחר זמן,

אמר רב נחמן בר יצחק, וסימניך רות ד וזאת לפני ביישראל וזאת לשון נקבה, כלומר רב חנינא דשמייה לשון נקבה, אמר לפניו כלומר לפני זמן, ולא מטעם להחליף דבריהם, ל"א שמו של רב דלמר כלפני הזמן מובלע בתיבת בישראל [שיש רי"ש ובי"ת בתיבת "בישראל", אבל ראה בב"ח שכתב שרב 202 ורבי 218 חגיגה 123 = 533 בנימטריא בישראל 543, [שמכנים גם הוי"ו של ורבי וגורם חגיגה בה"א] וחותם שמו יוא"ל],

מתיב רב המנונא קס"ד כדלמר לקמן, דרב המנונא משנה יתירה דייק, דלא איצטריך למתנייה כדפרכין לעיל אחר זמן הזה, אע"פ שאמרו אין אנו יודעים לשם מי נדרנו לשם מי הקדשנו, נדריהם נדר והקדשן הקדש [ומדריק ממשנה יתירה זו] והא דמני ליה מנא דמתני', למידק מינה לענין עונשין, הא תוך זמן כלפני זמן דאי לענין נדרים, לא כלפני זמן ולא כלאחר זמן [וקשה על ר' יוחנן ור"ב בן לוי],

אמר ליה רבא, אימא רישא, קודם הזמן הזה, אע"פ שאמרו יודעים אנו לשם מי נדרנו, לשם מי הקדשנו, אין נדריהם נדר, ואין הקדשן הקדש, הא תוך זמן כלאחר זמן [ונמצא שיש להקשות מן המשנה גם על רב ור' חנינא]?

ולא היא, רבא קטעי, הוא סבר רב המנונא ממשנה יתירה קדייק, ואדרייק מסיפא לידוק מרישא,

ולא היא, רב המנונא מגופא דמתניתין קא דייק דלא ממקמא אלא כשהביא שמי שערות, ואפ"ה לא חשיב ליה גדול עד לאחר זמן, והשאל ליכא למיפדך לידוק מרישא, דהא לא דייק מידי, דצין רישא וצין סיפא לגופא איצטריך לענין נדרים, דלא חיימא הני מילי היכא דלא קאמרי אינהו, אבל היכא דאמרי

אבני חן למסכת נדה

אינהו כו' כדאמר לעיל,

ומיהו מגופא דסיפא שמעינן, דעד דמטו לאחר זמן, בעינן יודע להפלות, ואם [בתוך זמן] אינו יודע להפלות, (ו)אפילו הביא צ' שערות לאו איש הוא, דניהוי נדרו נדר מחמת אישות בלא הפלטה,

הא[י] לאחר זמן היכי דמי, אי דלא אייתי שתי שערות קמן הוא ואמאי נדרו נדר, הא לאו במזקת גדול הוא כל זמן שלא הביא צ' שערות, ומופלא סמוך לאיש נמי לא הוי, דהא אינו יודע לשם מי נדר, ומהיכא מימי נדרו נדר, אלא לאו דאייתי שתי שערות ומשום הכי נדרו נדר, אע"ג דאין יודע להפלות דהא גדול הוא,

דף מ"ו ע"א

ומעמא דמשיגי להו שערות דלאחר זמן הוא, דגמרה לה למילתיה צין בשערות צין בשנים, הא תוך זמן כלפני זמן משגיגין להו [לשערות שהביא] שומא [ונמצא קשה על ר"י ור"ב בן דאמרי תוך זמן בלאחר זמן],

ועוד מתיב רבי זירא [להקשות על ר' יוחנן ור"י בן לוי], במדבר ו איש כי יפליא לגדור נדר, מה ת"ל איש, לרבות בן י"ג שנה ויום אחד, שאע"פ שאינו יודע להפליא נדריו קיימין [אבל ביודע להפלות גם לפני זה נדריו קיימין],

ה"ד [מתי מרבינן אע"פ שאינו יודע להפלות], אי דלא אייתי שתי שערות, קמן הוא ולא מניח לרביי מאיש, אלא לאו דאייתי שתי שערות, ומעמא דבן י"ג ויום אחד, הוא דהוה ליה איש, הא תוך זמן כלפני זמן, תיובתא,

אמר ר"נ כתנאי, בן ט' שנים שהביא ב' שערות, שומא ואפי' לר' יוסי צרבי יהודה [דמחמיר לקמיה], מבן ט' [ויום אחד] ועד י"ב שנה ויום אחד פלוגמא [לה"ק הוין] שומא ודו"ס בלע"ז, ודרכה ליגדל שער צה, רבי יוסי ברכי יהודה אומר, סימן, בן י"ג שנה ויום אחד, דברי הכל סימן,

הא גופא קשיא, אמרת [אומר הת"ק] מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד שומא, הא י"ג שנה גופא [כל השנה הי"ג] סימן ואפי' לרצנן [פי' דלר' יוסי בר' יהודה מבן ט' ואילך הוי סימן], והדר תני בן י"ג שנה ויום אחד [דברי הכל] סימן, הא י"ג שנה גופא [כל השנה הי"ג] שומא [נמצא סתירה בין ת"ק למה שאמר בסוף דברי הכל סימן, ולכן שואל שמה הם שני תנאים],

מאי לאו תנאי היא ואליצא דרצנן, דמר סבר [הת"ק] תוך זמן י"ג הוי תוך זמן לתיקו, דקדמי במתני' בלאחר זמן, ומר [סיום הברייתא בשם דברי הכל] סבר תוך זמן כלפני זמן?

לא, דכ"ע תוך זמן כלפני זמן, ואידי ואידי בתינוקת [נקבות], ורישא דמשות י"ג סימן רבי דאמר במנוקם הויא י"ג לאחר זמן [פי' כמו שנהוג אצלינו שהתנוקות נעשות גדולות בשנת י"ב], וסיפא דמשמע שומא ר"ש בן אלעזר [היא] דאמר י"ג במינוקת הוי תוך זמן, ככל הך מירוצי, מוקמינן תוך זמן כלפני זמן,

2. ואיבעית אימא [להיפך], הא והא בתינוק, ורישא ר"ש בן אלעזר, וסיפא רבי,

3. ואיבעית אימא, הא והא רבי, הא בתינוק, הא בתינוקת,

4. ואב"א הא והא ר"ש בן אלעזר, הא בתינוק הא בתינוקת,

[כמו אמר מר] רבי יוסי ברכי יהודה אומר [מבן ט' ועד י"ב שנה] סימן, א"ר כרוספראי בריה דרבי שבתאי, והוא שעודן בו כשהגדיל, אכל נשרו צינחיים, איגלאי מילתא דשומא הוי,

תניא נמי הכי, בן ט' שנים ויום אחד שהביא ב' שערות, שומא, מבן ט' ועד י"ב שנה ויום אחד ועודן בו [אע"פ שעודן בו] שומא, ר' יוסי בר' יהודה אומר, סימן,

אמר רבא, הילכתא תוך זמן כלפני זמן,

רב שמואל בר זוטרא, מתני לה לשמעתא דרבא בהאי לישנא דשמעת מניה נמי תוך זמן כלפני זמן, אמר רבא, קמנה כל י"ב שנה ממאנת והולכת ואין חוששין שמה הביאה צ' שערות, דאפילו הביאה שומא נינהו, והיינו תוך זמן כלפני זמן, מכאן ואילך אינה ממאנת שמה הביאה ועכשיו [דהיינו מכאן ואילך] הוי סימן, דהא לאחר זמן הוא, ואינה חולצת ואם יצמה היא, לא משגיגין לה גדולה לענין חליצה, ואינה חולצת,

הא גופא קשיא, אמרת אינה ממאנת, אלמא גדולה היא אס הביאה, אי גדולה היא תחלוין, וכי תימא מספקא ליה אס הביאה אס לא הביאה, הלכך מילאן לא דלמא הביאה, וחליצה נמי לא שמה לא הביאה,

ומי מספקא ליה, והאמר רבא [והא מופשט פשיטא ליה לרצנן] דמיון דהגיעה לכלל שנותיה, דודאי הביאה, קמנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנן?

ה"מ בסתמא, אבל הכא דברקו ולא אשכחו, לא,

אי הכי [שברקו ולא מצאו שערות] תמאן? חוששין שמה נשרו,

הניחא למ"ד חוששין, אלא למ"ד אין חוששין, מאי איכא למימר,

אבני חן למסכת נדה

נדר וגו' ומופלא סמוך לאיש צכלל איש, וסמיך ליה ולא יחל דברו כל שישנו בהפלאה ישנו בכל יחל, וכל שאינו בהפלאה, אינו בכל יחל,

דאיתמר רב פפא אמר, אין חוששין שמא נשרו, רב פפי אמר חוששין?

מתיב רב הונא בר יהודה (לרבא) לסיועי לרב הונא [שתינוק הודיע להפלות שנדר, וחילל נדרו, לוקה הקטן עליה],

דף מ"ו ע"ב

לפי שמצינו שהשוה הכתוב הקטן [שיועד להפלות] כגדול ממי יפליא [דכתיב בבמדבר ו ב דבר אל־בני ישראל ואמרת אליהם איש או־אשה כי יפלא לגדר גדר גזיר להזיר לה'] דמשמע יודע להפלות סמוך לאיש, דאכתי קטן הוא כל שנה זו,

[וכתיב בבמדבר ל ג איש פִּי־יָדֵי גִדְרָה לְה' או־הַשְּׁבַע שְׁבַעֲהָ לְאִסּוּר אֶסֶר עַל־נַפְשׁוֹ ל' א יחל דברו יִכְבֹּל־הֵיחָא מִפּוֹ יַעֲשֶׂה לְזֶדְדוֹן שְׁבוּעָה או־הַשְּׁבַע שְׁבַעֲהָ, וְלִאִסּוּר לְאִסּוּר אֶסֶר, וְלִבְל יחל ל' א יחל דברו], יכול יהא חייב על הקדשו קרבן [מעילה]?

ת"ל במדבר ל ב וידבר משה אל־ראשי המפזות לבני ישראל לאמר זה תדבֶּר אֶשֶׁר יָגִיד ה' וגו' כלומר לאסור ולא יחל אמרתי, שיהא אסור אסור ונדרו צכל יחל, [דהיינו ל"זה" הדבר, אבל] ולא לקרבן מעילה, וכל יחל היינו מלקות, ומסייע ליה לרב הונא,

קתני מיהת לאיסור [למה דכתיב לאסור אסור] ולכל יחל, חייב [שחקטן חייב מלקות על כל יחל, והוי סיעתא לרב הונא]?

[ידוחה דבאמת אין כאן מלקות לקטן, אלא] אימא לאיסור כל יחל כלומר איסורא בעלמא ולא מלקות,

איסור כל יחל [ולא מלקות] ! מה נפשך, אי מופלא סמוך לאיש דאורייתא ממי יפליא לנדור נדר, מילקא נמי לילקי דהא כל זמן [מאן] נדורו נדר, קאי עליה צכל יחל, ואי מופלא סמוך לאיש לאו דאורייתא, איסור נמי ליכא עליו אם אכלו, דהא אי אמו רבנן לתקוני הכי תקון, שלא יאכלו אחריים את הקדשו, או הוא לנשיגדיל, אכל בקטנותו לא צאו לאסור עליו, דקטן לאו בר קצולי עליה תקנתא דרבנן הוא?

ומשני לעולם דרבנן, ואיסורא אמאן קאי לאותן המזהירים עליו [כגון אביו ואמו] על אותן המזהירים עליו להפריש מאסורא # [ובל יחל היינו שלא יתחלל נדרו],

שמע מונה [פי' וכי יש להביא ראיה מוכאן] פלוגתא היא צפרק חרש שנשא פקחת ציצנות (דף קיד) קטן אוכל נבלות, ב"ד מצווין עליו להפרישו?

הבא במאי עסקינן, כגון שהקדיש הוא [הקטן בן י"ב ויום אחד],

[ומתריץ לעולם יש חזקה שהביאה סימניו, אבל כיון שבדקו ולא מצאו הולכין לחומרא לשני צדדין] הני מילי [דאין חוששין שמא היו כבר ונשרו] לענין חליצה [דאמרינן ודאי קטן הוא] דאי אחיא למיחלך לאחר זמן, וצדקו ולא אשכחן [ליה], [לא] חיישין למימר גדולה היא ותמלוג, שהסימנין נשרו, אבל לענין מיאון חוששין שמא נשרו לחומרא, וקנאה צדיקה, וצביא גט,

מכלל דמ"ד חוששין חולצת, והא חוששין בעלמא קאמר ולא ודאי נשרו, ומיישין לחומרא משמע?

אלא לעולם אינה ממאנת דרבא, דלא ברקה הלכך מסתמא אמרינן כיון שהגיעה לכלל שנותיה, ודאי אית לה, ואינה צריכה צדיקה וצביא גט, ולענין חליצה חיישין גרסינן, כלומר ולענין חליצה משום הכי אינה חולצת, דחיישין שמא לא הביאה סימניו,

ודקשיא לך האמר רבא חזקה הביאה סימניו, ל"ק וכי קאמר רבא חזקה, לביאון דלא ממאנת מסתמא [בלא בדיקה], אבל לחליצה בעיא בדיקה,

אמר רב דימי מנהרדעא, הלכתא חוששין שמא נשרו ואם הגיעה לכלל שנותיה וצדקו ולא אשכחו, לא ממאנת,

והני מילי, היבא דקדשה בתוך זמן יתומה, מדעת אמה ואחיה לדעתה, ובעל לאחר זמן, דאיכא ספיקא דאשחא דאורייתא דשעת מעילה דלאחר זמן שמא הביאה, והויא לה צביא וז קדושין גמורין, דהא גדלה, ושוב אינה יוצאה במיאון,

אבל מעיקרא דמי עברה שמא דתמתי סרי, ולא בעל לא חיישין שמא נשרו, דהא לא הוי צד קדושין גמורין, דאין מעשה קטנה כלום, אלא"כ קבל אביה קדושין, הלכך מספיקא לא מחמירין עליה, היכא דלא אשכחן,

אכל הביאה ודאי סימניו, אע"ג דקדושי קמאי לא הוי קדושין אלא מדרבנן, לא תקנו רבנן מיאון בגדולה, דלמא אחיא למאן הנבעלת לאחר שגדלה, דההיא הויא אשת איש, צביאה שבה עליה משגדלה מקדשה לה,

אמר רב הונא, הקדיש [אסר על עצמו איזה אוכל] מוך הזמן, חינוק היודע להפליא ואכל את הקדשו, לוקה ואע"ג דבמילתא אחריתי לאו בר עונשין הוא, שנאמר במדבר ו איש כי יפליא לנדור מיניה מרבין מופלא סמוך לאיש, מופלא יודע לפרש לשם מי נדר, סמוך לאיש, שהוא סמוך לצד לכלל גדול, דהיינו שזה אחת קודם זמן שהוא ראוי להביא שערות, והיינו צמינות כל י"ב, וצמינות כל י"ג,

במדבר ל ולא יחל דברו אע"ג דצביא קרא לא כתיב כי יפליא, מ"מ כיון דנפקא לן מיניה דיועד להפלות הוי נדרו נדר, קאי צכל יחל, דהא כתיב איש כי ידור

אבני חן למסכת נדה

ואכלו אחרים ולעולם דקמני ולאסר ולכל יתל דהוי מלקות גמור, ואפ"ה לא תסייעה לרבי הונא מהא, דהא דקמני מלקות אהקדש קטן, לאו לדידיה קאמר, אלא לאחרים שאכלו את הקדשו,

הניחא למ"ד הקדיש הוא [הקטן בן י"ב ויום אחד] ואכלו אחרים לוקין, אלא למ"ד אין לוקין, מאי איכא למימר,

דאיתמר, הקדיש הוא ואכלו אחרים, רב כהנא אמר אין לוקין, רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו לוקין?

מדרבנן כלומר מ"ד אין לוקין, מוקים להא דקמני לאסר ולכל יתל כדאוקמינן, לאסור כל יתל אסורא בעלמא, ומדרבנן, וקרא ומקרא דכי יפליא, דקמני שהשוה הכתוב אסמכתא בעלמא,

גופא, הקדיש [הקטן בן י"ב ויום אחד] ואכלו אחרים, רב כהנא אמר אין לוקין, רבי יוחנן ור"ל דאמרי תרווייהו לוקין,

במאי קמיפלגי? מר סבר [ר' יוחנן ור"ל סברי] מופלא סמוך לאיש דאורייתא, ומר [רב כהנא] סבר, מופלא סמוך לאיש מדרבנן,

מתיב רב ירמיה, יתומה שהשיאסה אמה, דצט מיאון היא דנשואין ידיה [אינם אלא] מדרבנן שנדרה, בעלה [גדול] מפר לה מפר נדרה, ולא קרי לה יתומה אלא כקטנותה, כל זמן שראיה למיאון,

אי אמרת בשלמא [דקטנה זו שהיא בת י"א ויום אחד דינה כ] מופלא סמוך לאיש דרבנן, אתו נשואין דרבנן, ומבטלי נדרא דרבנן, אלא אי אמרת דאורייתא, אתו נשואין דרבנן, ומבטלי נדרא דאורייתא [ומיפר לה]?

אמר רב יהודה אמר שמואל, בעלה מפר לה ממה נפשך, אי [נדרה] דרבנן, דרבנן הוא, אי [כח נדרה] דאורייתא, קטן אוכל נבלות הוא, ואין ב"ד מצווין עליו להפרישו [ובתוס' הקשו הלא רב הונא אמר לעיל שהקטן עצמו לוקה, ועוד קשה הא ר' יוחנן סבר דב"ד מצווין להפרישו? ותירצו דבלאו הכי פריך שפיר],

והא כי גדלה אכלה, בהפרה קמייתא [ע"י שהפר לה בעלה תחלה, כשהיתה עדיין קטנה]?

אמר רבה בר ליואי, בעלה מפר לה כל שעה ושעה ואף משגלה, והוא שבעל לאחר שגדלה, דהויא הך בעילה קדושין גמורין דאורייתא, דמעשה גדולה [פי' בעילת גדולה הוי] מעשה, הלכך אמו נשואין דאורייתא, ומצטלין נדרא דאורייתא,

והא אין בעל מפר בקודמין נדרים הקודמין לנישואין, צמסכת נדרים, והאי נדר קדש להך בעילה דאורייתא?

כדרב פנחס משמיה דרבא כלומר לא מוקי לה לצרייתא כשהצטל מפר לה כל שעה ושעה, [ו]לעולם נדרה דאורייתא, ודקשיא לך אמו נשואין דרבנן ומצטלין נדרא דאורייתא, אהכי מצטלת דכל הנודרת כו',

דאמר רב פנחס משמיה דרבא, כל הנודרת על דעת בעלה היא נודרת והך קטנה על דעתו של זה נדרה, וכי אמרינן אין הצטל מפר בקודמין, היכא דליה לה צטל צטעת נדר כלל,

אמר אביי ת"ש, קטן שלא הביא ב' שערות, רבי יהודה אומר אין תרומתו תרומה, רבי יוסי אומר, עד שלא בא לעונת נדרים אין תרומתו תרומה, משבא לעונת נדרים היינו מופלא הסמוך לאיש שנדריו נצדקין, תרומתו תרומה,

סבריה רבנן בני הסיצה, דצטו לאומצוי [להקשות] לרב כהנא [דאמר שאין לוקין על הקדשו של קטן, שאינה אלא מדרבנן] מהכא קסבר ר' יוסי, תרומה בזמן הזה דאורייתא וקאמר משבא לעונת נדרים תרומתו תרומה, ותרומה והקדש נדר מדא חיא, דמקדשה צדכורו, שקולא עליה שם,

אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש דאורייתא, אתי גברא דאורייתא ומתקן טבלא דאורייתא, אלא אי אמרת [מופלא הסמוך לאיש] דרבנן, אתי גברא דרבנן, ומתקן טבלא דאורייתא [חזינן דר' יוסי סבר משבא לעונת נדרים תרומתו תרומה, אף שתרומה בזמן הזה הוא מדאורייתא, ועל כרחך תרומת קטן הוי דאורייתא, וקשיא על רב כהנא דאמר תרומת קטן מדרבנן]?

[ודוחה] לא, קסבר רבי יוסי, תרומה בזמן הזה דרבנן,

וסבר ר' יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן, והתניא בסדר עולם [בברייתא הנקראת סדר עולם], דברים ל אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה של יהושע ושיניה צימי עזרא יש להן כלומר צגלות נצודנדר צטלה קדושת הארץ, ונצטרכו לירשה ולקדשה צניה, אכל שלישיית לעמיד צא אין להן כלומר אינה ירושה, דלא יצטרכו לרשתה ולקדשה, דלא צטלה קדושתה מגזרת הכתוב,

וא"ר יוחנן צעלמא מאן תנא סדר עולם, ר' יוסי דהוא סקמיה, כי היכי דקסם מתניין ר"מ?

ר' יוסי תני לה, ולא סבר לה להא דרשא דקמני שלישית אין לה, אלא ודאי צטלה קדושת הארץ, ומרוממה דהשטא דרבנן,

ה"נ מסתברא [שהגם דבברייתא דסדר עולם תני דתרומה בזמן הזה מדאורייתא, ר' יוסי לא סבירא ליה], דתניא עיסה עיסת חולין שנרמעה כגון שפסל סאה של תרומה, למוך פחות ממאה של חולין, או שנתחמצה [עיסת חולין] בשאור של תרומה,

אבני חן למסכת נדה

דף מ"ז ע"א

פגה סמדה, כך באשה עודה מיטות קרו לה פגה כל זמן שאין לה סימן לא נדדים ולא בשערות,

בוחל כשהפרי גדל קצת, כדמי בגמרא התאנים משיבחו, כך כשיש לה סימן דדין קצת, צידוע שהציאה שמי שערות וערה היא,

וצמל בגמ' מפרש לה, לשון נוטריקון, יתה מלאה, שיש לה סימן מובהק בדדיה, ולקמן מפרש סימנין במתני', והיא צוגרת,

פגה, עודה תנוקת,

בוחל אלו ימי נעוריה, בוזו ובוזו [בתנוקת ונערה] אפי' כשהיא נערה אמרו, אביה זכאי במציאתה, ובמעשה ידיה, ובהפרת נדריה דכמי (במדבר ל) צנעוריה צית אביה, כל שצח נעוריה לאביה,

צמל, כיון שבגרה, שוב אין לאביה רשות בה,

איזהו סימנין אצמל קאי, ר' יוסי הגלילי אומר, משיעלה הקמט תחת הדד פרוג'ש שגדלו דדיה עד שפול מעט על החזה, ויראה קמט,

ר"ע אומר, משיטו הדדים [שיפלו על החזה] גדולים יותר [מקמט. רע"ז],

בן עזאי אומר, משיישחיר הפיטומת [the areola (the area that surrounds the nipple) ראש הדד כמו (סוכה דף לד) ניטלה פיטמתו,

רבי יוסי אומר, כדי שיהא נותן ידו על העוקץ [nipple] כמו עוקץ האגסים (עוקץ פ"א מ"ו) פוכי"ש בלע"ז חודו של דד שהיטות יונק, ופיטומת היינו סביבות עוקץ והוא שוקע, ושוהא לחזור [פ] דבקמטה הדדים ריקים לגמרי ואם יתן ידיו על העוקץ לא יהיה שוקע כלל, אבל כשמתחילה להבגר נעשים הדדים ספוגיים ולכן שוקע ושוהא לחזור].

נמ': פגה עודה תנוקת, כדכתיב שיר השירים ב יג תתאנה תנוקתה פגיה,

בוחל אלו ימי הנעורים, כדתנן התאנים משיבחו חייצין צמער, ואמר רבה בר בר חנה אמר רב, משילבין ראשיהן [של התאנים, וזה סימן להם שהם מתחילין להתבשל] שמשמנין כשמגדילין, הכא נמי משישמנה הדד ויראה צו סימן שמגדיל,

ואיבעית אימא מהכא, זכריה יא ח ואבחד את־שְׁלֹשֶׁת הָרָעִים בְּיַד אֶחָד וְתִקְצֹר נַפְשֵׁי בָהֶם וְגַם־נַפְשָׁם בְּחִלָּה בִּי גדלה עלי, אדם הקץ נדצר נראה לו כגדול אנקיש"ץ בלע"ז,

צמל, כמ"ד יצתה מלאה [לשון נוטריקון, יתה מלאה, שיש לה סימן מובהק בדדיה, ולקמן מפרש סימנין במתני', והיא צוגרת. רש"י במשנה]:

חייבת בחלה ולא אמרינן דתרומה פוטרת לה, ואע"ג דתרומה אינה חייבת בחלה, מדומע חייב בחלה, מ"ט דדימוע דרבנן הוא, דמדאורייתא חד בתרי צטיל, דכתיב (שמות כג) אחרי רצים להטות, ורבנן הוא דאצריך אחד ומאה, הלכך לא אחי דימוע דרבנן, ומפקע חלה אפילו בזמן הזה, דקסברי ר"מ ורבי יהודה חלה בזמן הזה דאורייתא, ואינה נפסלת בטבול יום, דברי ר"מ ור' יהודה,

ר' יוסי ור"ש פוטריין מן החלה כדמפרש לקמן דקסברי חלה בזמן הזה דרבנן, ואחי דימוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, והיינו דאמרן לעיל תני ולא סבר לה, דהא חזינן דלרבי יוסי חלה בזמן הזה דרבנן,

סברות הן רבנן, דמייתי ראיה מהכא, מאן דאמר תרומה דאורייתא, חלה דאורייתא, מאן דאמר תרומה דרבנן, חלה דרבנן דמי היכי דקאמר ר' יוסי חלה בזמן הזה דרבנן, הוא הדין לתרומה,

אי אמרת בשלמא, קסבר רבי יוסי חלה בזמן הזה דרבנן, אתי דמוע דרבנן ומפקע חלה דרבנן, אלא אי אמרת חלה דאורייתא, אתי דמוע דרבנן, ומפקע חלה דאורייתא [הרי ראייה דר' יוסי לא סבר לה דאורייתא דסדר עולם],

ודלמא אע"ג דקא חזית מהכא לר' יוסי חלה דרבנן, אפ"ה סבירא ליה תרומה דאורייתא, וליכא הכי נמי מסתברא דקא צעית לאחיי קסבר רבי יוסי תרומה בזמן הזה דאורייתא, וחלה דרבנן, וכדאהדר רב הונא בריה דרב יהושע,

דאמר רב הונא בריה דרב יהושע, אשכחתינהו לרבנן דבי רב דיתבי וקאמרי, אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דרבנן, חלה דאורייתא, שהרי שבע שכבשו, ושבע שחלקו, נתחייבו בחלה דכתיב צמלה (במדבר טו) צמלסם אל הארץ והרי צאו ולא נתחייבו במעשר דמעשר כתיב (דברים יד) מצות זרעך, עד שיצא כל אחד ואחד את שלו,

במדבר טו יח דבר אל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם בְּבֹאֲכֶם אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֲנִי מְבִיא אֲתֶכֶם שָׁמָּה:

ואמינא להו אנא, אפילו למ"ד תרומה בזמן הזה דאורייתא, חלה דרבנן, דתניא, אי בבואכם [פ'] היה כתיב מלא ביי"ו יכול משנכנסו לה שנים ושלשה מרגלים, ת"ל בבואכם [בבאכם. חכמת בצלאל] בביאת כולכם אמרתי, ולא בביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא לא כולוהו סלוק [ולכן לא נתחייבו עוד בחלה, ולכן אין להביא ראיה שר' יוסי לית ליה לסדר עולם, דאולי סבר דלגבי תרומה גם בזמן הזה הוא דאורייתא, אבל בחלה יהיו פטורין].

מתני': משל משלו חכמים באשה [וכן לשון זה במשנה לעיל יח:],

אבני חן למסכת נדה

חכמים באשה מלמטה [באותו מקום], וכנגדן מלמעלה דדין, פגה מלמעלה בידוע שלא הביאה שתי שערות, בוחל מלמעלה בידוע שהביאה שתי שערות, צמל מלמעלה בידוע שנתמעך הכף,

מאי קף? אמר רב הונא מקום תפוח יש למעלה מאותו מקום, כיון שמגדלת [שנעשית התינוקת גדולה] מתמעך והולך,

שאלו את רבי הלכה כדברי מי?

שלח להו, כדברי כולן להחמיר אינה מאלו שמצא, שוב אין אציה מפר נדרים, דמחזקין לה צנוגרת, נתקשקשו ואע"ג דלא הכסף, הכסף אע"ג דלא התקשקשו, וכן כולם,

אית דאמרי להחמיר, אינה ממאנת משעה שנראה צה אחד מן הסימנים הללו, ואינה חולצת עד שיהו כולם, ולאו מילתא היא, דאפילו לא הביאה אחד מהן, גדולה היא, ואינה ממאנת, וחולצת, שהרי כל הסימנים הללו צנוגרות נאמרו, ומימי נערות היא גדולה למיאון ולחליצה, שהרי הביאה שתי שערות, ל"א הלכה כדברי כולן להחמיר, הביאה אחד מן הסימנים הללו ואפילו הקודם שכולן, ולא הביאה את כולן, צוגרת ואינה צוגרת, ואם קבל אציה צה קדושין, וקדשה היא את עממה לאחר, נריכה גט מניהם, דכיון שהביאה אחד מן הסימנים הללו, יצאה לה במקצת מנשות אציה, דאיכא למימר צוגרת היא, ואין כח בקדושי אציה להפקיע קדושין שלה, וגם צה אין כח להפקיע קדושי אציה, עד שתיצא את כולם,

רב פפא, ורב חיננא בריה דרב איקא, חד מתני אהא, וחד מתני אחצר צורית, דתנן איזוהי חצר צורית שחייבת במעשר שקובעת תבואה למעשה, דקי"ל חצר קובעת במסכת ביצה (דף לד),

1. ר"ש אומר, חצר הצורית, שהכלים נשמרים בתוכה,

מאי חצר הצורית? אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, שכן בצור מושיבין שומר על פתח החצר,

2. ר"ע אומר, כל שאחד פותח ואחד נועל שאין השומר קבוע לפתח ולנעול, אלא זה פותח זה נועל לאו צה שימור היא ו פטורה דלאו שמה חצר,

3. ר' נחמיה אומר, כל שאין אדם בוש לאכול בתוכה חייבת,

4. רבי יוסי אומר, כל שנכנסים לה, ואין אומרים לו מה אתה מבקש, פטורה ואע"ג דאין אדם צו לאכול בתוכה,

5. ר' יהודה אומר שתי חצרות זו לפנים מזו, הפנימית חייבת, והחיצונה פטורה,

שאלו את רבי הלכה כדברי מי? אמר להו הלכה כדברי כולן

[שנינו במשנתנו] ואיזהו סימנים, ר' יוסי הגלילי אומר משיעלה הקמט: אמר שמואל לא משיעלה הקמט ממש, אלא כדי שתחזיר ידיה לאחוריה [וע"ז נמתחת עור החזה], ונראית כמי שיעלה הקמט תחת הדד,

שמואל בדק באמתיה [הכנענית] אם החזרת היד לאחוריה גורמת להכיר הקמט, אבל ראיתי מפרשים שדק בכל הסימנים הנזכרים במשנה, ויהב לה ד' זוזי דמי בוישתה,

שמואל לטעמיה [שאסור לבייש עבר ושפחה], דאמר שמואל [כתיב בויקרא כה] לעולם בהם תעבודו, לעבודה נתתם ולא לבושה,

שמואל מייחד להן שפומיו מייחד לאנשים עבדיו, ואינו מפקינן משום צושה,

רב נחמן מחליף להן [בין עבדיו. שט] את של זה צוה [של זה לזו. כ"ה ברש"י שעל הר"ף ביבמות ור"ל שהעבירן לשפחותיו לפני עבדיו שיתנו עיניהן בהן ויקחו איזה שירצו וכו'. חכמת בצלאל]. ואינו מקפיד על צושתן,

רב ששת מסר להן לערבי מפקיר שפומיו לערביים וטוב צה מנהג הפקר ואמר להן אזדהרו מישראל [מלדיבעל לישראל. שט]:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר [כדי שיהא נותן ידו על העוקץ וכו'] כו': מאי עוקץ? אמר שמואל עוקצו של דד,

ת"ר, אלו הן סימני בגרות, ר"א בר' צדוק אומר משיתקשקשו הדדין כמו (סוטה דף ט) מקשקשת לפניו כווג צטנ"ט צלע"ו כלומר גדולים הרבה,

ר' יוחנן בן ברוקה אומר, משיכסיף ראש החוטם ספק [פ'] לא אתפרש, וראה תוס' ד"ה ראש החוטם, [ומקשה] משיכסיף אזקונה לה?

אלא א"ר אשי, משיפציל ספק [פסק] ראש החוטם, [when it splits, appears wrinkled],

ר' יוסי אומר, משתקיף העטרה שגדול העוקץ ועב, ומוקף עטרה, והיינו שיעורא דא"ר יוסי נמי צמתני, שיהא נותן ידו על העוקץ, ושוקע וסוהא למזור,

ר"ש אומר משנתמעך [משנעשה רך וספוגי]

דף מ"ז ע"ב

הכף מלמטה הוא על צית הרסם [מלמעלה מאותו מקום לצד פניה], כמין תפוח צוה, כדמפרש לקמן,

וכן היה רבי שמעון (בן יוחי) אומר, שלשה סימנים נתנו

אבני חן למסכת נדה

להחמיר:

בשלמא לעולא, היינו דקתני הכא יום אחד, והכא לא קתני, אלא לרב ליתני # [ולא תירץ כלום על קושיא זו, שהרי תירץ רק תנאי היא?],

ועוד תני, רבי יוסי בן כיפר אומר משום רבי אליעזר, שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום, הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה, וכן הורה רבי בלוד, שנת שמנה עשרה שיצאו ממנה שלשים יום, הרי היא כשנת שמנה עשרה לכל דבריה,

בשלמא דרבי, ודרבי יוסי בן כיפר, לא קשיא לא קשיין אהדדי למהו ממני משנשאת, הא כבית שמאי דמר כ"ש הא כבית הלל ודמר כ"ה דממני [דב"ה אומרים עשרים שנה, וב"ש אומר בן שמונה עשר], אלא לרב קשיא [דבבריתא שנינו דלכ"ע אינו צריך מעת לעת?]

תנאי היא [ומייתי באן תנא דצריך מעת לעת], דתניא, שנה האמורה בקדשים היכא דכתיב כש כן שנתו,

שנה האמורה בבתי ערי חומה [ויקרא כה כט ואיש פריזיכר בתיזמו ש"ב עיר חו"מה ויהיה גאלתו עדיהם שנת מקפירו ימים תהיה גאלתו],

שתי שנים שבשדה אחוזה המוכר שדה אחוזה לחבירו, אינו מותר לגאולה בפחות משתי שנים, שיאכלנה לוקח שתי שנים, דכתיב [ויקרא כה] במספר שני מצואות ימכר לך, ומכאן ואילך אם צא לגאול גואל,

ומתחב לו פירות של שתי שנים, לפי חשבון הדמים שמכרה לו, לפי שנים הבאים עד היוכל, שהלוקח שדה מחבירו יודע שיחזירו לו ציובל, ואם היו עד היוכל עשר שנים ומכרה לו בעשרה ליטרין נמלא קונה פירות של כל שנה צליטרא,

שש שנים שבעבר עברי,

וכן שבבן ושבת קסדר היינו בן עשרים שנה וצמ עשרים שנה דמתני, אלמא מעת לעת צעין אליבא דהאי תנא, והנך דלעיל [ר' יוסי בן כיפר אומר וכו'] סברי לה כעולא, כולן מעת לעת מיום ליום, ולא אמרינן למנין עולם, שמכלה שנתו ערב ר"ה,

שנה האמורה בקדשים, מנא לן? אמר רב אחא בר יעקב, אמר קרא ויקרא יב כבש בן שנתו, שנתו שלו ולא שנה של מנין עולם,

שנה האמורה בבתי ערי חומה, מנלן? אמר קרא ויקרא כה עד תום שנת ממכרו, ממכרו שלו, ולא שנת של מנין עולם,

שתי שנים שבשדה אחוזה, מנלן? אמר קרא ויקרא כה במספר

דף מ"ח ע"א

מתני: בת עשרים שנה שלא הביאה שתי שערות, תביא ראייה שהיא בת עשרים שנה, והיא איילונית, לא חולצת ולא מתיבמת ונשאת לכל [מין] שמרלה, דרשמנא פטרה, דכתיב [דברים כה] והיה הזכור אשר חלה, פרט לאילונית שאינה יולדת,

[וזכר] בן עשרים שנה שלא הביא שתי שערות, יביאו ראייה שהוא בן עשרים שנה ה"ג יביאו ראייה שהוא בן עשרים קרובי האשה יביאו ראייה והוא סרים, לא חולץ ולא מיבם לאו צר חליצה [ויבום] הוא, דכתיב [דברים כה] להקים לאחיו שם ציטראל, והאי לאו צר הכי הוא, אלו דברי בית הלל,

בית שמאי אומרים, זה וזה [אילונית וסרים] בן שמונה עשרה,

ר' אליעזר אומר, הזכר [בן עשרים] כדברי בית הלל, והנקבה כדברי בית שמאי, שהאשה ממהרת לבא לפני האישי:

גמ': ורמינהי, אחד לי בן תשע שנים ויום אחד, ואחד לי בן עשרים שלא הביא שתי שערות שניהם דין אחד להם, וציתא כמאמר בגדול, כדאמרין לעיל, אלמא קטן הוא וציתא אממוני [ולמה אומר המשנה שאינו צריך יבום וחליצה?]

אמר רב שמואל בר רב יצחק אמר רב, מתני' והוא שנולדו בו סימני סרים כגון שנולדו בו סימני סרים המפורשים בהערל, כל שאין בשרו מוציא הבל כשהוא רותץ, ושערו לקוי, ובשרו מחליק,

אמר רבא, דיקא נמי דקתני והוא סרים [חוץ ממה שאין לו שתי שערות יש לו גם שאר סימני סרים], ש"מ,

וכי לא נולדו לו סימני סרים עד כמה? תני ר' חייא עד רוב שנותיו [ומכאן ואילך גדול הוא, והוי ודאי סרים. תוס'].

כי אתו לקמיה דרבי חייא בן עשרים שנה שלא הביא אי כחיש אמר ליה אבריוה [יבאל יותר כדי שיהיה בריא, דהיינו שיוסיף מושקל], אי בריא אמר ליה אכחשוה, דהני סימנים [סימני סרים] זימנין דאתו מחמת כחישותא, זימנין דאתו מחמת בריאותא,

אמר רב, הלכתא בבולי פרקא מעת לעת חשבינן לה שנה, ולא צמר מנין עולם, שיהא יום אחד של שנת עשרים חסוב שנה, דאף על גב דלא חנן צמתיתין בן עשרים שנה ויום אחד, כמאן דתנן יום אחד דמי, ואריך להשלים את חולה,

ועולא אמר, דתנן היכא דתנן יום אחד, כגון צמ שלשה שנים ויום אחד, וכולהי דמתני' תנן, ודלא תנן לא תנן צר מסיפא דקתני צמ עשרים שלא הביאה שתי שערות דהתם לא צעין עשרים שלמים אלא משנכנס יום אחד בשנת עשרים,

אבני חן למסכת נדה

ואגמר לשמעתא דרבי יצחק בר נחמני מפומביה דמרא רבי אלעזר,

כי סליק אשכחיה לר' אלעזר, אמר ליה אמרת הלכה כרבי יוסי בן כיפר? אמר ליה מסתברא אמרי, מדרבנא פירקין תני יום אחד, והכא לא קתני, שמה מינה מסתברא כותיה [דלא צריך מעת לעת]:

שני תבואות ימכר לך אמינוט שני שנים, וכתיב תבואות, ומשמע כל תבואות של שני שנים פעמים שאתה מוכר שלשה תבואות בשתי שנים להציל תבואה שלישית, ושלש תבואות לא משכחת לה בשמי שנים אלא מעת לעת, כגון מכרה לו באלול מלואה פירות נמצא אוכלו, ואוכל תבואה עד שיחזור ויקצור קודם אלול הבא הרי שני תבואות בשנה אחת ועוד יוכל תבואה השנייה שהיא שנה השלישית לפי מנין העולם,

שש שנה שבעבר עברי, מנלן? אמר קרא שמות כא שש שנים יעבוד ובשביעית, ובשביעית נמי יעבוד כגון נמכר צניסן וכשיגיע תשרי של שביעית עזרו שש למנין עולם, והוא יעבוד עד ניסן,

פרק שישי בא סימן

מתני: בא סימן התחתון שני שערות סימן נערות עד שלא בא העליון צומל, או חולצת או מתיבמת גדולה היא, שהשערות סימן מוצהק ועליהן סמכין, ולקמן מפרש טעמא,

בא העליון עד שלא בא התחתון, אף על פי שאי אפשר [ו?] פרכין בגמרא והלא נא, ר' מאיר אומר לא חולצת ולא מתיבמת [שעדיין קטנה היא], וחכ"א, או חולצת או מתיבמת,

[ולכן אמרו חכמים שהיא גדולה אף שאין לה שתי שערות] מפני שאמרו, אפשר לתחתון לבא עד שלא בא העליון, אבל אי אפשר לעליון לבא עד שלא בא התחתון דהא ודאי מדאמריה עליון, תחתון נמי אמת, אלא שנשנו:

גמ': אע"פ שאי אפשר, והלא בא? בא לר' מאיר דכיון דאמר ר"מ לא חולצת דקטנה היא, מכלל דס"ל אפשר לעליון לבא קודם לתחתון, אע"פ שאי אפשר לרבנן,

ולתני בא העליון עד שלא יצא התחתון, ר"מ אומר לא חולצת ולא מתיבמת ולא ליתני אע"פ שאי אפשר, וחכ"א או חולצת או מתיבמת, ואנא ידענא משום דאי אפשר הוא?

אי לא תנא אע"פ שאי אפשר, הוה אמינא רוב נשים תחתון אתי ברישא, ומיעוט, עליון אתי ברישא והאי דקאמר ר"מ קטנה היא ורבי מאיר לטעמיה משום דחייש למיעוטא שהעליון נא בקטנותה ורבנן לטעמיהו דלא חיישי למיעוטא ורבנן אזלו בתר רובא, הלכך מכי אמת עליון לא צעיר בדיקה, דמסתמא תחתון אמת, וכיון דטעמיהו דרבנן משום רובא הוא,

והני מילי בסתמא היכא דלא נדקו, אבל היכא דבדקו, ולא אשכחן תחתון, אימר מודו ליה רבנן לר"מ [דקטנה היא], דעליון קדים דקטנה היא וממיעוטא היא [שילדה זו היא מהמיעוט דעליון אתי ברישא,

שבבן ושבת, למאי הלכתא? אמר רב גידל אמר רב, לענין ערבין דהיכא דכתיב (ויקרא כז) מנן ששים שנה ומעלה, פשיטא לן דשנת ששים כלמטה, דהא ומעלה כתיב, אכל בן חמש שנים דלא כתיב (ויקרא כ"ז) אלא מנן חמש שנים ועד בן עשרים שנה, ולא כתיב מנן חמש שנים ומעלה, אי לא אשמועינן הכא מעת לעת, הוה אמינא שנת חמש כלמטה, להכי אשמועינן הכא, דצעין ה' שנים מלאים בכלל ערך הראשון שהוא מועט [פ' שהערבין עד חמש שנים הם פחותים ממחמש שנים עד עשרים שנה],

ורב יוסף אמר, לפרקין דיוצא דופן [פ' לפרק שלנו במסכת נדה שנקרא יוצא דופן] להיכא דלא תנן יום אחד, כגון בן עשרים וצת עשרים,

א"ל אביי מו פליגת? א"ל לא הוא אמר חדא, ואנא אמינא חדא ולא פליגינן,

והכי נמי מסתברא, דאי ס"ד פליגי, מאן [רב גידל אמר רב] דאמר לערבין [וכי] לא אמר ליוצא דופן, והאמר רב הלכתא בכולה פרקין מעת לעת,

אלא למ"ד לערבין, מ"ט לא אמר ליוצא דופן והואל וס"ל נמי צהקן מעת לעת?

דומיא דהנך כלומר אף על גב דצהקן דיוצא דופן הוי נמי מעת לעת, מיהו האי שצנן ושצנת דמתניתין לא איירי צהן כלל, דהא דומיא דקדשים וערי חומה ועבד עברי קמי דכתיבן מה הנך דכתיבן, אף הני נמי דכתיבן הלכך ערכין נמי כתיבן, אכל שנת עשרים לענין שערות, לא כתיבן באורייתא, אלא הלכתא היא,

ואידך [רב יוסף שפירש ליוצא דופן, למה לא פירש לערבין] האי שבבן ושבת, שבוזר ושבנקבה מבעי ליה לישנא דקרא דכתיב (ויקרא כ"ז) ולנקבה עשרת שקלים, אלא בן וצת לישנא דמתניתין היא, בן עשרים וצת עשרים,

אמר רב יצחק בר נחמני, א"ר אלעזר [בן פרח], הלכה כר' יוסי בן כיפר שאמר משום ר' אליעזר [שנת עשרים שיצאו ממנה שלשים יום, הרי היא כשנת עשרים לכל דבריה],

א"ר זירא, אזכה ואיסק לארעא דישאל לאתריה דרבי אלעזר בן פדת

אבני חן למסכת נדה

וביון שלא הביאה שתי שערות עדיין קטנה היא, קמ"ל דאי אפשר, [אלא] ודאי אתי [תחתון] ומנתר הוא דנתר,

תניא רשב"ג אומר [ראה תוס' שחולק רשב"ג על ר"מ ורבנן דלעיל], בנות כרכים תחתון ממהר לבא, מפני שרגילות במרחצאות [ושאר עידונים, שהיה נראה לומר שמתוך אותן עידונים עליון ממהר לבוא. מאירי], בנות כפרים עליון ממהר לבא, מפני שטוחנות ברחים וממך שמנידות וזועזועות מדיר מתפשטים דדין [ובנות כפרים רגילות בהתעמלות ושאר עניין שמתוכם עליון מתאחר. מאירי], [נמצא לפ"ז שיהיה נפק"מ להלכה דאליבא דרשב"ג יהיה אופן שמשגיחין בעליון],

ר"ש בן אלעזר אומר, בנות עשירים צד ימין ממהר לבא, שנישוף פרי"ד בלעז כמו (יומא דף ל) מזה לשפף באפקריסותן מעפורת, והוא סודר, ומזה על דד הימין, אבל צד עניים אין לכן מעפורת, בנות עניים צד שמאל ממהר לבא, מפני ששואבות כרי מים עליהן,

ואיבעית אימא, מפני שנושאים אחיהן על גססיהן על זדיהן, על צד שמאל מתרגמין על גססיהן מתנטלון (ישעיהו סו),

ת"ר, צד שמאל קודם לצד ימין, רבי חנינא בן אחי ר' יהושע אומר מעולם לא קדם צד שמאל לצד ימין, חוץ מאחת שהיתה בשכונתי, שקדם צד שמאל לצד ימין, וחזר לאיתנו [נתקבץ, שמה שנתגדל היה מחמת חולי וכדומה],

ת"ר, כל הנברקות, נברקות [גם] על פי נשים [שגם נשים נאמנות], וכן היה רבי אליעזר מוסר לאשתו, ורבי ישמעאל מוסר לאמו,

רבי יהודה אומר, לפני הפרק [קודם שהיא בת י"א שנה ויום אחד], ולאחר הפרק [לאחר שהיא י"ב ויום אחד], נשים בודקות אותן [שקודם הפרק אינו מועיל גם ימצא שתי שערות, ולאחר הפרק מסתמא יש לה שתי שערות, ואין סובכין כל כך בנאמנות הנשים], תוך הפרק דמסתמא לאו גדולה היא, ואי משתמי מחזקין לה גדולה אין נשים בודקות אותן, שאין משיאין ספקות על פי נשים שאין נשים כדאי לסמוך עליהן, להחיר ספקות על פיהן, ולומר גדולה היא שמתלוצץ,

וס"ל לרבי יהודה, הביאה שתי שערות תוך הפרק סימן הוא כלאחר הפרק, הלכך לא מהימנן, והכי מפרש לה לקמן,

ר"ש אומר, אף תוך הפרק, נשים בודקות אותן מפרש לקמן,

ונאמנת אשה להחמיר אבל לא להקל, כיצד [נאמנת אשה לומר] גדולה היא שלא תמאן, קטנה היא שלא תחלוץ, אבל אין נאמנת לומר קטנה היא שתמאן, וגדולה היא שתחלוץ,

אמר מר, רבי יהודה אומר, לפני הפרק ולאחר הפרק נשים בודקות אותן, בשלמא לפני הפרק בעי בדיקה, דאי משתכחי השמא [שתי שערות], אמרינן נמי לאחר הפרק, שומא נינהו ולא חללה אי

בשלמא לר"מ [דאפשר לעליון שיבא קודם התחתון], היינו דכתיב יחזקאל טו ז רבבה בצמח השדה נתתיה ותרפי ותגדלי ותבאי פגרי ערניים שרדים נכנו והלו ושערך צמח ואת ערם וערית, אלמא עליון זמנין דקדים אלא לרבנן איפכא מבעי ליה?

[ומתרץ] ה"ק כיון ששרדים נכנו, בידוע ששערך צמח,

בשלמא לר"מ, היינו דכתיב יחזקאל כג כא ותפקדי את זפת ועורך: בעשו' ת ממצרים דדיך: [זכרת את הזמה שעשית בנעורך בעת שהיו דרך מעוכים וכתושים במשמוש היר מבני מצרים. מר] שהיו מצרים משחקים בך וממנעין דרך למען שרדי נעורך: [באן מתפרש הדרש על שתי שערות, ולשון "שרדי" השערות שעומדים להשתלח] כדי להמנף ולזנוט בך, כשהיה ראויה לאשה ותפוצי לימי נערות, שדי לשון השלכה, כלומר עדיין היו שערות נעורך עומדים להשתלח ולנאח, אלמא דדיס קדמי, [אבל לפי פשוטו למען השרים שהיו מעוכים בידם בימי נעורך לכן חשקת עוד בהם וכפל הדבר במילים שונים. מר], אלא לרבנן איפכא מבעי ליה?

ה"ק, כיון שבאו דרך, בידוע שבאו נעורך,

ואיבעית אימא, מאי שרדי דמשמע דעדיין היו [שרדים עומדים. יעב"ץ] לנאח כולה ברדי כתיב והאי שדי לשון שדים, וה"ק הקב"ה לישראל,

דף מ"ח ע"ב

איכרפו [become round] דריך כשהמטילו לגדל ולעקן לא הדרת בך [בתשובה], [וגם אח"כ כאשר] אישתרו דריך [אישתרו לשון שרים, אישתרו נתגדלו השרים] גדולות כל זרען כשדים גמורים, לשון אחר איכרפו נפסו ממיעון מנרים, כלומר לקים על יס אשתמו, יבשו זאת מנאמי, נמי לא הדרת בך,

דכולי עלמא מיהא אתחתון [שתי שערות] סמכין, מנלן? אמר רב יהודה אמר רב, וכן תנא רבי ר' ישמעאל, אמר קרא במדבר ה איש אין זו סימן עליון, שאין זו סימן דדיס משתניס, או אשה, כי יעשו מכל חמאות האדם, השובה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה, מה איש בסימן אחד, אף אשה בסימן אחד,

ואימא או האי או האי [או תחתון או עליון]? כאיש, מה איש תחתון ולא עליון, אף אשה תחתון ולא עליון,

תניא נמי הכי דלמחמון סמכין, א"ר אליעזר בר' צדוק, כך היו מפרשין ביבנה ואמרו, כיון שבא תחתון, שוב אין משגיחין על עליון,

אבני חן למסכת נדה

לא אהו זה אחריו, ולהכי הוא דמהימני למיאון להחמיר, שלא תמאן, אלא לאחר הפרק למה לי בדיקה, והאמר רבא, קטנה שהגיעה לכלל שנותיה, אינה צריכה בדיקה, חזקה הביאה סימנין?

מהו דתימא מסתברא טעמא דר"ב, דקא מסייע ליה קראי שדים נכונ, צעשות מנרים דדיך, קב"ל,

כי אמר רבא חזקה, למיאון, אבל לחליצה בעיא בדיקה ואשה נאמנת עליה, הואיל ולאחר הפרק הוא, ואורחא למהוי לה, כדפרשין לקמן לאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא, סמכין אנשים,

ואיבעית אימא, משום דקא בעי למתני כיוצא בו [במשנה השניה לקמיה]:

[ומפרש] תוך הפרק אין נשים בודקות אותן, קסבר תוך הפרק כלאחר הפרק (דמי) [פ' שאם ימצא סימנים הרי היא גדולה, ולכן אין נשים נאמנות דבשלמא], ולאחר הפרק דאיכא חזקה דרבא, סמכין א'נשים וברקי, תוך הפרק דליכא חזקה דרבא לא סמכין א'נשים ולא בדקי נשים והכי פירושא תוך הפרק להכי לא מהימנא, דקסבר רבי יהודה תוך הפרק אם הביאה אחרין סימן הם וגדולה היא הלכך אחי למשרי מידי דלאו אורחא ע"פ נשים דלאו כהלכתא, דאע"ג שנאמנות הן לאחר הפרק התם הוא דאיכא חזקה דרבא אבל תוך הפרק כו',

מתני' כיוצא בו [במו שאמרנו לעיל שאי אפשר לעלוין שיבא לפני התחתון], כל כלי חרס שהוא מכנים משקה כשמינחו על המים יש בו נקב גדול שהמים נכנסין לתוכו, מוציא כל שכן אם נותן המים לתוכו יוצא המשקה לתוך, ויש נקב קטן שמוציא ואינו מכנים וצגמרא מפרש מאי נפקא מינה,

כל אבר אצבע יתרה שיש בו צפורן יש בו עצם והוי אבר חשוב ומטמא צאהל אפי' אין זה שיעור, דקיימא לן האצרים אין להם שיעור, אפי' פחות מכזית מן המת, ויש שיש בו עצם ואין בו צפורן לא הוי אבר אם יתרת היא אבל אינה של יתרת אפי' אין בו צפורן אבר הוא ומטמא,

ר"ש אומר אף תוך הפרק נשים בודקות אותן, קסבר תוך הפרק כלפני הפרק ושומא נינהו הלכך לאו עליהו סמכין למימר גדולה היא או קטנה היא ולהכי הוא דמהימני דאי משכחי לאחר הפרק שומא נינהו, ובעיא בדיקה, דאי משתכחי, לאחר הפרק שומא נינהו,

כל המטמא מדרם צמדרס הוצ מטמא טמא מת כדמפרש צגמרא שאין לך כלי הראוי למושב הוצ, שאין שם כלי עליו, וראוי לקבל כל טומאות, והא דנקט טמא מת, משום דומיא דמדרס הוא, דאז הטומאה הוא, והכי קאמר כל הראוי להיות אבר הטומאה צמדרס הוצ ראוי להיות אבר הטומאה אם נגע צמת או נטמא צאהל המת,

ונאמנת אשה להחמיר, אבל לא להקל, האי מאן קתני לה דהא אדר"ש לא מתוקמא, דכיון דאמר תוך הפרק כלפני הפרק, אי צדקו לה תוך הפרק מאי גדולה היא שלא תמאן איכא, והא אמרת אפי' משתכחי, שומא נינהו?

ויש שמתמא טמא מת ואינו מטמא מדרם שהוא כלי גמור לקבל כל טומאות, ונעשה אבר הטומאה על ידי מת, ואינו נעשה אבר הטומאה על ידי הוצ צמדרס כדמפרש צגמרא:

איבעית אימא רבי יהודה, ואתוך הפרק (ד?)קאמר אין הגשים צודקות אותן, דתוך הפרק כלאחר הפרק דמי, ואי לא צדקו שפיר, אחי למימר אקטנה דגדולה היא, וקמ"ל דלהחמיר מהימנא, אבל לפני הפרק ליכא למימר גדולה שלא תמאן, דהא אפילו הביאה, דצרי הכל שומא נינהו, ולאחר הפרק אפילו להקל קאמר רבי יהודה מהימנא,

דף מ"ט ע"א

ואיבעית אימא רבי שמעון ולאחר הפרק קאי, דקאמר ר"ש תוך הפרק צודקות, ולא אחינן למסמך עליהו לחליצה ולמיאון, דהא אפי' משתכחי, כלפני הפרק דמי, וקטנה היא, אבל לאחר הפרק, דאי משתכחי סימן נינהו, ושרינן לה, לא מהימני אלא להחמיר ולית ליה חזקה דרבא:

[שינוי במשנתנו] מפני שאמרו אפשר [לתחתון לבא עד שלא בא העלוין, אבל אי אפשר לעלוין לבא עד שלא בא התחתון] כו': הא תו למה לי, הא תנא ליה רישא, וכי תימא משום דקא בעי למסתמא כרבנן דהא מפני שאמרו סתמא היא, וקמ"ל סתם משנה כרבנן דאמרי אי אפשר פשיטא יחיד ורבים הלכה כרבים?

אבני חן למסכת נדה

כנסה אס נכנס משקה למוכה בידוע שכונס משקה, ואם לאו בידוע שמוציא משקה,

דף מ"ט ע"ב

רבי יהודה אומר לא כך בודקין אותה, דהא קולא הוא, דאידי דמיק לכו לשולס אימא עיילי מיא לגוה, אפילו בנקב קטן, אלא הכי בדקין לה כופף אזני [פי] קדרה לתוכה לתוך העריצה קודם שיתן המים ומציף עליה מים ואח"כ נותן מים בעריצה, עד שיהו מים צפין על שוליה [פי] שיכסה את כל הקדירה ההפוכה, שיש בה נקב, ובין שפי הקדירה הדוקה לשולי העריבה אין מקום לאויר לצאת כשנכנס בה מים, ולא יכנס בה מים אלא אם הנקב גדול קצת], ואם כונס, בידוע שכונס משקה, ואם לאו בידוע שמוציא משקה,

או שופתה על גבי האור, אם האור מעמידה שלא ילא המשקה בידוע שמוציא משקה שנקב קטן הוא, ואינו ראוי להכניס משקה, ואם לאו בידוע שמכניס משקה,

ר' יוסי אומר, אף לא שופתה על גבי האור, מפני שהאור מעמידה אפילו נקב גדול, אלא שופתה על גבי הרמץ גמלים ואפר בערים, אם רמץ מעמידה, בידוע שמוציא משקה, ואם לאו בידוע שכונס משקה,

היה תורר טיפה אחר טיפה כלומר חו נמי דקיקה, אס נתן לתוכו מים והן יוצאין טיף אחר טיף בידוע שכונס משקה,

מאי איכא בין ת"ק לר' יהודה? אמר עולא, כינוס על ידי הדחק [שדוחק את המים], איכא בינייהו לת"ק הוי כינוס כדפרישית:

[שנינו במשנתנו] כל אבר שיש בו צפורן וכו': יש בו צפורן ואפי' היא יתרה כגון אצבע ששית מטמא במגע ובמשא ובאהל דהוי אבר חשוב, ואפי' ליכא כוית בשר מטמא באהל, דקי"ל האברים אין להן שיעור צפ' יוצא דופן [לעיל דף מג], אין זו צפורן לא הוי אבר, ומיהו מטמא במגע ובמשא, דין עגס כשעורה, שהרי יש בו עגס,

יש בו עצם ואין בו צפורן, מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל עד דאיכא כוית בשר, דקיימא לן עגס כשעורה מטמא במגע ובמשא, ולא באהל, ואי איכא כוית בשר ודאי מטמא, דהא איכא כוית מן המט, ואי לאו יתרה היא ודאי מטמא משום אבר באהל, ואע"ג דליכא כוית בשר, דאפילו יתרה אמרי' לקמן, דאי נספרת על גב היד הויא אבר,

אמר רב חסדא, דבר זה רבינו הגדול רב אמרו, המקום יהיה בעזרו [לשון זה בסוכה לה; בבביות מה], אצבע יתרה שיש בו עצם ואין בו צפורן, מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באהל,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן, וכשאנינה נספרת על גב היד שאינה עומדת בשורת האצבעות [אבל אם נספרת על גב היד מטמא גם במשא שהרי

[חולין נד:] תא שמע, [שנינו במשנה כלים פ"ב מ"ב] הדקין שבבלי חרס כלי חרס דקין [כלי חרס קטנים שלמין. יבין] הן וקרקותיהן [שוליים שלהם] ודופנותיהם יושבין שלא מסומכין צין שהן עגמן אין מחזיקין אלא כדי סיכת קטן, או שגשגרו ונשאר קרקרומיהן שולס שלהן, או דופנותיהן נשאר, ויכולין לשב לצדו בלא סמיכה, עדיין כלי הן, [וכו'] [חולין ג"ה ע"א] שיעורן אס מחזיקין שמן בבדי סיכת קטן [אבר קטן של קטן בן יומי. שבת עז:], [שהוא חלק צ"ו מלוג שהיה מהלוג שהחזיק במקדש בעוד שהיה שלם. יבין שם] טמאין, ועד לוג שיעור זה ניתן לשברי כלים, שלא היה תחלתן אלא עד לוג, דאס היה תחלתן יותר מלוג, הוי שיעור שצרי צרכיית הלוג כדלקמן, [וכו']

ת"ש [ממה ששנינו עוד במשנה שם בבליים], מלוג עד סאה כלי שהיה תחלתו יותר מלוג, כגון שנים או שלשה לוגין או יותר עד סאה שיעור שצרי ברביעית הלוג [שהוא חלק צ"ו מסאה שהחזיק במקדש. יבין],

כדתניא בגמרא באלו טרפות (חולין דף נד:), הדקין שבבלי חרס הן וקרקותיהן ודופנותיהן יושבין שלא מסומכין, שיעורן כדדי סיכת קטן עד לוג, ומלוג עד סאה צרכיית כו',

מוציא נקב קטן הוא כשר למי חטאת דכלי שלם בנקב קטן כולי האי לא בטיל ופסול משום גסטרטא גסטרטא שנקבה אפילו כמוציא משקה בטלה לה,

אמר רב אסי, שונין הלכה למשה מסיני, כלי חרס שיעורו בכונס משקה פחות של שיעורים המצטלים אותו מהיות כלי, כונס משקה הוא שיעור הראשון שהוא מצטל מהיות כלי למי חטאת,

- כדאמר במסכת שבת (דף נה), חמש מדות בכלי חרס,
1. [ניקב כמוציא משקה, טהור מלעמא גסטרטא, ועדיין כלי הוא לקדש זו מי חטאת,
 2. ניקב ככונס משקה, פסול לקדש זו מי חטאת, ועדיין כלי הוא לכל שאר דברים,
 3. ניקב כשורש קטן, טהור להכשיר זרעים, ועדיין כלי הוא לטומאה, שהרי ראוי לקבל זו זיתים,
 4. ניקב כמוציא זית, טהור מטומאה שקבל, עד שיחדנו לרמונים,
 5. ניקב כמוציא רמון טהור מכלום,
- נמלא כונס משקה הוא שיעור הראשון, אבל כמוציא משקה לא בטיל,

ולא אמרו מוציא משקה בטיל, אלא לענין גסטרטא בלבד אע"פ שאינו מכניס,

מאי טעמא? אמר מר זוטרא בריה דרב נחמן, לפי שאין אומרים הבא גסטרטא לגסטרטא כשיקבה כמוציא משקה, שוב אין חס עליה, ואינו משתמש בה, שאין אומר הבא גסטרטא אחרת, וניחא תחת גסטרטא זו, לקבל משקה היוצא,

אבל בכלי שלם שנקב כמוציא משקה, לא בטיל מכלום, לפי שהוא חס עליו, ואינו שובר, ומשתמש בו, ומציא גסטרטא ומניח תחתיו לקבל משקה היוצא,

תנו רבנן, כיצד בודקין כלי חרס, לידע אם ניקב בכונס משקה אם לאו, יביא עריבה מלאה מים, ונותן קדרה לתוכה, אם

אבני חן למסכת נדה

הוא אבר גמור:

שראו הם ואבותיהם [פי' כהנים בני כהנים], ואולי יכירו מי נתלכלך בחטא זה [בעגלה הערופה דלא נודע מי הכהן] בדיעת דרכיו ומעלליו, ויתגלה הדבר. ספורנו] וכי מה ענין ריבים אצל נגעים,

מקיש ריבים לנגעים, מה נגעים ביום, דכתיב ויקרא יג וביום הראות בו, אף ריבים ביום, ומה נגעים שלא בסומא אפילו סומא נאסח מעניו דכתיב ויקרא יג לכל מראה עיני הכהן עד לאכא כולו מראה, אף ריבים שלא בסומא,

ומקיש נגעים לריבים, מה ריבים שלא בקרובים דנפקא לן מלא יוממו אבות על בניס (דברים כד), אף נגעים שלא בקרובים,

אי מה ריבים בשלשה, אף נגעים בשלשה, ודין הוא ממונו בשלשה, גופו לא כ"ש, ת"ל ויקרא יג והובא אל אהרן הכהן, או אל אחד מבניו הכהנים, הא למדת שאפילו כהן אחד רואה את הנגעים,

ההוא סמיא דהוה בשבבותיה דרבי יוחנן, דהוה קדיין דינא, ולא קאמר ליה ולא מידי,

[ומקשה] היכי עביד הכי, והאמר רבי יוחנן, הלכה כסתם משנה, ותנן כל הכשר לדון כשר להעיד, ויש כשר להעיד ואין כשר לדון, ואמרינן לאתווי מאי, ואמר רבי יוחנן לאתווי סומא באחת מעיניו,

רבי יוחנן סתמא אחרינא אשכח, דתנן, דיני ממונות דנין ביום וגומרין בלילה אלמא לא מקשינן ריבס לנגעים, דכתיב וזיוס הראות זו כשר, וכי היכי דלענין לילה לא מקיש, לענין סומא נמי לא מקיש,

ומאי אולמיה דהאי סתמא מהאי סתמא?

איבעית אימא סתמא דרבים [המשנה בסנהדרין הוא אליבא דרבים] עדיף [אבל] הלא דלעיל [המשנה דכל הכשר לדון וכו'] אוקמינן כר"מ דסיד הוא,

ואיבעית אימא, משום דקתני לה גבי הלכתא דדיני דסנהדרין דקא מיירי כולי מסכתא דדינין, הילכך עיקר היא, אצל הך לא מן לה הכא גבי נדה, אלא אגב גררא דנקט כיוצא בו:

מתני': כל שחייב במעשרות, מטמא טומאת אוכלין דאין חייב לך במעשר אלא אוכל, ויש שמטמא טומאת אוכלין, ואינו חייב במעשרות:

גמ': לאתווי מאי, לאתווי בשר, ודגים, וביצים:

[שנינו במשנתנו] כל המטמא מדרס [מטמא טמא מת] וכו': כל דחזי למדרס מטמא טמא מת, ויש שמטמא טמא מת ואין מטמא מדרס, לאתווי מאי? לאתווי סאה ותרקב שאין מדרס הזב [שהרי הם כלים גדולים ואין הדרך לישיב עליהם] לטמא אדם וכלים, אצל טמאין הם טומאת מגע הזב, להיות ראשונים, וצמת נעשין אב הטומאה,

דתניא ויקרא טו והיושב על הכלי, יכול כפה סאה וישב עליה, או תרקב וישב עליו יהא טמא, ת"ל ויקרא טו אשר ישב עליו הזב, מי שמויחד לישיבה הוא דהו אב הטומאה, דכתיב וכבס בגדיו וגו', יצא זה שאומרים לו עמוד ונעשה מלאכתנו:

מתני': כל הראוי לדון דיני נפשות, כ"ש שהוא כשר ראוי לדון דיני ממונות, ויש שראוי לדון דיני ממונות, ואינו ראוי לדון דיני נפשות:

גמ': אמר רב יהודה, לאתווי ממזר דכשר לדיני ממונות, ופסול לדיני נפשות דכתיב [בסנהדרין דף לו] כולך יפה רעימי,

תניא חדא זימנא, הכל כשרין לדון דיני ממונות, ואין הכל כשרין לדון דיני נפשות, והוינן בה לאתווי מאי, ואמר רב יהודה, לאתווי ממזר?

חדא לאתווי גר נמי כשר לדיני ממונות וחדא לאתווי ממזר,

וצריכי דאי אשמעינן גר, משום דראוי לבא בקהל, אבל ממזר דאין ראוי לבא בקהל אימא לא, ואי אשמעינן ממזר משום דקאתי מטפה כשרה, אבל גר דקאתי מטפה פסולה אימא לא, צריכא:

מתני': כל הכשר לדון כשר להעיד, ויש שכשר להעיד ואינו כשר לדון:

גמ': לאתווי מאי? א"ר יוחנן, לאתווי סומא באחת מעיניו דכשר להעיד, ואינו כשר לדון, אצל כשמי עיניו אפילו לעדות פסול, דכתיב (ויקרא ה) או ראה, ומני

דף נ' ע"א

רבי מאיר היא דפסיל סומא נאסח מעניו לדון, דתניא, היה רבי מאיר אומר, מה ת"ל [כתיב בפרשת עגלה ערופה בדברים כא ה] וְעַל־פִּיהֶם יִהְיֶה פְּלִיטָה וְכָל־גֵּנֶעַ [באופן שהם בקיאים בדרכי בני האדם ומוניחם, כמו

אבני חן למסכת נדה

טומאה, אלא צדית הצליעה, ואינה צריכה הכשר כדיליף לקמן בשמעתין, כל שסופו לטמא טומאה תמורה, אין צריך הכשר, לא שום הכשר ירידת טומאה, לא הכשר מים, ולא הכשר שרץ, אלא מאיליה בלא שום נגיעה,

אלמא מחשבת חיים, לא שמה מחשבה דהא מחיים [עוף טהור] סתמא לאכילה, ואפי"ה לא מהניא ההיא מחשבה לטומאה, דבעינן מחשבה בשעה שרצוי לקבל טומאה, ומחיים לאו בר קבולי טומאה הוא, הכא נמי מחשבת חבור הואיל ומחזור לאו בר קבולי טומאה לא שמה מחשבה,

רבי זירא אמר [אין להביא ראיה מנבלת עוף טהור דמחשבת חיים לא שמה מחשבה], הכא [במשנה דנבלת עוף טהור צריכה מחשבה, ולא מהני מחשבה מחיים] בגזול שנפל מן הרום עסקינן עוף הצר פורח באויר, דלא הוה קמן מחיים דלחשוב עליה,

א"ל אביי [ר' זירא], תרנגולת [שגדילה בביתם וחושבים עליה לאכילה] שביכנה דלמרינן לקמן [בדף זה] כותים היו שם, ומשבו עליה, והא תרנגולת עוף מומן הוה, והיא קמן מחיים, ואפילו הכי צעי מחשבה לטומאת מגע, מאי איכא למימר [הרי רואין שמחשבת חיים אינו מועיל]?

א"ל [ר' זירא לאביי], לכן אין מחשבת חיים מועיל בתרנגולת שביכנה דמיירי ב[, תרנגול ברא הוה,

אחיבו עליה, תרנגול ברא עוף טמא הוא, ועוף טמא מי קמטמא והא קיימא לן [חולין דף ק] מי שאיסורו משום כל תאכל נבלה, ילא זה שאיסורו משום כל תאכל טמא (לא), ותרנגולת שביכנה מטמא צדית הצליעה הוא, מדקא מייתי לה רבי יוחנן בן נורי לקמן סיעתא למילתיה, דפליג בגזול שנפלה בנת, אלמא דומיא דגזול הוא,

אמר להו אביי, גברא רבה אמר מילתא, לא תחיבו עליה, בתרנגולת שמרדה [ולכן אין מחשבת חיים מועילת בתרנגולת שביכנה] שצרכה ונעשית מדברית לאדוניה, ושם גדלה אפרוחין, ומהן נפל אחד כהן, דלא היתה צו מחשבה מעולם, ומאי ברא דקאמר לכו דאיבראי מומרה הנעשה מדברית לאדוניה,

רב פפא אמר, [תרנגולת שביכנה] תרנגולתא נקבה דאגמא הואי דההוא עוף טהור הוא אליבא דרב פפא,

רב פפא למעמיה, דאמר רב פפא, תרנגול דאגמא אסור [שמינה טמא], תרנגולתא דאגמא שריא, וסימניך עמוני ולא עמונית,

נמני: כל שחייב בפאה חייב במעשרות, ויש שחייב במעשרות ואינו חייב בפאה:

נמי: לאתויי מאי? לאתויי תאנה וירק [ראה תוס' ד"ה למעוטי מאי שנא פאה ממעשר], שאינו חייב בפאה,

דתנן כלל אמרו בפאה כתיב (ויקרא יט) ובקורכם את קציר וגו' דומיא דקציר דמכניסו לקיום ואיכא כל הני כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, ולקיתתו כאחד, ומכניסו לקיום שאלס יכול לאורו, חייב בפאה,

אוכל, למעוטי ספיחי סמים קרו"ג וקוצה דאין אוכל אלא מין צבע, קוצה גיטרי"א, ולא ידענא אמאי נקט ספיחים, וכמדומה לי שהראשונים ראוים לאכילה,

ונשמר, למעוטי הפקר,

וגידולו מן הארץ, למעוטי כמהים ופטירות,

ולקיתתו כאחד, למעוטי תאנה אינה מנשלה כאחד,

ומכניסו לקיום, למעוטי ירק,

ואילו גבי מעשר תנן, כל שהוא אוכל, ונשמר, וגידולו מן הארץ, חייב במעשרות, ואילו לקיתתו כאחד דממעט תאנה ומכניסו לקיום דממעט ירק ומכניסו לקיום לא קתני אלמא תאנה וירק חייבין במעשר מדרבנן, דמדלאורייתא לא מייחזי אלא דגן ומירוש ויזהר,

[ו]אם היו בהם שומים ובצלין מכניסן לקיום לפיכך חייבין בפאה, דתנן מלבנות שורות בצלים שבין הירק, ר' יוסי אומר פאה מכל אחת ואחת דירק הורע בין שורה לשורה מפסיק להו, וחכ"א מאחת על הכל,

אמר רבה בר בר חנה א"ר יוחנן [משום דאחיבו עליה ממתני' נקט לה הכא. רש"י להלן], עולשין [endives] עשב ושמו קרישפלי"א שזרען מתחילה לבהמה, ונמלך עליהן לאדם,

דף נ' ע"ב

צריכות מחשבה לאכילה, ושבו טמא טומאת אוכלין לכשיתלשו שיחשבו עליהן לאחר תלישתן לאוכלן, ואע"ג דכבר חשבו בחצורן, שהרי נמלך עליהן לאדם, קסבר מחשבת חבור לא שמה מחשבה,

אמר רבא, אף אנן נמי תנינא, י"ג דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, וזה אחד מהן, צריכה מחשבה לאכילה, ושבו טמא מאיליה, ומחזור וטמא אוכלין בנגע, דהא מאיליה קודם מחשבה [שיחשוב לאכילה] אין לה

אבני חן למסכת נדה

[חולין סב:] דרש מרימר, תרנגולתא דאגמא אסירא, חיזיה דדרסה ואכלה ראוה חכמים שדורסת ואוכלת [מתחלה היו סבורים דלא דרסה ואכלה, ובהיא סימנא לחודיה היו אוכלים אותו, דלא חיישין לפרס ועוגיה דלא שכיחי בישוב, או קים ליה בגויה דלא כמזין פרס ועוגיה הוא. תוס'] והיינו גירותא דאמרי' לקמן צפ' כל הבשר (דף קט) אסר לן גירותא שרא לן, לישנא דכוורא שטעמו כטעמו, ומתוך שאין לנו בקיאות בהם, נראה לי דעוף הבא לפנינו יש לומר שמה ידרוס, דהא הך תרנגולתא דאגמא היו מחזיקין בטעורה ולאחר זמן ראוה שדורסת, ואין עוף נאכל לנו אלא במסורת עוף שמסרו לנו אבותינו בטעור, ושלא מסרו לנו יש לחוש, ובמסורת יש לנו לסמוך, כדאמר לקמן חולין (דף סג) שדורס טעור נאכל במסורת,

במאי עסקינן, אילימא בכרכים [שאנשיה רבים] למה לא מחשבה, והתנן נבלת בהמה טהורה בכל מקום [בדמסיק אין צריכין לא מחשבה וכו'] ואפילו בכפרים דליכא אוכלין מרובין סתמא לאכילה, ונבלת עוף טהור, והחלב, בכרכים דליכא עס רב, ואוכלין הכל, וכן חלב בהמה דכרכים אין צריכין לא מחשבה ולא הכשר אצל בכפרים צעי מחשבה,

אלא [מעשה דיבנה היה] בכפרים,

ומי איכא למ"ד דלא בעיא מחשבה, והתנן נבלת בהמה טמאה בכל מקום, ונבלת עוף טהור בכפרים סתמא לאו לאכילה, הלכך צריכה מחשבה ונהי דאי איכא כוים בלא מחשבה מטמא אפילו אדם וכלים, וכל שכן אוכלין ומשקין, אלא להכי מהניא מחשבה, דאי איכא פחות מכדיה שאר אוכלין, ופחות מכדיה נבלה, משלים לכדיה, אי חשיב ליה מנטרפא צהדיהו, ומקבלת טומאה במגע שרץ, ואי לא לא, ואינה צריכה הכשר דקופה לטמא טומאה חמורה?

א"ר זעירא בר חנינא, לעולם [הא דפליגי בגזל שנפל לגת] בכרך [ובין שאנשיה מרובים גם נבילה נאכלת, ולא צריך מחשבה], והיינו טעמא דלרצון צעיר מחשבה וגתו מאסתו דגת שנפל לתוכה מאסתו, ואינו הגון לאכילה כל כך ועשאתו ככפר [שאנשיה מועמים וצריכה מחשבה],

[כמו אמר מר] א"ר יוחנן בן גור, קל וחומר אם מטמאה טומאה חמורה שלא במחשבה, לא תטמא טומאה קלה שלא במחשבה, אמרו לו, לא אם אמרת בטומאה חמורה, שכן אינה יורדת לכך,

מאי אינה יורדת לכך? אמר רבא, הכי קאמרי ליה, לא אם אמרת

דף נ"א ע"א

בטומאה חמורה, שכן אינה עושה כיוצא בה מאחר שמטמאה נבלה את האדם, אין אותו אדם חוזר ומטמא אדם, שאין מטמא אדם אלא אב הטומאה, אצל תאמר בטומאה קלה [טומאה אוכלין] שעושה כיוצא בה אוכל חוזר ומטמא אוכל מדרכנו,

אמר ליה אביי, כל דכן הוא # [ק"ו זו היא נגד הסברא. רצ"ע], ומה טומאה חמורה דקילא דאינה עושה כיוצא בה, מטמאה שלא במחשבה, טומאה קלה דחמירא דעושה כיוצא בה אינו דין שמתמאה שלא במחשבה?

אלא אמר רב ששת, הכי קאמר, לא אם אמרת בטומאה

דרש מרימר, תרנגולתא דאגמא אסירא, חיזיה רבנן דדרסה ואכלה מקבלת צרגליה מה שאוכלת, ואני אומר שדורסת על מאכלה צרגליה, לאחוז שלא יבא כולו לפיה, ואין עוף טהור עושה כן, והיינו גירותא דקיימא לן גירותא עוף טמא הוא, דאמר צפרק כל הבשר (חולין דף קט) כל מה דאסר לן רחמנא, שרא לן לקבלה, אסר לן דמא שרא לן כבדא, אסר לן גירותא, שרא לן לישנא דכוורא,

ת"ר, גזול טהור שנפל לגת ומת [והרי היא נבלת עוף טהור], וחשב עליו להעלותו לכותי להעלותו לכותים להאכילו, טמא טומאה אוכלין, ומטמא אוכלין אחרים במגע, דמעמנו [בין שהוא נבלת עוף טהור, וחשב עליו לאכילה] בזה עליו טומאה משחש עליו, כדילף לקמן, והאיל וסופו מטמא אדם, כגון האוכלו מטמא בגדים צצית הצליעה, לענין טומאה קלה [טומאה אוכלין] נמי לא צעי הכשר מים, ולא הכשר נגיעת שרץ, "הכשר" היינו דבר שמכשירו לטומאה כגון שרץ ומים, [ואם חשב עליו לאכילה בלב] לכלב טהור,

ר' יוחנן בן גורי אומר, אף לכלב טמא טומאה אוכלין, ולאו משום דאכילת כלב מחשבה היא, אלא לר' יוחנן בן גורי לא צעי מחשבה,

א"ר יוחנן בן גורי ק"ו, אם מטמא טומאה חמורה כגון האוכלה מטמא בגדים צצית הצליעה שלא במחשבה ואפילו לא חש עליו, כגון שלא ידע שזה הוא, לא יטמא טומאה קלה אוכלין ומשקין שלא במחשבה,

אמרו לו [חכמים לר' יוחנן בן גורי], לא אם אמרת בטומאה חמורה, שכן אינה יורדת לכך אינה יורדת לדין מחשבה [פי' אינה צריכה מחשבה לטמא טומאה חמורה], ולקמן מפרש מה היא, תאמר בטומאה קלה, שכן יורדת לכך [שצריכה מחשבה],

אמר להן [לר' יוחנן בן גורי לחכמים] תרנגולת שביבנה תוכיח שמה תרנגולת ציננה, ובה מעשה לפני חכמים, שיורדת לכך [אף שצריכה מחשבה לטמא טומאה אוכלין], וטמאות [חכמים] שלא במחשבה ואף על פי שירדת לכך, כלומר דלטומאה קלה טמאה שלא במחשבה, ובטומאה קלה אמרת יורדת לכך [והרי ראייה לדברי שגם לטומאה קלה לא צריך מחשבה],

אמרו לו משם ראייה, כותים [פי' גוים אוכלי נבילות] היו שם, וחשבו עליה לאכילה [ואין להביא ראייה שאין צריך מחשבה בנבלה],

אבני חן למסכת נדה

איכא הני עולשין שזרען לזהמה ונמלך עליהם לאדם דקחייבין במעשר ואין מטמאין טומאת אוכלין דהא לענין טומאה אמרת לאו מחשבה היא,

אמר רבא, הכי קאמר, כל מין שחייב במעשר, מטמא טומאת אוכלין,

ה"נ מסתברא, מדקתני סיפא [לכמן ע"ב], כל שחייב בראשית הגז הגוזז נאנו חייב ליתן בכל שנה מן הגז מעט לכהן, ובשמיטת חולין מפרש שיעורא, חייב במתנות זרוע לחיים והקצבה, ויש שחייב במתנות כגון בקר ואין חייב בראשית הגז, ואם איתא [פ' ואם לא נפרש "כל מין" שחייב], האיכא טרפה, דחייבת בראשית הגז, ואינה חייבת במתנות,

אמר רבינא [אין להביא ראיה מטרפה ד], הא מני רבי שמעון היא, דתנן ר"ש פוטר את הטרפה מראשית הגז,

דברים כד כ פי תפטר וימך ל' א תפטר תפריך לגר ג' ימיו ס' וכללמנה יתה: כה פי תפטר פקמך ל' א תעו ל' תפריך לגר ג' ימיו ס' וכללמנה יתה:

אמר רב שימי בר אשי, תא שמע דמין קמני צמחי, המפקיר את כרמו, והשכים בבקר ובצרו, חייב בפרט, ובעוללות, ובשכחה, ובפאה, ופטור מן המעשר דהפקר פטור מן המעשר, ובפרט ובפאה להי מחייב, כדאמרין בהגוזל צבא קמא, משום תעוז ימיתא דמחייב צמחיה מורה, [דכתיב בדברים כד ב] לא תפאר אחריך, ואמר מר (חולין דף קל"א) לא תעול תפארתו ממנו, והיינו "פאה", ודרשין בספרי [לא תפאר] אחריך ו' "שכחה", וכתיב לגר ליטוס ולא למנה יהיה, וכתיב צמחיה [בדברים כד בא] כי תצטור כרמך לא "תעולל" אחריך לגר ליטוס ולא למנה יהיה, הרי פאה ושכחה ועוללות, ל"ל למהדר ומכתב צמחיה קדושים [ויקרא יט ט וקצקצקם את קציר ארצכם ל' א תבילה פאה] שדה לקצת ולקט קצרה ל' א תלקט: י וקצקצק ל' א תעו ל' א תבילה פאה לקצת לעני ולגר תעזב אתם] ככולהו לעני ולגר תעוזב אותם, לרבות הפקר כי האי גוונא, אצל הפקר גמור פטור מכולם, דתנן לעיל, ושומר פרט להפקר,

והא אנן תנן, כל שחייב בפאה חייב במעשרות? אלא לאו שמע מינה מין קתני, שמע מינה,

תנן התם האי דנקט לה הכא, משום דאחייב עליה ממתני, ודר' יוחנן נמי עולשין שזרען כו' משום דאחייב עליה ממתני' נקט לה הכא, מורדים חכמים לר' עקיבא אע"פ דפליגי צמחיה שדהו ושירי קלחים לחיס, מנמר טי"ר צלע"ז שמלקט כחן את המצושים כל צרכן, ומניח את הלחים שלא בשלו, וחוזר ומלקט במקום אחר, דהוה ליה מנומר, וקאמר ר' עקיבא, כשהוא חוזר ולוקט נותן פאה מכל אחד ואחד שהקציר צמחיה מפסיק, וסכמים אומרים פאה מאחת על הכל, ומודים חכמים לרבי עקיבא,

חמורה, שכן אינה צריכה הכשר, תאמר בטומאה קלה שצריכה הכשר,

ומי צריכה הכשר [נבלת עוף טהור לטמא טומאת אוכלין], והתנן שלשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, צריכה מחשבה, ואינה מטמאה אלא בבית הבליעה, ואינה צריכה הכשר,

נהי דהכשר שרץ שיכשירו שרץ להציאו לדי טומאה לא בעיא, הכשר מים בעיא,

מאי שנא הכשר שרץ דלא בעיא, כדתנא דבי רבי ישמעאל, הכשר מים נמי לא תבעי כדתנא דבי רבי ישמעאל,

דתנא דבי רבי ישמעאל ויקרא יא לו אף מעין וכו' ר' מנחם מים ויתיה טהור ונגע מנבלתם ויטמא: לו ובי ופל מנבלתם על-פל' זרוע זרוע א' אשר יזרע טהור ו' הוא: לח ובי וית' מים על-זרוע ונפל מנבלתם עליו טמא הוא ל' ל' מה זרעים שאין סופן לטמא טומאה חמורה אין לך אוכל מטמא אדם צריכין הכשר, אף כל שאין סופן לטמא טומאה חמורה, צריכין הכשר, יצתה נבלת עוף טהור שסופה לטמא טומאה חמורה, שאין צריך הכשר [שום הכשר לא שרץ ולא מים]?

אלא אמר רבא, ואיתימא רב פפא, שום טומאה חמורה בעולם, שום טומאה קלה בעולם לא אס אמרת בטומאה חמורה, דין הוא שמתמא בלא מחשבה, שלא מצינו שום טומאה ששמה טומאה חמורה, שחיה צריכה הכשר, תאמר בטומאה קלה דאוכלין שאע"פ שזו אינה צריכה הכשר, הרי כל אוכלין יש עליהם שום טומאה קלה, וצריכין הכשר, הלכך הכא נמי צריכין מחשבה,

אמר רבא, ומודה רבי יוחנן [דאמר לעיל ג], עולשין שזרען מתחילה לבחמה, ונמלך עליהן לאדם, צריכות מחשבה לביטול [לענין מעשר, דמחשבת חיבור שמה מחשבה דהואיל ונמלך עליהן לאדם היא מחשבה, וחיבין צמחיה]

אמר רבא, מנא אמינא לה, דתנן הסיאה פלוני [a plant classified with hyssop, והאזוב [hyssop], וחקו יְנִית דְּרִיחֵהּ [thyme or origanum], שבחצר אם היו נשמרין ס"ד אס היו נשמרין לאכילת אדם חייבין, היכי דמי אילימא דזרעינהו מתחלה לאדם, צריכא למימר, אלא לאו דזרעינהו מתחלה לבחמה וקמני אס חזר ושמרן לאדם חייבין וקתני אם היו נשמרין חייבין?

אמר רב אשי, הכא בחצר שעלו מאיליהן עסקין, וסתמא לאדם קיימי וכיון דסתמייהו לאדם, מאי אס היו נשמרין והכי קאמר אם החצר משמרת פירותיה דלא הוה הפקר חייבין, ואם לאו פטורין,

מתיב רב אשי לרבא, [שנינו במשנה לעיל ג.] כל שחייבין במעשרות מטמאין טומאת אוכלין, ואם איתא דלענין מעשר היא מחשבה הא

אבני חן למסכת נדה

מתני': כל שחייב בראשית הגז, חייב במתנות, ויש שחייב במתנות, ואינו חייב בראשית הגז,

כל שיש לו ביעור הוא מצווה לעצרו מן הצית בשציתים, כשכלה לחיה מן השדה יש לו שביעית לענין שחיב להפקיר, ואסור לעשותן סחורה, ומלוגמא, ואופאקטיוזין, ויש שיש לו שביעית מטהגמ צו קדושת שציתים ואין לו ביעור כדמפרש בגמרא, עיקר הלוק והדנדנא, שאין כלים מן השדה צימות הגשמים:

נבואה: [כל שיש לו ביעור יש לו שבעית] כגון עֵלָה חֲלוּף שוּמַה שם לווי הָאֵל וְעֹשִׂים הֵם יִדְּוִדְגָּדָה וְהָאֵל לְכָל הַפְּלִים צִימוֹת הַגְּשָׁמִים מִהַשְׁדָּה, אֵלָּא הָאֵל נִדְּנָקְטָה הֵי, מִשּׁוּם דְּסִיפָא דְּמַתְּמִינָן מִיחֻקְמָא בְּעִיקְרֵי, וְאִשְׁמַעִינָן חִילוּק צִין עִיקְרָן לְעֵלָיִן,

[אבל] יש שיש לו שביעית, ואין לו ביעור, עיקר הלך שומה, ועיקר הדגירה,

דכתיב ויקרא כה ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל
תבואתה לאכול, כל זמן שחיה אוכלת מן השדה, אתה
ממאכיל לבהמתך בבית, כלה לחיה מן השדה, כלה לבהמתך
שבבית, והני לא כלו להו:

מתני': כל שיש לו קשקשת מלבושין של דג יש לו סנפיר אלו כנפים
ששט צדן על פני המים, ויש שיש לו סנפיר, ואין לו קשקשת,

כל שיש לו קרנים יש לו מלפים פרסומיו סדוקות, שאין קרנים אלא לזהמה ולחיה טהורה, ויש שיש לו מלפים כגון חזיר ואין לו קרנים:

נבואה: כל שיש לו קשקשת דג מזהר, יש שיש לו סנפיר ואין לו קשקשת דג מומא אינא דיש לו סנפיר, מכדי אנן אקשקשת סמכינן דהאמרת כל שיש לו קשקשת, סנפיר דכתב רחמנא למה ליה?

אי לא כתב רחמנא סנפיר, הוה אמינא מאי קשקשת דכתבי
דכתב רחמנא היינו סנפיר כנפס שפורט בהן, [ד?]מכי אית ציה כנפס שרי
וואפילו דג טמא ואמי למשיכי דג טמא ולהכי כתב רחמנא סנפיר
וקשקשת כתב מריווהו, דעל כרחק חד מנייהו לנשוא הוא איקריד"ך צלעו",

וּפְרִיזֵינוּ וְהִשְׁתָּא דְכֹתֵב רַחֲמָנָא סִנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת, מִגִּלָּן דְּקִשְׁקֶשֶׁת
לְבֹרֵשָׁא הוּא דְקָמֵי כֹל שֵׁם לוֹ קִשְׁקֶשֶׁת יֵשׁ לוֹ סִנְפִיר, אֲלֵמָּא פְּסִיטָא לֵן מֵאִי
 קִשְׁקֶשֶׁת? וְדֵלִי מֵהֵיא קֶרֶא נִפְקָא **דְּכֹתִיב** שְׂמוּאֵל א' ו' ד' וְיֵצֵא אִישׁ-הַבָּנִים
 מִמִּמְחֻנְתוֹ וְכָל־שְׂמֹתֵי הַגִּלִּית שְׂמוֹ וְמִנֵּת גְּבָהוּ שֵׁשׁ אָמוֹת וְחֹרֶת ה' וְכוּ' כֵּעַז בְּחֻשֶׁת
 עַל־דִּיאִשׁוֹ וְיִשְׁרִי וְקִשְׁקִישִׁים הוּא **לְבֹרֵשׁ** אֲלֵמָּא לְנוֹסָא מִקִּיר,

ובין דמהאי קרא נפקא שקשט, השתא ולכתוב רחמנא שקשט ולא בעי סנפיר דהא ליכא למימר [ד?]הוה אמנא מאי שקשט סנפיר [דהא נפקא במקרא מה שקשט, וכל שיש לו שקשט יש לו סנפיר]? א"ר אבהו, וכן

בזורע שָׁבֵת אִיז'ט או חרדל להי נקט **הני שאין דרכן לעשות מכן ערוגה,**
אלא זורען לתצלין בענלאם בשנים ושלשה מקומות, שנותן פאה מכל
אחד ואחד,

דף נ"א ע"ב

והא שבת דמיוחייב בפאה, ומיוחייב במעשר לאו קטטה היא אלא מילתיה דיק ואילו דתנן [במשנתנו] כל שחייב בפאה חייב במעשר, ומדחייב במעשר מטמא טומאת אוכלין, אלמא כל מילי דעביד לטעמא למתק הקדשה, מטמא טומאת אוכלין, דהאי שבת לטעמא עבידא,

ורמניה [שש להביא ראה מברייתא, שדרב שעשו להטעים הקדירה אנו מטמא טומאת אוכלין], **הקו' שָׁטָן** [אחר מסממני הקמרת] [name of fragrant root], **והחימום** [חמם] [an indian spice] **פיטנר"ל**, **וראשי בשמים**, **והתיאה** היינו **קאס** [root of crowfoot], **והחלתית** [assa foetida], **והפלפלים**, **וחלת חריע** קרוי'ג והוא כרוס, **נקחין בכסף מעשר**, **ואין מטמאין** **טומאת אוכלין**, **דברי רבי עקיבא**,

אמר לו רבי יוחנן בן נורי, אם נקחין בכסף מעשר, מפני מה אין מטמאין טומאת אוכלין, ואם אינן מטמאין, אף הם לא ילקחו בכסף מעשר דרשמנא אמר ונתת הספ וגו' ואכלת לפני וגו', והני לדידן לאו אוכל יינה,

וא"ר יוחנן בן נורי, נמנו וגמרו, שאין נקחין בכסף מעשר, ואין מטמאין טומאת אוכלין חמא כל מידי דלא עבד לאוכלו, אלא להטעים הקדירה, לא מטמא, דהא סלפין וכרוס לטעמא עבידי?

אמר רב חסדא [לעולם אין תבלין מטמא טומאת אוכלין], **כי תניא**
ההיא [ששבת מטמא טומאת אוכלין], **בשבת העשויה לכמך** דכושין
 אומי ונמינין אומי כדומי ויעקרי [פ' וכותה זה אינו תבלין, אלא הוא הכותה עצמו],
 שבוכו מטיבין כל זוכי, דהאי לא לטעמא עבד דהוי [דחוי] עיקר,

אמר רב אשי, אמרייתה לשמעתי' קמיה דרב כהנא הך שמעתא דפרשית לקמיה, (אמר) לא תימא בשבת העשויה לכמך שהייתה לך, הא סתמא לקדרה [להביל] ולא ממנא, אלא סתם שבת לכמך עשויה וממנא,

דתנן השבת סחס סחמ משמע משנתנה טעם בקדרה, אין בה
משום תרומה שאם חזר הקול ונפל למוך קדרה של חולין, אינו מדמע ואינה
מטמאה טומאת אוכלין, הא עד שלא נתנה טעם בקדרה, יש
בה משום תרומה, ומטמאה טומאת אוכלין,

וַאִי ס"ד סתמא לקדרה, כִּי לֹא נִתְּנָה נִמְי [הִר] סתמא לקדרה
וּמֵאִי מִמַּמְחָה, הֵא אִמְרִינן לְעִיל דְּמִיד דְּעִבִּיד לְעַמְמָה, לֹא מִמַּמְחָה, אֲלֵא לֹא
ש"מ סתמא לְכַמְךָ עֲשׂוּיָה, ש"מ:

אבני חן למסכת נדה

חכמים בלשון נקיה,

תנא דבי רבי ישמעאל, ישעיה מב יגדיל תורה ויאדיר [וכע"ז חולין סו:]:

תינוקת שהביאה שתי שערות, אינה יכולה למאן, רבי יהודה אומר עד שירבה השחור ה"ג רבי יהודה אומר עד שירצה השחור, ול"ג על הלנן כלומר שישמיר אותו מקום משערות הרצה:

נמי: וכיון דתנן חייבת בכל מצות האמורות בתורה, או חולצת או מתיבמת למה לי?

לאפוקי מדרבי יוסי, דאמר איש כתוב בפרשה (דברים כה) ואם לא יספוק האיש, הלכך קטן לא חליץ אבל אישה בין גדולה ובין קטנה, קמ"ל דאי אייתי שתי שערות אין, אי לא לא, מאי טעמא אישה כאיש,

וכיון דתנא וכן התינוק שהביא ב' שערות, חייב בכל המצות האמורות בתורה ל"ל? וכי תימא משום דקבעי למתני וראוי להיות בן סורר ומורה, תנינא חדא זימנא [פנהדרין סח:], אימתי הוא בן סורר ומורה, משיביא שתי שערות, ועד שיקיף זקן התחתון ולא העליון, אלא שדברו חכמים בלשון נקיה?

אין ה"נ, אלא אידי דפריש מילי דתינוקת, קמפרש נמי מילי דתינוק:

[שנינו במשנתנו] תינוקת שהביאה כו' [שתי שערות, אינה יכולה למאן, רבי יהודה אומר עד שירבה השחור]: א"ר אבהו א"ר אלעזר, הלכה כרבי יהודה שאם לא נא עליה משהצאה שתי שערות, שיכולה לעקור נישואי קטנותיה, עד שירצה השחור,

ומודה רבי יהודה, שאם נבעלה לאחר שהביאה שתי שערות, שוב אינה יכולה למאן דהך ציאה הוה להו קדושין גמורין, גדולה היא, וצידה לקדש עצמה, וכי פליג כשלם צעל לאחר שגדלה פליג, ואפ"ה לר"מ לא ממאנת, דכיון שהגדילה עשה אחת ולא נישתתה, שוב אינה יכולה לנשות, וסלו להו קדושין קמאי,

חברוהי דרב כהנא, סבור למעבד עובדא כרבי יהודה, ואע"ג דנבעלה [דאמרין שאף ר' יהודה מודה שאינה יכולה למעט],

אמר להו רב כהנא, לא כך היה מעשה בביתו של רבי ישמעאל שהשיאמה אמה כשהיא קטנה יתומה, ולאחר שילדה שבאת לבית המדרש למאן, ובנה מורכב לה על כתפה, ואותו היום הוזכרו דבריו של רבי ישמעאל בבית המדרש, ובכתה בכייה גדולה בבית המדרש, אמרו דבר שאמר אותו צדיק, יכשל בו זרעו,

דאמר רב יהודה אמר שמואל, משום רבי ישמעאל במדבר ה והיא והיא מיעוטא הוא, והכי דריש היא אשה סתמא שקדושיה גמורין היא לא

מתני: כל הטעון ברכה לאחריו, טעון ברכה לפניו, ויש שטעון ברכה לפניו, ואין טעון ברכה לאחריו:

נמי: לאתויי מאי? לאתויי ירק [ירק אינו מברך לאחריו, וראה בסוף פרק כיצד מברכין בברכות מוד: אמר רב יצחק בר אבדימי משום רבינו: על הביעא ועל מיני קופרא בתחלה מברך שהכל ולבסוף בורא נפשות רבות וכו']. אבל ירקא לא, ורבי יצחק אמר: אפילו ירקא, אבל מיא לא, ורב פפא אמר אפילו מיא, מר זוטרא עבד כרב יצחק בר אבדימי, ורב שימי בר אשי עבד כרבי יצחק, וסימנך חד כתרי ותרי כחד, אמר רב אשי אנא זמנא דכי מדכרנא עבידנא ככולהו.

תנן: כל שטעון ברכה לאחריו טעון ברכה לפניו, ויש שטעון ברכה לפניו ואין טעון ברכה לאחריו. בשלמא לרב יצחק בר אבדימי לאפוקי ירקא, לרבי יצחק לאפוקי מיא, אלא לרב פפא לאפוקי מאי? לאפוקי מצות. ולבני מערבא דבתר דמסלקי תפיליהו מברכי אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חקיו לאפוקי מאי? - לאפוקי ריחני:],

ולרבי יצחק, דמברך אירק לאחריו צורא נפשות רבות, כי היכי דמצרכין אכל מיני מאכל, ועל כל פרי העץ, חוץ משצעת המינים דצעיין צרכה אחת מעין ג', לאתויי מאי? לאתויי מיא,

ולרב פפא דמברך אמיא, לאתויי מאי? לאתויי מצות ציית, ולולג, ושאר מנזות, שמצרכין עליהן עוצר לעשייתן,

ולבני מערבא דמברכי בתר דסליקו תפיליהו, אשר קדשנו במצותיו וצונו לשמור חוקיו, לאתויי מאי? לאתויי

דף נ"ב ע"א

ריחני מצרכין עליהן צורא עני צממס, ואין טעון צרכה לאחריו, דהנאה מועטת היא:

מתני: תינוקת שהביאה שתי שערות [אחר שנים עשר שנה ויום אחד, דמקמי הכי שומא הוא. יבין], או חולצת או מתיבמת [שהרי היא גדולה ומה שירצו יעשו], וחייבת בכל מצות האמורות בתורה,

וכן תינוק שהביא שתי שערות [לאחר י"ג שנה ויום א', יבין], חייב בכל מצות האמורות בתורה,

וראוי להיות בן סורר ומורה, משיביא [מומן שיביא] שתי שערות עד שיקיף זקן התחתון אצל קודם צ' שערות לאו צר עונשין הוא, ומסקיף זקן ראוי להוליד, ודמנא אמר צן ולא הראוי להיות אב, ולא העליון [פ' שעל הפנים] נאציו הקפת זקן אמרו צמחמן שלמטה, ולא העליון, אלא שדברו

אבני חן למסכת נדה

נתפשה דמי לא נאנסה אסורה לצלה, הא נתפשה מותרת,

ויש לך אחרת, שאע"פ שלא נתפשה שאפילו ונתה שלא באונס מותרת לצל ולצועל, ואיזו זו שקדושיה קדושי טעות כגון ע"מ שאני כהן, והרי הוא ישראל, וכגון קטנה דאין מעשיה כלום, ואמה נמי אין בידה לקדשה, שאע"פ שבנה מורכב על כתפה ממאנת והולכת לה דלאו משואין הוו, לענין זנות נמי לא מיתסרה עליה, דפנויה צעלמא היא, ולא אמרינן צעילות שצעל משגדלה הוו קדושין, דקסבר כל הצועל על דעת קדושין הראשונים הוא צועל, ולא נתיסר לחזור ולקדשה ,

וגמנו וגמרו, עד מתי הבת ממאנת, עד שתביא שתי שערות, פרוש ולא עבוד עובדא,

רבי יצחק ותלמידי דרבי חנינא, עבוד עובדא כרבי יהודה, ואע"ג דנבעלה, אזל רב שמן בר אבא אמרה קמיה דר' יוחנן, אזל רבי יוחנן אמרה קמיה דרבי יהודה נשיאה, שדר בלשא מיל ואפקוה מצעלה האחרון שנשאה במיאון זה,

אמר רב חסדא אמר מר עוקבא, לא שירבה השחור ממש, אלא כדי שיהיו שתי שערות שוככות שיהו ארוכות, ונראות כמו שירבה השחור על הלבן,

רבא אמר, שתי שערות המקיפות משפה לשפה [שפתי אותו מקום],

א"ר חלבו אמר רב הונא, שתי שערות שאמרו צריך שיהא בעיקרן גומות, רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה, גומות אע"פ שאין שערות,

אמר רב חנינא בריה דרב איקא, שפור [שפור שצלו בו בשר אסור למלטלו ביו"ט],

שפחות מתניין היא צכתוצות, ואמר רב מלכיא עלה הלכה כר"א [משנה היא צכתוצות רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות צמר, שהצטלה מציאה לדי זמה, ואמר רב מלכיו הלכה כרבי אליעזר. רש"י ע"ז],

וגומות [הוו סימן אף שאין בהם שערות], רב מלכיו,

בלורית מתניין היא, עובד כוכבים המסתפר מישראל כיון שהגיע לצלורית שומט את ידו, ואמרינן וכמה? ואמר רב מלכיא עלה ג' אצבעות לכל רוח,

אפר מקלה [שמעתא היא צמסכת מכות, אמר רב מלכיא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכח, מפני שנראה צמסכת קעקע],

וגבינה נמי משנה היא צאין מעמידין [בבום' ע"ז], מפני מה אסרו גצינות העובדי

כוכבים כו', ואמר רב מלכיא עלה מפני שמחליקין פניהן בשומן חזיר רב מלכיא, כל הכן תלתא לא אחא רב מלכיא אלא לפרושי טעמא דמתניין [אז] שיעורא או לאוקמי הלכתא,

אכל גומות שפור ואפר מקלה שמעתא דנפשיה היא, ורב פפא מחליף שפחות לרב מלכיא, ואפר מקלה לרב מלכיו,

רב פפא אמר מתני' ומתניתא [ברייחא] רב מלכיא, שמעתתא רב מלכיו, וסימנא מתניתא מלכתא,

מאי בינייהו? איכא בינייהו שפחות [שהוא מושנה, אליבא דר' חנינא אמרה רב מלכיו, ואליבא דרב פפא אמרה רב מלכיא],

[הערתקרי ממסכת ע"ז כט.].

אמר רב חנינא בריה דרב איקא, שפור שפחות וגומות רב מלכיו אלו שלש הלכות רב מלכיו אמרן ולא רב מלכיא, מפני ששומתיין דומין זה לזה, ויש שמחליפין שמועה של זה בשל זה, נתנו צהס סימן לסדר השמועות,

שפור הא דאמרן [שפור שצלו בו בשר אסור למלטלו ביו"ט], שפחות משנה היא צכתוצות רבי אליעזר אומר אפילו הכניסה לו מאה שפחות כופה לעשות צמר, שהצטלה מציאה לדי זמה, ואמר רב מלכיו הלכה כרבי אליעזר, גומות שמעתא היא, ולא נאמרה על המשנה, ולענין שתי שערות דאס נמצאו לה גומות של מקום שער, אף על פי שאין שם שער גדולה היא וחוללת, דאין גומא אלא אם כן היה זה שער אלא שנשרו,

בלורית צמסכת עבודה זרה ועל צרייתא נאמרה הא דרב מלכיא לפרושא לצרייתא, דתנו רבנן גוי המסתפר מישראל, כיון שהגיע לצלורית שומט את ידו, מפני שהגוי כשהוא מסתפר מניחה לשם עבודה זרה, ואמר עלה וכמה אמר רב מלכיא שלש אצבעות לכל רוח ורוח לכל סביבותיה לא יגע, שאם יגלה וילך עד הצלורית נמצא מניח לו צלוריתו, ומיקנה לו לשם עבודה זרה אפר מקלה שמעתא היא צמסכת מכות אמר רב מלכיא לא יתן אדם אפר מקלה על גבי מכח, מפני שנראה צמסכת קעקע וגבינה אפירושא דמתניין אחמר צמסכת עבודה זרה מפני מה אסרו גצינות צמסכתו, ואמר רב מלכיא מפני שמחליקין פניה בשומן חזיר רב מלכיא,

רב חנינא בריה דרב איקא	רב פפא	
רב מלכיו	רב מלכיו	שפור - שמעתתא ביצה כח: רב אדא בר אהבה אמר רב מלכיו
רב מלכיו	רב מלכיא [מש]	*שפחות - מושנה כאן אמר רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיו	רב מלכיו	גומות - שמעתתא נדה נב. רב מלכיו אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיא	רב מלכיא [בר]	בלורית - על ברייתא ע"ז כט. אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיא	רב מלכיו	*אפר מקלה - שמעתתא מכות כא. אמר רב מלכיא אמר רב אדא בר אהבה
רב מלכיא	רב מלכיא [מש]	גבינה - מושנה ע"ז לה: רב מלכיא מושמיה אדא בר אהבה

*מחלוקת רב חנינא בדר"א, ורב פפא,

אבני חן למסכת נדה

שערות במקום אחד,

ת"ר [תוספתא פ"ו], עד מתי הבת ממאנת, עד שתביא שתי שערות, דברי רבי מאיר, ר' יהודה אומר, עד שירבה השחור, רבי יוסי אומר עד שתקיף העמרה [שגדל העוקץ ועבה ומוקף עמרה. בפירוש התוספתא], בן שלקות אומר עד שתכלכל לא שמעמי מהו, ונראה צעני שצברו צמם' שצת (עמ) כדי לסוך כלכול ואמרינן (שצת פ) מאי כלכול צדעה וצת צדעה, ה"ע עד שיהיו שס שערות הרבה שיהא רזוף ומלושש צעער, ואני מנאמי עד שחלכל צצ"ס שער גדול כפוף ומחולכל, ולא ישר צעני [ובתוס' פירשו ע"פ הגמ' בנייר דכלכול הוא לישנא דגידול שער],

ואמר רבי שמעון, מצאני חנינא בן חכינאי בצידן, ואמר, כשאתה מגיע אצל ר"ע, אמור לו עד מתי הבת ממאנת, אם יאמר לך עד שתביא שתי שערות, אמור לו והלא בן שלקות העיד במעמד כולכם ביבנה, עד שתכלכל, ולא אמרתם לו דבר,

כשבאתי אצל רבי עקיבא, אמר לי כלכול זה איני יודע מהו כלומר לא צריא לי, בן שלקות איני מכיר, עד מתי הבת ממאנת, עד שתביא ב' שערות:

מהני: שתי שערות האמורות בפרה דקיימא לן ב' שערות שמורות פוסלות זה בגמרא דאין מעמידין (ע"ו דף כד), ובמסכת פרה (פ"ג מ"ה), ובנגעים שער לכן דק"ל צמ"כ מיעוט שערות שמים, והאמורות בכל מקום צמיעוק וצמיעוקם, כדי לכוף ראשן לעיקרן, דברי רבי ישמעאל, ר"א אומר כדי לקרוץ לאחור מעט בציפורן, ר' עקיבא אומר כדי שיהיו נימלות בווג שיעורא רבה (דכולהו):

גמ': אמר רב חסדא, אמר מר עוקבא, הלכה כדברי כולן להחמיר משנקרצות צפופין לא ממאנת, שמא גדולה היא, ולענין חליצה, עד לאיכא שיעורא רבה דכולהו:

מהני: הרוואה כתם, הרי זו מקולקלת אינה יודעת פתח נדותה, לידע מתי יתחילו י"א יום שצין נדה לנדה, דהא לא ידעה אימת חזאי, וחוששת משום זוב אם עברו עליה ג' ימי וצבה משלכשה חלוק זה, ומנאה עליו כחם גדול שיעור ג' גריסין ועוד, מספקין להו דילמא כל חדא וחדא צמד יומא חזאי, אע"ג דצמקום אחד נמנא, דברי רבי מאיר, וחכ"א אין בכתמים משום זוב:

יש ג' דרגות:

א: כתם אחד שיש בה ג' שיעורים,

ב: ג' כתמים על בגד אחד,

ג: לבשה בגד אחד בכל יום, וראתה כתם על כל א' מהם,

**[וא"ת א"כ נימא אפר מקלא דהיינו שמעתא במכות (דף כא:)] דלרב פפא רב מלכיו אמרה ולרב חנינא רב מלכיה אמרה ? וי"ל דה"פ שפחות ושכנגדה פירוש האמצעית דהיינו אפר מקלה, אי נמי ה"פ מתניתין ומתניתא דוקא רב מלכיא ולא רב מלכיו, אבל שמעתתא יש מהם רב מלכיו, ולעולם רב מלכיא אמרה אותה שמעתא דאפר מקלה, ולכך אינו נותן סימן רק למתניתא [וסימנך מתניתא מלכתא]. תוס' ביצה כח:]

אמר רב אשי, אמר לי מר זוטרא, קשה בה רבי חנינא מסורא אי סלקא דעתך גומות אף על פי שאין שערות לא לישתמויט תנא לא לשממיט צכילה הש"ס חד תנא ואשמועי' גומות ולאשמועי' מיעוקת שהצאה שמים גומות?

אי אשמועינן גומות, ה"א עד שיהיו שתי שערות בשתי גומות, קמ"ל דאפילו שתי שערות בגומא אחת,

ומי איכא כה"ג, והכתיב איוב ט ז אֲשֶׁר־בְּשַׁעֲרָהּ יִשּׁוּפְנִי וְהִרְבָּה פְּצָעֵי חַגְם,

ואמר רבא איוב בסערה חירף, בסערה השיבוהו, בסערה חירף אמר לפניו רבש"ע שמא רוח סערה עברה לפניך ונתחלפה לך בין איוב לאיוב,

בסערה השיבוהו איוב לה אֶיִינָן ה' אֶת

דף נ"ב ע"ב

אין ב' מן הפערה כלומר משער הראש אני משיך תשובה [יאמר] [עד כאן הפסקו] אליו שומה שבעולם, הרבה נימין בראתי בראשו של אדם, ולכל נימא ונימא בראתי לו גומא בפני עצמה, שלא יהיו שתיים יונקות מגומא אחת, שאלמלא [שאלמלא] רש"ש, ראה תוס' מגילה כא. שתיים יונקות מגומא אחת, מכחיש מאור עיניו של אדם, גומא בגומא לא נתחלף לי, איוב באיוב נתחלף לי [ואיך אמרת דאשמועינן אפילו שתי שערות בגומא אחת]?

לא קשיא הא בגומא [יש שתי שערות בגומא אחת], הא ברישא,

אמר רב יהודה אמר שמואל, שתי שערות שאמרו, אפילו אע"ג דאין צמקום אחד אחת על הכף גוצה שעל האצר למטה מן הכסם ואחת על הביצים,

תניא נמי הכי, שתי שערות שאמרו, אפילו אחת בגבה חתם אומו מקום ואחת בכריסה, אחת ע"ג קשרי אצבעותיה צין קשרי אצבעותיה, ואינה מציאה שער עד שמגדיל של יד, ואחת ע"ג קשרי אצבעותיה של רגל, דברי ר' שמעון בן יהודה איש כפר עכו שאמר משום רבי שמעון, ורבנן אמר רב חסדא, עד שיהיו ב'

אבני חן למסכת נדה

שהן בגדים ועוד כלומר שלשה גריסין גסין, לאיכא כלל חד וחד בגדים ועוד, דהכי הו' שיעור כחם, לקמן צפרק הרואה כחם (דף נט) חוששת, ואם לאו אינה חוששת,

ר' יהודה בן אגרא אומר, משום רבי יוסי, אחת זו ואחת זו אפילו בשתי גריסין חוששת שמה רחמיה אומן בשני זין השמשות, או אחת היום [פ' באמצע היום] ואחת זין השמשות של מחר # [לא הבנתי יתור הלשון כאן, וכן להלן, דהול"ל כגון שראתה ראה אחת בבין השמשות ?], ורביית זין השמשות עולה לשני ימים, שמקצתה מן היום ומקצתה מן הלילה, ויש כאן שלשה רזופין,

דף נ"ג ע"א

אמר רבי נראין כולה מפרש לה דברי רבי יהודה בן אגרא, בשלא בדקה, ודברי חכמים בשבדקה, [ראה ב"ב עט. וברשב"ם שם דמפרש דנראין קאי רק על חלק הראשון, אבל מה שאומר בסוף כגון הכא ודברי חכמים וכו' פירושה "ש"דברי חכמים, וראה בכללי יבין שמועה כלל שעח],

מאי בדקה ומאי לא בדקה,

אמר רבא, אישכחתינהו לרבנן דבי רב, דיתבי וקאמרי, הכא במאי עסקינן פלוגתא דרבנן ורבי יהודה בן אגרא, כגון שבדקה עצמה כל שני זין השמשות ולא בדקה חלוקה בשני ימים, אלא בג' ומאלה ז' גריסין, ולפי שלא צדקה חלוקה עד הנה, לא ידעה מאימתי הן צדין, לפיכך יש לחוש שמה בשני זין השמשות רחמיה, או אחת ביום ראשון, ואחת זין השמשות של מחר, דהו' להו ג' ראיות,

ואף עצמה לא בדקה, אלא בין השמשות דרבי יהודה צנמה מדליקין הכספ' העליון ולא הכספ' התחתון [תמוה דשם איתא בהיפך הכספ' התחתון וכו', ופרש"י שם דכיפת התחתון ממחרת להכספ', וגם שיעורא דחצי מיל ליתא כלל לר' יהודה, אלא ר' נחמיה סבר כן. נחלת יהושע בא"ו], ושיעורו חצי מיל, ובבין השמשות דר' יוסי כהרף עין, ובסוף היום הוא, זה נכנס וזה יוצא לא בדקה,

דרבנן סברי, בבין השמשות דרבי יוסי ליליא הוא, והא בדקה בבין השמשות דרבי יהודה הלך לא רחמיה אחת מהן זין השמשות, שעתה לחומר ז' ימים,

ור' יוסי ר' יהודה בן אגרא שאמר בשמו' לטעמיה, דאמר בין השמשות ספיקא הו' דחיישינן שמה לאחר סילוק ידיה, צדין השמשות דרבי יוסי חזאי, והוא עולה לשני ימים, והו' להו שלשה ימים רזופים, ולרבנן לילה הוא, ואפילו חזאי לא הו' להו שלשה ראיות,

ואמינא להו אנא אילמלי ידיה בעיניה צאומי מקום [מדמה אותו מקום לעינים שהוא מקום סנסטיבי] כל בין השמשות דרבי יהודה יפה אתם ואומרים לרבנן דלא חיישי, כיון דכל זין השמשות דר' יהודה לא חזאי,

גמ': מאן חכמים, ר' חנינא בן אנטיגנוס היא, דתניא ר"ח בן אנטיגנוס אומר, כתמים אין בהן משום זוב, ופעמים שהכתמים מביאין לידי זיבה,

כיצד, לבשה ג' חלוקות הברוקות לה ולצטמן בשלש ימי זיבה, אחד ליום, ומצאה עליהם כתם, או שראתה ב' ימים רחמיה ממע מגופה צמח י"א יום וחלוק אחד וצלישי לבשה חלוק הצדוק לה ומצאה עליו כתם, הן הן הכתמים, המביאין לידי זיבה,

[ומקשה] השתא שלשה חלוקות, דלאו מגופה קחזיא [אלא בכחם], חיישינן, ב' ימים וחלוק אחד מיבעיא?

מהו דתימא כל כי האי גוונא מביאה קרבן ונאכל, קא משמע לן [שאינו נאכל דעדיין חששא בעלמא הוא] להכי נקט ז' ימים וחלוק אחד, לאשמועינן, דהשתא נמי חששא בעלמא היא, ומציאה קרבן, ואינו נאכל, דשמה לאו מגופה הו' הך כתם שלישי, ומליקת חולין נצלה, דאי לא אשמועינן, הו' אמינא הרי רגלים לדבר, דודאי זבה היא,

אמר רבא, בהא זכנהו משוזה נצחם השיבן [פ' שזו היתה עיקר תשובתו. ריטב"א] ר' חנינא בן אנטיגנוס לרבנן, מאי שנא פחות מג' גריסין במקום אחד, דלא חיישינן, דאמרי' בתרי יומי חזיתיה, שלשה גריסין במקום אחד נמי, נימא תרתי ופלגא מגופה חזיתיה, ואידך אנב זוהמא דנדזות דם מאכולת הוא אחאי מאכולת ונתמעכה שם,

ורבנן, כיון דאיכא לפלוגי בגדים ועוד לכל יומא, לא תלינן [במאכולת],

ור"ח בן אנטיגנוס לרבנן פרכינן, דאמר לרבי חנינא [דאמר כתמים אין בהם משום זוב] ג' גריסין במקום א' הוא דלא חיישינן אלמא לא פליג רבי חנינא אלא צמקוס אחד, הא בג' מקומות [בחלוק אחד] מודה [ר"ח בן אנטיגנוס ד] חיישינן, הא אמרת והא קמני רבי חנינא לעיל בג' חלוקות אין לבשה ג' חלוקות כו', אכל צמקוס אחד בג' מקומות לא?

לדבריהם דרבנן קאמר להו [ר"ח בן אנטיגנוס], לדידי בג' [בגדים] חלוקות אין, בג' מקומות לא, אלא לדידכו אודו לי מיהת, דהיכא דחזאי ג' גריסין במקום אחד, דאמרינן תרי ופלגא מגופה חזיתיה, ואידך [חצי גרים האחר], אנב זוהמא דם מאכולת הוא,

ורבנן, כיון דאיכא לפלוגי בגדים ועוד לכל יומא, לא תלינן,

ת"ר [ברייתא א'], הרואה כתם, אם יש בו כדי לחלק ג' גריסין,

אבני חן למסכת נדה

רואה את דבריהם, דלא מיישני, אבל לא דקה לא צו ולא צו איני רואה את דבריהם, דלא סבירא לי דמיישא, מכלל דרבנן סברי אע"ג דלא בדקה בתרויהו לא צהא ולא צהא לא חיישני, וכי אפשר לומר כן] ו הא לא בדקה יש למוס לראית צין השמשות המתחלקת לשמים?

חכמים אומרים שאינה חוששת,	
דברי חכמים	אע"ג דלא בדקה בתרויהו לא חיישני, זה אי אפשר לומר דהא לא בדקה,
גראין דברי חכמים	כשבדקה בדר' יהודה ולא בדר' יוסי, וכיון דזמנו של ר' יוסי ודאי לילה אינה חוששת, אבל אי לא בדקה בתרויהו חיישני,

אלא פשיטא דנראין דברי חכמים כשבדקה דקאמר רבי, שבדקה צנייהס קאמר דבדקה בין בדר' יהודה ובין בדרבי יוסי, אבל בדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי אבל צאחד מהן דקאמרי אינהו נמי לא חיישא, איני רואה דבריהם, דמיון דלא דקה דבר' יוסי חיישני יש למוס לראית צין השמשות, אלמא בין השמשות דרבי יוסי לרבי ספקא הוי, קשיא דרבי אדריכי?

חכמים אומרים שאינה חוששת,	
דברי חכמים	אם בדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי אינה חוששת, דלחכמים זמנו של ר' יוסי לילה ודאי
גראין דברי חכמים	שאינה חוששת כשבדקה בתרויהו, אבל אם בדקה רק בדר' יהודה חוששת לר' יוסי מספק

ה"ק האי גראין דקאמר רבי, לאו לטעמיה דנפשיס קאמר, דמידוק מינה מדקאמר צו אי רואה את דברי זה, וצו איני רואה, מכלל דאינהו בתרויהו פליגי ותקשי לך, אלא רבי לפרושי פלוגתייהו אחא, לאשמועינן צמאי פליגי,

[מחלוקת חכמים ור' יהודה בן אגרא בשם ר' יוסי, הוא לגבי בין השמשות דר' יוסי, דלחכמים ודאי לילה הוא, ובדיקה באותו זמן לא מעלה ולא מוריד, אבל ר' יהודה בן אגרא אליבא דר' יוסי גם באותו זמן הוי ספקא],

וה"ק גראין דברי רבי יהודה בן אגרא לרבנן ומודיס [רבנן] לו דמיישני דלא בדקה כלל כלא דקה לא בדרבי יהודה ולא בדרבי יוסי לא צה ולא צה [או חוששין], שאף חכמים לא נחלקו עליו [דאין חוששין] אלא דבדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי שדגני חכמים כשבדקה צאחד מהן [לאו דוקא, אלא פירושו דאי בדקה בבין השמשות דרבי יהודה ומצאה טהורה מהני ולא חיישני בדרבי יוסי דליליא הוא. מתן בפתר], דקצנרי צין השמשות דרבי יוסי ליליא הוא,

ורבי יוסי לטעמיה דאמר ספקא הוא, הילכך עד שצדוק צנייהס, יש למוס צראית צין השמשות,

[אבל] עכשיו [שרק בדקה את עצמה בתוך זמן זה] שמא עם סלוק ידיה ראתה דהא צין השמשות דרבי יהודה ארוך הוא,

ואמרו לי [כך מסיים רבא, שאמרו לי רבנן דבי רב], כי קאמרינן [דאינה חוששת], כשנתנה ידיה בעיניה, כל בין השמשות,

[כמו אמר מר] אמר רבי, גראין דברי רבי יהודה בן אגרא [בשם ר' יוסי] דמייס כשלא בדקה ומדקאמר רבי צהא ס"ל כרבי יהודה [בן אגרא בשם ר' יוסי], אבל כשבדקה לא ס"ל כוותיה, מכלל דרבי יהודה צן אגרא אפילו דקה נמי מייס,

מאי לא בדקה, אילימא ה"ק רבי, רואה אני את דברי ר' יהודה [בן אגרא בשם ר' יוסי] צלא דקה דרבי יוסי, ואע"ג דבדקה בדרבי יהודה, ולא בדקה בדרבי יוסי דאיכא לספוקי צצין השמשות דרבי יוסי, אבל איני רואה את דבריו כשבדקה צנייהס,

מכלל דרבי יהודה סבר [פ' מדקאמר רבי גראין וכו' משמע שר' יהודה וכו' בשם ר' יוסי אמר יותר], אע"ג דבדקה בתרויהו חיישא הא ודאי צין השמשות לא מוא, ואין לך למלוק ראיה אחת לשמים, הא בדקה,

אחת זו ואחת זו חוששת	
ר' יהודה בן אגרא בשם ר' יוסי	אע"ג דבדקה בשני הזמנים עדיין חוששת, וזה אי אפשר לומר דהא בדקה,
גראין דברי ר' יהודה בן אגרא בשם ר' יוסי	כשלא בדקה בדר' יוסי [דחיישני] שמא ראתה בן אגרא בשם ר' יוסי במונו של ר' יוסי] הגם שבדקה בבין השמשות דר' יהודה

אלא [כך אומר רבין] פשיטא דלא בדקה לא צהא ולא צהא לא בדרבי יהודה ולא בדרבי יוסי דחוששת שמא ראתה צצין השמשות דר' יהודה, אבל בדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי לא חיישא אין איני רואה את דבריו למוס לויצה, אלמא בין השמשות דר' יוסי לרבי ליליא הוא הראיה שזה אינה עולה לשמים,

אחת זו ואחת זו חוששת	
ר' יהודה בן אגרא בשם ר' יוסי	חוששת אף אי בדקה במונו של ר' יהודה כיון שלא בדקה במונו של ר' יוסי
גראין דברי ר' יהודה בן אגרא בשם ר' יוסי	דחוששת בלא בדקה כלל, אבל אי בדקה בדר' יהודה אינה חוששת אף דלא בדקה בדר' יוסי, דלרבי זמנו של ר' יוסי ודאי לילה הוא,

אימא סיפא, ודברי חכמים כשבדקה, מאי בדקה אילימא דבדקה בדרבי יהודה ולא בדקה בדרבי יוסי וקאמר רבי צו אי

אבני חן למסכת נדה

נראין דברי ר' יהודה בן אגרא לרבנן	דחוששת דלא בדקה כלל,
דחכמים לא נחלקו עליו אלא	דבדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי, לחכמים הוי זמנו של ר' יוסי לילה, אבל לרוב"א גם בזמנו של ר' יהודה חיישין, דספיקא הוא,

לראיה מועטת אינה חוששת, זו דברי רבי יהודה בן אגרא שאמר משום רבי יוסי	
ר' יהודה בן אגרא שאמר משום ר' יוסי	דכשבדקה בדר' יהודה, ולא בדקה בדר' יוסי לא חיישא,
נראין דברי ר' יהודה בן אגרא שאמר משום ר' יוסי	דאז אינה חוששת, כשבדקה בין בדר' יהודה ובין בדר' יוסי, דזמנו של ר' יוסי הוי ספק, אבל לא בדקה בתרוייהו חוששת,

קשיא דרבי יהודה בן אגרא, אדר' יהודה בן אגרא דלעיל ס"ל בין
השמשות דרבי יוסי ספיקא הוא,

בשלמא בלא רבי, לא קשיא אי לא פירש רבי לפלוגמיהו, בין לעיל בין
הכא, לא הוה קשיא דרבי יהודה אדר' יהודה, התם [ברייתא א' דאמר ריב"א
אחת זו ואחת זו חוששת] דבדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי,
הכא [ברייתא ב' דאמר ריב"א לראיה מועטת אינה חוששת] דבדקה נמי
בדר' יהודה ובדר' יוסי,

אלא בדרבי מבי אמר רבי לפרושי פלוגמיהו, ולא ממוקמא לן אלא כדפירשה
לדרבי יהודה דלעיל ספיקא הוא, והכא מיתמזי דליליא הוא, קשיא?

תרי תנאי ואליבא דרבי יהודה בן אגרא, האי תנא [ברייתא א'
דסבר דחוששת] סבר, שלים בין השמשות דר' יהודה

דף נ"ג ע"ב

והדר חייל ממחיל בין השמשות דר' יוסי וספיקא הוא,

והאי תנא [ברייתא ב' דאינה חוששת] סבר בין השמשות דר' יוסי
מישך שיך בדר' יהודה מוצלע הוא צמוך של רבי יהודה, וכיון דלדידיה
בעינן כל בין השמשות דרבי יהודה, הרי בדקה בשניהם,

ת"ר, הרואה כתם, מטמאה עצמה לטהרות וקדשים למפרע עד
שעת הכזב [ונמצא שהוא חמור יותר מראיה, שבכתם אין אנו יודעין מתי ראתה],
דברי רבי, ר"ש בן אלעזר אומר, קדשים מטמאה, עצמה
אינה מטמאה, שלא היא כתמה חמור מראייתה למפרע,
לכרעיה לא הוי אלא מעט לעת, וכתמה עד שעת הכזב,

והא מצינו כתמה חמור מראייתה לענין קדשים דהא מודה ר"ש
כן אלעזר צקדשים דמטמאתן למפרע עד שעת הכזב?

אלא תני הכי, ר"ש בן אלעזר אומר, אף קדשים אינה
מטמאה, שלא היא כתמה חמור מראייתה לכל דבר,

אבל היכא דלא בדקה כלל מודו ליה [רבנן מודו דחיישין],
ורמיננהו [ברייתא ב'], הרואה כתם לראיה מרובה ג' גריסין צועדות,
חוששת, לראיה מועטת שני גריסין צועדות אינה חוששת, זו
דברי רבי יהודה בן אגרא שאמר משום רבי יוסי [וזה סתירה למה
שאמרנו לעיל],

אמר רבי, אני שמעתי ממנו מדברי יוסי [עצמו] שאחת זו ואחת זו
חוששת, ומן המעם הזה אמר לי, ומה אילו נדה שלא
הפרישה בטהרה בשניע, שלל בדקה מן המנחה ולמעלה בין
השמשות, [וכי] לא תהא בחזקת טמאה ואינה מוצלת לערב [פ' ואינה
יכולה למבול לערב], ואע"פ שהפרישה צטהרה שחרית, אלמא משראתה הויא כל
היום צחוקת שחרית ורואה, עד גמר היום, אף זו הוילי ולא בדקה בין השמשות שלם,
איכא למישך דלמא צסוף בין השמשות ראתה, והיא עולה לשמי ראיות,

ונראין לי דבריו ומודה אני לו [לר' יהודה בן אגרא שאמר בשם ר' יוסי שאינה
חוששת] כשבדקה בין השמשות שלם, מו לא חיישא, ובשלל בדקה אני מולק עליו
[דודאי חוששת אף אם ראתה רק שני גריסין],

מאי בדקה, אליבא דבדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדרבי
יוסי, מכלל דרבי יהודה בן אגרא [בשמו של ר' יוסי] סבר, אע"ג
דלא בדקה לא בדר' יהודה ולא בדר' יוסי לא חיישא, והא
לא בדקה,

לראיה מועטת אינה חוששת, זו דברי רבי יהודה בן אגרא שאמר משום רבי יוסי	
ר' יהודה בן אגרא שאמר משום ר' יוסי	גם בלא בדקה בתרוייהו אינה חוששת, אין לומר בן דהא לא בדקה
נראין דברי ר' יהודה בן אגרא שאמר משום ר' יוסי, דאינה חוששת	כשבדקה בדר' יהודה ולא בדר' יוסי, דזמנו של ר' יוסי ודאי לילה, אבל לא בדקה בתרוייהו חוששת,

אלא פשיטא [דהא דנראין דברי ר' יהודה בן אגרא] דבדקה בין בדר'
יהודה ובין בדרבי יוסי, מכלל דרבי יהודה בן אגרא סבר,
בדקה בדר' יהודה ולא בדקה בדר' יוסי, לא חיישא, אלמא
בין השמשות דרבי יוסי לר' יהודה בן אגרא, ליליא הוא,

אבני חן למסכת נדה

לא בדקה תולה כתמה בראייתה],

א"ל [ר' זירא לר' אסי] מדפליגי רבי יוחנן ור"ל, לענין תליא [אם תולה כתמה בראייתה] צדקה ולא נדקה, מכלל דכתמים צריכין הפסקת טהרה דאורחא הוא # [וכי דברים אלו תלויין במנהג ?] לצדוק דיוס שציעי לכתמה, ולהפסיק צטהרה,

א"ל [ר' אסי לר' זירא] אין, והא זימנין סגיאיין בעא מינד, ולא אמרת ולא מירי, דלמא אנב שיטפך ריהטן אתיא לך [נוכרת בהלכה זו], **א"ל** אין אנב שיטפאי אתיא לי:

מתני' **הרואה יום י"א בין השמשות** וספק יום הוא, והוי דס זיבה, או ספק לילה ומחלמו נדה, **תחלת נדה וסוף נדה** [בגמ' מגיה וסוף זיבה] וצגמלא פריך מחלת נדה וסוף זיבה היא, והויא טועה, וצ"כ משצ שצעה, ואם ראמה לסוף שצעה יום אחד נחמיר עליה לומר ראיה ראשונה סוף זיבה הוא, והשחא הוא מחלת נדה ומשצ שצעה, ואם שלשה תראה נחמיר עליה לומר ראיה ראשונה מחלת נדה הוא, והשחא זבה וזריכה שצעה נקיים, ולא משצ ארבעה והן, וכן לעולם היא מקולקלת ומתקנת כדמפרש בערכין (דף ט) **תחלת זיבה וסוף זיבה** [ובגמ' מגיה ובשביעי לגדתה סוף נדה ותחלת זיבה],

[ואם ראתה בבין השמשות ב] **יום ארבעים לזכר, ויום שמונים לנקבה, בין השמשות לכולן** כלומר [ג"ל דרש"י מפרש הכא בתיבת כלומר הפשט של בין השמשות לכולן ולא יותר. יד מאיר] צאיה מאלו שמראה בין השמשות, הוי האי בין השמשות ספק עמא ספק טהור, ואם תראה ליום שמיני ספק נדה ספק שומרת יום כנגד יום, וכן לעולם עד שמפסקו כדי שיעור המפורש לה בערכין, **הרי אלו טועות,**

א"ר יהושע עד שאתם מתקנים את השומות את הטועות כגון אלו שראו בשעת הספק באו ותקנו את הפקחות הרואות שעה ודאית, וצריכין אנו לתקן פתחיהן ולפרש ימי שימורן ומשמען, כדמפרש צריימא צגמלא:

גמ' **תחלת נדה וסוף נדה ! תחלת נדה וסוף זיבה היא?**

אמר רב חסדא, הכי קאמר, **הרואה יום י"א בין השמשות, תחילת נדה וסוף זיבה, ובשביעי לגדתה, סוף נדה ותחלת זיבה:**

[שנינו במשנתנו] **א"ר יהושע, עד שאתם מתקנין את השומות** [באו ותקנו את הפקחות] **כו':** **הני**

דף נ"ד ע"א

שומות נינהו נממיה ! טועות נינהו? אלא תני טועות [כלומר שומות דקתני, היינו שאין להן שימה נכונה בדמן, מלשון הדם שומה. רימב"א],

ת"ר, ראתה כתם ואחר כך ראתה דם מוך מעט לעת, תולה כתמה בראייתה מעט לעת [אם אין בין מציאת הכתם לראייתה מעט לעת] ואמרין האי כתם מדס נדום זה הוא, וטהורה מלטמא עד שעת הכזוס [פי' לא אמרינן דמטמא למפרע], אלא משמאלתו ולהצא, **דברי רבי,**

ר"ש בן אלעזר אומר, יומו אם ראמה צו דיוס תולה, ואם שקעה חמה, אף על פי שראמה צמוך מעט לעת, אינה תולה [וידיה לה דין כתם ומטמא למפרע עד שעת כיבוס],

אמר רבי, נראין דבריו מדברי, שהוא מתקנה ואני מעוותה מיקל עליה, וכיון דכתמים דרצנן, נראין דברי המיקל, ולקמן [מיד] פריך עוותי מעוות לה, דהא ר"ש בן אלעזר מחמיר,

[ומקשה וכו'] **מתקנה, עוותי מעוות לה** [שאם מצאה הכתם אתמול פחות ממעת לעת מטמא משעת כיבוס, ואילו לרבי היא תחלת נדות]?

אמר רבינא, איפוך ואימא נראין דברי מדצרי,

רב נחמן אומר, לעולם לא תיפוך, שהוא מתקן הלכותיה לידי זיבה, ואני מעוות הלכותיה לידי זיבה לענין זיבה הוא מיקל, דלדידיה היכא דלא חזיא צו דיוס, לא תלינן כתמה צריימא, ומונה ימי נדות מיוס צריימא, ואין ימי זיבה מתחילין עד יום ח' לצריימא, [אבל] לצדי מונה מיוס מציאת כתמה, ואף להקל, ולטבול לליל שציעי לכתמה אם פסקה, ומיוס ח' לכתמה הוי ימי זיבה, ונמצא רבי מחמיר לענין זיבה, דכי חזיא צח' לכתמה, אמרינן יום זיבה הוא, וצריכה לשמור שציעי יום כנגד יום, ואם תראה שנים עמו, תהא זבה, ולר"ש סוף נדה הוא ולא מנריך שימור, ואם תראה שנים עמו לא תהיה זבה, נמצא אני מציאה ע"י כתמה לזיבה, אצל איהו לא,

בעי מיניה ר' זירא מר' אסי, כתמים צריכין הפסק טהרה בשציעי, [כדי שחובל] לטבול בערב, צריכה לצדוק בין השמשות להפסיק צטהרה, **או לא** [דכיון שכתמים הם מדרבנן כיון שעברו ז' ימים יכולה היא לטבול גם בלא הפסק טהרה],

[בסוגיא זו יש ד' פירושים פי' רש"י, והתוס', והרמב"ם, והראב"ד, ולכל אחד מהפירושים יש ראיות וסתירות, עיין עליהם. ערוך לנר]?

אשתיק, ולא א"ל ולא מירי,

זימנין פעם אחת אשבחיה רבי זירא לצדי אסי דיתבי וקאמר הן מלמא דרבי תולה כתמה בראייתה מעט לעת, **דברי רבי, ומפרש עלה אמר ר"ל, והוא שברקה** בין השמשות של שציעי לכתמה להפסיק צטהרה [אז יכול לטבול בערב], אצל לא הפרישה צטהרה, גליא דעתה דמיוס צריימא נקטה מנינא דידה, והיא גרמה לעמא להצדיל כתמה מראייתה, וכתמה מטמא למפרע מיוס לזיבה [והיא צריך להפסיק בטהרה למחר, ולטבול בערב],

ורבי יוחנן אומר, אע"פ שלא בדקה דכיון דיכולה למלות [כתמה בראייתה], לאו ציגלי דעתה [ע"י בדיקה] תליא מלמא, ולא מפסקא צהכי [גם אם

אבני חן למסכת נדה

רב אשי אמר, לעולם אינו אסור, והכל דמי אסור, משום שראתה יום עשירי, דלחיו צעי שימור נהי דחד עשר לא בעי שימור, עשירי מיהא בעי שימור [והיא ראתה י"ז וי"ח דהיינו עשירי ואחד עשר] לפיכך משז י"ט הטהור, ויהא שימור ליום י"ז שהוא עשירי לימי זיבה,

שימור לא הוי אלא יום טהור, דהכי נפקא לן [בסוף המסכת עג. שדורש ומניין ששופרת אחד לאחד ת"ל יהיה לה, והוא הפסוק בויקרא טו כו כְּלִי-מְשָׁכָב אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו כְּלִי-יָמִי זו כְּהַן כְּמִשְׁכַּב גִּדְתָּהּ יִהְיֶה-לָּהּ] "יהיה" מלמד שסופרת יום אחד לאחד, וספירה לא הוי אלא יום טהור,

[ואם היתה רואה] **שלשה ימים טמאין**, ושלשה ימים **טהורין**, **משמשת שני ימים** אחד עשר וי"ג, שהשמיני ומשיעי מי"א שצין נדה לגדה הן, ועשירי שימור הוא לכן **ושוב אינה משמשת לעולם** שהרי תהא זבה צי"ג וי"ד וט"ו, וזריכה לספור ז' נקיים, והיא לא תראה ז' נקיים לעולם,

[ואם היתה רואה] **ארבעה ימים טמאים**, ו**ארבעה ימים טהורין**, **משמשת יום אחד** שמיני, דכולה צרייטא צשראה צערב [ולכן אינה משמשת אור ליום ט"ז], **ושוב אינה משמשת לעולם**,

[ואם היתה רואה] **חמשה ימים טמאים** ו**חמשה ימים טהורין**, **משמשת שלשה ימים**, ו**שוב אינה משמשת לעולם**,

[ואם היתה רואה] **ששה ימים טמאין** ו**ששה ימים טהורין**, **משמשת חמשה ימים**, ו**שוב אינה משמשת לעולם**,

[ואם היתה רואה] **שבעה ימים טמאין**, ו**שבעה ימים טהורין**, **משמשת רביעי ימיה מתוך כ"ח ימים** שבעה ימים שאחר שבעה הטמאים של נדות היא משמשת, ובעצמה השלישים תהא זבה, ובעצמה האחרונים הן ימי הספירה הרי כ"ח, וציוס כ"ט תהא תחלת נדה ונמלאת משמשת רביע ימיה, ולהכי נקט כ"ח, מפני שתחלת נדומה של ז' מכת"ח לכ"ח,

[ואם היתה רואה] **שמונה ימים טמאין**, ו**שמונה ימים טהורין**, **משמשת חמשה עשר יום**, מתוך ארבעים ו**שמונה ימים טהורין**, הראשונים [יום] השמיני [מז] ימי זיבה, ומשמונה השניים, תשמור יום לשמיני שלפניו, ותשמש שבעה [הרי 7 ימים שתשמש] הרי ט"ז 16 שעברו עליה, ונשאר צ' [מב"ז] עד י"ח] לנא מימי זיבה, ושמונה השלישים שנים מהן ימי זיבה והששה תחילת נדמה, ושמונה הרביעיים שהן טהורים, הראשונים [יום הראשון] יטלים ז' ימי נדה, והשבעה תשמש [הרי 14 ימים שתשמש], ועכשיו נותרו ד' ימים מימי זיבה [מ"א ימי זיבה],

שמונה החמשים הרי היא זבה משלשה ראשונים [פ' אחר ג' ימים היא זבה, עד שמתחילין הח' ימים וטהורין],

דתניא לפרושי פקחות דמתניתין קאתי, **יום אחד טמא**, ו**יום אחד** **טהור** כל ימיה, וקמייירי כשרואה ציוס **משמשת שמיני** ליום שראתה צו ראייה ראשונה, שהרי טהורה הות, שהרי בשביעית לערב טבלה ולא תראה עד משיעי, הלכך משמשת שמיני שלם לילה ויום, ולילוי עמו ליל אחריו נגהי משיעי,

וארבעה לילות מתוך שמונה עשר יום לראייה הראשונה, שהרי אשה זו לא תהא זבה לעולם, שאינה רואה ג' רגופין, וכשהיא רואה משיעי תהא שומרת עשירי, ותשמש צלילה, ותראה צי"א, ותשמור י"ג, ותשמש צלילה הרי שמים, ותראה צי"ג ותשמור י"ד ותשמש צלילה הרי שלשה, ותראה ט"ו ותשמור ט"ז ותשמש לערב הרי ד', וצי"ז תראה ותשמור י"ח הרי כלו י"ח ולא שמשא אלא ד' לילות, לצד שמיני ולילו, ומשמים אחרון אינו בתוך י"ח # [אולי הפירוש שתשמש אור ל"ט שהרי אינה רואה אלא ביום]. ולמחר צי"ט כשתראה תהא תחלת נדה, שהרי שלמו י"א שצין נדה לנדה, ותחרת למנינה שאמרתו,

ואם היתה רואה ככל הימים הטמאים **מבערב**, **אינה משמשת אלא שמיני בלבד** שלם לילה ויום אצל לא ליל של אחריו שהרי תראה צו ותהא טמאה וזריכה לשמור עשירי, וצלילה לא תצול שהרי רואה, וכן עד סוף י"ח שהן י"ח עם ימי הנדות, וצי"ט תהא תחלת נדה, ותחזור למנינה ותשמש צמיני וכן לעולם,

[ואם היתה רואה] **שני ימים טמאין**, ו**שני ימים טהורין** כלל דמילתא כל ימים דלקמן, עד סוף פירקין כשרואה מבערב, **משמשת שמיני** שהוא משני ימים הטהורים, ששביעי ושמיני טהורין הן, אלא שהשביעי מהנדות וטובלת לערב ומשמשת שמיני שלם, ולערב תראה שהוא משיעי, וכן עשירי, ותשמור י"א יום לאלו שני ימים, וטובלת לערב, ו**שנים עשר** ומשמשת י"ג שלם, ותראה י"ג וי"ד ותהא שומרת ט"ו, ו**ששה עשר** ותשמש ט"ז, ותראה י"ז וי"ח ותשמור י"ט דקסבר הרואה יום י"א אסור לשמש למחר, ולקמן פריך ותשמש צתסרי 19 דהא כלו להו ימים צזריכה שימור, ו**עשרים** ומ"מ ציוס עשרים משמשת וכשתראה יום כ"א הרי היא תחלת נדה, ותחרת למנין זה שאמרתו,

ותשמש נמי **בתשסר** דקיימא לן צפרק אחרון [לקמן עב] יום אחד עשר לימי זיבה, לא צעי שימור יום כנגדו, וזו למה משמרת י"ט בשביל י"ח שהוא סוף זיבה?

אמר רב ששת, זאת **אומרת גרגרן** [א פרעסער] **דתנן** [אין פירושה מדה רעה, אלא גם] **אסור** דמתן צפרק חטוקת [לקמן דף עב] הרואה יום י"א וטבלה ליום שלאחריו ושמשה, וראתה צו ציוס צית הלל אומרים הרי זה גרגרן שלא המתין יום זה, ומהך צרייטא דקמני ומשמשת יום עשרים ולא יום י"ט, שמעינן, דאסור להיות גרגרן [שי"ב בה גם אסור], ולשמש ציוס י"ג, עם [זו] הרואה צי"א,

רמב"ם איסור ביאה פ"ו הל' י"ז, ראתה דם בי"א מימי זיבתה וטבלה לערב שהוא ליל י"ב ושמושה מטתה אע"פ שהיא טמאה ובוועלה טמא ועושין מושב ומושב אינם חייבים כרת מפני שאין יום י"ב מצטרף ליום י"א לעשות זבה, הועילה לה טבילת ליל זה להצילה מן הקרבן. השגת הראב"ד מפני שאין יום וכו'. כתב הראב"ד ז"ל א"א וקראוהו גרגרן ונריך שימור לאותו יום ואפי' לאחר [כמה] ימי נדה ואם עבר עליה יום אחד נקי מתוך שבעת ימי נדה עולה לה לשמור אותו יום י"א שראתה צו עב"ל.

אבני חן למסכת נדה

מטא	סותר	זכה	זכה	זכה	זכה	זכה	זכה	זכה
מהור	ז"נ	ז"נ	ז"נ	ז"נ	ז"נ	ז"נ	ז"נ	מהור

וה' שלאחריהן [השישיים] שבעה לספירה ושמיני לתשמיש, הרי ט"ו יום מתוך מ"ח, וזיוס מ"ט כשתראה תהא תחלת נדה ותחזור למנין שאמרנו,

8x6

[ומתריץ] אמר רב אדא בר יצחק, זאת אומרת ימי נדתה שאין רואה בהן, עולין לספירת זיבתה [וג' ימים הראשונים בשבוע התשיעית עולין לה,

דאיבעיא להו

דף נ"ד ע"ב

ימי לידה כגון ילדה צווצ ופסקה מיד שאינה רואה בהן, מהו שיעלו
לספירת זיבתה,

	יום 1	2	3	4	5	6	7	8
מזמור	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	יא יום
מזמור	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום
מזמור	יא יום	יא יום	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה	נדרה
מזמור	נדרה	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום
מזמור	יא יום	יא יום	יא יום	יא יום	מזמור	מזמור	מזמור	מזמור
מזמור	ז"ב	ז"ב	ז"ב	ז"ב	ז"ב	ז"ב	ז"ב	ז"ב

אמר רב כהנא, ת"ש, ראתה שנים שני ימים בשופי בתוך י"א שצין נדה לנה ולשלישי הפילה, ואינה יודעת מזה הפילה, הרי זו ספק יובה ספק לידה שמה לידה שמה יובה, שמה לא זו ולא זו, אם ولد הוא ולא נראתה בפתיחת הקבר, הרי היא לידה ולא יובה, ואם אינו ولد וראתה דם בפתיחת הקבר, הרי היא זבה ואין כאן לידה, ואם ولد הוא וראתה דם בלידה, הרי זו יולדת צבוע, ואם נפתח קבר בלא דם ואינו וליד אין כאן לא זו ולא זו, הלכך ספק הוא ונטיל עליה חומר לידה לטמא שבעיים אפילו לא תראה, וחומר יובה שכל זמן שלא תפסוק ז' נקיים לא תטהר,

לידה ולא זיבה	אם וולד הוא ולא וראתה בפתיחת הקבר
זבה ואין כאן לידה	ואם אינו וולד וראתה דם בפתיחת הקבר
יולדת בזוב	ואם וולד הוא וראתה דם בלידתה
לא זו ולא זו	ואם נפתח קבר בלא דם ואינו וולד

ו מביאה קרבן ואינו נאכל שמה אין כאן לא לידה ולא זיבה, וימי לידתה שאין רואה בהן, עולין לה לספירת זיבתה ואע"ג דליכא לספוקי צולגת צוה, ויש כאן לידה חיבה?

אמר רב פפא, שאני התם, כיון דאיכא למימר יולדת זכר
היא, וכל הני שבועה יתירי דקיהבינן לה, סלקי לה לספירת
זיבתה אבל אי הוה פשיטא לן דיוולדת נקבה היא, לא סלקי לה,

אמר ליה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא, ביולדת זכר איכא לספוקי, ביולדת נקבה ליכא לספוקי? אלא לאו שמע מינה עולין, שמע מינה,

[ואם היתה רואת] **תשעה ימים טמאין** [שבעה ימי נדה ו] מרי מנייהו וז"ל
ותשעה ימים טהורין וכי מציא טהורין, חד מנייהו הוי שימור, ושמונה
למשמש, וז"ל ו"ט [שבתחלת תשעה טהורין] הויא מחלט נדה, וכן לעולם לא מהא

ח' הראשונים רואה = 7 ימי נדה, ויום א' מימי זיבה,
 ח' השניים מהורה = יום א שומרת יום, ו 7 ימים משמשת,
 ח' שלשיים רואה = 2 ימים זבה קמנה, 6 ימי נדה,
 ח' רביעיים מהורה = 1 יום נדה, 7 משמשת,
 ח' חמישיים רואה = 8 ימי זיבה, [4 הראשונים הם מ"א ימי זיבה, והשאר הוא
 המשך הזיבה בימי נדות]
 ח' שישיים מהורה = 7 נקיים, ויום א' משמשת,

[ומקשה] **הרי ארביסר** הוּו קסבר הני דמזיזי [זה המקשן], שהשאה הזאת לא תשמש יום מ"ח, לפי שהשמונה החמשיים שנעשית בהן זבה, אין מהן אלא ד' מימי זיבה, וד' האחרונים מימי נדה הן, ומיהו תחלת נדה לא הוי, כל זמן שלא ספרה ולא טהרה מוזבה, אבל להכי מניחא הך ראייה [ד'] האחרונים הראויין לנדות, ששביאזא שמונה טהורין שאחריהם [שבגנה השישיים], לא יעלו שלשה הראשונים לימי הספירה, לפי שכן השלמת ימי נדה, וימי נדחה שאינה רואה בהן, אין עולין לספירה ויזבה, הלכך אין כאן אלא חמשה לספירה, וכשתראה יום מ"ט קותרת, וכן כל ח' השביעיים (יום) ועד שיגיע יום ס"ג לא יסלימו ימי ספירתה,

8x8

8	7	6	5	4	3	2	יום 1	
ממלא	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה
מחור	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה
ממלא	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה
מחור	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה
ממלא	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה
מחור	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה	נדה

קנמ

אבני חן למסכת נדה

זכה, משמשת שמונה ימים, מתוך שמונה עשר,

ותו, הא דתנן, המפלת כמין קליפה, כמין עפר, כמין שערה אדומה # [וראתי מקשים למה לא פירש רש"י כן על קליפה ועפר? ואולי י"ל שהפירוש "אדומה" קאי על כולן], כמין יבחושיין [יתושים. שט] אדומים, תמיל למים, אם נמוחו טמא, מנול?

יהיה רבויא הוא [פי' דלאו] [משום] שנאמר יהיה דרש' לה לומר בהוייתו תהי' דמשמע בלח מעיקרו, אלא מיתורא דרשינן לה ולומר דאפי' יבש מעיקרו יהא חשוב בלח. ריטב"א,

[ואם היתה רואה] עשרה ימים טמאין ועשרה ימים טהורים [פי' וסתה מעשרים לעשרים. ריטב"א], ימי שמושה כימי זיבתה דמעשרה טמאין הוו ז' נדה וג' זיבה. ומעשרה טהורין ז' לספירה וג' לתשמיש, הכי ימי שימוש בימי [כימי] זיבה, וכן למאה טמאין ז' ימי נדה, וכולהו 93 ימי זיבה, ומאה טהורין ז' לספירה, וכולהו לתשמיש, וכן לאלף:

פרק שביעי דם הנדה

אי מה היא [אשה נדה] עושה משכב ומושב שיהא משכבו מטמא אדם, ולא יהא ראשון במגעו [כמגעו. רש"י], אלא אז הטומאה כמשכב נדה עומה לטמא אדם ולטמא בגדים, אף דמה נמי, עושה משכב ומושב, לטמא אדם ולטמא בגדים?

אטו דמה בר משכב ומושב הוא,

ולטעמך, אבן מגוגעת בת משכב ומושב היא, דאיצטריך קרא למעוטי,

דתניא, יכול תהא אבן מגוגעת, עושה משכב ומושב, לטמא אדם לטמא בגדים, ודין הוא, ומה זב שאינו מטמא בביאה אדם הנכנס עם הזכר צבית, אינו טמא, עושה [הזב] משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים, אבן מגוגעת שמתמאה בביאה אדם הנכנס עמה לצית, דכתיב והצא אל הצית וגו' אינו דין שמתמאה משכב ומושב לטמא אדם לטמא בגדים?

ת"ל, הזב אשר ישכב עליו הזכר [ויקרא טו] הזב ולא אבן מגוגעת,

מעמא דמעמיה קרא, הא לאו הכי מטמאה [אף ע"ג דאבן מגוגעת לאו בת משכב ומושב הוא]?

[ומחרין] ומינה, לאו מי אמרת הזב ולא אבן מגוגעת, ה"נ אמר קרא אשר היא יושבת עליו, היא עושה משכב אז הטומאה ולא דמה עושה משכב אז הטומאה,

אבל מטמא הוא את שחתמו משום משא להיות ראשון, ואף על פי שאין נוגע בו, דהא איתקש לנדה, והכי נמי תנן באבות הטומאה, [כלים פ"א מ"ג] דדס נדה מטמא במשא,

דף נ"ה ע"א

[ובמשיך הגמרא] אי מה היא משא נדה חמור מטמאה באבן מסמא אבן גדולה המושמה על הכלים, ונדה נשאת עליה, מטמאה בגדים שחתת האבן, כדאמר בתורת כהנים, אף מדורה נמי אף משא דמה חמור מטמאה באבן מסמא לטמא באבן מסמא, דיש מטמא במשא, ואינו מטמא באבן מסמא, במסכת שבת דפרק רבי עקיבא (דף פג), דאמרין במשא כולי עלמא לא פליגי דמטמא, כי פליגי באבן מסמא, דאין משאו אלא בדבר הראוי לינשא, אבל גדולה אינה מטלטלת,

מתני': דם הנדה, ובשר המת, מטמאין לחין ומטמאין יבשין, אבל הזוב, והניע קר"ק כלע"ז [mucus of the nose] וממעייתות הזכר, והיו אז הטומאה, והרוק, והשרץ, והנבלה, והשכבת זרע, מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין,

ואם יכולין להשרות, ולחזור לכמות שהן, מטמאין לחין ומטמאין יבשין,

וכמה היא שרייתן דנימא אי הדרא כפי האי שיעורא לחין נינהו? בפושרין מעת לעת אלא אי צעי טפי מים חמים, או יותר ממעת לעת יצטין הן [ואינם מטמאין אף שהם לחים עכשיו. ראה חת"ס],

רבי יוסי אומר [שהת"ק אמר דם הנדה ובשר המת מטמאין לחין ומטמאין יבשין, ע"ז אומר ר' יוסי], בשר המת יבש, ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה, טהור [מלטמא בכזית, אבל מטמא טומאת רקב כמלא תרוד. רע"ב]:

גמ': מנא הני מילי דדס נדה מטמא מגעו ומשאו [ראה חת"ס, אבל לפי הענין היה צ"ל מטמא לו ויבש]? אמר חזקיה, דאמר קרא, ויקרא טו לג וְהַדְּדִיחַ בְּגִדְתָּהּ וְהִזָּב אֶת־זִבּוֹ לְזָכָר וְלְנָקְבָהּ וְלֹאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב עִם־טְמֵאָהּ, מְדֻחֶה כמותה מה היא מטמאה, אף מדורה מטמאה,

אשכחן לח דדוה לו משמע ענין שהוא זכר, יבש מנול? אמר רבי יצחק, אמר קרא, ויקרא טו יט וְאִשָּׁה בִּיתְהָהּ זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה, בהוייתו יהא,

ואימא הני מילי בלח ונעשה יבש, יבש מעיקרו כגון הני דמינין # [היכן תנינן?], מנול?

אבני חן למסכת נדה

להיות הטומאה נשאית עליה, וגדי זכ הוא דרבייה קרא?

ותנינן אלו שעורותיהם כבשרן, עור האדם [ולמה יהיה עור האדם יותר טמא משערו וצפרניו]?
הא איתמר עלה, אמר עולא, דבר תורה עור אדם טהור, ומאי טעמא אמרו טמא, גזרה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין מרדעת לחמור,

אמר רב אשי, אמר קרא ויקרא מו והגושא אותם במשכב הזכ כתיב, ומשכב הזכ הנישא על אבן מטמא, מטמא כלים שמתמיה, כדמפרש בתורת כהנים, וכתיב אותם מיעוטא הוא למעוטי דמה:

ואיכא דאמרי, הרי עור דאין גזעו מחליף, ותנן וחכמים פוסלין [את בהמה הגלודה] דלא הדלא כריא, אלמא אין גזעו מחליף, ואפי' רבי מאיר לא קא מבשר [את בהמה הגלודה], אלא דקריר עלה בשרא מתקשה צורה נעשה כעור וחייא, ולעולם אין גזעו מחליף, ואמר עולא דבר תורה, עור אדם טהור [ולמה עור אדם טהור הא אין גזעו מחליף]?
כי איתמר דעולא, אסיפא אסיפא סיפא דואלו שעורותיהן כבשרן, וכולן העורות שזנו חכמים להיות מטמאין כבשר צפ' העור והרוטב, שעבדן, או שהילך בהן כדי עבודה כדרך שרגילין לתת עור לפני דורסן, ושיעור עבודה מפרש צרכות (דף טו) וצפסחים (דף מו) כדי מיל, טהורין שצטלן מתורת צפר, חוץ מעור אדם,

[שנינו במשנתנו] ובשר המת [מטמאין לחין ומטמאין יבשין]: מנלן? אמר ר"ל, אמר קרא ויקרא ה ב או' נפש אשר תגע בקלדקר טמא או' קנבלת תיה טמאה או' קנבלת בהמה טמאה או' קנבלת שרץ טמא ונעלם ממנו והוא טמא ואשם: ג או' כי יגע בטמאת אדם לכל טמאתו' אשר יטמא בה ונעלם ממנו והוא ידע ואשם, לכל טומאות הפורשות ממנו לא שגא לא ולא שגא יבש,

רבי יוחנן אמר, במדבר יט מו וכל אשר יגע על פני השדה בקלדקר או' קמא או' כעצם אדם או' בקקר, אדם דומיא דעצם, מה עצם יבש, אף כאן יבש, מאי בינייהו [בין טעמו של ר"ל וטעמו של ר' יוחנן]?
איכא בינייהו דאפרין אפרוכי שיבש יותר מדאי, לר' יוחנן טהור דדומיא דעצם צעין, ועצם לא מיפרך,

מיתבי, בשר המת שהופרך טהור [וקשיא על ר"ל דהא זה שהופרך גם בכלל "לכל טומאתו"]? [ומתריץ] התם דאקמח לשון טמיה כקמח והוי עפרא,
מיתבי, כל שבמת מטמא, חוץ מן השינים, והשער, והצפורן, ובשעת חבורן הכל טמא [ולמה אינו מרבה שינים ושער וצפורן מן "לכל טומאתו"]?

ואמר עולא, דבר תורה עור אדם כי עבדו נמי טהור דהא צטילה, ומה טעם אמרו טמא, גזרה שמא יעשה אדם עור אביו ואמו שטיחין,

[ומקשה עוד] והרי בשר דגזעו מחליף, וטמא?

אמר רב בר רב אשי, בשר נעשה מקומו צלקת כלומר רועם נראה צה, חרץ או גומא, ואין כולו חוזר, אבל שער וצפורן אין נטילתן ניכר:

אמר רב אדא בר אבהו, דומיא דעצם, מה עצם שנברא עמו, אף כל שנברא עמו,
והאיכא שער וצפורן שנבראו עמו, וטהורין?

[שנינו במשנתנו] אבל הזוב [מטמאין לחין ואין מטמאין יבשין]: זוב [הזיבה עצמה] מנלן? דתניא ויקרא מו ב איש איש פי יתיה זב מבשרו' זו' בו' טמא הוא, לימד על הזוב שהוא טמא, והלא דין הוא [שהזיבה הלחה תהיה טמאה] לאחרים לז [לאדם הזב] גורם טומאה, לעצמו לא כ"ש,

אלא אמר רב אדא בר אבהו, דומיא דעצם, מה עצם שנברא עמו ואין גזעו מחליף, אף כל שנברא עמו ואין גזעו מחליף, יצאו השינים שלא נבראו עמו, יצאו שער וצפורן שאף על פי שנבראו עמו, גזעו מחליף,

שעיר המשתלח יוכיח [וכ"ה לעיל לה.], שגורם טומאה לאחרים גורם טומאה למשלחו, דכתיב (ויקרא טו) והמשלח את השעיר וגו', והוא עצמו טהור,

והרי עור דגזעו מחליף, ותנן הגלודה [בהמה שנקלף כל עורה מעליה. שט], רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין, ואפילו רבנן לא קפסלי, אלא דאדרכי והכי עד שסוף חוזר וגדל [פי' דלעולם העור גזעו מחליף], שליט בה אוירא ומתה הלך טרפה, ולעולם גזעו מחליף,

אף אתה אל תתמה על זה [על הזוב שהוא טהור], שאע"פ שגורם טומאה לאחרים, הוא עצמו טהור,

ת"ל זובו טמא, לימד על הזוב שהוא טמא,

ואימא ה"מ במגע, אבל במשא לא, מידי דהוה אשרץ [פי' כמו

אבני חן למסכת נדה

השרץ ש' מטמא במגע, ולא במשא [הגם שנבלה מטמא במשא]?

אמר רב, יכול אע"פ שלא נגע, מהיבא תיתי? סד"א גילף רוק רוק מיבמה, מה התם אע"פ דלא נגע, אף ה"נ דלא נגע, קמ"ל,

אמר רב כיבי בר אביו, במגע לא איצטריך קרא [דווכו טמא, שיטמא במגע], דלא גרע משכבת זרע [שהורע הלחה מטמא],

דף נ"ה ע"ב

ואימר הני מילי במגע, אבל במשא לא, מידי דהוה אשרץ?

כי איצטריך קרא למשא,

אמר ריש לקיש, תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא בטהור, מה שביד טהור אם רק צמד טהור, דהוה ליה טהור נושא את הרוק טמאתי לך,

[ולמדנו לחלן שהווב מטמא במגע ובמשא אדם לטמא בגדים שעליו, ולכן מקשה כאן] ואימא במשא מטמא אדם ובגדים, [אבל] במגע, אדם מטמא בגדים לא לטמא, מידי דהוה אמגע נבלה במגע מטמא אדם ולא בגדים שעליו, ונמשא מטמא אדם ובגדים שעליו, כדכתיב (ויקרא יא) והנוגע בנבלת יעמא עד הערב, והנושא את נבלתה יכנס בגדיו, אבל במגע לא כתיב כדכס?

ואימא במשא מטמא אדם ובגדים, במגע אדם לטמא בגדים לא לטמא, מידי דהוה אמגע נבלה?

לא ס"ד, דתניא אחרים אומרים, ויקרא טו לג וְהַתְּהַיֵּי בְּגָדָהּ וְהָזָב אֶת־זוֹ בֹּר' לְזָכָר וְלִנְקָבָה וְלֹאִישׁ אִשְׁרֵי יִשְׂרָאֵל עִם־טִמְאָה, [זב] אפילו מגעו מטמא בגדים, דכתיב והנוגע בצער הזב יכנס בגדיו, וכן משא דכתיב במשכב ומושכ והנושא אותם יכנס בגדיו, וקל וחומר לנושא זב עצמו, מקיש זובו לו [להאדם שיצא ממנו הווב], מה הוא לא חלקת בין מגעו למשאו, לטמא אדם ולטמא בגדים, אף זובו כן,

אמר ריש לקיש, וכן תנא דבי רבי ישמעאל אמר קרא בטהור, טהרה שטהרתי לך במקום אחר, טמאתי לך כאן, ואיזה זה זה מגע נבלה שטהרתי לך בגדים שעליו, וטמאתים לך כאן במגע הרוק,

ואימא במשא [במשא] דשרץ שטהרתי לך את הנושא, טמאתי לך בצלן צושא הרוק, אבל מגעו כנבלה?

והשתא דנפקא לן טומאת הזב מהווב את זובו דאיפקש זובו לו, זובו טמא למה ליי?

א"כ נכתוב קרא באדם דדרשינן צמה שציד אדם, והיינו משאו, ונלאו דרשא דטהרה שטהרתי לך וכו' נפקא לן משא, מאי בטהור דמשמע טהרה שטהרתי במקום אחר טמאתי בצלן, ש"מ תרתי משא מרצוא דצ"מ שצטטור, ומגע לטמא בגדים מ"טטור":

[שנינו במשנתנו] ומי האף? מאי מי האף? אמר רב בנגרין דרך הפה שגרין והולין דרך הפה, לפי שאי אפשר למי האף בלא צחצוחי הרוק, ור' יוחנן אמר, אפילו בנגרין דרך החוטם,

אמר רב יהודה מדסקרתא, איצטריך, סד"א [שהווב עצמה לא יטמא] שעייר המשתלח יוכיח, שגורם טומאה לאחרים, והוא עצמו טהור,

אלמא קסבר מעיין הוא, ורחמנא רבייה מבי [מוכי. רש"ש] ירוק, כל דדמי לרוק,

ואי משום הזב את זובו [לא בא להקשות הויבה להוב אלא], למניינא הוא דאתא, זוב חד, זובו תרתי וכתיב לזכר, דכתיב ראיות ראשונות דין זכר עליו, שאינו מטמא צאונם, ומכאן ואילך ובשלישי אקשיה רחמנא לנקבה איפקש לנקבה דאפילו ראה שלישי צאונם חייב קרבן, כתב רחמנא זובו טמא,

ורב כיון דלא מעין הוא, אלא מפני שגרין דרך פיו קמני לה, ומשום נחלומי הרוק נחשוב נמי צמתימא דמעת עינו וקומה צגוריה דרך הפה, דאמר רב, האי מאן דבעי דלסתמיה לעיניה שיתעורר, ליכחול מעובר כוכבים, ולוי אמר, האי מאן דבעי דלימות, ליכחול מעובר כוכבים,

והשתא דאמר רחמנא "זו בור' טמא הו"א" דנפקא לן מיניה עיקר טומאת זוב דרוש ביה נמי האי מהשמא דרוש מוהזב את זובו הך דרשא [להקשות הויבה להוב], דלא תחלוץ דין מגעו למשאו, ואע"פ שאתה דורשו לדרשא אחריני:

ואמר רב חייא בר גוריא, מ"ט דרב, דלא אמר האי מאן דבעי דלימות דקבר אם נתן העיזד כוכבים לחוכו סס המות, הואיל ויכול לגורין ולהוציאן דרך הפה דרך הרוקין, שמושכין מי האף צפיהם, ע"י רוח נשימם לגופן,

[שנינו במשנתנו] והרוק: רוק מגלן? דתניא ויקרא טו ובי ירוק, יכול אע"פ שלא נגע, ת"ל בטהור עד שיגע בטהור, אין לי אלא רוקו [שצריך שיגע], כיחו וניעו מין רוק הן ומי האף שלו מנין? ת"ל ובי ירוק וי"ו דריש,

ורב נהי דזיהרא ארס של סס המות נפיק, דמעתא גופא לא נפיק,

אבני חן למסכת נדה

ת"ל, זובו טמא וזאת, לרבות מימי רגליו לטומאה [פ"ו דזאת דרשי' לר"מ וגם זאת טמא והיינו מימי רגליו דאלו זאת גופא מעוטא בכל דוכתא. ריטב"א],

דם היוצא מפי האמה מנלן דטהור? דתניא, יכול יהא דם היוצא מפיו של זכר, יהא נדון כרוק ומפי האמה טמאין ודם היוצא מפי אמתו, יהא נדון כזב?

ת"ל ויקרא טו זובו טמא הוא, הוא טמא, ואין דם היוצא מפיו ומפי האמה טמא, אלא טהור,

ואיפוך אנא "חלפת" לרבות דם, ו"הוא" להוציא מי רגלים? אמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בן יוחי, דומיא דרוק, מה רוק שמתעגל מתאסף הרבה כחולד ו"יצא ואח"כ יוצא, כגון רוק ומי רגלים ושכבת זרע, אף כל שמתעגל ויוצא, יצא דם שאין מתעגל ויוצא דם אין מתעגל ויוצא, דכי חלפת קמא קמא נפיק,

והרי חלבת שבאשה שמתעגל ויוצא, ואמר מר, חלב שבאשה מטמא טומאת משקין, טומאת משקין אין, אבל לא טומאה חמורה [וכיון שמתעגל ויוצא היה צריך להיות טמא]?

אלא אמר ר' יוחנן, משום רבי שמעון בן יוחי, דומיא דרוק, מה רוק מתעגל ויוצא וחוזר ונבלע כשאינו מוציא, אף כל כגון סילון של מי רגלים מתעגל ויוצא, וחוזר ונבלע,

יצא דם, שאינו מתעגל ויוצא [אלא קמא קמא נפיק], יצא חלב שבאשה, שאע"פ שמתעגל ויוצא, אינו חוזר ונבלע [ולכן אינה מטמאה טומאה חמורה],

ונילף מזובו, מה זובו שאין מתעגל ויוצא מטמא, אף כל [ויהיה דם היוצא מפי האמה טמא]?

אמר רבא, מזובו ליכא למילף, שכן גורם טומאה לאחרים [ולכן הוא טמא אף שאינו מתעגל ויוצא]:

[שנינו במשנתנו] והשרץ: אמר ריש לקיש, שרץ שיבש, ושלדו דפוס נזרמו קיימת שלא נשבר ונמסר, טמא,

והאנן תנן [במשנתנו לעיל נד:], מטמאין לחין, ואין מטמאין יבשין?

אמר רבי זירא לא קשיא, הא [דברי ר"ל] בכולן נשכחו שלם טמא אפילו יבש, הא [משנתנו] במקצתן,

ת"ש, תשעה משקין הזב הן, 1. הזיעה, 2. והליחה פרוחה קוטר"ה, 3. והריעי, טהורין מכלום, 4. דמעת עינו, 5. ודם מגפתו מכתו, 6. וחלב האשה, מטמאין טומאת משקין לטמא אוכלין ומשקין, כשאר משקין טמאים ברביעית זהו שיעור משקין לטומאה, אבל 7. זובו, 8. רוקו, 9. ומימי רגליו, מטמאין טומאה חמורה אדם וצגדים דמעיינות הן, ואילו מי האף לא קתני,

בשלמא לרב דאמר האי דקתני להו תנא דלעיל, צנגרין דרך הפה לא קתני איכא לתרוצי דהאי תנא להכי לא תני להו, דכיון דטומאתן לאו מחמת עצמן היא, חלף משום צנחמי רוק דלא פסיקא ליה למתני, זימנין דאתי דרך הפה, וזימנין דאתי דרך החוטם וטהורין, וצמילתא דלא פסיקא לא קמיייר,

אלא לר' יוחנן דאמר לעולם טמאין ליתני,

ולמעמיד כיחו וניעו מי קתני, אלא תנא [תנא דברייתא] רוקו וכל דאתא מרבויה [שכחו ונעו מקורם ברוק, ולהכי לא פרשניהו. ריטב"א, פ"ו שהם רוק ממש], הכא [הכי] נמי תנא רוקו, וכל דאתא מרבויה [כדפרשי' לעיל שמי האף נפקא מ"זכי ירוק"],

[והברייתא מונה כמה דברים שהם נכללים במשקה הזב, ומפרשם] דמעת עינו, דכתיב תהלים פ ותשקמו בדמעות שלישי חלמא משקה אקרו,

ודם מגפתו, דכתיב במדבר כג ודם חללים ישתה חלמא דם חלל אקרי משקה, ודם מגפתו נמי דם חללים הוא מה לי קטליה כוליה מה לי קטליה פלגיה דהא קטליה פלגיה,

חלב האשה, דכתיב שופטים ד ותפתח את נאד החלב ותשקהו,

מימי רגליו [של זכר] מנלן [דטמא]? דתניא ויקרא טו ב דבדו אל-בני ישראל ואמרתם אליהם איש איש פי יתה זב מבשרו זו בו' טמא הוא: ג וזאת דסמין ליה פהיה טמאמו וגו' בוז' בו' דר' בשרו' את'זו' בו' או' ית'ת'ת'ת'ת' בשרו' בוז' בו' טמאמו' הוא ודשי' האי חלפת אקרא דלעיל וזכו טמא חלפת, כלומר דבר אחר נמי מוז, לרבות מימי רגליו לטומאה,

והלא דין הוא, ומה רוק הבא ממקום טהרה טמא, מימי רגליו הבאין

דף נ"ו ע"א

ממקום טמא ממקום שזובו יוצא, שהוא טמא נשכחו, אינו דין שיהו טמאין,

דם היוצא מפי האמה של זכר גמור יוכיח יליף ליה לקמן דטהור, שבא ממקום טמא וטהור, אף אתה אל תתמה על זה, שאע"פ שבא ממקום טומאה יהיה טהור,

אבני חן למסכת נדה

ת"ש, דתניא כמה היא שרייתן בפושרין? יהודה בן נקוסא אומר, מעת לעת, תחילתו אף על פי שאין סופו אין זריץ שיהו המים פושרין בסוף, אכן יהו על השרץ כמעט לעת, אע"פ שאין סוף, וקולא היא דלי לא דער דהכי טהור, ואע"ג דלי הוו פושרין כל מעת לעת הוה דער, רשב"ג אומר צריכין שיהו פושרין מעת לעת:

[שנינו במשנתנו] רבי יוסי אומר בשר המת [יבש, ואינו יכול להשרות ולחזור לכמות שהיה, טהור] כו': אומר שמואל, טהור מלמא בכזית, אבל מטמא טומאת רקב,

תניא נמי הכי, רבי יוסי אומר בשר המת שיבש, ואין יכול לשרות ולחזור כמות שהיה, טהור מלמא בכזית, אבל טמא טומאת רקב מלא מרווד ממנו, מטמא צנע ושמא ואהל:

מתני' השרץ שנמצא במבוי [וספק נגע בו דהו"ל ספק טומאה ברשות היחיד. יבין], מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה ולא היה בו שרץ, או עד שעת כבוד [שאו בסתמא בדקוהו ולא היה ערין, וכ"ה גם בשעת כבוד. יבין],

וכן כתם שנמצא בחלוק, מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק הזה, ולא היה בו כתם, או עד שעת הכבוד,

ומטמא בין לח בין יבש הכתם או השרץ, בין שנמצא לחין בין שנמצא יבשין, מטמא כל טהרות שנמצאו צמחי מיום כיצודו, ושעשה האשה מיום כצום,

ר"ש אומר, היבש מטמא למפרע עד שעת כיצוד [שכיבדו את המבוי], או כיצום [שכיבדו הבגד], דאיכא למימר לאחר כיצום מיד נפל, אצל וחלח אינו מטמא למפרע, אלא עד שעת שיהא יכול לחזור ולהיות לח אס נפל צלותו יום עדיין הוא יכול להיות עכשיו לח, אצל עד שעת הכיצוד לזמן מרובה לא, דהא לח הוא, ואי מהיחא שעתא נפל, הוה ממעצד יבש:

גמ' איבעיא להו, עד שעת כבוד חזקתו בדוק מי מחזקין דצדיק ליה צעט הכיצוד, ומשום הכי טהרות דקודם כיצוד טהורות, או דלמא משום חזקתו מתכבד דאי הוה הכס צעט כיצוד, הו נפיק האי שרץ מחמת כיצוד,

ומאי נפקא מינה, דאמר כביד ולא בדיק כצמחי ולא דקמחי, אי אמרת דהא דמטהרין הך דמקמי כיצוד משום ד חזקתו בדוק חזקתו שצדקו צעט כיצוד, הא לא ברק וטהרות דמקמי כיצוד נמי טמא, אי אמרת חזקתו מתכבד, הא מתכבד,

דף נ"ו ע"ב

אי נמי צמחא דלא אמר לא דקמחי ואשתכח שרץ בגומא, אי אמרת חזקתו בדוק מאן דבדק, בגומא נמי בדיק, אי אמרת חזקתו מתכבד, גומא לא מתכבדא:

ויקרא יא לא אלה הממאים לכם בכל השרץ כל הנגע בהם ימא עד הערב: לב וכל אשר יפל עליו מהם | בהם ימא

דתניא, א"ר יצחק ברבי ביסנא, אמר רבי שמעון בן יוחי, ויקרא יא בהם צרעים כחי (ויקרא יא) כל הנגע בהם יכול בכולן, ת"ל מהם וכל אשר יפול עליו מהם צמח יטמא (ויקרא י"א) אי מהם, יכול במקצתן, תלמוד לומר בהם,

הא כיצד, כאן בלח כאן ביבש,

אמר רבא, הני זבוגי [lizard] פרו"ט דמחוזא הנמצאים יבשים צמחא, והוא כז, ויש שקורין אותו בלעז צו"ט, כי [פ"ה אב] שלדן קיימת, טמאין,

ואמר ריש לקיש, שרץ שנשרף ושלדו קיימת, טמא [ק"ק] על ריש לקיש] דלא עריב יבש ושרוף בהדי הדדי, דמחד קרא דקדריש לחו. תוס'],

מיתיבי, נמצא שרץ שרוף על גבי הזיתים, וכן מטלית המהוהא צליה ונרקצת טהורין, שכל הטמאות, כשעת מציאתן [פ' ולא אמרין שנפלו על הזיתים קודם שנשרף השרץ, וקודם שנתקב המטלית]?

א"ר זירא לא קשיא, הא [מה שאומר רבא ור"ל טמא] בכולן, הא [ששנינו בבביתא טהורין, מיירי] במקצתן,

דתניא, אמר רבי יצחק בר' ביסנא, משום ר"ש בן יוחי, בהם יכול בכולן, ת"ל מהם, אי מהם יכול במקצתן, ת"ל בהם, הא כיצד? כאן בשרוף, כאן בשאינו שרוף:

[שנינו במשנתנו] מטמאין לחין: זב [מטמא לח] דכתיב ויקרא טו רר בשרו כעין ריר שהוא לח כמו (שמואל א כא) ויורד רירו על זקנו, כיחו וגיעו ורוקו, דכתיב ויקרא טו כי ירוק הזב כעין רוק,

שרץ ויקרא יא במותם אמר רחמנא, כעין מיתה,

שכתב זרע, הראויה להזריע [ואף כשאינו יורה בחץ אינו מזריע, מ"מ במינו מזריע. ע"פ תוס'],

נבלה דכתיב ויקרא יא כי ימות, כעין מיתה:

[שנינו במשנתנו] אם יכולין להשרות: בעי רבי ירמיה, תחילתו וסופו בפושרין [פ' צריך שיחמם את המים כל המעת לעת, כדי שיהיו פושרין גם בסוף המעל"ע], או דלמא תחילתו אף על פי שאין סופו אין זריץ שיהו המים פושרין בסוף, כשיכלה מעת לעת?

אבני חן למסכת נדה

שרץ נמי אימר יבש היה, ומיא נפיל עליה?

אם איתא דהכי הוא, אמרמוטי אימרמוט [אילו נפלו עליהם מים כל כך עד שחזר להיות לח, היה נמרט ונפרד. תוס' הרא"ש]:

מהני כל הכתמין הבאין מרקם, טהורין שכן עוצדי כוכבים ודמן טהור, רבי יהודה מטמא מפני שהם גרים ודמן טמא וטועין שאין מלניעין את כתמיהם [בכמות ובכ"ק פ' וטועין שהמירור דתם, ואולי גם הכא כוונתו כן, וה"ק ע"י שהמירור דתן אין חוששין להצניע את כתמיהן. על"נ], הבאין מבין העובדי כוכבים טהורין, מבין ישראל ומבין הכותים, רבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרים, בגמרא פריך ואי דשראל טהור דמאן טמא מפני שלא נחשדו על כתמיהן:

נמי קפסיק ותני הלאין מצין העוצדי כוכבים טהורין ו אפילו מתרמוד אלמא בני תרמוד עוצדי כוכבים גמורים הן?

א"ר יוחנן, זאת אומרת מקבלין גרים מתרמוד וכשרין לזב צקהל, ולא אמרינן ממוזרים הן שנתערבו צנות עשרת השצמים, ועוצד כוכבים, ועצד הצב על צב ישראל הולד ממזר,

איני, והא רבי יוחנן וסביא [והוקנים], דאמרי תרוייהו אין מקבלין גרים מתרמוד, וכי תימא זאת ולא סבירא ליה, והאמר רבי יוחנן הלכה כסתם משנה?

אמוראי נינהו, ואליבא דרבי יוחנן:

[שנינו במשנתנו] מבין ישראל [ומבין הכותים, רבי מאיר מטמא, וחכמים מטהרים, מפני שלא נחשדו על כתמיהן] וכו': ורבנן אי דישראל מטהרי דמאן מטמו?

חסורי מחסרא והכי קתני, מבין ישראל טמא, מבין הכותים רבי מאיר מטמא, דכותים גרי אמת הן ודמן טמא, וחכמים מטהרין דכותים גרי אריות הן מפורש בספר מלכים (ז' כ') וישלם ה' צהם את האריות וגו',

אי הכי [למה חכמים נותנים טעם לדבריהם במשנה, שלכן כתם מבין הכותים טהור] שלא נחשדו על כתמיהן, גרי אריות מבעי ליה?

אלא הכי קאמר, מבין ישראל ומבין הכותים טמאין, דכותים גרי אמת הן,

הנמצאין בערי ישראל במקום גלוי טהורין, שלא נחשדו על כתמיהם, ואצנועי מצנעי להו,

הנמצאין בערי כותים, רבי מאיר מטמא, דנחשדו על

[שנינו במשנתנו] וכן הכתם [שנמצא בחלוק, מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק הזה, ולא היה בו כתם, או עד שעת הכבוס] וכו': איבעיא להו, עד שעת כבוס חזקתו בדוק, או דלמא חזקתו מתכבס,

למאי נפקא מינה? דאמר כיבס ולא בדק, אי אמרת חזקתו בדוק הא לא בדק, אי אמרת חזקתו מתכבס הא מתכבס,

אי נמי, דאשתכחה בסטרא צללי הנגד, שיש שם קמטים ותפירות שקורין וירוג"ש, אי אמרת חזקתו בדוק, מאן דבדק בסטרא נמי בדיק, אי אמרת חזקתו מתכבס, בסטרא לא מתכבס, מאי?

תא שמע, דתניא, א"ר מאיר, מפני מה אמרו כלומר מפני מה תלו צביד, וטיהרו טהרות דקודס כיצוד, השרץ שנמצא במבוי, מטמא למפרע אפילו דקודס כיצוד טמאות, עד שיאמר בדקתי את המבוי הזה, ולא היה בו שרץ, או עד שעת כיבוד, מפני שחזקת בני ישראל, בודקין מבואותיהן בשעת כבודיהם, ואם לא בדקו הפסידוהו למפרע,

ומפני מה אמרו ומפני מה תלו טהרה צבוס כתם שנמצא בחלוק מטמא למפרע, עד שיאמר בדקתי את החלוק ולא היה בו כתם, או עד שעת הכבוס, מפני שחזקת בנות ישראל, בודקות חלוקיהן בשעת כבוסיהן, ואם לא בדקו הפסידו למפרע,

[דברי ר' אחא ורבי לא קאי על מבוי אלא על בדר],

ר' אחא אמר [שלא הפסיד אם לא בדקו], תחזור ותכבסנו אם לא דקדמו צענת צבוס, ולאחר זמן נמצא צו כתם, ואין ידוע אם קודם צבוס היה צו, לטמא טהרות של קודם לכן, [לכן יבדוק] אם נדחה מראיתו מראיו מחמת צבוס זה, בידוע שלאחר כבוס ראשון נפל צו, וטהרות של קודם צבוס ראשון טהורות, דאי קודם צבוס קמא הוה ציה, כבר נדחו מראיו מחמת צבוס ראשון ואם לאו, בידוע שלפני הכבוס,

רבי אומר [גם בלי כיבוס, יש להבחין אם נעשה הכתם לפני הכיבוס או לאחריו], אינו דומה כתם שלאחר הכבוס, לכתם שלפני הכבוס, שזה [כתם שאירע לאחר הכיבוס] מקדיר נכנס צבג טרשטריי"ש [אם לא נכבס עדיין, הרי הכתב נכנס לתוך הבגד], וזה כמס שלפני כבוס מגלד [נפרד מן הבגד ע"י הכיבוס] מגלד וגלד עצה,

ש"מ [מדברי ר"מ] חזקתו בדוק, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] ומטמא בין לח וכו': א"ר אלעזר לא שנו אדר' שמעון קאי אלא שרץ, אבל כתם, לח נמי מטמא למפרע עד שעת הכבוס, אימר יבש היה, ומיא נפיל עליה,

אבני חן למסכת נדה

מהבחינים אשר הגלה משם ויורם את משפט אלהי הארץ, ושמו מורע אותו כהן נשאר בנייהם ואחוזו במעשה הכותים ברבות הימים וכו'.

ודילמא כהן טמא הוא? דנקיט תרומה בידיה [הא דלא קאמר דהלך הכותי שם ואכל קדשים קלים, דמשכחת גם בכותי שאינו כהן? די"ל דזה לא משכחת רק בירושלים ובזמן המקדש לכן ניהא ל' לנקוט מה שמשכחת בכל מקום וגם בזה"ל. על"ג], ודילמא תרומה טמאה היא? דקאכיל מינה ותרומה טמאה באזהרה לטוהר, וכ"ש לטמא,

אי הכי מאי למימרא [שנאמנים שאין כאן קבר]? מהו דתימא לא בקיאי ביצירה וכי קברי נפל, לא ידעי דהוא בן מ' יום, וקברי מיל בעלמא הוא, ואינו מטמא, קב"ל:

[שנינו במשנתנו] נאמנין על הבהמה [אם בכרה אם לא בכרה] וכו': והא לית להו ולפני עור לא תתן מכשול?

א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן בגוזו ועובר, אי הכי מאי למימרא? מהו דתימא לא בקיאי בטינוף צנהמה דקה, ופוטרי את הצנהמה מן הצמורה, וצמורות (דף כה) מפרש מאי טינוף שצמזצמז ומולאה דס דרך רחם, וזהו הולד שנימוס ויואל, הלכך הצא אחריז אינו צבור, והני כותיים לא בקיאי צטינוף, וזימנין דלא טניף, ואמרו טינוף הוא ופוטרין את הצא אחריז, קב"ל:

[שנינו במשנתנו] נאמנין על ציון לניין, וסומנין עליהן ועדיין טהרות היכא דלא ציינו וכו': ואע"ג דמדרכנן הוא, כיון דכתיבא, מזהר וזהירי ביה, דכתיב יחזקאל לט וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון:

[שנינו במשנתנו] אבל אין נאמנין לא על הסככות [ולא על הפרעות, ולא על הבית הפרס] וכו': סככות [מהן] דתנן, אלו הן סככות, אילן המיסך על הארץ והוא סמוך לדרך בית הקברות, וזימנין דמימרי [ערב שבת] צין השמשות וקברי הסם, ואם הענפים מוצללים שאין האהל שלם, וידוע ודאי שיש קבר תחת [אחד] האהלות, ואין ידוע איזה הוא, והכותי מעיד על אחד זה טוהר, אינו נאמן, לפי שאינו חש על הספק, ותולה הטומאה באהל שני מספק,

פרעות, דתנן אבנים פרעות היוצאות מן הגדר [אבנים] גדולות וזולטות מן הגדר, וקברו תחת תחת מהן, ואין לנו יודעין תחת איזה מהן, וצא כותי והעיד על מקצתן שהן טהורות, אינו נאמן משום דלספקא לא חייס ותולה הספק באחרות,

בית הפרס שדה שנחש צה קצר, ואוקמי רצנן על [כל] סביבות הקצר מאה אמה בספק טומאה, שדיקדקה המערישה את העצמות ומגלגלתן [גם בזה אין הכותי נאמן, שהוא מדרבנן],

[הא דמייתי מימרות אלו כאן היינו לחוכיח דטומאת בית הפרס דרבנן וכו'. ער"ג]

כתמיהם דלא מנעני להו, וחכמים מטהרין, שלא נחשדו על כתמיהן:

מתני': כל הכתמים הנמצאים בכל מקום זמקוס ישראל, מטהרין, חוץ מן הנמצאים בחדרים מסמא, מדלנעי, דס נדה הוא, ובסביבות בית הטמאות חדר שהנשים משתמשות בו צימי נדותן,

בית הטמאות של כותים מטמאין באהל, מפני שהם קוברין שם את הנפלים, ר' יהודה אומר לא היו קוברין, אלא משליכין, וחיה גוררתו,

[ועוד בדינים של הכתמים. שט] נאמנים לומר קברנו שם את הנפלים, או לא קברנו,

נאמנים לומר על הבהמה, אם בכרה אם לא בכרה,

נאמנים על ציון קברות [לציון הקברות, דאף דמ"ס הוא, כיון דרמיזא בקרא וזהירי ב' יבין], ואין נאמנין לא על הסככות [אילן המיסך על הארץ וידוע קבר תחת אחד מענפיו אינו נאמן הכותי תחת איזה מהן נקבר. יבין], ולא על הפרעות [וכמו כן באבנים היוצאות מהגדר וידוע קבר תחת א' מהן. יבין] צנמ' מפרש להו, וספק נינהו, ומדרכנן וכותיים לית להו ולא על בית הפרס [אין הכותי נאמן לומר שלא נחרש],

זה הכלל, דבר שחשודים בו אין נאמנין עליו [לאתווי תחומין וי"ג דג"כ אינו נאמן. יבין]:

דף נ"ז ע"א

גמ': מאי דרוש כותיים שאין קוצרים את הנפלים? דברים יט יד ל' א תסיג גבול רעה אשר גבולו ראשנים בגנחלתה אשר תגחל פארץ אשר ה' אל ידך נתן לה לרשתה ומוקמינן לה בספרי צמור קצרי אצותיו, כל שיש לו נחלה יש לו גבול [קבר], כל שאין לו נחלה אין לו גבול,

[שנינו במשנתנו] נאמנים לומר קברנו [שם את הנפלים או לא קברנו] דמידי דאורייתא הוא טומאת המת: והא לית להו ויקרא יט ולפני עור לא תתן מכשול לא דרשי ליה צמחיתא את חצירו, ולא איכפת להם אם אנו חוטאים על פיהם [ק"ק דמכ"מ איך משקרים ועוברים על מדבר שקר תרחק, ועל לא תשקרו איש בעמיתו דכתיב בפירוש. ער"ג]?]

א"ר אבהו, בכהן כותי [priest] עומד שם [פ' ואף שאין להם קדושת כהונה, מ"מ הם מתנהגים ע"פ חוקי הכהנים. וראה שט, ובלחם שמים כתב וצ"ל בכהנים שנשמעו ביניהם כמ"ש בספר מלכים שהביא עליהם מלך אשור אחד

אבני חן למסכת נדה

א"ר יהודה א"ר שמואל, מנפח אדם בית הפרס דכר ליכא, וענא כשעורה לא מטמא אלא כמגע וצמא, הלכך מנפח כדי שלא יגעו רגליו זו והולך,

פרק שמיני הרואה כתם

רב יהודה בר אמי, משמיה דרב יהודה אמר, בית הפרס שנידש כרגלי אדם, שהרגלים נושאים את העצמות [פי' או שנושאים את העצמות חוץ למאה אמה, או ערל"ג] ושקוס טהור,

דף נ"ז ע"ב

ותנא, החורש בית הקברות, הרי זה עושה בית הפרס לשון דבר שזור ופרוס, על שם שגפרסו העצמות, ועד כמה הוא עושה? מלא מענה [שיעור תלם הנחרש בחרישה אחת, וכמה הוא שיעור זה. שט] מאה אמה [על מאה אמה], בית ארבעת סאין היינו ק' על ק', שהרי חזר המעקן מאה על חמשים והוא בית סאמים, רבי יוסי אומר חמש,

יו"ד סימן ק"צ א: דבר תורה אין האשה מטמאה ולא אסורה לבעלה עד שתרגיש שיצא דם מבשרה, וחכמים גזרו על כתם שנמצא בגופה או בבגדיה שהיא טמאה ואסורה לבעלה אפילו לא הרגישה ואפי' בדקה עצמה ומצאה טהורה, וצריכה הפסק טהרה שתבדוק עצמה ותמצא טהורה ואח"כ תמנה שבעה נקיים חוץ מיום המציאה (כאלו לאתה ודאי וכמו שימצאל לקמן סימן קצ"ו) ואם הרגישה שנפתח מקורה להוציא דם ובדקה אח"כ ולא מצאה כלום יש מי שאומר שהיא טמאה:

שם סעיף יא: לא בכ"מ שימצא שם כתם טמאה, אלא במקום שאפשר שבא שם מן המקור, כיצד נמצא על עקבה טמאה, וכן אם נמצא על כל אורך שוקה ופרסותיה מבפנים, והם המקומות הנדבקים זה בזה בעת שתעמוד ותדבק רגל ברגל ושוק בשוק, וכן אם נמצא על ראש גודל רגליה (וכ"ש על רגליה ממש) (צ"י צסס כע"ב) וכן אם נמצא על ידיה אפילו על קשרי אצבעותיה, שהידים עסקניות הן ושמא נגעו באותו מקום,

אבל אם נמצא על שוקיה ועל פרסותיה מצד חוץ, או אפילו מהצדדין ואצ"ל למעלה מאותו מקום טהורה,

ואם יודעת שנודקה והגביהה רגליה למעלה טמאה בכ"מ שתמצאנו, אפי' למעלה מהחגור, בין מלפניה בין מלאחריה, אפילו עברה בשוק של טבחים או נתעסקה בכתמים,

ודוקא כשנמצא על בשרה לבד, אבל אם נמצא על בשרה וגם על חלוקה, אם עברה בשוק של טבחים, או נתעסקה בכתמים, תולה בו בין שנמצא למטה מהחגור או שהגביהה רגליה ונמצא למעלה מהחגור (הרמ"ז ורשב"א),

בר"א שכשנמצא הכתם על בשרה בלבד, אינה תולה, כשאין לה לתלות אלא בעסק הכתמים או בשוק של טבחים, אבל אם יש מכה בגופה שיכולה לתלות בה, שאפשר שיבא הדם ממנה, תולה בה וטהור, ואם המכה בכתפה והכתם על יריכה במקום שאי אפשר לבא מהמכה טמאה:

מתני' [האשה] הרואה כתם על בשרה, כנגד בית התורפה [מלשון ביון, או מלשון עיקרו של דבר כמו תורף השמר שזה עיקר של היותה האשה, או מלשון רפיון שהוא צריך שמירה והגנה. שם, ובערוך ערך תרף תירגם "שאמהמטרייל" וכתב שם עוד שבפסחים כ ובבבבורות לג אמרינן חבית של תרומה שנוגד בה ספק טומאה, רבי אליעזר אומר אם היתה מונחת במקום התורף יניחנה במקום המוצנע, פי' מקום מבוזה שאינו מוצנע וכו' ובלע"ז נמי לדבר שאינו הנוג קורין תור"פי [שבת סד] כל המסתכל באצבע קטנה של אשה כאלו מסתכל במקום התורף וכו'] אותו מקום, דליכא למימר דם מאותו מקום נפל להם ו **טמאה**,

ושלא כנגד בית התורפה, טהורה,

[ומקשה] ולא מהימני [הכותים] והתניא, שדה שאבר בה קבר מיקרי נמי בית הפרס, ורצנן גזרו כולה, דתניא כמנעד קטן (דף ה) ג' בית הפרס הן, שדה שאבר בה קבר, ושנחרש בה קבר, ושדה צוקין, נאמן כותי לומר אין שם קבר, לפי שאינו מעיד אלא על גופו של קבר דכיון דאמרי אין שם קבר כדום זה, על גופו של קבר הוא מעיד, וגופו של קבר דאורייתא, ודאורייתא מהימני, אלא נאמנין על בית הפרס, ועל (בית) הסככות,

אילן שהוא מוסך על הארץ, נאמן לומר אין תחתיו קבר, לפי שאינו מעיד אלא על גופו של קבר?

א"ר יוחנן, במהלך ובא על פני כולה, מהלך על פני כל השדה, דכיון דעל פני כולה מהלך, ודאי פשיטא ליה דניטלה הטומאה משם, ומתני' דקתני דאין נאמן, כגון שאינו מהלך על פני כולה, שמשייר רוח אחת, הלכך אפילו במקום שעבר אינו נאמן, משום דאיהו לספקא לא חייש,

אי הכי מאי לבימרא נהי דלספק לא חייש, לודאי חייש, וכיון דפשיטא לן דקבר הוה זה, והוא מהלך על פני כולה, הרי עובר על מקום הקבר, ואי לאו דקיס ליה שניטלה הטומאה, לא עבר?

מהו דתימא רצועה נפקא מן השדה ונקלאת על שם שדה זו, ושם הוא תולה את מקום הטומאה והכא עבר מספקא דלספקא לא חייש [רצועה צרה יוצאת לשדה סמוכה ונקראת אותה שדה נספחת על שם שדה זו, ושם הכותי תולה שנמצאת בה הטומאה, ואילו בשדה זו שלפנינו הוא עובר הלך ושוב, משום שאין היא אלא ספק טמאה, ולספק אין הוא חושש. שם], קמ"ל כיון דעל כל ד' רוחמיה עובר (במכה) לרצועה לא חיישין?

[שנינו במשנתנו] זה הכלל כו': זה הכלל לאתווי מאי? לאתווי תחומין אין נאמנין לומר עד כאן תמוס שבת, דתחומין דרצנן, וכומיים לא סבירא להו ויין נסך דאין כומי מקפיד על מגע עובד כוכבים:

אבני חן למסכת נדה

ארגשה, וקתני עומדת טמאה? לעולם דארגשה, ואימור
הרגשת מי רגלים הואי, עומדת הדור מי רגלים למקור
ואייתי דם, ויושבת טהורה,

ת"ש, עד סדין שזדקק צו שהיה נתון תחת הכר, ונמצא עליו דם,
אם עגול אין זה דם דיקה, דדכך קיטח להיום משוך [ולכן הוא] טהור, ואם
משוך טמא,

היכי דמי, אי דארגשה, עגול אמאי טהור, אלא לאו דלא
ארגשה, וקתני משוך טמא?

לא לעולם דארגשה בשעת דיקה, ועגול להכי טהור, (לעולם), ואימור
הרגשת עד הואי שזעמיה דדיקת העד, משוך ודאי מגופה אתא,
עגול טהור,

תא שמע [להקשות על שאמר לעיל שאין אשה נטמאת אלא בהרגשה],
נמצא על שלו טמאין, וחייבין בקרבן, נמצא על שלה אתיוס
טמאין, וחייבין בקרבן, נמצא על שלה לאחר זמן, טמאין
מספק ופטורין מן הקרבן,

היכי דמי, אי דארגשה, לאחר זמן אמאי פטורין מן הקרבן,
אלא לאו דלא ארגשה, וקתני נמצא על שלה אתיוס טמאין,
וחייבין בקרבן [מה שהקשה מנמצא על שלה דוקא ולא מנמצא על שלו
דמוקדם במשנה, דהרי בזה ג"כ קשה למה חייבין בקרבן כיון דלא ארגשה? י"ל כיון
דהוכיח מנמצא על שלה לאחר זמן דאיירי בלא ארגשה נחא ל' למיפרך מנמצא
על שלה דדומה לו. ע"ל, וראה רש"י?]

לא לעולם דארגשה [בשעת תשמיש], ואימא הרגשת שמש
הוה,

תא שמע, נמצאת אתה אומר, ג' ספקות באשה,

על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא כולו מפרש לקמן,

על חלוקה, ספק טמא ספק טהור, טהור,

ובמגעות ובהיסטות אשה שלא מלאה כסם, והרי היא מחזקת עצמה בספק
נדה, כגון שאין לה וסת, ורגילה לראות מדיר, ונגעה לו הסיטה [בטהירות], הלך
אחר הרוב רוב ימיה, אם רוב ימיה רגילה לראות, מגעה והסיטה טמא, ואע"ג
דהשתא לא ארגשה,

מאי הלך אחר הרוב, לאו אם רוב ימיה טמאין, טמאה,
ואע"ג דלא ארגשה? לא אם רוב ימיה בהרגשה חזיא,
טמאה, דאימור ארגשה, ולאו אדעתה,

על עקבה, ועל ראש גודלה ראש גודלה של רגל טמאה וצגמרה מפרש
טעמא,

על שוקה [legs] צין שני שוקים, כל גוצה מן הארץ, ועל פרסותיה
מבפנים טמאה, מבחוץ מכאן ומכאן טהורה, ועל הצדדין אחורי
השוק מכאן ומכאן כל גוצה כנגד העקב, ולפניו כל גוצה כנגד הרגל
טהורה,

ראתה על חלוקה, מן החגור ולמטה כנגד צית המורפה הוא טמאה,
מן החגור ולמעלה טהורה,

ראתה על בית יד של חלוקה, אם מגיע כנגד בית התורפה כגון
שנמצא בראש צית ידה, סמוך ליד, שפעמים שפושטתן מזרועה [כמו שעושין אנשים
להניח תפילין], וטפל כנגד מטה טמאה, ואם שלא כנגד צית המורפה,
כגון שנמצא סמוך לכתפה, טהורה,

היתה פושטתו ומתכסה בו בלילה, כל מקום שנמצא בו
כתם טמאה, מפני שהוא חוזר פעמים שראש החלוק נהפך כלפי פניה
שלמטה, וכן בפוליוס מעפורת [מאנטעל. ערוך ערך פליוס] שמתכסה צו,
אמר"ל בלע"ז:

נב"י אמר שמואל, בדקה קרקע עולם, וישבה עליה, ומצאה
דם עליה טהורה, שנאמר ויקרא מו יט ואשה פיתתה ובה דם ויהי ובה
בבשרה, עד שתרגיש בבשרה,

האי בבשרה מיבעי ליה, שמטמאה בפנים כבחוץ? א"כ
לימא קרא בבשר, מאי בבשרה, שמע מינה עד שתרגיש
בבשרה,

ואכתי מיבעי ליה בבשרה ולא בשפיר, ולא בחתיכה? תרתי
שמע מינה [כיון שהן שקולות. ע"פ הרשב"א],

יש להלן ג' תירוצים באופן אחד "לעולם דארגשה",

א. ואימא הרגשת מי רגלים הואי,

ב. ואימא הרגשת עד הואי,

ג. ואימא הרגשת שמש הוה,

וצריך לפרשם שאם יש הרגשה גרידא שאין לתלותה בשום דבר,
אם תראה דם לאחר כך תהיה נדה גמורה, אבל כיון שיש לתלות
הרגשתה בדבר אחר, נמצא שיש ריעותא בהרגשה זו, וזה משנה
את הדין, וראה ע"ל על ואימא הרגשת שמש הוה, ועדיין צ"ע,

תא שמע, האשה שהיא עושה צרכיה מטלת מים וראתה דם,
רבי מאיר אומר, אם עומדת טמאה, דאידי דדחיק לה עלמא דמעומד
השמינה ולא יכלה לעמוד, הדור מי רגלים למקור ואייתו דם ואם יושבת
טהורה דמכה יש לה צמקום מי רגלים, שאין דרך דם נדה ללכת עם מי רגלים,

היכי דמי אי דארגשה, ויושבת אמאי טהורה, אלא לאו דלא

אבני חן למסכת נדה

גלימא נמי דדקה צטלית וישנה עליה, ואחר כך מנאה דס, טהורה שלא הרגישה?

לא מיבעיא קאמר, לא מיבעיא גלימא דלא מבדק שפיר, ואיכא למימר מעלמא אתא, אלא אפילו קרקע, דמבדק שפיר, דאיכא למימר [לשון ספק כאן הוא אנב דאמר מתחלה ואיכא למימר מעלמא אתא, אבל כאן הוא ודאי שהרי אין לתלות בשום דבר, וראה רשב"א] מגופה אתיא, טהור:

[שנינו במשנתנו] על עקבה ועל ראש גודלה טמאה וכו': בשלמא עקבה עביד דנגע באותו מקום, אלא ראש גודלה, מאי טעמא,

וכי תימא זימנין דנגע בעקבה, ומי מחזקינן טומאה ממקום למקום, והתניא היתה לה מכה בצוארה אס נמנא דס כנגד מורפה שתוכל לתלות, תולה יכולה לתלות במכה של צוארה, שפעמים שנטה את צוארה לפנייה, ונפל דס המכה על תחתית חלוקה,

על כתפה, שאינה יכולה לתלות שאין דס גא מכתפה ונפל לפנייה אינה תולה, ואין אומרים שמא בידה נטלתו ממכה שצכתפה והביאתו לשם והציאתו לפנייה?

אלא שאני ראש גודלה, דבהדי דפסעה עביד דמתרמי תחת איתו מקום, ודס נוטף עליו,

ולא מחזקינן טומאה ממקום למקום, והתניא נמצאת על קשרי אצבעותיה היינו גב היד, והא גב היד, אפילו בשעת דדיקה לא נגעה [אבל ורועה לא, והיינו דנקט על קשרי אצבעותיה. ר"ן] טמאה מ"ט טמאה, מפני שידים עסקניות הן,

מאי טעמא לאו משום דאמרינן בדקה בחד ידא, ונגעה באידך ידא דקה באידך ידא, ונגעה יד שצדקה על גב חצירתה? לא שאני ידה דכולה עבידא דנגעה [גם גב היד]:

[שנינו במשנתנו] על שוקה ועל פרסותיה מבפנים וכו': מבפנים עד היכא קריי פנים מעוצי השוק, ולא אמרינן דדיקין נינהו? אמרי דבי רבי ינאי, עד מקום חבק ספק, וכמדומה לי שהוא קפץ היך והשוק שקורין יריי"ט, וקאמר עד מקום שהוא מתחיל קריי פנים, ומכאן היא מתיבת הגידין שחזקינן היך והשוק יחד סמוך לאותו קפץ, כמו (שבת דף סד.) את הקילקי [מסרך של סוס שקורין פייטרא"ל (חגורה שעל בטן הסוס). רש"י שם] ואת הסמק [צינגל"א (רצועה, רצועת אובך). רש"י שם],

איבעיא להו, מקום חבק כלפנים או כלחוץ, ת"ש, דתני רב

אמר מר, על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא, על חלוקה ספק טמא ספק טהור, טהור,

ה"ד, אי מחגור ולמטה, על חלוקה אמאי טהור, והא תנן מן החגור ולמטה טמא, ואי מחגור ולמעלה, על בשרה אמאי טמא, והתנן ראתה דם על בשרה שלא כנגד בית התורפה טהורה?

אב"א מחגור ולמטה, ואב"א מחגור ולמעלה, אי בעית אימא מחגור ולמטה, כגון שעברה בשוק של מבחים, על בשרה מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי על חלוקה מיבעי ליה אשתכוחי,

על חלוקה מעלמא אתא, דאי מגופה אתא, על בשרה מיבעי ליה אשתכוחי,

ואיבעית אימא, מחגור ולמעלה, כגון דאודקרה זקפה עזמה לאחוריה, ואע"ג דעצרה בשוק של מבחים טמאה על בשרה ודאי מגופה אתאי, דאי מעלמא אתאי על חלוקה איבעי ליה אשתכוחי, על חלוקה מעלמא אתאי, דאי מגופה אתאי על בשרה איבעי ליה אשתכוחי,

קתני מיהת, על בשרה ספק טמא ספק טהור, טמא ואע"ג דלא הרגישה?

ועוד תנן, הרוואה כתם על בשרה כנגד בית התורפה, טמאה, ואע"ג דלא הרגישה?

אמר רב ירמיה מדפתי, מודה שמואל שהיא טמאה

דף נ"ח ע"א

מודרבנן דלמא הרגשה ולא אדעתה [ואין נראה דאפילו מוחזק לה שלא הרגישה טמאה הואיל וראתה דם נדות וכו'. תוס' עיי"ש],

רב אשי אמר, שמואל טעמא דשמואל דאמר לעיל דקה קרקע עולם כו', לא משום הרגשה הוא דאמר כו' נחמיה אלא כרבי נחמיה ס"ל, דתנן ר' נחמיה אומר, כל דבר שאינו מקבל טומאה אינו מקבל בתמים דאמר לא הזכירו חכמים גזרת כתם, אלא על דבר המקבל טומאה, הלכך כל הך תיובתא לא קושיא נינהו, דשמואל לא איירי בהרגשה כלל,

בשלמא לרב אשי, היינו דקאמר קרקע, אלא לרב ירמיה מדפתי, דקבלה לתיובתא דלעיל, ושני מודה שמואל כו', ומדקבלה לתיובתא מכלל דטעמא דשמואל משום הרגשה, ואי משום הרגשה מאי איריא קרקע, אפילו

אבני חן למסכת נדה

מגיע כחם כנגד בית התורפה של ארוכה, שתיהן טמאה אף ארוכה וכו' קצרה [שהרי לשתייהן למטה מן החגור. מאיר], ואם לאו ארוכה טהורה הארוכה אצל, וקצרה טמאה שהרי כנגד בית המדרסה שלה, הוא מניע,

תניא אידך, בדיקה חלוקה והשאלתו לחבירתה, היא טהורה האשונה וחבירתה תולה בה,

אמר רב ששת ולענין דינא [דיני ממונות], [ראה תוס'] דכנס הכתם מן החלוק תנן [תניא ?] דחצירה תולה בה, דאמרה אחרונה לא מהימנת לי דלת דקמיה, אבל לענין טומאה, היא טהורה וחבירתה טמאה,

דף נ"ח ע"ב

מאי שנא מהא דתניא, שתי נשים שנתעסקו בצפור אחד, ואין בו אלא כסלע דם, ונמצא כסלע על זו, וכסלע על זו שתיהן טמאות ולא תלין אחד מן הכתמים בצפור, ואע"ג דאיכא למתלי, וה"נ אע"ג דדקדק, לימא שמהן טמאות דאימור, לאו יפה דקדק?

שאני התם, דאיכא סלע יתירה ומאי חזית דתליה ליה לסלע יתירה דטמאה בהך, תלייה בהך, הלכך שמהן טמאות, אצל הכא טומאה תליה בהך דלא דקדק,

ת"ר, לבשה שלשה חלוקות הברוקין לה זה על גב זה, אם יכולה לתלות כדמפרש עברה בשוק של טעמים תולה, ואפילו בתחתון, אין יכולה לתלות אינה תולה, ואפי' בעליון,

כיצד, עברה בשוק של טבחים תולה, אפילו בתחתון, לא עברה בשוק של טבחים, אף בעליון אינה תולה:

מהני: ותולה בכל דבר שהיא יכולה לתלות, שחטה בהמה חיה ועוף, נתעסקה בכתמים # [שיש בהם כדי ללכך אותה], או שישבה בצד העוסקין בהן, הרגה מאכולת, הרי זו תולה בה,

עד כמה תולה דם מאכולת? רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, עד כגרים של פול [שיעור גרים סתם היינו כמדתו של חצי זרע מורעי הפול, ובמידות ימינו נחשב הגרים של פול כעילול שקוטרו 12-19 מ"מ. שט] אצל טפי מהם, אין דם מאכולת כל כך גדול, ובהכי מיהא תליה, ואף ע"פ שלא הרגה ורבי חנינא פליג אדרבנן דקאמרי, הרגה אין לא הרגה לא,

ותולה בבנה, או בבעלה אם יש בה דם מכה יבשה והיא יכולה להגלע כלומר להסתלמל ולהוציא דם הרי זו תולה,

מעשה באשה אחת שבאת לפני ר"ע, אמרה לו ראיתי כתם, אמר לה שמא מכה היתה ביד, אמרה לו הן, וחיתה, אמר

קמינא עד מקום חבק, וחבק עצמו כלפנים, רב חייה בריה דרב אויא מתני לה בהדיא, אמרי דבי רבי ינאי עד מקום חבק, וחבק עצמו כלפנים,

בעי רבי ירמיה, [מצאה דם] כשיר רצועה צעידול כמדי מהו מי מספקין דם הנדה, או לא, כשורה [ראה תוס'] שמפרש דהיינו טיפין טיפין, דאי מחוברת השורה יחד היינו רצועה דבסמוך, וטיפין טיפין היינו מעורבבין וכו' מהו, טיפין טיפין מהו, לרוחב ירכה [רצועה שמושך מצד לצד, ולא מלמעלה למטה] מהו?

ת"ש, על בשרה, ספק טמא ספק טהור, טמא, על בשרה [פי' דמשמע שכל מין כתם על בשרה ספקו טמא] מאי, לאו כי האי גוונא [דקאי על כל הספקות של ר' ירמיה]?

לא דלמא דעביד כרצועה לאורך היקף [פי' מלמעלה למטה], דהיינו אורמיה, כשנופל ושותם נעשה כרצועה,

ההיא איתתא, דאשתכח לה דמא במשתיתא [פי' שהאשה היתה מוחתת חוטי שתי ומצאה טיפת דמים עליה] [פי' הא דכתוב] עם המסקת דשמשון [שופטים טז] ממרגמינן עם משמיתא שהיתה מסכת טווי לאריג, ונמצא דם על השמי, אתאי לקמיה דרבי ינאי, אמר לה תיזיל ותיתי כדרך שעשה עד עכשיו שהלכה וצדה [למחות חוטי השחי], אי ממרמי שהטווי המוסך שקורין אורדי"ר צא צין רגליה, כנגד אותו מקום, טמאה,

והתניא אין שונין במהרות גזי מתעטף בטליתו, וטהרות וטמאות צדו בפ"ק [לעיל דף ה:], ספק נגע ספק לא נגע טהור, ואם אי אפשר אלא"כ נגע טמא, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אע"פ דלא אפשר, לא מטמינן ליה, אלא אומרים לו שנה, ואי לא נגע מטהרין ליה, אמרו לו [חכמים לרשב"ג] אין שונין בטהרות, דאף על גב דהשתא לא מיתרמי, דלמא מעיקרא לא הוה הכי?

כי אמרינן אין שונין, לקולא כגון דהיא, דא"ל לו אלא"כ נגע, וטמא, ואין ניקו וימא ליה שנה להקל אבל הכא לחומרא חומרם הוא, דמסתמא טהורה, דהא לא על בשרה ולא על חלוקה אשתכח, והאי דאמר תיזיל ומיתי, ואי ממרמי מטמינן לה חומרם היא, שונין:

[שונינו במשנתנו] היתה פושטתו [ומתכסה בו בלילה, כל מקום שנמצא בו כתם טמאה, מפני שהוא חוזר] וכו': תניא אר"א בר' יוסי, דבר זה היתה פושטתו ומתכסה בו צלילה כו', הוריתי בעיר רומי [ראה מעילת יו-יו: שהלך לרומי להשתדלות] לאיסור, וכשבאתי אצל חכמים [חבירי] שבדרום [ארץ ישראל] אמרו לי יפה הוריתה,

ת"ר, ארוכה שלבשה חלוקה של קצרה ולא דקדקו קודם לנישה, ואמר כך נמצא עליו דם, וקצרה שלבשה חלוקה של ארוכה, אם

אבני חן למסכת נדה

ולרבנן דאמרי תולה [במאכולת], עד כמה כלומר וכי אפשר לתלות כחם גדול במאכולת? אמר ר"נ בר יצחק, תולה בפשפש [שהרגה פשפש] [bed bug], ועד כתורמוס [lupine] [ואעפ"י שהוא שיעור גדול מגרים. ריטב"א] כחם רחב כתורמוס יכולה לתלות, ולא במאכולת אלא בפשפש, שמה פשפש הרגה, שכתמו גדול, פשפש פונייש"א בלע"ז,

ת"ר, פשפש זה ארכו כרחבו, וטעמו כריחו, ברית כרותה לו כלומר ריחו נודף ומנאש שכל המוללו [פי' הרגו בין אצבעותיו] על כרחו מריח בו מריח ריחו,

ארכו כרחבו לענין כתמים דאי הוה כחם ארכו כרחבו, אפילו יותר מכגריס תלין בפשפש,

טעמו כריחו לענין תרומה, דתנן [תרומות פ"ח מ"ב], או שטעם מעם פשפש בפיו נאכל תרומה מיירי, וכ"ש חולין [רש"י], דהא סך הוא [אף שאינה משמונה שרצים לגבי טומאה אבל יש לאו באכילתה כאוכל נמלה וכדומה], אלא האי דנקט תרומה, משום דפליגי לעיל מיניה, אמרו לו נטמאת ונטמאת התרומה, ר"ל אומר יבלע, ר' יהושע אומר יפלוט, אכל אומר לו טמא היית, וטמאה הייתה התרומה, או שנודע שהוא טבל, או שטעם טעם פשפש לתוך פיו, ה"ז יפלוט הוהיל ועד שלא נתנה לתוך פיו אירע זה פסול זה, לא חיישין להפסד תרומה,

מנא ידע טעם פשפש [ש] טעמו כריחו,

ואכתי מנא ידע והלא לא הריח בו? ברית כרותה לו שכל המוללו מריח בו,

אמר רב אשי, עיר שיש בה חזירים אוכלים שקצים ורמשים וממזים דם, אין חוששין לכתמים,

אמר ר"נ בר יצחק, והא דדוקרת [שם העיר "דוקרת"] טמאים הרבה ואשפות ושקצים מוזיין זה, כעיר שיש בה חזירים דמאי:

[שנינו במשנתינו] עד כמה היא תולה [רבי חנינא בן אנטיגנוס אומר, עד כגרים של פול] וכו': אמר רב הונא, כגרים אינה תולה, פחות מכגרים תולה, ורב חסדא אומר, כגרים תולה יתר מכגרים אינה תולה,

לימא בעד ועד בכלל קא מיפלגי, דרב הונא סבר עד ולא עד בכלל, ורב חסדא סבר עד ועד בכלל?

אמר לך רב הונא, איכא [יש מקומות ששהלכה הוא] עד ועד בכלל, ואיכא עד ולא עד בכלל, [וטעם השינוי הוא] והכא לחומרא והכא לחומרא הילך [הכא ?] עד ולא עד בכלל, דאי עד ועד בכלל הוה ליה קולא, דקמני עד כגרים מולה, וקיימא לן באלו טריפות [חולין נה] דכלל עד אוליין לחומרא,

לה שמא יכולה להגלע ולהוציא דם, אמרה לו הן, וטהרה ר"ע,

ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה, אמר להם מה הדבר קשה בעיניכם, שלא אמרו חכמים הדבר [של כתמים] להחמיר, אלא להקל שנאמר ויקרא טו ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה, דם ולא כתם,

ע"ד [מלית בדוק שבדקה בו בלילה אחר תשמיש. יבין, הבגד שמקנחת בו את עצמה בשעת תשמיש קרוי עד. רע"ב, כל' שהוא מעיד אם היא נדה או לא. תי"ט] שהוא נתון תחת הכר, וגמצא [פי' בבוקר] עליו דם עגול טהור, מושך טמא, דברי ר"א ברבי צדוק:

גמ': תנינא להא דת"ר [שיכולה לתלות כחם בכל דבר], מעשה ותלה ר"מ בקילור אפלטור"א אדום, ורבי תלה בשרף [הגוסף מן] שקמה:

[שנינו במשנתינו] או שישבה [בצד העסוקין בהן]: ישבה אין, לא ישבה לא ולא אמרין דלמא ישבה ולא אדעתה? תנינא להא דת"ר, עברה בשוק של טבחים, ספק ניתו עליה ספק לא ניתו עליה, תולה, ספק עברה ספק לא עברה, טמאה:

[שנינו במשנתינו] הרגה מאכולת: הרגה אין לא הרגה לא, מתני' מני רשב"ג היא, דתניא הרגה תולה, לא הרגה אינה תולה, דברי רשב"ג, וחכ"א בין כך ובין כך תולה,

אמר רשב"ג, לדברי אין קץ, ולדברי חברי אין סוף [קץ הוא לשון תחלה וקאמר שאין שיעור בתחלת הכתם דאפילו כחרדל אינו תולה, ואין סוף היינו שגם ביותר מכגרים תולה אפילו בלא הרגה. ע"פ המהרש"א עיי"ש, וראה בספר דברי פנחס ו"ל לרמו לנו בזה ששינה לשונו הא דאמר בע"ז ה. ואמר ר' יוסי אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף, וזהו אין קץ שלדבריו אין לך אשה שתמחר לבעלה ולא יכלו הנשמות שבגוף. ושפתים ישק], לדברי אין קץ שאני נותן שיעור, ואם לא הרגה, אפילו כחרדל טמאה, שאין לך אשה שמהורהר לבעלה, שאין לך כל מטה ומטה [הכא לא נקט סדין וסדין כדבסמוך וכו'. ראה תוס'], שאין בה כמה טיפי דם מאכולת,

לדברי חברי אין סוף שהם מקילים יותר מדאי, דאפילו לא הרגה תולה, ואין נותנין שיעור אלא אפילו כסלע מולה או יותר, שאין לך אשה שאינה טהורה לבעלה, שאין לך כל סדין וסדין, שאין בו כמה טיפי דם [נדה, ותולין אותם במאכולת],

אבל נראין דברי ר' חנינא בן אנטיגנוס, מדברי ומדבריהם, שהיה אומר עד כמה היא תולה, עד כגרים של פול ואפילו לא הרגה, יותר מכגרים לא ואפילו הרגה, ולדבריו יש לטמא כגרים ועוד, ולטהר פחות מכגרים, ולדבריו אנו מודים,

אבני חן למסכת נדה

אי עד ועד חומרא הוא אולנין בתריה, ואי עד ולא עד חומרא הוא אולנין בתריה,

ועוד דס מאכולת הוה,

ורב חסדא אמר לך, בעלמא אימא לך לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן, והכא כדרבי אבהו, דא"ר אבהו, כל שיעורי חכמים להחמיר, חוץ מכגרים של כתמים להקל,

או דלמא אפילו לרבי ינאי דאמר טהורה, הני מילי היכא דרצופה בו מאכולת, אבל היכא דאין רצופה בו מאכולת, לא תליא?

תא שמע, נתעסקה באדום אין תולה בה שחור, במועט אין תולה בו מרובה, היכי דמי, לאו כי האי גוונא?

לא כגון דנתעסקה בכגרים, ונמצא עליה שני גריסין ועוד,

אי הכי מאי למימרא הא אפילו תליא כגרים כפפור, אחתי פש ליה גריס ועוד?

מהו דתימא, שקול כגרים דס צפור, ו שדי בי מצעי, זיל הכא ליכא שיעורא, זיל הכא ליכא שיעורא, קמ"ל,

איכא דאמרי לה להא שמעתא באפי נפשה ולא חמתה, רב הונא אמר, כגרים כיתר מכגרים, ורב חסדא אמר כגרים כפחות מכגרים, וקמיפלגי בעד ועד, דהכא כדאמר רב הונא לחומרא כדאמרינן כדאמרינן כל דוכמי, הלך עד ולא עד בכלל, ולרצ חסדא כרבי אבהו,

מיתבי,

דף נ"ט ע"א

היו עליה טיפי דמים, למטה כלומר קטנים [ובתום] פירשו למטה מן החגור עיי"ש], וטיפי דמים למעלה גדולים [ובתום] פירשו למעלה מן החגור עיי"ש] [ובא לפרש עד איזה שיעור תולין במאכולת, ואומר], תולה (ב)עליון [כתמים גדולים טהורים] עד כגרים כפחות מכגרים ותלין # [לא הבנתי דברי רש"י גם לאחר מה שהגיהו בעו"ה],

מאי לאו כגרים [ששיעור כגרים שלם דינו] מלמטה? לא כגרים מלמעלה,

אמר רבא, נמצא עליה מין אחד מדבר הדומה לכתם, כגון קילור או שרף, ואמר כך מנאס על חלוקה כתם, אפי' אין מנאסו דומה לאותו המין תולה בו כמה מינין,

מיתבי, נתעסקה באדום, אין תולה בו שחור? נתעסקה שאני דכיון דנתעסקה במין אדום, היכי תלין ציה כתם שחור, אבל נמצא עליה מין אדום, תולה צה כתם שחור, דאמרינן כי היכי דניתן עליה האי מין גדלא ידעה, הכי נמי הוה עלה מניא אחרינא, ולא ידעה,

איכא דאמרי אמר רבא, נתעסקה במין אחד, תולה בו כמה מינין,

מיתבי, נתעסקה באדום אין תולה בו שחור? כי קאמר רבא, דאתעסקה בתרנגולת, דאית בה כמה מיני דמא:

איתמר, נמצא עליה כגרים ועוד דהלכתא כרצ חסדא דמיקל, ואותו עוד רצופה בו מאכולת [שנתמעכה], ר' חנינא אומר טמאה, ר' ינאי אומר טהורה,

רבי חנינא אומר טמאה, כי תליא, בכגרים, בכגרים ועוד לא תליא,

[שנינו במשנתנו] מעשה באשה [שכבת לפני ר"ע, אמרה לו ראיתי כתם, אמר לה שמא מכה היתה בך, אמרה לו הן, וחיתה, אמר לה שמא יכולה להגלע ולהוציא דם, אמרה לו הן, וטהרה ר"ע, ראה תלמידיו מסתכלין זה בזה, אמר להם מה הדבר קשה בעיניכם, שלא אמרו חכמים הדבר להחמיר, אלא להקל שנאמר ויקרא טו ואשה כי תהיה זבה, דם יהיה זובה בבשרה, דם ולא כתם] [וכו'] : והתניא [איפכא], לא אמרו חכמים את הדבר להקל, אלא להחמיר?

רבי ינאי אומר טהורה, הני מילי היכא דלא רצופה בו מאכולת, אבל היכא דרצופה בו מאכולת, מוכחא מילתא דהאי ועוד דם מאכולת הוא, פש ליה כגרים, כיון דבעלמא היכא דליכא ועוד תליא כגרים כמאכולת הכא נמי תליא השתא נמי תליא האי גרים, כמאכולת אחרינא,

אמר רבינא, האי דגזור רצן ככתמים לא להקל על דברי תורה, אלא להחמיר על דברי תורה שלא להקל כגדה גמורה, ומיהו וכתמים עצמן דרבנן ואולנין צהן לקולא, ותלין כלל מדי:

בעי רבי ירמיה, נתעסקה בכגרים דס כפור או קילור, ונמצא עליה בכגרים ועוד מהו, תבעי לר' חנינא, תבעי לר' ינאי,

תבעי לר' חנינא, עד כאן לא קאמר ר' חנינא התם טמאה, אלא דלא נתעסקה, אבל הכא דנתעסקה תליא כגרים כדס כפור,

אבני חן למסכת נדה

ואייתי דם, יושבת נמי נימא, מי רגלים הדור למקור, ואייתי דם?

אמר שמואל, במזנקת מקלחת, דכין דנפק בקילוח כי אורחת, לא דמיקא, ולא הדור מי רגלים למקור, ואין דרך דם מקור ללאת עם מי רגלים, אבל שותמת [שיוור לאט לאט] אידי דאוקמה אנפשה הוא [שעמידה את עצמה מלהשתין, כגון שלא היה לה מקום צנוע], ואיכא למימר הדור, כאילו עומדת, אבל עומדת אי אפשר לה לזנק,

מזנקת נמי נהי דלא הדור למקור, מיהו מאן לימא לן דזהדי מי רגלים אתא, דיימא ודאי לאו ממקור הוא, מדאסתא זהדי מי רגלים, אלא ממקום מי רגלים [צאן] ומסתא ית דה, דלמא בתר דתמו מיא, אתא דם ממקור, ולא מחמת מי רגלים?

אמר ר' אבא, ביושבת על שפת הספל, ומזנקת בתוך הספל, ונמצא דם בתוך הספל, דאם איתא דבית דתמו מיא אתא, על שפת הספל איבעי ליה לאשתכוחי # [בין שמקום ההשתנה הוא לצד חוץ, ומקום הנרתק שממש יוצא הדם הוא יותר עמוק בין רגליה, ואם היא יושבת על הספל באופן שמקבל המי רגלים, מקום הנרתק הוא קרוב יותר לשפת הכלי],

אמר שמואל, ואמרי לה אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כר' יוסי [בין עומדת ובין יושבת טהורה], וכן אורי ליה רבי אבא לקלא שם אדם שהוכן לדבר הלכה כרבי יוסי:

[שנינו במשנתנו] איש ואשה [שעשו צרכיהן לתוך הספל, ונמצא דם על המים] [וכו']: איבעיא להו, איש ואשה עומדין, מה לי א"ר מאיר דמטמא באשה עומדת, כי אמר רבי מאיר בחד ספקא, אבל בספק ספקא לא מטמא הכא איכא ספק ספקא להקל, דלמא מאיש אתי, ואפילו אם תמצי לומר דמיה אתא, דלמא לא הדור מי רגלים למקור וממקום מכה דה, או דלמא לא שנא?

אמר ריש לקיש, היא היא כי היכי דמטמא ר' מאיר באשה למודה, הכי נמי מטמא באיש ואשה עומדין, ממאי, מדלא קתני ר' מאיר ורבי יוסי מטהרין,

א"ה, השתא רבי מאיר בספק ספקא מטמא, בחד ספקא מיבעיא ולמה ליה לפלוגי ר"מ ברישא, לאשמועינן בסיפא ר"מ מטמא, דלישתמעו תרוייהו?

להודיעך כחו דרבי יוסי, דאפילו בחד ספקא מטהר,

ואדמיפלגי בחד ספק, להודיעך כחו דר' יוסי, ליפלגו בספק ספקא, להודיעך כחו דר' מאיר? כח דהיתרא עדיף ליה,

[שנינו במשנתנו] עד שהוא נתון [תחת הכר, ונמצא עליו דם עגול טהור, משוך טמא, דברי ר"א ברבי צדוק]: איבעיא להו, מי פליגי רבנן עליה דר"א ברבי צדוק [דאמר דמשוך אפי' כל שהוא טמא, דרבנן סברי שאף משוך צריך שיהיה בה כגרים], או לא?

תא שמע, כתם ארוך מצטרף לכגרים ועוד, מפין מפין אין מצטרפין, מני, אי רבי אליעזר בר' צדוק, למה לי צירוף, האמר משוך כל שהוא טמא דכין דאמר משוך מגופה אתי, וצמשיכה תליא טעמא, אפילו צמחדל טמא, אלא לאו רבנן [קאמרי לה דפליגי על ראב"ז וסברי שגם אם הכתם משוך צריך שיעור כגרים לטמא], שמע מינה פליגי?

לא לעולם ר' אליעזר ברבי צדוק אפי' לרבי אליעזר דבי צירוף, וכי אמר רבי אליעזר ברבי צדוק משוך ודאי מגופה אתא, בעד שצדוקת זו, אבל בכתם לא שעל חלוקה, כגרים ועוד דעין,

ת"ש, דאמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי אליעזר ברבי צדוק, הלכה מכלל דפליגי [רבנן עליה דר"א בר' צדוק, דרבנן בכל אופן גם על העד צריכין שיעור כגרים], שמע מינה [וראה בתוס' הרא"ש דהלכה כראב"ז, וגם לפי המסקנא ס"ל שיש חילוק בין עד וכתם, שזה שדם מממא גם בכ"ש כשהוא משוך זה דוקא על העד, אבל כתם צריך שיעור כגרים]:

פרק תשיעי האשה שהיא עושה

דף נ"ט ע"ב

מתני': האשה שהיא עושה צרכיה, וראתה דם, רבי מאיר אומר, אם עומדת מפרש בגמרא טמאה, ואם יושבת טהורה,

ר' יוסי אומר, בין כך ובין כך טהורה,

איש ואשה שעשו צרכיהן מי רגלים לתוך הספל, ונמצא דם על המים, רבי יוסי מטהר דהא אפי' באשה גרידתא מטהר, דליכא אלא חד ספק, ספק דא מן המקור ספק דא ממקום מי רגלים, וכ"ש הכא דלמא מאיש אתי, ובגמרא פרכינן, השתא בחד ספק מטהר, דמרי ספקי מיבעיא,

ורבי שמעון מטמא, שאין דרך האיש להוציא דם, אלא שחזקת # [הלשון כאן צריך תיקון] דמים מן האשה:

גמ': מאי שנא עומדת, דאמרינן מי רגלים הדור למקור,

אבני חן למסכת נדה

ור' יוחנן אמר, כי קאמר רבי מאיר בחד ספקא, אבל בספק ספקא לא אמר, אם כן ליתני ר"מ ור' יוסי מטהרין?

אין הכי נמי ואידי דסליק מרבי יוסי פתח בדרכי יוסי,

ורבי יוסי בחד ספקא מטהר, בספק ספקא מיבעיא?

מהו דתימא הני מילי דיעבד כגון שנחשקה בטהרות, אבל לכתחלה אומרין לה אל תחשק אבל לכתחלה לא קא משמע לן ממשנה יתירתא דלא אצטריך, דאפי' לכתחלה קאמר,

תניא כוותיה דרבי יוחנן, איש ואשה שעשו צריכה לחד הספל, ונמצא דם על המים, רבי מאיר ורבי יוסי מטהרין, ור' שמעון מטמא,

איבעיא להו, אשה לחודה יושבת ועושה זריכה, ונמצא דם בספל, מה לי אמר רבי שמעון, מי אמר? כי אמר רבי שמעון בעומדת, דדחיק לה עלמא דכיון דעומדת אפי' איכא אש בהדה מטמא, דכיון דאמר ר"ש חזקת דמים מן האשה, אין כאן ספק ספקא, אבל יושבת לא ודאי ממקום מי רגלים אחא, וחולה במכה, או דלמא לא שנא?

ת"ש, דתניא, יושבת תולה, עומדת אינה תולה, דברי ר"מ, רבי יוסי אומר בין כך ובין כך תולה, ר"ש אומר בין כך ובין כך אינה תולה,

איבעיא להו, איש ואשה יושבין, מה לי א"ר שמעון מי אמר? כי אמר רבי שמעון עומדת, דדחיק לה עלמא כי אמר מתני' בעומדין, ואלימא ליה עומדת, דאפי' בתרי ספקי מטמא, ויושבת דחד ספק, וצריכתא נמי דמטמא ר"ש ציוצתא, משום דליכא אש בהדה, אבל הכא בספק ספקא דמרי לקולא, יושבת ואש בהדה לא אמר, או דלמא ל"ש?

ת"ש [יש להביא ראיה מן המשנה], כיון דא"ר שמעון מדקתני חזקה "חזקת דמים מן האשה", [יש ללמוד מלשון זה] ל"ש עומדין, ולא שנא יושבין אלמא לא מספקא דם בזה כלל:

מהני: השאילה חלוקה לנכרית [גדולה שראויה לראות. יבין], או לגדה ואחר כך נשמה היא, ומלאה עליה כחם הרי זו תולה בה [בנכרית ובגדה שלבשו את החלוק] וטוהרה, דכיון דנדה היא [האשה שתולין בה הדם], לא מקלקלה לה מיד, ונכרית נמי טמאה, ותליא בה, אבל ישראלית טוהרה ששאלה חלוק מחזירתה טוהרה, ואחר כך נשמה חזרתה, שחיה טמאות, דקתני שלש נשים כו',

ג' נשים שלבשו חלוק אחד, או שישבו [זו אחר זו. יבין] על ספסל אחד [של עץ שמקבל טומאה], ונמצא עליו דם, כולן [כל הנשים] טמאות דכיון דאי תליא בה מקלקלה לה, מאי חזית דמקלקלה לה להך, טפי מהך,

ישבו על ספסל של אבן שאינו מקבל טומאה, וספסל דרישא בשל עץ, דרלאו ליטמא כמנענע הזב והנדה, או על האיציטבא של מרחץ [בשמי' כתב שהוא שפת האמבטיא, ובמבוארות פ' שהטעם מפני שהוא מחובר לקרקע, אבל באמת גם איציטבא זו היא של אבן, וגם אינה מטמא במשכב ומושב], רבי נחמיה מטהר [את הנשים], שהיה רבי נחמיה אומר, כל דבר שאינו מקבל טומאה, אינו מקבל כתמים כלומר לא גורו על כתמים, טעמא דרבי נחמיה מפרש בגמרא:

נמי: אמר רב, בנכרית

דף ס' ע"א

הרואה שגדולה היא, וידעין דה דכזר ראתה, ממאי? דומיא דנדה, מה נדה דקחויא, אף נכרית דקא חויא,

אמר רב ששת, כי ניים ושכיב רב אמרה להא שמעתא, דתניא, [דח"ק אמר] תולה בנכרית [משמע גם כשלא הגיעו ימי הנעורים], רבי מאיר אומר, בנכרית הראויה לראות שהגיעו ימי הנעורים, ואפילו ר"מ לא קאמר אלא בראויה לראות, אבל רואה לא איציטריך [לא צריכה להיות שראתה כבר],

אמר רבא, ותסברא ר"מ לחומרא דמימא דלמא קמא אפילו אינה ראויה, ותשמע מינה דלמחוייהו לא צעין שראתה כזר, והא תניא ד רבי מאיר לקולא מכלל דלח"ק לא סגי בראויה לראות, עד שמהא רואה ממש,

דתניא, אינה תולה בנכרית, רבי מאיר אומר תולה,

ואלא קשיא הך קמיימא דמשמע דר' מאיר לחומרא?

תריין הכי וצריכתא דקתני אינה תולה בנכרית לח"ק, הכי קאמר, והיא שרואה אינה תולה בנכרית הראויה לראות, אלמא אש כן רואה, ר' מאיר אומר תולה, ומחוייהו ממיתא [שתי הבריות הראשון שאמר תולה בנכרית והשניה שאמר אינה תולה בנכרית] חדא מילתא אמר, ורז דאמר כמא קמא דמחוייהו, ר' מאיר אומר בראויה לראות, ואף ע"פ שאינה רואה,

ת"ר, תולה בשומרת יום כנגד יום, בשני שלה אש השאילה לשומרת יום בשני שלה, תולה בה, ואף על גב דלא הומוקס רואה היום, כיון דמעיינה פתוח, תולה בה, ואע"ג דמקלקלה לה פורתא [יום אחד], דלריכה לשמור יום הממרת, [אפ"ה תולין בה] כיון דטמאה השמא, [ותולה גם] ובסופרת שבעה נקיים אחר וזה שלא מבלה ואף ע"פ שמקלקלה הרבה, שמתרה כל ימי ספירתה, וצריכה לספור ז' נקיים, הואיל ועכשיו טמאה תולה בה,

לפיכך [ולקמיה פריך לפיכך דרשב"ג למה ל?], היא מתוקנת וחברתה מקולקלת שומרת יום, צריכה עוד לשמור שלשי בשציל כחם זה, ואש סופרת היא, סומרת כל שלפניה [הימים שעברו בספירת טוהרה], דברי רשב"ג,

אבני חן למסכת נדה

משום כחם שמצאה, שיכול להיות] דמעלמא קא אתי, לא כל שכן,

כי תבעי לך אליבא דרשב"ג, התם הוא דקא חזיא מגופה
[אומר רשב"ג ד] תליא, הכא דמעלמא קאתי, לא תליא ושמיא
טמאות, או דלמא לא שנא?

א"ל אין תולין, מה טעם לפי שאין תולין [בעין זה שבת כא, גיטין ס...
רע"א] דמעלמא אתי לה טומאת כחם קמא, ולא צמזקת רואה היא,

איתיביה, אין תולין כחם בכחם, השאילה חלוקה לנכרית, או
ליושבת על הכתם, הרי זו תולה בה, הא גופה קשיא, רישא
אמרת אין תולין, סיפא אמרת תולין?

הא לא קשיא הא [אין תולין] רבי, והא [סיפא דקתני הרי זה תולה בה]
רשב"ג,

איכא דאמרי, הא והא רבי, הא [סיפא דתולין] בראשון שלה,
הא בשני שלה אינה תולה, דמקלקלה לה, שמארכת ימי טומאת כחמה יום
אחד, אבל ביום ראשון שלשה חלוק זה ביום ראשון [לכחמה הראשון], תולה, דלא
מקלקלה לה מידי,

רב אשי אמר, הא והא רשב"ג, ולא קשיא

דף ס' ע"ב

כאן [סיפא דקתני הרי זה תולה בה] למפרע לענין טומאת מפרע תולין, דלא
מקלקלה לה בזה, ולא טמא למפרע כאן [אבל רישא דאין תולין] להבא אבל
מכאן ולהבא אין תולה, דמקלקלה לה, ומאי חזית דמקלקלה לה טפי מינה,

מכל מקום קשיא [דכאן שנינו בתירוצי הראשון ובתירוצי השלישי מוקמינן לה]
לרצן שמעון תולין, וקשיא לרבי ליוזאי [דאמר אין תולין, מה טעם לפי שאין תולין]?

אמר רבינא מרין רישא וסיפא הכי לא קשיא ולא מקשי לרבי ליוזאי, הכי
קאמר, השאילה חלוקה לנכרית, בעלת כחם [אשה זו שמצאה
כחם על הבגד] הרי זו תולה בה כלומר לנכרית הרואה, הרי צעלת הכחם זו
תולה בנכרית,

והא או ליושבת על הכתם קתני והך לאו יושבת היא, דהא השתא היא
דאשכחא עליה, ויושבת משמע, שהתחילה למונות שצעת ימים?

הכי קאמר השאילה חלוקה לנכרית או לנכרית ליושבת על דם טוהר
דדמיה טוהרין, ואין כאן קלקול הרי, בעלת כחם [אשה זו שהיא בעלת הבגד
שמצאה כחם על הבגד] תולה בה:

[שנינו במשנתנו] שלש שלבשו כו' שהיה ר' נחמיה כו': אמר רב

רבי אומר אינה תולה הויל ומקלקלה לה מאי חזית דמקלקלת להך, טפי
מהך, לפיכך שתיהן מקולקלות,

ושוין [רשב"ג ורבי], שתולה בשומרת יום כנגד יום בראשון שלה
דלא מקלקלה מידי, וביושבת על דם טוהר, ובבתולה שדמיה
טהורין [שרואה דם בתולים] דלא מקלקלה לה מידי, שאין לה כחם, כדאמרי' בפ'
קמא (דף י':) זו שירפה מזוי, ותלינן כחמה צדס בתולים,

לפיכך דרשב"ג למה לי כיון דתנא תולה בה, פשיטא דהיא מחוקקת וזו
מקולקלת? משום דרבי,

לפיכך דרבי למה לי? מהו דתימא ההיא דאשתכח כחם גבה
תתקלקל, אידך לא תתקלקל, קמשמע לן,

אמר רב חסדא, טמא וטהור שהלכו בשני שבילין ולא ידענא הי
להאי על ויהי להאי על אחד טהור ואחד טמא, באנו למחלוקת רבי
ורשב"ג לרצן שמעון דאמר תולין כחם בשומרת יום, הכא נמי תולין שציל טמא
באדם טמא, וטהור בטהור, ולרבי שניהם טמאים,

מתקיף לה רב אדא, עד כאן לא קאמר רבי התם דשניה טמאה
אלא משום דתרווייהו כי הדדי נינהו שתייהן היו צמזקת טהרה, השומרת
יום בשני שלה, רואה לטבול כל שעה שתרצה, כיון שספרה שעה אחת, הילכך אין כאן
טומאה שמוכלת לתלות בה יותר מזה, לפיכך שתייהן טמאות, אבל הכא דטמא הוא
מאי נפקא לן ליה מינה אי תלית ביה, הילכך אפילו לרבי תלינן?

ורב חסדא אמר סוף סוף הך שומרת יום, איהי טבילה בעיא הילכך
טמאה הוא, ואפילו הכי קאמר רבי, לא תלינן בה [וגם בשני שבילין לא יאמר דטמא
הלך בשביל הטמא],

איתמר נמי כרז אדא דאמר אפילו לרבי תלינן שציל טמא צטמא, וכמדומה לי דלא
גרס "נמי", א"ר יוסי בר' חנינא, טמא וטהור או ואפילו טהור
ותלוי, שהלכו בשני שבילין, אחד טמא ואחד טהור, תולה
טהור את שציל טמא בתלוי [בארם תלוי], וטהור בטהור לדברי הכל
ואפילו לרבי, וכדאמרינן, דהתם הוא דכי הדדי נינהו, אבל הכא דתלוי טמא מספק,
וטהור טהור גמור, תולין טומאה בתלוי,

בעא מיניה ר' יוחנן מרבי יהודה בר ליואי, השאילה חלוקה לצעלת
הכחם [לאשה שהיא טמאה משום כחם שראתה מקודם], ואח"כ לצעלתה היא
מהו לתלות מהו שמתלה כחם [שמצאה בעלת החלוקה] בכחם כראשונה
[באותה שלבשה הבגד ראשונה שהיא בעלת כחם] להיות היא טהורה,

אליבא דרבי לא תבעי לך, השתא ומה התם שומרת יום דקא
חזיא מגופה חזיא אשתמוט מגופה אמרת אינה תולה [בן אמר רבי לעיל
שאנה תולה באשה שהיא שומרת יום], הכא [שאשה זו שתולה בה היא טמאה

אבני חן למסכת נדה

מניקות, רואין אותן כולן טמאות כאילו הן ראויות כאילו ראויות לראות, דאמרין [דמ"מ. רע"ב] דס מצנייהו נפק:

נמי אמר רב יהודה אמר רב, והוא שבדקה עצמה בשיעור וסת של מזאפה, הילכך מחזיקין האי דס דידה, ואיך טהורות,

סבר לה כבר פדא, דאמר, כל שבעלה בחטאת, טהורותיה טמאות אשה שנמסקה בטהרות, ופרשה ורמזה דס כשיעור וסת, דלגבי בעלה [אם בא עליה ונמצא דם לאחר בן] כפי האי שיעורא הוי בעלה בחטאת, דמחזיקין האי דס בשעת בעילה ודאי, הכא נמי מחזיקין ליה כדאי בשעת עסיקתה בהך טהרות, וטהרות טמאות ודאי, ושורפין, ואינו כשאר מעט לעט לחלות,

בעלה באשם תלוי אס לאחר שפירשה מן הטהרות, שהיה כדי שתרד מן המטה ומדיח פניה, דאי לגבי בעלה כפי האי שיעורא, הוי בעלה באשם תלוי, דספק דס הוה בשעת ביאה, ספק דמר הכי, ה"נ ספק הוא, אי הוה דס בשעת טהרות, או לאו טהרותיה תלויות,

בעלה פטור כגון שהיה יותר מקן, דלגבי בעלה פטור, דאפי' אשם תלוי ליכא, דמחזיקין להאי דס לאחר ביאה, הכא נמי טהרותיה טהורות, ולית ליה לזר פדא טומאה מעט לעט, [אלא סבר] כשנמי דאמר דיין שעתן, או דאזכר נשים שאמרו דיין שעתן,

ורבי אושעיא אמר, אפילו בעלה בחטאת, טהרותיה תלויות, ומתני' נמי דקמיני היא טמאה וכולן טהורות, אלמא ודאי דידה מחזיקין, דמטהרין להך, אלמא כבר פדא הוא, דמשוי לטהרות טומאה ודאית, היכא דדקדק שיעור וסת, ולא כר' אושעיא דאמר, אפי' בעלה בחטאת, טהרותיה תלויות, ואפי' כשיעור וסת לית ליה טומאה ודאית,

[ומפרש את דברי ר' אושעיא] בשלמא התם גבי בעילה, כי רמזה כשיעור וסת, אמרינן בשעת ביאה הוה דס, והאי דלא אחא עד השתא אימר שמש עכביה לדם, [אבל] הכא גבי טהרות אם איתא דהוי דם בשעת טהרות מאן עכביה הלכך ודאי טומאה ליכא, אלא גזרת מעט לעט מדרבנן,

[ומביא משל לדברי ר' אושעיא] א"ר ירמיה, משל דר' אושעיא דאמר שמש מעכב את הדם למה הדבר דומה, לילד וזקן שהיו מהלכין בדרך, כל זמן שהיו בדרך, ילד שוהא לבא הולך בנחת, וממתיך לזקן, נכנסו לעיר ונפרדו זה לזד ציתו וזה לזד ציתו, או ה ילד ממהר לבא,

ואמר אביי, משל דר' אושעיא למה הדבר דומה, לאדם שנותן אצבע בעין, כל זמן שאצבע בעין, דמעה שוהא לבא, נטל האצבע דמעה ממהרת לבא:

[שנינו במשנתנו] ותולדות זו בזו: ת"ר, כיצד תולדות זו בזו, עוברת דמיה מסולקין ושאינה עוברת, תולה עוברת בשאינה עוברת,

וכן מניקה חקנה מניקה ושאינה מניקה, תולה מניקה בשאינה

מתנה, מ"ט דר' נחמיה? דכתיב ישעיה ג כו ואנו ואכלו פתחיה ונקתה לארץ תישב, כיון שישבה לארץ נקתה,

אמר רב הונא אמר רבי חנינא, מטהר היה רבי נחמיה, אפילו באחורי כלי חרס [שישבה עליה ונמצא עליה כתם],

פשיטא [הא כלי חרס אינו מקבל טומאה מנבן]? מהו דתימא ליגזור גבו אטו תוכו דדבר המקבל טומאה הוא, ומקבל גזרת כתמים, לטמא אשה מדרבנן, קמ"ל,

אמר אביי, מטהר היה ר' נחמיה במטלניות שאין בהן שלש על שלש, דלא חזיין לא לעניים ולא לעשירים,

דרש רב חייא בר רב מתנה, משמיה דרב, הלכה כר' נחמיה,

אמר ליה רב נחמן, אבא [אבין] תני, מעשה בא לפני חכמים וטמאום, ואת אמרת הלכה כרבי נחמיה [יחיד נגד רבים],

מאי היא, דתניא שתי נשים שהיו טוחנות ברחיים של יד, ונמצא דם תחת הפנימית שאצל הרחיים, שתיהן טמאות שחיצונה דוחקת עצמה להקרב אל הרחיים, ועוצרת ונכנסה למעמדה הפנימית, הילכך שחיהן עצרו שם, ולא ידעין מהי נפל,

תחת החיצונה, החיצונה טמאה והפנימית טהורה שהפנימית אינה מתרחקת מן הרחיים, ליתכן דממעמד החיצון,

בינתיים, שתיהן טמאות,

היה מעשה, ונמצא דם על שפתה של אמבטי מרחץ שהיו באות לרחוץ, ועל עלה של זית בשעה שמסיקות [הנשים] את התנור [פ' שורקין העצים לתוך התנור, ועצי הוית היה עליהם עלים, ונמצא עליהם דם], ובא מעשה לפני חכמים, וטמאום והא עלה של זית דלא מקבל טומאה, ומקבל כתמים, ומדקתני והציאוס לפני חכמים, מכלל דרביס פליגי עליה [דר' נחמיה],

תנאי היא דאיכא תנא דתנא, דיחידא פליג עליה, ורבנן מודו ליה, דתנאי ר' יעקב מטמא, ורבי נחמיה מטהר, והורו חכמים כרבי נחמיה:

מתני' שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת [דבוקות יחד ורגליהן משולבות. יבין, ע"פ הגמ'], ונמצא דם תחת אחת מהן, כולן טמאות, בדקה אחת מהן, ונמצאת טמאה היא טמאה ושתייהן טהורות ותולדות זו בזו נגמלא מפרש לה שאם הייתה האחת מעוצרת מולה הדם בשאינה מעוצרת והיא טהורה,

ואם לא היו ראוין לראות בגמ' מפרש שאם היו כולן מעוצרות, או כולן

אבני חן למסכת נדה

מניקה,

בטומאתו, עד שיוודע לך טומאה היכן היא,

זקנה ושאינה זקנה, תולה זקנה בשאינה זקנה,

וחכמים אומרים, בודק עד שמויע לסלע או לבתולה קרקע
בתולה, ואם לא מנא הגל טהור:

בתולה היא בתולה, בתולה דמיס, שלא ראיה מימיה, ואפילו היא נשואה קרי לה
בתולה, להכי כדאמרינן דפרק קמא (לעיל דף ט) ושאינה בתולה, תולה
בתולה בשאינה בתולה,

היו שתיהן עוברות, שתיהן מניקות, שתיהן זקנות, שתיהן
בתולות, זו היא ששנינו, לא היו ראיות לראות, רואין

דף ס"א ע"א

כאילו הן ראיות לראות, ושמיין טמאות, דמכל מקום דס מצינייהו נפיק:

מהני: שלש נשים שהיו ישנות במטה אחת, ונמצא דם
תחת האמצעית, כולן טמאות,

[לזה קורא הגמ' סיפא] תחת הפנימית [אותה שלצר הקיר] שתיים
הפנימיות טמאות, והחיצונה טהורה [חיצונה] קרי להך דלגד דרך
עליית המטה, פנימית אותה שלגד הקיר, ובגמרא מפרש מאי שנא הכא דמפליג בין
נמצא תחת הפנימית, לנמצא תחת אמצעית, וצרישא קמי תחת אחת מהן כולן
טמאות, אפילו נמצא תחת פנימית או חיצונה,

תחת החיצונה, שתיים החיצונות טמאות, והפנימית טהורה,
אימתי אמרו נמצא תחת חיצונה, פנימית טהורה בזמן שעברו [שעלו]
דרך מרגלות המטה ולא עברה פנימית, על מקום מציאת הדם, אבל אם
עברו שלשן דרך עליה שהן דורקות ועוזרות על החיצונה, כולן טמאות
ואפי' פנימית, דשמה כשעברה פנימית דרך שם, נפל ממנה,

ברקה אחת מהן, ונמצאת טהורה, היא טהורה ושתיים
טמאות,

ברקו שתיים ומצאו טהורות, הן טהורות ושלישית טמאה,
שלשתן ומצאו טהורות, כולן טמאות,

למה הדבר דומה, לגל טמא שהיה שם כית מן המט שנתערב בין
שני גלים טהורים, וברקו אחת מהן ומצאו טהור, הוא טהור
ושנים טמאים,

שנים ומצאו טהורין, הם טהורין ושלישי טמא, שלשתן
ומצאו טהורין כולן טמאים, דברי ר"מ,

שר"מ אומר, כל דבר שהוא בחזקת טומאה, לעולם הוא

נמי: מאי שנא רישא דקמי לעיל, נמצא דס תחת אחת מהן, כולן טמאות,
דלא מפליג בין נמצא תחת אמצעית, לנמצא תחת פנימית, או חיצונה, ומאי
שנא סיפא [תחת הפנימית שתיים הפנימיות טמאות, והחיצונה טהורה]
דקמפליג?

אמר רבי אמי [רישא דמתני' מיירי], במשולבות מכופות ודצוקות יחד,
הלכך אפילו נמצא תחת הפנימית, איכא לספוקי נמי בחיצונה:

[שנינו במשנתנו] ברקה אחת [וכו']: למה ליה למתני "למה זה
דומה?" הכי קאמר להו ר' מאיר לרבנן, מ"ש בדם דלא
פליגיתו [דלא פליגי רבנן] דמודים אהם לי, דאיכא דנמצא שלשן טהורות, כולן
טמאות ומ"ש בגל דפליגיתו אהם חלוקים עלי, דאם דק ולא מנא טהור,
ואע"ג דמוחקין לן, דהוא טומאה כחד מצינייהו,

ורבנן, בשלמא התם [גבי גל], אימא עורב נטלה, אלא הכא
האי דם מהיכא אתא,

תניא אמר ר"מ [קאי על ר"מ שסובר בגל שאם נמצא טהורה כולם טמאות,
ורבנן דפליגי ואמרי דכולן טהורות, ובא ר"מ להביא ראי לדבריו], מעשה
בשקמה [אילן סרק גדול, כדאמרינן סדן השקמה] של כפר סבא, שהיו
מחזיקין בה טומאה, וברקו ולא מצאו, לימים נשבה בו הרוח,
ועקרתו, ונמצא גולגולת של מת תחובה לו בעיקרו, אמרו לו
[חכמים לר"מ] משם ראייה, אימר לא ברקו כל צרכו,

תניא, א"ר יוסי, מעשה במערה של שיחין [כפר שיחין יש בשבת
קבו; עירובין נא; ב"מ עד.], שהיו מחזיקין בה טומאה, וברקו, עד
שהגיעו לקרקע שהיתה חלקה כצפורן לקרקע חלקה שלא מרעה
מעולם, ולא מצאו, לימים נכנסו בה פועלים מפני הגשמים,
ונתזו [הבו לשם שעשוע. שט] בקרדומותיהן, ומצאו מכתשת [כלי
שכותשין בו] מלאה עצמות, אמרו לו משם ראייה, אימר לא
ברקו כל צרכו,

תניא, אבא שאול אומר, מעשה בסלע [בישוב. שט] בית חורון,
שהיו מחזיקין בה טומאה, ולא יכלו חכמים לברוק, מפני
שהיתה מרובה [גדולה], והיה שם זקן אחד, ורבי יהושע בן
חנניא שמו, אמר להן הביאו לי סדינים, הביאו לו סדינים,
ושראו במים ופרסן עליהם, מקום טהרה יבש, מקום טומאה
לח שנלעו שם מים של סדין מתוך שהיה העפר רך וברקו ומצאו בור גדול
מלא עצמות [וראה גם בשבת לד. בראש העמוד],

אבני חן למסכת נדה

תנא, הוא [בתשובות מירושלים] יש באינטרנט כתב שלא גרסין "הוא" שאין למעשה זו שייכות לעיל, והוא מעשה בפני עצמה, וצ"ל תנא והבור, ובע"י יש רק "כתיב והבור" וחסר כל השורה] הבור שמילא ישמעאל בן נתניה חללים, דכתיב ירמיה מא ט וְהָבֹרֶךְ אֲשֶׁר הִשְׁלִיךְ שֵׁם יִשְׁמַעְאֵל אֶת כָּל־פְּגָרֵי הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר הָכָה בְּיַד־גְּדַלְיָהוּ הוּא אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֲסָא כִּפְּנֵי בַּעֲשָׂא מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל אֲתוֹ מִלֵּא יִשְׁמַעְאֵל בְּיַד־נְתַנְיָהוּ חֲלָלִים מִשְׁמַע שַׁע"י גדליה נהרגו, וכי גדליה הרגו, והלא ישמעאל הרגו, אלא מתוך שהיה לו [גדליה] לחוש לעצת יוחנן בן קרח [ש?]אמר לו לגדליה, שמעתי שצא ישמעאל בן נתניה להרגך [ירמיהו מ] ולא חש, מעלה עליו הכתוב כאילו הרגו,

בודקו שבונות שבונות כל שלש ושלש אצבעות לנד,

אברה בן שכבת זרע, חדש בודקו במחט מקום הזרע קשה, והמחט מתעכב ליכנס בו, שחוק בודקו בחמה חדש אין נדק בחמה, לפי שהוא עב ומדוק, אבל שחוק נדק בחמה, שוטמו כנגד עיניו [ו?]מקום הזרע הוי סמוס, ואין החמה נראית בצגדו כל כך,

תנא, אין שבונה פחותה משלש אצבעות,

אמר רבא, האי לישנא בישא, אע"פ דלקבולי לא מבעי, מיחש ליה מבעי,

הנהו בני גלילא, דנפק עלייהו קלא דקטול נפשא, אתו לקמיה דרבי טרפון, אמרו ליה [בני גלילא ד' טרפון] לטמרינן מר, אמר להו היכי נעביד, אי לא אטמרינכו חזו יתייכו, אטמרינכו הא אמור רבנן האי לישנא בישא אע"ג דלקבולי לא מבעי, מיחש ליה מבעי ושמה הרגתם, ואסור להליל אתם [ותימה הוא לפרש בן, וכי אם יצא קול על אדם שחטא בשביל קול בעלמא יהא אסור להציל נפשו? ונראה דברי רבינו אחא שפירש בשאלות פ' וישב אם הרגתם חייבתם ראשי למלך, שהתרה מלקבל רוצחין, ובעין זה דוקא יש לחוש ללישנא בישא היכא שיכול לבוא לידי חיזוק לו, או לאחרים אם לא יחוש לו כהך עובדא, ובהדיא דגדליה בן אחיקם, אבל בענין אחר אסור אפילו לחוש ללשון הרע ולהאמינו כלל. רא"ש פ"ט סימן ה', וראה שם במעדני יו"ט ס"ק ו', וז"ל אתון טמרו נפשייכו,

ת"ר, בגד שאבד בו כלאים שאם היה מכיר, חוט הנמר צגד הפשתן, נחתקו וכשר חרי זה לא ימכרנו לעובד כוכבים דלמא העוזד כוכבים ומוזנ ליה לשראל ולא יעשנו מרדעת לחמור, אבל עושה ממנו תכריכין למת,

אמר רב יוסף, זאת אומרת מצות בטלות לעתיד לבא, א"ל אביי ואי תימא רב דימי, והא א"ר מני א"ר ינאי, לא שנו אלא לספרו, אבל לקוברו אסור,

א"ל, לאו איתמר עלה א"ר יוחנן, אפילו לקוברו,

ור' יוחנן לטעמיה, דא"ר יוחנן, מאי דכתיב תהלים פה במתים חפשי, כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן המצות,

אמר רפרם בר פפא, אמר רב חסדא, בגד שאבד בו כלאים, צובעו ומותר שעל ידי הכצע הוא ניכר, כדמפרש עמרם ויחנא לא שליט זהו כצעא כי הדדי, שהפשתן קשה לקבל הכצע יותר מן הנמר, ואי לא מינכר כצעא ודאי נפל [מעמו דאי לא מחשבין ליה כודאי, היאך שרינן מספק, והא קי"ל כל ספק דאורייתא לחומרא. מעדני יו"ט על הרא"ש הלכות כלאי בגדים ס"ק ב],

א"ל רבא לרפרם בר פפא, מנא ליה לסבא הא דסמיך אהי?

א"ל מתני' היא, דתנן בודק עד שמגיע לסלע, ואי ליכא אימר עורב נטלה, הכי נמי עמרא וכיתנא בהדדי לא סליק להו צבעא, וכיון דלא ידיע, אימר מנתר נתר,

אמר רב אחא בריה דרב ייבא, משמיה דמר זוטרא, האי מאן דרמי חומא דכיתנא בגלימיה דעמרא, ונתקיה, ולא ידע אי נתיק אי לא נתיק, שפיר דמי,

מ"ט? מדאורייתא שעטנו כתיב, עד שיהיה שוע לשון חלק, מרגס של חלק שעיע כלומר שיהו חלוקין יחד במסרק טווי יחד וגזו ארוג ורצנ הוא דגזור בלרוג בלא שוע וטווי, ורבנן הוא דגזרו ביה, וכיון דלא ידע אי נתקיה, שרי,

במדבר כא לד וַיֹּאמֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה אֶל־תִּירָא אֲתוֹ בִּי בִּדְבַר נִתְּתִי אֲתוֹ וְאֶת־פְּלִעְמוֹ וְאֶת־אַרְצוֹ וְעָשִׂיתָ לוֹ כְּאֲשֶׁר עָשִׂיתָ לְסִיחֹן מֶלֶךְ הָאֲמֹרִי אֲשֶׁר יוֹשֵׁב בְּחֶשְׁבֹן וְ, מִכְּדֵי סִיחֹן וְעוֹג אָחִי הוּא, דאמר מר, סיוחן ועוג בני אֲחִיָּה בֶר שִׁמְחִזַּאי הוּו שצא משמחזאי [זכר] ועוזל [נקבה], שני מלכים שירדו דבור אנטש, מאי שנא מעוג דקמסתפי, ומאי שנא מסיוחן דלא קמסתפי?

א"ר יוחנן אר"ש בן יוחי, מתשובתו של אותו צדיק אתה יודע מה היה בלבו, אמר שמא תעמוד לו זכות של אברהם אבינו, שנאמר בראשית יד ויבא הפליט ויגד לאברהם העברי, ואמר רבי יוחנן, זה עוג שפלט מדור המבול [ולכן] הולך הקצ"ה להשיב, שלא יירא ממנו,

תנו רבנן, בגד שאבד בו כתם [והבגד טמא מספק], מעביר עליו שבעה סממנין ומבטלו,

רבי שמעון בן אלעזר אומר

דף ס"א ע"ב

אבני חן למסכת נדה

מתקין לה רב אשי, אימר או שוע, או טווי, או נזו,

והלכתא כמר זוטרא, מדאפקינהו רחמנא בחדא לישנא,

וצריך לכסכם לשפסף שלש פעמים בין שמי ידיו, כדרך כיצוס בגדים,
שכופל דז עס דז ומשפסף, ומוליך ומציא לכל אחד ואחד [לכל אחד של הו'
סמנין],

העבירן שלא כסדרן ששניין כאן, או שהעביר שבעה סמנין
כאחת, לא עשה ולא כלום לא לדקוק ולא לזטל:

נמי: תנא נתר אלכסנדרית [שהיא חריפה יותר], ולא נתר
אנטפטרית:

[שנינו במשנתינו] בורית: אמר רב יהודה, זה אהללא, והתניא
הבורית והאהל? אלא מאי בורית כבוריתא גפרית,

ורמינהי, הוסיפו עליהן לענין שזיעת הלביצין [הלביצין] [bulb of
ornithogalum], והלעונין [שורש פורה ראש ולענה] [wormwood],
הבורית, והאהל,

ואי בורית כבוריתא, מי אית ליה שביעית, והתנן זה הכלל, כל
שיש לו עיקר שורש שממנו חי, וגפרית קרקע צעלמא הוא יש לו שביעית,
וכל שאין לו עיקר אין לו שביעית?

אלא מאי בורית אהללא, והתניא הבורית והאהל? תרי גווני
אהללא:

[שנינו במשנתינו] קמוניא: אמר רב יהודה, שלוף דין [בשבת צ.
פרש"י לא חתפרש, אכל כן שמו, וראה ערוך ערך אשלג א] [a clay used in
cleaning [cimolian earth a clay used in cleaning clothes and also in
medicine] [וכן לשון
זה בשבת צ., ויבמות קט:]:

[שנינו במשנתינו] ואשלג: אמר שמואל, שאלתינהו לנחותי ימא,
ואמרו אשלגא שמיה, ומשתכח ביני נקבי מרגניתא [נקבי
המרגלית], ומפקי לה ברמצא דפרזלא [ומוציאים אותו במסמר ארוך של
ברזל. שט:]:

[שנינו במשנתינו] הטבילו ועשה [כו:]: תנו רבנן, העביר עליו
שבעה סמנין ולא עבר, [ואח"כ העביר עליו] צפון שנין צלע"ז ועבר,
טהרותיו טמאות,

[ומקשה הא] צפון צבע נמי מעבר? אלא העביר עליו ששה
סמנין ולא עבר, העביר עליו צפון ועבר, טהרותיו טמאות,
שאם העביר שביעי מתחילה, שמא עבר,

ת"ר, בגד צבוע מטמא משום כתם, רבי נתן בר יוסף אומר
אינו מטמא משום כתם, שלא תקנו בגדי צבעונין לאשה
אלא להקל על כתמיהן שאין הכתם ניכר צו כמראה דס גמור,

תקנו ! מאי תקנינהו? אלא שלא הותרו בגדי צבעונין לאשה,
אלא להקל על כתמיהן הותרו,

מכלל דאסירי? אין, דתנן בפולמוס מיל של אפפסינו ם [זו היא
המלחמה שבה לחמו היהודים נגד הרומאים, מלחמה שהסתיימה בחורבן בית
המקדש. שט:], גזרו על עטרות חתנים, ועל האירוס מפרש בגמרא
בסוטה (דף מט) טבלא דמד פומא והיינו זוג המקשקש, בקשו לגזור על בגדי
צבעונין, אמרי הא עדיפא, כדי להקל על כתמיהן:

מתני: שבעה סמנין מעבירין על הכתם שאין הדם בטל עד שיעצירו
כולן עליו, 1. רוק תפל לקמן מפרש, שלא טעם כלום כל אותו היום קודם לכן,
והיינו תפל בלא טעם, 2. ומי גריסין מפרש לקמן, 3. ומי רגלים, 4. ונתר
[natron, native carbonate of soda], 5. ובורית [sort of soap],

דף ס"ב ע"א

6. קמו יניא [קימוליא] [a clay used in cleaning [cimolian earth a clay used
in cleaning clothes and also in medicine] 7. ואשלג, [a kind of alkali or
mineral used as a soap], מפרש בגמ',

הטבילו קודם שהעביר עליו ועשה על גביו טהרות, העביר עליו
שבעה סמנין ולא עבר, הרי זה צבע דלי הוה דס, הוה עבר,
הטהרות טהורות, ואינו צריך להטביל,

עבר [הדם ע"י שהעביר עליו] או שדיחה נשמה מאדמימותו, הרי זה
כתם, והטהרות טמאות, וצריך להטביל [עוד פעם],

[ומפרש ג' סמנים הראשונים, שאדם מביאם מביתו, אבל שאר הד' הם chemicals]
איזהו רוק תפל, כל שלא טעם כלום,

מי גריסין, לעיסת גריסין, של פול חלוקת נפש שנחלק האוכל מן
הקליפה, לועסה לגריסת הפול, ומעבירו על הכתם,

מי רגלים שהחמיצו,

אבני חן למסכת נדה

תניא אידך, העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, שנאן ועבר, טהרותיו טהורות דלם איתא דלם הוא, דהעברה קמיימא הוה עבר,

איתיביה רבי יוחנן [דבולעה לא מטמא] לריש לקיש [דאף בלוע מטמא], המבילו ועשה על גביו טהרות, והעביר עליו ז' סמנין, ולא עבר, הרי זה צבע וטהרותיו טהורות, ואין צריך להטביל. אי אמרת בשלמא בלוע, שאינו יכול ללאת אלא ע"י הדחק טהור [כדברי ר' יוחנן], משום הכי תלין לקולא, ואמרין כצע הוא וטהור, משום דאי נמי דם הוא, כיון דנבלע כל כך דאין הסממנין יכולין להעבירו, ואף על פי שיכול ללאת על ידי צפון, טהור, אלא לדידך [לר"ל] דאמרת הואיל וכולין ללאת על ידי היסק, כי לא ילאו נמי טמאין, הכא היכי תלין לקולא, לאכול תרומה תלויה, דלמא דם הוא,

אמר ליה הנח לבתמים דעיקר תחילת גזרתן אינה אלא מ דרבנן, הילכך מקילין, דמדאורייתא עד שמראה בצורה,

[ובמקשה עוד על ר"ל] והתני רבי חייא, דם הנדה ודאי, מעביר עליו ז' סמנין ומבטלו והא הכא דודאי דם הוא, מטריקין ליה משום דנבלע כל כך, ואע"פ שיכול ללאת ע"י צפון?

אמר ליה זו אינה משנה, ומשום שיהא, הואיל ו רבי לא שנה צממניו שסידר את המשנה, רבי חייא תלמידו מנא ליה מנין לו,

איתיביה רבי יוחנן לריש לקיש, רביעית דם של מת שנבלע בבית מטמא צאה, הבית טמא כלי הצית טמאין צאה, ואמרי לה הבית טהור, ולא פליגי הא בכלים דמעיקרא שהיו שם קודם שנבלעו, טמאים שנטמאו צאה, הא בכלים דבסוף שצאו לבית לאחר שנבלע הם בקרקע, טהורים דמו לא מטמא,

נבלעה בכסות, אם מתכבסת ויוצא ממנה רביעית דם טמאה, ואם לאו טהורה ואע"ג דרביעית שלמה נבלעת זו, אלמא בלוע שאינו יכול ללאת להדיא, אלא ע"י הדחק כי הכא, דע"י צפון נפקא כולה, וקמי טהורה [וקשיא על ר"ל דאמר דבלוע מטמא]?

אמר רב כהנא, מקולי רביעיות שנו כאן, שאני האי רביעית דמקילין בה לא צאה ממש מן המט, אלא דרביעית דם תבושה שהוא ספק, ואפי' לא נבלעה אין לה טומאה ודאית, כדמיא צפ' בתרא [למן דף עא] איזהו דם תבושה, הרוג שיצא ממנו רביעית דם בחייו וצמותו, ספק יצא רובו מחיים ספק יצא רובו לאחר מיתתו וטמא דרבנן,

איתיביה ר"ל לרבי יוחנן, כל הבלוע שאינו יכול לצאת טהור, הא יכול לצאת טמא, ואף ע"ג דלא נפיק?

א"ר פפא, כל היכא דאין יכול לצאת ולא הקפיד עליו דברי הכל טהור, יכול לצאת, והקפיד עליו, דברי הכל טמא,

כי פליגי דיכול לצאת ולא הקפיד עליו, מר סבר כיון דיכול לצאת, אף על גב דלא הקפיד עליו והנך חרסין אע"ג דלא קפיד בהו

א"ר זירא, לא שנו [העביר עליו שבעה סמנין ולא עבר, שנאן ועבר, טהרותיו טהורות] אלא הטהרות שנעשו בין תכבוסת ראשונה לשניה, אבל טהרות שנעשו אחר תכבוסת העצרת סממנין שניה, טהרותיו טמאות, שהרי הקפיד עליו [בוה שחזר והעביר על הכתם שוב את שבעת הסממנים בתכבוסת שניה, גילה דעתו, שהקפיד עליו שמוספק הוא עדיין, שמא הרי זה כתם דם, למרות שהוא לא עבר בתכבוסת הראשונה, ועתה בתכבוסת השניה שעבר הכתם, הרי זו ראייה שדם הוא. שם] כשחזר והעביר, גילה דעתו שמקפיד עליו צפון דם ועבר על ידי העברה זו, ונעשה צו מעשה דם, שכן דרך דם לעבור על ידי שצעה הסממנים,

דף ס"ב ע"ב

אמר ליה רבי אבא לרב אשי, מידי בקפידא תליא מילתא צממיה, כיון דטהרות שצממתיים טהורות, אלמא לאו דם הוא, אחרונות משום קפידא אמאי טמאות?

א"ל אין, דתניא רבי חייא אומר, דם הנדה ודאי כגון נדה שקנתה צמדין דם, אף על גב דודאי דם הוא, מעביר עליו ז' סמנין ומבטלו ואפילו לא עבר, הרי הוא בטל, וטהור הוא, הואיל ואין אדם מקפיד עליו אחר העצרת הסמנין, מדאיל לה חזותא, ואמאי הא דם נדה הוא, אלמא בקפידא תליא מילתא, ה"נ בקפידא תליא מילתא,

תנן התם, חרסין שנשתמש בהן זב כגון עציט של מי רגלים של זב ושל זבה, שבלעו משקין, ונפלו לאויר התנור, והוסק התנור, התנור טמא, שסוף משקה לצאת כלומר דרך משקה ללאת ע"י ליצון החרס, וכיון שהיו חרסין אלו בתנור צעט היסקו, ילאו המשקין, ונטמא תנור מאוירו,

אמר ר"ל לא שנו הא דקמי הוסק אין, לא הוסק לא, דכל זמן שהן נבלעין בחרסין אין מטמאין את אויר התנור אלא משקין קלים שאין אב הטומאה, כגון דמעט עיט, ודם מגפחו, או מי רגלים דטמא מת או טמא שרץ, דאפילו כשהוסק וילאו והיו הן ממש באויר התנור, לא טמאיהו אלא מדרבנן, דאין משקה מטמא כלי, חוץ ממשקה אב הטומאה,

אבל משקין חמורין כגון מי רגלים של זב ושל זבה, שריצה בהן הכחוש מעינות לטמא אדם וכלים, טמא התנור אפילו לא הוסק, כיון דיכולין ללאת ע"י היסק, לאו טומאה בלועה היא ומטמאה, אע"פ שלא הוסק התנור,

רבי יוחנן אומר, אחד משקין קלין ואחד משקין חמורין, אם הוסק התנור אין, אי לא דהוה ליה טומאה בלועה בחרסין, וטומאה בלועה לא מטמא, כדאמר בזהמה המקשה (חולין עא),

אבני חן למסכת נדה

להוציא כל מה שצמח, טמאין, כל זמן שלא יצא, הואיל ויכול לנאת על ידי היסק, וזמר סבר אע"ג דיכול לצאת,

דף ס"ג ע"א

אם הקפיד עליו אין והא דקמי אס יכול לנאת טמא, כשהקפיד, אי לא לא:

[שנינו במשנתנו] איזהו רוק תפל: תנא, כל שלא טעם כלום מבערב,

סבר רב פפא קמיה דרבא למימר, כמאן דאמר לא טעם מידי באורתא שאפילו אמש לא טעם כלום,

אמר ליה רבא, מי קתני בערב, מבערב קתני אכל אמש אכל כשאר ז"א, לאפוקי היבא דקדים קודם היום לאחר שניעור משנתו ואכיל דלא הוי רוק תפל, לפי שהשינה ממרתת את הרוק ומחזקתו, והאכל ממנתו ומעביר את כחו,

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן, איזהו רוק תפל, כל שעבר עליו חצות לילה ובשינה,

למימרא דבשינה תליא מילתא, והתנן ישן כל היום אין זה רוק תפל, ניעור כל הלילה הרי זה רוק תפל?

התם דקמי ניעור כל הלילה הרי זה רוק תפל, לא דניעור ממש, אלא במתנמנם דודאי שינה של לילה צעיק, ושינת היום, אע"ג דישן, לאו תפל הוא, הואיל וטעם כלום, שהטעם שמרית נהנה כל היום כולו,

היכי דמי מתנמנם? אמר רב אשי, נים ולא נים, תיר ולא תיר, דקרו ליה ועני, ולא ידע לאהדורי סברא, וכי מדכרו ליה מדכר,

תנא, השכים ושנה פרקו אין זה רוק תפל הדור מעביר כח הרוק,

ועד כמה [פ' ועד מתי לאחר שהקיץ בבוקר יהיה נחשב רוק רוק תפל]? אמר רב יהודה בר שילא, אמר רב אשי, אמר רבי אלעזר, כל שיצא רוב דבורו של שלש שעות שהוא עשוי לדבר בשלש שעות [מובא בדרכי משה על המור בא"ח סימן שכח]:

[שנינו במשנתנו] מי גריסין לעיסת גריסין של פול וכו': לימא מתני דצני לעיסה, כדי שיהא רוק מעורב בגריסין מסייע ליה לריש לקיש, דאמר ר"ל, רוק תפל, צריך שיהא עם כל אחד ואחד? [ורוחה

לא מפני שצריך רוק, אלא] דלמא הבלא דפומא מעלי,

מתניתין דלא כרבי יהודה, דתניא ר' יהודה אומר, מי גריסין [צריך שיהיה] רותח, ועובר שיתן לתוכו מלח קודם [קודם שיתן לתוכו מלח, יעבירם על הכתם] שהמלח מעביר כח הגריסין,

מאי משמע דהאי עובר לישנא דאקדומי הוא [לשון זה הוא גם בפסחים ז', קט"ז, סוכה ל"ג, מגילה כא:]:? אמר ר"נ בר יצחק, דאמר קרא שמואל ב' יח כג וַיְהִי־מָחָר אָרְצָן וַיֹּאמֶר לוֹ רִנָּן וַיִּרְצֵן אַחֲמִיעֶזֶר דָּרָךְ הַכֶּכֶר וַיַּעֲבֹר אֶת־הַכּוֹשִׁי קֹדֶם לַפְּנִי,

אביי אמר מהכא, בראשית לג והוא עבר לפניכם, ואיבעית אימא מהכא, מיכה ב' יג עֲלֵה הַפָּרִץ לַפְּנִיָּהם פָּרְצוּ וַיַּעֲבֹרוּ שָׁעַר וַיֵּצְאוּ בֹ' וַיַּעֲבֹר מִלִּפְנֵיהֶם וְה' פְּרָאֲשָׁם:

[שנינו במשנתנו] מי רגלים שהחמיצו שהסריחו: תנא, כמה חימוצין, שלשה ימים,

א"ר יוחנן, כל שיעורי חכמים בכתמים, צריך שיעור לשיעורן, הני מי רגלים דילד או דוקן של זקן מעלו טפי, דאיש או דאשה, מכוסים או מגולים מכוסין מעלו טפי, בימות החמה או בימות הגשמים בימות הסמה מעלו טפי:

[שנינו במשנתנו] וצריך לכסכם שלש פעמים: בעי רבי ירמיה, אמטויי ואתויי חד הולכה והוצאה חשיב חד, או דלמא אמטויי ואתויי תרתי אמטויי חשיב חד ואמטויי חד דהוו להו תרי, מאי? 9. תיקון:

[שנינו במשנתנו] העבירן שלא כסדרן: ת"ר, הקדים שניים לראשונים נחר וצורית וקמוניא ואשגג, לרוק תפל ומי גריסין ומי רגלים, תני חדא, שניים אותם שהעביר בשניים עלו לו, ראשונים לא עלו לו וכי הדך מעביר נחר וצורית וקמוניא ואשגג וזמנא אחריתי, כמר רוק וגריסין ומי רגלים, נמנא עוברין עליו כסדרן, ותניא אידך, ראשונים עלו לו [נחר וצורית וקמוניא ואשגג], שניים לא עלו לו [וכיון שלא העבירם על הסדר צריך להעביר כל ה' עוד פעם] וקשיין אהדדי?

אמר אביי, אידי ואידי הא והא סבירא להו [שני הבריות אומרים] שניים עלו לו שניים שהעביר שניים, שהיה לו להעביר ראשון עלו לו ולא [חד] סבנים [שהעביר] ראשונים וראשונים שהעביר ראשון לא עלו לו, דהכי שפיר, דכי הדך מלכין לעצוריהו כמר שניים, הוי ליה כסדרן,

ומאי ראשונים דקמי צאדך צרימא עלו לו, [אין הפירוש אלו שהעביר ראשונים אלא] ראשונים לכסדרן שהיה לו להעביר תחלה, שהוא העביר לכסוף, דהוו להו הנך ראשונים לכסדרן ושניים להעברתן:

אבני חן למסכת נדה

אמר רב הונא בר חייא, אמר שמואל, הרי אמרו לקמן בשמעתין, אינה צריכה לא לשנות ולא לשלש, ומפרש לה לשנות צוסמות כו',

ל'מים שנים וסמות דיומי, משקצעתן שמי פעמים היו וסת,

לוסתות דגופה כגון הני דמנמינן משקצעתן פעם אחת היו וסת,

למה שלא מנו חכמים וסת שלשה,

וקמצינא ליה לשמואל למה שלא מנו חכמים, לאתויי מאי מאי היא, והכי קאמר שמואל, אני שמעתי כן למה שלא מנו חכמים שלש, אכל איני יודע מהו?

אמר רב יוסף, לאתויי ראשה כבד עליה, ואבריה כבדין עליה, ורותתת, וגוססה [וזה צריך שלשה פעמים],

א"ל אביי, מאי קא משמע לן, מתני' היא דקמי וכן כיוצא בהן [ובמשנה קמי שלשה פעמים], דהא פרשה רבה בר עולא ופירשה רבה בר עולא לאתויי הני [פ' ואיך אתה קורא לאלו "מה שלא מנו חכמים" הא נתרבו אלו במשנה בלשון "וכן כיוצא בהן"]?

אלא אמר אביי, לאתויי אכלה שום וראתה, ואכלה בצל'ים וראתה, כססה פלפלים וראתה,

אמר רב יוסף, לא שמיע לי הא שמעתא דשמואל דאמר לימים שנים, לסמות אחד,

אמר ליה אביי, את אמריתה ניהלן, ואהא אמריתה ניהלן, היתה למודה להיות רואה יום חמשה עשר, ושינתה ליום עשרים, זה וזה כשיגיע עוד חמשה עשר אסורין אסורה לשמש, שמה מחזור לסתה, וכשיגיע יום עשרים נמי תאסר, שמה מעכשיו תקבע וסת ליום עשרים,

שלש פעמים ליום עשרים, הותר יום חמשה עשר, וקבעה לה יום עשרים, שאין אשה קובעת לה וסת עד שתקבענה שלש פעמים,

ואמרת לן עלה [כן אומר אביי לר' יוסף], אמר רב יהודה אמר שמואל, זו דברי ר' ג' בר רבי, שאמר משום רשב"ג דלא הוי חזקה ב'ר מחלם זימני, כדשמעינן ליה לרבן שמעון בן גמליאל בכל דוכתי לשלישי תנשא, לרביעי לא תנשא (יבמות דף סד),

אבל חכמים אומרים, ראתה, אינה צריכה לא לשנות, ולא לשלש, ואמרין לך לשנות אמרת לן, לשלש מיבעיא?

ואמרת לן לשנות בוסתות [לסת הגוף אין צריך יותר מפעם אחת], לשלש בימים,

מתני': כל אשה שיש לה וסת, דיה שעתה @בכל ראיות שמראה ע"י וסמות אלו, ואלו הן הוסתות [וסת הגוף], מפהקת אשטרילי"ר צלע"ז [והוא אדם שפושט אבריו [מחמת כובד. טור], ובפרק ר' אליעזר דמילה [קלו]. גבי פיהק ומת פ' באילי"ר בלעז והוא אדם הפותח פיו [מחמת כובד. טור] וכן נראה מהא דאמרין בברכות [כד:]: גבי רבי כשהיה מפהק היה מניח ידו על סנטירו [וכתב רש"י שם חיד מלקוחיו פותח להוציא רוח הפה מלא כאדם שרוצה לישן או עומד משניה. מו"ט], ובעריך פירש [ואינו כן בעריך שבידינו. מו"ט] קול היוצא מן הגרון מתוך שאכל מאכל, וכולן דברי אלקים חיים דכל חוש שינוי הגוף כיון שהוחזקה בו הוא סימן להתעוררות עקירת הדם ובפיהוק וגיהוק דחד זימנא לא הוי קביעות וסת, דאין זה שינוי כי הוא זה דרך כל האדם וכו'. רא"ש, וראה תוס',

ומעמשת [sneezes] [וכולוהו הני וסתות איירי שמפהקת או מעמשת שעה או שתיים בעת שרגילה לראות, אבל משום פיהוק או עיווש חדא זימנא לא קבעה וכו']. תוס' [והוששת בפי כריסה נגד טזורה, ובשפולי מעיה צית הרסס, ושופעת צגמרא פריך מאי קאמר, וכמין צמךמו ר' ר' ת' [חום ורעידות. שט] [chills] פירוש"ש אוחזין אותה צק למודה להיום, בכל עת שהיא רואה,

וכן כיוצא בהן] מפרש צגמרא [כמו שאנו מוצאים מהן שיאדע לה דכאון בלבד, ואחרת כאבי ראש בלבד, ואחרת דאנה ואי שקט נפשי, ואחרת נמנום. פירוש המשניות קאפה], וכל שקבעה לה שלשה פעמים, הרי זה וסת:

גמ': [ומקשה מה בא המשנה לאשמועינן שיש קביעות וסת לאשה, והא] תנינא חדא זימנא [לעיל ב.], כל אשה שיש לה וסת דיה שעתה?

התם בוסתות דיומי כגון מט"ו לט"ו, הכא בוסתות דגופא, כדקמי [במשנתנו] אלו הן וסתות [ומונה וסתות הגוף], היתה מפהקת, מעמשת, וחוששת בפי כריסה, ובשפולי מעיה, ושופעת,

[ומקשה האיד יהיה וסת אם האשה כל ימיה] שופעת, הא שפעה ואזלא וסיקן הוא הוסת, הואיל וכל ימיה רואה?

אמר עולא בריה דרב עלא,

דף ס"ג ע"ב

בשופעת דם טמא, מתוך דם טהור [שצבעו אינו אדום] רגילה לראות דם טהור מחלה, ואח"כ דם טמא, הוי וסת, וכל שעה שמראה דם טמא אחר דם טהור, אמרין דדיה שעתה:

[שינוי במשנתנו] וכמין צמרמורות וכו': וכן כיוצא בהן, לאתויי מאי? אמר רבה בר עולא, לאתויי אשה שראשה כבד עליה, [או] ואבריה כבדים עליה, [או] ורותתת [shivers], [או] וגו' סה צלא"ר [yawns],

אבני חן למסכת נדה

לא קשיא, הא [ברייתא דכל הלילה שלה] דרגילה לראות בתחלת
יממא, והא עס הנך דמתנימין דרגילה לראות בסוף ליליא לפיכך כל
היום שלה [מומרת], והלילה אסורה, [אבל] עס הנך דצרייתא, בתחלת יממא, ולפיכך
לילה מומרת, ויום אסורה,

תני חדא, רבי יהודה אוסרה לפני וסתה, ומתירה לאחר
וסתה, ותניא אידך, אוסרה לאחר וסתה, ומתירה לפני
וסתה?

ולא קשיא, הא [מתירה לאחר וסתה] דרגילה למחזי בסוף ליליא,
הא [דמתירה לפני וסתה] דרגילה למחזי בתחלת יממא,

אמר רבא, הלכה כרבי יהודה [שאם למודה לראות בתחלת היום
אסורה כל היום],

ומי אמר רבא הכי, והתניא ויקרא טו והזרתם את בני ישראל
מטומאתם וסמיך ליה והדוה צנדפה, מכאן א"ר ירמיה, אזהרה לבני
ישראל, שיפרשו מנשותיהן סמוך לוסתה,

ובמה? אמר רבא עונה [וידיה קשה ממימרא זו של רבא על מה שאמר
לעיל הלכה כר' יהודה], מאי לאו עונה אחריתי דאס וסתה ציוס אסורה כל
היום וכל הלילה שלפניו, ורבי יהודה לא אסר אלא עונה וסתה? לא אותה
עונה,

ותרתי למה לי לנדה לאשמועינן? צריכא, דאי אשמועינן הא [הלכה
כרב יהודה דמתנימין דאסורה כל היום], הוה אמינא ה"מ לטהרות,
אבל לבעלה לא [אינה אסורה], קמ"ל [דצריכה הרחקה גם לבעלה],

ואי מההיא [הפסוק דוהזרתם שצריכה הפרשה סמוך לוסתה], הוה אמינא
סמוך לוסתה עונה אחריתי, קמ"ל אותה עונה:

מהני: היתה למודה להיות רואה יום ט"ו, ושינתה להיות
רואה ליום כ' [פעם אחת], זה וזה אסורין,

שינתה פעמים ליום כ', זה וזה אסורין,

שינתה ג' פעמים ליום כ', הותר ט"ו וקבעה לה יום כ', שאין
אשה קובעת לה וסת, עד שתקבעה ג' פעמים,

ואינה מטהרת מן הוסת דאסורה כל ימי וסתה שמא תראה עד שתעקר
ממנה ג' פעמים:

[קאי על מה דאמר לעיל זו דברי ר"ג בר רבי שאמר משום רשב"ג] ונימא זו
דברי רשב"ג דהא קיימא לן בכל דוכתי, דבעי שלשה יומי לחזקה?

הא קמ"ל שמואל, דר"ג ברבי, כרשב"ג סבירא ליה:

מהני: היתה למודה להיות רואה בתחלת הוסתות, כל
הטהרות שעשתה בתוך הוסתות צוסמות דגופה קאמר טמאות,
בסוף הוסתות, כל הטהרות שעשתה בתוך הוסתות
טהורות,

רבי יוסי אומר, אף ימים ושעות וסתות צגמ' מפרש, היתה
למודה להיות רואה, עם הנץ החמה, אינה אסורה אלא עם
הנץ החמה וכל הלילה משמשת, ואס עבר הנך החמה ולא ראתה משמשת כל
היום, ורבי יוסי קמיי לה, דדייק שעת הוסתות וטו לא,

רבי יהודה אומר, כל היום שלה מומרת לשמש משעבר הנך החמה ולא
ראתה, אצל כל הלילה שלפני הנך החמה של וסתה, אסורה לשמש,
ומפרש צגמרא, דהאי למודה עם הנך החמה דקמיי, דרגילה למחזי בסוף ליליא,
מקמי דלימטי תחלת יממא, ואין אסורין לה כל עונת וסתה, נמצאת אסורה כל הלילה
שהיא עונת וסתה, ורבי יהודה מממיר:

גמ': תנא, כיצד א"ר יוסי, ימים ושעות וסתות, היתה למודה
להיות רואה מיום עשרים ליום עשרים, ומשש שעות לשש
שעות,

הגיע יום עשרים ולא ראתה, אסורה לשמש כל שש שעות
ראשונות [לר' יהודה הוה שייך למתני כל היום כולו כדמוכח בספא שהוא
אוסר כל היום אלא משום רבי יוסי תני לה בתרתי בבי. תוס'], דברי רבי
יהודה,

ורבי יוסי מתיר עד שש שעות דשעות דייקין, והאיל ווסתה צעשה ששית
אינה אסורה לא לפנייה ולא לאחריה, וחוששת בשש שעות [היינו כל שעה
ששית. תוס'] שעה ששית היא אסורה, שהוא וסתה,

עברו שש שעות ולא ראתה, אסורה לשמש כל היום כולו,
דברי ר' יהודה ורבי יהודה לטעמיה דאמר כל עונת וסתה אסורה, ועונה הוי או
יום או לילה, ומי שוסתה צלילה, ואפילו צוספה אסורה כל הלילה, ואס וסתה ציוס
ואפי' צוספו, כל היום אסורה, ורבי יוסי מתיר מן המנחה היינו משש שעות
ולמעלה ממי ינטו צללי ערב, וצשצע כבר נטו הצללים שהחמה צמערה:

[שנינו במשנתנו] היתה למודה [לראות עם הנץ החמה, אינה אסורה אלא עם
הנץ החמה, ר' יהודה אומר כל היום שלה]: והתניא רבי יהודה אומר,
[היתה רגילה לראות עם הנץ] כל הלילה שלה [ואוקמה להלן עם הנץ היינו
תחלת יממא]?

אבני חן למסכת נדה

דף ס"ד ע"א

נמי איתמר, ראתה יום חמשה עשר לחדש זה, ויום ט"ו לחדש זה, ויום שבעה עשר לחדש זה, רב אמר, קבעה לה וסת לדילוג ואסורה ליום י"ח לחמש רביעי, וליום י"ט חמש חמישי, וכן לעולם, ושמואל אמר, עד שתשלש בדילוג, ויום ט"ו אינו מן המנין, שהוא מחלט ראיתה, ואין שם דילוג,

נימא רב ושמואל, בפלוגתא דרבי ורשב"ג קמיפלג,

דתניא [לענין אם האשה נעשית קמלנית ע"י מיתת בעליה], ניסת לראשון ומת [בעלה], לשני ומת, לשלישי לא תנשא דברי רבי, רשב"ג אומר לג' תנשא לד' לא תנשא?

לא דכ"ע כרשב"ג, והכא בהא קמיפלג, רב סבר חמשה עשר ממנינא, ושמואל סבר כיון דלאו בדילוג חזיתיה, לאו ממנינא הוא,

איתיביה [שנינו בברייתא], היתה למודה להיות רואה יום ט"ו וסת קבוע לט"ו, ושינתה ליום ששה עשר, זה וזה אסורין כלומר כשיגיע ט"ו וי"ו עוד, תאסר,

חזרה ושינתה בשניה ליום שבעה עשרה, הותר ששה עשר מכאן ואילן, שלא קבעתו אלא פעם אחת, הלכך בפעם אחת הוא נעקר, ונאסר חמשה עשר ושבעה עשר,

שינתה ליום שמונה עשר הותרו כולן, ט"ו שהרי עקרמו שלשה פעמים, וט"ז וי"ח נחלש זימנא מיעקר ואין אסור אלא משמונה עשר ו"אילך" ואפילו י"ח הבא לא יאסר, אלא י"ט כדקמני משמונה עשר ואילך, שהרי שלשה בדילוג, וקבעה לה וסת לדילוג,

קשיא לרב תיובתא דרב, דהא קמני שינתה לשבעה עשר נאסר ט"ו וי"ז [וי"ז], ולא קמני מי"ז ואילך, ואע"ג דדילגה ב' זימני, אלמא ראיה קמייתא לאו ממנינא?

אמר לך רב, למודה שאני [שראית ט"ו נמשכת לשאר ראיות ט"ו שהוחזקה לראות בה, ואינה נמנית עם הדילוגים החדשים האלו] כיון דוסתה קבוע לט"ו, שדין ראיה של ט"ז עם ראיות שעברו עליה [פי' כל ימי ט"ו שראתה בהם בעבר], שהרי בזמנה ראיה, והיכי הוה מזנין למימניה [ראית ט"ז האחרונה] עם הני דדילוג [פי' עם אלו ראיות של ט"ז וי"ז שתראה בדילוג], וכי אמיתא אגא [פי' ובאיהא אופן אומרים דילוג], היכא דראית ט"ז שהיתה מחלט ראיתה [שלא ראתה כלל מקודם], או שלא היה לה וסת קודם לכן, או שהיה לה וסת ליום עשרים,

[ומקשה] ודקארי לה מאי קארי לה הא דלא היכי מני [פי' הוא ודאי לא מצי] לאקשו מלמודה?

למודה אצטריכא ליה, מהו דתימא קס"ד, ה"ה לשאינה למודה צעינן מלמא זימני דילוג [שאין ראיה ראשונה נקראת דילוג], והאי דנקט למודה, לאו משום עקיפת [קציעות] וסת דילוג, למידק דלמודה הוא דצעי שתשלש בדילוג, אלא [לכן נקט למודה, דבאמת לגבי וסת הדילוג נקבעת ע"י שתי ראיות, אלא המדובר אם נעקרת וסת של יום ט"ו] משום עקיפת וסת ראשון, דקמני חזרה ושינתה לט"ו הותר ט"ז, ונאסר ט"ו וי"ז, ואע"ג דעקרתיה לט"ו מרי זימני דקד"א כיון דלמודה הוא צע"ו ועקרתיה, בתרי זימני עקרה ליה מו לא הדרה, ומשמרי [ותהיה מותרת] לט"ו הבא, קמ"ל דאין וסת קבוע נעקר, בפחות משלש פעמים,

וואלי י"ל דהיכן צריך ג' ראיות לעקור וסת קבוע, זה רק אם עוקרתה לימים רגילים שאין קובעת בהם וסת חדשה, אבל כאן אליבא דרב הרי בשתי ראיות שדולגת קבעה על ידם וסת הדילוג, ולכן יש סברא לומר שכיון שקבעה וסת חדשה נעקר וסת הקודמת],

מיתיבי, ראתה יום עשרים ואחד בחדש זה, יום עשרים ושנים בחדש זה, יום עשרים ושלושה בחדש זה, קבעה לה וסת,

סירגה מיזם כ"ז ליום עשרים וארבעה, לא קבעה לה וסת שאין דילוג זה דומה לראשון, דראשון יום אחד, וזה שני ימים כאחד, קמני מיהא קבעה לה וסת בג' ראיות וראשונה בכלל, תיובתא דשמואל?

אמר לך שמואל, הכא במאי עסקינן, כגון דרגילה למחזי ביום עשרים, ושינתה ליום עשרים ואחד דאיכא דילוג תלת זימני,

דיקא נמי מ דשבקינן ליום עשרים דהוה ליה למימני ראיה ציוס עשרים בחדש זה, ויום עשרים ואחד בחדש זה, ויום עשרים ושנים בחדש זה, שכן דרך לשון תנאים לשנות כלל, ולשון קצרה ונקט ליום עשרים ואחד, ש"מ:

[שנינו במשנתנו] שאין האשה קובעת לה וסת עד שתקבענה וכו': א"ר פפא, לא אמרן דאין קובעת עד שתקבענו שלש פעמים אלא למקבעה דתהי דיה שעתה ולא יעקר בפחות מג', אבל למויחש לה בחדש זימנא חיישא ליה, שאם ראיה ציוס ט"ו פעם אחת חוששת לט"ו הבא ולא תשמע, בחדא זימנא חיישא,

מאי קמ"ל, תנינא [שנינו בתוספתא], היתה למודה להיות רואה יום חמשה עשר, ושינתה ליום עשרים זה וזה אסורין?

ראתה בב"ד אדר
מבלה ב"ר ניסן,
היתה צריכה לראות בט"ו ניסן, שהיתה רגילה לראות בט"ו לטבילתה שהוא כ"ב לראיתה,
ושינתה וראתה בב' ניסן שהן כ"ז ימים לראיתה בב"ד אדר, וטובלת בב' ניסן,

אבני חן למסכת נדה

כ ניסן	ל ניסן	כ אייר	ל אייר	כ סיון	ל סיון	כ תמו
ל"ד	ראתה	ל"ד	ראתה	ל"ד	ל"ד	ראתה
				אינה עוקרת	עוקרת	

ומתחלת למנות י"א ימי זבה בכ"ז ניסן עד ז' אייר, חזרה וראתה ט"ו ימים לאחר מבילתה דהיינו בי"א אייר ואז כבר עברו ימי זבתה,

בשביעי לראייתה נגמר ימי נדתה, ומתחילין ימי זבתה, ואם היא רואה לאחר י"א ימים אלו הרי היא בימי נדתה,

היתה למודה להיות רואה יום עשרים [לחודש], ושינתה [ועברה כ' ניסן ולא ראתה, וראתה] ליום שלשים [בניסן], זה וזה אסורין, הגיע יום עשרים [באייר] ולא ראתה, מותרת לשמש עד יום שלשים [באייר] # וזה פלא אך יש הו"א שקובעת לל' בחודש שלפעמים אין יום כזה דהיינו בחודש חסר] כל ימים שצנימים מותרים, וחוששת ליום שלשים [באייר],

הגיע יום שלשים [באייר] וראתה, הגיע יום עשרים [בסיון] ולא ראתה, והגיע יום שלשים [בסיון] ולא ראתה, והגיע יום עשרים [בתמוז] [מכאן ראה דמיידי בוסת החודש, וראה רש"י לקמן ע"ב] וראתה, הותר יום שלשים העמיד לנא, דהא איפקר מניה, ואף על גב דקבעתה תרי זמני, מיעקר צמד זמנא,

דף ס"ד ע"ב

ונאסר יום עשרים הצא, שהרי למודה בעשרים, ולא עקרמו אלא שני פעמים [בניסן ובאייר], שהרי עקירה האחרונה של עשרים האחרונה שלא ראתה [בב' סיון], שאחר השלשים שנים [ל' באייר] לאו עקירה היא, שהרי לא שנתה ליום שלשים השלישים [בל' סיון], ולא ראתה עד יום עשרים לחדש [תמוז] כוונתה, מפני שאורח בזמנו בא זה שחזר לשונו יום עשרים, בזמנו הראשון בא:

[ואע"ג שלא ראתה שלשה פעמים ביום עשרים לא נעקר יום עשרים כיון שלא ראתה יום שלשים כמו שהתחילה כבר שני פעמים, ואם אשה מדלגת וסתה פעם אחד או ב' פעמים או ג' פעמים ואינה רואה בינתיים לזמן אחר וחוזרת לראות לזמן הוסת לא נעקר הוסת בכך, עד שתקבע לה וסת. רא"ש ע"י"ש],

מהניני? נשים בבתוליהם כגפנים, יש גפן שיינה אדום, ויש גפן שיינה שחור, ויש גפן שיינה מרובה, ויש גפן שיינה [מ. מלאכת שלמה] מועט,

ר' יהודה אומר, כל גפן יש בה יין כל אשה יש לה צמוליס ודמיס, ושאין בה יין, ה"ז דור' קמי' [דור קטוע כלומר קטוע בנים, עקרה שאינה יולדת] וכיון שאין לה דמיס מרובים, אין צנין מרובין, # [יש כאן עירבוב, שמלשון המשנה משמע שאין להם בנים כלל, ורש"י פירש דמיידי באשה שדמיס מיעטין ואז בניה מיעטין, ולכן נראה לגרוס ברש"י וכן כשאין לה דמיס מרובים]:

נמ': תנא, דור קטוע, תני רבי חייא, כשם שהשאור יפה לעיסה, כך דמים יפין לאשה,

אי מהתם ה"א, ה"מ היכא דקיימא בתוך ימי נדתה היכא דקאים ליה אדמו יום ששינתה צו, בתוך ימים שראויה להיות צהן נדה, כי ממני, שהיא למודה להיות רואה ציט ט"ו לטבילתה שהוא כ"צ לראייתה, וכדאוקימנא צננות כומיס (לעיל לט), ושינתה ליום עשרים לטבילה שהן עשרים ושבע לראייה, דכי הדך מטי יום ט"ו לטבילתה, קיימא לה צימים הראויים לנדה, שהרי שלמו לאחר טבילה י"א שצין נדה לנדה, ונכנסה ארבעה ימים צימים הראויים לנדות,

אבל היכא דלא קיימא בתוך ימי נדתה [אלא] דקאי בתוך ימי זבתה, כגון שהיתה למודה לראות ליום חמשה עשר לטבילתה, והקדימה וראתה בתוך ימי הזוב, כגון ליום עשירי לטבילה,

אימא לא תימח לה, דכי מטיא טבילתה אחריתי [לאחר ז' ימים, ועדיין היא צריכה ז' נקיים], ומטבול, ויגיע יום עשרים, לא תאסר לשמש, דהא קיימא לן דפרק ד' לעיל (דף לט), כל אחד עשר בחזקת טהרה, שאינה מוחזקת רואה, הלכך משום חזא זימנא לא תימח לה, דאקראי בעלמא הוה, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] ואינה מטהרת מן הוסת [עד שתעקר ממנה ג' פעמים] וכו': א"ר פפא, לא אמרן אלא דקבעתיה תלתא זימני, דצריכי תלתא זימני למעקריה, אבל תרי זימני בחדא זימנא מיעקר,

מאי קמ"ל, תנינא [במשנתנו סג:], אין האשה קובעת לה וסת ואינה מטהרת, ומדמנא לה גבי הדדי, משמע דלא צעי עקירה שלש פעמים אלא למי שנקבע שלש פעמים עד שתקבענה שלש פעמים?

מהו דתימא חדא לחד חזא עקירה לחד קביעות תרי לתרתי ותלתא לתלתא, קא משמע לן דאפילו קבעתיה תרי זמני, מיעקרא צמד זימנא,

תניא כותיה דרב פפא דאפילו קבעתיה תרי זמני מיעקר צמד זימנא,

וסתם קבוע ליום עשרים, ושינתה לראות ביום שלשים [ל' ניסן], ועקרה עשרים [ב' ניסן] פעם אחת, זה וזה אסורין, הגיע יום עשרים [באייר] ולא ראתה, ועקרה עשרים פעם שנית, והגיע יום שלשים [באייר] וראתה, הגיע יום עשרים [בסיון] וראתה, הותר יום שלשים [בסיון] הבא, ונאסר יום עשרים [בתמוז],

אבני חן למסכת נדה

נזילה ואולי כמו נהר כמובן זרם, שטף, ואחרים אמרו שהוא לשון השמעת קול, שמשמיעים קול מחמת הכאב. שט],

[ומשמך רב יהודה] כי אמריתה קמיה דשמואל, אמר לי נחירה זו איני יודע מה היא, אלא כל זמן שהרוק מצוי בתוך הפה מחמת תשישיש שרואה מממת תשישיש,

נחירה דקאמר רב היכי דמי? אמר רב שמואל בר רב יצחק לדידי מפרשא לי מיניה דרב,

עומדת ורואה, יושבת ואינה רואה, בידוע שלא חיתה המכה [ועמידתה גורם שיצא דם מן המכה],

על גבי קרקע ורואה, על גבי כרים וכסתות ואינה רואה, בידוע שלא חיתה המכה [ולשבת על הקרקע היא טורח יותר מלשבת על כרים וכסתות ולכן יצא דם מן המכה],

[אבל] על גבי כולם [בין על קרקע ובין על הכרים] ורואה, ע"ג כולם ואינה רואה [פ' פעמים רואה ופעמים אינה רואה], בידוע שחיתה המכה:

[שנינו במשנתנו] הגיע זמנה [לראות וניסת, ב"ש אומרים, נותנין לה לילה הראשון, וב"ה אומרים, עד מוצאי שבת, ארבע לילות, ראתה ועודה בבית אביה, ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצות, וב"ה אומרים כל הלילה כולה] וכו': איתמר, שימשה [כלה זו אף] בימים, רב אמר לא הפסידה לילות [ואם תראה דם תולה בדם בתולים], ולוי אמר הפסידה לילות [כדמפרש],

רב אמר לא הפסידה לילות, "עד מוצאי שבת" תנן ציוס וציללה, ולוי אמר הפסידה לילות, מאי ארבע לילות דקתני ארבעה עונות,

ולרב [דאמר גם ביום תולה] למה לי למיתנא ארבע לילות? אורח ארעא קמ"ל, דדרכה דביאה בלילות,

וללוי ליתני ארבע לילות, עד מוצאי שבת למה לי? הא קמ"ל דשרי למבעל לכתחלה בשבת אף ע"פ שלא צעל עדיין כי אס שמי צעילות, ופסח דמוק, כדשמואל, דאמר שמואל פרצה דחוקה מותר ליכנס בה בשבת, ואע"פ שמשיר [מלשון שמשיר את השער, פ' שגורם שיעקר השער] צרורות [פ' שתולש חתיכות בשר קטנות כדוגמת אבנים קטנות] [כינוי להרחבת פתח בית העזרה. שט],

איתמר, בעל ולא מצא דם, וחזר ובעל בתוך ארבע לילות ומצא דם, רבי חנינא אמר טמאה דם נדה הוא, ורבי אסי אמר

תנא משום ר"מ, כל אשה שדמיה מרובין, בניה מרובין:

כתובות י', ההוא דאתא לקמיה דרבן גמליאל הזקן, אמר לו: רבי, בעלתי ולא מצאתי דם, אמרה לו: רבי, ממשפחת דורקטי אני, שאין להן לא דם נדה ולא דם בתולים. בדק רבן גמליאל בקרובותיה ומצא כדבריה, אמר לו: לך זכה במקרה, אשריך שזכית למשפחת דורקטי. מאי דורקטי? דור קטוע. אמר רבי חנינא: תנחומים של הבל ניחמו רבן גמליאל לאותו האיש, דתני רבי חייא: כשם שהשאר יפה לעיסה, כך דמים יפים לאשה ותנא משום רבי מאיר: כל אשה שדמיה מרובין - בניה מרובים.

פרק עשירי תינוקות

מתני': תינוקות שלא הגיע זמנה לראות, וניסת, ב"ש אומרים, נותנין לה ארבע לילות לשמש, ואפי' רואה, אמרינן דם צמוליס הוא,

וב"ה אומרים, עד שתחיה המכה מפרש בגמרא,

הגיע זמנה לראות ולא נסתה וניסת, ב"ש אומרים, נותנין לה לילה הראשון,

וב"ה אומרים, עד מוצאי שבת והיא ניסת צרצעי, ארבע לילות,

ראתה ועודה בבית אביה, ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצות, וב"ה אומרים כל הלילה כולה:

גמ': אמר רב נחמן בר יצחק [בניחותא], ואפילו ראתה צנית אציה אמרו צ"ה, הו"ל ולא הגיע זמנה לראות, נותנין לה עד שתחיה המכה, ממאי מדקא מפליג בסיפא צהגיע זמנה קמי חילוק בין ראתה בין בשלא ראתה, מכלל דרישא לא שגא הכי ולא שגא הכי,

תניא נמי הכי, ב"ה אומרים עד שתחיה המכה, בין ראתה בין לא ראתה:

[שנינו במשנתנו] עד שתחיה המכה: עד כמה? אמר רב יהודה אמר רב כל זמן שנוחרת לקמן מפרש [יש שפירשו שהוא ענין שתיתה,

אבני חן למסכת נדה

טהורה,

כאחת], ושתים בימי נערות, ואחת בימי בגרות,

אי אמרת בשלמא בוגרת בעלמא שניסת לאחר שצגרה יחבינן לה טפי חת לה טפי מלילה אחת, דחית לה ד' לילות, מש"ה יהיז להך משצגרה לילה אחת שלמה, ואע"ג דנבעלה קודם לכן [שבעילות שנבעלה בנערותה, ממעט מהשני לילות שהיה מגיע לה בברוגתה, ואין נותנים לה אלא לילה אחת],

ד כי היכי דאהני בעילות קטנות בימי נערות, למבצר לה חדא מד' לילות הניתנות לנערה, דהא אמרינן כל בעילות שבעל חטן אלא אחת, הא לילה אחת מיהא מצדד, דמו לא יהצין לה ד' אלא ג', אהני נמי, נערות לבגרות למבצר לה חדא מלילות דנערות ומו לא, הלכך להך צוגרת שנבעלה קודם לכן, יהצין מיהא לילה אחת מהשמים,

אלא אי אמרת בוגרת דעלמא [שלא נבעלה מקודם] לילה הראשון ומו לא לא יחבינן לה טפי אמאי יהיז לה להך, אחת צימי צגרות, ח"כ בעילות דקודם לכן מאי אהנו, לא ליתב לה אלא בעילת מצוה חדא בעילה הוא דנצי למיחז לה צימי צגרות [רש"י בא לפרש למה קורא לזה בעילת מצוה, שבכל פעם קאי על לילה ראשונה לאחר הנישואין, לכן אומר "חדא בעילה" שבוה היא דומה לבעילת מצוה], ותו לא ולא כל הילנה?

לעולם דיהיב לה אחת בימי קטנות, וג' בימי נערות וליכא הכא צגרות כלל, דקשיא לך הא לא משכח ג' עונות של ג' חדשים, צימי נערות, מ' סברת כל תלתא ירחי חדא עונה [ביאה אחת], כל תרי ירחי חדא עונה,

מנימין סקסנאה, הוה שקיל ואזיל לאתריה דשמואל, סבר למעבד עובדא כוותיה דרב צוגרת כל לילה הראשון אפילו ראתה [מקודם], אמר לא פליג רב בין ראתה בין לא ראתה, קדים שכיב [נפטר] באורחא, קרי שמואל עליה דרב [שהיה מנימין סקסנאה רוצה לשנות דבריו של רב] משלי יב כא ל' אִי־אֵנָה לְצַדִּיק כָּל־אֶוֶן שֶׁלֹּא נִשְׁפָּל זֶה צַדִּיקוֹ,

אמר רב חנינא בר שלמיא [מוזכרו כאן, כיון שנזכר שמו לעיל דבעא מיניה דרב] משמיה דרב, כיון שנתקו שניו [יש פירשו שניו דהיינו שנותיו, ולכן פירש"י על שניו "זקנה", אבל פירוש הנכון הוא על שני הפה שנתקין לעת זקנה. וראה מנחת יחודה] זקנה של אדם נתמעטו מזונותיו קשין לזא, שנאמר עמים ד' ו' גַּם־אֲנִי נָתַתִּי לָכֶם גְּזִי' וְ שְׁנִים בְּכָל־עֲרִיכָם וְחֹסֶר לָחֶם בְּכָל מָקוֹ מְתִיכָם וְלֹא־שָׂתֶם עֲדֵי נָאִם ה'.

[נתמעטו מזונותיו קשים לזא, והיינו משום דבערותו יכול להרויח בדאמרינן לקמן בפרק התינוקת מה יעשה אדם ויתעשר ירבה בסחורה, וזה א"א לאדם בוקנותו, ואשמועינן דיראה אדם להשאיר לו ממון להסתפק ממנו בוקנותו ואל יתן כל נכסיו לבניו בחייו בדאמרינן בפרק איזהו נשך קונה לו ארון לעצמו זה הנותן כל נכסיו לבניו בחייו. מהרשא, ג"מ למבני רחמי עלה, וה"מ בעם הארץ אבל בת"ח תורה נותנת לו אחרית ותקוה בוקנותו. יעב"ץ]

ר' חנינא אמר טמאה, דאם איתא דהוה דם בתולים, מעיקרא הוי אתי,

ורבי אסי אמר טהורה, דילמא אתרמי ליה כדשמואל, דאמר שמואל יכולני לבעול כמה בעילות בלא דם,

ואידך, שאני שמואל דרב גובריה [שכחו גדול],

אמר רב, בוגרת [שהיא 12.5 שנה], נותנין לה לילה הראשון ואפי' לז"ה דלמרי צהגיע זמנה לראות ארבעה, הני מיילי נערה, דמשיגועו ימי העושים הוי זמנה, אכל צוגרת לילה הראשון ומו לא,

וה"מ [יש אומרים שזה המשך דברי רב, וי"א שזה דברי חגמ'] שלא ראתה, אבל ראתה, אין לה אלא בעילת מצוה, ותו לא,

מיתיבי, מעשה ונתן לה רבי ארבע לילות מתוך י"ב חדש שבעל לילה הראשון, והלך צדק מיד, וסהה שלשה חדשים [לכאורה צ"ל ארבעה חדשים]. וחזר ובעל ומנא דם, וכן פעם שניה, ושלשים, וזא לפני רבי, ואמר דם צמולס הוא,

ה"ד, אילימא דיהיב לה כולוהו בימי קטנות,

דף ס"ה ע"א

עד שתחיה המכה תנן [אליבא דב"ה] וד' לילות לקטנה מאי עבידמייהו # [הא ב"ש אומרים כן?],

אלא דיהיב לה כולוהו בימי נערות, נערות י"ב חדש מי איכא, והא אמר שמואל אין בין נערות לבגרות אלא ו' חדשים בלבד,

וכי תימא בציר מהכי הוא דליכא, הא טפי איכא? הא בלבד קאמר,

אלא דיהיב לה שתיים [שתי לילות] בימי קטנות, ושתים בימי נערות, הא בעא מיניה רב חנינא בר שלמיא מרב, חגיע זמנה לראות תחת בעלה מהו,

אמר ליה [רב] כל בעילות שאתה בועל [עם קטנה] [רב חנינא בר שלמיא שאל על עצמו. ראה ע"ל] אינן אלא אחת, והשאר משלימין לד' לילות ושגשג צעי למיחז לה, לצד ד' דקטנות?

אלא דיהיב לה אחת בימי קטנות [פ' כל הביאות של קטנות נחשבות

אבני חן למסכת נדה

כאן] גבי נדה, חצי יום וחצי לילה, והא לילה וחצי יום קאמר
[רשב"ג לעיל?]

אלא [כך יש לפרש את דברי רשב"ג] אי לילה דניסן ותשרי, אי חצי
יום וחצי לילה דטבת ותמוז,

ואב"א, שאני כתובה [נותנין לה יותר זמן מעונה, דבעילת מצוה בא לאחר
חתימת הכתובה], [דאסור לבעול בלא כתובה כדא' בכתובות ז. ר"ש מדעסויא]
דמגבי [דמגה' רש"י] [שמגיהים] בה טפי עד דחתמי יס עיכז דדצר
לדקדק ככל ולחומה, הילכך צעין לילה שלימה וחצי יום,

רב ושמואל דאמרי תרוייהו, [ואע"ג דרב קאמר בוגרת נותנין לה כל
לילה הראשונה, אליבא דמתני' אמר ואיהו סבר כרבותינו שהסכימו להחמיר
בדורות האחרונים. רא"ש] הלכה, בועל בעילת מצוה ופורש [לכאורה
משמע שפורש מיד באבר חי, וראה מה שהביא בשטא],

מתיב רב חסדא, [שנינו בברייתא] מעשה ונתן לה רבי ד' לילות
מתוך י"ב חדש, א"ל רבא [לרב חסדא] הדורי אפירכא למה לי
למה לך להביא ברייתא להקשות ממנה, הרי מפורש במשנתנו, אותיב
ממתני' הוא [רב חסדא] סבר [יותר יש להקשות מברייתא שהוא]
מעשה רב,

מ"מ לרב ושמואל קשיא [ממשנה וברייתא ששנינו שנותנין זמן לתינוקת
שנישאת?] אינהו [רב ושמואל] דעברו כרבותינו, דתניא רבותינו
חזרו ונמנו, בועל בעילת מצוה ופורש צין הגיע זמנה צין לא הגיע,

אמר עולא, כי הוו בה כי הוו מעייני ר' יוחנן ור"ל בתינוקת צהאי
פרקא ששנה מיעוקא, לא הוו מסקי מינה, אלא כרמסיק תעלא שועל
מבי כרבא מן המחרשה, שאינו מוליד משם אלא אצק דרגליו ומסיימי בה
הכי הכי נמי לא ילפינן מפרקא דמתני' מדי, אלא מצרייתא, וכדכונתו דלמרי
בועל בעילת מצוה ופורש,

א"ל ר' אבא לרב אשי, אלא מעתה [שהריהי נטמאת משעה שגמר
את ביאת המצוה יקבעו חכמים כי כל שהוא. שט] בעל נפש, לא יגמור
ביאתו, א"ל א"כ לכו נוקפו [לכו נוקפו] ב' פעמים במס' כריתות, "לכו
נוקפו ופורש" ד' פעמים במס' נדה], ופורש [שלא יבעול כלל],

תינוקת שלא הגיע זמנה לראות, וניסת, ב"ש אומרים, נותנין לה ארבע לילות, וב"ה
אומרים, עד שתחיה המכה,
הגיע זמנה לראות וניסת, ב"ש אומרים, נותנין לה לילה הראשון, וב"ה אומרים, עד
מוצאי שבת, ארבע לילות,
ראתה ועודה בבית אביה, ב"ש אומרים נותנין לה בעילת מצוה, וב"ה אומרים כל
הלילה כולה,

[שנינו במשנתנו] ראתה ועודה [בבית אביה]: תנו רבנן, ראתה
ועודה בבית אביה, בית הלל אומרים, כל הלילה שלה,
ונותנין לה עונה שלמה, וכמה עונה שלמה, פירש רבן שמעון
בן גמליאל, לילה וחצי יום,

ומי בעינן כולי האי, ורמינהי, הרי שהיו גתיו ליי, ובית בדיו
לשמן טמאות, ובקש לעשותן בטהרה, כיצד הוא עושה, הדפין
זהו הדלת שנותנין על העננים, והלולבין היינו מופיא אשקוב"א [broom]
שמנקים זה את הגת, והעדשין זו היא הגת עצמה, שהעננים נמוים שם,
מדיחן [דלא בלעי כלל, והא דלא בעי הדחה וטבילה? לפי שהדפין והלולבין הן
פשוטי כלי עץ, והעדשים של אבן הן. ע"פ הר"ן],

דף ס"ה ע"ב

העקלים של נצרים דרז"ש, יש מקומות שקושרין את המפות של מרזנים
צעקלים סביב, ושל בצבוץ קנזוס, מנגבן שאים צולעין כל כך, של שיפא
גומא גליי"ד צלע"ו ושל גמי, מיישגן,

וכמה מיישגן? י"ב חדש,

רשב"ג אומר, מניחין מגת לגת, ומבד לבד, היינו ת"ק [שגם מגת
לגת ומבד לבד הוא י"ב חודש?] איכא בינייהו חרפי [קודמים] ואפלי
[ומאוחרים] לר"ש פעמים שכן יותר מ"ב חדש, פעמים שכן פחות,

רבי יוסי אומר, הרוצה לטהר מיד, מגעילן ברותחין, או
חולטן במי זיתים [רותחין], רשב"ג אומר משום ר' יוסי, מניחין
תחת הצינור שמימיו מקלחין, או במעיין שמימיו רודפין,

וכמה [צריך להניחן תחת הצינור או תחת הקלוח] עונה,

כדרך שאמרו ביין נסך, כך אמרו בטהרות, [ומקשה הגמ' על דברי
הברייתא] כלפי לייא בטהרות קיימינן? אלא כדרך שאמרו
בטהרות, כך אמרו ביין נסך,

[ושואלת הגמ'] וכמה עונה, א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן, או יום
או לילה,

ר' חנה שאונא, ואמרי לה רבי חנה בר שאונא, אמר רבה בר
ר' חנה א"ר יוחנן, חצי יום וחצי לילה,

ואמר רב ושמואל בר רב יצחק, ולא פליגי רבי חייל, ורצה דר דר מנה
הא בתקופ' ניסן ותשרי שהיוס והלילה שוים, או יום או לילה, הא
בתקופת תמוז וטבת שאינם שוין חצי יום וחצי לילה, דהוי עונה שלימה של
י"ב שעות,

[וכאן מסיים מה שהתחיל לעיל ורמינהו] הכא גמי אימא [לפי האמוראים]

אבני חן למסכת נדה

המקור דרך אותה שפופרת ומוציאתו. שט], אם נמצא דם על ראש המוך, בידוע שמן המקור הוא בא, לא נמצא דם על ראשו, בידוע שמן הצדדין הוא בא וטעור,

ואם יש לה מכה באותו מקום, תולה במכתה,

ואם יש לה וסת לקלוקל הזה, שאינה רואה כל שעה מחמת תשמיש, אלא לפקדים תולה בוסתה ומשמש בלא צדיקה בין וסת לוסת,

ואם היה דם מכתה משונה מדם ראייתה, אינה תולה [דם ראה בדם מכה],

ונאמנת אשה לומר, מכה יש לי במקור שממנה דם יוצא, דברי רבי הן מילתא לחודה דנאמנת אשה קאמר רבי אכל ישרא כולה רבן שמעון היא,

רשב"ג אומר, דם מכה הבא מן המקור טמא [פי' הדם עצמו הוא טמא, אבל האשה אינה נטמאת על ידיה בטומאת נדה], ורבותינו העידו על דם המכה הבא מן המקור, שהוא טהור,

מאי בינייהו [אין הפירוש למה יהיה נפק"מ להלכה, שהרי זה ברור שלרשב"ג טמא, ולרבנן טהור, אלא מה סברת המחלוקת, מה סברתו של כל אחד?] אמר עולא, מקור מקומו טמא, איכא בינייהו,

[ומקשה על העצה של בריקה שאמר לעיל] שפופרת אפגורי [פוצעת] מפגרא לה שהעץ אינו חלק ומסרטט ומוציא דם? אמר שמואל בשפופרת של אבר ופיה רצוף כפול לתוכה,

אמר ליה ריש לקיש לרבי יוחנן, ותבדוק עצמה בביאה שלישית של בעל הראשון כלומר מציאה שלישית של ראשון ואילך תשמש ע"י צדיקה, ולמה תתגרש?

אמר ליה לפי שאין כל האצבעות שוות ושמה צבעל אחר לא תטריך צדיקה, ומוטב שתתגרש ותתקן, ולא תבא לידי כרת, הלכך מתגרשת עד שתחזוק בשלש אצבעות,

אמר ליה ותבדוק עצמה בביאה ראשונה של בעל שלישי משבא עליה פעם אחת, לא תשמש שניה בלא צדיקה, שהרי הוחזקה בג' אצבעות? ומשניין אין חזקה ביאה אחת חזקה לפי שאין כל הכחות שוות ושמה צעילה זו הייתה כחה מרובה, הלכך עד שתחזוק בג' ביאות לכל אחד ואחד, והדר תצדי צדיקה לביאה רביעית של צעל שלישי,

ההיא דאתאי שהיתה רואה דם מחמת תשמיש לקמיה דרבי, אמר ליה לאברן [תלמידו של רבי היה. רש"י יצמות קה:], זיל בעתה הצהילה פתאום

ת"ר, וכולן שהיו שופעות דם ובאות, מתוך ד' לילות לאחר ד' לילות ללא ראתה צבית אציה [בהגיע זמנה לראות וניסת, שנותנין לה ד' לילות אליבא דב"ה], [או אם היתה שופעת] מתוך הלילה לאחר הלילה או מתוך הלילה, לראתה צבית אציה כולן צריכות לבדוק את עצמן שאין סומכות לומר הוולד ושופעות דם, מדם בתולים הוא, ואפילו אחר ד' לילות, אלא צודקות אם נשתנו מראה דמים, כדמפרש,

ובכולן ר"מ מחמיר בדברי ב"ש [במתני'] לקטנה ד' לילות, להצריכה צדיקה אם שופעת מתוך ד' לאחר ד', ולנערה לילה אחד # [צריך להבין למה לא חשיב גם שמחמיר בב"ש כשראתה בבית אביה, שאין נותנין לה אלא בעילת מצוה?],

ושאר ראיות היכא דאינה שופעת שבין ב"ש וב"ה [שהיא רואה דם לאחר זמנו של ב"ש ותוך זמנו של ב"ה] דלצ"ה טעורין ואפי' נשתנו [מראה הדמים כיון שהוא בתוך הזמן שנתנו לה חכמים], ואמר ר"מ הלך אחר מראה דמים וזהא לא ס"ל כצ"ש לגמרי, דלצ"ש אפילו לא נשתנו טמאין, כיון דאינה שופעת מתוך ד' לאחר ד' לקטנה, ומתוך לילה לאחר לילה, להגיע זמנה ולא ראתה,

שהיה ר"מ אומר, מראה דמים משונים הן זה מזה, כיצד דם נדה אדום, דם בתולים אינו אדום, דם נדה זיהום, דם בתולים אינו זיהום, דם נדה בא מן המקור, דם בתולים בא מן הצדדין,

אמר רבי יצחק בר רבי יוסי, אמר רבי יוחנן, זו דברי ר' מאיר, אבל חכמים אומרים, כל מראה דמים אחת הן,

תנו רבנן, הרואה דם לאו צמולה קא מיירי אלא צדס מדות מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש עד שתתגרש

דף ס"ו ע"א

ותנשא לאחר כדמפרש לקמיה שאין כל האצבעות שוות, ותנשא לאחר, דתלתא זימני צעין לחזקה כרצ"ג, ככולה גרסינן ושלישית,

ניסת לאחר [לבעל שלישי], וראתה דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש, עד שתתגרש ותנשא לאחר,

ניסת לאחר [לבעל שלישי] וראתה דם מחמת תשמיש, משמשת פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך לא תשמש, עד שתבדוק עצמה,

כיצד בודקת את עצמה, מביאה שפופרת [קנה חלול] ובתוכה מכחול קיסס ארוך ומוך מונח על ראשו של מכוול [ומכניסו אל תוך

אבני חן למסכת נדה

אזל בעתה, ונפל ממנה חררת דם, אמר רבי נתרפאה זאת,

ההיא אתתא, דאתאי לקמיה דמר שמואל, אמר ליה לרב דימי בר יוסף זיל בעתה, אזל בעתה ולא נפל ממנה ולא מירי, אמר שמואל זו ממלאה וגופצת מתמללה דם ומגפלתו בשעת משמש היא, וכל הממלאה וגופצת אין לה תקנה,

ההיא דאתאי לקמיה דרבי יוחנן, דכל אימת דהות סלקא מטבילת מצוה, הות קחויא דמא, א"ל שמא דימת עיריך ננות עיריך שהיו מתקנאות בך, נמיכה שצניך לצעלך, דימת לשון לעזו פרלרי"ץ כמו (יצמזם נ3). מידם דיימא [ועל חתנא דדאיר בבי חמוהי, [ישואל] דדאיר אין דחליף לא, והא ההוא דחליף אבבא דבי חמוהי וגנדיה רב ששת? ההוא מידם הוה דיים מחמתיה], וכמו (סוטה דף כו.) לא ישא אדם דומה [נטענת ונדגרת צפי כל על מלאפיה. רש"י שם, אבל הלשון שם הוא ישא אדם דומה ואל ישא בת דומה, וממשך בעור לשונות, אבל לשון זה ליתא בשום מקום] עלתה בך, לכי והבעלי לו ע"ג הנהר [שלא תדענה בנות עירך שחזרת את מטבילת מצוה. שט],

איכא דאמר אמר לה, תגלי לחברותיך, כי היכי דתהוו עליך עד השתא להך גיסא על מינה ימירה שצניס, נתהוו עליך להך גיסא וילמרו כמה שנואם זו פ' ביון שישמעו שבכל פעם שאת בא מטבילה את רואה דם, ירחמו עליך] ומשז קנאה ממך,

ואיכא דאמר אמר לה, גלי לחברותיך כי היכי דלבעו עליך רחמים, דתניא [וכ"ה בשבת סו., מו"ק ה., סוטה לב:] וקרא יג וטמא טמא יקרא, צריך להודיע צערו לרבים, ורבים מבקשים עליו רחמים,

אמר רב יוסף, הוה עובדא בפומבדיתא וגילתה גערה לרבים וצקשו עליה רחמים ואתסי ומתרפאה,

אמר רב יוסף, אמר רב יהודה אמר רב, התקין רבי בשדות מקום שאין [שאינן] בני תורה, ואין יודעות לנטות פתח גדול, מתי הן ימי נדה, מתי הן ימי זכר, ראתה יום אחד, תשב ששה והוא כדין תורה, ושמה צימי נדה הוא,

[ואם ראתה] שנים, תשב ששה והן לחומרה, שמא ראשון סוף וזו שני תחלת נדה וצריכה עוד ששה,

אבל שלשה דלילו הוה ימי זכר צריכה ז' נקיים, השתא נמי תשב שבעה נקיים שמא צימי זכר עומדת,

אמר ר' זירא, בנות ישראל החמירו על עצמן, שאפילו רואות טפת דם כחרדל, יושבות עליה שבעה נקיים,

אדבריה רבא לרב שמואל, ודרש, קשתה שני ימים וראתה צימי

וזו ולשלישי הפילה, תשב שבעה נקיים, קסבר אין קשוי לנפלים, ואי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם,

א"ל רב פפא לרבא, מאי אריא קשתה שני ימים, אפילו משהו בעלמא, דהא א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים?

א"ל אמינא לך איסורא דאפי' היכא דלא אחמור, משז על כרחי מן התורה, ואת אמרת מנהגא, היכא דאחמור אחמור, היכא דלא אחמור לא אחמור,

1. תבעוה 2. נתר 3. בחמין 4. למבול 5. קמטים 6. ע"ג 7. נמל סי'

אמר רבא, 1. תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה שתשב שבעה נקיים שמא מתמת תלוז חמור, ראתה דם,

רבינא איעסק ליה לבריה, בי רב חנינא, א"ל סבר ליה מר למכתב כתובה [לקבוע זמן החתונה] לארבעה יום [ליום רביעי, שזה זמן נישואין לבתולה]? א"ל אין, כי מוט לארבעה, נטר עד ארבעה אחרינא [ליום רביעי שלאחר כן], [נמצא ד] איעכב שבעה יומי בתר ההוא יומא נתר יומא שנתפייסה לינשא, א"ל מאי האי, א"ל לא סבר לה מר להא דרבא, דאמר רבא תבעוה לינשא ונתפייסה, צריכה לישב שבעה נקיים, א"ל אימר דאמר רבא בגדולה דקחויא דמא, אבל בקטנה דלא חויא דמא מי אמר,

א"ל, בפירוש אמר רבא, ל"ש גדולה לא שנה קטנה,

גדולה טעמא מאי, משום דמחמדיא, קטנה נמי מחמדיא [ראה קובץ מוריה שבט תשעא דף קלא ששואל על אשה שניטל הרהם שלה והיא באה להנשא אם צריכה למבול, אי היא דומה לקטנה וקנה שהם ניטלות דמים או כשניטל הרהם יש להקל שלא תטבול. עיי"ש],

אמר רבא, אשה

דף ס"ו ע"ב

לא תחוף שערה לא 2. בנתר, ולא בחול, בנתר משום דמקטף נותק שער ומתבלבל וחוזק, ובחול משום דמסריך מדציק השער וחוזק,

ואמר אמימר משמיה דרבא, אשה לא תחוף אלא 3. בחמין, אבל לא בצונן, ואפילו בחמי חמה די לה צמחין שהחמו צמח,

צונן מאי טעמא לא, משום דקירירי ומשרו מזיין מקשין את

אבני חן למסכת נדה

השערות, ואין ללכוד עובר,

7. בנמל פורט"ו, מקום שהספינות נקבעות [dock], שמעלות טיט וחונן, אע"ג דהשתא ליכא [שאין רואין עליה טיט לאחר שעלתה מן המים], אימור בְּרִדְיוֹ יֵי [drippings. Jastrow] נפל הטיט מַעְלָה [אבל בשעה שטבלה היה חוצץ], כדדיוני איני יודע לשונו, ונראה שהוא לשון שיכשוך, שכשכשכה רגליה במים, בלאתה נפל [הטיט מגופה],

[וכן רואין שחוששין להציצת הטיט מומעשה זו שעשה להם מוחצלות בתשרין] אבוא דשמואל [שבת סה, נדרים מ; בבורות נה:], עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן מקוה [היינו] מים מכוסין, ואין טובלות בנהר, לפי שרבו המים צימות הגשמים מגשמים שנפלו, וחייש שמא ירבו נוטפין על הזוחלין, ומניא בתורת כהנים, [אין] מה מעין מטהר בזוחלין, אף מקוה מטהר בזוחלין, כלומר שמטבילין במכוסין דרך זחילתו, קודם שנקו ונמו במקוה, ת"ל אף מעין, מעין מטהר בזוחלין והמקוה מטהר באשכורן, ומנו אשכורן ? דקו וקיימי, דאין מטבילין במכוסים, אלא משנקו למקוהם, ונמו מזחילתו, ומנן במסכת מקוואות (פ"ה מ"ה) הזוחלין כמעין, כלומר זוחלין שגהרות כמעין והנוטפין כמקוה ומים הנוטפין מההרים הרי הן כמקוה ואין מטהרים בזחילה,

הילכך צימי ניסן שגהרות הנהר על ידי גשמים, חייש שמא רבו נוטפין שבו על חיים שבו, ובעלו זוחלין, ואין מטהרין את הטמא הטובל בהן דרך זחילה, וכל הנהרות לעולם הן הולכים זוחלין, לפיכך עבד להו מקוה באשכורן, לטבול בתוכו,

יש מפרשים דבעין מים חיים לזבה, ולאו מילתא היא, דמניא בתוספתא חומר בזב מצובה, שהזב טעון מים חיים כו',

ומפצי' ביומי תשרי שטובלין בנהר, שהזוחלין מרובין, אבל מפני חציאת הטיט, נותן מחצלות בנהר שעוברות עליהן,

אמר רב גידל אמר רב, נתנה תבשיל לבנה, וטבלה ועלתה [חיישין שמו נדבק עליה מהתבשיל], לא עלתה לה טבילה, אף על גב דהשתא ליכא אימור ברדיוני נפל,

אמר רמי בר אבא, הני רבדי פוינטור"ט דכוסילתא פלומ"א, ודרכן של מכות של הקזת דם להעלות גלד עד תלתא יומי גלדן כך ומחזר, והוי כגוף הבשר ולא חייז לא חייזי, מכאן ואילך חייזי,

אמר מר עוקבא, לפלוף קצי"ט שבעין, לה אינו חוצץ, יבש חוצץ, אימתי נקרא יבש, משעה שמתחיל לירק,

אמר שמואל, כחול שבתוך העין אינו חוצץ, ושעל גבי העין חוצץ, אם היו עיניה פורחות פוחתת ועומתת מדי, בין כך ובין כך, אפי' על גבי העין אינו חוצץ לפי שפריחתה מעצירתו, ואינו עב על גב העין ואין בו ממש, ל"א דומעות, שהדמעה מלחלח את הכחול, ואינו חוצץ,

א"ר יוחנן, פתחה עיניה ביותר הויא חציצה למעלה, או עצמה

ואמר רבא, לעולם ילמד אדם בתוך ביתו, שתהא אשה מדיחה⁵. בית קמטיה צית השמי וצית הסמרים שלה במים,

מיתבי, בית הקמטים ובית הסתרים אינן צריכין לביאת מים?

נהי דביאת מים לא בעינן, מקום הראוי לביאת מים בעינן,

כדר' זירא, דא"ר זירא כל הראוי לביילה במסכת מנחות ששים עשרונים הצאים בכלי אחד, ראוי ללול ואין צילה מעכבת בו, שאם לא כלל כשר, ושאין ראוי לביילה כגון ששים ואחד עשרונים בכלי אחד, צילה מעכבת בו ופסולה, הואיל ואי צעי ללול לא מצי למבלי, אין בילה מעכבת בו, ושאין ראוי לביילה, בילה מעכבת בו,

אמר רבין בר רב אדא, אמר רבי יצחק, מעשה בשפחתו של רבי, שטבלה ועלתה, ונמצא לה עצם חוצץ בין שיניה, והצריכה רבי טבילה אחרת [שאף שאין צריך מים בתוך הפה, מ"מ צריך שתהיה אפשר להכניס המים לתוך, ולא תהיה חציצה],

ואמר רבא, ⁴ טבלה ועלתה, ונמצא עליה דבר חוצץ, אם סמוך לחפיפה טבלה, אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול דודאי לאחר שטבלה צא עליה,

איכא דאמרי, אם באותו יום שחפפה טבלה, אינה צריכה לחוף ולטבול, ואם לאו צריכה לחוף ולטבול,

מאי בינייהו? איכא בינייהו למסמך לחפיפה טבילה ללישנא קמא בעינן סמוך לחפיפה טבילה, למיחף ביממא ולמטבול בליליא,

אמר רבא, אשה לא תעמוד⁶. על גבי כלי חרס וטבול, סבר רב כהנא למימר, טעמא מאי משום גזירת מרחצאות שדרכן מרחצאות לישב ע"ג אנטפאות של אדמה, דדמי לכלי חרס, ואחי למימר טבילה עולה בהן, הא על גבי סילתא בקעת עבה, כמו בחצרתה ולא בסילתא [ציצמות] (דף סג) שפיר דמי,

א"ל רב חנן מנהרדעא, התם טעמא מאי משום דבעית' שלא חפול ולא טבלה שפיר, סילתא נמי בעיתא,

אמר רב שמואל בר רב יצחק, אשה לא תטבול

דף ס"ז ע"א

אבני חן למסכת נדה

עיניה ביותר הויה חנינה למטה, לא עלתה לה טבילה,

בתה,

אמר ריש לקיש, האשה לא תטבול, אלא דרך גדילתה [בדרכה הרגילה בהרגלה. שם] כלומר לא מדמך זרועותיה על צורה, ולא רגליה ושוקיה זה צוה, אלא כדרך הליכתה ושמושה תמיד, ומה שנכסה וקמוט, ואין מים באין בו, לא איכפת לן, ואינה צריכה לפשט צית קמטיה וסתריה, אלא כדרך תמיד,

ברתנן גבי ראית נגעים, שטיהר צהן הכמוצ צית הסמרים, דכתיב (ויקרא יג) לכל מראה עיני הכהן, ומנן האיש נראה מראה נגעו לכהן כעודר צצית השחי ומוסק זיתים צצית הערוה, דאם יש לו נגע צצית השחי, אין צריך להגביה זרועותיו יותר מדאי, להראותו, אלא כעודר שמגביה ואינו מאנס עצמו, ומה שיוכל כהן לראות יראה, ואם לא יוכל לראות, טהור, וצצית הערוה א"צ לכוף ולשום יותר מדאי, אלא כמוסק זיתים אחר שנשרו מן האילן, ומלקטן על הארץ,

אשה נראת לכהן צנגעה כאורגת צצית השחי, ואם צצית הערוה היא כופפת עצמה וכמניקה את בנה,

אמר רבה בר רב הונא, גימא אחת מיהדקא שפיר ומוצת קשורה חוצצת,

דף ס"ז ע"ב

ש"ש לא מיהדקי אינן חוצצות, שתיים אינן יודע, ור' יוחנן אמר אנו אין לנו אלא אחת [אבל שתיים אינה חוצצת],

אמר ר' יצחק דבר תורה [ראה סוכה ריש ו:] הלכה למשה מסיני, דאמר מר (סוכה דף ה) שיעורין חציין ומחליין הלכה למשה מסיני, רובו רוב שערו קשור אחת אחת המקפיד עליו חוצין, רובו ואינו מקפיד עליו אינו חוצין, וגזרו על רובו שאינו מקפיד, משום רובו המקפיד, וגזרו על מיעוטו המקפיד, משום רובו המקפיד,

ולגזור נמי על מיעוטו שאינו מקפיד, משום מיעוטו המקפיד? היא גופה גזרה, ואנן ניקום וגגזור גזרה לגזרה,

אמר רב, נדה בזמנה צציעי, וצנדה דאורייתא קמייירי שלא ספרה ז' נקיים, אינה טובלת אלא בלילה דכתיב זה (ויקרא טו) תהיה צנדה מהא צנדה כל ז', ושלא בזמנה צציעי טובלת בין ביום בין בלילה,

רבי יוחנן אמר, בין בזמנה בין שלא בזמנה אינה טובלת, אלא בלילה, משום סרך בתה שנוהגת אחריה לטבול ציום, ואפילו בזמנה, ואחיא לידי כרת, ולא ידעה דאמה צציעי הוא דטבול ציום,

ואף רב הדר ביה, דאמר רבי חייא בר אשי אמר רב, נדה בין בזמנה בין שלא בזמנה, אינה טובלת אלא בלילה, משום סרך

[ד' מקומות דלחלן שהיו מרכזי תורה, בשל חכמי תורה גדולים שהיו ופעלו בהן, העיר נרש היתה עיר נמל ומסחר ששכנה במרכזו של איזור הקלאי פורת, התפתחותה של העיר נוקף גם לזכות נהר נרש שעבר לידה, העיר פפוניא שכנה בין פומבדיתא ומחוזא, על נהר פפא [על שמו נקראת העיר] ובין חכמיה הגודעים היו רב אחא בר יעקב, ורב מתנה,

העיר פומבדיתא היתה [לאחר חורבן העיר נהרדעא] מרכז התורה שבבבל, כאשר רב יהודה תלמידם הגדול של רב ושמואל היה ראש הישיבה הראשון בפומבדיתא, ובה התקין תקנות הלכתיות כזו שלפנינו,

העיר מחוזא שכנה על חנר החידקל, ושימשה כעיר מסחר מרכזית, עיר זו היתה ידועה בחומה שהקיפה אותה [אשר שעריה נגעלו בלילות], בעיר זו קבע רב נחמן את ישיבתו, וברור שלאחר רבה ורב יוסף מחכמי העיר הווי, עמד רבה [בן העיר] בראשית הישיבה, אליה נהרו תלמידים רבים וכחכם העיר מחוזא, התקין רבא תקנות הנוגעות במיוחד לעיר זו. שם],

אתקין רב אידי בגרש, למטבול ביומא דתמניא, משום אריותא, רב אחא בר יעקב [התקין בן] בפפוניא משום גנבי, רב יהודה בפומבדיתא משום צנה, רבא במחוזא משום אבולאי שוערי העיר ועוצדי כוכבים הן, ל"א צנינים של מערות היו בדרך צית הטבילה, ואם תפול שם תסתכן,

אמר ליה רב פפא לרבא ולאביי, מכדי האידנא כולחו ספק זכות שויניהו רבנן שאפילו נדה סופרת ז' נקיים, דהתמירו על עצמן כדר' זירא ליטבלינהו ביממא דשביעאה דשצעה ממנה נפשו אס נדה היא, הרי יום טבילתה יותר מזה לראייתה, ואם זכה היא טבולת זכה ציום?

משום דרבי שמעון, דתניא ויקרא טו אחר תטהר, אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן, ר' שמעון אומר אחר תטהר, אחר מעשה כיון שספרה מנקת היום של ז' תטהר ע"י טבילה, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן, שמא תבא לידי ספק שמא תשמש בו ציום, ומראה מיד לאחר תשמיש, ונמצא סותרת כל שלפניה ועצילתה פסולה,

אמר רב הונא, אשה חופפת [מתקנת עזרא בב"ק פב.] באחד בשבת, וטובלת בשלישי בשבת, שכן אשה חופפת בערב שבת, וטובלת במוצאי שבת דהא אינה יכולה לחוף בשבת, ודין אפשר משאי אפשר,

אשה חופפת באחד בשבת, וטובלת ברביעי בשבת, שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי יו"ט שחל להיות אחר השבת,

אשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת, שכן אשה חופפת בערב שבת וטובלת במוצאי שני ימים טובים

אבני חן למסכת נדה

של ראש השנה שחל להיות אחר השבת,

אשה לא תחוף בערב שבת, ותטבול במוצאי שבת [אלא תחוף במוצ"ש לפני הטבילה], ותמה על עצמך היאך חופפת ביום, וטובלת בלילה [וכ"ש מערב שבת למוצ"ש], הא בעינן תכף לחפיפה טבילה, וליכא, שהרי נקושי התיירו להרחיק חפיפתה מטבילתה כל כך, אלא משום דלי חפפה כליל טבילתה אימור לא חייפא שפיר, משום דממהרת לטבילתה, מתוך שמהומה לצימה,

הדר אוקי רבא אמורא עליה [״אמורא עליה״ יש 12 פעמים בש״ס], ודרש, דברים שאמרתי לפניכם טעות הן בירי, ברם [באמת] כך אמרו משמיה דרבי יוחנן, אשה לא תחוף בערב שבת, ותטבול במוצאי שבת, ותמה על עצמך, היאך חופפת ביום וטובלת בלילה, הא בעינן סמוך לחפיפה טבילה, וליכא,

והלכתא, אשה חופפת ביום וטובלת בלילה, והלכתא אשה לא תחוף אלא בלילה, (אלא) קשיא הלכתא אהלכתא? לא קשיא הא דאפשר לחוף ביום [שאינו שבת או יו"ט] חופפת ביום, הא דלא אפשר לחוף כגון מוצאי יום טוב, לא מתוך אלא כלילה:

יו"ד סימן קצט סעיף ג, חפיפה צריכה להיות לכתחלה סמוך לטבילה, והמנהג הבשר שתתחיל לחוף מבעוד יום ועוסקת בחפיפה עד שתחשך, ואז מטבול, וכן מנהג כשר שאף על פי שחפפה תשא עמה מסרק לבית הטבילה ותסרוק שם: הגה ובשעת הדחק שצריכה לחוף ביום או ש"א לא לה לחוף ביום וצריכה לחוף כלילה יכולה לעשות (צ"ת יוסף) בשם הפוסקים ובשם הרמב"ם ס"ב דמקואות) וכלל שלל ממהר לצימה ותחוף כראוי:

סעיף ד, חל טבילתה במוצאי שבת, שא"א לחוף מבעוד יום, תחוף בליל טבילתה: הגה ומ"מ מנהג יפה הוא שמתוך היטב בערב שבת ומוצ"ש מחזור ותחוף ותסרוק מעט (טור) :

סעיף ה, נודמנה לה טבילה בליל שבת תחוף ביום:

מתני' נדה שבדקה עצמה יום שביעי שחרית, ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה לא בדקה ענמה להפריש בטהרה [וטבילה לערב], ולאחר ימים [לאחר שטבלה בליל שמיני. רע"ב] בדקה ומצאה טמאה, הרי היא בחזקת טהורה צימים שצניעיים, וטהרה שנגעה בהן לאחר שטבלה כליל שמיני, טהורות, דהשתא הוא דמואי,

בדקה עצמה ביום שביעי שחרית, ומצאה טמאה [ובולחו תנאי דמתני' מורו בזה שצריכה להפריש בטהרה פעם אחד, והא דנקט ומצאה טמאה אידי דנקט רישא מצאה טהורה, תני סיפא מצאה טמאה, וה"ה אם לא בדקה כלל כל ימי טומאתה. משנה אחרונה על המשניות], ובין השמשות לא הפרישה [לא בדקה], ולאחר זמן בדקה ומצאה טהורה, הרי זו בחזקת טמאה,

ארישא קאי, דקמני אחר ימים בדקה ומנא טמאה ומטמאה מעת לעת של

ורב חסדא אמר כולחו אמרינן היכא דהגיע טבילתה במוצ"ש חופפת בע"ש, ואם הגיע טבילתה במוצאי י"ט אחר השבת, או למוצאי ב' ימים טובים של ר"ה אחר השבת, חופפת נמי מבע"ש, דהא לא אפשר לחוף ביו"ט, [אבל] שבן לא אמרינן היכא דטובלת כליל יום חול, שיכולה לחוף היום, אסורה לחוף מאתמול כדקאמרן, משום טעמא דשכן אשה חופפת בע"ש, וטובלת למוצאי שבת, דהתם לא אפשר, אבל מוצאי יום חול, אפשר לחוף היום, היכא דאפשר אפשר היכא דלא אפשר לא אפשר,

ורב יימר אמר, אפילו שבן נמי אמרינן דאפילו טבלה מוצאי יום חול יכולה לחוף מאתמול לבר מאשה חופפת באחד בשבת וטובלת בחמישי בשבת דרחוק יותר מדאי, ואפילו טעמא דשכן ליכא למימר, דאפילו דלמוצאי שני ימים טובים של ראש השנה שלאחר השבת ליתא, דאפשר דחופפת בלילה, וטובלת בלילה במוצאי שני ימים טובים של ר"ה שאחר השבת, אסורה לחוף בע"ש, ומוטב שתחוף כליל טבילתה,

דרש מרימר, הלכתא כרב חסדא לחומרא, דאמר שכן לא אמרינן, דהיכא דטבלה מוצאי יום חול, לא תחוף מאתמול וכדמתרין רב יימר וכמאי דאמר רב חסדא כולהו אמרינן, דהיכא דטבלה במוצאי ב' ימים טובים [של ראש השנה] אחר השבת חופפת בע"ש, לית הלכתא כוותיה, אלא כדמתרין רב יימר, חייפא כלילה, וטבלה כלילה, מרימר חומרי חומרי נקט, מדרב חסדא ומדרב יימר,

איבעיא לחו, אשה מהו שתחוף בלילה כליל טבילתה ותטבול בלילה מי אמרינן מתוך שממהרת לטבילתה לא חייפא שפיר? מר זוטרא אוסר, ורב חיינא מסורא שרי,

א"ל רב אדא [לרב חיינא מסורא], לאו הכי הוה עובדא, בדביתהו [באשתו] ד"אבא מרי" [כך היה שמו של ה] ריש גלותא, דאיכא לשון קטטה, ולא רתה לטבול, אזל ר"ג בר יצחק, לפיוסה, ואמרה ליה מאי איתיה השתא מה נך למחר הלילה,

דף ס"ח ע"א

תסגי אייתי למהר די נך אס אטבול למחר, וידע רב נחמן מאי קאמרה ליה שלא חפפה, אמר דויד קדרות להסס בהם חמין חסרת, טשטקי פלדוסטו"ל [יש בלע"ז המלה שטאל דהיינו כסאות] לישב עליהן חסרת, עבדי חסרת להציא מים ולחמם,

דרש רבא, אשה חופפת בערב שבת, וטובלת במוצאי שבת [פי' אף שיש הפסק גדול בין חפיפה לטבילה],

אמר ליה רב פפא לרבא, והא שלח רבין באגרתיה [מא"י לבבל],

אבני חן למסכת נדה

לחייך זו, [או] ומפקידה לפקידה,

ואם יש לה וסת דיה שעתה,

ור' יהודה אומר, כל שלא הפרישה במהרה, מן המנחה ולמעלה [רש"י פירש לקמיה דהיינו בין השמשות], הרי זו בחזקת טמאה,

וחכמים אומרים, אפילו בשנים [ביום השני של שבועה ימי נדה] לנדתה, בדקה שחרית ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה, ולסוף ז' טבלה, ולאחר זמן בדקה ומצאה טמאה, הרי זו עד עכשיו בחזקת טהורה,

ושלש מחלוקות בדבר, למנח קמא שציעי הוא דמטהרתה בדקות שחרית, אבל שני לא, ולר' יהודה אפילו בדקות שציעי שחרית לא מטהרה, עד שמפריש בין השמשות, ולרבנן בתראי אפילו בשני:

נמי: איתמר, רב אמר, זבה ודאי מפרש ואיל, ולוי אמר, זבה ספק,

אהייא קאי, אילמא ארישא, הרי זו בחזקת טהורה קתני [ואידך תהיה זבה ודאי], אלא אסיפא דקה שציעי שחרית ומנחה טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, בשלמא ספק זבה אמרינן לחי, דכיון דלא הפרישה בטוהרה לא שחרית ולא ערבית, איכא נספוקי כדכחש ח' וט' וי', אלא זבה ודאי נמי בתמיה ו הרי בדקה ומצאה טהורה לאחר הימים ומנחה טהורה, ואיכא למימר כיון דמנחה טהורה, עד השתא נמי לא חזאי,

אלא כי איתמר דרב ולוי, שמעתא באפי נפשה ולא אמתינן איתמר, נדה שבדקה עצמה ביום השביעי שחרית, ומצאה טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר ימים # [לכאורה צריכה להיות לכל הפחות ג' ימים כדי שתהיה זבה ע"ז] בדקה ומצאה טמאה [דהוי תרתי לדיעותא], רב אמר זבה ודאי, ולוי אמר זבה ספק,

רב אמר זבה ודאי, כיון דמעיקרא נמצאת טמאה, ועכשיו נמצאת טמאה, טמאה ודאי, ולוי אמר ספק זבה, אימר פסקה ביני וביני,

דף ס"ח ע"ב

וכן תנא לוי במתניתא [במתניתיה. מנחת יהודה] אסיפא דמתני' תני הכי, דקה ז' שחרית ומנחה טמאה, ובין השמשות לא הפרישה, ו אחר הימים בין בדקה ומצאה טהורה, בין בדקה ומצאה טמאה, הרי זו ספק זבה:

בתוך ימי זיבתה צפ' צנות כותים (לעיל לט) קתני כל אחד עשר בחזקת טהרה, ואמרינן למאי הלכתא, ואמר רבא לומר שאם תראה בתוך י"א אינה מטמאה מעת לעת, ומתניתין קתני מטמאה מעת לעת ארישא, דקתני אחר הימים דקה ומנחה טמאה,

ומתמה הש"ס ולאו אותביניה לרבא חדא זימנא צפ' צנות כותים (לעיל ל"ט) ולא איפרוק?

הכי קאמרינן, לימא תהוי תיובתא דרבא נמי מהא,

אמר לך רבא, כי קתני מטמאה מעת לעת, אריש פרקין קאי [ריש פרק התנוקה], אראתה ועודה בבית אביה צ"ה אומרים כל הלילה שלה, וקאמר דאם ראתה לאחר מנח, מטמאה מעת לעת,

סד"א כיון דמפסקי להו ימים טהורין, בתחלת נדתה דמיא כנחלת דמיס, דקי"ל (לעיל דף ז) דיה שעתה צרטיה ראשונה, ולא תטמא מעת לעת, קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] אם יש לה וסת קא סלקא דעתך אסיפא דמתני' קאי, דקתני אחר הימים דקה ומנחה טמאה, מטמאה מעת לעת, ואם יש לה וסת קבוע לאחר הימים דהיינו ימי זבה, וראתה צו דיה שעתה: נימא תהוי תיובתא דרב הונא בר חייא אמר שמואל, דאמר רב הונא בר חייא אמר שמואל צפ' צנות כותים, גבי כל י"א בחזקת טהרה, לומר שאין האשה קובעת לה וסת, בימי זיבתה,

אמר לך רב הונא בר חייא אמר לך שמואל, כי אמרינן אין אשה קובעת לה וסת בימי זיבתה כי אמרינן אגא לקולא, דלא בעיא תלתא זימני למעיקר דהא קתני כל י"א בחזקת טהרה, דהיינו קולא דאמרינן דמיה מסולקין,

וכיון דדמיה מסולקין, דיה שעתה אבל לענין דיה שעתה, כל שכן דהוי וסת, דהא דמיה מסולקין:

[שנינו במשנתנו] רבי יהודה אומר [כל שלא הפרישה במהרה, מן המנחה ולמעלה, הרי זו בחזקת טמאה]: תניא אמרו לו לר' יהודה, אלמלי [אם היתה] ידיה מונחות בעיניה [באותה המקום] כל בין השמשות, יפה אתה אומר, עכשיו אימר עם סלוק ידיה ראתה ואפילו הכי אמרת טהורה, הלכך מזה לי הפרישה הפסיקה במהרה ב' מן המנחה ולמעלה, מזה לי הפרישה במהרה בראשון?

[ומקשה] בראשון מי איכא למאן דאמר והא אפילו רבנן בתראי, בשני שלה הוא דקאמרי, אבל בראשון דהוי פמיחת מעיניה, ליכא למאן דאמר, דאם דקה צהרים ומנחה טהורה, דתהוי הפרשה?

[שנינו במשנתנו] ומטמאה מעת לעת: לימא תהוי תיובתא דרבא, דאמר רבא, לומר שאין האשה מטמאה מעת לעת

אבני חן למסכת נדה

ורבנן הוא דגזור לסמור אותו יום,

וא"ת אחי לאיחלופי צאהל מת גמור, ולא יסמור אלא יום א' ? ורבנן בדאורייתא לא מיחלף אהל ספק דרצנן, צאהל דאורייתא לא מיחלף,

אבל הכא [שבדקה בראשון ושביעי], אי חיישינן ולא תמנה יום שנימיס, משום דלמא חזאי בספק [אבל תמנה ראשון ושביעי] אתי לאיחלופי בודאי דאמרין מדלא מנינן הני ימים, ודאי חזאי צינמיס, וקא מניא לראשון, ואחיא למנות ודאי רואה צינרוגין,

תני ר' יוסי ור' שמעון אמרי, נראין דברי רבי אליעזר מדברי רבי יהושע דכיון דחייש רבי יהושע לשמא ראה צינמיס, היה לו לסמור אף הראשון, ודברי רבי עקיבא, מדברי כולן דצעי ספורין וצדוקין, אבל הלכה כרבי אליעזר,

איבעיא להו, הוב והובא שבדקו עצמן יום ראשון ויום "שמיני", כזר עזרו ימי הספירה, ולא היה סופן צטורה דלא דקה יום ו', ומצאו טהור, ושאר הימים לא בדקו,

דף ס"ט ע"א

לרבי אליעזר דמכשר צדיקת שציעי עס הראשון בזה, דלרבי יהושע ודאי אין להם אלא שמיני בלבד, דאף ע"ג דתליא מילתיה צדיקה, ומונה ימים הצדוקין אפילו צינרוגין, הני מילי צראשון ושביעי, דחזו לאיצטרופי לחד מנינא, אבל שמיני לאו מסדר ספירת הראשון הוא, ולא מצטרף,

ולר' עקיבא נמי אין לו אלא שמיני בלבד, שמא ראה צינמיס, ומכאן ואילך צריך לספור ששה,

אלא לרבי אליעזר, מי מחזיקין כל ז' צטורה משום צדיקת ראשון דהו מחלתן צטורה, או לא,

תחלתן וסופן בעינן [לר' אליעזר דאמר ראשון ושביעי], והכא תחלתן איכא סופן ליכא [דהא לא בדקו עד שמונה], או דילמא תחלתן אף על גב שאין סופן?

אמר רב, היא היא טהורין, תחלתן אע"פ שאין סופן,

ורבי חנינא אמר, תחלתן וסופן בעינן, הכא תחלתן איכא, סופן ליכא,

מיתבי, ושויין בזב ובזבה, שבדקו עצמן יום ראשון ויום שמיני, ומצאו טהור, שאין להם אלא שמיני בלבד, מאן שוין לאו רבי אליעזר [שגם ר"א מודה כשבדקו בשמיני] ורבי יהושע דאע"ג דפליגי עליה דרבי עקיבא צראשון ושביעי הכא מודו [וקשיא לרב]?

כשהיו מהלכים בדרך, נדה שבדקה עצמה יום ז' שחרית ומצאה טהורה, ובין השמשות לא הפרישה, ולאחר הימים בדקה ומצאה טמאה, מהו, אמרו לו הרי זו בחזקת טהרה, [וחזר רבי ושאל מהם] ששי, חמישי, רביעי, שלישי, שני, מאי? א"ל לא שנא [אין חילוק מתי בדקה ואם היתה טהורה הרי היא בחזקת טהרה],

בראשון לא שאלתי, ומעיתי שלא שאלתי שאלתי היו מטהרין, אטו כוליה לאו בחזקת טומאה קיימי, וכיון דפסק פסק, ראשון נמי כיון דפסק פסק,

ומעיקרא מאי סבר שלא רצה לשאול? הואיל והוחזק מעין פתוח:

מתני': הוב והובא שפסקו, והתמילו לספור ז' שבדקו עצמן ביום ראשון, ומצאו טהור, וביום השביעי ומצאו טהור, ושאר ימים שבינתיים [חמשה ימים בגדה, ה, ו,] לא בדקו, רבי אליעזר אומר, הרי הן בחזקת טהרה,

ר' יהושע אומר, אין להם אלא יום ראשון ויום שביעי בלבד,

ר' עקיבא אומר, אין להם אלא יום ז' בלבד שמא ראו צינמיס, וסתרו ספירתן הראשונה:

גמ': תניא, אמר לו רבי אליעזר לר' יהושע, לדבריד, אתה מונה צינרוגין, והתורה אמרה ויקרא טו כח ואם-תִּהְיֶה מִזֶּה יָבָה וְסִפְרָהָ שִׁבְעַת יָמִים וְ אַחֵר תִּטְהַר, אחר אחר לכולן, שלא תהא טומאה מפסקת ביניהן,

אמר לו רבי יהושע, ואתה אי אתה מודה, בזב שראה קרי צימי ספירו, שאינו מונה אותו יום, דקיימא לן דסותר יום א', ומונה לצינרוגין,

ובגזיר שהילך סככות ופרעות שהן ספק אהל, אין אותו יום עולה למנין מירוחו, וממא שמונה ל' יום של סתם מירוח, וצינרוגין, והתורה אמרה במדבר ו והימים הראשונים יפלו,

ורבי אליעזר? בשלמא התם זב שראה קרי, ויקרא טו לטמאה בה אמר רחמנא זאת תורת הזב ואשר תלך ממנו שכבת זרע וגו' [ויקרא טו] שאינה סותרת אלא יו' מזה מה יצבה סותרת, אף קרי סותר, אי מה יצבה סותרת הכל, אף קרי סותר הכל, ת"ל לטמאה צה, אין לך סתירה אלא צטומאסה האמור צה, מה טומאת קרי יום אחד, אף סתירה יום אחד,

ואי משום איחלופי, דלא ליתי למנות לצינרוגין ציצה גמורה, זב, בבעל קרי, לא מיחלף,

גזיר שהילך על גבי סככות ופרעות נמי, מדאורייתא אהל מעליא [אהל המות ודאי] בעינן אין מיר מטמא, אלא צאהל מת ודאי, כדכמי (צמדצד ו) וכי ימות מת עליו, צממורת עליו, כדאמר ציכד כולין [פסחים פא],

אבני חן למסכת נדה

[והתחילה לספור ז' נקיים ביום ראשון], והיום [ביום השבת] כלו ספורין שלה,

אתאי קמן בלילותא אס זאת לפנינו צלילה, **יהבינן לה תמוני לנדה** זאת צלילי שנת טובלת מיד, שמה הלילה כלו ימי נדה, וכן כל לילות שבוע זה ולילי יום שנת הבא, משום דשמה צליל שזאת לפנינו ראתה, הרי ח' [טבילות],

ושב לזיבה לאו מילתא היא, דהא פרכין **זיבה תמוני בעיא** וזה תמוני הוין, דהא למחר שנת טבילה, ויום שנת הבא נמי טבילה, שמה צלילי שנת כשזאת לפנינו ראתה, והוא שלשי לזיבתה, והיום כלין ימי הספירה?

אלא אידי ואידי זין זאת לפנינו ציוס, זין זאת לפנינו צלילה **שב לנדה ותמוני לזיבה**,

וקא פריך **בלילותא** כלומר כשזאת לפנינו צלילה [למה אמרת שבעה לנדה הרי] **תמוני לנדה בעי** איכא טבילה יתירמא, שטובלת מיד משום נדה?

ומהדר [לכן לא מונה שמונה לנדה, אבל מונה שמונה לזיבה] ומשום **זיבה דפסיקא ליה טבילה** [טבילה] ספק ויזה דפסיקא ליה, דתמוני ניסא, **דלא שנא כי אתיא קמן ביממא, לא שנא כי אתיא קמן בליליא**, לעולם חשיב לה משיב להו כתמוני # [הלשון כאן קשה קצת],

נדה דלא פסיקא ליה, דכי אתיא קמן בלילותא בעי תמוני, ביממא לא קבעי תמוני, לא קחשיב לה,

[ועכשיו מסיק שמכאן ראייה דרבנן סברי דלא בעי ספורין לפנינו] **ואי ס"ד ספורין לפנינו בעינן, כל הני טבילות למה לי** אטעילות דימני דזיבה קא פריך **תספור ז'** לספור שצעה קמן **והדר תטבול** ולטבילה בשציעת, ומקמי הכי לא, דאפילו שלמי נקיים דילה, לאו צת טבילה היא, הויל ולא צדקה # [וצ"ע שהרי עיקר הטעם היא שלא ספרה לפנינו והויל"ל "הויל ולא ספרה לפנינו"],

אלא לאו שמע מינה, רבנן היא, דאמרי לא בעינן ספורין לפנינו דפליגי עליה דרבי עקיבא [דר"ע סבר בעינן ספורין לפנינו], ורבי דאמר לא בעינן ספורין לפנינו, כרבנן סבירא ליה, [וכאן סיים מה שהקשה לעיל ומנא תימרא, דרבנן לא בעינן ספורין לפנינו],

[ופריך על הראיה שמביא דרבנן ס"ל דלא בעינן ספורין לפנינו] **אמר ליה רב אחא בריה דרב יוסף לרב אשי, לאו תרוצי קמתרצינן לה** [זה שאומר בברייתא לא ראיתי כלום, מתרצינן לה הכי אלא אימא הכי, ראיתי ואיני יודע כמה ראיתי, אי בימי נדה ראיתי, או בימי זיבה ראיתי, מטבילין אותה ט"ו טבילות],

תריין ואימא הכי [לא כמו שתירץ לעיל ראיתי ואיני יודע כמה ראיתי וכו'], **אלא, ספרתי צדקתי קצת נקיים, או כולן [אבל] ואיני יודעת כמה ספרתי, אם בימי נדה ספרתי, ואם בימי זיבה ספרתי, או שמה נקיים שראיתי [שספרתי] לאו אמר ימי הזוב היו, אלא לאחר ימי נדות [ואין ספירתן כלום], מטבילין אותה ט"ו טבילות** שמה עכשיו כלין [ז' ימי נדות בלילה,

ובאחד בשבת נמי טבילה, משום ספק ההוא זין השמשות גופיה [של ערב שבת], שמה לילה הוא כשראתה וזאת לפנינו, וכלל יום השבת הוא ראשון, וא' בשבת הוא שימור וטבילה,

לא ראיתי כל עיקר, מטבילין אותה ט"ו טבילות,

אמר רבא, האי דינא דלא דינא [דין זה שאמרתם אינו דין, ודומה לדין אחר ד] **דייני בגלחי** [מקום בסדום היו, ראה סנהדרין קמא]. יעבין, דין זה שאינו דין, היו דנין צלותו מקום, **דאית ליה תורא, לירעי חד יומא כל** צהמות העיר [פ' אלו שיש להם שור אחד ירעו יום אחד # [בשבוע, בחודש, בשנה ?] את כל בהמות העיר], **דלית ליה תורא לירעי תרי יומי** [ראה הסברה ביד רמה בסנהדרין],

אתרמי להו [נודמן להם לבני העיר] **יתמא בר ארמלתא** [יתום בן אלמנה], **יהבי ליה תורי** [נתנו לו לרעות כל בהמות העיר], **אזל יתמא** [יתום זה] **שלא היה לו שור, וכפאורו לרעות צהמותיהן צ' ימים** [הלך יתום זה], **נכסינהו שטען** [לכל בהמות העיר],

אמר להו, דאית ליה תורא לשקול חד משכא, דלית ליה תורא [כמו אני שאין לי שור] **לשקול תרי משכא,**

אמרי ליה [בעלי הבהמות ליתום זה] **מאי האי דקאמרת, אמר להו סוף דינא כתחלת דינא, תחלת דינא לאו מאן דלית ליה עדיף, סוף דינא נמי מאן דלית ליה עדיף,**

הכא נמי [גבי אשה שאמרה לא ראיתי כל עיקר], **ומה היכא דאמרה ראיתי סגי לה אי בתשע טבילות אי בי"א טבילות, היכא דקאמרה איחי לא ראיתי, בעיא חמש עשרה טבילות** [בתמיה?]

אלא אימא הכי, ראיתי ואיני יודע כמה ראיתי אס ח' אס ג', [או איני יודע] **אי בימי נדה ראיתי, או בימי זיבה ראיתי, מטבילין אותה ט"ו טבילות,**

אתאי קמן ביממא [למשל אם] **צאתה בשבת, יהבינן לה שב לנדה** טובלת למזלזי שנת, שמה צאתה בשבת ראתה תמלה, וכן עד לילי שנת הבאה, ולילי שנת צלל, שמה שצאת שזאת לפנינו ראתה, ואותו היום לצד ראתה [פ' ולא ראתה שוב לאחר כן, שאם ראתה לא היתה יכולה לטבול],

דף ס"ט ע"ב

ותמוני לזיבה שנת גופה [ד. רש"י] אמתא, מעצילין לה [ביום, שמא היום כלו שבעה נקיים שלה], שמה שלשה ימים ראתה צימות וזו [לפני שבוע ויותר], והיום כלין ספורין [השבעה נקיים שספרה], וכן למחר [צריכה טבילה], וכן ציוס שנת הבאה, יש לומר ציוס שזאתה לפנינו ראתה, והוא שלשי לזיבה

אבני חן למסכת נדה

וח' ימי זיבה ביום], וכדפרישית,

[שנינו במשנתנו] עובר כוכבים שמת [כו']: תניא, אמר רבי, מפני מה אמרו עובר כוכבים שמת טהור מלטמא במשא, לפי שאין טומאתו מחיים מדברי תורה, אלא מדברי סופרים,

ת"ר, שנים עשר דברים שאלו אנשי אלכסנדריא את רבי יהושע בן חנינא, ג' דברי חכמה הלכה, ג' דברי הגדה, ג' דברי בורות שטות, ג' דברי דרך ארץ,

ג' דברי חכמה, הוב, והזבה, והגדה, והיולדת, והמצורע, שמתו, עד מתי מטמאין במשא?

אמר להן, עד שימוק הבשר,

בת משולחת ישראל שהחזיר גרושתו משניסת לאחר, והוליד בת מה היא לכהן, מי אמרינן קל וחומר, ומה אלמנה לכ"ג שאין איסורה שזה בכל חלא לכ"ג, בנה פגום חלל דכתיב (ויקרא כא) לא יחלל זרעו, זו שאיסורה שזה בכל ישראל וזכאנים אסור להחזיר גרושתו משניסת, אינו דין שבנה פגום,

או דילמא מה לאלמנה לכהן גדול, שהיא עצמה משניסת לכהן גדול מתחללת שאם מת [בעלה הבה"ג] אסורה להנשא להדיע, ואם היטה כהנה, נפקלת מן התרומה צדיאמו, דכתיב לא יחלל זרעו צעמיו, ועמיו זו אשתו?

אמר להן

דף ע' ע"א

היא תועבה צמחזיר גרושתו כתיב (דברים כד), כי תועבה היא ואין בניה תועבין,

שני מצורעין שנתערבו קרבנותיהן זה בזה, וקרב קרבנו של אחד מהן, ומת אחד מהן, השני מה תהא עליו יהא יטהר לקדשים, שאילו היה מלוער חזירו חי, אע"פ שנתערבו קרבנותיהם, זה יקרב לשם מי שהוא זה יקרב לשם מי שהוא,

או אם מת האחד, והיו שני הקרבנות צפנינו, היו הקרבנות מהם, זה מקריב קרבן אחד,

אבל עכשיו אינו יכול להקריב את זה, שמה של מת הוא, והיו חטאת שמתו בעליה, וקרבן אחר נמי אינו יכול להציא, שמה אותו שקרב היה שלו, ונפטר, ומנא מציא חולין לעזרה,

ואינו יכול להתנות בנדבה, שאין חטאת בזה נדבה,

ואפי' לרבי שמעון דאמר לקמן, אשם קרב מספק על תנאי, אם הוא חייב אשם הרי זה לאשם, ואם לאו הרי זה שלמי נדבה,

הי מיילי אשם שמתן דמו דומה לשלמים, אבל חטאת שאין מתן דמה דומה לשלמים,

ספרתי ואיני יודעת כמה ספרתי, חד יומא מיהא אי אפשר דלא ספרה וליכא לספוקה צרואה יום שצאת לפנינו [שהרי יום שבאת ודאי לא ראתה שאם ראתה אין כאן שום ספירה, וכיון שהיום לא ראתה וספרה לכה"פ את יום זה], חסרה לה טבילה וצנאי לה טבילות [טבילה דשמיני. רש"ש] [למ"ו טבילות צריך גם טבילה השמינית של זיבה, ואם ודאי היום לא ראתה אין כאן ט"ו טבילות?]

אלא אימא איני יודעת אם ספרתי אם לא ספרתי הלך אפילו יומא קמא טבילה [צריכה לטבול], דלמא כל ז' [שלפנינו] [שלא לפנינו] ספרה וצדקה, דהא קאמרה שמה ספרתי, ויום ז' נמי טבילה, שמה לא ספרה קודם לכן; אבל גם ספירת הימים שלא בפנינו עולה לה, ויש ראייה דרבנן סברי לא בעינן ספורין לפנינו],

מתני': הוב, והזבה, והגדה, והיולדת, והמצורע, שמתו מטמאין במשא בגמרא פריך כל מת נמי מטמא במשא, ומשנינן "צאנן מסמא", דשאר מחים לא מטמו, הכא מטמו מדרכנן, הואיל ומחיים מטמו צאנן מסמא מדאורייתא, שהרי מטמאין מושב כל שתחמיהם, גזור דהו צנן לאחר מיתה כדמפרש טעמא בגמרא, גזרה שמה יתעלפה, עד שימוק הבשר דמהשתא הוי מת ודאי,

עובר כוכבים שמת אע"ג דמחיים הרי הוא כוז לכל דבריו, ולטמא צאנן מסמא, משמת טהור מלטמא צאנן מסמא, כדמפרש בגמרא, הואיל וטומאת זיבה שעליו מחיים, אינה חלה מדברי סופרים,

בית שמאי אומרים, כל הנשים מתות נדות מחזיקין להו כנדות [סמוך למיתתן] ומטבילין כלים שהיו עליהן סמוך לזיאת נשמה, וטעמא מפרש בגמרא, וב"ה אומרים, אין נדה אלא שמתה נדה [דלית ליה לב"ה האי תקנתא. רע"ב]:

גמ': מאי במשא, אילימא במשא ממש, אטו כל מת מי לא מטמא במשא,

אלא מאי במשא באבן מסמא, דכתיב דניאל ו יח וְהִיטִית אֶבֶן חֲדָה וְשָׁמַת עָלֶיָּם גָּבֵא [והיטית אבן חדא ושמת על פום גובא. גוסס הדפוס] לשון מסמא קא מפרש, דהיינו אבן כבדה העשויה להיעות, ואינה מטלטלת, הלכך כשהיא על גבי כלים, ומת נתון עליה, אין זה משא, הואיל ואינה ראויה להטלטל עמו,

מאי טעמא גזור רבנן צוז וזבה לטמא אף לאחר מיתה צאנן מסמא? אמר רב, גזרה שמה יתעלפה פאשמי"ר דדומה למת, ואי ארמת זכ מת לא מטמא צוז חי אחי נמי לטהורי כי האי,

תנא, משום ר' אליעזר אמרו, עד שיבקע כריסו:

אבני חן למסכת נדה

דף ע' ע"ב

שחיטתו בצפון, וטעון מתנת בהונות, וסמיכה, ונסכים, ותנופה, וחזה ושוק, ונאכל לזכרי כהונה ליום ולילה כחומר אשם, ותנופה וסמיכה וחזה ושוק כחומר שלמים, דבאשם ליכא סמיכה כדאמרין במנחות בפ' שמי מדות,

ולא הודו לו חכמים לר' שמעון, מפני שמביא קדשים לבית הפסול דלמא לא מנורע הוא, והוי שלמים, וממעט זמן אכילתו, שזרק את הנוטר ליום ולילה, והיה לו לאוכלו בשני ימים?

שמואל סבר לה כרבי שמעון בחדא כחודא דאשם לא קבע, ופליג עליה בחדא שאין אשם צא על תנאי:

שלשה דברי אגדה, כתוב אחד אומר, יחזקאל יח כי לא אחפון במות המת, וכתוב אחד אומר שמואל א ב כי חפץ ה' להמיתם? כאן בעושי תשובה, כאן בשאין עושין תשובה,

כתוב אחד אומר, דברים י כי לא ישא פנים ולא יקח שוחד, וכתוב אחד אומר במדבר ו ישא ה' פניו אליך? כאן קודם גזר דין, כאן לאחר גזר דין,

כתוב אחד אומר תהלים קלב כי בחר ה' בציון, וכתוב אחד אומר ירמיה לב לא פי עלי אפי ועלי חמתי היתה לי העיר הזאת למן יחיו ים אשר פנו או תה ועד חיו ים תהיה להסירה מעל פני?

כאן קודם שנשא שלמה את בת פרעה, כאן לאחר שנשא שלמה את בת פרעה:

שלשה דברי בורות, אשתו של לוט מהו שתממא? אמר להם מת מטמא, ואין נציב מלח מטמא,

בן שונמית שהיה אלישע מהו שיממא לאחר שהסירה מי משכב כמת [ומה שלא שאלו בבן השונמית אם צריך הוא? כמו ששאלו במתים לעתיד לבא לקמיה?] י"ל דדוקא במתים לעתיד שאלו, משום דכתיב בקרא וזרקתי עליכם מים טהורים. תוספי הרא"ש? אמר להן מת מטמא, ואין חי מטמא,

מתים לעתיד לבא, צריכין הוא שלישי ושביעי, או אין צריכין [מה שלא שאלו אם מטמאין? משום דכבר חשיב להם דאין החי מטמא. תוספי הרא"ש? אמר להן לכשיחיו נחכם להן נמישג דדבר, איכא דאמרי לכשיבא משה רבינו עמוהם [משה רבינו ישיב על שאלה זו]:

שלשה דברי דרך ארץ, מה יעשה אדם ויחכם? אמר להן ירבה בישיבתו, וימעט בסחורה, אמרו הרבה עשו כן ולא

אינו יכול להתנות ולומר, אם קרבה חטאתי, הרי חטאת זו שלמי נדבה, דמתן דמה היכי ליעבד, ליעבד ארבעה מתנות ולמעלה מחוט הסיקרא [בחטאת], שמה שלמי נדבה יניהו, ואם שמי מתנות ולמעלה מחוט הסיקרא [באשם], שמה חטאת הוא?

אמר להן, כותב נכסיו לאחרים והוי עני וראוי להביא צדלות ומביא חטאת העוף הבא על הספק ואין שם משום מציא חולין בעורה,

והאיכא אשם ששורע ובעני, והאיך הוא מביא אשם מספק, דלמא מייתי חולין בעורה? אמר שמואל הך תקנתא דרבי יהושע בשקרב אשמו כשהציא את אשמו קודם מיתת חצירו, אבל אם לא קרב, אין לו תקנה,

אמר רב ששת, גברא רבה כשמואל, לימא כי האי מילתא, כמאן, אי כר' יהודה דאמר אין אשם צא על תנאי, ומשום הכי ליכא תקנתא דאשם דאמר אשם קבעה ואם קרב את אשמו, לית ליה תקנתא, דחטאת דאשם שהציא בעשירות קבע את שאר קרבנותיו בעשירות, ואין יכול להציא את חטאתו עני, וכיון דקבעה לה אשם בעשירות, לא מצי מייתי חטאת בדלות,

דתנן, מצורע שהביא אחד מקרבנותיו קרבן עני, והעשיר עד שלא הספיק להביא את כולו או עשיר והעני, הכל הולך אחר חטאת אם הביא חטאת צדלות, מקריב נמי עולתו צדלות, ואם בעשירות, מקריב נמי עולה בעשירות, דברי ר' שמעון,

ורבי יהודה אומר, הכל הולך אחר אשם אם כשהקריב אשמו היה עשיר, יקריב את האחרים בעשירות,

רבי אליעזר בן יעקב אומר, הכל הולך אחר צפורים שמי פרים חיות טהורות, שהיה כהן מטמא בהם את המזרע שצבע ימים קודם תגלתו, ולאו קרבן הן, ושומר בעשיר ובעני, ואם באותה שעה היה עשיר, מביא כל קרבנותיו בעשירות,

וטעמא דכולהו [דכל התנאים] מפרש בכריתות, אשר לא תשיג ידו בטוהרו, רבי שמעון סבר טוהרו דבר המכפר, ורבי יהודה סבר דבר המכשירו, והיינו אשם שמתנו נותן על הבהונות, ורבי אליעזר סבר דבר הגורם לו טהרה, ומאי יניהו כפורין,

ואי כרבי שמעון דאמר אשם לא קבע, והלכך אפילו הקריב את אשמו כשהוא עשיר, יכול להביא חטאת עני, למה ליה לשמואל לאוקמי כשקרב אשמו כשהוא עשיר, יכול להביא חטאת עני, דאמר חטאת קבעה, אע"ג דלא קרב אשם אפילו לא קרב נמי איכא תקנתא דאשם, לאחיי אשם גי' אחרי מצינו ולומר, אם קרבן שקרב על חצירו, הרי זה שלי, ואם שלי היה הרי זה לשלמים, דהא שמעינן ליה לרבי שמעון דאמר, לייתי ולתני,

דתניא, אמר ר"ש, למחרת נספק מזרע קאי, וקאמר למחר של טבילתו שהוא יום הצאת קרבנותיו מביא את אשמו, ולוגו עמו, ומעמידו בשער נקנור, ומתנה עליו ואומר, אם מצורע הוא, הרי אשמו ולוגו עמו, ואם לאו, אשם זה יהא שלמי נדבה, ואותו אשם טעון

אבני חן למסכת נדה

הועיל להם? אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר משלי ב כי ה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה,

תני ר' חייא, משל למלך בשר ודם, שעשה סעודה לעבדיו, ומזג ל'אוחביו ממה שלפניו, כך חכמה שהיא לאהביו של מקום, נתנה להם מפיו, ולא מאזכר אחר,

מאי קמ"ל למה ליה למימר להו ירבה ציצנה, הואיל וצרחמים הדבר תלוי? דהא בלא הא לא סגי,

מה יעשה אדם ויתעשר? אמר להן ירבה בסחורה, וישא ויתן באמונה, אמרו לו הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש רחמים ממי שהעושר שלו, שנאמר חגי ב לי הכסף ולי הזהב,

מאי קמ"ל? דהא בלא הא לא סגי,

מה יעשה אדם ויהיו לו בנים זכרים? אמר להם ישא אשה ההוגנת לו

דף ע"א ע"א

ויקדש עצמו בשעת תשמיש לשמש צניעות,

אמרו הרבה עשו כן ולא הועילו, אלא יבקש רחמים ממי שהבנים שלו, שנאמר תהלים קכו הנה נחלת ה' בנים, שכר פרי הבטן,

מאי קא משמע לן? דהא בלא הא לא סגי,

מאי שכר פרי הבטן? א"ר חמא ברבי חנינא, בשכר שמשחין עצמן בבטן להוציא את הזרע, כדי שתזריע אשתו תחילה, נותן לו הקב"ה, שכר פרי הבטן:

[שנינו במשנתנו] בית שמאי אומרים [וכו']: מאי טעמייהו דבית שמאי [דכל אשה מתה טמאה נדה], אי נימא משום דכתיב אסתר ד ותתחלחל המלכה, ואמר רב, מלמד שפרסה נדה, הכא נמי אגב ביעתותא דמלאכא דמותא חזיא,

והאנן תנן, שחרדה מסלקת את הדמים?

הא לא קשיא פחדא צמית דאגת יראה, כי הכא מפני פחד כרכוס, והגיע שעת וספה ולא נדקה, טהורה, שהחרדה מסלקת הדמים, ביעתותא הנהלות פתאום שאדם רואה או שומע נזהל מרפיא,

אלא הא דתנן, ב"ש אומרים כל האנשים מתים המתיס, מחזיקין להו כ זבין סמוך למיתתן, וב"ה אומרים, אין זב אלא מי שמת זב, ואי טעמייהו דב"ש משום ציעתותא דמלאך המות, זכרים היכי מטמאו, הא זכר אינו מטמא צאונם, דקרינן ציה מבשרו ולא מחמת אונסו, אקרי כאן מבשרו ולא מחמת אונסו?

[ובמתין] אלא טעמא דב"ש מדרבנן משום כבוד זבין התקינו, שיהו מטבילין כלים של סמוך למיתה, אף על פי שלא נגעו בהם לאחר מיתה, כדתניא, בראשונה היו מטבילין כלים אף הכלים של קודם למיתה על גבי נדות מתות, והיו נדות חיות מתביישות שאפילו צמיתתן הם משונין מכל אדם, התקינו שיהו מטבילין על גבי כל הנשים, מפני כבודן של נדות חיות,

בראשונה היו מטבילין על גבי זבין מתין, והיו זבין חיין מתביישין, התקינו שיהו מטבילין על גבי כל האנשים, מפני כבודן של זבין חיים:

מתני' האשה שמתה, ויצאה ממנה רביעית דם, [ואין צריך רביעית רק לטמא באהל, אבל גם במשהו] מטמאה משום כתם דם [מטמא אף] צמחה, דאי משום טומאת מת, לא מטמא אלא צרעית,

ומטמאה באהל אם כל הצרעית יחד [אבל האשה המתה עצמה אינה שם],

רבי יהודה אומר, אינה מטמאה משום כתם, מפני שנעקר משמתה,

ומודה רבי יהודה ביושבת על משבר ומתה, ויצאה ממנה רביעית דם, שהיא מטמאה משום כתם שנעקר ממיה, אמר רבי יוסי, לפיכך אינה מטמאה באהל:

גמ' [רבי יהודה אומר, אינה מטמאה משום כתם, מפני שנעקר משמתה] מכלל דתנא קמא סבר, אף על גב דנעקר דם משמתה מטמאה משום כתם,

אמר (רבי) זעירי, מקור מקומו טמא איכא בינייהו הילכך אף על גב שנעקר לאחר מיתה, מטמא צמדות, מפני שהיה צמקור [in the uterus] מחיים, ואע"ג דלפני מיתה לאו רואה היא:

[שנינו במשנתנו] ומודה רבי יהודה [ביושבת על משבר ומתה, ויצאה ממנה רביעית דם, שהיא מטמאה משום כתם, אמר רבי יוסי, לפיכך אינה מטמאה באהל]: מכלל דתנא קמא [דר' יהודה. מהרש"א] סבר, באהל נמי מטמא צמחיה, הרי יוצא מחיים?

דם תבושה:

אבני חן למסכת נדה

רבי יהודה אומר, הרוג שיצא ממנו רביעית דם, והיה מוטל במטה, ודמו מטפטף לגומא, טמא, מפני שהמטה [פ' רביעית. ראה עדות ביהוסף בא"ז] של מיתה מעורבת בו,

וחכמים מטהרין, מפני

דף ע"א ע"ב

שראשון ראשון נפסק שאין זו בקילום, אלא נוטף, והלכך אפי' היה רוצ לאחר מיתה, טהור, שהרי מתחילה דם נפל מחיים במוך הגומא, ואח"כ נפל דם מיתה עליו טיפין טיפין, [וז] כל טיפה וטיפה שנפלה בטלה בדם הראשון, שהיה בגומא מחיים,

והיכא אמרי' דם מצוסה, בשוכב על הארץ ודמו זו, ואינו נפסק, ההוא כי הוא לאחר מיתה רוצה, אזלינן בתריה מדרבנן, ואי נמי מספקא לן, גזור בה עומאה,

[ומקשה] **שפיר קאמרי ליה רבנן לר' יהודה** [שהדם מיתה בטל בדם שיצא מחיים]?

ר' יהודה לטעמיה, דאמר אין דם מבטל דם צפרק כסוי הדם,

ר"ש אומר, צלוב על העץ [ומת שם], שדמו שותת לארץ שאינו נוטף אלא שומת, ואינו נפסק, הילכך לא מבטל [את הדם שיצא מחיים]. ההוא דלאחר מיתה שהוא הרבה, אבל נוטף ראשון בטל, ואפילו טפה שלאחר מיתה מרובה בטלה, שלא נפל צימד, ונמצא תחתיו רביעית דם, טמא,

[אבל] **רבי יהודה מטהר, שאני אומר טפה של מיתה עומדת לו על גב העץ** [פ' שהדם שיצא לאחר מיתה דבוק על העץ, והדם שנמצא לרגלי העץ הוא דם שיצא מחיים],

ורבי יהודה [דמוקי לה במת המוטל במטה], **נימא איהו לנפשיה** [כמו שאומר על ר"ש, יאמר גם על האוקימתא של עצמו כן], **שאני אומר טפה של מיתה עומדת על גב המטה** [ואין הדם שבגומא טמא]?

שאני במטה דמחלחלת [penetrates] [ויורד דם מיתה על הארץ]:

מתני': בראשונה היו אומרים, היושבת על דם טהור [דהיינו משטבילה אחר ז' לוכר, וי"ד לנקבה, דהו"ל מבו"י ארוך ל"ג יום לוכר וס"ו לנקבה, דרינה בשני לטומאה. יבין], היתה מערה מים לפסח מכלי אל כלי לחמוץ זו את אשר הפסח, אבל צמים אינה נוגעת, שהיא טבולה יום, שטבולה לסוף שבעים, ואין לה הערב שמש עד יום שמונים, שהוא תקף להבאת כפרתה, והכחוש עשאה טבולה יום, דכתיב (ויקרא יב) בכל קדש לא תגע, וקי"ל בכל קדש לרבות את התרומה, וטבול יום שני הוא, וכשהיא מערה אינה נוגעת צמים אלא בכלים, ושני אינו מטמא כלי,

[אע"פ שכל הפוסל את התרומה מטמא משקין להיות תחילה [פ' ראשון]? היינו

	דם תבוסה שמעורב דם חי ודם מיתה,
ר"א בר"י	הרוג שיצא ממנו דם, וספק לנו מתי יצא, אבל חכמים אומרים כיון שיש מציאות שיצא רביעית לאחר מיתה, אז תלוי היכן הטומאה ברשות היחיד או ברה"ר,
	אלא הרוג שיצא ממנו דם וכו' שברור שלא יצא רביעית לאחר מיתה זה הוא דם תבוסה,
ר' יהודה	הרוג שיצא ממנו רביעית דם, והיה מוטל במטה, ודמו מטפטף לגומא, טמא, מפני שהטיפה של מיתה מעורבת בו, ואין דם מבטל דם
ר' שמעון	צלוב על העץ, שדמו שותת לארץ, ונמצא תחתיו רביעית דם, טמא

אמר רב יהודה, דם תבוסה [דמטמא מדרבנן] **איכא בינייהו** [בין ר' יהודה לר' יוסי] לר' יהודה, הואיל וספק הוא, ספק אם נעקר כולו מחיים, ספק אם נעקר מקצתו לאחר מיתה, הוה דם מצוסה, ומדרבנן מטמא צאהל, דמלאורייתא עד שמהא רביעית לאחר מיתה, ור' יוסי סבר, האי לאו דם מצוסה הוא, דכיון דכורעת לילד הוא, כולו נעקר מחיים,

דתניא, איזהו דם תבוסה דאמרין בפירקין דלעיל (דף סג:) דטומאתו דרבנן,

פירש ר"א ברבי יהודה, הרוג שיצא ממנו דם, בין בחייו בין במותו, ספק בחייו יצא, ספק במותו יצא, ספק בחייו ובמותו שהתחילה הרביעית ללאת מחיים, ספק כולו מחיים, ספק כולו צוממו, זהו דם תבוסה וטמא מדרבנן צאהל, כדאמרי' בפירקין דלעיל, דם מצוסה דרבנן,

וחכמים אומרים זה אינו, הואיל ואיכא לספוקי שמה כולו צוממו, הוה ליה ספק טומאה דאורייתא ברה"י ו ספקו טמא, ברה"ר ספקו טהור,

אלא איזהו דם תבוסה דטומאתו מדברי סופרים,

הרוג שיצא הימנו רביעית דם, בחייו ובמותו דפשיטא לן דלא נפיק מיניה רביעית שלמה לאחר מיתה, **ועדיין לא פסק** [פ' זה היפך מדמו מטפטף, # והלשון הוא על דרך המליצה], [וראה תוס' ד"ה ח"ג], [יש ספרים דגרסי ועדיין לה, וה"פ דאי נקדש מקצתו אותו שנקדש בא מחיים] [שהרי מתחלה יצא הדם מחיים ונקדש], וכאילו הוא בפני עצמו ואין כאן רביעית. תוספי הרא"ש],

ספק רובו בחייו, ומיעוטו במותו, ספק מיעוטו בחייו ורובו במותו רבותא אשמעינן, דאע"ג דמספקא לן אי רובו מחיים [אבל ברור שלא יצא רביעית לאחר מיתה], **זהו דם תבוסה** גזר עליה עומאה [מדרבנן], ומיהו אי הוה נמי רוצה לאחר מיתה, אין טומאתו מן התורה, דרביעית שלמה דמת צעינן, ומיהו אי הוה פשיטא לן דרובא מחיים, לא גזר עליה,

אבני חן למסכת נדה

שארי דברים [שאר שניים לטומאה] אבל לא טבול יום. חידושי מהרי"ח על גליון המשניות],

מקדש,

ובית הלל אומרים, אינה צריכה טבילה באחרונה אצל לקדשים מודו ד"ה, דקימא לן (מגיגה דף כא) האונן ומחוסר כפורים צריכין טבילה לקדש, הילכך לאחר שהניאה כפרתה עוצלת לקדשים:

נב"י: [ומגיל דטבול יום אוכל במעשר] דאמר מר, טביל ועלה אוכל במעשר:

[שנינו במשנתנו] וקוצה לה חלה: חולין הטבולין לחלה, לאו כחלה דמו ולא מהני צהו שני:

[שנינו במשנתנו] ומקפת: דאמר מר, מצוה לתרום מן המוקף:

[שנינו במשנתנו] וקורא לה שם: סד"א נגזור דלמא אתי למנגע בה מאבראי [מכפנים], קמ"ל:

[שנינו במשנתנו] ואם נפל מרוקה: דתנן משקה [שיוצא מגופו של] טבול יום [משקין היוצאין ממנו] כמשקין הנוגע בהם [שהטבול יום נוגע בהם, שהדין הוא שאינם טמאים], ואלו ואלו אינן מטמאין, חוץ ממשקה הזב, שהוא אב הטומאה:

[שנינו במשנתנו] בית שמאי: מאי בינייהו [במאי פליגי]? אמר רב קטינא טבול יום ארוך איכא בינייהו [אם גם אשה יולדת טבולת יום יש לה טומאת טבול יום]:

מתני': הרואה יום אחד עשר שהיא סוף ימי זוג, ואין יום שלאחריו מנטרק עמו לזיבה, ומבילה לערב ומשמשה [ושמשה. מ'] [והיה לה להמתין עד לבוא ולטבול ואחר לשמש, וטבילה זו אינו מטהרתה],

ב"ש סברי יום י"א בעי שימור,
וחייבת בקרבן,
לב"ה לא בעי שימור אבל גורגין
דטמאה ביום י"ב,

ב"ש אומר[ים?] מטמאין [לשון רבים דהיינו האיש והאשה] אפילו צעלה מטמא מושב ומושב לטמא אוכלין ומשקין, שהוא [זה שבעל ליל י"א] כצועל שומרת יום כנגד יום, דקסדרני ד"ש. רע"צ] יום י"א צעי שימור, וחייבין בקרבן [חמאת, על שבעלה שומרת יום כנגד יום בשוגג],

חזרו לומר, הרי היא [אשה זו שיושבת על דם טהור] כמגע [כאילו נגעה את ה] טמא מת [שהוא אב הטומאה] [שעדיין לא טביל וכו'] ולא ידעתי למה תלינן בטמא מת ולא בנדה, דנוגע בנדה נמי ראשון הוא. תי"ט] לקדשים [שהיא ראשון לטומאה], כדברי ב"ה,
[כלומר שהחורה היתה בשתים, חרא לחומרא, וחרא לקולא, לחומרא שטבול יום הוי ראשון, אבל הקילו בדבר אחר, דלא תהא מנעה מטמא כלל אלא לקדשים, אבל לא לחולין שנעשו על טהרת הקדש, ומעמא דבטל דעת המתנים לקדש. תי"ט],

ב"ש אומרים, אף כטמא מת [אב הטומאה כאילו נגעה היא עצמה כמת]:

נב"י: [מילי מילי קאמר תלמודא, דבראשונה דקאמרי מערה אין נוגעת לא משום דהווי סברי חלין עט"ק כקודש דמו. מהרש"א וראה ההמשך לקמיה] מערה אין, נוגעת זמין לא, אלמא חולין שנעשו על טהרת הקדש [מים אלו שרוחצין בה את בשר הפסח], כקדש דמו ומהני צהו שני,

אימא סיפא [וממשיך המהרש"א וכשחזרו לומר לומר כו'] לקדשים אין לחולין לא משום דלאו כקודש דמו. וראה להלן בהמשך דבריו, ומ"מ משמע שאין אימא סיפא כאן קשיא, אלא דיוק דברי המשנה], חזרו לומר, הרי היא כמגע טמא מת לקדשים שהוא ראשון לקדשים, [ומדייק הלשון] לקדשים אין, לחולין [אף אם נעשו על טהרת הקודש] לא [דצטלה דעמו ואין שם טהרת הקדש נפסקת עליהם. רש"י חולין לד.]. הילכך אפילו נוגעת זמין אס מרצה, שהמים חולין הם, ועצול יום שני הוא, ואין שני עושה שלישי בחולין, ואף ע"פ שהמים הללו נעשים על טהרת הקדש, שהרי לרחיצת פסח עשויות, לא מהני צהו שני, אלמא חולין שנעשו על טהרת הקדש, לאו כקדש דמו,

[וממשיך המהרש"א ודקתני לב"ה דהוה כמגע טמא מת דהיינו ראשון מני, כאבא שאול] מתני' מני, אבא שאול היא, דתניא אבא שאול אומר, טבול יום תחילה [כראשון] לקדש, לטמא שנים [לטמא שני ושלישי], ולפסול אחד [ופוסל אחד לעשותו רביעי]:

מתני': ומזדים [ב"ש וב"ה דפליגי לעיל בעמוד זה] שהיא אוכלת במעשר כדין טבול יום, וקוצה לה חלה עד שלא תקרא עליה שם, ומנחתה בכלי, ומקפת ומקצת הכלי אלל העיסה, כמו אקפיהו ולא אדמו בשמיטת חולין (דף ג), וכמו אין מקיפין שמי חציות זמין (דף לז), ובגמרא מפרש דמנא למרוס מן המוקף, מן הקרוב לדבר שהוא תורם עליו, וקורא לה שם [תרו"ב],

ואם נפל מרוקה דהוה להו משקים היוצאין מן הטבול יום, וטהורים כדעניא בגמרא, ומדום טהרה, על ככר של תרומה, שהוא טהור,

ב"ש אומרים, צריכה טבילה באחרונה ליל שמונים לתרומה, מפני שטבולת יום ארוך היא, והסיקה דעתה מן התרומה, ואם ישראלית היא עוצלת לציאת

אבני חן למסכת נדה

דף ע"ב ע"א

פירוש[א?] דרישא הוא [וראה בהרבה מפרשים שתמחו מודע צריך רש"י לפרש דקאי על הרישא, וגם שהוא פירוש דחוק. אח],

לא נחלקו אלא [ברואה?] ביום י"א יום [שטבלה לערב ושמישה. ע"פ כ"י מינכן] שב"ש אומרים מטמאין משכב ומושב, וחייבין בקרבן [שגם יום י"א צריך שימור], ובית הלל פוטריין מקרבן,

וב"ה אומרים, [כיון שהוא כבר יום י"א] פטורים מן הקרבן ללא צעי שימור, אבל לענין טומאה, מודו [ב"ה דטמאה] מדרבנן להחמיר, גזרה יום י"א, אטו תוך י"א יום, דמטמאה צועלה מדאורייתא, עד שמספור קצת יום המחרת, כדיילף לקמן מיהיה לה,

אמרו להן ב"ש לב"ה, מ"ש יום י"א, מיום תוך י"א, אם שיויה לו לטומאה שאתם מודים שמטמאה [היא ו. רש"ש] צועלה משכב ומושב ליל מוצאי י"א, לא ישויה לו לקרבן [למה אתם ב"ה אומרים שפטור מן הקרבן],

אמרו להן ב"ה לב"ש, לא אם אמרת בתוך י"א יום, שכן יום שלאחריו מצטרף עמו לזיבה הילכך צריכה לשמור יום המחרת, כנגד יום הראייה, תאמרו ביום י"א שאין יום שלאחריו שנצטרף [מצטרף. מ'] עמו לזיבה,

אמרו להם בית שמאי, השוה מדותיכם, אם שיויה לו לטומאה, ישויה לו לקרבן, ואם לא שיויה לו לקרבן, לא ישויה לו לטומאה,

טבלה ביום של אחריו [ביום י"ב] דעצדה שימור קצת [וטבלה] ושמישה את ביתה, ושימור מעליה הוא, אלא שתוך י"א יום אסור לעשות כן, שלא תבא לידי ספק, שמה תראה לאחר תשמיש, ומצטרפין הימים לזיבה, ואין טבילתה טבילה, ואח"כ ראתה [ומכאן ולהבא היא טמאה מושם נדה, ומטמא משכב ומושב מושם נדה, אבל פליגי מה יהיה על משכב ומושב שלה של יום י"ב קודם ראייתה],

ב"ש אומרים, מטמאין [האיש והאשה] משכב ומושב [למפרע] ואפילו צועלה, מדרבנן גזרו אטו תוך י"א יום, ופטורין מן הקרבן דהא עצדי שימור, ואע"פ שמורה וראתה, אין מצטרפין לזיבה, שהרי תחילת נדה היא,

וב"ה אומרים, ה"ז גרגרן ממנהר למטוא, שמה ירגיל צכך תוך י"א, אבל לענין טומאה טהור,

אמרו להם ב"ה, אם הביאנוהו לידי טומאה להחמיר מדרבנן לא נביאהו לידי קרבן להקל להציא חולין צעורה,

ועוד מדבריהם אתם [ב"ש] גושכין [גושבין. ו, מלשון תשובה פי' קושיא] מוקשין שאתם אומרים טבלה יום שלאחריו [ביום י"ב] ושמישה, ואח"כ ראתה, מטמא משכב ומושב, ופטורה מן הקרבן,

אף אתם השווה מדותיכם [וא"ת ומאי ס"ד דב"ש הא ודאי לדיריהו נמי איכא לאקשווי הכי? וראה תוס'], אם שיויה לו לטומאה, ישויה לו לקרבן, ואם לא שיויה לו לקרבן, לא ישויה לו לטומאה,

אלא [אף אתם ב"ש מודים דאם ראתה ביום י"ב פטורה מן הקרבן, והטעם הוא] להחמיר ולא להקל, הכא נמי [אם שמישה בליל י"א] להחמיר ולא להקל,

ומודים ברואה בתוך י"א יום, וטבלה לערב ושמישה [ואפילו ביום י' דאי אפשר לבוא לידי זבה גדולה על ידה. יכין, ראה בגמ' לקמן ע"ב] שמיטמאין משכב ומושב, וחייבין בקרבן [חטאת] ואפילו לא תראה למחר, דהא צעי שימור, והרי צעל זבה קטנה,

[וכן מודים ברואה בתוך י"א יום] טבלה ביום של אחריו דעצדה קצת שימור [וטבלה] ושמישה, ה"ז תרבות רעה שמה תראה אחר כן, ומצטרף לשלפניו, ואין טבילתה טבילה, ומגען לענין טומאה וטהרה ובעילתן לענין קרבן תלויין שם תראה, מגען מגע זבה, וחיצין צקרבן [קרבן צעילתן. רע"ב], ואם לא תראה, מגען טהור, ובעילתן פטורה;

[ראה בגמרא ע"ב דזה אתיא רק אליבא דב"ה, ואע"ג דהכא מיירי דלא ראתה, סביר ב"ש דמטמא משכב ומושב, דכרי רב הונא לקמן. ותימא שהרע"ב והתיו"ט ושאר המפרשים לא הרגישו בזה]

נב"ה: ת"ר, ושיוין בטובלת לילה [זבה קטנה, בתוך י"א יום שטבלה בלילה שלאחר ראייתה] לזבה ואע"פ שחלוקין צ"ה ברואה יום י"א, וטבלה לערב שפטורין מן הקרבן, הסם משום דיום י"א לא צעי שימור, הילכך לאו זבה הוא, אבל זבה קטנה של תוך י"א יום, [ד. רש"ש] צעיל שימור שאינה טבילה (ד) אין טבילת לילה עולה, עד שתשמור יום המחרת קצת, ומטבול,

ושיוין, ברואה בתוך י"א יום, וטבלה לערב [זבה קטנה, עד יום י"א שטבלה בלילה שלאחר ראייתה, לעיל אמר רק שאינה טבילה, וכאן ממשיך שאם שמישה מה דינה], ושמישה שמיטמאה [שמיטמאין. וקאי על שניהם האיש והאשה. מ', ורש"ש] משכב ומושב, וחייבין שחיצין בקרבן כאלו צועלה ציוס [פי' לפני טבילה, שטבילה בלא שימור אינה מועילת], והן סיפא

אמר רב הונא, משכבה ומושבה [משכבו' ומושבו'. מ'] שבשני נחיתתה, הרוחה תוך י"א וטבלה יום שלאחריו, ל ב"ש דמתמירי [בבל דיני המשנה] מטמאין משכב ומושב מדרבנן, אע"פ שטבלה, אע"פ שלא ראתה, מאי טעמא, כיון דאילו חזיא מטמאה למפרע מדאורייתא, שהרי מצטרף לזיבה, השתא נמי כי לא חזיא נמי מטמאין גזרינן מדרבנן אטו ראתה,

[דסיפא דמתני' דהרי זה תרבות רעה אתיא רק אליבא דב"ה, וע"ז בא רב הונא לומר דבתוך י"א יום לב"ש גם אם עשאה שימור וגם לא ראתה מטמאין מו"מ

אבני חן למסכת נדה

משום גזירה,

משכבות ומושבות שבין ראייה ראשונה לראייה שנייה, ב"ש תולין וב"ה מטהרין, אלמא מדמקשי ד"ש ראייה ראשונה לשומרת יום, וקמי משכב ומושב של בין ראייה ראשונה לשניה תולין, אלמא משכב ומושב דשומרת יום בשני שלה תולין, ואם לא תראה טהורה, ודוקא בשני, אבל צראשון לא סלקא לה טבילה עד שמשמור קצת שני, וכל זמן שלא טבילה וזה היא,

וקתני רישא [לכאורה זה מיותר דהא כבר תני לה בתחלה] הרוואה ראייה אחת של זוב, ב"ש אומרים כשומרת יום כנגד יום, אלמא שומרת יום כנגד יום לב"ש תולין [וקשיא לרב הונא דאמר משכבות ומושבות שבשני מטמאין מדרבנן אע"פ שלא ראתה]?

לא תימא [פי' לא תפרש המשנה שיהיה זב זה כאשה ש] שומרת יום כנגד יום, אלא אימא כבועל שומרת יום כנגד יום דמודה רב הונא בצעילה [צבועלה. רש"ש] בשני לאחר טבילה [באיש שבוועל שומרת יום לאחר שעשאה קצת שימור ביום מחרת וטבילה אף] שהיא מולה כל זמן שלא ראתה, [ב"מ] [ו?] אין טומאתה עליו אפילו מדרבנן,

מאי שנא איהו צועל דלא מטמא משכב ומושב דליה, ומאי שנא איהי [האשה] דמטמא ליה?

איהו [בועל] דלא שכיחי ביה דמים, לא גזור ביה רבנן לטמא משכב ומושב, כל זמן שלא ראתה לאחר תשמיש, איהי [האשה] דשכיחי בה דמים, גזור בה רבנן,

ומאי שנא משכב ומושב כיון דאמרת איהי דשכימי צה דמים, גזרו צה רבנן דמטמא ליה, ומאי שנא בועל דלא מטמא ליה [האשה איהי מטמאה את בועלה] דלא גזרו ציה רבנן שמתמאלו? [בדרך הלצה, שכן דרך הנשים שעושות לכל, חוץ מלבעלה],

משכב ומושב דשכיח, מטמא ליה, בועל דלא שכיח [פי' לגבי משכב ומושב קורא לבעול "לא שכיח"] לא מטמא,

תנן, טבילה יום שלאחריו, ושמישה הרי זו תרבות רעה, מגען ובעילתן תלוין, מאי לאו דברי הכל היא ואפילו צ"ש, וקתני בשני שבתוך י"א, מגעה תלוי, וקשיא לרב הונא?

לא ב"ה היא, דתניא אמר[ו] להם רבי יהודה [בית שמאי. הגר"א, וראה בע"ל] לב"ה, וכי לזו אתם קורין תרבות רעה, והלא לא נתכוון זה אלא לבעול את הנדה [פי' איך אתה קורא לזה רק "תרבות רעה" שהוא מענין מדה רעה, הלא זה מתכוון לבעילת נדה שהוא איסור ברת],

נדה ס"ד? אלא אימא לבעול את הזבה, וזה ס"ד? אלא אימא לבעול שומרת יום כנגד יום,

אמר רב יוסף, מאי קמ"ל [רב הונא], [אף אנן גמי] תנינא [במשנתנו], טבילה יום שלאחריו יום י"צ שאינו מנטרף ושמשה את ביתה, ואח"כ ראתה, ב"ש אומרים מטמאה [מטמאין] משכבות ומושבות [למפרע], ופטורה [ופטורין] מן הקרבן וקס"ד האי ראתה דלאחריו [ביום י"ב] כאלו לא ראתה תוך י"א דמיה, דהא עכשיו היא מטמאה (מ. צאה"מ) מחילת נדה, ואינה פוסלת טבילה של שמיטת, והך טומאה מדרבנן היא, דגזרינן י"צ אטו י"א, ה"ג גזרינן לא ראתה אטו ראתה?

אמר רב כהנא, ראתה שאני [ואדרבה מגליה לרב הונא בתוך י"א יום בלא ראתה, והיינו דקאמר רב כהנא הכי קא קשיא ליה, פי' אדרב הונא, ועוד תניא דלא כרב הונא. תוס'],

אמר רב יוסף [לרב כהנא], וכי ראתה מאי הוי, ראייה דנדה היא ואינה מנטרפת, אלא מעכשיו מטמאה, וטומאת מעט לעת הוא דליכא עליה [עלה ?] [כדתנן בריש המסכת אליבא דרבנן שמתמאה למפרע מעט לעת] וטומאת מעט לעת, אינה מטמאה את צועלה,

[וחזר לפרש דהא דאמרי ב"ש ביום י"ב שמתמאה מו"מ אינו משום שמצטרף לימי זיבתה] אלא משום דגזרינן יום שלאחר י"א אטו תוך י"א דאורייתא, ה"ג תוך י"א כי לא ראתה בשני אחר טבילה, גזרינן אטו ראתה,

[ובא לישב קושית רב כהנא על רב הונא, ולהקשות על רב הונא עוד] א"ל אביי לרב יוסף, רב כהנא דאמר ראתה שאני הכי קא קשיא ליה [לא היה קשה ליה כלום, אלא רב כהנא בא לתרץ דברי רב הונא דיש רבותא בדבריו שמרישא לא היינו לומדין דין זה, וזה שרב כהנא מחלק קורא "קשיא ליה" אע"ג דהך טומאה [כשראתה ביום י"ב לאחר שטבילה] מדרבנן, ליכא למימנה, דכי היכי דגזרי צ"ש ראייה שניה דלאחר י"א, אטו ראייה שניה תוך י"א, ה"ג גזור לא ראתה [למחרת בתוך י"א] אטו ראתה,

בשלמא היכא דראתה, גזרינן ראייה דנדה, אטו ראייה דזבה דראייה צרהיה מיתלפא, אלא היכא דלא ראתה מאי גזור בה ראתה צלה ראתה לא מיתלפא,

ועוד תנן [זבים פ"א מ"א] דלא כרב הונא, הרוואה ראייה אחת של זוב צאיש מיירי ב"ש אומרים, כשומרת יום כנגד יום בשני שלה, שמגעה תלוי אחר טבילה, אף זה מגעו תלוי, אם טבל לאחר ראייה, ונגע צמער, מגעו תלוי, שמה יראה ראייה שניה ומצטרף לזיבה, ובה"א כבעל קרי וטהור למעשר לאחר טבילה מיד, קתני מיהא לצ"ש, שומרת יום, וזו צרהיה ראשונה שוין,

דף ע"ב ע"ב

ותניא צוז צרהיה ראשונה, המסיט את הראייה טהור שהסיט את הטפה ראשונה, ב"ש אומרים תולין אם יחזור הוז ויראה היום שנים [שנית. ו'] נמצא זו גמור למפרע, וזו מטמא במשא, וב"ה מטהרין כמסיט את הקרי, דלא מטמא במשא,

אבני חן למסכת נדה

בעי שימור [פ' אם ראתה ב"א], הא לאחרני עבד שימור לעשירי
[צריך שימור ביום ו"א],

ור"ל אמר הלכות אחד עשר, לא אחד עשר [אותו היום עצמו]
בעי שימור מדאורייתא לשמור י"א [י"ג] כנגדו, ולא שימור לעשירי
הוי [וגם י"א אינו עושה שימור לעשירי] ולא לאחרני הוי שימור, דעשירי לא צוי
שימור מדאורייתא, הואיל ולא מצא בהן ליד זיכה [שצריך ג' ימים],
ומדכרנן מיהא אפילו רואה יום י"א, אסורה לשמש ביום שלאחריו, כדקמני מתני' ה"ז
גרגרן, ואמרין צדק צד סימן (לעיל נד) גרגרן דמן [אינו רק חומרא אלא הוא]
אסור,

[ומתמה וכו'] חני הלכות נינהו, חני קראי נינהו, דתניא, יכול
הרואה ג' ימים בתחילת נדה רצופים, תהא זבה לספירת ז' נקיים
ולקרבן, דכתיב [ויקרא טו] ימים רבים, וקמנריך לה ספירה וקרבן,

ויקרא טו יט ואשה כִּי־תִהְיֶה זָכָה דָּם יִהְיֶה זָכָה בְּבִשְׂרָהּ שִׁבְעַת יָמִים תִּהְיֶה
בְּגִדְתָּהּ וְכִלְהַנֶּנֶּע בָּהּ וְטָמְאָה עַד־הָעֶרְבִּי: כ וְכָל אִשֶּׁר תִּשָּׁכַב עָלָיו בְּגִדְתָּהּ
וְטָמְאָה וְכָל אִשֶּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו וְטָמְאָה: כא וְכִלְהַנֶּנֶּע בְּמִשְׁכָּבָהּ יָכַסּ בְּגָדָיו וְרָחַץ
בַּמַּיִם וְטָמְאָה עַד־הָעֶרְבִּי: כב וְכִלְהַנֶּנֶּע בְּכִלְכֵּל אִשֶּׁר־תִּשָּׁב עָלָיו יָכַסּ בְּגָדָיו
וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמְאָה עַד־הָעֶרְבִּי: כג וְאִם עַל־מִשְׁכָּב הוּא אִם עַל־חֶבְלֵי
אִשֶּׁר־הוּא שִׁבְתָּהּ עָלָיו בְּגָדָיו וְטָמְאָה עַד־הָעֶרְבִּי: כד וְאִם שָׁכַב וְשָׁכַב
אִשֶּׁר אֵתָהּ וְתִהְיֶה גִדְתָּהּ עָלָיו וְטָמְאָה שִׁבְעַת יָמִים וְכִלְהַמְשָׁכָה אִשֶּׁר־יִשָּׁכַב עָלָיו
וְטָמְאָה: ס כה ואשה כִּי־יִזְוֹב זו"ב דְּמָה יָמִים רַבִּים כָּל אֶת־גִּדְתָּהּ אוֹ
כִּי־יִזְוֹב עַל־גִּדְתָּהּ כָּל־יָמֵי זו"ב טָמְאָתָה כִּי־יִהְיֶה גִדְתָּהּ טָמְאָה הוּא: כו
כִּלְהַמְשָׁכָה אִשֶּׁר תִּשָּׁכַב עָלָיו כָּל־יָמֵי זו"ב כָּה בְּמִשְׁכָּב גִּדְתָּהּ יִהְיֶה־לָּהּ
וְכִלְכֵּלֵי אִשֶּׁר תִּשָּׁב עָלָיו טָמְאָה יִהְיֶה בְּטָמְאָת גִּדְתָּהּ: כז וְכִלְהַנֶּנֶּע בָּהּ
וְטָמְאָה יָכַסּ בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָמְאָה עַד־הָעֶרְבִּי: כח וְאִם־טָמְאָה מִזֶּה זָכָה
וְכִפְרָה־לָּהּ שִׁבְעַת יָמִים וְאַחַר הַטָּהֵר: כט וְכִי אִם הִשְׁמִינִי תִפְתַּח־לָּהּ שְׂתִי
תָּרִים אוֹ שְׁנֵי בָנֵי יוֹנָה וְהִבִּיָּאָה אוֹתָם אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד:

ומה אני מקיים ויקרא טו יט ואשה כִּי־תִהְיֶה זָכָה, דָּם יִהְיֶה
זו"ב האמור צרעה ראשונה, שלא הנמיכה ספירת נקיים וקרבן, ברואה יום
אחד אצל רחמה ג' מהא זכה (אבל הרואה ג' ימים בתחילה תהיה
זבה. נמוק מפני שהוא כפל לשון)?

תלמוד לומר צרעה שניה,

דף ע"ג ע"א

[ויקרא טו כה ואשה כִּי־יִזְוֹב זו"ב דְּמָה יָמִים רַבִּים] כָּל אֶת־גִּדְתָּהּ (על
גדתה) אינו אומר לך, אלא צרעה שלשה אחר ימי נדמה סמוך לגדתה
שראמה יום ראשון אחר ז' ימי נדמה, [פ' לאחר ז' ימי נדות, ראתה ח' ט' י' שהן
ב"א ימים שבין נדה לנדה] וראמה שמיני ושעשירי ועשירי,

ואין לי אלא סמוך לגדתה, מופלג לגדתה יום אחד מנין [שלא
ראתה ביום ח', אלא התחילה לראות ביום ט'], ת"ל [ויקרא טו כה כָּל אֶת־

[ענין חדש] איתמר, עשירי, רבי יוחנן אמר עשירי אין לו צדף לזיכה,
שאלו מלמד עמו אלא י"א, דהוי להו תרי, [דינו] כתשיעי דפשיטא לן ביה דצוי
שימור אס רחמה זו, דהא ראוי להציאה ליד זכה גמורה, מה תשיעי בעי
שימור, אף עשירי אס התחילה לראות זו בעי שימור י"א כנגדו, אע"ג
דאינה ראויה לצא ליד זכה גמורה,

ר"ל אמר, עשירי באחד עשר לז"ה דאמרי לא צוי שימור, מה אחד
עשר לא בעי שימור, אף עשירי לא בעי שימור,

איכא דמתני לה אחא, אמר לו רבי אלעזר בן עזריה לר"ע,
גבי רבוכה של מודה [תני לה] צממות צפ' צ' מדות [דף פט]. דכתיב [ויקרא ז יג]
והקריב על זבח המודה וכמיב תלמא צממן [והקריב על זבח התודה חלות מצות
בלולת בשמן ורקיקי מצות משהים בשמן וסלת מרבבת חלת בלולת בשמן] ומניא
אילו [לא] נאמר צממן [כל עיקר] הייתי אומר [הרי הוא כן] כל המנחות ללוג, [ת"ל]
[עכשיו שנאמר] צממן צממן דחלות ורקיקין *, הוי ריבוי אחר ריבוי [ואין ריבוי אחר
ריבוי אלא] למעט, [מיעוט הכחול] לחצי לוג [הנהתי את דברי רש"י לפי הגמ'
במנחות],

* [פ' דאמרינן התם עוד על חצי לוג שמביא] יכול יהא חצי לוג זה מתחלק
לשלושת מינין לחלות ולרקיקין ולריבוכה? כשהוא אומר בשמן בריבוכה שאין ת"ל
[פ' ששני בשמן דרשין לה בריבוי אחר ריבוי ועדיין יש עוד בשמן דרובוכה], ריבוכה
שמן לריבוכה [ישתן יותר שמן בריבוכה ממה שנותן בחלות ורקיקין] הא כיצד מביא
חצי לוג שמן וחוציהו חצי לחלות ולרקיקין וחציו לריבוכה],

אפי' אתה מרבה בשמן [בשמן] כל היום כולו, איני שומע לך
ללמד דבר זה מן המקרא, שהלכה למשה מסיני על פה הוא, צרעה יום אחד,

אלא חצי לוג שמן לתודה, ורביעית (יין) [שמן] לנזיר [ראה
רש"י ומהר"ץ חיות. דרביעית יין היינו שיעור לעבור על האלו מיין ושכר יזיר
[במדבר ו ג], אבל רביעית שמן קאי על שמן שבא עם הקרבן כדכתיב [שם פסוק
טז] וסל מצות סלת חלת בלולת בשמן ורקיקי מצות משהים בשמן ומנחתם
ונסכיחם],

ואחד עשר יום, שבין נדה לנדה בין סוף נדה לתחילת נדה, משכלו ימי
נדה, אינה מחזרת להיות נדה לישב לראייה אחת ששה והוא, עד שיכלו י"א יום,
הלכה למשה מסיני,

מאי הלכה דמשמע איום י"א קאמר רבי אלעזר בן עזריה, דהוי הלכה למשה
מסיני, וצוי הש"ס מאי הלכותיו משאר הימים שלפניו, ר' יוחנן אמר הלכה
[לשון יחיד] י"א דכד אחר הוא חלוק משלפניו,

ר"ל אומר הלכות [הלכות לשון רבים] אחד עשר צוי דברים הוא חלוק,

[ומפרש] ר' יוחנן אמר, הלכה אחד עשר, אחד עשר הוא דלא

אבני חן למסכת נדה

מִטְמֵאָה [הוא], מלמד [שם ראתה יום אחד] שמיטמאה את בועלה כנדה שפירש זה אשר ישכב אִתּוֹ, וגו',

[וממשך לדרוש את הפסוק] "היא", היא מטמאה את בועלה, ואין חוב מטמא מה שהוא בועל [פ' האיש נטמא אם בועל זבה, אבל אין האשה נטמאת ע"י שוב בועל אותה],

והלא דין הוא, ומה היא שאינה מטמאה בראיות צלש ראיות ציוס אחר, טומאת זב גמור לקרצן כבימים כאלו ראתה שלשה ימים [שבוה היא נטמאת, אבל לא בג' ראיות ביום אחד], אכל זב טומא צין בג' ראיות ציוס אחד, צין בג' ימים לצופין צצ"ק צפ' כינז הרגל (דף כד), [אפ"ה היא] מטמאה את בועלה, [ק"ו] הוא שמיטמא בראיות כבימים, אינו דין שמיטמא מה שהוא בועל,

ת"ל היא, היא מטמאה את בועלה, ואין חוב מטמא מה שהוא בועל,

ומנין (שהוא) [שהיא. רש"ש] [זבה, אפילו אחר ראה אחת כדמפרש] עושה משכב ומושב? ת"ל ויקרא טו כמשכב נדתה,

ואין לי עושה משכב ומושב צימים שאחר הנדה אלא הרואה שלשה ימים, שני ימים מנין? ת"ל ימי,

יום אחד מנין? ת"ל כל ימי ויקרא טו כו כלהמקצב אשר [משפך] עליו כלהמקצב נקטס [ידיה-לה],

ומנין שסופרת אחד לאחד [שומרת יום כנגד יום]? ת"ל ויקרא טו כו כלהמקצב אשר תשכב עליו כלהמקצב נקטס [ידיה-לה] הוסף לה היום של שמו,

זב בעל שתי ראיות סופר ז' נקיים,
זבה רק בת שלש ימים סופרת ז' נקיים,

יכול תספור שבעה [נקיים] לשנים [גם אם לא ראתה אלא שני ימים], ודין הוא, ומה הוא [זב וזכר] שאין סופר אחד לאחר זב צעל ראיה אחת, כצעל קרי, וטועל צו ציוס [מ"מ] סופר שבעה לשנים, היא שסופרת אחד לאחר [שומרת יום כנגד יום], אינו דין שתספור שבעה לשנים,

ת"ל ידיה-לה, אינה סופרת אלא יומה [פ' יום שלה, דהיינו יום כנגד יום],

[ומסיק הקושיא שמקשה לעיל סוף ע"ב הני הלכות נינהו הני קראי נינהו] אלמא

עתידתה] או כיתוב על-גדתה כלהמקצב כימי נדתה תהיה כמטמאה הוא] לרבות רואה ט' ו' אחד עשר,

[וכאן בא הלימוד שימי הויבה הם י"א יום],
אין לי אלא יום אחד [שהתחילה ביום ח'], מנין לרבות מופלג שנים [שהתחילה הג' ימים ביום ט'], שלשה, ארבעה, חמשה, ששה, ושבעה, שמונה, תשעה, עשרה מנין [אבל י"א לא אמר] שכולן יש להן דין אחד?

אמרת מה מצינו ברביעי לימים שאחר הנדה [אם ראתה ג' ימים אחרי ימי נדה, או ביום הרביעי] שראוי לספירה לספירת נקיים, אם ראתה אצ"ג ופסקה, וראוי [יום רביעי זה גם] לזיבה לנרף עם צג(ד) אם לא ראתה צא, דהא אחריו מופלג יום אחד מקרא דלוי מוזב, דהיינו צג"ד,

אף אני אביא העשירי מרבה כל אלו עד י', וי"ד צלל [שהן דומין לרביעי בזה], שראוי שהן ראויין לספירה [ש?] אם ראתה שלשה ראשונים משני [נמשכין] ז' נקיים עד [העשירי] ואני מרבה כל הימים מה' עד יו"ד] שיהו נמי נרלצן לזיבה, צלחה מהם שמרחה שלשה לצופין, וראוי [ולמדין שתהיה ראוייה גם] לזיבה,

ומנין לרבות אחד עשר שצטרף עם הראשונים [פ' עם יום ט' וי'] לזיבה לג' לצופין, ואע"ג שאינו ראוי לספירת נקיים של זיבה ג' ראשונים? ת"ל בלא עת נדתה # [וצ"ע שכבר דרש פסוק זה] ואפילו מופלג לימים הרבה,

יכול כיון דכתיב צלל עת נדתה, שאני מרבה אף שנים עשר שאם ראתה י' י"א י"ב תהא זבה גמורה, ולא תהא תחלת נדה צראית י"ב, אלא מצטרף לזיבה,

אמרת לאו [איני מרבה יום י"ב, ואין י"ב בכלל הא דכתיב בלא עת נדתה],

ומה ראית לרבות אחד עשר ולהוציא שנים עשר? מרבה אני אחד עשר, שראוי לספירת [זיבה. רש"ש] "או כי תזוב" (דזיבה) [דזיבה. רש"ש] רביעי מתרצי מלו כי מוזב, ולאוהא זיבה משכי ימי ספירה עד י"א [פ' אם ראתה ביום ב' ג' ד', סופרת ז' נקיים מיום ה' עד יום י"א], ומוציא אני י"ב, שאין ראוי לספירת "או כי תזוב",

ואין לי שמקרא זבה לטומאה [פ' ואינו מדבר על קרבן שאינו מביא אלא אם ראתה ג' ימים צדופין, ומדבר כאן רק על קריאת שם טומאה] אלא רואה שלשה ימים לצופין, שני ימים מנין [דהוי זבה קמנה]? ת"ל ימי כל ימי זב טומאתה, כימי נדתה תהיה,

יום אחד מנין [שהוא זבה קמנה]? ת"ל [ויקרא טו כה ואשה כיתוב זו ב' דמה ימים רבים כל א' עתידתה או כיתוב על-גדתה] כלהמקצב [זו ב' מטמאה כימי נדתה תהיה] [והוי זבה קמנה ושומרת יום כנגד יום],

אבני חן למסכת נדה

נג: ד"ה תנא דבי ר' ישמעאל. תלמידי רבי ישמעאל היו שונים משנה שנשנית צנית מדרשו של רבי שמעון, # אבל כאן קשה לפרש ששנו בן בבית מדרשו של אליהו הנביא שלא נודע לנו בשום מקום שהיה ביהמ"ד כזה, אלא צריך לפרש שכן מקובל בין מאמרו של אליהו הנביא שכן יש ממנו אליהו רבה ואליהו זוטא, או שהיה אליהו אחר שהיה לו בית המדרש, וראה שם],

כל השונה הלכות משנה וצריכתא הלכה למשה מסיני * בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא, שנאמר חקוק ג הלכות עולם לו, אל תקרי הלכות אלא הלכות,

[# כל השונה הלכות בכל יום, דהיינו ע"י ששונה עוד שני הלכות בכל יום, נמצא שבחיי האדם לומד אלפי אלפים הלכות, וזה בדמיון של דף היומי שאלו שמצטרפין לסדר זה נמצא מסיימים את הש"ס פעמים הרבה בחייהם,

שחזן ממה שיש לו קביעות זמן ללימוד, גם שאר היום שעוסק בעסקיו לימודו על לבו, וכאילו אמר "כל היום". ע"פ דעה"ד בשם הישמוח ישראל,

דהתורה נמשלה לאשת חיל והיה עולה על דעתנו שכמו שאשת חיל יש עת לרחק ועת לקרב, אף התורה כן, לכן מסיים כל השונה הלכות בכל יום שלעולם בכל עת וזמן צריך להיות שונה הלכות. דעה"ד בשם מהר"ד מבעלזא,

נראה דהי"ד שבהלכות שלפי דרשת חז"ל היא בענין קרי וכתוב דחקרי הלכות והכתוב הלכות, והיו"ד מרמז על יראת שמים דזה העיקר וכו'. מל תורה

[כתב הענין יעקב וכמה הלכות ילמוד בכל יום היינו ק' הלכות וכו', וכתב ע"ז במתן בסתר ח"ל ודברי תימא הם וכו' ובודאי סגי בשתי הלכות להיות בן עולם הבא. עיי"ש],

[וראה ספר באר שבע דף קי"א, ומהרש"א, וערוך לנר]:

*** רש"י ד"ה הלכות. משנה וצריכתא הלכה למשה מסיני לכאורה הכוונה על הלכה למעשה, איך להתנהג ע"פ תורה, וא"כ מה הכוונה דוקא במשנה וברייתא ? ואיך לומדים הלכה למשה מסיני ?**

שם. הלכה למשה מסיני ראה בהקדמה של פירוש המשניות להרמב"ם ד"ה וכאשר מת יהושע בן נון שמדבר על רבינו הקדוש: אבל עיקר גדול ראיתי לזכרו והוא שיוכל אדם לומר פ' לחקשות אם הם כל ההלכות פירושי התורה כפי אשר יסדנו שם לעיל מקובלים מפי משה כמו שאמרנו מדבריהם הרי כל התורה נאמרו כללותיה ופרטותיה ודקדוקיה מסיני אם כן מה אלו ההלכות היחידות שנאמר בהם הלכה למשה מסיני?

וזה עיקר יש לך לעמוד על סודו והוא שהפירושים המקובלים מפי משה אין מחלוקת בהם בשום פנים שהרי מאז ועד עתה לא מצאנו מחלוקת נפלה בזמן מן הזמנים

קראי נינהו כל דין י"א שצין נדה לנדה, מכאן למדנו שהן י"א יום, והרואה צהם ג' הרי זו זבה, והרואה צה' [או] צב' סופרת יום כנגד יום, ולסוף י"א מתחילין ימי נדה [עוד פעם], [ו]אם תראה אחד משב ששה והוא, שהרי לא רצין לדין יום וזכה אלא י"א, ומכאן וליך הרי היא צדין פרשה ראשונה, דכתיב צה שצעת ימים תהיה צנדה?

לר"ע קראי דלא גמר הך הלכתא, הלכה למשה מסיני, דקאמר ר' אלעזר בן עזריה, וכי היכי דילף חזי לנו שמן לנודה מקראי, הכי נמי יליף אחד עשר יום שצין נדה לנדה מקראי, **לר' אלעזר בן עזריה הלכתא,**

ויקרא טו כה ואשה כייזוב זו' ב דקמה ימים רבים כל' א' עתגדתה או' כייזוב עלגדתה פלימי זו' ב טמאתה כימי גדתה תהיה טמאה היא	
כל' א' עתגדתה	יכול הרואה ג' ימים בתחלת נדה רצופים תראה זבה? ת"ל בלא עת גדתה סמוך לגדתה
כל' א' עתגדתה	ומנין לרבות אחד עשר? ת"ל בלא עת גדתה
או' כייזוב עלגדתה	ואין לי אלא סמוך לגדתה מופלג לגדתה יום אחד מנין? ת"ל או כי תזוב על גדתה
ימי	אין לי אלא שלשה ימים שני ימים מנין? ת"ל ימי
פלימי	יום אחד מנין? כל ימי
טמאה	טמאה מלמד שמטמאה את בועלה בנדה.
טמאה היא	היא מטמאה את בועלה ואין חוב מטמא מה שהוא בועל.
כו פלימיזשכב אשר תשכב עליו פלימי זו' כה כמשכב גדתה יתהילה וכלהפלי אשר תשכב עליו טמאה יהיה כטמאת גדתה	
ימי	ואין לי אלא שלשה ימים [שמטמא בועלה משכב ומושב] שני ימים מנין? ת"ל ימי
פלימי	יום אחד מנין? ת"ל כל ימי
כמשכב גדתה	ומנין שהוא עושה משכב ומושב? ת"ל כמשכב גדתה
יתהילה	ומנין שסופרת אחד לאחר? ת"ל יהיה לה

א"ל רב שמעיה לר' אבא, אימא ביממא תהוי זבה ראתה ציום תהיה זבה, כדכתיב (ויקרא טו) ימים רבים [אבל] בליליא אכל ראתה צלילות לא תהא זבה [אלא] תהוי נדה?

א"ל עלך אמר קרא ויקרא טו על גדתה, [דמשמע] סמוך לגדתה ליל שמיני, שהרי ימי נדות כל שצעה עד הלילה, כדכתיב שצעת ימים תהיה צנדה, סמוך לגדתה אימת הוי בליליא, וקא קרי לה זבה,

[תוס', ותוס' הרא"ש למה הביא מאמר זה כאן] **תנא דבי אליהו,**

[ראה רש"י ברכות יד. תנא דברי ר' חייא שהיה שונה צנית רצי חייל, וברש"י ובחים

אבני חן למסכת נדה

מימות משה עד רב אשי בין החכמים וכו' עיי"ש עוד.

אבל דברי הרמב"ם צריכים לימוד דלעיל ט"ו ע"א בסוף העמוד יש מחלוקת אי ווסתות דאורייתא או דרבנן ומפרש רש"י דפליגי אי ווסתות הוא הללמ"מ או לא, הרי שיש מחלוקת בהלכה למשה מסיני.

ולשון הלכה הוא מלשון והלכת בדרכיו דברים כ"ה ט' שזה דרך הנכון לילך בה, וראה בספר התשבי ערך הלכה, והרש"ש בסוף מסכת כתובות בהגהותיו על הרא"ש כתב דמצינו לשון "והלכתא" שאינה לפסק הלכה עיי"ש.

וראה בשו"ת חוות יאיר סי' קצ"ב שהאריך מאוד בענין הללמ"מ ועוד ענינים דומין.

ראה עין יעקב בסוף המסכת על הגליון בחדושי גאונים שמביא משם רב האי גאון בתשובה "דעיקר התורה ועבודת השם הוא ללמוד הש"ס".

ובספר "מגילת ספר" יומן וזכרונות של ר' יעקב מעמדין זצ"ל דף 136 כותב וז"ל: שלא שמעה אונם מעולם דרושים נפלאים ונחמדים כמו ששמעו ממני, אמרו שאין דרשן כמוני ! אבל אני לעצמי היתה לי על אפי ועל חמתי לבלות זמן בלימוד דרוש, אשר לא עסקתי בו מימי רק ע"פ ההכרח, כי לא היה ערב לנפשי רק לימודי גמרא ופוסקים ולהבין במקרא ובמדרשים, לדעת ולהשכיל בתורה הקדושה.

סיימתי את הספר וגם לימוד ברכים בעזרת שמו יתברך ביום י"ג אב תשע"ב

ה	28 [48]	ואימתי הגיע זמנה לראות משהגיעו ימי הנעורים.
ע"ב		וכל דבר שאין בו דעת לישאל ספקו טהור.
ו	31 [31]	כדאי הוא ר"א לסמוך עליו.
ז	5 [28]	זב וטהור שהיו פורקין מן החמור.
ח	14 [45]	ושמשיאין את האשה ע"פ עד אחד.
ט	44 [59]	מי יתן טהור מטמא לא אחד.
ע"ב		עונה בינונית שלשים יום.
י	8 [18]	רבי היא דאמר בתרי זימני הוי חזקה.
ע"ב		וכי אפשר להיות שופעת כל שבעה וחיה. רש"י, יש שתי ר' שמעון ב"ר צדוק. תוס'
יא	15 [40]	כגון דקפיץ בחד בשבת וחזאי
יב	17 [44]	א"כ לבו נוקפו ופורש. כל המקיים דברי חכמים נקרא צנוע
ע"ב		א"ל סודני לא דמגניא באפיה. מקילי אנפשיהו ומחמדי לאחריס ותלילה לעשות קן.
יג	4 [57]	פרק שני כל היד: אנשים דבני הרגשה נינהו תיקצץ.
ע"ב		היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו וכו'. קשים גרים לישראל כספחת. מכנסי כהנים.
יד	6 [43]	ריב"ל לייט אמאן דגני אפרקיד.
ע"ב		רבי ריש מתיבתא הוא ושכיחי רבן קמיה ומחדדי שמעתיה.
טו	12 [48]	בעלה נכנס להיכל ומקטיר קטורת
טז	6 [44]	בעו מיניה מרב נחמן וסתות דאורייתא או דרבנן.
ע"ב		מוטב שאריך עליהם בעוה"ז כדי שיאריכו ימיכם לעוה"ב. טפה זו מה תהא עליה. הכל בידי שמים כל מזומי וקויומי חוץ מיראת שמים. והמושיב שבת במרומי קרת.
יז	12 [55]	והשוותה משקין מזוגין שעבר עליהן הלילה.
ע"ב		משל משלו חכמים באשה, החדר והפרוזדור והעלייה.

מספר הראשון על צד הדרך הוא השורה שבו נמצא הסימן, מספר השני בסוגריים הוא מספר השורות בכל הדרך, דף ב' של מסכת זו הוא דף ה' 2639 מתוך 2711 דפי הש"ס,	
ב ³ [16]	שמאי אומר כל הנשים דיין שעתן, הלל אומר מפקידה לפקידה אפילו לימים הרבה
ע"ב	דלמא הגם הגם חזיתיה.
ג ¹⁴ [45]	התם יש רגלים לדבר שהרי קינא לה.
ד ³² [36]	ככר על גבי הדרך ומדף טמא מונח תחתיו.

אבני חן למסכת נדה

ל	29 36 [49]	וש"מ טבילה בזמנה מצוה שהזכר נגמר למ"א והנקבה לפ"א
לא	45 [49]	אשה מזרעת תחלה יולדת זכר.
		שלא יהו כולם שמחין ואביו ואמו עצבים
לב	14 [42]	והיטבלוה קודם לאמה. יולדת נקבה טובלת ל"ד וכתה ראמה ליום או ליומים שגולה, והטבילה קודם לאמה משום מגע תרומה
לג	12 [50]	יכול יעלה לרגלה יעלה נקופה, כגון נא עליה נשעי שלה יטבול כליל המחרת כמותה, ת"ל וטמא ז' ימים. שבקיה לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשיה.
		לפום חורפא שבשתא.
לד	2 [35]	וטומאת עם הארץ ברגל כטהרה שוינהו רבנן דכתיב ויאסוף כל איש ישראל אל העיר כאיש אחד חבירים, הכתוב עשאן כולם חבירים
לה	16 [37]	שאין נהמה מטמאה מחיים. ראיה ראשונה של זב מטמא באונס.
		איתמר רב אמר מעין אחד הוא התורה טומאתו והתורה טיהרתו, ולוי אמר שני מעיינות הם נסתם הטמא נפתח הטהור, נסתם הטהור נפתח הטמא.
לו	30 [37]	וקסבר ימי לידתה שאין רואה בהן עולין לה לספירת זיבתה
לז	1 [41]	אזל שילא אמר לדביתהו צבית לי זוודתא, דלא ליזיל ולימא ליה לרב מילי עילואי
לח	25 [42]	אי אפשר לפתיחת הקבר בלא דם
לט	47 [47]	היתה למודה להיות רואה ליום ט"ו ושינתה ליום כ' זה וזה אסורין
מ	1 [45]	פרק חמישי: יוצא דופן אין יושבין עליו ימי טומאה
מא	23 [28]	ת"ר, המקשה שלשה ימים ויצא ולד דרך דופן הרי זו יולדת בזוב
מב	3 [42]	שהטבילה במטה ולא קשיא כאן במתהפכת כאן בשאינה מתהפכת כולכו ברוקא חדא תפיתו.
		אימא לי איזי. אותו מקום של אשה בלוע הוי או בית הסתרים הוי.

יח	17 [26]	אמר ר' יוחנן בשלשה מקומות הלכו בה חכמים אחר הרוב ועשאו כדאי מקור, שליא, חתיכה. תשע חניות כולן מוכרות בשר שחוטה ואחת מוכרת בשר נבילה
יט	5 [52]	חמשה דמים טמאים באשה. שחור אדום הוא אלא שלקה.
ע"ב		אדם דן ק"ו מעצמו ואין אדם דן גז"ש מעצמו. כל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם.
כ	6 34 [51]	כגון אנא דלא ידענא בין האי להאי לא מיבעי לי למיחזי דמא. כמה נפיש גברא דלביה כשמעתיה
כא	10 [41]	פרק שלשי: המפלת חתיכה אם יש עמה דם טמאה.
כב	2 [37]	מר סבר דרכה של אשה לראות דם בחתיכה
ע"ב		וחכמים שאלו לרופאים ואמרו להם אשה זו מכה יש לה בתוך מעיה. ומאי נפק"מ בין מופנה מצד אחד למופנה משני צדדין?
כג	21 50 [52]	הואיל וגלגל עינו עגולה כשל אדם. עד כאן הביאו ר' ירמי' לר' זירא ליד ליחוד ולא גחיד.
ע"ב		אי תניא תניא.
כד	26 [51]	אמר להם כלום בא מעשה לידכם ?
ע"ב		צורבא מרבנן דאמר מילתא לימא בה טעמא דכי מדכרו ליה מדכר. אבא שאול ארוך בדורו הוה ורבי טרפון מגיע לכתפו.
כה	53 [55]	ופיו מתוח כחוט השערה.
ע"ב		שאני שמואל דרב גובריה.
כו	34 [49]	חמשה שיעורין טפח ואלו הן שליא שופר שדרה דופן סוכה והאזוב.
כז	22 [47]	יהודה וחזקיה בני רבי חייא.
כח	11 [48]	[היכי דמי מות שנשרף ושלדו קיימת וכו'] כגון דאיחרלי אחרוכי.
כט	29 [48]	מכלל דבמסורס רובו נמי לא פוטר הא קיייל רובו ככולו.

אבני חן למסכת נדה

סא 48 [52]	אמר רבא האי לישנא בישא אע"פ דלקבולי לא מיבעי מיחש ליה מיבעי מכדי ס'יחון ועוד אחי הוו
סב 9 [28]	העבירן שלא כסדרן או שהעביר שבעה סמנין כאחת לא עשה ולא כלום
סג 47 [49]	התם בוסתות דיומי הכא בוסתות דגופא
סד 3 [47]	קבעה לה וסת לדילוג
סה 21 [31]	סבר למעבד עובדא כוותיה דרב אפילו ראתה, אמר לא פליג רב בין ראתה בין לא ראתה קדים שכיב באורחא קרי שמואל עליה דרב לא יאונה לצדיק כל און
סו 51 [57]	דהא א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טפת דם כחרדל יושבות עליה שבעה נקיים א"ל אמינא לך איסורא ואת אמרת מנהגא
סז 3 [19]	אבוה דשמואל עבד לבנתיה מקוואות ביומי ניסן ומפצי ביומי תשרי
סח 2 [39]	דודי חסרת, טשטקי [זירות] חסרת, עבדי חסרת
סט 38 [41]	ומה היכא דאמרה ראיתי סגי לה אי בתשע טבילות, אי ביי"א טבילות היכא דקאמרה איהי לא ראיתי בעי חמש עשרה טבילות [בחמיה]
ע 5 [21]	כותב נכסיו לאחרים והוי עני ומביא חטאת העוף הבא על הספק
עא 2 [47]	אמרו הרבה עשו כן ולא הועילו אלא יבקש רחמים ממי שהבנים שלו
עב 7 [44]	טבלה ביום של אחריו ושמשה ה"ז תרבות רעה
עג 43 [44]	תנא דבי אליהו כל השונה הלכות בכל יום, מובטח לו שהוא בן העולם הבא [בא=3], שנאמר הליכות עולם לו, אל תקרי הליכות אלא הלכות,

מג 4 [46]	וכל אשר יגע בו הזב וידיו לא שטף במים זהו הסיטו של זב
מד 15 [43]	דברה תורה כלשון בני אדם
מה 26 [56]	מעשה וכו' שבאת לפני רבי, אמרה לו אשה בכמה ניסת, אמר לה בת ג' שנים ויום אחד
מו 10 [47]	בן ט' שנים שהביא ב' שערות שומא
מז 20 [51]	בבואכם בביאת כולכם אמרתי ולא בביאת מקצתכם, וכי אסקינהו עזרא לא כולוהו סלוק
מח 35 [42]	ור"מ לטעמיה דחייש למיעוטא,
מט 11 [23]	כל המטמא מדרס מטמא טמא מת, ויש שמטמא טמא מת ואינו מטמא מדרס,
נ 2 [37]	על פיהם יהיה כל ריב וכל נגע, מה ענין ריבים אצל נגעים, מקיש ריבים לנגעים
נא 11 [52]	שלשה דברים נאמרו בנבלת עוף טהור, צריכה מחשבה, ואינה מטמאה אלא בבית הבליעה, ואינה צריכה הכשר,
נב 3 [56]	וכן תינוק שהביא שתי שערות חייב בכל המצות האמורות בתורה
נג 43 [44]	תרי תנאי ואלבא דר' יהודה בן איגרא
נד 9 [26]	גרגרן דתנן אסור
נה 11 [44]	כל שבמת מטמא חוץ מן השינים והשער והצפורן, ובשעת חבורן הכל טמא
נו 20 [54]	מה רוק מתעגל ויוצא וחוזר ונבלע
נז 14 [34]	כיון דכתיבי מז'הר זהירי ביה
נח 21 [48]	דאמרין בדקה בחד ידא ונגעה באידך ידא
נט 20 [39]	נתעסקה באדום אין תולה בה שחור, במועט אינו תולה בה מרובה,
ס 12 [44]	ת"ר, תולה בשומרת יום כנגד יום בשני שלה, ובסופרת שבעה שלא טבלה

אבני חן למסכת נדה

שלא יפול הולד ונפתח הרבה בשעת לידה קוראין אותו פרוזדור שהוא בית שער לרחם. והלכה ד' שם ובשעת גמר ביאה האבר נכנס בפרוזדור ואינו מגיע עד ראשו שמבפנים אלא רחוק ממנו מעט לפי האצבעות, ולמעלה מן החדר ומן הפרוזדור בין חדר לפרוזדור לא הבנתי מדוע זה נקרא בין חדר לפרוזדור. ג"ז הוא המקום שיש בו שתי ביצים של אשה ovaries והשכילים fallopian tubes שבהן מתבשלת שכבת זרע שלה מקום זה הוא הנקרא עליה, וכמו נקב פתוח מן העליה לגג הפרוזדור היכן נקב זה? ג"ז ונקב זה קוראין אותו לול, והאבר נכנס לפנים מן הלול בשעת גמר ביאה. ע"כ. וראה כאן בפירוש המשניות להרמב"ם בארוכה. ציור זה אינו מדויק ובא רק לעזור להבנת העניין לפי רש"י בנדה י"ז ע"ב ובב"ב כ"ה ע"א.

לפניה	העליה והעליה צניח על גבי שניהם ודמי עליה צנח לפרוזדור דרך הלול. נדה, לול פתוח ודם הטהור נוטף מעליה לפרוזדור ↓ שם הביצים קבועים	אחוריה
	חדר - מקור החדר מצפנים צעזעי גופה לצד אחוריה. ב"ב, נמצא בפרוזדור חוקתו מן מהמקור זו וילא אל הסוף האיל ורוב דמים מנזיים בו. פרוזדור (בית החיצון) בין כותלי רחם מנחון הקרוי בית המטון. ב"ב והפרוזדור מנחון לצד פניה. שם, וצפוזדור לא אמי דם אלא דמי חדר. נדה, הפרוזדור הוא לצד פניה של האשה, וצד פניה של הפרוזדור באין בה דמים מוחלול לגג הפרוזדור ויוצאין מגופה לצד פניה של הפרוזדור, וצד אחוריה של הפרוזדור לצד קרקעיתיה באים בה דמים מותרת ויוצאין מרגוף לצד אחוריה של הפרוזדור. דהבא מן המדר היה לו לימצא בקרקע פרוזדור שהמדר נמך ושוה לפרוזדור. נדה יח. וכותלי רחם למטה צאמנע פרוזדור. נדה וכית המילון מקרי מקום שהאבר דש בשעת ציאה. רע"ב נדה פ"ה מ"א ↓ פתח בית הרחם	

ד"ה חדר מבפנים. חדר לצד אחוריה ופרוזדור לפניה לפי המציאות נוטה החדר לפניה לצד בטנה, והפרוזדור הוא למטה הימנה לצד אחוריה, אם לא נפרש שאחוריה היינו עמוק יותר לתוך הגוף. וצ"ע.

שם. וכותלי [הרחם. ומ'] למטה צאמנע פרוזדור צריך

החדר והפרוזדור uterus and vaginal canal (and fallopian tubes that lead to the ovaries) **והעליה** רש"י) לפי הרמב"ם אבל לפי רש"י קשה לפרשה לפי חכמת הרפואה. **בציורי אברי הלידה** בספרי הרפואה שלנו תראה שהחדר הוא כאילו למעלה והפרוזדור הוא שער החדר למטה הימנה, אבל אין זה ממש מעלה ומטה, אלא הוא באלכסון.

שם. וז"ל הרמב"ם בפ"ה מהלכות איסורי ביאה הל' ג' משל משלו חכמים באשה הרחם שנוצר בו הולד הוא הנקרא מקור uterus, והוא שדם נדה וצוא יוצא ממנו וקוראין אותו חדר לפי שהוא לפני ולפנים, וצואר הרחם כולו cervix והוא המקום הארוך שמתקבץ ראשו בשעת העיבור כדי

אבני חן למסכת נדה

עוסק במלאכת השמים אבל אין אתה ידוע מה שהוא בלבבו.

(ב) ובא וראה מה ששמעתי מעשה שהיה איש זקן עשיר גדול וזהו לו רק בן יחיד בחור יפה עינים וחכם מאוד ויהי היום ויקרבו ימי הזקן למות וקרא לבנו הבחור וצוה לו קודם מותו וא"ל בני חנה אני מנחיל לך ממון רב אוצרות גדולות שיהיה לך כל טוב כל ימי חיך ואני מצוה לך שתשמור את עצמך מן הצבועין מן אנשים שהמה עוסקים בחסידות הרבה חוץ למבע הבריות כי כך מראין את עצמם שהן חסידים אבל שבע תועבות הן בלבם והזהר מן וצדקתך ואז יהי לך ולזרעך כל טוב כל הימים ומת האיש הזקן.

(ג) ואח"כ נשא הבחור בתולה יתומה ענייה אחת יפת תואר מאוד כאשר שישרה בעיניו ואחר הנשואין שמח באשתו ואשתו היתה צנועה וחסידה בעיני בעלה וכמו שנים ד' או ה' אמר הבעל לאשתו בא עמי לטייל ברחובות ובשווקים לראות בטוב הארץ ואמרה לו אשתו לא אלך פן אשא עיני אל אנשים אחרים יתנו עיניהם בי ואני מכשיל אותם, אז אמר בעלה בלבו היא נראית כצדקת וזכר את צוואת אביו ושתק הולך בעצמו לשוק יחידי, מה עשה האיש הנ"ל כמו חצי שנה אחר זה המעשה הלך וצוה לעשות לכל החדרים שבביתו שני מפתחות ונתן מפתח אחד מכל חדר וחדר לאשתו ומפתח א' לקח לעצמו ולא הגיד לאשתו שיש לו עוד מפתח.

(ד) והיה היום אמר הבעל לאשתו שהוא צריך לילך למרחקים לקנות סחורות להכין לו צדה לדרך וכך עשתה אשתו כי היתה סבורה שבעלה יסע ממנה כדרך כל הארץ וליום מחרתו נסע הבעל ממנה והיא סבורה שילך בעלה למרחקים אבל הבעל עשה בערמה וכשהיה חצי פרסה מחוץ לעיר צוה לעגלון לשוב ולילך לעיר, ולא שב לביתו כי אם לבית האופיזא אשר אורחים שמה, וכאשר הגיע החשך בלילה הלך העשיר לביתו ופתח פתח ראשון בביתו ואחר כך הלך מחדר לחדר עד שבא לחדר אשתו שהיתה ישנה ואחד היה שוכב עמה במטה.

(ה) וכשראתה האשה שבעלה הוא בחדר אמרה שיקח חרב וידקור את בעלה והוא היה מתיירא והלך לו מחוץ לביתו ומרוב הצער שלו הלך ושכב בשוק וישן שם, ובאותו הלילה נגנב מהמלך של אותו העיר אוצר אחד ולקח הגנב כל האבנים טובות של המלך, והיתה צעקה גדולה בארמון המלך.

(ו) וצוה המלך לחפשו בכל הדרכים ובבתים חיפוש אחר חיפוש, והלכו עבדי המלך בכל העיר ההיא ומצאו להאיש שוכב וישן על הרחוב ואמרו בלבם שהוא הגנב ותפשו אותו

להבין מה קורא כותלי רחם, וראה לקמן דף כ"א ע"ב ברש"י ד"ה שמטמא בפנים כבחון וז"ל מאחר שילא מן המקור לפרוזדור [והעמידוהו?] כותליה מיד היא מטמאה עיי"ש, משמע שכותלי רחם היינו הפרוזדור, וקשה לפ"ז לשון רש"י ? ואולי צ"ל "וצלמלע" היינו בין כותלי הרחם הוא הפרוזדור, והוא בית החיצון vagina, וז"ל הרע"ב פ"ה מ"א ובית החיצון מקרי מקום שהאבר דש בשעת ביאה.

ד"ה נמצא בפרוזדור. מן הלול ולפנים ללד המדר פי' שהפרוזדור הוא לצד פניה של האשה, וצד פניה של הפרוזדור באין בה דמים מהלול לגג הפרוזדור ויוצאין מגופה לצד פניה של הפרוזדור, וצד אחוריה של הפרוזדור לצד קרקעיתה בא דמים מהחדר ויוצאין מהגוף לצד אחוריה של הפרוזדור, וזה הפירוש שנמצאו הדמים לצד אחוריה של הפרוזדור מן הלול ולפנים לצד אחורי האשה.

ים בה

אבל לפ"ז קשה מה שכתב רש"י "כלומר יופי שדים היו לה" איזה שייכות יש בין "שד" ל"שדים"? ובא"ס פירש יופי שדים פירוש יופי פלאי, אבל זה דוחק גדול שהיה לרש"י לפרש ולא לסתום, שהרי מסתמא יתפרש שהכוונה על שדיים ולא על שדים, וגם אם משתמש בלשון שדים רק לתאר שהיה לה יופי פלאי יש מילים הרבה יותר מתאימים לתאר גזמא גדולה ממלת "שד" ? וגם אם הכוונה על היופי של שידה זו הול"ל יופי של "הורמיו היה" לה, אבל לומר בכללות שיש יופי לשדים אינו מסתבר? וי"ל שבימיהם האמינו בשידה ששמה היתה הורמיו והאמינו גם שהיא יפיתה, ובלשון חביבות היו קורין לאשה זו איפרא הורמיו היינו חן של שידה זו, וע"ז אומר רש"י כלומר פי' ואל תקשה מדוע מדמה את יפיה ליופי שד ? ע"ז מפרש רש"י שאשה זו היתה יפה מאד והיה לה יופי שדים פי' כן מתארים אשה יפה פי' ואין לפרש שכוונתו על יופי שדים רק כפשוטו ולכן קראו לה בשם זה על דרך גזמא כמו שאומרים "גבורת ארי" וכדומה. אבל אין כאן שום קשר בין שד לשדים. וכן צריך לפרש בדברי רש"י כמו הורמיו צת לליתא שהיתה שידה יפה מאד כלומר ולכן דימו אשה זו לשידה זו מפני ש יופי שדים היו לה.

קב הישר פרק נ"ב

(א) שלמה עליו השלום כתב בספרו אל תהי צדיק הרבה ואל תרשע הרבה וכן אמרו רז"ל במסכת סוטה הזהרו מן הצבועים שדומין לפרושים שעושין מעשה זמרי ומבקשין שכר כפנחס, והנה לפעמים האדם יראה לעינים איש אשר עוסק תמיד בתפלה בכוונה והולך בתפילין כל היום אתה סובר בדעתך שהוא איש ישר וכשר כאשר שתמיד הוא

אבני חן למסכת נדה

ברכות ל"א ע"ב, מגילה כ"ח ע"ב

וזה לשון רש"י במסכת מגילה דמדאורייתא אין צריכה שבעה נקיים אלא הרואה שלשה ימים רצופים בתוך י"א יום שבין נדה לנדה, אבל בתחלת נדתה אפילו ראתה כל שבעה ופסקה לערב טובלת בלילה, והן החמירו על עצמן לפי שאין הכל בקיאים בפתח נדתה הן עומדות ב"א ימים שבין נדה לנדה, ואם תאמר [א"כ] לא יחמירו אלא בג' רצופין כדכתיב ימים רבים בלא עת נדתה (ויקרא טז) פעמים שראיית דם נדה [מפה] מזקינה לשבעה נקיים מן התורה, כיצד התחילה לספור שבעה נקיים לאחר שהיתה זבה גמורה וספרה שבעה נקיים ובשביעי ראתה ראתה אפי' כחרדל סתרה הכל וצריכה לחזור ולספור שבעה נקיים, אי נמי שמא ראתה שני ימים ולא ידעה והיום ראתה וידעה דהוה להו שלשה ימים רצופין וצריכה שבעה נקיים ועל כן החמירו. ע"כ, וראה תוס' שם.

וראה בתוס' הרא"ש במס' נדה שהקשה תימה כיון דרואה ודאה מאי רבואת במפת דם כחרדל, פשיטא ! דמטמא בכל שהוא תנן ? וי"ל דטעמא דיושבות ז' נקיים היינו משום דאימור תמול ושלשום ראתה ולא אדעתא, וסד"א אילו ראתה לפני שני ימים היתה רואה עתה ראייה מרובה שכבר מעיינה פתוח, ומדלא אשכח אלא כחרדל ש"מ מעיינה סתום, קמ"ל.

וצריך לפרש דלא שזה חומרא של נשים מדעת עצמן אלא זה היה בעצת חכמים והם קיבלו לקיים כן.

וגם צריך לדעת דחומרא זו היא אף על יולדות לפי דברי המרדכי והרא"ש שהבאתי לקמן.

ספירת חמשה ושבעה:

ראה שו"ע יו"ד סימן קצ"ו סעיף א' שבעת ימים שהזבה (זה קאי על כל הנדות בימינו) סופרת מתחילין מיום שפסקה בו, וכך משפטה אם תראה ב' ימים או ג' ופסקה מלראות בודקת ביום שפסקה כדי שתפסוק בטהרה ובדיקה זו תהיה סמוך לבין השמשות. ע"כ.

אבל שם בסעיף י"א כתב וז"ל: הפולטת שכבת זרע בימי ספירתה אם הוא תוך ו' עונות (עונה היא י"ב שעות דהיינו ג' ימים) לשמושה סותרת אותו יום, לפיכך המשמשת מטתה וראתה אח"כ ופסקה אינה מתחלת לספור ז' נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלישיות שמא תפלוט, לפיכך אינה מתחלת לספור ז' נקיים עד שיעברו עליה ו' עונות שלישיות שמא תפלוט, לפיכך אינה מתחלת לספור עד יום ה' לשימושה, כגון אם שמשה במוצאי שבת אינה מתחלת

ונגמר דינו למיתה אחר העינויים שנפסקו לו, ואחר כך כשהיו מוליכין אותו לתלותו על העץ הלך איש אחד עמו, ואותו האיש היה חשוב גדול אצל המלך והיה מדבר על לבו דברים נוחמים, ואח"כ היו מוליכין אותו ברחוב אחד שהיה שם אשפה והיו תולעים יוצאין מהאשפה על הארץ, ואמר האיש להתליין שיסבב את האיש סביב להתולעים שלא ימית את התולעים, מאחר שתורה הזהירה ורחמיו על כל מעשיו, אמר האיש בלבו אף האיש הזה הוא מן הצבועים של וצדקתך.

(ז) אמר האיש בעל האשה לעבדי המלך שהוא והאיש הזה היו עושין הגניבה בחצר המלך, ומיד תפשו השומרים גם לאותו האיש וצוה המלך לחפש בחדר האיש הגדול ומצאו שם כל הגניבה, ואח"כ שאל המלך את האיש בעל האשה מה שייכות לו אצל האיש הזה ? התחיל לספר להמלך מצוואת אביו ומה שאירע לו עם אשתו הזונה, ומה שאירע לו עם האיש הזה, ולכן היה נוקם ונוטר לו שהיה רוצה להיות צדיק הרבה, וצוה המלך להחיל לתפוס את אשתו הזונה ומצא שכדבריו כן הוא וצוה המלך להשיב את האיש לביתו כבראשונה ואשתו צוה להסיר את ראשה, ואת האיש הצבוע צוה לתלות על העץ ע"כ.

(ח) נלמד מזה המעשה שלא יסמוך האדם במה שיראה בעיניו שהוא הולך תמים, כי אין האדם יודע מה שהוא בלבבו, וכלל הזה נקוט בידך מי שאינו רוצה ליהנות בממון של חבירו ומכ"ש שאין רוצה בממון של גזל או ממון של גניבה ומשא ומתנו הוא באמונה, הוא איש צדיק וישר בוודאי, אבל כשאדם רואה את חבירו נושק התפילין ומתפלל ואינו עוסק במשא ומתן באמונה, צריך להרחיק ממנו בכל מיני הרחקות, כי עיקר היראה והצדקות הוא בממון וכל האדם שהוא עומד בצדקו על ממון זה הוא צדיק גמור ועליו נאמר יגיע כפיך כי תאכל אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא. אמן.

אמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר רב התקין רבי בשדות [מקום שאין בני תורה ואינן יודעות למנות פתח נדה מתי הן ימי נדה מתי הן ימי זוב. רש"י] ראתה יום אחד תשב ששה והוא [כדין תורה ושמא בימי נדה הוא. רש"י] שנים תשב ששה והן [לחומרא שמא ראשון ימי זוב ושני תחלת נדה, וצריכה עוד ששה. רש"י] [שמא ראתה יום ראשון דם ירוק ואינו מן המניין. תוס'] שלשה תשב שבעה נקיים [דאילו הוה ימי זיבה צריכה ז' נקיים השתא נמי תשב ז' נקיים שמא בימי זיבה עומדת. רש"י]. נדה ס"ו ע"א

א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן שאפילו רואות טיפת דם כחרדל יושבות עליה ז' נקיים: נדה ס"ו ע"א,

אבני חן למסכת נדה

סתמא קאמר איכא למימר דיולדות נמי החמירו וצריכות ז' נקיים, ואנן וכל בני הישיבה כר' צדוק סבירא לן ע"כ, וכן קבל ראבי"ה מרבותיו לחומרא והן הן דברי האלפס וכן מצאתי בתשובת רבינו שלמה ברבי שמשון דרם טוהר אינו נוהג עתה בדורות האחרונים וכן פסק ר"י בר יקר לאיסורא, דר' זירא דהחמיר אפילו בראיית טיפת דם כחרדל יושבת עליו ז' נקיים סתמא קאמר אפילו ביולדות עיי"ש עוד.

ביו"ד סימן קצ"ד סעיף א' ברמ"א: מיד שלא ראתה דם אחר ז' לזכר וי"ד לנקבה וספרה ז' נקיים מותרת לבעלה, אבל חזרה וראתה אפילו טיפת דם כחרדל טמאה אע"ג דמדאורייתא דם טוהר הוא, כבר פשט המנהג בכל ישראל שאין בועלין על דם טוהר.

טבילה ביום:

ביו"ד סימן קצ"ז סעיף ג': אסור לטבול ביום ז' ואפילו אם ממתנת לטבול עד יום ח' או ט' אינה יכולה לטבול ביום משום סרך בתה פ' דבוק הבת וקרובתה לעשות כמעשה האם שתטבול ביום כמותה ולא תבחין שאמה לאחר שבעה טבלה ולא בשביעי עצמו. וכתב הט"ז: דדין תורה הוא שנדה שטובלת ביום ז' שלה אע"פ שלא היו נקיות טובלת דוקא בלילה, דבדידה תליא דוקא בימים, אבל זבה שסופרת ז' נקיים, בספירה אמרינן מקצת היום ככולו, כיון שספרה מקצת יום השביעי בנקיות טובלת אפילו ביום, וילפינן לה מקרא דואחר תמחר אחר מעשה תמחר, אלא שחכמים אסרו לטבול ביום שמא תשמש בעוד יום ואח"כ בו ביום תראה ותסתור למפרע נמצא שבא עליה באיסור, על כן כתב הטור הנשים שלנו אע"פ שהם ספק זבות כלומר שהם סופרות ז' וא"כ לעולם הוה לכל הפחות ח' ימים עם יום הראיה והיה לה היתר לטבול ביום כיון שכבר כלו ז' ימים אפ"ה לא תטבול ביום.

מה שחשבתי לומר בבריתו שהי' בומנה של נכדי יוסף בוימגארטן נ"י ג' תרומה תשס"ה לפ"ק.

ראיתי עצה בספר ארך אפים שאם אדם רוצה לקבל על עצמו איזה דבר טוב, שיפרסם הדבר לכל מכיריו ועי"ז יתבייש אחרי כן להפסיק הדבר. רואין מזה שהעצה לעבודת ה' הוא ליקח את היצר הרע לשותף, ועי"י שזה נוגע לה"אנכי" של האדם זה עוזר שיתנהג האדם על דרך הישר.

וכן כבר פירשתי הפסוק בתחלת תהלים כי אם בתורת ה' חפצו, אם אדם לומד תורה רק מפני שהוא תורת ה' אז "חפצו" הוא חפץ ללמוד אבל יש לו כל מיני עיכובים, אבל "ובתורתו" אם מרגיש האדם שיש לו שייכות לתורה אז אין לו עיכובים אלא יהנה יומם ולילה.

וכן יש לפרש הגמרא בשבת ק"ל ע"א על מצות מילה שעדיין עושין אותה בשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ופרש"י אמירה יחידה שקדמה לשאר אמירות והיא מילה שישאל עושין וששים עליה, דכל שאר

לספור על יום ה' דקי"ל אין שכבת זרע מסריח עד שיעברו עליו שש עונות שלמות מעת לעת ואם שמושה במוצאי שבת ופלטה ליל ד' קודם עת שימושה במוצאי שבת עדיין היא עומדת בתוך עונה ששית לשמושה וסותרת, הילכך יום ה' יהיה ראשון לספירתה. הג"ה ותפסוק יום ד' לעת ערב ויום ה' עולה למנין, ויש שכתבו שיש להמתין עוד יום אחד דהיינו שלא תתחיל למנות עד יום הששי והוא יהי' יום ראשון לספירתה, דחיישינן שמא תשמש ביום ראשון בין השמשות ותסבור שהוא יום ואפשר שהוא לילה ואם תתחיל למנות מיום חמישי יהיה תוך ששה עונות לשמושה על כן יש להוסיף עוד יום אחד דמעתה אי אפשר לבא לידי טעות, וכן נוהגין בכל מדינות אלו ואין לשנות, ויש נשים שנהגו להחמיר עוד להמתין עד שבעה ימים, ואין טעם בדבר והמחמיר יחמיר והמיקל נשכר להקדים עצמו למצוה, ויש שכתבו שעכשיו אין לחלק בין שמושה עם בעלה ללא שמושה וכל אשה שרואה אפילו כתם צריכה להמתין ח' ימים עם יום שראתה בו, ותפסוק לעת ערב ותספור ז' נקיים, וכן נוהגין במדינות אלו ואין לשנות. ע"כ.

יולדות:

בפרשת תזריע כתיב שיוולדת טמאה ז' ימים לזכר וי"ד ימים לנקבה ואחר ימים אלו אם טבלה אף ששופעת דם היא טהורה עד מ' יום לזכר ופ' ימים לנקבה.

בגמרא נדה ל"ו ע"ב המקשה נדה פ' אשה שבשעה שמקשה לילד היא רואה דם אם היתה מקשה לילד ורואה דם ג' ימים רצופים והם בתוך י"א ימי זיבה שלה והפסיקו החבלי לידה מעת לעת, וילדה אח"כ הרי זו יולדת בזוב פ' שלאחר שתלד צריכה לספור ז' נקיים קודם שתיטھر.

והרא"ש בנדה ל"ז כתב הלכך נשי דידן שהחמירו לישב ז' נקיים על כל ראיותיהם כולן יולדות בזוב הן וצריכין שבעה נקיים, וימי לידה אם לא ראתה בהן עולין לה לשבעה נקיים. וכ"ה ביו"ד סימן קצ"ד סעיף א'.

ובמרדכי הלכות נדה (גדפס בסוף מסכת שבועות) סימן תשל"ח כתב וז"ל: תשובת הגאונים וששאלתם אשה שילדה בקושי ולא בשופי (פ' שלא הפסיקה צערה קודם לידה) וראתה דם אם צריכה ז' נקיים או לא ? דבר זה מחלוקת גאונים מר רב יהודאי גאון היה אומר שאינה צריכה ז' נקיים כגמרא דבנות כותים, ותלמידיו אמרו כמותו, ומר רב צדק גאון וכל בני הישיבה נחלקו עליו ואמרו זה הדבר היה נוהג בדורות הראשונים שהיתה חכמה יתירה בבנות ישראל אבל השתא אינן מבחינות בין שופי לקושי וספק כרת הוא ועבדינן לחומרא וכן בכל ספק איסורין חוינן מן עירובין ואבל, ועוד הא א"ר זירא בנות ישראל החמירו על עצמן כו' ומי יאמר דנדות החמירו ולא יולדות כיון דר' זירא

אבני חן למסכת נדה

הנביאים לפי שלא היה להם מסורה מן הנביאים, ולכן היה ידיעתם חסירה אלא מצד שהם ידעני אותם הדורות באותם המקצועות שהחכמים היו הידענים של אותם הדורות והיה ידיעתם מוגבלת, או שמעום מידעני אותם הדורות שחכמי ישראל שמעו ידיעות אלו, מחכמי גוים שהיו בזמן ההוא, ולא בגלל זה שידעיתם חסירה נאמר על דברים שמצאנו להם שהם מתאימים עם האמת שהם בלתי נכונים צריך ביאור שאם הם מתאימים אך הם בלתי נכונים? וצריך לפרש שנאמר שהגם שהם אמת לא באו חז"ל לידיעה זו בדרכי המחקר הרגילים או שתאמו במקרה או נאמר שתאמו להמציאות במקרה, והוא הוא, אל תאמר כן חז"ל אלא כל מה שאפשר לבאר דברי האדם פ' חכמי חז"ל כדי שיהא תואם את המציאות שהוכחה מציאותה ונאמר שהם הוכיחו שכן הוא המציאות מחכמתם, הוא יותר עדיף ונכון לבעל המבעים הנעלים ואיש הצדק דחינו שידון אותם לכף זכות.

מצות אינן מעידות כל שעה אלא בשעת מעשה כגון תפילין מזוזה וציצית דאינן כשהוא בשרה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעידה עליו אף כשהוא ערום, כדאמרינן במנחות דף מ"ג ע"ב ברוד שראה עצמו בבית המרחץ ערום ונצטער אמר אוי לי שאני ערום מכל מצות כיון שנוכח במילה נתיישב דעתו. וצ"ע איך יהיה ראייה מכאן שעדיין עושין אותה בשמחה? וי"ל שהפירוש של "עדיין" הוא שזה שמחה תמידית שממשיך והולך כל ימי חי האדם כל זמן שנוכח בה. ויש להוסיף על זה שגם במצות מילה מרגיש האדם שיש לו שייכות להמצוה כיון שהוא חותם בבשרו שלא יסור ממנו כל ימי חייו.

וכן בפרשה זו של ויקחו לי תרומה, לכן צוה הקב"ה שכל אחד יתן לבנין המשכן כדי שכל אחד ירגיש שיש לו שייכות וחלק בבנינה ועי"ז ימשיך עליו מהשראת השכינה שיש בבית הזה.

חתני חיים אלעזר נ"י אמר מימרא מהח"ס ומזקינו ר' יוסף בוימגארטן זצ"ל שהילד נקרא על שמו, וחיברם יחד ותוכן המאמר היה שהח"ס כותב ש"ל תרומה" הם אותיות תורה מילה, ויש מדרש שכיון ששמע הקב"ה שישראל אמרו נעשה ונשמע מיד אמר ויקחו לי תרומה, ופירש השייכות שהקב"ה צוה שיתנו כסף ועדיין לא אמר בשביל מה, ורק אח"כ כתיב ועשו לי מקדש וגו' וזה ענין כמו נעשה ונשמע, וכן בברית מילה איתא ברמב"ם שבא להכחיש כח התאווה וזה שייך רק כשיתגדל הילד, והקב"ה צוה למוול בן שמונת ימים וזה גם מענין נעשה ונשמע, נמצא שגם בתורה וגם במילה וגם תרומה אנו מוצאים הענין של נעשה ונשמע.

ו ביולדות עיי"ש עוד.

וז"ל המורה נבוכים חלק שלישי סוף פרק י"ד [הוצאת קאפה] וגם שלא מעט שמעתי מכל מי שהתעמק במשהו ממדעי התכונה, שרואה שיש גזמא במה שהזכירו חכמים ז"ל וכו' ואל תבקשני לתאם כל מה שאמרנו מעניני התכונה עם המצב כפי שהוא פ' עם המציאות, לפי שהמדעים באותו הזמן של החכמים היו חסרים, ולא דברו בכך ולא תאמר שמה שאמרו נגד המציאות הוא משום שיש להם מסורת באותם הדברים מן